Notes du mont Royal
www.notesdumontroyal.com

Cette œuvre est hébergée sur « *Notes du mont Royal* » dans le cadre d'un exposé gratuit sur la littérature.

SOURCE DES IMAGES
Google Livres

DIVINVS
PYMANDER
HERMETIS MERCVRII TRISMEGISTI

CVM COMMENTARIIS,

R. P. F. HANNIBALIS ROSSELI
Calabri, Ord. FF. Minorum Regularis Obſeruantiæ
Theologiæ & Philoſophiæ ad S. Bernardinum
Cracouiæ olim Profeſſoris.

TOMVS SEXTVS,

In quo agitur de immortalitate Animæ.

OPVS VERE AVREVM RECONDITAQVE SAPIENTIA
refertiſſimum, ac proindè cuiuis arcana Dei ſcire
cupienti vtiliſſimum.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Ex Officina Choliniana, Sumptibus PETRI Cholini.

Anno M. DC. XXX.

SVPERIORVM PERMISSV.

Capita præcipua eorum, quæ continentur in hoc Tomo Sexto Mercurij.

DE animæ humanæ immortalitate diſtinctè & copiosè.
De animæ creatione, & admiranda hominis natura.
De anima, quòd non ſit producta ex ſemine.
De anima, quòd non ſit ex traduce.
De ratione ſeminali.
De anima, quòd non ſit pars Dei.
De animæ vnitate.
De triplici anima.
De anima mundi.
De anima, an ſit composita.
De animæ gradibus.
De anima, quòd non ſit corpus, ſiue corporea.
De anima, quòd ſit ſubſtantia.
De ſubſtantia.
Si vna anima eſt altera perfectior.
De anima, quòd ſit actus.
De anima, quòd ſit principium intelligendi, ſentiendi, mouendi ſecundùm locum, atque vegetandi.
De anima, quòd ſit forma.
De anima, quòd ſit numerus.
De anima, an ſit ex elementis.
De prædicamento ſubſtantiæ.
De prædicamento quantitatis.
De prædicamento relationis.
De prædicamento qualitatis.
De æquiuocis, & vniuocis.
De entis diuiſionibus.
De anima, *quod ſit imago Dei.*
De animæ laudibus.
De animæ potentijs.
De animæ apice, & centro.
De intellectu humano ſecundùm varios authores.
De ratione ſuperiori, & inferiori.
De intellectu paſſiuo.
De intellectu, quòd ſit animæ ſubſtantia, & ens in actu.
De intellectu materiali.
De intellectu in actu, & in habitu.
De intellectu adepto.
De intellectu ſpeculatiuo, & practico.
De intellectu, quomodo intelligit ſubſtantias ſeparatas.
De ratione hominis.
De intelligere, ſiue intelligentia noſtra.
De intellectu, quomodo intelligit Deum, angelos, & ſe ipſum.
De formis inditis intellectui humano.
De ſpecie intelligibili.
De intelligere, quòd ſit agere, & quomodo fiat.
De intellectu, quòd componit, & diuidit, & intelligit indiuiſibile.
De intellectu agente, quòd ſit pars animæ.
Intellectus agens & poſſibilis non ſunt duo, ſed vnus intellectus.
De intellectus obiecto.
De intellectu, quòd intelligit ſingularia.
De intellectu humano, quòd non cognoſcit futura.
De anima ſeparata, quomodo cognoſcit.
De reminiſcentia poſt mortem.
Quod mortui non cognoſcant res viuorum.

Illuſtri ac Reuerendiſſ. in Chriſto patri, ac Domino,

D. IOANNI DEMETRIO SOLIKOVVSKI,

DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA, ARCHIEPISCOPO LEOPOLIENSI DIGNISSIMO, &c.

F. Hannibal Roſſeli, Ordinis S. Franciſci de Obſeruantia Theologus, omnis felicitatis genus à Domino Ieſu Chriſto.

MAgnus ille Salomon, Illuſtris, ac Reuerendiſſ. Domine, regum omnium ſapientiſſimus, atq; potentiſſimus, cùm mirificam coleret ſapientiam, vtporè ſupernæ ſapientiæ munere cumulatiſſimè illuſtratus, ſic de ea egregiè diſſeruit, atq; ad illius ſtudium amplectendum, ſectandumq; ardenter inuitauit: Poſſide, inquit, ſapientiam, poſſide intelligentiam: ne derelinquas illam, & apprehendet te: ama illam, & ſeruabit te, principium ſapientiæ: poſſide ſapientiam, circumda illam, & exaltabit te: honora illam, & amplexabitur te; vt det capiti tuo coronam gratiarum. Si quis autem huius coronæ ſplendore appetit ornari: ſi quis tam eximij, & planè cœleſtis doni vult compos fieri; ſtrenuè illi pugnandum eſt contra ſeipſum: non enim coronabitur, niſi qui legitimè certauerit: Nam qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium; & illi quidem vt corruptam coronam accipiant, nos autē incorruptam: nunquam enim marceſcit ſapientia. Vigiliæ verò, ieiunia, & eleêmoſynæ, peregrinorum ſuſceptio, orationum inſtantia, viſitatio languentium, labor manuum, & quæ ſunt generis eiuſdem, fracto corpore, minora fiūt; ſola ſapientia, ætate fit vegetior, vſu tritior, & proceſſu temporis ſe ipſa fortior. Quam ob cauſam, magnus ille ſapiens vir Græciæ, cùm expletis centum & ſeptem annis, ſe mori cerneret, dixiſſe fertur, ſe dolere, quòd nunc egrederetur de vita, quando ſapere cœpiſſet: Plato octogeſimo primo anno ſcribens, mortuus eſt: Iſocrates quoq; nonaginta & nouem annos, in dicēdi ſcribendique labore compleuit. Sic Pythagoras, Democrytus, Xenocrates, Zenon, alijque quàm plurimi ſapientiæ ſtudioſi, ætate iam longæua, in huiuſmodi ſtudijs, & amore ſapientiæ floruiſſe leguntur. Socrates autem apud Platonem in ſua apologia, ſe præfecturas & magiſtratus neglexiſſe fatetur, vt liberius ſapientiæ ſtudijs incumberet: Ego, inquit, ô viri Athenienſes, neglexi, quæcunq; multifacit vulgus, quæſtum, remfamiliarem, præfecturas, conciones, cæteroſq; magiſtratus; ad hæc inquam me non contuli, quibus occupatus, neque vobis, neque mihi ipſi profuturus eram. Ego quandoque in Delphos profectus: ne grauiter quæſo feratis, ô viri, quod in præſentia ſum dicturus: interrogaui vtique, an eſſet vllus me ſapientior: reſpondit Pythia, ſapientiorem eſſe neminem: quod cùm audiſſem, ita mecum eſſe reputaui, quid nam Deus ait? aut quid hoc ſibi vult? ego enim mihi conſcius ſum, neq; in magnis, neq; in paruis, eſſe me ſapientem. Porrò, Deum mentiri, non eſt credendum, neq; id fas Deo. ſed hoc voluit oraculum dicere: is, ô viri, mihi videtur ſapiens, qui, quemadmodum Socrates nouit, reuera ſapientiam ſuam nihili pendēdam eſſe. Comprehendam, inquit propheta Iob, ſapientes in aſtutia ſua, quippè, quia nouit Dominus cogitationes ſapientum, quoniam vanæ ſunt. Ad poetas veniam, Homerum, Heſiodum, Simonidem, qui grandes natu, cygneum, neſcio quid, & ſolitò dulciùs, vicina morte cecinerūt. Sophocles, cùm propter nimiam ſenectutem, & rei familiaris negligentiam à filijs accuſaretur amentiæ; Oedipi fabulā, quam nuper ſcripſerat, recitauit iudicibus, & tantum ſapientiæ in ætate iam fracta ſpecimen dedit; vt ſeueritatem tribunalium, in theatri fauorem conuerteret. Certè Homerus refert, quod de lingua Neſtoris, iam vetuli, & penè decrepiti, dulcior melle oratio fluxerit. Cato Cenſorinus Romani generis diſertiſſimus, iam ſenex, græcas literas diſcere non erubuit: tantam vim habet ſapientia in ſuis ſtudioſis & cultoribus. Sapientia, inquit Plato in Phædro, non cernitur: ardentes enim excitaret amores; ſi quod tale ipſius ſimulachrum manifeſtum oculis proueniret. Oculorum, inquit Cicero, eſt nobilis ſenſus acerrimus, quibus ſapientiam non cernimus; ardentes ſiquidem amores ſui excitaret, ſi videretur: neq; id quidem temerè, cùm ſapientia ſit diuinarum, atque humanarum rerum ſcientia; cuius ſtudium, ſi quis vituperat, haud ſanè intelligo, quidnam ſit, quod laudandum putet. hæc nihil admiratur cùm acciderit: nihil antequam venerit, non euenire poſſe arbitratur: ipſa quippè res omnes moderatur & temperat: rempubl. optimè curat & diſponit: à libidinem impetu & formidinis terrore liberat, & ipſius fortunæ modeſtè docet iniuriam ferre: omneſq; oſtendit vias, quæ ad quietem, & tranquillitatem ferunt. hæc eſt optima ars viuendi, quæ mœſtitiam ex animis pellit, quæq; exhorreſcere metu non ſinit: hac præceptrice, in tranquillitate viuimus: cupiditatum ardore reſtincto, & cum dijs communem ſocietatem habemus, à cuius amore græco verbo, philoſophia nomen inuenit, qua nihil à dijs immortalibus vberiùs, nihil florentiùs, nihil præſtabiliùs hominum generi datum eſt. ipſa quippè docet, quod difficillimum eſt, nempè, vt homo ſe ipſum cognoſceret: cuius præcepti tanta eſt vis, vt ea non homini cuipiam, ſed Dei oraculo tribueretur. Quam ob cauſam optimi quiq; ſapientiæ cultores, frequentias vrbium reliquere; ne luxu & abundancia rerum animi fortitudo molleſceret: ideoq; & Pythagorei ſolitudines, & loca deſerta coluiſſe leguntur: Platonici verò, atq; Stoici, in templorum locis atque porticibus ſunt diuerſati; vt admoniti anguſtioris habitaculi ſanctitate, nihil aliud quàm de ſapientiæ laudibus cogitarēnt. Plato elegit academicam villam, ab vrbe procul, non ſolùm deſertam, ſed & peſtilentem; vt & cura, & aſſiduitate morborum, libidinis impetus frangeretur, diſcipuliq; ſui nullam aliam ſentirent voluptatem, niſi ſapientiam quam diſcerent; in delitijs enim verſari, & vacare ſapientiæ, poteſt nemo: in his ſiquidem Charybdes luxuriæ ſalutem vorat, & ore virgineo ad perpetranda naufragia Scylleum renidens libido blanditur: hîc barbarum littus, hîc diabolus, pyrata cum ſocijs portat vincula capiendis. Quamobrem magno, & excellenti ingenio viri, cùm ſe ſapientiæ penitùs dediſsēt, contemptis omnibus publicis & priuatis actionibus, quidquid laboris poterat impendi, ad inquirendæ ſapientiæ ſtudium contulerunt. Sic Pythagoras Memphiticos vates: Plato Ægyptum, & Archytam Tarentinum adijt; vt quos ex libris nouerat, coram videret. Apollonius philoſophus, vt Pythagorici tradunt, ſapientiam, quaſi toto orbe fugientem,

perſe-

perſequitur: nam & Perſas intrauit, & Caucaſum pertranſiuit: Albanos, Scythas, Maſſagetas, opulentiſſima Indię regna penetrauit: & ad extremum latiſſimo Phiſon amne tranſmiſſo, peruenit ad Brachmanos, vt Iarcham in throno ſedentem aureo, & de Tantali fonte potantem, inter paucos diſcipulos, de natura, de motibus ſyderum, ac dierum curſu audiret docentem. inde per Elamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Aſſyrios, Parthos, Syrios, Phœnices, Arabes, Palæſtinos reuerſus, Alexandriam, perrexit Æthiopiam, vt Gymnoſophiſtas, & famoſiſſimam menſam ſolis videret in ſabulo. Inuenit ille vir vbiq; de ſapientia quod diſceret; vt ſemper proficiens, ſemper ſapientior euaderet. Peregrinetur igitur ſapientiæ ſtudioſus, multos adeat ſapientes; vt corâm videat, quæ ſe aliquando in libris legiſſe meminit. Audiat Dei vocem, diſcat iuſtitiam, humana contemnat, diuina ſuſcipiat: quia omnis ſapientia hominis, in hoc ſita eſt; vt Deum cognoſcat, & colat Sapientis, inquit Ariſt. ordinare & non ordinari eſt, quippè, qui certiorem habet ſcientiam, quæ ſui ipſius ſit tantum, & non alterius cauſa, quæq; ordinat alios ſibi ſubſeruientes. Vnde præclarè dictum eſt à Cicerone in ſua amicitia: Solum illum ſapientem cenſeri poſſe, qui omnia ſua in ſe poſita eſſe ducit, humanoſq; caſus ſapientia inferiores putat, nihilq; melius, quàm fortunam exiguam competere ſapienti. Boët. lib. 4. Proſa 2. veram putat illam Platonis ſententiam, ſolos, quod deſiderant, facere poſſe ſapientes; improbos verò exercere quidem quod libeat, quod verò deſiderant, explere non poſſe: inſuper beatas fore reſpub. ſi eas vel ſtudioſi ſapientiæ regerent, vel earum rectores, ſtudere ſapientię contigiſſet: ſapiens enim, authore D. Auguſtino ad Simplicianum, metu non frangitur, nec poteſtate mutatur, proſperis non attollitur, nec triſtibus mergitur: quia ſtultus vt luna mutatur, ſapiens verò permanet vt ſol: ſapientia nãque, inermem & nudum hominem nunquam reliquit, nec in ſecundis rebus efferri, nec in aduerſis contrahi permittit. Solus igitur ſapiens eſt liber, qui ſibi imperioſus eſt, quem neq; pauperies, neq; mors, neq; vincula terrent, deniq; vno minor Ioue. Beatus ergo meritò cenſeri poteſt, vt dicit ſapiens in prouerb. cap. 4. qui inuenit ſapientiam, & qui affluit prudentia: quia melior eſt acquiſitio eius, negotiatione auri & argenti, & omnia quæ deſiderantur, huic comparari non poſſunt. Hæc cum mente complecterer, Præſul ampliſſime, ac noſtri temporis Archiepiſc. decus ſingulare: & intelligerem eos, qui ſeſe ſtudent præſtare cæteris animantibus, ſumma ope niti debere, ne vitam ſilentio tranſigant; poſt multos commentarios in Pymandri Mercurij, animum adieci ad Aſclepium eiuſdem authoris libellum, in quo de hominis dignitate, nobilitate, atque celebri natura, ſapientiſſimè loquitur. Cùm autem in hoc grauiſſimo, pariterque vtiliſſimo, vt ſentio labore, ex animo optarem, aliquem mihi egregium patronum concedi, qui & conſilio eſſet, & præſidio; ſub cuius tutela, elucubrationes noſtræ, in Sextum Mercurij librum ſecurè feliciterq; in lucem prodirent; in mentem venit, Reuerendiſſ. & Humaniſſ. Dignitas Tua, quam aptiſſimam ad opem mihi ferendam, ſum arbitratus. Noui enim ex catholica & nobili familia maioris Poloniæ, Reuerendiſſ. D. Tuam oriundam eſſe: noui optimam, & admodum egregiam educationem Tuam, ſub varijs academijs & diſciplinis, cum probatiſſimorum atq; doctiſſimorum virorum frequentia ſemper fuiſſe coniunctam. Vnde cùm in Reuerendiſſ. D. Tua ſuccreſcerent, non vulgaris doctrinarum peritia, morum elegantia, ac inſignis probitas dignitatis tuæ, cùm Sigiſmundo Auguſto, Annæ Reginæ, Regi Henrico, & Magno illi Stephano Principi fortiſſimo, in Reipubl. ac ipſorum varijs, ac difficillimis temporibus, rebus ac negotijs, fidem, induſtriam, & conſtantiam tuam, multis annis probaſſes; Regis Stephani voluntate, ac ſtudio, & præclaro Greg. XIII. Pont. Max. de te iudicio, cùm id non ſolùm non ambiuiſſes, ſed etiam, vt multi perhibent, per inuitus ſuſcepiſſes, nobiliſſimæ Leopolienſi Eccleſiæ, paſtor datus es; vt eſſes lucerna ardens & lucens, quam ſuſpicerent, quam amarent, quam deniq; imitarentur omnes, qui pietatem & religionem chriſtianam profitentur: in quo planè diuini numinis elucet diſpenſatio. Leopolis enim, ciuitas eſt antiquiſſima, Ruſſiæ Metropolis nobiliſſima, fidei catholicæ obſeruantiſſima, mœnijs ornata, vallo munita, arce duplici instructa: ciuitas leonis de tribu Iuda, quæ nullum patitur hæreticum: digna profectò ciuitas, quæ tali ac tanto ditaretur antiſtite, præſule muniretur, paſtore donaretur. Habet ſiquidem te paſtorem ſuæ fidei, moribus ac legibus non deformem, quem timeat: non diſtortum, quem erubeſcat: non turpis lucri cupidum, quem caueat. Illa eſt ciuitas leonis, tu verò paſtor leoninus: illa non fert hæreticum, tu omnes hæreticos execraris: illa eſt validum contra hoſtes crucis Chriſti, Turcas, & Tartaros regni propugnaculum, tu contra eoſdem, vt Pontifex Dei verbo, vt ſenator conſilio, propugnator ſedulus: illa ornatur ciuium ſuauitate, prudentia, & eruditione, tu ſplendes vitæ ſuauitate, luces prudentiæ eminentia, nites verò eruditione charitatis. te Deus propoſuit in vallum immeabile, in murum æneum, in columnam ferream, & in arcem munitiſſimam. Congratulamur vtriſque: & qualeſcunque exiles imparesq; gratias agimus Deo Opt. Max. quia dignas referre non poſſumus, quòd nobiliſſimæ vrbi talis obtigerit paſtor, & viciſſim paſtori, quòd in ſortem ſuæ curæ paſtoralis talis obuenerit ciuitas. Taceo alias inſignes animi tui dotes, ingenuam ſinceritatem, in dictis & factis conſtantiam, egregium & circumſpectum ingenium, eximiam in arduis rebus gerendis dexteritatem, quam poſt alias innumeras legationes tuas, vel hac nouiſſima ad Sixtum V. Pont. Max. mirificè omnibus oſtendiſti. Taceo vigilantiſſimam fidei Chriſtianæ propagationem, quam in tuo regimine palàm omnibus declaraſti. Taceo modeſtiam ſingularem, inſignem grauitatem, veritatis & iuſtitiæ zelum, honeſtatis & ſobrietatis ornaméta, quibus omnes, qui piè de religione Chriſtiana ſentiunt, ad tui amorem & obſeruantiam, belliſſimè attraxiſti. Ipſe verò currens poſt odorem vnguentorum tuorum, nec habens aliquid tanto Antiſtite dignum, in quo animi mei propenſionem, erga te declararem: Sextum librum Mercurij offerre curaui, in quo de hominis dignitate, animæque immortalitate ſapientiſſimè diſſerit. *Suſcipe ergo* Antiſtes Reuerendiſſ. læta fronte, grato animo Sextum Mercurij, ſub feliciſſimis tuis auſpicijs prodeuntem, tui quidem magni erga me amoris, meæ autem erga te obſeruantiæ perpetuum munimentum. Vale, & vera ſapientia Dei Patris, Chriſto Domino fretus, ſpartam quam ornãdam ſuſcepiſti, ornare perge: vineam dominicam, quàm colis, colere haud deſine: ouile, quod regendum, oues, quas paſcendas commiſſas habes, rege & paſce alacriter, vt & Catholici tui populi in fide, & religione ſancta, ſanctè perſeuerent, ac dignitatem perfecti hominis obtineant, & ſchiſmatici, Græci, Armeni, Ruſſi, Moldaui, Valachi, tuis paternis monitis obtemperantes, tuis ſalutarib. præceptis eruditi, tua pietate, & manſuetudine victi, in vnitate fidei, vnum paſtorem in terris agnoſcant, & ſic viam ſalutis inueniant, per quam ad ſummum paſtorem animarum noſtrarum, in æterna felicitate contemplandum, & fruendum perueniant. Amen.

Datum Cracouiæ ex Monaſterio S. Bernardini, Calend. Ianuar. 1590.

ASCLE-

ASCLEPIVS MERCVRII TRISMEGISTI,

Cum Commento

F. HANNIBALIS ROSSELI CALABRI,

Ordinis Minorum Regularis obſeruantiæ.

DE IMMORTALITATE ANIMAE.

TEXTVS MERCVRRII.

O Aſclepi, omnis anima humana immortalis eſt.

COMMENTVM PRIMVM.

QVAMVIS de multis & varijs rebus ſcitu dignis, de Deo, de cælicolis, de Aegypti exterminio, de mundi exitio, inſtar prophetæ in hoc libro ſapientiſsimus Mercurius ſit locutus; potiſsimum tamen de hominis natura, de humanæ animæ immortalitate ſapientiſsimè diſputauit, adhibito dialogo cum ſuo Aſclepio, qui hoc modo ſermonem eſt auſpicatus: *Iſte*, inquit Aſclepius, *pro ſole mihi eſt Deus*. Senſus eſt, iſtum ſolem viſibilem, pro Deo veneror, & colo. Ad quem Mercurius: *Deus te nobis, ô Aſclepi, vt diuino ſermoni intereſſes, adduxit*, Senſus eſt: Non tuo, ſed diuino conſilio ad noſtrum colloquium acceſsiſti, vt intereſſes ſermoni cæteris meritò præferendo. *Eique*, inquit, *tali, qui meritò omnium antea à nobis factorum, vel nobis diuino munere inſpiratorum, videatur eſſe religioſa pietate diuinior: quē ſi intelligens videris, eris omnium bonorum tota mente pleniſsimus.* Magnificè exorſus eſt loqui, reddiditq; Aſclepium docilē, attentum, & beneuolum. Quem putas, ô Aſclepi, te ſermonem auditurum? eum plane, quem ſi mente perceperis, & oculis cordis perſpexeris, mox mutaberis in virum alterum, omnium bonorum, quæ mente hauriuntur, pleniſsimum. Tex. *Sed cùm multa ſint bona, & non vnū; alterū? enim alterius, conſentaneū eſſe, dignoſcitur, omnia vnius eſſe aut vnū eſſe omnia.* Senſus eſt, dixi te omniū bonorū fore pleniſsimū. Quid ergo? ſuntnè multa bona, & non vnū? ſunt planè, & multa, & vnū: multa per participationē, vnū verò per eſſentiā. *Vidit Deus cuncta quę fecit, & erāt valde bona*: vnus tamen bonus Deus, in quo omnia ſunt vnius, & vnum ſunt omnia. Tex. *Ita enim vnum alteri connexum, vt ſeparari alterum ab vtroque non poſsit.* Senſus eſt: Bona illa multa, ordine quodam connectuntur, vt ſeparari nequeant: ſicut videre eſt in elementorum connexione, in cæterarum rerum ordinatiſsima adminiſtratione: ſed vltra iſtud bonum ordinis, quod habent ad inuicem, connectuntur in primo bono, in quo omnia bona ſunt vnum bonum. Deinde reliqua diſputatione de bono, conuertit ſe ad propoſitum ſermonem. Tex. *Sed de futuro ſermone hoc diligenti intentione cognoſces: Tu verò ô Aſclepi procede paululum, atque nobis, qui interſit, euoca. Quo ingreſſo, Aſclepius etiam Ammonem intereſſe ſuggeſsit. Triſmegiſtus ait: nulla inuidia Ammonem prohibet à nobis, etenim ad eius nomen multa meminimus à nobis eſſe ſcripta: ſicut & ad amantiſsimum, & bonum filium multa de phyſica, exoticaq; quàm in plurima: Tractatum hunc autem, tuo a ſcribam nomini. Præter Ammonem vero, nullum voca alterum, ne tanta rei religioſiſsimus ſermo, multorum interuentu venientium, præſentiaque violetur.* Magna planè propoſuerat ſe dicturum, quæ non licet omnibus loqui, præſertim cùm omnes non ſint vnius eiuſdemque ſententiæ. *Sapientiam*, inquit diuinus Paulus, ſcribens ad Cor. priori epiſt. *loquimur inter perfectos* &c. vocat religioſiſsimum ſermonem, quia de hominis natura erat verba facturus, qui inter omnia animantia vltrò religionem colit. *Ne violetur*, inquit, ne contingat ſcilicet labefactari multorum acceſſu, cùm inter filios Dei ſoleat interdum & Sathan intereſſe. Tex. *Tractatum autem tota numinis maieſtate pleniſsimum, irreligioſæ mentis eſt multorum conſcientiæ publicare.* Cùm homo ſit imago totius trinitatis, rectè tractatus de hominis natura, totius trinitatis eſt pleniſſimus: *ſed irreligioſæ mentis eſt*, margaritas proijcere ante portos, & arcanum ſermonem indoctæ multitudini publicare, quæ ea quæ non capit, facilè contemnit. Tex. *Ammone etiam adytum ingreſſo, ſanctoq; illo quatuor virorum, religione, & diuina Dei completo præſentia, competenti venerabiliter ſilentio, ex ore Hermū animis ſingulorum mentibuſque pendentibus, diuinus Cupido ſic exorſus eſt dicere.* Magnum ſanè & religioſum colloquium, quatuor virorum, Mercurij ſcilicet, Tatij, Aſclepij, & Ammonis, religione, ac diuina Dei completum præſentia: tribus autem illis ex ore Mercurij pendentibus, ſapientiſsimus Hermes exorſus eſt loqui. Tex. *O Aſclepi, omnis humana immortalis anima, ſed non vniformiter cuncta; ſed alia alio more vel tempore*, Senſus eſt, Noueris ô Aſclepi, omnem animam humanam mori non poſſe, alioqui non eſſet anima, ſed animatum: verumtamen nonnihil diſcriminis, accidentis quidem, non autem ſubſtantiæ apparere in eis, ob moris temporiſque diuerſitatem. Quæ enim moribus honeſtis, ac probis fuerint ornatæ, non ſola immortalitate, ſed etiam vitæ felicitate fruuntur æterna. contrà, quæ improbæ, & obſcœnæ vitæ maculis infectæ, immortales quidem perſeuerant, ſed in cœno & ſordibus, ac grauiſsimis tormentis, & pœnis perpetuò degunt. *Vel tempore*. quia non omnes vno eodemque tempore ex præſenti vita migrare iubentur. Hoc cùm non rectè percepiſſet Aſclepius, vnam ab altera animam ſubſtantialiter ſeparari eſt arbitratus. Tex. *Aſclepius: Non enim ô Triſmegiſte omnis vnius qualitatis eſt anima?* Senſus eſt, nònne omnes animæ hominum ſunt vnius qualitatis ſpecificæ? Eſtnè homo homine ſpecificè perfectior? Tex. *Triſmegiſtus, ô Aſclepi, vt celeriter de vera rationis continentia decidiſti? Non enim hoc dixi, omnia vnum eſſe, & vnum omnia, vtpotè quia in creatore fuerint omnia, antequàm creâſſet omnia. Nec immeritò dictus eſt omnia, cuius membra ſunt omnia. Huius itaque qui eſt vnus omnia, vel ipſe eſt creator omnium, in hac tota diſputatione curato meminiſſe.* Senſus eſt, licet omnia ſint vnum in Deo, & Deus ſit vnum in omnibus, & omnia ſint eius membra, quia à Deo recipiunt motum & vitam: non enim dicuntur membra corporis Dei, quia Deus eſt incorporeus; ſed dicūtur mēbra Dei, quia Deus influit in illa vitam & motum, ſicut caput animalis in cætera corporis membra; & Deus per illa operatur: non tamen omnia iſta membra ſunt vnum membrum, nec omnes animæ vna anima. Diſtinguuntur, inquit, non in quantùm ſunt vnius membra, ſed in quantùm vnum diſtinguitur ab alio mēbro, officio, figura, ſitu, ac peculiari proprietate: de quibus poſtea latiùs diſſeram, nunc verò ad propoſitam Mercurij intentionem, nempè ad animæ humanæ immortalitatem declarandam, elucidandamque redeat oratio. Quoniam verò omnis Chriſtianorum, imò omnium hominum ſpes in immortalitate animæ ſita eſt; idcircò ex profeſſo de tantæ rei grauitate, dignitateque loqui conſtitui, idque authoritate, ratione, & exemplo: vt rei veritate perſpecta, quilibet ſtudeat mores ſuos ad immortalitatem animæ accōmodare: vitāque agat, vt immortalis futurus: non autem vt brutum animal ſimul cum corpore interiturum. Quid verò Mercurius de hoc negotio ſenſerit, breui conſcripſi, & in medium afferre placuit. Eius autem primum fundamentum huiuſmodi eſt: nempè hominem ex duplici natura conſtare, mortali ſcilicet, & immortali, corpore videlicet, & anima, ſiue anima & mente: proinde & mortalem, & immortalem appellat. Hinc eſt, quod Deus hominem diligat, vt diuinitatis ſuæ partem. Nam, *vt homo*, inquit in Aſclepio, *ex vtraque parte poſſet eſſe pleniſsimus, ex duplici natura formauit.* Mens igitur hominis eſt immortalis, pars Dei, non quidem eiuſdem ſubſtantiæ; ſed imaginis, vtpotè ſpiritualis ſubſtantia, ſemper viuens poſt ſuæ conditionis exordium. In octauo Pymandri idem ſentire videtur: vbi tres mundos immortales proponit, Deum, mundum, & hominem. *Homo*, inquit, *ad imaginem mūdi genitus ſecundùm patris voluntatem, non modò cum ſecundo mundo cognationem habet; verùm etiam intelligentiam primi.* Eſt autem homo ad imaginem mundi conditus, quia eius corpus ex quatuor conſtat elemētis: complexio verò, & affectus ex ſuperioris mundi impreſsione, initium habent. Iterum 9. Pymandri ait, hominem diuidi in animam & corpus: quæ quidem particulæ quando ſibi conſentiunt; tunc intellectio concepta mēte depromitur. *Mens verò omnes notiones bonas concipit quoties à Deo ſemē infunditur.* Ex quo patet, hominis mentē diuini ſeminis capacem eſſe: quod vtique fieri non poſſet, ni eſſet immortalis, & diuinæ imaginis typum gereret. Ex modo ergo intel-

De animæ immorta-litate.

intelligendi diuina, eius oſtenditur immortalitas: propterea quòd intellectio per ſimilia fiat. Dialogo decimo aſſerit, hominum immortales animas in dæmones, id eſt, angelos tranſire: demum in Deorum chorum feliciter reuolare: quod profectò nequaquam accideret, ſi anima cum corpore ſimul interiret: vnde pijs præmia, & impijs animabus pœnas diſtribuit, quam quidē theologiam Plato Græcus, & Virgilius Latinus ſtudioſè imitantur. Deſcribit poſtea totius hominis

Ordo hominis.

ordinē ità, vt facile ſit videre, qua ex parte homo immortalis quauè mortalis dicatur. *Anima hominis*, inquit, *in hunc modū vehitur: Mens in ratione, ratio in anima, anima in ſpiritu, ſpiritus in copore, ſpiritus per venas, arterεas, ſanguinemq; diffuſus, animal vndiq; ciet, molemq; corporū ſuſpenſam ſuſtinet, atq; circumfert.* Itaque homo, quoad mentem, partem nimirum diuiniorem, qua cum angelis, & Deo conuenit, ac cognationem habet, immortalis: quoad verò animat corpus, & vitam animalem diffundit per artereas, per venas, per ſpiritus vitales, mortalis nominatur. Mens, inquit, ab anima, anima verò à ſpiritu ſeparatur. Aſſumpſit mens animā velut amictū, quia nuda ſecundùm ſe mens interea ſiſtere mole pœnitus non poteſt. Anima verò vehiculo ſpiritus vtitur: ſpiritus animal totum percurrit. Neque quiſpiam putet, tres animas à Mercurio diuiſas fuiſſe, cum vna ſit ſecundùm eſſentiam: multiplex verò ſecundùm virtutem: vnde & animam intellectiuam ſua virtute, & ſenſitiuam, & vegetatiuam continere, apud philoſophum patet ſatis. Diuus Paulus quoque ſeparat animam à mente, & à ſpiritu. Pars ergo animæ, quæ mens appellatur, eſt immortalis: denique tota anima, niſi quoad officia, quæ in corpore exercet: quorum reſpectu mortalis appellatur. Hæc eſt lucida, atque vera Magni Mercurij de animæ immortalitate theologia. Et reuera, vt ipſemet dicit

Animal diuinum.

in eodem Dialogo: *Homo eſt animal diuinum, non cum terrenis brutis, ſed cum dijs cæleſtibus comparandus. Quinimò, ſi audendum eſt verum fateri, homo verus, vel cælicolis eſt præſtantior, vel ſaltem pari ſorte potitur.* Quę omnia minimè vera eſſent, ſi anima humana mortalis eſſet omninò. Item Dialogo 12. dicit: *Magnum immortalitatis indicium eſſe, quòd ſoli ex omnibus animalibus homini Deus ipſe largitus ſit ſermonem ac mentem,* hoc eſt, donum intelligendi, & loquendi: *quæ quidem eiuſdem, ac immortalitas, pretij eſſe cenſentur. Nam quiſquis his, ad id quod decet, vtitur; nihil ab immortalibus diſcrepat. Quinetiam corporis ſolutus compedibus, ab vtriſque ducetur in chorum beatorum ſimul atque deorum.* Quare, ſi remanet anima humana poſtquam ſoluta eſt à corpore, & in beatorum concilium migrat, ſi mente, ac ſermone bene vſa fuerit; proculdubio erit immortalis, ac pari ſorte immortalitatis cum dijs fruetur. Hoc idem circa finem eiuſdem dialogi clariſsimè edocet. *Maxime*, inquit, *omnium immortalis eſt homo, qui Deum capit, qui diuinæ conformatur eſſentiæ.* Et eſt ſenſus, quòd homo ſit immortalis, vel ex eo conſtat ſatis, quòd eius mens capax eſt

Capax Dei eſt homo.

Dei: omne autem, quod alicuius rei capax eſt, illius ſimile eſt; oculus enim capax eſt lucis, non manus, aut pes, quia lucis habet qualitatem. Si ergo mens hominis capax eſt Dei: profectò illius naturæ ſimilis erit. at Deus eſt immortalis; & mens hominis quoque eſt immortalis. Altera verò ratio, quòd conformatur diuinæ eſſentiæ, hoc eſt, quòd ſit ſubſtantia incorporea, intellectiua, rationis capax, lucida, immortalis: quæ enim ſunt ſibi conformia, cognationem, & affinitatem habent ad inuicem. Homo igitur, ſi diuinæ conformatur eſſentiæ; immortalis vtique erit: *Cui ſoli ex omnium viuentium genere Deus ipſe congreditur: nocte quidem per ſomnia, die verò crebriùs per portenta, per quæ omnia, ſibi futura prænuntiat, per Sibyllam.* Hæc dicta ſunt à Mercurio pro humanæ animæ immortalitate aſtruenda atque confirmanda, quæ adeò ſunt clara & lucida, vt elucidatione nō egeant: quam profectò ſapientiam, Plato, cæterique Platonici paſsim ſequuntur, quorum opiniones, rationeſque huic inſerere ſtudui.

CAPVT II.

Plato ac Platonici quid ſenſerint de animæ immortalitate.

Rationes.

1. ALcinous Platonicus rationes adducit, quibus Plato vſus eſt, dum animæ immortalitatem oſtenderet: Anima cuicunque adeſt, vitam affert: quod vero vitam præſtat; mortem minimè ſuſcipit: quod autem huiuſmodi eſt, immortale exiſtit. Quare, ſi anima eſt immortalis; incorruptibilis quoque erit.

2. Anima præterea, cùm per corporis ſenſus ad illa quæ ſenſibilia ſunt, deſcendit, angitur, atque turbatur: non eſt ergo ſimilis illius, cuius præſentia turbatur. Quare intelligibilibus potiùs quam ſenſibilibus ſimilis erit: intelligibile verò, ipſa ſui natura ſemper incorruptibile: anima ergo eſt incorruptibilis.

3. Item, quod natura ſua regit, & imperat, diuinitati cognatum eſt. ſed anima [illegible] minatur: quapropter anima Deo proxima [illegible] Præterea quòd ſeipſo mouetur, vt pote [illegible] ſemper mouetur, atque imortale eſt, ſed [illegible] tur, puta quia innatam habet vitam ſecundum [illegible] randi: igitur anima humana eſt immortalis. [illegible] meminit antiquiſsimorum Poëtarum: Tradit [illegible] *& cæteri, quicunque Poëtarum diuini ſunt, animam* [illegible] *eſſe, eumque tùm deſedere, quod quidem mori* [illegible] *redire, interire verò nunquam.* Et in Philebo, [illegible] de ſummo bono ait, mentem progeniem eſſe quandam cauſæ omnium, & proinde immortalem: Priſci, inquit, nobis præſtantiores, diiſq; propinquiores, hæc nobis oracula tradiderunt. Sapientia atque mens abſque anima nunquam ſunt, & in Iouis [illegible] us natura regiam animam, regiamque mentem ineſſe [illegible] tem verò progeniem, id eſt, à Deo immediatè creatam, quandam eſſe eius cauſæ, quæ cauſa dicitur omnium. Quare ſic poteſt argui: Quod eſt progenies, & cognatum Deo, eſt immortale, ſed huiuſmodi eſt mens: igitur mens hominis eſt immortalis. In Phedone ex profeſſo aſtruit animæ immortalitatem, licèt dicat animas eſſe æternas, ſæpiuſque in corpora reuerti: in quo quidem à noſtra Theologia diſsentit, quæ animas in dies creari à Deo aſſerit, atque corporibus organicis infundi: *Anima*, inquit, *inuiſibili ſpeciei ſimilior eſt quàm corpus, corpus verò viſibili. Etenim cùm anima per ſenſus aliquid conſiderat, [illegible] quidem à corpore trahitur ad ea, quæ nunquam eodem modo ſunt, atque ipſa aberrat, perturbaturq;, quaſi ebria vacillans, vtpote quæ talia quædam attigerit: at verò quoties ipſe animus per ſeipſum excogitat, illuc ſe confert ad purum, ſempiternum, immortale, ſemper eodem modo ſe habens, & tamquam ipſius cognatum ſemper inhæret illi, quoties ipſe redierit in ſeipſum, eiq; liceat, ceſſatque ab errore.* Hæc Plato. Et eſt ſenſus: ſi animus ſimul interiret cum corpore, ſimul cum corpore ſeneſceret, & ad illius habitationem proficeret: ſed ſeneſcente corpore animus viuacior redditur, & prudentior, & ad illius præſentiam, velut ebrius aberrat: igitur animus hominis eſt immortalis. Sanè vnumquodque conſeruatur cum eo, quod eſt ſibi cognatum, & affine: at mens humana, cum ſe confert ad purum, & ſempiternum, vireſcit, ſapit, & intelligit: inde igitur eſt illi origo, & domicilium. Quamobrem doctiſsimè ſapientiſsimeque dicit Plato, animam in corpore ligatam eſſe, atque implicitam, & per ipſum, quaſi per carcerem quendam res conſiderare: cùmque, per ſeipſam id non faciat, omni prorſus inſcitia inuolutam eſſe. Amplius, quod non poteſt ſuſcipere mortem, eſt immortale; mors enim vitæ opponitur. ſed anima non poteſt ſuſcipere mortē, puta quia habet propriā vitā, & manet in ſe ipſa, adeò, vt neq; per ſe, neq; per ſubiectum aliud, mortis poſſit ſubire diſpendium: igitur anima humana eſt immortalis. Virtus præterea non obeſt bono, neque vitium prodeſt malo: quòd ſi anima immortalis non eſſet; minimè verum eſſet; nam impij lucrarentur, cum & à corpore, & ab eorum prauitate cum anima liberarentur, nunc autem cùm anima immortalis appareat, nulla ſuper eſt malorum declinatio: nulla ſalus, niſi vt optima & prudentiſsima fiat. nihil enim aliud cum migrat ad manes anima, ſecum transfert, præter eruditionem atque educationem, quæ quidem ſtatim in principio tranſmigrationis illius, plurimùm vel prodeſſe, vel obeſſe poſſunt. Socrates morti vicinus dixit, ſe cygnorum eſſe conſeruum: ſiquidē cygni, cùm breui præſentiunt ſe morituros, tunc admodum dulcius canunt, quàm antea conſueuerant: homines verò cùm ipſi mortem expaueſcunt, cygnos quoque falsò criminantur, quòd lugentes mortem, ob dolorem cantum emittant. Cygni Phœbo ſacri ſunt, vt arbitror, diuinatione præditi: oſtendunt alterius vitæ bona, ideoque cantant alacrius, geſtiuntque ea die, quàm ſuperiori tempore. Equidem, & ego arbitror, inquit Socrates, me cygnorum eſſe conſeruum, eidemque Deo ſacrum: neque deterius vaticinium ab eodem domino habere, quàm illos: neque ignauiùs è vita iſta decedere. Itaque iuxta hanc Socratis doctrinam, anima noſtra tali natura prædita eſt, quòd non diſsipatur, poſtquam à corpore exierit: ſiquidem pure diſcedens, corporeum nihil ſecum trahit. Quare anima ſic affecta, ad aliquid ſibi ſimile diuinumque proficiſcitur: quo quum peruenerit, euadit felix ab errore, à dementia, timoribus, duriſque amoribus liberata. Hinc eſt, quod in ſua Apologia confidenter dicit Socrates, mortem, per mutationem, & tranſmigrationem animæ eſſe in alium locum, in admirabile lucrum; ideoque libentius mori. Et reuera, compoſitum ſuapte natura diſſolui, neceſſe eſt: ſed anima non eſt compoſita: nulla ergo ei accidit diſſolutio. *In 10. de legibus* dicit, animam eſſe numerum, qui poteſt ſe ipſum mouere; vult enim animam eſſe immobilem ſecundùm ſubſtantiam, nempè motu terminabili ad ſubſtantiam: accidentaliter tamen mobilitati obnoxiam eſſe. Etenim animæ per ſe primò ineſt mobilitas; ideoque primò eſt mobilis, motu-

De a[nimæ] immor-litate. *Corpus carcer animæ.* *Cygni* [illegible] [illegible]

De anima immortalitate.

qu[illegible]s omnium, ſiquidem, quemadmodum in mouentibus da[illegible] primum mouens; ita planè & in mobilibus: hoc autem non eſt Angelus, quoniam ſecundùm Philoſophos, eſt immobilis, quoniam ſemper eſt idem, & ſine diſcurſu intelligit & vult: neque corpus; quoniam per qualitatem mouetur: neq; qualitas, quippe quę per ſphęrarũ animas mouetur: anima eſt ergo. Itaq; anima humana à teſte Xenocrate, eſt numerus ſeipſum mouens, hoc eſt natura multiplex, ſua ſponte mutabilis; ex quo apparet, reliquorum animaliũ formas apud Platonicos, animas nequaquam appellari: tum quia cùm à corporibus dependeant, propriæ eſſentiæ dici non poſſunt: tùm quia viuificationes quædam potius, quàm veræ vitæ appellantur. *Cæterum*, quemadmodum in igne ſunt, calor, lux, leuiſque ſubtilitas; ita planè & *in* anima, eſt vis illa vitalis, virtus cognoſcendi, & vis appetendi. Quare, ſicut in igne prius eſt intus lucere, calere, & aſcendere, quàm exterius prodeat eius calor & lumen; ita in anima huiuſmodi vires priùs vigent, quàm foris appareant. Intrinſecus ergo habet vitam, quæ corpori vitam tribuit, vnde fit, vt à ſeipſa diſcedere nequeat, ac proinde perpetua ſit & immortalis: igitur anima ſeipſam mouet, quia nimirum vitalem à potentia in actum progreſsionem explicat in ſeipſa. Quamobrem, hic motus ſpiritualis eſt, quo anima priùs in ſeipſa viuere intelligitur, quam corpori vitam exhibeat. Et reuera ſicut intelligere eſt actus intellectus: ita & viuere eſt actus vitæ, qua anima viuit, ſeu ſe viuificare dicitur. Quare, ſic poteſt formari ratio, *Platonis*: Omne viuens intus ſeſe ipſum mouet & viuificat, quippe quia omnis vita motus quidam eſt. ſed anima *humana* eſt huiuſmodi, quia ſcilicet eſt vita: ſeipſam ergo mouet, id eſt, vitalem progreſsionem explicat à potentia ad actum. Cùm ergo anima ſibi viuere ſemper præſtet, & nunquam ſeſe deſerat; haud dubium, quin ſemper viuat, & immortalis atque incorruptibilis perſeueret. Iterum in Phædro Plato dicit, animam eſſe fontem, & principium motiuum. Fontem quidem, propterea, quòd motionem illam ſecum habeat: principium verò, quòd illam effundit in corpus. In cauſa autem eſt, quia omninò per ſe, & non ab alio exteriùs, vel interiùs mouetur. Quam ob cauſam ait Phædrus: *Anima omnis eſt immortalis*; omnis, inquam, quia tota & integra omnes animationes virtualiter continet. Itaque talis poteſt eſſe ratio Phædri: Quod mouetur ex ſe liberè, à materia non dependet. ſed anima humana eſt huiuſmodi, vt viſum eſt: igitur à materia non dependet. quod verò ita ſe habet, immortale eſt perpetuum. Iterùm quod eſt principium omnium motionum, non incipit per motum, & agens naturale, neque corrumpetur per motum. ſed anima rationalis eſt huiuſmodi: non ergo per motùm corrumpi poteſt; nihil enim extrinſecum violare poteſt id, ex quo motus vitalis exoritur, niſi conditor eiuſdem. Equidem, ſi anima rationalis eſt principale principium, quod ſibi vitam ſuppeditat, & motum internum, & nunquam ſe deſerit: nunquam igitur deſinet viuere. *Sanè*, ſi quod mouetur, quamdiu motori adhæret, tamdiu moueatur neceſſe eſt: igitur vbi idem eſt motor, & motum, ſimul ergo ſemper erunt, nec vnquam deſinet motum moueri. Quare anima *humana* ſemper erit immortalis, & perpetua. Diuus Auguſtinus explicat Platonis ſententiam, hoc modo: *Moueri per ſe animam ſentit, qui ſentit in ſe eſſe voluntatem: nam ſi volumus, non alius de nobis vult, & iſte motus animæ ſpontaneus eſt, hoc enim tributum eſt ei à Deo, qui tamen motus, non de loco ad locum eſt tanquam corporis; localiter enim moueri, corporis proprium eſt. Et cùm anima voluntate, id eſt, illo motu, qui localis non eſt, corpus ſuum tamen localiter mouet; non eodem modo monſtratur & ipſa localiter moueri: impartibile enim anima non mouetur loco.* Nomine itaque motus, non propriè vſus eſt Plato, ſed communiùs, nempè pro quauis operatione, ſicut Ariſtotel. 3. *de anima*, ſentire & intelligere motus eſſe dixit. Quo quidem modo, motus non eſt actus entis in potentia, ſed actus perfecti. Animam ergo ſeipſam mouere, perinde eſt apud Platonem, ac animam operari abſque corporis inſtrumento. Etenim, ſicut animæ ſubſtantia prior eſt ſubſtãtia corporis; ita certè affectus & motus, ac dotes ipſius priores sũt paſsionibus corporis. Motus ſiquidem in corpore paſsio eſt, in anima verò actio, vt *10. de legibus* docet Plato. Amplius, in Crito & in Apologia dicit, prope mortem quoſdã cõſtitutos, vaticinatos fuiſſe; quaſi illa videant in ſupernis numinibus, quibus animus iungitur, corpore non impeditus. In Sympoſio præterea dicit, quòd ſi anima cum corpore naſceretur, cum copore etiam augeretur, & floreret eius ſapientia, atqui in ſenibus oculo corporis deflorescẽte, floret oculus mentis: anima ergo non interit cum corpore. Hæc, & ſimilia dicta ſunt à Platone, quæ animi humani immortalitatem oſtendunt.

Pymand. Thomus Sextus.

CAP. III.

Argumenta contraria.

POſſet *aliquis contra* Platonis ſententias ſic arguere: Omne quod per ſe mouetur, diuiditur in motum in actu, & motorem in actu, vt dicit philoſophus. ſed anima nequaquam ita diuiditur, puta, quia eſt vnica, & indiuiſibilis: anima ergo per ſe, non mouetur. Item mobile per ſe eſt diuiſibile per ſe, teſte Auerroe, & omne mobile per accidens, eſt diuiſibile per accidens. ſed anima *humana* non eſt diuiſibilis per ſe, neque per accidens, cùm ſit quanta. non ergo mouetur per ſe, vt dicit Plato. *Sanè, rei ſpirituali non* accidit tranſmutatio, ſed anima rationalis, eſt ſubſtantia ſpiritualis, non cadit ergo in eam tranſmutatio: & conſequenter non mouetur. Amplius, anima mouetur à Deo: non ergo tantum à ſeipſa. Antecedens patet, quia ſicut, ſi cœlum deſineret moueri, reliqua omnia corpora ſimiliter quieſcerent; ita planè, ſi Deus non moueret ſpiritualia, ne vnus quidem ſpiritus moueretur: vnde Mercurius in Pymandro ait: *Si Deus vacaret à motu, omnia planè eſſent otioſa.* Conſequentia nota eſt. Iterùm, omne quod per ſe mouetut, ab alio mouetur. Conſtat id ſatis de moto ſecundùm partem, & per accidens. Et per inductionem elici poteſt ab elementis, plantis, & animalibus quæ à forma intus latente mouentur. Reuera, ſi anima per ſe mouetur, aut motu generationis, aut corruptionis, aut localis alterationis. ſed nullo iſtorum motuum anima mouetur, vt patet, alioqui corporis ſubiret vicem: ergo quod priùs. Præterea, ei, quod per ſe mouetur, tria ineſſe videntur, quod mouet, quod mouetur, & quò mouetur, & mouet, cęterũ quod mouet nõ mouetur: propterea, quòd ſicut eſt quod mouetur, & nõ mouet, quod mouet. ſed anima rationalis non tantùm mouet: ita eſt quod non mouetur. neque tantam mouetur eſt ergo tantùm que mouet, & mouetur homo. Item, contraria eidem ſecundùm idem minimè competunt, ſed mouere, & moueri ſunt contraria: non ergo eidem animæ rationali conueniunt. Iterùm, quod anima humana non ſolùm non ſit numerus ſeipſum mouens, ſed nec etiam immortalis, arguo ſic: Nulla forma rei generabilis, & corruptibilis, poteſt & ipſa eſſe perpetua, quippe cùm corruptio tendat ad non eſſe; quod quidem ſine formæ abiectione, priuationeque non contingit. ſed anima humana, eſt forma hominis, qui eſt corruptibilis: non ergo eſt perpetua, & immortalis. Amplius, ſi intellectus hominis eſſet perpetuus, vt dicit Plato; præcederet vtique ſuam materiam: omne enim perpetuum præcedit tempore id, quõd generatur & corrumpitur, ſed id aduerſatur philoſopho *12. met. tex. com. 15.* non ergo anima rationalis eſt perpetua.

CAP. IIII.

Soluuntur Argumenta.

AD *primum* argu. ſic dici poteſt, nempè maiorem falſam eſſe vniuerſaliter ſumptam. veram tamen de eo, quòd ſecundùm apparentiam per ſe mouetur. Cæterùm, anima rationalis per ſe mouetur omninò, hoc eſt non ex aliquo alio interiùs, vel exteriùs mouente. *Ad. 2.* dico, Auer. authoritatem intelligi debere de his formis, quæ à materia dependent, & producuntur, cuiuſmodi non eſt anima rationalis. *Ad confir.* dico, Auerr. loqui de prima cauſa, & intelligentijs, in quas non cadit huiuſmodi tranſmutatio. *Ad 3.* dico, animam ſubitaria incitatione, infuſioneque ſtabili à Deo moueri, de qua profectò motione non intellexit Plato cùm diceret, animam eſſe numerum ſeipſum mouentem; ſed de illa potiùs, quæ eſt actus ſucceſsiuus, per temporis momenta diſcurrens; ſiquidem paulatim formando ſe, à ſe mouetur, & mouet ſe anima. Quod operationes eius paulatim fiant, & in tempore; in cauſa eſt ipſius imbecillitas, qua angelis eſt inferior. *Ad 4.* patet ex ſupradictis reſponſio: quippe quia non ab aliqua alia forma, quàm à ſeipſa moueatur anima rationalis, ideoque inſufficiens eſt inductio. *Ad confir.* dico, de nulla illorum motuum ſpecie in diffinitione animæ aſtruenda locutum fuiſſe Platonem; quoniam quidem paſsiones ſunt: huiuſmodi verò, qui animæ à Platone attribuntur humanæ, actiones, veluti ſunt velle, conſiderare, curare, conſultare, rectè & non rectè opinari; lætari, dolere, audere, metuere, odiſſe, diligere, & quæ ſunt generis eiuſdẽ: vt decimo de legibus docet Plato. *Ad 5.* Minor eſt falſa de mo-

De animæ immortalitate.

de motu, qui eſt actio. Nam, quemadmodum dicimus ignem eſſe calidum per ſe, non duo quidem dicimus diuerſa, quorum vnum caleat, & alterum calefaciat: ita planè nec in anima duo diuerſa ſunt, motum ſcilicet, & mouens. Etenim moueri in ea, non eſt perinde, ac ſecari in ligno; ſed potius ſicut calere in igne; calet enim ignis, nullo calefaciente; ſic anima ſeipſam mouet, ſine aliquo alio motore eam mouente.
6. *Ad 6*. Minor eſt falſa de eo, quod à ſe eſt mutabile, & ab alio non mouetur, cuiuſmodi eſt anima, quæ actu formali, ac poteſtate actuali motum continet.
7. *Ad 7*. Maior eſt vera de forma inhærente, quæ producitur de potentia materiæ, non autem de forma, quæ venit ab extrinſeco.
8. *Ad 8*. dico, nullam inhærentem formam ſuam materiam præcedere: formam verò ſubſiſtentem materiam particularem præcedere poſſe; non totam tamen, totam, quantum ad omnes ipſius partes; vnde anima rationalis benè præcedit tempore hunc hominem, non tamen totam naturam humanam.

Anima præcedit materiam.

Aut rectius ſic poteſt intelligi Philoſophi ſententia, quòd nulla forma totam ſuam materiam tempore præcedat; quemadmodum omnis cauſa mouens, & generans, rem genitam præcedit: ratio verò ſicue forma, ſimul eſt cum re genita. Vnde ait 12. meth, com. 17.

12. met. c. 17.

Inquirendum eſt, inquit, *vtrum aliqua formæ pòſt maneat; quia in quibuſdam nihil prohibet, eorum formam poſteriùs remanere, nempè animam intellectiuam*. Non ergo, dicit Philoſophus, nullam formam præcedere ſuam materiam: ſed vult formam poſſe eſſe ſimul cum re, cuius eſt forma: atque in hoc differre à forma, ſiue à cauſa mouente, cum hoc tamen ſtat, aliquam formam, aliquo modo ſuam materiam tempore præcedere Poſſe. Sed de his ſatis.

CAP. V.

Animæ immortalitas ſecundùm Plotinum, & alios philoſophos.

Enn. 4. lib. 7. cap. 10.

PLotinus fidelis Platonis interpres, animæ rationalis immortalitatem plurimis in locis ſapientiſsimè doctiſſimèque oſtendit. *Si* inquit, *homines eſſent bene affecti, & bonis animis præditi, nullus adeò foret incredulus, vt aliquando diffideret, animæ noſtræ naturam eſſe penitus immortalem. Etenim animam noſtram cognatam eſſe diuiniori ſempiternaque naturæ ex eo patet; quia non eſt corpus, neque figuram habeat, neque colorem, neque molem vel qualitatem vllo pacto tractabilem. Quare, cùm omne diuinum, vereque ens, vita fruatur bona, atq; ſapiente: anima verò noſtra huiuſmodi naturæ ſit cognata, vita igitur fruitur bona atq; ſapiente.*

Anima cognata Deo.

Et reuera, nemo ſanæ mẽtis dubitabit, quin anima rationalis *ſit immortlis*. Nam cui ex ſe ineſt vita, interire non poteſt: ſed animę rationali ex ſe ineſt vita, quia eſt forma per ſe viuens: quomodo ergo interibit? Calor non igni, ſed materiæ ineſt ignis, ideoque ignis diſſoluitur: Anima verò non ſic habet vitam, vt ibi quidem materia ſit ſubiecta, vita verò illi accedens declaret animam.

Anima vita ſapientia.

Præterea, ſapientia, veraque virtus, diuinæ res cùm ſint, non poſſunt alicui vnquam vili mortalique ineſſe naturæ: ſed neceſſe eſt tale quiddam eſſe diuinum, quippe cùm compos ſit diuinorum ob cognationem quandam communionemque ſubſtantiæ. ſed animæ humanæ ineſt ſapientia, & vera virtus: eſt ergo quid diuinum, & immortale. Ampliùs, quod eſt ſuæ motionis principium, quodque ex ſeipſo viuit, intelligens quæ in cœlo ſunt, & quæ ſupra cœlum, vſque ad ſummum omnium principium eſt immotale omninò, ſed huiuſmodi naturæ eſt anima rationalis: ergo quod prius.

Anima non eſt compoſita.

Accedit ad hæc, quod omne ſolubile, cùm ex compoſitione ſuſceperit eſſe, hac conditione diſſolui poteſt, qua eſt compoſitum, ſed anima rationalis eſt vnus, & ſimplex actus, & natura in viuendo conſiſtens; non igitur hac ratione poterit interire. Neque diuidi poteſt in partes, quia non eſt moles, neque quantum quicquam.

Anaxagoras.

Anaxagoras quoque de homine loquens, ait: *Mortalis æternitas Dei partem habet*. Mortalem vocat hominem propter corporis conditionem: æternitatem verò propter animam: vnde Pythagoras, *corpore depoſito, ſi liberum aſcenderis ætherem, eris immortalis Deus, non vltrà mortalis*.

Heracl.

Hinc quoque Heraclitus ait: *Lux eſt anima ſapientiſsima; à corporeis enim humoribus ſeparata clariùs intelligit: Cuius contrarium contingeret, ſi anima à corpore originem haberet: qualibet enim res à propria origine ſeruatur, & perficitur*.

Lactant: Apollo.

Apollo Mileſius, Authore Lactantio interrogatus, vtrum anima maneret poſt mortem, reſpondit: *Anima quidem*, inquit, *quoàd vinculis corporeis tenetur, corruptibiles paßiones ſentiens, mortalibus cedit doloribus. Cùm verò humanam conditionem poſt corruptam in æthera fertur, nunquam ſeneſcet, & manet in æternum ſine pœna*.

Cicer. 1. Tuſ. quæſ. Xenophon.

Cyrus maior apud Ciceronem & apud Xenophontem, ait: *Nolite arbitrari filij chariſsimi, me cùm à vobis diſceſſero, nuſquam aut nullum fore; nec enim dum eram vobiſcum, animum meum videbatis; ſed cum eſſem in corpore ex his rebus (quas gerebam) intelligebatis: eundem igitur me fore dicitote, etiam ſi nullum videbitis*. Hæc ille.

Quare, rectè dictum eſt à Galeno *libro de ſpermate*, quòd ſicut lux ſolis, quæ eſt incorruptibilis, officium ſuum complens, nullam patitur diuiſionem; ſic anima, quæ eſt incorruptibilis. Etenim ſicut lumen ſolis ſeparatur ab aëre, & ab omni oculorum intuitu, ſine ſui corruptione; ita & anima ſeparatur a corpore.

Auicenna.

Vtitur & Auicenna huius rei aſtruendæ gratia congruo ſatis exemplo *6. natur. par. 5.* Creetur, inquit, à Deo homo aliquis ſubitò in ætate perfecta conſtitutus; ſed ita diſpoſitus, vt nihil per quinque ſenſuum apprehendat: Mens, hominis, ſic affecti, à nullo perturbata, præſentem ſibi animæ ſubſtantiam cogitabit. Quapropter affirmabit eſſe ſeipſam: neque tamen corporale aliquid in ſeipſa perſpiciet. Quid ergo es ô Anima, ſi parua te non implent? pulcherrima, ſi horres turpia: ſempiterna, ſi nullum habes defectum. Quære ergo te extra mundum, extra te vola.

Plato.

Falſa eſt igitur Democriti & Epicuri ſententia, & Dicearchi de animi diſſolutione: vnde Plato ait, ex hoc poſſe cognoſci animas eſſe immortales, atque diuinas, quòd in pueris mobilia ſunt ingenia, & ad percipiendum facilia; quòd ea quæ diſcunt ita celeriter capiant, vti non tunc illa diſcere videantur; ſed recognoſcere potiùs, atque reminiſci.

Laertius. Diogenes. Thales. Macrobius.

Thales Mileſius apud Laertium, primus inter philoſophos dicitur de Aſtrologia tractâſſe, & primus animas immortales poſuiſſe, & de natura diſputâſſe. Macrobius *lib. primo ſuper ſomni* Scipionis ait, animarum originem manare de cœlo, idque inter philoſophantes indubitatæ eſſe ſententiæ. Et hanc perfectam eſſe ſapientiam; vt vnde orta ſit anima, & de quo fonte venerit, recognoſcat.

Cicero.

Quamobrem rectè diſputauit Cicero in lib. de Legibus. Quòd, inquit, *ex hominum genere conſecratos, ſicut Herculem, & cæteros coli lex iubet, indicat omnium quidem animos immortales eſſe; mentem namque ex quinta natura fieri. Ariſt. dicit*, Nonne maximum eſt argumentum naturam ipſam de immortalitate animorum tacitam iudicare, quòd omnibus curæ ſunt? & maximæ quiedm quæ poſt mortem futura ſunt hoc ipſum indicat procreatio liberorum, propagatio nominis, adoptiones, filiorum, teſtamentorum diligentia, ſepulchrorum monumenta quod nulla animorum in terris origo inueniri poſsit: nihil enim eſt animis admixtum, nihil concretum, nihil duplex, coagmentatum nihil. Quod cùm ita ſit, certè nec ſecerni, nec diuidi, nec diſtrahi poteſt, nec interire animus humanus; eſt enim interitus quaſi diſceſſus, & ſecretio earum partium, quæ ante interitum iunctione aliqua tenebantur. Quare, cùm partes animi a ſeipſis ſecerni nequeant; haud dubium, quin animus interire non poſsit.

Socrates.

O *igitur præclarum* illum diem dicebat Socrates, *cùm ad illud diuinorum animorum concilium proficiſcar vita viuitur, quæ eſt vera vita nominanda: nam dum ſumus incluſi in his propaginibus corporis, munere quodam neceßitatis, & graui opere perfungimur*. Non ergo lugenda eſt mors, quam ſequitur immortalitas. Quam ob rem eximus è vita læti, eripique nos è cuſtodia, & *eleuari vinculis* arbitramur, vt in æternam, & planè in noſtram domum remigremus

Seneca. Porphyrius.

Sanè, *mors*, vt dicit Seneca ad Lucillum, *iter mutat: vitam verò non eripit*. Et *quid mirum*, ait Porphyrius, *ſi anima, quæ eſt ſubſtantia incorporea, ſeparetur à corpore, abſque ſui corruptione; quando & ſol ſine corruptione ab aëre recedat?*

Alpharabius.

Alpharabius in lib. de intellecto, & intellectu ait: Animam à corpore ſeparatam, res intelligere per ſuam eſſentiam: ſicut & aliæ intelligentiæ abſtractæ mouentes orbem.

Algazel.

Eiuſdem eſt ſententiæ Algazel in ſuis commentarijs phiſicis: *Cùm* inquit, *anima ſeparata fuerit à corpore durabit eius coherentia cum intelligentia agente, & delectabitur delectatione, cuius explicari non poteſt*. Mira planè doctrina, quæ à tot præclariſsimis in nos ita clarè emanauit; vt nullus ſit relictus ambigendi locus.

Iſaac.

Hoc idem aſſerit Iſaac in lib. ſuarum diffinitionum, vbi dicit tres eſſe animarum ordines, nempè vegetatiuam, ſenſitiuam, atque intellectiuam, & harum excellentiorem eſſe intellectiuam; quoniam à ſumma intelligentia eſt creata, & naturæ ipſius gerit imaginem.

Moyſes.

Idem ſentit Moyſes Hæbræus: *Anima*, inquit, *à corpore ſeparata, non moritur: ſed ſi paßiones corporis ſecuta non fuerit, ſpeculabitur primum ens & voluptates capiet ineffabiles, quas mortalium lingua enarrare non poſſunt*.

lib. 6. de bel. Iud.

Ioſephus quoque Hebræus, *Corpora quidem*, inquit, *cunctis mortalia ſunt, & caduca: anima verò ſemper immortalis*.

22. de ciu.

Et quot legimus morti ſeſe dediſſe deſiderio immortalitatis habendæ? Nam & Theobrotus, teſte Auguſt. lecto Platonis libro de immortalitate animæ, præcipitem ſe dedit. Sic Marcus Cato, teſte Lactantio *3. lib.* ſeipſum interemit, cupiditate immortalitatis obtinendæ. Idem in ſe pertulis Diogenes philoſophus, vt refert Cicero

2. Thuſ.

2. Thuſ. & Zeno, teſte Seneca ad Lucillum: Cleantes quoque & Chryſippus eodem deſiderio correpti ſunt, vt dicit Lactantius *vbi ſuprà.* Lucretius Poeta, teſte Lactantio 3. *lib.* de animæ immortalitate præclarè cecinit. *Cedit idem retro de terra, quod fuit ante in terram: ſed quod miſſum eſt ex ætheris ore; Id rurſum cæli fulgentia tecta receptant.* Lucanus, *Regit ſpiritus artus orbe alto.* Propertius lib. 4. *Sunt aliqui Manes: lethum non omnia finit.* Ouid. 15. met: *Morte carent animæ.* Iuuenalis Sato 15. *Senſū à cæleſti dimiſſum traximus arce.* Virgilius in 6. AEneid. ponit æternas pœnas, quas animæ damnatorum patiuntur. Hinc eſt, quod Saluſtius in Catilinario dicit: Alterum nobis cum diis commune eſſe, animum ſcilicet: alterum cum belluis, corpus videlicet. Quam ob rem non inſipienter locutus eſt Cicero ad Lelium: *Neque*, inquit, *aſſentior his, qui nuper diſſerere cœperunt, cum corporibus ſimul animos interire, atque omnia morte deleri; plus enim apud me antiquorum valet authoritas dicentium animos hominum eſſe diuinos; hiſque cùm è corpore exierint, reditum ad cælum patere.* Hæc cùm ita ſe habeant, opinionem illam de animi immortalitate, communem propemodum fuiſſe apud antiquos, cùm Poetas & Oratores, tùm etiam Philoſophos, ſatis conſtare arbitror.

CAP. VI.

Ariſtotelis opinio de immortalitate animæ.

ARiſtotelis rationes, quæ animæ immortalitatem aſtruere videntur, in medium adducendas putaui; vt ex illarum aſpectu quiſque videat, quid de animi immortalitate ipſe ſenſerit. Inprimis autem id quod ab ipſo dictum eſt *12. met. com. 10.* Inferendum putaui, nempè voluntatem humanam per eſſentiam liberam eſſe; quia poteſt oppoſitum omninò velle, & oppoſitum actum imperare: eò quod eſt virtus per eſſentiam libera. Hoc idem docetur ab eodem philoſopho *in libro de interpretatione & in ſuis moralibus.* Quare, ſi voluntas ſit per eſſentiam libera proculdubio eius eſſe non dependet à corpore: alioqui non poſſet niti contra inclinationem ſui ſubiecti; virtus enim agendi fluit ab eſſentia ſubiecti. Item, omnis forma exiſtens in aliquo ſubiecto, à quò dependet in eſſe, & conſeruari, non agit, aut patitur, niſi actione, vel paſsione compoſiti, aut alicuius particulæ ſui compoſiti. ſed anima intellectiua non agit, aut patitur actione, aut paſsione ſui compoſiti, non enim intelligit, & vult corpore vt dicit philoſophus 3. *de anima tex. com. 9.* non ergo dependet à corpore in eſſe & conſeruari, atque ita non corrumpitur cum corpore. Item, vniuerſale eſt immortale, & perpetuum, ratione vtique obiecti: quia nimirum eſt intellectu obiectiuè, & ſubiectiuè, qui ipſum ſeparat à materia, loco, & tempore. ſed omne illud, cuius participatione aliquid perpetuū efficitur, ipſum eſt per eſſentiam perpetuum, vt communis eſt Peripatheticorum ſententia: intellectus ergo hominis eſt per eſſentiam perpetuus. Fuit huius ſentētiæ author Socrates philoſophus, qui ait, vniuerſale, non autem ſingulare, eſſe definiendum propter ſui immobilitatem, quam habet ex animæ æternitate. Huius quoq; veritatis ipſe quoque philoſophus perpetuus extitit æmulator, præſertim in confutanda illorum ſententia dicentium, intellectū ſenſum eſſe. Si, inquit, intellectus ſenſus eſſet; tunc omnia entia eſſent ſenſibilia: atque ita tolleretur ſcientia methaphyſica, quæ eſt de intelligibilibus. Sunt ergo entia vniuerſalia in intellectu conſiſtentia. Item, loquens de dificultate ſcientiæ de anima, hanc conditionalem poſuit. Si intelligere eſt phantaſia, aut non ſine phantaſia: non eſt propria animæ operatio, eò quòd non eſt ſine corpore. Porrò *tex. 13.* aliam ponit conditionalem, nempe: Si eſt aliqua propria animæ operatio, contingit eam ſeparari: ſin autē non contingit, &c. In 1. autem lib. à *tex. 152.* vſq; *ad tex. 155.* primam partē primę conditionalis deſtruit, ſcilicet, intelligere eſſe phantaſiam. vbi ſenſum ab intellectu differre, & intelligere à ſentire, apertiſsimè oſtendit. *Phantaſia*, inquit, *alterum eſt à ſenſu ſcilicet exteriori, & ab intellectu.* In tertio autem libro *text. 4. vſque ad 8.* intellectum non eſſe organicum, clariſsimè docet: & intelligere in organo non recipi: propterea quòd intelligere non ſit phantaſia: atque ita intelligere, & intellectū, non eſſe organica. Tunc ex his aliquæ rationes formari poſſunt: Omne paſsibile eſt organicum, ſed intellectus non eſt organicus: igitur non eſt paſsibilis paſsione corruptiua, ſed perfectiua; & conſequenter non eſt corruptibilis. Item, omne materiale eſt paſsibile; ſed intellectus non eſt materialis, quia non eſt organicus, vnde *1. de gener. 54.* Quæcunque non in materia habent formam, hæc quidem impaſsibilia ſunt actiuorum: igitur intellectus non eſt paſsibilis. Quam ob cauſam *1. de anima tex. 65. & 66.* ait: intellectum remanere eiuſque acceſſum ad materiam non arguere illius corruptionem.

De anima immortalitate.

Item, omne ſeparabile à principio corruptionis, nempè à materia, eſt incorruptibile: ſed intellectus eſt ſeparabilis à materia *2. de anima tex. 21.* Separatur hoc ab hoc, tanquam perpetuum à corruptibili.

Separabilis.

Et *3. de anima tex. 6.* dicit, intellectum animæ non miſceri; igitur non corrumpitur cum corpore.

Immixtum.

Item intellectus eſt immixtus: ergo eſt incorruptibilis. Quod ſic patet: Immixtum eſt ſine temperatura elemētorum, quia mixtio eſt miſcibiliū vnio; & hęc eſt ex elementis, quę commiſcentur ad inuicem, ſed quod caret mixtione caret contrario, & conſequenter eſt incorruptibile: igitur intellectus eſt incorruptibilis; ſic enim docet *1. cœli 20.* Cælum non poſſe corrumpi, quia caret contrario.

Deforis venit.

Item, quod de foris venit, non corrumpitur ad corruptiones corporis. ſed intellectus venit de foris; igitur remanet poſt interitum corporis.

2. de gener. [illegible]

Item, *3. de anima 4.* Oportet intelligentem eſſe immixtum, quia ſi eſt mixtus corpori; eſſet vtique, aut calidus, aut frigidus, aut aliquid huiuſmodi. ſed non eſt qualis; igitur non eſt mixtus. *prim. de anima 9.* multis rationibus nititur euertere illam opinionem, dicentium, animam ex contrarijs componi. Anima eſt principium mouendi; temperamentum non eſt principium moueudi; anima ergo non temperamentum: quia omne quod mouet, eſt ab elemento prædominăte. Item, *primo cæli 56.* Harmonia, & temperamentum, ſanitati potiùs congruit, ac corpris virtutibus, quàm animæ, vt iam patet; non ergo quod congruit animæ, corpori eſt tribuendum.

Anima eſt [illegible] ma.

Primi de anima 32. adductis multorum ſententiis, commendat Almeonis ſententiam, dicentis animum eſſe immortalem, quòd ſimilis ſit dijs immortalibus; Ex *tex. 65.* dicit, intellectum inferiorem quandam ſubſtantiam eſſe, & non corrumpi. Sanè, ipſa anima non eſt materia, neque compoſitum; igitur eſt forma & actus; homo enim eſt homo per intellectum, *7. met. 38.* Et *primi de anima 66.* dicit, conſiderare & intelligere marceſcere quidem; ipſum verò intellectum eſſe impaſsibilem: propterea, quòd intellectus ſit quid diuinum, & immortale; ſenſus namque seneſcit, & ad præſentiam atq; intuitum maximi ſenſibilis corrumpitur: Intellectus verò nunquam seneſcit, & ad aſpectum magni intelligibilis perficitur: quod quidem non paruum eſt ſuæ immortalitatis argumentum. Item, quod non communicat cum actione corporali, non eſt obnoxium corruptioni; ſed huiuſmodi eſt intellectus humanus, qui extrinſecus accedit, *2. de gener. animalium cap. 3. &* in primo de partibus animalium *cap. 1.* dicit, non eſſe philoſophi naturalis, omnes partes animæ exquirere; nam intellectus, cùm ſit res abſtracta, ad eius conſiderationem non ſpectat. Idem ſentit *6. meth. 6.* non de omni anima, ſed de ea, quæ ſine materia eſſe non poteſt, philoſopho naturali eſſe loquendum.

Abſtractus.

Et *primi eth. 5.* dicit, Amicorum felicitatem parum pertingere ad defunctos. Et *cap. 10.* poſteriorum amicorum nihil ad nos pertinere: nimis profectò durum eſſe. Et circa finem capitis, dicit eſſe quærendum. vtrum hi, qui deceſſerunt boni alicuius, aut mali participes ſint.

Defunctis.

Ex quo patet animum remanere poſt interitum corporis; alioqui fruſtra hæc diceret de defunctis. Idem, id quod multis probatur, eſt eligendum; ſed omnes propemodum appetunt & profitentur, huiuſmodi animi immortalitatem, quemadmodum ſentit ipſe philoſophus, *primo de anima, textu 49.* Laborioſum, inquit, eſt, commiſceri animam corpori, nec poſſe abſolui ab eodem: & adhuc fugiendum eſt; ſiquidem melius eſt intellectui non cum corpore eſſe, ſicut conſuetum eſt dici, & multis placet; anima ergo eſt immortalis.

Conſuetudo.

Vnde *2. de anima, tex. 34.* ait. Omnia appetere æternitatem, quatenus ipſo ſemper, & diuino eſſe participant ſecundùm quod poſſunt. Et *prim. phyſ. tex. 91.* Quòd ſi non poſſint in indiuiduo; in ſpecie tamen erit eorum æterna manſio. Item, *prim. de gener. animalium cap. 1. & 2. lib. cap. 19.* dicit, omnes homines magno cum deſiderio, animæ immortalitatem appetere. Tum ſic; Nullus ad bonum appetitus debet eſſe fruſtratorius; alioqui natura in inſerendo huiuſmodi appetitu, eſſet otioſa; ſed appetitus immortalitatis animi, eſt appetitus ad bonum; non ergo poteſt eſſe inanis, & fruſtratorius. Et reuera, animi immortalitas magnum eſt principium ad morales philoſophos; ſpes namque alit voluntatem, teſte Philoſopho in œconomica; ſpes ipſa magnam dat voluptatē, qua exiſtente, animalia magis mouentur ad conſequendum ipſum finem:

Spes.

Homines ſpe immortalitatis freti, viuere ſpernunt, ait Cicero. Vnde Themiſtius in prooemio primi phyſ. dicit, mortem appeti, vt immortalitatem habeamus; nam per mortalitatem ſpes præmij virtutis ſubtrahitur.

Cicero pro Archia.

Plato quoque putat, hominem infeliciſsimum animal fore, ſi ſimul cum corpore, animus euaneſcit: *Si tantum in hoc mundo in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus*, ait Paulus ad Corinthios.

Paulus.

De animæ immortalitate.

CAP. VII.

An ſit problema topicum, an demonſtratiuum.

DIſſerere conſtitui, an ſit huiuſmodi problema topicum, vel demonſtratiuum. Galenus in commento ſuper regimine authorum, vult eſſe problema neutrum, quòd neutra pars demonſtrabiles rationes habeat. Scotus quoque fuit eiuſdem ſententiæ: cuius ratio eſt, animam eſſe immortalem, probari non poſſe ex ipſius animæ eſſentia. Quis enim eam vidit: aut quis eius ſpeciem intuitus eſt? Cùm ergo illius eſſentia nobis ſit incognita; ex ipſius operationibus à nobis cognoſcitur. Themiſtius *1. phyſ. & 1. poſt. c. 28.* dicit eſſe problema demõſtratiuum. Sic etiam Plato *10. de legibus*, ideoque aliter dicere, cenſet eſſe ridiculoſum. Verùm, huiuſmodi demonſtratio intellectui patet purgato, ſiquidem ſedendo, & quieſcendo à paſsionibus, fit animus prudens, *7. phyſ. 20.* Et *prim. Ethic. 18.* Continentis, & temperati hominis motus omnia rationi conſonant. Vnde Boëtius opinatur huiuſmodi philoſophum talia principia potiùs intelligere poſſe, quàm probare. Cui conſentit Plotinus aſſerens, ſapientum animis principia patefieri poſſe. Ariſtoteles quoq; in myſtica philoſophia de mente AEgyptiorum, dicit: animam purgatam ab omni vitio, principia noſſe. Quamobrem *6. eth. cap. 14.* Non minùs credendum eſſe expertis dicit, & ſenioribus, ac prudentium opinionibus, etiam ſi abſque demonſtratione loquantur, quàm ipſis demonſtrationibus. Et *primo cœli tex. 22.* Fides veritati eſt propinqua, & ſapientibus etiam: ideoque ipſis credendum eſt, etiamſi ſine demonſtratione loquantur. Hoc idem dicit Plato in ſuo Timæo. Quare, cùm huiuſmodi negotium de animæ immortalitate multorum ingenia, & quidem diſertiſsimorum virorum probauerint; illud velut omninò exploratum, & demonſtrationibus approbatum, ſuſcipiendum, tenendumque eſſe, nemini dubium eſſe debet. *Sed* aliquis poſſet *obijcere*, Ariſt. *primi de anima tex. 13.* demonſtrat animam eſſe corruptibilem per effectus corruptibiles; quia affectus corruptibiles ſunt à cauſa corruptibili, cuiuſmodi ſunt intelligere, odiſſe, iraſci, & quæ ſunt generis eiuſdem. Non ergo eſt problema, demonſtratiuum; ſed topicum potiùs. Ampliùs, vnaquæque res cognoſci debet ſecundùm propriam ipſius naturam, *2. met. 16.* Res quidem debent cognoſci ſecundùm propriam eſſentiam ſeu naturam: ſed animam eſſe immortalem, eſt articulus fidei: articulus verò reuelatione ſcitur, & non demonſtratione: ergo quod prius. Patet idem per Platonem *1. de legibus*, vbi ait, quòd veritatis inquiſitio, & cognitio ſoli Deo competit. Sanè, hæc media, quibus animi immortalitas probatur, aliqua deprehendantur luce, neceſſe eſt: ſed vera lux eſt ipſe Deus: ipſius ergo lumine quidam illuſtrati ad animi immortalitatem peruenerunt. Quare, cùm huiuſmodi immortalitas acquiratur lumine fidei: non ergo habetur per demonſtrationem.

Reſponſio.

Ad hæc dici poteſt, & ad primum quidem argumentum, quòd intelligere non ſit ipſius animæ, ſicut modò intelligit; ſed totius compoſiti. Dicere animam, ait philoſophus *primi de anima tex. 64.* iraſci, ſimile eſt, ac ſi quis dicat animã texere, vel ædificare, licet enim effectus ſint corruptibiles, quia ſunt organici; ipſe nihilominùs animus non corrumpitur, quia non eſt organicus, vt dixi. Item, *primo poſteriorum Ariſt. 95.* Medium eorum eſſe cognitionis effectum, ex quo ad cauſæ cognitionem venitur; & huiuſmodi proceſſum eſſe demonſtratiuũ. Cùm verò *3. de anima 67.* dicat: Intellectus eſt in potentia ad omnia: nihil ergo eorum eſt, quæ intelligit: ſed quæ intelligit ſunt mortalia, quia ſunt in materia, quæ eſt corruptionis cauſa: ipſe ergo intellectus eſt immixtus: aliter eſſet calidus, & frigidus, & ſic organicus, & corruptioni obnoxius. Præterea, ſi ex operatione cognouit ſenſum corrumpi ex forti ſenſibili, & intellectum perfici excellenti intelligibili, puta ex Dei, ac intelligentiarum cognitione: igitur ſicut demonſtrauit ſenſuum corruptionem; ſic etiam animi immortalitatem. Item, ſi iſtud problema eſſet topicum: omnes ergo libri de anima eſſent topici. Nam, ſi iſtud quæſitum de intellectu eſt dubium, de ipſo ergo intellectu non haberemus aliquid certi, ſed genus ipſius intellectus, eſt genus omnium animarum: omne ergo genus animarum eſſet dubium: & ſic tota ſcientia de anima eſſet problematica, ſiquidem genere exiſtente problematico, & ſpecies ipſius ſimiliter ſe habebunt, quod eſt falſum. Item, Ariſtoteles per motum æternum, ad primi motoris cognitionem peruenit, & ad primæ materiæ notitiã per generationem corruptionemque æternam. Quare per effectuum cognitionem, ad cauſæ notitiam pertingere, modus eſt demonſtratiuus. Qui ergo per effectus, & operationes animi, quæ nobis notæ ſunt, illius ad immortalitatem attingere valet; haud dubium, quin demonſtratiuè, & non topicè procedat: alioqui tota philoſophia naturalis eſſet topica, & nequaquam demonſtratiua, quippe quæ per effectum, cauſam indagare, atque inuenire ſtudeat. Eſt ergo demonſtratiuum problema.

CAP. VIII.

Argumenta contraria.

SOlent nonnulli *contra* iam dicta ſic *arguere*: A quecunque remouetur definitio; definitum quoque ab eodem remoueatur, neceſſe eſt, propterea, quòd conuertantur ad inuicem. ſed ab intellectu remouetur definitio, quia corrupto corpore, non eſt ampliùs actus corporis phyſici organici; hæc enim eſt definitio animæ. Deſtructa ergo hac definitione; deſtruitur & ipſum definitum, nempe ipſe intellectus, eò quod non amplius perficiat corpus phyſicum organicum. Amplius, omnis forma naturalis corrumpitur, quia materia nouam ſemper appetit formam, ſed intellectus eſt forma naturalis; ſic enim docet philoſophus *prim. phiſ. vltimo*: Corruptibilium ſpecierum ſpeculationem ad philoſophum quidem naturalem, incorruptibilium verò ad primum ſpectare philoſophum. at ſpeculatio de anima ſpectat ad philoſophum naturalem: eſt ergo forma corruptibilis. Sane, omnis forma quæ eſt in materia prima, eſt corruptioni obnoxia, eò quòd omnium formarum naturalium ſubiectum ſit materia prima. ſed intellectus eſt in materia prima; ſic namque docet *8. phiſ.* Deum eſſe æternum, quia non eſt in materia prima. Per oppoſitum ergo, forma exiſtens in materia prima, eſt corruptibilis. Iterum, Intellectus incipit informare Socratem, aut per generationem, aut per creationem: non per creationem, quia ex nihilo nihil ſit. per generationem ergo. Intellectus ergo generatur. ſed omne quod generatur, corrumpitur: intellectus ergo eſt corruptibilis. Et reuera, cui non repugnat habere principium; nec ei repugnabit habere finẽ, ſed intellectus eſt huiuſmodi, quia incipit informare, idque per generationem: ergo ei non repugnat habere finem. Ampliùs, nulla perfectio ſeparatur à perfectibili, niſi per vtriuſque interitum. ſed intellectus eſt perfectio corporis, vtpote actus illius: non ergo ſeparatur à corpore, atque ita eſt corporalis, & vnà cum corpore patietur interitũ. Etenim, cùm in corpore intellectus intelligit, aut eiuſdẽ eſt ſpeciei cum corpore, aut diuerſæ cùm à corpore ſeparatur. Si eiuſdẽ, erit vtiq; quantus, contra decreta philoſophi: ſi diuerſæ, diuerſam planè operationem habebit. at diuerſa operatio, diuerſam ſubſtantiam denotat: erit ergo diuerſæ ſubſtantiæ propter ſtatus diuerſitatem: quod fieri non poteſt, cùm ſit indiuiſibilis, & ſubſtantia ſpiritualis. Præterea, omne quod fit in tempore, in tempore marceſcit. *4. phiſ.* ſed intellectus fit in tempore, quia ſimul producitur cum corpore: igitur cum corpore ſimul marceſcet. Sanè, ſi compoſito corrupto, intellectus remaneat; id maximè pugnabit contra philoſophum dicentem, cum compoſito formam ſimul interire. Fauet huic opinioni Ariſtotelis ſententia dicentis: Quod ſi formæ Platonis eſſent in materia; proculdubio eſſent corruptibiles. ſed intellectus eſt forma in materia: igitur eſt corruptibilis. Item intelligere eſt corruptibile: ergo intellectus eſt corruptibilis. Valet ab operibus ad cauſam. Sanè, ſi anima non poteſt eſſe ſine corpore: ſimul ergò corrumpitur cum corpore. ſed id docetur à philoſopho *1. de anima 26.* Et hoc bene opinantur, inquit, quòd neque corpus, neque ſine corpore poteſt eſſe anima. Item, corrupta intrinſeca operatione alicuius agentis; corrumpitur quoque & ipſum agens; vt ſi lux ſolis corrumperetur; & ipſum ſolem corruptum iri, eſſet omninò neceſſe. Sed poſt mortem, corrumpitur intelligere. Non reminiſcimur autem poſt mortem, aliquo interius corrupto. Et iterum; Oportet intelligentem phantaſmata ſpeculari. ſed intellectus extra corpus, non habet huiuſmodi phantaſmata; non ergo poterit intelligere; ergo &c. Si enim remanſerit; erit profectò abſque actu intelligendi, ſed non datur otioſum in natura. Adde, quod ſi remanet poſt interitum, & mouetur, aut ſurſum, aut deorſum mouetur; & tunc eſſet corpus, nempe aliquod ex elementis, & in eandem deuolueretur difficultatem, ſcilicet eſſe corruptibilem, ob rationem, & naturam corporis. Præterea, ſi poſt mortem non remanet bonum, aut malum, cui animus ſubditus ſit: corrumpitur ergo animus ſimul cum corpore; aliter vt dixi, eſſet otioſus; ſed poſt mortem nihil horum remanet, authore philoſ. *3. eth. 9.* vbi ait, illum haberi fortem, qui à periculis terribilibus non timet; terribiliſsimũ verò omniũ eſſe mortem. hic eſt finis: nec quicquam poſtea bonum, vel malum remanebit. vnde ibidem dicit felicitatem eſſe optimam virtutem in vita perfecta, illãque hac in vita ſeruari: ergo &c. Item ſi intellectus eſt in corruptibilis, & mundus ad mentẽ philo

ſophi

ſophi ſit *æternus: erunt ergo* infiniti intellectus: & ita infinitum in actu, quod eſt contra fundamenta philoſophi. Amplius, vni naturæ vnus competit modus cauſandi: ſed modus cauſandi, qui competit intellectui, eſt intelligere cum phantaſmate. Cùm ergo non intelligat poſt mortem per phantaſmata, quia non reminiſcitur: non erit ergo, nec remanebit poſt corporis mortem.

CAP. IX.

Soluuntur Argumenta.

AD *primum arg.* dici poteſt, quòd reſpectu cuius corrumpitur definito, reſpectu eiuſdem corrũpitur & definitũ: ſed reſpectu corporis corrũpitur definitio, quia non eſt ãpliùs actus corporis phyſici organici: eodem quoq; modo corrũpitur definitũ, eò quòd nõ ſit actus, forma, & perfectio corporis: nõ tamẽ corrumpitur, vt eſt intellectus; alioqui omnis intellectus corrũperetur, propterea quòd dictio illa reduplicatiua (*in* quantũ) vniuerſalitatẽ denotet, quod eſt falſum. *Ad 2.* dico, alicui aliquid cõpetere generationis, non autem ſpeciei ratione, veluti cœlum, in quantum tale corpus dicitur eſſe corruptibile: ſic & talpam, in quantum animal, habere oculos: eodem quoque modo, & motum omnem poſſe velociùs moueri, vt eſt motus, non autem, vt eſt motus cœli. *Dico* igitur formas naturales eſſe corruptibiles vt formæ ſunt; incorruptibiles, vt tales formæ. Itaq; intellectus, vt eſt forma naturalis corporis corrumpitur, non autẽ, quatenus eſt intellectus; quia de foris venit, & non de materiæ potentia: ſicut & cætera, quæ corruptioni ſunt obnoxia. *Ad confir.* dico Intellectum eſſe in prima materia, quatenus in ea operatur, & dat illi eſſe, non autem vt eſt productus ab eius potentia. Hinc eſt, quòd corruptioni ſubijci non debet: eſt ergo intellectus in materia, vt lumen in coloribus, largiens eſſe, & operari ipſi compoſito. *Ad 3.* notandum aliquid videri impoſsibile in vna ſcientia, quod tamen eſt neceſſarium in altera, ſubſtantias ſiquidem abſtractas probari poſſe via naturali, non autem metha. *1. phyſi. cap. vlt:* Auer. conſtanter affirmat. Non valet ergo illa conſequentia: Hoc Phiſolophia naturali probari non poteſt: ergo nullo modo eſt probabile; quia alia ſcientia probari poteſt. Mundi creationem in Philoſophia naturali oſtendi non poſſe, clariſsimè patet apud philoſophum, qui vult motorem non agere ſine motu, & ſubiecto. Quare ſi mundus factus fuiſſet de nouo, ante motum fuiſſet motus. ſed id eſt notum in Metha. quia creare eſt opus Dei, Deus verò à metha. conſideratur, vt primum ens, & prima cauſa à qua cœlum dependet, & natura, Deus eſt cauſa veritatis eſſe, & orbis. Et *primo cæli. 100.* A primo quidem ente dependet omnium eſſe, & viuere. Cùm ergo ſit prima cauſa, primumque agens, non indiget motu & ſubiecto in cauſando; alioqui non differret ab agentibus ſecundis. Dico ergo, intellectum per creationem à Deo produci, nec hanc creationẽ ſic intellectam philoſophum aliquando negâſſe. *Ad confir.* reſpondeo: Quod incipit eſſe, definit eſſe: quod habet principium habet finem. verum eſt de his rebus, quæ eſſe habent per generationem; quia cauſa corruptionis eſt materia cum ſuis contrarijs. Cùm verò anima producatur à Deo per creationem ad eius ſimilitudinem; non eſt neceſſe, vt ſicut habet principium ſui eſſe, ita & finem. *Sed dicis:* Quæcunque continentur ſub orbe lunari, menſurantur tempore, & ſunt generabilia & corruptibilia, ſed animæ humanæ ſunt hniuſmodi: ergo ſunt corruptibiles. *Reſp.* aliquid menſurari tempore, poſſe bifariam intelligi: vno quidẽ modo, quando & à parte ante & à parte poſt tẽpore terminatur; & ſi eſt corruptioni obnoxiũ; alio autẽ modo, quando à parte ante, & non à parte poſt, tempore mẽſuratur; & ita eſt à corruptione liberũ, cuiuſmodi eſt intellectus hominis. Cùm verò inſtas, Ariſtotelem pugnare contra Platonem quòd omne habens principium, finem quoque habeat; id certè contra nos minimè militat: ſiquidem mundum factum eſſe, & ab intelligentia perpetuari poſſe, dicebat Plato, At nos dicimus, hominis intellectum de nihilo creari. *Ad 4.* Intellectus ſeparatur à corpore, quatenus eſt illius perfectio, non ideò tamen interit cum corpore, quia non producitur de potentia corporis, ſed ab extrinſeco accedit. *Ad confir.* non valet illa ſequela: Diuerſæ operationes, diuerſa indicant principia; nam ſol indurat lutum, & liquefacit ceram, illuminat, & calefacit. Operationes quoque animæ vegetatiuæ, ſunt tres diuerſæ, nempè generare, nutrire, & augere; generare nãq;, eſt producere de nõ eſſe ad eſſe: nutrire verò reſtaurare de perditum: augere verò, eſt maiora addere incrementa, & hæc tamẽ ab vno prodeunt principio. Quare ab vno eodemque intellectu diuerſæ poſſunt operationes manare, manente eadem ipſius ſpecie, & natura; mutata tantummodò ſtatus qualitate. *Ad 5.* dictum eſt, intellectum fieri in tempore, ex parte ante, & non ex parte poſt; quia creatur, & non producitur ex præexiſtenti materia; ideoque non marceſcit cum tempore. *Ad confir.* reſponſum eſt, intellectum ſcilicet eſſe in materia, quatenus dat compoſito eſſe, & operari: non quia de materiæ producitur potentia; intellectus ſiquidem non eſt ex materia ex qua, quæ eſt corruptionis & generationis cauſa: ſed ex materia in qua, propterea quod in ea operetur, & det eſſe. *Ad 6.* intelligere eſt corruptibile; ergo intellectus eſt corruptibilis. Verum quidem eſt, intelligere corrumpi, ſubiecti, non autem intellectus ratione & reſpectu. Et cùm *dicis*, animam ſine corpore conſiſtere non poſſe, aſſentior, quatenus eſt actus corporis, non autem quatenus eſt intellectus. *Ad 7. 3. de anima 30.* anima ſine phantaſmate non intelligit. Quare, aut corrumpitur, aut remanet otioſa. *Dico* de intelligere abſolutè Philoſophum nequaquam loqui; ſed quatenus eſt actus corporis phyſici; hoc enim modo non intelligit ſine phantaſmate. Vnde *9. met. 22.* ait, quòd cauſa, quare ſimplicium ſubſtantiarum quidditates non lateant, nõ eſt ſicut cæcitas, quæ remoueri non poteſt: cæcitas enim eſt, vt ſi quis principium intellectiuum non habeat. Quare, hominis intellectum quidditates certè ſeparatas poſt huius vitæ curſum, intelligere poſſe, inibi clariſsimè oſtendit: *Quoniam*, inquit, *ſine compoſitione hic non intelligit; cùm ergo iſtinc ſeceſſerit, ſine compoſitione intelliget.* Attribuit ergo intellectui humano à corpore ſeparato intelligere: modum autem intelligendi, aut inueſtigare noluit, aut non potuit, proinde hanc negatiuam inſeruit, nimirum nõ intelligere cum phantaſmate. hinc eſt quod *12. methap. 36. tex.* quamuis poſuerit entia abſtracta eſſe intelligẽtia: quomodo autem intelligant, an per ſpecies, an per eſſentiam rei intellectæ ab eis, an per ſubſtantiam ſuam, exprimere noluit, aut neſciuit: excepto duntaxat primo: cuius cognitionem, non eſſe accidens, ſed ſuam ſubſtantiam cognouit. *Dicunt* nonnulli, animum hominis poſt huius vitæ ſtatum, intelligere ſeipſum, atque ita intelligere Deum, & alias ſubſtantias ſeparatas: vnde inſtar leonis, fractis catenis, ruptiſque vinculis, ex cauea exeuntis, liberius agit, & facilius ac copioſius intelligit. Et cum *dicis:* Quod non recordamur, corrupta cogitatiua: dico, hanc philoſophi ſententiam noſtro fauere propoſito. ſiquidem, ſi non recordamur poſt mortem, animus certè noſter poſt obitum remanet, atque ita non corrumpitur. Et cum percontaris, quo motu moueatur animus corpore exutus, dico, illum ad ſupremum orbem accedere. Et cum infers: Omne quod mouetur, eſſe corpus: *Reſp.* aliquid moueri, dupliciter intelligi poſſe, aut circumſcriptiuè, ad ſuperficiem vtique determinatam, aut ad præmij & punitionis locum. Tunc dico, quod mouetur motu circumſcriptiuo, eſſe corpus: nõ autem quod mouetur ad ſuæ damnationis, aut gaudij domicilium. *Ad 8.* primi eth. *10. & 10. eth. 10.* Felicitas eſt operatio ſecundum virtutem: & poſt mortem non remanet neque bonum, neque malum. Concedo de bono, & malo huius vitæ, cuiuſmodi ſunt honores, faſtus, diuitiæ, ærumnæ, calamitates: ſed remanent bona & mala, quæ intellectus non capit, & lingua neſcit exprimere. *Ad 9.* Simplicius dicit, illud verè appellari infinitum, quod caret principio & fine; modò etſi animæ ſint infinitæ ex parte ante, non autem infinitæ ex parte poſt, propterea, quòd illarum numerus ſemper poteſt augeri; ideò nihil contra nos. *Ad 10.* intellectui competit cum phantaſmate intelligere, quatenus eſt corporis perfectio, & forma, non autem quatenus eſt intellectus, vt dictum eſt ſuprà.

De animæ immortalitatis: 6. 7. *Intelligere ſine phantaſmate.* *Quomodo intelligit poſt mortem.* *2. 1 de anima tex: 31.* *Motus animi.* 8. 9. 10.

CAP. X.

Alia Argumenta.

ADhue non deſunt, qui *contra prædicta* arguere ſtudeant, idque authoritate philoſophi: Voluntas eſt impoſsibilium, inquit *3. eth.* veluti immortalitas. Quare, ſi immortalitas ſit impoſsibilis: intellectus ergo eſt corruptibilis. Fauet huic propoſito authoritas Ariſtotelis, vbi ait, quòd licet nos ſimus mortales, & mortalia curare debeamus, tamẽ ad immortalitatem accedere conabimur: non ergo intellectus erit immortalis. Item, ſi intellectus eſſet immortalis ad mentem Philoſophi: abſolutè & non dubiè de eo locutus fuiſſet, quod quidem non fecit. *Videtur*, inquit, *intellectiuum genus alterum animæ eſſe, & hoc ſolùm contingere, ſeparari ſicut perpetuum à corruptibili.* Tunc ſic poteſt argui, aut ille intellectus ſolus eſt intellectus agens; & ſic intellectus poſsibilis eſt corruptibilis, aut è conuerſo. Ad hæc accedit eiuſdem ſententia 3. de anima tex. 20. vbi, inquit: Separatus autem eſt, ſolùm in hoc quod verè eſt, & hoc ſolum immortale, & perpetuum. Intellectus autem ille eſt potentia animæ. & quoád ſe incorruptibilis quia non habet con-

1. *10. eth.* 2. *2. de ani. 21.*

De animæ im mortalitate.

trarium; corrumpitur tamen, quia fundatur in anima, quæ quoniam innititur materiæ priuationi obnoxiæ; idcirco & ipſe quoq; intellectus corruptioni ſubijcitur. Ampliùs, forma quæ non poteſt remanere, toto materiali non manente, ſimul corrumpitur cum toto. Sic enim docet philoſophus *7. meth. tex. vltimo.* vbi vult omnes partes, quæ poſſunt remanere ſeparatæ à toto, elementa, ſeu matereales eſſe: & præter tales, ponendam eſſe in toto aliquam formam, quæ eſt totùm illud quod eſt, quæ manere non poteſt, toto non manente; ſed anima intellectiua, eſt forma totius: non poteſt ergo ſeparata conſiſtere, toto non remanente. Item, omne genitum, vt dicit Philoſophus contra Platonem, eſt corruptibile, & ingenitum incorruptibile; ſed anima dans formam homini, eſt genita, quia incipit eſſe, eò quòd non fuerit ante illum, cuius eſt forma; eſt ergo corruptibilis. præterea, ſi anima propriam habeat operationem, eſt ſeparabilis: ſin verò non habeat, minimè ſeparari poteſt, *2. de anima tex. 12.* ſed anima non habet propriam operationem, quia ſuum intelligere nõ eſt ſine corpore: igitur ad mentem Philoſophi, anima à corpore ſeparari non poteſt. Suffragantur his aliæ eiuſdem Philoſophi ſententiæ; nam *3. de anima 7.* dicit abſolutè, intellectum poſsibilem eſſe ſeparatum ad differentiam ſenſus: ſeparatione quidem formali, non autem exiſtentiali. *Tex.* autem 20. loquens de intellectu agente, dicit, eundem, & formaliter, & exiſtentialiter ſeparari. Eſt autem formalis ſeparatio, quidditatiua ſeparatio; quia ſcilicet intellectus in ſua eſſentia non eſt corporeus, eò quod non ſit mixtus, & organicus: nec ideò tamen ſeparatus exiſtit à corpore, ſicut & ſphæra ænea, quæ quidem quatenus eſt ſphæra, non eſt autem aurea, neque argentea. neque ob id tamen poteſt exiſtere, niſi in aliqua materia. Cùm ergo Philoſophus propriam intellectus poſsibilis operationem inuenire non poſſet; idcircò ait, formaliter tantum ſeparari: Intellectus verò agentis, quoniam proprium opus inuenit, nempe ſubſtantiæ ſemper intelligentis; ideò ait, vtroque modo illum ſeparari. Cùm ergo intellectus poſsibilis à corpore ſecundum exiſtentiam ſeparari non poſsit; haud dubium, quin ſit corruptibilis. Item, quod non poteſt perpetuam obtinere felicitatem ob ſuæ ſubſtantiæ defectum, illud vtique non eſt ſimpliciter æternum & immortale, ſed huiuſmodi eſt animus humanus, authore Philoſopho *1. eth.* vbi ait, animum ſecundum quid, & non ſimpliciter, felicitatem conſequi poſſe: ergo animus non eſt immortalis. *12.* quoque *meth. tex. 16.* dicit, quod non omnis anima ſit immortalis, ſed ſolus intellectus, Et *libro de gener. animalium, cap. 3.* Mens autem deforis veniens, id eſt, intellectus agens. Quare intellectus poſsibilis erit corruptibilis. Item, ſi animus remanet poſt corporis interitũ; aut erit perpetuò imperfectus, & infelix, aut violentiam ſui patietur? quorum vtrumque Philoſopho non probatur: ipſe enim ſufficienter poſuit in vniuerſo cauſas, quæ omnem prorſus imperfectionem auferunt. Et *2. cæli tex. 18.* dixit, nullum violentum eſſe perpetuum: violentum eſt autem animæ, ſeparari à corpore: aut denique dabitur reſurrectio naturaliter, quod Philoſopho non placet; ergo quod prius. Amplius, ſi anima eſt forma corporis, & eſt immortalis: creatur ergo de nouo, quod quidem Philoſopho non placet *8. phyſ. tex. à 6. vſque ad 13.* quia nimirum id fieri non poteſt ſine agentis æterni mutatione. Conſequentia patet, quia ſi non creatur: producitur ergo de potentia materiæ, atque ita corrumpetur: & ſi non creatur de nouo, non erit forma corporis, propterea, quod, vt dicit Philoſophus, cauſa formalis, non præcedit tempore id, cuius eſt forma. Hæc, & ſimilia elici poſſunt ex Philoſophi ſententijs, quæ animi mortalitatem innuere videntur.

1. col. 126. — *12. meth. t. 16.* — *Formalis ſeparatio.* — *Agens.* — *poſsibilis* — *12. meth. 16.*

CAP. XL.

Soluuntur Argumenta.

AD *primum* dicitur, quod immortalitas ſit impoſsibiliũ reſpectu compoſiti ex materia & forma, non autem ipſius intellectus, qui eſt immortalis, & ſuapte natura immortalitatem appetit: hinc eſt, quod nos debemus, quoad fieri poteſt, ad immortalitatem accedere; hoc eſt, ſecundum partem immortalem viuere; & ſic ſoluitur cõfirmatio. Quòd ſi dixeris cum Philoſopho in ſua œconomica, propagatione homines fieri æternos. *Reſp.* id ad indiuidua, non autem ad intellectum ſpectare humanæ ſpeciei, quemadmodum & ipſemet Philoſophus docet. Inſita eſt enim homini, omnique viuenti, ſolicitudo à natura prolis propagandæ, ac ſuæ ſpeciei immortalitatis tuendæ. *Ad 2.* dico, ſolum intellectum, nempe poſsibilem, ſiue recipientem vocari à Philoſopho ad differentiam cogitatiuæ, qua quidem corrupta, non reminiſcimur. vnde alibi dicit, quod ſine hac nihil intelligit anima, ſcilicet reminiſcendo. Per ſolum ergo intellectum, intellexit virtutem poſsibilem, ſiue intellectum poſsibilem, qui inter potentias cognoſcitiuas ſolus eſt immortalis. *Ad 3.* maior vera eſt de forma totius, cuiuſmodi eſt humanitas; non autem de anima, quæ non eſt forma totius, nec pars materialis; ideoque remanet toto non remanente. Præterea, inibi Philo. non facit illam vniuerſalem, omnes partes remanentes, deſtructo toto, elementa, id eſt, partes materiales eſſe. Sed id ſolùm enodare intendit, quòd in compoſitis, quæ ſunt vnum per ſe, ipſum totum aliud ſit à partibus; quoniam quidem contingit partes remanere deſtructo toto; non enim ſequitur, ignis, & terra carnem componunt, & remanent. Omnes ergo partes remanentes poſt totum, ſunt elementares. *Ad 4.* patet reſponſio ex iam dictis, ſiquidem Philoſ. genitum interdum accipit pro producto, generatione phyſica, & è contra ingenitum. Cùm verò anima non ſit hoc modo genita, quia nõ producitur de potentia materiæ; ideò eſt incorruptibilis. Vel Philoſophi authoritas valet pro ente cõtrarias habente qualitates; hoc enim quocunque modo inceperit, corruptioni ſubijcitur, propter contrarij admixtionem. Cùm ergo animus producatur de nouo, & contrarium non habeat intrinſecum, nec contrarias ſibi determinet qualitates, inſtar luminis, quoad ſe pertinet, modò à ſuo non relinquatur conſeruante, manet perpetuus & incorruptibilis. *Ad 5.* dico, *lib. 3. de anima, à 4. vſque ad 8. tex.* determinâſſe Philoſ. intelligere non eſſe phantaſiam: ac proinde intelligere, & intellectũ non eſſe organica: atque ita, intelligere eſſe in ſola anima, & in ea ſola recipi. Vnde & *tex. 20.* ſuam exprimens mentem, ait: intellectum eſſe immortalem, & apertiſsimè docet. Neque huiuſmodi interpretatio ad intellectum agentem detorqueri poteſt, vt poſtea dicetur. *Ad confir.* dico Philoſophum intellexiſſe ſeparationem illam in eſſendo, *tex. 7.* ſicut & *tex. 20.* nam & *6.* intellectum poſsibilẽ immixtũ eſſe, & ſeparatum eſſe dixit, & eaſdemmet conditiones ſub eiſdem terminis, intellectui tribuit agenti: *Si patiens*, inquit, *intellectus eſt immixtus, & ſeparabilis; multò magis intellectus agens; quoniã honorabilius eſt agens patiente.* Cùm ergo cõparatio nõ debeat eſſe æquiuoca, *7. phyſ.* & ſeparatio formalis, & in eſſendo ſint æquiuocæ: huiuſmodi ergo comparatio nihil haberet momenti, ſi eodem ſenſu pro vtroque intellectu non intelligeret. Et cùm *arguis*: quòd Philoſ. loquens de intellectu agente, non dixerit ipſum eſſe ſimpliciter ſeparatum; ſed addiderit, quod verè eſt, ſcilicet in eſſendo; quandoquidem 19. tex: apartè dixerit, intellectum agentem eſſe ſeparabilem, & impaſsibilem, & immixtum. illa autem ſententia, ſcilicet, in eo quod verè eſt, poſita in *tex; 20.* toti animæ intellectiuæ eſt tribuenda, quatenus eſt intellectiua. Senſus ergo eſt, anima intellectiua ex eo, quòd verè eſt ſubſtantia, nulli accidit: apud Philoſ. ſiquidem, verè eſſe, pro ſubſtantia accipitur. Patet ergo, quomodo ex falſo ſenſu procedat argumentum, falſoque verborum Ariſt. intellectu. *Ad 6.* Philoſ. loquitur pro præſentis vitæ ſtatu, & de felicitate, quæ haberi poteſt inter mortales; felicitatem verò poſt hanc vitam *12. meth. tex. 22.* inſeparatorum cognitione poſuit: illius verò cognitionis modum, cùm ex reuelatione pendeat, inuenire non potuit. *10. eth. cap. 10.* *Dijs* quidem omnis vita beata: hominibus autem, in quantum quædam ſimilitudo talis ſpeculationis exiſtit. Vnde hæc noſtra præſentis temporis felicitas paruo tempore durat, ſicut ipſe dixit *12. meth. 39.* Ad illam verò authoritatem *12. meth. 16.* dico non concludere intentum, cùm ſit conditionalis. Ad hoc accedit, quòd illic non erat proprius diſputandi locus; ſed *in 3. de anima. Ad 7.* animam perpetuò poſſe ſeparatam conſiſtere, Ariſtoteles, vt ethnicus, dicere poſſet. Et cùm infers, tunc violentum perpetuum dari, conſequentia non probatur; violentum enim propriè eſt illud, quod in ſuæ naturæ oppoſita conſtitutum eſt diſpoſitione, habetque principium ſibi intrinſecum, quo ad ſuum ſtatũ reduci, reuocarique poteſt naturalem. Quemadmodum, ſi terra in aëris regione poſita eſſet; ob principij naturalis, nempè grauitatis ſuæ pondus, infima peteret loca, locum vtique ſibi connaturalem. At ſi locus ſibi deeſſet naturalis, & in principio careret intrinſico; tunc profectò illa ſua requies in aëre violenta dici non poſſet: vnde & huiuſmodi violentum admitteretur à philoſ. Cùm ergo *2. cæli* dicit philoſ. violentum non eſſe perpetuum; corporibus attribuit naturalibus, principium habentibus intrinſecum, quo naturalem locum petere valent. Anima verò ſeparata, quoniam qualitates non habet, quibus corpori denuò coniungi valeat: nec eſt inuenire agens naturale, quod idem numero corpus reparare ac reintegrare queat; hac de cauſa, illa quies animæ ſeparata non eſt violenta, nec de huiuſmodi violento locutus eſt philoſ. *Ad 8.* aliqui dicunt ab agente æterno, abſque ſuiipſius, vel paſsi, ſeu receptiui mutatione, nouos effectus produci non poſſe vnde ſi effectus produceretur completus, puta lapis; id ſine mutatione agentis pro-

2. de an. t. 24. — *De animæ immortalitate.* — *Intellectus poſsibilis.* — *Agens intellectus.* — *Violentum quid.*

12 tis produci non poſſe, Ariſt. diceret: animam verò quoniam eſt effectus incompletus, & ad ſui productionem requirit nouum ſuſceptiuum, à cauſis ſecundis productum, non ſine ipſarum mutatione, ſine primi agentis mutatione produci. Pro cuius rei dilucidatione habenda, non ignorare debemus, ex vniuerſitate entium quædam eſſe compoſita, quædam verò ſimplicia: & compoſita quidem omnia, ad mentem philoſophi, ex præexiſtente materia fieri; idque generatione phiſica, vtpote quorum forma extrahitur a potentia materiæ ad actum à mixto cum materia: ſimplicia verò, cuiuſmodi ſunt animæ humanæ, & motrices orbium non ex præexiſtenti materia produci, ſed de nihilo creari; recipi tamen in materia: vnde fit, vt horum productiones, phyſica generatione non fiant; ſed de foris accedant; ideoque horum creatio, acceſſus à philoſ. vocatur, & iuſſus, atque imperium Dei. Sic
na enim docet *in libro de elementorum* proprietatibus: iuſſu imperatorio vitæ ſpiritum de foris accedere. Interdum dependentiam appellauit *12. met. A quo*, inquit, *dependet cælum, & natura.* In libro de bona fortuna aſſerit omnem effectum diuinum à Deo venire. Quare, cùm anima intellectiua ſit effectus diuinus; haud dubium, quin à ſolo Deo producatur: nulla enim creatura propria ſua authoritate eam producere poſſet, propterea, quòd omnis virtus creata, agit virtute primi agentis. Neque vt inſtrumentum primæ cauſæ; quia ſupponit actionem agentis, cuius eſt inſtrumentum. Auerroes huiuſmodi ſimplicium productionem, æquiuocè generationem paſsim appellat: Theologi verò, creationem: ſimiliter & Plato in ſuo Timæo.

CAP. XII.

Alia Argumenta.

PRo clariori huius profundiſsimæ obſcuriſsimęq; quæſtionis veritate habenda, alia quoq; addimus argumenta, quorũ primũ eſt iſtud: Si anima remanet poſt corporis interitũ, quia de nouo creatur; tunc ſequeretur iſtud abſurdum, & falſum omninò, nempè non poſſe hominem vera generatione generari: tunc enim verè compoſitum generatur, quando eius forma, eſt terminus generationis. ſed anima intellectiua per ſe, venit de foris: non ergo poteſt eſſe terminus generationis naturalis. Ampliùs, actus & potentiæ circa idem ſibi mutuò ſuccedunt, potiſsimùm ſi potentiæ ſint ad eſſe, & non eſſe. Stante igitur huius rei veritate, tunc ſic arguo: Quod fuit ſub non eſſe, & in potentia ad eſſe: cùm iam ſit ens in actu, deſinit eius potentia ad eſſe, & ſurgit eiuſdem potentia ad non eſſe: omne autem poſsibile non eſſe apud philoſophum, eſt corruptibile. ſed rationalis anima ante eius creationem fuit huiuſmodi: eſt ergo corruptibilis. ſed omne corruptibile, quandoque corrumpitur: igitur rationalis anima tandem corrumpetur. Præterea aut humanus animus ſuapte natura eſt neceſſarius, aut contingens. Si neceſſarius: ex vtraque ergo parte, erit æternus. omne ſiquidem neceſſarium, vna ex parte, teſte philoſ. habens tempus æternum, ex alia quoque idem habebit. Si verò ſit contingens: quandoque ergo non erit; ea enim eſt natura contingentis. Iterum rationalis animus, aut ſemper eſt ens, aut ſemper non ens: aut quandoque ens, quandoque non ens. Non ſemper ens; alioqui omni differentia temporis eſſet ens: nec ſemper non ens; aliter nunquam eſſet ens. Igitur quandoque ens, quandoque non ens: & ita non erit perpetuus & incorruptibilis. Sanè, quod in idem recidit, omnis natura, aut eſt contingens, aut neceſſaria, aut impoſsibilis. Animus verò rationalis, eſt quædam natura: non quidem neceſſaria neque impoſsibilis: contingens ergo erit; qui poteſt non eſſe. Item, omne poſsibile ab intrinſeco, & extrinſeco, eſt corruptibile, vt philoſopho placet. ſed huiuſmodi eſt animus hominis, quia in materia recipi poteſt; tum etiam ab extrinſeco ratione agentis. Cùm igitur humanus animus ſit huiuſmodi, videtur omninò eſſe corruptioni ſubiectus. Præterea, ſi alicuius compoſiti omnes partes eſſentiales remanent; proculdubio, idem numero homo redire poſſet. ſed remanet materia prima, quæ eſt æterna, & incorruptibilis ad mentem philoſophi; & remanet etiam per te anima humana: igitur idem numero homo redire poſſet, quod philoſ. non probatur. Reuera, nihil eſſentiale corrumpitur, cuius omnes eſſentiales partes remanent. ſed materia & anima remanent poſt mortem: igitur homo in morte non corrumpitur ſimpliciter, quod expreſsè Ariſt. aduerſatur. Item, ſi animus creatur ex nihilo, eſt corruptibilis; quia omne quod ex nihilo creatur, eſt vertibile, & corruptibile, vt finis correſpondeat principio. ſed omne corruptibile, aliquando corrumpetur: animus igitur humanus tandem corruptionis diſpendium, atque iacturam incurret. Ampliùs, animus hominis non producitur ante cor-
19. poris humani productionem, non ergo remanet poſt corporis interitum. Antecedens patet; proprius ſiquidem actus in propria certè materia, eaque rectè diſpoſita producitur. animus autem eſt proprius actus corporis: producitur ergo cum corpore; quia ſine corpore non poteſt per ſe exiſtree. *De animæ immortalitate.*

CAP. XIII.

Soluuntur Argumenta.

AD *primum* illorum dicitur, in eodem temporis inſtanti, & creationis, & generationis terminum, hominis animum eſſe: generationis quidem, quia ſubſiſtit ſubſiſtentia totius: creationis verò, quia per ſe ſubſiſtit. Verùmtamen, vt creatus priùs intelligitur, quàm vt generationis terminus, per quam producitur, vt pars per ſe ſubſiſtentis. Et cùm inſtas, hominem vera generatione non generari: dico, hominem vera, ac reali generatione generari, eò quòd terminetur ad compoſitum per ſe ſubſiſtens: cuius forma, etſi non acceperit eſſe per generationem; ſatis eſt, vt incipiat eſſe forma illius compoſiti, ac ſubſiſtat ſubſiſtentia totius, cuius eſt pars. Errauit circa hanc materiam comment. aſſerens hominem ab homine generari, propterea, quòd de materiæ potentia animam extrahit ſenſitiuam, cuius nobilior potentia, ſit cogitatiua; & hanc quidem animam dicit formam eſſe ſpecificam, à qua eſſe homini largitur: corrumpi verò, cùm ſit organica, ad corruptionem compoſiti. Alij verò dixerunt, hominem generare hominem, quia nimirum animam ſenſitiuam producit, quæ adueniente anima intellectiua, corrumpitur. Cùm ergo homo cauſet ſufficientes diſpoſitiones pro anima intellectiua introducenda, hinc dicitur homo generare hominem. Verùmenimuerò, diſpoſitiones huiuſmodi cùm ſint accidentia, generatio verò hominis ſit naturalis & ſubſtantialis; ideò horum ſententia reijcitur. Itaque homo generat hominem: quia etſi intellectiuam animam productiuè non attingat, quoâd ſubſtantiam ſcilicet; ſua tamen actione hominem genitum deducit, vt generantis hominis formę ſimilem quoque formam conſequi queat. Quare, licet ſecundùm ſubſtantiam animam intellectiuam nequeat attingere; eam tamen ſecundùm vnionem aſſequitur: quia, vt dictum eſt, ſubſiſtit, ſubſiſtentia totius. *Ad 2.* ratio illa congruit mundo, ſiue rebus compoſitis, quæ habuerunt potentiam ad eſſe, ex qua extraherentur materia: Animus verò hominis ante ſui productionem, habuit potentiam, in qua, vt fieret à ſuo agente diuino, & vt reciperetur in ſua materia. cùm verò acquiſiuerit eſſe per ſe ſubſiſtens; non habet potentiam ad non eſſe, quia à ſe ipſo diuidi non poteſt, ni reſpectu ſuæ materiæ, in qua recipitur. vnde *2. lib. de generatione animalium*, dicit: Reſtat igitur, vt mens ſola extrinſecus accedat, & quæ ſola diuina ſit: nihil cum eius actione communicat actio corporalis. Ex quo patet, animum generatione phyſica non produci *12. met. tex. 17.* ſi autem aliquid maneat poſterius, perſcrutandum eſt; in quibuſdam enim nihil prohibet, puta intellectus. Et *2. de anima 21.* hoc ſolùm contingit ſeparari, vt perpetuum à corruptibili. *Ad 3.* Diuiſio illa compoſitis congruit rebus: omnis ſiquidem natura compoſita, aut eſt neceſſaria, aut contingens, aut impoſsibilis. In ſimplicibus verò rebus ſecus res ſe habet. Rationalis enim anima non eſt ſimpliciter neceſſaria nec ſimpliciter contingens, nec impoſsibilis; ſed eſt neceſſaria ſecundùm quid, vtpote tempore ſui eſſe. Contingens verò tempore ſui non eſſe. Illa ergo authoritas philoſophi, omne neceſſarium ex vna parte, eſt neceſſarium ſimpliciter, veritatem habet in rebus compoſitis, non autem in ſimplicibus. *Ad 4.* In compoſitis, inter ſemper ens, & ſemper non ens, contingens ſiue poſsibile eſſe, & non eſſe, mediare ſolet, In ſimplicibus verò poſſunt tria inueniri media: vnum eſt ens quandoque, & quandoque non ens: ens æternum à parte ante, & corruptibile à parte poſt: ens genitum à parte ante, & æternum à parte poſt. Sic ergo dicendum eſt, quòd animus hominis non fuerit ſemper ens, quia quandoque fuit non ens: nec ſemper non ens, quia poſtea ſemper erit. Nec inde ſequitur, vt ſit contingens, non enim omne non ſemper ens, & non ſemper non ens, eſt contingens: quia poteſt eſſe neceſſarium ſecundùm quid, ſcilicet à parte poſt. Et ex hoc ſoluitur argumenti confirmatio: fuit quidem contingens ante eius productionem, contingentia conſtituta in agente. Et ſi *dixeris*, quomodo natura contingens vertitur in neceſſariam? *Dico* id fieri voluntate primi agentis, abiecta contingentia, & ſibi æternitate conceſſa formaliter à parte poſt: tametſi à ſummo agente effectiuè dependeat. *Ad 5.* Anima humana eſt poſsibilis ab intrinſeco potentia in qua, & poſsibilis ab extrinſeco potentia agentis. Mundus verò eſt poſsibilis potentia ex qua: ideoque non eodem modo ratio militat contra vtrumque, animam ſcilicet, & mundum. *Ad 6.* dico in corruptione hominis deſtrui totum, etſi nulla pars ſubſtantialis deſtruatur, eò quòd ſuperſint materia prima, & animus hominis; deſtruitur tamen aliquid ad ſubſtantialem vnionem ordinatum; in homine enim eſt aliud principium eſſentiale, quod

eſt

Marginal notes (right): 1. *Homo generat hominem.* — *Error Comment.* — *Alia opinio.* — 2. *Potentia ex qua.* — 3. — 4. — *Natura neceſſaria.* — 5. — 6.

De animæ immortalitate. eſt forma totius, nempe humanitas, ex animæ, & materiæ vnione reſultans; quæ quidem deſtruitur in morte quo ad actualem exiſtentiam. Illa ergo compoſitione, ex anima & materia deſtructa, totum quoque ſimpliciter deſtrui dicitur; *Quomodo ſimpliciter deſtruitur.* tametſi partes eſſentiales, anima ſcilicet remaneat, & còrpus.

7. *Ad 7.* Animus humanus eſt annihilabilis reſpectu potentiæ creantis, qui potentiam habet non influendi in eſſe animi rationalis, atque ita in nihilum redigeretur. *Plato.* Plato in Timæo de huiuſmodi æternitate loquens, ait: *Vos quidem veſtra natura annihilabiles, atque ſolubiles eſtis; mea autem voluntate inſolubiles; mea enim voluntas maior eſt nexu veſtro.* Hoc etiam argumento eſt vſus in aſſerenda mundi æternitate, quòd illa ſcilicet ex opificis voluntate dependeat. Itaque potentiæ ſibi mutuò ſuccedunt ſecundùm propriam ſubiecti naturam; ſed aliter ſe habent per voluntatem opificis; qua fit vt poſt ipſum eſſe, non ſuccedat potentia ad non eſſe. *Ad 8.* Quamuis anima rationalis ſit forma, perfectio, & actus, corporis humani; quia tamen non producitur de potentia materiæ; idcirco remanet poſt corporis interitum. Quòd verò ſit forma largiens eſſe corpori, patet ex *12. meth. tex. 16.* vbi philoſ. diſcreuit inter *Forma non præcedit.* cauſam formalem & agentem, dicitque cauſam agentem præcedere id, cuius eſt cauſa: cauſam verò formalem ſimul cum eo, cuius eſt forma, produci; ſiue ab agente extrinſeco, ſiue de potentia materiæ. Quando ſanatur homo, ait, tunc eſt eius ſanitas, & non ante; & figura æreæ ſphæræ eſt ſimul, & non ante cum ærea ſphæra. Similia quoq; ſenſit ibidem Commentator: Cauſa agens, inquit, differt à cauſa formali, quia agens, & mouens præcedit illud quod agitur, & mouetur ab eo: formalis verò eſt ſimul cum generatione. Anima igitur intellectiua ad mentem philoſophi, eſt forma ſubſtantialis corporis humani, & remanet incorrupto corpore. Sed de mente philoſ. hoc negotio, ſatis ſit dictum.

CAP. XIIII.

Animæ immortalitas ſecundùm Theologos probatur.

Rationes Theologorum. POſt philoſophorum atque aliorum ſapientum ſententias, qui de animæ immortalitate affatim locuti ſunt, ad ſacros accedimus Theologos, qui abundantiori, clariorique lumine, & naturæ, & gratiæ, atque reuelationis illuſtrati, animi humani immortalitatem, dignitatem, incorruptibilitatemque abundè, diſerteque dilucidarûnt. *Prima ratio.* Et in primis hæc ſit vna ſiue prima theologorum ratio: Id quod ſecundùm ſe alicui conuenit, ab ipſo ſeparari non poteſt; alioqui non per ſe, ſed per accidens ei conueniret. ſed eſſe per ſe conuenit formę quę eſt actus: eſſe ergo ſiue actus per ſe, à forma ſeparari nō poteſt, niſi potentia primi agentis ipſa forma prorſus deſtruatur. *Forma per ſe* Cùm vero anima rationalis ſit forma per ſe ſubſiſtens; profectò à ſeipſa ſeparari non poteſt; niſi virtute eius, à quo & condita eſt. Etenim, quemadmodum alicui & generari, & corrumpi competit; ſic etiam & eſſe, quod generatione quidem acquiritur, corruptione verò amittitur. At quod per ſe ſubſiſtit, poſt ſui productionem de nihilo, non poteſt generari vel corrumpi, niſi per ſe. hinc eſt, quòd animæ brutorum, & accidentia, & formæ materiales, quæ per ſe non ſubſiſtunt, ad *2. Ratio.* compoſitorum generationem, & fiunt, & corrumpũtur. Amplius, vbi inuenitur corruptio, inibi & contrarietas ſit neceſſe eſt; generationes enim, & corruptiones ex contrarijs, & in contraria ſunt. vnde fit, vt corpora cæleſtia, eò quòd materiam contrarietati non habeant ſubiectam, incorruptibilia *Contrarietas.* ſint. ſed in anima intellectiua non poteſt eſſe aliqua contrarietas; recipit enim ſecundùm modum ſui eſſe. Porrò, quæ in ipſa recipiuntur, abſque contrarietate ſunt. vnde & rationes contrariorum in intellectu nequaquam ſunt contrariæ, ſed eſt vna contrariorum ſcientia: anima ergo intellectiua non *3. Ratio.* eſt corruptibilis. Item, vnumquodque deſiderat eſſe; vt communis eſt omnium ſententia. *Deſiderium.* Anima verò cùm ſit ens naturale, deſiderat eſſe; cùm verò deſiderium in rebus cognoſcentibus cognitionem ſequatur, & anima intellectiua apprehendat eſſe abſolutum ſecundùm omne tempus, non ſicut ſenſus, qui pro temporum differentia, ſuas actiones moderatur; inde fit, vt deſideret ſemper eſſe. ſed naturale deſiderium non poteſt eſſe inane & otioſum: *4. Ratio. 2. de anima.* anima ergo intellectiua eſt incorruptibilis. Item, cuius obiectum eſt incorruptibile; & ipſum quoque eſt incorruptibile, & è contra: inter potentiam enim & obiectum, eſt neceſſaria proportio; alioqui excellens obiectum deſtruit potentiam. ſed veritas, quæ eſt perpetua, & incorruptibilis, eſt obiectum intellectus: ipſe ergo intellectus eſt incorruptibilis. *5. Ratio.* Item, ſi anima ſimul cum corpore diſſoluitur; ad quid iubemur pro iuſtitia, religioneque tuenda pugnare vſque ad mortem? qui mihi proderunt infinitæ huiuſmodi calamitates, quas perpeſſus ſum, vt virtutem colerem, & vitia [illegible] inuiolabilis, & perpetua atque immortalis [illegible] hil remanet poſt mortem? Quamobrem di[illegible] *Nolite timere eos qui occidunt corpus; quia animam [illegible] occidere.* Poſt huius ergo fluxæ vitæ curſum [illegible] rum expectanda eſt retributio; quando ſolut[illegible] beri Deo fruemur. Vt autem tot abſurda non ſequ[illegible] impoſsibilia; neceſſaria eſt omninò animi immortalitas [illegible] cuiuſlibet corruptibilis ſubſtantiæ operatio tempore [illegible] ſcit, & ad interitum properat; quia tempore ex vtraque parte menſuratur; *6. Ratio.* proinde omne ſic ortum, interit, & corrumpitur. huius rei exemplo poteſt nobis eſſe corpus humanum cum ſuis ſenſibus, atque potentijs, quæ ſenſim creſcunt, [illegible] creſcunt, ita, vt demum in interitum abeant. At animus rationalis nunquam ſeneſcit, nec eius potentiæ, & vires ſeneſcunt, aut tempore marceſcunt: imò, emortuis, edomitiſque corporis paſsionibus, *Senectus.* viuaciores fiunt, & pulchriores; vnde Virg. *Nec tarda ſenectus debilitat vires animi, mutatque vigorem.* Et Cicero de Senectute: *Temeritas, floreſcentis eſt ætatis: Prudentia verò ſenectutis.* *Virgilius. Cicero.* Iob quoque ait: *In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.* *Iob. 12.* Cùm ergo animus hominis nunquam marceſcat; haud dubium, quin ſit & ipſe immortalis. Amplius, Medium participat naturam extremorum, authore philoſopho *4. lib. top.* ſed homo eſt medius inter angelos & animantia: *7. Ratio. Salaſius.* participat ergo naturam extremorum; animum cum diis, corpus vero cum belluis commune habens. Quare, ſicut in medio homo creatus eſt, vt eſſet inferior angelo, & ſuperior iumento; ita aliquid habet cum ſummo, & aliquid cum infimo commune: immortalitatem ſcilicet ſpiritus cum angelo, & mortalitatem corporis cum iumento. Tres igitur *vitales ſpiritus creauit omnipotens; vnum, qui carne non tegitur,* ait Gregor. *ſcilicet angelorum; ſecundum, qui carne tegitur, & cum carne moritur, nempe brutorum; tertium, qui carne tegitur, & cum carne non moritur, hominis ſcilicet.* *Greg. 4. dial.* Porrò inter extrema, teſte philoſopho *5. met. & 4. phyſ.* neceſſario datur medium. *4. Moral. 8. Ratio. Similitudo.* Item, Animus humanus eſt imago Dei, vt dicit ſcriptura: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram*: igitur eſt immortalis. *Animus ſimilis factus eſt Deo,* ait Auguſt. de quantitate animæ; *quia immortalem, & indiſſolubilē fecit eum Deus.* *Auguſtinus.* Et de ſpiritu & lit. *Immortalis eſt animus hominis, ne à creatoris ſui ſimilitudine diſcedere videatur.* *9. Ratio. Finis.* Item, Melior eſt finis omnibus, quę ſunt ad finem, *2. phyſ. & tertio topicorum.* ſed homo eſt finis omnium, ſummo opifice duntaxat excepto *2. phyſ.* finis quodammodo omnium eſt homo: igitur præſtat cæteris creaturis. Sed elementa & corpora cæleſtia nunquam interibunt, vt communis eſt omnium ſapientum conſenſus; homo ergo, ſiue animus hominis eſt immortalis. Præterea, ſi fecit Deus rationalem creaturam, vt ſummum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando poſsideret, poſsidendo frueretur: *10. Ratio.* igitur animus hominis eſt immortalis; aliter vanè conſtituiſſet Deus omnes filios hominum: Beatitudo enim eſt ſtatus perpetuus & æternus, qui in hac vita haberi non poteſt. Palam eſt autem totam ſpeciem ſuo fine carere non poſſe, quia in aliquo ſuo indiuiduo illum conſequi non poſsit. *Beatitudo. Aug. in Enchirid.* ſed finis humanæ ſpeciei, eſt beatitudo: non fruſtrabitur ergo omninò, atque priuabitur huiuſmodi fine; alioqui in vanum condita fuiſſet hominis ſpecies, quod nefas eſt de Deo optimo parente ſentire. Vt autem hunc finem perfectiſsimum, atque nobiliſsimum homo coſequi queat; opus illi eſt animo immortali, atque incorruptibili. Quare ſapientiſsimè dictum eſt à Diuo Anſelmo: *Non decet ſummam firmitatem, & firmiſsimam ſtabilitatem ſuum firmum propoſitum infirmari; nec decet ſummam bonitatem permittere nobiliſsimas creaturas fraudari ſuo fine.* *Cur Deus homo, Anſel. Aug. in Enchirid.* Hæc ratio plurimùm valet apud eos, qui rectè philoſophari ſtudent. Et reuera, beatus eſſe non poteſt, qui bonum quod habet poteſt amittere; quia hoc ipſo iam habet, vnde timeat, & vnde etiam doleat, & ita vnde miſer exiſtat. Si ergo anima noſtra eſſet corruptibilis, & mortalis, neque capax, neque particeps beatitudinis eſſe poteſt, quæ eſt ſempiterna perfectio, ſummumque ac indeficiens bonum, quod ille non poteſt habere, cui mors, aut corruptio aliqua poteſt accidere.

CAP. XV.

Aliæ eorundem rationes.

QVoniam quidem ex animi immortalitate tota noſtra pendet religio; nam ſi animus cum corpore ſimul diſſoluitur, inanis eſt fides noſtra, inanis eſt labor noſter; hac de cauſa de huiuſmodi inquiſitione copioſius vberiuſque diſputandum mihi eſſe putaui, atque alias, & quidem egregias, & efficaces addere rationes, quarum vna ſit hæc: Illud moritur, à quo vita ſeparatur; mors enim aliud eſt nihil, quàm priuatio vitæ.

De anima immortalitatis:

tio vitæ. ſed vita ab anima ſeparari non poteſt, cùm ſit ipſa formaliter vita, aliter Dei ſimilitudinem nequaquam gereret: eſt ergo formaliter immortalis. Sanè, anima rationalis eſt forma immaterialis ſine potentijs organicis. ſed omnis forma immaterialis eſt incorruptibilis; anima ergo eſt incorruptibilis. cauſa efficiens, & præſertim ſuprema quantò plus intendit ad eſſe alicuius: eò magis eiuſdem conſeruationem curat, ſed eſſe animæ rationalis, plus ab eadem intenditur, quàm forma ſolis, eò quòd nobilius habeat eſſe: igitur ſi forma ſolis perpetuò incorruptibilis perſeuerat; multò magis eſſe animæ manebit perpetuum. Amplius, vbi non eſt appetitus materiæ; ibi nulla poteſt eſſe corruptio, propterea quòd in entibus corruptio non fiat, niſi ob appetitum materiæ. ſed appetitus materiæ per animum rationalem quietatur; quia nobiliorē formā ſortiri non poteſt: non ergo eſt quod quærat aliam formam. Adde, quòd nobiliora entia in vniuerſo, in proprio indiuiduo conſeruantur: ignobiliora autem in propria ſpecie. ſed ſol qui eſt ignobilior animo humano, in vno conſeruatur indiuiduo: quantò ergo magis animus hominis conſeruabitur in propria natura indiuiduali ope, & virtute primi agentis? Amplius, nulla virtus materialis, & corruptibilis ſuper ſeſe reflectitur, quia non ſe cognoſcit & amat. ſed anima rationalis proprio ſuo actu ſuper ſe reflectitur, & cognoſcendo, & amando: non ergo eſt virtus materialis, & corruptibilis. Præterea, omnis corruptio oritur ex defectu dependentiæ alicuius effectus ab aliqua cauſa, puta, compoſitum de genere ſubſtantiæ dependet ex quatuor cauſis: forma verò materialis ex tribus, efficiente fine atque materia: intelligentiæ verò cæleſtes à primo efficiente, & fine vltimo. Cùm verò hominis animus non dependeat à materia, neque à corpore; proculdubio eſt forma ſubſiſtens, & immortalis, quod quidem ſic elucidari poteſt: animus enim non ſeneſcit, nec debilitatur, niſi fortaſsis ex indebita obiecti receptione; non autem ex defectu potentiæ, vt in mente captis videre eſt: non ergo eſt organicus, & materialis. Senſus præterea ab excellenti ſenſibili deſtruitur: intellectus verò magno intelligibili perficitur: vnde debilitatis corporis paſſionibus vireſcit, & fortiùs negotiatur. Denique, meliùs complexionati, meliùs operantur materiali potentia. at ſanguinei, qui melioris ſunt complexionis, non meliùs intelligunt: animus ergo non dependet à corpore. Sed reliquum eſt penitiùs, exactiùſque perſcrutari, quonam modo animus humanus ſit aliquid per ſe ſubſiſtens; ex hoc enim pendet tota eius immortalitatis ratio. Auguſtinus dicit mentis humanæ naturam eſſe ſubſtantiam, & non eſſe corpoream: eſt ergo aliquid ſubſiſtens. Sanè, principium intellectualis operationis; nempè hominis animus, eſt quoddam principium incorporeum, & per ſe ſubſiſtens, & in eſſendo, & in operando. In eſſendo quidem, quia cognoſcitiuum omniū corporum, nullam habet naturam corporis. Sed animus humanus eſt huiuſmodi, quia omnium corporum naturas homo per intellectum cognoſcere valet. Quod autem poteſt aliqua cognoſcere, vt ſua in natura nihil eorum habeat, neceſſe eſt; alioqui vnum impediret cognitionem alterius. Et huius rei indubius teſtis poteſt eſſe ſenſus, puta lingua infirmi, quæ colerico, & amaro affecta humore, dulcia percipere non valet. Quare, ſi animus alicuius in ſe naturam corporis haberet: omnia corpora cognoſcere non poſſet: omne ſiquidem corpus aliquam determinatam habet naturam: ideoque fieri non poteſt, vt corpus ſit intellectuale principium. In operando autem, quia ſi corpreum organum operaretur, illius vtique organi natura impediret omnium cognitionem, ob determinatæ naturæ virtutem: veluti, ſi aliquis color determinatus, rubeus, ſeu viridis non ſolùm in pupilla, ſed etiam in vaſe vitreo ſit; liquor infuſus eiuſdem profectò videtur coloris. Ex quo latiſsimè patet, intellectum hominis propriam habere operationē, cui corpus non communicat. Omne verò quòd eſt huiuſmodi, per ſe ſubſiſtit: propterea quòd niſi per ſe ſubſiſtat, per ſe operari non valet; nihil enim operatur, niſi ens in actu: modusque operandi ſequitur modum eſſendi. vnde fit, vt dicatur à nobis, quòd calidum, & non calor calefaciat. Ex hoc quoque apparet, quòd animæ pecorum, & quorumcunque irrationabilium non ſint formæ per ſe ſubſiſtentes, quia per ſe non operantur: ſiquidem anima ſenſitiua per ſeipſam propriam operationem non habet; ſed omnis eius operatio, ad coniunctum ſpectat: ſentire enim, & conſequentes ſenſitiuæ animæ operationes cum aliqua profectò accidunt immutatione corporis: ſic per coloris ſpeciem immutatur pupilla videndo: & alia ſimiliter ſe habent. Aliud quoque poteſt eſſe argumentū huius rei confirmandæ, nempè: Quod ab aliqua (excepta duntaxat diuina) deſtrui, annihilarique non poteſt potentia; illud profectò eſt inexterminabile, ſed huiuſmodi eſt homo; proinde dicit ſcripturā, quòd Deus fecerit hominem inexterminabilem; animus ergo hominis eſt inexterminabilis ab aliqua operatione poſitiua. Etenim omnis actio poſitiua, terminum habet poſitiuum, ſed exterminatio animæ humanæ non eſt actio poſitiua, quia quando poſitiuè aliquid corrumpitur; aliud producitur adueniente incompoſsibili forma, quod quidem animo humano non congruit. Patet ergo quòd ſit immortalis.

CAP. XVI.

Argumenta contraria,

QVamuis Theologorum rationes efficaciſsimæ ſint, tamen poſſet aliquis *contra* illas ſic *arguere*: & primo quidem, quòd intellectus non habeat eſſe per ſe: aut enim dicitur anima habere eſſe per ſe; quia illi ineſt per ſe, & non per accidens, & hoc modo forma ignis habet eſſe per ſe: aut dicitur habere eſſe per ſe, quia ſuum compoſitū ſeu ſuppoſitum habet eſſe. neque hoc poteſt eſſe verum, eò quòd illud eſſe ſit incommunicabile: aut quia habet naturalem independentiam à corpore. ſed hæc eſt propoſitio credita, & non ſufficienter probata: animus ergo non habet eſſe per ſe, ideoque corruptibilis. Item, ſi omnis corruptio fiat per ſeparationem alterius ab altero; tunc eſſe Angeli, ſi ponatur aliquid aliud ab eſſentia eius, eſſet deſtructibile per ſucceſsionem oppoſiti, & tamen non eſt ſeparabile: non ergo omnis corruptio fit per ſeparationem alterius ab altero. Amplius, vbi inuenitur immutatio de ignorantia prauæ diſpoſitionis in ſcientiam; eſt mutatio de cōtrario in contrarium. vbi quoque recipiuntur opiniones contrariæ. 2. *Periherm.* ſed in animo hominis inueniuntur huiuſmodi: igitur inibi inuenitur 3. contrarietas. Reuera, aut anima intellectiua ſecundùm ſuam ſubſtantiam caret contrario. ſed hoc commune eſt omni ſubſtantiæ, aut ſecundùm accidentia ſibi propria, quod planè falſum eſt, eò quòd diſpoſitiones, à quibus anima intellectiua in eſſe coniuncti conſeruatur, contrariæ ſint; alioqui homo minimè moreretur, in anima ergo, ſi eſt cōtrarietas, erit & corruptio. Amplius quòd ex deſiderio naturali, animi immortalitas oſtendi non poſsit, arguo ſic: Aut deſiderium naturale 4. ad ſemper eſſe, ſupponit animam poſſe ſemper eſſe, aut apprehenſionem mouentem, rectam eſſe: quorum vtrumque eſt nobis incognitum; deſiderium namque naturale poteſt dici inclinatio, ſeu potentia naturalis, aut actus elicitus naturæ conformis: & tūc neceſſe eſt oſtendere, quonam modo huiuſmodi actus ſit naturæ conformis. Si id fiat per potentiam naturæ, tunc redit in primū. ſi verò per cognitionis rectitudinem huiuſmodi appetibile repræſentandi, redit in ſecūdum. 5. Cùm ergo ex vtraq; parte ſit incognitum; nō legitimè arguitur ex huiuſmodi deſiderio naturæ. Adeò, aut dicitur anima operari per ſe, quia ſine corporeo organo intelligit, & agit, quod eſt falſum, quia intelligere eſt actio coniuncti aut per ſe omninò; quia corpori non communicat, vt organo, nec vt ei quòd ipſa operatur: & tunc quidem conſequentia eſt bona. ſed antecedens falſum, eò quòd omnis animæ operatio ſit ho- 6. minis, qui operatur: non ergo anima intellectiua per ſe ſubſiſtit, & operatur. Item, omne ſubſiſtens dicitur hoc aliquid; ſubſiſtere enim quandam incommunicabilitatem denotat: ideoque neceſſe eſt, vt ſit aliquod indiuiduū per ſe ſubſiſtens. ſed animus hominis non eſt hoc aliquid, ſed compoſitum potiùs ex anima & corpore: igitur anima intellectiua, non eſt 7. aliquid ſubſiſtens. Amplius, omne per ſe ſubſiſtens, per ſe operatur, vt manifeſtè patet. ſed anima per ſe non operatur: *1. de anima*, dicere animam ſentire, aut intelligere, ſimile eſt, ac dicere animam texere, vel ædificare: igitur anima intellectiua non eſt aliquid ſubſiſtens; quia uon habet aliquam operationem ſine corpore: nec etiam ipſum intelligere, cùm non intelligat ſine phantaſmate: phantaſma autem non eſt ſine corpore: ergo quod priùs.

CAP. XVII.

Soluuntur Argumenta. 1.

AD *primum* iſtorum dicitur, animam habere eſſe per ſe, quia eius eſſe non dependet à corpore, quod quidem ſatis patet ex his, quæ dicta ſunt, nempè habere per ſe Propriam virtutem operandi: & id ſufficit ad ſolutionem ar- 2. gumenti. *Ad 2.* arg. noſtro fauet propoſito: quandoquidem clarè oſtendat formam ſubſiſtentem, aut annihilari, aut corrumpi ab aliquo non poſſe. Cùm verò annihilatio ſolius Dei opus ſit, haud dubium, quin annihilatio animæ intelle- 3. ctiuæ à ſolo Deo fieri poſsit: non ergo poteſt ab aliquo alio corrumpi. *Ad 3.* mutatur anima de errore in ſcientiam, & de contrario in contrarium obiectiuè quidem, non autem ſubiectiuè: cuius rei ſignum euidens eſſe poteſt, quòd eadem 3. de anima. 5. propoſitio ſubiectiuè abſque ſui immutatione poſsit ſucceſsiue vera eſſe & falſa, vt in prædicamentis ſcribitur. Quamobrem

De animæ immortalitate.

obrem rectè dictum à Commentatore, quòd opiniones, & vniuerſaliter entia in anima dupliciter ſumi poſsint: vno quidem modo, vt entia quædam ex parte ſubiecti, & in ea non cadere contrarietatem; ſed potiùs ſecundo modo, quatenus ſcilicet ſunt vera, vel falſa entia obiectiuè: in cauſa autem

Veritas animæ.

eſt, quia contrarietas & error non accidunt, niſi aut falſi aut veri ratione. Veritas autem & falſitas non inuenitur in animæ ex parte ſubiecti, ſed obiecti: *ex eo*, inquit Philo. *in prædicamentis, quòd res eſt, vel non eſt, oratio dicitur vera vel falſa.* In his igitur, quę in anima recipiũtur, eſt contrarietas in ordine ad obiecta, ſine contrarietate in ordine ad obiectum: vnde fit, vt ex hòc non ſequatur aliqua animi corruptio. Et cùm inſtas de diſpoſitionibus animæ, dico in diſpoſitionibus animæ, quibus corpori vnitur atque connectitur contrarietatem inueniri: non autem in his diſpoſitionibus, quæ animo
4. abſolutè competunt. *Ad 4.* Voluntas hominis fertur in bonum abſolutè, ab omnibus temporis, locique indiuidualibus abſtrahendo conditionibus. Vnde voluntas eſt vniuerſalium ſicut & intellectus, *2. Rhetor*: Odio habemus, ait, genus latronum. Cùm ergo appetitus intellectualis appetat eſſe, non

Appetere eſſe ſempiternum.

ſecundùm aliquam temporis differentiam diſcretum; conſtantiſsimè patet, ſempiternum eſſe appetere. Quod verò id appetat actu elicito; vel ex eo conſtare poteſt, quod vnumquodque pro vnoquoque gradu, eſſe naturaliter appetit: voluntas verò hominis actu elicito; aliter non intellectualiter, & liberè tenderet ad finem habendum. Huius autem rei fundamentum eſt illa præclara philoſophi ſententia, ſcilicet,

1. cœli. t. 116. Potentia ad eſſe.

Omnis potentia naturalis eſt determinata ad maximũ & minimum. Quare fieri non poteſt, vt vaga ſit & incerta naturalis inclinatio ad agendum. ſed abſque differentia temporis appetit æternum eſſe, aliter non eſſet determinata ad maximum, & ad minimum tempus. Et reuera, omnis natura aut eſt corruptibilis, aut incorruptibilis. ſi incorruptibilis; habet vtique virtutem determinatam, vt ſemper ſit, *primo cœli tex. 1.* ſi verò corruptibilis, tuetur ſe in tempore, propterea quòd periodum habeat ſui eſſe, & virtutis. Ex eo igitur, quòd animus hominis appetit ſemper eſſe abſolutè, & fruſtrari non debet huiuſmodi deſiderium, monſtratur apertè eius incor-
5. ruptio. *Ad. 5.* ſi in nobis eſt operatio quædam tranſcendens omnem operationem ſenſibilem, & aliqua operatio immaterialis, quæ recipitur in ſola anima, vt in proximo receptiuo non autem in compoſito ex anima, & corpore; ſine dubio anima eſt ſeparabilis à corpore. Et hoc eſt, quod ipſi dicũt: ex quo patet, quod intelligere in anima, vt in proximo recepti-

Quolib. quæſt. 9. 4. ſent. diſt. 4. 1. quæſt. 2.

uo, primò recipitur, alioqui eſſet quantum, & qualitate ſenſibili affectum, infra genus ſenſibilis cognitionis, quod eſt falſum. Quapropter, ſi arguens in obiectione intendit, animam rationem eſſe intelligendi toti compoſito, ſic vt corpus ſit proximum receptiuum, & propter hoc non ſubſiſtens; tunc intelligere eſſet operatio ſenſibilis, ſiue dicat animam eſſe rationem operandi toti compoſito, ſic vt totum ſit ſuppoſitum quod operatur, & propter hoc non eſt ſubſiſtens. Aſſumptum quidem eſt verum; ſed illatio contradicit illi ſententiæ, quæ dicit animam habere virtutem tranſcendentem. Itaque, ſenſus huius argumenti ſit talis, nempè anima
6. humana per ſe operationem habet, id eſt, ſine corpore, vt toto, & parte ipſius operationis correceptiuo: vnde ſequitur, vt ſit independens in eſſe à corpore; cum quo tamen ſtat, quòd ſit ratio, qua ſuppoſitum corporeum intelligat. *Ad. 6.* dicitur, hoc aliquid bifariam accipi; vno quidem modo pro quocunque ſubſiſtente: alio autem modo pro ſubſiſtente completo in natura alicuius ſpeciei. Porrò, iuxta primum modum ac-
7. cidentis, & materialis formæ excluditur inhærentia; per ſecundum verò imperfectio partis. Primo itaque modo anima dicitur hoc aliquid; ſecundo verò totum compoſitum. *Ad. 7.* minor eſt falſa, & cùm infers authoritatem philoſophi, dico, vel illum propriam non protuliſſe ſententiam, ſed eorum potius, qui aiebant, intelligere eſſe quoddam moueri, vel quòd per ſe agere conueniat per ſe exiſtenti. Per ſe verò exiſtens quandoque dicitur non inhærens; veluti eſt accidens, & materialis forma, etiam ſi pars alicuius extiterit. Quo profecto modo manus per ſe ſubſiſtens dici non poteſt, nec ſimiliter oculus, aut quodlibet huiuſmodi generis membrum: nec conſequenter per ſe operari dicuntur; vnde fit, vt partium operationes toti per partes attribuantur; ſic enim dicere conſueuimus, hominem videre per oculum, audire per aurẽ, tangere per manus. Poteſt ergo dici, quòd anima intelligit, ſicut oculus videt. Sed verius & proprius eſt dicere, hominẽ per animam intelligere. *Ad confir.* dico, quòd anima indiget corpore, non quidem vt organo, quo ſua actio exerceatur; ſed potiùs ratione obiecti, eò quòd phantaſma ſe habeat ad intellectum, vt color ad viſum: hoc autem non impedit, quo minus intellectus ſit ſubſiſtens; aliter animal non eſſet aliquod ſubſiſtens, quia extrinſecis ſenſibus indiget.

CAP. XVIII.

Animæ immortalitas ſecundùm [illegible] res Catholicos.

[illegible] animæ immortalitate.

De animæ immortalitate à ſacris doctoribus [illegible] iſsimè doctiſsimèque diſputatum; ita, vt pl[illegible] tauerim, illorum rationes huic tractatui [illegible] eſſe, quò & tantæ rei fides vndique aſtruatur, & [illegible] virorum laus commendetur. Diuus Auguſtinus *de immortalitate animæ*, ſic arguit. Vbi eſt diſciplina, illud ſemper viuit; quia id quod ſemper eſt, non eſt niſi in eo, quod ſemper viuit.
ſed diſciplina eſt æterna, & non eſt extra animum: animus ergo ſemper viuit. 1.
Item, ratio, aut eſt animus, aut in animo; corpus verò non eſt animus: ratio ergo non eſt corpus: ſed corpus noſtrum eſt aliqua ſubſtantia, & melius eſt eſſe ſubſtantiam, quàm nihil; non eſt igitur ratio nihil. Sed mutabile eſt corpus humanum, quia eodem modo non eſt ſemper,
ratio verò eſt immutabilis, quia ſemper eodem modo ſe habet; ſemper enim eodem modo ſe habet, quòd quatuor habeant duo, & duo, & quòd duo nõ ſint quatuor. Cùm ergo ratio ſit immutabilis, & mors accidere immutabilibus non 2
poſsit: ſemper ergo animus viuit, ſiue ipſe ratio ſit, ſiue in eo ratio inſeparabiliter. Item, vita ſeipſa non caret, quia nulla res ſeipſa caret. ſed animus eſt vita quædã, vnde omne quod animatum eſt, viuit: non poteſt ergo animus mori: nam ſi ca- 3
rere poteſt vita; non animus, ſed animatũ aliquid eſſet. Item, de quantitate animæ: Omne illud, quod iudicat de aliquo, præſidet illi. ſed anima iudicat de veritatibus incommutabi- 4
libus; præſidet ergo: omne autem tale, eſt incorruptibile. Sanè, incommutabile non collocatur in commutabili; ſed re- 5
gulæ incommutabiles ſunt in anima: igitur anima eſt incommutabilis. Item, anima naturaliter appetit vitam æternam, ſicut & ſcientiam. ſed ſcientiam aſſequitur: non ergo fruſtrabitur vita æterna; quia huiuſmodi deſiderium ſibi à natura 6
inſitum, non poteſt eſſe vacuum; eò quòd natura ſuis in operibus non ſit otioſa. Item, Deus eſt immortalis, Deus ſibi ſi- 7
milem creauit intellectiuam animam: igitur anima intellectiua eſt immortalis: aliter à ſimilitudine ſui creatoris diſcederet. *Immortalis*, inquit, *vocatur anima, quoniam qualicunq; vita, etiamſi miſerrima eſt, nunquam deſinit viuere.* Cùm ergo anima vita priuari non poſsit, niſi per eum, qui dedit ſibi eſſe: anima ergo mori non poteſt; quia cum ſit vita, mori non poteſt. Non habet tamen omnimodam immortalitatem, id eſt, incommutabilitatẽ, quæ ſoli Deo competit: vnde Apoſt. *Qui ſolus habet immortalitatem.* Eſt igitur anima immortalis ſecundùm ſuum modum: non autem incommutabilis. Itaque cùm animus hominis ſit imago Dei viuentis, domicilium diſciplinæ, receptaculum immortalium regularum, vita per ſe ſubſiſtens, per ſe mouens; proculdubio eſt ipſe immortalis. Diuus Hieronymus *in epiſtola ad Marcellinum* de animarum origine multa ſcribit, aſſeritque animas hominũ eſſe immortales. Et aduerſus Ioannem Ieroſolymitanum, & ad Ramerium, & Alexandrum monachos, ait: *Anima, quæ Chriſti præcepta ſeruauerit, etiam mortuo corpore, viuet.* Et lib. 2. Contra Iouinianum cap. 35. *Pythagorici aiunt: Omne quod mouetur, & viuit, edendum non eſſe: & eiuſdem criminis arbitrantur, qui abietem, quercumque ſucciderint, Inſuper Pythagoras ſe dicit in bello Troiano fuiſſe militem Euphorbum, & ibi occiſum à Menelao. Plato altiſsimarum ſpeculationum cupidiſsimus, Pythagoræ dogmata audiens; non modo, non reſpuit; ſed ipſe quoque animas hominum poſt mortem reuolui vſque ad corpora beſtiarum ſcripſit. Hunc ſequuti ſunt Apuleius, Plotinus, Porphyrius, Varro, Virgilius, Tertullianus: hi puras animas ab initio conditas arbitrantur, & eas, quæ ab omni contagione corporis liberæ ſunt, cælum poſsidere: appetitione vero corporum, latenti deſiderio de cælo proſpicere, & pondere terrenæ contagionis, paulatim in inferiora dilabi, corporibus diuerſis coniungi: & ab his tandem reſolutas, & purgatas, non ea qua deſcenderunt porta, ad ſuperos reuerti. Duas ſiquidem in cælo portas pro aſcenſu, & deſcenſu, animarum Macrobius ſuper Somnio Scipionis ad mentem Platonicorum explanat: prima eſt porta hominum, & deſcenſus cancer: altera capricornus, aſcenſus Deorum: qua rurſus aſcendentes animæ immortalitatẽ deorum conſequuntur: Galaxia autem per ſigniferum portenſus circulus, locus eſt beatorum. Cætera autem ſigna tranſeuntes, quaſi ebriæ ex viſis diuerſis obliuiſcuntur eorum, quæ habebant in cælo. In ſphæra Saturni acquirunt intelligentiam: in Iouis vim agendi: in Martis animoſitatis ardorem: in Solis ſentiendi, opinandique naturam; in Veneris motus amoris: in Mercurij interpretandi vigorem: in Luna vim augurandi. Purgatas quoque vo-*

De anima & ſpiritu, lib. 14. Trin. c. 4.

1. Tim. 6.

Epilogus.

Hieronym.

Pythagoras.

Reditus animarum.

Duæ portæ.

cari ad lethaum fluuium ut inde bibentes, obliuiſcantur prateritorum malorum, qua in corporibus paſſa ſunt. Vnde Virgil.

Lethaum ad fluuium Deus euocat agmine magno.

Sed his contradicunt diuina Ioan. 5. Pater meus vſque modò operatur, & ego operor. Et Iſaias: Qui format ſpiritum hominis in illo. Et in Pſalmis: Qui fingit per ſingulos corda eorum, quotidie Deus fabricatur animas: cuius velle feciſſe eſt, & conditor eſſe non ceſſat. Hæc Hieronymus. Diuus Ambroſius de bono mortis *c.10. Non moritur cum corpore animus; ſed reponitur, & in manus Dei commendatur. Repetitur, non interimitur.* Luc. 12. *Hac nocte repetent animam à te. Quod repetitur, manet: quod interimitur, non manet. Dauid dicit: Anima mea in manibus meis ſemper. Semper, inquit, non in tempore. Cor regis in manu Dei: multò ergo magis anima regis in manu Dei. Si anima noſtra in manu Dei; non vtique ſepulchro clauditur cum corpore: nec buſto tenetur; ſed quiete pia fungitur. Dum expectatur plenitudo temporis; expectat anima remunerationē pro impenſis laboribus debitam.* Item in epiſtola ad Horontianum 21. *Anima noſtra*, inquit, *eſt caleſtis ſubſtantia; ſed vanitati ſubiecta eſt, non ſponte; ſed propter eum, qui ſubiecit in ſpe, quoniam ipſa liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem filiorum Dei.* Oſtendit non mediocrem animarum eſſe gratiam; quarum virtute in adoptionem filiorum Dei aſſurgit humanum genus. Animæ enim neque tactu aliquo comprehenduntur, neque viſu corporeo: ideo ſupergrediuntur ſubſtantia ſua corpoream, & ſenſibilem qualitatem. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ non videntur; æterno illi, & ſummo adhærent bono, atque in ipſo viuunt & ſunt, & mouentur. Poteſt ergo ex dictis ſic formari argumenti ratio. Ea, quæ ſenſu aliquo corporeo percipiuntur, ſunt temporalia, & corruptibilia. ſed anima non percipitur, ſeu comprehenditur ſenſu corporeo: igitur eſt incorporea & incorruptibilis. Diuus Gregorius homilia 17. in 40. cap. Ezechielis. *Anima intellectiua*, inquit, *ſuper corpus creata eſt, vt à ſuperiore viuificata, viuificet inferius, quod adminiſtrat. Qua & ſic infuſa eſt corpori; vt non per membrorum partes, partibus ſit diuiſa; nam in quolibet loco pars corporis percutiatur, tota dolet. Ipſa cùm per naturam non ſit diuerſa; per corpus tamen agit diuerſa. Anima in corpore, vita eſt carnis: Deus viuificans omnia, vita eſt animarū. Si igitur tanta eſt magnitudinis, vt comprehendi non poſſit vita viuificata: quis intellectu comprehendere poteſt, quanta maieſtatis ſit vita viuificans?* Cùm ergo anima ſit vnius naturæ, & non diuerſæ, & vita præterea viuificans, & viuificata; haud dubium quin ſit immortalis, & incorruptibilis. Baſilius Magnus homilia 3. elegantiſsimè, doctiſsiméque de anima diſputat. *Ex contemplatione*, inquit, *anima tua incorporea, cogita Deum eſſe incorporeum, Deum, inquam, intellige nullo circumſcriptum loco, quando nec tua mens præciſam habet in loco conuerſationem; etiam ſi in loco eſt, per colligationem ad corpus.* Et cap. 3. de moderandis animi cogitationibus, dicit inſitam fuiſſe animo à Deo rationem: quæ quidem ratio cùm ſit immortalis, & ipſe quoque eſt immortalis. Quemadmodum, inquit, per oculum corpus videt; ſic animus cernit per mentem ipſi agnatam: at neque vt vnum in altero, ſed vnum, & idem prorſus animus eſt & mens: hæc naturalis eſt vis quædam, neque aduentitia eius animi partis, in qua poſita eſt ratio, hæc eſt immortalis, & incorruptibilis. deificæ trinitatis ſimilitudinem gerens, à qua & inſita, atque condita eſt. Qui ergo imaginem Dei gerit; quomodo poteſt mori aut corrumpi, niſi per eum qui ſibi imaginem indidit? Itaque cùm anima intellectiua ſit animus, mens & imago creatricis trinitatis; proculdubio eſt immortalis, incorruptibilis, inuiſibilis, templum ſummi Dei, aula ſapientiæ, tabernaculum ſcientiarum atque domicilium, ſponſa filij Dei, mundi moderatrix & gubernatrix. Diuus Dionyſius Areopagita loquens de Dei æternitate, dicit nos æternitatis fore participes, quando incorruptibile, & eodem modo ſemper ſe habens attigerimus ſeculum. Vnde & Paulus ad Titum 1. *In ſpem vitæ æternæ, quam promiſit, qui non mentitur Deus.* Et cap. 6. dicit ex Deo vitam habere angelos donum immortalitatis. *Non*, inquit, *ex ſe habēt, vt immortales ſunt, & ſempiternè viuant; ſed ex viuifica, & vitæ omnis efficiente, atque continente cauſa.* Inde animæ noſtræ immortalitatem habent, & animantes omnes, & plantæ iuxta extremam vitæ harmoniā. Vnde & nos totos, animas dico, ſocia corpora, & ad perfectā vitam, & immortalitatem transferre pollicetur. Quod veteribus quidem præter naturam viſum eſt, mihi verò minimè; ipſi enim Deo nihil eſt impoſsibile. Totam animæ immortalitatis rationem in angelicos, & humanos ſpiritus diffuſam, diuinæ tribuit voluntati, & vitæ, ſicut in ſuo Timæo docet Plato. Origenes homilia tertia in Matthæum clarè animarū immortalitatem docet. abſque tranſportationis viciſsitudine. *Elias venit*, inquit: *non anima Eliæ eſt intelligenda, vt ne incidamus in dogmata tranſcorporationis, quod alienum eſt ab eccleſiaſtica veritate. Si enim ſecundùm opinionem eorum eadem anima bis poteſt fieri in corpore ſecundùm ſtatum eundem, ab initio ſeculi vſque in finem; interrogo quare poteſt fieri bis? ſi propter peccatum; quare non & ter, & frequentiùs ſit in corpore anima; vt propter vitam hanc, & peccata quæ committuntur in ea patiatur pœnam tranſcorporationis, quæ animabus peccatricibus infertur? quæ ſi conſequenter inferatur; locum non habebit conſummatio mundi, quod ſcripturarum non placet veritati.* Hæc Origen. Diuus Cyrillus in caput 11. Ioann. *Nunquam ad ſuprema naturæ imaginē humilitas noſtra conſcenderet, niſi à ſpiritu ſancto pulchrè conformaretur.* Sed quæ eſſet iſta diuinæ naturæ conformitas, ſi anima ipſa penitus extingueretur? Diuus Chryſoſtomus in Pſal. 48. *Et pretium redemptionis animæ ſuæ. Vis ſcire quantum ſit pretium animarum? Redempturus eam vnigenitus Dei, non mundum dedit, non hominem, non terram, non mare; ſed ſuum pretioſum ſanguinem. Quocirca dicebat Paulus. Pretio magno empti eſtis. Et laborauit in æternum, & viuet adhuc in finem. Alius interpres dixit: Et quieuit in ſeculum: Alius: Sed cùm deſierit ſeculo, viuet in æternum.* Conſidera fructum, quod homo ſit immortalis. Mors iis qui rectè vixerunt, eſt migratio, & tranſitus ad meliora, & curſus ad accipiendas coronas. Interius ergo hominis nō interimit ſubſtantiā; ſed tantùm mortalitatē, & id ſolùm quod poteſt corrumpi. In caput primum Ioannis homilia 11. apertè docet animæ immortalitatē: *Anima*, inquit, *eſt ſui iuris, & vim habet operandi in ſe, neque vlla in re Deo, niſi velit, obtemperat.* Qui ergo eſt ſui iuris & virtutem habet operandi in ſe, per ſe vtique conſiſtere poteſt, ſed anima intellectiua eſt huiuſmodi naturæ: per ſe ergo conſiſtit, etiam exuta corpore. Et hæc quidem teſtimonia ſufficiant ad aſtruendam animæ intellectiuæ immortalitatem.

De animæ immortalitate.

Cyrillus.

Chryſoſtomus.

1.Cor.7.

Anima eſt ſui iuris.

CAP. XIX.

Animæ immortalitas ſecundùm diuinas ſcripturas.

QVamuis per ſacros, & ethnicos ſapientes animi humani immortalitas plus quàm ſatis, vt mihi videre videor, oſtenſa, & approbata ſit; per diuinarum nihilominus oracula ſcripturarum, illud idem firmari approbaríque operæpretium eſſe putaui; vt inde depremeretur huius rei veritas, vnde in totum vniuerſum vita effluit animarum. Ioannes in Apocal. vidit animas interfectorum propter verbum Dei, & propter teſtimonium quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes: *Vſquequò Domine ſanctus & verus, nō iudicas & vindicas ſanguinē noſtrū de his qui habitant in terra?* Quibus datæ ſunt ſingulæ ſtolæ. Si animæ nō remanēt poſt interitum, quomodo clamant ad Deum? petunt ſecundam ſtolam, corporum immortalitatem, ſcilicet, magnus earum clamor, magnum deſiderium. A Deo accipiunt, vt ab ipſo petāt, quod eum facere velle nouerunt. Requieſcite, inquit, & expectate collectionem fratrum veſtrorum. *Vt requieſcerent tempus adhuc modicum*; quia nimirum poſt tempus modicum, cùm impleti fuerint conſerui eorum, tunc fiet aliud quid magnum, vt copioſum ſuæ requietionis capiant augmentum: reſurgent enim, & quibus nunc datæ ſunt ſingulæ ſtolæ albæ; tunc dabuntur geminæ: vt ſint beati tam immortali beatitudine animæ, quàm beata corporis immortalitate. Adam peccante, duplici ſtola, ſcilicet corporis & animę felicitate, omnes ſpoliati ſumus. De prima autem quæ eſt animæ, *Geneſ. 3.* ſcribitur, quòd videntes ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata. Altera nuditas eſt corporis mortalis, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Nunc interim animæ felices ſingulas habent ſtolas. Sub altera, id eſt, ſub teſtamento Dei tanquàm ſub ara conditæ clamant. Abel propter ſacrificium Deo placitum ab inuidente Cain occiſus eſt: & omnes qui à ſanguine illius iuſtique ad ſanguinem Zachariæ, qui occiſus eſt inter templum & altare, propter eandem fidei, & teſtimonij confeſsionem paſsi ſunt. Ex hac ergo ſcriptura latiſsimè patet animæ immortalitas. Salomon in Eccleſiaſt. clariſsimè oſtendit animarum immortalitatem. *euertetur*, inquit. *puluis in terram ſuam, vnde erat, & ſpiritus redibit ad Deum, qui dedit illum. Ex quo ſatis videndi ſunt*, ait Diuus Hieronymus in commentario illius loci, *qui putant animas cum corporibus ſeri: & non à Deo ſed à corporum parentibus generari: cùm hinc manifeſtum ſit, Deum patrem animarum eſſe non homines. Chriſtus Dominus blandè, ſuauiterque nos conſolatur, corporis interitum non eſſe timendum:* Nolite, inquit, *timere eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere. Tanquàm diceret; nolite timere maledictum corporalis mortis*

Apoc.5.

Greg. moral. 2.c.5.

Duplex ſtola

Duplex nuditas.

Eccl.

Hieron.

Matth.10.

De animæ immortalitate.

mortis, quod temporaliter ſoluitur; ſed timete maledictũ ſpiritualis mortis, per quod anima in æternum cum ſuo corpore cruciatur. Non poteſt homo occidere animam tuam? vſque ad corpus ſæuit, tu noli ſæuire in animam tuam; Præſentia animæ tuæ, caro viuit: perſequutor poteſt eijcere, non autem interficere animam tuam. Hæc ſola authoritas ſufficit piè & verè credẽti. Iterum, 22. cap. comparat animas angelis beatis. *Et erunt iuſti ſimiles angelis, fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui. Qualis tunc erit ſplendor animarum, quando ſolis claritatem habebit lux corporum? Et rurſus: Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob.* Non eſt *Deus mortuorum, ſed viuorum; omnes enim illi viuunt. Crede ergo: etſi mortuus fueris, viues, Mors in corpore, abſentia animæ: mors in anima, abſentia fidei. Omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum: & licet moriatur, viuet: moritur caro, viuit anima. Et omnis qui viuit in carnis, & credit in me; etſi moriatur ad tempus propter mortem partis, non morietur in æternum propter vitam ſpiritus, & immortalitatem reſurrectionis Sadducæi,* inquit, Diuus Hieronymus, *negabant angelum, & ſpiritum, & animarum quoque interitum prædicabant: hi quinque tantùm libros Moyſis recipiebant, Prophetarum vaticinia reſpuentes. Stultum ergo erat inde proferre teſtimonia, cuius authoritatem non ſequebantur. Porrò, ad æternitatem animarum probandam de Moyſe ponit exemplum: Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob: ſtatimq́; intulit: Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium: vt cùm probauerit animas permanere poſt mortem; neque fieri poterat, vt eorum eſſet Deus, qui nequaquam ſubſiſterent: conſequenter int roduceretur & corporum reſurrectio.* Hæc Hieronymus. Rectè ergo dictum eſt à Salomone, quod *iuſtorum animæ in manu Dei ſint, & merces eorum apud altiſſimum, & non tangat illos tormentum mortis: Viſi ſunt,* inquit, *oculis inſipientium mori; illi autem ſunt in pace: etſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt; ſpes illorum immortalitate plena eſt.* Inſipientes vocat, qui putant animas cum corporibus ſimul emori, atque diſſolui. Fauet huic propoſito, quod dicitùr ab Apoſtolo ad Corinthios: *Scimus*, inquit, *quia ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationem ex Deo habere, domum non manu factã, æternam in cælis.* Hæc fiducia dicit non timendum diſſolui violentia infidelium, aut ſorte vitæ; quia præparata eſt huiuſmodi hominibus habitatio in cælis æterna: vt de temporali & terrena expulſi, in perpetuam domum recipiantur. Terreſtris domus, mortale corpus; cæleſtis verò immortale, vt abſorbeatur hoc mortale à vita: vt extrudatur mortalitas corporis, vt ſic tandẽ ex omni parte effecti immortales, pace perfruamur æterna. Iterũ, irrefragabili vtitur argumẽto: Vt quid nos pericſitamur omni hora, ſi non remanent animæ, ſed ſimul cũ corporibus moriuntur: ita, vt nulla ſit ſpes reuocandæ reſtaurandæque vitæ, Vult mortem non timeri, quam ſequitur vita: *Si ſecundùm hominem ad beſtias pugnaui Epheſi: quid mihi prodeſt ſi mortui non reſurgunt?* Beſtijs offerri, moriq́ue non timuit: denique Romæ amputato capite, obijt. Quid profuiſſet Paulo, ſi anima ſimul cum corpore moritur? Ad quid Chriſtus venit in hunc mundum, & pollicitus eſt nobis vitam æternam; ſi animæ humanæ exutæ corporibus euaneſcunt? Cùm ergo nefas eſt hæc de Chriſto ſentire, ac de ſanctorum ſapientia; indubiè tenendum eſt, animas eſſe immortales. Benè igitur dixit Mercurius, animam humanam eſſe immortalem.

Matth. 22. — Auguſt. de vanitate ſecu. li. — Tract. 49. in Ioan. — Hieronymus. — Exod. 3. — Sapient. 3. — Cor. 5. epiſt. 2. — Ambr. — 2. Cori. 15.

MERCVRIVS.

Magnum miraculum eſt homo, animal adorandum, & honorandum: hoc in naturam Dei tranſit, quaſi ipſe ſit Deus; hoc dæmonum genus nouit. vtpote qui cũ eiſdem ortũ ſe eſſe cognoſcat.

Homo miraculum.

COMMENTVM II.

IN exordio huius libri longiſsimam de bono, & vno diſputationem texit, aſſerens vnum eſſe bonorum omnium fontem, & principium, de quo in quinto & tertio multa dicta ſunt; ideoque breuiter tranſire diſpoſui, ne faſtidio eſſet lectori plus debito repetita lectio. *De cælo,* inquit, *cuncta deſcendunt in terram, & in aquam, & in aërem: ignis ſolùm, quod ſurſum verſus fertur, viuificum, quod deorſum, ei deſeruiens.* In quinto libro de elementorum natura diſputaui, idcirco mihi videtur rationi conſentaneum eadem repetenda non eſſe. Omnia dicit eſſe vnum, quia ab vna natura prima producuntur: mundum verò præparatum fuiſſe à Deo receptaculum omniformium ſpecierum. Omnia autem de ſuper pendentia, in ſpecies diuiduntur: genus deorum, dæmonumque, hominum, volucrum, & cæterorum animantium, radicum, ſtirpiumque, & quæ ſunt generis eiuſdem. Sed *dices*, quomodo à prima natura, cùm ſit maximè vna, & maximè ſimplex, tot rerum genera diuerſa, ac animantium ſpecies variæ innumeræque produci poſſunt? Præclarè dictũ eſt à philoſopho, ſimiliter ab Auerroe contra Auicennam quòd ab vno agente, in quantum vnum, non prouenit niſi vnum: omnis ergo diſtinctio, quæ in productarum rerum diſtinctione inuenitur, in primam omniũ cauſarum productricem erit nè reuocanda? Sed tum incidet dubium, quo modo prima cauſa erit ſimpliciſsima? hac imaginatione deluſus Auicenna, dixit, à prima intelligentia productam fuiſſe ſecundam, & à ſecunda tertiam, & ſic deinceps. Quamobrem Auerroes in lib. deſtruct. diſpu. 3. ſolutione dubij 25. & loco iam annotato diſputat contra Auicennam, aſſerens ſibiipſi aduerſari, puta qui ponit pluralitatem ſine cauſa; poſuit enim in ſecunda intelligentia, quæ primò producitur, multitudinem. Quare, ſi ab vno non prouenit niſi vnum, & intelligentia producta ſit vna: quomodo erit in ea pluralitas ponenda? Erit ergo illa pluralitas ſine cauſa, quod eſt falſum. Aliqui ſic explanare nituntur: Ab vno poſſunt plura produci, in quo eſt diſtinctio cognitorum, & diſtincta pluriũ cognitio. Auerroes, *Non eſt,* inquit, *impoſſibile, vt illud quod eſt per ſe intelligentia, & intellectus, ſit cauſa plurium entium, ſecundùm quod ex eo intelliguntur multi modi.* Sed hoc non placet peripateticis, à quibus conſtantiſsimè docetur, primam intelligentiam & re & cognitione ſimpliciſsimam eſſe, eò quòd ſeipſam tantùm intelligat: non ergo extra ſe aliquid intelligit, quippe quia omnis intelligentia intelligens aliud, eſt cauſata & producta, vt ipſi aiunt *lib. deſtruct. diſput. 4. dubij 18.* Item *12. meta. com. 51.* alijs videtur, Deum, in quantum eſt finis, diuerſimodè attingi poſſe ab intelligentijs ab ipſo dependentibus: vnde fit, vt ratione finis, non autem efficientiæ illa multitudo profluat, & deriuetur pluralitas. Sed hæc quoque ſententia peripateticis diſplicet, propterea, quòd Dei cognitio ſit abſoluta, & non reſpectiua. ideoque à Commentatore *12. meth.* Themiſtius arguitur, qui dicere auſus eſt, à Deo entia cognoſci, quia ſe omnium cauſam entium eſſe cognoſcit: finis præterea ſignificat agens, & quidem ſignificatione neceſſaria, *textu comment. cap.* 2. de ſubſtantia orbis. Quare, ſi vt agens plurium dependentiam terminare nequit; nec illud idem poterit, vt finis; finis namque eſt, propter quem agens agit. Itaque ab agente vno naturali, non prouenit niſi vnum per ſe, per accidens verò plura: calidum ſiquidem per ſe calefacit, per accidens autem infrigidat. Ab agente autem diuino, quoniam diuiniori quodam modo agit, quippe quia eſt vnum eſſentia, & multiplex potentia, plura producta ſunt. Multitudinis verò cauſa, ab Auerroe intrinſecis creaturarum attribuitur rationibus, atque ita magna cum facilitate Auicennæ ſoluuntur argumenta. Quia enim intelligentia Saturni aliqua prædita, atque affecta eſt intrinſeca differentia, quæ intelligentiæ Iouis non competit; hac de cauſa hæc diſcreta eſt ab illa; tametſi vna ſit omnium cauſa prima, & immediata. Etenim quàmuis ſolis ſplendore omnia corpora, & cæleſtia, & elementaria illuminentur; non eodem tamen modo; ſed quædam citiùs, quædam verò tardius; quædam plus, quædam minus luminis recipiunt: ſic etiam ſeſe habent mentes omnes rationis participes ad Deum fontem aquæ viuæ, & lumen luminum. Quare, etſi Deus ſit ſimpliciſsimus; virtute tamen eſt multiplex, quia poteſt multa producere; idcirco quodammodo eſt plures, & non vnus, vt dicit Auerroes. Albertus Magnus in Coæuis coæuo *quæſt. 4.* vocat eum plures ob multitudinem ideatorum. Nam iuxta Auguſt. alia ratione conditus eſt homo, & alia equus. Quare ad mentem iſtorum, poteſt illa propoſitio ita intelligi: Ab vno agente, & eſſentia, & virtute, non prouenit niſi vnum: ab vno autem agente eſſentia quidem vno, ſed virtute multiplici, quia poteſt multa producere, multa producuntur. Rectè ergo dictum eſt à Mercurio, quòd à prima intelligentia omnia ſint producta, & Angeli, & dæmones, & corpora cæleſtia, & inferiora, denique homo, quem miraculum appellat, puta quem omnes mirantur; ſuſpiciunt & venerantur. *Magnum quidem miraculum*, vt paruum animal præſit piſcibus maris, volatilibus cæli, & beſtijs terræ. Magnum planè miraculum. vt ipſe ſit omnium finis, *2. phyſ. 24.* Quoniam quidem hominis natura multifariam ſerua eſt, vt in procemio met. dicit Ariſtoteles; ideò artes quædam propter neceſsitatem, quædam verò propter delectationem, omnes autem propter hominem inuentæ ſunt: finis ergo artium, ſeu artificialium homo eſt inſtitutus, quia ad eius commodum inuentæ ſunt. Magnum certè miraculum, cùm homo ſit animalium complementum, quo producto, natura ſtetit, *2. de anima com. 32.* hominis præterea forma *2. phyſ. com. 26.* eſt vltima propter quam fuit materia. Anima quoque eſt finis corporis in genere cauſæ finalis, *2. de anima 37.* ob eam profectò cauſam, quòd animata phyſica corpora animæ ſint inſtrumenta: cùm enim anima intellectiua perfectiſsima ſit animarum, & ignobilius, nobilioris gratia conditum ſit, *7. polit.* proculdubio, omnium corruptibilium homo ſcitur eſſe finis. Sed nunquid eodem modo ſe habet ad æterna? *11. meth. 36. & 2. cæli 21. & 17.* dicitur æterna primaria intentione agere propter ſe: ſecundaria verò propter hæc inferiora, præſertim propter hominem. Quam ob rem Commentator dicit *2. phyſ. com. 75.* naturam agere propter finem, magnum

Auicenna. — 2. de gen. t. 26. 12. meth. cap. 44. — Ab vno non niſi vnum. — Auerr. — Opinio aliquorum. — Alia opinio. — Agens naturale. — 3. de anima — Albertus Mag. — Homo miraculum. — Homo finis omnium.

eſſe

eſſe indicium ſolicitudinis, quam Deus circa hominis tutelam gerit, fortiterque tuetur: vnde Philoſophus 10. *Eth. cap. 10.* Si dij curam habent humanarum rerum, vt creditur, & rationabile eſt; maximè gaudent optimo, & cognatiſſimo, hominis mente ſcilicet. Cùm igitur homo finis ſit omnium artium, corporum, atque formarum, & cælicolæ illius vitam, dignitatem, honorem, virtutemq; maximè curent; non videtur tibi magnum miraculum? Plato 1. de legibus: *Si de his cogitemus, inquit, homo vt miraculum quoddam diuinum in animantium genere habetur; quia creaturarum omnium eſt internuntius, ſuperis, & inferis familiaris, naturæ interpres, mundi interſtitium, ſiue copula: magnum profectò, & naturæ noſtrum: quoniam vnum quid cùm ſit, multa tamen in ſe habet diuerſa, dolorem, & voluptatem, inſuper ſpem, & timorem.* Magnum planè miraculum eſt homo, quippe qui in terra ſit mortalis Deus, vt dicit Mercurius in Pymandro: Deus verò in cælo, immortalis homo. Itaque homo inter diuina & humana medius, poteſt effici quod vult. Non ſic bruta, quæ ſimul atque naſcuntur, ad vnum ſe deflectunt, quod eis natura perſcripſit. Angeli verò mox poſt eorum creationem, quod ſemel amârunt, perpetuò retinent; homines autem ſoli omnigenæ vitæ ſemina à Deo patre acceperunt: quò fit, vt quæ quiſque excoluerit, illius naturam induat, & ſimilitudinem gerat. Videas quàm magnum miraculum ſit, qui patris ſui geſtat imaginem, qua cunctis præſtat pecoribus: quæ quidem imago eſt ſecundùm intellectum mentis; tametſi in ipſo corpore quandam habeat proprietatem, quæ hoc ipſum indicet, quòd erecta ſtatura factus ſit: vnde admoneretur, nō ſibi terrena eſſe ſectanda, velut pecora, quorum voluptas omnis ex terra eſt; vnde in alium cuncta pecora prona, atque proſtrata ſunt. *Homo*, inquit Chryſoſtomus, *inter viſibilia omnia dignitate præcellit, propter quem condita ſunt hæc omnia: cælum, terra, mare, Sol, luna, ſtellæ, reptilia, iumenta bruta, animalia omnia. Priùs omnem ornatum fecit, & tandem præficiendum hominem formauit.* Mirabatur huius miraculi nouitatem Propheta, cùm diceret: Quid eſt homo, quòd memor es eius? Profectò non vile mancipium, quem ſibi in peculium aſſcripſit Deus, ſtupet, & admiratur, cur eum tanta ſit prouidentia dignatus. Nonnè videtur tibi magnum miraculum, propter quem factus eſt Paradiſus, & præcepta, & pœnæ, & miracula & ſupplicia, & beneficia ante legē, & poſt legē? Homo cum Angelis choros ducit, in filiū adoptatur, vnigenito Dei non parcitur, vt homo ſaluetur: fit hæres Dei, cohæres Chriſti, paradyſi incola, mundi poſſeſſor, Spiritus ſancti templum, dilitiæ Trinitatis. Qua non purpura, quo non diademate ſunt hæc longè ſplendidiora? Rectè ergo dictum eſt à magno Mercurio, quòd *homo ſit animal adorandum & venerandū*: adorandum quidem propter Deum hominem factum, quem ſiue intellexerit, ſiue ignorans prædixerit; ſatis eſt nobis, veritatem rei ſequi: nam veritas fidei à quocunque dicatur, à Deo eſt. Venerandum verò, vt mundi dominus. Tremor, & metus veſtri erit ſuper omnes beſtias terræ: vnde fit, vt ſuapte natura quodlibet animal hominem veneretur: Angeli quoque veluti conciuem, & cohæredem, ac eiuſdem ſpiritus participem, miro honore & amore proſequuntur. Hic tranſit in naturam Dei, quaſi ipſe ſit Deus. *Vt efficiamur* (inquit princeps Apoſtolorum) *diuinæ naturæ conſortes*, per quandam ſecretam, & Deificam ſancti ſpiritus infuſionem, quaſi ipſe ſit Deus. Non migrat natura hominis in Dei naturam; ſed participatione illius fit quodammodo vnum cum ipſo. *Transformamur in eandem imaginem à claritate in claritatem.* Transformatur ferrum in ignem, aër in lucem, & ſpeculum in ſolem, amans in amatum, intelligens in intelligibile, ſcintilla ignis in fornacem, denique anima in Deum. Vnde Plotinus ait, quòd qui ſic vitam duxerit, Deus quidem erit talis. Ipſe quippe intellectu cohæret, & anima, ita, vt vnum fiat cum Deo: nam qui adhæret Deo, vnus ſpiritus fit cum eo. Porrò, vbi eſt vnitas ſpiritus, ibi planè eſt vnitas vitæ, quæ à ſpiritu diffunditur: vita verò eſt eſſe in viuentibus, eſſe autem eſt natura viuentium: igitur à primo ad vltimum. Qui ſic adhæret Deo quodammodo tranſit in naturam Dei, & fit quaſi Deus. Intellectus enim diuinus vbique eſt totus, in quo non ſolum per ideas, verùmetiam per proprias (vt ita dixerim) exiſtentias, intellectuales animæ exiſtunt: nam quemadmodum lineæ à centro ad circumferentiam vſque productæ, à centro non recedentes, circumferentiam attingunt; ſic animæ beatorum ſunt vnum cum Deo: & proprijs tamen naturis diſtinctæ manent. Vt ſint vnum, inquit, ſicut & nos: quæ profectò vnitas non ſolùm eſt voluntatis; ſed etiam naturæ. Vides quomodo tranſit homo in Dei naturam?

CAP. II.

De homine.

Hoc animal dæmonum genus nouit, vtpote, qui cum eis ortum ſe eſſe cognoſcat.

Iamblichus. *Ordo diuinorum.*

Iamblichus de myſterijs Aegyptiorum, ordinem ſuperiorum deſcribens, ait: *Heroes ſunt maiores hominibus, inferiores verò dæmonibus. Quare primum diuinorum eſt ipſum bonum, duque ſequentes, vltimum particulares animæ rationales, horum media duo ſunt, ſcilicet heroes prope animas, & dæmones prope deos: ſicut inter ignem, eſt aër, & aqua. Heroes etſi potentia, virtute, pulchritudine, magnitudine nobis præſtant: tamen, cum anima noſtra, & vita eius multum congruunt. Heroes viri* (*Heroes.*) *extitere illuſtres, atque inſignes, qui rerum à ſe geſtarum magnitudine atque ſplendore, ad deos immortales proximè acceſſerunt. hi & ſemidei ab antiquis fabuloſè vocantur: hinc heroica ætas, in qua heroes floruerunt. Dæmones ſunt ſuperiores heroibus, & miniſtri deorum,* (*Dæmones.*) *tanquam architectorum in opificio mundano. Quæ ſunt in diis ineffabilia, & occulta, dæmones exprimunt, atque patefaciunt. Dæmones traducunt diuina ad nos: & noſtra æqualiter ad diuina perducunt;* quod theologi dicunt angelorum miniſterio fieri. Quare, qui dæmones ab Iamblicho, à noſtris angeli vocantur, in ſecundo Pymandri de dæmonibus multa dicta ſūt. (*Angeli ſunt creati.*) Ab homine dæmones cognoſci affirmat, vtpote qui cum eis ortum ſe eſſe cognoſcat. Ex quo vult intelligi tum angelos, tum etiam animas intellectuales à Deo eſſe creatas. In ſecundo Pymandri diſputaui de angelorum creatione. Quoād verò ad textum Mercurij ſpectat, ſapienter locutum fuiſſe, ſatis conſtare videtur. ſiquidem cùm ſolus deus ſit ſuum eſſe, in cæteris verò rebus eſſentia rei ab eius eſſe diſcreta ſit; dubium non eſt quin ſolus Deus ſit ens per eſſentiam: per participationem verò reliqua entia. Porrò, quod eſt tale per participationem, producitur, atque cauſatur ab eo, quod eſt tale per eſſentiam, veluti omne ignitum cauſatur ab igne. Itaque cùm angeli ſint huiuſmodi; haud dubium, quin ſint creati à Deo, vt dicit Mercurius. (*lib. de ciuit.*) Vnde Auguſt. dicit, Angelos in illa prima rerum creatione prætermiſſos non fuiſſe; ſed ſignificatos nomine cæli, aut etiam lucis. Non ſolum ergo angeli, verùmetiam omnia entia, excepto duntaxat ipſo opifice, ab eodem mundi parente creata ſunt. Nec fas eſt cuiquam ſecus ſcribere, dicere, aut ſentire: Nullum enim dependens, (*Rationes.*) eſt coæuū ei à quo dependet, niſi ſint æqualia naturā. ſed Deus & mundus non ſunt eadem natura, quia non poteſt alteri dare vim æternitatis ſuæ, magna ac ſuprema maieſtas, ſicut non poteſt creare Deum ſimilem ſui; eſſent enim maxima duo. Duobis autem ſummis cōſtitutis, neuter eſſet ſummus. vbi enim eſt ęternitas; ſemper item eſt exiſtendi vigor, ac poteſtas, quæ ſolo in Deo eſt. Quare, ſicut non poteſt Deus dare mundo ſuam diuinitatem; ſic etiam nec ipſe mundus poteſt eam recipere. Tanta enim eſt diuinitas eius, & poteſtas, vt alteri ab ipſo Deo conferri non poſſit; non propter impotentiam agentis; ſed quia capi non poteſt à patiente. *Dicis* fortaſsis, rerum emanationem à Deo pendere, atque fluxus radiorum à (*Emanatio radiorum.*) ſole. ſed plurimum incongrua eſt ſimilitudo, radii enim ſolares ex ſolis ſubſtantia prodeunt: mundus verò ex Dei ſubſtantia non eſt productus: Sol præterea abſque radiorum fulgore eſſe non poteſt, Deus verò poteſt eſſe ſine mundo, quemadmodum ante mundi creationem præſtitit in ſua æternitate. In hoc ergo æuo ſiue æternitate exiſtens, acceſſit ad mundi creationē, actione inuiſibili & omnipotenti, ſimulq; ōnia creauit. Tēpus tunc cœpit, ęternitas autē eſt ſēpiterna, ac ſēpiternum nunc. (*Tempus.*) ſupra cælum nullum cenſet eſſe tempus Ariſtoteles; vbi tamen viuitur beatiſſimè. Itaque Deus aliam vitam, alios annos, aliam ætatem degit; aliud tempus diuinius, quod eſt ſupra cælum, habet. Vnde Propheta: *Et anni tui nō deficient.* Non ergo omne tempus ex duabus partibus conſtat: ſed illud tantùm, quod fit ex motu cæli. Aeternitate igitur, in qua Deus exiſtens creauit mundum, nihil eſt prius & poſterius; creauit hoc tempore non prius; quia quocunque (*Mutatio DEI.*) tempore creâſſet, diceretur quòd æternus Deus acceſſerit ad mundi creationem abſque ſui mutatione. ſic enim in mundi creatione Deus dicitur fuiſſe mutatus, ſicut ſcriptura cōmemorat, eū pœnituiſſe quòd hominē feciſſet. Nā quēadmodū tēpore Noë iuſtitiæ ſeueritate vti voluit, qui priùs vſus fuerat clementiæ benignitate; ita planè in mūdi creatione, vſus eſt ſua bonitate, à qua permotus, & quodāmodo impulſus vniuerſa viſibilia & inuiſibilia in lucē protulit. Quomodo enim poteſt in Deū cadere mutatio, cuius actus eſt vnus, æternus? mutari ſiquidē, eſt ire de actu in actū, & de diſpoſitione in diſpoſitionē, & de eſſe in eſſe. Quæ omnia ſicut in Deo locū (*Viæ Dei.*) habere nō poſſunt; ita etiā nec ipſa mutatio. Quare, cū omnes viæ Dei ſunt bonitas & veritas: per has namque perpetuo incedit; quocirca tūc mutari dicitur in ſcripturis, quādo interdū vtitur bonitate, & miſericordia; nonnūquā verò iudicio & iuſtitia. Nec tamen cū per alteram illarū incedit, recedit ab altera. Immutari verò, quippe qui has vias nunquā deſerit nuſquam

Animæ creatio.

nuſquam præterit,prætergreditur nunquam. Porrò, animæ humanæ creatio, angelorum quoq; ac vniuerſi orbis vetuſtiſsimis ſapientiſsimiſq; probatur philoſo ph. vnus Ariſtot. ſuſpectus habetur: nam Democritum & Epicurum nulli vnquam in numero bonorum philoſophorum habuerunt,

Mundi principium.

Nonnè magis rationi conſentaneum eſt dicere, Mundi principium æternitatem fuiſſe,quàm informem materiam, & chaos æternum? hoc animaduertens Anaxagoras. Timæus quoque & Plato cæterique verè philoſophantes,pulchritudini mundanæ,venuſtati,ac ordini,æternitatem tradiderunt. Quare,

Philo.

rectè dictum eſt à Philone, quod qui mundum prædicant increatum,non perſpiciunt, neque ſentiunt, ſe, quæ potiſsimùm pietatem conſtituunt,& ad eam adducunt,clam abſcindere, dico prouidentiam: docet enim ratio vnumquemque

Prouidentia.

factorem,& creatorem rei à ſe factæ eſſe cuſtodem. Qui ergo tollit creationem,tollit prouidentiam; ſublata verò prouidentia,pietas omnium regina virtutum, aufertur: ſublata pietate,genus humanum à brutis non differt, atq; ita totus creaturarum confunditur ordo. Quæ enim eſt ciuitas, quæ nauis,omniſque alia res; in qua aliquis ordo cernitur, quæ principem,rectoremque non habeat ſuum? Propterea Moyſes tradidit nobis creationem, vt doceremur,in rerum natura aliquod lumen,aliquamuè diuinitatem eſſe, & ſubſiſtere: à qua condita ſunt omnia, & cuius prouidentia vniueſa gubernantur. Sed *dices*, quare tādiu diſtulit mundi creationem?

Quare non condidit à principio.

Stulta & temeraria eſt inquiſitio,cùm enim Deus ſit æternus, & infinitus,ſemper idipſum efficere poterit,quod vult. Quoniam autem Deus eſt æternus,& mundus non poteſt eſſe eodem modo æternus;quocunque ergo nunc condatur, ſemper permanet eadem inquiſitio. Quapropter his audacia noſtra debet ſuperſedere, & acquieſcere debemus his,quæ à ſpiritu ſancto nobis per ora prophetarum tradita ſunt. *In principio creauit Deus cœlum & terram. Terra autem erat inanis & vacua*,

Chaos.

Thou, & Bou. Non fuit ab æterno illa moles indigeſta, vel aliquo temporis interuallo creationem anteceſsit; ſed fuit prima hæc baſis,primum fundamentum,quod ad cæterarum rerum creationem præparabatur ab opifice mundi Deo: omnibus ſiquidem in rebus, ſunt quædam exordia informia, connexa tamen,atque apta ad opus nouæ machinæ ſurgentis. ſic & mundi formandi prægreſſa ſunt initia: non quidem ab æterno tempore, neque à reliquo tempore ſeiuncta; ſed qui

Heſiodus terra.

viuit in æternum,creauit omnia ſimul. Vnde Heſiodus: *Extitit ante chaos,poſt hæc latiſsima tellus, Quam ſuper innixum pondus rerum incubat omne.* Terra eſt ſedes firma,ac robuſta, qua cuncta ſuſtentantur:ideoque prior nominata, veluti cor mūdi terreſtris: hinc & deorum antiquiſsimam, & actricem ac matrem poetę,ac theologi dixerunt,Deos elementa,cælum & ſidera vocantes:quorum antiquiſsimam,alumnamq; terrā

Homerus.

nominarunt. Homerus in hymno, terram omni parētem vo-

Plato.

tauit. Plato in Timæo, antiquiſsimam omnium corporum. Itaque illud primum chaos,Græci hyle,id eſt,limum, ſeu cœnum vocarunt:alij materiam primam,omnibus naturis corporeis adiunctam, à qua formæ recedunt,& accedunt. Hyle

Hyle.

ergo & chaos, ſunt antiquiſsima terræ nomina: cùm eſſet Thou, & Bou, & aquis dimerſa. cuius vim vocabuli & antiquitatis vſum quidam non intelligentes,ſiue intelligere recuſantes,materiæ æternitatem ſtatuerunt. Stoici eadem cum Moyſe referētes,duo rerum principia poſuerunt, Deum ſcilicet & hylen informem:Deumque egiſſe: hylen verò opifici Deo paruiſſe. *In principio* ergo *creauit Deus cælum & terram*: cælum,inquam,id eſt,quicquid ſupra terrā imminet, aërem,

Stoici.

æthera;terram autem,quicquid infra eſt: nàm cum terra aqua etiam eſt creata. *Qui fecit cælum & terram,mare & omnia*

Pſal. 145.

quæ in eo. Itaque cùm angeli, & animæ ſint creati; non ſunt ante mundum conditi vt quidem dicere videntur. Et reuera; ſi āgeli,& animæ ſunt quædā pars vniuerſi;quod quidē apparet ex vnius creaturæ ordine ad alterā: ordo autem rerum ad inuicem, bonum ſit vniuerſi: igitur creatura ſpiritualis ſimul creata eſt cum corporali;nulla enim pars perfecta eſt,ſi à ſuo toto fuerit ſeparata. Quare,probabilius eſſe videtur, vt cum Mercurio,dicamus angelos ſimul cum mundo fuiſſe cōditos: tametſi Nazianzenus, & Athanaſius aliud ſenſerint. Cæterum catholici à Mercurio diſſentiunt in hoc, quòd animas humanas in dies formari, creariquè dicunt, non autē principio ſimul conditas; vt illorum fuit ſententia, qui animarum reuolutionem poſuerunt, quorum iam pridem ex-

Animas eſſe æternas.

ploſa eſt ſententia. Quòd ergo anima creata ſit à Deo, Mercurius dicit. Quam ob rem iurè arguitur illorum ſententia,qui poſuerunt animas intellectiuas eiuſdem cum angelis conditionis eſſe,& à principio ſimul conditas fuiſſe. ſic enim anima accidentaliter corpori vniretur: atque ita;aut homo eſſet ens per accidens,aut anima eſſet homo, quorum vtrumq; eſt falſum:homo ſiquidem eſt ens naturale,& anima non eſt homo;ſed conſtat ex anima,& corpore. Homo præterea degens in hac vita,non intelligit ſine phantaſmate: ideoq; opus habet corporis vnione:angelus verò nequaquam. Amplius,

Animæ creat.

ſi animæ naturaliter competit corpori vniri: igitur ſine corpore degere,ſuæ aduerſatur naturæ:atque ita ſua careret perfectione. atqui non decebat patrem mundi, & perfectiſsimum opificem, vt ab his,quæ ſunt præter naturam,ſuum opus exordiretur;non ergo creat animam ante corporis formationem. Nonnè licet conſpicere in corporis pulchritudine, hanc animæ cum corpore vnionem? Deus enim non condidit manum ſine pede,non oculum ſine aure;ſed omnia ſimul membra cōpoſuit: vt inde perfecta conſurgi poſſet corporis venuſtas: quanto ergo magis in totius hominis formatione, præcipuarum partium,animæ ſcilicet, & corporis connaturalis ordo erat obſeruandus? Iterum,ſi quis velit dicere, animæ naturæ nequaquam competere, vt corpori viuatur; quare ergo corpori eſt coniuncta? aut voluntate quidem, aut aliqua alia de cauſa,non autem voluntate;irrationabilis enim eſſet,corpori velle coniungi, ſi abſque corpore conſiſtere poſſet. Quòd ſi corpore indiguit, ob aliquas adminiſtrationum operationes conficiendas;naturalis ei fuit corporis coniunctio: natura enim in neceſſariis non deficit. Deinde,qui fieri potuit,vt animabus poſt tot ſeculorū curricula volūtas acceſſerit, qua ſeſe corporibus connecti vellent? ſi autem inuitæ ad tarda corpora accedunt:pœna ergo eas,& non natura impulit,vt molem corpoream induerent. Sed tunc hæreſis illa locum haberet,quæ infundi corporibus dixit,vt præteritorum penderét pœnas criminum. Patet ergo quomodo anima humana creatur in tempore,& non ab æterno, vt quidam dixere.

CAP. III.

Animam intellectiuam non produci ex ſemine.

Euripides.

QVoniam quidem animæ immortalitatem, atque creationem quoâd fieri potuit à nobis, enodauimus, & in medium protulimus;par eſt, vt deinceps dicamus, an ex ſemine producatur, ſicut & perfectorū animaliū formæ: magna ſiquidem apud antiquos de huius rei inquiſitione extitit controuerſia. Euripides namque tragicus,Anaxag. phyſici auditor, ait: in illa mundi confuſione, cùm terra mollis primùm,mox ſolis ardoribus denſior euaſiſſet; ex illa tamen colluuie,varias animantium formas erupiſſe,quorum ea quæ maiorem calorem ſortita ſunt, in ſupremam regionem euolârunt;quæ verò minorem, ad infimam deſcenderunt. Ariſt.

Ariſt.

quoque 2. Politicorum dixit: *Putandum eſt*,inquit,*priſcos illos homines, ſiue ex terra geniti fuerint, ſiue ex aliqua corruptione ſeruati,ſimul fuiſſe ignaros, & imprudentes, quod de terra natis dicitur.* Plato in lib. de regno. *Multa audiuimus*,ait, *de Saturni*

Plat.

regno:priſcos illos ex terra procreatos, non autem ex ſe inuicem. Illis ſanè temporibus nihil genus hoc ex ſeſe propagabat; ſed ex terra oriebatur. Tradiderunt hæc nobis primi illi progenitores noſtri, qui ſtatim poſt primam reuolutionem orti ſunt. Eo tempore,nihil erat agreſte omniſq, rapacitas, & vorago procul aberrat: aberrat bellum pœnitus, atq, ſeditio. fructus verò illis hominibus, & pœna, & fruges, abunde arbores, & fertile ſolum ſponte ſua abſq, agricultura opera ſuggerebant. Ouidius

Ouidius.

Plat. philoſ. mirificè imitatus,ſic loquutus eſt. *Natus homo eſt, ſiue hūc diuino ſemine fecit, Ille opifex rerū mūdi melioris origo: Siue recens tellus finxit*, vt paulo ante dictū eſt. Sed hæc omnia

Moyſ.

plurimis retro tēporibus clariſsimè dicta ſunt à Moyſe. *Formauit*, inquit, *Dom. hominē de limo terræ.* Heb. *Finxit Deus primū hominē terreū*;hac de cauſa homines vocātur terrigenæ:quiq;

Terrigenæ. Adam.

terrigenæ, & filij hominū. Neq; aliud eſt Adā heb. quàm terrigena, Græc. & Lat. Hominē, inquit Greg. Niſ. qui è terra fictus

Niſſen.

eſt, terreſtrē vocat,quaſi Adæ. in Græc. ling. vertens: verbum fingendi apud Moyſ. & Prop. Heb. Iacar. vnde veritas Heb. ſic habet: Formauit humū terræ:humū videlicet,aut tellurē madidā,ac limoſam: Finxit hominē, finxit terrā illā in effigiem

Finxit.

humanā. Septuaginta ſic reddiderunt. Formauit D. hominē, accepto è terra,ſiue limo. Et reuera, omniū magnarū rerum maxima exiſtimatur animi cum corpore coniunctio:ideoque dictū eſt ab antiquis, à Promethæo corpus humanū formatū fuiſſe,id eſt,à Deo, Græci enim Promethæum,ſapientē,prouidentē,ac ſagacem appellant. *Et inſpirauit in faciē eius ſpiraculū*

Prometheus.

vitæ. Eſt quædā ſpiratio,quæ pulmones tantū refrigerat, qui veluti folles viciſsim ſeſe pandentes & cōtrahentes,refrigerationem exteriùs receptā, tranſmittunt ad calorem cordis eumq; tēperātes,in venas quoq; diſtribuunt,vt pulſæ ſanguinem non ſinant concreſcere. ſed hoc eſt minimū munus vitæ ſenſibilis. Alia eſt ſpiratio vitæ nobiliſsimæ, nēpè eius partis, quæ ſapit,ſentit,cogitat,cognoſcit; omnes enim linguæ ipſū animū & intellectū ſpiritū appellant,etiam in Deo:in quo cū nulla ſit ſpiratio,ſapientiam tamen eius appellant ſpiritū. *Et inſpirauit in faciē eius*: Heb. Apaim, quæ vox ſignificat faciem,

Spiritus inſpirauit faciem.

atque

atq; nares. In nares autèm fortaſſe magis eſſet conſentaneum, quòd in his reſpiratio ſit poſita, & inde halitus hauriatur, & eo diuina penetrâric afflatio. Aquila, & Symmachus verterunt, Mictirus, hoc eſt, nares. In Noe eſt ſimilis locutio: *Vniuerſi homines, & cuncta in quibus eſt ſpiraculum vitæ.* Hebra. *Spiritus vitæ in naribus eorum.* Salomon ſub perſona impiorum: *Quoniam fumus eſt* vel flatus, vel ſpiratio *in naribus noſtris.* Itaque volens ſapientiſsimus Moyſes oſtendere animi humani genituram, non aliunde, quàm à Deo parente proficiſci, admonuit, per narem ſpiritum humanum inſufflatum fuiſſe: vnde & huiſmodi ſpiritum, atque animum, ſpirationem vocamus. Sic igitur per ſpirationem, & nares apud Moyſen, totus interior ſpiritus, quodam hebraico tropo ſignificatur. Erat autem illa inſufflatio, quaſi infuſio. Et quod dicitur inſufflâſſe Deum, vel inſpirâſſe; perinde erit, ac ſi dixiſſet, infudiſſe. Quam ob rem nomine ſpirationis, & infuſionis, animi creatio accommodatiſsimè in omnium oculis poſita eſt. Ipſa quoque ſpiritus conditio rectiſsimè dicitur infuſio, & ſpiratio. Etenim, quemadmodum creatio ex ipſo nomine, ad carnem ſpectat, creare enim à Græco κρέας id eſt carne, quaſi carnem facere, creare, vel procreare, ſignificat; ſic ad animi conditionem vocata ſpiratio, atque infuſio. Sapientiſsimè ergo dictum eſt à Moyſe: & inſpirauit, hoc eſt, ſpiritum creauit, vel creatum indidit, & infudit. *Et factus eſt homo in animam viuentem*, alio modo in ſpiritum loquentem, vel rationalem, vel tota repente animatio extitit, animæ rationalis, & corporis; eſt enim præſentia mentis, etiam corporis viuificatio. Ex quo patet, animum non anteceſsiſſe corpus quodam ſpatio temporis, vt quidam fabulantur: nec etiam ex ſemine produci; ſed à ſolo Deo mundi principe, creari & infundi. Et reuera, fieri non poteſt, vt virtus actiua in materia poſita, immaterialem producat effectum. Quod enim tranſcendit materiæ virtutem, & potentiam; non ſubditur virtuti materiæ. ſed principium intellectiuum in homine, eſt huiuſmodi; non enim habet propriam operationem cum corpore communem: ideoque pro impoſsibili habetur, vt virtus quæ eſt in ſemine, ſit principij intellectiui productiua. Virtus præterea in ſemine ſita, agit virtute animæ generantis: quatenus huiuſmodi anima eſt actus corporis, vtens ſua operatione in ipſo corpore. ſed propria intellectus operatio non eſt communis corpori: igitur principij intellectiui virtus, quatenus eſt intellectiuum, non poteſt ad ſemen pertingere. Qua ratione vſus eſt Ariſt. *in lib. de gener. animalium*, idcirco dixit, intellectum deforis aduenire. Amplius, animus hominis habet propriam operationem ſine corpore, quia per ſe poteſt ſubſiſtere. Quare, *cum ſit immaterialis*, per generationem produci non poteſt; ſed à ſolo Deo creari. Velle ergo aſſerere intellectiuam animam virtute ſeminis procreari; perinde eſt, ac dicere ipſam cum corpore corrumpi. Cæterùm propter rei obſcuritatem multi à vero aberrarunt, nec correpti ab ipſa demum illuceſcente veritate, reſipuerunt. Quidam enim auſi ſunt dicere, in ſemine animam intellectiuam virtute quadam contineri, ſicut & corpus: atque hunc ordinem ſeruari: vt primum animæ vegetabilis actiones appareant, deinde ſenſibilis, poſtremò rationalis. *Sed hæc opinio* tum fidei, tum etiam veræ philoſophiæ apertiſsimè aduerſatur; ſemen namque ſecundum philoſophum, eſt in potentia ad animam: non ergo eam eſſentialiter continet. *Et 15. de animalibus*, in ſuæ deciſionis principio, ſemen non eſſe membris aſſimilatum vltima quidem aſsimilatione; alioqui eius reſolutio, quædam eſſet corruptio: ideoque ſuperfluum eſſe vltimæ digeſtionis. ex quo fit, vt in principio deciſionis in ipſo anima conſiſtere nequeat. Anima intellectiua præterea, non eſt actus alicuius partis corporis, puta ſeminis; ſed totius prorſus hominis: non ergo ex ſemine deciſo deciditur: neq; ſubſtâtialiter continetur in ſemine. Cùm igitur hæc opinio eſſet exploſa, locumque aliquem non haberet, *alij rurſus* ſuam ſtabilire voluerunt ſententiam, hoc modo ſcilicet: In ſemine, inquiunt, primò, ineſt anima vegetatiua: deinde ea manente, ſenſitiua inducitur ex vitute generantis: poſtremò per creationem anima intellectiua. Quare, in homine tres ſunt animæ eſſentialiter diſtinctæ. *Sed quomodo* poſſunt hæc fieri, vt vnius, & eiuſdem rei plures ſint ſubſtantiales formæ? forma enim ſubſtantialis largitur eſſe ſimpliciter. Quare, ſi in homine plures ſint formæ ſubſtantiales; plura quoque erunt ſuppoſita diſtincta quidem eſſentialiter, quod eſt falſum. Id præterea, quod eſt vni ſubſtantia de genere ſubſtantiæ, nullius poteſt eſſe accidens. Anima ergo vegetatiua, quæ in planta eſt forma ſubſtantialis; in homine certe non erit forma accidentalis, & diſpoſitio ad animæ intellectiuæ ſubſtantiam recipiendam: vt quidam dicere videntur. Excluſa atque magna cum ratione iſtorum ſententia eiecta, non deſunt, qui à vero diſsētiāt. *Dicunt* enim animā intellectiuā, partim quidē ab extrinſeco accedere, quoâd *naturam* ſcilicet intellectualem: partim verò ab intrinſeco, quoad vegetatiuam, & ſenſibilem. ſiquidem anima vegetatiua, quæ primò eſt in ſemine, ad ſenſitiuam velut ad ſuum complementum, naturæ actione perducitur: & hæc quidem ad rationalem, actu quidem creantis, non autem generantis. *Sed hæc* quoque opinio de facili ſolui poteſt; nam ſi natura intellectualis ſit anima vegetatiua; pari ratione reprobatur, qua & præcedens. Si verò volût ita intelligi, vt ex tribus vna conſletur natura, ſeu ſubſtantia animæ, in qua intellectualis natura, formæ, vegetatiua verò & ſenſitiua materiæ ſubeant conditionem atque virtutem; tunc certè ſequeretur hoc abſurdum, vt quemadmodum illæ duæ corrumpuntur; ſic etiam & tertia, quod omninò paulò antè à nobis eiectum eſt, atque exploſum, & quidem conſtantiſsimè atque veriſsimè. Aliud præterea ſequeretur abſurdum, nempè formam ſubſtantialem ſucceſsiuè deduci in actum. *Adhuc* remanent & alij conuincendi atque confutandi, qui de hoc negotio ſic philoſophati ſunt: Semen, inquiunt, nullam habet animam, quouſque anima rationali perfectum reddatur: atque completum viuit tamen ex anima matris. *Sed hoc* quoque multum diſſonat à veritate; inter viuentia enim, & non viuentia plurimum intereſt: viuentia enim ſeipſa mouent, & quidem per operationes vitæ; non viuentia autem, minimè. Cùm verò nutriri & augeri, ſint operationes vitæ: fieri non poteſt, vt à principio extrinſeco proficiſcantur. nempè ex anima matris, vt ipſi dicunt. Anima præterea matris informat ſuum corpus, non autem embrionis: quare embrio eſſet ſine anima ſenſitiua, quod ad ſenſum patet eſſe falſum. Itaque embrio priuſquam animam habeat rationalem, animam habet qua nutritur, augetur, & ſentit; quibus abiectis, anima rationalis inducitur. Ex quo clariſsimè conſtare poterit, animam rationalem non produci ex ſemine. *Sed dubitabis* fortaſſe, num anima ex traduce, ex corpore, ſiue ex anima Adæ producatur. *ſed huic* quæſtioni facile eſt reſpondere, cùm enim omne quod per naturam propagatur, cum eadem quoque diſſoluatur; ſatis perſpicuum eſſe poteſt, animā intellectiuam ex propagine non deriuari, niſi eam mortalem,
atque corruptibilem eſſe volueris: etenim, aut ex carne, aut 1.
ex anima, aut ex anima & carne eſſet propaganda. Non quidem ex carne, alioqui eſſet corporea, eò quòd ex corpore non
niſi corpus producitur: non ex anima, aut ex tota, aut ex par- 2.
te: non autem ex parte, quia anima eſt indiuiſibilis: nec etiam ex tota, aliter tota in aliam tranſeunte, priorem materiam prorſus deſereret; atque ita generans in producenda prole, dum totam efflaret animam, neceſſario morti occumberet: non ex anima & corpore, quia productum eſt mixtum, quod
planè animæ nō conuenit intellectiuæ. Amplius, aut produci- 3.
tur ex materia præiacente, aut ſimul cum materia; ſi ſimul, ergo ex nihilo, & à ſolo Deo producitur, ſicut rei veritas habet. Si verò ex præiacente materia; aut ex corporali, aut ex ſpirituali. ſi ex corporali: anima ergo erit corpus, quod eſt falſum. ſi autem ex ſpirituali: aut eſt angelus: aut anima. non ex angelo, quia angelus non generat, cùm ſit ſimplex ſubſtantia: generare verò eſt actus compoſiti: nec etiam ex anima,
vtpote quia ex eodem non fiat idem numero. Ex anima ergo 4.
non ſit anima. Ampliùs, tunc decideretur cum ſemine deciſo, atque vi multa ſemina pereunt: perirent ergo ſimul & animæ, aut ſine corporibus conſiſterent. Ne ergo tot abſurda ſequantur; firmiter tenendum eſt, animam rationalem, ex propagine non produci.

Anima non eſt ex ſemine.

Quarta opin.

Conf.

Anima non eſt ex traduce.

CAP. IIII.

Auguſtinus de origine animæ.

Augustini rationes.

PVlchra admodum mihi viſa ſunt, & totius eruditionis plena, quæ à diuo Auguſtino dicuntur, & quidem diuerſis in locis ſparſim deprompta, de animæ intellectiuæ origine; hac de cauſa parcere labori nolui, ne huic noſtro inſtituto deeſſent præclara Auguſtini dogmata. Itaque poſt longam & ſubtilem inquiſitionem, ait: *Anima*, inquit, *non eſt aliquod corpus terrenum; hinc enim potiùs caro facta eſt. Nunquid aliud eſt limus, quàm terra humida? Nec humore ſolo anima facta credenda eſt, quaſi caro de terra, & anima de aqua; nimis enim abſurdum eſt, inde factam putare animam hominis, vnde facta eſt caro piſcis & volucris. Ergo fortaſsis ex aëre. huic etiam elemento flatus competit, ſed noſter, & non Dei; Deus enim eſt ſupra omne mundi corpus, & ſupra omnem ſpiritum, quem creauit incomparabili omninò diſtantia. Anima præterea, cùm non ſit corporea, quicquid verò ex corporeis mundi elementis ſit, corporeum ſit: conſtat animam intellectiuam ex mundi elementis propagari, producique non poſſe.* Sanè, cùm anima vult intelligere, vel diuina, vel Deum, vel omnino etiam ſeipſam, ſuaſque conſiderare virtutes, aut aliquid veri certique comprehendere; ab oculorum luce ſe auertit, ſentiens ſibi eſſe impedimento: vnde ad mentis ſecreta ſe condit; vt remotis arbitris clementis, rei veritatem percipere poſsit. Quare, ſi cognitio

De Gene ſ. 7. cap. 2

14.

Anima non eſt extra- duce. fit ex ſimili, & hæc corporea ſunt illi impedimento, quò minùs diuina percipere queat; profectò nulli dubium eſſe debet, quin ex elementis eius ſubſtantia non conſtet. De qua ergo
19. velut materie Deus hunc ſtatum fecit, quæ anima dicitur? Planè nihil corporeum debet occurrere: ſicut enim Deus
21. omnem creaturam, ſic anima omnem corpoream creaturam naturæ dignitate præcellit. Quamobrem nec illud audiendum eſt, quòd quidam putauerunt, quintum quoddam eſſe corpus, vnde fit anima. Quicquid enim tale eſt, in quacunque ſui parte lineis diuidi, vel circumſcribi poteſt: quod quidem animæ non competit, cùm ſit tota in toto, & tota in qualibet parte. Cùm ergo anima intellectiua non fiat ex elementis, neque ex ſubſtantia Dei: quia illa eſt immutabilis, hæc verò mutabilis; neque ex angelo, neque ex anima, neque aliquo alio corpore; reliquum eſt, vt à Deo ſolo ex nihilo creata ſit. *Quando anima creata ſit.* *Sed dubium eſt* quando hæc anima creata fuerit, propter illud quod dicitur Eccle. 18. *Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul.* Auguſtinus 24. eiuſdem libri putat, humanæ opinioni tolerabilius eſſe, Deum in illis primis operibus, quæ ſimul omnia creauit, animam etiam humanã creaſſe, quam ſuo tempore membris ex limo formati corporis inſpiraret: cuius corporis in illis ſimul conditis rebus, rationem creaſſet cauſaliter, ſecundùm quam fieret, cùm faciendum eſſet corpus humanum. Poſſet autem dici, Deum omnes ſpecies rerũ ſimul creaſſe, & tunc ſpeciẽ humanã creaſſe: nam queadmodũ dicimus hominem creare hominẽ, quia diſponit ad formã ab extrinſeco aduenientem; ſic etiam dicimus creaſſe ſpeciem humanam, quia cauſaliter produxerat corpus, in quo anima erat recipienda. *Hieronymus.* Diuus Hieronymus in epiſtola ad Pammachium ſolicitè diſputat de tempore, quo condita fuerit anima Adæ. *ſi inſufflatio Dei*, inquit, *anima humana conditio eſt; Cain & Abel, primi ex primis hominibus, vnde habuêre animas? vtrum ex traduce iuxta bruta animalia, vt quomodo corpus ex corpore, ſic anima generetur ex anima? An certè (quod Eccleſiaſticum eſt ſecundum eloquia Saluatoris, Pater vſque modò operatur,* *Ioannes.* *& ego operor.* Et *Iſaias: Qui format ſpiritum hominis in ipſo.* Et *Iſaias. Dauid.* *Dauid: Qui finxit ſigillatim corda eorum. Quotidie Deus fabrica-* *Zacharias.* *tur animas: cuius velle, feciſſe eſt, & conditor eſſe non ceſſat.* Zacharias dicit: *Qui plaſmat animam hominis in eum.* Si ergo in vtero fingitur, iam formato corpori tribuitur. Cùm enim omnia membra implet corporis, figurata dicitur in corpore vt ſicut aqua cùm ſit ſine figura, miſſa tamen in vas, figurata videtur: ita & anima cùm ſit natura incorporea, & ſimplex, formari dicitur in corpore, quia ſingula membra viueſcat. *Moyſes.* Vnde Moyſes: *Si quis percuſſerit mulierem in vtero habentem, & abortiuerit; ſi formatum fuerit; det animam pro anima: ſi autẽ informatum fuerit, mulctetur pecunia*, Itaque ſi iam formato corpori datur, non inconceptu corporis naſcitur cum ſemine propagata. Adæ corpori priùs formato, Deus poſtea inſufflauit ſpiraculum vitæ. Non rectè ergo ſentiunt, qui dicunt animas rationales ex traduce procreari, & non in corpora phyſicæ, organizata, inſtar corporis primi hominis à Deo creari, *Baſilius.* & infundi. Baſilius magnus in lib. de paradyſo proximè accedit ad prædictorum doctrinam. *Quemadmodum, inquit, & luminaria fecit Deus, & poſtea in firmamento locauit; ita & hominem quidem puluerem finxit è terra, & poſuit in paradyſum. Notandum verò, quod non dictum eſt, quem fecerat, ſed quem formauerat. Quem enim fecerat, ſecundum imaginem ſuam fecerat. Is autem corporalis non eſt; & quod corporale non eſt loco non circumſcribitur. Comitatur autem quod factum eſt figmentum, hoc eſt animafictum corpus; anima enim comes, & conſectatrix* *Anima comes.* *corporis in loco eſt, propter habitum, quem habet ad corpus.* Hæc Baſilius. Ex quo patet, quòd ſi anima comes, & conſectatrix ſit corporis facta, & non ficta, ſimul producatur cum corpore, non tamen à corpore, ſed à ſolo Deo creata, corpori infunditur. Ambroſius lib. de Iſaac, & anima, cap. 2. *Anima, inquit,* *Ambroſius.* *eſt viuens, qua factus eſt Adam in animam viuentem, eò quòd inſenſibile, atque exanimum corpus anima viuificet. atque gubernet: non eſt ergo ſanguis anima, quia carnis eſt ſanguis: neq; aër, quia aliud eſt ſtatlis ſpir. aliud anima: neq; ignis eſt anima, neq; entelechia, ſed vita.* Cùm ergo ſit vita, & corpus ſit exanimum; nullo modo poteſt à corpore produci: ab inſenſibili enim ſenſus, & ab exanimi vita nequaquam producitur. Chryſoſt. de fide, lege *Chryſ.* naturæ, & Spiritu ſancto, dicit animam ante corpus formatam non fuiſſe; *Deus, inquit, animam noluit eſſe priorem, vt ne videret formationem. Verùmtamen quoniam omninò neſciuit, ex qua humilitate ſubſtiterit, & quod eum opifex de terra finxerit,* *hom. 13.* *conuertit eum in terram.* Et in caput Geneſeos 2. *Cogita, obſecro, formationis ordinem, antequàm inſpiraretur à Domino ſpiraculum vitæ, ſimpliciter inanimus quadam erat imago, operatione carens. At totum illud, quod in tantum honorem ipſum prouehit, non eſt niſi ſpiraculum illud à Deo inſpiratum.* Itaque Deus verbi eiuſdem imperio, quo de tenebris lucem ſplendeſcere iuſ- *Tuitenſis.* ſit, hoc eſt, naturam angelicam, ſubſtantiam ſibi ſubiectam ipſe creauit, & oculos rationis aſſumere, [illegible] *Anima non eſt ex traduce.* cultiſque viſceribus plaſmati hominis [illegible] *homo in animam viuentem*, quia terrenus de [illegible] traduce animam Adæ & Euæ produxit, ne [illegible] eſt) tot conſequatur quotidie animas perire, [illegible] *Plotin.* mina. Conſentit his Catholicis viris Plotinus: [illegible] *intellectiua, non ſicut cætera ex ſeminibus oritur* [illegible] *præcedentium generationem ordine collocatur.* [illegible] *do à corpore ſemota viuit; maxime ſuipſius domina eſt* [illegible] *ra, & extra mundana cauſa poteſtatem: at infuſa corpori,* [illegible] *amittit ſui libertatem.* Ariſtoteles dicit ab extrinſeco venire. *Ariſtot. Plato.* Plato vocat ſemen Dei, & non corporum: in Timæo enim ſic loquitur; *Ego ſemen dabo &c.* Cùm ergo hæc ita ſe habeant, animam intellectiuam ex traduce non produci; ſatis conſtare puto his omnibus, qui re & non verbo tantùm cupiunt philoſophari.

CAP. V.

Argumenta contraria,

SOlent nonnulli *contra* prædicta *ſic arguere*: In homine eſt vna & eadem anima ſecundùm ſubſtantiam, intellectiua, ſenſitiua, & nutritiua, vt poſtea dicetur, ſed anima ſenſitiua in homine, ſicut & in cæteris animantibus, generatur ex ſemine. Non ſimul (inquit philoſ.) fit animal & homo, ſed *Ibid.* priùs fit animal habens animam ſenſitiuam: igitur anima intellectiua, ſicut & ſenſitiua, cauſatur ex ſemine: ſi in homine ſecundùm ſubſtantiam vna ſit anima ſenſitiua, & intellectiua. Item, vbi inueniuntur diuerſæ ſpecies, inibi ſint, neceſſe eſt, diuerſa animalia ſpecie diſtincta ſed in homine ſunt diuerſæ ſpecies, quia in ſemine eſt anima ſenſitiua, & per te, non eſt anima intellectiua. cùm verò accedit anima rationalis, duæ planè vitæ ſpecie diſtinctæ apparent: igitur homo non eſt vnum, ſed duo animalia ſpecie diſtincta. Item, vbi eſt accidens, ibi & ſubiectum eiuſdem; accidens enim via naturæ, abſque ſubiecto conſiſtere nequit, ſed in embrione eſt peccatum mortale: *Quis*, inquit, *poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine?* Subiectum verò peccati eſt anima rationalis, in qua eſt carentia iuſtitiæ originalis: in embrione ergo præexiſtit anima, atque ita ex eo depromitur. Amplius ſicut virtus ſeminis diſponit materiam; ita planè & formam hominis: vnum ſiquidem, & idem eſt accidens, cuius certè actio ad vnam formam, vnamque terminatur materiam: alioqui ex forma & materia non fieret vnum ſimpliciter, ſed anima rationalis eſt forma corporis humani virtute ſeminis propagati: quare, ſi virtute ſeminis propagatur, materia propagetur neceſſe eſt, & forma eiuſdẽ materię, vt ſeruetur vnitas agentis naturalis. Homo præterea generat ſibi ſimile ſecũdũ ſpeciẽ, etiam clarũ eſt õnibus: ergo anima rationalis procedit à generante; ſpecies enim humana per animam conſtituitur rationalem. ſi ergo à generante proficiſcitur: virtute igitur ſeminis acquiritur. Amplius, ſcriptura de anima Euæ nihil prorſus loquitur, ſed dicit ex coſta Adæ fuiſſe *Gen.* propagatam. Quare, ſicut ex coſta Adæ corpus; ſic ex anima Adæ anima Euæ progenita ſiue producta eſſe videtur. Et reuera, actus generandi, eſt entis completi, atque perfecti: proinde omni enti perfecto ineſt deſiderium ſibi ſimile propagandi, ſed anima intellectiua eſt forma perfecta: habet ergo actum propagandi ſibi ſimile. Iterùm ſi caro generatur ex carne agentis; multò rationabilius, ex anima propagari deberet, & anima propter virtutem generatiuam, quæ præcipuè penes animam reſidet. Quare, ſi ab homine gignitur homo, & generatio in producendo ſibi ſimili conſiſtat; proculdubio anima potiùs quàm caro producitur. Ad hæc accedit, quòd ſi animal irrationale totum producit ſibi ſimile, & corpore, & anima animal; quare homini deerit hæc potentia producendi, præſertim cùm vis generatiua perfectior habeatur in homine quàm in bruto? Ex his ergo & ſimilibus argui poteſt, animam intellectiuam ex ſemine, ſeu ex traduce propagari.

CAP. VI.

Soluuntur Argumenta,

AD *primum arg.* variè reſponſum eſt ab antiquis; nam *Primum.* vitæ operationes quæ in embrione videntur, ab anima matris, ſeu à virtute formatiua, quæ eſt in ſemine, proficiſci, nonnulli arbitrati ſunt, ſed hæc paulò antè exploſa ſunt, atque conuicta. Alijs viſum eſt, illam eandem animam, quæ priùs ſola extitit vegetatiua, actione virtutis ſeminalis ſenſitiuam fieri, demum intellectiuam, virtute Dei deforis illuſtrantis. Qua ratione compulſus eſt philoſ. vt intellectum ab extrinſeco aduenire conſtantiſsimè diceret. Quæ omnia, ſi ita ſe haberent; profectò inde plurima ſubſequerentur abſurda. Inprimis, quòd vna & eadem forma nu- *Secund.* mero, diuerſarum eſſet ſpecierum, quod nullo modo patitur

natura

na non hatura ; vtpote quia maioris perfectionis ſupperadditio,
ex ſemi- ſpeciem mutet, eò quòd nulla forma ſubſtantialis recipiat
magis, & minus: deinde animalis generatio, motus eſſet
continuus, ſenſim de imperfecto tendens ad perfectum, ſicut
alterationi euenire conſueuit. Hominis præterea generatio,
aut animalis, nequaquã ſimplex generatio diceretur, propte-
rea quòd ſubiectũ eius eſſet ens in actu. Et enim, ſi à princi-
pio in prolis materia, anima exiſteret vegetabilis, & ſic pau-
latim ad perfectũ procedendo pergeret: sẽper profectò ſe-
rium ab- quentis fieret perfectionis additio, abſq; corruptione præce-
dum. 3 dẽtis, quod õnino euertit generationis ſimplicis fundamen
tũ. Quartũ abſurdũ in hoc conſiſteret: nam id quod ex Dei
actione cauſatur, aut erit aliquid ſubſiſtens, atque ita per eſ-
ſentiam aliud erit à forma præexiſtente, quæ non erat ſub-
ſiſtens; & ſic plures animæ in corpore eſſent ſtatuendæ, quod
à vera diſcordat ratione: aut non eſt aliquid ſubſiſtens; ſed
quædam potiùs animæ præexiſtentis perfectio. Quare,
lutio. anima intellectiua ad corruptionem corporis, neceſſariò
corrumperetur, quod hactenus à nobis expulimus, & abie-
cimus. *Dico* ergo ad arg. tàm in homine quàm in cæteris
animantibus, perfectiore forma accedente, priorem corrum-
pi; ita tamen, vt ſequens forma prioris perfectionem com-
prehendat, & adhuc ampliorem aſſequatur, quæ ex ſui natu-
ra ſibi competit: vnde fit, vt per multas generationes &
corruptiones, ad vltimam tandem perueniatur formam
2. ſubſtantialem. Itaque, in fine generationis humanæ, ani-
ma intellectiua creatur à Deo, quæ corruptis præcedentibus
formis, ſenſitiua pariter eſt, & nutritiua. *Ad 2.* dico em-
3. brionem ante acceſſum rationalis animæ, ens eſſe imperfe-
ctum, ideoque in genere ſeu ſpecie non eſſe niſi ad ſpeciem
completi reuocetur. Ex quo patet ſolutio ad arg. *Ad 3.* ani-
ma intellectiua infectionem incurrit; quia cum carne tra-
ducta à parentibus, fit vna natura: quòd ſi corpori non vni-
retur ad conſtituendam vnam naturam, ſicut angelus vni-
tur corpori aſſumptio; ab infectione libera eſſet peccati. Ita-
que peccatum originale formaliter, & ſubiectiuè in embrio-
ne non eſt; ſed cauſaliter, & occaſionaliter potiùs. Etenim,
quemadmodum in ſemine natura humana non eſt actu, ſed
14. virtute; ita in eo inuenitur originalis culpa, non actu
quidem, ſed virtute humanæ naturæ ex ſemine produ-
4. cendæ. Porrò à Iob vocatur ſemen immundum, vtpo-
te quia eſt inſtrumentum immundiciei, non autem ſub-
iectum reale culpæ originalis. *Ad 4.* dicò, in diuerſis agen-
tibus non ordinatis ad inuicem, rationem illam valere: cùm
verò multa extiterint agentia ad inuicem ordinata; nihil
prohibet virtutem ſuperioris agentis ad vltimã pertingere
formam; virtutes verò inferiorum agentium; ad aliquam ſo-
lum materiæ diſpoſitionem, vnde fit, vt in generatione ani-
malis, virtus ſeminis materiam diſponat; virtus verò animę
formam largiatur. Cùm verò conſtet, naturam corporalem
inſtar inſtrumenti agere ſpiritualis virtutis, diuinæ præſer-
tim: hinc ſatis perſpicuum eſſe poteſt, formationem corpo-
mo gene- ris ab aliqua quidem virtute corporali, animam verò intel-
ſibi ſimi- lectiuam à ſolo Deo proficiſci. Ex hoc patet ſolutio ad confir-
mationem: homo namque generat ſibi ſimile, quatenus virtu-
5. te ſeminis, ad ſuſcipiendam talem formam, materia diſpo-
ma Eua nitur. *Ad 5.* animam Euæ à Deo fuiſſe formatam, ſacra ſcri-
ptura clarè oſtendit: *Tulit*, inquit, *vnam de coſtis Adæ, & ædi-
ficauit in mulierem.* Subaudiendum eſt, quia inſpirauit in fa-
ciem eius ſpiraculum vitæ. *Maſculum & fœminam creauit eos.*
ſis 5. Iſti nempè creati, cæteri qui inde prodeũt, procreati dicun-
tur. *Hic eſt liber generationis Adam, in die, quo creauit Deus ho-
minem*: quòmodo enim in latina lingua homo, ſic in lingua
hebraica Adã, de vtroq; ſexu dicitur. Porrò, quod latinè dici-
tur vir, hoc Hęb. dicitur Iſs, in quo diſcretio eſt ſexus maſcu-
lini: quod autẽ latinè mulier, hoc Hæb. dicitur Iſſa. Inſinuans
5. autẽ ſcriptura à Deo factũ eſſe Adam ad ſuã imaginẽ, & ab eo-
dem accepiſſe ſpiraculum vitæ, vtrumque complectitur. *Et
ad confir.* dico, non cuiuſlibet entis completi eſſe actum ge-
nerandi; ſed eius rei potiùs, cui ineſt natura tranſmutabilis,
ex qua fœtus producitur. Quoniam verò animæ intellecti-
uæ non eſt huiuſmodi materia; ideò non competit ei actus
generandi, tametſi ſit forma completa. *Ad vltimum*: Quamuis
virtus generatiua per modum agentis, & mouentis penes a-
nimam reſideat; corpus tamen principaliter reſpicit, veluti
ſubiectum, ex quo producit fœtum: deciſio verò ſeminis cũ
fiat à corpore; rectiùs ac congruentius ordinatur ad corporis,
quàm animæ rationalis productionem. *Ad confir.* negatur ſi-
militudo; nam anima bruti ex potentia materiæ præiacentis,
intellectiua verò ex nihilo producitur: & illa quidem
virtututẽ agentis naturalis, hæc autem diuini.

Inde apparet difformitas ſimili-
tudinis.

CAP. VII.

Auicennæ, & Auerrois controuerſia de ratione ſeminali.

Seminariæ ratio-

QVoniam apud doctiſsimos philoſophos non parua ex- *Auicennæ*
titit de ratione ſeminali controuerſia; hac de cauſa, *rationes.*
poſtquam audiuimus animam intellectiuam ex ſemi-
ne non propagari, libet modò audire philoſ. inter ſe de hoc
negotio acutiſsimè diſputantes. Auicenna cùm in medicina,
tùm etiam in philoſ. vir admodũ acutus, vult omnia poſſe ex
ſemine, & putrefactione fieri, tùm homines tùm etiam cætera
animantia, & eiuſdẽ eſſe ſpeciei: cuius rationes habentur in
codicillo, quem edidit de diluuio: Diluuium; inquit, vniuer- *Prima.*
ſale, vniuerſum hominem, & pecudum genus prorſus deleuit,
& extinxit. Ne autem mundus eſſet imperfectus, homine
non apparente, reparatum tandem eſt genus humanum, non *2.*
quidem ſemine, ſed putrefactione. Item, ſi ſtellæ pro diuerſi-
tate aſpectuum, diuerſa animantia proferunt: ſatis videtur
rationi conſentaneum, vt pro aſpectus nobiliſsimi qualitate,
nobiliſsimũ proferat animaliũ, hominẽ videlicet. *Contra* has *Rationes*
rationes arguit Auer. *8. ph. com. 49. Homo*, inquit, *non genera- Auer.*
tur, niſi ab homine, hoc eſt à ſemine humano, non abſque ſemi-
ne humano: ſic & animalia perfecta ex propriis ſeminibus. Si *1.*
inquit gignatur homo ex putri materia, & non ex ſemine hu-
mano; is genitus, non eſſet eiuſdem ſpeciei cum genito ex ſe
mine humano; conſtarent enim ex materiis ſpecie differen-
tibus, atque ita haberent formas ſpeciei differentes; diuerſa
namque materia diuerſam formam requirit; aliter quodli-
bet fieri poſſet ex quodlibet; & inutilis, atque ſuperflua eſſet *2.*
omnis materiæ contractio. Homo præterea, ſi ex putri gigni
poſſet materia, veluti vermis è terra; tunc huiuſmodi gene-
ratio, aut eſſet neceſſaria, aut pro maiori parte ſic continge-
ret, aut pro minori, aut tandem fieret à caſu. Non quidem ne-
ceſſaria, propterea quòd homo non poſset gignere hominem,
cuius contrarium ad ſenſum ſemper videtur; neque pro ma-
iori parte: alioqui raró homo gigneretur ab homine; neque *2. ph.*
pro minori, quia ſic fieret à caſu. Atqui nulla ſpecies fieri po- *8.*
teſt à caſu, & à natura: contraria enim ſunt ad inuicem. Com-
paratio inſuper, & reſpectus cauſarum ad cauſata, non eſſet
naturalis, ſed accidẽtalis potiùs; atq; ita deſtrueretur natura,
quæ eſt determinatus ordo rerum, & determinata cauſarum
comparatio. *2. phyſ.* Quicquid quoque præter intentionem
fit, à caſu procedit, at homo non gignitur pręter intentionem *Homo non ſit*
naturæ; igitur à caſu non producitur. Inſuper, quod fit à caſu, *à caſu.*
poteſt à cauſis propè infinitis fieri, cuiuſmodi non eſt homo:
ergo quod priùs. Denique, nulla ſpecies fit à caſu, aliter de-
ſtrueretur ordo vniuerſi; ſed monſtra tantùm, quæ ſunt præ-
ter intentionem agentis; humana ergo ſpecies non fit à caſu. *1. de gen. ani.*
Fauet huic ſententiæ Ariſtoteles. At verò, inquit, quæ non ex *cap. 3.*
coitu, ſed ex putri oriuntur materia, ea generant quidem, ſed *Tertia ſec.*
genus diuerſum; quodque prodit, nec mas eſt, nec fœmina.
Quia ſi generarent animalia, quæ vlteriùs alia gignerent; ad-
huc eſſent generabilia, & ſic fieret proceſſus infinitus in ſpe-
ciebus. Hoc ipſum & *cap. 20. eiuſdem lib. & quarto lib. de hiſto-
ria animalium, cap. vltimo. & quinto lib. cap. 1.* ab Ariſtotele
conſtantiſsimè docetur. Vult ergo philoſ. nullum idem ani-
mal ſpecie, ex putri materia, & ex ſemine fieri poſſe. Itaque
mus natus ex putri materia, & aliter ex ſemine, differunt ſpe-
cie: quod ſi inuicem coirent ex tali coitu, tertia prodiret ſpe-
cies. at ille mus, aut nihil ampliùs generabit; aut ſpecies cre-
ſcerent in infinitum: quod omninò deſtruit pulchritudinem
vniuerſi. Ex his patet ſolutio rationum Auicennæ; *Ad primam Solutio ratio*
negatur illud diluuium vniuerſale poſſe fieri virtute naturæ, *Auic.*
niſi miraculo. Atqui modò loquimur de rebus naturalibus,
& non miraculoſis. *Ad. 2.* dicitur ſtellarum virtutem eò non
ſeſe protendere potentiæ, vt animal perfectiſsimum, nempè
hominem, ſine ſemine humano, producere poſsit. Poteſt au-
tem ſol aliquam putridam materiam ſic ſua afficere virtute,
vt ſimilis fiat ſemini muris vel alicuius imperfecti animalis.
ſed hoc idem præſtare nequit in procreatione animalis perfe-
cti: agunt ergo corpora cæleſtia in hæc inferiora, ſed median-
tibus agentibus ſecundis. Quare in ſpecie quidem humana,
cælum pro nobiliori & præſtantiori aſpectu, concurrente
homine generante, nobiliorem ac præſtantiorem poteſt ho-
minem producere. *Dices* cum Auicenna; Quod poteſt virtus
inferior, poteſt virtus ſuperior, & etiam ampliùs, ſed virtus
inferior, ſiue agens particulare, homo ſcilicet, poteſt genera-
re hominem, & leo leonem, & quæ ſunt huiuſmodi: cœlum
ergo cùm ſit ſuperioris virtutis, poteſt hominem generare.
Dico, maiorem veram eſſe non poſſe, niſi quando virtus infe-
rior & ſuperior ſunt totales virtutes, & diſparatę, quæ vnum
ac eundem effectum producere queunt. Exempli gratia, ſi hoc
lignum poteſt comburi ab igne decem gradus habente calo-

Rationes ſeminariæ.

ris; multò fortiùs ac citius ab igne centum graduum caloris. Verùm cùm agens particulare, vt homo, & vniuerſale. vt cælum, ſint virtutes partiales, & non totales in hominis productione; hac de cauſa argumentum nihil habet virium. *Sed* non deſunt, qui *contra* Auerroem ſic arguere conati ſint: Quæ generantur, inquiunt, ex ſemine, & ſine ſemine, eiuſdem ſunt figuræ, eundem habentia motum ac conſimiles operationes, & proprietates: rana enim ex putri materia genita, eiuſdem eſt figuræ, vocis, & motus cum rana ex ſemine genita, ſunt ergo eiuſdem ſpeciei ſpecialiſsimæ. Patet conſeq. in naturalibus ſiquidem, ſpecificam vnitatem, diſtinctionemque, ex proprijs venando perquirimus effectibus, ita, vt qui id negauerit; totâ prorſus in via naturali, neget viâ ſtudendi. Amp. 2. *cæli com. 24.* dicit Auerroes, in accidentibus non ſemper eſſe generationem ab vniuoco; nam calor & motu gignitur, & lumine, ſeu calore: ignis præterea generatur vniuocè, & æquiuocè. *3. cæli 96.* ignis non gignitur per lationem, ſed per alterationem: generatur etiam per motum localem. *12. meth. 18. tex.* Et *primo metheor. de generatione Cometæ.* Ariſtot. quoque *7. meth. 23.* Quædam, inquit, illic eadem, & ex ſpermate fiunt, & ſine ſpermate. Cui Auerroes *com. 31.* conſentire videtur, dum dicit, virtute cæli fieri poſſe. Itaque, cùm vna ſit omnium materia, non igitur eſt alia alterius forma: denique, tunc ignis non produceretur niſi ab igne.

Rationes contra Auer. b. b.

Conciliatio.

Pro huius ergo quæſtionis conciliatione, dici poteſt, nonnunquam contingere aliqua duo ab vno agente particulari produci, vel à duobus agentibus diſparatis: vnum quidem propagatione: alterum verò putrefactione. Exempli gratia, Mercurius producit Tatium propagatione, vermem autem putrefactione, Verùm interdum contingit, duo produci ab agente vniuerſali, & particulari ſubordinato: vnum quidem ab agente vniuerſali tantùm per putrefactionem, vtpote rana ex luto: alterum verò ab agente particulari, concurrente agente vniuerſali, hoc eſt, rana ex rana, & motu, & lumine cæli. Iſtæ ergo duæ ranæ ſic productæ, non ſunt eiuſdem ſpeciei, quia idem ſpecie non poteſt produci à natura, & ab arte. Vult ergo Auerroes animalia perfecta non niſi ex proprijs ſeminibus propagari poſſe, concurrente agente vniuerſali: homo igitur, quia eſt animal perfectum, nõ niſi in vna ſola alterationis materia continetur, vtpote à materia ſemotum. Quare, ſi aliquis fieret homo ex putri materia, cùm ex pluribus materijs fieri poſſet; haud dubium, quin eſſet imperfectus ſecundùm ſpeciem, & ita homo æquiuocè. Itaque, homo & cætera animantia, quæ propè accedunt ad ſpeciem humanam, non niſi ex ſemine fiunt: reliqua verò ex ſemine, & ex putri materia. Et hæc quidem pro Auerroe ſufficiant.

Homo æquiuocus.

CAP. VIII.

Animam intellectiuam non eſſe formatam de ſubſtantia DEI.

Auguſtinus.

POſtquam viſum eſt, ex aliqua re corporea animam intellectiuam formatam non eſſe; operæ pretium erit inquirere, an ex aliqua ſubſtantia incorporea, puta ex ſubſtantia angeli, vel ex ſubſtantia Dei, propter id quod dicitur, & inſpirauit in eum ſpiraculum vitæ. Diuus Auguſtinus abundè copioſeque de hac re loquitur: *Non eſt pars Dei anima humana,* inquit, *ſi enim hoc eſſet; omninò incommutabilis, atq; incorruptibilis eſſet: quòd ſi eſſet, neque deficeret in deteriùs, nec proficeret in melius, nec aliquid in ſemetipſa: vel inciperet habere quod non habebat: vel deſineret habere quod habebat.* Fruſtra ergo dicitur ab eis, qui animam Dei partem eſſe volunt, animæ infirmitatem, & ægritudinem ex corpore illi in eſſe: nam quod verè incommutabile, & incorruptibile eſt; nullius rei acceſſu commutari ſeu corrumpi poteſt. Vnde ſeptimo de Geneſi cap. 2. *Crediderunt,* inquit, *aliqui animam eſſe de ſubſtantia Dei, hoc ideò putantes, quia cùm homo ſufflat, aliquid de ſeipſo ejicit inflatum, ſed ſacrilega eſt hæc opinio; animam enim ſic à Deo eſſe dicimus tanquam rem, quam fecerit, non tanquam de natura, cuius eſt ipſe.* Ex verbo autem illo ſatis apparet, animam non eſſe de ſubſtantia Dei: cùm enim homo ſufflat; anima vtique ipſam ſubiacentem ſibi naturam corporis mouet, & de illa, non de ſeipſa flatum facit. Sufflare ergo Dei, eſt flatum facere, hoc eſt animam facere. Cui ſententiæ congruit, quod per Iſaiam dicit Deus: *Spiritus enim à me procedit, & flatum omnem ego feci,* hoc eſt animam, quæ propter peccatum percuſſa eſt, & contriſtata eſt: *Propter peccatum,* inquit, *percuſſi, & contriſtaui eum.* Itaq; vt dicit in expoſitione Pſal. 145. *Anima intellectualis non eſt ſubſtantia Dei: ſed vicina ſubſtantia Dei, inuiſibile quiddam, regit corpus, mouet membra, dirigit ſenſus, præparat cogitationes, capit rerum infinitarum imagines.* Sanè anima humana quandoque eſt intelligens in potentia: & ſcientiam à rebus extrinſecis acquirendo poſſidet: Deus verò eſt purus actus: & ſcientiam à ſeipſo habet, imò ipſemet eſt ſcientia, Quare multùm diſſonat à [illegible] anima intellectiua de Dei ſubſtantia ficta eſſe di[illegible] ſa namque quorundam ignorantia huiuſmodi [illegible] nauit, quippe qui in toto planè vniuerſo nihil præter corpora eſſe poſuerunt. Quare dicebant, Deum eſſe corpus magnum, animam verò intellectiuam illius magni corporis partem. Sed nefas hæc de Deo dicere, ne dicã ſentire velle. Hinc exortus eſt nefandus ille Manichæorum error, qui lucem hanc corpoream Deum eſſe aiebat, animamque humanam huiuſmodi lucis partem, atqui Deum lucem inuiſibilẽ, & inacceſſibilẽ habitare, D. Paul. affirmat: non eſt ergo Deus lux viſibilis; ſed inuiſibilis. quia, *Non videbit me homo, & viuet: &,* Deũ *nemo vidit vnquam.* Varro (teſte Auguſtino) Deum eſſe animã dixit, intuitu, ac ratione mundum gubernantem. Quare, ſicut homo pars eſt totius mundi; ita anima hominis pars eſt illius animæ, qui eſt deus. Quæ cùm abſurdiſsima ſint, tanquam à ratione omninò alieniſsima, à noſtro inſtituto remouemus.

Ratio: ſemin: Error Manich.

Varro cap. 15. 7. de ciu. Dei.

Ratio. b. b.

Et reuera, ſi anima intellectiua formata eſt de ſubſtantia Dei; aut per generationem, & ſic eſt verbum Dei: ergo quot animæ, tot Dei verba: nõ eſt igitur vnum verbum Dei: aut per ſpirationem, & ſic plures, & propè infiniti Spiritus ſancti: quod impium eſt dicere. Amplius, ſi anima ficta eſt ex Dei natura, aut habet formam illi naturæ additam, ex qua conſtituitur in eſſe; & ſic diuina natura vicem ſubiret materiæ, quod nefas eſt dicere: aut omni prorſus careret forma, atque ita non eſſet facta, nec à deo diuerſa quod eſt abſurdiſsimum. Anima ergo nullo modo eſt formata ex diuina natura, veluti illius pars. Anima præterea intellectiua ſi eſſet pars Dei: igitur Deus haberet partem, & partem, & ita eſſet compoſitus, & non ſimplex. ſi de toto: ergo anima eſſet Deus immortalis, omnipotens, impaſsibilis, omnia gubernans, & dirigens ad proprium finem: quæ omnia à veritate alieniſſima eſſe, nemo eſt qui ambigat. Quamobrem ſapientiſsimè dictum eſt ab Auguſtino. *Hactenus autem dicimus,* inquit, *ſine periculo latêre animæ originem; vt non tamen eam partem Dei eſſe credamus, ſed creaturam: nec de Deo natam, ſed ab illo factam, atque in eius genus adoptandam mirabili dignatione gratiæ, non parili dignitate naturæ.* Diuus Hieronymus in explanatione ſymboli ad Damaſum: *Animas à Deo dari credimus, quas ab ipſo factas dicimus: anathematizantes eos, qui animas quaſi partem diuinæ dicunt eſſe ſubſtantiæ. Eorum quoque condemnamus errorem, qui eas antè peccâſſe, vel in cælis conuerſatas fuiſſe dicunt, quàm in corpora mitterentur.* Et in Pamphili Apologia: *Quidam* inquit, *dicunt animam intellectiuam inſufflationem eſſe ſpiritus Dei: illam ſcilicet, quam in initio facturæ mundi Deus inſufflâſſe dicitur in Adam: de ipſa Dei eſſe ſubſtantia profitentes. Sed iſti præter ſcripturæ regulam, & rationem pietatis loquuntur: nam ſi anima peccat; & natura quoque Dei peccato ſubderetur, quod impium eſt, & nefandum hæc de Deo ſentire.*

In epiſt. ad Optatum, de ori. anim.

Cùm igitur anima intellectiua non ſit de ſubſtantia Dei; in eſſe nihilominùs producta eſt per creationem: quod ſanè alijs formis nõ cõpetit: in cauſa autẽ eſt, quia cũ fieri via ſit ad eſſe; ita alicui cõpetit fieri ſicut ei cõpetit eſſe. Cũ verò id propriè dicatur eſſe, quod eſt quaſi in ſuo eſſe ſubſiſtẽs cuiuſmodi ſunt ſubſtantiæ, quæ propriè dicuntur entia, accidentia verò potiùs entis, quàm entia, *2. met.* hinc fit, vt formæ, quæ non ſubſiſtunt, propriè fieri minimè dicantur, niſi ſubſiſtentium compoſitorum prætextu, quæ propriè fiunt. Anima autem rationalis cùm ſit forma ſubſiſtens, propriè fieri dicitur; quia illi eſſe propriè competit. Et quoniam fieri non poteſt ex præexiſtenti materia corporali, alioqui corporea eſſet: neque ex ſubſtantia ſpirituali, ne ſpirituales ad inuicem tranſmutarentur ſubſtantiæ: facta eſt igitur ex nihilo.

Anima fieri per creationem.

Cùm igitur anima deducta ſit in eſſe per creationem, & creatio ſit opus primi agentis, quia agit nullo alio præſuppoſito; haud dubium, quin immediatè creata ſit, & quotidie creetur à Deo. Etenim agens ſecundum cùm præſupponat aliqud à primo agente, ſemper agit tranſmutando: ſolus autem Deus agit creando. Cùm verò anima rationalis, non producatur per alicuius materiæ tranſmutationem; nemo inficias ibit, animam intellectiuam immediatè à Deo creari. Voluit itaque ille parens noſter, & opifex Deus, ex nihilo animam rationalem formare: vt hæc omnia viſibilia fugeret, & ſoli Deo amando inhæreret, & inhærendo frueretur. Noluit præterea ad præclarum hoc opus conficiendum, cauſas adhibere ſecundas; ne illis fortaſsis, tanquàm ſibi cognatis pedem ſiſteret, & non in Deo, ſuæ naturæ, & felicitatis authore. Tanta inſuper eſt animæ humanæ præſtantia, & nobilitas; vt ſubeſſe nequeat cauſalitati agentis producti: proinde dicit philoſophus deforis aduenire. Et reuera, effectus imperfectus à prima cauſa immediatè non producitur; ſed ſecundarum requirit ob ſui imperfectionem, cauſarum acceſſum. Anima autem intellectualis,

Anima creatur à Deo.

Quare à Deo [illegible]

lectualis, cùm ſit formarum nobiliſsima, effectus vtique perfectus, & opus inſigne; iure à Deo ſolo de nihilo formatur. De tempore autem formationis, ſeu creationis, paulo antè dictum eſt à nobis: ſi enim anima vnitur corpori, vt forma, & eſt naturaliter pars humanæ naturæ; & omnibus perſpicuum eſt, primas quidem res perfecto in ſtatu ſuæ naturæ à Deo conditas fuiſſe. Cùm igitur anima ſit pars humanæ naturæ, ac perfectionem non habeat naturalem, niſi quatenus corpori vnitur; quis ergo eſt, qui non videat, rationi omninò eſſe conſentaneum, animam ante corpus creari non defuiſſe? Præceſsit autem in operibus ſex dierum, vt vult Auguſtinus, ſecundùm quandam ſimilitudinem generis, quatenus ſcilicet conuenit cũ angelis in intellectuali natura. Alij verò dicunt, tùm animam, tùm etiam corpus primi hominis in operibus ſex dierum fuiſſe producta. Quomodo ergo anima non ſit pars ſubſtantiæ Dei, & eſſe habeat per creationem, denique immediatè formata ſit à Deo ex nihilo, & ſimul cũ ſuo corpore, iam dixi. Sed *dices*, ſi opus creationis præceſsit opus ornatus, & anima per creationem præceſsit: igitur præceſsit opus ornatus corpus ſcilicet. Anima præterea rationalis, maiorem habet cum angelis, quàm cùm brutis cognationem, ſed angeli creati fuerunt ſimul cum creatura corporali, corpus verò ſexto die cum brutis: ergo quod priùs. Anima præterea remanet poſt corpus: quare, vt finis proportionetur principio, idcirco & in principio productarum rerum, eſt creata: vt ſicut antecellit corporeas creaturas ſubſtantiæ nobilitate: ſic etiam antecelleret creationis prioritate. *Sed ad hæc* & ſimilia dicitur, & ad primum quidem: Si animæ natura ex integra, & completa conſtaret ſpecie; tunc ſine dubio fuiſſet condita ab initio rerum. Cùm verò naturaliter ſit forma corporis; æquum non erat vt ſeorſim à corpore crearetur. Ex hoc patet reſponſio *ad 2.* Anima enim quatenus eſt forma, ad animantium genus ſpectat, vt formale principium. *Ad 3.* Quòd anima poſt corporis interitum remaneat, in cauſa eſt ſua ſubſiſtentia, & natura ſpiritualis: verùm quia eſt forma corporis: par non erat, vt ante corporis formationem crearetur.

DE ANIMAE VNITATE.

MERCVRIVS.

Hoc humanæ naturæ partem in ſeipſo deſpicit: alterius partis diuinitate confiſus. O hominum quanto eſt natura, temperata feliciùs, ac dijs cognata, diuinitate coniunctius, partem ſui, qua terrenus eſt deſpicit: cætera omnia quibus ſe neceſſarium eſſe, cæleſti diſpoſitione cognoſcit, nexu ſecum charitatis aſtringit, ſicque ſuſpicit cœlum.

COMMENTVM III.

DEVS trinus & vnus, optimus, maximus, foras prodiens per creaturarum conditionem, trinam cõdidit, ac ad extra edidit rerum à ſe productarum ſpeciem: vnam propè inuiſibilium, atque ſpiritualium rerum, intelligentiarum ſcilicet, ſiue angelorum, qui ſunt formæ per ſe ſubſiſtentes, à corporum commercio prorſus liberæ: alteram omninò corpoream, vt ſunt corpora cæleſtia, & mundi huius elementa, & quæ inde producta, in rerum natura conſiſtunt: poſtremò ſpeciem humanam, quæ & anima conſtat, & corpore, parte diuina & terrena. Vnde doctiſsimus Mercurius poſtquàm animæ rationalis patefecit immortalitatem, atque creationem; modò congruentiſsimo ordine oſtendit eiuſdem animæ vnitatem. *Hoc*, inquit, *animal humana naturâ in ſeipſo deſpicit, alterius partis diuinitate confiſus.* Quia dum noſter homo exterior corrumpitur, interior magis proficit, & ſurſum reſpicit. Et reuera, humanus animus quando corporalibus nulla familiaritate coniungitur; nihil extrinſecus habet concupiſcentiæ carnalis admixtum: ſed totus ſecum, vt ab initio conditus eſt, & in ſe habitat, & ſenſibilia & mortalia cuncta tranſcendens, in auras veræ libertatis euadit: *alterius partis diuinitate confiſus*, qua verbum Dei intuens, in eo etiam ipſius patrem videt vnde ſit huiuſmodi contemplatione felix, ac per ineffabilem ad Deum affectum renouatur. Bona confidentia, quæ non fallit fidentem, hac confidentia ſingulari fretus noſter Adam primus, mentẽ in Deum erigens, in illa, intelligibili ſpeculatione cum ſanctis ſpiritibus in paradyſo diuerſabatur. *O igitur hominum quanto eſt natura, temperata feliciùs, ac dijs cognata, diuinitate coniunctius.* Quanta, inquam vt ſit cognata Dijs, vt ſit rationis particeps, & libera condita. Quàm feliciſsimè temperata, vt ſit ſubſtantia viuens, ſimplex, & incorporea eius pars diuina, corporeis oculis inuiſibils, immortalis, intellectualis, infigurabilis. Sed vide quæſo, miram huius temperaturæ pulchritudinem, vt hæc ſubſtantia dijs cognata, vtatur corpore organico, vitam illi tribuens, & augmentationem, ſenſum & generationem. Mens eſt pars ipſius puriſsima, velut oculus animæ. O quanta aſt hæc natura, & temperatura, vt ſit voluntate prædita, & voluntate mutabilis, ſimul anima cum corpore plaſmata. O quanta eſt hæc natura, quam Deus fecit puram, prauitate carentem, rectam, fortem, iucundam, ſecuram, bonis omnibus ornatam, veluti quendam ſecundum mundum, eorum quæ in terra ſunt reginam. Conſidera, obſecro, temperaturam huius reginæ, & mundi ſecundi: fecit eam artifex terrenam ſimul & cæleſtem: carnem, & ſpiritum habentem: ſpiritum propter gratiam, carnem propter elationem. Optimè omnia temperauit: vt ſpiritus maneat, & glorificet Deum tantorum bonorum largitorem: caro autem, vt patiatur, acceſſu ad Deum deificandum, per ſuam diuinam irradiationem, nõ per tranſlationem in diuinam naturam. Intuere optimum naturarum temperamentum: ſpiritu homo ad cæleſtia erigitur, diuina contemplatur; carne verò ad terrena deprimitur, & circa hæc caduca negotiatur. Quantum ex vno gloriatur, tantum ex altero confunditur. Optimè omnia fecit, & condens ſpiritum, & carnem, & ſimul commiſcens lutum cum Dei imagine. Pulcra quoque temperatura in hac diuina imagine cernitur: mens enim gignit ſcire; ſcire, inquam, illud, vnde & aliquid, & omne quicquid ſcitur, vel neſcitur, ſciri poteſt. Illud ſcire, mens gignit, & cùm genitum eſt, ſcientia poteſt dici. ſunt ergo iam duo, mens, & quod ipſa mens ſcit: reſtat tertium vtriſque commune. Omnis mens, quicquid ſcit, amat ſcire. Amor non minus quàm inter duos eſt, amãtem, & quod amatur. vnus ergo amborum amor, qui & tertius eſt. Non poteſt negari hoc totum, vnam eſſe animam, & vnam animã hæc tria eſſe: *ſed deſpicit hanc partem, qua terrenus eſt:* ne ſcilicet, per deuia vitiorum, & diuortia criminum ab hac nobiliſsima ſui parte degener aberret: ne amiſſa hac nobiliſsima ſui conditione, ad informem, & irrationabilem brutorum iumentorum delabatur ſimilitudinem. Quam ob cauſam, qui cognoſcit ſe, ad cœleſtia natus, nexu charitatis illis ſe aſtringit, & cœlum ſuſpicit. Itaque ficto corpore, ſpirauit Deus ei animam de vitali fonte ſpiritus ſui; qui eſt perennis: vt ipſius mundi ex contrarijs conſtantis elementis ſimilitudinem gereret: conſtat enim ex anima, & corpore; id eſt, quaſi è cœlo, & terra: quandoquidem anima qua viuimus, veluti è cœlo oritur à Deo; corpus è terra, quod è limo diximus eſſe formatum. Dicamus ergo de parte cœleſti primùm, deinde de terrena, illamque vnam eſſe, & non plures, abundè, copioſèque oſtendamus. Porrò, quid ipſe Mercurius de hac animi vnitate ſenſerit, hæc ſunt, quæ modò ſubſcribuntur. In principio Aſclepij ait: *Mundus vnus, anima vna, Deus vnus*: ſed inibi loquitur de anima mundi, non autem de animabus ſingulorum hominum. Nam loquens de animabus ſingulorum, dicit, vnumquemque hominum conſtare ex duabus partibus, ſcilicet diuina & terrena, anima ſcilicet, & corpore: vnde paulò poſt hoc idem confirmans, ait: 1. *Solum*, inquit, *animal homo, & eius vna pars ſimplex eſt*, quam vocamus diuinæ ſimilitudinis formam. Itaque, non ſolum dicit animam intellectiuam eſſe vnam in quolibet homine, & diſtinctam ab altera, ſed eam quoque ſimplicem appellat, & imaginem diuinæ ſimilitudinis. Cùm verò Deus ſit vnus, & hominem ad ſuam ipſius imaginem fabricauerit, ſine dubio ſinguli ſingulas habent animas, diuinam imaginem præ ſe ferentes. Et iterum: 2. *Hominem conformauit ex animi & corporis, id eſt, ex æterna & mortali natura, vt animal ita conformatum, vtrique origini ſuæ ſatiſfacere poßit; & orare cæleſtia, & incolere terrena.* Duplex eſt ergo hominis origo, & cæleſtis, & terrena. 3. Item, ſi vna eſſet omnium hominum anima, & non ſingulæ ſingulis ineſſent; nequaquam & mentes, & animæ à Mercurio in eodem libro vocarentur. 4. *Sublimis*, inquit, *ratio vltra hominum mentes*: non dixiſſet mentes, ſi vna eſt omnibus mens. Adhuc, clariùs circa finem libri, dicit, quodlibet animal, ſiue mortale, ſiue immortale, habere propriam formam, ſeu animam, & in eadem ſingula diſsimilia eſſe. Quare, ſi ſinguli homines, ſingulas habent animas, ſicut rei veritas habet, & ſic diſtinguuntur ab inuicem, non quidem ſpecie, ſed proprietate: profecto numerali multum aberrant à philoſophia Mercurij, imo ab ipſa veritate. vnde ſubdit, qui dicunt omnibus hominibus vnam ineſſe animam, vnamque mentem ab extrinſeco aduenientem: *Species*, inquit, *quæ diuina eſt incorporalis eſt*, Id eſt anima, quæ eſt ſimulacrum diuinæ naturæ, eſt incorporea. Cùm igitur hæc duo ex quibus conſtat homo, alterum ſit corporeum, alterum verò incorporeum; inde

De animæ vnitate.

Damaſ. 2. lib. cap. 3.

Mens.

Temperatura naturæ.

Imago.

Lact. 2. 8.

Quod anima intellectiua ſit vna ſecundum Mercurium.

ma ſiue

De animæ vnitate.

Mundanus homo.

ſit, vt impoſsibile ſit, vt forma ſiue anima vnius ſit forma alterius. In fine Aſclepij vocat corpus, mundanum hominem, animam verò cæleſtem, & totum hominem. *Circa litus*, inquit, *Crocodilorum, iacet mundanus homo*, id eſt, corpus, *reliquus enim vel potiùs totus, remeauit in cœlum*, Animam appellat & cæleſtem, & totum hominem, eò quòd det eſſe & formæ, & compoſito, vt ſint. Si ergo anima eſt totus homo, & vnus homo non eſt omnis homo, niſi ſpecie tantùm; qui fieri poteſt, vt vna numero ſit omnium hominum anima? Quàm longè præterea à vera Mercurij Theologia diſcrepant Pythagoras & Varro, à quibus dictum eſt, animam intellectiuam in hominibus nihil aliud eſſe quàm Deum: quandoquidem Mercurius clariſsimè *in 12. Pymandri* doceat, animam rationalem corpori infundi, atque à voluptate, & dolore continuò deprauari: *Anima*, inquit, *infuſa corpori, à voluptate atque dolore continuo deprauatur.* Sed hæc omnia Deo attribui nequaquam poſſunt, cùm ſit immutabilis, & omnis planè prauitatis expers: Deus igitur in hominibus non fungitur vice intellectus agentis, & hyle intellectus poſsibilis.

3. de an. c. 5.

Aberrat quoque à philoſophia Mercurij Auerroes aſſerens vnam, & quoâd intellectum agentem, & quoâd intellectum poſsibilem, omnibus ineſſe animam rationalem. Nam ſi hæc ita ſe habent; nulla prorſus in hominibus inueniretur diſcretio meritorum ſeu virtutum: quod à veritate catholica quàm lõgiſsimè abeſt. Et reuera, ſi homines ſint diuerſi, nõ ſolũ quatenus animalia, ſed etiam quatenus ſunt homines; profectò non ſolũ diuerſas imaginationes, phãtaſmata & animas ſenſibiles, verùmetiam diuerſos habent intellectus, & animas rationales: non ſpecie diſtinctas, ſed proprietate indiuiduali. Rectè ergo dicit Mercurius, ſingulas animas rationales ſingulis humanis infundi corporibus: & pro doloris voluptatiſque qualitate deprauatum iri. Verùm poſſet aliquis obijcere ex verbis Mercurij eiuſdem libri; dicit enim, quòd verbum, imago, & mens Dei, ſit anima in corpore: Mens in anima, & verbum in mente: igitur verbum ſugens horum officio, vnum eſt verbum, anima & mens in omnibus hominibus, *ſed hæc*, vt à theologis dicitur, intelligenda ſunt, obiectiuè, & cauſatiuè, non autem formaliter. Nam etſi vnus ſit intellectus diuinus, à quo noſtra intellectio procedit, eſſe, & viuere; nihilo tamen minus, diuerſi ſunt hominum intellectus, eſſe, & vitæ, vnus quippe ſol ab oculis hominum cernitur; ſed non ab vno oculo, ſed à diuerſis potiùs, & diuerſimodè quidem pro cuiuſque captu, & conditione. Quam ob rem *11. dial:* dicit, vnam eſſe vitam cunctorum à Deo manantem; nihil tamen prohibet, quodlibet ens propriam habere vitam, vnde clariùs elucidans hanc vitæ vnitatem, dicit ab vna idea ſingulis corporibus formas infundi ſingulas, nempè ſingulas animas. *Hæc*, inquit, *idea*, hoc eſt, verbum *Dei, formas per corpora ſingulas exprimit*: quid his verbis clarius, lucidiuſque inueniri poterit? Cæterum *dial. 10.* dicit, vniuerſas animas ab anima mundi profluere: non quidem vt partes, ſicut quidam fabulantur; ſed effectiuè, vti ſcilicet à cauſa efficiente: animam enim mundi quàm plures præſtantiſsimi viri, ſpiritum ſanctum appellarunt: ſicut in 2. Pymandri elucidâſſe me memini. Deinde deſcribit modum, quo anima vehitur. *Anima hominis*, inquit, *in hunc vehitur modum. Mens*, id eſt, Deus, ſiue donum intellectus, *eſt in ratione*, in apice animæ: *ratio in anima*, quia eſt oculus animæ: *anima in ſpiritu*, à quo largitur vita animalis: *ſpiritus in corpore, ſpiritus per venas, arterias, ſanguinemque diffuſus, animal vndique ciet, molemque corporis ſuſpenſam ſuſtinet atque circumfert.* Quòd ergo non ſit vna anima rationalis omnibus hominibus; ſed ſingulis ſingulæ à Deo infundantur, & quidem origine immortales, cæleſtes, atque incorruptibiles, ex doctrina Mercurij patet ſatis.

Vna vita, vna idea.

CAP. II.

De animæ vnitate ſecundum Platonicos

De animæ vnitate, atque immortalitate, multis in locis præclarè dilucideque diſputauit Plato: in decimo præſertim de Republica, vbi ait animam veriſsima ſui natura talem eſſe, vt varia, diſsimilis, atque differens in ſeipſa non ſit. Arguit autem hoc modo: haud facile eſt, ſempiternũ eſſe, quod ex pluribus conſtitutum eſt. Sed anima eſt immortalis: non ergo ex pluribus conſtat eius ſubſtantia. *Si quis verò qualis ipſa reuera ſit, inſpicere cupit; haudquaquam intueri eam debet communione corporis, maliſque alijs inquinatam, quod ipſi nunc intuemur; ſed qualis cùm pura fuerit, diligenter ratione diſcernere: vbi certè, & multò pulchrior apparebit. Nunc autem, non aliter eam ſpectamus, quàm multi marinum inſpiciunt Glaucum. Illi ſiquidem, non facilè poſſunt Glauci antiquam conſiderare naturam, eò quòd antiqua corporis partes, partim fracta, partim contrita ſint, & ab vndis penitus diſsipata: aliaque illi rurſus inhærent conchylia, alga, lapides, ex quibus multò magis fera præſefert imaginem, quàm naturæ prioris, & vultum. Ita & animam non ſemper aſpicimus malis innumeris inquinatam; ſed illuc oculos conuertere debemus, ad ipſius animi philoſophiam: illa qua animus attingit.* Hæc Plato. Fuit autem Glaucus, vt antiquitas finxit, piſcator, qui cùm piſces captos in ripa explicuiſſet; ſubitò contacta quadam herba ſe colligentes, in fluuium proſilierunt. Admiratus ita Glaucus herbæ illius virtutem, cùm & ipſe deguſtâſſet; piſces ſecutus in aquam inſiluit: mariſque Deus factus creditur. Ex hoc autem fabulæ figmento, quod aptè diſerteque ſuo inſeruit, propoſito Plato, colligere licet, in ſingulis hominibus ſingulos inueniri Glaucos, nempè animas rationales, quarum ſubſtantia à nobis plenè perfecteque cognoſci non poteſt, eò quòd ab vndis illiſæ tentationum, & lapidibus obrutæ criminum, ac conchyliis vitiorum diſsipatæ, priſtini amiſerint coloris venuſtatem. Glauci præterea in mare præcipitatio, animæ in corpus denotat dilapſum: ac demum Glaucus his omnibus exutus, animæ deſignat libertatem, vtpote, quæ depoſitis prioris habitus exuuijs, connato, & immortali coniungitur Deo: ſic enim mihi docet Plato: *Animus*, inquit, *cognatus eſt diuino, immortali, & ſempiterno: per hunc enim affectum, nexumq; eductus de pelago, quoad præſens, emergit: nudusque emergens, excuſſo ſabulo & oſtreis, quæ ei nunc tanquam ex terra nutrito, terrena, lapidoſa, & agreſtia plurima inhæreſcunt; propter eam vtique alimoniam, quam plerique beatam exiſtimant: tunc veræ animi naturam contemplabimur.* Item, in *lib. de legibus*, dicit, animam antiquiorem eſſe corpore, ſiue quod voluerit, ſimul cum angelis creatas, vt dicit Mercurius, ſiue antiquiorem appellat nobilitate naturæ, & intentione primi agentis. Et iterum *12.* vocat corpus, imaginarium quendam hominem, animam verò, totum hominem; ſicut Mercurius corpus, mundanum hominem, animam autem, totum ipſum quod ſumus, appellauit: *Anima*, inquit, *eſt hoc ipſum, quod ſumus.* Quaſi diceret, anima rationalis eſt forma, qua ſubſiſtimus, actus, quo mouemur, vita, qua viuimus: non ergo vna eſt anima omnibus hominibus, vtpote, qui præter communem vitam, formam & animam, quilibet hominum propria vtatur vita, agatur forma, actu moueatur. Nec ſolum ſingulis tribuit hominibus ſingulas animas; ſed eaſdem immortales eſſe, tenaciſsimè tuetur, pro operum qualitate premium, vel pœnas recepturas. At reuera, inquit, vnumquemque noſtrum, animam ipſam immortalem habere dicimus: eamque ad deos alios proficiſci, rationem ſuorum operum reddituram, vt lex patria continet. Erat igitur tùm Platonis, tùm Athenienſium lege ſancitum, vt pro confeſſo haberetur, animam rationalem eſſe formam, & actum corporis, eamq; immortalem, ac ſecundum opera, quæ geſsit in hoc mortali corpore, puniendam, ſeu bonis cœleſtibus cumulandam. Quæ profectò dogmata, noſtræ fidei plurimùm conſentiunt. Itaque, qui animæ naturam ignorarunt, ſeipſos euerterunt: & alios quoque euertere, atque perdere ſtuduerunt. *Sed quiſpiam* Platonis ſtudioſus, cum Platonis doctrina arguere poſſet: Si, inquit, ita res ſe haberet; cur Plato poſuit duas animas, vnam beneficam, contrariam alteram? Vna, inquit, eſt anima, an plures? Ego pro vobis reſpondebo. Nec pauciores quàm duas ponere debemus: vnam beneficam, contrariam alteram. Sunt ergo in ſingulis hominibus non ſolum ſingulæ, ſed etiam in ſingulis binæ animæ. Confirmat hanc ſuam ſententiam Plato, vbi duas abinuicem diſtinctas animas in homine ponere videtur. Meritò, inquit, duo hæc inter ſe diuerſa exiſtimabimus; & illud quidem quo ratiocinatur animus, rationale ipſius denominabimus: illud verò quo amat, eſurit, & ſitit, & ad alias libidines pronior labitur, irrationale, & auidum repletionum quarundam, & voluptatum. Duas igitur animas, vnam rationis participem, alteram rationis expertem, in homine collocare videtur: intellectum mortalê, & immortalem. Vnde Themiſtius dicit: Neque intellectus in corpore collocari aliter, & habitare poſſet; niſi affectibus medijs necteretur; alioqui, vt Diuus Plato inquit *tex. com. 61.* impurum cum puro ſociari, & conciliari non poſſet. *Dij, ait, cùm animam immortali origine præditam acceperunt, obduxêre ei corpus mortale; vtq; immortalis forma in corpore mortali clauderetur; texuerunt genus animæ alterum fragile atque mortale.* Duæ itaque animæ in homine inueniuntur: vna immortalis, mortalis altera. Themiſtius præterea *1. de anima*, & Proclus in Timæum, & Simplicius *1. de anima*, dicunt à Platone, præter hoc corpus viſibile, aliud latentius animæ coaptari; proinde volunt triplex corpus, ſeu vehiculum animæ Platonem poſuiſſe, ætherium ſcilicet, elementare, & hoc viſibile. Hæc & ſimilia obijci conſueuêre ex Platone. Verùm ad hæc ſic reſponderi poſſet: & ad primum quidem dico, geminam illam animam,

Quid ſit anima.

Glaucus marinus.

De animæ vnitate.

Fabula Glauci.

10. De legib.

Anima immortalis.

Obiectio.

1. 10. de legib.

4. de republ.

3. de anima.

Proclus. Simplicius.

Solutio.

mam, non hominibus quidem, ſed cœlo à Platone fuiſſe tributam: neque ſecundùm ſubſtantiam: ſed potiùs ſecundùm potentiam; in anima namque cœleſti, ſeu mundi, potentia eſt, altera quidem corporum motrix; intellectualis verò altera. Porrò, intellectualis benefica eſt, ordine cuncta diſponens: motrix verò benefica, hoc eſt, ordinatrix eſt, vtpote quæ ſubeſt primæ intellectuali ſcilicet. A qua ſi defecerit in alteram partem, quantò efficacior eſt ad motum; tantò magis artis ignara præcipitat vniuerſum, atque confundit. Hac igitur de cauſa, duas animas poſuit, intellectualem ſcilicet, & motricem, beneficam, & aduerſariam. *Ad 2.* dico, vnam in nobis eſſe animam docere Platonem, in qua quidem tres reſident: rationale ſcilicet, concupiſcibile, & iraſcibile: & hæc quidem non loco, ſed propietate diſtincta. Cùm nequeat, inquit, anima per eandem ſui vim circa idem ſimul oppoſita facere, neceſſe eſt tres ſaltem vires habere, quippe cùm eodem tempore per libidinem rapiatur ad voluptatem: per rationem verò reuocetur: per iracundiam autem prouocetur ad pugnam. Ex quo patet, huiuſmodi vires proprietate, non loco eſſe diſtinctas. Sunt, inquit, hæ ſpecies in anima diſtinctæ, non autem inter ſeſe diſtinctæ, cùm vna cæteras virtute contineat. *Ad 3.* id eſt, ad Themiſtij, & aliorum authoritatem dico, corpus ſeu vitam ſenſitiuam interdum animam mortalem, nonnunquam imaginarium hominem, aliquando ſepulchrum animæ rationalis à Platone vocari; ex hoc tamen non licere alicui, duas animas loco diſtinctas appellare. Nam & Diuus Paulus vocat hominem interiorem, & exteriorẽ, legẽ mẽtis, & legẽ contrariã menti. In Cratylo præterea Plato vocat animã rationalẽ ψυχὴν, eò quòd quoties adeſt corpori, cauſa eſt illi viuendi, reſpirandi, & refrigirandi: & cùm primùm deſierit quod refrigerat, diſſoluitur corpus, & interit. Vnde, *Siclin*, nominâſſe vidẽtur antiqui, quòd reſpirando refrigeret. Quid aliud enim anima videtur quàm corpus continere, vehere: & vt viuat, & gradiatur efficere? Corpus verò σῶμα, ſepulchrum quidam eſſe tradunt, quaſi ipſa anima præſenti in tempore ſit ſepulta: atque etiam quia anima per corpus ſignificat, quęcunque ſignificare vult. Videntur mihi præterea Orphei ſectatores nomen hoc ob id potiſsimum poſuiſſe, quòd anima in hoc delictorum det pœnas: & hoc circumſepto valloque claudatur, & velut in carcere quodam ſeruetur. Eſſe itaque volunt hoc ita, vt nominetur animæ Soma, ſeruandi gratia clauſtrum, quoad debita quæque expendat. Itaque corpus eſt imaginarius homo, anima mortalis, ſepulchrum, circumſeptum, vallum, clauſtrum, & carcer animæ rationalis. Non eſt ergo anima corpus, vt quidem dicunt, nec mediante corpore, corpori vnitur; etenim non vnitur corpori, vt motor extrinſecus; ſed quatenus eſt forma ſubſtantialis, & actus viuificus. Quam ob cauſam inter animam & corpus, non cadit media accedentalis diſpoſitio. In cauſa autem eſt, quia cùm quodam ordine ad omnes propemodum actus materia ſit in potentia; neceſſe eſt, primum ſimpliciter in actibus, primò in materia intelligi: inter omnes verò actus, primum eſt eſſe. Quare fieri non poteſt, vt materia prius intelligatur calida, vel quãta, quàm eſſe in actu. eſſe autem in actu à forma recipit ſubſtantiali: non ergo vnitur anima corpori medijs diſpoſitionibus accidentalibus præcedentibus. Nec mediante corpore, propterea quòd æquè aliquid dicitur vnum, ac & ens: formà autem perſeipſam, rem in actu conſtituit, quippe quæ per ſeipſam, vt actus, materiæ coniungitur. Nec inueniri poteſt aliquod aliud vniens, excepto duntaxat agente, à quo ſit materia in actu, vt dicitur *8. methaphy.* Itaque anima intellectiua nõ habet corpus incorruptibile ſibi naturaliter vnitum, à quo nunquam ſeparetur: nec eo mediante corpori vnitur corruptibili. Neque mediante ſpiritu corporeo, aut luce, quam dicunt eſſe corpus; ſed potiùs vnitur corpori, vt forma ſubſtantialis ſuæ materiæ. Fauet huic Platonicæ doctrinæ Plotinus: Vbi præter intellectum diuinum, dicit vnumquemque noſtrum, proprium habere intellectum: *Habemus*, inquit, *communem & proprium intellectum: communem quidem, quoniam impartibilis, & vbique idem, nempè diuinus: proprium verò, quoniam vnuſquiſque ipſum in anima primò totum habet.* Vult ergo Plotinus animam rationalem, formam eſſe corporis: intellectum verò diuinum, formam, & vitam animæ communẽ non propriam: veluti ſol iſte viſibilis, commune eſt lumen omniũ oculis. Hanc Plotini & Platonis etiã ſententiam plurimi quiq; ſapientiſsimi imitantur, quòd ſcilicet prếter communẽ intellectũ, ſinguli ſingulis inſint hominibus proprij intellectus, ſeu animæ rationales, hanc ob cauſam ad mentem Mercurij, & Platonis, totum hominẽ animam vocat, corpus verò, brutum viuificatum: Brutum, inquit, viuificatum eſt corpus noſtrum; verus autem homo eſt anima. Et cap. 12. vocat corpus ſimulacrum: Dimittit anima, inquit, ſimulacrum. Separare verò videtur poëta hoc in Hercule, demittens ſimulacrum eius ad inferos; ipſum verò inter deos annumerans: vtrumque ergo verbis obſeruat: & quòd inter deos, & quòd apud inferos diuerſetur. Itaque, hos duos homines, duas animas, duos intellectus impropriè ſic dictos antiqui poſuére. Mercurius, corpus, hominem mortalem, animam verò immortalem appellauit. *Ariſt.* quoq; βέλτιον μέρος nominat, meliorem particulam: dicitque id optimum iucundiſsimumque cuique, quod ei proprium natura ſit. Etiam homini, inquit, vita ſecundùm mentem fore eiuſmodi; quandoquidem id maximè homo ſit. *Thales* dicebat nos fratres eſſe, ceu qui ex vno patre, & præceptore geniti ſumus. *Plato* in Timæo Creatorem animi Deum ſupremum dicit: corporis verò deos minores. id eſt, angelos. *Philolaus* Pythagoreus: *Teſtantur*, inquit, *priſci theologi, quòd propter ſupplicia, anima cum corpore ſit alligata, & quaſi in eo ſepulta.* At Plato in Timæo, conſultò diuinam prouidentiam, ait, animum corpori colligâſſe; ſicut naturaliter & vtiliter creauit cœlum, & terram. Plotinus, *anima*, inquit, *cum Dijs habet commercium, immortalis, facileque id poſſet à nobis cognoſci, ſi puram limpidamque eam videremus: nunc autem ſæpè labefactam cernentes, neque diuinam, neque immortalem arbitramur.* Simplicius: *Qui verè*, inquit, *homo eſſe vult, ſe conſideret generoſum, inſignem ſupra cæteras animantes.* Aphrodiſeus dicit, animam corpoream, ſiue vitam corpoream, ex mixtione, & temperatione primorum conſiſtere elementorum, qua vnit animal hoc corporeum, terreſtre, corruptibile, & mortale: anima deorum æquiuocè: volens aſſerere animam eſſe immortalem. Pythagoras quoque cecinit: *Eſto alacer; nam nobis eſt diuina origo.* Poſt tantam igitur nubem teſtium, quis ambigere debet animam rationalem eſſe immortalem, & ſingulas ſingulis ineſſe hominibus? De anima vnitate

CAP. III.

Auerrois & Græcorum poſitio de vnitate intellectus.

MVltorum extitit ſententia, nempè Themiſtij, Simplicii, Theophraſti, & Auerrois, intellectum, quo anima intelligit & ſapit, eſſe vnum numero omnium, corporique vniri: non quidem, vt eſt forma ſubſtantialis & intrinſeca; ſed vt ſubſtantia quædam potiùs ſeparata, quæ eſſe intrinſecum homini non largitur: putauit enim Auerroes, quòd ſicut vna numero eſt anima cœli: ſic vna numero eſſet anima intellectiua in vniuerſa ſpecie, ſiue ſphęra hominum. hanc autem animam ratus eſt aliquid habere, ceu intelligibilium materiam, vocauitque materialem, ſeu poſsibilem intellectum, quo intelligit, recipitque omnium rerum formas: aliquid vero tanquam formam, à quo formæ illuſtrantur, ſicut viſibilia à ſole, & à luce colores. Et hanc quidem partem, intellectum appellauit agentem. Dixit præterea huiuſmodi intellectum agentem, tùm ſe, tùm etiam omnes ſuperiores intelligere ſubſtantias, & quidem intellectione æterna: poſſibilẽ vero caduca & materialia, quodammodò intellectione noua. Inſuper poſuit imaginarias intentiones in duplici certè ordine, nempè & huius hominis determinati, puta Socratis vel Platonis: & huiuſmodi dixit generari, & corrumpi; ac pro ipſarum diuerſitate, diuerſas prodire hominum intellectiones. Alia verò hominis indifferenter imaginantis, quibus indifferenter imaginatur: & has quidem dixit æternas eſſe, atque incorruptibiles. Ampliùs, falſa imaginatione deluſus, dixit intellectum ipſum, quoâd eſſe intentionale, eſſe vnum numero, æternum ex vtraque parte, quoâd verò ad eſſe reale, partem eſſe animæ rationalis, quæ ex ipſo, & parte conſtat ſenſitiua, cuius medio homini, ſiue animæ vnitur, vt formà extrinſeca. Pro ſuæ verò opinionis tutela, falſo nonnullas Ariſtot. ſententias explicare ſtuduit: *In his*, inquit, *quæ à materia non dependent, eſt vnum tantùm numero in ſpecie*, teſte philoſopho ſed anima intellectiua, vt vult Ariſtot. non dependet à materia: igitur eſt vna numero in omni ſpecie humana. *Rationes Auerroes. 12. meth. t. 49.*

1. Hanc ob cauſam in lib. de animalibus Ariſtoteles dixit, intellectum deforis accedere, vtpote qui diſpoſita materia, & in illa parte ſenſitiua introducta ab agente naturali, mox accedat ad copulam, producens inde animam rationalem, & corpus humanum. Soluta vero materia, & anima ſenſitiua, ſimul ſoluitur rationalis anima intellectu remanente ſecundùm ſe perpetuò.

2. Ampliùs, forma vel actus corporis, ſeu materiæ, eſt virtus in corpore, aliquam habens magnitudinem. ſed anima rationalis non eſt huiuſmodi, eò quòd ſit virtus immaterialis & immixta, vt dicitur 3. de anima. non ergo eſt forma corporis intrinſeca.

3. Ampliùs, omnis forma materialis, alicuius rei receptiua, caret ea, quàm recipit, *2. de Anima.* ſed anima rationalis recipit omnes formas, etiam ſeipſam, & ſeipſa non caret aut denudatur: igitur non eſt forma materialis, ſed immaterialis

De animæ veritate. riæ conditionibus fuerit ſpecies abſtracta, erit vtique naturæ materialis;& conſequẽter non eſt forma ſubſtãtialis corporis. Putauit enim Commentator, quòd ſi intellectus forma eſſet materialis;& ſeipſum reciperet, & primò moueret, denique ſeipſo denudari poſſet, quæ eſſet maxima contradictio.
4 Omnis præterea forma materialis exiſtens actus corporis organici phyſici, in ſua operatione producenda indiget corpore,& organo: ſicut exemplo nobis eſſe poſſunt, vegetatiua anima & ſenſitiua. ſed anima rationalis non eſt virtus organica, ſiue principium intellectiuum, vt ſæpiùs dixi: ergo quod priùs. Sanè, vera forma, vt cenſet commentator, mente ſola à materia ſeparari poteſt, re autem minimè: quemadmodum materia ab omni prorſus forma nequaquam ſeparabilis eſt realiter. ſed principium intellectiuum realiter ſeparatur à materia, quia hoc ſeparatur ab illo, ait Philoſophus, ſicut perpetuum à corruptibili: igitur intellectus non eſt forma intrinſeca hominis. Iterùm, ſi ſecundùm primam ſui perfe-
5 ctionem, nempè ſubſtantiam, intellectus corpori vniretur humano; haudquaquam quin & ſecundùm ſuam operationem, quæ eſt perfectio ſecunda, eidem connecteretur. Quod ſi ita ſe haberet: proculdubio intellectus poſsibilis perpetuò intelligeret intellectum agentem: atque ita homo intellectum agentem actu ſemper intelligeret: quod omninò
6 conſtat eſſe falſum. Item quæ differunt pluſquàm genere, vnum aliquid per ſe efficere nequeunt. ſed intellectus & cor-
10. meth. pus differunt pluſquam genere, quippe quia intellectus eſt incorruptibilis, corpus verò corruptibile: corruptibile autem,& incorruptibile, differunt pluſquàm genere: ergo quod priùs. Ex hoc quoque argui poteſt, quòd ſi anima ſenſitiua in brutis animantibus ſit corruptibilis, in homine autem incorruptibilis; homo & bruta animalia, differrent ad inuicem pluſquàm genere, quod eſt falſum. Ampliùs, nulla immateri-
7 alis ſubſtantia, in vna eademque ſpecie numero creſcit, ſeu multiplicatur, quia ſcilicet non conſtat ex materia,& forma. ſed intellectus eſt ſubſtantia immaterialis: igitur non ſunt plures in ſpecie, ſed vnus tantum in tota ſpecie humana. Et reuera, remota cauſa, remouetur effectus. Quare, ſi ad multiplicationem corporum multiplicantur intellectus: conſequens eſſe videtur, vt remotis, ſublatiſque corporibus,& intellectuum pariter auferatur multitudo: atque ita vnus tan-
8 tummodò remaneat, quod eſt falſum; ergo quod prius. Si præterea intellectus Platonis, alius ab intellectu Socratis; profectò quilibet iſtorum, eſſet indiuiduus, ſiue quoddam indiuiduum, atque ita indiuidua intelligeret; omne enim quod in aliquo recipitur, illi ineſt per modum recipientis: ſpecies ergo rerum in indiuiduo intellectæ, indiuidualiter recipiuntur. Sed id aduerſatur rationi proprietatique intellectus, quippe qui cognoſcit vniuerſalia: vnus eſt ergo omnium hominium intellectus. Adde illud Auguſtini de quantitate animæ; *Si plures tantum animas humanas dixerim: ipſe me ridebo.* ſed maximè anima dicitur vna, quoâd intellectum; omnium ergo hominum, eſt vnus intellectus. Ampliùs, ſi intellectus
9 eſſet forma intrinſeca corporis, exiſtente immortali, & incorruptibili, huiuſmodi vtique eſſe corpori tribueret, propterea quòd forma proprium eſſe materiæ communicet, & impendat. ſed perſpicuum eſt omnibus, eſſe immortale & incorruptibile corpori non in eſſe: igitur intellectus non eſt forma intrinſeca corporis. Sanè, ſi eſſet forma intrinſeca, & ſubſtantialis: non ſolùm eidẽ largiretur corpori eſſe incorruptibile: verũetiã & intellectiuum, puta, quia nec daret aliud eſſe formaliter quàm ſuum, ſicut albedo non dat aliud eſſe, quàm eſſe albũ. ſed corpus non habet eſſe intelligendi: non ergo intellectus ineſt ei, vt forma intrinſeca: ſed vt extrinſeca poti-
10 ùs. Itẽ, õnis forma extenſi per ſe, eſt extẽſa, ſaltẽ per accidẽs, atq; ita eſt partibilis,& diuiſibilis. Quare, ſi intellectus eſſet forma corporis extẽſi intrinſeca; eſſet quoq; & ipſa partibilis atque diuiſibilis, quod eſt falſum. Non poſſet præterea ſuper ſe reflecti, neq; ſuper actum ſuum, quemadmodum inſpicere licet in potentijs ſenſitiuis. Potentia inſuper non eſt abſtractior eſſentia, eò quòd aut eſt idem quod eſſentia, aut actus eiuſdem. ſed potentia intellectiua, non eſt alicuius corporis actus, vt dicitur 2 *de anima*, non eſt ergo eſſentia animæ intellectiuæ. Ex quibus omnibus colligitur, intellectum non eſſe formam ſubſtantialem, intrinſecam corporis humani; vnus ergo eſt omnium hominum intellectus.

CAP. IIII.

Soluuntur Argumenta.

1. 2 de an. t. 2? AD *primum* dicimus, Ariſt. pro eodem accipere animam rationalem,& intellectum: Anima eſt hæc, inquit, qua viuimus & ſentimus, & mouemur, & intelligimus. Quòd ſi rationalis anima non eſſet intellectus; proculdubio per ipſius virtutem nequaquam haberemus virtutem intelligendi. Ibidem præterea alterum genus animæ, intellectum appellat, ſepararique ſolùm dicit veluti perpetuum à corruptibili: vult ergo intellectum eſſe animam, ab animalibus quidem corruptibilibus diſtinctam. Poſitio ergo hæc non ſolùm à veritate fidei, verùm etiam à vera diſcordat philoſophia. Tùm ad argumentum dico, vnitatem numeralẽm, non ſolùm dependere à materia; verùmetiam à proprietate indiuiduali. Quare, etſi intellectiua anima non dependeat à materia, quoâd ſui productionem; dependet nihilominùs quoâd eſſe, & conſeruari in materia: ideoque numeratur pro numero corporum, puta, quia ex anima,& corpore conſtituitur vnum indiuiduum ſubſtantiæ in actu: ſoluto autem corpore, anima intellectiua ſua propria indiuiduatur natura. Congruit hæc quæſtio cum illa: Si in vna ſpecie angelorum ſint multi angeli. *Ad 2.* dico, intellectum reſpectu ſuæ potentiæ, quæ non eſt organica, immaterialem atque immixtum appellari: ſic enim nullius eſt corporis actus: nec forma eſt corporis, propterea quòd determinata nequaquam indiget mixtione ſicut ſenſus: neque complexione in organo ad operandum. at verò, reſpectu ſuæ ſubſtantiæ, ſic vocatur: & eſt actus corporis, & quodammodo materialis. Quid verò ſit intellectus, materialis dicemus poſtea. *Ad 3.* illa philoſ. ſentẽtia congruit receptiuo ad vnum tantùm genus entis determinato, cuiuſmodi ſunt ſenſus animalis: auris ſiquidem percipit ſonum, & non colorẽ: & nares odorem ſentiunt, & non ſaporem. Non autem congruit receptiuo illimitato, cuiuſmodi eſt intellectus, qui eſt omnia fieri, & omnia facere. Cùm enim verſetur circa omne ens, non eſt neceſſe omni ente denudari; alioqui ſeipſo denudaretur, quod planè fieri non poteſt. Et cùm infers: Si eſſet forma materialis, moueret ſeipſum,&c. Verum quidem diceres: ſi eſſet forma materialis quanta, ſenſibilis, proprium habens phantaſma: at cùm forma materialis dicatur, quia eſt actus viuificus, & ſubſtantialis materiæ, tempore, quo eam viuificat & informat: hac de cauſa, quæ dicuntur à Commentatore, in eo locum habere non poſſunt. *Ad 4.* maior eſt vera de forma educta de potentia materiæ: non autem de potentia intellectiua, quę de foris venit; ideò nõ valet ſimilitudo: forma enim intellectiua nõ eſt organica; propterea in ſua operatione promẽda, non eget corpore, niſi pro ſtatu iſtius vitæ. *Ad autho.* Commentatoris dico, intellectũ & mente,& re à corpore ſeparari; quippe qui non educitur de potentia materiæ. *Ad 5.* Intellectus poſsibilis actu non ſemper intellectum agẽtem, neque ſeipſum intelligit, niſi potentia tantum,& habitu; ideoque non ſequitur, quòd intellectus actu ſemper intelligat. *Ad 6.* dico corpus humanum, & intellectus ſubſtantiam diſtingui genere phyſico, propterea quòd vnum ſit corruptibile, incorruptibile verò alterum; ideoque vnum in alterius naturam meare non poſſe. Id tamen impedimento eſſe non poteſt, quò minùs ex amborum coniunctione, vnum per ſe nõ reſultet, propterea quod ſint partes ad aliquod idem genus pertinentes, quarum vna eſt per ſe in potentia ad alteram, puta, corpus ad animam. Verum nihilominus eſt quod ſi diuerſorum eſſet prædicamentalium generum: vnum per ſe conſtituere non poſſent. *Ad confir.* dico, quod licet ſenſitiuũ incorruptionem non det, ipſi tamen intellectiuo, incorruptionem non adimit. Quare, etſi anima ſenſitiua in ſeipſa corruptibilis, tamen eſt, quatenus eſt intellectiua. Quare non eſt neceſſe, vt brutum & homo diſtinguantur genere, propter coniunctionem quam habent in homine. *Ad 7.* Quamuis anima intellectiua materiam non habeat ex qua formetur atq; ſit, eò quòd ex nihilo creata ſit ſicut & ãgelus: eſt tamẽ alicuius materiæ forma ſubſtãtialis, quod quidẽ angelis tribui nõ poteſt. vnde fit, vt pro diuiſione materię, plurimæ ſint vnius ſpeciei animæ. *Ad confir.* dici poteſt, de eſſe rei,& eius multiplicatione, idem eſſe iudicium. Cùm ergo, vt forma ſubſtantialis corpori vniatur, rationalis anima, & deſtructo corpore in ſuo eſſe perſeueret; perſpiciuũ eſſe poteſt animas multiplicari ad multiplicationem corporum, quibus ſolutis, in ſuo eſſe perſeuerant. *Ad 8.* dicitur, intelligentis, ſeu ſpeciei indiuiduatione, vniuerſalium non excludit intelligentiam, alioqui ipſæ intelligentiæ, cùm ſint intellectus ſeparati, & quædam ſubſtantiæ per ſe ſubſiſtentes, vniuerſalia intelligere nequaquam poſſunt; ſed materialitatem cognoſcentis, & ſpeciei, per quam cognoſcitur, vniuerſalis cognitionem impediri. Quare, quemadmodum omnis actio pro modo formæ, qua agens agit, vtpote calefactio pro modo caloris; ita planè cognitio fit pro modo ſpeciei, qua cognoſcens cognoſcit. Naturam autem communem pro principijs quidem indiuiduantibus, ex materiæ parte dependentibus, diſtingui, multiplicarique conſtat ſatis. Quam ob cauſam, forma, per quam fit cognitio, ſi materialis extiterit, à materiæ conditionibus nequaquam ſemota,& abſtracta; haud quaquam dubium, quin naturæ ſpeciei, ſiue generis ſimilitudo multiplicabitur pro diſtinctione atque multiplicatione principiorũ indiuiduantium: ex quo ſit, vt rei natura ſua in communitate cognoſci non poſsit. Quòd ſi ab indiuidualis mate-

ris conditionibus fuerit ſpecies abſtracta; erit vtiq; natura ſimilitudo ab his decreta condita conditionibus, à quibus & diuiditur, & multiplicatur. & hoc quidem modo vniuerſale cognoſcitur. Parui autem, aut nihil intereſt, vnuſne an plures ſint intellectus, à quibus vniuerſale intelligitur: nam ſi vnus tantummodò eſſet intellectus; adhuc illi opus eſſet ſpecie, qua vniuerſale intelligeret; atq; ita ab indiuiduo, non indiuidua, ſed vniuerſale intelligeretur: non ergo valet conſequentia, quæ infertur. *Ad* Auguſtini authoritatē dico, ſic intelligi debere, animas humanas nō ita multiplicari, quò minùs in vna ſpeciei ratione non contineantur atq; vniantur. *Ad 9.* dico, ab anima, corpori eſſe animatum tali anima, & eſſe humanū largiri. Et cùm inſtas, eſſe animæ eſſe incorruptibile: verùm quidem eſt, quatenus eſt anima; ex hoc tamen non ſequitur, corpori quoque huiuſmodi eſſe impendi debere, quia corpori nō impenditur, vt ſit ſpiritus & anima intellectiua. Ex hoc etiā patet ſolutio ad confirmationē: Poteſt etiam dici, quòd licet intellectus, quatenus eſt ſubſtantia, ſit actus atque forma corporis, eodem tamē officio non fungitur, quatenus eſt potentia, ideoq; ab eo eſſe intellectiuum corpori non largitur: niſi fortaſsis eſſe intellectiuum dixeris eſſe informatum à ſubſtātia intellectus. *Ad 10.* quamuis ſubſtantia intellectus ſit extenſi corporis forma; per ſe tamen, neq; per accidens extenditur: quare illa maior huic formæ non cōuenit, quæ ex materiæ potentia non educitur. Ad confir. iam patet reſponſio: nam etſi ſit corporis forma; ſecūdùm ſuam tamen potentiā, quæ nequaquā eſt corporis forma, ſiue actus, cū verſetur circa totum genus entis, determinatæ partis termino non clauditur. Poſtremò *ad vltimā confir. dico*, potentiā nō eſſe abſtractiorē eſſentia, idē enim eſt cum eſſentia eſſentialiter, tametſi aliquo modo dicatur abſtractior, quia nimirum corpus non informet, ſicut & ipſa ſubſtātia. Itaque, hoc modo formaliter diſtinguitur ab eſſentia, atq; pro ſuæ perfectionis ratione, ſuā profectò materiam ſuperat & excedit. Patet ergo, quomodo non ſit vnus omnium hominum intellectus.

CAP. V.

Alia argumenta.

QVi Ariſtotelis ſe dicunt mentem aſſequi, illius ſententijs Commentatoris partem munire contēdunt: Apud Ariſt. inquiūt, hæc ſunt firma dogmata, nempè, mundū eſſe æternum *8. phyſ.* infinitū in actu non dari. *3. phyſ.* & intellectum eſſe incorruptibilem, *3. de anima.* Quod ſi non ſit vnus omnium hominum intellectus, ſed multiplicatur pro multiplicatione corporum, tunc planè neceſſarium eſſet, aliquod iſtorum interire, & irritum fieri, nempè, aut mundum non eſſe æternum, aut dari infinitum in actu, aut intellectum corrumpi. Item, quòd intellectus careat propria operatione, ſcilicet intelligere, idque perpetuò; Ariſtoteles ferre non poteſt: quod quidem euenire neceſſe eſt, ſi ſingulis hominibus ſinguli intellectus inſint: nam deſtructo corpore, non eſt ampliùs ſpes nouæ vnionis faciendæ: & ſine phantaſmate non intelligit. citra verò corpus, phantaſma non cauſatur: manebit ergo intellectus perpetuò otioſus, quod eſt erroneum. Iterùm, intellectus & obiectum, ſunt vnum: igitur in ſeipſo eſt vnus: quantam enim cauſat vnitatem cum ſuo obiecto, tantam, imo maiorem habet in ſe ipſo: ſibi enim mutuo correſpondent. ſed in ſuo obiecto vniuerſalitatem veram propriamque producit, ita quod ſi in actu pro illa vnitate, quam habet ab intellectu, obiectum poneretur, abſque dubio vnum numero & abſtractum videretur. Quare, cùm intellectus ſit magis vnus, erit vtique vnus in omnibus hominibus. Præterea, ſpecies intelligibilia in Socrate & in Platone, aut eſt eadem numero, & ſic habetur propoſitum, puta, quia vnius ſpeciei intelligibilis, vnus ſit intellectus: aut numero diſtinguitur, atque ita quælibet eſt indiuiduata, & particularis, & conſequenter nequaquam erit vniuerſalis comprehenſionis principium, quod planè ſpeciei intelligibili tribui non poteſt. Ab illis inſuper duabus ſpeciebus, & quidem particularibus, alicuius tertiæ fieret abſtractio, & tunc quis ambigeret, an vna eſſet in omnibus, & ſic noſtro faueret ſtudio, aut diſtiguitur & multiplicatur: & ita proceſſus fieret in infinitum. De obiecto quoque in intellectu, Socratis & Platonis recepto, idē poteſt eſſe iudicium: cùm ergò vna ſit ſpecies intelligibilis, vnus quoq; erit intellectus. Item, vnitas doctrinæ genitæ intellectus denotat vnitatem? virtus enim vel vis docendi, non eſt potentia aliqua alicuius de nouo naturaliter generatiua, alioqui ſcientia eſſet forma actiua, ſicut calor, quod eſt falſum. ſed eadem numero eſſe videtur ſcientia in magiſtro, & in diſcipulo, dum a magiſtro docetur: igitur idem intellectus. Iterum, res intellecta in intellectu vtique inuenitur intelligentis, igitur eſt vnus omnium intellectus in ſphæra humana. nam ſi intellectus Mercurij alius ſit ab intellectu Aſclepij, proculdubio alia erit res intellecta in vtroque ſicque indiuidualiter numerata, & in potentia tantùm. Quare, ab vtraque opus erit intentionem abſtrahi communem, propterea quòd à quibuſlibet diuerſis aliquid commune abſtrahere intelligibile contingit, ſed id intellectus rationem *De vnitate animæ.* virtutemque euertit, hoc enim modo à virtute imaginatiua minime differret, ergò quod priùs. 7. Ampliùs, res non quanta non poteſt eſſe forma ſubſtantialis quanti, vel extenſi, ex his enim quæ ſenſibus innoteſcunt, didicimus, omne formaliter receptum in quanto, eſſe quantum, ſaltem per accidens. In cauſa autem eſt, quia materiæ & formæ eſt vnum eſſe: proinde non videtur veriſimile, ac rationi conſonum, vt vnum ſit extenſum, alterum verò nequaquam, etiā per accidens, ſed anima intellectiua eſt ſimpliciter inextenſa & per ſe & per accidens: igitur non eſt forma intrinſeca, *Anima non eſt forma intrinſeca.* ſed extrinſeca. Sanè, pro impoſsibili habetur in philoſophia naturali, vt forma alicuius materiæ ſit ea, quæ non ſit in potentia materiæ, quæ ad ipſam tranſmutatur virtute naturalis agentis. Itaque cùm materia per tranſmutationem formam recipiat, & tranſmutatio per virtutem fiat agentis naturalis; non video quomodo ſubſtantia intellectus, huiuſmodi formæ fungi poſsit officio, propterea quòd non educitur de potentia materiæ, ſed à Deo immediate de nihilo producitur. Item, ſubſtantiam, cuius potentia, nec eſt actus cor- 8. poris, nec alicuius partis eiuſdem, perſpicuum eſt ex apparentibus nobis rebus, formam corporis eſſe non poſſe; ſiquidem tùm de potentia, tùm etiam de ſubſtantia idem videtur eſſe iudicium, ſed ſubſtantia intellectus eſt huiuſmodi, vt dixi: ergo quod priùs. Et reuera, appetitus animæ intellectiuæ, & corporis ſunt contrarij ad inuicem, *3 de anima.* Intellectus enim appetit ſemper eſſe; corpus verò perpetuò tendit ad interitū: igitur intellectus non poteſt eſſe forma corporis, eò quòd ad inuicem proportionē non habent. Hæc dici ſolent.

CAP. VI.

Soluuntur Argumenta.

AD primum iam patet reſponſio ex ſolutione argumen- 1. torum de animæ immortalitate: dictū eſt enim, quòd ſi etiam mundus eſſet æternus; adhuc tamen animarum rationalium multitudo non eſſet actu infinita, quia ſcilicet ſemper poſſet augeri à parte: quod certè infinitum actu nullo modo patitur. Nec valet illa Pythagoræ ſententia, qua profeſſus eſt, corrupto corpore animam alterum corpus informare, ita, vt corruptio vnius, ſit generatio alterius. Tunc ſiquidem homo eſſet, antequam eſſet: & vnus numero homo eſſet, qui corrumpitur, & qui gignitur: vltima enim forma, per quā res eſt ſimpliciter, vna erit numero. *Contra Pythagoræ poſitionem.* Porrò, ſi quorum forma eſt vna numero ſimpliciter, illa abſq; dubio ſunt vnum ſimpliciter: nec licet fugere ad cogitatiuam, cùm non det eſſe ſpecificum, ſed genericum. *2. de ani. 24.* Ariſt. præterea acriter arguit, qui animā abſq; aliquo delectu corpori adaptabant, firmiter aſſerens, vniuſcuiuſq; actum fieri debere in propria materia, nō in quauis indifferenter. 2. In *2. etiā de gen. animal. & 12. met. 16.* animā ante corpus nō fieri, affirmat, ſicut paulò antè dixi. *Ad 2.* dictū eſt ad mentem philoſophi, intellectū ſolutum à corpore, intelligere: modum verò ſuæ intellectionis, aut philoſ. latuiſſe, aut nō explicuiſſe. Quomodo aūt intelligat poſt hāc vitam, dicemus poſtea. 3. *Ad 3.* dico, ab intellectu vnitatem realem numeralem in obiecto non fieri, ſed rationis tantùm. Intellectus præterea non ſolùm aliqua plura ſecundùm rationē vnum facit; verùmetiam vnū aliquid ſecundū rem, diſtinguit in multa. Ex iſto ergo argumento, cognoſcimus intellectum non eſſe vnum, ſed diſtinctum. 4. *Ad 4.* ſpecies intelligibilis, in Platone & in Socrate formaliter recepta, veluti accidens inhærens intellectui, non quidem eſt vna, ſed plures: quemadmodum etiam plures ſunt intellectus. Talis verò particularitas, ſeu indiuiduatio, nō eſt impedimento, quò minùs vniuerſale non percipiat, ſicut nec vnitatis numeralis ipſius intellectus. Et cùm iterùm inſtas, ab huiuſmodi particularibus, tertiam ſpeciē abſtrahi poſſe, & ſic in infinitū: dico, in huiuſmodi fieri poſſe proceſſum infinitum, ſicut & in actibus: nec inde ſequi aliquod abſurdum, aut inconueniens. Quod verò dicitur de obiecto, nihil valet; ſimili namq; facilitate dici poſſet, omnium videntium aliquid vnum obiectum, vnùm viſum eſſe: ſi verò acceperis intentionem intellectam pro ſpecie, vel obiecto, vt eſt in ſpecie vel actu intelligēdi: tūc idē eſt: res verò intellecta alia in Platone, alia autē in Socrate. *Ad 5.* ſi eadē doctrina eſſet magiſtri, atq; diſcipuli, prorſus opus nequaquā 5. eſſet diſcipulo à magiſtrò doceri. Cùm verò ſit altera numero doctrina indiget magiſtri: à magiſtro autem aliam numero diſcipulus doctrinam docetur, non quidem directè & immediatè, diſcipuli intellectū attingendo, veluti generans naturale materiam, ſeu ſubiectum; ſed indirectè potius, & per accidens, ſignis quibuſdam ſenſibilibus propoſitis, quibus mouerentur diſcipuli ſenſus, deinde phantaſmata, poſtremò 6. intellectus: ex quo patet magiſtri doctrinam non eſſe formam actiuam. *Ad 6.* dico, id quod intelligitur vnum eſſe, ſiue vnus extiterit, aut plures intellectus; id enim quod intelligitur, eſt quidem in intellectu, non ſecundùm ſe, ſed ſecundū ſuam ſimilitudinem: *3. de anima.* Lapis, inquit philoſophus, non eſt in anima, ſed ſpecies lapidis: & tamen lapis eſt id quod intelli-

De vnitate animæ.

intelligitur, non autem eius ſpecies, niſi per intellectus reflexionẽ ſupra ſeipſum: alioqui ſcientiæ non haberentur reales de rebus realibus; ſed potiùs de ſpeciebus intelligilibus. Cæterùm, vna eademque res ſecundùm diuerſas quidem formas, diuerſimodè aſsimilari contingit: cognitio autem, quoniam fit ſecundùm aſsimilationem cognoſcentis ad cognitum; inde ſequitur, vt idem à diuerſis diuerſimodè cognoſcatur: nam & à pluribus idem color viridis videtur, ſed ſecundùm diuerſas ſimilitudines. Quare, idem poteſt à diuerſis intellectiuis animabus intelligi: neque ob id neceſſe eſt, vnum eſſe omnium intellectum. Et cùm infers, tunc intellectum à ſenſu non diſtingui. Negatur aſſumptum; quandoquidem hoc interſit inter intellectum & ſenſum, iuxta philoſophi doctrinam; quia res quidem ſentitur ſecundùm illam, quam in ſua particularitate extra animã habet diſpoſitionẽ: at quidem natura rei, quæ intelligitur, eſt certè extra animam: modus verò quo intelligitur, nequaquam; quippe quia, vt natura communis, intelligitur ſeclusis principijs indiuiduantibus: quæ prorſus extra animam eſſe non poteſt. *Ad 7.*
7. maior eſt falſa: nam aliquid non quantum, nec extenſum, cuiuſmodi eſt anima intellectiua, eſt principium intellectiuum in homine, & eius forma, quod ſic demonſtrari poteſt: Quemadmodum ſubſtantialis tranſmutatio materiam indicat; ita ſanè operatio formam. Quare, ſicut homo dicitur corruptibilis, ob materiam partem ſui; ita planè incorruptibilis ob intellectum formã ſui: intelligere ſiquidem & ratiocinari, eſt prima hominis operatio. Et cùm inſtas, ex apparentibus nobis conſtare, omne receptum in aliquo quanto, eſſe quantum; verum quidem de formis corporalibus, quæ nobis apparent: nec oppoſitum apparentia nobis oſtendunt de anima intellectiua, quæ eſt ſpiritualis & incorporea. Et cùm iterùm inſtas, materiæ & formæ, eſſe vnum eſſe: non approbo, quippe quia duo eſſe habent; & vnum eſſe tertium conſtituunt. Etenim, ſicut materia & forma, ſunt duæ eſſentiæ; ita proculdubio ſunt duo eſſe, compoſiti eſſentiam conſtituentia. Quare, alterum habet eſſe extenſum, alterum verò minimè, nec per ſe, nec per accidens. Conſtat autem totus homo ex eſſe quanto, & non quanto, ex carne ſcilicet & ſpiritu. *Ad vltimam* confir. dico, certa experientia hominem percipere ſe intelligere, & quidem formaliter: quod plane non contingeret, niſi ſubſtantia intellectualis ſecundùm ſuum eſſe intrinſecũ ſibi ineſſet: quæ cùm non ſit materia; vtiq; erit forma. Etenim, nullus formaliter intelligit niſi ſeipſo, vel aliquo ſui, quod eſt ſubiectum intellectionis. Subiectũ autem intellectionis, eſt intellectus potentia, qui vel idem quod intellectus ſubſtantia, vel eius accidens. Quare, fieri non poteſt, vt aliquid in aliquo recipiatur formaliter, & illud potentiam ſibi intrinſecam non habeat: quẽadmodũ, vt aliquid cõueniat alicui, & potentiã nõ habeat actiuam intrinſecã, vtpote, vt ignis non ſit calidus, cui intrinſecè congruit calor, alioqui eſſet calidus, & nõ calidus Itaq; intellectus ſiue ſit paſsiuus tantũ, ſiue intellectiuus, eſt corporis humani forma intrinſeca. Et reuera, experiri ipſum intelligere, non eſt, niſi intelligere: nec eſt alterius potentiæ actus, quàm intellectus. Sicut ergo experitur intelligere, ita planè formaliter intelligit: agere verò ſecundùm formam denotat eſſe intrinſecum, & eſſentiale. Si ergo homo formaliter intelligit, idque certa percipit experientia: intellectus igitur eſt illius forma intrinſeca, & ſubſtantialis. *Ad 8.* maior eſt fal-
8. ſa: nam etſi potentia intellectiua ſecundùm ſeipſam non ſit actus corporis, nec alicuius partis eiuſdem, eſt tamen idem eſſentialiter cum forma intelligentis: alioqui intelligens non poſſet intelligere. *Ad confir.* dico corpus & animam intellectiuam, non habere appetitus naturales contrarios, ſi propriè loquamur, corpus enim naturaliter appetit perfici ab anima & è diuerſo anima corpus perficere. Quòd ſi ſermo extiterit de appetitu voluntario aut animali, tunc perſpicua contrarietas cernitur, ſed quæ non derogat noſtro propoſito. Et hæc quidem dicta ſint contra argumenta.

Materia & forma duo eſſe.

Intellectus forma intrinſeca.

CAP. VII.

De animæ vnitate Theologorum ſententia & rationes.

QVoniam quidem huiuſmodi Auerrois, aliorumque ſententia, fidem funditus euertit Catholicam, bonorũ ac malorum pœnis, atque præmijs ſublatis; idcircò à præclariſsimis doctiſsimiſque Theologis, huic ſemper obuiatum, atq; reclamatum ſententiæ, idq; magna cum authoritate & ratione: Si, inquiunt, iuxta Platonis ſententiam, quam paulò antè annotaui, vbi Platonis poſita eſt poſitio, homo ſit ipſe intellectus, & vnus ſit Socratis atq; Platonis intellectus:
1. erunt igitur Socrates & Plato vnus homo, non ſolùm ſpecie, ſed etiam numero, quod omnino abhorret à vero. Si præterea
2. ad mentem philoſophi, intellectus eſt pars, ſeu potentia animæ, quæ eſt hominis forma, non video quomodo fieri poteſt, vt plurium ac diuerſorum numero, ſit vna forma numero, ſicut nec vnum eorum eſſe: forma enim eſt principium eſſendi. Quocunque igitur modo, huic vel illi homini intellectus copuletur, cæterorum quæ ad hominem ſpectant, principatum ſemper obtinet; ſenſitiuæ enim vires ei famulantur. Quare ſi intellectus extiterit vnus, etiam ſi in diuerſis inueniatur inſtrumentis, vtpote Platonis & Socratis, ſemper profectò erit vnus intelligens. Ad hoc accedit, quod intelligere, quæ eſt actio intellectus, non fiat per organum, niſi per intellectum. Quocirca ſi eſt vnus omnium hominum intellectus: ergo homines erunt vnus intelligens, & vnum intelligere, etiam reſpectu eiuſdẽ intelligibilis, quod maximè diſſonat à vera philoſophia; nam etſi ab eadem forma numero reſpectu eorum, quæ ſunt ab extrinſeco, multæ prodeant paſsiones, pro diuerſitate patiẽtium, vtpote ab vno calido multorum calefactiones; iſta tamen calefactionum multitudo non deſtruit vnitatem calidi. Quare, ſi forma ſit vna, & impartibilis, cuiuſmodi eſt anima intellectiua, neceſſe eſt, vt actio ipſa ſit vna. Neque diuerſitas phantaſmatũ, illius vnitatem labefactare poterit, proptereà, quòd & ipſa phantaſmata non ſint forma intellectus poſsibilis, ſed potiùs ſpecies intelligibilis, quæ ab ipſis phantaſmatibus abſtrahitur: neque ab vno intellectu à diuerſis eiuſdem ſpeciei phantaſmatibus plures quam vna ſpecies intelligibilis abſtrahitur, per quam vna quidem operatione rei naturam intelligit. In cauſa autem eſt, quia phantaſmata non ſunt formæ intellectus: ideoque illorum diuerſitas non impedit vnitatem actionis & intellectus. Etenim, cùm huiuſmodi actio ſit immanens, & non tranſiens in aliquod extra, cùmque intellectus operans ſe habeat ad eam intellectionẽ, vt principium, ex quo oritur intellectio, & vt materia, ad quã terminetur; profectò omnia illa phantaſmata impedimento eſſe non poſſunt, quò minus intellectus vnus, vnam non producat intellectionem, vnamque abſtrahat à diuerſis phantaſmatibus, ſpeciem intelligibilem. Quare, ſi vnus eſſet omnium hominum intellectus: diuerſitates phantaſmatum in diuerſis hominibus exiſtentes, intellectualis operationis diuerſitatem producere non poſſent, vt dicit Commentator; non eſt ergo vnus omnibus hominibus intellectus. Sed *dicis*, à Commentatore vnionem intellectus in hominibus poſitam fuiſſe propter ſpeciem intelligibilem, duo ſubiecta habentem, intellectiuum ſcilicet, & phantaſiam hominis. Sed *tùm arguo.* Aut illa ſpecies intelligibilis, eſt actu abſtracta, aut non: ſed eſt ſpecies organica, materialis, intelligibilis in potentia. Si
1. ſecundùm primum modum res ſe habet, haud dubium, quin in phantaſia non erit, ſicut in ſubiecto: phantaſia ſiquidem eſt virtus organica, & materialis. At verò ſi ſecundùm modum res procedat; profectò in intellectu eſſe non poterit, eò quòd eſt virtus immaterialis, & non organica: fieri ergo non poteſt, vt ea ſpecies ſimul ſit in duobus ſubiectis, quorum vnum ſit intellectus, alterum verò phantaſia. Nec valet præterea, quod dici ſolet, illum vnum intellectum omnibus adeſſe hominum phantaſmatibus, nam infiniti penè cùm ſint homines 2.
per orbem terrarum, non video quomodo aliquis intellectus excepto duntaxat diuino, poſsit omnibus phantaſijs hominũ præſens eſſe. Nec recipienda eſt illa ſimilitudo de intelligentia, quæ mouet orbem, propterea, quòd non ſit in toto ſuo orbe ſimul & ſemel, ſed in determinata potiùs orbis parte, tametſi totum moueat orbem. Item, ſpecies illa non eſt vna ex parte intellectus, & multiplex pro phantaſmatum diuerſitate, alioqui eſſet vna, & non vna. Quæro præterea, quonam 3.
modo ille intellectus, phantaſmati copuletur ſecundùm operationem? ipſa namque operatio, eſtne ipſa intellectio, an fortaſsis mouere, vel moueri à phantaſmate? Non eſt quidẽ intellectio, quippe quæ non ſit tranſiens operatio, ſed immanens intellectui. Quare, copulatione reali alteri ſecundũ eſſe diſtincto, nequaquam coniungitur, niſi vt obiecto cognito: neque eſt operatio, vtpote mouere phantaſiam, vel moueri à phantaſmate, alioqui huiuſmodi intellectus ad phantaſiam non ſecus ſe haberet, quàm motor ad mobile, quod eſt falſum. Illud præterea motum, vel ſolummodò eſſet intellectus, & ſic homo non intelligeret; vel phantaſia: & ita hoc ſecundum phantaſiam intelligeret, quod eſt abſurdum. Amplius, aut homo eſt ſolus intellectus, aut habet ſubſtantiam 4.
Intellectus, ſeu principium intellectiuum pro forma intrinſeca, & actu formali. Non eſt autem purus intellectus, vt patet: igitur intellectus eſt forma hominis intrinſeca: vnumquodque enim operatur ſecundum quod eſt in actu: & vnum quodque agit, & patitur per aliquod ſeparatum ab ipſo ſe- 5.
cundum eſſe. ſed intellectus eſt principium, & ratio intelligendi: igitur coniungitur homini ſecundum eſſe intrinſecum. Iterùm, illud cuius ratione differentia ſumitur
ſpecifica, eſt illius actus formalis, & intrinſecus; ſed 6.
ſubſtantia animæ intellectiuæ, ſiue intellectiui principij eſt huiuſmodi in homine; ab eo enim, ſecundum cõmẽtatorem in principio *2. de anima*, rationale, hominis ſpecifica differentia accipitur: dicit namque hominem differre à brutis

Rationes.

De vnitate animæ.

Phantaſmata non ſunt forma.

Species intelligibilis in duobus ſubiectis.

Copulatio illa non intellectus.

[illegible]mantibus per intellectum: igitur, intellectus eſt forma ho[illegible]nis intrinſeca. Item, ſi homo eſt aliquod ens, per ſe vnum [illegible] genere, & ſpecie ſpecialiſſima generis ſubſtantiæ; igitur [illegible]tellectus eſt illius forma intrinſeca; includit enim intellectum, & corpus, etiam ſecundum commentatorem, homo ſiquidem non eſſet per ſe vnus, niſi intellectiuum principium, ſui ipſius corporis, actus eſſet formalis, & forma ſibi intrinſeca. Etenim, ex duobus non fit vnum, niſi ſicut ex potentia & actu. Quare ſi ad inuicem copularentur, vt dicit Commentator; neutrum ſanè eſſe poſſet actus alterius, atque ita non facerent vnum per ſe, ſed aggregatione potius, quod eſt falſum: homo enim eſt vnum per ſe, & non ſicut aceruus lapidum. Item, aut anima intellectiua in regendo corpore humano, motoris extrinſeci, aut formæ ſubſtantialis intrinſecæ fungitur officio. Quod ſi motoris ſubeat vicem, haud dubium, quin debeat multiplicari ad multiplicationem hominum.

7\. Nam, quemadmodum diuerſis orbibus, vt dicit Commentator, diuerſa applicatæ ſunt motrices intelligentiæ; ita planè ſingulis hominibus ſingulæ attribuuntur animæ intellectiuæ. Si verò formæ intrinſecæ gerat officium; adhuc quoque, in diuerſis diuerſæ, ac diſtinctæ numero animæ ponendæ ſunt. Nam fieri non poteſt, vt, multorum indiuiduorum, vna numero ſit forma ſubſtantialis. Intellectus ſiquidem ſi eſt virtus animæ; tunc ſicut ad multiplicationem corporum ſequitur multiplicatio animarum; ita planè & intellectuum, ſequi debet. Ampliùs, aut homo habet eſſe ab anima intellectiua; aut ab anima ſenſitiua ſeu vegetatiua. Si ab anima intellectiua: igitur, quot ſunt eſſe hominum; tot quoque erunt animæ intellectiuæ, ſi verò à ſenſitiua, ſeu vegetatiua: igitur, non

8\. eſſet maior & præſtantior brutis animantibus, & plantis, quod eſt abſurdum. Sanè, fieri non poteſt, vt vna exiſtente perfectione, ſecundariæ perfectiones ſibi ipſi aduerſentur in diuerſis hominibus: ex quorum numero, quidam ſunt amentes, alij verò ſapientes, quidam probi, quidam autem improbi. *Prima & ſecunda perfectio.* Quare neceſſe eſt, vt prima perfectio, nempe anima intellectiua, pro multiplicatione hominum, multiplicetur. hoc etiam argumento vtitur commentator contra ſeipſum. *3. de anima.* Sed dicis; ab vna & eadem perfectione poſſe prouenire plures perfectiones, & in vno, & in pluribus hominibus, idque ex diuerſis hominum phantaſmatibus. Sed dictum eſt ſuprà, phantaſmata huiuſmodi non habere eiuſmodi virtutem, quia non ſunt formæ intellectus poſſibilis; ſed ſpecies intelligibilis ab ipſis abſtracta: quæ cum ſit vna, actionum multiplicitatem extrudit. Si præterea omnes homines per vnum intellectum intelligant; vnius ergo, & eiuſdem virtutis, reſpectu quoque vnius, & eiuſdem obiecti, ſimul, atque ſemel plures fierent actiones: quod eſt omnino falſum. Et enim, ſi omnibus hominibus vnus numero eſſet oculus; profectò, ſi eodem tē-

9\. pore ſol videretur, vna eſſet viſio ſolis, licet multi eſſent videntes. Quare, ſi vnus eſt intellectus, reſpectu eiuſdem obiecti, & eiuſdem temporis; vna plane erit intellectio, tametſi multi ſint intelligentes; quod funditus certe euertit fundamenta Auerrois. Denique, ſi homo beatitudinem aſſequitur per intellectum, vt vult etiam philoſophus in ethicis, ſi eius intellectus eſt extrinſecus: quomodo verè erit beatus? Iterū, homo per animam intellectiuam, intelligit, viuit, & ſentit:

10\. igitur eſt illius forma intrinſeca, & actus ſubſtantialis; ſic enim philoſophus ſcripſit *2. de anima*: quod anima ſenſitiua, ſenſum præbeat: & vegetatiua, vegetet: & intellectiua, faciat intelligere. Quod ſi dixeris, illam diffinitionem eſſe æquiuocam; ideoque non oportere, vt quælibet anima ſit actus corporis formalis: dico, hanc non fuiſſe philoſophi mentem, vtpote, qui cuicunque animæ diffinitionem exactiſſimè, accuratiſſimeque adaptauerit. Sed iterùm dices, homo non intelligit, ſed bene percipit intellectum intelligere; quia intellectus præſens eſt, & copulatus modo iam dicto. Sed id nihil habet momenti; nam hoc ipſum percipere intellectum intelligere, eſt intelligere; non enim aliquo ſenſu id percipitur: ſed ſolo intellectu. Ampliùs, inter formas naturales ab Ariſt. anima intellectiua ſiſtitur. *Et 3. de anima cō. 2.* à Cōmentatore

11\. copulatio ponitur prior copulatione ſecundum operationē quæ ab eodem copulatio ſecundum naturam vocatur. Quod

Phyſ. ſi anima intellectiua ſit ſeparata ſecundum eſſe: non ergo ad phiſici, ſed potius ad methaphyſici, indaginem ſpectat, & contemplationem. Præterea, vndecunque, & cuiuſcunque phantaſmatis reſpectu producatur intellectio, ſiue abſolutū

12\. aliquid extiterit, ſiue reſpectiuum, ſi vnus fuerit omnium intellectus, huiuſmodi intellectionis formaliter receptiuus; inde ſequi neceſſe eſt, vt omnes idem intelligant, quod ab vno intelligitur; id enim per ſe conuenit habenti in ſe intellectionem formaliter: quod vero ab iſto, vel ab illo producatur phantaſmate; contingit per accidens. Et hæc quidem ratio magnificat ab ipſo etiam aduerſario. Sunt & alia argumenta, & rationes pro tuendæ fidei, ac rationis veritate; ſed affatim iſta ſufficiunt. Quod ergo non ſit vnus omnium hominum intellectus, dixi.

De tripici anima.

CAP. VIII.

Anima intellectiua in homine eſt eadem numero, & ſenſitiua, & intellectiua.

POſtquàm viſum eſt, non eſſe vnum omnium hominum intellectum; operæ pretium erit, eorum extrudere, atque confutare errores, qui duas aut plures animas in homine eſſentialiter diſtinctas ponere tentarunt. De hoc autem negotio Diuus Auguſt. in lib. de duabus animabus, & alijs in locis apprimè diſputauit. *Duo, inquit, animarum genera eſſe dicunt Manichei. vnum bonum, quod ita ex Deo ſit; vt non ex aliqua materia, vel ex nihilo ab eo factum, ſed de ipſa eius omninò ſubſtantia, pars quæd im proceſſiſſe dicatur, alterum autem malum quod nulla prorſus ex parte ad Deum pertineat: vnde illud ſummum bonum. hoc verò ſummum malum prædicant: atque iſta duo genera fuiſſe aliquando diſcreta, nunc eſſe commixta.* *Dua animæ.* Verùm doctiſsimè, acutiſsimeque huiuſmodi errorem confutat Auguſtinus. *Si, inquit, illud malum genus animarum antequam bono miſceretur, aliquam habuiſſet voluntatem; abſque ſine voluntate, ſine peccato, & innocens erat, & ideo nullo modo malum.* *Auguſt. rationes.* *Quod ideo malum, quia, licet eſſet ſine voluntate, tanquam ignis, ſi bonum tamen attigiſſet, violaret atque corrumperet. ſed quantum eſt nefas, vt natura mali valeat commutare Dei partem, & ſummum bonum violare? Non ergo illud genus malum animarum erat ſine voluntate. Quod ſi voluntas inerat; profecto inerat cogente nullo motu animi ad aliquid, vel non amittendum, vel adipiſcendum: hoc autem aliquid, aut bonum erat, aut bonum putabatur; non enim aliter appeti poſſet. ſed in ſummo malo ante commixtionem quam prædicant, nullum vnquam bonum fuit: vnde igitur ibi vel ſcientia, vel opinio boni eſſe potuit? An nihil volebant, quod illud bonum appetabant? Sane præclara voluntas, & omni laude prædicanda, qua ſummum & verum bonum appetitur.* Hæc Auguſt. cuius ſenſus eſt, quod nullo pacto ſit in rerum natura genus animarum malum, quod ſummum malum appelletur: *Summum malum non dari.* nam cui ineſt voluntas appetendi bonum; malum dici non poteſt. Deinde, bonum, illud extra ſe poſitum, vnde cognouerant? Si intellexerant; quid tali mente præclarius? ſi oculis corporeis viderant; quanta ipſorum laus & felicitas? Itaque, quicquid vel in illis oculis, vel in iſtis mentibus fecit Deus, vt ab his poſſit videri diuina ſubſtantia: magnum & ineffabili laude digniſsimum bonum fecit, ſi autem non factum ſed ipſum per ſe tale, ac ſempiternum erat; difficile hoc malo quicquam melius inuenitur. Non eſt igitur malum animarū genus. 2. Ampliùs ſi hæ animæ bonæ ſint; quia iuſtitia ſeu bonitate? ſi verò illæ malæ, naturanè an voluntate? non natura, quia omnis natura bona eſt, voluntate ergo. ſed mala voluntas magnum eſt bonæ naturæ indicium, non eſt ergo per ſe ſummum malum, malarum genus animarum. 3. Hoc idem ponit lib. retract. Dicunt Manichæi, inquit, duas nos habere animas, quarum vnam partem Dei appellant. alteram verò dicunt eſſe de gente tenebrarum, quam non condiderit Deus, *Retract. lib. 1. cap. 15.* & quæ ſit Deo coæua, & has ambas animas, vnam bonam, alteram malam, quam propriam carnis eſſe dicunt, quamque volunt eſſe gentis tenebrarum, illam verò bonam ex aduentitia Dei parte, quæ cum tenebrarum gente conflixerit, atque vtrumque miſcuerit. Et omnia quidem bona hominis illi bonæ animæ, mala verò malæ tribuunt. Adhibere quoque ſolent ad ſuam ſententiam ſuſtinendam illud Apoſtoli: *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c. Non multi ſapientes ſecundum carnem,* & quod alia ſit ſapientia carnis, & alia ſapiētia ſpiritus (quæ vtriq; nō poteſt dici ſapientia, niſi ſit anima carnis, caro præterea pugnat aduerſus ſpir. & ſpiritus aduerſus carnē. *Orig. lib. 12 cap. 4. Galat. 5. 1. Cor. 2.* Sed hæc duo animarū genera in homine ſic intelligēda ſunt, quod anima adhærēs carnis libidinibus, ad gentē pertineat tenebrarū, adhærēs verò ſapiētiæ ſpiritui, ſpiritualis efficitur, & cæleſtis. Magnū profectò vnius animæ ſignū, quòd libera voluntate huc & illuc ferri; hinc atq; hinc referri poteſt. Nā hoc modo libet, hoc verò decet, quorum nos in medio poſiti flutuamus. Nec mirum; ita enim nunc conſtituti ſumus, vt & per carnē voluptati affici, & per ſpiritum honeſtate poſſumus, & hæ quidē duæ animæ, hoc eſt, duæ affectiones eiuſdem animæ ſunt. Quædam enim voluptatibus adhærens carnis, caro, dum vero ſpiritus mentiſq; atq; rationis ſequitur imperium ſpir. appellatur. In eccleſiaſt. præterea dogmatibus idem confirmat. *Neq; duas, inquit, animas eſſe dicimus in vno homine, ſicut Iacobus & alij Syriorum ſcribunt: vnam animalem, qua animetur corpus, & immixta ſit ſanguini; & alteram ſpiritualem, quæ rationem miniſtret. ſed dicimus vnam eſſe eademq; animam in homine, quæ & corpus ſua ſocietate viuificet; & ſemetipſam ſua ratione diſponat, habens in ſeſe libertatem arbitrij vt in ſuæ ſubſtantiæ eligat cogitatione quid vult.* *Eccle. dog. cap.* Quòd ergo non ſunt in homine di-

De triplici anima. cunt Manichæi, dictum eſt ſatis. Iam reliquum eſt oſtendere, quòd anima intellectiua in homine ipſa ſit & vegetatiua & ſenſitiua, quippe quæ eminenter has contineat. Cæterùm, operæpretium fuerit ſcire quandam eſſe continentiam, qua ſuperius ad inferius comparatur, atque de eo in primo modo dicendi per ſe prædicatur; ſic enim homo continetur in animali, & quælibet certè ſpecies in ſuo genere. *Continentia formalis.* hoc autem modo vegetatiuum non continetur in ſenſitiuo, neque ſenſitiuũ in intellectiuo; non enim ſunt ſubalternatim poſita: alioqui vnũ ſine altero inueniri nõ poſſet. Itaq; ſe habẽt ſicut duo genera, quorum vnum perfectius, alterum imperfectius habetur: inter quæ, ſicut inter numeros, & figuras, ita naturæ ordo verſatur. *Tertiũ de anima. 31.* Nam quemadmodum à trigono non eſt tranſitus ad tetragonum, niſi ſecundum contineat primùm; ita planè à vegetatiuo non ſit tranſitus ad ſenſitiuum, niſi ſecundum contineatur à primo, & imperfectius à perfecto. Eſt autem & continentia materialis, qua vnum fundatur in altero, vtpote ſenſitiuum in vegetatiuo: *Materialis continentia.* propterea quòd in his inferioribus radicem ſiſtat omnis gradus viuendi: eò quòd omne viuens inferiùs opus habeat nutritione, quæ vegetatiui eſt operatio. Cùm verò dicat philoſophus trigonum in tetragono contineri; ſicut vegetatiuum in ſenſitiuo: *2. de an. t. 31.* de hac quidem continentia non eſt locutus; quandoquidem contrario modo res ſe habeat: ſiquidem in inferioribus omnis vitæ fundamentum, eſt vegetatiuum. Quare, ſecundùm hunc modum, ſenſitiuum eſt in vegetatiuo, & omne ſuperius in ſuo inferiori. Alia eſt continentia virtualis, ſeu perfectionalis, *Continentia virtualis.* quæ à philoſopho potentia, id eſt, potentialis appellatur; & hæc quidem totam continet virtutem inferioris, & ſuam ipſius, quæ eſt maior, & præſtantior. hoc autem modo dixit philoſophus vegetatiuum in ſenſitiuo, & ſenſitiuum & vegetatiuum in intellectiuo contineri, potentia, hoc eſt, virtute actiua. Ex hoc autem non licet inferre, quòd ſuperius producat inferius: ſed quia potiùs valet omnem producere operationem, quàm poterat inferius. His igitur ſic annotatis, dico, fieri non poſſe, vt plures animæ per eſſentiam differentes in homine inueniri poſſint; alioqui non eſſet vnum ſimpliciter animal, cuius eſſent animæ plures. *Vna anima in homine.* Nihil enim eſt ſimpliciter vnum, niſi per formam vnam, à qua habet eſſe: ſiquidem ab vno eodemque res habet, vt ſit & ens, & vna: proinde quæ à diuerſis formis, diuerſa nomina mutuârunt; non ſunt ſimpliciter vnum, veluti homo, & albus, grammaticus & philoſophus. Quare, ſi homo albus ab anima vegetabili haberet, vt eſſet viuum, à ſenſibili verò, vt ſit animal, à rationali autem homo; haud dubium, quin vnum ſimpliciter dici non poſſet. Quam ob cau- *1. de anima* diſputat philoſ. contra eos, qui plures animas in homine poſuêre: modum, inquirens, quo ex pluribus vnum fiant, & quidem non eſt fas dicere, per corporis vnitatem, vnum fieri; cùm corpus ab anima, & contineatur & vnum fiat.

Rationes.

1\. Quæ præterea à diuerſis prodeunt, ſeu producuntur formis,

2\. ſi formæ inordinatæ ad inuicem extiterint; per accidens de ſe ipſis prædicantur, vtpote album, & dulce in melle: ſeu nigrum, & grammaticum in homine. ſi verò ordinem habuerint ad inuicem, prædicantur in ſecundo modo dicendi per ſe.

3\. Quòd ſi alia eſſet forma, à qua Ioannes eſſet animal, & alia, a qua & eſſet, & diceretur homo; alterum iſtorum ſequi neceſſarium eſſet; vel quòd vnum de altero prædicaretur per accidens, ſi ordinem non haberent ad inuicem; vel ſaltem in ſecundo modo dicendi per ſe, ſi vna animarum præambula eſſet ad aliam. ſed neutrum iſtorum eſt admittendum; animal enim de Ioanne, atque de homine prædicatur in primo modo dicendi per ſe: vna igitur, eademque eſt forma ſubſtantialis, qua Ioannes, tum animal, tum homo eſt: alioqui animal non verè prædicaretur & de homine, & de Ioanne.

4\. Ampliùs, quemadmodum in rerum ordine animata perfectiora, atque præſtantiora ſunt inanimatis, & animalia plantis, & homines brutis animantibus: denique ſingulis in rebus diuerſi ſunt perfectionis gradus, atque naturæ; ita certè res ſe habet in intellectiuo, ſenſitiuo atque vegetatiuo: proinde ſpecies rerum numeris à philoſopho comparantur; numeri ſiquidem additione, ſubtractioneque vnitatis, ſpecie diſtinguuntur. *6. Met.* Et *2. de anima 31.* vnam animam ab altera contineri affirmat, ſicut dictum eſt. Quare, ſi anima intellectiua, ſua virtute contineat, quicquid ſenſitiua habeat brutorum & plantarum nutritiua, ſicut ſuperficies, cui indita eſt pentagona figura, non per aliam, quàm per ſeipſam, eſt tetragona; proculdubio vna eſt anima in homine, nempè intellectiua, quæ ſua potentia, ſeu virtute cæteras continet. Conſueuêre nonnulli & alia vti diuiſione, quæ in primam ferè incidit: Sub vna, inquiunt, forma nonnullæ continentur eminenter, virtualiter, aut formaliter. *Eminenter.* Et eminenter quidem, veluti aurum eſt argentũ, plumbum, & omne denique metallum, puta, quia & continet argenti perfectionem, & eminet, aut quia illius perfectio argenti perfectioni emineat. Quo planè argumento vſi ſunt ſapientiſsimi quique à quibus præclarè dic[illegible] *De [illegible] animæ.* omnia, & ſuper omnia eminere: virtualiter [illegible] *Virtu[illegible]* eſt omnia, quæ generantur, & corrumpuntur; [illegible] virtus generabilium, atque corruptibilium: [illegible] quando vnum eſt de eſſentia alterius. Volunt [illegible] ſolùm virtualiter, & eminenter animam intelle[illegible] & ſenſitiuam, & vegetatiuam; verùm etiam formaliter; nam *Formalis.* formaliter homo eſt animal, & viuens. Modus verò, quo iſtarum trium ſit vnio, eſt talis. completa ſiquidem omni ex parte corporis humani formatione, anima intellectiua accedit, priori corrupta, cum ſuis omnibus accidentibus vſque ad primam materiam excluſiuè. Itaq; primò in embrione ſit vegetatiua: poſtea adueniente ipſa ſenſitiua, prima corrumpitur; remanetque ſenſitiua, quæ eſt ſimul vegetatiua, & ſenſitiua: demùm adueniente intellectiua; ſenſitiua, quæ præfuit, corrumpitur; ſicque relinquitur ſola intellectiua, quæ eſt ſua virtute & ſenſitiua, & vegetatiua. Quomodo ergo ſit vna forma, anima ſcilicet intellectiua in homine, & quilibet hominum habeat propriam formam: dixi.

CAP. IX.

Argumenta contraria.

NOn defuere homines acri, ac ſubtili ingenio præditi, qui partis contrariæ tuendæ amore incenſi, aduerſus primam ac veram doctrinam pugnare non erubuerint: ſic arguentes: Si, inquiunt, authore philoſopho in libro de animalibus, fœtus in vtero prius viuit vitã vegetatiuã, nutritur enim & creſcit: deinde ſenſitiuam, quando ſentit, & mouetur. Cum ergo vtraque anima ſit animatus; vel animæ huiuſmodi remanent poſt aduentum intellectiuæ, vel corrumpuntur. Remanent autem: quia ſi corrumperentur per plures progreſſus hominis; generatio, ſiue progreſſus generatiuus fieret. Igitur homo non ex ſola conſtat anima intellectiua. Ampliùs, ſi ab anima intellectiua virtualiter continentur ſenſitiua, & vegetatiua: profectò ab eadem produci poſſunt: virtualiter enim aliquid cõtinere, arguit virtutem producendi. Sanè, ſi eadem anima in homine ſit intellectiua, ſenſitiua, & vegetatiua: proculdubio quidquid homini per intellectiuam ineſſet, per ſenſitiuam quoque, & vegetatiuam ſimiliter ſe haberet, & è contra, eò quod eſt ſimpliciter vna: quare, per ſenſitiuam eſſet riſibilis; atque ita omne ſenſitiuũ eſſet riſibile. Ampliùs, ſi idem eſt in homine eſſe rationale, animal & viuens: igitur ab vna differentia, ſeu forma ſpecifica omnia iſta manarent: nam genus à materia, differentia verò ſumitur à forma, authore philoſop. *7 met.* Sed rationale differentia hominis conſtitutiua ab anima ſumitur intellectiua: animal verò, ex quo conſtat corpus animatum, ab anima ſenſitiua: non ergo in homine anima intellectiua eſt eadem cum ſenſitiua, quippe quæ ſicut materiale ſuppoſitum eam præſupponat. Adde, quod intellectiua ab extrinſeco accedit, ſenſitiua verò, & vegetatiua ex ſemine proficiſcuntur, animæ ergo illæ tres vna ſubſtantia in homine eſſe non poſſunt. Ampliùs, quod eſt alicuius ſubſtantia, non poteſt alterius accidens eſſe, vt dicitur in phiſicis. ſed ſenſitiuum in animantibus eſt ſubſtantia, ſimiliter vegetatiuum in plantis: in homine ergo accidentia eſſe nequeunt. Quare, in homine non erunt potentiæ, quæ ſunt virtutes, & accidentia. Homo profectò eſt animal equo præſtantius, idque animæ ſenſitiuæ gratia; igitur ſenſitiua in homine, eſt ſubſtantia, & non virtus. Iterùm, homo & leo ſunt eiuſdem generis, quia in animali per ſe conueniunt: & nonniſi propter animam ſenſitiuam, igitur ſenſitiua in homine non eſt ſubſtantia; nam quemadmodum in leone intellectiua non eſt ſubſtantia: ita planè & intellectiua in homine: par ſiquidem ratio in vtroque eſſe videtur. Ariſt. præterea in vno animatum vnam conſtituit animam, ceteras verò dicit eſſe potentias, ergo quod prius. Per vnam præterea eandemque formam, duo actus ex omni parte contrarij, nequaquam proficiſcuntur, & quidem reſpectu eiuſdem obiecti, ſed appetitus animæ ſenſitiuæ diſſentit, imò acerrimè pugnat aduerſus appetitum animæ rationalis, vt non quæcunq; volumus, illa facere deceat: igitur ab vna forma non prodeunt. Reuera, ſi noſtris in ſenſoriis mediante anima ſenſitiua, ſenſationes fiunt, non autem mediante intellectiua, alioqui poſt mortem remanerent: igitur ſenſitiua & intellectiua non ſunt eadem anima in homine. Præterea, ſi ita res ſe haberẽt: tunc multa ſequerentur abſurda, & à vera philoſ. diſſona. Inprimis, tunc homo non gigneret hominem, omne enim animal generat per formam, quam generat in materia. ſed anima intellectiua non eſt huiuſmodi, vt dictum eſt: igitur homo deterior eſſet cæteris animantibus. Deinde, nulla eſſet nutritio, imo in brutis perfectior nutritio inuenitetur. Quare, præter intellectiuam, neceſſaria eſt homini anima, quæ nutritione conſeruetur: nam ſi nulla forma ſit in homine præter intellectiuam, tunc nunquã poſſet corrumpi, cor-

iplici 1. pi: corruptio namque ſemper eſt alicuius formæ. at anima intellectiua eſt incorruptibilis, & in homine non eſt alia forma, niſi intellectiua: eſſet ergo incorruptibilis. Ampliùs, illæ animæ ſunt diuerſæ ſubſtantiæ, quarum vna eſt forma materialis, corpori inhærens humano, altera autem minimè. ſed anima intellectiua non eſt forma inhærens corpori humano; quia non eſt in materia indiuidualis, alioqui eſſet corruptibilis ſecundum materiam: in cauſa autem eſt, quia omnis forma habens contrarium, per ſe, ſiue per accidens, hoc eſt, ſecundum ſuas diſpoſitiones, eſt corruptibilis. *1. de gen. com. 50* ſed diſpoſitiones præcedentes animæ intellectiuæ acceſſum ſunt contrariæ: ipſa ergo eſſet corruptibilis. At anima ſenſitiua inhæret corpori hominis, aliter homo non haberet formam indiuidualem & propriam; igitur ſunt ſubſtantiæ diuerſæ, & non vna, & eadem anima. Item, omne agens vniuocum producit ſibi ſimile in ſpecie, vt omnibus conſtat. ſed homo eſt agens vniuocum, quippe, qui generat ſibi ſimilem
70. in ſpecie, ex materia, & ſole. Producit ergo formam, qua homo genitus eſt homo, non quidem intellectiuam, quia venit deforis, ergo ſenſitiuam; ergo quod prius. Amplius, contra modum, quo iſtæ tres animæ vniuntur, ſic arguo: ſi præcedentes diſpòſitiones corrumpuntur, accedente anima intellectiua; aut id quidem per ſe continget, aut per accidens. non certè per accidens: nihil enim corrumpitur, niſi vt ſuapte natura corruptibile eſt. Cùm ergo illæ diſpoſitiones habeant corruptiuum; per ſe igitur, & non per accidens corrumpuntur: ſed neque etiam per ſe corrumpuntur: quandoquidem quod per ſe corrumpitur, à contrario corruptiuo corrumpatur. ſed forma ſequens, & per accidentia, quæ illam ſequuntur, non ſunt illis contraria, vtpotè cùm ſint eiuſdem generis, imò eiuſdem ſpeciei. In aduentu igitur nouæ formæ nequaquam corrumpuntur. Et reuera, non corrumpuntur in tempore; quia non in tempore nouæ formæ ſequente inductione, propterea quòd eo in tempore minimè ſint. neque in tempore præcedente, cùm continuò antea generarantur: ideoque tunc corrumpi non poterant; neque in inſtanti, vtpote, quia eo modo res corrumpitur, quo & generatur: quemadmodum videre eſt in forma ſubſtantiali, quæ citò ſit, atque citò corrumpitur. Cùm verò, teſte Auerroe, huiuſmodi diſpoſitiones ſucceſsiuè generentur; haud dubium, quin & ſucceſsiuè corrumpantur: ergo quod prius. Præterea, ſi corrumpantur in inſtanti, in eo vtique inſtanti corrumpi neceſſe eſt, in quo vltima forma introducitur. at in illo corrumpi non poſſunt, propterea, quòd omne corruptum eſſe præcedit alterari: atqui continuò ante hoc perficiebantur, & non alterabantur ad corruptionem: in illo ergo inſtanti corrumpi non poſſunt, Ad hæc accedit, quòd illæ diſpoſitiones fruſtra inducerentur; ſi in aduentu illius rei, cuius gratia ſunt poſitæ, corrumperentur. Amplius, ſi in aduentu nouæ formæ deſinerent; tunc certè in illo priori, in quo materia præcederet formam, ipſa vtique nuda remaneret materia, & ita indifferens ad omnes formas: quod fieri non poteſt; ſic enim nullam caperet formam, cùm non magis ad vnam, quàm ad alteram à ſuo appetitu moueretur. Ariſtoteles præterea dicit, agentium actum in propria & diſpoſita materia inueniri: In aduentu igitur nouæ formæ præcedentes diſpoſitiones non corrumpuntur.

CAP. X.

Soluuntur Argumenta.

AD *primum* dicitur, Embryonem prius viuere vitam vegetatiuam: qua abiecta, ſenſitiuam accedere: poſtremò intellectiuam, cæteris prioribus excluſis, atque corruptis. Nam cùm anima intellectiua corpori vniatur humano, vt forma ſubſtantialis; fieri non poteſt, vt præter eam,
ſub- aliqua alia forma ſubſtãtialis inueniatur in homine. Etenim,
1. cùm forma ſubſtantialis det eſſe ſimpliciter; hac de cauſa eius acceſſu, aliquid ſimpliciter generatur & receſſu corrumpitur Quare, præter animam intellectiuam, in homine alia inueniretur forma ſubſtantialis; haud dubium, quin per aduentum intellectiuæ, nihil ſimpliciter generaretur, neque per eiuſdem defectum corrumperetur; quæ omnia conſtat eſſe falſa. Nulla ergo forma ſubſtantialis eſt in homine; excepta anima intellectiua, quæ ſua virtute continet inferiores formas. Itaque in aduentu intellectiuæ, non ſolùm corrumpuntur priores formæ; ſed earum quoque accidentia. In cauſa autem eſt, quia accidentia materiæ primæ immediatè non inſunt; ſed ipſi potius compoſito. quare corrupta forma, vtpote vegetatiua, & ſenſitiua, quam comitabantur, & ipſa quoque corrumpi neceſſe eſt. *Ad 2.* dico, animam intellectiuam ſua virtute omnes illas formas continere, quia eorum operum poteſt eſſe principium, quorum & illæ eſſe cenſentur, & ſunt. Ex hoc autem non ſequitur, quod producendarum virtutem illarum habeat animarum. *Ad confirm. reſp.* quòd quamuis per animam intellectiuam homini inſit, vt ſit homo, & animal, & viuens; non ob id tamen neceſſe eſt, vt quidquid ineſt homini, quatenus homo, inſit ei quatenus eſt animal, & viuens. Licet ergo eadem forma ſubſtantialis in homine ſit intellectiua, ſenſitiua, atque vegetatiua: id nihilominus quod competit ei per intellectiuam, non competit per ſenſitiuam, & vegetatiuam. vnde neceſſe eſt ad caput redire, nempè animam intellectiuam, omnes illas formas ſua virtute continere. *Ad 3. dico*, non opus eſſe, pro diuerſis in- 3.
tentionibus logicis, quæ modum intelligendi conſequuntur, in rebus naturalibus diuerſitatem accipiendam eſſe, cùm à ratione vnum idemque apprehendi poſsit. Quare, cùm anima intellectiua, quidquid habent ſenſitiua, & vegetatiua, ſua virtute contineat, & adhuc amplius, ſuam ſcilicet, præſtantiorem, nobilioremque naturam; idcircò ratio valet ſeorſim conſiderare, quod ad virtutem ſenſitiuæ, veluti ad quoddam materiale, & imperfectum attinet. Et quia inuenit homini, ac cæteris animantibus quoddam commune; ideò ex eo, generis rationem formauit. Porrò, id, in quo anima intellectiua cæteris præſtat animabus, formale, & completiuum appellauit, indeque diſtinxit hominis differentiam. Ex quo patet, quòd non ſint duæ animæ ſubſtantiales in homine collocandæ. Et cùm infers, quòd intellectiua extrinſecus accedit; dico id verum: non tamen ſine diſpoſitione vegetatiuæ & ſenſitiuæ, quæ vt diſpoſitiones in fieri intrinſecus accedebant. *Ad 4.* vegetatiua, & ſenſitiua in homine eſt ſub- 4.
ſtantia, quæ nimirum eſt anima intellectiua, à qua eminenter & virtualiter reliquæ continentur. *Ad 5.* Quamuis homo, & 5.
animantia rationis expertia, per ſenſitiuam, quæ eſt ſubſtantia, in animali conueniant; ex hoc tamen non ſequitur, quòd ſi ſenſitiua in bruto non ſit intellectiua, in homine ſimiliter ſe habeat; homo enim & brutum ratione animalitatis in animali conueniunt; animalitas verò in bruto, non eſt humanitas, ſicut eſt in homine; non eſt ergo ſimilis ratio. *Ad 6.* di- 6.
co, actuum diuerſitatem nõ arguere ſeu oſtendere animarum diſtinctionem, cùm ab vna eademque forma prodeant; diuerſa tamen ratione, & reſpectu: nam eadem ànima quâtenus cœleſtibus inhæret, cœleſtia appetere dicitur; quatenus verò terrenis incumbit, terrena ſapit, terrigena effecta. *Ad confirmationem reſpondeo*, aſſerens in anima ſenſibiles ſpecies inueniri, tametſi quoad dependentiam in eſſe, & in conſeruari, à ſenſorijs profluant potentijs. vnde fit vt hoc modo corruptibiles ſint. *Ad 7.* dico, hominem gignere, & vegetatiuam 7.
& ſenſitiuam: quæ tamen adueniente intellectiua corrumpuntur: generat autem hominem, non quia in materia formam gignat, cum intellectiua deforis accedat; ſed quia in materia diſpoſitionem aduehit, abſque cuius adminiculo, intellectiua nequaquam accederet, eo quod ſit actus corporis phyſici, organici, in potentia vitam habentis. hac de cauſa nonnulli moti ſunt, vt formam corporeitatis ponerent: quam poſt elementarium inductionem formarum, in materiam aduenire affirmant humanam: quamque pro hominis generatione parentes inducunt, vnde & hac forma corrupta, & homo corrumpi dicitur. hæc autem in eodem ſimul inſtanti in materia recipitur, in quo intellectiua ad corpus accedit. Rationi namque conſentaneum eſſe videtur, vt à diuerſis diuerſæ formæ producantur, à parentibus forma corporeitatis: *Forma corporeitatis.*
à Deo autem anima intellectina. Sed *in 3. Pymandri* de hac re locuti ſumus. Modò id ſuffecerit dixiſſe, ex hoc hominis generationem, quatenus eſt homò, ſaluari non poſſe. Etenim homo, eſt homo per animam intellectiuam, quæ à Deo immediatè creatur, & infunditur. Quare, ſi ita res ſe haberet; tunc homo non eſſet generabilis, neque corruptibilis: quod eſt manifeſte falſum. Itaque quemadmodum iſti dicunt, hominem fieri, quia corporeitas producitur: ita plane nos aſſerere valemus, hominem fieri, non quia eius forma à parentibus propagetur, ſed potius, quod adueniat in materiã diſpoſitam: corrũpi verò, cùm à materia recedit: atque ita dicimus hominẽ ſimpliciter fieri, & corrũpi. Ad illud de nutritione, *Nutritio.*
dico, hominẽ nutrire: quia eius forma de nouo ſit in pluri & noua materia. *Ad 8.* dico, animã intellectiuã eſſe corporis hu- 8.
mani formam ſubſtantialem, à qua habet eſſe, & viuere; & cũ dicis non formari in corpore, dico eatenus in corpore formari, quatenus debita diſpoſitio ab agente naturali in corpore producitur, ſine qua anima intellectiua non accederet, & id ſufficere pro tuẽda illius virtute: hoc enim modo non paruũ eſt animæ rationalis inſigne, quod ab agẽte creato produci nõ poſsit. *Ad 9.* Similiter patet reſp. homo enim generat homi- 9.
nem, diſpoſitionẽ inducendo per quã anima rationalis corpori vnitur: vnde generat ſibi ſimile in ſpecie. Decet autem hominis dignitatem, vt vna ſit illius ſubſtantia, & forma; tum quia vnius rei, vnum ſit eſſe; tum quia diuerſæ animæ diuerſa producnnt animata: homo autem, & vna res eſt & vnum animatum. præterea, quo aliquid eſt

De triplici anima.

De triplici mente. perfectius: eo plane eſt ſimplicius: & per vnam hominis ſubſtantiam ſaluari poſſunt omnia ipſius accidentia: igitur vna eſt forma hominis ſubſtantialis. *Ad 10.* dici poteſt, diſpoſitio-
10. nes illas bifariam eſſe corruptibiles: per accidens quidem corruptione ſubiecti, cui inerant: per ſe verò, aduentu contrarij corruptiui. Et cùm inſtas, quòd forma ſequens ſit eiuſdem ſpeciei, negatur aſſumptum; anima enim intellectiua, & ſenſitiua differunt ſpecie, tametſi, vt eſt intellectiua ſit eadem ſubſtantia. Et cùm iterum inſtas de tempore corruptionis, in inſtanti eas omnes corrumpi, affirmo: ita vt primum inſtans eſſe formæ ſequentis, ſit primum non eſſe formæ, & diſpoſitionum præcedentium. Alteratio præterea præceſſit, diſponens corruptionem formæ prioris & generationem formæ ſequẽtis. Quare vegetatiuæ corruptionem præceſſit alteratio; adueniente autem ſenſitiua, receſſit ſimul cum ſuis accidenti-
11. bus: & hæc quidem deſinit eſſe aduentu intellectiuæ. *Ad 11.* ſi quis diceret aliquid poſſe corrumpi, nulla præcedente alteratione ad illam diſponẽte, nullum plane abſurdum diceret, modò corrumpatur per accidens, alterius ſcilicet corruptione, ſicut eſt in propoſito, vbi diſpoſitiones formæ præcedentis corrumpuntur corruptione eius formæ, cuius erant. Hanc ob cauſam ſcire oportet, quòd terminus alterationis præcedentis, ſit generatio formæ ſubſequentis; ad cuius profectò introductionem præcedens illa alteratio diſponebat. Quare, ſi alteratio eſt intenta ab agente propter ſeipſam, & non per accidens, alterius ſcilicet gratia: tunc proprio ac intrinſeco clauditur termino. Cùm verò intenditur alterius gratia: alieno vtique concluditur termino, ſicut eſt in propoſito: non ergo illæ diſpoſitiones perficiebantur, quia non gratia ſui, ſed aduenientis formæ alterebantur. Et cùm inferſ, illas eſſe inanes, & inutiles, non approbo; propterea, quòd non diſpone-
12. bant ad factum eſſe, ſed ad fieri, quæ non remanent adueniente fine, cuius gratia ſunt poſitæ. *Ad 12.* & vltimum, negatur ſequela illius illationis: quandoquidem primum inſtans eſſe formæ ſequentis, ſit primum inſtans non eſſe formæ præcedentis. *Ad philoſ.* autem authoritatem dico, omnem quidem actum ita diſpoſita materia fieri; non certe diſpoſitione pro facto, ſed quæ inducta fuerit pro ipſo fieri. Et hæc dicta ſint pro argumentis.

CAP. XI.

Philoſophorum ſententiæ de triplici anima.

REi magnitudo atque grauitas me vrget, vt ſapientum ſententias, rationeſque exquiram, ad veritatis cõplementum, dilucidationemque plenius habendam: proinde nonnullorum philoſophorum, qui de hac re abundè diſſerteque diſputarunt, in medium afferre curaui. Et in primis noſtri magni Mercurij authoritatem, veramque philoſophiam; is enim in ſuo Pymandro triplicem mentem poſuit, & quidem diſtinctè atq; dilucidè: nam in primo dialogo Deum mentem appellat, cuius germen eſt verbum lucidum: Germen mentis, inquit, verbum lucidum, Dei filius. Et circa finem quinti, nominat mentem intelligentem: Mens quidem, ait, intelligens, pater fabricans, Deus efficiens bonum, bona faciens omnia. Et circa finem octaui, vocat mentem incorpoream, & bonam: Ad primum, inquit, Deum, vt incorpoream & bonam mentem, homo ſua mente conſurgit. In fine autem vndecimi, modum oſtendit, quo Deus mens cognoſci poſſit, per intellectum ſcilicet; nam cognitio fit à ſimili: Mens, inquit, in ipſa intellectione conſpicitur, ſeu intelligitur. Porrò, *in principio 12.* dicit hanc mentem ab eſſentia Dei naſci, & ab eius eſſentia nunquam eſſe diuiſam: ſiue filium Dei, ſiue ſpiritum ſanctum intelligat. Et ab hac dicit hominibus tribui, vt dijs ſimiles reddantur: animantibus verò rationis expertibus, vt ſenſu, & natura ſenſitiua prædita ſint. Itaque Deus apud Mercurium, eſt mens fœcunda, pariens alteram mentem, & mens, & germen, tertiam mentem: vnde tres mentes, & vna mens, tres perſonæ, & vna eſſentia. Mens intelligens, mens bona, faciens bona omnia. Eſt & alia mens, donum ſcilicet Spiritus ſancti, quod à Dauid vocatur donum intellectus: Intellectum tibi dabo. Hanc verò mentem non omnibus quidem impendi, affirmat, quippe quia non omnes apti ſunt, vt eam recipiant. Vnde *in 2. dialogo* Pymandri ait: *Deus profectò mens non eſt,* inquit, *at verò vt ſit mens, cauſa eſt.* Et eſt ſenſus, Deus non eſt eſſentialiter ſuum donum creatum, ſed ſuo quidem dono efficit, vt mens humana & angelica, ſuo fungatur officio, ac ratione vtantur: eodem modo Deus non eſt ſpiritus, ſed cauſa, qua ſpiritus extat: neque lumen, verùm cauſa qua lumen exiſtit, hoc eſt, eſt ſupra omnem mentem, ſupra omnem ſpiritum, ſupra omne lumen, & omnium iſtorum cauſa, principium, & origo. In 4. Pymandri, in cratère patulo à Deo locatam fuiſſe, affirmat, de quo in quinto libro plurima dicta ſunt. Denique *12. dialogo* dicit, hac mente libidines frenari, ac bona animæ procurari: denique

Mercurius de triplici mente.

Deus mens.

Mens donum Spiritus S.

Homo mens. dial. 9.

paſsiones prorſus omnes cohiberi. Tertia verò mens, eſt homo, quem bonas ac malas notiones concipere, affirmat: *Mens,* inquit, id eſt, hominis anima intellectiua, *omnes notiones concipit, bonas quidem quoties à Deo ſemen infunditur, cõtrarias autẽ cum à dæmonibus quibuſdam ſpermata iaciuntur:* vnam animam, vnamque mentem in homine collocauit, nec ab ea ſenſitiuam diſcreuit. *Quamobrem* (inquit in eodem dial: 9.) *ſenſus & intelligentia in homine, inuicem ſunt connexa, & conſpirant inuicem.* Hæc eſt vera de animæ humanæ vnitate, magni Mercurij philoſophia. Plato in Timæo, triplicem videtur animam ponere, & quidem loco diſtinctas, nempè vegetatiuã in hepate, pro ſui actione perficienda: rationalem in cerebro: & ſenſitiuam in corde. Alij dicunt, propter ideas huiuſmodi animas à Platone fuiſſe diſtinctas. Cùm enim dicat, Mercurium, ſiue aliquem alium hominem eſſe animal, quò eius forma animalis idea participat: hominem verò, quò hominis idea: inde fit, vt quemadmodum ideæ, quibus participat, diuerſæ ſunt; animæ quoque diuerſæ ſint. Verùm enimuerò, vt Platonici ſentiunt de mente Platonis, vna tantum anima rationalis ſcilicet eſt in homine, ſubſtantialis, indiuiſa, in ſe conſiſtens; quæ neque capiti velut ſubſtentaculo, commendata eſt, ſed potiùs vt inſtrumento ipſius accommodata. Partem autem corpoream, & ſenſitiuam, proprijs, aptiſque membris accommodauit; quibus ſuos affectus ſuaſque paſsiones exercere valeret. Quã ob cauſam audaciam & iracundiam in ſede cordis collocauit, in iecoris verò concupiſcentiam. Hæ igitur vires ſunt vnius eiuſdemque animæ, pro diuerſitate membrorum, atque officiorum, non autem pro ſubſtantiæ ratione diſtinctæ. Vnam ergo animam in homine ex Platone agnoſcimus, nõ ſubſtantia, ſed affectu diſtinctam, pro incolatu huius habitationis, & huius temporis: Duo, ſunt, inquit, genera morborum animæ, inſania, & dementia. Quæcunque igitur paſsio alterutrum iſtorum infert, animi ægritudo eſt nuncupanda: idcircò voluptates doloreſque admodum vehementes, morborum animæ omnium grauiſsimi iudicandi. Non dixit animarum, ſed animæ, propter animæ vnitatem in corpore exiſtentis; quapropter diligẽtia victus corrigendi ſunt morbi, prout cuique datur otium. Vocat autem partem irrationalem, partem corpoream, quæ ab ipſa anima regitur. at de communi quidem anima agit, & parte illius corporea, quæ diligentia regenda, & gubernanda ſit, ſatis eſt dictum. Ipſum verò quòd gubernaturum eſt, nempè animum, pro viribus inſtruendum eſt. Diſtinxit autem hominem in partem corpoream, & incorpoream, cum ſuis affectibus, & paſsionibus; non autem tres animas poſuit eſſentialiter diſtinctas: tametſi paſsiones & affectus nomine animarum appellauerit, locoque diſtinxerit; propterea, quòd illis in membris illarum virtus apparet, & dementia cognoſcitur. Si præterea ex anima & corpore ſit vna vita, & vnum eſſe: alioqui non magis homo eſſet animal, quàm paries eſt albus. ſed vna vita, & vnum eſſe, ab vna forma procedit, & in homine eſt vna vita: igitur, vna forma, anima ſcilicet intellectiua, quæ corpori largitur eſſe, & viuere, *12. de legibus*, teſtante Platone: *Anima,* inquit, *facit hoc ipſum, quod ſumus*: non ergo anima vtitur corpore, ſicut nauta naui, eò quòd nautæ non largitur vitam, ſed modum regendi. Hæc dicta ſunt pro noſtro Platone; Plotinus dicit, vnicuique noſtrum vnam ineſſe animam, & non plures. Vniuſcuiuſque noſtri animam vnam eſſe dicimus; quoniam vbique tota eſt in corpore: ac reuera hoc pacto eſt vna: ſed num rectè dicatur, omnes animas eſſe vnam, ſicut vna eſt ſua cuiuſque anima? Abſurdum profectò erit; nam ſi vna eſſet, oporteret vtique me ſentiente, alium quoque ſentire: ac me benè viuente, alium benè viuere: nõ ergo omnes animæ ſunt vna anima, ſed vnuſquiſque propriam habet animam. De Pythagora autem à nonnullis dicitur, eum putaſſe, ac docuiſſe, omnium animatorum animam vnam eſſe ſpecie, diuerſas verò rationes, ac nomina ſortiri propter differentiam corporũ quæ ingrediuntur: nam & in humano corpore humanam; & in ferino ferinam; & in ſtirpibus vegetatiuam vitam ducere, arbitrabatur. Verùm à Philoſopho hæc omnia fabulæ Pythagoricæ vocantur: *Tanquam,* inquit, *poſsibile ſit, ſecundum Pythagoricas fabulas, quamlibet animam quodlibet corpus ingredi.* Similiter itaque dicunt, atque ſi quis dicat tectonicam in fiſtulas ingredi. Etenim, ars quidem inſtrumentis, anima verò corpore vtatur, oportet. Verùm ſecundum quendam altiorem intellectum hęc intelligi decet, animam ſcilicet noſtram ob quandam liberi motus infinitatem, & intra ſe in brutorũ poſſe omnium affectus habituſque proruere, & extra ſe in brutorum loca diuino quodam transferre iudicio. Omnes præterea inferorum viuentium dotes, in hominis anima, tãquam perfectiſsima continẽtur: quapropter poteſt effici quod vult, vt dicit Mercurius, & Tigridis induere duritiam, & leonis ſuperbiam, & vulpis dolos, & canis ſagacitatem, & ſerpentis prudentiam. Si hunc in modum progreſsionem animæ rationalis in alias, atque viciſsim in hanc aliarum regreſsio-

De trib. animi.

Plato in Timæo.

De ſolutione.

Voluptas, & dolor.

Tres animæ quæ ſunt.

Plato.

Plotinus dicit, vnam eſſe animam. Enn. 4. lib. 9. cap. 1.

Pythagorica poſitio.

1. de an. t. 53.

Defenſio Pythagorica.

[riplici a. mplicij] regreſsionem acceperis; non longè aberraueris à vera Platonis atque Pythagoræ philoſophia. Simplicius putauit animã rationalem in homine, & vegetatiuam, & ſenſitiuam, & intellectiuam ſimul eſſe: haſque vnam quidem eſſe conſtitutione, plures verò ratione partium: arbitratur enim ex parentũ ſemine; in ipſo fœtu primò vegetatiuum, deduci, deinde ſenſitiuum: quo adueniente, vegetatiuum corrumpi, & ſenſitiuum generari; nempè ſubſtantiam ſenſitiuam, adueniente intellectiua, non corrumpi, ſed intellectum perfici. Imaginatur ſiquidem ex illo ſenſitiuò perfectiſsimo, quod vltimo in fœtu fit, tanquam ex altera ſeminaria, & ex intellectu extrinſecus accedente, animam rationalem conſtitui, veluti ex cera, & figura figuratum. Porrò, diuidit hau animam in noeticam, in intellectiuam, & dianoetic, àrationalem, & vegetatiuam. [Sim.] Quare, putauit Simplicius, omnium homininum intellectum vnum eſſe numero: rationales verò pro hominum numero multiplicari. Sed hæc ſententia à peripatetica diſſentit diſciplina, ne dicam à ſacrorum Theologia. Et enim; ſi proceſſus naturæ, quo homo generatur, ex imperfectò ad perfectum, ad ſenſitiuum ſcilicet terminatur; tunc planè homo, 'vt, homo non antecelleret bruto: ſi autem antecellit; id certè fit gratia intellectus. Quare, ſi intellectus fuerit vnus numero; vltimum profectò omnium hominum eſſe, erit vnum numero, quo nihil eſt abſurdius. Amplius, ſi ex intellectiuo & ſenſitiuò, ſiue rationali, homo conſtituitur in ſpecie; aut æquè primò, aut quodam ordine: non quidem æquè primo; alioqui vnius terminati erunt duo vltimi termini: atque ita in vna eademque anima, erunt duæ vltimæ formæ; & leonis, & equi. Quod multùm à veritate aberrat, cùm ſpecies diſtinguantur ſuis, ac peculiaribus formis: ſin autem ordine quodam, cum dianoeticum, ſecundùm Simplicium præcedat; in illo vtique priori hominem conſtituet in ſua vltima ſpecie, atque ita intellectus adueniens, erit accidens; quia aduenit rei vltimam ſpeciem habenti: ſi autem ita non fiet; vltima forma erit intellectus, at intellectus eſt vnus numero omnium: omnes ergo homines erunt vnus numero homo, quod eſt erroneum. [...nis] Non defuit Auicebron opinari, quodam ordinẽ in hominis generatione has tres animas fieri: primò quidem vegetatiuam, deinde ſenſitiuam, poſtremò intellectiuam: & has quidem omnes materiam æqualiter informare, ac perficere, nec aliam haberi ad aliam diſpoſitionem, vtpote à vegetatiua materiam embrionicam diſponi pro recipienda ſenſitiua; neque à ſenſitiua materiam præparari ad ſuſcipiendam intellectiuam; putabat enim ſubſtantiam diſponere non poſſe, vt ſubſtantia recipiatur, propterea, quòd ad ipſam ſpectet, eſſe ſimpliciter exhibere, accidentia verò hoc [...po] præſtare poſſe. Exiſtimauit ergo iſte, præcedentes animas perficere; nonnullis verò videtur, eas ſolummodo diſponere? alijs verò & perficere, & diſponere. ſed vtcunque res ſe habeat; à veritate quam longiſsimè abſunt. Etenim, etſi vna ſubſtantia ſit altera perfectior: quælibet tamen eſt ens ſimpliciter, largiens eſſe ſimpliciter: nam æquè forma ignis, dat igni eſſe ſimpliciter; ac forma hominis, ipſi homini, vterque ſiquidem in ſua ſpecie conſtituitur à forma ſua ſubſtantiali: non ergo poſſunt eſſe in homine plures formæ ſubſtantiales. Amplius, ſi in homine eſſent tres animæ; & vna eſſet ſubſtantia ſimpliciter, altera verò accidens: quia plures formas ſubſtantiales non capit: igitur altera ſubſtantia reſpectu alterius, eſſet accidens, quod eſt erroneum: ſiquidem ſemel ſubſtantia non poteſt eſſe accidens; quia formæ ſubſtantiales ſuis proprijs clauduntur terminis. Itaque, ſi anima vegetatiua det ſuæ materiæ eſſe ſimpliciter, ſicque perſeueret; omnis profectò deinceps forma adueniens, erit accidens. Quare, cùm tres animæ ſint tres formæ, & in vno ſuppoſito non poſsit eſſe; niſi vna anima: ſi tres erunt in vno homine; vna erit ſubſtantia; reliquæ accidentia, quod eſt falſum. Vna eſt ergo anima in homine.

MERCVRIVS

Sic ergo feliciori loco medietatis eſt poſitus homo: vt quæ infra ſe ſunt, diligat: ipſe à ſuperioribus diligatur: colit terram: elementis velocitate miſcetur: acumine mentis in maris profunda deſcendit: omnia illi licent: non cœlum videtur altiſsimum: quaſi enim è proximo ſagacitate animi intuetur. Intentionem animi eius nulla aeris caligo confundit: non depreſsitas terræ, operam eius impedit: non aquæ altitudo profunda deſpectum eius obtundit: omnia idem eſt, & vbiq; idem eſt.

COMMENTVM IIII.

POſteaquam viſum eſt, ex Mercurij aliorumque ſapientum ſententia, vnam & non plures eſſe hominis animas, [De triplici anima.] eamque intellectiuam & rationalem virtute ſua, & vegetatiuam & ſenſitiuam continentem: deinceps videre licebit hominis acumen, ſagacitatem, atque præſtantiam, qua omnia percipit, vniuerſa intuetur: denique alta cæli, & profunda terræ, mariſque ſecreta, ſuæ penetrat mentis acumine. O præſtantiſsimum animal; cuius ſagacitati omnia ſunt peruia: cuius intelligentiam nihil latet eorum, quæ ab ipſius animi ſagacitate ſubtilitateque percipi poſſunt! O verè, inquam, factum diuinumque animal, ludus & poſſeſsio deorum, vt dicit Plato; [Hominis præſtantia.] non quidem vile mancipium, quod ſibi in peculium ſuum proprium aſſcripſit Deus? Et huiuſmodi tantùm, & tale animal in feliciori loco medietatis eſt poſitum, inquit Mercurius, *vt quæ infra ſe ſunt, diligat*, proſpiciat, [In Phædro 10. de legibus.] regat, & gubernet, atque ſuæ prouidentiæ amorem impendat: *ipſe verò à ſuperioribus diligatur*, regatur, & gubernetur. *In loco medietatis*, inquam, vt eſſet creaturarum omnium internuntius: ſuperis & inferis familiaris: vt eſſet naturæ interpres: ſtabilis æui, quoàd animam, & fluxi temporis, quoàd corpus: vt eſſet deniq; mundi copula, & hymenæus quidã parum ab angelis diminutus. Vnde audendum eſt dicere cum Mercurio, *hominem quidem terrenum, deum quodammodo eſſe mortalem; Deum verò cæleſtem, immortalem hominem.* Quare, cùm tam feliciſsimis auſpicijs ſit genitus: non temerè Prothæi aut Chamælontis fungi poteſt officio, ac vicem mutationi ſubire. *Poteſt enim effici quod optat, & eſſe quod vult.* vtpote qui inter diuina & bruta ſit medius, & in eam, quæ ſibi arriſerit, naturam facilè vertitur. Non ſic bruta, quæ ſimul atque orta ſunt, id ſecum afferunt, quod perpetuò poſſeſſura ſunt: nec tales ſunt angelici ſpiritus, qui mox vt creati fuerunt, finito completoque bello inter Michaelem & draconem, id adepti ſunt, quod in perpetuas æternitates obtinebunt: homines autem omnigenæ vitæ ſemina à Deo patre acceperunt, quò fit, vt quæ quiſque excoluerit, illorum mores & imagines induat: quòd ſi ad ſeipſum redierit, vnus cum Deo ſpiritus efficitur. Hanc ob cauſam Platonicus Prometheus, rationalis gubernator, ex officina Vulcani & Mineruæ, artificioſam ſapientiam ſurripiens, homini dedit, vt ex hac diuini muneris largitione, cum dijs cognationem haberet: Vnde Plato in Prothagora: *Solus homo*, inquit, *ex omnibus animantibus diuinæ ſortis particeps effectus eſt: ſolus ob hanc* [Plato.] *cognationem deos eſſe putauit, araſque illis, & ſtatuas dicauit. Hæc eſt illa nobis Dei inſerta cognitio: nam quæ gens eſt, aut quod genus hominum, quod non habeat ſine doctrina anticipationem* [Cicero.] *quandam deorum*, inquit Cicero? Quare, ob hanc cognationem Deum agnoſcimus, & cupimus tanquam authorem: inuocamus, & amamus vt patrem: vt regem veneramur; & timemus vt dominum. Et reuera, vt dicit Ploto in libro de regno; *Quemadmodum ſine homine beſtiæ feliciter gubernari non poſſunt; ita nec planè homines ſine Deo.* Quamobrem præclariſsimè dictum eſt à Mercurio in præſenti iam textu: *Vt diligat*, inquit, *inferiora, & ipſe à ſuperioribus diligatur*, hoc eſt, vt gubernet, & gubernetur: *propterea in feliciori loco medietatis poſitus, & terram colit.* Alludit ad illud Geneſ. *Poſuit Adam in paradyſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum.* [Auguſtinus.] Operationem hanc non laborioſam, ſed voluptariam, & animi cauſa, dicit eſſe, cuſtodiam autem, vt quaſi vigilaret, ne de ſua terra pelleretur. Eſt item operatio, & cuſtodiæ habitatio. Sic nobis Latinis cultus, non ſolum operatio, ſed habitatio & frequentatio: vnde *Tyrij coluêre coloni.* Hoc ipſum Hebraicè Habad: proinde & ſerui, Dei cultores appellantur, quippe qui in eum ſemper intenti, ſæpè eum adeant, & frequentent. Senſus ergo Mercurij eſt, *homo colit terram*, id eſt, habitat, & frequentat: denique, cuſtodit à feris, à vepribus, à ſqualore, ne vaſtationi pateat, ne à feris diſsipetur, ne tempore labefactetur. Sequitur tex. *velocitate miſcetur elementis.* Eſt autem vna hominis mixtio cum elementis: quia ipſius corpus ex elementis compactum eſt atque compoſitum. *Et formauit Dominus hominem de limo terræ*: hoc eſt, terreum, vt figulorum moris eſt: hac de cauſa homines appellantur terrigenæ; neque aliud eſt Adam hebraicè, quàm terrigena è terra [Elementorum ſimilitudo.] fictus. vnde fit, vt corpus humanum omnium elementorum præ ſe ferat ſimilitudinem: terræ quidem in oſsibus, & carne; aquæ verò in humoribus, nempè ſanguine, phlegmate, cholera, melancolia: aëris autem in pulmone, qui perpetuo motu quatitur; proinde ventilabrum cordis appellatur, ne nimio angatur; diſſoluaturque calore: denique ignis in corde, ideoque adinſtar ignis inferius eſt latum, & ſuperius acutũ. Eſt præterea alia mixtio, qua elementorum penetrat & exquirit qualitates, conditiones, virtutes, modum, atque naturam: & id quidem ſui ingenij velocitate; vnde & in maris profunda mentis deſcendit acumine, ad inueniendos recon-

ditos

De hominis potentia.

ditos æquoris ſinus, latêtes pelagi ſcopulos, abſtruſa freti itinera, mariſque vias. Inde & portus inuenti ſunt tutiſsimi, & naues inſtitutæ potentiſsimæ, quæ fortiſsimis carinarum nexibus ſolidatæ, veliuolum enauigant æquor. Inde & maris tuta nauigatio, & hominum commercia, & inſularum longè latè diſtantium tranſmigratio, denique totius humanæ vitæ ſubſidium, & prouentus.

Aſtronomia.

Omnia illi lucent. Mira planè hominis maieſtas, qua & cælum altiſsimum intuetur, & illius motum & affectum enodauit. Inde orta eſt Aſtronomia & Aſtrologia: inde inuentæ ſunt mutationes, opportunitateſque temporum: annorum curricula: menſium intercapedines: dierum menſuræ: horarum momenta. Exiſtimandum eſt enim has, quæ in cœlo ſunt, varietates, exemplaris officio fungi: quibus veluti quodam ſpeculo ad ſupernarum rerum contemplationem aſcendimus, veluti ſi quis videat figuras à Dædalo, vel alio artifice vel pictore egregiè compoſitas, & elaboratas:

Plato 7. de Republica.

is ſtatim in artis peritiam, artificiſque prudentiam conſiderandam, atque obſeruandam aſſurget: ita ſanè inſpecto hoc mirifico mundi opificio tam egregiè compoſito, ac mirificè elaborato, mox quilibet ſanæ mentis, magni opificis Dei animaduertet peritiã, ſapientiã, atq; prudentiã. Itaq; homo, vt dicit Merc. *ſua animi ſagacitate cœlũ ſuſpiciens, & contemplans*, huiuſmodi immortales, vtileſque artes, & ſcientias ſibi comparauit. Sequitur textus: *Intentionem animi eius nulla aëris caligo confundit.* Hactenus agriculturæ meminit, nauigationis, & Aſtronomiæ: nunc autem Meteorologicæ ſcientiæ ſubtilitatem proponit, eamque ab hominis ſagacitate dicit inuentam fuiſſe, atque excultam. Etſi, inquit, quæ in aeris regione fiunt, vtpote venti, pluuiæ, fulmina, grandines, nix, & quæ ſunt generis eiuſdem, tetra quadam caligine tegantur: nihil tamen poteſt obtundere hominis intellectum, quò minus ab eo percipi non poſsit. Quam ob cauſam, cùm tanta ſit homo ſagacitate, animi acumine, ac intentionis velocitate,

Totus mundus in homine.

haud temerè à ſapientiſsimo Mercurio dictum eſt in fine huius textus, quòd homo ſit omnia. *Omnia*, inquit, *idem eſt, & vbique idem eſt*: hoc eſt: Homo eſt omnia, quia habet eſſe commune cum omnibus: intelligere cum Deo, & Angelis: ſentire cum animantibus rationis expertibus: viuere cum plantis: eſſe cum lapidibus. Omnis ergo creatura eſt homo. Caput hominis, arietis, qui inter zodiaci ſigna primum obtinet locum, imitatur naturam; collum autem tauri, humeri verò geminorum, pectus cancri, latera & ſtomachus leonis, venter virginis, vertebræ & renes libræ, pudenda ſcorpionis, coxæ ſagittarij, genua capricorni, crura aquarij, pedes piſciũ.

Progreſſus.

In maiori mundo corporeo decem cœli numerantur: octo videntur, reliqui ex motu percipiuntur. Et in homine quoque, veluti in minori mundo, huiuſmodi cæli conſpiciuntur: Sol, & Luna in capite, Saturnus & Iuppiter in duobus oculis, Mars & Mercurius in duabus naribus, Venus in ore, ſtella, tum cælum in vertice, cryſtallinum in fronte, empiræum in memoria, ignis in cholera, aër in ſanguine, aqua in phlegmate, terra in melancolia; hi enim ſunt quatuor humores, quibus humana vita gubernatur. Animæ in mundo ſui corporis peregrinanti, quinque inſunt modi progrediendi proficiendique ad ſapientiam, ſenſus, imaginatio, ratio, intellectus, & intelligentia: quatuor verò affectibus, ad charitatem contendit, timore ſcilicet, dolore, ſpe, atque amore. Et his quidem progreſsibus, atque affectibus, intelligentiarum imaginibus miſcetur: ſenſu profectò angelis, imaginatione verò

Chori Angel.

archangelis, virtutibus timore, dolore poteſtatibus, principatibus ratione, amore ſiue gaudio dominationibus, thronis intellectu, intelligentia Cherubin, ſpe, ſiue deſiderio Seraphin: omnia ergo eſt homo. Diuinæ inſuper Trinitatis geſtat imaginem, vnitate, ſpecie, & ordine, memoria, intellectu, & voluntate, de quibus paulò poſt nobis eſt loquendum: homo igitur eſt omnia: *& vbique idem ſemper eſt.* Verùm non paruam ingerit intellectui caliginem, ita, vt quaſi obtundat aciem intelligentiæ; quomodo fieri poteſt, vt homo vbique ſit ſemper idem, ſi nunquam in eodem ſtatu permanet: ſi quaſi flos egreditur & progreditur, ſi continuis mutationibus agitatur? Sed reuera ſemper, & vbique ponatur, eſt idem, eſt eadem profectò animæ intellectiuæ ſubſtantia, vtpote quæ ſit incorruptibilis, immortalis, & inexterminabilis, tametſi quoad affectus mutationibus ſubdita ſit. Itaque, *omnia*, vt dicit Mercurius, *eſt homo, & ipſe ſemper vbique idem.*

MERCVRIVS.

Horum omnium generum, quæ ſunt animalia, deſuper, deorſum radices peruenientes habent, animalia de imo in ſuperna viua radice ſilueſcunt. Quædam duplicibus aluntur elementis: quædam autem ſimplicibus. Alimenta ſunt bina, animæ & corporis, è quibus animalia conſtant. Anima mundi inquieta ſemper agitatione nutritur: corpora ex aqua & terra inferioris mundi alimentis augeſcunt.

De alimentis mundi.

COMMENTVM V.

QVoniam quidem dixerat, hominem eſſe omnia, & eundem ſemper & vbique eſſe: deinceps diuerſorum animantium naturam, ac complexionem ponit, quæ profectò non ſunt omnia, vt homo, neque vbique ſemper eadem: ſed ab inuicem, atque à ſeipſis differentia; nam & quædam quinque ſenſibus ornantur: quædam verò minimè, vt talpa: quædam autem nutriuntur à ſuis radicibus, vt plantæ,

Talpa.

& ſpongiæ maris. Quæ autem carent ſanguine, carent etiam & voce; quæ verò in aere aut aqua naſcuntur: caliditatis aut frigiditatis affectum, ſeu qualitatem non ſentiunt: quia locus eſt ſimilis locato: & vnumquodque proprio in loco viuit, & conſeruatur. Quædam vtuntur vno tantummodò elemento, vt piſces: quædam verò pluribus, vt volatilia, &

Plantæ.

quadrupedia, & bipedia. Plantæ, radices habent peruenientes, quibus nutriuntur, pullulant, frondeſcunt, & fructus

Animalia.

afferunt. Animalia de imo, ex terreſtri materia in ſuperna contendunt, ac capillis, pilis, & membrorum multitudine, inſtar condenſæ quercus ſilueſcunt. Quoniam verò conſtant ex corpore, & anima: hinc eſt, quòd & corporis & animæ vtuntur alimonia: corporis quidem alimentis propriæ cuiuſque animalis naturæ cognatis: animæ verò, imaginationibus, ſcientijs, contemplationibus: de quibus non eſt præſentis ſpeculationis, per ſingula, atque de ſingulis diſputare.

Anima mundi

Anima mundi inquieta ſemper agitatione nutritur. De anima mundi, ad mentem quorundam Platonicorum, locutum me memini, dixique Spiritum ſanctum, animam mundi appellari; quod profectò illi negotio, quod tunc agebatur, plurimùm deſeruiuit. Verùm quia modò magnus Mercurius de

1. Pymandr.

homine, & animantibus loquens, de anima mundi quoque verba fecit, quæ quidem Spiritui ſancto commodè rectèque aptari non poſſunt; non enim Spiritus ſanctus inquieta agitatione nutritur, niſi per figuram acceperis *nutritur*: quia nutrit, ſic vt dixit Apoſtolus: *Poſtulat gemitibus*; quia poſtulare

Roman. 8.

nos facit: hanc ob cauſam operæpretium fuerit, animaduertere, quid de hac anima mundi cæteri ſenſerint ſapientes, ac philoſophiæ cultores. Auerroes diſputans, quomodo natura

12. metaph.

cum idea, debitum producat effectum, ait: Id fieri ab intelligentia non errante, quæ eſt anima in terra, hoc eſt, in ſphæra actiuorum, & paſsiuorum. Hanc autem & vocari animam mundi à Platone dicit, & ex dijs ſecundis fieri: ex Sole autem & Zodiaco, ad mentem Ariſtotelis. Quare, inquit, licet natura non intelligat quod facit; ordinatè tamen agit, quippe, quæ regitur ab anima mundi. Sed *dicis*, quomodo à corpore

Anima in terra.

fieri poteſt res incorporea, anima mundi à ſole, & orbe decliui? *Reſp.* duplicem animam inueniri; vnam quidem terrenam, quæ non eſt anima mundi, ſed generabilis: quæque à Themiſtio vocatur anima in terra; & à Platone dicitur fieri à dijs ſecundis, id eſt, ab ideis: ab Ariſtotele verò à ſole & zodiaco, tanquam à cauſa vniuerſali, & ab agente proximo, tanquam ab inſtrumento. Cæterùm, in mundi rerumque ordine, ac multitudine, quatuor inueniri à nonnullis præcla-

Quatuor in mundo.

riſsimis conſtantiſsimè docetur: inprimis Deum, omnium bonorum fontem, & authorem; deindè mentem angelicam, tertiò animam mundi, à Deo effluentem, intelligentijs cooperantibus: poſtremò mundi corpus, quod ex quatuor conſtat elementis, & ex quatuor, à quibus ipſa mundi machina regitur, & diſponitur, ſpiritu, ſeu intellectu, anima, intelligentia, & natura. Intellectus immobiliter omnia tenet, &

Intellectus anima.

regit: anima verò corpora mouet cœleſtia: nam ſicut mediantibus diuerſis ſpiritibus, diuerſa corporis membra ab vna eademque anima mouentur; ita planè totum vniuerſum per diuerſas intelligentias ab vna mundi anima. Intelligentia

Intelligentia.

his proſpicit, atque prouidet, quæ gubernatione indigent, cuiuſmodi ſunt hæc caduca, & tranſmutationi obnoxia. Natura autem porrigit vnicuique pro ſuæ ſpeciei qualitate, fœcunditatem procreandi ſibi ſimile, ſupernorum ſyderum virtute affecta. Ex his ergo quatuor ordinibus conflatur mũdi ſpiritus, ſeu gubernatio. Itaque mundus iſte, cùm ſit animal perfectum, ex ſpiritu & corpore idoneo formatum, effluxum à primo ente habet, & in idem ens primum reditum: ſicut & ſpiritus hominis. Primò quidem egreſſu, ſiue effluxu,

Deus mundi anima.

locans animam in medio mundi, in vniuerſas eam effudit partes orbis: ſecundo autem ad ſui contemplationem allexit,

atque

… attraxit. Sic enim docet Plato in Timæo, animam mun… ſcilicet in eius medio collocari, eamque corpore eti… …trinſecus circumtegi. Hæc igitur anima à Deo producta, in …eum redit, à quo illuſtratur: nam Deus eſt prima, & vera lux: deinde mens angelica, lumen de illa prima luce multiplicatum; ſicut ex lumine ſolis, multiplicatur lumen medij: poſtea eſt anima mundi, velut lumen vmbræ, mundus verò velut colores, qui ab alio illuſtrantur, atque lumen omninò recipiunt. Hæc autem anima Deo inhærens, omnium ferè idearum plenitudinem recipit, quas in eius mente Deus effingit; pinguntur ſiquidem in eius intellectu entia propemodum omnia, & cælorum ambitus, & elementorum qualitates, & vaporum ac metallorum proprietates, & animalium naturæ, quæ à Platone ideæ dictæ ſunt. Quam ob rem ab Ariſtotele dictum eſt, animam eſſe omnia, vtpote intellectum, animam, intelligentiam, & naturam: intellectu quidem intelligibilia, anima verò mobilia, intelligentia autem moralia, natura deniq; naturalia mouentē, ac agitantem. Plotinus. *Factus itaque mundus, inquit, tanquam ædificium quoddam ſpecioſum longeq́; varium, non eſt ſeparatum ab effectore: neq; rurſus ſe illi miſcuit; ſed totus vbique exiſtimatus eſt cura & diligentia dignus. Ideoq́; mundus eſt animatus, anima planè non quanta; ideoque ab ea corpus omne complectitur. Tantum eſt enim vniuerſum, quantum occupat ipſa: & mundo determinatur quantum, in quantum procedens ipſum, habet ipſam animam conſeruatricem. Cæterùm, quemadmodum ſummus aër ſubeſt lumini, lumen verò ſoli; ita profectò mundi anima intellectui diuino ſemper, intellectus deniq; bono. Mundus autem ſemper pullulat ex ſua ſeminaria animæ poteſtate; ſicut quodlibet viuens ex ſuo proprio ſemine. Quoniam verò ex ea pendet tota mundi moles, eiuſq́; forma; indè fit, vt agentia vel leuiſſimo primùm nutu pulſata, mox omnia moueantur ad finem actionemq́; primi mouentis perficiendam. Anima igitur mundi agit ſemper, potiſſimum in ſeipſa: nam & ratio eius naturaliter ſecum ipſa diſcurrit, turgens ſeminibus rerum, etiam corporum diuinorum. Ex cuius quidem intimo rationaliq́; motu, per rationes ſeminales rerum, naſcitur forma rationalis mundi. Hæc autem anima facit hæc omnia non aduentitia quadam ſententia, neq; conſilium conſiderationemq́; expectans: ſic enim non per naturam; ſed per artem faceret acquiſitam. facit autem per ſua eſſentiæ poteſtatem, ſicut domina corporum, adeò, vt hæc aliter non fiant, atq; diſponantur, quàm ipſa perduxerit: quippe cùm ea etiam, quæ ab initio fiant, ipſius voluntati nequeant reluctari. Vnde quod efficitur, abſque labore impedimentoq́; prouenit pulchrum: ignis namque proprium eſt, calida facere, & cuiuſdam alterius, frigefacere: at huius animæ proprium eſt, vt in ſeipſa ſit vigilans quiddam & efficax: & quod tendit in aliud, ſit perſimile. hæc vitam impartit corpori. ſimulq; formas impartit corporeas, quarum poſſidet rationes. habet autem & deorum rationes, & omnium.* Hæc Plotinus: quæ quilibet expendat pro ſui captu ingenij, ſalua ſemper fidei Catholicæ integritate, atque veritate. Porrò, circa finem capitis eiuſdem libri agit arguendo, num animæ noſtræ, ſint ex ipſa Vniuerſi anima: Fortè, inquit, obijciet quis; animas noſtras partes eſſe animæ Vniuerſi, propterea quod dicitur eouſque procedere, quouſque anima mundi ſe fundit. Afferunt præterea Platonem in medium, quaſi id opinantem: vbi probans, animatum eſſe mundum, inquit: *Quemadmodum corpus noſtrum, pars eſt corporis vniuerſi: ita certè anima noſtra, pars eſt animæ mundi. Præterea, ſicut vnaquæque pars noſtri à noſtra anima ſuſcipit eſſe; ita & anima noſtra ab anima mundi, vt ſit illius pars; propterea quod extra mundi animam, nihil vſquam animæ reliquum ſit.* Has verò Platonis ambiguas ſententias Plotinus diſſoluens ait: Quod Plato in Philæbo dixit, potiſsimum conducebat animatum ſcilicet eſſe mundum, arbitrans abſurdum eſſe, cœlum non eſſe animatum. Verùm ſententia Platonis clariſsimè patet in Timæo, vbi producta mundi anima, deinceps aliæ oriuntur in eadem patera; qua & illa commixtæ, eique conformes, differētias verò illarum, per ſecundòs cęteroſque gradus aſſignat. Non ſunt ergo illius partes, quæ tot gradibus ab ea diſtinguuntur. Quapropter in Phædro ait: *Perfecta exiſtens anima ipſa, ſcilicet vniuerſi, elata ſublimius, neque immerſa: ſed, vt ita dixerim, ſupernatans agit in mundum: & quæcunque perfecta ſint, ſimiliter diſpenſabit.* Præterea, vbi animam fractis pennis, quaſi ruentem inducit, euidenter eiuſmodi animam aſſerit, ab anima mundi eſſe diuerſam. Et hæc quidem dicta ſint ad aliquorum philoſophantium mentem. Quoad verò ad noſtrum Mercurium ſpectat, deinceps dicendum nobis eſt: præſertim cùm de hoc negotio in dialogo Pymandri copioſè dilucideq; diſputarit, vbi ſic inſtruitur Mercurius: *Audi me ô Mercuri,* inquit: *Mens, Tempus, Deus, & vniuerſum ſic ſe habent; Deus æternitas, Tempus generatio: Dei eſſentia eſt bonum, pulchrum, beatitudo, ſapientia, æternitas, ipſum idem. Mundi ordo, temporis transmutatio, generationis mors & vita. Actus Dei mens & anima, æternitas, perſeuerantio, atque immortalitas.* Et paucis poſt verbis, Tres animas ponit, Deum, animam mundi, & cælum. *Aeternitatis,* inquit, *anima Deus eſt: Anima mundi æternitas: Terræ anima cælum: Deus in mente, Mens in anima, anima autem in materia.* Itaque anima mundana à Mercurio vocatur actus Dei, æternitas, & mundi anima: quæ ſanè omnia, non video, quomodo alicui rei creatæ aptari poſsint. Actus enim Dei, eſt ipſius ſubſtantia, quæ alicui creato non competit. Idcirco illa dilucidatio, quæ poſita eſt à nobis *in principio 2. Pymandri,* his Mercurij verbis maximè roboratur, vt Deus ſit pater in diuinis, Mens verò filius, anima autem Spiritus ſanctus. Declarant idem verba quæ ſequuntur: *Anima* inquit *Deo, Menteque plena, intima mundi replet: complectitur extima:* quia *ſpiritus Domini* procedens ex patre & filio, *repleuit orbem terrarum.* Nam dic quæſo, quomodo poterit replere intima mundi, hoc eſt, angelorum mentes, & extima complecti, id eſt, corpora cœleſtia, elementaria, corpora mixta, denique animantia vniuerſa, niſi fuerit Deus? Hæc anima, ait, vitam omnibus ſuggerit: extrinſecus quidem ingenti huic perfectoque animali mundo; intrinſecus autem cæteris quæ inſunt mundo viuentibus: ſupraque in cœlo, per id quod idem eſt, omnia ſiſtens, infrà verò in terra generationem agitans. Quid his verbis clarius eſſe poteſt? Etenim ſi vitam præſtat angelis; & cæteris viuentibus, & vna eſt vita, vt ipſe dicit, à qua ſingulæ ſingulorum vitæ, viuere, & eſſe accipiunt; haud dubium inde ſequitur, vt huiuſmodi anima ſit *Deus*, aut contra ſeipſum pugnet Mercurius. Præterea ſi verus eſt ille ordo rerum, quod ſcilicet Deus primum teneat locum, deinde mens angelica, tertiò anima mundi, vltimò natura rerum; quonammodo fieri poteſt, vt anima mundi, intelligentijs vitam tribuat; cùm ordo rerum habeat, vt inferiora à ſuperioribus vitam accipiant? Ampliùs, quælibet res, extra primum ens, continetur intra limites ſuæ ſpeciei; propterea quòd omnia facta ſint in numero, pondere, & menſura, & ſpecies diſtinguantur ſicut & numeri. Quare, curàre cœleſtia atque elementaria, & vitam omnibus creatis rebus præbere, excedit limites, capacitatemque ſpeciei cuiuſcunque. Ampliùs, ſi iuxta Plotini ſententiam, hæc anima eſt ſupernatans, non miſcens ſe corpori mundano; quonam pacto, anima mundi dici poteſt, ſi non eſt illius forma ſubſtantialis, ſicut anima rationalis eſt forma hominis? Præterea, ſecundum Mercurium in Pymandro, ſicut dixi in quarto Pymandri, cùm de ſtellis agerem, quilibet angelus habet proprium aſtrum, quia dinumeratæ ſunt ſtellæ, ſecundùm numerum, qui inhabitant eas. Igitur non eſt vna, ſed plures animæ cœli: quæ ſanè proprio nomine animæ dici non poſſunt; ſed potiùs intelligentiæ motrices, quæ iniunctum ſibi opus exequuntur. *Sed dicis* id aduerſari ſententiæ: tex. præſentis, vbi palam docet, animam mundi inquieta ſemper agitatione nutriri: ſed id facilè *ſoluitur.* Quomodo enim aliquid inquieta agitatione nutritur; cùm inquieta agitatio morti potiùs, atque corruptioni, quàm vitæ, & incorruptioni præbeat nutrimentum? cibum ergo, ſeu alimentum pro actionē animæ accepit, vt ſit ſenſus, *Nutrimentum, ſiue actio animæ mundi, eſt inquieta ſemper agitatio;* hoc eſt, perpetua ſemper ſolicitudo, & prouidentia, qua cuncta diſponit, & moderatur. Inquieta verò illa agitatio, ad effectus potiùs, qui ſuæ ſubſunt prouidentiæ, referenda eſt, quàm ad ipſam cuncta gubernantem: eò quòd ſtabilis immobiliſque manens, det cuncta moueri. Cui iſta non placent, abundet in ſenſu ſuo, ſalua ſemper fide, & ſolutis dubiis magni Mercurij.

De anima mundi.

Tres animæ.

Anima Spiritus ſanctus.

Ratione contraria.

MERCVRIVS

Spiritus quoque plena ſunt omnia, permixtus cunctis, cuncta viuificat, ſenſu addito ad hominis intelligentiam, quæ quinta pars homini conceſſa eſt ex æthere. Sed de animalibus cunctis, humanos tantùm ſenſus ad diuinæ rationis intelligentiam exornat, erigit, atque ſuſtollit.

COM.

De ſpiritu ſancto.

COMMENTVM VI.

QVoniam de animæ mundi pauca quidem, ſed admodum obſcura verba ſe feciſſe animaduertit; illicò alio nomine, ſpiritum appellat, illiuſque vir[illegible]tes, & officia palàm facere ſtudet. *Spiritus*, inquit, *plena ſunt omnia, & permixtus eſt cunctis*: hoc eſt, quam proximè animam mundi, nunc autem ſpiritum voco, cuius plena ſunt omnia. Et rectè quidem; nam ipſe eſt largitio diuina, bonorum omnium affluentia, rerum cunctarum animatio: ideoque iure quidem ab alijs Mens, ab alijs verò Deus appellatur. In mente enim & ratione, ordinatio, diſpoſitio. Is ſpiritus, rerum creatarum eſt viuificator: ſine quo nihil naſci, aut fieri poteſt, in terra, &, aquis ac luce creata. Idē eſt re, & verbo. anima, & ſpiritus. *Spiritu*, inquit, Mercurius ad Aeſculapium, *agitatur & gubernatur omnis in mundo ſpecies: ſpiritus implet omnia. Mundus nutrit corpora, ſpiritus animas. Cuncta*, inquit, *viuificat, homines præſertim, quibus addidit intelligentiam, hoc eſt, donum intellectus, quod quidem donum, eſt quinta pars ex æthere conceſſa.* Sanè, cùm omnia, quæ in hoc inferiori mundo habentur, ex quatuor conſtent elementis; profectò quod fit ſuapte natura, quaſi ex quarta parte fieri dicitur: ad quod fit per donum ſuperadditum, cœlitus infuſum; quaſi ex quinta parte, hoc eſt, ex dono cœleſtis gratiæ, & non ex ſolo naturæ munere dignoſcitur. Addita, igitur charitas, iuſtitia, & ſimilia, non ſunt ſoli reſpectus; ſed res creatæ, & mentibus infuſæ à ſancto ſpiritu, ipſe quippe erigit humanam mentem ad diuinæ rationis intelligentiam: exornatque ſuis munificentiſsimis muneribus: ab hoc fonte manat vita omnium fœcundiſsima. Si enim non eſſet, inquit Mercurius, prouidentia quædam eius, qui dominatur omnibus, quæ & ipſum Dei verbum reuelaret; neque nos nunc talis amor tenuiſſet, vt de eo loqueremur. Quam ob cauſam ad creationem, viuificationemque rerum Moyſes, cæterique omnes eum adhibuerunt, vnde & huic adminiſtrationem ſpecierum, & animarum adſcripſerunt; vt ſi hæc vis non adeſſet, exorbitarent ſpecies rerum, & animæ amitterent originem emanandi, perderentque corpora propagandi modum. *Emitte*, inquit, *ſpiritum tuum, & creabuntur* omnia: auertente autem te faciem tuam, cuncta turbabuntur, & in puluerem ſuum reuertentur. Vnde Poëta.

Spiritus.

Nomina.

Animæ.

Prouidentia.

Principio cœlum, ac terras, campoſque liquentes,
Lucentemque globum lunæ, Titaniaque aſtra
Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.
Inde hominum, pecudumque genus, vitæque volantûm,
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.

Magna carminum iſtorum maieſtas: quæ ex admuſsim Moyſi theologiam imitantur. Moyſes enim dicit, in principio rerum, ſpiritum ſuper aquas incubuiſſe: Mercurius dicit, hunc ſpiritum cunctis eſſe permixtum: poëta verò ait à principio, ſpiritum totam machinam aluiſſe, inde homines animanteſque terreſtres, ac marinos pullulâſſe dixit: *Spiritus domini*, Merachephet, hebraicè, quod propriè ſonat fouere, Græcis aſſentiētibus, alere, fætare agitare. Poëta ait, ſpiritum molem aluiſſe: Mercurius dicit: Omnia ſpiritu plena eſſe, cũctaque viuificare. Moyſes ab hoc principio creationem deducit: Poëta inde omnigena animalia in lucem docet prodijſſe, Mercurius dicit 11. *Pymandri* ab anima mundi omnia emanare. Quam ob rem Poëta ſubiungit.

Expoſitio carminum.

Deum nar[illegible]e ire per omnes
Terraſque tract[illegible]ris, cœlumque profundum:
Hinc pecudes, a[illegible], viros, genus omne ferarum:
Quemque ſibi tenues naſcentem accerſere vitas.

Non mirum ergo, ſi Pythagoras intelligens huius ſpiritus virtutem, cenſuit eum eſſe animum, per naturam omnium rerum intentum, & commeantem, ex quo noſtri animi caperentur: ſentiebat autem de anima mundi. Marcus ψυχὴν animum interpretatus eſt: Ergo alij ſpiritum, alij animum, & animam mundi appellârunt. Spiritus hebraicè dicitur, Ruach, Latinè affluxit, exuberauit, vt Ruach deſignet exuberantiam, largitatem, affluentiam: ſignificat etiam ventum, ſpiritum, afflatum, impetum. Vox quidem rem corpoream repræſentat, ob affinitatem, etiam incorpoream. Nam, vt afflatus corpereus à reſpirante dimittitur tenuis, & inuiſibilis, atque exilis; ſic manat ab animis incorporeus quidam. Significat igitur vim diuinam, ac fauorem ſpirantem à Deo, & manantem, ac quaſi lucem prodeuntem. Dicitur ſpiritus, quòd occultè perinde atque ventus ſpiret & animet.

Ruach.

Vox ſpiritus.

Ariſtoteles epithimiam amorem, [illegible] Is amor eſt cupiditas ſeſe diffundens, [illegible], quæ rerum induxit exordium. Is ſpiritus [illegible] omniumque animator, & altor, omnium [illegible] tor, earundemque conſeruator, vniuerſale [illegible] ſpiraculum, ſpiraculorum ſcilicet largitor. [illegible] *commiſtus corpore fætus.* Vnde Moyſes: *Dominus [illegible] omnis carnis* magnus plane ſpiritus, ſpirituũ [illegible] procreator. *Magnus alit magnos commiſtus corpore fœtus.* [illegible] ergo dixit Mercurius: *Viuificat omnia & cũctis permixtus eſt.* Nunquã enim ex ſeminibus rerũ tã exiguis, tantæ formæ, ſine [illegible] creatore ſpiritu prodirent: nunquã ſpecies, ac formæ rerũ, ſine tãto moderatore commiſceri potuiſſent. Itaq; is ſpiritus, eſt animatio, halitus, omnium rerum vita, adminiſtratio naturarum omnium: animatio, & viuificatio; Spiritus ſapientiæ, & ſcientiæ; Dominus ſapientiæ fundauit terram. Et, vt Salomon, ſiue Philo dicit in lib. ſapientiæ, ipſe eſt ſpiritus multiplex ſine mole, mobilis, acutus, ſolutus, beneficus, humanus, ſtabilis, tutus, ſecurus, õnibus proſpiciens, per omnes ſpiritus intelligibiles puros, tenuiſsimoſq; penetrans. In quo illud ſanè eſt mirabile, quomodo cũ Moyſe, & Mercurio Philo conueniat. Moyſes enim dixit: Spiritum delatum ſuper aquas, incubantem, omniaque fouentem; Mercurius verò omnibus permixtum, atque vniuerſa viuificantem; Philo etiam, omnibus proſpicientem, ſiquidem ſpiritus ſanctus diuerſis temporum interuallis, ſeſe in humana pectora inſinuauit, eundemque ſe omnibus oſtendit; *In ſanctos*, inquit, *animos tranſiens, amicos Dei, & prophetas conſtituit*: Iob præſertim, qui ante Moyſen mira de iſto ſpiritu, dixit: *Spiritus domini ornauit cœlos.* Et Dauid, *Verbo Domini cœli firmati ſunt: & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum*: Anaxagoras νοῦν intellectum, mentem, rerum ornamenta depromentem: Baſilius Magnus putat hunc ſpiritum appellatum eſſe, efficaciam, operationemque diuinam. Virgilius eundem vocat mentem, ac ſpiritum: *Spiritus intus alit, & mens agitat molem.* Moyſes in Geneſi: *In principio creauit*, Hebraicè Bereshith bara, Beth, quæ eſt ſecunda litera duo, vel ſecundum ſignificat. Reshith autem denotat principium: Igitur Breshith, idem eſt, atque ſecundum principium. In Geneſi ergo dicitur, ſecundum principium creauit cœlum & terram, hoc autem antiqui dixêre mentem creatricem, Dei filium: huic à patre rerum creationem datam dixêre Chaldæi, vnde Amelius eum vocat verbũ Dei. *Et ſpiritus domini ferebatur*; non tria, ſed vnum principium mundi, *Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus.* Sed his nominibus, & diſtinctio perſonarum oſtenditur, & earundem attributa deſignantur. Porrò, de ſpiritu ſancto in 2. *Pymandri* ex profeſſo locutus ſum; & in principio quarti libri. Patet ergo quàm ſapientiſsimè Mercurius dixerit, atque vocauerit ſpiritum, & animam mundi, cunctorum viuificatricem.

Prouer.

Philo.

Iob. 26.

Baſilius.

MERCVRIVS.

Solum animal homo: & eius vna pars ſimplex eſt: quæ, vt Græci aiunt, οὐσιώτης ***Ante quam vocamus diuinæ ſimilitudinis formam.***

COMMENTVM VII.

QVoniam, inquit, de ſenſu commoneor; paulò poſt & huius rationem vobis exponam; eſt enim ſanctiſsima & magna, & non minor, quàm ea, quæ eſt diuinitatis ipſius: *Sed nunc vobis expediam*, inquit Mercurius, *quæ cœperam. Dicebam enim in ipſo initio rerum de coniunctione deorum, qua homines ſoli eorum dignatione perfruuntur. Quicunque enim hominum tantum felicitatis adepti ſunt, vt illum intelligentiæ diuinum perciperent ſenſum, qui ſenſus eſt diuinior in ſolo Deo, & in humana intelligentia.* Loquitur de dono intelligendi; quæ ſunt intelligenda, quòd in Deo non eſt donum additum, ſicut in nobis; ſed eſt ſuamet eſſentia. In quinto Pymandri de hac mente, ſiue ſenſu diſputaui, & latiùs me diſputaturum ſpero (Domino fauente) cùm de donis & virtutibus erit agendum. Sequitur: *Non omnes*, inquit, *ô Aſclepi intelligentiam veram adepti ſunt; ſed imaginem temerario impetu, nulla vera ratione inſpecta, ſequentes decipiuntur, quæ in mentibus malitiam parit, & transformat optimum animal in naturam feræ, moreſque beſtiarum. De ſenſu autem, & de omnibus ſenſualibus, quando & de ſpiritu, tum totam vobis præſtabo rationē.* Hæc Mercurius quæ clariſsimè patent. Sequitur tex. *Solum autem animal homo.* Hîc incipit enodare, quid ſit anima intellectiua; & rectè quidem; nam poſteaquam oſtendit animam intellectiuam eſſe immortalem, eandemque à ſolo Deo, creatam, vnam, & non mixtam; ſed virtute ſua cæteras continentem: denique poſteaquam enodauit huiuſmodi animam, ab anima mundi viuificari, & ad diuinæ rationis intelligentiam erigi,

atque

atque ſuſtolli; rationi conſentaneum erat, vt quid ſit anima rationalis, enuclearet. *Eius*, inquit, *vna pars*, hoc eſt, anima rationalis, eſt ſimplex: igitur non eſt compoſita. Porrò, ſimplex abſolutum caret materia, & eſt omninò indiuiſibile. Omne autem tale non componitur ex materia & forma. ſimplex præterea, non permutatur, neque in aliam ſubſtantiam conuertitur: cuiuſmodi eſt anima intellectiua, quæ indiuiſibilis eſt, & impermutabilis ſecundum ſuám ſubſtantiam. Cæterùm, ſimplex vno modo dicitur, quia ex pluribus partibus non componitur: componitur tamen ex materia & forma, atque ita appellantur corpora ſimplicia: alio modo ſimplex dicitur, quod non componitur ex forma. & materia in potentia, vt corpora cœleſtia: vltimò, ſimplex appellatur, quod non eſt factum ex materia corporali, neque ex materia ſpirituali: & talis eſt anima intellectiua, authore Auguſt. *Quamobrem*, inquit, *nec illud audiendum eſt, quod quidam putauerunt, quintum quoddam eſſe corpus, vnde ſit anima, alioqui eſſet corpus. Quod ſi corpus eſſet; talem ſe noſſet, qua magis ſe nouit, quàm cœlum & terram, quæ per ſui corporis oculos nouit. Itaque, anima non eſt quicquā horū quatuor notiſſimorū elementorū; ſed neq; quod eſt Deus. Quid ſit autem, non dicitur melius, quàm anima, vel ſpiritus vitæ. Ideo enim additur, vitæ; quia & iſte aër plerumque dicitur ſpiritus. Anima ergo non eſt corpus, neque Deus, neque vita ſine ſenſu, qualis poteſt eſſe in arboribus, neque vita ſine rationali mente, qualis eſt in pecoribus: ſed vita nunc minor quàm angelorum: & futura quod angelorum.* Hæc Auguſtinus. Ex quo clarè percipitur, animam non componi ex materia, & forma; nam cùm ſit forma corporis humani, aut certè ſecundùm ſe totam, aut ſecundùm aliquam partem ſui. Si ſecundū ſe totam; fieri non poteſt, vt ſit compoſita, propterea, quòd forma eſt actus, materia verò eſt ens in potentia: id autem quod eſt tantummodo in potentia, pars actus eſſe non poteſt; potentia enim ab actu diſtinguitur. Quod ſi ſecundum aliquam partem ſui forma extiterit; illa ergo pars erit anima; & illa materia: cuius primò eſt actus, erit primum animatum. Amplius, omne quod recipitur in aliquo; in eo certè recipitur per modum recipientis; ſic enim vnumquodque cognoſcitur, ſicut forma eius eſt in cognoſcente. Quare, cùm lapis abſolutè ab anima intellectiua cognoſcatur: in ea ergo erit abſolutè, & ita anima intellectiua erit forma abſoluta, & nō compoſita ex materia & forma. Denique, ſi anima intellectiua componeretur ex materia, & forma: non reciperet formas, niſi vt indiuiduales: atque non cognoſceret, niſi ſingularia, ſicut accidit in potentijs ſenſitiuis, à quibus in organo corporali formæ rerum recipiuntur. Materia præterea eſt principium indiuiduationis: anima ergo non eſt compoſita ex materia & forma. Verùm, ſi pro confeſſo habetur, vt ex ſupradictis licet colligere, animam rationalem eſſe hoc aliquid, & natam per ſe ſubſiſtere, agere, & pati, mouere, & moueri: procul dubio, vt habeat intra ſe ſuæ fundamentum exiſtentiæ, materiale vtique principium, à quo habet exiſtere, formale verò, à quo recipit eſſe, neceſſe eſt. Cùm igitur principium, à quo figitur creaturæ exiſtentia in ſeipſa, principium ſit materiale; liberè ipſi animæ materiam tribuere valemus. Verum, quia illa materia eſt ſupra conditiones proprietateſque materiei communis, hoc eſt, ſupra eſſe priuationis, corruptionis, atque extenſionis: idcircò materia ſpiritualis appellatur. Quam ob rem non ſic cenſenda eſt anima rationalis materiam habere, ſicut habent corpora: cùm illorum materia ſit corporalis, iſtius verò ſpiritualis. Itaque anima ſimplex dicitur, quia ex partibus quantitatiuis non conſtat: conſtat autem ex partibus conſtitutiuis, ſcilicet materia, & forma; huiuſmodi enim partes complementum rei adhibent, & perfectionem. Quare, primæ rationes aſſerunt, animam intellectiuam non conſtare ex communi: ſecundæ verò affirmant ex ſpirituali componi materia. Cæterùm 2. Pymandri diſputatum eſt, & quidem abundè, vtrumne in ſubſtantijs ſpiritualibus inueniatur materia. Deindè, non ignorare oportet, ab omni compoſitionis ſpecie, animam rationalem nequaquam liberam eſſe, & immunem; cùm ſiquidem à Deo dependeat, & in eſſe, & in conſeruari: & omne dependens, hoc ipſo in aliquam cadat compoſitionem: quia nimirum differt ex quó eſt, & quod eſt; vel ex eo anima dicitur compoſita, ſi verò ad ſuum conferatur effectum: ſic componitur ex ſubſtantia & potentia. At quatenus eſt ens in genere, ſic ſecundùm methaphyſicum, componitur ex actu & potentia: ſecundùm logicum verò; ex genere & differentia. At ſi conſideretur, vt eſt ens in ſe; ſic componitur ex ente, & eſſe, ex quo eſt, & quod eſt: at quantum ad eſſe perſonale, & quod eſt, & quæ eſt. Cùm ergò anima ſimplex dicitur; huiuſmodi tamen compoſitiones non abigit atque excludit; ſed eas potius, quæ ex quantitatiuis partibus, & hetherogeneis conflantur. Cùm enim in anima intellectiua, & mutabilitatis, non ſolùm ad non eſſe, ſed etiam ad diuerſas proprietates, & poſsibilitatis, & indiuiduationis, & limitationis, denique & eſſentialis compoſitionis ſecundùm propriam naturam, ratio ſit; non video, quin & compoſita ſit ex diuerſis naturis, quæ ſe habent per modum actualis, & poſsibilis, materiæ ſcilicet, & formæ; quæ planè intelligendæ ſunt, ſicut dictum eſt. hoc ergo modo omnibus poteſt ſatis eſſe, & animam ſimplicem eſſe, & eandem compoſitam ex materia & forma. Sed hæc clarius enodantur in tertio Aſclepij, quæ requiri.

Anima non eſt comp.

CAP. II.

Argumenta contraria.

POſſet aliquis *cōtra* prædicta ſic *arguere*: Omne diuiſibile in partes quātitatiuas ſimplex dici non poteſt, ſimplex enim eſſe diximus, quod ex huiuſmodi partibus nō cōſtat, ſed anima rationalis eſt diuiſibilis in partes quantitatiuas, quia eſt corporis forma: Omnis autē forma, animās, & informās corpus, eſt extenſione & diuiſione ſubiecti diuiſibilis, & extēſibilis. Sanè, aut dimenſio præcedit animæ intellectiuæ receptionem in materia; aut ſequitur, ſi præcedat, anima vtique intellectiua diuideretur, authore Auer. de ſubſtantia orbis: Omnis, inquit, forma, in quanto, & extenſo ſubiecto recepta, ſubiecti illius diuiſione diuiditur, ſin autem ſequatur, cùm ſit pars ſubiecti quanti, aut quantitatis recipiendæ ratio immediata; anima vtique extenderetur: alioqui quantum in non quanto, & diuiſibile in indiuiſibile reciperetur. Cùm ergo anima intellectiua ſit forma informans corpus humanum: erit igitur diuiſibilis, ſaltem diuiſione ſubiecti, atque ita ſimplex minimè eſt dicenda. Ampliùs, omnis forma recepta in ſubiecto diuiſibili, eſt diuiſibilis; propterea quòd omne quod recipitur, per modum recipientis recipiatur, ſed anima intellectiua recipitur in ſubiecto quanto: erit ergo diuiſibilis, ſaltem per accidens. Etenim omne per ſe mobile, eſt per ſe diuiſibile: & omne per accidens mobile, eſt quoque per accidens diuiſibile, ſed omnis anima formaliter formans corpus, eſt per accidens mobilis: igitur eſt per accidens diuiſibilis. Auerroes præterea in lib. de ſubſtātia orbis apertè affirmat, omnem formam in materia receptam, mediante dimenſione interminata, indiuiſibilem fore. ſed tunc anima intellectiua eſſet quoddam totum, haberetque partes quantitatiuas: atque ita compoſita eſſet ex materia & forma. Deinde, ſi totus homo eſt formaliter quantus, aut ei contingit ratione materiæ, aut ratione formæ: non quidem materiæ ratione, alioqui materia eſſet alterius generis quàm ſubſtantiæ: neque reſpectu formæ, altera anima intellectiua extenderetur ad extenſionem partium; immediata ſiquidem recipiendæ quantitatis ratio, quanta eſſe videtur: veluti immediata ratio recipiendi colorem, eſt colorata: aut tandem ratione totius compoſiti immediati receptiui quantitatis; atqui tunc totum non eſſet extenſum, eò, quòd non competit toti, quod vtrique parti repugnat. Neceſſe ergo, vt anima ſit extenſa, ſicq; habeat partes quantitatiuas: & ita nequaquam ſimplex. Iterùm, quod non eſt liberum à materia, conſtat vtique ex materia & forma; non enim materia ſubſiſtit ſine forma. ſed anima humana non eſt liberata à materia; nulla ſubſtantia enim liberata à materia, excepta prima. Eſt ergo in anima materia, ſicque conſtat ex materia & forma. Sanè, ſicut omnes formæ, potentia continentur in materia; ita planè actu in primo continentur motore. Quare, quemadmodum nulla eſt forma, quæ actu non dependeat à primo motore; ita procul dubio quin potentia dependeat à materia. Anima ergo intellectiua eſt materialis, & ſic habetur propoſitum. Adde, quod ſicut Deus eſt vniuerſale agens rerum; ita materia vniuerſale principium patiens. Proinde, ſicut nihil cauſalitatem effugit agentis, ita nec cauſalitatem materiæ patientis. Præterea, quemadmodum quæ ſunt in actu, primum profectò actum participant, Deum ſcilicet, cuius planè participatione (authore Dionyſio de diuinis nominibus:) & bona, & entia viuentia ſunt omnia; ita certè quæ ſunt in potentia, primam participant potentiam, quæ vtique eſt in prima materia. ſed anima intellectiua eſt quodammodo in potentia, quippe quia homo interdum eſt potentia intelligens; habet ergo primam materiam tanquam partem ſui. Iterùm, in quocunque inueniuntur materiæ proprietates, inibi inſit materia, neceſſe eſt: proprietates namque à propria cauſa proficiſcuntur, ſed in anima humana inueniuntur materiæ proprietates, quippe quæ ſubijcitur, & tranſmutatur: ſubijcitur namque & virtutibus, & artibus, & ſcientijs, & de ignorantia in ſcientiam, & de vitijs in virtutes tranſmutatur: in ea igitur materia inuenitur. Reuera, quod non habet materiam, non habet cauſam ſui eſſe, & eſt actus purus. ſed anima intellectiua habet cauſam ſui eſſe, quia creatur à Deo: & non eſt purus actus, quia non eſt Deus, cui ſoli competit: igitur habet materiam. Præterea Philoſ. ſic arguit: Quoniam autem, ſicut in omni natura eſt aliquid, hoc quidem materiæ, &c. quod Simplicius hoc

modo

A . ma non . . comp. . . anima . ex.17. modo interpretatur. In omni natura, inquit, eſt aliquid loco materiæ: & aliquid tanquam agens, & forma. ſed anima eſt natura: ergo in ea eſt aliquid loco materiæ, & aliquid tanquã agens, ſiue loco formæ, & agentis. Quare, ſi in anima eſt potentia paſsiua, quæ planè ſine materia eſſe nequit: igitur habetur propoſitum. Nono præterea met. idem aſtruitur, nempè, quòd ſicut materia eſt ſubſtantialium formarum ſubiectum, ita rectè compoſitum erit accidentis. atqui anima ſubiectum eſt & virtutum, & ſcientiarum: eſt ergo compoſita ex

8\. materia & forma. Amplius, omnipotens Deus ex informi materia, quam de nihilo condidit cunctarum rerum, authore Auguſtino *de mirabilibus ſacræ ſcripturæ cap.* 1. hoc eſt, ſenſibilium, & inſenſibilium, intellectualium, & intellectu carentium ſpecies multiformes diuiſit: anima ergo conſtat ex illa materia informi. Sanè, ſi in vnoquoque genere eſt vnum

. meth aph. primum, quo menſurantur omnia illius generis: igitur in genere ſubſtantiæ erit illud metrum: quod quidem intrinſecum eſt, vtpote materiæ, vel formæ: ſi materia; habetur propoſitum: ſi forma; ſimiliter: vnitas enim formæ, ſine materiæ vnitate eſſe non poteſt: ergo.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

Quomodo anima diuiditur. PRo intellectu *primi argumenti*, ſciendum eſt, animam diuidi ſiuè indiuiſibilem eſſe, multifariam intelligi poſſe: aut ſecundum partes graduales, veluti calidum intenſum: vel ſecundum partes quidditatiuas, ſeu rationis: quomodo omne diffinibile, in genus diuiditur, & differentiam. Plutarchus *de placitis philoſophorum*, putauit, animam intelle-

Plutarchus. ctiuam graduales partes habere, idque Stoicorum authoritate: *Non*, inquit, *videtur rationi conſonum, animas virorum illuſtrium eſſe æquales in graduali menſura ſubſtantiæ animabus deiectorum atq; e vilium hominum*; ſed de his gradibus paulò poſt erit diſputandum. Secundùm partes verò quidditatiuas diuiditur, eò quòd anima diffinitur eo modo, quo diffiniri poteſt. Diuiditur autem in partes potentiales, quia diuiſibilis eſt in plures potentias. Non eſt autem diuiſibilis in partes

1\. integrales, & quantitatiuas, quia eſt res ſpiritualis, & incorporea. His ita elucidatis, ad primum argumentum dico: omnem ſubſtantialem formam, quæ in quanto, & extenſo recipitur ſubiecto, quæque ab illo ſecundùm eſſe comprehenditur, diuiſibilem eſſe: Modò anima rationalis, non eſt huiuſmodi, quippe quæ à Deo, & non à materia producitur. Non eſt ergo diuiſibilis in partes quantitatiuas. Ex hoc etiam ſoluitùr Confirmatio. *Ad 2.* Omne quod recipitur in aliquo

2\. ſubiecto diuiſibili, quod ſecundum eſſe, & potentias, ab eodem comprehenditur ſubiecto, ad recipientis modum recipitur; atque ita eſt diuiſibile. ſed animæ intellectiuæ non competit iſte modus recipiendi; quia à ſubiecto ſecundùm eſſe non dependet. Et cùm infers: omne per ſe mobile, &c. *Reſpondeo*, aliquid per accidens moueri, bifariam intelligi poſſe: aut ſcilicet circumſcriptiuè, quomodo albedo mutat locum ad motum corporis: quicquid autem eſt huiuſmodi, per accidens, & mouetur, & diuiditur; aut diffinitiuè mutat locum, veluti punctum ad motum corporis mutat locum. Hoc autem modo non opus eſt, vt diuidatur; ſed ſufficit eſſe in re diuiſibili: ſic autem mouetur anima rationalis. *Ad 3.* di-

3\. co, hominem formaliter extenſum eſſe, tùm propter materiam, tanquam propter rationem remotam: tùm propter animam, veluti per rationem propinquam, & principalem. Neq; ex hoc neceſſe eſt animam extendi; ſed ſufficit, ſi extendatur per æquiualentem ſui extenſionem. Licet huiuſmodi exemplum inſpicere in corpore cœleſti: quod etſi ſit quantum quantitate, quæ motorem ſequitur: motor nihilominus non eſt quantus formaliter, ſed æquiualenter. Poteſt ergo eſſe aliquod compoſitum formaliter quantum, cuius forma quæ eſt proxima, & principalis extenſionis ratio, non ſit formaliter quanta. Satis enim eſt, vt ſit æquiualenter quanta, vtpote quæ eſt tota in qualibet parte. *Ad 4.* ante ſolutionem

4\. *Materia quot modis accipiatur.* quædam ſunt notanda: quò facilius pateat ad arg. reſponſio. Materia ſiquidem accipitur interdum pro materia intentionali, quæ à Peripatheticis intellectus poſsibilis vocatur: interdum verò pro rei imperfectione quæ etſi in ſua ſpecie ſubſtantiaque modò perfecta ſit; ſuperiori tamen perfectiorique comparata ſubſtantiæ, imperfecta reputatur. Hoc autem modo & angelus; & anima rationalis, materiales appellantur: comparatione ſcilicet diuinioris ſubſtantiæ. Nonnunquam verò ſignificat materiam primam, quæ eſt potentia ad eſſe, vel non eſſe. Aliquando accipitur pro materia motus, vtpote pro ipſo ſubiecto mobili: & neutra iſtarum eſt in anima rationali. *Ad argum.* igitur dico, nullam ſubſtantiam (excepta prima duntaxat) liberatam eſſe à potentia, 3. *de anima commento 5. & 14.* propterea, quòd quælibet componitur ex gradu perfectionis, quo magis minusque accedit, ſiue recedit à prima ſubſtantia. *Ad confirm.* dico, verum quidem e

non autem omnium vniuerſale principiu

Ad 5. negatur ſimilitudo: alia enim eſt pote

nimæ intellectiuæ, quæ recipit actus, qui ſ

ticipationes diuini actus: alia verò potenti

riæ: prima enim non poteſt eſſe vna, à qua c

piantur, ſicut vnus eſt actus influens omne

eos; alioqui potentia receptiua, & primi ac

tiæ, æquali eſſent virtute, quod eſt falſum.

teria prima formas recipiat indiuiduales, in

formas abſolutas; nihil cognationis inter ſe h

Ex tali ergo potentia in anima exiſtente, non

materia & forma animam eſſe compoſitam. *Ad*

eſt valida; quandoquidem alia ſit potentia mate 6.

alia intellectus humani: alius quoque ſubijciendi, atq

mutandi modus: intellectus ſiquidem ſcientiæ ſubijcit

quatenus eſt in potentia ad ſpecies intelligibiles, de ign

tia ad ſcientiam tranſmutatur. *Ad confirm.* dicitur, for

& agentem cauſam præbere materiæ, vt exiſtat in actu; agens enim in quantum tranſmutando materiam, in actum formæ deducit, eſt vtique ei cauſa eſſendi. Cùm verò anima non habeat in ſeipſa materiam tranſmutantem, & producta ſit à Deo ſine materia; non eſt compoſita ex materia & forma. *Ad aliud* quoque *reſp.* ſoli Deo competere, eſſe actum purum, & infinitum: alijs verò rebus minimè; propterea quòd participent ipſum eſſe, & vitam. Eſſe autem participatum finitur ad capacitatem participantis: vnde dicitur in ſubſtantijs ſpiritualibus compoſitionem inueniri ex actu & potentia: non quidem ex materia & forma; ſed ex forma, & eſſe participato.

Ad 7. approbo argumentum & confirmationem, nempè in anima inueniri aliquid, quòd vicem ſubeat materiæ, intellectum ſcilicet poſsibilem, & vicem formæ, intellectum vtique agentem: ob id tamen dici non poteſt propriè ac verè ex materia & forma compoſita. Denique aſſerimus, ſubiectum eſſe ſcientiarum, & artium: negamus verò (vt dictum eſt:) eſſe compoſitam. *Ad 8.* dico, Auguſtinum non accepiſſe materiam pro altera parte compoſiti, quæ à forma diſtinguitur; *Auguſtinus.* ſed potius pro natura contrahibili, & potentiali. Similiter Boetius, non intelligit compoſitionem materiæ & formæ, *Boetius.* quæ ſunt partes compoſiti eſſentialiter diſtinctæ; ſed actum & potentiam, genus & differentiam, quorum vnum vocat materiam, alterum formam; ſic enim loquitur in libro *de vnitate, & vno*, circa finem. Aliquid, inquit, dicitur vnum, ſimplicium commixtione, vtpote angelus, & anima, quorum quilibet vnus dicitur ex commixtione materiæ, & formæ. *Ad confirm.* dico, Deum eſſe metrum, & menſuram, qua menſurantur ſubſtantiæ intellectuales, acceſſu ſcilicet, & receſſu, ab illa ſumma & infinita ſubſtantia. Itaque, anima intellectiua eſt ſimplex (vt dicit Mercurius) ſubſiſtens, abſque mixtione materiæ & formæ, quæ ſunt eſſentialiter partes compoſiti. *Quidam ſi compoſita.* Et reuera, id de quo prædicatur actus, & forma in abſtracto, eſt forma & non formatum, compoſitum ex materia & forma. ſed de anima intellectiua prædicatur actus & forma, *3. de anima*, authore philoſopho. *Anima*, inquit, *eſt actus corporis* phyſici *organici*; igitur ſe tota primò eſt actus & forma, non includens materiam, tanquam partem ſui. In formis prætèrea ſimplicitas, non minimam prætendit nobilitatem, dignitatemque naturæ: ſiquidem quò ſimplicior forma, eò actualior ac propiùs accedens ad diuinam æternamq; ſubſtantiam; ſed anima intellectiua, eſt multò nobilior ac præſtantior anima bruti, ſeu ſubſtantiali forma elementi, quæ non ſunt compoſitæ ex materia & forma: ipſa igitur, vt ſit abſque huiuſmodi compoſitione, rationi omninò videtur conſentaneum eſſe. Ad hæc accedit authoritas Philoſophi, 3. *de anima*, vbi multis verbis oſtendit, intellectum eſſe impermixtum & immaterialem. Dionyſius quoque ait: Sub- *Dionyſius 4. de diuinis nominibus.* ſtantiæ intellectuales ſunt liberæ à corruptione vniuerſa, morte, & materia: nam, teſte Auicenna, *primo meth.* in nulla ſubſtantia eſt materia, niſi in ſubſtantia ſenſibili. Commentator quoque, *Intellectus*, ait, *qui eſt extrema perfectio hominis*, *17. met.* *eſt ſeparatus à materia.* Quamobrem, licet intellectus hominis ſit ſeparatus à materia, quæ eſt altera pars compoſiti: non *Albertus.* eſt tamen ſeparatus à differentia indiuiduali: ideoque non eſt neceſſe, vt ſit purus actus, & eadem ſibi intellectio, quæ ſoli Deo competere poſſunt, qui eſt omnibus modis ſimplex, ſicut apertè doctum ſatis in primo Pymandri: Plato in Timæo, cenſet animam componi ex eſſentia quadam indiuidua, itemque diuidua circa corpora: primam autem intellexit eſſentiã intellectualem animæ poteſtatem, nunquam ad corpora declinantem: ſecundam verò illam animæ naturam, quæ corpori ſe prorſus accommodat, quæque indiuidua dicitur, quia anima corpori coniuncta, eadem omnibus membris adeſt. *Enn. 4. lib. 1. cap.* Vnde Plotinus: *Anima*, inquit, *indiſcreta indiuiſaque viuit: habet verò naturam diuiſionis cuiuſdam capacem: eius namque*

par-

partitioeſt, corpori coniungi: idcircò dicitur circa corpora diuiſibilis, tametſi in ſeipſa impartibilis ſit, eò quòd illius natura nullam poteſt ſubire partitionem. Hæc Plotinus. Et *lib. 3. cap. 19. Impartibile,* inquit, *apud Platonem ſimpliciter eſt acceptum, partibile verò non ſimpliciter: ſed animam ait circa corpora fieri diuiſibilem, neque tamen fuiſſe factam: etenim à ſublimiori potentia impartibilem habet dotem.* Idem ſentit Auguſtinus; *Quomodo,* inquit, *terram ipſam à Deo factam, negare non poſſum, & tamen non poſſum dicere, ex quibus quaſi aliis corporibus terra conſtet: ita, non ſibi aduerſatur ſententia, qua dicimus & à Deo animam factam, & propriam quandam habere naturam: hanc enim eius propriam naturam Deus ipſe fecit, vt cætera elementa:* eſt ergo anima humana quoddam ſimplex, & propriæ ſubſtantiæ. Et iterùm: *Quemadmodum nominis ſonus per literas diuidi non poteſt, cùm anima eius, id eſt, ſignificatio non poſſit: ita nec ipſa anima rationalis, cuius figuram imaginemque ille ſonus gerit.* Quòd ergo anima ſit ſimplex, & non compoſita, dixi.

CAP. IIII.

Animæ gradus ſeptem qui ſint.

CVm animam ſimplicem eſſe conſtet, idque multorum authoritate, & ratione; operæ pretium erit, non ignorare nonnullos eiuſdem animæ gradus, qui à Diuo Auguſtino ponuntur. *Aſcendentibus ſurſum verſus,* inquit, *ſeptem gradus opus habent: quorum primus vocatur* Animatio, *ſecundus* Senſus, *tertius* Ars, *quartus* Virtus, *quintus* Tranquillitas, *ſextus* Ingreſsio, *ſeptimus* Contemplatio. Poſſunt & hoc modo appellari, primus *de corpore,* ſecundus *per corpus,* tertius *circa corpus,* quartus *ad ſeipſam,* quintus *in ſeipſam,* ſextus *ad Deum,* ſeptimus *apud Deum.* Poſſunt & ſic; Pulchrè de alio, pulchrè per aliud, pulchrè circa aliud, pulchrè ad pulchrum, pulchrè in pulchro, pulchrè ad pulchritudinem, pulchrè apud pulchritudinem. Itaque primo gradu corpus hoc terrenum ſuâ præſentia viuificat, colligit in vnum, atque in vno tenet. Secundo gradu per ſenſus innumerabiles operationes exercet: & ſaporum, & odorum, & ſonorum: ſentit calida per tactû, frigida, aſpera, lenia, dura, mollia, leuia, grauia, & quæ ſunt generis eiuſdem. Tertius eſt hominis proprius, quo rerum innumerabilium artes inuenit opificum, agrorum cultus, extructiones vrbium, ac variorum ædificiorum, inuentiones tot ſignorum, in literis, in verbis, in geſtis, in ſono, in picturis, in figmentis; tantus librorum numerus; officiorum, poteſtatum, honorum, dignitatumque ordines: magna hæc, & omninò humana; ſed doctis & indoctis, bonis ac malis communia. Ex quarto gradu bonitas incipit, omniſque vera laudatio: hoc gradu anima abſtrahit ſe à ſordibus, totamque ſeſe mundiſsimam reddere ſtudet: laborando pugnat & confligit, & in ipſo conflictu, mortem timet. Quinto gradu omnifariam concipit, quanta ſit: quòd cùm conceperit; tunc verò ingenti quadam, & incredibili fiducia pergit ad Deum, id eſt, in ipſam contemplationem veritatis. Et hæc appetitio intelligendi ea, quæ verè ſummeque ſunt, ſummus aſpectus eſt animæ, quo perfectiorem, meliorem, rectioremque non habet. Sexto gradu ingreditur gaudium domini ſui; vt non fruſtra aſpiciat, & mundet oculum; verùm etiam firmetur, vt non erret. In ſeptimo gradu eſt quædam manſio, fruitiò veri & ſummi boni. Itaque, primo gradu anima incipit viuere, ſecundo ſentire, tertio ducere: purgatur in quarto, reformatur in quinto, introducitur in ſexto, paſcitur in ſeptimo. Iſtis planè ſeptem gradibus fiebat aſcenſus ad veſtibulum templi, quod viderat magnus ille Ezechiel, de quibus ſic Gregorius ſanctus loquitur homilia decimanona: *Septem,* inquit, *gradibus ad portam aſcenditur, quia per ſancti Spiritus ſeptiformem gratiam aditus nobis regni cœleſtis aperitur.* Quos quidem gradus, de cœleſtibus loquens Iſaias, deſcendendo magis, quàm aſcendendo. enumerauit; videlicet, ſapientiam, intellectum, conſilium, fortitudinem, ſcientiam, pietatem, timorem. Et quoniam *initium ſapientiæ timor Domini;* idcircò à timore ad ſapientiam nobis eſt aſcendendum: non à ſapientia ad timorem, quia nimirum perfectam habet ſapientiæ charitatem: charitas verò foras mittit timorem. Animæ ergo noſtræ primus gradus aſcendendi, eſt timor, quo conuertimur ad cognoſcendam Dei voluntatem, ſi quid nobis appetendum, fugiendumque præcipiat. Iſta eſt animatio, qua animamur ad vitam nouam ſubeundam, atque exercendam. Iſto timore, quaſi clauatis carnibus, omnes ſuperbiæ motus ligno crucis affigimus. Deinde opus eſt miteſcere pietate, & proximo miſereri, & diuinæ non contradicere Scripturæ, etiamſi nos lateat, quod legimus: tunc autem percipimus ſenſum Dei, quo intelligimus occulta Dei: nam qui ſine hoc ſenſu, ſine hac pietate viuit, animalis homo eſt, non percipiens quæ ſunt ſpiritus Dei, ſed, quæ ſunt ſpiritus aëris huius. Poſt iſtos duos gradus timoris, ac pietatis, ad tertium aſcenditur ſcientiæ gradum, in quo anima ſe exercens, diuiniſque intenta ſcripturis, nihil aliud in eo inuenit, quàm diligendum eſſe Deum propter Deum, & proximum propter Deum: in quibus duobus præcipuis, tota lex pendet & Prophetæ. Hæc eſt ars artium, & ſcientia ſcientiarum, qua Dei templum extruitur, diuinus cultus excolitur, vrbes reformantur; Reſpublica pacificè viuit: officia, poteſtates, honores, dignitateſque veræ acquiruntur. Hac arte didicit anima, cui ſit pietas impartienda, cui verò pœnæ ſeueritas infligenda. Verùm, quid vtilitatis iſta affert ſcientia; ſi quid agendum eſſet ſciatur, deſint verò vires ad perficiendum? Adſit ergo fortitudo, omninò neceſſe eſt; qua eſuritur & ſititur iuſtitia. Hæc planè eſt illa virtus, qua ab omni mortifera iucunditate rerum tranſeuntium, ſeſe anima extrahit, atque abducit; atque ita inde ſe auertens, conuertit ad dilectionem æternorum: ſed ſæpè fortitudo, ſi improuida fuerit, & minus circa vitia circumſpecta, ipſa ſui præſumptione in caſum ruit. Aſcendat ergo ad conſilium, vt prouidendo præmuniat, quod agere fortiter poteſt. Hæc eſt illa tranquillitas, in qua anima perficitur, & ſpe iam plena, atque integrâ viribus, peruenit ad dilectionem proximi: bonum conſilium optima tranquillitas, qua purgatur oculus, quo videri Deus poteſt: charâ planè, multumque grata tranquillitas, qua huic ſæculo pii homines moriuntur, vt Deo viuere queant. Sed eſſe bonum conſilium non poteſt, ſi deſit intellectus, præſertim cùm per ænigmatis lucernam, veritatem ipſam & intueamur, & amemus. A conſilio ergo aſcendamus ad intellectum; quia, *Intellectum tibi dabo:* &, *Intellectus bonus omnibus facientibus eum.* Hæc eſt ingreſsio, qua ingredimur cellam aromaticam, aulam archetypam, domum ſecretorum. *Si aperuerit mihi oſtium, ingrediar ad eum, & cœnabo cum eo;* foris manent canes, & immundi, quia ciuitatem Dei ingredi non valent. Sed quid prodeſt, ſi intellectus magno acumine vigeat, & moderari ſe neſciat per maturitatem? Ab intellectu ergo aſcendendum eſt ad ſapientiam; vt hoc quod acutè intellectus inuenit, ſapientia maturè diſponat. Idcircò magna opus habet contemplatione, vt pacata tranquillaque anima permaneat; talem enim decet eſſe animum contemplantis. Itaque, timore ſurgimus ad pietatem, vnde ſit animæ noſtræ animatio; pietate verò ad ſcientiam ducimur; & inde ſenſus animæ naſcitur; ſcientiâ autem ad fortitudinem roboramur, ex quo ars animæ prodit: fortitudine ad conſilium tendimus, & hinc oritur animæ virtus. Conſilio autem ad intellectum pergimus, vbi eſt noſtra tranquillitas: intellectu certè ad maturitatem ſapientiæ; per quem eſt nobis ingreſſus, vt ſit contemplatio formæ in ſapientia. Primus gradus eſt de corpore; quia timor de corporis amore proficiſcitur, vnde animatio dicitur; propterea, quòd animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. Secundus, pietas, ſcilicet, per corpus: per corporis officia exercetur: propterea & ſenſus nominatur; ſcientia circa corpus occupatur, inde artes inuentæ ſunt pro vita hac corporali propaganda atque tuenda: fortitudine ad ſeipſam anima redit, quæ per diuortia vitiorum ſeſe diſtraxerat; proinde exerit ſuam virtutem, à ſordibus ſe abſtrahens, & ad mundiſsimam vitam ſe conuertens; conſilio in ſeipſa quieſcit, iam pacata & tranquilla effecta: conſilium enim bonum mentem tranquillat, & quietat: Intellectu Deum adit, & diuinitatis domum ingreditur, ſapientia apud Deum reſidet, quippe quæ diuinæ naturæ conſors & particeps redditur; vnde & in perfecta contemplatione, & viſione ſoli datur. Itaque, anima primo gradu, ſiue timore, pulchrè agit de alio; pietate per aliud; ſcientia verò pulchrè circa aliud: fortitudine autem pulchrè ad pulchrum: conſilio, pulchrè in pulchro: intellectu verò pulchrè ad pulchritudinem: denique ſapientia pulchrè apud pulchritudinem. Item, timore anima incipit viuere; pietate incipit ſentire: ſcientia ducitur, fortitudine purgatur, reformatur conſilio, intellectu autem introducitur, ſapientia verò nutritur. *Beatus* ergo *vir, qui poſuit aſcenſiones in corde ſuo, in conualle lachrymarum:* nemo enim repentè ſit ſummus, ſed à minimis quilibet inchoat, vt ad ſumma & altiora perueniat. Ambulabunt de virtute in virtutem, vt videatur Deus in Sion. Nec mirum, ſi de virtute in virtutem gradus habeantur: quandoquidem vnaquæque virtus quaſi quibuſdam gradibus agatur, perficiaturque. Sic, inquit, eſt regnum Dei, quemadmodum ſi iaciat homo ſemen in terram, & dormiat, & exurgat nocte ac die, & ſemen germinet & creſcat, dum neſcit ille: vltrò enim terra fructificat: primùm herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica. Et cùm ex ſe iam produxerit fructum, ſtatim mittit falcem, quoniam adeſt tempus meſsis. Bonum deſiderium, ſemen in terra,

Animæ gradus ſepté.

Septenarij Sacramentũ.

recte operari, herba profertur: profectus in operando; ſpica albeſcit: completa operatio, plenum frumentum, dignum quod congregetur in horreum dominicum. Deus namq; producto iam fructu, falcem mittit, & meſſem ſuam deſecat, atq; ita congregat frumentum ſuum in horreum ſuum. Septem igitur gradus animæ rationalis, ſunt ſeptem oculi in vno lapide: ſeptem lucernæ eiuſdem cãdelabri: ſeptem ſtellæ in dextera ipſius, ſeptem ſpiritus diſcurrentes per vniuerſas animæ partes, ſeptem lotiones, quibus eius lepra purgatur, ſeptem oſcitationes pueri, & magni Eliæ inclinationes, liber ſignatus ſeptem ſigillis, quę à ſolo agno ſoluuntur. In Exodo legitur, *Si emeris ſeruum hebræum, ſex annis ſeruiet tibi, in ſeptimo egredietur liber gratis.* Senarius eſt ſeruitutis, & actiuæ vitę: ſeptenarius verò libertatis, & contemplatiuæ. Sic ſeptem gradibus liberatur ſeruus hæbræus à luto & palea. Septem diebus præſens tempus agitur: octonario autem vita perpetua oſtenditur. Quam ob cauſam Salomon ait. *Da partes ſeptem, nec non & octo,* hoc eſt, ſic diſpenſa temporalia, vt appetere non obliuiſcaris æterna. Apud Iudæos ſeptimus hic numerus erat honore venerabilis, in quo quidem die Scænopegiæ, turbarum celebritas, & dies propitiationis. Annus ſeptimus remiſsionis dictus eſt, totos enim annos ſex agricolationem exercebant, ſeptimo autem his erant contenti, quæ ſuapte ſponte gignebat humus. Soluta eſt Iudæorum captiuitas anno ſeptuageſimo. Septies in die cadet iuſtus, & reſurget. A generatione hominis, ſeptimus mortem non vidit, Enoch, myſterium Eccleſiæ. Septimus ab Abraham Moyſes legem accepit. Septuageſima ſeptima generatione ab Adam, ſe conſpicuum mundo exhibuit, ac viſendum Chriſtus. Nouit & Petrus myſterium ſeptenarij, dicens: *Dimittam et vſque ſepties.* Septies peccauit Cain, ſeptuagies ſepties Lamech: & tamen omnia remittuntur; ſi redierint peccatores ad pœnitentiam *Non dico tibi ſepties, ſed ſeptuagies ſepties.* Non receſsit Dominus à ſeptennione. Peccata puniuntur ſepties, qui occiderit Cain, ſeptenam perſoluet vltionem. De Cain expetita eſt vltio ſepties: de Lamech ſeptuagies ſepties. Obſeruat quoque natura huius ſeptenarij numeri virtutem; nam & ſeptem diebus ſemen coagulatur: & fit idoneum ad recipiendum figurã. Septima hora poſt egreſſum ab vtero, decernitur, an ſit victurus infans. A ſeptimo die nomen illi imponitur, tanquam ſaluti eius tunc primum confidendum ſit, teſte Ariſtotele 7. de animalibus. Poſt ſeptimum menſem fiunt dentationes: poſt ſeptem annos primi dentes cadunt, & alij ſubnaſcuntur. Septimo anno datur plena facultas loquendi. Bis ſeptenis annis pueri pubeſcunt, & fit initium generationis. Albert. Magnus 8. de animalibus. Ter Septenis fit robuſta genitura, & ſecundùm Plinium, creſcit ſecundum longitudinem: quarta hebdomada ſecundum latitudinem, quinta completur augmentum omne roboris & virium, ſeptimo ſeptinario annorum prudentia 7. polit, & ſeptem ſepties reduplicati, faciunt eam ætatem, quæ propriè perfecta habetur. Septuageſimus annus eſt meta viuendi. Item, morbi ſeptimo die periculoſiores ſunt. Hypocrates ſeptimum diem efficaciſsimum exiſtimat. Extat liber Galeni de Criticis diebus, in quo tradit ſeptimũ diem omnibus iudicialibus antecellere, tùm potentia, tùm etiam nobilitate. Et ſicut ſeptimus eſt decretorius in morbis, ita per omnem vitam ſeptimus quiſq; annus eſt periculoſus. Sed de his plus ſatis ſit dictum, ex quibus omnibus diſcimus, quare ſeptem ſint gradus animæ humanæ.

Exod. 21. *Eccleſiaſt. 11.* *Enoch.* *Cain. Lamech.* *Numerus ſeptenarius in hominis generatione.* *Hypocrates. Galenus.*

CAP. V.

Anima an habeat gradus ſubſtantiales.

Anima non ſuſcipit maius & minus.

POſtquam ad moralem philoſophiam locuti ſumus de gradibus animæ; deinceps loquendum nobis eſt, vtrumnè anima diuiſibilis ſit in gradus ſubſtantiales, ita, vt vna aliquot ſubſtantiæ gradibus alteri antecellat, & præſtet.
1. Porrò, de hac re in 3. Pymandri ſatis dictum puto. Quocirca breui me expediam, & in primis dico, animam intellectiuam eſſe formam ſimplicem: atque tùm in ſe tùm verò ad alias animas comparatam indiuiſibilem eſſe, nam ſi vna alteri aliquo ſubſtantiæ gradu antecelleret, tunc dubium de illo gradu oriretur, an ab alijs ſemotus ſubſiſtere poſſet nec ne. ſi poſſet; igitur aliquid inueniretur in anima, quod quidem ſine aliquo alio gradu ſubſtantiali eiuſdem animæ ſubſiſtere poſſet, quod eſt falſum, non enim eſſet gradus ſubſtantiæ, ſed potiùs accidentis. Si verò nequit ſubſiſtere, eiuſdem eſt ergo rationis cum cæteris gradibus, igitur non excellit. Ampliùs, ſi vna for-
2. ma ſubſtantialis, altera maior exiſtit aliquo ſubſtãtiæ gradu: igitur compoſitum formæ maioris, maius, minoris verò minimum diceretur, quod philoſopho non probatur in prædicamentis: Vnus, inquit, homo non dicitur magis, vel minus homo quàm alter: nec magis vel minus animatus anima rati-
3. onali, quam alius homo. Nec denique vnus ignis dicitur magis, vel minus ignis, quam alius. Quare, ſi ad mentem philoſophi forma ſubſtantialis, ac quodlibet ſimile, eſſe largitur perfectiſsimum, quo tali in ſpecie, ſeu ratione nõ poteſt eſſe perfectius, conſtat ſatis, magis aut minus ſuſcipere non poſſe. Præterea, nulla forma, quæ ſua propria virtute ſimul cum materia, conſtituendi ſuppoſiti rationem habet, ſuſcipit magis & minus, non ſolùm in ſeipſa, ſed nec ad alias comparata quidem; quilibet enim huiuſmodi formæ gradus, ſuppoſitum conſtituere poſſet: atque ita à pluribus gradibus, plura ſuppoſita fierent, quod eſt falſum. Quare, ſicut fieri non poteſt, vt eadem forma plura conſtituat ſuppoſita; ita, vt plures gradus ſubſtantiæ, quàm altera eiuſdem ſpeciei habeat. Itaque quælibet forma ſubſtantialis ſpecifica ſua ſponte, modò materiæ vniatur, eſt ratio pleniſsima, qua ſuppoſitum in eſſe naturali ponitur, ſiue ad cuius præſentiam, informationemque, ſuppoſitum conſequitur, & indiuiduum ſubſtantiæ perfectum. Iterum, in ſubſtantia non eſt motus, 5. *phyſ.* quippe, quia ſubſtantiæ non eſt contrarium aliquid, vt dicitur in prædicamentis: motus autem propriè fit de contrario in contrarium. Sed ſi eadem forma numero intenditur, & remittitur; proculdubio in ſubſtantia eſſet motus, propterea, quòd huiuſmodi intenſio, & remiſsio ſine motu fieri non poſſunt. Sed dices fortaſsis, in ſubſtantia motum non eſſe, quia nimirum, etſi plures habeat gradus, & vnus poſt alium poſsit haberi, id tamen mutatione inſtantanea, non autem ſucceſsiua fieri contingit. ſed huiuſmodi inſtantia eſt parui momenti, conſtat enim motus diuiſibilitatem, ex termini diuiſibilitate pendere. Quare, cùm terminus animæ ſit indiuiſibilis: ad eam vtique non poteſt eſſe motus. Pari quoque ratione diceretur, ad augmentum intenſionemq; albedinis in eadem ſubiecti parte motum non eſſe. Lumen præterea, etſi in inſtanti fiat; eodem tamen in corpore, ab eodem quoque luminari per motum, & non in inſtanti, intenditur, non ſoluit ergo illa ratio virtutem argumenti: Ampliùs, ſi forma ſuſcipit maius & minus, id certè propriè elementorum formis eſſet tribuendum, quibus nihilominùs minimè tribui poteſt, eſſent enim inuicem contrariæ, tùm quia ſint eiuſdem generis proximi, tùm quia mutuò ſeſe expellunt, dum generatio vnius, alteri pariat corruptionem. ſed hoc ſubſtantiæ minimè congruit, authore philoſopho in prædicamentis, vbi clare docetur, ſubſtantiam contrarium non habere: habere tamen contrarium dicitur perfecti, ſiue imperfecti ratione, & eorum, quæ ipſam concomitantur. Pro huius verò quæſtionis intellectu, animaduerſione dignum eſt, aliquid ſuſcipere magis, & minus bifariam intelligi poſſe, formaliter ſcilicet, & materialiter, ſiue ſubiectiuè. Illud autem magis, & minus formaliter ſuſcipere dicitur, cuius ſunt diuerſi ſubſtantiæ gradus. Cùm autẽ forma in indiuiſibili conſiſtat; in ſeipſa, nec ad aliã formã cõparata, magis & minus ſuſcipere poteſt: quod ſi ad ſubiectũ conferatur; ſuſcipit magis & minus, quia ſcilicet ſecũdũ magis & minus, in ſubiecto recipitur. Suſcipere verò magis & minus materialiter, perinde eſt ac ſubiectum formæ gradus habere differẽtes ſecũdũ magis & minus. Itaq;, ſubſtãtia ſubiectiuè, non autẽ formaliter, magis & minus ſuſcipere dicitur, propterea, quod nulla forma ſubſtãtialis, tùm indiuidua, tùm ſpecifica, gradus habeat diſtinctos ſecundùm magis & minus. Quã ob cauſam ſapienter dictum eſt à Cõmentatore in ſubſtãtijs non eſſe formã diminutã, quę poſtea fiat perfecta. Quare, ſi forma ſubſtantialis ſuſciperet magis & minus; haud dubium. quin eſſet forma diminuta. Cæterũ, magis & minus comparationem denotat: comparatio verò eſt diuerſorum in aliquo vno conuenientium, vnum autem dicitur multis modis, numero, ſpecie, genere, proportione, analogia. Si itaque diuerſæ ſubſtantiæ ad aliquod vnum ſecundum analogiam nominis, vtpote ad ipſum ens, vel ad perfectum, aut ad huiuſmodi tranſcendens comparentur; ſic materialiter ſuſcipere magis & minus, ſubſtantia dicitur: eo quod vna eſt perfectior altera. Similiter ſe habebunt, ſi ad accidens commune conferantur; vna enim ſubſtantia eſt albior altera. At ſi ad genus, vel ad ſpeciem ſubſtantiæ comparentur; nulla ſuſcipit magis & minus. Ioannes ſiquidem æquè eſt homo, & animal, ſicut Petrus, & lupus. Cæterum, non parua extitit apud ſapientes de hac re controuerſia; quidam enim dixerunt intenſionem ſiue augmentum formæ, per partium additionẽ fieri, hoc eſt, partis formalis ad partem formalem, vtriſque remanentibus. In cauſa autem eſſe dicunt, quia omne quod corrumpitur, à ſuo contrario, vel ad corruptionem ſubiecti, vel ad remotionem agentis, à quo eius dependet conſeruatio, corrumpitur. Sed cum gradus præexiſtentis formæ, ſequentis gradui non aduerſetur, nec ſubiecti ratione, amittatur, propterea, quod ſubiectum remanet, nec remotione cauſæ agẽtis: nõ video quomodo eũ corruptũ iri, neceſſe ſit. Quibus autem hęc ſentẽtia nõ probatur, aiunt, augmẽtationẽ formę per ad-

ditionem

Magis & minus. *Opiniones variæ.* *Prima.*

ditionem quidem alterius gradus fieri; ſed priori deſtructo, vltimum gradum remanere. Et id profectò temerè nequaquã tuentur; nam ſi teſte philoſopho ſpecie differunt, quæcunque eodem in ſubiecto exiſtentia, differentiam habent; plures igitur gradus formæ non ſe compatiuntur ad inuicem. Verùm hæc philoſophi authoritas ſic poteſt intelligi, accidentia ſcilicet, quæ in eodem conſiſtunt ſubiecto, ſpecie quidem differre; ſi ex illorum coniunctione aliquod vnum non conſletur atque conſtituatur in eſſe. Modò autem cùm ex præcedentium graduum vnione, per ſe vnum reſultet; non eſt ratio, qua ab inuicem ſpecie differentiant. Sed ſecunda opinio diceret, in aduentu ſequentis, præcedentem gradum corrumpi, propterea, quod ſe inuicem non compatiantur, aut coaleſcere nequeant; quandoquidem duo eiuſdem ſpecie gradus ſimul conſiſtere non valeant. Verùm ad huiuſmodi obiectiones, ſic reſponderi poſſet, nempè formam abſtractam duobus modis conſiderari poſſe: vno quidem modo ſecundùm ſpecificum, & eſſentialem gradum, quo planè modo à ſuppoſito præſcinditur, & remouetur: alio autem ſecundùm gradus indiuiduales, & accidentales, quos in ſubiecto habere videtur. Porrò, primò modo forma non intenditur, neque remittitur; ſed formæ ſunt ſicut numeri. quacunque enim facta additione ipſi numero, ſpecies numeri variatur; pariter etiam aliquo formæ addito gradu, formæ ſpecies variatur. At ſecundo modo per accidentalium graduum additionem, non variata ſpecie forma intenditur, & remittitur; hac de cauſa dictum eſt à philoſopho in prædicamento qualitatis, quòd qualitas non ſuſcipit magis & minus, ſed quale: iuxta illud quod dicitur in libro ſex principiorum: Forma eſt in ſimplici, & inuariabili eſſentia conſiſtens. Etenim ſicut per agens, quod eſt in actu, fit aliquod actu calidum, quia de nouo incipit formam participare, non quòd fiat ipſa forma, vt dicit 7. *meth.* ita per intenſiorem actionem agentis, efficitur magis calidum, quia magis participat, non quòd tanquam formæ aliquid addatur. Quare, cùm anima intellectiua forma ſit ſubſtantialis; omninò erit ſimplex, indiuiſibilis, graduum additionis, aut diminutionis expers; ideoque liberè dici poteſt, vnam alteri gradu aliquo ſubſtantiæ non antecellere.

CAP. VI.

Argumenta contraria.

CVm ſit non paruæ obſcuritatis huius quæſtionis intima penetrare; hinc eſt quòd plurima inueniuntur argumenta, quæ contra illius veritatem pugnare videntur. *Et primum dici poſſet* ad philoſophi authoritatem, in ſuis prædicamentis logicè locutum fuiſſe, ideoque dixiſſe, ſubſtantiam magis & minus non ſuſcipere: ſecus verò rem ſe habere ſecundùm metaphyſicam conſiderationem. Subſtantia præterea à termino ſupremo imponitur, qui in indiuiſibili conſiſtit, non autem ab ipſa formæ latitudine: ſicut & conceptus terminus accidentalis. Quocirca, licet graduum latitudinem habeat; reſpectu tamen termini indiuiſibilis, magis & minus ſuſcipere non dicitur; denique, vna forma non dicitur magis, vel minus ſubſtantia, quam altera; tametſi gradibus aliquot ſubſtantiæ antecellat: ſicut nec vna albedo dicitur magis vel minus albedo; etiam ſi perfectior vel imperfectior altera dicatur, & exiſtat. Ampliùs, de forma educta de potentia materiæ, ſic argui poteſt: Fieri non poteſt, vt duæ formæ ſubſtantiales eiuſdem gradus, eadem in materia conſiſtere queant, eò quòd altera ſufficit ad materiæ conſtitutionem. ſed authore Damaſceno, forma ignis, & forma ferri, in eadem igniti ferri materia ſimul inueniuntur: igitur ſunt inibi in eſſe remiſſo, & conſequenter recipiunt maius & minus. Reuera, propria alicuius forma accidentalis, non niſi mediante forma ſubſtantiali eidem ineſſe poterit; caliditas namque eſt forma accidentalis ignis, quia eſt accidens aquæ calefactæ: nihil autem quod vni eſt ſubſtantia, alteri erit accidens. Inibi erit ergo forma ſubſtantialis ignis, non quidem in eſſe intenſo, ſed remiſſo: ergo quod priùs. caliditas ſiquidem non ineſt aquæ, mediante forma aquę, quia aquę corruptionẽ machinatur: nullũ autẽ accidens ad proprij corruptionẽ diſponit, illius præſertim formę, qua mediante ineſt ſubiecto: ſicut nihil eſt quod ſui interitum machinetur. Iterum, ſi ex terra ignis generatur, igitur in terræ materia ſimul ſunt forma ignis, & forma terræ: atq; ita habetur intentũ. Conſequẽtia autem ſic deduci poteſt: niſi terra pares haberet gradus raritatis cum igne, vno duntaxat excepto; idonea nequaquam eſſet, quæ ignem gigneret. ſed ad ſummum huiuſmodi raritatis gradum ex ſuæ quidem formæ virtute, nequit attingere; alioqui aëris raritati antecelleret: ſimul ergo coaleſcũt amborum formæ: & ſic in idem recidit argumentum. Ad hæc accedunt philoſophi ſententiæ, quæ prædictis expreſsè fauere videntur argumentis. ſic enim loquitur 7. *phyſ. Si numerus*, inquit, *eſſet ſubſtantia; maior & minor numerus, eiuſdem eſſet rationis*: igitur materialis ſubſtantia educta de potentia, poteſt ſuſcipere magis & minus: Denique, in poſtprædicamentis, inter ſpecies motus, generationem interſerit: igitur generatio eſt motus. ſed id nequaquam fieret; ni forma ſubſtantialis, quæ eſt terminus generationis, diuiſibilis eſſet, ac magis & minus ſuſciperet. Inſuper apertè teſtatur, quod non ſit fieri ante quod non ſit factum eſſe, & ſimiliter corruptum eſſe. Incorruptio igitur eſt mutatio ſucceſsiua, ſicut & motus: atq; ita ex tot philoſophi ſententijs clarè colligitur, ſubſtantiam ſcilicet ſuſcipere magis & minus. His quoq; aſſentitur Commentator, vbi palàm oſtendit, elementorum formas ſuſcipere magis & minus. Præterea gradus formarum nihil aliud ſunt, quàm formæ ſpecificæ perfectionalis proportio, quæ extra ſpecificæ quidditatis conceptum exiſtens, ipſam tamen ſpeciem intra indiuidui conceptum eſſentialiter includit. Tunc ſic argumentor: Fieri non poteſt, vt eadem forma ſimul inſit diuerſis indiuiduis, ſecundum aliam & aliam rationem participata, niſi pluralitatem illarum in ſe habeat rationum, qui gradus appellantur. Itaque forma ſpecifica eſt quidem indiuiſibilis, quoàd gradus ſpecificos: diuiſibilis verò, quoàd gradus perfectionales indiuidui. ſed aliqua forma participatur à diuerſis ſecundùm diuerſos gradus: igitur datur latitudo graduum in formis. Quòd ergo forma ſuſcipiat magis & minus, in cauſa eſt latitudo graduum in forma, ſiue, quod idem eſt, illuminatio formæ quæ participatur. Etenim abſurdum eſt dicere, formam ſecundùm magis, & minus haberi; niſi in ſe ipſa habeat huiuſmodi graduum latitudinem: alioqui oppoſitum prædicati inferret oppoſitum ſubiecti: nam ſi non fuerit illuminata; non participabitur ſecundùm magis & minus. Fauet huic propoſito Simplicius in prædicamentis, vbi commendans Architæ ſententiam, ait: *Mirabilis Architas breui ſermone, cauſam eius quod eſt magis & minus, inſinuat, dicens: Qualitas quia infinitatem quandam participat; ideò ſecundùm rationem eius eſt, quòd ſuſcipiat magis & minus, & non ex participantibus*: ergo quod prius. Amplius, Quemadmodum non calidum, eſt potentia calidum; ita planè minus calidum, eſt potentia magis calidum. ſed id quod non eſt calidum, per caloris aduentum fit calidum: igitur minus calidum, per nouos gradus aduenientis formæ fiet calidum: nam illa augmentatio caloris, aut fiet per additionem graduum noui caloris; & ita habetur propoſitum; ſi verò ſine alicuius gradus additione fiat, non ergo euadet, aut euadere poteſt magis calidum: cuius contrarium ſenſus oſtendit.

Animæ gradus ſubſtantiales.

6. Phyſ.

3. de cœlo.

Cauſa ſuſcipiendi magis & minus.

Simplicius.

CAP. VII.

Soluuntur Argumenta.

AD *primum*, perperam philoſophi ſententias interpretatur; pari enim ratione dici poſſet, albedinem ſeu aliquam aliam qualitatem, ſecundùm conſiderationem logicam, non ſuſcipere magis & minus: quippe, quæ quoad ſecundam intentionem ſpeciei, eſt quidditas quædam abſtrahens ab indiuiduis, & conſequenter à magis, & minus ſuſceptione. ſed Philoſophus contrarium ſentit: tribuit enim id qualitati, adimit verò ſubſtantiæ. Itaque, ad mentem Philoſophi, ſubſtantia nec in ſeipſa, nec ad alia comparata, ſuſcipit magis & minus. Ad aliud, licet ſubſtantia imponatur à termino: id tamen, cui imponitur, poteſt eſſe citra terminũ: proinde quoad illud, cui non imponitur, poteſt dici maius & minus, nempè ſubiectiuè, & non formaliter. Quare, ſi forma haberet in ſeipſa huiuſmodi graduum latitudinem, & ſi in ſeipſa non diceretur magis, & minus; illius tamen concretum hanc prædicandi rationem ſuſciperet. Ex quo vnus homo diceretur magis vel minus homo, quàm aliter homo, quod eſt falſum, vt dicit Philoſophus. *Ad 2.* Duæ formæ ſubſtãtiales ignis ſcilicet & ferri, eadem in materia nequaquam ſimul conſiſtunt: verùm quia ferrum eſt corpus poroſum, in eius planè poros ſubingreditur rarus ignis & ſubtilis. Quare, in materia vaporis, quæ quidem materia ſe tenet in ſuperficie ferri, ignis conſiſtit: vaporis autem forma corrupta, in ferri materia gignitur ignis. Non ſunt ergo duæ formæ ſubſtantiales ſimul in eadem ferri materia. De caliditate autem, quæ in aqua inuenitur, dico: in materia aquæ formam ignis non præexiſtere; ſed caliditatem illam in aquæ materia inueniri, forma aquæ mediante. porrò, caliditas aut propriè loquendo, non eſt propria paſsio ignis; eò quòd in alijs quoq; inueniatur; vel, ſi eſt eius propria paſsio, eſt pro aliquo gradu caloris, qui certè in aqua inueniri non poteſt, aquæ forma remanente. *Ad confirm.* ſimiliter patet reſponſio: nullum ſiquidem eſt abſurdum, ab accidente extraneo, ad quod nullã habet ſubiectum actiuam, ſeu paſsiuam inclinationem, media parari, quibus ſubiectum corrumpatur, cùm id per accidens cõtingat. *Ad 3.* Non eſt neceſſe tot grauitatis gradus terrã attingere, vt ſuæ exuat formæ naturam, priuſquam ex ipſa

Animæ gradus ſubſtantiales. ignis generetur: ſed ſat erit illi ad proximum raritatis prouehi, qui terræ conſortium non patitur, antequam ex ipſa ignis gignatur; habebit igitur debitam, ac determinatam grauitatis menſuram, quæ apta ſit ad ignis formam recipiendam.

Soluuntur philoſophi authoritates. Ex his ergo ſic elucidatis, patere arbitror, quomodo Philoſophi ſententiæ ſint in[illegible]ligendæ. Et prima quidem diſputat contra Platonicos, [illegible]poſuerunt, & ſubſtantias numeros eſſe, & ſubſtantias m[illegible]riales magis & minus ſuſcipere, idque ex ipſa materia. Non igitur ſecundùm propriam intentionē putandum eſt, fuiſſe locutum. Pari quoque facilitate ſecunda eius ſoluitur authoritas; vel dubitando potius, quàm affirmando, dixit, cùm aliter omninò ab eo doceatur in ſuis prædicamentis. *Ad authoritatem* de poſtprædicamentis dico, motum pro mutatione accepiſſe, ſucceſsiua, ſiue inſtantanea. Quocirca non ſequitur, generationem mutationem ſucceſsiuam eſſe, ſed inſtantaneam, & totam ſimul. Quoad Commentatorem ſpectat, à ſeipſo diſſentit 5. phyſ. & de ſubſtantia: idcircò hac in re parui refert, quid ſenſerit. *Com.* 4. *Ad 4.* A nonnullis ita reſpondetur, cùm quælibet forma ſecundùm eſſentiam certificetur, determinetur, ſtabiliaturque, vt id ſit, & non aliud per ſuam eſſentiam; huiuſmodi verò certificatio in minimo fiat. *10. meth.* omnia menſurantur minimo ſui generis; ideoque in minimo, & in puncti ratione forma conſiſtit; quia formæ ſunt ſicut numeri. Quælibet ergo forma inſtar numeri indiuiſibilis erit, ſed vbi eſt graduum latitudo; inibi eſt perfecti, & imperfecti diuiſio: in formarum igitur eſſentia, ponenda non eſt graduum latitudo. *Graduum latitudo.* Et cùm dicis, formam ſpecificam, quoad gradus ſpecificos indiuiſibilem quidem eſſe, diuiſibilem verò quoad gradus perfectionales, & proportionales; qui certè non ſunt infra ſpecificum, ſed indiuiduorum conceptum. Tunc *arguo ſic:* Aut huiuſmodi gradus ſunt omninò idem eſſentialiter, & realiter cum eſſentia ſpecifica, aut non; ſi ſint, nulla profectò erit graduum latitudo: ſicut enim forma indiuiſibilis eſt pro gradibus ſpecificis, ita proculdubiò pro gradibus proportionalibus, ſi verò non ſint: non ergo forma intenditur, ſed gradus. Sed dicis, huiuſmodi gradus ad eſſentiam, & quidditatiuum indiuidui intellectum pertinere, vtpote huius calidi, vel albedinis, ſed tunc dubium emergeret, quòd talia indiuidua abſq; illorum graduum cognitione intelligi non poſſent. *Subiecti diſpoſitio.* atqui intelligere licet calidum ſine quinto aut ſexto gradu caloris, & hanc albedinem, etiamſi ab vno gradu ſeparari nequiret: non ergò ponenda eſt latitudo graduum in eſſentia formarum; ſed ſecundùm eſſe, quod habent in ſubiecto magis, ac minus diſpoſito. Nam ſi neceſſaria non eſſet ſubiecti diſpoſitio: in inſtanti ergo forma ab agente produceretur, ſicut diaphanum à ſole in inſtanti illuminatur. ſed formæ quæ ſuſcipiunt magis & minus, modo iam dicto, non producuntur in inſtanti; ſed ab imperfecto procedunt ad perfectum, vt ſenſu manifeſtè docemur: ergo quod prius. *Additio formæ charitatis.* Sed rurſus inſtabis, *dicens*, accidentis eſſe, eſt ineſſe: igitur ponere graduū latitudinē in formis ſecundū eſſe quod habent in ſubiecto, perinde eſt, ac ponere graduum latitudinem in eſſentia formarum. Quare, qui dixerunt charitatem augeri ſecundùm radicationem in ſubiecto, non autem ſecundùm ſuam eſſentiam; à vero aberrârunt. Cùm ſit enim accidentis eſſe, ineſſe; haud dubium quòd nihil aliud ſit ipſam ſecundùm eſſentiā augeri, quàm eam ſubiecto magis ineſſe, hoc eſt, fortiùs radicari: nam cùm virtus ſit eſſentialiter ordinata ad actum; proinde, ipſam augeri ſecundùm eſſentiam, & efficaciam habere in actum feruoris producendum, idem erit. *Charitas augetur.* *Reſp.* charitatem non augeri ſecundùm eſſentiam, hoc eſt, quòd augeatur in eius eſſentia; quandoquidem ſecundùm hunc modum nulli formæ prorſus cōuenit intenſio, ſiue augmentatio. Porrò, intenditur alio modo ſecundùm eſſentiam, id eſt, illa ſua eſſentia, non in ſe; ſed in ſubiecto augetur. *Conciliatio.* Et ſic iſtæ duæ opiniones videntur coincidere; idem enim eſſe arbitror, formam ſpecificam indiuiſibilem eſſe ſecundùm gradus ſpecificos: diuiſibilem verò ſecundùm gradus proportionales, quos habet in ſubiecto. Et charitatem, ſeu formam non augeri in ſua eſſentia, ſed in ſubiecto. Etenim, ſi formæ conſiderentur ſecundùm ſuū eſſe ſpecificum, dubium eſſe non poteſt, quin ſint in eſſe determinato, & indiuiſibili: alioqui, ſi poſſent augeri & minui, poſſent etiam corrumpi: quod non eſt fas dicere apud philoſophum. homo enim non præſtat, nec antecellit homini ratione ſpeciei. Verùm quoad alias formas accidentales, datur quidem graduum latitudo reſpectu ſubiecti, non autem formæ: vnum ſiquidem ſubiectum aptius eſt altero, atque capacius ad maiores caloris, ſeu albedinis, ſine ignorantiæ, aut ſcientiæ, bonitatis & malitiæ gradus ſuſcipiendos. vnde ſubiectiuè & materialiter, ſecundùm gradus proportionales, ſeu perfectionales, aut participationem ſubiecti, ſiue radicationem in ſubiecto, aut quocunq; alio nomine velis dicere, forma dicitur intendi, ſeu remitti.

5. *Ad 5.* Id quod nondum eſt calidum, eſt in potentia ad formam caloris, tanquam nondum habens formam: hinc eſt, quòd agens [illegible] introducere formam. At id quod eſt minùs calidum [illegible] in potentia ad formam, ſed potiùs ad perfectiorem [illegible] pationis modum, quem certè conſequitur per a[illegible] gentis. *Ad confir.* ſimiliter eſt dicendum, nempè [illegible] intenditur, gradus ad gradum in ſubiecto non autem [illegible] ad formam additionem fieri. His ita elucidatis, ad contrarias rationes ſic erit reſpondendum: & primùm quidem ad illam philoſophi ſententiam, formæ ſunt ſicut numeri, Philoſphus ibi de quidditate ſpecifica, quæ diffinitionem exprimit, quęque abſtrahit ab omni gradu indiuiduali, locutus eſt. Et id quidem elucidant verba ſequentia. Quemadmodum, 1.
inquit, nec numerus habet magis, & minus, nec quæ ſecundùm ſpeciem ſubſtantia ſed ſiquidem cum materia. Et eſt ſenſus, ſi forma ſpecifica habet magis & minus, hoc eſt, cum materia, & inferioribus indiuiduis: in forma igitur ſpecifica, vt eſt quidditas, ab omni conditione indiuidua abſtracta, non inuenitur magis, & minus Et *cùm* iterum *arguit:* vel gradus 2.
additus ad quidditatem formæ ſpecificæ pertinet, & tunc albedo remiſſa non erit perfecta in ſpecie albedinis, vel nō ſpectat; atque ita intenſa albedo erit vnum per accidens, quia ſcilicet gradum includit, ad eius eſſentiam non ſpectat. *Reſp.* gradum illum ad quidditatem ſpecificam minimè ſpectare: neque ea de cauſa, formam intenſam, eſſe vnum per accidens; gradus enim illi etſi non ſint de eſſentia ſpeciei; ſunt nihilominùs de eſſentia indiuidui: ideoque non poſſunt facere vnum per accidens. Et cùm infers: ergo ſpecies non dicit totam eſſentiam indiuidui, non ſequitur; nam etſi natura ſpecifica in ſuo conceptu, à quolibet abſtrahat gradu; eſt tamen idem realiter cum quolibet gradu, & in quolibet indiuidui gradu includitur. *Gradus indiuidui.* Cæterùm, ſi anima intellectiua eſſet forma accidentalis, veluti albedo, aut ſcientia; poſſet tunc eſſe aliqua probabilis coniectura, quòd reſpectu diuerſorum hominū gradus haberet perfectionales. Verùm, cùm ſit forma ſubſtantialis; nō video quomodo poſsit intēdi, & remitti pro aliquo, ſiue quocunq; gradu. Anima ergo vnius hominis non antecellit animę alterius hominis, aliquo gradu ſubſtātiali.

CAP. VIII.

Anima non eſt corpus.

Anima non eſt corpus. QVoniam cum magno Mercurio animæ intellectiuæ ſimplicitatem ac indiuiſibilitatem tueri cœpimus; neceſſarium eſſe putauimus oſtendere huiuſmodi animā corpus non eſſe. Nam & ab antiquis in dubium hoc negotium vocatum eſt, quippe qui omnia corporea eſſe aiebant, hi autē inſcitiæ arguuntur à Platone *in lib. de ente.* Cùm *aliquid ſit*, inquit, *iuſtitia, & ſapientia, & virtus qualibet, nec non virtutis cuiuſq, contrarium, & anima præterea, cui hæc accidunt; ſingula tamen iſtorum, nec tangi, nec videri poſſunt. ſimiliter & anima ſe habet, vnde ſi quid vel exiguum quidem incorporeum eſſe concedunt, ſufficit. Itaque extitit inter nonnullos*, ait Plato, *quaſi gigantum pugna quadam, propter eam controuerſiam, qua inuicem de eſſentia certant.* *Plato in lib. de ente.* *Quidam illorum de cælo, & inuiſibili regione, omnia ipſis certe manibus in terram trahunt, ſaxa & quercus apprehendētes. Nā cùm talia hæc omnia tāgāt, ſolū id eſſe affirmāt, quod quoquo modo percipitur atque tangitur, idemque corpus, & eſſentiam tradunt. Quicquid autem abſque corpore dicitur eſſe, contemnunt, nihil aliud audire nolentes. Horum autem aduerſarij cautè admodum atq, piè ſupernè ex inuiſibili ſede pro inuiſibili eſſentia pugnant, atque intelligibiles quaſdam, & incorporeas, cogunt etiam veras exiſtere ſubſtantias, vnde ingens pugna inter vtroſque de his ſemper extitit.* *Contra eos qui dicebant eſſe corporea.* Ex his ergo Platonis ſermonibus licet colligere, animam incorpoream eſſe, atque eos reprehenſione dignos, qui omne inuiſibile, & incorporeum cōtemnebant: & eos quoque qui aiebant, omnia eſſe inuiſibilia, atque incorporea. Quod verò anima intellectiua ſit incorporea, ſic oſtenditur. *Anima principium vitæ.* Nam cum anima ſit principium vitæ in his, quæ apud nos viuunt, animata enim viuentia dicimus: inanimata autem vita carentia liquet verò non quodcunque vitalis operationis animam principium eſſe, alioqui & oculus anima dici poſſet, eò quod ſit quoddam viſionis principium, de alijs quoque ſenſibus, animæque inſtrumentis, ſimile poſſet eſſe iudicium. Eſt ergo anima primum principium vitæ, cor autem, etſi ſit quoddam in animali vitæ principium, primum tamen dici non poteſt. Primum autem vitæ principium, corpori nullatenus conuenit, alioqui omne corpus eſſet viuens, aut principium vitæ. verum nihilominus eſt, aliquod corpus eſſe viuens, ſeu principium vitæ, propterea quod ſit tale corpus in actu. At omne huiuſmodi ab aliquo alio, quod eſt per ſe viuens, & primum principiū vitæ, & primus actus, accipit vt ſit eius actus. Anima ergo cùm primū ſit principiū vitæ, nō eſt corpus, ſed corporis actus ſicut color qui eſt principiū calefactionis non eſt corpus, ſed quidā corporis calidi actus. vnde Augſt. dixit, animā ideo ſimplicē dici; quia mole nō diffunditur per ſpacium loci. *Aug. de trin. lib. 7.* Et *lib. de quantitate* *animæ*

[illegible]ima cap. 13. Si, inquit, corporea corporeis oculis mira quadam [illegible]rum cognatione cernuntur, oportet animum, quo videmus illa [i]ncorporalia, corporeum corpusùe non eſſe. Anima ergo eſt ſub[ſt]antia quædam, rationis particeps, regendo corpori accom[m]odata. *Et lib. 7. de gen. cap. 20. Aliud eſt anima*, inquit, *& ali[u]d hæc corporalia vaſa, vel organa, quod ſic euidenter elucet, ple-rumq; enim anima ſe vehemēti cogitationis intentione auertit ab omnibus corporeis rebus, vt præ oculis patentibus, recteq; valenti-* [illegible]rationes. *bus multa poſita neſciat.* Ex his ergo tribus rationibus ſatis cō-ſtare poterit, animam corpus non eſſe. cum ſiquidem ſit primus actus, primumque principium vitæ, corpus eſſe non poteſt, quod ab alio vitam accipit. Deinde, ſicut oculis corporeis corpoga cernuntur, ita planè incorporea, anima incorporea. Quare, ſi anima eſſet corporea de ſubſtantijs inuiſibilibus, & incorporeis, nihil à nobis intelligi poſſet quod prorſus deſtruit omnem veram, ſanctamque philoſophiam. Denique, ſi
4. anima corpus eſſet, à rebus corporeis penitus ſe auertere non valeret. Ampliùs, anima intellectiua, licet ſecundum eſſe, & exiſtere, corpori, ſit pars hominis, eſt tamen exuta corpore aliquid per ſe ſubſiſtens: quod ſane in animam non caderet, ſi
[ſubſi]ſtentia a- corporeum aliquid eſſet. De fundamento autem huiuſmodi
4. ſubſiſtentiæ, aliqui dixerunt eſſe quod eſt, & quo eſt: hoc eſt, potentiam paſsiuam, ſeu receptiuam, quæ ſe habet per modū materiæ; & quo eſt, id eſt, potentiam actiuam, quæ tenet modum formæ. verùm ratione ſola, non autem re, hæc in anima differre videntur. Vtrumq; namqne ipſa eſt ſecundum ſubſtantiam, & paſsibilis, ſiue paſsiua, & etiam actiua; in rebus
[quo]d & quo. verò corporeis hæc duo, & re, & nomine diſtinuuguitur. Quā ob cauſam à quibuſdam dictum eſt, huiuſmodi ſubſiſtentiæ fundamentum, principium eſſe materiale, a quo anima habet ſubſiſtere: & formale, à quo habet eſſe: vnde hoc modo compoſitam eſſe aiunt ex materia, & forma ſpirituali. Anima igitur dicitur ſubſiſtens exuta corpore, quia non dependet ab alio ſecundùm eſſe; ſed habet à primo ente, à quo, & creata
5. eſt, quod per ſe ſubſiſtat. Quoniā ergo anima poteſt ſubſiſtere ſine corpore: non eſt ergo corpus, eò quod ſine ſuiipſius ſubſtātia, ſubſiſtat nihil. Adde, quod intellectio, qua incorporalia apprehendit, & eligit, ex corpore non pendet, quia contra eorum electionem incitat conditio corporalis: igitur, ſi animus intelligit, & vult abſque corpore, & abſque eo quandoque operatur; neceſſario ſequitur, vt & viuere, & eſſe poſſit
[...]n. 4. cap. ſequenti- ſine corpore, & corpus nullatenus ſit. De hac re præclare diſputauit Plot. multis varijſque rationibus aſſerens, corpus ſua proprietate diſſolubile eſſe: animam verò ſuapte natura, corpus connectere, conciliareque contraria, dum certa quadam ratione commiſcet; ex quo perſpicuum eſſe poteſt diſſolubilem non eſſe, nec corporis ſubire mixturam: Animæ, inquit, vita neceſſariò ineſt; ſi autem anima eſt corpus; & corpus mixtum eſt ex pluribus corporibus: igitur ex pluribus vitis: atqui vnicuique vna vita ſufficit. Quam ob cauſam, omnino pro impoſsibili habetur, confluentiam corporum vitā facere non poſſe, & quæ intellectu carent, facere intellectū.
[...]eſt cor- [...]craſſum. Non ſolum ergo anima intellectiua non eſt corpus compoſitum: ſed ne ſimplex quidem. Non eſt autem corpus craſſum; alioqui vniuerſa permeare facile non poſſet, neque labile; alioqui ſeipſam non contineret: non eſt impreſſa corpori forma; alioqui corpori expeditè dominari non poſſet: & ad viuificandum, & ad mouendum, & ad continendum. Corpus præterea ex ſe ipſo vitam non habet; quia materia expers eſt vitæ. ſed anima habet in ſeipſa vitam: igitur non eſt corpus.
[...]rei. Stoici, & Epicurei animam eſſe ſpiritum ſuſpicabantur, id eſt, ſubtiliſsimum corpus: illi quidem potiùs igneum, hi verò magis aëreum. Sanè, ſi anima corpus eſt; aut illud corpus eſt
6. frigidum, aut calidum, aut durum, aut molle, aut compactū, aut fluidum, atque laxum: item, vel nigrum, vel album, & quæ ſunt huiuſmodi. Quare, ſi eſt calidum tantùm; calefacit ſolùm, ſi frigidum; frigefacit: & de reliquis ſimile eſt iudicium. atqui anima tum in alijs animalibus alia facit, & alia; tū
7. etiam in eodem contraria parit: anima ergo non eſt corpus. Præterea, ſi anima corpus eſt, ſicut natura corporis conſueuit: igitur in plures partes diſtribueretur, ſicut ſunt plures
8. partes corporis. ſed anima eſt indiuiſibilis, vt ſupra dictum eſt; corpus ergo nequaquam eſt. Ampliùs, anima intellectiua eſt tota in toto, & tota in qualibet parte, vt paulò poſt oſtendetur, propterea quod eſt forma ſubſtantialis indiuiſibilis. ſed id corpori conuenire non poteſt, vt queat idem totum ſimul in pluribus eſſe, atq; pars idem penitus eſſe valeat quod
9. totum; ergo quod prius. Iterùm, ſi anima eſſet corpus; prorſus deſtrueretur in nobis ſentire, & intelligere: quibus euerſis atque deſtructis, deſtrueretur penitus natura humana: atque ita, ſi anima eſt corpus, homo non eſt homo. Etenim ſi ſentire
[...]neceſſe quicquam debet, vnum eſſe ipſum oportet, & vno quodā eodemque percipere. Quare, etſi aliquis per oculos aliud penetret, aliud per auditum, vnum tamen oportet eſſe, ad quod perueniant vtraque: alioqui non poſſet animus horum inter ſe differentias iudicare; niſi intentiones ſenſuum ſenſibiliumque in vnum æquè con fluerēt: oportet igitur hoc eſſe quaſi centrum; ſenſus verò ſingulos quaſi lineas. Nam ſi diuiduum aliquid eſſet, & quaſi ad extrema, ſiue ad medium intentione ſenſuum concurrerent; aut variæ eſſent intellectiones; aut potiùs in vnum congregarentur: ceu, ſi ego aliud ſentiam, tu verò ſentias aliud: etiam ſi vnum ſit rei ſpectaculum. Itaque, ſi anima corpus eſſet; non eſſet vnum centrum, ad quod notiones ſenſuum, veluti lineæ concurrerent; ſed vna cum re ſenſibili deuiderent: atque pars alia ſentiet aliam, nihilque in nobis ſentiendam rem totam percipiet, etenim cùm magnitudo diuidi queat in infinitum & anima eſt magnitudo: in anima ergo innumerabiles erunt ſenſus circa vnumquodque ſenſibile, quod eſt falſum. Præterea, ſi corpus ſit quod ſentit, non alio modo ſentire continget, quam ſi quædam ab annulo 10.
in cera imprimantur imagines, ſiue in ſanguine, ſiue in ære quodam ſenſibilia imprimantur. Quod ſi illæ imagines confunderentur, veluti veſtigia aquæ impreſſa confunduntur; tunc planè nulla erit memoria. At ſi impreſſæ figuræ atque imagines permanſerint, aut non licebit alias ibi fingi, prioribus permanentibus, ideoque ſenſus alij minimè fient; aut ſi fiant, priores protinus delebuntur, ſicque memoria perdetur. Verùm, quoniam poſſumus meminiſſe, ac præter alia, ſentire rurſus & alia, prioribus nequaquam impedientibus: igitur omnibus modis anima corpus eſſe non poteſt. Ampliùs, idem 11.
quoque ex dolore, dolorisque ſenſu declarari poteſt, vtpote quando quis dicitur dolere digitum, tunc dolor quidem eſt in digito: ſenſus verò doloris, eſt circa ipſum animæ principale, vbi pars quædam ſpiritus animati dolet: proinde anima tota tunc quodammodo dolet. Cùm ergo anima vbique ſit tota, & ipſa perſentiat vbique, corpus verò cùm ſit moles, id habere nequeat, vt in eo patiente alio id perſentiat aliud, profectò non video qui fieri poſsit, vt anima corpus nominetur, & ſit. Intelligentia præterea frequenter attingit, & penetrat inuiſibilia, & incorporea, formas ſcilicet ſeparatas à corpore. Quare, ſi fiat abſque corpore; proculdubio non abs re, ſed iure dicere poſſumus, animam corpus non eſſe: 12.
indiuiſibile enim non aliter, quàm per indiuiſibile attingitur: intellectus igitur humanus attingens indiuidua, vt indiuiduus ſit, neceſſe eſt, & ita incorporeus. Profectò, ſi ſentire nihil aliud ſit, quàm anima vtēs corpore, ſenſibilia percipere, ſine dubio intelligere non erit per corpus aliquid apprehendere: alioqui idem eſſet intelligere & ſcire. Cùm ergo intelligere ſit ſine corpore: anima ergo, quæ intelligit non erit corpus. Item eſſentia corporea tanquam imperfecta dependet ab incorporea perfecta: quæ quidem cùm ex ſeipſa 13.
primòq; ſit, & viuat, corpus eſſe nō poteſt. Anima autem quoniam in genere diuinorum eſt vltima, ideo cum caducis videtur inire conſortium, ex quo optimus eius habitus interimitur. verùm quia in diuinorum genere comprehenditur, idcircò à corporeis rebus ſeſe poteſt auocare. Omne autem quod eſt tale, corpus minimè erit.

CAP. IX.

Aliæ quoq; rationes.

OMninò autem neceſſe eſt alteram quandam eſſe naturam præter corpora, quæ eſſe habeat ex ſeipſa, taleque eſſe omne, quod verè ens iudicatur. hæc autem eſſentia peregrina non vtitur vita, alioqui in infinitū progreſsiò fieret: oportet ergo naturam quandam exiſtere primò viuentem, incorruptibilem, immortalem: vtpote quæ alijs ſit principium vitæ: hoc autem in gradu omne diuinum atque beatum oportet conſiſtere, ex ſeipſo viuens atque exiſtens, hoc itaque primò ſemperque ens non decet vita carere inſtar la- Primum [...].
pidis, aut ligni, ſed oportet eſſe viuens, puraque vita frui. Cùm autem anima vltima ſit in ſphæra diuinorum, impedimentum ſubijt ad optimam, corpus ſcilicet, neque tamen naturam ſuam amiſit, vt corpus fieret, ſed antiquum habitum, quando recurrit ad ſua, quandoque reſumere poteſt. Quòd ſi ad corpoream ſpectaret naturam, nequaquam ad ſuum habi- Anima non
tum remeare valeret. Itaque diuiniori ſempiternęque naturæ eſt corpus.
animam intellectiuam cognatam eſſe, vel ex eo maximè patet, quòd corpus non ſit, neque figuram aliquam materialem habeat, neque colorem, neque molem, vel qualitatem vllo pacto tractabilem. Sanè, cùm nobis conſtet, omne diuinum vitā frui bona atque ſapiente, profectò quoties anima in ſeipſam reuertitur, ſapiens redditur, & virtute prædita, ſapientia autē veraque virtus cùm diuinæ res ſint, nō poſſunt alicui vnquā vili mortalique ineſſe naturæ. Anima ergo cùm ſit capax ſapi- Quid anim[a].
entiæ & virtutis, rerum vtriq; diuinarum, non erit capax vilis, & mortalis naturæ corporeæ. Anima ergo eſt vnus & ſimplex actus, & natura in viuendo conſiſtens, non diuiſa in partes, vtpote quæ non eſt moles, neque quantū quicquam. Hæc Plotinus. Amplius, *ſic arguo* inductiuè: Anima non eſt corpus cœleſte, corpus ſiquidē cœleſte nō mouetur per potentiam

Anima non eſt corpus.
Aliæ rationes.

in eo exiſtentem, quia nimirum, aut eſſet finita, aut infinita. Si finita, motus cœli poſſet deſinere, quod Philoſopho non probatur, vt dictum eſt in quarto Pymandri. Si infinita, contingeret moueri in inſtanti, vt dicit Philoſophus: ideò mouetur per potentiam non exiſtentem in ſubiecto. ſed anima mouet ſeipſam: non eſt ergo corpus cœleſte. Non eſt corpus finitum, quod ablatione continui conſumitur. *6. phyſ. com. 20.* quia partes non habet quarum ablatione conſumi poſsit. Neque infinitum: quia ſi eſſet, repleret omnia; ſed anima non occupat omnia. Non eſt corpus ſimplex, quia corpora ſimplicia ſunt contraria. anima autem non habet contrarium: neque mouetur motu elementorum. Non eſt corpus mathematicum, quod eſt in loco ſecundum imaginationem. quia anima eſt ens reale, & naturale, non abſtractum à materia per imaginationem; ſed per ſuam ipſius ſubſtantiam. Item, corpus mathematicum immobile eſt, & nullam habet inclinationem. Denique, non habet eſſe extra intellectum, *3. cœli 72.* quæ omnia corpori non conueniunt. Item, *2. de anima 37.* omnia corpora phyſica ſunt animæ inſtrumenta: non ergo anima eſt corpus phyſicum: quia non eſt ſuum inſtrumentum. Item, corpus intelligi non poteſt ſine ſuperficie, *3. methà. 17.* ſed anima intelligitur ſine ſuperficie: igitur non eſt corpus. Neque eſt corpus ſphæricum: quia omne corpus ſphæricum neceſſariò ambit mundum: alioqui corpora procederent in infinitum, aut terminarentur ad vnum, quæ omnia ſunt falſa: ex lib. deſtructi. diſp. prima, ſolut. dubij 11. ſed anima non ambit cœlum: non eſt ergo corpus ſphæricum. Denique, omne corpus tribus clauditur terminis, longitudine, latitudine, profunditate, quæ planè animæ intellectiuæ tribui nequeunt: ergo quod prius. Suffragantur huic propoſito diuinarum ſcripturarum oracula vnà cum diuinis interpretibus.

12. metha. 42.
8. phyſ. 54.
Corpus mathematicum.
4 phyſ. 47.
3. cœli 55.
Salomon.

Reuertetur, inquit Salomon, *puluis in terram ſuam, vnde ſumptus eſt, & ſpiritus reuertetur ad dominum, qui dedit illum.* Ex quo ſatis ridendi ſunt, qui putant, animas aut corpora eſſe, aut cum corporibus interire. Hieronymus in caput 9. Amos, dicit, animam humanam tenuem habere ſubſtantiam: *Anima humana*, inquit, *vinculis laxata corporis volandi quò velit, ſiue quò ire compellitur, propter tenuitatem ſubſtantiæ, habet libertatem.* Si ergo anima eſt tenuis ſubſtantia, corpus non erit; quod ex quatuor conſtat elementis. Et in Abdiam: *Anima*, inquit, *in meditullio vitiorum atq; virtutum poſita eſt; vt poſſit in vtramque partem per horarum momenta conuerti.* ſed corpus in eam, quam primò accepit, ſeſe deflexit naturam, ita, vt ab ea ſeſe auocare non queat: nullam ergo habet corpus cum anima cognationem. Sanè, corpus poteſt occidi; anima autem minimè, quia animam non poſſunt occidere; quomodo ergo anima eſt corpus?

Paulus.
Baſilius.

D. Paulus cupit diſſolui cum corpore, & eſſe cum Chriſto; ſed qui fieri poteſt, vt anima à ſeipſa ſeparetur? Baſilius Magnus circa finem tertiæ homiliæ eleganter atque eruditè oſtendit, animam eſſe incorpoream. *Ex contemplatione*, inquit, *tuæ animæ incorporeæ, cogita, Deum eſſe incorporeum: Deum, inquam, intellige, nullo circumſcriptum loco, quando nec tua mens præciſam habeat in loco conuerſationem, etiamſi in loco eſt per colligationem ad corpus.* Nihil eſt quod dubites credere, Deum eſſe inuiſibilem: mox vt tuam ipſius cognoueris animam, cùm nec ipſa quoque corporeis poſsit apprehendi oculis; nullo enim picturata eſt colore, nullo tecta ſchemate, nullo eſt comprehenſa corporeo charactere: tantùm ex ſuiſmet actionibus internoſcitur.

Anima ſine figura.
Ambroſius.
Rom. 7.

Diuus Ambroſius de Iſaac, & anima cap. 2. exponens illud Pauli: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* tanquam de extraneo hoſte, ita ſe deſiderat liberari. Non ergo ſanguis eſt anima, quia carnis eſt ſanguis: neque harmonia anima; quia huiuſmodi harmonia carnis eſt; neque aër eſt anima, quia aliud eſt flatilis ſpiritus, aliud anima; neque ignis eſt anima, ſed eſt vita, quę ſenſibile & exanimum corpus viuificat, & gubernat. Anima ergo ſecundum ſui naturam optima eſt: ſed plerumque per irrationabilem ſui partem, obnoxia fit corruptioni. Si ergo corpus auocat animam plerumque à ſui contemplatione, & optima natura; quomodo anima erit corpus?

Argumenta contraria.

Sed poſſet aliquis *contra* prædicta *ſic arguere*: Anima mouet corpus, vt patet: & eſt mouens motum: omne autem tale eſt corpus: igitur anima eſt corpus: etenim cùm nihil poſsit mouere, niſi moueatur: quia nihil dat alteri, quod non habet.

1. Denique, cùm mouens non motum, producat motum ſempiternum, *8. phyſ.* quod planè in motu animalis, qui eſt ab anima, nequaquam cernitur: anima ergo eſt corpus.

2. Omnis præterea cognitio per aliquam fit ſimilitudinem: igitur, ſi anima non eſſet corpus; non poſſet cognoſcere res corporeas: corporis ſiquidem ſimilitudo non poteſt eſſe ad rem incorpoream.

3. Mouentis igitur ad motum, eſt aliquis contactus: ſed anima mouet corpus: inter animam igitur & corpus eſt aliquis contactus: ſed contactus ſolis conuenit corporibus, ergo quod prius.

Platonicorum opinio.

Platonici dicunt, animam quum ex hoc corpore egreditur, aliud ſibi retexere corpus ex vapor[illegible] figuræ, quales fuerunt mores eius in vita; aiunt præterea [illegible] gelos eſſe animalia corpore aërea, vt dicit Auguſtinus, [illegible] tò ergo fortius, ac probabilius cenſendum eſt, animam [illegible] lectiuam, quæ eſt vltima in ordine altiſsimarum [illegible] rum, corporis habere naturam. Verùm, ad hæc facile [illegible] ſpondere; vnde ad primum dico, cùm moueri ſit exitus de potentia in actum; mouens certè largitur mobili id quod ha[illegible] quia ipſum in actu conſtituit. Verùm, quia, vt dicitur 8. phyſ. eſt quoddam mouens penitùs immobile, quod neque per ſe, neq; per accidens mouetur: tale profectò mouens poteſt mouere motum ſemper vniformem; anima verò, quoniam non per ſe, ſed per accidens mouetur: ideoque non mouet motum ſemper vniformem. Eſt & aliud mouens, quod per ſe mouetur, corpus ſcilicet. Quoniam autem antiqui ſola corpora poſuerunt; hac de cauſa arbitrati ſunt omne mouens moueri: animam verò per ſe moueri, & corpus eſſe.

2. *Ad 2.* dico, rei cognitæ ſimilitudinem in natura cognoſcentis actu exiſtere, neceſſarium non eſſe; etenim ſi aliquid ſit, quod potentia quidem prius cognoſcit, deindè actu; ſimilitudo etiam cogniti, potentia, & non actu erit in cognoſcentis natura; coloris inſtar, qui potentia ſolummodò, & non actu exiſtit in pupilla videntis. Quare non eſt neceſſe, vt in animæ natura actu exiſtat corporearum rerum ſimilitudo; ſed eſſe in potentia ad illas, plus ſatis eſt. Antiqui autem naturales, quoniam inter actum & potentiam nihil diſcriminis poſuere: ideò coacti ſunt aſſerere, animam ex omnium corporum principijs compoſitam, vt corporum cognitionem habere poſsit.

3. *Ad 3.* Corpus tangitur ab anima virtutis, non autem quantitatis contactu: corpora ſiquidem quantitatis contactu ſeſe mutuò tangere, & extrudere dicuntur. Ariſtoteles *2. de anima* 4. clariſsimè docet, animam corpus non eſſe; ſed formam & actum corporis; Atque, cùm tale, inquit, ſit corpus, id eſt, habens vitam; corpus profectò non erit anima, corpus namque non ſubit rationem eorum, quæ ſunt in ſubiecto, ſed vt ſubiectum potiùs eſt & materies. Neceſſe eſt ergo, animam ſubſtantiam eſſe, perindè ac formam corporis naturalis potentia vitam habentis.

Philoſophi poſitio, quid ſit anima.

4. Ratio Philoſophi poteſt hoc ſyllogiſmo oſtendi in ſecunda figura: Omne corpus viuens, eſt velut ſubiectum; quia omne corpus ſimpliciter & communiter captum, eſt tanquam ſubiectum. ſed anima nō eſt velut ſubiectum, ſed potius vita ſubiecti; igitur anima non eſt corpus. Ad Platonicos, quibus ſuffragari videntur Pythagorici, qui animas corpora imaginaria, ſeu figuralia habere dicuntur, reſponſum eſt in 2. Pymandri, vbi de immaterialitate intelligentiarum diſputaui. Cæterùm, quoad præſens negotium ſpectat, imaginaria illa corpora non informant, vt eſſentiales portiones: ſed quæ inquilini more pœnarum ſuſtinendarum cauſa inhabitent.

Corpus aëris animæ.
S. Bernard.

Quare, hi putarunt animam aëre indutam, aliquam oſtentare noſtris aſpectibus formam; vt Dido moritura Aeneam alloquitur: *Sequar atribus ignibus ardens.* ſed hæc corpora vocantur phantaſtica, quæ animæ & dæmones aſſumunt. Sanctus Bernardinus Senenſis, de Euangelio æterno: *Spiritus*, inquit, *qui naturæ præponitur corpori, & in corpus habet influere, & ipſum mouere, peruertit per peccatum ſuæ dignitatem naturæ, & vilitati ſe ſubdit.* Ex quo fit pro diuinæ iuſtitiæ ordine, vt ſpiritus igni corporeo incorporetur, non vt in illud influat vitam, ſed vt diuino decreto recipiat pœnas. Hoc idem ſentit Mercurius in 10. Pymandri: *Mens*, inquit, *à velaminibus libera, exuta corpore, igneum ſortitur corpus, iudicio iuſto, ac merito ſupplicio relinquitur.* Auguſtinus ait, quòd ſic dicentes, videlicet animas habere huiuſmodi corpora, non deficiant ab opinione Euangelij; vel illorum, qui tenent, diuitem fuiſſe ſitientē. Sed de his diſputandum nobis erit, cùm de pœnis damnatorū loquendi tempus aduenerit. Nunc ſatis erit, oſtendiſſe, animam humanam corpus non eſſe: neque ex diuerſis corporibus compoſitam.

Luc. 16.

CAP. X.

Anima intellectiua eſt ſubſtantia.

2. de an. t. 1.

QVoniam quidem ex proxima Philoſophi ſententia viſum eſt, animam intellectiuam ſubſtantiam eſſe; hac de cauſa in hoc capite, & ſequentibus de huiuſmodi animæ ſubſtantia diſputare conſtitui: & inprimis philoſophi ac Commentatoris ſententiam in medium afferre. Quoniam autem (vt dicit Commentator) perſuaſum erat Ariſtoteli, animam ſubſtantiam eſſe, & in genere ſubſtantiæ collocari; ideò habens hoc pro conceſſo ab omni rectè philoſophante, non quærit, ſi anima ſit ſubſtantia nec ne, ſed ad ſubſtantiæ diuiſionem protinus, & liberè accedit. Commentator autem his rationibus nititur oſtendere animam eſſe ſubſtantiam: *Subſtantia*, inquit, *eſt nobilior accidente*, & eſt primum, & ſimpliciter ens; accidens verò ſecundùm quid, quia eſt ens tantùm in ordine ad ſubſtantiam. ſed anima eſt nobilior omnibus accidenti-

denti-

dentibus hîc exiſtentibus; nam & natura ipſa ſatis nos edocet, animam accidens non eſſe: ſiquidem nullum accidens dat rei eſſe ſimpliciter, cuius eſt accidens, ſed eſſe quale, vel quantũ. ſed anima largitur eſſe ſimpliciter animato, nempè eſſe in actu: ergo anima eſt ſubſtantia. *Ponere*, inquit, *animã accidens, eſt impoßibile, ſecundùm quod dat nobis prima cognitio naturalis; opinamur enim, quòd ſubſtantia ſit nobilior omnibus accidentibus.*
2. Hæc Auerroes. Ampliùs, omne quod eſt pars ſubſtantiæ, eſt ſubſtantia. ſed anima eſt pars ſubſtantiæ; quia pars compoſiti, quod eſt ſubſtantia: igitur eſt ſubſtantia. *Subſtantia eſt*, ait, *quia*
3. *eſt pars ſubſtantiæ.* Denique eſt in ſubiecto, ente in potentia: igitur eſt ſubſtantia. Et ſimiliter pars huius ait ſubſtantiæ cùm
4. aufertur; aufertur ſubſtantia, hoc eſt, indiuiduum. Iterùm, anima eſt principium ſentiendi & intelligendi; quæ profectò operationes in accidens, ſiue in aliquam formam ſubſtantialem reduci non poſſunt, vt *2. de an. com. 1. 16.* diſputat Commentator contra Alexandrum. *Et 3. de an. com. 6.* contra Ga-
5. lenum; ergo anima eſt ſubſtantia. Ampliùs, Auicenna *9. naturalium.* Quod eſt, inquit, ſuſceptiuum contrariorum, vnum numero exiſtens, & primum ſuſceptiuum, eſt ſubſtantia, vt dicitur in prædicamento ſubſtantiæ, ad differentiam ſuperficiei, quæ non recipit contrarios colores, niſi virtute ſubſtantiæ. ſed anima vna numero exiſtens, recipit contraria, vtpote ignorantiam & ſcientiam, virtutem & vitium, & eſt primum ſuſceptiuũ, quippe, quia homo mediante anima, hæc ſuſcipe-
6. re poteſt; igitur anima eſt ſubſtantia. Præterea, inquit Albertus, ſcitur ab omnibus, accidens partem ſubſtantiæ non eſſe, neque ſubſtantiam perficere. ſed anima eſt pars compoſiti ex anima & corpore: pars vtiq; eſſentialis & dignior, qua corpus animatum perficitur: ergo quod prius. Auguſtin. de eccl. dog. *Solum hominem*, inquit, *credimus habere animam ſubſtantiuam, quæ iuxta corpore viuit, duabus, ſiquidem ſubſtantiis homo conſtat, anima ſcilicet cum ratione ſua, & corpore cum ſenſibus ſuis. Non eſt tertius in ſubſtantia hominis ſpiritus, ſed ſpiritus ipſa eſt anima pro ſpirituali natura; vel pro eo quòd ſpiret in cor-*
7. *pore, ſpiritus appellatur: anima verò ex eo vocatur, quod ad viuendum animet corpus. Tertium autem, qui à Paulo cum anima & corpore inducitur, ſpiritum, gratiam ſancti ſpiritus eſſe intelligimus, quam orat Apoſtolus, vt & integra perſeueret in nobis.* Et in expoſitione ſuper Magnificat: *vnus, & idem ſpiritus, & ad ſeipſum ſpiritus dicitur, & ad corpus anima. Spiritus naturalis ſpiritualem habuit admirationem, anima verò corporalem. Anima autem dicitur, in quantum eſt vita corporis: ſpiritus verò, in quantum eſt ſubſtantia ſpiritualis.* Et 2. cap. de animæ immortalitate, dicit animam eſſe ſubſtantiam viuam: *Nullus*, inquit, *motus eſt ſine ſubſtantia; & omnis ſubſtantia, aut viuit, aut non viuit: atque quod non viuit, exanime eſt: nec eſt vlla exanimis actio.* Illud igitur quod ita mouet, vt non mutetur, non poteſt eſſe niſi viua ſubſtantia. Alexander de motu cordis: *Anima*, inquit, *eſt ſubſtantia corporea, intellectualis, illuminationis capax, vltima reuelatione receptiua.* Porrò, quòd animæ, & angeli ſint ſubſtantiæ, præclarè diſerteque diſputatum eſt à Dionyſio Areopagita: *Sol*, inquit, *per ſeptem rerum gradus lumen vſquequaque diffundit; per ſtellas fixas, per Planetas, per Lunam lumine variam, per ignem, per aerem, per aquam, atque terram. Similiter ſummus Deus, ipſum bonum, per ſeptem gradus beneficos radios vbique diffundit: per angelos, per animas rationales, per animas ſenſu viuentes, per animas vegetales, per cœleſtia corpora, perq́; materiam.* Primò ergo, tanquam ſui ignis ſcintillas, ſubſtantias penitus à corpore ſeparatas, eſſentia, virtute, actione præditas procreauit, intelligibiles, atque intellectuales. *Per ipſos*, inquit, *bonitatis diuinæ radios, ſubſiſtunt omnes intelligibiles, intellectualesq́; eſſentiæ, & virtutes, & actiones, vitam indeficientem, & indiminutam habẽtes.* Animæ quoque rationales bonitatis diuinæ munere dona ſex percepere, nempè quòd ſint intellectuales: quòd vitam eſſentialem habeant, id eſt, ab eſſentia ſua prorſus inſeparabilem: quòd ipſa eſſentia atque virtute ad angelos ſe extendant: quòd intellectuales à Deo reuelationes accipiant: quòd duces angelos habeant: deniq; quòd eiuſdem diuini muneris, gratiæ vtique, & beatitudinis, ſicut & angeli, compotes eſſe poſsint. *Poſt ſacros illos*, inquit, *ſanctosq́; intellectus, animæ rationis participes, per ipſam conſiſtunt bonitatem, Indè virtutem intellectualem habent: indè eſſentialem vitam, & immortalem.* Quare, ſi vitam habent eſſentialem, per ſe vtique ſubſiſtunt: quæ autem ſunt huiuſmodi, abſque dubio & ſunt, & dicuntur ſubſtantiæ: non quia ſubſtant accidentibus, ſed potius quia per ſe ſubſiſtunt, & ab accidentibus diſtinguuntur, quorum eſſe eſt ineſſe. Itaque, illius ſummæ æternæque bonitatis angeli quidem ſunt boniformes, ſed intellectus veri: animæ verò humanæ intellectuales quidem, ſed animæ veræ: irrationales verò animationes quædam: vegetales autem veſtigia vitæ, ſed formæ ſequentes vmbra vitæ. Plotinus, *Quod*, inquit, *in Timæo dicitur à Platone, animam eſſentia quadam indiuidua, & quadam circa*

corpora diuiſibili eſſe compoſitam, idem eſt, ac ſi diceretur, animã eſſentia quadam conſtare, partim quidem apud ſuperos permanente: partim verò ad inferiora vergente. Porrò, quod conſtat ex ſubſtantia, ſubſtantia eſt. Et lib. 2. cap. vltimo: *Diuinè*, inquit, *licet obſcurè dictum eſt à Platone hunc in modum, mundi artifex ex eſſentia impartibili, eodemque ſe modo ſemper habente, & eſſentia quæ circa corpora ſit partibilis, tertiam quandam ex ambabus commiſcuit eſſentiæ ſpeciem.* Et eſt ſenſus, quod homo conſtat ex anima & corpore: quorum vtrumque ſubſtantia eſt, vna diuina, altera caduca: totum verò hominem animam vocat, ob ipſius dignitatem. Proinde, vocat corpus brutum viuificatum: animam autem hominem verum: *Verus autem homo*, ait, *eſt alius ab his purus, virtutis capax.* Denique, omnes propemodum ſubſtantiæ conditiones in anima humana clariſsimè veriſsimeque videri poſſunt, ſubſtantia enim præcedit accidens, & ratione, & cognitione, & tempore, & natura, *7. met. 4. tex.* eò quod ſit ens ſimpliciter; nam cæterorum quidem prædicamentorum nullum prorſus eſt ſeparabile: ipſa autem ſola eſt ſeparabilis. Et anima quoque præcedit alia accidentia, ratione; quoniam in vniuſcuiuſque ratione, neceſſe eſt, animæ rationem eſſe: cognitione, quia eius cognitio nobilior, & ex ipſius operatione reliqua cognoſcuntur; tempore & natura, cauſa vtique, & dignitate: igitur anima eſt ſubſtantia Hippon cognomento Atheos, & poſt ipſum Epicurei præter ſenſibilia nihil tale eſſe exiſtimant, hoc eſt, nullam aliam ſubſtantiam: Plato verò & ideas ipſas, & res mathematicas duas ſubſtantias poſuit, & intelligibilia mathematica, & intelligibiles ideas. Tertia verò corporum ſenſibilium ſubſtantiam eſſe cenſuit, quam & concretam vocabat. Speuſippus Platonis auditor, & ex ſorore nepos, plus quam triplicem ſtatuit intelligibilem ſubſtantiam; primam quidem ipſum vnũ: alteram numerorum principium: tertiam magnitudinum: quartam animæ. Ex quo videtur animam in numero ſubſtantiarum collocaſſe. Amplius, in capitulo de ſubſtantia Ariſtoteles dicit, quod ſubſtantia propriè, principaliter, & maximè dicitur; ſubſtantia namque indiuidualis principaliter ſubſtat accidentibus: & maximè quidem, eo quòd ſubſtet magis omnibus. ſed anima intellectiua ſubſtat accidentibus multis, & quidem maximè; ea enim ſecedente, ſecedit omnis dolor; abit omnis ignorantia, atq; ſcientia. Et hæc quidẽ non eſt in ſubiecto, vt accidẽs; ſed vt forma, neq; de ſubiecto dicitur, quia eſt actu ſine intellectus adminiculo: ergo quod prius. Itẽ, vera ſubſtantia non eſt magis ſubſtãtia quã altera: ſic vna anima non antecellit alteri, aliquo ſubſtantiæ gradu, vt paulò antè dictum eſt. Item, ſubſtantia ſignificat hoc aliquid, & anima quoque eſt hoc aliquid vna numero indiuidua ſubſtantia. Item, ſubſtantiæ nihil eſt contrarium; quia contrarietas inter qualitates inuenitur; ſimiliter animæ nihil eſt contrarium, niſi vitia, & peccata, quæ ſunt qualitates, & non ſubſtantiæ. Item, maximè proprium eſt ſubſtantiæ, cùm ſit vna numero contrariorum eſſe ſuſceptibilem. Anima quoque capax eſt virtutis & vitij, ſcientiæ & ignorantiæ. Cùm ergo in animam intellectiuam confluant atque concurrant omnes ſubſtantiæ proprietates; mirum videri non debet, imò omninò cenſendum eſt, ſubſtantiam eſſe. Mercurius in Pymandro, dicit animam participem fieri diuinæ naturæ: quod quidem nullo modo fieri poſſet, ſi anima eſſet accidens, & non ſubſtantia: Cognitio Dei, inquit, animam in eſſentiam Dei transfigurat. Quòd ergo anima ſit ſubſtantia, dixi.

Anima eſt ſubſtantia. — *Iren. 1. lib. cap. 10.* — *Subſtantiæ conditiones.* — *Hoc aliquid nihil contrarium.* — *Suſcipit contraria.* — *Mercurius. Pymandri.*

CAP. XI.

Argumenta contraria, quòd ſubſtantia non ſit nobilior accidente.

QVoniam quidem plurimæ adductæ rationes ſunt, quibus decretum eſt animam intellectiuam ſubſtantiam eſſe; contra ſingulas arguere tentabo, quoniam locus aptus eſt ad dicendum atque ad diſputandum: & primò contra primam rationem Auerrois, hoc modo: Quod eſt altero nobilius; habet nobilius eſſe; maior nãq; nobilitas ex quod præſtantiori eſſe dependet: præſtantius autem eſſe dicitur, propiùs accedit ad primum eſſe, & recedit ab infimo, ſed ſubſtantia non habet nobilius eſſe quàm accidens, propterea quod vnum eſt eſſe amborum; in vno enim eodemque compoſito, eſt vnum tantùm exiſtere: alioqui vnum ens eſſet plura entia. Cùm verò accidens habeat ſuum eſſe in ſubiecto; ipſius ergo non eſt, niſi vnum eſſe exiſtentiæ, quod eſt eſſe exiſtentiæ ſubiecti. Porrò quorum vnum eſt eſſe, vnum alteri nobilitate non præſtat. Sanè, accidens non eſt ens, ſed entis, id eſt ſubſtantiæ: quod planè verum nequaquam eſſet; ſi vnius eſſe ab alterius differret. *Omne quod eſt*, ait Boetius *ideo eſt, quòd vnum numero eſt*; quia ſcilicet ſuum eſſe in vnitate conſiſtit, ſed ſubſtantia & accidens, ſunt vnum numero: ergo vnius eſſe. Ampliùs, ſi materiæ & formæ eſt vnum eſſe 2.

Subſtantia nõ eſt nobilior. accidente. — 1. — *Boetius.*

Subſtantia non eſt nobilior accidente. exiſtentiæ; ſimiliter etiam ſentiendum eſt de ſubſtantia & accidente; nam quemadmodum ex materia fit vnum; ita planè ex ſubiecto & accidente, veluti ex determinatione, & ex determinabili. Reuera, ſi ſubſtantiæ, & accidentis non eſſet vnum eſſe; ratio profectò analogiæ in eis ſaluari non poſſet; duorum ſiquidem analogia, vnum reſpicit, in quo ambo conueniunt, ſed ſubſtantia & accidens conueniunt in ente igitur conueniunt in eſſe; quandoquidem eſſe ſit actualitas entis: ergo quod prius. Item, vbi eſt vnum ſubiectum ex-
3. tenſionis; ibi vtique eſt vnum eſſe, ſed in ſubſtantia non eſt niſi vna extenſio, qua extenditur vt ſubſtantia, vt ſubiectum extenſionis, & accidentia, vt exiſtentia in ea: igitur amborum erit vnum exiſtere, ſubſtantiæ quidem, quatenus eſt ſubiectum eſſendi; accidentis verò, quatenus eſt in exiſtente. Quare, ſi vnum eſt amborum eſſe; facilè cognoſcitur, ſub-

Subſtantia non eſt prior tempore. ſtantiam accidens non excellere. Quòd ſi dixeris, ſubſtantiam excellere, quia accidens præcedat tempore, natura, & cognitione; adhuc inficias ibo, & inſtabo contra huiuſmodi ratio-
1. nem ſic: Aeterno nihil eſt prius tempore. ſed quædam accidentia ſunt æterna, vtpote motus cœli: tali ergo accidente,
4.phiſ. ſubſtantia non eſt prior tempore: alioqui ſubſtantia præcederet tempus tempore: atque ita eſſet tempus ante tempus in infinitum. Conſequentia eſt bona; quia tempus eſt accidens: deniq; , tunc nullum accidens eſſet proprium; quia nullum ſubiectum tempore, ſuum accidens præcedit: neque etiam accidens præcedit diffinitione; ſiquidem omne accidens,
2. proprium genus habet & differentiam: proinde in illius diffinitionem non cadit ſubſtantia: atque ita non eſt neceſſe, vt
1. ſubſtantia antecedat accidens diffinitione. Ampliùs, nomen accidentis ſubſtantiam nequaquam ſignificat: igitur in eius diffinitione ſubſtantia non eſt ponenda: ratio enim, quam nomen ſignificat, eſt vtique rei diffinitio: alioqui nugatio committeretur, dicendo naſum ſimum; ſi in ſimi diffinitione naſus poneretur. Sanè, abeſt, & adeſt, præter corruptionem
2. ſubiecti: ergo poteſt diffiniri ſine ſubiecto, & habetur inten-
3. tum. Amplius, ſi accidens ſine ſubſtantia diffiniri non poſſet, tunc certè ſubiectum & accidens, non facerent vnum per accidens: addendo ſiquidem ſubſtantiam, non caderet extra eſſentiam accidentis. ſed ex ſubiecto & accidente, fit vnum per

Subſtantia non eſt prior cognitione. accidens: ergo quod prius. Neque eſt prior cognitione; omnis enim cognitio oritur à ſenſu. ſed accidentia ſunt ſenſibilia; accidens ergo prius cognoſcitur, quàm ſubſtantia; nam teſte Philoſopho, *1. de anima*, accidentia magnam partem conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt. Ex his ergo conſtat, ſubſtantiam nobiliorem eſſe accidente: neq; hac de cauſa cenſendum eſt, animam eſſe ſubſtantiam.

CAP. XII.

Soluuntur Argumenta.

1. *Eſſe eſſentiæ.* AD *primum* dico, cùm eſſentiæ prædicamentorum ſint impermixtæ; fieri non poteſt, vt eſſe eſſentiæ ſubſtãtiæ & accidentis, ſint idem: eſſe enim eſſentiæ, & eſſentia,

Eſſe exiſtentiæ. nequaquã realiter diſtinguuntur. Præterea, ſubſtantiæ, & accidentis, non eſt idem eſſe exiſtentiæ: diuerſorum enim mo-
5.phiſ. tuum diuerſi ſunt termini. ſed generatio ſubſtantiæ termi-
1.de gen. natur ad eſſe ſubſtantiale; accidentis verò ad terminum acci-
Eſſe ſubſiſtentiæ. dentalem, igitur non eſt vnum ambobus exiſtere. Si verò ſermo ſit de eſſe ſubſiſtentiæ, quoniam in quolibet ſuppoſito create, vnum ſolummodò inuenitur huiuſmodi eſſe, quod ei competit per vltimam ſui formam, ſpecificam ſcilicet; idcircò, vnius ſuppoſiti, eſt vnum tantùm eſſe ſubſiſtentiæ; alioqui eſſent duo ſubſiſtentia, & duo ſuppoſita, quod eſt falſum. Ex quibus ſatis conſtare arbitror, ſubſtantiæ, & accidentis non eſſe vnum eſſe exiſtentiæ His ita elucidatis, ad arg. reſp. quòd vnum ens ſimpliciter & eſſentialiter, poteſt eſſe plura entia ſecundùm quid, & accidentaliter. Quarè, cùm ex ſubiecto & accidente, fiat vnum ſecundùm accidens, propterea quòd accidens aduenit rei iam in ſuo eſſe completè exiſtenti, inde fit, vt vna ſubſtantia numero non ſit plura exiſtentia ſimpliciter; ſed potius vna ſimpliciter, & plures ſecundùm quid. Et

Accidens eſt entis. cùm inſtas. Accidens non eſt ens, ſed entis: dico, ex hoc nequaquam neceſſariò ſequi, vt amborum ſit vnum eſſe exiſtentiæ realiter; ſed potius eſſe exiſtentiæ accidentis præſupponere eſſe exiſtentiæ ſubſtantiæ, ſicut ſecundum præſupponit primum. Quoad verò Boetij auctoritatem ſpectat, animaduerſione dignum eſt, vnum numero bifariam intelligi poſſe, numeroſitate vtique ſubiecti, & per accidens; atque ita ſubſtantia & accidens ſunt vnum numero, ſubiecto, & per accidens: alio modo vnum numero, hoc eſt, eiuſdem eſſentiæ, & per ſe, & ita à ſeipſis diſſentiunt. Quare, etſi eſſe exiſtentiæ
2. accidentis ſit in ſubſtantia, ſicut in ſubiecto: non eſt tamen eſſentialiter in ſubſtantia, veluti exiſtens in prædicamento ſubſtantiæ. *Ad 2.* Conſequentia eſt falſa, & ad probationem dico, non eodem modo ex materia & forma, ſicut ex ſubiecto & accidente, fieri vnum; ex forma enim & materia [illegible] per ſe: ex ſubiecto autem & accidente vnum per accide[illegible] *Subſt- non:i- bilior a- dente.*
eoque ex ipſis fit vnum eſſe ſecundarium, & non primu[illegible]
ad confirm. negatur ſequela, quippe, quia licet accide[illegible] habeat eſſe exiſtentiæ ab exiſtentia ſubiecti, ſuum n[illegible] nus eſſe à ſubſtantia accipit, & ipſum in ſubſtantia hab[illegible] que ita ad ſubſtantiam & accidens ſaluatur analogiæ [illegible]
3. magis fauet, quàm derogat noſtro propoſito: nam qu[illegible] modum præter quantitatis extenſionem, materia & accide[illegible] tia quæ in ea ſunt, aliquid habent propriæ extenſionis; [illegible] quia alias habent partes à partibus quantitatis, eaſque non niſi per quantitatem; ita planè accidentia, eſſe diuerſa habent ab eſſe ſubſtantiæ, ſed non niſi per eſſe ſubſtantiæ. Cùm ergo hæc ita ſe habeant, perſpicuum eſſe poteſt, ſubſtantiam accidente nobiliorem eſſe.

CAP. XIII.

Subſtantia eſt prior tempore, accidente.

QVoad verò ad ſecundam obiectionem ſpectat, ſubſtantiam ſcilicet tempore accidens præcedere, ſic probari poteſt; Quandocunque duo ita ſe habent, quòd vnum poteſt eſſe, altero non exiſtente, & non è contra; illud profectò aliud tempore præcedit. ſed ſubſtantia poteſt eſſe ſine accidente, quia ſola eſt ſeparabilis ab alijs, vt dicit Philoſophus; igitur tempore præcedit. Porrò, Commentator dicit, *7.met.cap.4*
duplicia inueniri accidentia, ſeparabilia quidem & inſeparabilia: & ſeparabilibus omnibus ſubſtantiam priorem eſſe; inſeparabilibus verò, hoc eſt, proprijs paſsionibus, ſubſtantiã compoſitam priorem non eſſe, ſed eius partem potius. Atqui *Obiectio.*
Philoſophus *7.met.* apertè dicit, ſubſtantiam eſſe primum entium, quippe, quæ dicit ſimpliciter quid, alia verò minimè: ſed eſſe entis, id eſt, ſubſtantiæ. Sed conſtat ſatis, materiam non dicere ſimpliciter quid, neque accidentia appellari entia, eò quòd ſint ipſius materiæ; quandoquidem plurima inueniantur accidentia, quæ ſubiectiuè in materia non ſunt. Mens ergo Philoſophi non videtur fuiſſe, vt materia pro ſubſtantia intelligenda eſſet. Amplius, eandem ſubſtantiam dicit Philo- 2.
ſophus præcedere tempore, & cognitione. ſed materia non antecedit cognitione, quippe, quæ per analogiam ad formam cognoſcitur. actus etiam eſt prior potentia cognitione, neque præcedit diffinitione; eo quòd ſubſtantia compoſita, & non materia cadat in diffinitionem accidentis. *Accidentia*, inquit, *copulata, habent diffinitionem per propriam ſubſtantiam*: ergo quod prius. Iterùm, aut materia præcedit accidens tempore, 3.
quatenus eſt in ſe, & ita non eſt ſub tempore, propterea, quòd (vt dicitur *1.phyſ.*) ſit ingenerabilis, & incorruptibilis; aut quatenus eſt ſub forma accidentali: ſed tunc nequaquam præcedet: aut quatenus ſub forma ſubſtantiali: & ſic habetur propoſitum: ſubſtantia enim compoſita, & non materia accidens præcederet. *Verùm*, ad huius rationes Auerroes diceret, *Solutio.*
mentem Philoſophi extitiſſe, vt ſubſtantia præcedat tempore accidentia ſeparabilia, non autem propria, & inſeparabilia. Etenim, cùm ſubiectum & propria paſsio ſeſe mutuò comitentur, vnumque ab altero non ſeparetur; non videtur veriſimile, quòd de huiuſmodi accidentibus Philoſophus locutus fuerit. Et cùm inſtas, ſubſtantiam dicere ens ſimpliciter, reſpondeo, materiam ſubſtãtiam completam non eſſe: ſed completæ eſſentiæ partem: accidens verò minimè. Quare, vult *Materia ſubſtantia.*
Philoſophus, materiam primum eſſe ens inter entia corporalia: ideoque etſi aliqua accidentia animæ, ſubiectiuè in materia non ſint, omnia nihilominus accidentia materialia reſpectu ac materiæ ratione, & totius compoſiti ſunt, & in toto compoſito reſident ſubiectiuè. *Ad 2.* negaret Auerroes mino- 2.
rem: nam etſi materia per analogiam ad formam ſubſtantialiter cognoſcatur, non ob id tamen cenſendum eſt, accidentia, quorum eſt principium, tempore nõ præcedere. Subſtantia præterea cùm ſit, eadem quoque & diffinitione præcedit: ponitur enim in diffinitione accidentis. Aperta ſiquidem eſt contradictio, velle aſſerere, materiam in diffinitionem accidentis non cadere, ſi cadat & ſubſtantia compoſita. vbi enim totum, inibi etiam & pars totius ponitur. Quare *ad 3.* dici 3.
poteſt, tempus nõ accipi propriè, veluti *4.phyſ.* ſed communiter, quatenus cuiuſcunque prioritatem denotat durationis. Verùm poſſet aliquis iterum arguere hoc modo: Aut tempus *Alia dicta.*
accipitur à Commentatore & Philoſopho propriè, quatenus ſcilicet eſt numerus motus ſecundùm prius & poſterius: aut pro cuiuſcunque durationis prioritate; non quidem propriè, alioqui tempore præcederet omnes formas ſubſtantiales, atque ita eſſet ſine forma, quod eſt falſum. Non ergo præcedit tempore omnia inſeparabilia accidentia. ſiquidem ſub forma embrionis exiſtens, tùm animam rationalem, tùm etiam riſibilitatem, non autem omnia embrionis præcedit accidentia. Quòd ſi pro quacunq; accipiatur durationis prioritate, tunc planè non ſola materia, verùm etiam & ipſa ſubſtantia compoſita

poſita

2 poſita tempore illa inſeparabilia accidentia prçcederet. Quā-
obrem quibuſdam ſic viſum eſt, eſſe reſpondendum: Prius
tempore, inquiunt, perinde eſt, ac habere eſſentiam indepen-
dentem ab alio: ſicut dicitur 12. *meth.* intelligentiam non ha-
bere eſſentiam dependentem ab orbe, quem voluit & m[illegible].
vnde & prius natura dicitur, quod poteſt per ſe exiſtere, [illegible]s
corruptis: quodque non dependet ab alio. Si ergo ſumatur
prius ſeparatione; tunc perſpicuum eſt, ſubſtantiam acciden-
tibus communibus, atque proprijs priorem dici non poſſe: ſi
verò pro cauſalitate ſiue indepēdentia, tunc verus eſt ſermo:
eo quod ſubſtantiæ eſſentia ſit abſoluta, & ab accidentibus
independens. Ex quo patet ſolutio ad argumenta: & ad pri-
mum quidem: nam etſi acceperis tempus proprie, motu æter-
no nihil ſit tempore prius, præcedit nihilominus eum tempo-
re, hoc eſt, cauſalitate, & independentia intelligentia mouēs.
Pari quoque facilitate ſoluuntur, & reliquæ obiectiones, vt
intelligatur ſubſtantia præcedere non tempore, qui eſt nu-
1. merus motus, ſed independentia, quia non dependet ab acci-
dente, ſed ſecundum ſui naturam poteſt per ſe ſubſiſtere. Alij
autem dicunt prius tempore, id eſt, prius generatione, quia
nimirum vnum per ſe, & non ad alterius generationem, ſed
potiùs ad generationem ipſius generetur, atque ita quælibet
ſubſtantia tempore, hoc eſt, generatione accidens præcedit.
Cùm ergò dicit philoſophus ſolam ſubſtantiam ſeparabilem
eſſe, non ita eſt intelligendum, ſubſtantiam ſcilicet, ſine qui-
buſcunque accidentibus conſiſtere poſſe, ſed non dependere
ab accidente, quoad eius generationem, quæ ad eſſe exiſten-
tiæ determinatur. Cùm ergo hoc modo non dependeat; eſt
ergo nobilior accidente.

CAP. XIIII.

Subſtantia eſt prior diffinitione accidente.

RElíquum eſt oſtendere, quòd ſubſtantia ſit prior acci-
dente diffinitione. Sanè, illud præcedit diffinitione,
quod in ipſius diffinitionem cadit: veluti animal dici-
tur homine diffinitione prius, quod ſcilicet cadat atque po-
natur in eius diffinitione, ſed ſubſtantia ponitur in eius dif-
finitione, accidentis ſcilicet; nam in diffinitione ſimi ponitur
naſus: & in diffinitione accidentis proprium ponitur ſubie-
ctum, ſubſtantia ergo præcedit accidens diffinitione. Ampli-
ùs, omnis diffinitio perfecta, quietatiuum & perfectum ex-
plicat, exprimitque intellectus conceptum. ſed diffinitio ac-
cidentis, ſine ſubſtantia non poteſt eſſe perfecta. Maior nota
eſt ex ratione diffinitionis: minor quoque patet ſatis propte-
rea, quod accidens rationem obtinet formæ inhærentis, cuius
profectò conceptus abſque eius cui inhæret cognitione, in-
tellectum minime quietat ſpeculantis, atque diffinientis, er-
go quod prius. *Verum* ad hæc poſſet aliquis reſpondere: ſi ſine
ſubſtantia completam accidens eſſentiam habet: diffinitio er-
go accidentis eſt completa, quæ plenè quietat intellectum e-
tiam ſine ſubſtantia. Cæterum, quoniam ad formalem ratio-
nem accidentis ſpectat, alteri inhærere; profectò ni id, cui in-
hæret diſtinctè, ſiue confuſe cognoſcatur, minimè intelligi ſeu
definiri poteſt. Omne præterea accidens (vt dicitur *4. met.*)
eſt ens entitate ſubſtantiæ; dicitur enim ens de ſubſtantia, &
nouem prædicamentis, vt ſanum de ſanis: igitur accidens abſ-
que ſubſtantia diffiniri non poteſt. Ad hæc accedit, quod in-
hærentia actualis, aut eſt ipſum accidens, aut de eius eſſentia:
ergo quod prius. Cæterum, animaduerti oportet, quandam
eſſe diffinitionem, quæ de ſcriptura dicitur, quia per priora
quidem quoad nos, per poſteriora verò ſimpliciter datur. In
huiuſmodi autem ſubſtantiæ diffinitione, accidens includi-
tur: ſed eſt alia diffinitio quidditatiua, quæ datur per priora
ſecundum naturam, quæ interdum circumlocutiua dicitur,
quia aliquibus vtitur differentijs, veluti cùm dicimus, quod
homo ſit animal greſsibile, bipes. Et in huiuſmodi quoque
ponitur accidens, quod etſi ſecundùm ſubſtantiam, ſeu (vt re-
ctiùs dicam) naturam, ſit ſubſtantia poſterius; id tamen, quod
per huiuſmodi accidens circumloquimur, eſt prius acciden-
te. Porrò, definitio quidditatiua formalis perfecta, datur per
principia eſſentialia, quæ perfectè exprimunt atque euiſce-
rant naturam definiti: imperfecta verò, per aliqua principia
intrinſeca, quæ definiti naturam imperfectè explicant; ideo-
que opus habet alterius generis rebus, pro ſuæ definitionis e-
lucidatione obtinenda: quocirca non quidditatiua, ſed per
additamētum appellatur definitio. Ex quo patet, tùm ſubſtā-
tiam, tùm etiam accidens diuerſimodè definiri. Verum hoc
intereſt inter ſubſtantiam & accidens, quod ſubſtantia diffi-
niatur per ſuum proprium genus, quod de ſuo definito præ-
dicatur in eo quod quid: accidens per id, quod eſt extra eius
ſubſtantiam, nempe per ſubiectum, à quo ſecundum eſſe de-
pendet. His ita expoſitis, *ad argumenta* patet *reſponſio*, & ad
primum dico: Aliquid proprium genus, propriamque habe-
re differentiam, bifariam intelligi: abſolutè, & reſpectiue, &
primum quidem modum ſubſtantiæ, ſecundum verò conue- Subſtantia
nire accidenti; reſpiciunt enim accidentia non ad terminum, eſt prior
ſed ad ſubiectum. Quare, quæ abſolute habent genus & diffe- definitione.
rentiam per ſe, poſſunt definiri: quæ vero reſpectiue, minime
cuiuſmodi ſunt accidentia: *Ad confir.* non ſit nugatio, cùm di-
co naſum ſimum, ſicut nec dicendo animal hominem, naſus
enim eſt velut genus ſimi, quo per ſimum contrahitur. Patet
reſponſio ad primam confirmationem; quia ſcilicet nomen
accidentis, ſaltim ſecundario ſubſtantiam ſignificat, indeter-
minate quidem, ideoque ſine ſubſtantia non poteſt definiri.
Ad aliam obiectionem dico, accidens abſque ſubſtantia non
poſſe conſiſtere: & ad Porphyrium dico, quod accidens po-
teſt adeſſe et abeſſe: hoc eſt, quod definitio quidditatiua, & for-
malis rei ſiue ſubiecti, poteſt dari ſine accidente. Sed *dices* ite-
rum, ignis ſubſtantia non præcedit motum cæli: igitur non o-
mnis ſubſtantia eſt prior omni accidente diffinitione. Præte-
rea ſi in diffinitione accidentis cadit ſubſtantia: igitur ex ſub-
iecto & accidente non fieret vnum per accidens; addendo e-
nim ſubſtantiam, nihil extra accidentis eſſentiam adderetur:
denique, quemadmodum intellectus poteſt intelligere albe-
dinem ſine ſubiecto, ita par eſſe videtur, quod accidens diffi- 1.
niri queat ſine ſubſtantia. *Reſp.* argumentum primum non ad-
uerſari philoſophi voluntati, quippe, qui voluit ſubſtantiam
accidente eſſe priorem: hoc eſt, accidens ſine ſubſtantia defi-
niri non poſſe. *Ad 2.* fieri vnum per accidens, poteſt bifariam
intelligi: aut quod vnum ſit omnino extra alterius eſſentiam, 2.
& ſic ex ſubiecto & accidente non ſit vnum per accidens: aut
quia diuerſorum ſunt prædicamentorum; & ſic faciunt vnum
per accidens. *Ad vltimum negatur conſeq.* nam etſi non intelli- 3.
go Platonem & Mercurium; poſſum nihilominus hominem
intelligere. Itaque plane conſtat accidens poſſe ſeparari; non
tamen poſſe diffiniri ſine ſubſtantia.

CAP. XV.

Subſtantia eſt prior cognitione.

DE Modo autem, quo ſubſtantia antecellit accidenti, Rationes.
cognitione; in præſenti capitulo erit mihi diſputan-
dum: vt ſic vndequaque appareat ſubſtantiam acci-
dente nobiliorem eſſe. Porrò, illud præcedit cognitione, 1.
quod eſt magis notum, magiſque rem reddit manifeſtam,
ſed ſubſtantia ad accidentis notitiam promendam, atque elu-
cidandam hunc habet reſpectum: igitur præcedit accidens
cognitione. Reuera vnaquæque res eò magis noſcitur; quò
eius ſubſtantià magis percipitur: tunc enim putamus nos
maximè ſcire; quando quod quid rei ſcimus. Ampliùs, quem- 2.
admodum vnumque ſe habet ad eſſe; ita planè ad cognoſci,
ſed accidentia non habent eſſe, niſi quatenus ſubſtantiæ in-
ſunt: non ergo cognoſcuntur, niſi in quantum participant
aliquid de modo cognitionis ſubſtantiæ, quod perinde eſt, ac 3.
cognoſcere quid eſt. Ad hæc, illud quod primò cognoſcitur à
potentia: eſt ſuum obiectum, nempè quod quid eſt ſubſtantiæ
materialis: ſubſtantia ergo eſt prior accidente, cognitione.
Iterum, cognitio ipſius quod quid, eſt perfectiſſima. *7. met.*
& prim. & ſecund. poſter. Ergo illud quod habet perfectius 4.
quod quid eſt, eſt perfectius cognoſcibile, ſed ſubſtantia re-
ſpectu accidentiū, eſt huiuſmodi: ergo quod prius: Cæterùm,
quoniā de ſubſtātia eſt ſermo; oportet ſcire de quā ſubſtantia
hîc philoſ. loquatur: nam in prædicamentis de prima, & ſe-
cunda ſubſtantia, *in lib. de anima, & 7. meth.* de materia; for-
ma, & compoſito, vnde & forma, ſiue quidditas rei, eius ſub-
ſtantia dicitur: & ſubiectum quoq; accidentis, veluti corpus
ſubſtantiam appellamus: cùm verò ſubſtantiam dixit acci-
dente eſſe cognitione priorem; de vniuerſali ſubſtantia ſer-
monem contexuit. Porrò quibuſdam viſum eſt, ſubſtantiæ
cognitionē via perfectionis, non autē originis, ſeu generati-
onis præcedere; cognitio enim habēs quod quid eſt, perfecti-
or eſt cognitione, quæ eſt ſine tali notitia, ſed ſubſtātia habet
quod quid, non autem accidentia: ergo quod prius. Verùm,
talis videtur fuiſſe philoſophi ratio: id quod perfectione al-
teri præſtat, præſtat etiam cognitione. ſed ſubſtantia præ-
ſtat accidenti perfectione; præſtat quoque & cognitione.
Quare, ſi ſubſtantia vniuerſalis, & accidens ad indiuidua
ſubſtantiæ conferantur; tunc planè ſubſtantia vniuerſalis
cognitione præſtat accidenti, propterea, quòd illud præſtat,
ſiue antecellit accidenti, cognitione, reſpectu indiuiduæ ſub-
ſtantiæ, quòd indiuiduam ſubſtantiam perfectiùs, ac eſſen-
tialiùs elucidat, ſed vniuerſalis ſubſtantia ita ſe habet re-
ſpectu indiuiduæ ſubſtantiæ: ab ipſa ergo vniuerſali ſu-
ſtantia lucidiùs, atque ſplendidiùs, quàm ab accidente, in-
diuidua manifeſtatur ſubſtantia, vnde Auer. *7. meth.* perfe-
ctiùs eſt ſcire Socratem, quòd ſit homo, quàm quòd ſit quan-
tus. Perinde ergo eſt dicere, ſubſtantiam præcedere accidens
cognitione: ac dicere, indiuiduam ſubſtantiam clariùs, ac
perfectiùs elucidari, & notam fieri per ſubſtantiæ vniuerſa-
lis, quàm per accidentis cognitionem. Quòd ſi conferas
ſubſtan-

Subſtantia eſt prior cognitione

ſubſtantiam, & accidens ad inuicem; tunc verum eſt dicere, accidens via originis, & generationis, ſubſtantiam verò via perfectionis & nobilitatis præcedere. Sed hæc diuiſio, licet ſit bona; non exprimit tamen philoſophi conceptum. His dictis, dico ad primum & ſecundum argumentum, loqui ſcilicet de prioritate originis, & generationis; non autem de prioritate perfectionis, & nobilitatis.

Soluuntur argumenta

CAP. XVI.

Argumenta contraria.

1. ARguere poſſet aliquis *contra* prædicta hoc modo: Id perfectiùs ab intellectu cognoſcitur, cuius ſpecies in intellectu recipitur; vnumquodq; enim cognoſcitur per rationem cognoſcendi, atque ita id perfectius iudicatur, quod per propriam cognoſcitur cognoſcendi rationem, ſed accidens eſt, cuius ſpecies in intellectu recipitur: igitur perfectiùs ſubſtantia cognoſcitur. Etenim accidentis phantaſmà, in ſenſibus interioribus inuenitur: à quibus virtute intellectus agentis illius ſpecies abſtrahitur. Species autem ſubſtantiæ non cadit in ſenſum; alioqui à ſenſu poſſet cognoſci.
2. Ampliùs, imperfectiori ſunt nobis priora, quia ſuapte natura pergimus ab imperfecto ad perfectum, ſed accidentia ſunt imperfectiora, & ignobiliora ſubſtantia, vt iam ampliſſimè atque copioſiſsimè paulò antè dixi: igitur priùs cognoſcuntur quàm ſubſtantiæ. Ampliùs, ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibilia; ita certè intellectus ad intelligibilia, ſed ſenſus priùs
3. recipit ſpecies accidentis: igitur intellectus priùs recipit ſpeciem rei intelligibilis: atque ita habetur propoſitum. Iterum, medium demonſtrationis, ordine cognitionis ſubiectum
4. præcedit; virtute enim medij concluſio cognoſcitur, ſed definitio paſsionis, eſt medium demonſtrationis, vtpote quia medium propinquius eſt maiori extremitati, quæ eſt paſsio: quod verò propinquius eſt paſsioni quàm ſubiecto, vt dicitur *2. poſt.* eſt paſsionis definitio. Cùm autem paſsio ſit accidens; igitur ſubſtantia eſt poſterior definitione ipſo accidente. Pro huius rei obſcuritate amouenda, oportet non ignorare, accidentia cognitione ſenſitiua, ordine cognitionis ſubſtantiam præcedere; è contra autem cognitione intellectiua; poteſt enim ſubſtantia ſine accidente quidditatiuè cognoſci: non autem accidens ſine ſubſtantia. Eſt & alia cognitio, quæ dicitur quia; & tunc poteſt eſſe ſenſus: ſubſtantia cognoſcitur prius quàm accidens cognitione quia: hoc eſt, quia ſecundùm ſui naturam eſt magis cognoſcibilis, & iſte ſenſus omnibus probatur: vel quoniam à nobis magis cognoſcitur; & tunc vnica reſponſione non eſt reſpondendum; ſed diuerſimodè, nempè: aut cognitione ſubſtantiæ determinata, & accidentis confuſa; & ita accidentia ſunt nobis priùs cognita, propterea quia magnam partem conferunt ad cognoſcendũ quod quid: vel ſermo eſt de cognitione confuſa ſubſtãtiæ & determinata accidentis; & ita ſubſtantia præcedit accidens cognitione, etiam quoàd nos; quandoquidem ſine ſubſtantia, accidens determinatè cognoſci non poſsit. Quod ſi ſermo ſit de amborum confuſa cognitione; adhuc etiam ſubſtantia præcedit, quia aliquo modo accidens non intelligitur, niſi aliqualiter & ipſa intelligatur ſubſtantia. Reliqua eſt vtriuſque diſtincta cognitio; ſed tunc etiam eſt neceſſaria ſubdiuiſio: quia, aut ſermo eſt de accidentibus proprijs; & ita ſubſtantia præcedit, eò quòd definitio ſubiecti, in definitionem cadat propriè paſsionis: aut de cognitione determinata accidentiũ ſiue illa fuerint communia, ſiue contingentia; & tunc nihil refert, accidens præcedere; poteſt enim intellectus determinatam de albedine cognitionem habere, etiamſi de corpore, aut de ſubſtantia parem nequaquam habuerit. His ita expoſitis, patet

Cognitio ſenſitiua.

Cognitio intellectiua.

Cognitio quia.

Cognitio determinata.

Cognitio confuſa.

Ad argumen.

1. *reſponſio*; ſubſtantia enim eſt primum cognoſcibile prioritate perfectionis ſimpliciter, & in ſe, cognitione intellectiua, quidditatiua: licet nobis cognitione confuſa, vt dictum eſt, acci-
2. dentia priùs innoteſcant. *Ad 2.* patet ſolutio, quòd ſcilicet cognitione confuſa, & ſubſtantiæ determinata, accidentia priùs à nobis cognita ſint. Cæterùm non parua eſt inter prudentes controuerſia, vtrum prius ſpecies accidentis quàm ſubſtantiæ in noſtro recipiatur intellectu. Quidam ſic dixerunt, accidentis ſpeciem non priùs recipi; propterea quòd illa priùs ſpecies recipiatur, quæ eſt obiectum intellectus, quæ ſanè eſt quidditas rei materialis, quæque & ſubſtantia eſt. Etenim illud priùs intelligitur, quod ſub formali obiecti ratione priùs cadit, ſed priùs cadit quidditas rei materialis: igitur priùs cognoſcitur. Verùm tamen licet illa ſpecies ſubſtantiæ ſit accidens; non priùs tamen cognoſcitur accidens, quàm ſubſtantia: ſpecies enim quæ recipitur in ſenſu, eſt rei ſenſibilis ſimilitudo, non quidditatis, quæ eſt obiectum intellectus. Quòd verò illa ſubſtantiæ ſpecies, quæ licet ſit accidens, non priùs cognoſcatur, vt accidens, quàm vt ſubſtantia, in cauſa eſt quia non cognoſcitur, vt quod, vt vniuerſale prædicabile de pluribus; ſed vt quo, vt hæc forma particularis: itaque ex conuerſione intellectus agentis ſupra phantaſmata, quæ[illegible] reſultat ſimilitudo in intellectu poſsibili, eorum repræ[illegible] tatiua, quorum ſunt phantaſmata quoàd naturam ſpeci[illegible] hoc igitur modo abſtrahitur ſpecies intelligibilis. Non er[illegible] ead[illegible] numero forma, quæ priùs fuerat in phantaſmatibus, po[illegible]odum reſidet in intellectu, inſtar corporis, quod ab vno in alium locum transfertur. Præcedit ergo cognitione ſpecies ſubſtantiæ, ſpeciem accidentis. Nonnulli verò aiunt, ſpeciem accidentis præcedere, proportione cognoſcibilitatis ſpeciem accidentis præcedere, quia nimirum ſpecies albi remiſsi, ipſum album mihi perfectiùs repræſentat, cuius eſt ſpecies, quàm ſpecies ſolis oculo aquilæ ipſum ſolem, magiſque video ipſum album ſecundum mei viſus proportionem, quàm aquila ſolem, tametſi ſpecies ſolis præſtantior ſit, albo huiuſmodi viſibili. Accidens ergo ſecundùm hanc proportionem cognoſcibilitatis priùs informat intellectum, ſubſtantia autem perfectiùs, & ſimpliciter: ſi poſſemus ad illam attingere. Sed hæc opinio vera eſt de ſubſtantia diuina, non autem de materiali, quæ à nobis poteſt attingi, vt omnes propemodum ſentiunt ſcholæ philoſophorũ. *Ad 3.* negatur ſimilitudo; ſenſus enim pro obiecto habet accidens ſenſibile: proinde ſpecies, quæ recipitur in ſenſu eſt accidens, & ſpecies, id eſt, ſimilitudo accidentis. Intellectus verò obiectum, eſt quidditas rei materialis: ideoque non eſt neceſſe, vt ſpecies recepta, id eſt, ſimilitudo accidentis, ſit accidens, alioqui eſſet repręſentatiua accidentis, & non immediatè obiecti intellectus, vnde fieret, vt per illam ſpeciem obiectum minimè intelligi poſsit. *Ad 4.* Paſsionis definitio non eſt medium in demonſtratione potiſsima, quæ in ſubiecti definitionem reſoluitur. Demonſtratio enim potiſsima eſt, quæ ſtantibus eiſdem terminis, in priorem non reſoluitur. Primus præterea terminus, ibi pro maiori non accipitur extremitate; ſed pro illo potiùs termino, in quo cauſa inhærentiæ paſsionis in ſubiecto eſt quærenda. vel etiamſi admittatur argumentum; adhuc tamen ſubſtantia cognitione præcedit, propterea, quia in definitione paſsionis, ſubiectũ ponitur, cuius planè cognitio propriæ paſsionis cognitioni præponitur: atque ita habetur intentum. *Ad ph.* authoritatem dico, accidentia plurimùm prodeſſe à poſteriori; quia nimirum eſſentialium differentiarum nomina nobis incognita ſunt: ideoque de ipſis loquendo, ſiue circumloquendo nominibus vtimur accidentium. Sunt ergo aliqua accidentia nobis *priùs* nota cognitione confuſa: quàm ſubſtantia, cognitione determinata, Itaque cùm ſubſtantia tempore, definitione, atque cognitione antecellit accidenti; haud dubium, quin etiam antecellat nobilitatis dignitate. Rectè ergo dictum eſt à Commentatore, animam eſſe ſubſtantiaam, quia ſubſtantia eſt nobilior accidente.

Quid prius cognoſcitur.

Accidentia conferunt ſc[illegible]

CAP. XVII.

Secunda ratio Commentatoris, Anima eſt pars ſubſtantiæ. ergo eſt ſubſtantia.

Anima eſt pars.

REliquum eſt perpendere ſecundã commentatoris rationem, qua ſic arguit: pars ſubſtantiæ eſt ſubſtantia, ſed anima eſt pars ſubſtantiæ: ergo eſt ſubſtãtia. Senſus ergo eſſe videtur: homo eſt ſubſtantia, anima eſt pars hominis: igitur eſt ſubſtantia. Alexander in lib. de anima, autumat animam non eſſe viuentis corporis partem, quippe quia ſicut pars ligni, eſt lignum, & pars aquæ, eſt aqua, & pars ignis eſt ignis; ita planè, ſi anima eſt pars corporis, eſt corpus, atqui ſatis abundè dictum eſt, animam corpus non eſſe: neque videtur eſſe pars hominis, alioqui eſſet homo; ſed anima non eſt homo: etenim homo conſtat ex anima & corpore: tametſi quidam dixerant ſolam formam ad ſpeciei rationem pertinere: materiam verò partem indiuidui, & non ſpeciei eſſe, ſed id à vero diſcordat; quandoquidem ad ſpeciei ſpectet naturam id quod ſignat definitio: quæ in rebus naturalibus tùm materiam, tùm etiam formam complectitur. Quare, in rebus naturalibus materia eſt pars ſpeciei, non quidem materia ſignata, quæ eſt indiuiduationis principium; ſed materia communis. Quam ob cauſam, ſicut ad rationem huius hominis ſpectat, quòd conſtet ex hac anima, & ex his carnibus, & oſsibus; ita planè ad rationem hominis, quòd ſit ex anima, carnibus, & oſsibus, hoc ergo modo anima non eſt homo: neque intelligi poteſt, quòd hæc anima ſit hic homo, niſi velis dicere, propriam ſine corpore animæ ſenſitiuæ operationem ineſſe; quia nimirum operationes homini attributę, ſoli animæ competerent. Cùm verò id vnumquodq; ſit, quod ſecundùm ſuam naturam operatur; profectò id cenſeri poteſt homo, quod hominis operationes exercet. atqui ſentire non eſt ſolius animæ: igitur homo non eſt anima ſola. Nam quemadmodum pes, vel manus non poteſt dici perſona, quæ ſignificat completam naturam rei; ſimiliter nec anima. Item,

Alexand.

Anima non homo.

animus

animæ non eſt pars ſubiecti; alioqui eiuſdem eſſet ſubſtantiæ cum ſubiecto. ſed ſubſtantia ſubiecti eſt corruptibilis, animæ autem incorruptibilis: cuius ergo ſubſtantiæ anima intellectiua eſt pars? erit fortaſsis pars tertiæ entitatis? atqui ex anima & corpore non fit tertia entitas: dicit enim Philoſophus *2. de generatione animalium*, animam intellectiuam non eſſe partem conſtitutæ formæ, ſcilicet totalitatis, quia conſtituens non videtur pars eius, quod conſtituit; alioqui idem conſtitueret ſeipſum. Erit igitur pars compoſiti, quia compoſitum eſt anima & corpus collectiuè; pars totius hominis; quia totus homo non eſt aliud quàm ſuæ partes collectiuè; quarum præcipua pars eſt anima intellectiua. Plato & Plotinus dicerent, animam intellectiuam eſſe partem humani animalis, non autem hominis: humanum ſiquidem animal, eſt anima intellectiua, & corpus; cuius binarij anima eſt pars præcipua: hominis verò non, quia intellectiua eſt homo, vnde & verus homo ab eis dicitur. Sanè, illud potiſsimùm videtur eſſe vnumquodque *9. eth.* quod eſt principale in ipſo. ſed anima intellectiua in homine, eſt præcipua pars; idcircò à Paulo interdum vocatur homo interior, & præcipuus homo. Cæterùm, non erit inutile ſcire, quot modis dicitur ſubſtantia: & quæ maior ſit ſubſtantia: vt vel ſic clarius intelligatur, quàm benè Philoſophus animam ſubſtantiam appellauerit. Porrò, ſubſtantia vno modo perinde eſt, ac eſſentia: atque ita omnibus in generibus ſubſtantia inuenitur; veluti cùm quæritur quid ſit albedo, quidue color. & hæc quidem à nonnullis ſubſtantia logica vocatur: alio modo eſt indiuiduum de genere ſubſtantiæ, quæ dicitur hypoſtaſis, ſiue ſubſtantia prima: alio modo ſunt ſubſtantiæ ſecundæ genera, & ſpecies. Boetius de duabus animabus, materiæ tribuit nomen hypoſtaſis, eò quòd ſit principium ſubſtandi; ex qua prima ſubſtantia habet, vt ſubſtet accidentibus; forma enim ſimplex ſubiectum eſſe non poteſt, vt dicit de trinitate. Nomen autem ſubſiſtentiæ, tribuit formæ; per ipſam enim res eſt in actu; eſſentiæ verò nomen compoſito. Ex quo patet, in ſubſtantijs materialibus tùm formam, tùm etiam materiam eſſe eſſentialia principia. Cùm verò anima intellectiua ſit forma ſubſtantialis, rectè ei tribui poteſt nomen ſubſiſtentiæ. Philoſophus quoque inter modos ſubſtantiæ, formam & *ſpeciem*, vniuſcuiuſque rei ſubſtantiam nominat: eſſentia ſiquidem & forma hanc inter ſe cognationem habent; quòd ſecundùm vtramque aliquid dicitur eſſe id quod eſt: ſed in hoc ab inuicem diſſentiunt, quòd forma ad materiam refertur, quam facit eſſe in actu: quidditas verò ad ſuppoſitum, quod talem habet eſſentiam: & hi ſunt præcipui modi ſubſtantiæ. ſed cùm anima intellectiua conſtituat materiam in actu; haud dubium, quin ei competat præcipuus ſubſtantiæ modus: ſubſtantia enim dicitur à per ſe exiſtere. ſed id maximè congruit formæ, eò quòd per ſe habet exiſtere; alia verò ab ea mutuant ipſum exiſtere: igitur eſt maximè ſubſtantia. Sed *dubitabit* aliquis non temerè, ſubſtantia prima, id indiuiduum ſubſtantiæ, eſt magis ſubſtantia: & inter ſecundas, magis ſpecies, quàm genus: vt dicitur in prædicamento ſubſtantiæ. Ad hoc *reſp.* quoad actum ſubſtandi, primam quidem ſubſtantiam eſſe magis ſubſtantiam: quoad verò ad rationem ſubſiſtentiæ, ſecundam: atque ita eſſentia præcedit ſubſtantiam particularem. Nam etſi forma ſuum exiſtere ab alio non recipiat; in iſtis tamen materialibus ſuum exiſtere in alio habet: propterea, quòd non ſit propriè forma id quod exiſtit: ſed totum compoſitum. hac de cauſa anima dicitur pars compoſiti, in quo habet ſuum exiſtere, & facit, vt compoſitum exiſtat. Sanè, cùm ſubſiſtere denotet eſſe determinatum, totaque eſſendi determinatio à forma dependeat; ſatis eſt perſpicuum, quòd compoſitum ab anima ſuam ſubſiſtentiam recipiat. Quod autem alteri largitur ſubſiſtere; quomodo ipſum vacabit ſubſiſtentia, & ſubſtantia? Quam ob cauſam Boetius in prædicamentis, formam ſubſiſtentiam appellauit; vtens ſubſiſtentiæ nomine, pro eo quo ſubſiſtitur. Quòd ſi acceperis ſubſiſtentiam pro eo, quod ſubſiſtit: ſic illud propriè ſubſiſtens dicitur, cui prius ineſt talis natura exiſtendi: atque ita genera & ſpecies prius ſubſiſtunt; deinde indiuidua, quæ ſub tali natura *continentur*. Etenim quamuis genera & ſpecies, non niſi in indiuiduis ſubſiſtant, quæ habent eſſe completum; ex natura tamen, vel quidditate ſuperiori fit determinatio eſſendi. ſubſtantia quoque ſi intelligatur pro actu ſubſtandi, pro eo quo aliquid ſubſtat: ſic primò materię conuenit: ſi verò pro eo, quod ſubſiſtat, ſic prius tribuitur primis quàm ſecundis ſubſtantijs. At ſi intelligatur pro ſubſiſtentia, nempè quantum ad actum ſubſiſtendi, & pro eo, quo aliquid ſubſiſtit: ſic competit formæ, quæ eſt ſubſtantia; ſi verò pro eo quod ſubſiſtit; ita congruit prius ſecundis ſubſtantijs quam primis. Cùm verò anima intellectiua ſit forma qua compoſitum ſubſiſtit: igitur ipſa prius eſt ſubſiſtens, atque ſubſtantia. Ex quo patet, quomodo anima intellectiua ſit ſubſtantia, & pars ſubſtantiæ. *Sed poſſet* non abs re quis ambigere, materiam & formam, & per conſequentiam animam intellectiuam, non contineri in prædicamento ſubſtantiæ, eò quòd non per ſe exiſtant, & ſubſtent accidentibus: duo quidem neceſſaria ſunt rei, quæ in huiuſmodi eſt reponenda prædicamento, res ſcilicet, & modus: hoc eſt, vt ſit in natura exiſtens: & modum habeat eſſendi, hoc eſt, per ſe exiſtere, & accidentibus ſubſtare. Cùm ergo materia & forma non exiſtant niſi in compoſito; non ſunt igitur in prædicamento ſubſtantiæ; atque ita eſſent accidentia. Auicenna *6. meth.* vno modo ſic ſubſtantiam deſcribit: Subſtantia eſt ens non in ſubiecto exiſtens, atque ita non eſt genus generaliſsimum in genere ſubſtantiæ, ſed generalius, atque communius: & ſic competit materiæ primæ & formæ, & ſubſtantijs compoſitis: alio modo ſic: Subſtantia eſt habens quidditatem ſubſtantialem, cuius eſſe eſt in ſubiecto non eſſe: & ita eſt genus generaliſsimum; & ſic non tribuitur formæ, & materiæ: forma enim non eſt habens quidditatem, ſed eſt quidditas. Itaque & materiæ eſt ſubſtantia, & forma, & quidditas, denique & anima intellectiua.

Anima eſt pars ſubſtantiæ.

Auicenna. Quid ſit ſubſtantia.

CAP. XVIII.

Subſtantiæ ſecundæ, ſunt veræ ſubſtantiæ.

QVoniam dictum eſt, genera & ſpecies eſſe ſubſtantias, operæ pretium erit huius quæſtionis indaginem ipſius philoſophi ſententijs clarius illuſtrare: de qua plane materia copioſè, deſertèque loquitur, Subſtantia ſecunda, inquit, dicitur de ſubiecto, & non eſt in ſubiecto. ſed omnis conceptus in anima, eſt in ſubiecto: igitur ſubſtantia ſecunda
non eſt ſolus cōceptus mentis. Sane, quod dicitur de ſubiecto, 1.
& non eſt in ſubiecto, non eſt accidens, quia accidens eſt in
ſubiecto: non eſt ſubſtantia prima, quia non dicitur de ſubiecto, igitur eſt ſubſtantia vniuerſalis, quæ non eſt in ſubiecto, 2.
& dicitur de ſubiecto. Amplius, ſubſtantia prima eſt magis
ſubſtantia quam ſecunda, *cap. de ſubſtantia*, igitur ſubſtantia,
ſecunda eſt ſubſtantia, licet ſit minus quam prima. Item, clariſsimè docetur à philoſopho *2. topic. & 5, met.* quod deſtru- 3.
cto genere, deſtruatur, & ſpecies; & deſtructa ſpecie, quodlibet illius indiuiduū deſtruatur; ſed deſtructo vno lapidis cōceptu, nō deſtruitur lapis extra animā: igitur ſolus conceptus
in anima, non eſt ſpecies indiuidui, extra animam nihil habentis. Item, de ſingularibus non eſt ſcientia prim. poſteriorum, *& 7. met. 19.* Quare, ſi ſola duntaxat prima fuerit ſub- 4.
ſtantia, nulla planè remanebit ſcientia: atque ita peſſum iri,
neceſſe fuerit metaphyſicam, quæ eſt de ſubſtantijs inſenſibilibus: ſimiliter & ſcientiam naturalem, quę circa ſubſtantias
mobiles verſatur: quandoquidem de ſolis conceptibus in
mente exiſtentibus, non habeatur ſcientia realis. Sola præ- 5.
terea ſubſtantia definitur definitione ſimpliciter dicta *7. met.*
11. Accidentia autem definitione ſecundùm quid, veluti cùm
dicimus: animal rationale, mortale. hæc eſt definitio ſimpliciter dicta; quæ procul dubio accidenti non conuenit, quia
per ſe primò de accidente non prædicatur: neque etiam conuenit alicui rei ſingulari; conuenit ergo ſubſtantiæ, non quidem ſingulari; propterea quòd definitio, & definitum conuertantur. Hæc autem nō conuertitur cum aliquo indiuiduo
particulari: igitur ſecundæ ſubſtantiæ eſt tribuenda. Ampli- 6.
ùs, genus per ſe in ſuas ſpecies diuiditur, vt animal in hominem, & leonem: cùm verò ſubſtantia quæ diuiditur, non ſit
prima ſubſtantia: erit ergo ſubſtantia ſecunda: neque valet
dicere, huiuſmodi diuiſionem, vnius eſſe conceptus communis, in conceptus minùs communes; alioqui homo & leo non
eſſent, niſi conceptus, quod eſt abſurdum: Neque eſt diuiſio 7.
accidentis in ſubſtantias: ergo quod prius. Vnde Philoſophus
in prædicamento ſubſtantiæ ait, primam ſubſtantiam ſignificare hoc aliquid, ſecundam verò quale quid: tranſit propemodum in accidentis ac qualitatis naturam; non exuens tamen propriæ ſubſtantialitatis naturam: fit namque per intellectus operationem; qua abſtrahitur à particularibus, ſicque ſortitur *vnitatem, quæ eſt vna in multis, & de multis.* Sanè,
huiuſmodi ſubſtantia, ſecundum rationem, non autem ſecun-
dum eſſe, ſeparatur à ſingularibus *7. & 1. meth.* vel, vt alijs 8.
verbis vtar, eſt in re, velut in ſubiecto, quia illam denominat, & non intellectum: in intellectu autem, velut in efficiente, nempè, vt cognitum in cognoſcente. Amplius, ſi ſubſtantia ſecunda eſſet omninò ſeparata à prima, tunc eſſet hoc aliquid, & per ſe ſubſiſtens. ſed omne huiuſmodi eſt ſubſtantia prima; ergo quod prius. Itaque ſubſtantia ſecunda ſecundùm actum, & completam vniuerſalitatis rationem, eſt à prima ſubſtantia ſeparata, & intellectu conſiſtens: ſic enim dicit vnum in multis, & de multis. Et id quidem ipſius naturæ tribuitur; quatenus ab intellectu abſtrahitur: & plurimis indi-

In prædicamento.

Rationes.

uiduis

Subſtantiæ ſecundæ. *Natura vniuerſale.*

uiduis,per modum vnius, in quo illa conueniunt, comparatur, ipſa ſiquidem natura, quæ vniuerſale dicitur, non eſt ex parte rei in multis indiuiduis vna realiter,ſed plures. Quare rectè dictum eſt ab Auicenna, humanitatem de ſe non eſſe vniuerſalem, neque particularem; ſed potentia ad vtrumque. Ratio ergo vniuerſalis, ſeu particularis ab ipſo intellectu naturæ tribuitur. Quòd ſi de eſſe ſecundæ ſubſtantiæ ſit ſermo,in quantum ſcilicet eſt ſecunda ſubſtantia;ita planè non ſeparatur à prima: quandoquidem primis ſubſtantijs deſtructis, reliqua omnia deſtruerentur.Ex his ergo & ſimilibus,ſatis innoteſcit, genera & ſpecies,eſſe veras ſubſtantias.

CAP. XIX.

Argumenta contraria.

Solent nonnulli contra prædicta ſic arguere: Vniuerſale non continetur ſub aliqua parte ſubſtantiæ, puta quia non eſt forma neque materia,neque ſubſtantia compoſita, in quæ à philoſopho ſufficienter ſubſtantia diuiditur: igitur vniuerſale, ſiue ſubſtantia ſecunda, non eſt ſubſtantia. *2. de an. t. 2.* Amplius, ſi ſubſtantia ſecunda ſit res extra animam, cùm ſit de eſſentia primæ ſubſtantiæ; tunc quis poſſet quærere, ſi ex generibus, & ſpeciebus extra intellectum exiſtentibus fiat vnum per ſe, necne: ſi fiat, tunc vnus illorum erit actus, reliquum verò potentia: ſic enim res ſe habet in vnius eſſentialis, ſiue ſubſtantialis compoſitione: ſed genus non eſt materia ſpeciei; neque è contra.ſi autem non fiat, cùm homo & animal ſint de eſſentia indiuidui; vtpote Socratis, vel Platonis; igitur Socrates non erit vnum per ſe, neque Plato, quod expreſsè aduerſatur philoſopho dicenti,primam ſubſtantiam ſignificare hoc aliquid. Amplius,aut eadem ſubſtantia ſecunda, vtpote ſpecies, eſt eadem res & in Socrate, & in Platone, aut diuerſa. eadem vtique, quia alia eſſe non poteſt, & alia: propterea quòd ſpecies ſint ſicut numeri: alioqui magna ſequeretur abſurditas, nempe, vt tot ſint numero ſpecies, quot homines; ſi verò ſit eadem: igitur ſimul eſſet hîc Tuderti, & Romæ; quia hîc in me, & Romæ in Antonio; ſimiliter eadem res omninò hîc quieſceret, & Romæ moueretur, quæ ſunt abſurda & falſa. Iterum,omnis ſubſtantia eſt ens per ſe; in hoc enim differt ab accidente,ſed ſubſtantia ſecunda habet eſſe in alio, nempè in prima: igitur non eſt ſubſtantia. Adde, quòd nec etiam videtur eſſe habere in prima ſubſtantia, quippe quæ eſſe corruptibile, ſecunda verò ſubſtantia incorruptibile habeat. Non ergo vtriuſque eſt vnum eſſe, quia corruptibile, & incorruptibile differunt plus quàm genere. Quare, ſecunda ſubſtantia ſeparatur ſecundùm eſſe à prima; atque ita eſt ens rationis, aut idea Platonis. Ad hæc accedit,quòd ni ſeparetur à prima,deſtrueretur omninò ſcientia: ſingularia enim, vt *7. meth.* ſunt infinita, ideoque cognoſci non poſſunt, niſi ad vnum, hoc eſt, ad vniuerſale reducantur, de quo habetur ſcientia, quæ verorum eſt exiſtentium: igitur, vniuerſalia, ſiue ſecundæ ſubſtantiæ ſunt vere exiſtentes extra ſingularia; & ita ſunt puri conceptus. Item,ſi ſecunda ſubſtantia ſit verè ens: aut eſt à natura; aut ab intellectu: non quidem à natura, alioqui eſſet prima ſubſtantia: igitur eſt ab intellectu; & ſic eſt ens rationis. Sanè, omne quod eſt,teſte Boetio, *de vniuocatione, & vno*, ideo eſt, quia vnum numero eſt, ſed ſecunda ſubſtantia non eſt vnum numero; quia eſt in multis, & dicitur de multis: ergo quod prius. Deniq;, ſi eſt in prima ſubſtantia; aut ſicut accidens, & ſic non eſt ſubſtantia: aut ſicut ſubſtantia; & ita non dependet ab intellectu;& non erit communis,& vniuerſalis. Præterea prima, & ſecunda ſubſtantia ſunt idem omninò: igitur præter primam ſubſtantiam, non eſt neceſſe ponere ſecundam,id namque,quod eſt de eſſentia alicuius,eſt idem realiter cum illo,nec poteſt ab eo ſeparari, niſi per conceptum mentis,quod eſt ens rationis, à quo ſubſtantia fieri non poteſt.ſed ſecunda ſubſtantia, eſt de eſſentia primæ, igitur aut omninò idē eſt realiter cum prima, & nullius diuiſionis differentia ab ea diuellitur,aut ſi aliquid aliud eſt ab illa eſt ens rationis; nam ſi non eſſent idem realiter cum ſingularibus, ſiue ſubſtantia prima; accidentia profectò eſſent,& non ſubſtantiæ: omne ſiquidem, quod exiſtit extra ſubſtantiam alicuius, illius accidens appellatur. *7. meth. 45.* Amplius, ſubſtantia cuiuſlibet rei, authore philoſopho eſt ei propria, ſed ſubſtantia ſecunda non eſt alicuius rei propria, vt pote quæ eſt in multis, & dicitur de multis. Et *commento 57.* nulla ſubſtantia eſt communis. Et *com. 58.* nulla ſubſtantia eſt in pluribus: igitur genus,& ſpecies non ſunt ſubſtantiæ. vnde *10. met. com. 6.* Impoſſibile eſt, vt aliquod vniuerſalium ſit ſubſtantia,quia id, quod eſt commune pluribus,eſt tantùm in anima: Intentiones verò animæ, teſte Auer. *1. met. com. 45.* ſunt qualitates: quæ ſi eſſent ſubſtantiæ, ex qualitatibus componerentur; quod eſt falſum. Item, Ariſt. *1. de anima 8.* Animal autem vniuerſale, inquit, vniuerſale, inquam, aut nihil aut poſterius: & quid itidem aliud communiter prædicatur, vnde Them. genera & ſpecies nudis notionibus proxima eſſe dixit: vocans nudas notiones, vt eſt hippocentaurus, & hircocerus, quibus nihil in re conuenit. Quare, ſi ſecunda eſt ſubſtantia huiuſmodi; aut nihil eſt; aut quoddam mentis inane, & falſum figmentum.

CAP. XX.

Soluuntur Argumenta.

AD *primum* facile eſt reſpondere; ſubſtantia enim prima in materiam, formam, & compoſitum diuiditur; ſecunda verò in genus,& ſpeciem; & ideo non eſt ſimile. *Ad 2.* ſubſtantia ſingularis, ex ſingularibus, non autem ex vniuerſalibus componitur, veluti hic homo ex hac materia, & ex hac forma, non ex ſpecie & genere componitur: ſed ſpecies ex genere,& differentia, & ex omnibus ſuperioribus componitur. In cauſa autem eſt, quòd particularis effectus, cauſam habeat particularem: vniuerſalis verò vniuerſalem, *2. phy. 31. & 5. meth. cap. de cauſa*, ſed prima ſubſtantia eſt effectus particularis, ſpecies autem vniuerſalis; hac de cauſa, prima ſubſtantia, ex particularibus, ſecunda verò ex vniuerſalibus componitur. Quare, etſi ſubſtantiæ ſecundæ ſint vera entia extra animam; non ob id tamen ex vniuerſali, ſed particulari ſubſtantia prima componitur. Et cùm inſtas, an ex ſecundis ſubſtantijs fiat vnum, dico in linea prædicamentali, ex omnibus prorſus ſuperioribus, & ex omnibus differentijs, quorum nomina in definitione ponuntur, ſpeciem ſpecialiſsimam componi: ex ſpecie verò ſpecialiſsima, & ſuis generibus, aliquod vnum non conſtitui, alioqui illud vnum eſſet ipſa ſpecies, atque ita conſtitueret ſeipſam. Et cùm infers, vnum illorum eſſe materiam, alterum verò formam: affirmo, genus materiæ, differentiam verò formæ vicem ſubire: ſicut conſtantiſsimè docetur à Porphyrio. Sed *dicet aliquis*: ſi ſpecies ſpecialiſsima ex generibus,& differentijs componitur: igitur Deus non poſſet annihilare ſpeciem humanam, ni ſimul perderet omnia animantia. Præterea, ſpecies videtur eſſe pars indiuidui, *7. met. 20.* Quidditas, inquit, vel eſt idem cum indiuiduo, vel eius pars. ſed ſpecies eſt quidditas indiuidui, propterea quod conuenienter reſpondetur per quid, igitur ſpecies, aut eſt totum indiuiduum, aut eius pars. Quare, ſimiliter Deus non poſſet annihilare vnum indiuiduum, niſi totā ſpeciē annihilaret. Vnica *reſponſione* ambæ ſoluuntur obiectiones, nēpè verū eſſe quoàd prædicata propria, non autē quoàd cōmunia; poteſt enim deſtrui ſortes, non deſtructa tota ſpecie humana: & deſtrui ſpecies humanas, nō deſtructo omni animāte. *Ad 3.* Eandē eſſe dico ſpeciē in Sorte, & Platone. Et cum infers: ergo ſimul eſſet in pluribus locis, & ſimul quieſceret, & moueretur, verum dicis quoad ſpeciem ſpectat, eò quòd hæc ſpecies homo ſit vna res ſecundùm ſpeciem. Et cùm inſtas, quòd ex quo ſit eadem omninò in Sorte & Platone: igitur eſt eadem numero, atque ita in priorem abſurditatem incideremus. *Reſp.* vnum numero, & communiter, & propriè dici; communiter autem illud eſt, quod cum alio numerum conſtruit, ita, quod tam de hoc, quàm de alio demonſtrato dici verè poſsit, illa duo eſſe. ſed vnum numero propriè non conuenit plurimis, vnde & ſeparatur ab eo, quod dicitur vnum genere, vel vnum ſpecie. *1. topicorum ca. 3. & 5. met. 10.* Itaque hæc ſpecies homo, & hæc ſpecies leo, ſunt duæ ſpecies, & hæc quidem communiter: hæc autem ſpecies homo, eſt vnum numero ſecundum quod ponit in numero. Quare, ſi ſermo extiterit de vno communiter, non habebitur pro abſurdo, vt aliquid ſit hic, & Romæ. Id tamē non conuenit ei, quod eſt vnum numero propriè. Et cùm infers: contraria eidem numero ineſſe non poſſe: admitto de numero propriè, & non communiter loquendo, hoc eſt, de eo, quod cum alio à ſe facit numerum, ſicut dixi. *Ad 4.* ſubſtantia ſecunda eſt in prima, non ſicut in aliquo extraneo, ſed potius ſicut ſuperius in ſuo inferiori, quod cum ſit ſubſtantia; & ipſum quoque erit ſubſtantia, & ens per ſe, ſecundū iam dictum modum. *Ad confir.* reſpondet Auicenna, vniuerſale perpetuum eſſe, atque incorruptibile, reſpectu particularium, quæ ad mentem philoſophi ratione ſpeciei perpetuò ſunt duratura: tùm etiam quia per ſe non corrumpitur, ſed per accidens nempè ad indiuidui corruptionem. atqui dicit philoſophus de eo, quod non eſt ſimpliciter incorruptibile, non haberi ſcientiam. ſed ſi eſt in particularibus per accidens corruptibile, igitur non eſt ſimpliciter incorruptibile, Dici poteſt habere eſſe incorruptibile, quatenus exiſtit in ſuis eſſentialibus, & quidditatiuis principijs, prout, ſcilicet cōpletam habet ſuę vniuerſalitatis rationem, non quatenus in hoc, vel in illo exiſtit particulari, cuius eſt quidditas, & ratio formalis, cum quo etiam corrumpitur, non in quantum vniuerſale, ſed in quantum eſt quidditas rei corruptibilis. Ex hoc etiam ſolui poteſt alia confirmatio; nam ſcientia cùm ſit vniuerſalium, & vniuerſalia ſint perpetua, modo iam dicto, igitur ſcientia eſt perpetua & immortalis. *Ad 5.* ſubſtantia ſecunda efficienter eſt ab intellectu, materialiter verò ſiue

radio-

radicaliter, ſeu occaſionaliter, eſt à proprietate in re exiſtento, cum qua ſi nullam haberet cognationem, ſeu affinitatem; nunc vere poſſet dici nuda cogitatio, & mentis figmentum. Boetius autem loquitur de illo vno, quod eſt præter intellectus operationem, cuiuſmodi non eſt ſubſtantia ſecunda, vnde etſi non ſint ſecundæ ſubſtantiæ realia accidentia; ſunt tamen intentionalia. *Ad 6.* ſecunda ſubſtantia ſi conſideretur ſecundum ſuæ vniuerſalitatis intentionem, & id quidem quoad proximũ ſuũ ſignificatũ; ſic planè eſt ſecunda intentio, ſiue conceptio intellectus; atq; ideo ſecundũ eſſe diſſentit, & dirimitur à prima, vel ſi ſecundũ fundamentũ eius remotum; & ſic eadem eſt cum prima. Quòd ſi conſideretur pro natura, quæ per eius nomen oſtenditur; & ita non realiter à prima dirimitur, quaſi ſit aliá res per ſe exiſtens; ſed quia prima ſubſtantia aliquid includit, quod non immediate includitur in ſecunda, nam prima ſubſtantia ſignificat ſuppoſitum, ſecunda verò naturam: natura autem & ſuppoſitum in rebus materialibus differunt atque diſſentiunt. Sed *arguet aliquis*: Si homo ſiue ſubſtantia ſecunda ſit eadem res naturæ cum prima, igitur à quocunque ſicut res naturæ prima ſubſtantia diſſentiret, ſimiliter & ſecunda, & quidem realiter. ſed conſequẽs eſt falſum: ergo & antecedẽs. Ipſa præterea ſubſtantia ſecũda eſt communicabilis, prima verò minimè vnumquodque enim ſicut ſe ad propriam affirmationem habet; ita planè ad propriam entitatem: denique, illa quæ opponuntur realiter, ſunt realiter diuerſa, ſed vniuerſale & ſingulare, ſunt huiuſmodi, quippe, quia natura vniuerſalis eſt plures, & realiter communicabilis, particularis verò vna, & incommunicabilis, realiter ergo ab inuicem diſtinguuntur. *Dico* ad primam obiectionem, ſubſtantiam ſecundam contractam ad primam, à quocunque differt prima realiter; & ipſam quoque realiter differre. Similiter dicendum eſt ad alias obiectiones, nempe non differre ab inuicem re & re, ſed ſicut ſupra dictum eſt. *Ad 7.* dico, ſubſtantiam ſecundam eſſe propriam, & eandem cum prima ſecundum formam, diuerſam verò ſecundùm congregatum ex materia & forma. *7. met. com. 21.* dixit Auerroes de quidditate hominis. Duplicem autem habet forma exiſtentiam, materialem videlicet & intellectualem. Et prima quidẽ dicitur realis, & per eã res eſt extra nihil; & non multiplicantur: per ſecundam verò res non eſt extra nihil: multiplcantur enim eſſe intentionalia. Etenim ſecundum quod magis ſeu minus, forma abſtractè conſideratur; ita nunc ſpeciei, nun autem generis induit naturam, ac proprietatem. *Ad 8.* duplex eſt conceptus rei, formalis vnus, obiectiuus verò alter: formalis eſt intellectio, qua res concipitur: obiectiuus verò eſt res concepta. Cùm verò res actu intelligitur, dicitur actu vniuerſale: potentia autem intelligibile; potentia quoque vniuerſale. Actu ergo vniuerſalia ſunt in nobis, quando eorum rationes actu in nobis perſeuerant: poteſtate verò, cùm nobis adeſt facultas illa intelligendi. Verùm huiuſmodi rationes nos minimè mouere poſſent, niſi extra animam aliquod eſſe haberent. *12. meth.* intelligere enim noſtrum cauſatur à rebus: intelligere autem Dei, cauſa eſt rerum. Itaque, ſingularum rerum formæ, tùm actu, tùm etiam potentia, ſunt vniuerſalia apud Themiſtium & Auerroem, & id quidem non temerè: ſiquidem, vt dicit Auerroes *12. met. 14.* ſingularia quatenus ſunt phantaſmata in ſenſibus inferioribus, ſingulariter per materiam cognoſcuntur, ab intellectu autem per eorum formas, & ratione. Cùm ergo dicit Themiſtius vniuerſalia nudis notionibus proxima eſſe, verum quidem eſt, formaliter non obiectiuè quæ profectò in nobis nunquam actu exiſterent; niſi ſingularia ratione formæ, quæ eſt eſſentialis ſimilitudo, vniuerſales in nobis agerent rationes. *Lib. 3. Pymandri*, de his rebus locutum me memini. Quomodo ergo ſubſtantiæ ſint veræ ſubſtantiæ, dixi. Ex his ſatis patere poteſt, quomodo anima intellectiua ſit ſubſtantia, & nobilior accidente. Reliquum eſt clariùs dilucidare, vnam animam eſſentialiter altera nobiliorem non eſſe, tametſi paulò antè de hac re multa dicta ſint.

CAP. XXI.

Subſtantia non ſuſcipit magis & minus.

PRæclarè dictum eſt à philoſopho in capite de ſubſtantia, quòd ſubſtantia non ſuſcipiat magis & minus: *At verò ſubſtantia*, inquit, *non ſuſcipere gradus videtur, vt magis minuſuè talis: vt homo non eſt magis minuſue, aut ſeipſo, aut alio homine.* Etenim, magis & minus comparationem denotant: comparatio verò magis & minus, ad res ſpectat diuerſas, quæ in aliquo vno conueniunt, in quo & comparantur ad inuicem, vt acutum in ſono, & non in magnitudine; diuerſæ enim naturæ ſunt. Illud ergo vnum, in quo diuerſa ſecundùm magis & minus comparantur, cùm non poſsit eſſe vnum numerò, propterea, quòd inter diuerſa commune eſſe non poteſt. neceſſe planè eſt. vt ſit vnum genere, ſpecie, ſiue proportione, ſeu analogia. Quare, ſi diuerſæ ſubſtantiæ ad ipſum ens, ſiue ad aliquod tranſcendens referantur: non eſt dubium, quin ſubſtantia ſubiectiuè ſeu materialiter ſuſcipiat magis atque minus: vna namque ſubſtantia eſt altera magis ens, quippe, quæ eſt perfectior: atque ita ſi ad aliquod accidens ambabus ſubſtantijs commune comparentur; materialiter ac ſubiectiuè ſuſpiciunt magis & minus: vnde vna ſubſtantia eſt albior altera. Si verò comparentur ad genus, ſeu ad ſpeciem de genere ſubſtantię: nulla ſuſcipit magis & minus: omnes ſiquidem ſubſtantiæ eiuſdem ſpeciei, in illa quidem ſpecie ſecundum æqualitatem, & non ſecundùm magis & minus comparantur. Etenim rerum eſſentiæ in indiuiſibili conſiſtunt, ita, quod augeri non poſsint aut minui, eo quòd non fiat intenſio formæ ſecundum gradus perfectionis eſſentialis. Sanè, nullam eſſentiam, quoad eſſentialis gradum perfectionis intendere, aut remittere valet Deus; niſi eam ad aliam verterit ſpeciem, aut prorſus annihilet, & perdat, quia ſpecies ſunt ſicut numeri. Alij ſic de hac re loquuntur, quòd propè in idem recidit: ſuſcipere magis & minus, primæ ademit philoſophus ſubſtantiæ & ſecundæ: anima autem non eſt prima ſubſtantia neque ſecunda; ſed vtriuſque principium. Porrò, genera dicuntur ſuſcipere magis & minus, quod vnum ſit altero perfectius, nam ſi ſpecies ſunt ſicut numeri, & vnus numerus eſt perfectior altero, igitur vna ſpecies eſt altera perfectior, & vnum genus altero perfectius, non quidem reſpectu perfectioris differentiæ conſtitutiuæ, ſed quia eius natura perfectiori modo, ac in perfectiori conſeruatur ſpecie; vnde Auerroes ait, genus ſecundum eſſe per prius, & poſterius prædicari. Quod ſi rem intendi & remitti acceperis pro eo, quod eſt, eſſe rei augeri, aut minui, ita, quod ſpecies ſubſtantiæ magis nunc, & poſtea minus participetur ab eodem homine particulari, aut ab vno magis, quam ab alio, tunc omnibus modis affirmandum eſt, ſubſtantiam non ſuſcipere magis vel minus. Hoc ergo modo anima intellectiua non ſuſcipit magis nec minus, neque vna eſt nobilior altera, tùm ratione ſpeciei, tum verò ratione indiuidui, nam & eſſentia ſpeciei in indiuiſibili conſiſtit; ideoq; illius reſpectu omnes animæ æquali præditæ ſunt nobilitatis natura: reſpectu quoque eſſentialis perfectionis ad indiuiduum, ſimiliter ſe habent; indiuidua enim non addunt aliquid ſubſtantiale ſupra ſpeciem, non quidem formam, quia nimirum ſpecifica forma eſt vltima forma, ideoque non addit ſupra hominem aliquam formam ſubſtantialem, propterea, quod eadem eſt forma. vnde homo eſt anima rationalis, & forma Socratis. Cùm vna anima non præſtet alteri nobilitate ſpecifica; nec etiam ſubſtantia aliqua indiuiduali: vnde anima Chriſti quoad ſubſtantialia, ac eſſentialia ſpectat, alijs non cenſetur animabus nobilior; ſed in hoc in infinitum alias animas, & angelos excedit, quod aſſumpta ſit ad eſſe diuinum, & ſubſtantificetur in eodem ſuppoſito diuino. Et hæc quidem nobilitas non eſt ſubſtantialis, nec omninò accidentalis, eò quod aſſumpta ſit ad eſſe diuinum, quod eſt eſſe ſubſtantiale; idcirco reducitur ad genus eſſentiæ, cuius eſt eſſe. Itaque, vna anima poteſt dici altera perfectior, quia perfectius actuet ſubiectum, educens illud de potentia ad actum: vnde magis participatur à ſubiecto, non quòd plus altera ſit ſubſtantia, plures habens ſpeciei gradus. Porrò, huiuſmodi maior ſeu minor participatio formæ, à ſua materia ſiue ſubiecto, eſt eſſe, quòd formis ſuis impartit, atque largitur ſubiecto. In hunc modum animorum inæqualitas probatur, quoad ad aliquid inhærens eſſentiæ, atque ad id, quod eſt actus eſſentiæ. Ex hoc tamen non ſequitur, formam ſubſtantialem magis & minus recipere: non enim ſat eſt in huiuſmodi formæ ſpecie, perfectius, & imperfectius, nobilius, & ignobilius inueniri; ſed ad hæc neceſſaria eſt illi virtus & facultas, vt eadẽ numero nunc plus, nũc verò minus ſuũ queat perficere ſubiectum: atque ita diuerſa eſſe ſucceſsiuè ſuo ſubiectò largiri, quod planè formæ ſubſtantiali tribui non poteſt: anima autem intellectiua cùm ſit forma ſubſtantialis, huiuſmodi augmenti, decrementique viciſsitudinem ſubire nequit; Simplicius in prædicamentis, dicit, Plotinum & Platonicos poſuiſſe qualitates, & habitus ſuſcipere magis, & minus, quòd materiales eſſent: & materiæ reſpectu in determinationem quandam, atque infinitatem haberent. Alijs contraria probatur ſententia, nempè qualia, & non qualitates, augmento & decremento ſubeſſe: non enim iuſtitia magis & minus dicitur, ſed iuſtum. Meminit & huius ſententiæ Philoſophus in ſuis prædicamentis. Stoici verò dixerunt, quoſdã habitus artes, ſcilicet magis & minus ſuſcipere: virtutes verò minimè. Alijs viſum eſt, materiales, non autem imma-

Vna anima non eſt perfectior altera.

Aliorum opinio.

Vnum genus perfectius altero.

12. met. c. 2.

Vna anima non eſt nobilior altera.

Anima Chriſti.

Quomodo vna eſt altera perfectior.

Anima non eſt ſubſtantia. materiales formas, magis & minus ſuſcipere, illiſque ſubeſſe. Sed de his hactenus. Nunc remanet ponere argumenta, quibus quis poſſet arguere atque oſtendere, animam ſubſtantiam non eſſe.

CAP. XXII.

Quòd anima non ſit ſubſtantia.

1. QVædam argumenta talia ſunt poſita contra prędicta: Subſtantia dicitur à ſubſiſtendo, vt iam dictum eſt. ſed anima non eſt huiuſmodi; ens enim per ſe ſubſiſtens, eſt ens in actu: anima autem non eſt ens in actu: igitur non eſt ſubſtantia. 2. Amplius, quod eſt in ſubiecto, non eſt ſubſtantia, vt ex dictis patet; commune eſt enim omni ſubſtantiæ non eſſe in ſubiecto. ſed anima eſt in ſubiecto, quia eſt actus corporis, *2. de anima*, ergo quod prius. 3. Item, quod diffinitur per additamentum, non eſt ſubſtantia, *7. met. 4.* ſed anima eſt huiuſmodi, *2. de anima 19.* nam corpus phyſicum, quod eſt extra 4. eſſentiam animæ, in eius diffinitione ponitur. Illud præterea ſolum eſt ſubſtantia, quod cum ſit vnum & idem numero, eſt ſuſceptibile contrariorum, vt dictum eſt. ſed anima non eſt talis: quia recipiens contraria, eſt in potentia: anima verò eſt actus: non ergo eſt in potentia, propterea, quòd potentia, & actus ſint differentiæ valde oppoſitæ, teſte Commentatore in proëmio, *lib. de anima 5. 6. 7.* non ergo poſſunt conuenire eidem: ergo quod prius. Item, aut eſt materia, aut forma, aut compoſitum: anima non eſt materia, neque compoſitum, 5. vt dicit Philoſop. *2. de anima 3.* & ex ſupradictis patet ſatis: neque eſt forma, quippe, quia ad compoſiti corruptionem, corrumpitur, *7. metaph. comm. 4. & 36.* ſed anima intellectiua, eſt forma incorruptibilis, vt dictum eſt in principio huius libri: igitur anima non eſt ſubſtantia.

CAP. XXIII.

Soluuntur Argumenta.

1. AD *primum*, ſubſiſtere ad eam pertinet ſubſtantiam, quę eſt in ſua ſpecie completa atque perfecta; propria ſiquidem ſubſtantiæ ratio eſt, ſubiecto non inhærere, ad differentiam accidentis. Et hæc quidem ratio ſubſtantiæ animæ competit, quippe, quæ eſt in materia, vt actuans, non autem vt inhærens, & accidens: ſubſtantia namque ſi dicitur à ſubſtando: ſic non conuenit propriè ſubſtantijs ſecundis: ſi verò à ſubſiſtendo, hoc quoque modo non omni conuenit; ſed ſubſtantiæ vniuerſaliſsimæ: ſi verò à per ſe eſſendo, ita omni 2. tribuitur ſubſtantiæ. *Ad 2.* diſtinguo maiorem; nam vno ſenſu poteſt eſſe accidens, quod videlicet eſt in ſubiecto in actu exiſtenti, at verò quod eſt in ſubiecto informatiuè, & non, vt accidens inhæſiuè, accidens non dicitur, ſed ſubſtantia: huiuſmodi autem eſt anima intellectiua, quæ in ſubiecto eſt, vt actus viuificus, & ſubſtantialis, non autem vt accidens. *Ad* 3. *3.* Philoſophus loquitur *7. methap.* de ſubſtantia completa in ſpecie, quæ non definitur per aliquod extraneum. at forma quæ eſt id, quo aliquid eſt, ſua in diffinitione extraneum re- 4. cipit, ideoque in hoc ſimilitudinem gerit accidentis. *Ad 4.* anima eſt in potentia accidentali, non autem ſubſtantiali ad contraria recipienda: alioqui ſecundùm eandem potentiam ſiue rationem, eſſet in potentia & actu, quod eſt falſum; nulla ergo ſequitur oppoſitio, quòd ſit potentia & actus reſpectu diuerſorum. 5. *Ad 5.* anima intellectiua eſt forma largiens eſſe, non autem corrumpitur; quia non educitur de potentia materiæ; de qua profectò forma Philoſophus loquitur, *7. metaph.* Quod ergo ſit ſubſtantia, & quæ prima ſubſtantia, quæve ſecunda, & quomodo ſit nobilior accidente; denique, quonam modo anima intellectiua ſit ſubſtantia, ſatis dictum puto.

CAP. XXIIII.

Anima eſt actus.

9. met. com. 20. Actus quid. QVoniam quidem actus eſt ratio cognoſcendi, & intelligendi: paſsio, quæ per ſe primò competit enti in actu, quatenus eſt in actu: hanc ob cauſam, poſt indagationem, inquiſitionemque de animæ ſubſtantia, ſeu quòd anima ſit ſubſtantia, ad lucidiorem aliquam eiuſdem diffinitionem, ſeu enodationem cum patrocinio præclariſsimorum philoſophorum accedere decreui; vt ſic ſenſim nobis innoteſcat huius nobiliſsimæ formæ præſtantiſsima natura: vnde 2. de an. 6. & cum Philoſopho dicimus, animam intellectiuam eſſe actum primum corporis phyſici, organici: ipſa enim eſt ratio, qua intelligimus, & cognoſcimus; ipſa, quæ ſeparat, & diſtinguit; actus ſiquidem ſeparat, & diſtinguit, *7. meth.* Vnde *9. metha. 13.* ait, actum priorem eſſe potentia, ratione, ſubſtantia, & tempore. Mercurius 11. Pymandri. Magnus Mercurius in ſuo Pymandro, dicit, actum Dei eſſe mentem, animam, æternitatem, perſeuerationem, atque immortalitatem: propterea quòd ſit vnus purus, & ſimplex actus. Et *circa finem 12.* dicit, actum Dei, Plato de pulchr. eſſe omnium poteſtatem; quippe, quia omnibus largitur eſſe, & quibuſdam eſſe, & viuere: denique, & alijs eſſe viuere, & intelligere; vnde & Plato dicit, eſſe Deum actum [...]cum, ſpeciem, actumque rebus ſingulis largientem; [...] primò diuinæ idearum ordinem, numinibus deinde [...] ſequentibus; rationum ſeriem, animabus tertiò [...] diſcurſus, naturis verò ſemina, formas autem materiæ. [...] Orpheus; *Cuncta fouens, atque ipſe ſe ferens ſuper omnia* [...] Plotinus in mundo intelligibili omnia eſſe dicit in actu, quia totum ſpecies eſt, & forma penitùs libera: Intellectus autem primus, nequaquam ex potentia, quæ intelligere poſsit, in actum prodit intelligendi; alioqui alio quodam priore opus huic eſſet, quòd ex potentia non prorumpat in actum, ſed totum iam poſsidet in ſeipſo. Quod enim in potentia eſt, exigit alterum: quo accedente, perducatur ad actum, vt aliquid tandem fiat; quod autem ipſum à ſeipſo ſemper ita ſe habet, eſt actus. Et primò quidem Deus actus viuificus, purus, & infinitus: deinde angelus, actus ſimplex, finitus: tertiò, anima intellectiua, actus medius: non temerè ergo, ſed multa cum ratione anima intellectiua actus vocatur. Etenim, ex anima & corpore, ſit vnum ens in actu: ſed non ex duobus in actu, neque potentia exiſtentibus; non quidem in actu; alioqui non fieret vnum in actu, neque ex duobus in potentia: nam cùm ſubſtantia compoſita ſit ens in actu; opus ei eſſet tertia ſubſtantia, per quam eſſet in actu: quod non probatur Auerroi: alterum ergo erit actus, non quidem corpus: quia actus ſeparat & diſtinguit, *7. metaph. 9.* corpus verò non diſtinguit, ſed in eo vniuntur animatum, & inanimatum: igitur anima eſt actus. Hoc etiam modo Themiſtius arguit: Ex anima & corpore ſit animatum, inquit, quod quidem non eſt totum integrale; quia anima, & corpus non diſtinguuntur loco, ſicut partes totius integralis: eſt enim anima tota ſimul in qualibet parte corporis, alioqui aliqua pars animati corporis, anima careret. Neque eſt totum mixtum, eò quòd in mixtione mixti non remaneant mixtibilia, ſed corrumpuntur. atqui in animato ſimul adſunt anima & corpus: eſt ergo totum eſſentiale, quod conſtat ex materia, & forma: anima autem cùm non ſit materia; eſt ergo forma. ſed forma eſt actus: igitur anima eſt actus. Adde, quòd vita ſit actus, & propria operatio animati: viuere autem eſt in viuentibus eſſe, *7. de anima 64.* ſed anima eſt vita, & eſſe corporis; illius ergo eſt actus. Cæterùm, quemadmodum lux lucentis eſt eſſe, & actus primus; lucere verò eiuſdem lucentis actus ſecundus, propterea quòd eius actio ſit, ſuæ formæ eſſentialis quædam diffuſio; ita planè anima eſt primus actus, qui eſt, eſſe animati: ſecundus verò eſt actus eſſentialis eiuſdem: omnis ſiquidem eſſentia propriam habet eſſentialem operationem, qua vllo vnquam tempore vacat, ſi eſſentialis extiterit: ſic ut lux nunquam vacat à lucere, quæ eſt eius actio: ſcientia quoque in ſciente, dat eſſe ſcientis, quatenus ſciens eſt, cuius actio eſſentialis ſecundùm ſcientiam, eſt res conſiderare, quas nouit per ſcientiam. Itaque, forma naturalis, quia materiæ, in qua eſt, & compoſito quoque eſſe largitur: idcircò & actus, & primus actus appellatur: eſſentialium namquè actionum, atque naturalium ipſa principium eſt, & à ſeipſa habet, vt ſit actus: anima ergo eſt actus, quo animatum exercet actiones vitæ: actus primus, ſicut ſcientia eſt actus primus ſcientis; aliquando formæ, interdum verò vigiliæ perſimilis: ſomnus quippe eſt quies animæ, ab exteriori ſenſuum opere quieſcentis; & is quidem perſimilis eſt eſſentiæ animæ, in exteriores actiones nondum prodeuntis; vigilia verò cùm quædam ſit animæ expanſio atque diffuſio in exteriora opera ſenſuum, ſecundi actus ſimilitudinem gerit; vnde quemadmodum via generationis, ſcientia conſiderationem antecedit, prior ſiquidem eſt habitus exercitio eiuſdem. atque actione; ita profectò prior eſt actus primus, quàm ſecundus, & anima eſſentialiter eſt actus primus, & non ſecundus; prius ſiquidem eſt habere animam, deinde exercere, atque agere actiones vitæ; vita enim, quæ eſt ipſum viuere, eſt 1. actio animæ in corpus, & quidem ſibi eſſentialis, & conti- 2. nua. Ampliùs, omnis forma operationis præpoſita, eſt actus primus, quod ſatis ex ſe patet. ſed omnis anima eſt forma præpoſita operationis: anima enim vegetatiua eſt principium nutritionis, & ſenſitiua ſenſationis, & intellectiua intelle- 3. ctionis: igitur anima eſt actus. Sanè, omnis anima eſt actus alicuius corporis; quia omnis animæ operatio, ab aliquo dependet corpore, vel ab aliquo accidente in corpore: in cauſa 4 autē eſt, quia omnis anima eſt cauſa alicuius operatione. Ampliùs, actus primus eſt forma, & ſui natura alicuius operationis principium; quæ quidem forma poteſt eſſe tùm ſubſtantia, tùm etiam accidens: nam corporum ſimplicium naturales formæ, ſunt primò principia, non proxima operationum naturalium. Et tametſi qualitates naturales naturalium operationum principia proxima, ſimiliter omnis habitus corporalis, intellectualis, moralis, eſt principiū operandi; ideoq; formæ ſubſtãntiales, ac qualitates naturales, & habitus prędicti, deniq; & animæ potentiæ actus primi appellantur. Anno-

Marginalia (right column): Anima actus. — Quare eſt actum. — 7. met. 41. — 8. met. 15. — Corpus non eſt actus. — Themiſtius. — Actus explic. — Primus. Secundus. — Scientia eſt actus primus. — Anima actus primus. — Actus principium operandi.

tat S. m-

tat Simplicius, cur dictum ſit à Philoſopho *2. tex. 6.* animam eſſe actum primum, generationis primitate, cùm anima intellectiua non ſit genita. *Reſpondent* Platonici, genitum bifariam intelligi poſſe: pro eo ſcilicet, quòd virtute agentis naturalis, accipit eſſe poſt non eſſe, & ita anima non eſt genita: vel pro quacunque innouatione reſpectiua: & hoc modo anima dicitur genita, hoc eſt, creata. Porrò, generationis, vice creationis nomine Philoſophus vſus eſt, teſte Auerroe, *de cœlo, com. 29.* vbi conſtanter docet, à cœlo generationem, quæ eſt ad mentem vulgarium, non autem ſapiẽtum à Philoſopho remoueri: quæ quidem generatio eſt creatio: qua quidem cœlum eſſe genitum Philoſophus (teſte Auerroe:) non inficiatur: vnde & Ariſtoteles *1. cœli 12.* ſimili ratione dicit, cœlum eſſe genitum: Vno quidem modo dicitur, inquit, ſi aliquid ſit poſterius, quod prius non erat, ſiue per generationem, ſiue ſine generatione ſit, interdum quidem ens, interdum verò non ens; vbi Auerroes affirmat, generationem hoc modo alicuius eſſe inceptionem, quod prius erat non ens, poſtea verò ens, ſine cauſis generationis: atque ita creatio poteſt dici, apud Philoſophum & Auerroem generatio: anima ergo intellectiua primitate generationis, id eſt, creationis, eſt actus corporis. Non eſt putandum, pro corpore accepiſſe trinam dimenſionem, neque compoſitum ex materia & forma, trinæ dimenſionis ſubiectum; ſed materiam potius qualitatibus ſenſibilibus coniunctam, ac dimenſionibus organizatam, quę ipſum non componunt; ſed ipſæ componuntur. corporis phyſici: nam corporis artificialis, cuius ars eſt actus, & non ſubſtantia. Porrò, communiter omne corpus à natura productum, vtpote lapis, cœlum, & huiuſmodi, corpus phyſicum appellatur: alio modo materia ſecundùm eſſe, & rationem partium organizatione, ac ſenſibilibus qualitatibus coniuncta, corpus à Philoſopho hoc in loco vocatur phyſicum. Organici: & rectè quidem; anima enim intellectiua omnium corporearum formarum eſt perfectiſsima; ideoque diuerſarum eſt operationum principium, quæ niſi diuerſis organis adhibitis, perfici abſoluique non poſſunt. formæ verò, quæ non ſunt animæ, organorum miniſterio non indigent: ac proinde corporis organici animæ dici non poſſunt. In potentia vitam habentis: quod enim habet vitalis operationis principium, eſt iam in potentia, vt vitalem etiam habeat operationis actum: alioqui früſtra ſibi ineſſet principium huiuſmodi. ſed animatum habet animam; quæ eſt principium vitalium operationum: igitur rectè dictum eſt à magno Philoſopho, animam eſſe actum corporis organici, in potentia vitam habentis. Actum, inquam, non potentiam; quoniam potentiam præcedit ratione, & cognitione, vt ipſemet docet in prima philoſophia: ita & anima corpus phyſicum præcedit ratione, & cognitione; id enim per quod aliquid diffinitur, diffinitione præcedit. ſed per actum diffinitur potentia: nam per contingere actu eſſe poſsibile, inquit, eſt quod primò poſsibile, puta, dico, ædificatorem potentem ędificare, & viſiuum, quod poteſt videre, & viſibile quod poteſt videri: eadem autem ratio & in alijs eſt. *Tex. vndecimo*: vult actum eſſe id, quo res ſimpliciter exiſtit. Eſt itaque actus exiſtere rem, inquit, id eſt, quo res ſimpliciter exiſtere dicitur: non ſecundùm quid, nempè in potentia, vt in ligno Mercurius, ante ſui expreſſam effigiem. Vocant nonnulli huiuſmodi actum exiſtentiam, vtpote, quia dum res eſt in actu, extra ſuarum potentias cauſarum poſita ſit, non vt accidens in ſubiecto, neque vt pars in toto, neque vt id, quod non eſt, & poteſt eſſe; vt is qui non ſpeculatur, poteſt autem ſpeculari. Rectè ergo anima dicitur actus corporis, tùm quia eſt id, quo totum compoſitum definitur; tùm quia facit compoſitum; ſeu corpus ſimpliciter exiſtere, in quo quidem exiſtit non vt accidens in ſubiecto, ſed vt forma ſubſtantialis, & actus viuificus. Eſt etiam actus prior cognitione; obiectum enim intellectus eſt ens; proinde quod magis participat de entitate, magis cognoſcitur; quia res ſicut ſe habet ad eſſe, ita planè ad cognoſci, ſed actus magis participat de entitate; potentia namque, teſte Commentatore, eſt, ſicut nos eſſe; actus autem eſt eſſe; igitur actus præcedit cognitione potentiam, non ſolùm ſecundùm ſuam naturam, ſed etiam quoad nos: intelligo autem potentiam actiuam, & paſsiuam, & quodcunque motus principium. Etenim, quod prius noſtrum mouet intellectum, prius à nobis cognoſcitur; intelligibile ſiquidem mouet intellectum; idcircò quod prius mouet, prius intelligitur. ſed actus prius mouet intellectum, quæ inueniuntur, ſiue quæ ſunt in potentia, non cognoſcuntur, niſi reducantur ad actum: vnde & *3. phyſ. 17.* dicit, quòd ſemper exiſtimabitur aliqua ſpecies, id eſt, actus mouens: ſic etiam & anima eſt prior, ſicut dictum paulò antè, quòd ſubſtantia ſit prior cognitione, 79. Præcedit quoque tempore; ens enim in actu ſecundùm ſpeciem præcedit tempore indiuiduum in potentia propinqua poſitum; nam actus & potentia ſimpliciter ſi accipiantur, vnum tempore non præcedit alterum; abſtrahunt enim à tempore, ideòque non menſurantur tempore; & anima etiam intellectiua ſimiliter ſe habet, ſicut patet ex dictis. Iure ergo anima vocatur actus, & non potentia: actus quidem primus. *Anima eſt actus.*

CAP. XXV.

Quòd anima non ſit actus.

ILla diffinitio non congruit animæ intellectiuæ, quia corruptibili & perpetuo nihil eſt commune vniuocum, *9. metaph.* ſed anima intellectiua eſt perpetua, reliquæ verò corruptibiles: nihil ergo habent commune. Atque ita ex illa definitione, certè non probatur, animam eſſe actum. Quòd ſi volueris illam animæ aptare intellectiuæ; tunc tibi laborandum eſt ſoluere emergentem obiectionem, nempè, omnia membra humanam habere virtutem intelligendi; quia vna eſt anima tota vbique. Item, actus primus non eſt nobiliſsimus, ſed actus ſecundus; quia primus ordinatur ad ſecundum. Ideò, inquit, viſum habemus, vt videamus; & non videmus, vt viſum habeamus. Sic animatum habet animam, vt viuat, id eſt, vt operetur opera vitæ, & non è contra. ſed anima intellectiua eſt nobiliſsima formarum; igitur non eſt actus primus, ſed ſecundus. Amplius, felicitas humana ſita eſt in actu ſecundo, qui eſt frui Dei viſione: igitur ſi anima eſt actus primus, accidens aliquod nobilitatis excellentia animæ intellectiuæ antecelleret, quod planè *2. de anima, com. 2.* Commentator reſpuit omninò, ait enim, quocunque accidente in animato exiſtente animam nobiliorem eſſe. Conſtat autem, ea, quæ ſunt præter animam, accidentia eſſe. Iterùm, ſi anima intellectiua eſt actus, igitur non poteſt eſſe ſine corpore; quia actus huiuſmodi eſt eſſe, & vita corporis, ita quòd deſtructo corpore, deſtruitur etiam & actus. ſed anima intellectiua ſoluto corpore, remanet, vt dictum eſt igitur non eſt actus corporis. Item, quod recipit formas, non eſt actus: recipere enim, actui aduerſatur, authore Auerroe *de ſubſtantia orbiũ, 51.* & *2. de anima, cap. 3. & 6.* ſed anima intellectiua recipit formas intelligibiles: ergo quod prius. Sanè, cui ineſt potentia paſsiua, actus dici non poteſt: in cauſa autem eſt, quia paſsiuum eſt à materia, ſecundùm quod materia, *1. de gener. 85.* ſed anima intellectiua habet intellectum poſsibilem, vt poſtea dicetur: igitur non eſt actus. Denique, nullo modo poteſt dici actus primus, propterea, quòd eius acceſſum præceſſerit forma, per quam eſt ſubſtantia, & forma, per quam eſt corpus; ſi pluralitas formarum in vno eodemque animato vera extiterit. *Non eſt actus primus.* Iterùm, anima eſt actus materiæ primæ, quæ non eſt corpus; quia non eſt ſubſtantia, neque quale, neque quantum, *7. meth.* omnis autem forma ſubſtantialis, eſt actus materiæ primæ, vt dicit Commentator, *2. de anima 8.* neque eſt actus corporis phyſici: actus namque corporis naturalis, eſt natura. ſed anima non eſt natura, imo ex oppoſito diſtinguuntur. Hinc eſt, quòd appetitus in animalem & naturalem dirimitur, Neque corporis organici, quia formæ ſimplici ſimplex debetur ſubiectum, & vniforme; alioqui non eſſet debita proportio ſubiecti ad formam. Neque vitam habentis in potentia; quòd enim actu viuit, non eſt in potentia ad vitam, propterea, quòd idem, reſpectu eiuſdem nõ poteſt ſimul eſſe in actu, & in potentia, ſed corpus, cuius actus eſt anima, actu viuit; quia eſt animatum, quod actu viuendi ab inanimato diſtinguitur: igitur anima non eſt actus corporis phyſici, organici; in potentia vitam habentis.

CAP. XXVI.

Soluuntur argumenta.

AD *primum* dico, corruptibile & incorruptibile differre genere phyſico: non enim communem habent materiam, qua tranſmutentur ad inuicem, propterea, quòd corruptibile materiam habeat corruptioni obnoxiam; incorruptibile verò, aut non habet materiam, vt abſtractum; vel ſi habuerit, alterius eſt rationis. *Quo genere diximus corruptibile & incorruptibile.* Conueniunt autem in genere logico, quod ſecundùm Porphyrium prædicatur de pluribus differentibus ſpecie; eſt enim aliquod commune prædicabile de pluribus, veluti ſubſtantia, corpus compoſitum, prædicantur cùm de cœleſtibus, tùm verò de inferioribus naturis; ſiquidem omne ens finitum eſt in prædicamento. Et cùm infers, ſolam ſubſtantiam corruptibilem in prędicamento reponi, teſte Commentatore, *2. cœli, comment. 59. & 10. met. comment. vlt.* dico, accepiſſe æquiuocum phyſicum, quo dicimus corruptibile, & incorruptibile differri ab inuicem: vel ſi aliter ſenſerit, non eſt admittendus. *Copulatio intellectus.* Itaque, nihil prohibet, animam intellectiuam, quæ eſt incorruptibilis, vniuocatione logica communi diffinitione cùm ſenſitiua, & vegetatiua diffiniri. vnde dicunt Themiſtius, Simplicius, & Alexander, propriè animam humanam diffiniri, quæ ſua virtute, & vegetatiuũ habet, & ſenſitiuum. *3. de anima c 5. & 20.* Porrò Auer. cũ per naturã tùm etiã per operationem, intellectũ nobis copulari, aſſerit, naturali, inquã, vnione; quatenus ex intellectu, & vi cogita-

Anima eſt actus. ria, vna ſit anima intellectiua, à qua corpus perficitur humanum, atque ita eſt ſemianima corporis: habituali verò vnione, quia cogitatiuæ parti coniunctus, ad ſuam operationem perficiendam, corpore vtitur humanò. Naturalem autem appellat vnionem, quia mediante parte cogitaria nobis vnitur; quæ nobis ineſt à natura, & ſemine: habitualem verò, quia per crebros actus, nempè intellectiones, nobis coniungitur: atque ita ad mentem ipſius intellectus non eſſet humani corporis actus, vel anima; ſed ſemiactus potiùs, atque ſemiforma, quod eſt falſum: & à vera philoſophia maximè alienum. *Anima eſt forma.* Si enim intellectus per ſolam nobis operationem vniretur; profectò homo antequam intelligeret, eſſet merè brutum: formaliter, & animal rationale, vt nauis, quæ à nauta dirigitur. Sanè, ſi anima vegetatiua eſt forma ſubſtantialis plantæ, ſenſitiua verò animalis irrationalis, intellectiua autem non ſit forma ſubſtantialis hominis: igitur homo ignobilior eſſet bruto & planta; quia eſſent magis ſubſtantia quàm homo, vtpote quæ conſtant ex forma ſubſtantiali: homo verò ex forma extrinſeca aſsiſtente: cogitaria enim eſt potentia, & nó anima. Adde, quòd ex incorruptibili, & corruptibili vna forma ſubſtantialis fieri nó poſsit: quæ omnia abſurdiſsima ſunt. *Quare manus non intelligit.* Et cùm infers: ergo manus poſt intelligere, negatur ſequela te; non enim manus intelligit; ſed anima intellectiua ſimul exiſtens in toto corpore. Quoniam verò ſine phantaſmate in corpore non intelligit, quod planè phantaſma abſque potentiarum, ac ſenſuum organis, quæ in capite reſident, fieri non poteſt; hac de cauſa, abſciſſa manu, non autem capite, homo intelligit. Itaque, anima intellectiua eſt actus, & forma ſubſtantialis corporis.

2. *Ad 2.* Actus primus, quoâd ſuam entitatem, nobilior eſt, atque præſtantior ſecundo; quia ſubſtantia eſt, ſi forma ſubſtantialis extiterit: accidens autem; ſi fuerit qualitas naturalis ſiue aliquis habitus. *Actus primus nobilior.* Actus autem ſecundus in quolibet ente, excepto duntaxat primo, eſt accidens. Actus præterea primus eſt principium ſecundi, non autem è conuerſo: principium autem vt principium nobilius eſt principiato. Aliquo autem modo videtur nobilitate inferior, eò quòd primus ordine quodam tendat ad ſecundum. Itaque, anima quoâd ſuam nobilitatem per actum nobiliorē diffinitur: vt verò ſtat ſub tali ordine; nullũ inde abſurdum ſequitur, vt per minus nobile diffiniatur, ſic enim aptiùs atque potentiùs intellectui noſtro, qui ab imperfecto ad perfectum tendit, animæ natura innoteſcit. Quòd ſi iterum arguas, vniuerſaliter ordinatũ in aliud, vt in finem, eſſe minus nobile, verùm quidem de fine principali, qui eſt finis gratia cuius, & primaria intenſione appetitus, non autem de fine inſtrumentali.

3. *Ad 3.* anima eſt actus primus corporis, & cùm infers felicitas eſt ſummum bonum, & actus ſecundus, approbo, & cùm iterum arguis: igitur aliquod accidens eſt nobilius ſubſtantia, dico animæ intellectiuæ felicitatem hoc in mortali corpore ſitam non eſſe, vt aliquod accidens ei ſit præferendum, ſed in Dei contuitu, qui eſt animæ beatitudó obiectiua, formaliter verò ipſa gratia diuinæ viſionis.

4. *Ad 4.* Minor non admittitur, eò quòd intellectiua deſtructo corpore, non deſtruitur, vt anima; ſed bene, vt actus talis corporis.

5. *Ad 5.* Anima intellectiua non recipit formas cum abiectione contrarij, ſed ſimplici tantùm receptione, proinde nihil eſt, quod actus integritatem: dignitatemque labefactare valeat. *Receptio perfectiua.* De illa autem cenſendum eſt, Commentatorem locutum fuiſſe. vnde ſi animæ ineſt potentia recipiendarum formarum accidentalium paſsiua, eſt ens actu, ſi verò ſubſtantialium; tunc illa potentia receptiua non erit ſecundùm eſſe materiale, ſed ſpirituale. Adde, quòd anima recipit ſine abiectione contrarij præexiſtentis, quæ quidem perfectiua receptio nominatur, atque in ſubiecto actu exiſtente inueniri poteſt. Et cùm dicis, à materia quodlibet eſſe paſsiuum; verum planè infers de paſsione, quæ eſt receptio, & realis, & ſubſtantialis formæ, non autem de receptione formæ accidentalis; ſeu ſpiritualis. Vel dic, Animam intellectiuam non eſſe ſpecierum, quas ſuſcipit; ſed corporis actum. De pluralitate autem formarum poſtea dicemus.

6. *Ad 6.* Anima non eſt actus primus ſimpliciter; excluſo prorſus omni alio priore actu: ſed reſpectu ſequentium primus appellatur in genere actuum; qui propriè ad naturam attinent animantis. *Materia actus.* Suffragantur nobis verba Ariſtotelis, didicentis: actus organici in potentia vitã habentis. Et eſt ſenſus, anima eſt prior actibus vitalibus, ad quos animatum eſt in potentia; vel prior dicitur nobilitate, perfectioneve. Et cùm dicis, materiam non eſſe quidem: *dico*, materiam primam non eſſe quidem eſſentialiter corporeitatem, nec aliquem alium actum: neque ob id omni prorſus corporeitate, ac dimenſione denudari. vnde fit, vt forma ſubſtantialis, quæ illi connectitur, atque vnitur, actus primus *Corporis. Phyſici.* corporis dici queat. Cæterùm, materia aliarum formarum ſubiectum, tot non veſtitur organizationibus, cùm illas recipit: hac de cauſa huiuſmodi formę actus non appellantur.

At verò cùm ſeſe aptat ad animæ receptionem, [illegible] nis adornatur, ideoque animæ actus appellatur: non quidem materiæ, ſed corporis; propterea, quòd plus [illegible] corpus, quàm materia, & habet etiam corporis [illegible]. *Animæ principia vitæ.* Natura quatenus eſt principium & cauſa mouendi, [illegible] le vtique principium omnis entis non diſtinguitur ab anima, imò ſub ipſa continetur, quippe quæ eſt principium, & cauſa mouendi, & quieſcendi illius, in quo eſt. At verò, quatenus magis contractè ſumitur, nempè, vt ſit principium motus, ad vnam poſitionis differentiam contractus: ſic anima non eſt natura, nec eſt neceſſe, vt natura ſic dicta, ſit actus corporis naturalis. Organici, ſi vna fuerit forma vnitate ſubſtantiæ, & virtute ſimplex, etiamſi diuerſas habuerit virtutes, quarum *Organici.* actus ſecundi per eandem corporis partem ſe promere queat; veluti ſunt elementorum formæ: tunc ſimplex illi deberetur ſubiectum. Verùm cùm anima intellectiua multiplex ſit virtutum miniſterio, variaque ſtudiorum officio, quibus ſuas poſsit exercere vires, atque explicare virtutes: hinc eſt quòd corpore opus habet phyſico, multiformium organorum officijs diſtributo: natura enim non deficit in neceſſariis. Potentia vitam habentis, vita duobus modis ſumitur, primo modo, pro actu viuentis, alio autem modo pro actu ſecundo, qui eſt operatio, ſiue motus viuentis, vtpote ſpeculari, nutrire, generare. Et cùm dicis, quòd habet vitam, &c. verum eſt eo modo, quo habet vitam pro actu. Corpus autem habet vitam, *Vitam habentis.* id eſt, actum primum viuentis, quod eſt ipſius eſſe ſubſtantiale, & primum, idque non ex ſe, cum hoc tamen habet vitã in potentia, quæ eſt operatio viuentis. Quare; etſi Philoſophus actu habeat grammaticę habitum, eſt tamen in potentia, vt ſeſe vertat ad Grammaticæ, ſiue philoſophiæ ſpeculationem exercendam, cuius iam habitum habet. Anima igitur eſt actus corporis, naturalis, organici, in potentia vitam, ſeu vitales operationes habentis. Cæterùm, de potentia & actu, quomodo diſtinguantur, & actus ſit nobilior, & prior potentia, in 3. Pymandri diſputaui. Eò ergo accedas, ſi hanc rem penitiùs ſcrutari volueris.

CAP. XXVII.

Anima eſt principium intelligendi, ſentiendi, mouendi ſecundùm locum, vegetandi.

QVoniam viuere eſſentialis eſt animæ actus, fundamentum tutiſsimum in quouis illius opere; hac de cauſa *Anima eſt vita.* principium viuendi iure nominatur in omni quidem viuente. Omnis ſanè anima, hunc effluit, atque influit in corpora actum; ſiue à corde, ſiue ab eo, quod vice fungitur cordis. vnde fit, vt viuere in viuentibus ſit eſſe; anima enim vt forma, ei, cuius eſt anima, eſſe per vitam largitur. Et quidem quatenus huiuſmodi eſſe ab anima proficiſcitur, actus eſt eſſentialis eiuſdem; quatenus verò à corpore effluit, corpori formaliter adhæret, veluti caro vita, & quælibet pars corporis, quæ ex accepto viuit alimento. Anima autem in ſeipſa viuit, tùm quia in ſeipſa vita eſt, tùm quia cauſa eſt vitæ. Ad hunc etiam modum lux, eſt in ſeipſa luminoſa, & cauſa luminis: ſimiliter & entia ſuperiora nobiliorem agunt vitam, eo quod nihil illorum vitæ aduerſetur ex parte motoris, neque ex parte mobilis; non enim in illis eſt vita, de qua philoſophus loquitur in lib. de morte & vita, quæ ſcilicet eſt man- *Anima viuit in ſe.* ſio nutritiuæ animæ cum calido ſibi proportionali; ſed eſt potiùs exiſtentia, ſeu operatio naturæ mouentis ſeipſam in operationem: quatenus motus eſt intelligere, velle, appetere, *Vita Dei & angelorum.* actus ſanè perfecti. Anima eſt vita; quia eſt principium intrinſecum ſui motus, vnde & vita, & principium vitæ nominatur, & viuentia nominãtur, quia in ſeipſis intrinſecum habeant motus principium, ita, vt prima radix vitæ, ſit mouere ſeipſum. Cùm autem intelligentiæ, & anima intellectiua moueant ſeipſas, motu vtique intelligendi, & volendi, haud *1. cælium.* quaquàm quin vitam agant nobiliſsimam. Vita eſt ibi, ait philoſ. ſemper permanens, ſemperque beata, quia ſemper vult, & intelligit bonum infinitum. Itaque actus animæ continuus eſt vitæ, præſtans corpori viuo eſſe vitæ, ſicut enim eſſe eſt actus eſſentiæ eius, in quo eſt; & ſecundum actum eſt, ita planè viuere eſt actus animæ, continuè effluens in corpus, dum adeſt corpori: quemadmodum & lumen, quod eſt actus perſpicui, lumine ſolis aſsiſtente, ſemper influit, ſeſeque in perſpicuum diffundit. Quare, anima eſt cauſa, & principium corporis viuentis, quippe quæ eſt cauſa efficiens motus *Anima eſt cauſa, & principium vitæ.* corporis, & cauſa finalis, propter quam eſt corpus, denique & cauſa formalis, ſicut ſubſtantia, dans eſſe corpori animato. Sanè, ſi viuere, eſt eſſe in viuentibus, & continuus eſt actus animæ in corpus; haud dubium, quin ſit forma, & principium viuentium eorum, quorum eſt actus, cauſa, forma, principium, & vita. Amplius, anima eſt actus eius, quod potentia vitam habet, ſed actus perfectionem

largi-

largitur, complementum, & eſſe: igitur eſt corporis forma ſubſtantialis. Quod verò ſit cauſa finalis corporis, vel ex eo poteſt eſſe perſpicuum; quia natura operatur alicuius finis determinati perficiendi gratia: ſicut artifex mouet materiā, gratiā formæ inducendæ: huiuſmodi autem finis in animantibus, eſt anima. hanc ob cauſam in animantibus tot membra aptauit: organa diſtribuit, miniſteriaque diſpoſuit, ac per omnia ſeſe accommodauit; vt ſuis commodè officijs anima vti poſſet. Eſt præterea cauſa efficiens corporis animati, propterea quod nihil mouetur ex ſe ſecundùm locum, niſi ab anima moueatur, nihil ſentit, mouetur, alteratur, patitur, nutritur, vegetatur, deniq; inter mortales intelligit, niſi animam habuerit. Materialis autem cauſa non dicitur; quia non coincidit cum alijs tribus cauſis iam dictis. Anima igitur eſt principium vitæ, eius, in quo eſt, cauſa efficiens corporis, finalis, atque formalis. vnde rectè dictum eſt à philoſopho: Anima principium eſt intellectiui, ſenſitiui, motiui atque vegetatiui. Per principium, inquit Simplicius, formalem cauſam philoſophus intellexit; quia nimirum anima rationalis eſt eorū, quæ dicta ſunt, cauſa formalis. Ipſa quippe extrema intra ſe coniungit, nempè intellectiuum, & vegetatiuum, denique & ſenſitiuum, & motiuum ſua complectitur virtute. Propria ergo, atque ſpecifica eſt, huiuſmodi diffinitio, quia nimirum de vna animæ ſpecie, puta de anima rationali datur. Auerroes arbitratur hanc eſſe propriam, & ſpecificam diffinitionem, quæ animæ naturam maximè explicat, atque euiſcerat. Proinde prima diffinitio non demonſtratur per ſecundam, ad mentem Auerrois; ſed ſecunda lucidiorem reddit animæ eſſentiam, proprietatemque. Nonnulli putant ſecundam demonſtrationem eſſe prioris demonſtrationem, præſertim cùm id philoſophus conſtanter affirmet, dicens: Oportet, inquit, diffinitionem afferre, quæ cauſam oſtendat: cauſam inquam, ſufficientem ad inferendum, & probandum. verùmtamen annotatione dignum eſt, principium ſignificare poſſe, aptitudinem, non actum; ita quod anima non ſit actu illarum operationum principium; ſed aptitudine ſola naturali: proprea quia eſt talis naturæ, quod talium vt ſit operationum principium, eſſentialiter ſibi competat. Ad hunc enim modū difinitio poſterior, ordine naturæ priorem præcedit, cauſamq; dicit propter quid, non ſolum in inferendo; ſed etiam in eſſendo. vnde & prior demonſtratur per poſteriorem diffinitionem, cauſa enim propter quam anima informat corpus & perficit, eſt, quia animæ conuenit, vt ſua ſponte, atque ex ſui natura, principium ſit operationum vitalium, quas animatum exercet, atque hæc eſt demonſtratio propter quid quia ſcilicet per cauſam ſecundam. Etenim cui competit ex, ſui natura eſſe primum principium viuendi, augendi, ſentiendi, intelligendi; id plane eſt actus primus corporis phyſici organici. ſed anima eſt talis, igitur eſt horum principium. Perſuadet hoc idem Mathematica tetragoniſmi demonſtratio propter quid, qua vtitur philoſophus huius rei cauſa aſtruendæ atque confirmandæ. Sanè, ſi perſpectum nobis fuerit, quod eſt eſſentialiter principium, & cauſa huius vitæ, quæ habetur in corpore phyſico, organico, actum eſſe corporis eiuſdem, pariterque intellexerimus animam eſſe principium, atque huius vitæ cauſam; in promptu erit demonſtratiuè inferre, animam eſſe actum primum corporis, phyſici organici. At ſi talis ſit ſenſus, anima eſt actu talium operationum principium; tunc prior ordine naturæ ſecundam præcedit: prius enim anima corpus informat, & eſt actus corporis phyſici, organici, quàm ab ea prodeant operationes vitales in hominibus, in animantibus, in plantis. Et demonſtratio quidem hæc eſt, quia, nempè ab affectu, & cauſam non habens, niſi in inferendo; in cognoſcendo autem, & probando aliquid de cauſa retinens. Nam apud noſtrum intellectum cauſæ habet rationem, cauſa verò, quoâd cognoſci, non autem quoâd eſſe habet rationē effectus. Itaq;, anima eſt principium, quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus primū, primū, inquam: nam anima formaliter viuimus, corpore autem materialiter. Potentia quoq; animæ eſt principium operationum vitæ, ſed non primum; anima enim per potentiam, ſicut per inſtrumentum operatur. Iure ergo anima primum viuendi dicitur principium. Ex his etiam facile erit colligere varios, ac multiplices eſſe gradus viuentium: aliquid namque viuit in ſe, per ſe, & ex ſe: vt vita prima, omnem vitam viuificans, Deus ſcilicet benedictus. vnde Dionyſius *de diuin. nom.* omnis vita erit vitalis motus, ex vita ipſa, quæ eſt ſuper omnem vitam, quippe quia nulla vita eſt, quæ nō ſit ex Deo: aliud viuit in ſe, & per ſe; ſed non ex ſe, vtpote angelus, & anima rationalis, aliud viuit in ſe; ſed non per ſe, neque ex ſe, nempè anima ſenſitiua, & vegetatiua. Eorum autem quæ viuunt in ſe, & per ſe; quædam alijs vitam communicant, animæ ſcilicet rationales, à quibus in corpora vita diffunditur, quædam verò minimè, angeli ſcilicet. Plotinus primum gradum viuendi, veram vitam nominat. Sæpè, inquit, dictum eſt, perfectam, veramque vitam in illa intellectuali natura vigere, alias verò imperfectas eſſe neq; perfectè viuere, neq; pueri neq; vitas magis eſſe quā non vitas: omnia ergo ex vno principio viuunt, qui eſt principium viuendi, prima vita, primaq; perfectio; ſiquidem in ipſo entium ordine, optimum eſt, quod verè eſt in vita, ipſaque eſt vita perfecta; nihil enim aduentitij habet, nihilque ad ſuam vitam addi, aut abſtrahi poteſt; ideo ſemper viuit, & perfectè viuit: noſtra autem vita, imago eſt vitæ, vel potiùs non vita. De animæ autem noſtræ vita loquens, dicit: Eſſentiam & vitam in anima vnum eſſe, ac ſola ratione differre: anima enim per eſſentiam cum inanimatis conuenit, à quibus tamen per vitam diſcrepat. vita ergo animæ, ſiue animalis non accedit extrinſecus ad eſſentiam, ſed emicat ab eſſentia. Quare, in ipſa eſſentiæ virtute latens vita viget, atque in ipſo vitæ actu, explicatur eſſentia. Quamobrem, quemadmodum ab anima eſſentia non abſcedit; ſic etiam, neque ab ea vitæ naturæ abſcedere poteſt: niſi annihilatione penitus deſtruatur. Eſt ergo in ſe vita: & cui inhæret, vitam præſtat, modò illi ſubſtantialiter incorporetur, efficiaturque actus ipſius viuificus. Omnis autem vita eſt actus, non quemadmodum agit ignis; ſed ita actus, vt motio quædam ſit minimè temeraria. Animæ verò intellectiuæ actus ratione formatur: ideoque & artificioſus dicitur, ceu ſi quis tripudio moueatur; tripudiator enim vitæ ſic artificioſæ perſimilis eſt, atque ars mouet ipſum, & ita mouet. propterea, quòd ipſa vita talis quodammodo ſit. Hæc Plotinus: ex quo ſanè intelligimus animam intellectiuam vitam eſſe, & actum artificioſum tripudioſæ arti perſimilem, atque conformem.

Anima eſt vita.

Enn. 6. lib. cap. 2.

Enn. 3. lib. 2. cap. 6.

Plato in Rhetorica adducit ſententiam Euripidis, dicentis: *Quis nouit? vtrum viuere quidem mori ſit, mori autem viuere? Et nunc fortè reuera mortui ſumus: Audiui iam equidem à ſapiente quodam, nos nunc mortuos eſſe: corpusque noſtrum ſepulchrum eſſe nobis: partemque illam animæ, in qua cupiditates ſunt, perinde ſe habere, ac ſi ſurſum deorſumque agitetur. Itaque, elegans quidam vir Siculus, hanc animi partem dolium appellauit: dementes verò profanos, atque damnatos.* Hæc Plato. In Phædro autem dicit, animam eſſe fontem vitæ, & motionum principium. Fontem, inquam, quia illam in ſe habet: principium verò, quòd illam effundit in corpora. Anima ergo eſt vita, & principium vitæ, luci ſimillima: propterea, quod ſicut lumen indiuiduum exiſtens, quamlibet partem aëris calefacit, & illuminat; ita planè vna anima in toto corpore, & qualibet eius parte operatur. Lumen in ſolem reflectitur; & anima in Deum per voluntatem: lumen implet aërem ſine offenſione; & anima implet corpus humanum, patienteque corruptionē corpor, ei pſa nō corrūpitur, ſed ſentit & indicat paſſiones: lumen habet fulgorem, & calorē; calorem aëri tribuit, non autem ſplendorem: nam abſcedente ſole, ſplendor ſimul abſcedit, calor verò ad multam noctem ſuas exerit vires. Sic anima habet vires, iudicialem, & vitalem; iudicium corpori non communicat, ſed vitam. Quamobrem iudicat anima ſola; viuit autem corpus, & anima: anima decedente, ſenſus protinus decidit; calor autem, & motus, vitæ veſtigia aliquantulum permanent. Vnde Dionyſius diſertiſsimè, copioſiſsimeque dixit, omnium vitam, à prima vita proficiſci. Quemadmodum, inquit, in ente dicebamus, quòd primi entis participatione, entia omnia exiſtunt, ita & omnis vita, ac vitalis motus, ex illa vita ſupereminente ducitur. habet ergo anima à Deo eſſe, & viuere, eſſentiam, & vitam, vt ſit vita, & principium vitæ. Auguſtinus: *Eſt*, inquit, *anima intellectiua vita quædam, vnde omne quod animatum eſt, viuit.* Quare, cùm ſeipſa anima carere non poteſt, ſemper ergo viuit. Et capite tertio: *Nullus motus*, ait, *ſine ſubſtantia: anima autem cùm ita mouet, vt non mutetur, non poteſt eſſe niſi vna ſubſtantia.* Itaque anima eſt res ſpiritualis, & incorporea, vicina Dei ſubſtantiæ, inuiſibile quiddam, regit corpus, mouet membra, cogitationes præparat, dirigit ſenſus, præſtat vitam, actiones exerit vitales, infinitarum rerum capit imagines. Sanè, anima eſt ſpiritus intellectualis, rationalis, ſemper viuens, ſemper in motu, bonæ maleque voluntatis capax: quæ & anima nuncupatur, dum vegetat; ſpiritus, dum contemplatur; ſenſus, dum ſentit: animus, dum ſapit; dum intelligit, mens: dum diſcernit, ratio: dum recordatur, memoria; dum vult, voluntas. Omnia iſta vna anima, vna vita, vna eſſentia, vna ſubſtantia. Non eſt vita ſicut Deus: neque vita ſine ſenſu, qualis in arboribus, & plantis cernitur: neque eſt vita ſine mente rationali, ſicut eſt in brutis animantibus: ſed eſt vita perpetua. Ipſa quippe ſua præſentia corpus ſubſtantialiter viuificat, carnem viuere facit, & de fonte vitæ ſuæ irrigat vniuerſa. Tota videt, tota viſorum meminit: tota audit, tota ſonorum reminiſcitur: tota odorat, tota ſapores diſcernit: tota tāgit, tota ſimul approbat, vel improbat. Eſt ergo anima principium, quo viuimus, mouemur, ſentimus, atq; intelligimus;

Euripides.

Siculus dolia.

Anima eſt lumen.

cap. 6. de diu. nom.

de anima imm. mort. cap. 9.

Pſal. 145.

De ſpiritu & anima c. 14.

Varia nomina animæ.

Anima eſt forma.

CAP. XXVIII.

Anima eſt forma ſubſtantialis.

Neceſſe eſt, animam ſubſtantiam eſſe, vt ſpeciem, Ariſtot. 2. de anima tex. 4.

HActenus ex multorum argumentis, atque rationibus, *Ariſt.* perſuaſum nobis eſt, imò demonſtratiuè propalatum, & oſtenſum, animam intellectiuam ſubſtantiam eſſe, actum primum, atque vitam, vitæque principium; deinceps demonſtrare curabimus, formam ſubſtantialem eſſe, quę non ſolum in ſeipſa ſit ſubſtantia: verùm etiam & corpori phyſico eſſe ſubſtantiale communicet. *Neceſſe eſt*, inquit philoſophus, *ſubſtantiam eſſe, vt ſpeciem.* Quod ſic Themiſtius elucidat: omne id, quo corpus phyſicum habens vitam in potentia, per ſe differt à non viuente, eſt ſubſtantia ſicut ſpecies. ſed anima eſt huiuſmodi: igitur eſt forma ſubſtantialis. Cæterùm, non minima apud antiquos extitit de formarum ſubſiſtentia controuerſia; nam quidam ſolam materiam omnium ſubſtantiam poſuerunt, cætera verò omnia accidentia appellarunt: vnde & Parmenides vnum ens ſimpliciter omnia eſſe putauit, ſo- *Parmenides.* lamque differentiam rerum accidentalem, non autem ſubſtantialem prædicauit. Itaque vetus fuit opinio, omnium cō- *Antiquorum opinio de formis.* poſitorum formas accidentia eſſe, non vno tamen eodemque modo: nam & naturales elementorum formas, quæ primarū duarum combinationes, erant qualitatum, affectiones vocârunt. Ex his autem elementarijs qualitatibus combinationes, quas volebant eſſe miſtorum formas, diſpoſitiones appellarunt, in rebus verò animatis complexiones; & hęc omnia accidentia vocabant, propterea quòd accedunt, & recedunt: materia verò perpetuò perſeueret incorruptibilis. Neceſſe eſt ergo ex aliqua abſtracta ſimpliciter, & immateriali operatione formæ ſubſtantialis inferre naturam, ni velimus in errorem antiquorum incidere: ſicut Alexander, qui intellectum materialem dixit eſſe miſtionem, Galenus quoque animas aliquando complexiones appellauit, de quibus non eſt præſentis negotij diſputare per ſingula. Quare, quod anima intellectiua ſit forma ſubſtantialis, deinceps dicamus. Porrò, forma vno modo intelligi poteſt de genere ſubſtantiæ ad differentiam formæ accidentalis, quæ eſt de genere accidentis, atque ſecundùm hunc modum omnis anima forma ſubſtantialis nominatur, alio modo non ſolùm forma eſt de genere ſubſtantiæ, ſed præſtat etiam eſſe ſubſtantiale, & quidditatem ei, cuius eſt forma. Commentator autem cum ſuis aiunt, hoc modo animam intellectiuam formam non eſſe ſubſtantialem; ſed ſolam nutritiuam, & ſenſitiuam. Quòd verò omnis anima ſit forma, clariſsimè à philoſopho edocemur. *Forma ſubſtantialis dans eſſe. 2. de an. tit. 4.* *Quod eſt*, inquit, *in ſubiecto, eſt forma, quippe quia proprium eſt formæ eſſe in ſubiecto*, authore Commentatore; materia enim & corpus ſunt ſubiectum, & non in ſubiecto: compoſitum autem, quoniam habet eſſe per ſe, non eſt in alio, vt in ſubiecto. Reliquum eſt, vt anima ſit in ſubiecto, id eſt, in corpore, quod animat. Ampliùs, ex anima & corpore fit vnum ens in actu, ſicut ſupra dictum eſt, ex quibus vnum eſt actus, alterū potentia. ſed corpus nō eſt actus, quoniā ab anima perficitur, habetq; rationē perfectibilis; anima vero rationē perfe- *Anima eſt forma.*
1. ctiui: igitur anima eſt actus, & actus eſt forma. anima ergo eſt
2. forma. Amplius, ex corpore & anima fit animatū, cuius partes nō sūt integrales: quia anima, quatenus eſt anima, nō eſt quāta, ſicuti ſunt partes integrales; alioqui ſitu diſtingueretur à corpore: duo quippe quanta ſeſe non capiunt in eodem ſitu. Quòd ſi ſitu diſcreparet; proculdubio non eſſet tota in qualibet parte animati: quod eſt falſum, conſtat ergo animatum ex partibus eſſentialibus, quarum vna eſt materia, altera verò forma, ſed corpus eſt materia, & ſubiectum animæ; anima ergo eſt forma, & actus corporis. Ampliùs, animatum viuit
3. per animam, operatur, & ſubſiſtit: igitur anima largitur illi eſſe ſubſtantiale, quòd plane formæ conuenit ſubſtantiali: *Anima intellectiua eſt forma ſubſtantialis. 2. de an. 14.* quod verò anima intellectiua ſit forma ſubſtantialis, ſic docet philoſ. *anima*, inquit, *eſt hoc, quo viuimus* sētimus, *& intelligimus primò*, igitur eſt quædā ratio, & ſpecies, vbi ſermo eſt de omni anima. Si ergo ſenſitiuum primò ſentit anima ſenſitiua, & intellectuum intellectiua, igitur, ſicut ſenſitiua, ita & intellectiua eſt forma ſubſtantialis. Neque alicubi Ariſtoteles dixit ſenſitiuam eſſe hominis formam, niſi quia ea primo mouemur, & ſentimus. Quod ſi ex operatione non licet formam oſtendere, confundere prorſus omnis modus demonſtrandi formas ſubſtantiales, præſertim cum huiuſmodi modo philoſophus vſus fuerit, *2. de anima 36. & 37.* Cauſa,
1. inquit, ipſius eſſe omnibus ſubſtantia eſt: viuere autem viuentibus eſt eſſe: ergo viuendi cauſa eſt eſſendi cauſa. ſed cauſa viuendi eſt anima, eſt ergo ſubſtantialis forma corporis viuentis. Ex operatione ergo arguit formæ ſubſtantialis na-
2. turam. Sanè, anima intellectiua eſt principium vitæ; viuere autem eſt multiplex, nempe ſenſitiui, vegetatiui, [...] intellectiui. ſed nobis ineſt intelligere, & viuimus anima [...] lectiua, quia vna tantum eſt nobis anima, igitur anima intellectiua eſt noſtra forma ſubſtantialis. Ampliùs, *12. meta.* dirimens cauſam agentem à formali, ait: cauſam agentem præcedere formalem, propterea quod efficiens præcedit [...] cuius eſt cauſa formalis verò ſimul comitatur, cùm enim homo ſanatur, ſimul adeſt ſanitas, & figura æreæ ſphæræ eſt ſimul cum ærea ſphæra. Poſita autem huiuſmodi differentia, mouet dubium, num omnis cauſa formalis ſimul intereat cum interitu eius, quod prius informauerat, & reſpondet in quibuſdam nihil prohibere. Non omnis, inquit, ſed intellectus: igitur anima intellectiua eſt forma ſubſtantialis; alioqui fruſtra ambigeret, & dubius eſſet: immò liberè prædicaret, quòd quemadmodum nulla forma ſubſtantialis præcedit ſuum compoſitum; ita planè nulla remanet, recedente compoſito. Primo quidem aſpectu dubius apparet, quòd remaneat ſubiecto corrupto; ſed poſtea liberè confitetur, intellectum remanere; ergo quod prius. Amplius, ſi anima in- 4
tellectiua non eſſet forma ſubſtantialis corporis, quod informat: tunc ſanè eſſet in corpore, non ſicut in proprio ſubiecto; ſed ſicut in loco per operationem; ſubſtantia enim ſeparata eſt in loco, vbi operatur: quod planè nulli probatur verè philoſophanti. Etenim æquè intimè & actus, & potentia viuendi competit viuenti: quandoquidem circa idem fiant. ſed viuere ſecundùm intelligere, homini formaliter competit, vna certè eſt vtriuſque operatio formaliter, hominis ſcilicet, & intellectus; poſſe ergo viuere per intellectum, ineſt homini formaliter: atque ita intellectus eſt forma ſubſtantialis hominis. Iterum, ſi intelligere, eſt homini extrin- 5
ſecus adueniens: igitur reponitur in ſpecie per cogitatiuam, & corpus: operatio enim extrinſecus adueniens eſt accidentalis, quæ ſpeciei naturam non ingreditur. Quare, ſi homo ex cogitatiua, & corpore ſpeciei humanæ naturam aſſequitur; haud dubium, quin inter ipſum, & beluam nihil prorſus interſit. Nam etſi aliquot gradibus ſenſitiuæ cogitatiua antecellat, non egreditur tamen limites ſenſitiui. quæ omnia
cùm ſint abſurdiſsima; fas nemini eſſe debet, velle aſſerere, 6
intellectum non eſſe formam ſubſtantialem hominis. Item, intellectus non eſt forma ſubſtantialis hominis, ſed plures aliæ formæ, vtpote cogitatiua, ſenſitiua, & ſimiles: vnum ergo ſimpliciter ſubſtantiale homo non eſſet. quoniām vnumquodque eſt vnum per formam vnam, à qua habet eſſe, vt ſit ens, & vna hoc quidem argumento vſus eſt Philoſophus
3. meth. *Si*, inquit, *alia eſt idea animalis, & alia bipedis: non* 7.
igitur eſſet vnum ſimpliciter animal bipes. Amplius, quilibet homo certiſsimo experimento percipit ſe intelligere, idque formaliter: quod planè haud quaquam experiretur, niſi intellectiuam ſubſtantiam haberet, vnde manet actus intelligendi: nam quemamodum is qui ſentit, intrinſecus, & ſubſtantialiter habet animam ſenſitiuam, actum illum diffundentem: ſic profectò homo, ni peioris ſortis conditioniſque hominem dixeris, quàm cæteras animantes, quas natura abiecit ad paſtum: ergo quod prius. Plotinus liquidè oſtendit, *Enn. 4. lib. 7. cap. 1.*
animam intellectiuam ſpeciem, ſiue formam eſſe corporis. *Noſtrum*, inquit, *principale, ſiue ipſe homo, anima ſcilicet, ſic ſe habet ad corpus, ſicut ſpecies ad materiam.* ſed ſpecies materiæ, eſt forma ſubſtantialis; anima ergo eſt forma ſubſtantialis
corporis. Item, ſic poteſt ratio formari ex ipſius doctrina *ca-* 8.
pite 8. Quod vitam præſtat corpori, eſt forma ſubſtantialis, cui competit eſſe ſubſtantiale corpori largiri. ſed anima intellectiua præſtat vitam corpori; ſic enim dicit: hæc vitam animato *Plat.*
corpori præſtat: igitur eſt forma ſubſtantialis. Plato in Cratylo dicit, animam intellectiuam eſſe cauſam vitæ corporalis, qua præſente, corpus viuit, abſcedente autem, interit, & diſſoluitur. ſed id, à quo tot beneficia in corpus conferuntur, non poteſt eſſe, niſi forma ſubſtantialis: igitur anima eſt forma ſubſtantialis. *Quoties*, inquit, *anima adeſt corpori, cauſa eſt illi viuendi, reſpirandi, & refrigerandi vim exhibens: & cùm primùm deſierit quod refrigerat, diſſoluitur corpus, & interit.* Hæc Plato. Auguſtinus quoque dicit, animam intellecti- *Aug. lib. 1. de genuine vera vita cap.*
uam eſſe ſui corporis vitam, quod certè ad formam ſubſtantialem pertinet. *Anima brutorum*, inquit, *conſtat ex aëre, & ſanguine animalis, inuiſibilis, ſed ſenſibilis, memoriam habens, intellectu carens, cum carne moriens, in aëra euaneſcit. Anima verò intellectiua eſt ſubſtantia incorporea, corporis ſui vita, inuiſibilis, ſenſibilis, mutabilis, illocalis, paſsibilis, nec quantitate menſura, nec qualitate forma vel coloris ſuſceptibilis, memoria-* *Anima eſt vita.* *lis, rationalis, intellectualis, immortalis. Omne enim quod alijs vitā ſubminiſtrat, ipſum eſt neceſſe, vt ſubſiſtat. ſed anima vitā corpori tribuit; igitur anima realiter ſubſiſtit: hanc verò vitam eſſe ipſammet probat: dum præſentia ſua corpus viuificat abſentia*

ſua

na eſt *ſua idem mortificat. Eſt quidem ſpiritus inuiſibilis; ſed ſenſi-*
12. *bilis. dum oculis colores auribus ſonos, naribus odores, palato ſapores, manibus aſpera, vel lenia ſentire præſtat: eſt mutabilis,*
ne diffi- *quia vitijs peioratur: virtutibus melioratur: eſt illocalis; omne enim quod in loco includitur, altitudine, latitudine, longitudine aëris circum ſcribitur: corpus eſt ſed anima non eſt corpus: igitur eſt illocalis: eſt paſsibilis, quia mœrore afficitur, dum ſuæ voluntatis compos non efficitur: non eſt quanta, dum nec altitudine, aut latitudine, aut longitudine, aut profunditate metitur: nec ſex circūſtātijs ſcilicet āte, & retro ſurſum & deorſum, dextrū, & ſiniſtrū ſecludere patitur. Qulitas etiā forma vel coloris ab ea ſecernitur, dum nulla forma vllius colorata rei illi aſcribitur: eſt memorialis, quia præterita recolit: eſt rationalis, quia præſentia diſcernit: eſt intellectualis, quia futura intelligit: eſt immortalis quia memoriam ſui apud poſteros perenniter durare laborat.* Hæc Auguſt. ex quibus clarè colligere licet, animæ intellectiuæ viuacitatem, vitā, proprietatē paſsibilitatē, immortalitatem. Sanè, ſi ipſa (vt dicit Auguſt.) mortificat & viuificat corpus; proculdubio forma vt ſit ſubſtātialis, neceſſe eſt omninò. Quòd ergo anima intellectiua ſit forma corporis ſubſtantialis, dixi.

CAP. XXIX.

Animam intellectiuam non eſſe formam ſubſtantialem.

POſſet aliquis *contra* prædicta ſic *arguere*: Si anima intellectiua eſt forma ſubſtantialis hominis: homo ergo non eſſet generabilis, & corruptibilis; illud enim non eſt generabile, cuius nulla pars eſſentialis eſt generabilis, ſed nulla pars hominis eſt generabilis: materia ſiquidem eſt ingenerabilis, ſimiliter & anima intellectiua, vt dictum eſt, ſed conſequens eſt impoſsibile: ergo & antecedens. Sanè, ſi totum non dicit tertiam entitatem à partibus ſimul ſumptis diſtinctam; tunc ſi homo generaretur; huiuſmodi profectò generatio ad eſſe materiæ terminari non poſſet; quia eſt generationis principium: neque ad eſſe formæ; anima quippe rationalis eſt creationis, non autem ſubſtantialis generationis terminus: neque ad eſſe vnionis, ſiue ad [illegible]ſam vnionem animæ cum materia, eò quòd vnio ſit rela[illegible]: non ergo eſt terminus generationis ſubſtantialis, neque ad ipſum compoſitū: nam ſicut anima eſt ſimpliciter vna; ita certè terminus generationis eſt ſimpliciter vnus. Totum præterea eſt partes ſimul ſumptæ: quare ſi partes non terminant generationem; neque etiam ipſum totum terminare poterit: igitur anima non eſt forma ſubſtantialis corporis. Ampliùs, omne recipiens aliquid, debet eſſe denudatum à forma ſpecifica recepti: & ſuæ ſubſtantiæ non congruit, vt ſit ſubſtantia recepti: ſenſus enim recipiens colorem, caret colore; ſic caret ſono, ſonum recipiens. ſed anima intellectiua omnes prorſus recipit formas naturales, & ſenſitiuam, & vegetatiuam, & motiuam, & rationalem, & intellectiuam: igitur non poteſt eſſe forma ſubſtantialis corporis, puta, quia eſt immixta & ſegregata à materia. Iterum, ſi anima intellectiua eſt forma, & forma impartit ſubiecto ſuum formalem effectum; igitur materia ab anima intellectiua informata, eſſe reciperet intellectiuum, atque ita materia ſic affecta, virtutem haberet intelligendi. Quantitas præterea, cùm ſubiectiuè ſit in toto compoſito primo: per accidens ergo eſſet in qualibet parte totius compo-
3. ſiti: vnde fieret, vt per accidens anima rationalis eſſet quanta, quæ omnia abſurda ſunt, & falſa: ergo quod prius. Sanè, Commentator diſtinguit, inter cœlum & hominem, propterea, quòd cœlum non per partem intelligat; homo autem per partem, & non per ſe: denique, ſequeretur hoc abſurdum, quòd quilibet homo per ſcientias ſpeculatiuas perfici poſſet: quod certè Auerroi non probatur in prologo primi, & octaui phyſicorum. Homo præterea habet eſſe à forma ſubſtantiali, quæ non eſt intellectus; igitur intellectus non eſt forma ſubſtantialis hominis: in promptu enim eſt, quod fieri non poſsit, vt eadem materia numero ſimul ſecundum ſe, ac quamlibet ſui partem, à pluribus formis ſubſtantialibus eſſe recipiat, teſte Commentatore, in libro de ſubſtantia orbis. Antecedens ſic probatur, nempè, quòd omne compoſitum ex duobus, quorum alterum poteſt eſſe per ſe, fieri poſſet, vt alterum per ſe exiſtat, niſi fortaſsis compoſitum conſtet ex ſubſtantia, & accidente: vt dicitur 12. *metha. tex. com. 35. & 8. phyſ. 37.* ſed intellectus eſt incorruptibilis, & remanet poſt indiuidui interitum, indiuiduum ergo vnā habet formam, qua corpus eius manere poteſt ſine intellectua Amplius, ſi intellectus eſſe largiretur materiæ, ab ea vtique dependeret, quia à potentia materiæ produceretur, & ſic ſimul cum illa interiret. ſed non dependet à materia: quia intelligere non dependet: nec plus dependet forma quam eius operatio: intelligere ſiquidem non eſt organicum: igitur intellectus non dat eſſe materiæ, alioqui eſſet in materia: ſed non eſt in materia: igitur non dependet à materia. Eſſet præterea materialis. ſed intellectus non eſt materialis. Inſuper, eſſet actus corporis, ſed non eſt actus corporis. denique, ſequeretur: manum intelligere, quia in quibuſcunque reperitur intellectio, illa intelligunt. ſed in manu & pede non reperitur intellectio, ergo quod prius. Amplius, quod eſt in potentia, non eſt forma ſubſtantialis; quia eſt actus: potentia verò & actus, ſunt differentię valdè oppoſitæ, teſte Commentatore. ſed anima non eſt in potentia. *3. de anima 5.* Vlla eſt ipſius natura, niſi ea ſola, qua poſsibilis eſt, ait Philoſophus. Proindè ab antiquo dictum eſt, materiæ, ſenſui, ac corpori intellectum perſimilem eſſe: Materia, inquiunt, recipit omnes formas materiales: & intellectus recipit omnes formas materiales; igitur intellectus eſt materia. Sanè, omnis differentia eſt per formam, ſed materiæ nulla ineſt propria forma: idem eſt ergo cum intellectu. Denique, intelligit materiam, non per ſimilitudinem, quia ſimilitudo ſumitur à forma; materia verò non habet formam; igitur per identitatem ab intellectu percipitur, & ita ſunt idem. Cum ergo intellectus ſit talis, nullo modo poteſt eſſe forma ſubſtantialis: Itē, id, poſt cuius abſceſſum ſiue tranſmutationem, cùm nomen, tùm etiam definitionem ſubiectum nō amittit, haud dubium, quin formæ ſubſtantialis nomen habere non meretur, vt docet Commentator. ſed anima humana eſt huiuſmodi, quia eius ſubiectum eſt materia prima: modo, materia prima corporis animati, ſine animæ tranſmutatione, nomen non amittit, quippe, quæ perpetuò materia appellatur, ſemperque eſt ſubiectum, ex quo primò aliquid cùm inſit, & in quod ſi corrumpatur, abibit vltimum, *1. phyſ. 82.* ergo quod prius.

Anima eſt forma. *3. de an. c. 8.* *3. de an. 4.* *2. de an. t. 6.* *de ſubſt. orb. cap. 10.* *Intellectus materialis.* 7. *1. phyſ. t. 63. 1. de gen. 11. & 14.*

CAP. XXX.

Soluuntur argumenta.

AD *primum*, negatur ſequela; non enim forma generatur, & corrumpitur, ſed totum compoſitum, quod ad aliquorum mentem, dicit tertiam entitatem à partibus ſimul ſumptis realiter diſtinctam. Etenim, corruptibilitas accidit ex materia prima, quæ tranſmutatur de forma in formam, vnde & compoſitum corruptioni ſubijcitur: anima verò intellectiua eſt incorruptibilis, & hominis forma ſubſtantialis: id enim, quod eſt ratio, & quod quid erat eſſe alicuius, eſt eius forma ſubſtantialis. ſed anima eſt quod quid erat eſſe hominis: illius eſt ergo forma. Amplius, id cuius abſceſſu compoſitum non remanet, niſi æquiuocè, eſt forma ſubſtantialis. ſed anima intellectiua abſcedente, non remanet corpus humanum, niſi æquiuocè, ſicut dolabræ forma remota, non remanet dolabra, niſi æquiuocè: igitur eſt forma ſubſtantialis. Adde, quòd anima non ſit ratio, & eſſe corporis artificialis, ſed phyſici, in ſe principium motus & quietis habentis. Ad hæc accedit, quòd ſicut ſe habet pars animæ ad partem corporis: ita ſanè tota anima ad totum corpus. ſed pars animæ videtur eſſe forma ſubſtantialis partis corporis: igitur tota anima eſt forma ſubſtantialis totius corporis. Si enim oculus eſſet animal; viſus eſſet anima, oculus verò materia, ſed viſus eſt forma ſubſtantialis, & ratio oculi: igitur pars animæ eſt forma ſubſiantialis partis corporis: oculus namque carens viſu, eſt oculus æquiuocè veluti oculus lapideus. *Ad 2.* quod capit, ſiue recipit aliquid ſubiectiuè, debet eſſe denudatum à forma ſpecifica recepti, vtpote oculus à colore, auris à ſono, naris ab odore. Quòd ſi obiectiuè recipiat; huiuſmodi denudatio non exigitur, propterea, quia ſunt res mentales, quę ſeſe capiunt abſque alterius expulſione, præſertim ſi inuicē non ſint oppoſitæ. *Ad 3.* ſequela non admittitur, forma quippe ſubſtantialis, nō eſt inſtar formæ accidentalis, quæ ſuum effectum formalem ſubiecto impendit, ita vt quælibet pars ſubiecti prædicationem quodammodo ſuæ formæ ſubire valeat; ſed ſuum effectum formalē toti impartit compoſito. Porrò, Commentator dicit neceſſariā eſſe diſpoſitionē ad intelligendum: quia inquit, in capite, & in corde, ſunt huiuſmodi diſpoſitiones intellectui famulantes; idcirco abſque huiuſmodi corporis partibus, homo nequit intelligere. Cùm verò in alijs partibus huiuſmodi diſpoſitiones non ſint; non eſt mirum, ſi hoc carent munere, vel ſi ipſis recedentibus, homo adhuc intelligat, ac ſuo fungatur munere intelligendi. *Ad id*, quod obijcitur de animæ extenſione, dico, quantitatem non eſſe primo in toto compoſito ſpecifico: ſed primo in toto mixto, & ſic non ſequitur, quòd anima ſit quanta etiam per accidens. *Ad vltimam confirmationem* reſpondet Auerroes, intellectum ſpeculatiuum omnibus paſsim hominibus communem non eſſe. Et eſt ſenſus: quòd ſi aptitudo ad ſcientias comparandas conſideretur ex parte formæ ſubſtantialis: tunc ſine vllo perſonarum delectu, quilibet homo eſt aptus ad ſcientiam ſpeculatiuam haben[illegible]. At ſi ex forma in

1. *Rationes.* 2. 3. 4. 2. 3. *Quare pes non intelligit.* *3. de an. com. 1.* *Omnis homo eſt aptus ad ſciendum.* *2. phyſ. com. 3.*

Anima eſt forma. 2. phyſ. com. 3.

materia ſic exiſtente attendatur; tunc nō omnibus datum eſt *adire Corinthum*; tunc non omnis homo eſt aptus, vt ſit medicus, contra Auicennam *com. 46.* & in prologo eiuſdem octaui. Vnde dicitur 1. *eth. cap. 5.* authoritate Heſiodi:

Heſiodus.

Optimus de ſe omnia intelligit: bonus autem bene dicenti obedit; qui autem non intelligit, neque à ſe, neque ab alio, hic eſt vir inutilis,

4.

Ad 4. conſequentia valet: Commentatoris autem ſententia congruit formis, à quibus completum ſubiecto eſſe impartitur, cuiuſmodi profectò cogitatiua cenſeri non poteſt.

5.

Ad 5. maior non eſt vera, niſi de his formis, quæ educuntur de potentia materiæ: anima verò intellectiua cùm immediatè creata ſit à Deo, non habet hanc ad materiam dependentiam, niſi quoad ſuum intelligere in hac vita, quod abſque phantaſmate fieri non poteſt.

3. de an. 39.

Neceſſe eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari.

Phantaſia.

Et in libro de ſenſu, & ſenſato: neque intelligit intellectus, quæ exterius, non cum ſenſu. Et in libro *de memoria*: intelligere non eſt ſine phantaſmate; phantaſia autem, licet ſit virtus ſuperaddita complexioni, eſt tamen virtus in corpore, 1. *de anima, com. 12.* Et cùm inſtas, animam non eſſe, in materia, concedo non eſſe conſtitutam in eſſe per materiam; intellectus enim non conſtituitur in eſſe per ſubiectum, ſicut & aliæ formæ, *libro de ſubſtantia orbis, & 8. phyſ. comm. 44.* Porrò, intellectus dicitur immaterialis, quia non eſt forma conſtituta in eſſe per materiam; dicitur etiam materialis,

Intellectus materialis.

quia materiam informat: non eſt præterea actus corporis, id eſt, non eſt forma educta de potentia materiæ ab agente naturali; & ſic intellexit Philoſophus; cum hoc ſtat, eſſe actum corporis, id eſt, formam informantem corpus, atque eidem corpori eſſe largientem.

Actus corporis.

Et cùm vltimò inſtas, manum debere intelligere, dico, mediantibus dimenſionibus intellectum non informare ſubiectum, ideoque omnibus partibus quantitatiuis intelligere ab eodem nequaquam communicari; nam etſi in eis ſit intelligere, aut intellectus, quia totus vbique adeſt; non ea tamen denominat, propterea, quòd operatio vitalis, principium vitale aut compoſitum ex illo, ſolam habeat aptitudinem denominandi, cuiuſmodi non eſt materia, aut partes quantitatiuæ.

6.

Ad 6. duplex eſt potentia, quædam ad actum primum, & eſt potentia eſſentialis, alia ad actum ſecundum, & eſt accidentalis: intellectus autem humanus cùm ſit actus materiæ mixtus, benè poteſt eſſe in potentia; quoniam ſicut materia prima de ſe eſt in pura potentia; ſit tamen in actu per formam: ita planè forma perficiens

1. phyſ. 81.

materiam, fieri quodammodo poteſt in potentia per formā. *Ad alia* argumenta de materialitate intellectus, reſpondet Auerroes, dirimens intellectum à prima materia:

Quòd non ſit materialis.

Intellectus, inquit, paſſibilis, diſtinguit, & cognoſcit: prima autem materia non diſtinguit, neque cognoſcit. Materia recipit formas particulares: intellectus verò vniuerſales. Materia eſt ſubiectum corporalium, intellectus autem intelligibilium: diuerſarum ergo ſunt rationum. *Ad 7.* duplex eſt ſubiectum, propinquum ſcilicet, & remotum; vnde maior vera eſt de ſubiecto propinquo; falſa verò de ſubiecto remoto, Animæ autem ſubiectum remotum, eſt materia prima, quæ eadem ſemper permanet: propinquum verò corpus humanum, quæ anima recedente, & nomen, & definitionem amittit: non enim amplius dicitur, neque etiam eſt corpus animæ intellectiuæ, niſi poſt reſurrectionem. Eſt itaque intellectus hominis forma ſubſtantialis eiuſdem: homo enim eſt vnum eſſentialiter: non ergo corpori informato, ſiue compoſito ex intellectu, & corpore exiſtente, per ſolam cogitatiuam, (vt quidam dicunt:) intellectus aſsiſtit: vnitas enim eſſentialis præſtantior eſt atque nobilior vnitate, quæ per ſolam ſit aſsiſtentiam.

Vnitas.

Quòd verò homo ſit vnum eſſentiale, edocemur à Commentatore;

1. met. com. 7.

Si eſt aliqua differentia ſubſtantialis, inquit, *alicuius; tunc aggregatum ex eis, eſt vnum eſſentiale.* Homo autem differentiam habet eſſentialem, quæ conſtituitur in ſpecie: & eſt vnus definitione, *7. met. 42. & 12. 49.* ergo eſt vnum eſſentiale. Amplius, omne compoſitum, quod eſt aliquo modo idem cum ſua quidditate, habet vtique ab ea ſuum eſſe: ſed homo eſt compoſitum ex materia, & forma, ex corpore, & anima, *7. metap. 21.* quidditas hominis ergo eſt homo vno modo, non autem alio. *Octauo* præterea *metaph. com. 8.* Homo & ſua quidditas ſunt idem actu, & duo in potentia. *Et 16.* anima eſt perfectio corporis, neque ſunt duo diuerſa; nam verus homo eſt intellectus, *10. eth. cap. 8.* qui principatur in ipſo: intellectus ergo eſt forma ſubſtantialis hominis.

Intellectus eſt forma ſubſtantialis hominis.

Sanè, homo intelligit, & mouetur ab intellectu; igitur eſt illius forma ſubſtantialis; omne enim compoſitum intelligens, habet eſſe ab intellectu. ſed homo eſt compoſitum intelligens; habet ergo eſſe ab intellectu: homo namque intelligendo felicitatem aſſequitur; intelligere ergo eſt illi actus proprius,

Modo intelligendi.

& eſſentialis, non autem aſsiſtens; quandoquidem ex aſsiſtentibus non fiat denominatio eſſentialis. Omne præterea naturaliter potens intelligere, eſt viuens intellectu: potentia ſiquidem intellectus, aut eſt eadem res cum intellectu, aut neceſſariò ſequitur intellectum, ſed homo eſt intellectiuus eſſentialiter; igitur habet vitam per intellectum, eſſentiam, & exiſtentiam.

Anima ... num. ... Potentia ... 10. eth.

Conueniens eſt opinari, inquit Auerroes, quòd exiſtentia cuiuſcunque hominis, inquantum homo eſt, per hanc ſubſtantiam, quæ nominatur, cùm ſit honorabilius, & melius, quod eſt in eo, ſit per intellectum. Amplius, eſſe rationale, eſt eſſe ſubſtantiale hominis ſumptum ab intellectu; rationalitas enim, authore Philoſopho, eſt differentia exiſtens in quidditate animalis rationalis: intellectus ergo largitur homini eſſe formaliter; homo enim, (vt ibi dicitur 12.) ex animalitate & rationalitate componitur; nam rationalitas inuenitur in corpore hominis, *2. phyſ. 24.* vnde rationalitas & corpus ſunt partes hominis: ergo quod prius.

Rationalis. 7. met.

Iterùm, homo habet vitam ſecundùm intellectum, *2. de anima, 24.* Anima eſt, qua viuimus. Et 37. *Viuere, viuentibus eſt eſſe*: igitur habet eſſe ab intellectu. *10. eth, cap. 9.* Intellectus eſt forma exiſtens in homine: neque vitam pro operatione accepit, ſed pro eſſe eſſentiali vitæ hominis.

Vita.

Cui hæc non ſufficiunt, quærat ſi lubet alia: nam nos his contenti ſumus. Sed de hoc negotio plus ſatis.

CAP. XXXI.

Anima alijs modis definitur.

Aliorum ſapientum ſententię, quæ de animę intellectiuæ præſtantia, dignitate, atque virtute dictę ſunt, & quidem eruditè atque eleganter, mihi adducendę ſunt in medium; vt vel ſic appareat, quantæ curæ, quantæque ſolicitudini illis priſcis hominibus, rerum humanarum, diuinarum ſcrutatoribus, animæ humanæ extiterit negotium. Plato (ſicut in principio quaſi huius libri dictum eſt:) dixit, animam eſſe numerum, ſeipſum mouentem.

Plato in Phædone ... & legibus.

Et hic quidem numerus ex vnitate componitur, dualitate, ternario, & quaternario: vocans vnitatem intellectum: dualitatem verò ſcientiam: opinionem ternarium: ſenſum autem quaternarium. Anima ſiquidem eſt vna in eſſentia, atque ita vnitati eſt perſimilis, compoſita ex materia, & forma, ſicut dixi; & ſic reſpondet dualitati. Eſt ad imaginem Dei per memoriam, intellectum, & voluntatem, in quo reſplendet ternarij maieſtas: denique, eſt forma corporis, quod ex quatuor conſtat elementis: & ſic habet quaternitatem.

Platonici.

Platonici ſic arguebant: Quicquid effluit ab aliquo, in ipſo potiſsimùm, vt ſit, neceſſe eſt: lumen enim effluuens à ſole, in ſole maximè eſt. ſed motus effluit ab anima in corpus, vt ſenſus manifeſtè nos edocet: potiſsimùm ergo eſt in anima. Arguunt contra Platonem: Anima eſt ſubſtantia; igitur non eſt numerus: quantitas enim non eſt de principijs actiuis.

4. phyſ. 14.

Omne præterea quod in mouendo mouetur, eo motu mouetur, quo mouet. ſed anima in mouendo mouetur; ergo eo motu, quo corpus mouet, mouetur. ſed mouet corpus locali motu: pari ergo motu ipſa mouetur: quod eſt expreſsè falſum.

Quomodo moueat animus.

Verùm aliquod mouere ſe, duobus modis poteſt intelligi; aut eo modo, quo animal ſeipſum mouet, dum in mouendo agit, & recipit motum: aut ſicut ſol, qui in ſeipſo lux exiſtens, in alios lucis ſuæ radios diffundit; eſſentia enim ſua lucet, & alia illuminat. Sic anima in ſeipſa continuè exiſtens vita, in corpus huiuſmodi motionis vitalis actum effundit; eſt enim motus actus motiui apud Platonem, ſicut & mobilis apud Ariſtotelem.

Timæus.

Timæus Locrenſis dixit, animam eſſe ſubſtantiam ſphæricam mouentem ſeipſam, & corpus per ſe: ſed tunc anima eſſet cœlum, vel natura cæleſtis; quia motu cœli moueretur. ſed Timæus animam ſubſtantiam ſphæricam appellauit, tùm propter modum operandi, qui circularem motum imitatur;

Timæi definitio exponitur.

incipit enim ab eius eſſentia, per extrinſecum corpus ſeſe deuoluens, in eandem tandem rediens eſſentiam: tùm quia anima Dei eſt ſimilitudo: Deus autem ſphæra immortalis vocatur à Mercurio, cuius centrum eſt vbique; circumferentia verò nuſquam, principium, medium, & finis omnium. Anima quoque eſt principium, & fons ſuarum motionum, medium, & finis: tùm etiam ob nobilitatem figuræ: nam ſicut figura ſphærica ex eo nobiliſsima putatur, quòd cœlo omnium corporum facilè nobiliſsimo tributa ſit; ita animę intellectiuæ nobiliſsimæ formæ nobiliſsimus motus, nempè circularis, erat aſsignandus atque adſcribendus. Platonis ergo atq; Timæi definitiones non diſſentiunt, ſed in vnum coincidunt.

Calcidius.

Calcidius dixit, animam eſſe ſubſtantiam intelligibilem, naturalem, æterno ſemper motu conſiſtentem, ſuſcepti corporis viuificatricem, derelicto iterum ſociandam. Et reuèra,

Tres ſtatus animæ.

tres ſtatus animæ intellectiuæ tribuuntur, quorum vnus eſſentialis, & inſeparabilis appellatur; ideoque ſubſtantia vocatur naturalis, in motu ſemper conſiſtens: ſecundus verò corporis ſuſcepti conditio, idcircò corporis vita nuncupatur: tertius reſurrectionem corporum intuetur; hac de cauſa additur in definitione, quòd derelicto corpori ſit iterum ſocianda,

cianda, ita quòd definitio Calcidij tres animæ ſtatus copioſè artificioſeq; complectitur. Seneca dixit, animam eſſe ſpiritum intellectualem ad habitudinem in ſe, & in corpus ordinatum. Alexander in libro *de motu cordis*, ait, animam eſſe ſubſtantiam incorpoream illuminationum, quæ ſunt à primo ſecunda relatione perceptibilem. Etenim anima refertur ad optimum, quod eſt in ea, & ad corpus reſpectu ſui optimi, eſt illuminationum capax: reſpectu verò corporis, ad ipſum regendum, atque viuificandum habet habitudinem. Vltima autem reuelatione dicitur perceptiua; quia mediantibus angelis percipit: vnde poſt angelos omnes ſuperat naturas in percipiendo lumen diuinæ reuelationis. Oraculum Chaldaicum, quod ſolet à Platonicis proferri: Accelerare opus eſt te ad lucem, & patris ſplendorem, vnde tibi eſt animus miſſus, multa indutus mente; quod ſic explicat Pſellus. Poſteaquam, inquit, non ex ſeminibus accepit ſubſtantiam anima, neque corporis ſubſiſtit temperamentis, ſed à Deo ſupernè habuit eſſe; ad illum etiam conuertatur, oportet, & ad lumen diuinum faciat aſcenſum. magna enim veſtita intelligentia huc deſcendit, hoc eſt, induta à creatore, & patre, reminiſcentijs diuinarum conditionum, quando huc accepit deſcenſum; hinc per eaſdem illas reminiſcentias iterum illuc reuertitur. Eſt ergo anima natura cœleſtis, multa intelligentia induta à Deo. Philo Iudæus animum eſſe dicebat abſciſsionem, aut radium à Deo. Pythagoras; *genus diuûm mortalibus adeſt.* Cicero: *Tenemus à generatione diuina genus noſtrum.* In Tuſculanis, & in conſolatione: *Animorum*, inquit, *origo in terris nulla inueniri poteſt; nihil enim in animis miſtum atque concretum, quod ex terra natum atque factum eſſe videatur, nihil humidum, aut flabile, aut igneum: his enim innatum nihil eſt, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat: quo & præterita teneat, & futura prouideat, & complecti poßit præſentia.* Animus ergo humanus apud Ciceronem eſt origine cœleſtis, ſubſtantia viuens, quæ ex elementis non conſtat; ſed à Deo immediatè conditus, vel ingeneratus. Ex quo vel agnatio nobis cum cæleſtibus, vel genus, vel ſtirps appellari poteſt. vnde Diuus Paulus in actionibus Apoſtolicis, Arati ſententiam adducens, ait: *Ipſius & genus ſumus.* Seneca ad Lucillum: *Quemadmodum*, inquit, *radij ſolis contingunt quidem terram, ſed ibi ſunt, vnde mittuntur; ſic animus magnus, ac ſacer, conuerſatur quidem nobis, ſed hæret origini ſuæ. Illinc pendet, illuc nititur, ac ſpectat.* Plato in Timæo vocat animum plantam, non terreſtrem, ſed cœleſtem: quod inde primùm animi exordium fuerit. Et in Phædone, cenſet, animum eſſe ſimillimum ei, quod diuinum eſt, & immortale, & intelligibile, & vniforme. Plethus dicit, animam eſſe ignem clarum, ex virtute paterna manantem ſuæ vitæ reginam. vnde alius Chaldæus: *Extendes igneam mentem ad pietatis opera, ſeruabis, & fragile corpus.* Itaque, generatio, ſiue creatio animæ à Deo, dicitur quaſi radiatio, & ſcintillatio: velut cùm ex igne excutitur ignis, nitor, aut ſcintilla. Seneca inquit, *Anima nihil eſt aliud, quàm in corpus humanum pars diuini ſpiritus immerſa.* hinc eſt, quòd hæc, in quibus verſatur, humilia iudicat, & anguſta. Magnus noſter Mercurius ad Aſclepium: *Mens*, inquit, *hominis, non eſt abſciſſa ex Dei ſubſtantia, ſed quaſi explicata, ſicut ſolis lumen.* Quam ob rem, & oraculum Apollinis, particulam, Moyſes, afflatum, Cicero decerptos ex mente diuina animos dixit. Rectè ergo dictum à ſapientiæ cultoribus, animam humanam ſimilitudinem eſſe primi agentis; quia non ex materia producitur, ſed ab intrinſeco accedat: quod enim non habet materiã partem ſui, ex aliquo, veluti ex materia fieri non poteſt. ſed anima rationalis, cùm ſit ſubſtantia ſpiritualis, non habet materiã partem ſui: non fit ergo ex materia; ſed ex nihilo creatur à Deo. Reuera, cuius operatio fit ſine corpore, non producitur ſiue gignitur à corpore: ſed propria animæ intellectiuæ operatio, nempè intelligere, non fit per organum corporale: non ergo generatur à corpore. Non ergo miſtio elementorum poteſt eſſe radix animæ intellectualis producendæ; ſed lumen intelligentiæ agentis: quæ à Philoſopho vocatur diuini intellectus reſultatio in corpore phyſico potentia vitam habente. Interdum verò eiuſdem diuini intellectus vmbra nuncupatur, eò quòd lux quæ ab intellectu agente in naturis producitur, ex inclinatione ad materiam corporis phyſici obumbretur. Cùm itaque anima intellectiua ſit extra corporeitatem, & contrarietatem corporalium: non radicatur in materia corporali: alioqui in ſua operatione producenda, atque propaganda, opus illi eſſet virtute corporali, atque ita non eſſet ſubſtantia ſeparata. ſed intellectus eſt ſubſtantia ſeparata, vt dictum eſt: quandoquidem virtus organica debilitatur organo debilitato, & deſtructo: intellectus verò nequaquam, imò in ſenibus vigoratur, in quibus emortuis paſsionibus, viget ſapientia. Nulla præterea virtus organica ſeſe apprehendit, ſiue ſuum inſtrumentum: forma ſiquidem per eſſe materiale ſuæ coniuncta materiæ, aliquam animæ virtutem mouere nequit. cùm verò organorum figuræ, vireſque animæ, quæ ſubſtantiales ſunt organorum formæ, animæ per eſſe materiale & naturale coniunguntur; hinc eſt, quòd neque ſe, neque ſua inſtrumenta apprehendere poſſint. at intellectus appprehendit ſeipſum, & omne inſtrumentum corporeum: eſt ergo ſeparatus, & conſequenter non conſtat ex elementis.

Anima ex atomis.

Democritus, Leucippus.

Democritus & Leucippus, vt quibuſdam placet, dixerunt, animam ex atomis compoſitam eſſe, præſertim ex igne. Dubitat Simplicius, an à corporibus Democritus generabat vitam: vel oſtenſiuè intelligibilem volebat declarare per ſphæram naturalem: non enim oportet Ariſtotelicæ inniti hiſtoriæ: quia vt plurimum ſolum exponit apparens: non ergo ex ſphæricis atomis conflatus eſt animus hominis, vt dicit Simplicius: neque ex igne, vt ſentit Themiſtius. Imò, & ipſemet Democritus per hanc naturam ſenſibilem, intelligibilem, animæ naturam figurauit: eſt enim anima non atomus corporeus circularis, ſed quoddam ſimile, quod ita ſe habet inter intelligibilia, ſicut atomus circularis inter ſenſibilia, vtpote, quæ vltima ſit in ſphæra intellectiuorum.

Anima quomodo atomus.

Atomi ſunt corpora indiuiſibilia, & anima eſt indiuiſibilis: & quilibet eius atomus, ſeu pars eſt indiuiſibilis: quæ non niſi ſolis lumine diuino cernuntur. ſicut & atomi circulares in aëre, per ſphæram iſtius ſolis corporalis volitare videntur. Cæterùm putarunt antiqui, animam mouere ſecundùm locum totum corpus, & omnia ipſius membra, ipſamque eodem motu moueri. Neque enim fieri poſſe, arbitrabantur, vt quis diſpoſitionem alteri communicet, qua ipſe caret. Et quoniam cauſam efficientem, formalem, atque finalem neglexerunt, materialem ſolam, atque corporalem retinentes; idcircò in non paruam ignorantiæ, atque erroris caliginem prolapſi ſunt.

Anima eſt calor.

Cùm igitur id, quod maximè motiuum eſt in corporibus, animam eſſe faterentur; hac de cauſa, eam calorem & ignem appellarunt; calore enim animal mouetur & viuit: quo planè extincto, extinguitur vita ſimul animalis.

Anaxagoras.

Anaxagoras dixit, animam per ſe, & eſſentialiter omne quod mouetur mouere: ſed dubius interdum videtur, dum animam ſeparat ab intellectu, aliquando verò coniungit.

Empedocles.

Empedocles, qui dixit, ſex eſſe principia, materialia quatuor, & duo agentia: is cenſuit, animam eſſe ex omnibus compoſitam: putauit enim, nihil eſſe potentia omnia fieri, nî ex omnibus conſtet. ſed anima intellectiua eſt omnia fieri: igitur conſtat ex omnibus. atqui anima eſt omnia virtute intelligendi, quia omnia capit: non ergo eſt omnia elementorum miſtione. Eſt præterea omnia, quia cum omnibus cognationem, & omnium mores poteſt induere: eſſe namque commune habet cum lapidibus; viuere cum plantis, ſentire cum brutis, intelligere cum angelis. migrat in belluam, belluinè viuens: tranſit in angelos, ſobrietatem & pietatem colens: litis & amicitiæ diſcordiâ quatitur. hinc vitiorum onere prægrauata, iſtinc virtutum ſplendore munita.

Antiquorum fundamentum.

Porrò, antiqui illi putarunt, cognitionem non niſi per aſſimilationem cognoſcentis, & cogniti fieri poſſe, nihilque cognoſci, niſi à ſuis principijs. denique, indubiè aſſerebant, animam cognoſcere omnia, vnde ſic arguebant: Cognoſcens omnia, ſimile eſt in forma principijs omnium: omne autem tale eſt ipſa principia, vel ex ipſis primis principijs. ſed anima cognoſcit omnia horum principia, conſtat ex illis ergo. Neſcierunt diſtinguere potentiam cognitionis à potentia materiæ; non viderunt, quòd hæc aſsimilatio fieret non per eſſentias, ſed per intentiones rerum; intentio enim lapidis, & non ipſe lapis eſt in anima.

CAP. XXXII.

Anima ex elementis ſecundum Platonem.

Plato.

PLato in Timæo dixit, animam ex elementis conſtare, non quidem ex eiſdem, quæ dixit Empedocles, ſed ex alijs, quæ omnium poſuit elementa: conſentit enim cum Empedocle quoad modum cognoſcendi, quod cognitio nimirum fieri non poſsit, niſi per principia rerum; quodque neceſſaria ſit cognoſcentis ad cognitum ſimilitudo.

Anima cognoſcit per ſimile.

Quam ob cauſam, dixit, ipſum animal, quod eſt forma ſeparata, & genus, animalium in ſeipſo ſpecies omnium continere, ipſumque ex idea conſtare vnitatis: alia verò, quæ in alterius generis coordinatione habebantur, ſimili modo conſtitui. Sanè, in omnibus vnitas eſt à formas: & in quolibet vno genere, fuit vna prima forma ſecundùm intentionem, quæ eſt illud genus. Et hæc quidem forma reduplicata de potentia ad actum, diuerſas cõſtituit ſpecies, quatenus ad diuerſos reduplicatur actus. vnde idea ſiue forma ab eo vocata eſt, quòd omnia ſcilicet informet: ſeparata verò, quòd per eſſentialia non dependeat ab aliquo ex poſterioribus: nullo enim animali in ſpecie, & indiuiduo exiſtente, adhuc tamen remanet ſubſtantia animata ſenſibilis, propterea quòd ab eis non ſumit eſſentiam.

[ne]gatur modi cognoſcendi.

Cùm igitur omnis cognitio per ſimilitudinem cognoſcentis, & cogniti,

Anima ex elementis. gniti fiat; neceſſe eſt, vt & ipſa anima ad quatuor ſimilitudinem habeat, nempè ad ſimplices rerum quidditates; ad ſcientiam, ad opinionem, ad ſenſum; ſiquidem, omnis prorſus animæ cognitio eſt vniuerſalis, aut particularis. & ſiquidem vniuerſalis, aut ſimplex, aut complexa: quòd ſi eſt complexa, aut certè ſtans in vno, aut dilatata ad formidinem oppoſiti. *Simplex conceptio.* Quam ob rem, intellectus eſt principiorum conceptio, quæ ſunt ſimplices rerum quidditates; ſicque ſtat in vno, non fluens in aliud, in quo eſt vnitas formæ. Deinde ſequitur ſcientia, quæ eſt concluſionum, effectusque demonſtrationis: atq; ita ſequitur numerus binarius; quoniam ex extremorum habitudine ad medium progreditur ad concluſionem habendam. *Scientia.* Tertiò ſequitur opinio, acceptio duplicis, ſeſe protendens ad timorem contradictionis, atque ſic efficitur numerus ternarius. *Opinio.* Poſtremò ſequitur ſenſus, corporalis formæ ſuſceptiuus: vnde naſcitur quaternarius. *Senſus.* Cùm igitur vnitas formæ, binarius, ternarius, & quaternarius, ſpeciei ſint ideales, quæ ſunt rerum principia; neceſſe eſt, vt anima ex his conſtet elementis, atque iſtorum ſit elementorum ratio elementalis: omnia enim intellectu, aut ſcientia, vel opinione, aut ſenſu iudicantur, vel cognoſcuntur. iſti enim ſunt numeri, primæ rerum formæ, ſpecies, atque principia. Quocirca, in Timæo dixit, animam eſſe quaſi naturam mediam inter intelligentias, & naturam; numerum vtique idealem, quodam ordine ante naturæ exiſtentiam productum. *Subſtantia & [illegible] intellectualis.* Hæ ſunt elementa Platonica, ex quibus animam compoſitam eſſe, dixi. Simile quiddam dictum eſt à Mercurio in hoc Aſclepio: *Vnde,* inquit, *efficitur, vt quoniam hominis eſt vna compago,* [illegible] *ex anima, & ſenſu, & ſpiritu, atque ratione diuinus eſt,* [illegible] *elementis ſuperioribus; parte verò mundana, quæ conſtat ex igne, & aqua, & aëre, & terra.* Elementa verò, quibus intellectualis hominis conflatur, ſunt anima, ſenſus, ſpiritus, & ratio. *Animæ elementa. Elementa [illegible].* Animâ quidem animat, ſenſu ſentit, ſpiritu intelligit, ratione diſcernit. Satis clarè ergo ex Mercurij atque Platonis theologia diſcernitur, quæ ſint animæ, quæve corporis elementa. Thales Mileſius, quoddam diuinum quod mouetur, ſemper mouens ſeipſam, animam eſſe dixit: *Thales Cr[illegible].* Alcmæon, primum motus principium. Hiſpus quidam humorem aqueum: Heraclitus Epheſius vaporem ſubtiliſsimum: *Heraclit.* Critias ſanguinem: Anaxagoras altiùs volans, intellectum immaterialem eſſe voluit, nihilq; cõmune cũ elementis habere: Heraclitus Ponticus, lucẽ: Pythagoras harmoniã: Diogenes aërem: Hypocras ſpiritum tenuem. Denique, vt dicit Auguſtinus: *Anima eſt ſubſtantia creata, inuiſibilis, immortalis, Deo ſimillima, imaginem nullam habens, niſi creatoris ſui: omnium ſimilitudo, Deiforme ſpiraculum vitæ: capax æternitatis, appetens bonitatis, particeps diuinitatis, rationalis ſpiritus ſemper mouens, ſemper in motu.* Rectè ergo dictum eſt à Magno Mercurio: Animam eſſe ſimplicem, non corpus compactum ex elementis, non variã, ſed vnam, ſed ſubſtantiam, ſed actum, ſed denique formam, & perfectionem corporis ſubſtantialem. Verùm, quia ſermo incidit de ſubſtantia, operæ pretium erit, de prædicamento ſubſtantiæ, ac alijs tribus prædicamentis differere, quomodo ab illis anima diſtinguatur.

TABVLA SVBSTANTIAE.

SVBSTANTIA

- Spiritus
  - Michaël,
  - Gabriel,
  - Raphael,
- Corpus
  - Animatum
    - Animal
      - Beſtia
        - Auis
          - Philomela,
          - Olor,
          - Anſer,
          - Bubo, &c.
        - Animal quadrupes
          - Equus,
          - Leo,
          - Porcus, &c.
        - Piſcis
          - Salmo,
          - Gobio,
          - Rhombus.
        - Animal reptile
          - Lumbricus,
          - Vipera,
          - Coluber.
      - Homo.
        - Stephanus,
        - Ioannes,
        - Catharina.
    - Planta
      - Arbor
        - Quercus.
        - Malus,
        - Corylus.
      - Frutex.
        - Geniſta,
        - Vepres,
        - Arundo.
      - Herba.
        - Beta,
        - Thymus,
        - Hyſopus.
  - Inanimatum
    - Simplex
      - Elementum
        - Terra.
        - Aqua,
        - Aer,
        - Ignis.
      - Cœleſte
        - Cœlum Empyreum,
        - Primum mobile.
        - Sphæra octaua.
    - Miſtum
      - Lapis, Silex, Iaſpis, Sardonix.
      - Metallum, Aurum, Argentum, Ferrum,
      - Horum media, Gluten, Gummi, Sulphur.

his / hæc

DE PRAEDICAMENTO SVBSTANTIAE.

CAPVT PRIMVM.

Subſtantia eſt quæ propriè, principaliter, & maximè dicitur, &c.

Triplex ratio. TRiplex ratio reddi poteſt, quare Ariſtoteles exorſus eſt loqui à prædicamento ſubſtantiæ; prima eſt, quia ſubſtantia præcedit cognitione, ſeu notitia prædicamenta accidentium; nam etſi quoad ſcientiam quia eſt, accidentia magnam partem conferant ad cognoſcendum quodquid eſt, vt dicitur *primo de anima*; ad ſcientiam tamen quid eſt, & propter quid eſt, ſubſtantia ex ſuis principijs cognoſcitur: accidentis autem quidditas ſine ſubſtantia cognoſci non poteſt. Secunda ratio: Subſtantia præcedi definitione; quia ex ſuis principijs ſimplicem habet definititonem: accidens verò compoſitam habet definitionem ex propria ratione, & ratione ſubſtantiæ: partes verò præcedunt compoſitum. Tertia ratio: Subſtantia eſt prior tempore; quia ſubſtantia in ſe conſiderata eſt ſeparata ab omni accidente, & etiam à loco, & tempore, quia eſt vbique, & ſemper, & ſolùm ei accidunt accidentia: accidentia autem ſine ipſa ſubſtantia eſſe non poſſunt, quia eorum principium eſt in prima ſubſtantia. Rectè ergo Ariſtoteles exordium ſumpſit à prædicamento ſubſtantiæ. Porrò, loquens de ſubſtantia, non definiuit eam in ſua communitate, eò quòd nullum genus habeat ſupra ſe: definitio autem conſtat ex genere & differentia: neque expreſsè diuiſit ſubſtantiã in primam & ſecundam: patet enim diuiſio huiuſmodi ex ſecunda diuiſione prædicamentali prius poſita; quia ſcilicet, prima ſubſtantia non eſt in ſubiecto, neque dicitur de ſubiecto: ſecunda verò dicitur de ſubiecto, ſed non eſt in ſubiecto. Porrò, ſubſtantia capitur tribus modis, propriè, communiter. *Subſtantia tribus modis.*

ter, & magis communiter: primo modo dicitur ens per ſe, quod non eſt in alio: & ſic ſubſtantia dicitur de Deo, & de omnibus, quæ ponuntur in prædicamento ſubſtantiæ, quia dicitur à per ſe ſtando: nec aduerſatur ſententiæ Auguſtini 7. *de trinitate, cap. 5.* Deus abuſiuè, inquit, dicitur ſubſtantia. Secundo modo capitur pro quacunque re abſoluta, quæ dicitur ad ſe, & ſic conuenit Deo, & tribus primis prædicamentis, ſcilicet, ſubſtantiæ, quantitati, & qualitati; ens enim abſolutum, & ſubſtantia, hoc modo conuertuntur. Tertio modo capitur pro eſſentia cuiuſcunque rei; & ſic reperitur in omnibus prædicamentis: hoc autem modo idem eſt eſſe ſubſtantiale, & eſſe quidditatiuum. Cæterùm, ſubſtantia propriè dicta dicitur à per ſe ſubſiſtendo, & ſic competit Deo; non autem quatenus dicitur à ſubſtando alijs, quia Deus non ſubſtat accidentibus. Præterea, quædam eſt ſubſtantia producens, quædam verò producta: producens autem eſt triplex: quædam enim producit cùm aliquo temporis ſpatio, ſicut animal: quædam in tempore inperceptibili, ſicut ſol producit ſplendorem: quædam agit in inſtanti, vt Deus, ſubſtantia autem producta, eſt omne conditum à Deo immediatè vel mediatè. Ariſtoteles autem hîc poſuit primam & ſecundam ſubſtãtiam; primam dicit *ens* eſſe indiuiduum, vt aliquis homo: ſecundam verò ſpeciem, vt homo, & genus, vt animal. Nomen autem ſubſtantiæ, prius dicitur de prima, quàm de ſecunda, inquantum ſubſtantia dicitur à per ſe ſubſtando: quia indiuiduum propriè ſubſtat accidentibus: in quantum verò dicitur à per ſe ſtando, æquè conuenit vtrique ſubſtantiæ: quia omnes ſubſtantiæ per ſe ſubſiſtunt. vnde ſubſtantia poteſt duobus modis accipi: fundamentaliter, & tunc eſt quidditas communis, quæ vniuocè, & in quid dicitur de omnibus ſubſtantiis; alio modo capitur formaliter, & tunc ſignificat relationem rationis, fundatam in tali quidditate communi comparata ad accidentia, quibus debet ſubſtare: & ſic capitur in prædicta diuiſione; quia logici non intereſt agere de ſubſtantia, ſicut phyſicus, aut methaphyſicus, cùm ipſe conſideret reſpectus rationis, ſiue ſecundas intentiones. vnde prima ſubſtantia poteſt intelligi dupliciter: vno modo pro per ſe denominato; & tunc natura communicabilis, quæ ſubſtat accidentibus, dicitur prima ſubſtantia: alio modo accipitur pro per ſe ſignificato, & formaliter, & tunc ſignificat relationem rationis, cauſatam per actum intellectus, cõparantis aliquam primam ſubſtantiam ad accidentia, penes hoc, quòd illa prima ſubſtantia primò ſubſtat accidentibus. Et hoc modo eſt intelligenda definitio primæ ſubſtantiæ. *Subſtantia prima eſt, quæ propriè, principaliter, & maximè dicitur:* id eſt; *Eſt relatio fundata in aliqua natura, cui propriè, principaliter, & maximè conuenit ſubſtare accidentibus.* ex quo poteſt concludi, quòd hæc definitio ſit quidditatiua; quia datur per fundamentum, & terminum: fundamentum illius relationis, eſt ſubſtantia prima, fundamentaliter accepta: terminus eſt ipſum accidens, cui comparatur. ſubſtantia autem formaliter ſumpta, tenet locum generis, aliæ verò conditiones locum differentiæ. Propriè ponitur, per quod differt ab accidentibus, quæ videntur ſubſtare; ſed non propriè, vt ſuperficies videtur ſubſtare albedini: non tamen propriè ſubſtat, vt ſubiectum quod: ſed, vt ſubiectum quo. Dicitur principaliter ad differentiam ſecundarum ſubſtantiarum, quæ non principaliter ſubſtant. Dicitur maximè, ad differentiam ſubſtantiarum, quæ ſunt ſpecies ſpecialiſsimæ, quæ principalius ſubſtare videntur quàm genera: non tamen maximè ſubſtant: cùm hoc ſpectet ad primam ſubſtantiam. Iſtæ autem particulæ circumloquuntur propriam differentiam definiti. Secunda definitio primæ ſubſtantiæ eſt, *quod non eſt in ſubiecto, neque dicitur de ſubiecto.* Senſus eſt, prima ſubſtantia eſt relatio fundata in aliqua re, cui repugnat eſſe in ſubiecto, vt accidens, & dici de ſubiecto, vt ſuperius. In hac definitione ſubſtantia ponitur loco generis, & reliquæ particulæ loco differentiæ. Omnes prædictæ definitiones declarantur in fundamentis: vt Socrates, vel aliquis homo: aliquis bos: cui propriè, principaliter, & maximè conuenit ſubſtare accidentibus. Sed aliquis poſſet rectè ambigere, quomodo ſubſtantia diuiditur in primam, & ſecundam? Reſpondetur, quòd ſi ſubſtantia accipitur primæ intentionaliter; tunc id importat quod eſt communius, in coordinatione ſubſtantiæ: hoc autem modo ſubſtantia non diuiditur in primam & ſecundam. Si verò accipiatur ſecundæ intentionaliter, tunc dicit, reſpectum rationis attributum his, quæ ſunt directè in prędicamento ſubſtantiæ: & ſic ſubſtantia diuiditur in primam & ſecundam, in indiuidua, ſpecies, & genera. Quæ quidem diuiſio eſt generis in ſpecies: nã prima ſubſtantia & ſecunda ſubſtantia, quatenus accipiuntur pro reſpectibus cauſatis per actum intellectus, ſunt ſpecies huius, nempè, ſubſtantiæ ſecundæ intentionaliter captæ. Cùm autem dicitur, quòd Socrates eſt prima ſubſtantia, eſt prædicatio denominatiua; ſicut, ſi diceretur; Socrates eſt indiuiduum; nam prima ſubſtantia, de per ſe ſignificato, denotat ſecundam intentionem, attributam indiuidui prædicamenti ſubſtantiæ. De ſignificato autem materiali, importat illa indiuidua, vt Socratem, & Platonem: pro quibus ſupponit. Dicitur prima ſubſtantia tripliciter; vno modo, quia exiſtit: & ſic Deus eſt prima ſubſtantia; alio modo, quia ab eo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia, & ſic ſubſtantia, quæ eſt genus generaliſsimum, dicitur prima; quia omne ſuperius eſt prius natura ſuis inferioribus; tertio modo, quia ſibi primò conuenit ſubijci reſpectu accidentium, cuiuſmodi ſunt indiuidua ſubſtantiæ. Et hoc modo Ariſtoteles hîc intellexit primam ſubſtantiam.

Prima ſubſtantia tripliciter dicitur.

CAP. II.

Argumenta contraria.

Contra prædicta poſſet aliquis ſic arguere: Subſtantia nõ præcedit accidens definitione: aut enim præcedit accidens definitione deſcriptiua, aut eſſentiali: nõ quidem deſcriptiua: nam quemadmodum accidens per ſubſtantiam, ita certè ſubſtantia per accidens deſcribitur: neque definitione eſſentiali, nam iuſtitia cũ ſit accidẽs: diffinitur tamẽ definitione eſſentiali ſine ſubſtantia, vt iuſtitia eſt bona qualitas animi, quæ rectum facit habentem. Similiter, triangulus eſt figura plana, tribus lineis contenta; ſubſtantia ergo non præcedit accidens definitione. *Dici poteſt*, ſubſtantiam eſſe priorem accidente definitione eſſentiali; & ad probationem reſpondetur, quòd quamuis triangulus definiatur per figuram; in ipſa tamen figura intelligitur ſubſtantia; figura enim cùm ſit qualitas, & qualitas ſit accidens, accidentis verò eſſe eſſentiale, ſaltem aptitudine, eſt ineſſe ſubſtantiæ. Præcedit ergo ſubſtantia accidens definitione, eſſentiale accidentis. *Solutio.*

Item, quòd ſubſtantia non præcedat accidens cognitione. Illud prius à nobis cognoſcitur, quod magis eſt proximum ſenſui: quia omnis noſtra cognitio ortum habet à ſenſu, vt dicitur in libro de anima. ſed accidens eſt huiuſmodi; quia eſt obiectum ſenſus, vt color, ſiue lux eſt obiectum viſus, & ſonus auditus: accidẽtia enim magnam partem conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt. ſubſtantia ergo non præcedit accidens cognitione. *Reſp.* duplex eſt cognitio, vna eſt prior prioritate perfectionis, quia perfectius explicat naturam rei: & talis eſt cognitio rei per ſubſtantialia: perfectius certè cognoſcitur res per ſua ſubſtantialia, quàm per ſua accidentalia. Et ſic locutus eſt Philoſophus 7. *meth.* Alia cognitio dicitur prior prioritate temporis, ratione ordinis potentiarum: quia nihil intelligimus ſine ſenſu: & hoc modo tribuitur prioritas cognitionis accidenti, à quo primùm mouetur ſenſus. 2. *1. de ani. c. 1* *Solutio.*

Item, ſubſtantia non præcedit accidens tempore, quia ſi ſecundùm Ariſtotelem, mundus eſt æternus; nullo ergo tempore ſubſtantia præceſsit accidens: quia in æternis non datur prioritas temporis. *Dici poteſt*, ſubſtantiam eſſe priorem omni accidente tempore; quia Deus, qui eſt ſubſtantia, ſicut dictum eſt, tempore præcedit omne accidens, quoniam in Deum nullum eſt accidens. Quòd ſi dixeris, hoc non ſoluere argumentum: quia quæſtio eſt de ſubſtantia prædicamentali; *Reſp.* ſubſtantia prædicamentalis dicitur prior tempore, quia propiùs accedit ad Deum, quàm accidens. Præterea in tota latitudine accidentium, non inuenitur accidens ſine ſubſtantia. ſed in latitudine ſubſtantiarum inuenitur ſubſtantia ſine accidente: ſubſtãtia ergo eſt prior tempore accidente; quia nullum datur accidens, quod eam ſubſtantiam, in qua eſt, antecedat: cùm tamen ſubſtantia præcedat multa accidentia; nam intellectus pręcedit tempore ſuum actum intelligendi, & homo præcedit ſuam deambulationem. 3. *Solutio.*

Item, Deus non eſt in aliquo genere: non ergo ſequitur, neque concludi poteſt, ſubſtantiam, quæ eſt genus, tempore præcedere omne accidens. *Reſp.* quando Philoſophus dicit, ſubſtantiam præcedere omne accidens tempore, non accepit ſubſtantiam, vt eſt genus; ſed potius vt quoddam analogum, ſub quo etiam continetur Deus. ſic etiam accidens eſt analogum ad omnia prædicamenta accidentium. *Contra* illud, dicitur præcedere tempore, quod menſuratur tempore. ſed Deus non menſuratur tempore, quia eſt extra omnem mutabilitatem temporis: igitur non præcedit accidens tempore. *Reſp.* Sufficit huic propoſito, quòd Deus præcedat aliqua duratione, quæ largo modo dicitur tempus; accipitur enim tempus impropriè. Itaque, ſubſtantia præcedit tempus propriè dictum, tempore impropriè dicto, nempè aliqua duratione, quæ largo modo dicitur tempus. 4. *Deus præcedit tempore.*

CAP. III.

An ſubſtantia ſit genus generaliſſimum.

Pro

De prædicamento ſubſtantiæ.

PRo intellectu iſtius dubij ſciendum, quòd ſubſtantia capitur tribus modis: vno modo, vt eſt principalior pars entis: & ſic conſideratur à metaphyſico: ens enim diuiditur in ens per ſe, & in ens in alio. Ens autem per ſe, ſubſtantia eſt; ens verò in alio, accidens. Hoc autem modo, ens ſe extendit ad omne illud, quod non eſt accidens; & ſic ſubſtantia diuiditur in materiam, formam, & totum compoſitum. Secundo modo, ſubſtantia eſt genus generaliſsimum, & principium omnium ſbbſtantiarum: ad quod omnes aliæ ſubſtantiæ reducuntur: hoc enim modo ſubſtantia ſumitur à proprio eſſe, quod eſt eſſe per ſe, & abſolutum; & ita ſubſtantia vniuocè dicitur de omnibus ſubſtantijs. Tertio modo, accipitur ſubſtantia, vt eſt primum ſubiectum accidentium; & ſic dicitur à ſubſtando & ſumitur ab eſſe reſpectiuo, quo eſt in potentia ad ſubſtandum accidentibus: & ſic primò dicitur de ſubſtãtijs particularibus, quia primò ſubſtant accidentibus. Iſtis duobus modis ſubſtantia conſideratur à logico; itaque, ſubſtantia, in quantum eſt primum prædicabile, ad quod fit reductio ſuæ coordinationis, per differentias in ſuas ſpecies

Argumenta. diuiditur, & dicitur genus generaliſsimum. *Contra* ſic arguo: Quia aut ſubſtantia ſimplex, aut compoſita eſſet genus generaliſsimum: ſed neutrum eſt dicendum; ergo. Non primum, quia ſubſtantia ſimplex, vt materia, & forma, non prædicatur de aliquo: neque ſecundùm; quia ſubſtantia compoſita habet priora ſua componentia. ſed genus generaliſsimum nihil habet prius. *Reſp.* ſubſtantia compoſita eſt genus generaliſsimum; quia omne genus eſt aliquo modo compoſitum. Et ad probationem reſpondet Albertus, genus generaliſsimum non habere propria componentia ante ſe; ſed potiùs intra ſe: vel dici poteſt, quòd ſubſtantia, vt eſt genus, non ſit ſimplex, neque compoſita; ſed abſtrahit ab vtroque; ſicut animal, vt eſt genus, abſtrahit à rationali, & irrationali. *Contra*, omnis ſubſtantia, de qua agit logicus, aut eſt prima, aut ſecunda; ſed ſubſtantia, vt eſt genus generaliſsimum, neutra illarum eſt: non eſt prima, quia de nulla ſubſtantia prædicatur: generaliſsimum autem prædicatur de omnibus, contentis ſub ipſius coordinatione: neque eſt ſecunda, quia illa eſt poſterior: ergo non eſt primum genus, cuiuſmodi eſt genus generaliſsimum. *Reſp.* ſecundam ſubſtantiam eſſe genus generaliſsimum: quæ licet ſit poſterior prima, quoad actum ſubſtandi; non tamen quoad actum ſubſtantiandi. *Item*, genus de ſuis ſpeciebus æquè primò prædicatur: alioqui non

2\. prædicaretur vniuocè. ſed ſubſtantia de alijs ſubſtantijs non prædicatur æquè primò; quia primò dicitur de ſubſtantia prima, quàm de ſecunda, vt habetur in textu: Subſtantia, inquit, prima eſt magis ſubſtantia, quàm ſecunda: igitur ſubſtantia non eſt genus generaliſsimum. *Reſp.* ſubſtantia dicitur generaliſsimum reſpectu ſubſtantiæ corporeæ, & incorporeæ; non autem reſpectu primæ, & ſecundæ ſubſtantiæ.

3\. Item, genus dicit aliquam naturam participatam à ſuis ſpeciebus: aliter non eſſet vniuocum ſuis ſpeciebus; ſed ſubſtantia non eſt huiuſmodi: quia, vt dicit Commentator, quicquid eſt in ſubſtantijs ſuperioribus, & inferioribus, totum eſt in eis æquiuocè. Neque valet dicere, ſubſtantias corporales & incorporales conuenire in vno modo eſſendi, qui eſt eſſe per ſe; & non alteri vniri, atque ab illo modo eſſendi, ſumi rationem generis, & ita ſubſtantiam prædicari vniuocè de omnibus ſubſtantijs: nam quando aliquid ineſt cauſæ, & cauſato, priùs ineſt cauſæ, quàm cauſato. ſed ſubſtantiæ incorporales, ſunt cauſæ ſubſtantiarum corporalium: igitur, prædictus modus eſſendi per ſe priùs ineſt ſubſtantijs incorporalibus, quàm corporalibus, & per conſequens, ea ratione, ſubſtantia non poteſt eſſe genus, quia nõ æqualiter dicitur de ſubſtantijs omnibus. *Reſp.* non opus eſſe, vt genus logicum aliquam naturam importet; ſed ſufficit, vt dicat aliquem conceptum communem omnibus ſcilicet eſſe per ſe, à quo ſumitur ratio ſubſtantiæ. Ad replicam dicitur, quòd ſi ſubſtantia corporea & incorporea comparentur ad genus, æquo modo ſub genere continentur: ſi verò comparentur inter ſe, differunt: neque enim eſt inconueniens, quòd vna ſit perfectior alia: ſicut homo eſt perfectior boue: licet ſpecies æqualiter ſint ſub genere. *Item*, ſicut ſe habet accidens ad acciden-

4\. tia; ita ſe habet ſubſtantia ad ſubſtantias, valet à ſimili. ſed accidens non eſt genus omnium accidentium, aliter non eſſent nouem genera accidentium: ſed eſt vnum tantùm genus: igitur ſubſtantia non eſt vnum genus ſubſtantiæ. *Reſp.* quòd conſequentia non eſt bona; quia ſubſtantia habet vnum modum communem eſſendi omnibus; omnes enim ſubſtantiæ participant ſuum modum eſſendi æqualiter: accidentia verò minimè; ſed ſecundùm magis, & minus, prius, & poſterius:

5\. vt ſunt accidentia abſoluta, & accidentia reſpectiua, ſicut videbitur in prædicamentis accidentium. Itaque, ſubſtantia, vt eſt genus, eſt res, cui conuenit eſſe, & non in ſubiecto. Dicitur autem res, & non ens: quia ens eſt nomen dictum ab eſſe: genus verò non dicit eſſe ſuorum inferiorum, ſed quiddi-

Subſtantia eſt res, & non ens.

tatem, quæ per hoc nomen res exprimitur. [illegible] ris conuenit ſubſtantiæ per actum intellectus [illegible] non fundatur ſupra rem aliquam communem, & [illegible] modo vnam; ſed ſuper naturas penitus diuerſas: [illegible] participatione generis erunt vna ſubſtantia: ſic [illegible] corporeæ, & incorporeæ conueniunt in ſubſtantia, [illegible] dicatur de ipſis, inquantum per actum rationis [illegible] ram accidentis. Logicus ſiquidem conſiderat ipſa prædicamenta, ſecundùm quod ſumũtur à ratione, quæ circa ſubſtantiam facit accidens, quod eſt vniuerſalitas: ideò dicitur ſubſtantia prædicari de ſubiecto: apud metaphyſicum autem, quoniam ſubſtantia ab eo conſideratur, vt ens in ſe; ideò non dicitur ſecundùm eum de ſubiecto, neque eſt in ſubiecto. Præterea notandum, quòd ſubſtantia in ſua compoſitione, complectitur actum, & potentiam, quæ ſunt principia omnium prædicamentorum: omne enim quod in prædicamento ponitur, eſt compoſitum ex potentia, & actu; & ideò Deus non eſt in aliquo genere. non autem eſt neceſſe, vt ſit compoſitum ex materia, & forma: alioqui ſubſtantiæ incorporeæ, cuiuſmodi ſunt intelligentiæ, non eſſent ſubſtantiæ: ex quo patet, quomodo ſubſtantia ſit genus logicum. Eſt enim genus logicum, quod eſt prædicabile de pluribus differentibus ſpecie, ſiue illud ſit corruptibile, ſiue incorruptibile: ſunt tamen eiuſdem generis; quia conueniunt in ſubſtantia. Proinde ſubſtantia quæ eſt genus generaliſsimum, non eſt per ſe corporea, neque incorporea, neque materialis, neque immaterialis, licet vtrumque ſit permiſsiuè. Et, ſi aliquis dicat, vel ſubſtantia eſt per ſe corporea, vel incorporea, cùm inter contradictoria non ſit dare medium. *Reſp.* quòd non ſit corporea, neque incorporea: & quòd licet inter contradictoria abſolutè ſumpta non ſit dare medium; benè tamen inter contradictoria ſumpta, cum talibus determinationibus ſcilicet per ſe, quidditatiuè, & in inſtanti. Alio autem modo aliqua dicuntur eſſe ſub genere phyſico: quia genus phyſicum eſt qualitas ſenſibilis, corporalis, generica, habens ſub ſe ſpecies, cuiuſmodi eſt color, ita quòd, omnia illa, quæ ſunt in potentia paſsiua, ſeu receptiua, talis qualitatis, dicunt eſſe generis phyſici: illa verò, quæ non ſunt in potentia receptiua illius, vel alicuius alterius conſimilis rationis, differunt genere phyſico, ſicut ſunt corruptibile, & incorruptibile, quæ non differunt genere logico, ſed genere phyſico, vnde dicuntur differre plus quàm genere ſcilicet phyſico; quia non ſunt ſuſceptibilia alicuius qualitatis genericæ. *Sed* aliquis non temerè dubitabit, quomodo ſubſtantia, & alia prædicamenta dicuntur aliorum elementa? *Reſp.* cum Alberto, generaliſsimorum conceptuum, eſſe ſimplicem conceptum, purum, & indiuiſibilem, ſicut eſt conceptus formæ ſimplicis, ideóque definitorum reſolutionem ſtare in ipſis, atque huius rei gratia, elementa appellari. Reſpectu ergo illius ſimplicis conceptus, ſubſtantia dicitur genus generaliſsimum, & elementum eorum, quæ ſunt in ipſius prædicamento. vnde dicitur ens per ſe exiſtens, eò quòd ſibi propriè conuenit exiſtere: alijs verò accidentibus, ratione ſubſtantiæ.

Deus [illegible]. *Genus logicum.* *Subſtantia ſupr.* *Genus phyſicum.* *Elementa.* *Ens per ſe.*

C A P. IIII.

Argumenta contra diuiſionem ſubſtantiæ.

CONTRA diuiſionem ſubſtantiæ ſic arguo: Omne vniuocum priùs eſt definiendum, poſtea diuidendum; nam ea ratione adhibetur diuiſio, vt vniuocum inueniatur, ſed ſubſtantia eſt vniuocum, & non æquiuocum; alioqui non eſſet genus, quod vniuocè dicitur de alijs ſubſtantijs: ſubſtantia ergo prius erat definienda, quàm diuidenda. *Reſpondetur*, vniuocum in quantum vniuocum, priùs debere diffiniri quàm diuidi: ſed ſubſtantiam hîc non diuidi, vt vniuocum; ſed potiùs, vt analogum, in quantum ſcilicet dicitur à ſubſtando. *Contra*, quòd diuiſio ſubſtantiæ non ſit recta & ſufficiens, in primam & ſecundam: quia ſubſtantia quæ diuiditur, vel eſt ſubſtantia prima, vel ſecunda. ſed ſubſtantia prima non poteſt diuidi in ſecundam; quia eſt indiſibilis: neque ſecunda in primam; quia diuiſum eſt quid vniuerſale. *Reſpondetur*, quòd quemadmodum quodlibet genus prius eſt ſuis differentijs diuiſiuis, & etiam ſpeciebus, in quas diuiditur; ita quod nulla earum actu includitur: quia omne ſuperius poteſt eſſe ſine ſuo inferiori; ita ſubſtantia, quæ diuiditur in primam & ſecundam, nulla illarum actu eſt: ſed ad eius rationem ſpectat, quòd non ſit in ſubiecto, neque dicatur de ſubiecto. Et cùm dicitur, omnis ſubſtantia eſt prima, vel ſecunda, ſed ſubſtantia quę diuiditur eſt ſubſtantia, ergo eſt prima, vel ſecunda, committitur fallacia figuræ dictionis. Item, ſicut ſunt aliquæ ſubſtantiæ primæ, & aliquæ ſecundæ: ita ſunt aliquæ tertiæ: vt genera ſubalterna. 1. 2.

terna: & aliquæ quartæ, vt genera generaliſſima: ergo non eſt completa diuiſio, cùm multa ſint alia membra, quæ hac diuiſione non comprehenduntur. *Reſp.* in genere ſubſtantiæ duplex eſſe inueniri, eſſe exiſtentiæ, & eſſe eſſentiale, ſiue diffinitiuum: omnes autem ſubſtantiæ, quibus conuenit eſſe exiſtentiæ, ſunt primæ: quibus verò conuenit eſſe diffinitiuum, ſunt ſecundæ. Cùm ergo omnis ſubſtãtia vel prima vel ſecunda ſit; nõ eſt neceſſe quærere tertiam, & quartam ſubſtantiam. Contrà, animal non ſubſtat ſecundò; ſed tertio, quia primo ſubſtat indiuiduum, poſtea ſpecies, deinde animal, quia mediante ſpecie ſpecialiſſima: igitur non eſt ſecunda; ſed tertia ſubſtantia. *Reſp.* quòd licet non ſubſtet ſecundò in ordine ſubſtandi; ſubſtat tamen, ſecundariò, & ex conſequenti. *Contra*, partes ſubſtantiarum ſunt ſubſtantiæ; & tamen non ſunt primæ, neq; ſecundæ. *Reſp.* quòd licet non ſint primæ, neque ſecundæ; reducuntur tamen ad primas, vel ſecundas, quarum ſunt partes. *Item*,
3. membra bonæ diuiſionis debent eſſe oppoſita: cuiuſmodi non ſunt ſubſtantia prima, & ſecunda; quia ſubſtantia ſecunda prædicatur de prima, vt Socrates eſt homo: ergo mala diuiſio. *Reſp.* ſubſtantia prima, & ſecunda poſſunt cõſiderari materialiter, & formaliter: materialiter concedo, formaliter nego. Sicut vniuerſale & particulare materialiter non opponuntur; ſed formaliter, hoc eſt, ſecundùm id quod ſunt, non opponuntur; ſed ſecundum rationes primæ & ſecundæ ſubſtantiæ. *Contrà*, membra diuidentia non debent excedere diuiſum ſed primum, & ſecundum excedunt diuiſum, quod eſt ſubſtantia; quia inueniuntur in numeris, vt primus, & ſecundus numerus: ergo non ſunt membra diuidentia. *Dico*, membra diuiſionis accepta cum incluſione diuiſi non debere excedere diuiſum; & ſic eſt in propoſito, tametſi abſolutè, & ſecundum ſe accepta
4. poſſint excedere. *Item*, aut illa diuiſione diuiditur ſubſtantia, quæ eſt genus generaliſſimum; aut aliqua alia ſubſtantia: non ſecundum, quia diuiſio eſt communioris in minùs communia diſtributio. neque primum; diuiſum enim non debet contineri ſub aliquo membro diuiſionis. ſed ſubſtantia, quæ eſt genus generaliſſimũ continetur ſub altero membro diuiſionis, ſcilicet ſub ſecunda ſubſtantia: igitur non eſt bona diuiſio. *Reſp.* ſubſtantia, quæ ibi diuiditur non eſt prima, neque ſecunda, ſed abſtrahit ab vtraque, vt dictum eſt: dicitur autem ſecunda ſubſtantia denominatiuè: neque inde ſequitur aliquod incommodum, ſi membrum diuiſionis præ-
5. dicetur denominatiuè de diuiſo. *Item*, arguo: Aliqua eſt ſubſtantia, quæ non eſt prima, neque ſecunda: ergo diuiſio non eſt bona. Probatur antecedens, quia Deus eſt ſubſtantia; & tamen non eſt prima, neque ſecunda: quia nec primò, nec ſecundò ſubſtat accidentibus. Inſuper, materia, & formæ, & differentiæ ſubſtantiales ſunt ſubſtantiæ; & tamen non ſunt primæ, neque ſecundæ: ergo quod prius. *Reſp.* Deum appellari ſubſtantiam à per ſe eſſendo, non autem à ſubſtando: differentias autem & paſſiones ſubſtantiarum, non eſſe primas neque ſecundas ſubſtantias; ſolùm enim illa, quæ directè reponuntur in linea prædicamentali, dicuntur primæ vel ſecun-
...n eſt dæ ſubſtantiæ. *Contra*: Deus eſt ſubſtantia: ergo eſt in
...ca- prædicamento ſubſtantiæ; omnis enim ſubſtantia, eſt in prædicamento ſubſtantiæ. *Reſp.* quòd ſubſtantia, quantùm ſpectat ad propoſitum, capitur dupliciter: vno modo pro re, quæ eſt à ſe, in ſe, & per ſe; & ſic Deus eſt ſubſtantia: alio modo pro re, quæ eſt in ſe, vel in alio, ſicut pars integralis, ſed non eſt à ſe; & ita Deus non eſt ſubſtantia. *Contra*, quod habet rationem ſpeciei, eſt ſubſtãtia; quia ſpecies eſt ſubſtãntia. ſed Deus habet rationem ſpeciei; quia prædicatur de pluribus ſuppoſitis, nempè de patre, filio, & ſpiritu ſancto: ergo. *Reſp.* quòd licet Deus prædicetur de pluribus; non tamen eſt ſpecies, quia ad rationem ſpeciei requiritur, vt ſit quid limitatũ, & dependens, & habeat genus ſupra ſe. ſed Deus non eſt huiuſmodi, quia non eſt limitatæ, ſed infinitæ naturæ: neque naturæ dependentis: ſed independentis: neq; naturæ multiplicabilis in ſuis ſuppoſitis, quia Deitas non eſt multiplicabilis, ſicut humanitas in Socrate, & Platone, & ſimilibus. *Contra*, aliqua quæ dicuntur de DEO, ſunt in prædicamẽto, vt ſapiẽtia, bonitas, ſcientia, paternitas: igitur Deus eſt in prædicamento. *Reſp.* quòd perfectiones ſimpliciter, ſicut bonitas, ſcientia, tribus modis poſſunt intelligi: vno modo ſecundùm ſuas proprias rationes; & ſic ſunt quædam tranſcendentia, & non ſunt in prædicamento: alio modo poſſunt accipi, quatenus ſunt in nobis, ſcilicet ſub ratione dependentiæ; & ſic ſunt in prædicamento: tertiò modo, vt reperiuntur in Deo; & ita nõ ſunt in prędicamento, quia ſunt in Deo ſine dependentia. *Contra*, ſapientia non dicitur de omnibus: igitur non eſt tranſcendens; illud enim videtur eſſe de ratione tranſcendentis. *Dico*, non eſſe de ratione tranſcendentis, quòd dicatur de omnibus; ſed potiùs quod non ſit genus: neque habeat genus ſupra ſe. Deus ergo non eſt in prædicamento.

De prædi. ſubſtantię.

Tranſcendẽt.

CAP. V.

Argumenta contra definitionem primæ ſubſtantiæ.

Contra ſic arguitur: Illa ſunt priora, à quibus non reciprocatur exiſtendi conſecutio, vt ſi Socrates eſt; 1.
homo eſt: non è contra: vt dicitur in poſtprædicamentis. ſed ſecundę ſubſtantiæ ſunt tales, vt patet: igitur ipſę ſunt primę ſubſtantię, & non indiuidua. *Reſp.* indiuidua pręcedere cauſalitate, nõ autem conſecutione, genera, & ſpecies; cauſa enim, quare homo exiſtit, & eſt albus; quia Socrates exiſtit, & eſt albus. Pręterea, indiuidua poſſunt conſiderari duobus modis: vno modo determinatè; & ſic non reciprocatur exiſtendi conſecutio: alio modo in communi; & ſic bene valet reciproca illatio: nam ſicut ſequitur, indiuiduum hominis eſt: ergo homo eſt; ita quoque ſequitur, homo exiſtit: ergo aliquod indiuiduum hominis exiſtit. *Item*, nulla bona definitio debet dari per negationem, eò quòd omnis definitio oſtendat quid eſt res: negatio verò oſtendit, quid res nõ ſit. ſed definitio primę ſubſtantię datur per negationẽ. Subſtantia, inquit, prima eſt, quę non eſt in ſubiecto, dicitur de ſubiecto: igitur definitio primę ſubſtantię nõ
eſt bona. *Reſp.* nullam definitionem dari per puram ne- 2.
gationem; bene tamẽ aliquam deſcriptionem dari poſſe per negationem, quę dat intelligere affirmationem, in qua fundatur definitio. Quoniam autem ſubſtantia prima eſt prima in ſubſtando; non potuit definiri aliquid quod prius ſubſtaret: & quia eſt vltima in eſſendo;
non potuit definiri per aliquod, quod eſſet poſterius *Quare deſi-*
cui ineſſet: & ideo per duplicem negationem eſt defini- *nitur duplici*
ta; quando enim inter duo extrema eſt vnum medium; *negatione.*
tunc illud medium conuenienter definitur per negationem vtriuſque extremi. cùm autem inter illud, quod dicitur de ſubiecto, & illud quod eſt in ſubiecto, non ſit niſi ſubſtantia prima; ideo conuenienter deſcribitur per abnegationem vtriuſque extremi, ſcilicet quòd non ſit in ſubiecto, neque dicatur de ſubiecto. *Item*, definitio ſubſtantię primę conuenit alius à definito: ergo non eſt bona; cõuenit enim materię primę, quę non eſt in ſubiecto, neque dicitur de ſubiecto: ſimiliter quęlibet forma ſubſtantialis eſt talis; & tamen non ſunt ſubſtantię primę: cùm ſint ſubſtantię ſimplices: ſubſtantia autem prima, eſt ſubſtantia compoſita; quęlibet namque continetur eſſentialiter ſub ſpecie, quę conſtat ex genere & differentia. *Reſp.* Propoſitum philoſophi, teſte Boetio, fuiſſe loqui de ſubſtantiis mixtis, & compoſitis ex vtriſque, non autem de ſola materia, ſiue de ſola forma; proinde hęc definitio non competit materię, neque formę. *Contrà* Vniuerſalium eſt definitio. ſed prima ſubſtantia eſt res particularis: eius ergo non eſt definitio. *Reſp.* ſubſtantia prima poteſt conſiderari dupliciter: vno modo pro re ſubiecta intentioni; & ſic eſt ſingularis: alio modo pro ipſa intentione ſecunda; & ſic eſt vniuerſalis. *Item*,
materia prima maximè & principaliter ſubſtat: ſimiliter 4.
terra: illis ergo competit definitio primę ſubſtantię. *Reſp.* materia ſubiacet formę, non autem maximè ſubſtat accidentibus; ſubſtare enim eſt actus alicuius compoſiti, cuiuſmodi non eſt materia prima. Terra quoque bene ſubſtat ſecundùm ſitum localem, nõ autem ſecundùm prædicatio-

prædicationem, & ordinem prædicamentalem. Subſtare præterea hîc accipitur, vt idem ſit, quod ſubiici ſuperioribus, & ſubeſſe accidentibus, tanquam ſubiectum inhæſionis, quod terræ nequaquam competit, per reſpectum ad ſuperiora elementa. *Item*, aliquis homo prædicatur de pluribus: ergo non eſt prima ſubſtantia: antecedens patet; quia iſte homo, eſt aliquis homo: & iſte homo eſt aliquis homo. *Reſp.* aliquis homo poteſt capi dupliciter: vno modo materialiter pro aggregato ex termino communi, & ſigno communi; & ſic non eſt prima ſubſtantia; ſed potiùs dicitur ens per accidens: alio modo capitur perſonaliter pro illo quod repræſentat, nempè pro indiuiduo vago; & ſic eſt prima ſubſtantia. Eſt autem indiuiduum vagum aggregatum ex quidditate, & differentia indiuiduali: indiuiduum autem circumſtantionatum, aggregatur ex quidditate, & differentia indiuiduali: pariter etiam cum aliis accidentibus, forma, figura, loco, ſtirpe, patria, nomine, & tempore. Materialiter ergo aliquis homo, cùm ſit accidens, non prædicatur in quid.

De prædic. ſubſtantiæ.

5.

CAP. VI.

De ſecundis ſubſtantijs.

Tex. Ariſt. *Secundo autem loco, ſubſtantiæ vocantur ſpecies & genera, quibus ſunt primæ ſubſtantiæ.*

Secundæ ſubſtantiæ vnde dictæ.

POſt notitiam primarum ſubſtantiarum, aggreditur philoſophus explicationem ſecundarum ſubſtantiarum, quæ ſunt genera, & ſpecies, vt homo, & animal. Dicuntur autem ſecundæ; quia ſecundariò ſubſtant accidentibus. Ratio eſt, quia cùm accidēs fluat immediate à principiis indiuidui; primò, & per ſe ineſt indiuiduis ſed ſubſtantiæ vniuerſales cùm non includant principia indiuidui; propterea primò non ſubſtant accidentibus; ſed ex conſequenti, in quantum ſcilicet eſſe habent in primis ſubſtantiis. Et reuera ſecundæ ſubſtantiæ poſſunt conſiderari dupliciter: formaliter, & fundamentaliter. primo autem modo acceptæ, fundantur in naturis, ſiue obiectis, quibus tribui poteſt intentio generis comparatis ad accidentia, quibus ſecundariò ſubſtare dicuntur: Ideo ſecundæ ſubſtantię pro per ſe ſignificato ſunt accidentia intentionalia, ſiue relationes rationis: quæ habent pro fundamento obiecta de prædicamento ſubſtantiæ, quibus poteſt attribui intentio generis, vel ſpeciei & pro termino habent accidentia quibus ſecundariò ſubſtant. Itaq; ſecūda ſubſtātia de ſignificato formali importat ſecūdā intentionē, attributam generibus, & ſpeciebus prædicamenti ſubſtantiæ; ſed de ſignificato materiali importat genus & ſpecies prædicamenti ſubſtantiæ. Porrò genera, & ſpecies de prædicamento ſubſtantiæ, vt animal & homo, dicuntur ſubſtantiæ, quia prædicantur de primis nomine, & ratione, vt Socrates eſt homo: & Socrates eſt animal: accidentia verò abſtracta, neque nomine neq; ratione prædicantur de primis ſubſtantiis; ſed bene concreta denominatiuè ſolùm: non enim dicimus Platonem eſſe ſcientiam; ſed ſcientem. Duobus autem modis conſiderātur vniuerſales ſubſtantiæ: vno quidem modo, quantū ad eſſe eſſentiæ, id eſt, eſſe per ſe; & ſic ſunt priores ſubſtātiis particularibus, eò quòd ſint cauſæ formales ipſarum dantes ipſis eſſe, nomen, & rationem: alio modo conſiderantur quantùm ad eſſe exiſtentiæ, nempè ſubſtare accidentibus; & ſic ſubſtantiæ particulares præcedunt vniuerſales. In cauſa eſt, quia ſubſtantiæ vniuerſales non habent eſſe exiſtentiæ: neque ſubſtant accidentibus, niſi ex conſequenti, & ſecundùm eſſe quod habent in primis ſubſtantiis; hac de cauſa vocantur ſubſtantiæ ſecundæ. Itaque genera & ſpecies de prædicamento ſubſtantiæ dicuntur ſubſtantiæ; quia per ſe exiſtunt, & nomine ſimul & ratione de primis prædicantur; nominantur autem ſecūdæ; quoniam ſecundò ſubſtant accidentibus. *Sed dices*, accidens videtur prædicari nomine, & ratione de ſubſtantia: dicimus enim hominem eſſe album, & coloratum diſgregatiuum viſus, quę eſt definitio albi. *Dici* poteſt, definitionem concreti accidentis prædicari quidem de ſubiecto, non autem vt definitionem, quæ explicat naturam ſubi[illegible]tialiter; definitio enim alibi æquè extrinſecè [illegible]tur de homine, ſicut ipſum nomen albi. Si autem [illegible]parentur accidentia non ad ſubſtantias; ſed ad alia accidentia; ſic prædicantur nomine & ratione: nam [illegible] iſta eſſentialis. homo eſt animal, ita iſta, album eſt coloratū: & alpedo eſt color. 1. *top. cap.* 7. Deinde conſiderandum quomodo ſecundæ ſubſtantiæ ſint in primis, & primæ in ſecundis, Porrò, primæ ſunt in ſecūdis virtualiter, & potentialiter: ſicut partes totius vniuerſalis ſunt in toto vniuerſali, & inferius eſt in ſuo ſuperiori. ſed ſecundæ ſubſtantiæ ſunt in primis actu, & intellectu; quia ſunt de eſſentia primarum ſubſtantiarum: & ſolùm habent eſſe exiſtentiæ in primis; non tamen in genere cauſæ formalis; ſed in genere cauſæ efficientis, ſicut à prima cauſa, & natura. At in genere cauſæ formalis, habent eſſe à ſeipſis; quia ſunt formæ quædam, & non habent eſſe ab alia cauſa formali. His ergo modis primæ dicuntur eſſe in ſecundis, & è conuerſo. Tex. 4
Quare dicuntur ſubſtātiæ.

Perſpicuum eſt autem ex iis, quæ dicta ſunt, eorum quæ de ſubiecto dicuntur, neceſſe eſſe, & nomine de ſubiecto dici, & definitione: vt homo de ſubiecto quopiam homine dicitur. Ponit quandam differentiam inter ea quæ ſunt in ſubiecto, & inter ea quæ dicuntur de ſubiecto. Pro cuius rei intellectu ſciendum, quòd ea, quæ ſunt in ſubiecto, poſſunt capi dupliciter: concretiuè & abſtractiuè: ſi abſtractiuè accipiantur; tunc nec nomine, neque ratione de prima ſubſtantia dicuntur; Socrates enim non dicitur albedo, ſed albus, ſi verò concretiuè; benè prædicantur nomine, non autem ratione, quidditatiuè, & eſſentialiter de ſubiecto, Superiora verò quæ dicuntur de inferioribus, in quibus non ſunt ſicut accidentia; ſed potiùs ſicut actus quidditatiui, & formæ ſubſtantiales, dicuntur nomine & ratione. Illud enim dicitur prædicari ſecundùm nomen, cuius nomen de aliquo prædicatur, ſeu verificatur: & illud dicitur prædicari ratione, cuius definitio vel eſſentia includitur eſſentialiter in inferiori. ſed omne ſuperius ſecundùm nomen eius verificatur de ſuo inferiori, & includitur eſſentialiter in definitione ſui inferioris; quia eius definitio competit eſſentialiter ſuo inferiori. Quæ ergo non ſunt in ſubiecto, ſed dicuntur; nomine, & re prædicantur, ſunt ſubſtantiæ ſecundæ. 6.

Eſſe in ſubiecto, & dici de ſubiecto.

CAP. VII.

Argumenta contraria.

COntra prædicta ſic arguo: Secundæ ſubſtantiæ ſunt in primis: ergo primæ non in ſecundis. *Reſp.* non eſſe inconueniens ſecundas eſſe in primis, & primas in ſecundis; quia ſecundæ ſunt in primis actualiter; primæ verò in ſecundis poteſtatiuè. *Contra*, de ratione ſubſtantiæ eſt eſſe per ſe, & non eſſe in alio; quia hoc ſpectat ad naturam accidentis: ergo ſubſtantiæ ſecundæ non ſunt in primis. *Reſp.* de ratione ſubſtantiæ eſt eſſe per ſe, ita quod non ſit in alio, ſicut in ſubiecto. & hoc modo ſecundæ ſubſtantiæ non ſunt in primis; ſed potiùs ſicut ſuperius eſſentiale in ſuo inferiori. *Contra*, illud eſt prius alteri, quod dat alteri eſſe. ſed ſecundæ ſubſtantiæ dant eſſe primis: igitur ſecundæ ſubſtantiæ dici poſſunt primæ. *Reſp.* quod quantum ad actum formæ, & quidditatis, quæ eſt ſubſtantiare, ſeu eſſe ſubſtantiale habere; ſic eſt verum: non eſt autem quantum ad actum, qui eſt ſubſtare. *Item*, ſecundę ſubſtantię ſecundariò ſubſtant accidentibus; ſed ſubſtantię vniuerſales ſecundario nō ſubſtant accidentibus; quia accidens fluit à principiis indiuidui, vt dictum eſt: igitur genera, & ſpecies non ſunt ſubſtantiæ. *Reſp.* quòd quamuis ſubſtantiæ ſecundæ non ſubſtent primo accidentibus; ſubſtant tamen ſecundò: nec ex eo dicuntur ſubſtantiæ; ſed potiùs quia ſecundùm eſſe eſſentiæ ſunt priores. *Contra*, ſi genera & ſpecies ſunt ſubſtantiæ ſecundæ: etiam genus generaliſſimum eſſet ſubſtantia, & prædicaretur nomine, & ratione. ſed non prædicatur definitione: quia non habet definitionem: igitur genera & ſpecies non ſunt ſubſtantiæ ſecundæ. *Dico*, quòd prædicari ratione poteſt accipi dupliciter: vno modo definitione, & ſic conceditur, quòd

1.

2.

Genus generaliſſimum.

quòd genus generaliſſimum non habeat definitionem quidditatiuam, qua prædicetur de ſuis inferioribus: alio modo ratione, id eſt, conceptu quidditatiuo, & ſic negatur; quia ad hoc, quòd aliquid prædicetur ratione ſufficit, quòd includatur eſſentialiter in alio, de quo prædicatur. Hoc ergo modo prædicatur nomine, & ratione generaliſſimum de ſuis inferioribus. *Item*, loco definiti, licet ponere ſuam definitionem: ergo ſi nomen de aliquo prædicetur: & ratio eius de eodem prædicabitur: & per conſequens ſi illa, quæ ſunt in ſubiecto, prædicantur nomine de ſubiecto, & ratione prædicabuntur. *Reſp.* concedendo antecedens, & primam conſequentiam: ſed negando vltimam; quia non oportet ſi definitio albi prædicetur de homine, quòd propter hoc explicet naturam hominis. vnde ſicut dictum eſt prædicari ratione, eſt prædicari eſſentialiter. ſed definitio accidentis non prædicatur eſſentialiter de ſubſtantia: igitur non prædicatur ratione.

4. *Item*, quæ dicuntur de ſubiecto, & non ſunt in ſubiecto, dicuntur eſſe ſubſtantiæ: propriũ enim accidentis eſt, eſſe in ſubiecto. ſed genera & ſpecies non ſunt ſubſtantiæ: igitur non dicuntur de ſubiecto. Minor probatur, quia ſunt in primis: ſunt etiam genera, & ſpecies, quæ ſunt reſpectus rationis. *Reſp.* ſecundæ ſubſtantiæ poſſunt accipi dupliciter: formaliter, & fundamentaliter: formaliter concedo, quòd non ſint ſubſtantiæ: ſed reſpectus rationis: fundamentaliter autẽ nego, ſcilicet pro per ſe denominato. Et ad confirmationem dico, quòd ſubſtantiæ ſecundæ ſint in primis. non ſicut accidens in ſubiecto: ſed ſicut ſuperius in ſuo inferiori.

5. *Item*, omnis forma dans alicui eſſe; dat etiam ſibi nomen, & prædicatur nomine de ipſo. ſed accidens abſtractum dat eſſe: quia homo albus, albedine eſt albus: ergò ſecundùm ſuum nomen prædicatur de ſubiecto. *Reſp.* verum eſſe de forma deſignata per modum totius, quæ dicit totum eſſe ſubiecti, non autem de accidente abſtracto, cuius forma tenet modum partis: humanitas enim dicit totum eſſe hominis, non autem albedo, vel ſapientia, quæ non conuertitur cum homine.

6. *Item*, prima ſubſtantia non eſt in ſecunda: probatur ſic: Quod eſt in alio, eſt in ſubiecto. ſed prima ſubſtantia nõ dicitur de ſubiecto, neque eſt in ſubiecto: igitur prima ſubſtantia non eſt in alio, id eſt, in ſecunda. *Reſp.* quòd prima ſubſtantia non eſt in ſecunda, vt in ſubiecto; ſed potiùs ſicut pars eſſentialis in ſuo toto vniuerſali eſſentiali.

CAP. VIII.

Text. Ariſt.

CÆTERA *verò omnia*, &c. Senſus eſt, quoniam dictum eſt, ſecundas ſubſtantias nomine, & ratione prædicari de ſubſtantiis primis: accidentia verò abſtracta, vt albedo, vt ſapientia neutro modo: accidentia autem concreta ſolo nomine, vt homo eſt albus, non autem albi definitionem; non enim homo eſt diſgregatiuus viſus, quod pertinet ad definitionem albi, inde colligitur, alia omnia aut eſſe, aut dici de prima ſubſtantia. Nam animal de homine prædicatur: ergo de aliquo homine, quia ſi de nullo aliquorum hominum prædicaretur; nec omnino de homine prædicaretur. Et ſimiliter color eſt in corpore: ergo eſt in aliquo corpore, quia ſi non ſit in aliquo ſingulorum; nec omninò in corpore

7. erit: ex quibus patet, quòd non exiſtentibus primis ſubſtantiis, impoſſibile eſt, alia permanere. Sed aliquis nõ temerè dubitabit, quomodo id fieri poteſt, vt deſtructis primis ſubſtantiis, ſecundæ ſubſtantiæ deſtruantur; ſi ſecundæ ſubſtantiæ ſint formæ per ſe conſiſtentes? Præterea, iſte modus arguendi non probatur, à negatione inferioris ad negationem ſuperioris, vt homo non eſt: ergo animal non eſt. *Reſp.* ſecundæ ſubſtantiæ poſſunt conſiderari dupliciter: vno modo, quãtùm ad eſſe formale, quod habent per intellectum; & ſic poſſunt eſſe ſine primis, quia illud eſſe, licet ſit imperfectum; nunquam tamen deſtruitur. vel quantum ad eſſe fundamentale, & perfectam exiſtentiam, quam habent in primis; & ſic non poſſunt eſſe ſine primis. Ad confirmationem dici poteſt, non eſſe argumentum à negatione inferioris, ſed potiùs à ſufficienti partium enumeratione. Iraque primis ſubſtantiis non exiſtentibus in actuali exiſtentia, ſecundæ manẽt in eſſe obiectiuo, vel quidditatiuo, quia nullo ſingulari exiſtente, adhuc poteſt quidditas intelligi, & terminare actum intellectus, ſicut patet de roſa in hyeme. Ariſtoteles ergo vtitur duabus conſequentiis ad confirmationem, ſuæ concluſionis, ſcilicet quod omnia dicuntur, vel ſunt in primis ſubſtantiis: quarum prima eſt, quia animal prædicatur de homine: ergo prædicatur de aliquo homine. Conſeq. tenet: ex oppoſito conſequentis, infertur oppoſitum antecedentis: quia ſi animal de nullo homine prædicatur; nec omnino de homine prædicabitur. Secunda cõſequentia: color eſt in corpore: eſt ergo in aliquo corpore: & tenet ſicut prima. Prædictæ autem conſequentiæ ſunt ſufficientes; quia locus à ſuperiori ad inferius, affirmatiuè benè valet in prædicationibus eſſentialibus, non autẽ in accidentalibus: Quicquid, inquit Porphyrius de cõmunitatibus generis, & differentiæ verificatur de genere, in quantum genus eſt, & de differẽtia, in quantum differentia; etiam verificatur de quolibet cõtento ſub ipſo. Inſuper Ariſt. 2. *topicorum* docet, terminare problema de ſpecie; ſed primò aſpiciendum eſt, ſi inſit generi. Sed *aliquis dicet* hoc ab Ariſtotele obſeruatum non fuiſſe; vtitur enim prædicatis accidentalibus, ſicut patet de colore in corpore. Ideo ad dubium aliter reſponderi poteſt, ſcilicet quod vtraque conſeq. valeat, ſumendo commune, vt habet ſuppoſitionem perſonalem, & tunc talis regula eſt adhibenda: nihil ineſt alicui ſupponenti disiunctiuè pro multis; vt color prædicatur de corpore, vel de iſto, vel de illo corpore: niſi alicui illorum indeterminatè ſumpto, inſit. *Contra*, ſi iſta prima conſequentia eſt vera; etiam iſta erit vera: Species prædicatur de homine: ergo de aliquo homine, eſt ſimilis formæ conſequentia. *Reſp.* ſpeciem non prædicari de homine, vt hic ſumitur prædicari, vt ſuperius; ſed vt habet ſuppoſitionem perſonalem: proinde neutra conſequentia valet, niſi ſic ſumendo commune. *Contra*, hic eſt fallacia conſequentis à ſuperiori non diſtributo, vt iſta: homo currit: ergo & iſte; & ille, &c. *Reſp.* non eſſe fallaciã conſequẽtis: quia nõ arguitur ad primã ſubſtãtiã determinatè determinatã, ſed indeterminatè. *Item arguo*; vniuerſale eſt incorruptibile, vt dicitur in primo poſteriorum. ſed ſecundæ ſubſtantiæ ſunt vniuerſalia: igitur deſtructis primis, non deſtruuntur ſecundæ: maximè quia deſtructo poſteriori, non eſt neceſſe, prius ſimiliter deſtrui. *Reſp.* vniuerſale per ſe eſſe incorruptibile: corrumpi verò per accidens, ſcilicet ad corruptionem ſingularium. *Ad confir.* duplex eſt eſſe, ſcilicet eſſentiæ, & exiſtentiæ: in ſecundis ſubſtantiis, manet eſſe primum, non autem ſecundum, primis ſubſtantiis non exiſtentibus.

De prædi. ſubſtantię.

Prima.

Secunda conſequentia.

Argumentũ. 1.

2.

CAP. IX.

Species eſt magis ſubſtantia, quam genus.

PORRÒ ſecundarum ſubſtantiarum, &c. In hac parte Ariſt. probat ſpeciem eſſe magis ſubſtantiam, quã genus; quia illa eſt magis ſubſtantia, quæ eſt propinquior primæ, eò quòd illa eſt maxima ſubſtantia. ſed ſpecies eſt huiuſmodi: probatur, quia illud eſt propinquius primæ ſubſtantiæ, quod euidentius aſſignatur de ea, cùm quæritur quid ipſa prima ſubſtantia ſit. ſed ita res ſe habet de ſpecie; nam ſi quæritur quid ſit quidam homo, accommodatiùs, & conuenientiùs dicitur eſſe homo, quam animal, eò quòd eſſe hominem, eſt proprium: eſſe autem animal, eſt commune. Similiter, ſi quiſpiam quæreret, quid ſit quædam arbor; aptiùs dicetur eſſe arbor, quàm eſſe planta: & hæc eſt prima ratio. ſecunda verò eſt talis. Iam primæ ſubſtantiæ; inquit; ſenſus eſt, ſicut primæ ſubſtantiæ ſe habent ad omnia alia, ita & ſpecies ſe habet ad genus, eò quòd ſpecies ſubiacet generi, & non è conuerſo, ſicut primæ ſubſtantiæ ſubiectæ ſunt omnibus, ſpeciei, generi, & accidentibus. Cùm ergò illud ſit magis ſubſtantia, quod pluribus ſubſtat, & ſpecies pluribus ſubſtet quàm genus: igitur ſpecies eſt magis ſubſtantia, quàm genus. Minor probatur

Prima ratio.

Secunda rat.

De prædic. ſubſtantię.

batur: quia quibuſcunque prædicatis ſubiicitur genus eſſentialiter; ſubiicitur etiam ſpecies: & cum hoc ſubiicitur ipſi generi, per illam regulam: Quicquid eſt prius priore, eſt prius poſteriore: & quicquid eſt ſuperius ſuperiore; eſt etiam ſuperius inferiore. *Contra ſic arguo*: omnis propria paſſio plus conuenit vniuerſali quam particulari; ideo enim eſt Socrates riſibilis, quia eſt homo. ſed ſubſtare eſt propria paſſio ſubſtantiæ, vt dictum eſt: ergo priùs conuenit ſubſtantiæ vniuerſali, quàm particulari, ſiue primæ. *Reſp.* Subſtare accidentibus poſſe accipi duobus modis: aptitudinaliter, & actualiter: primo modo concedo: ſecundo autem modo nego. Prima enim ſubſtantia actualiter ſubſtat, & conſequenter ſpecies, propterea dicitur prima maximè, & principaliter ſubſtantia. *Contrà,* Ariſt. tradidit *met.* 8. *Tex.* 2. genera & ſpecies eſſe magis ſubſtantias. *Reſp.* ſubſtantiam poſſe accipi duobus modis: primo, vt dicit eſſentiam: ſecundo, vt dicit exiſtere, & ſubſtare accidentibus. Secundùm autem primum modum, ſpecies eſt magis ſubſtantia, quàm indiuiduum: cùm eſſentia competat indiuiduo ratione ſpeciei. Secundùm verò alium modum, è diuerſo res eueniet; ſpecies enim & genera dicuntur ſubſtare accidentibus reſpectu indiuidui. *Item*, ſubſtantia non ſuſcipit magis & minùs, vt poſtea in ſequenti textu patebit: ergo ſpecies non eſt magis ſubſtantia quā genus.

Argumenta.

1.

2. *Præterea*, genus pluribus ſubſtat, quàm ſpecies; quia ſubſtat accidentibus omnium ſpecierum. ſed nulla vna ſpecies ſubſtat omnibus, & tot accidentibus: ergo non eſt magis ſubſtantia quàm genus. *Reſp.* Subſtantia poteſt accipi duobus modis: vno quidem modo, quantùm ad ſuum eſſe ſubſtantiale, & ſic non ſuſcipit magis & minùs: ſecundo autem modo, quantùm ad eſſe accidentale, quod eſt ſubſtare accidentibus, & ſic illa dicitur magis ſubſtantia, quæ actu & immidiatè pluribus ſubſtat accidentibus, cuiuſmodi eſt indiuiduum ratione ſpeciei, & ſpecies reſpectu generis. *Ad confir.* dico, quòd illud non dicitur magis ſubſtantia, quòd pluribus ſubſtet, ſed quòd immediatiùs ſubſtet. ſed ſpecies eſt talis: ergo eſt magis ſubſtantia.

3. *Præterea,* genus ſubſtat pluribus, quantum ad numerum accidentium, non autem quantum ad plures modos ſubſtandi aliis, quia ſpecies ſubſtat alteri, vt ſpecies accidentibus, & vt inferius ſuperiori. *Item*, genus prius conuenit primæ ſubſtantiæ, quàm ſpecies, quia Socrates prius eſt animal quam homo, ergo genus eſt propinquius primæ ſubſtantiæ, quā ſpecies, & per conſequens malè dicitur, quod ſpecies ſit propinquior primę ſubſtantię genere. Præterea, genus magis conuenit cum prima ſubſtantia, quàm ſpecies; quia ſicut indiuidua variantur quaſi infinitum; ſimiliter & genus de ſe eſt indeterminatum, & confuſum. igitur magis propinquat ad indiuiduum quam ſpecies. *Reſp.* via generationis, genus priùs concurrere ad eſſe primæ ſubſtantiæ, quam ſpeciem; non tamen eſſe propinquius primæ ſubſtantiæ, quantum ad eius modum eſſendi: nec quantum ad modum ſubſtandi aliis: ſed ſpeciem illo modo eſſe propinquiorem primę ſubſtantiæ, quàm genus. *Ad confir.* licet indiuiduum ſit indeterminatum quantum ad conditiones eius accidentales; tamen quantum ad eſſe ſubſtantiale, eſt determinatum, cum illud ſit vnum numero: genus autem non habet huiuſmodi determinationem, cùm ſit quoddam confuſum: idcirco hac ratione non dicitur proximius primę ſubſtantię, quàm ſpecies. *Item*, nulla forma, quę nō eſt partibiliter acquiſibilis, ſuſcipit magis & minus, vt

4. dicit Ariſt. 5. *&* 7. *Phyſicorum.* ſed ſubſtantia eſt forma non partibiliter acquiſibilis, vt ibidem dicitur: ergo ſpecies cum ſit talis forma nō ſuſcipit magis & minus. *Reſp.* ſuſcipere magis & minus poteſt intelligi duobus modis: vno modo, primę intentionaliter, vt tantùm valeat, ſicut formam aliquam habere latitudinem graduum, & hoc modo non conuenit ſubſtantię: alio modo capitur ſecundę intentionaliter, vt tantum valeat, ſicut ſubiici, & prędicari de aliquo, cum hoc aduerbio magis vel minus: & ſic ſubſtantia ſecundę intentionaliter ſumpta, ſuſcipit magis & minus; quia pluribus modis ſubſtandi, ſubſtat ſpecies, quam genus.

CAP. X.

Quod vna ſpecies non ſit magis ſubſtantia, quàm altera.

De præ... ſubſtan... Arg...

AT *verò ſpecies nulla, earum quæ genera nō ſunt, magis quàm altera ſubſtantia.* Deinceps oſtēdit inter ſpecies ſpecialiſſimas, vnam non eſſe magis ſubſtantiam, altera. Nam ſi quis, inquit, hominem de aliquo homine aſſignet; non manifeſtius aſſignabit, quàm equum de aliquo equo. Deinde addit: inter primas ſubſtātias, quòd vna non ſit magis ſubſtantia quàm altera. Itaque ſpecies ſpecialiſſimę de genere ſubſtantię, ęqualiter dicuntur ſecundę ſubſtantię; quia ęqualiter appropinquant primis, & ęqualiter ſubſtant accidentibus. Primę quoque ſubſtantię ſunt ęqualiter ſubſtantię, quia ęqualiter ſubſtant accidentibus; licet vnum indiuiduum ſubſtet pluribus accidentibus, quàm aliud, ęqualiter tamen primò ſubſtant. ſed ſubſtantia non dicitur magis ſubſtantia, propter numerum illorum, quibus ſubſtant; ſed potiùs propter plures, & perfectiores modos ſubſtandi, quàm alię ſubſtantię: nam ſpecies habet modum ſubſtandi determinatum, genus autem confuſum. ſpecies habet modum determinatum per ſpecificam differētiam, indiuiduum autem per numerum: & hoc modo, ſpecies eſt propinquior indiuiduo, quàm genus; non autem quantum ad eſſe per ſe: quia cum genus & ſpecies faciunt vnum eſſe eſſentialiter cum indiuiduo, & tale eſſe conſiſtat in indiuiſibili; vnum nō poteſt dici magis ſubſtantia, quàm alterum; quia tale eſſe non capit augmentum, aut decrementum. *Contrà*, ſi omnes ſpecies contentę ſub animali eſſent ęquales; tunc ſpecies humana non eſſet pręſtantior cęteris ſpeciebus, quod eſt falſum, vt omnium eſt propemodum ſapientum ſententia: non ergo omnes ſpecies ſunt ęquales. *Reſp.* licet quòd vna ſpecies ſpecialiſſima ſit altera perfectior, quantùm ad gradum ſuę naturę; quantùm tamen ad modum ſubſtandi ſuis accidentibus, vna non eſt perfectior alia; ſed hoc modo omnes ſpecies ſpecialiſſimę de prędicamento ſubſtantię ſunt ęquales. *Contra*, vna ſpecies ſubſtat pluribus accidentibus, quàm altera: ergo non ęqualiter ſubſtant. Conſeq. patet: antecedens probatur: quia homo ſubſtat accidentibus corporeis longitudini, candori, ponderi, & incorporeis vitiis & virtutibus, quibus tamen non ſubſtat leo. *Reſp.* magis ſubſtantia poteſt intelligi duobus modis: vna ſpecies eſt magis ſubſtantia quam altera, ſcilicet pluribus ſubſtat, & ſic concedo: alio modo magis, id eſt, immediatiùs, & ſic nego; ita enim homo, ac leo ſuis accidentibus immediatè ſubſtat. Iure autem *tex.* 2. Senſus eſt: poſt primas ſubſtantias, genera, & ſpecies eſſe ſecundas, duabus rationibus probari poteſt. Quarum prima eſt, illæ dicendæ ſunt ſecundæ ſubſtantiæ, quę indicant eſſe primæ ſubſtantiæ. ſed huiuſmodi ſunt genera, & ſpecies, probatur: quia ſi quis aſſignauerit quid ſit aliquis homo; conuenienter aſſignabit, eſſe ſpeciem vel genus, id eſt, hominem, vel animal, aptius tamen ille fecerit, ſi hominem eſſe dicat: at ſi quid cæterorum omnium afferat, alienum erit à natura hominis, vt ſi aſſignet album, aut currit, aut aliquid aliud ſimile. Quapropter ex reliquis rebus omnibus, hæ ſolæ meritò ſubſtantię vocantur. Præterea, & hęc eſt ſecunda ratio: ſicut primę ſubſtantię ad omnia alia ſe habent; ità ſpecies & genera primarum ſubſtantiarum ad reliqua omnia ſe habent. ſed primę ſubſtantię dicuntur proprię, & primę: eò quòd omnibus ſubiaceant: ergo genera & ſpecies ſubſtantiarum, dicuntur ſecundę; quia cętera omnia de ipſis prędicantur: ſi enim aliquem hominem dicimus eſſe grammaticum; hominem quoque & animal dicemus eſſe grammaticum.

Vna ſpe... non eſt ma... altera.

Argumenta.

De ſecundis ſubſtantiis.

…ædic. …ntiæ. …Ariſt. …i mo- …ſub- …c. …ri ſub- …i.

CAP. XI.

De proprietatibus ſubſtantiæ.

HOc autem omni ſubſtantiæ commune eſt, nõ ineſſe in ſubiectò. Pro cuius rei notitia ſciendum, quòd hæc negatio, non eſſe in ſubiecto, non accipitur purè negatiuè; ſed vt per ipſam detur intelligi affirmatio, ſcilicet quòd ſubſiſtit: eſſe enim per ſe, eſt formale, ſiue proprius modus ſubſtantiæ, ad quem ſequitur, proprium illius ſcilicet non eſſe in alео, præterea, ſubſiſtere importat duo, vnum poſitiuè, & aliud negatiuè; importat enim actum eſſendi ipſius ſubſtantiæ, & hoc affirmatiue: importat quoque, quandam habitudinem ad aliud, negatiuè; quia importat negationem habitudinis huius actus eſſendi ad aliud, cui inhæreat, & hoc actu, & aptitudine, quia repugnat ſibi inhærere alicui, tanquam alieno ſuppoſito. Subſtantia ergo non eſt in ſubiecto, tanquam in alieno ſuppoſito, ſicut eſt accidens in re completa: & ſic ſolum accidens dicitur eſſe in ſubiecto, cui aduenit poſt completam naturam ſubiecti. Prima ergo eſt proprietas ſubſtãtiæ eſſe non in ſubiecto. per hoc autem quod dicitur eſſe, excluditur chimæra, & omnia non entia, quibus non conuenit hæc proprietas, cùm non ſint. Et per hoc quod dicitur, non in ſubiecto,

…rentia …ſub- …tiæ.

excluduntur omnia accidentia, eò quòd illa ſint in ſubiectis: & ſic proprietas eſt affirmatiua, quia manet eſſe affirmatum; ſed ſolùm negatur in ſubiecto. per hoc autem, quòd dicitur, commune omni ſubſtantiæ: hæc proprietas eſt ſecũdi modi, quia cõuenit omni; ſed nõ ſoli, quia conuenit differentijs ſubſtantialibus quæ non ſunt ſubſtantiæ, quia nõ prædicantur in quid; ſed in quale, quamuis ſint ſubſtantiæ ſecundum rem, eò quod ex ipſis fiat ſubſtantia: ex non ſubſtantijs autem, non poteſt fieri ſubſtantia. Ex quo patet, quòd ſicut conuenit accidenti à toto genere ab alio ſubiectiuè dependere; ita commune eſt omni ſubſtantię in ſubiecto non eſſe, quę

…lex de- …dentia.

eſt ens per ſe. Duplex eſt autem dependentia accidentis ſubiectiua & obiectiua: ſubiectiua quidem, quia non poteſt ſine ſubiecto propria virtute ſubſiſtere: Obiectiua autem, quam habet accidẽs per comparationẽ ad aliquem terminũ, ſicut dicimus quòd pater ſit dependens ad filium, & dominus ad ſeruum: talis autem dependẽtia propria eſt vni accidenti, quod dicitur ad aliquid. Subſtantia autem cùm neutro modo dependeat, quia per ſe poteſt conſiſtere, & ad aliud non refertur; rectè dicitur non eſſe in ſubiecto; quia ipſa eſt, vt Plato ipſi eſt, & non eſt in alio ſicut accidens in ſubiecto. Hæc autem proprietas conuenit rebus & terminis: conuenit enim omni rei, quæ ſubſtantia eſt, non eſſe in ſubiecto, ſicut accidens eſt in ſubiecto: conuenit etiam omni termino de prædicamento ſubſtantiæ, in ſubiecto non eſſe ſicut accidens. prædicari quoque conuenit non accidentaliter, ſeu denominatiuè; cùm abſolutè ſignificet ſubſtantiam rei. neque denominatiuè denominatione propriè dicta: quia, quod ſic prædicatur, eſt in ſubiecto. ſed nulla ſubſtantia eſt in ſubiecto: ergo nulla ſubſtantia prædicatur denominatiuè.

CAP. XII.

Argumenta.

CONTRA *prædicta* ſic arguo: Partes integrales ſubſtantiæ, ſunt ſubſtantiæ, & tamen ſunt in ſubiecto: ergo male dictum eſt, commune eſſe omni ſubſtantiæ in ſubiecto non eſſe. *Reſp.* partes integrales ſunt in alio, non tamen ſecundùm illum modum eſſendi, in quo aliquid eſt in ſubiecto ſicut accidens; ſed ſicut pars integralis in toto, vt digitus in manu, & partes in domo; alius enim eſt modus eſſendi, quo pars eſt in toto, & quo accidens eſt in ſubiecto: quia partes conſtituunt totum, accidens verò non conſtituit ſubiectum; ſed potius cõſtitutum eſſe conſequitur. *Contra:* ſi ita res ſe haberet; tunc ſecundæ ſubſtantię eſſent accidentia, quia ſunt in primis, quæ ſunt entia completa ex materia & forma. *Reſp.* quòd eſſe in ente completo, ita vt tale ens poſſit
eſſe completum ſine eò; ſine dubio, accidens eſt dicen- De prædic. ſubſtantiæ.
dum. ſed ſubſtãtia ſecunda hoc modo non eſt in prima;
quandoquidem prima non poſſit eſſe completa ſine
ſecunda. Item, non eſſe in ſubiecto, eſt de eſſentia ipſius
ſubſtantiæ: igitur non eſt proprium ipſius. Con- 2.
ſeq. eſt manifeſta, quia proprietas ſequitur princi-
pia eſſentialia. Antecedens patet, quia non eſſe in ſub-
iecto, idem eſt, quod eſſe per ſe: ſed per ſe eſſe eſt de rati-
one ſubſtantiæ, quia ſubſtantia eſt ens per ſe ſicut acci- *Solut.*
dens eſt ens per aliud ſiue in aleo. *Reſp.* ad eſſentiam ſub-
ſtantiæ non ſpectat non eſſe in ſubiecto; quia non eſt i-
dem quod eſſe per ſe; ſed potius ſuperaddit ei modum
eſſendi in, quem non habet accidens: & ſic ſecundum
rationem diſtinguitur ab ea. Contrà, ſi non eſſe in ſub-
iecto, eſt proprium: ergo non eſt commune ſubſtantiæ,
quia propriũ & cõmune opponũtur. Antecedẽs patet,
quia cõuenit omni, ſoli, & ſemper: ergo eſt propriũ. *Reſp.*
eſſe propriũ ſubſtãtiæ, in cõmuni acceptæ, & commune
ſubſtantiæ per cõparationem ad ea, quæ ſub ipſa conti-
nentur. Contrà, proprietates conueniunt ſpeciei, & nõ
generi generaliſſimo, cuiuſmodi eſt ſubſtantia. *Reſp.* pro-
prietates proprijſſimè acceptas competere ſpeciebus:
cõmuniter verò generaliſſimis, & ſubalternis ſpeciebũ;
vt propium eſt quantitati diuidi in infinitum, & ſenſi- 3.
bile eſt propria paſſio animalis. *Item*, iſtæ proprietates,
non ſoli, neque omni ſubſtantiæ conueniunt, ergo non
ſunt propriæ ſubſtantiæ. Antecedens patet, quia forma
ſubſtantialis eſt ſubſtantia, & tamen eſt in ſubiecto,
quia eſt in materia, quæ eſt ſubiectum vniuſcuiuſq; primũ,
vt dicitur 1. *phyſ.* conuenit accidenti in Sacramento Al-
taris, in quo eſt albedo, ſapor; quantitas ſine ſubiecto:
chimæra quoque non eſt in ſubiecto, & tamen non eſt
ſubſtantia: igitur non eſſe in ſubiecto, nõ eſt proprietas
ſubſtantiæ. *Reſp.* forma ſubſtantialis eſt in ſubiecto, ſi-
cut perfectio eius prima, faciens cum ſuo ſubiecto v-
num totum compoſitum ſimpliciter, & in eſſe primo.
Accidens verò eſt in ſubiecto, ſicut ſecunda eius per-
fectio, faciens ſolum vnum accidentaliter; quia omne
accidens aduenit enti completo, & in actu. *Ad primam*
confir. quamuis talia accidentia virtute diuina ſubſiſtant
ſine ſubiecto, habent tamen aptitudinem eſſendi
in ſubiecto. *Ad aliam* confirm. non eſſe in ſubiecto,
præſupponit eſſe in actu completo. ſed chimæra
non eſt ens completum, niſi tantum ens imaginabile: 4.
igitur nõ ei competit eſſe in ſubiecto. *Item*, homo eſt in
loco, non tanquã pars loci, & impoſſibile eſt, vt ſit ſine *Solutio.*
loco: ergo eſt in loco, tanquam in ſubiecto. *Reſp.* vt ali-
quid ſit in aliquo, tanquam in ſubiecto, non ſufficit il-
lud non poſſe exiſtere ſine eo in communi, veluti, quia
homo non poteſt eſſe ſine aliquo loco, verumetiam
requiritur, vt non poſſit exiſtere ſine eo, in quo eſt in 5.
particulari; vt albedo, quæ in manu eſt, non poteſt mi-
grare ex illa manu ad alteram. *Item*, vel eſſe in ſubiecto,
capitur primæ intentionaliter, vel ſecundæ intentiona-
liter. Non primo modo, quia logicus per ſe non conſi-
derat res, vel primas intentiones: neque ſecundo modo,
quia non eſſe in ſubiecto ſecundę intẽtionaliter, eſt prę-
dicari de aliquo non denominatiuè, vt dictum eſt. ſed
prima ſubſtantia non prædicatur de aliquo, quia non 6.
dicitur de aliquo ſubiecto: igitur illa proprietas non
conuenit omni ſubſtantiæ. *Reſp.* quòd licet prima ſub-
ſtantia non prædicetur de aliquo, tanquam de ſubiecto,
ſeu de per ſe inferiori; prædicatur tamen prædicatione
eſſentiali de ſeipſa, & de ſua differentia induiduali, &
hoc ſufficit, vt ipſa proprietas conueniat primæ ſub-
ſtantiæ. Itaque eſſe, & non eſſe in ſubiecto, eſt proprium
ſubſtantiæ, & non accidentis; & omni ſubſtantiæ com-
munis eſt hæc proprietas. Per eſſe autem excludũt non
entia, & per non eſſe in ſubiecto, omnia accidẽtia. Tex.
Hoc autem omni ſubſtantiæ cõmune eſt. non ineſſe in ſubiecto. Et
primò quidem probat de primis ſubſtantijs, ex earum
definitione: prima enim ſubſtantia eſt, quæ neque in
ſubiecto eſt, neque de ſubiecto dicitur. Idem probat de
ſecundis ſubſtantijs inductiuè; homo enim de ſubiecto
dicitur, de aliquo homine, in ſubiecto autem nullo eſt:
Etenim in aliquo homine, homo non eſt tanquam acci-

De prædic. ſubſtantię.

dens in ſubiecto. Similiter animal de ſubiecto dicitur, ſcilicet de homine; non eſt tamen in aliquo homine: eodem modo in alijs poteſt oſtendi. Idem probat ratione: *Eorum,* inquit, *quæ ſunt in ſubiecto, impoſsibile eſt rationem prædicari de ſubiecto;* quamuis aliquoties non prohibeat nomen prædicari. ſed ſecundarum ſubſtantiarum, tùm nomen, tùm ratio de ſubiecto prædicatur; nam ratio hominis, & animalis de aliquo homine prædicantur: igitur ſecundæ ſubſtantiæ non ſunt in ſubiecto, neque per conſequens nulla ſubſtantia eſt in ſubiecto. Tex. *Sed non eſt ſubſtantia hoc proprium* &c. Senſus eſt: hæc proprietas conuenit etiam differentiæ: nam bipes & greſſibile de ſubiecto prædicantur, ſcilicet de aliquo homine, in ſubiecto verò nullo ſunt; non enim eſt in homine bipes, & greſſibile. Ratio etiam differentiæ: de illo dicitur, de quo ipſa differentia prædicatur. verbi gratia: ſicut greſſibile de homine prædicatur; ita etiam & ratio greſſibile. Quare, ea ratione, qua ſecundæ ſubſtantiæ non ſunt in ſubiecto, eò quòd nomine, & ratione prædicentur de ſubiecto; etiam differentiæ non ſunt in ſubiecto. Porrò, differentia ſecundùm rem idem eſt quod genus, & ſpecies: differt verò, quoâd modum prædicandi ſicut dictum eſt. Tex: *Nec vero conturbare,* &c. quia poſſet aliquis dicere, partes ſubſtantiarum ſunt ſubſtantiæ, & ſunt in toto, ſicut in ſubiecto: ergo ſubſtantia eſt in ſubiecto. Sunt, inquit, in toto, vt partes, non autem vt accidentia: aliqui putant differentiam hîc vocari partem, quia eſt pars ſpeciei: aliqui verò partes integrales, ſimiliter materiam, & formas, quas Ariſt: dicit eſſe ſubſtantias, & eſſe in toto ſicut partes, non autem ſicut accidentia. Hoc autem intereſt inter partes & accidentia, quòd partes faciũt vnum per ſe; vt materia, & forma vnã naturam: caput verò & reliquæ partes vnum compoſitum: accidentia verò neutrum modum habent ad vnum per ſe conſtituendi. Inſuper, partes ſeparatæ à toto ſuis officijs priuantur: non autem accidentia; quia non ſunt vnum cum toto ſicut partes.

Non eſſe in ſubiecto.

Partes.

CAP. XIII.

Secunda proprietas.

Text. Ariſt.

HOc *autem eſſentiis ipſis, & differentijs tributum eſt,* &c. Dicit ſecundam proprietatem ſubſtantiæ competere ſubſtantiis ſecundis, & differentijs ſubſtantialibus vniuocè prædicari de primis: Quæcunque, inquit, ſecũdùm nomen, & rationem prædicantur de primis ſubſtantijs; illa vniuocè prædicantur; quia vniuoca ſunt, quorum nomen commune, & ratio ſubſtantiæ eadem. ſed ſpecies pręđicatur de indiuiduis nomine, & ratione: & genus, & differentia de ſpecie, & de indiuiduis nomine, & ratione prædicantur. Primæ ſubſtantiæ ſuſcipiunt rationem ſpecierum, & generum, ſpecies verò rationem generis; ea enim quæ dicuntur de prædicato, de ſubiecto quoque dicuntur, vt quia rationale dicitur de homine; dicitur etiã de quopiam homine: & ſubſtantia animata ſenſitiua dicitur de homine, dicitur etiam de aliquo homine. Sed aliquis non temere *dubitabit,* differentiæ non componuntur ex genere, & differentia: non habent ergo definitionem quidditatiuã. Sed ſimplices conceptus, quomodo de primis pręđicantur? vtique per quandam deſcriptionem, per quã illarum natura explicatur. Tex. *De primis ſubſtantiis:* Per quod excluduntur genera: & ſpecies accidentium, quæ quamuis prædicentur vniuocè de ſuis inferioribus, non tamen de primis ſubſtantijs. Porrò, vniuocè prædicari capitur tripliciter: primo modo, quando vnum ſignificatum prædicatur de multis; & ſic complectitur prædicari denominatiuè: vnde accidens hoc modo prædicatur vniuocè de primis ſubſtantijs; ſecundo modo communiter, pro eo, quod prædicatur vno nomine, & vna ratione, ſiue diſcriptiuè, ſiue quidditatiuè; & ſic proprium prædicatur vniuocè de primis ſubſtantijs: tertiò modo propriè, & illi ſoli conuenit, quod prædicatur ſecundùm vnũ ſignificatum, quod ineſt eſſentialiter ſubſtãtiæ primæ; & hoc modo intelligẽda eſt proprietas ſecunda: hoc enim modo accidentia prædicantur contingenter, ſiue denominatiuè de ſubſtantijs pri[illegible] nota, quòd hæc proprietas eſt quarti modi, ſi [illegible] generaliter accipiatur: ſi verò ſpecialiter, pro ſub[illegible] completa; tunc eſt ſecundi modi: quia conuen[illegible] rentijs quoâd ſignificatum, non autem quoâd mo[illegible] ſignificandi.

Differentiæ n. n habent propriam definitionem.

Vniuocè prædicari tripliciter.

[illegible] præd. [illegible] ſubſtant.

CAP. XIV.

Tertia proprietas.

OMnis *etiam ſubſtantia quiddam hoc, vel illud ſignificat,* &c. conſequenter ponit tertiam proprietatem: cuius talis eſt ſenſus: omnis prima ſubſtantia ſignificat hoc aliquid: id eſt omnis prima ſubſtantia, eſt vna numero, ſiue indiuiduum de genere ſubſtantiæ incommunicabile. Secunda autem ſubſtantia videtur ſignificare hoc aliquid: ſecundæ autem videntur quidem illæ ſimiliter figura appellationis, hoc eſt, ſub ſimili formatione nominis, ſignificare indiuiduum; ſed non ſignificant hoc aliquid, id eſt naturam vnam numero, & incommunicabilem; ſed potiùs quale quid naturam pluribus communem & ſubſtantiali qualitate determinatam. verùm quia eadem eſt natura conſiderata in ſpecie, & in indiuiduo; ideo etiam idem nomen ſub ſimili formatione ſignificat naturam in ſpecie & in indiuiduo: & cum illa in indiuiduo ſignificat hoc aliquid; videtur illud nomen, quod ſignificat naturam in ſpecie, hoc aliquid ſignificare: ideoque per hanc figuram appellationis ſæpè decipimur ſecundùm fallaciã figurę dictionis. Quod patet, quia illud quod ſubiectum eſt, non eſt vnum, ſicut illud eſt vnum, quod ſignificatur per primam ſubſtãtiam. Cùm ergo ſignificare hoc aliquid, ſit ſignificare naturam incommunicabilem, ſignificare verò quale quid, ſit ſignificare naturam cõmunicabilem; inde ſequitur, ſecundam ſubſtantiam non ſignificare hoc aliquid: Porrò hęc proprietas relata ad ſubſtantiam primam, eſt proprietas 4. modi relata verò ad ſubſtantiam in ſua communitate, eſt proprietas primi modi. Differunt verò inter ſe: nam prima datur de ſubſtantia, quantùm ad modum eſſendi, ſecunda quantùm ad modum prædicandi, tertia quantùm ad modum ſignificandi. Item, prima conuenit primis, & ſecundis ſubſtantijs: ſecunda inter ſubſtantias, ſolùm conuenit ſecundis ſubſtantijs: tertia ſolùm primis. Item eſt notãdum, tria eſſe neceſſaria ad ſignificandum hoc aliquid: primum eſt, quod ſignificet rem ſingularem quod oſtenditur per pronomen hoc: ſecundum, quod ſignificet rem ſubſiſtentem per ſe: ideoque accidentia non ſignificant hoc aliquid: tertium quod ſignificet rem perfectam ſubſiſtentẽ: idcirco anima rationalis à corpore ſeparata non ſignificat hoc aliquid. Albertus dicit, quòd debet eſſe indiuiduum, ideo vniuerſale non poteſt eſſe hoc aliquid: ſecundùm quod ſit ſubſiſtens, propterea accidentia particularia non ſunt hoc aliquid: tertium quòd ſubſiſtat, idcirco partes integrales, vt partes, non ſunt hoc aliquid. Subſtantia ſecunda ſignificat quale, quoâd intellectus cõſiderationem, ſed quid quoâd rem ipſam. vnde ſecunda, & tertia proprietates conceptibus deſeruiunt, non enim res per ſe prædicantur, niſi per intellectum conceptæ, & verbis exprimantur.

Tex.

Hoc aliquid.

Tres proprietates.

Hoc aliquid.

CAP. XV.

Quarta proprietas.

Tex. Ariſt.

IAm *hoc etiam ſubſtantiis inſitum eſt, vt ipſis nihil ſit contrarium,* &c. Pro intellectu quartæ proprietatis ſciendum, tria requiri, vt aliqua verè ſint contraria: quorum primum eſt vnitas generis: vnde quæ ſub diuerſis ſunt generibus, non ſunt contraria; ſed diuerſa: ſecundum, formarum poſitiuarum conditio; quando enim vnum eſt poſitiuum, alterum verò priuatiuum, contraria dici non poſſunt: tertium formarum ad inuicem repugnantia, ſicut caliditas, & frigiditas. Quare ignis & aqua ſi conſiderentur ſecundùm ſe, & ſecundùm ſubſtantiam ſuam, non ſunt contraria; ſed potiùs ſecundùm proprias

Quæ ſint neceſſaria, vt aliqua ſint contraria.

prias qualitates, quibus inuicem pugnant. Hac de cauſa vnumquodque corrumpitur à contrariis qualitatibus, quibus conſtat: homo autem & equus non ſunt contraria, ſicut calidum & frigidum. Sed *aliquis diceret*: Si ſubſtantia ſuſcipit contraria, vt dicitur in ſexta proprietate, quare non habebit contraria? *Reſp.* quòd ſuſcipere contraria, eſt eſſe ſubiectum contrariorum: habere verò contraria, eſt eſſe contrarias qualitates ſeſe mutuò expellentes. vnde ſubſtantia non habet contrarium ſecundum ſe; ſed ratione diſpoſitionis: propterea ſubſtantia propriè non corrumpitur; ſed diſſoluitur debita proportio. *Sed nota*, quòd contrarietas dicitur tribus modis: vno modo, vt eſt perfecta diſtantia oppoſitarum differentiarum, in eodem genere: cuius ſubiectum eſt primum genus, ad quod illa contraria reducuntur, ſicut ad vnum genus, & ad vnum ſubiectum, in quo ſunt poteſtate, vt dicitur 8. *Met.* & ſic in omni prædicamento, eſt vna prima contrarietas, & hoc modo in ſubſtantia, vt ſubſtat, & quatenus eſt ſubiectum, non eſt contrarietas; ſed bene habet contrarium, vt dicitur eſſentialis forma; quia vna differentia eſt alteri contraria: ſed hoc modo non loquitur Philoſophus, quia differentia propriè non ponitur in genere: alio modo ſumitur pro oppoſitione priuationis, & habitus, ſiue formæ contrariæ circa eandem materiam, quæ vtrique ſubſtat. ſed illi nihil eſt contrarium, quia materia nulli contrariatur, vt in fine primi *Phyſ.* dicitur. tertio modo propriè dicitur contrarietas, & illa reperitur in qualitatibus contrariis, de qua loquitur proprietas iſta: Inuenitur autem hæc proprietas in quantitatibus: bicubito enim nihil eſt contrarium. hoc autem intelligendum eſt de quantitatibus determinatis, cuiuſmodi ſunt ſpecies quantitatis, puta ternarius, quaternarius, linea, corpus, quę contraria non habent: ſecus verò ſe habet de quantitatibus indeterminatis, cuiuſmodi ſunt magnum & paruum, quorum non eſt certa ratio, cùm vnum collatione alterius dicitur paruum: & modo vni ſpeciei, modo alteri indeterminatè inſint. vnde in prædicamento quantitatis dicit iſta eſſe ad aliquid. Nota inſuper, quòd ſubſtantia poteſt accipi dupliciter: primò pro forma eſſentiali, quæ eſt determinatiua generis ad eſſe ſpeciei: ſecundum quem modum, differentia dicitur ſubſtantia: & hoc modo aliquid contrariatur ſubſtantiæ, id eſt; formalis diſtantia oppoſitarum differentiarum, qua genus immediatè diuiditur: vna enim alteri opponitur, quia vna expellit alteram, vt ſenſibile inſenſibile, corporeum, incorporeum: alio modo accipitur ſubſtantia pro ente completo, & per ſe ſubſiſtente. Hoc modo ſubſtantię nihil contrarium, cùm ſubiectum ſit omnium contrariorum.

[Margin: ...rædic. ...tantię. ...ntia. — ...plex contrarietas. — ...bſtantia ...pliciter.]

CAP. XVI.

Quinta proprietas.

ILLVD præterea ſubſtantiis conuenit: ponit quintam proprietatem, aſſerens ſubſtantiam non ſuſcipere magis & minus. Pro cuius rei intellectu ſciēdùm, quod aliquid ſuſcipere magis & minus, intelligitur dupliciter: vno modo per ſe, quando in ſuo proprio eſſe intenditur, vel remittitur: & ita ſubſtantia non ſuſcipit magis & minus, quia eius eſſe eſt indiuiſibile, propterea non poteſt recipere magis & minus: ſecundò accipitur per accidens, quatenus magis vel minus accedit ad primam ſubſtantiam, vel pluribus ſubſtat. Itaque primæ ſubſtantiæ ſi inter ſe conferantur, non ſuſcipiunt magis & minus; Plato enim non eſt magis homo, quàm Socrates: nec vnus equus eſt magis ſubſtantia quàm alius. ſimiliter ſpecies ſpecialiſſimæ ſi inter ſe conferantur, & genera, quæ ex æquo à ſpeciebus diſtant. Aliter, ſi ſubſtantiæ conferantur, ſuſcipiunt magis & minus: Homo, inquit, non eſt magis & minus homo, ſicut album eſt magis album altero, & bonum magis bonum. Illud enim à ſe magis & minus, vt corpus cùm ſit album, magis nunc albū dicitur quā prius: & calidum magis nūc calidum. Nullus autē homo magis nunc homo dicitur quàm prius: igitur ſubſtantia non recipit magis & minus, ratione formæ, quæ ſimpliciter eſt; ſed bene ratione materiæ, & quantitatis. vnde vna ſubſtantia non eſt perfectior altera in ordine ad ſubſtantiam, & rationem ſubſtantiæ; ſed ſi ad inuicem conferantur, vna eſt perfectior ſiue dignior altera. Et reuera intenſio, ſiue augmētum fit per depurationem contrarij à contrario; ſed remiſſio, ſiue decrementum per admixtionem contrarij cum contrario. ſed ſubſtantiæ nihil eſt contrarium: igitur quod prius, ſcilicet quòd vna ſubſtantia non ſit magis nunc ſubſtantia, quàm alio tempore, ſicut hoc album, vel hoc honeſtum.

[Margin: ...x. Ariſt. — ...ſcipere magis & minus. — Prædic. ſubſtantiæ.]

CAP. XVII.

Sexta proprietas.

SED *hoc ſubſtantiæ eſt proprium maximè, &c.* Vltima proprietas ſubſtantiæ, quòd cùm ſit vna numero, recipit contraria; eſt enim ſubiectum accidentium: ſed quędam accidentia ſunt ſibi contraria, puta qualitates contrariæ: ſubſtantia ergo eſt ſubiectum cōtrariorum. Hęc autem eſt proprietas ſubſtantiæ quarti modi, cum mutatione ſui, ad diſtinctionem orationis, & quantitatis, quæ ſine mutatione ſui contraria recipiunt: nam quantitas ſuſcipit contraria ſecundùm mutationem ſubiecti, in quo eſt: oratio verò ſuſcipit contraria ſecundùm mutationem rei: ſiquidem ab eo, quod res eſt, vel non eſt, oratio dicitur vera vel falſa. Quòd verò ſubſtantia ſuſcipiendo contraria, mutetur, probatur: Illud mutatur, quod ſe habet aliter nunc, quàm priùs. ſed ita eſt res cum ſubſtātia; Socrates enim aliter ſe habet, quando eſt albus, quā quando eſt niger: igitur ſubſtantia ſuſcipit contraria, ſecundùm mutationē ſui. Ratio autē eſt, quia illud quod recipit contraria, mutatur, & patitur ab eis. ſed oratio vel opinio ex eo, quòd vera vel falſa eſt, non mutatur, neque patitur, ſed potiùs mutatur res, de qua eſt oratio ſeu opinio. Cùm ergò ſubſtātia ſuſcipiat languorem & ſanitatem, candorem & nigredinem, bonitatem & malitiam; maximè proprium eſt ſubſtantiæ, recipere contraria ſecundùm actum. Tria autem ſunt neceſſaria, vt aliquid ſit ſuſceptibile contrariorum, primū eſt, vt ipſum ſubſtet contrariis: ſecundum vt ipſum mutetur, & aliquid patiatur à contrariis: propterea oratio & opinio, quę abſolutè non recipiunt has paſſiones, ſed tantùm reſpectu alterius, propriè non recipiunt cōtraria: tertium, vt ſit idem & vnum numero, hac de cauſa ſecundæ ſubſtantiæ non dicuntur ſuſcipere propriè contraria ſecundum actum, eò quòd non primo ſubſtant illis, nec primò patiuntur ab ipſis: ſed ſolùm ex conſequenti, quamuis aptitudo ad ſuſcipiēdum primò conueniat ſecundis ſubſtantiis, de veritate. Cæterùm, obſeruandum veritatem eſſe in rebus, & in intellectu: eſt autem in intellectu duobus modis, veritas ſimplex: correſpondens actui ſimplici intellectus: veritas complexa correſpondens actui complexo. veritas ſimplex eſt conformitas actus ſimplicis ad obiectum intelligibile ſimplex, & huic veritati non opponitur falſitas, ſed tantùm ignorantia, quia ſimplex actus intellectus non eſt formaliter falſus, intellectus circa ſuum quod quid ſemper eſt verus: veritas autem complexa eſt, conformitas actus compoſiti intellectus ad obiectum complexum, cui veritati contrariè opponitur falſitas; priuatiuè ignorantia. Ex quo patet, quòd entitatiuè veritas ſit reſpectus, realis quidem, quatenus eſt in rebus: in quantū verò eſt in intellectu, ex parte fundamenti eſt realis: ex parte autem termini, eſt reſpectus rationis. Probatur, quia veritas fundatur in actu intellectus, qui eſt quædam qualitas realis abſoluta, ſed eius terminus, eſt obiectum cognitum, quod, vt ſic, non habet eſſe reale; ſed diminutum. Porrò veritas fundamentalis, & realis ſubiectiuè eſt in rebus: formalis verò eſt in actu ſimplici, vel complexo intellectus: comparat autem intellectus actū ſuum ad obiectum, vtrum ſit illi conformis, nec ne: in qua planè comparatione intelligit ipſam conformitatem, quæ eſt formaliter ipſa veritas: hæc autem comparatio non fit ſine compoſitione, & diuiſione. Ex quo patet, quòd in ſola compoſititione, & diuiſione intellectus

[Margin: *Text. Ariſt.* — *Subſtantia ſuſcipit contraria.* — *In quibus eſt veritas.* — *3. de anima.* — *In quo ſubiectiuè eſt veritas.*]

De prædic. ſubſtantiæ.
tellectus eſt veritas obiectiuè. veritas in rebus abſolutè
ſumpta, eſt ſimilitudo rei productæ ad producentem;
res enim creatæ imitantur diuinum exemplar, à quo
producuntur, & aliquo modo aſſimulantur: veritas in
filio Dei, eſt ſumma, & adæquata ſimilitudo ad primum
producens.

CAP. XVIII.

Argumenta.

1. CONTRA *prædicta* ſic arguo: Differentiæ ſubſtantia-
les non habent rationem, cùm earum non ſit diffe-
Solutio. rentia: igitur non prædicantur nomine, & ratione. *Reſp.*
vt aliquid prædicetur vniuocè, ſiue ratione, non eſt illi
2. opus, vt habeat definitionem; ſed ſufficit, vt ſit illi eſſen-
tiale, de quo prædicatur. *Item*, ſecunda ſubſtantia ſigni-
ficat quidquid ſignificat prima, quia ſicut Socrates ſi-
Solutio. gnificat naturam hominis; ita & homo. ſed prima ſub-
ſtantia ſignificat hoc aliquid: ergo & ſecunda. *Reſp.* ſi
maior intelligitur de primario eius ſignificato, eſt falſa,
quia ſignificat naturam communicabilem multis: ſi ve-
rò de ſecundario, & ex conſequenti; tunc eſt vera, quia
etiam homo ſignificat vnam naturam indiuiſibilem.
3. *Item*, aqua & ignis ſunt ſubſtantiæ, & vnum elementum
expellit alterum: ergo ſubſtantiæ eſt aliquid contrari-
um. *Reſp.* illa elementa non habere contrarium ſecun-
dùm ſuas formas eſſentiales; ſed benè ſecundùm for-
mas accidentales: quæ ſunt calidum, & frigidum, ſic-
cum & humidum. *Contra*, omne quòd corrumpitur,
corrumpitur à ſuo contrario. ſed multę ſubſtantiæ cor-
rumpuntur: ergo habent contrarium. *Dico*, quod
corrumpitur, corrumpi à qualitatibus contrariis qui-
bus conſtat; & ſic ſubſtantia dicitur corrumpi per acci-
4. dens, ratione qualitatum accidentalium. *Item*, illa, quæ
intenduntur in mixto, recipiunt magis & minus,
ſed ſubſtantiæ in mixto ſunt tales, puta aqua & i-
gnis; igitur ſuſcipiunt magis & minus. confir-
matur, quia rationale eſt ſubſtantia; & tamen ſuſcipit
magis & minus. ſimiliter, ignis lux eſt magis lux, quàm
Solutio. ignis flamma, & ignis flamma, quàm ignis carbo. Cùm
ergo ignis ſit ſubſtantia completa, ſequitur quòd ſub-
ſtantia ſuſcipit magis & minus. *Reſp.* quòd elementa in
mixto ſecundum ſuas qualitates intendantur, & remit-
tantur; non tamen ſecundum eſſe eſſentiale: ideoque
non ſuſcipiunt magis & minus. *Ad primam* confir. Ra-
tionale dupliciter conſideratur: vno modo quantùm
ad formam, quam importat, & ſic non recipit magis &
minùs; quia illa eſt indiuiſibilis: alio modo vt princi-
pium operationis ex parte materiæ, non autem ex parte
formæ; & ſic recipit magis & minus. *Ad 2.* confir. de lu-
ce, &c. Dico lucem ignis quantùm ad eſſe ſubſtantiale
non habere magis & minus eſſe, quam in flamma, ſed
ſolùm quantùm ad eius accidentia, vt ſunt raritas, &
denſitas, luciditas & ſimilia: quare ſecundum propri-
um eſſe non ſuſcipit magis & minus. *Contra* Boetius di-
cit, quòd animal ſit magis animatum quàm planta: igi-
tur aliqua ſubſtantia ſuſcipit magis & minus. *Reſp.* quòd
aliquid magis animatum dicitur dupliciter: vno modo,
quia intenſius eſt animatum; & ſic negatur: alio modo,
quia in ſuis operationibus vtitur pluribus potentiis a-
nimæ, & ſic admittitur. Nec tamen inde ſequitur quòd
ſuſcipiat magis & minus, quia non intenditur, neque 5.
remittitur. *Item*, impoſſibile eſt duo prædicata contra-
ria, vt ſedere, & non ſedere ſucceſſiuè denominare i-
dem, puta eandem orationem, ſiue opinionem ſine
illius mutatione: igitur oratio recipiens contraria, mu- Solutio.
tatur. *Reſp.* quòd duplex eſt mutatio, quædam ad ſe,
quando ſcilicet aliquod ſubiectum mutatur ſecundùm
aliquod abſolutum, & de tali loquitur Ariſt. quia nul-
la tali mutatione facta in oratione, ſed tantùm in re,
oratio dicitur vera vel falſa. Alia eſt mutatio, quæ eſt ad
aliud, quando ſcilicet aliquid mutatur ſecundùm ali-
quod reſpectiuum, & ſic bene oratio mutatur. *Item*, an- 6.
geli ſunt ſubſtantiæ, & tamen non recipiunt contraria
ſicut homines, quia non poſſunt peccare. Item cælum
eſt vera ſubſtantia, alióqui eſſet corpus accidentale, &
tamen non recipit contraria: ergo non omnis ſubſtan-
tia recipit contraria. *Reſp.* Angeli ex propria natura Solutio.
ſunt mutabiles: & poſſunt recipere contraria, mutari
de bono in malum. Quòd verò modo non poſſint pec-
care, gratię Dei tribuendum eſt. Corpora autem cæle-
ſtia ſunt ſuſceptiua differentiarum contrariarum ſecun-
dum ſitus. *Contrà*: Eadem ſuperficies ſuſcipit album &
nigrum, & tamen non eſt ſubſtantia: ergo. *Reſp.* quòd
eadem ſuperficies ſuſcipit contraria tanquam ſubie-
ctum quo, non tamen tanquam ſubiectum quòd, dans
eis exiſtentiam, quod facit ſubſtantia. *Contrà*, mutatio 5. Phyſ.
ſubſtantiæ vocatur generatio, & corruptio ab Ariſt. ſed
per generationem, & corruptionem, ſubſtantia ma-
nens eadem numero, non ſuſcipit contraria: ſubſtantia
ergo, cùm ſit vna numero, non ſuſcipit contraria. *Reſp.*
quod generatio dicitur eſſe mutatio ſubſtantiæ forma-
liter, & terminatiuè: ſubiectiuè autem, & materialiter,
eſt alteratio, ſiue mutatio, & ſic recipit contraria. *Con-
tra*, duo contradictoria non poſſunt verificari de eo-
dem ſine mutatione illius rei, de qua dicuntur. ſed fal-
ſum & verum ſunt contradictoria: non ergo poſſunt
verificari de oratione ſine mutatione ipſius. *Reſp.* ve-
rum eſt de mutatione in aliqua forma abſoluta, non
autem in reſpectiua, cuiuſmodi eſt falſum, & verum:
ideo bene verificantur de propoſitione, per muta-
tionem rei, & nulla facta mutatione in ora-
tione, ſiue opinione.

COORDI-

…prædi. …ntitatis

COORDINATIO GENERVM ET SPECIERVM in prædicamento QVANTITATIS.

De Prædi. quantitatis

Continua	Quantitas	*Diſcreta* { *Numerus* / *Oratio.*	
Habens poſitionem	Continua	{ *Non habens poſitionem in partibus:*	*tempus*
Intrinſeca	Habens poſitionem	*extrineſca*	*locus*
Secundùm plures dimenſiones }	Intrinſeca }	*Secundùm vnam:*	*linea*
Secundum tres	Secundum plures	*Secundum duas*	*ſuperficies*
Solidum	Secundum tres	*cubicum:*	*quantitas taxillaris*
Stopa	Solidum	*Cantharus.*	

CAP. I.

Prædicamentum Quantitatis.

…ræ incipit …a quan-…te.

IN principio iſtius prædicamenti, mouetur queſtio, quare poſt determinationem prædicamenti ſubſtantiæ, philoſophus diſputationem contexuit de prædicamento quantitatis? Dici poteſt, quia immediatiùs ineſt ſubſtantiæ, quàm alia accidentia: prædicamenta autem accidentium ordinantur inter ſe ſecũdùm quod propinquiùs accedunt ad ſubiectum. ſed quãtitas propiùs accedit, & inhæret ſubſtantiæ materiali; quia omnia accidentia ſunt in ſubſtantia materiali, mediante quantitate; hac de cauſa priùs loqui voluit de quantitate. Præterea, quantum coexiſtit enti; omne enim ens, aut eſt vnum, aut plura, quæ ad quantitatem pertinent. Item ſubſtantia, quæ eſt ſubiectum aliorum, vel primò vel ex conſequenti ſuſcipit alia per motum: nihil autem mouetur niſi quãtum, ideo ſtatim poſt ſubſtantiã,

…io ordinis.

quantitatem poſuit. Item, pluribus in rebus ſibi communicant ſubſtantia & quantitas, ſicut non habere contrarium, non ſuſcipere magis vel minus, per ſe diuidi in partes, quod nulli alteri accidẽti conuenit. Item, ſubſtantia eſt potentia diuiſibilis, & fit actu diuiſibilis

…o diui-…s.

per quantitatem. Item de quantitate, tanquam de ſubiecto, & ſubſtantia eſt ſcientia mathematicalis. Iure ergo philoſophus exordium ſumpſit loquẽdi à quantitate cùm ſit primum accidens ſubſtantiæ. Hæc de ratione ordinis deinceps conſiderandus ordo diuiſionis. In principio ponit diuiſionem quantitatis, non definitionem, &c. Quantitatis, inquit, aliud continuum, aliud diſcretum: ſenſus eſt generis quantitatis, aliud eſt genus continuum, aliud diſcretum: cuius diuiſionis ſufficientia ſic haberi poteſt: Omnis quantitas denominat ſubſtantiam; & eſt eius menſura: vel ergo denominat eam quantam; & ſic eſt quantitas continua: vel quotam, & ſic eſt quantitas diſcreta. Quantitas continua præponitur in diuiſione: & in difinitione ſequitur diſcretam: cuius ratio eſt, quia procedendum eſt à notioribus nobis. ſed quantitas continua quoâd nos, eſt notior diſcreta. In definitione vero porrigitur à notioribus naturæ; & ſic ſimpliciora ſunt notiora: quantitas autẽ diſcreta, eſt ſimplicior continua: ergo &c. Poſuit in neutro genere aliud, & nõ aliam vt oſtenderet mẽbra huius diuiſionis differre eſſentialiter: aliud

…re non …itur.

enim, quod eſt neutri generis denotat diuerſitatẽ eſſentialẽ. Quãtitas in generali nõ definitur, eò quòd nõ habeat vnũ denominatiuũ, ſed duo quãtũ & quotum: vel quia eſt genus generaliſsimũ, quod diuiſiuè magis quã definitiuè cognoſcitur: vel quia hîc conſideratur ſub ratione menſuræ, quæ magis propriè per diuiſionem quàm per definitionem cognoſcitur ſiue exprimitur. Poſſet tamen ſic definiri: Quantitas eſt ſecundùm quã quot vel quoti dicuntur. Vel quantitas eſt, per quam ſubiectum redditur menſurabile. Aut quantitas eſt ens menſuratiuum ſubſtantiæ. Quinto autem meth. ſic de-

…tũ quid

finitur quantum: eſt, quod diuiſibile in ea, quæ ſibi inſunt, quorum quodlibet natum eſt, eſſe hoc aliquid. Sed *dices*, quare deſcripſit qualitatem? quia habet vnum modum denominandi ſubſtantiam, ſecundùm qualem: quantitas verò denominat ſubſtantiam quantam, & quotam. Proinde, licet quantitas de omnibus quantitatibus vniuocè prædicetur ſecundùm vnum nomen, & vnam rationem, quæ eſt, quòd quantitas ſit ens menſuratiuum ſubſtantiæ; non habet tamen definitionem quidditatiuam à priori: ideo non definitur quidditatiuè. Neque enim definitio poſſet notificare quantitatem diſcretam, quantùm ad diuerſos modos, quibus menſurat ſubſtantiam: qui planè modi ſufficienter notificantur per diuiſionem. Propterea à poſteriori, & per diuiſionem eius notitia meliùs percipitur.

Si poteſt definiri. 5. meth.

Sed *aliquis dicet*, quare Ariſt. definiuit quantitatem, dicens, quantum eſt, quod eſt diuiſibile in ea quæ inſunt, &c. *Reſp.* quòd quantitas conſideratur dupliciter: vno modo, vt eſt menſura ſubſtantiæ corporeæ, ſicut hîc accipitur; & ſic non poteſt definiri: quia non eſt vnius rationis menſura diſcretorum, & continuorum: nec permanentis, & non permanentis: alio modo accipitur in quantum pendet ex ente, & eſt ens; & ſic eſt vnius rationis, & definitur à philoſopho, vt eſt quædam res abſoluta, & non quatenus refertur ad alteram, vt menſura.

Quantitas conſideratur dupliciter.

Patet ergo ratio vtriuſque: cuius definitionis intellectus eſt, quòd quantum ſit per ſe diuiſibile in ea quæ inſunt, quorum quodlibet eſt natum eſſe aliqua natura: ex quo colligitur diuiſibile eſſe de ratione quantitatis; quia nihil diuiditur, niſi quantum, & hoc in partes integrales. In ea, quæ inſunt, propter diuiſiones mixtorum, nam corpus mixtum reſoluitur in elementa, quæ non ſunt actu in mixto; ſed tantum virtute, ideò non eſt ibi tantùm diuiſio; verum etiam aliqua alteratio. Alia ponuntur propter partes eſſentiales materiam & formam, quarum neutra apta eſt dici hoc aliquid, id eſt, natura per ſe ſubſiſtens.

CAP. II.

Qua ratione prædicatur Quantitas de ſuis ſpeciebus.

QVONIAM quodlibet genus aliquam habet rationem, qua de ſuis inferioribus prædicatur; deinceps videndum eſt, quænam ſit illa ratio, ſecundùm quam quantitas de ſuis inferioribus prędicatur. Accipitur autem ratio non pro definitione, ſed pro conceptu; genus enim prædicatur de ſuis inferioribus vno conceptu quidditatiuo. Cæterùm, quidam ſentiunt, menſurare, propriam eſſe rationem quantitatis; nam philoſophus docet orationem eſſe quantitatem, quia ſibi competit ratio menſuræ: ſed ſententia huiuſmodi aliis non probatur, propterea quòd menſura de vtraque quantitate æqualiter non dicitur; ſed propriè de quantitate diſcreta: continuæ enim conuenit per diſcretam: nam continuũ menſuratur per numerũ; vlna ſiquidem pannũ mẽſuramus: alij autẽ arbitrati ſunt, diuiſibilitatẽ in partes eiuſdem rationis, eſſe propriam rationem quantitatis: ſed pari modo illorum ſententia reiicitur, quippe quia nullus reſpectus eſt propria ratiò alicuius abſoluti. ſed quantitas eſt prædicamentũ abſolutũ, diuiſibilitas verò cùm dicat quantam aptitudinem ad diuiſionem, eſt quid reſpectiuũ: non ergo poteſt eſſe ratio abſoluti. Dicendũ ergo eſt cũ Scoto 5. *meth. queſt.* 5. Habere partes integra-

Menſurare.

Habere partes

integrales, & quantitatiuas, eſſe propriam rationem
De prædic. quantitatis quātitatis, qua de ſuis inferioribus vniuocè prædicatur. Neque valet dicere, ſubſtantiæ quoque ineſſe partes integrales, cùm id competat ſubſtantiæ ratione quantitatis: vnde ſi Deus ſepararet quantitatem à ligno; partes entitatiuas, integrales, & quantitatiuas lignum nō haberet. Sed aliquis *inſtabit*, Ariſtotelem diſtinxiſſe ſpecies quantitatis per rationem menſuræ, vt ſuperficiem & locum. *Reſp.* Philoſophum probâſſe orationem eſſe quantitatem per rationem menſuræ: ſimiliter quoque diſtinxiſſe ſpecies quantitatis, non quidem per rationē menſuræ, tanquam per primam & eſſentialem rationem; ſed potiùs per vnam eius propriam paſſionē: itaq; menſurare non eſt propria ratio quantitatis, ſed paſſio conſequēs propriam rationem eiuſdem. Circumloquitur tamen Philoſ. propriam rationem quantitatis per diuiſibilitatem, tanquam per propriam paſſionē: proinde ex diuerſis quantitatis conditionibus, quatuor elicit ipſius paſſiones: quarum prima eſt diuiſibilitas in partes eiuſdem rationis: ſecunda, eſſe finitum vel infinitum: tertia, eſſe æquale vel inæquale: quarta, eſt ratio menſuræ. Omnis quippe menſura per ſe intelligitur eſſe æqualis, vel inæqualis menſurato. Ex quo ſequitur quod diuiſibilitas in partes eiuſdē rationis, & ratio menſuræ qua quātitas dicitur cōmenſuratiua ſubſtantiæ, non inſunt quātitati in primo modo dicendi per ſe; quia ibi prædicatur paſſio de ſuo ſubiecto.

Si quantitas ſit genus. Deinceps videndum erit, ſi quātitas ſit genus generaliſſimum ab aliis diſtinctum, & *arguitur* quòd non, quia nullum genus prædicatur, denominatiuè de ſuis ſpeciebus; ſed prædicatur in quid: prædicari autem denominatiuè, & quidditatiuè differunt:
Arg. 1. ſed quantitas eſt huiuſmodi, quia iſta eſt vera, linea eſt quanta: ergo quantitas nō eſt genus.
Solutio. *Reſp.* quòd quando dicitur, linea eſt quāta, dupliciter intelligitur: vno modo, vt ſit ſenſus, linea habet quantitatē tanquam formā ſibi adhærētem, ſimiliter ſuperficies; & tunc iſtæ propoſitiones ſunt falſæ: ſecundo modo ſic, linea habet partes eiuſdem rationis; ſed huiuſmodi prædicatio largè dicitur denominatiua.
2. *Item*, omne genus habet vnam rationem primam æqualiter participatam ab omnibus illius generis: ſed quantitas non habet vnam rationem talem; quia illa eſſet ratio menſuræ vel diuiſibilitatis: non quidem prima, quia illa priùs competit quantitati diſcretæ: neque ſecunda, quia priùs conuenit continuo, quàm diſcreto; numerus enim cauſatur ex diuiſione continui, 3. *Phy.* Cùm ergo quantitas non habeat vnam primam rationem æqualiter participatam à ſuis ſpeciebus: igitur non eſt genus.
Solut. *Reſp.* ratio menſuræ, & ratio diuiſibilitatis non eſt propria ratio eſſentialis quantitatis; ſed potiùs habere partes integrales & quantitatiuas.
3. *Item*, omne prædicamentum habet vnum modum prædicandi de prima ſubſtantia: quantitas non habet vnum modum prædicandi, vt patet, ergo, &c.
Solutio. *Reſp.* concedo maiorem; nego verò minorem; quia habet vnum modum prædicandi ſecundùm ſcilicet prędicari in quātum: qui planè modus diuiditur in quotum, & in alium modū, cui non eſt nomen impoſitum, ideo loco illius, vtimur generali modo prædicari ſcilicet in quantū.
4. *Item*, in omni genere eſt vnū minimū, quod eſt menſura omniū, quæ ſunt illius generis, 10. *Met.* ſed in quantitate ſunt duo nomina, punctus, & vnitas: igitur non eſt vnum, ſed duo genera.
Solutio. *Reſp.* quòd licet vnitas, & punctum ſint minima reſpectu aliquarum ſpecierum quantitatis; nullum tamen eorum ſimpliciter eſt minimum reſpectu totius generis quantitatis; quia nulli eorum conuenit, vt ſit principium omnium ſpecierum quantitatis; ſed potiùs hoc munus conuenit eſſentiæ quantitatis, quę in communi eſt minimum in illo prædicamento, per cuius eſſentiæ replicationem cauſantur ſpecies in tali genere, quouſq; fiat ſtatus in ſpecie ſpecialiſſima.
5. *Item*, genus diuiditur per differentias oppoſitas, quarū vna non prædicatur de altera, quia oppoſitū nō prędicatur de oppoſito, ſed ſpecies quātitatis vna prædicatur de altera, vt linea eſt numerata: igitur quantitas non eſt genus.
Solutio. *Reſp.* nulla ſpecies generis prędicatur de altera in abſtracto, ſecundū quod includit differentias oppoſitas; bene tamen præ[illegible] in concreto, in quantum ſpecies, quę ſubijcitur, [illegible] in materia, & non, vt eſt ſpecies oppoſita.
De præ. quantit. 6. *Item*, vni[illegible] neris, vna diuiſio prima per duas differentias; q[illegible] primæ ſpecies: vnde dicitur primo topicorum, ip[illegible] ſe æquiuocū, cuius diuerſæ ſint differentiæ, vt co[illegible] voce, & in corpore. Et Boetius dicit *in lib. diuiſionum*, omnem bonam diuiſionem generis fieri per duas differentias. ſed quātitas diuiditur æquè primò duplici diuiſione, ſc. per continuū, & diſcretū, per ea quæ conſtant ex partibus habentibus poſitionē, & nō habentibus, neutra autē diuiſio eſt ſubdiuiſio alterius, alioqui membra vnius diuiſionis continerentur ſub membro alterius diuiſionis: ergo quod prius.
Solutio. *Reſp.* duplex eſt diuiſio generis per differentias formales conſtituentes ſpecies: vna per differentias formales: alia verò per materiales; vt corpus in genere ſubſtantiæ, per differentias formales animatum & inanimatum: per materiales verò, corruptibile, & incorruptibile; & ſic intelligitur authoritas Boetij de diuiſione formali per differentias conſtitutiuas ſpecierum.
Item, omne continuum eſt diſcretum, cùm omne continuum ſit vnum in ſe, & diuiſum ab alijs: igitur continuum & diſcretum coincidunt; & ſic non ſunt duo membra diuiſionis. 7.
Solutio. *Reſp.* materialiter & ſecundùm diuerſas rationes continuum, & diſcretum coincidere, nō autem formaliter, & ſecundum eandem rationem, ſiquidē aliquod ſubiectum, in quantum eius partes copulantur per aliquem terminum communem, dicitur cōtinuum: ſed in quantum eſt ab alijs indiuiduus diſtinctum & ſeparatū, appellatur diſcretum; menſuratur enim quantitate diſcreta: reſpectu verò termini communis, ad quē partes copulantur, quantitate continua.
8. *Item*, arguitur contra diuiſionem quantitatis quòd non ſit bene data: nam 5. methaphy: quantitas diuiditur in multitudinem & magnitudinem: non ergo diuiditur in diſcretam & continuam. *Item*, diuiditur in poſitionem habentem, & non habentem, cuiuſmodi non eſt quantitas continua ſeu diſcreta.
Solutio. *Reſp.* Ariſto: in meth: ponere ſpecies quantitatis magis eſſentiales, hîc autem in communi, & logicè, in quantum ineſt ſubſtantiæ per modum menſuræ. verùmtamen ſi magnitudo & multitudo non capiantur in communi: ſed potiùs in quantum multitudo cauſatur ex diuiſione magnitudinis: tunc coincidunt magnitudo & continuū, multitudo & diſcretum. *Ad aliud*, de poſitione, illa diuiſio data eſt penes materiam, ſiue ea, ex quibus componitur quātum materialiter. Quantitas autem continua, habet poſitionem in continuo, vt poſtea patebit.
9. *Item*, ordo membrorum primæ diuiſionis non eſt bonus: diſcretum enim pręcedit continuum, quia principium diſcreti ſcilicet vnitas, præcedit principium continui, ſcilicet punctum: igitur quantitas diſcreta erat præponēda, & non continua.
Solutio. *Reſp.* quantitas continua præponitur in diuidendo quantitati diſcretæ, eò quòd ſecundum eſſe continuum ſit prius diſcreto, cùm cauſetur diſcretū ex diuiſione continui. Secus verò res ſe habet in determinādo, & exequēdo: tunc enim diſcretum præcedit continuum, quia principium diſcreti pręcedit principium continui: vnitas enim non eſt ſimplicior puncto, qui habet poſitionem in continuo.

CAP. III.

An numerus ſit Quantitas.

Numerus. ARGVITVR, quòd numerus non ſit ſpecies quantitatis diſcretę: omnis ſpecies eſt vna, quia eſt diſtincta ab alijs, & vna in ſe vnitate ſpecifica ſed partes numeri abinuicē ſemper ſunt ſeparatę: igitur nō poſſūt facere vnum: & per conſequens numerus non eſt ſpecies quātitatis diſcretę.
Solutio. *Reſp.* numerus eſt vna ſpecies quātitatis & vnus formaliter à ſua forma ſpecifica, quæ eſt propria diſcretio: vt in numero quinario exiſtēs in quinque vnitatibus, ita quòd quinq; vnitates ſint materia quinarij: & propria diſcretio exiſtēs in illis quinq; vnitatib. eſt forma ſpecifica ipſius quinarij: verùmtamē huiuſmodi forma eſt ſine proprio nomine: poteſt nihilominus vocari ra-

cati ratio, per quam conuenit quinario diuiſibilitas, & propria forma. *Contra*: Omne accidēs habet vnū ſubiectum: ſed numerus non habet vnum ſubiectum: igitur non eſt vnū, nec conſequenter vna ſpecies quantitatis. Maior patet: Minor probatur, quia numerus eſt in diuerſis ſubiectis, puta in diuerſis vnitatibus materialibus. *Reſp.* aliquid eſſe in diuerſis ſubiectis bifariam poteſt intelligi: vno modo, quòd ſecundùm ſe totum, ſit in duobus ſubiectis; & ſic fieri non poteſt, vt vnum accidens numero ſit in diuerſis ſubiectis: alio modo ratione ſuarum partiū, ita quòd vna pars ſit in vno ſubiecto, & alia in alio; & ſic vnum accidens numero poteſt eſſe in diuerſis ſubiectis. Sed *dices* ex illis vnitatibus non fieri aliquid vnum per ſe, ſicut neque ex illarum ſubiectis fit vnum per ſe. *Reſp.* quòd ex illis vnitatibus fit vnum diſcretum per ſe, nempè aggregatione, non autem ex ſubiectis fit vnum per ſe; ideo nihil prohibet quòd ſit maior vnitas in accidente, quàm in ſubiecto. *Contrà*: Accidens capit vnitatem ſuam à ſubiecto, in quo eſt: igitur non poteſt eſſe maior vnitas in accidente, quàm in ſubiecto. *Reſp.* accidens capere vnitatem materialem à ſubiecto, non autē formalem, proinde maiorem poteſt habere vnitatem formalem quàm ſubiectum; nō enim neceſſe eſt, quòd omne accidens habeat vnum ſubiectum numero; ſed ſufficit, quòd habeat vnū ſubiectum aggregatione: eſt enim numerus multitudo ex vnitatibus aggregata: multitudo, inquā, formalis, quæ ex talibus vnitatibus conſurgit; nam multitudo materialis eſt multitudo ſubiectorum habentium tales vnitates. Igitur cauſa formalis numeri, eſt vnio ſuarum vnitatum ſub forma diſcretionis, quæ prouenit ab vltima vnitate numeri, quæ largitur ſibi nomen, & rationem, vt denarius capiat atq; ſortiatur formam & ſpeciem numeri denarij, à decima vnitate. vnde quamuis illę vnitates vniantur ſub forma diſcreti; non tamen vniuntur ſub forma continui, quia non vniuntur per aliquam copulationem ad aliquem terminum communem. Itaq; cauſa materialis, ſunt res, vt decem leones ſunt res, in quibus eſt numerus denarius: cauſa finalis eſt menſuratio ſubſtantiæ: cauſa efficiens, quantùm ad ſuum eſſe formale, eſt anima numerās. Eſt ergo numerus numeratus, res ipſæ, quę numerantur: numerus numerans effectiuè, anima: numerus numerās formaliter, quantitas formaliter exiſtēs in rebus numeratis. *Contrà*: Multitudo non eſt quantitas ſed relatio; multum enim & paucum pertinent ad genus relationis. ſed numerus eſt multitudo: ergo non eſt quantitas. Cōfir. quia omne compoſitum ex indiuiſibilibus, eſt indiuiſibile, ſed numerus conſtat ex indiuiſibilibus, puta ex vnitatibus, quæ ſunt indiuiſibiles: igitur numerus eſt indiuiſibilis, & per conſequens non eſt quantitas, quia quantitas diuiditur. *Reſp.* multitudo capitur dupliciter, relatiuè & abſolutè, ſcilicet vt opponitur pauco, vel vt opponitur vnitati: primo modo concedo: ſecundo modo nego; multitudo enim eſt in genere quantitatis. Ad confirmationem licet compoſitum ex indiuiſibilibus, quatenùs ſpectat ad formam continui, ſit indiuiſibile; ſub forma tamen diſcreti, eſt diuiſibile: vnde etſi numerus ſit diuiſibilis; ratione nihilominùs aggregationis, componitur ex vnitatibus indiuiſibilibus, quæ manent ſemper diſtinctæ, & indiuiſibiles: vnitas enim non eſt quantitas actu, ſed potentia; quia per ſui relationē cauſat quantitatem ſcilicet numerū; numerus enim habet ſubiectum vnum vnitate aggregationis: quia ſicut vnus numerus eſt vnus, vnitate aggregationis; ita ſufficit vnitati indiuiduali alicuius numeri, quòd habeat vnū ſubiectum, vnitate aggregationis. *Contrà*, vna ſpecies vnius generis non fit ex altera; quia ſpecies ſunt ab inuicē diſtinctæ. ſed numerus fit ex quantitate continua, nempè ex diuiſione continui, 3. *Phyſ.* igitur nō eſt ſpecies quantitatis. *Reſp.* ex vna ſpecie in communi non fieri alteram, quia nulla ſpecies recipit aliam ſibi ęqualem; benè tamē ex indiuiduo vnius ſpeciei, fit indiuiduum alterius, puta ex continuo fit diſcretū, continuo non manēte, ſicut ex aqua fit ignis, aqua nō manēte. *Contrà*, nulla ſpecies cōuertitur cū ſuo genere. ſed numerus conuertitur cū quātitate: igitur non eſt ſpecies quantitatis. Maior patet: minor probatur, quia omnis quantitas eſt numerus: quia eſt diuiſibilis in partes: ergo ipſa eſt numerus ſuarum partiū. *Reſp.* minor eſt falſa, & ad probationem dicitur, quòd duplex ſit numerus actualis & potentialis: actualis autem eſt ſpecies quantitatis diſcretæ, ſicut Socrates ſeparatus actu à Platone, facit numerum binarium. Numerus potentialis eſt aliquarum partiū continui in toto exiſtentium, ſicut duodecim ſigna zodiaci, dicitur numerus potentialis; quia eſt continuus, quemadmodum tempus vocatur numerus motus: huiuſmodi autē numeri potentia deducitur ad effectum per ſeparationem partium. *Contra*, nullum tranſcendens eſt ſpecies quantitatis; quia tranſcendentia nō continentur ſub genere. ſed numerus eſt tranſcendens; quia componitur ex vnitatibus, vnum autem conuertitur cum ente: ergo numerus non eſt ſpecies quantitatis. *Reſp.* vnum accipitur dupliciter: vno modo vt eſt principiū numeri, qui eſt ſpecies quantitatis diſcretæ; & ſic ſignificat aliquid ſecundùm continuitatē indiuiſum: alio modo accipitur tranſcendenter, in quantum conuertitur cum ente; & ſic eſt aliquid ſecundùm formam indiuiſum; & tale eſt principium numeri tranſcendentis, qui reperitur in omnibus generibus, & non in prædicamento quantitatis: nā duo puncta, quæ nullam habent quantitatem, dicuntur habere numerum. Punctum igitur, ſiue angulus eſt vnum tranſcendens, non autem eſt vnum principium numeri, quantitatis diſcretæ; quia non habet quantitatē. *Contra*, ſi numerus eſt ſpecies quantitatis: aut eſt numerus numerans, puta anima hominis: aut numerus numeratus, ſcilicet res extra animam: ſed neutro modo eſt dicendū; quia anima non eſt quantitas, & res numeratæ ſunt ſubſtantiæ & non quantitates: ergo quod prius. *Reſp.* quòd triplex eſt numerus, numerans, numeratus, & formalis: tertius eſt ſpecies quantitatis; eſt enim forma diſcretionis numeratorū, quo res formaliter ſunt numeratæ, vel in numero poſitæ. Iſte autem poteſt dici numerus numerans per comparationem ad res numeratas: atque ita duplex eſt numerus numerans, effectiuus, & formalis. Patet ergo quomodo numerus ſit ſpecies quantitatis.

De prædic. quātitatis.

Solutio.

Solutio.

CAP. IV.

An numerus ſit vnus ſecundùm ſpeciem, ſi habeat aliquas ſpecies, & ſit in anima tanquam in ſubiecto.

Numerus quid.

PRo intellectu iſtius dubij ſciēdum, quòd numerus eſt aggregatio vnitatum ad aliquod vnum totum complens aggregationem ordinatam, & hoc complens eſt vltima vnitas, vt vltima eſt: & non quidem, vt vnitas, ſicut in quinario quinta vnitas, & in ſenario ſexta: vnde per appoſitionem & remotionem vltimę vnitatis, variatur ſpecies numeri: propterea dicit Philoſ. quòd bis tria non faciunt ſex; quia oportet formam ſenarij ab vltima vnitate accipere, quatenus eſt finis præcedentiū vnitatū. Hoc ergo modo ſcilicet ab vltima vnitate, numerus dicitur vnus ſecundùm ſpeciem. *Contra*, numerus eſt quantitas diſcreta, in qua quælibet pars manet diſcreta, & diſtincta ab alia parte: igitur non eſt vnus ſecundùm ſpeciē. *Reſp.* quòd in numero aliquid ſe tenet per locum materiæ: aliquid verò per locum formæ, vt aggregatio vnitatum ſe tenet, ex loco materiæ: vltima verò vnitas ex loco formæ, ex qua numerus dicitur vnus ſecundùm ſpeciem. *Contra*, bis tria faciunt ſex: & ter tria faciunt nouem; & tamen numerus non conſtituitur per vltimā vnitatē. *Reſp.* quòd bis tria faciunt ſex materialiter, nō autē formaliter; quia deficit vltima vnitas ſenarij: numerus enim conſtituitur replicatione vnitatum, ſicut linea ex fluxu puncti. *Contra*, vna vnitas eſt eiuſdem ſpeciei cum alia: ergo non plus poteſt vna vnitas eſſe forma numeri quā alia: & per conſequēs numerus nō habet ſuā vnitatē ſpecificā ab vltima vnitate. *Reſp.* vnitas conſideratur dupliciter: vno modo, vt vnitas eſt: alio modo vt forma numeri, quæ eſt vltima vnitatū, & complementū aggregationis vnitatū: primo modo vnitas nō eſt forma numeri, ſed ſecundo: & ſic in diuerſis numeris, ſunt diuerſæ formæ, pro diuerſitate aggregationis vnitatū. Pro

5. Metaph.

De prædicamento quantitatis

ſecundo dubio arguitur, quòd numerus nõ habeat ſpecies, hoc modo; Sicut ſe habet vt linea ad aliam; ità vnus numerus ad alium, ſed maior & minor linea non differunt ſpecie, quia magis & minus non reddunt ſpeciem diuerſam: igitur maior & minor numerus non differunt ſpecie: & per conſequens numerus non habet ſpecies. *Reſp.* numeros diſtingui ſpecie, non ſecundùm magis & minus; ſed ſecundùm diuerſas formas. Prę̈terea, illa ſimilitudo non recipitur; quia linea eſt quantitas continua, cuius quęlibet pars ſeruat formam continui: numerus verò eſt quantitas diſcreta, quę ſequitur formam, non quantitatem ſubiecti, vnde ſortitur diſtinctionem, vt ſenarius diſtinguitur à ternario, à formę diuerſitate. *Contrà*, vna ſpecies non conſtituit aliam ſpeciem, vt rationale non conſtituit irrationale. ſed vnus numerus conſtituit alium, vt ternarius conſtituit quaternarium, & quaternarius quinarium: igitur non ſunt ſpecie diſtincti. *Reſp.* vna ſpecies non conſtituit aliam formaliter, ſed bene materialiter; tot enim vnitates ſunt in bis tribus; quod in numero ſenario, ideoque bis tria faciunt numerum ſenarium materialiter. *Contra*, illa non differunt ſpecie, ad cuius deſtructionem ſequitur deſtructio alterius; remoto enim homine, non remouetur equus neceſſariò: ſed remoto vno numero; neceſſe eſt alium remoueri: nam non exiſtente binario; non erit ternarius, ſimiliter de aliis: igitur numeri non diſtinguuntur ſpecie. *Reſp.* quòd duplex ſit deſtructio, vna ſpecifica & formalis; & ſic ad deſtructionem vnius numeri, non ſequitur deſtructio alterius: alia eſt materialis, prioris, & poſterioris; & hoc modo deſtructo priori numero: deſtruitur poſterior materialiter, non autem formaliter.

An numerus habeat ſpecies.

Pro intellectu tertij dubij ſciendum, quod numerus eſt in rebus tanquam in ſubiecto; omne enim accidens eſt in illo ſubiectiuè, quod denominat. ſed numerus res numeratas denominat: igitur ſubiectiuè eſt in rebus numeratis. Confirmatur, quia numerus realiter cauſatur ex diuiſione continui 3. *Phyſ.* ſed continui diuiſio nõ eſt in anima; quia nulla anima exiſtente, adhuc continuum poſſet diuidi in partes: igitur numerus ſubiectiuè eſt in rebus numeratis. *Contra*, vnum accidens requirit vnum ſubiectum. ſed numerus eſt accidens: igitur requirit vnum ſubiectum. ſed extra animam non eſt vnum ſubiectum, ſed plura, vt ſenarius, ſex ſubiecta, puta ſex homines; numerus ergo ſi extra animam eſt ſubiectiuè; non habet vnum ſubiectum. *Reſp.* quòd numerus habet vnum ſubiectum vnitate aggregationis; quia ſicut numerus eſt vnus vnitate aggregationis; ita habet vnũ ſubiectum, vnitate aggregationis. Exempli gratia, ſicut parietes, pauimentum, & tectum abſolutè ſunt plura ſubiecta: reſpectu autem formæ domus, ſunt vnum ſubiectum; ita quatuor boues, abſolutè ſunt quatuor ſubiecta: ſed reſpectu numeri quaternarij, ſunt vnum ſubiectum. *Contra*, ratio numerandi eſt in numerante, tanquam in ſubiecto, ſed talis eſt in anima; numerare enim eſt in anima: ergo quod prius. *Reſp.* ratio numerandi actiua eſt in anima numerante; ſed illa non eſt diſcreta quantitas: ſicut clariùs patet in quarto phyſ.

CAP. V.

De Oratione.

An numerus ſit in anima.

ORATIO, quæ numeratur inter ſpecies quantitatis, ſi capiatur pro ſecunda intentione fundata ſuper aliquo ſigno complexo, cum ſit reſpectus quidam, & non ens reale, non eſt in prædicamento. ſi verò accipiatur pro ſigno mentali vel ſcripto, primo modo eſt conceptus; & ſic eſt in prima ſpecie qualitatis: ſecundo modo eſt vox; & ſic eſt in ſecunda ſpecie qualitatis. ſi verò accipiatur pro menſura ſyllabarum vocis; ſic eſt ſpecies quantitatis, quia eſt menſura ſyllabæ longæ vel breuis. menſura verò eſt quantitas, ſiue ratio quantitatis. Eſt autem quantitas diſcreta, quia eius partes non copulantur ad aliquem terminum communem, ſed manent ſeparatæ, & diſtinctæ abinuicem, capientes vnitatem, & formam ab aggregatione ipſarum inter ſe. Conueniunt autem numerus & oratio; quia ſicut ille incipit ab vnitate; ita oratio ab indiuiſibili litera: oratio autem non eſt ipſæ literæ; ſed ipſarum literarum intrinſeca menſura. *Contra*, omnis quantitas eſt menſura ſubſtantiæ, ſic vt dictum eſt, quòd quantitas hîc deſcribitur prout eſt menſura ſubſtantiæ. ſed oratio eſt menſura vocis, vox autem non eſt ſubſtantia: igitur oratio non eſt quantitas. *Reſp.* quòd licet oratio primò non menſuret ſubſtantiam; menſurat tamen aliquid quod tenet locum ſubſtantiæ, nempe ipſam vocem prolatam, quæ eſt ſubiectum ipſius. *Contra*, vox prolata eſt continua; quia paſſionis vocis ſunt continuitas, melodia, dearticulatio ſonorum, quæ menſura vocis eſt continua: igitur oratio eſt quantitas continua & non diſcreta. *Reſp.* licet in voce ſit melodia, continuitas quantùm ad eius ſonum; in ea tamen eſt diſcontinuitas, quantùm ad eius figurationem & formationem ſonorum literarum, & ſyllabarum: quæ planè menſura prolationis, dicitur formaliter oratiò, ideoque eſt formalis & diſcreta. *Contra*, oratio non eſt ſpecies quantitatis diſcretæ; illud enim quo menſuratur aliquid longum vel breue, eſt continuum, & non diſcretum. ſed talis eſt oratio: ergo, &c. Maior patet, quia diſcretum non menſurat continuum. ſed longum & breue ſunt in continuis: minor patet in textu; dicit enim philoſophus, quòd oratio menſuratur ſyllaba longa & breui. *Reſp.* quòd illud, quo menſuratur longum & breue per ſe, eſt bene continuum, non autē ſi fuerit per accidens: modò ſyllaba dicitur longa, vel breuis per accidens, ſcilicet gratia temporis, in quo profertur. *Contra*, ſi oratio eſſet quantitas diſcreta; nõ eſſet vna, quia partes manēt à ſe inuicem diſcretæ. *Reſp.* quòd quamuis partes orationis maneant diſtinctæ; vniuntur tamen ſub vna forma aggregationis, & ordinationis, qua ordinãtur ad vnum totum completum. *Contra*. omnis ſpecies debet eſſe quid incomplexum, ſed oratio eſt quid complexum: : igitur non eſt ſpecies quantitatis. *Reſp.* quòd oratio, vt eſt quædam ſonorum aggregatio ſub longitudine, vel breuitate prolatorum, abſtrahit à complexione, & incomplexione: atque ita alio modo hîc accipitur oratio, & alio modo in lib. perihermenias. Patet ergo quomodo oratio ſit quantitas diſcreta.

CAP. VI.

De linea, & ſuperficie.

Species quantitatis continuæ.

QVANTITATIS continuæ quinque ſunt ſpecies, linea, ſuperficies, corpus, tempus, locus. Eſt enim quantitas continua, cuius partes copulãtur ad aliquem terminum communem, vt partes lineæ copulantur ad punctum: partes ſuperficiei ad lineam, ſecundùm quod eſt in latum diuiſibilis, partes corporis ad ſuperficiem: partes temporis ſcilicet præteritum, & futurum ad inſtans: partes loci ad eundem terminum communem, ad quem particulæ locati corporis copulantur. Duplex eſt autem quantitas ſubſtantiam menſurans: vna ſcilicet intrinſeca, quia ſcilicet ſubiectiuè eſt in eo, quod menſurat; & ſic linea, ſuperficies, & corpus dicuntur quantitates intrinſecæ; quia ſubiectiuè ſunt in ſubſtãtia, quam menſurant: locus verò, & tempus extrinſecæ.

Linea quid.

Eſt autem linea longitudo ſine latitudine, teſte Euclide, cuius extremitates ſunt duo puncta; quia linea, vt dicunt Mathematici, cauſatur ex fluxu puncti in continuum, & directum. Cùm verò punctus ſit indiuiſibilis; propterea ex eius fluxu cauſatur diuiſibile ſecundum longum, id eſt, longitudo, ſine latitudine: fluxus ergo ille puncti in directum, dicitur lineæ materia: punctus verò terminãs per modum finis, & principium alterius copulans, forma lineæ nuncupatur: fluxus autem ille intelligendus eſt nõ ſecundùm modum localem; ſed ſecundùm tranſumptionem, ſicut principium per ſuam eſſentiam dicitur fluere in cauſatum; ſic enim dicitur in libro de cauſis, quòd prima cauſa plus influit quàm quæcunque ſecunda: & talis fluxus eſt accipiendus in propoſito.

Superficies.

Porrò, ſuperficies eſt longitudo cum latitudine ſine profunditate: cuius ratio eſt; quia ſuperficies cauſatur imginariè ex fluxu lineæ in rectum: ideoque ſuperficies habet longitudinem à linea: à fluxu autem lineæ in latum, habet latitudinem. Quoniam autem linea non poteſt intelligi fluere in profundum; propterea ſuperficies eſt ſine profunditate: cuius extremitates ſunt duæ

lineæ:

lineæ:fluxus enim ille,à quo ſuperficies cauſatur,incipit à linea,& terminatur in lineam. *Contra*, linea & ſuperficies non ſunt accidentia: igitur non ſunt quantitates. Antecedens patet: quia omne accidēs habet ſubiectum ſibi adæquatum: ſed iſta non ſunt huiuſmodi; quia non datur aliquod ſubiectum, quod non habeat longitudinem,latitudinem,& profunditatem. *Reſp.* non eſt neceſſe,quòd omne accidens habeat ſubiectum ſibi adæquatum, ita quòd in eodem ſubiecto non ſint alia accidentia,ſicut eſt de linea, & ſuperficie: nam linea eſt in eodem ſubiecto cum ſuperficie, & ſuperficies in eodem cum corpore: & ita punctus in eodem ſubiecto, cùm eo,in quo eſt. *Contra*, nulla quantitas eſt ens priuatiuum; ſed poſitiuum, & reale. ſed linea & ſuperficies ſunt huiuſmodi,probatur per definitionem earundem: nam linea eſt longitudo ſine latitudine: & ſuperficies eſt latitudo,ſine profunditate: ergo ſunt entia priuatiua. *Reſp.* quòd illa dicuntur entia priuatiua ſecundùm quid,non ſimpliciter: quia linea dicit priuationem latitudinis, & ſuperficies priuationem profunditatis; vtrumq; tamen eſt ens poſitiuum, & reale: nam linea eſt quātitas vnius dimenſionis: ſuperficies verò duarum dimenſionem. *Contra*, omnis terminus eſt indiuiſibilis:nam ſi poſſet diuidi; vna pars terminaret alteram: atq; ita non niſi gratia partis terminaretur. ſed ſuperficies eſt diuiſibilis: ergo non eſt terminus communis,ad quem partes corporis terminantur. Præterea, perfectum & imperfectum non variant ſpeciem. ſed linea, & ſuperficies reſpectu corporis ſe habent vt perfectum & imperfectum: igitur non diſtinguuntur ſpecie. Adde, quòd linea includitur in ſuperficie:igitur nō eſt ſpecies diſtincta; illa enim quę diſtinguuntur ſpecie,vnum non includitur in alio. *Reſp.* ſuperficies eſt indiuiſibilis ſecundùm profunditatem,& tali reſpectu dicitur terminus corporis. Ad primam cōfirma: linea & ſuperficies ſecundùm perfectionem eſſentialem variant ſpeciem, non autem ſecundùm eſſe materiale;quia alia eſt definitio lineæ, alia verò ſuperficiei. Ad aliam confir. linea includitur in ſuperficie materialiter,non autem formaliter;quia nō ſe tenet ex parte formæ ſuperficiei, ſiue corporis. *Contrà*: Terminare ſiue copulare,ſunt actus ipſius formæ. ſed pūctus eſt materiale principium lineæ, & non formale: igitur partes lineæ non terminantur ad punctum. *Reſp.* punctus poteſt conſiderari dupliciter: vno modo,vt continuat, & terminat partes lineæ inter ſe; & ſic tenet locum formæ: ſi verò conſideretur in ſuo fluxu cauſante lineam;ſic tenet locum materiæ reſpectu lineæ.

CAP. VII.

De corpore.

CORPVS,multis modis poteſt conſiderari: vno modo pro altera parte compoſiti viuētis; & ſic eſt pars ſubſtantiæ, & reducitur ad prædicamentum ſubſtantiæ: alio modo pro toto compoſito ſubſtantiali; & ſic angelos non eſſe dicimus corpora: tertio modo pro trina dimenſione, qua menſuratur ipſa ſubſtātia, & ſic eſt quātitas.Eſt enim corpus longitudo,latitudo, cum profunditate:cuius extrema ſunt duæ ſuperficies: corpus enim imaginariè cauſatur ex fluxu ſuperficiei in profundum: ideoq; à ſuperficie habet latitudinem,& longitudinem: à fluxu verò ſuperficiei profunditatem. quoniam autem ille fluxus à ſuperficie, terminatur ad ſuperficiem; propterea extremitates corporis ſunt duæ ſuperficies in actu. Ex quo patet, quòd aliquod ſit principium quantitatis,non tamen eſt quantitas,vt punctus: & aliquid ſit quantitas,quod non eſt principium quantitatis, vt corpus. Denique aliquid eſt quod ſimul eſt quantitas, & principium quantitati,vt linea,& ſuperficies. Tres ſunt autē dimenſiones corporis, longitudo,latitudo,& profunditas,quia ſex ſunt differētiæ corporis naturalis,ſurſum,deorſum,extrema longitudinis: dextrum,ſiniſtrū, extrema latitudinis: ante & retro extrema profunditatis. Cùm autem omnis motus, ſiue fluxus, intelligatur fieri ad aliquam differentiā poſitionis, & omnis dimenſio, ex fluxu intellectuali alicuius indiuiſibilis cauſetur, inde fit,vt ex illis ſex differentijs poſitionis,non niſi tres dimenſiones cauſentur. *Contrà*, corpus eſt ſpecies ſubſtantiæ:ergo non eſt ſpecies quātitatis. *Reſp.* corpus duobus modis poteſt accipi: vno modo pro ſubiecto trinæ dimenſionis,& ita eſt ſpecies ſubſtantiæ: alio modo pro actuali trina dimenſione, & ſic non eſt ſubſtantia, ſed quantitas. *Contrà*, ſpecies ſunt diſcretæ ab inuicem. ſed ſuperficies, & corpus non diſtinguuntur,quia non inuenitur ſuperficies ſine profunditate: igitur corpus & ſuperficies non ſunt quantitatis ſpecies diſtinctæ. *Reſp.* quòd licet illa non ſint ſeparata ſecundùm eſſe,ſeparantur tamen ſecundùm rationem definitiuam, ſuperficies enim abſtrahit à profunditate, non autem corpus: proinde quum diuerſam habeant rationem definitiuam, ſpecie diſtinguuntur. De prædic. quantitat.

CAP. VIII.

De loco & tempore.

QVOD locus & tempus ſint ſpecies quantitatis continuæ,patet:quia tum partes loci, tum etiam temporis copulantur ad vnum terminum communem:nam partes temporis copulantur ad tempus præſens, ſiue nunc,partes verò loci copulantur ad eūdem terminum, ad quem copulantur particulæ corporis locati. Quòd verò ſint diſtinctæ ſpecies quantitatis, patet ex definitione vtriuſque:Tempus enim eſt numerus motus ſecūdùm prius & poſterius: locus verò eſt ſuperficies corporis continentis immobilis primùm. Habēt præterea terminos diſtinctos,ad quos partes copulātur: partes quoque temporis ſunt ſucceſſiuæ:loci autem ſunt permanētes.Ex quo patet,quòd tempus & locus non ſolùm ſunt quantitates cōtinuæ, verùm etiam ſpecie diſtinctæ. Reuera tempus eſt menſura motus ſecundùm prius & poſterius,id eſt, menſura prioris & poſterioris in motu: atque ita eſt menſuratiuum ſubſtantiæ: durationes autem ſubſtantiarum menſurantur tempore, & per conſequēs tempus eſt quantitas. Eſt autem tempus non in rebus, quas menſurat,ſed in primo mobili:locus verò in locante,& non in locato quod menſurat. Porrò locus habet aliquod materiale, quod eſt vltima ſuperficies corporis continentis, & ſic non eſt ſpecies quantitatis continuæ diſtincta à ſuperficie,quia eſt vltima ſuperficies corporis continentis:vt dicitur 4.*phyſ.* habet etiā aliquid formale, puta immobilitatem, & ſic non eſt ſpecies quantitatis continuæ:proinde Ariſt. 5.*meth.* non enumerauit locum inter ſpecies quantitatis, vnde Commētator dicit apud Ariſtotelem,locum non eſſe ſpeciem quātitatis: in prædicamentis verò aſſerit locurum fuiſſe ſecundùm illorū ſententiam,qui dicebant locum eſſe ſpatium æquale locato: quod reprobatur ab Ariſtotele 4.*phyſ.* Præterea, particulæ loci & corporis non terminantur ad aliquem terminum communem, quia particulæ corporis terminantur ad ſuperficiem, non autem particulæ loci, nam locus eſt ſuperficies: & partes ſuperficiei non terminantur ad ſuperficiem. Reſpondēt aliqui,quòd locus ſit ſuperficies ambiens,& terminans: quæ continetur ſub ſuperficie in communi. Sed contra prædicta non temere poſſet aliquis ſic arguere, ſcilicet quòd tempus non ſit quantitas:Species continetur per ſe ſub ſuo genere,quia genus prædicatur in eo quod quid de ſuis ſpeciebus. ſed tempus non continetur per ſe ſub quantitate, quia eſt quantitas per accidens 5.*meth.* eò quod habeat ab alio ſcilicet à motu & mobili, à quibus dependet in genere cauſæ materialis,& efficientis: non eſt ergo per ſe continuū,nec conſequenter eſt quantitas. Confirmatur, quia tempus eſt quantum per motum,eſt enim menſura motus:igitur motus eſt ſpecies quantitatis: nam ſi eſt cauſa, vt ſit tempus quantitatis ſpecies, à fortiori ipſe erit quātitas, atque ita eſſent ſex ſpecies quantitatis continuæ. *Reſp.* tempus formaliter eſt quantitas, quia continuitas formalis intrinſeca, quā copulatur ad vnum terminum communem,non ineſt illi à motu, & à mobili,ſed ſecūdùm eſſe & eſſentiam eſt, licet continuitatem accipiat à motu, & mobili: idcirco in genere cauſæ materialis,& efficientis dicitur quantitas per accidens. Ad confirmat: Tempus. Locus.

De prædic. quantitatis

Tempus.

tempus eſt quantitas propter motum effectiuè : nec tamen ſequitur quòd motus ſit quantitas ; quia eſt cauſa temporis æquiuoca, & non vniuoca, in qua non habet locum illa regula poſterioriſtica: Propter quod vnumquodq; tale, & illud magis. *Contra*, Motus localis primi mobilis, in quo eſt tempus ſubiectiuè, per prius eſt continuus, quàm ſit tempus, à quo accipit tempus continuitatem. Quare, ſi ille motus non eſt quantitas; nec etiam tempus. Confirmatur, quia cuius partes non copulantur ad aliquem terminum communem, nequaquam dicitur quantitas, ſed partes temporis ſunt huiuſmodi, cũ ſint ſucceſſiuæ, & non habeant permanentiam, vt præteritum, & futurum: ergo quod prius. *Reſp.* Motus localis ſecundum eſſe eſt continuus, non autem ſecundum eſſentiam eius, quæ eſt vbi; res enim ponitur in genere ſecundum eius eſſentiam. Ad confirmationem, licet partes temporis non ſint ſimul in permanentia; ſunt tamen ſimul in ſucceſſione, & in fieri: quod quidem ſufficit ad hoc, vt copulentur ad aliquem terminum communem: ſiquidem in ſucceſſione, abſque interruptione, vna pars ſequitur aliam, quæ ſic conficiunt totum ſucceſſiuum: partes enim temporis ſunt in ſucceſſione cõtinua in ipſo nunc, ſiue in inſtanti, qui eſt terminus communis eaſdem partes copulans. Nunc duobus modis accipitur: vno modo, vt eſt ſecũdùm alterum, & ſic eſt tempus: alio modo ſecundùm ſe, & ſic dicitur indiuiſibile copulans partes temporis: & hoc modo non eſt tempus, neq; pars temporis. Itaque, partes temporis nõ ſunt ſimul permanẽter, ſed ſucceſſiuè: vna enim alteri ſuccedit neceſſariò: & hoc ſufficit quòd ad terminum communem copulẽtur. *Contra:* Numerus eſt quãtitas diſcreta. ſed tempus eſt numerus, 4. *phyſ.* igitur tempus eſt quantitas diſcreta, & non continua. Adde, quòd numerus non ſit ſine anima numerante; ſed tunc eſſet ens rationis, & non ens reale. Igitur ſi tempus eſt ens rationis; nequaquã dicetur quãtitas: prædicamenta enim ſunt entia realia. *Reſp.* quòd tẽpus non eſt ſimpliciter numerus; ſed eſt numerus motus menſurati per ipſum: cùm hoc tamen eſt ſimpliciter quantitas continua: ſicut vlna eſt numerus panni, vel alterius rei mẽſuratæ per ipſam, quum tamen vlna ſit quãtitas continua. Mobile producit motum, motus tempus, tempus verò numerat motum: per ſe autẽ non competit tempori numerare, ſed quatenus eſt determinatum ad certum numerum partium. per ſe verò eſt quantitas cõtinua; cuius partes ſibi neceſſariò ſuccedunt in ipſo nũc: conſignificat nihilominus numerum, ob determinatam partium ad certum numerum collationem. In motu nãque tria conſiderantur: indiuiſibilis ſubſtãtia eius, quod mouetur: cuius menſura eſt nunc, ſiue inſtans: protenſio eius continua, quod in ſpatium continuum mouetur, cuius menſura eſt tempus: diuiſio prioris partis ſpatij, quam dereliquit, cuius menſura eſt præteritum: & menſura adiacens ei, quod abijcitur, eſt tempus præſens: atq; ita ſunt tres differentiæ temporis, aliter menſura non eſſet proportionata menſurato; ſed huiuſmodi menſuræ non ſunt intrinſecæ motui formaliter, ſicut eſt vbi, aut quale fluens, quemadmodum dicitur in phyſicis. *Contra:* Quantitas eſt diuiſibilis in partes integrales. ſed præteritum, & futurum non ſunt partes integrales, ſed ſubiectiuæ; quia omne tempus præſens, eſt tempus: & omne tempus futurum, eſt tempus: igitur non eſt quantitas. Confirmatur, quia diuiſibilitas per ſe competit quantitati. ſed tempori competit ratione motus; tempus enim eſt diuiſibile, quia motus eſt diuiſibilis: vt dicitur 4. *phyſ.* ergo quod prius. *Reſp.* quòd tempus diuiditur in partes integrales præteritum & futurum: cùm verò ſit homogeneum, quælibet pars eius, eſt eiuſdem rationis cum toto: proinde ita præteritum dicitur tempus, ſicut futurum. *Ad confirm.* tempus eſt per ſe diuiſibile eſſentialiter, & intrinſecè: licet effectiuè diuidatur ad diuiſionem motus, vt dicitur 4. *phyſicorum.* Locus accipitur multis modis: vno modo pro habitudine locantis corporis, vel pro ſuperficie eius ad locatum, & ſic eſt in genere relationis: alio modo pro virtute infuſa ipſi loco à primo locante, quæ eſt generatiua, & conſeruatiua locati, & ſic eſt in ſecunda ſpecie qualitatis: alio modo pro ſuperficie corporis continentis: *Locus*, inquit philoſophus 4. *phyſ.* *Eſt terminus corporis continentis immobilis primum*: dicit enim locus non abſolutè ſuperficiem, ſed ſitum, & ordinem ad totum corpus ſphæricum cœli, quod habet immobilitatem, & fixionem propter immobilitatem centri, & polorum. Quapropter locus pro ratione ſua formali dicit determinatam diſtantiam reſpectu cœli & centri, quæ planè diſtantia remanet eadem, & immobilis. Præterea, locus dicit continens recipiens influentiam à primo locante. His ergo de cauſis locus dicitur immobilis. quantum verò ſpectat ad ſuum materiale, locus eſt mutabilis, ſed hoc modo ſecundùm Albertum, locus non eſt quantitas; ſed potiùs quatenus eſt quædam diſtantia, in qua diſtenditur tota corporis quantitas. *Contra*, quantitas non agit, non generat, neque conſeruat: quia non eſt de genere actiuorum. ſed locus agit, generat, & conſeruat: igitur non eſt quantitas. Confirmatur, quia quantitas eſt in aliquo ſubiecto: locus verò non eſt in aliquo ſubiecto, non enim eſt in locante, quia ſic moueretur ad motum locantis, ſed locus eſt immobilis: neque in locato, quia tunc eſſet menſura extrinſeca. *Reſp.* locus vt eſt generans, & conſeruans non eſt quãtitas, ſed qualitas, nempè virtus deſuper delapſa. *Ad confirm.* locus ſubiectiuè eſt in locante: & ad probationem, locus dicitur immobilis rationibus ſupradictis.

Nunc.

Numerus.

Solutio.

Tria in motu

Locus multipliciter accipitur.

Definitio

CAP. IX.

De proprietatibus & communitatibus quantitatis.

TRES numerantur à philoſopho quãtitatis proprietates: quarum prima eſt, quantitati nihil eſſe cõtrarium: ratio eſt, quia quantitas in materia, ſiue in ſubſtantia materiali præcedit omnia contraria: igitur non habet contrarium. Probatur, quia contraria recipiuntur in materia per motum, & mutationem; eò quod ab eodem ſubiecto mutuò ſe expellunt: ſubſtantia verò ſubijcitur motui ratione quantitatis; quia mobile eſt diuiſibile: ſubſtantia eſt indiuiſibilis: diuiſibilis verò ratione quãtitatis, per quam ſubijcitur motui. Præterea, quantitas ſecundùm ſuam eſſentiam, non habet motum, neque contrarietatem: quatenus verò dicitur terminus rei naturalis, ſic inuenitur in ea contrarietas generaliter accepta, pro quacunque repugnãtia perfecti, vel imperfecti. Et ſic in quantitate eſt motus, cui ſufficit contrarietas ſecundùm perfectum & imperfectum; non enim neceſſe eſt, vt motus ſemper ſit inter formas contrarias: nam de minus albo ad magis album eſt motus, non tamen inter formas contrarias. Itaque, ſi contrarietas accipiatur pro repugnantia formarum actiuarum, & paſſiuarum, ſic in quantitate non eſt contrarietas, & hoc modo intellexit Ariſt. Quòd ſi *dixeris* locum centri, & primi mobilis valdè ab inuicem diſtare: ergo ſunt ad inuicem contrarij, & per conſequens quantitati aliquid eſt contrarium. *Dici* poteſt, quòd huiuſmodi loci poſſunt conſiderari dupliciter: vno modo abſolutè ſecundùm ſe, & ſic non habet contrarium: nec etiam eſt motus de vno ad alterum. vnde quamuis maximè diſtent diſtantia locali; non tamen diſtantia formali, quæ eſt de ratione contrarietatis: alio modo quatenus ſunt informati diuerſis qualitatibus; & ſic ſunt in prædicamento qualitatis. Patet ergo, quomodo quantitati nihil eſt contrarium. *Contra:* In quocunq; prædicamento eſt motus; in eodem eſt contrarietas, quia omnis motus eſt de contrario in contrarium. ſed in quantitate eſt motus 5. *phyſ.* igitur &c. Contrarietas confirmatur, quia omne quod corrumpitur, à ſuo contrario corrumpitur. ſed quantitas corrumpitur: igitur à ſuo cõtrario: & per conſequens quantitas habet contrarium. *Reſp.* quod poteſt quantitas conſiderari ſecundùm ſuam ſimplicem eſſentiam, ſicut conſideratur à methaphyſico: vel ſecundùm vnum ſimplicem conceptum, ad quẽ omnia ſuæ coordinationis reducuntur, ſicut conſideratur à logico, & hoc modo in quantitate non eſt motus, neque mutatio: ſi verò conſideretur in quantum eſt terminus corporum naturalium; ſic in quantitate eſt motus, & contrarietas, non quidem ſimpliciter & abſolutè;

Surſum & deorſum.

Inſtantia.

ſed

ſed ſecundùm rationem perfecti,& imperfecti, in ordine ad aliquam determinatam formam, quæ ſibi determinat maximum,& minimum in quantitate. *Ad confirm.* quantitas non corrũpitur per ſe;ſed per accidens,ſecundùm eſſe quod habet in ſubiecto, quod ſubiectum ſubſtat contrarijs qualitatibus. *Contra*, Numerus & oratio ſunt ſpecies quantitatis,& tamen habent contraria,quia numerus par contrariatur numero impari, & oratio vera orationi falſæ,& hyems æſtati, & dies nocti, & linea curua lineæ rectæ,& alba nigræ, quæ omnia ſpectant ad quantitatem: ergo quod prius. *Reſp.* numerum non contrariari alteri numero ratione quantitatis; ſed potiùs ratione paritatis, & imparitatis: quæ quidem oppoſitio ſpectat ad qualitatem: ſimiliter linea recta & curua ratione rectitudinis, & curuitatis, quæ ſunt qualitates. Prætereà, verum, & falſum non ſunt in oratione,vt eſt quantitas;ſed potiùs vt eſt qualitas. Item, tempora habent contrarietatem ex acceſſu,& receſſu ſolis, non autem,vt ſunt quantitates: ſimiliter dies,& nox ſecundùm qualitatem obſcuram,& lucidam. Omnia ergo hæc dicuntur habere contrarietatem ratione qualitatis, non autem quantitatis.

CAP. X.

Secunda proprietas.

SECVNDA proprietas quantitatis eſt, quòd quantitas non ſuſcipit magis,& minus. In cauſa eſt, quia ſuſcipere magis & minus denotat perfectius eſſe, vel minus perfectum ſpecificum. Sed eſſe ſpecificum quantitatis eſt indiuiſibile,quia ſpecies ſe habent ſicut numeri, quibus addita vnitate,mutatur eorum ſpecies: eodem quoque modo,addita,vel remota qualibet parte quanti,variatur ſpecies quantitatis:quantitas ergo nõ ſuſcipit magis & minus. Præterea maius & minus, magis & minus differunt; nam maius & minus denotant maiorem partium numerum, & ſic bene vna quantitas eſt maior altera,& conſequenter quantitas ſuſcipit maius & minus. Magis autem & minus dicunt intenſionem,& remiſſionem formæ ſpecificæ, & ſic quantitas non ſuſcipit magis & minus. *Contra,* Quantitas perfectius eſſe habet in quaternario:ergo ſuſcipit magis & minus, quia magis & minus perficitur ſecundum eſſe quantitatis. *Reſp.* quamuis magis & minus dicatur perfici ſecundùm eſſe diuerſarum ſpecierum, eò quod vna ſpecies ſit altera perfectior,in proprio tamen eſſe vnius ſpeciei non perficitur: quod quidem maximè ſpectat ad ſuſceptionem magis & minus. *Contrà*, inæquale ſuſcipit magis & minus, & tamen inæquale eſt quantitas: ergo quantitas ſuſcipit magis & minus. *Reſp.* æquale vel inæquale accipiuntur dupliciter: vno modo pro fundamento, ſiue fundamentaliter,& ſic æqualitas ſuſcipit magis, vna enim res alteri magis æqualis quàm altera: alio modo formaliter pro ipſa æqualitate, & ſic non recipit magis & minus. *Contrà*, vbi reperitur maximum, reperitur magis & minus. ſed in quantitate reperitur maximum; quia circulus maximè diſtat à figuris angularibus: & illæ ſunt quantitates: ergo quantitas recipit magis & minus. Confirmatur, quia in quantitate eſt motus: ergo magis & minus: conſequentia patet, antecedens eſt Ariſt. ſicut dictum eſt. *Reſp.* circuli, anguli, & huiuſmodi dicũtur quantitates ſecundùm extẽſionem, & capacitatem: proprietas autem quantitatis intelligenda eſt, quòd quantitas non ſuſcipit magis & minus intenſiuè & ſpecificè. Eadem facilitate ſoluitur confirmatio, in quantitate enim inueniuntur maius & minus extenſiuè, non autem intenſiuè:nã per augmentationem, augetur quãtitas,per diminutionem verò decreſcit, & diminuitur. De prædic. quantitat.

CAP. XI.

Tertia proprietas.

PROPRIVM eſt quantitati ſecundùm eam æquale,vel inæquale dici. Pro cuius rei notitia ſciendum, quòd æqualitas & inæqualitas poſſunt conſiderari dupliciter, communiter, & ſtrictè. Communiter autem æqualitas eſt conuenientia aliquarum rerum in aliqua proprietate:quarum neutra excedit alteram: quæ ſanè proprietas indifferenter tribui poteſt quantitati, & qualitati, nam duo alba æquè intenſa dicuntur æqualia: ſimiliter duo grãmatici dicuntur æquales: & ſic non accipitur in præſenti. Strictè verò æqualitas, eſt conuenietia aliquarum rerum in quantitate ſecundum ſpeciem, non autem ſecundùm numerum: vt ſecundùm duas lõgitudines duo corpora dicuntur æqualia vel inæqualia. Similiter ſecũdùm duos numeros duæ res numeratæ dicuntur æquales,vel inæquales;æqualia enim dicuntur,quæ ſeipſa nõ excedunt: exceſſus autẽ ſumitur ex parte menſuræ:menſura verò ex parte quantitatis. Proprium ergo eſt quantitati dici æquale, vel inæquale. *Contrà*, Æqualitates ſunt relationes:non ergo ſunt quantitates, quia prædicamẽta ſunt ab inuicem diſtincta. Antecedens probatur,quia ſecundùm æqualitatem aliquid dicitur æquale, & ſecũdùm inæqualitatem inæquale. Confirmatur,quia duo homines,qui præditi ſunt eadem virtute ad aliquid agẽdum,vel ferendum,dicuntur æquales: virtus tamen nõ eſt in prędicamento quantitatis,ſed qualitatis:igitur ſoli nequaquam competit quantitati ſecũdùm eam æquale vel inæquale dici. *Reſp.* Æquale vel inæquale dici ſecundum quantitatem, intelligi debet ſecundùm circũſtantiam cauſæ efficientis propinquæ, non autem cauſæ formalis; ſola enim cauſa effectiua æqualitatis eſt quantitas: formalis verò poteſt eſſe in prædicamento relationis. *Ad confir.* Qui ſunt æquales in virtute, cõgruentis dicuntur ſimiles,quàm æquales. Poſſunt quoq; dici ęquales,quatenus ipſa virtus,in qua ſunt æquales, per quandam ſimilitudinem,quantitas nominatur. *Contrà*, paſſio non eſt eiuſdem prædicamenti cum eo, cuius eſt paſſio, & proprietas. ſed æqualitas, & inæqualitas ſunt quantitates,vt patet ex earum definitionibus: igitur non ſunt propriæ paſſiones quantitatis. Confirmatur,quia linea non dicitur æqualis numero: igitur hæc proprietas non competit omni quantitati. Adde, quòd æquale,& inæquale opponuntur contradictoriè:igitur dicuntur de alijs prædicamentis, & per conſequens non eſt propria paſſio quantitatis. *Reſp.* quòd maior veritatem habet in prædicamento ſubſtantiæ, non autem in alijs prædicamentis,in quibus nõ eſt neceſſe, vt paſſio ſit in alio prædicamento,nam paſſio qualitatis, eſt in prædicamento qualitatis:ſimiliter quantitatis. Ad primam confir. non eſt neceſſe, vt quælibet quantitas alteri quantitati ſit ſimilis,ſed ei tantùm,cui comparatur: linea verò nõ comparatur numero,ideò non eſt opus,vt ſit æqualis numero. Ad aliam confirmationem, inæquale non ſonat non æquale, vt ſint contradictoriè oppoſita, ſed potiùs id, quod habet quantitatem excedentem, vel exceſſam: quia ſcilicet excedit,vel exceditur. Quòd ſi inæquale dicat non æquale, ſic opponuntur contradictoriè, vt dicuntur de omni ente.

Sed de quantitate ſatis.

Æquale.

Inſtantia.

Solutio.

Inſtantia.

Solutio.

DE PRÆDICAMENTO RELATIONIS.

COORDINATIO GENERVM ET SPECIERUM IN GENERE AD ALIQUID.

Prædicamentalis	Relatio	*tranſcendens, vt diuina.*
Per ſe	Prædicamentalis	*Per accidens,vt capitis ad animal.*
Realis	Per ſe	*Rationis,vt generis ad ſpecies.*
Secundùm ſe	Realis	*ſecundum dici,vt virtutis ad vitium.*
Simplex	ſecundum eſſe	*mixta,vt ſcientia ad ſcibile.*
Per eadem nomina	ſimplex	*per diuerſa nomina,vt patris ad filium.*
Sub eiſdem formis	per eadem nomina	*ſub diuerſis formis,vt inæqualis ad inæquale.*
Simile	ſub eiſdem formis	*æquale.*

De prædic. relationis

CAP. I.

De nomine iſtius prædicamenti.

Ad aliquid NOmen iſtius prædicamenti dicitur ad aliquid: ratio eſt, quia eorum natura, quæ ſunt in hoc prædicamento, dependet ad aliud, tanquam ad terminum, cuiuſmodi dependentia aptè ſignificatur per hoc nomen ad aliquid. Apud alios autem nomen iſtius prædicamẽti, eſt relatio, non relatiuum, neque ad aliquid: quorum ratio eſt, quia genus de ſuis ſpeciebus, & omnibus ſub ſe contentis, per ſe, & eſſentialiter prædicatur. ſed hoc nomen relatio eſt huiuſmodi, non autem relatiuum, vel ad aliquid: ergo aptiori nomine vocabitur relatio, quã relatiuum, vel ad aliquid. Minor patet, quia per ſe contenta in iſto prædicamento, ſunt abſtracta, cuiuſmodi ſunt paternitas, filiatio, ſimilitudo, & huiuſmodi, de quibus per ſe, & eſſentialiter prædicatur hoc nomen relatio: non autem hoc nomen relatiuum, ſiue ad aliquid. *Relatio.* Quòd autem concreta, non ſint huiuſmodi relatiua, vel ea, quæ ſunt ad aliquid in concreto, non ſint in iſto prędicamento tãquam ſpecies, vel per ſe inferiora, ſic probari poteſt: Quod eſt aggregatum ex rebus diuerſorum prædicamentorum, non eſt per ſe in aliquo vno genere; quia quod per ſe eſt in genere, eſt ens per ſe vnum: *6. meth.* ſed aggregatum ex diuerſis generibus, non eſt per ſe vnum, neque per ſe ens; nam album propter duplex eſſe quod ſignificat, non eſt in genere *3. Ethicorum*: ſed quod ſignificatur per terminum concretum accidentalem, eſt aggregatum diuerſorum generum: ergo non eſt per ſe in aliquo prædicamento: atque ita pater, filius, ſimilia, cùm ſint nomina concreta, non ſunt per ſe in prędicamento. *Item* arguo per regulam primi poſterioris: *Regula.* Omnis propoſitio negatiua eſt vera, in qua ſpecies vnius generis, remouetur à ſpecie alterius generis: vt nullus leo eſt linea. Si ergo pater, & filius ſunt per ſe in prædicamento relationis; iſta erit vera: nullus homo eſt pater: nullus homo eſt filius: nullus homo eſt ſimilis; quia negatur ſpecies prædicamenti relationis à ſpecie prædicamenti ſubſtantiæ. *Conciliatio.* *Dici* poteſt ad hæc, quòd hoc nomen ad aliquid conſideratur dupliciter: vno modo, quatenus hæc præpoſitio, ad, denotat habitudinem termini ad terminum ad quem, ſicut paternitas ſignificat habitudinem patris ad filium, tãquam ad terminum ad quẽ; & hoc modo. Ad aliquid, & relatiuum, ſunt nomina Synonyma, & neutrum eſt genus generaliſſimũ: alio modo, poteſt conſiderari, vt denotat habitudinem viæ ad terminum. Exempli gratia, paternitas habet habitudinem ad filium, non tanquam termini ad terminum, patris ad filium; ſed potiùs tanquam viæ ad terminum: & tunc hoc nomen ad aliquid, eſt Synonymum cum hoc nomine relatio. Quapropter, ſicut relatio prædicatur per ſe de ſpeciebus illius prædicamenti, & eſt genus generaliſſimum; ita & ad aliquid. Virtus & vitium de principali ſignificant habitus; connotant tamen reſpectum; *1. Diſtinct.* quia virtus eſt virtuoſi virtus. Diſtinguuntur autem relatiua ſic: quædam ſunt relatiua ſecundùm dici, vt virtutis ad vitium, quæ de ſuo principali ſignificato nõ important relationem, ſed de connotato, quia competit eis aliqua relatio: alia ſunt relatiua ſecundùm eſſe, quæ *Dici.* de ſuo principali ſignificato important relationem; vt pater & filius, duplum & dimidium, dominus & ſeruus. *2. Diſtinct.* Secunda diſtinctio, duplex eſt relatio: quædam relatio rationis, vt generis ad ſpecies, quæ ſcilicet dependent ab intellectu: alia eſt relatio realis, quæ ſcilicet poteſt exiſtere ſine actu intellectus. Ad relationem autem realem quinque ſunt neceſſaria: primum eſt ſubſtantia, ſubiectum relationis, vt homo: deinde fundamentum, vt generatio: tertium, terminus à quo ſcilicet pater: quartum, terminus ad quem, filius: quintum relatio, vt paternitas. *3. Diſtinct.* Tertia diſtincta, relationum realiùm, quędam ſunt reales in altero extremo tantùm; & ſunt illæ, quarum alterum extremum dependet ab altero, non autem è contra, vt relatio ſcientiæ ad ſcibile, non autem ſcibilis ad ſcientiam: nam ſcientia non poteſt eſſe ſine ſcibili; ſed bene poteſt eſſe ſcibile ſine ſcientia. Similiter relatio creaturæ ad creatorem, non autem è contra; quia crea-tura non poteſt eſſe ſine creatore, ſed bene creator [illegible] creatura. Aliæ ſunt reales in vtroque termino, quarum [illegible] ſcilicet extrema dependent à ſe mutuo, vt relatio patris ad filium. Ad realem ergo relationem extrema debent eſſe realia, ideoque relatio generis ad ſpeciem, eſt relatio rationis. Debent extrema eſſe realiter diſtincta, propterea relatio eiuſdem ad idem, eſt relatio rationis. Debent eſſe eiuſdem ordinis: hinc eſt quòd relatio creatoris ad creaturam eſt rationis. Ex quo patet, quòd aliqua relatio partim realis eſt, partim rationis. *[illegible] ra-[illegible] ra-[illegible]* Quando extrema ſunt realia, realiter diſtincta, non ſecundùm eundem ordinem, ſicut relatio ſcibilis ad ſcientiam, creatoris ad creaturam; tunc eſt relatio rationis: quia creator poteſt eſſe ſine creatura, & ſcibile ſine ſcientia. ſed è cõuerſo, ſcientiæ ad ſcibile, & creaturæ ad creatorem, eſt realis. Quarta diſtinctio, quædam ſunt relationes diſquiparantiæ, quarum extrema ſunt alterius, & alterius rationis, vt paternitas, & filiatio. *4. Diſtinct.* Aliæ ſunt relationes æquiparantiæ, quarum extrema ſunt eiuſdem rationis, vt ſimilitudo, & æqualitas. Relatiuum æquiparantiæ eſt, quod ſub eodem nomine nuncupatur cum ſuo correlatiuo, quod ex eo prouenit; quia vtrumque importat relationem eiuſdem ſpeciei, atque ſuper eandem formã ſpeciei fundatur, vt ſimilis ſimili ſimilis: quia quæcunq; ſignificant eandem ſpecificam formam; eodem nomine nuncupantur. *Æquiparantia.* Sed relatiuum diſquiparantiæ eſt, quod ſub alio nomine refert ſuum correlatiuum; & tale eſt duplex, ſuprapoſitionis, & ſuppoſitionis. Primum eſt, quòd ſecundùm ſuum fundamentum, ponitur ſupra ſuum correlatiuum, vt pater, quantum ad generationem actiuum, ponitur ſupra filium. Sed relatiuum ſuppoſitionis eſt, quod ſecundùm ſuum fundamentum ponitur ſub correlatiuo; vt filius, quantum ad generationem paſſiuam, ponitur ſub patre. *Suppoſitionis* Quoniam verò illa non ſignificant eandem formam in ſpecie; ideò non habent idem nomen. Item, quædam ſunt relationes aptitudinales, vel fundamentales, quę ſcilicet requirunt terminum ſolùm in aptitudine, & prædicantur de ſuis fundamentis per ſe, in ſecundo modo dicendi per ſe: nec etiam diſtinguuntur prædicamentaliter, aut realiter ab ipſis fundamentis, ſicut aſſimilabilitas; nam ſi non eſſet, niſi vnũ album in mundo; adhuc tamen foret aſſimilabile alteri albo, quod poſſet in rerum natura ſubſiſtere. *5. Diuiſio.* *Aptitudinales* Aliæ ſunt relationes actuales, quæ requirunt fundamẽtum & terminum actualiter exiſtere, cuiuſmodi eſt ſimilitudo: ſi enim ſolùm eſſet vnum album, licet ipſum eſſet aſſimilabile; non tamen eſſet ſimile. *Actuales.* Porrò, talis relatio prædicatur contingenter de ſuo fundamento, à quo etiam diſtinguitur realiter. Item, relatio actualis eſt duplex: quædam eſt intrinſecus adueniens, quæ poſitis duobus extremis, neceſſariò immediatè conſurgit; vt poſitis duobus albis, immediatè, & neceſſariò cõſurgit ſimilitudo: *6. Diuiſio.* dicitur autem intrinſecus adueniens, quòd conſequitur immediatè naturam fundamenti, ſcilicet albedinis, & termini: *Intrinſeca.* alia eſt relatio extrinſecus adueniens, quæ poſito fundamento, & termino, non neceſſariò immediatè conſurgit relatio, vt poſita potentia actiua ignis, & potentia paſſiua ſtuppæ, ignis non agit in ſtuppam, niſi debita eorundem approximatio præceſſerit. *7. Diuiſio.* Item, relationum intrinſecus aduenientium, quædam diſtinguuntur realiter à fundamento, vt paternitas à generatione ſiue potentia generandi, & ſimilitudo à qualitate: nam ſi vna qualitas eſſet in mundo; non eſſet ſimilitudo: ſi verò alia generaretur, eius eſſet ſimilitudo: igitur realiter diſtat à fundamento. *Diſtincta realiter.* Alia quæ non diſtinguitur realiter, vt creatio: nam ſi poneretur iſta relatio, ſcilicet creatio diſtincta à ſuo fundamento, nempe à creatura; tunc fundamentum ipſa creatura poſſet conſiſtere ſine termino ſcilicet ſine Deo, quod eſt falſum, ſicut inferiùs latius patebit. *Conditiones relationis intrinſecus aduenientis.* Porrò, conditiones relationis realis actualis intrinſecus aduenientis ſunt quatuor: quarùm prima, quòd extrema ſint realia; ita quòd in ratione fundandi, & terminandi, non dependeant ab intellectu: ſecunda, quòd ſint realiter diſtincta: tertia, vt ex natura extremorum, & non per actum collatiuum

fiat

fiat intellectus: poſtrema conditio, quòd inter extrema ſit mutua habitudo, nempè quod mutuam habeant adinuicem dependentiam. Deinde obſeruandum eſt, quæ ſint conditiones eius, vt conſtitui poſſit in prædicamento relationis. Hæc vtique ſunt illi opus: in primis, vt ſit relatiuum ſecundùm eſſe, & non ſecundùm dici, per quod excluduntur virtus, & vitium, & alia relatiua ſecundùm dici: deinde, vt importet relationem realem, & per hoc remouentur omnes ſecundæ intentiones: poſtea, vt illa relatio ſit actualis: & in hoc ſeparantur relationes aptitudinales, fundamentales: quartò, quòd intrinſecus adueniat, per quod excluduntur ſex vltima prædicamenta, quę important relationes extrinſecus aduenientes. Item, quædam relationes vocantur prædicamentales, quia fundantur ſuper re alicuius prædicamenti: aliæ verò tranſcendentes, quarum ſunt quatuor genera. primum genus earum eſt relationum, quæ competunt enti, in quantum eſt ens, ſcilicet in quantum abſtrahit à prædicamentis, & eorum paſſionibus: & huiuſmodi ſunt ordi͂is, & diſtinctionis, quæ habentur inter ens, & eius paſſiones, quæ ſunt vnum, verum, bonum, res, aliquid. ſecundum genus eſt relationum identitatis, & diuerſitatis; idem enim & diuerſum diuidunt ens. tertium ſuperioris, & inferioris, vt generis, & ſpeciei. Tales autem relationes poſſunt conſiderari dupliciter, formaliter, & fundamentaliter: primo modo ſunt reſpectus derelicti in obiecto per actum comparatiuum intellectus; & ſic ſunt relationes rationis: ſecundo modo ſunt reales tranſcendentes; quia fundantur ab intellectu ſuper aptitudines rerum: quartum genus cõtinet relationes, quæ ſunt in Deo. Relatio originis, quia filius eſt à patre, non autem pater à filio; ſolam enim emanationem dicit, ad quam non ſequitur eſſentiæ diuerſitas. In diuinis eſt ordo ſecundùm productionem; ideò ibi eſt ordo naturalis originis, qui prouenit ex eo, quod eſt vnum producens, & aliud productum. Item, relationis ordo poteſt haberi ex parte fundamenti. verbi gratia, ad relationem ſimilitudinis inter Platonem & Socratem, Plato eſt ſubiectum, candor eſt fundamentum, Socrates eſt terminus: inde ſequitur ſimilitudo, quæ dicitur relatio; quia Plato eſt ſimilis Socrati in candore. Poſitis his tribus, neceſſariò conſurgit relatio realis, actualis, intrinſecus adueniens, quæ propriè eſt genus generaliſſimum; quia prædicatur de multis, & habet ſub ſe ſpecies. Porrò, ſi ſolus Plato eſſet in mundo, quamuis eſſet albus; nemini tamen aſſimilaretur. Ex parte ſubiecti relatio dicitur alia reperiri in ſubſtantia corporea: alia verò in ſubſtantia incorporea. Ex parte fundamenti 5. metha. ad aliquid traditur ab Ariſt. huiuſmodi diuiſio, vnum & multa, actio & paſſio, menſura & menſurabile. In primo fundamento, id eſt, in vna quantitate fundatur relatio æqualitatis. Illi planè ſunt æquales, qui habent vnam quantitatem, non quidem numero; ſed magnitudine, & extenſione. Similiter relatio inæqualitas fundatur in multitudine; vel diuerſitate quantitatum. Secundum fundamentum actio, & paſſio, eſt relatio patris ad filium in generatione. Tertium eſt relatio, quæ eſt inter ſcientiam & ſcibile: obiectum enim, ſiue ſcibile ſe habet, vt menſura ſcientiæ; cùm veritas ſcientiæ petenda ſit ex veritate rei, quæ ſcitur: ſed omnes relationes iſtius tertij fundamenti pertinent ad relatiua ſecundum dici. Ex parte termini, alia ſunt eiuſdem rationis in vtroque termino: vt vicinus, amicus, conſanguineus: quæ vocantur relatiua æquiparantiæ; quia eodem nomine appellantur: alia ſunt diuerſæ, & dicuntur relatiua diſquiparantiæ: quorum alia ſunt ſuperiora, vt pater, & magiſter: alia inferiora, vt filius, & ſeruus, ſuperpoſitionis, & ſuppoſitionis. Sed de diſtinctione relationum ſatis.

CAP. II.

De prædic. relationis

An relatio ſit genus generaliſſimum.

PRo intellectu iſtius quæſtionis ſciendum, quòd prędicamenta Accidentium diſtinguuntur ſecũdùm diuerſos modos prædicandi de prima ſubſtantia. Quoniam verò prædicamentum Relationis ſpecialem habet modum prædicandi de prima ſubſtantia, nempè ſecundùm mutuam dependentiam, vnius ad alterum; propterea ponitur prædicamentum diſtinctum ab alijs prędicamentis. Relatio verò actualis intrinſecus adueniẽs, eſt genus generaliſſimum; prædicatur enim de pluribus differentibus ſpecie: igitur eſt genus generaliſſimũ. Præterea illud eſt genus generaliſſimum, quod non habet genus ſuperueniens. ſed Relatio intrinſecus adueniens, eſt huiuſmodi; quia nihil prędicatur de Relatione quidditatiuè, niſi ens. ſed ens non eſt genus: igitur Relatio intrinſecus adueniens ſſt genus generaliſſimum. Relatio autem extrinſecus adueniens eſt communis ſex prædicamentis: non ergo eſt vnius prædicamenti. Relatio rationis pendet ex opere intellectus: decem autem prædicamenta, ſunt extra opus intellectus: igitur non poteſt efficere hoc prædicamentum. Neque Relationes reales tranſcendentes, vt idenditas, & diuerſitas, quia nõ ſunt alicuius determinati generis: cùm idem & diuerſum diuidãt quodlibet genus entis. Reliquum eſt ergo, vt Relatio intrinſecus adueniens, ſit generaliſſimum diſtinctũ ab alijs generibus. Præterea, illud dicitur generaliſſimũ, quod ſecundùm vnum ſuum conceptum, ſeu rationem dicitur de omnibus ſuis inferioribus, ſicut ſæpius dictũ eſt. ſed Relatio intrinſecus adueniens eſt huiuſmodi; dicitur enim de ſuis inferioribus ſecundùm vnam rationem vnius ad alterũ: quia omnes ſpecies relationis habent hunc modum denominandi ſubſtantiam, nempè in comparatione ad aliud: igitur eſt genus generaliſſimum. Nota tamen, quòd referri ad aliud dicitur dupliciter: vno quidem modo denominatiuè, & accidentaliter, vt ſunt Relatiua ſecundùm dici, ſcientia & habitus, & ſimilia, quibus competit prima definitio relatiuorũ, quam quidam Platoni attribuunt: alio modo eſſentialiter, quæ ſcil. de principali ſignificato important relationem, vt pater & filius; pater enim eſſentialiter refertur ad aliud: ſcilic. ad filium: fieri enim non poteſt vt ſit pater, quin habeat relationem ad filium. Et hæc ſunt Relatiua ſecundùm eſſe, quibus competit ſecunda definitio, quam dicunt eſſe Ariſtotelis: ex quo colligitur, quòd Socrates, qui eſt pater, accidentaliter refertur ad aliud; quia de ſuo formali ſignificato, non importat relationẽ; ſed refertur ad aliud, per aliquid quod ſibi accidit, puta per paternitatem, vel aliquid huiuſmodi. Relatio verò eſt illud, quo aliquid dicitur formaliter referri; quia pater formaliter refertur ad filium paternitate: & hac de cauſa relatio dicitur ad aliquid.

Relatio genus generaliſſimum.

Referri ad aliud dupliciter.

Relatio refertur.

CAP. III.

Argumenta.

PRimvm *arguo*, quòd eſſe ad aliud non ſit propria ratio, qua iſtud prædicamentum ab alijs diſtinguatur: ſicut eſſe in, nullius prædicamenti eſt proprius modus; ſed aliqua alia res, cuius eſſe in, eſt modus; ita & à ſimili eſſe ad aliud nullius prædicamenti eſt modus; ſed eſt aliqua alia res, cui conuenit talis modus. Confirmatur, quia ille conceptus non contrahit ens eſſentialiter; quia conceptus abſolutus non includitur in conceptu reſpectiuo. ſed conceptus entis eſt abſolutus, quia ens poteſt concipi, nullo alio intellecto: ergo non includitur in conceptu relationis; & per conſequens non contrahitur hoc prædicamentum. Ad hæc accedit, quòd ratio formalis relationis eſt ad aliud, ratio verò formalis entis non eſt ad aliud: igitur ratio formalis relationis non includit ens; & per conſequens prædicamẽtum relationis de ſuo formali ſignificato, eſt non ens. ſed prædicamẽta ſunt entia realia: igitur relatio in numero prædicamẽtorum haberi non poterit. *Reſp.* ſimilitudinem non eſſe bo- 1.

Solutio.

G 3 nam

De prædic. relationis nam; quia eſſe in aliquo, eſt quidam reſpectus aptitudi-
nalis, ſeu fundamentalis, à ſuo fundamento, nequaquã
diſtinctus; ideoq; non poteſt facere ſpeciale genus præ-
dicamentale. ſed eſſe ad aliud, eſt quidam reſpectus for-
malis actualis, diſtinctus realiter à fundamento. *Ad con-
firm.* conceptus entis abſtrahit ab vtroque, ſicut diuiſum
à ſuis partibus diuidentibus: & cùm dicitur, ens intelli-
gi, nullo alio concepto, dicitur hoc non ſolùm compe-
tere abſoluto, quatenus diuiditur à reſpectiuo; verùm-
etiam enti in communi diuiſo, quatenus ſecundùm ſuã
rationem non eſt ad ſe, neque ad aliud. *Ad aliam* confir-
mationem, quemadmodum homo ex ſua ratione ſpeci-
fica, eſt homo formaliter, & non per alia priora conten-
ta, in ſua quidditate; ita relatiò per ſuam rationem ſpeci-
ficam, eſt ad aliud, licet non omnia priora ſua intrinſeca
ſint ad aliud formaliter. Quòd ſi *dixeris*, relationem non
dicere per ſe vnum cõceptum, quia compoſitum ex ab-
ſoluto & reſpectiuo, non dicit per ſe vnum. *Reſp.* quòd ex
potentia eſſentiali, & actu proprio, fit per ſe vnum. ſed
ens, quod includitur quidditatiuè in relatione, ſicut &
in alijs generibus, dicit entitatem potentialem reſpectu
relationis contrahentis, & determinantis ipſum ens ad
certum genus: igitur ex ente & propria relationis ratio-
2. ne, bene fit vnus per ſe conceptus relationis. *Item*, nul-
lum æquiuocum eſt genus, quia genus prædicatur vni-
uocè de ſuis inferioribus, non autem æquiuocum. ſed
relatio eſt quoddam æquiuocum; quia dicitur de rela-
tione reali, & relatione rationis: igitur nõ eſt genus. *Reſp.*
maior conceditur, minor verò diſtinguitur; nam relatio
poteſt dupliciter cõſiderari: vno modo in generali, qua-
tenus dicitur de relatione reali, & relatione rationis, in-
trinſecus & extrinſecus adueniente, & ſic relatio non eſt
vniuocum, neq; genus: alio modo capitur pro relatione
intrinſecus adueniente; & ſic relatio eſt genus genera-
Inſtantia. liſſimum. *Contrà*: Prædicamentum diſtinctum, habet di-
ſtinctas ſpecies, & diſtinctas differentias. ſed relatio non
eſt huiuſmodi: quia non habet differentias, & ſpecies,
niſi ex altero, vt dicitur 5. *meth.* In quo ſpecies & differẽ-
tiæ relationis aſſignantur ſecundùm differentias abſo-
lutorum. Ad hæc accedit, quòd prædicamentum debet
eſſe primum principium. ſed relatio non poteſt eſſe pri-
mum principium; quia inter omnia prædicamenta, eſt
Solutio. maximè dependens: ergo quod prius. *Reſp.* relationem
habere ſuas ſpecies & differẽtias diſtinctas; ſed quia ſunt
minùs notæ propter tenuitatem ipſius relationis, nobis
innoteſcunt per differentias abſolutorum. *Ad aliam con-
firm.* non eſt neceſſe, vt prædicamentum ſit principium
ſimpliciter in quolibet genere; ſed ſufficit ſi fuerit primũ
in genere eſſe cauſæ formalis, & ſic relatio dicitur prin-
cipium: quia prædicatur de ſubſtantia ſecundùm mutuã
dependentiam vnius ad alterum. Habet autem relatio
Triplex dependentia. dependentiam cauſalem, ſubiectiuam & obiectiuam:
ideoq; minoris eſt entitatis: prima ſpectat ad omnem ef-
fectum: ſecunda ad accidentia: tertia ad reſpectiua. *Item*,
eſſentiæ prædicamentorum ſunt immixtæ. ſed eſſentia
relationis non eſt immixta; quia omnibus rebus inueni-
tur relatio: igitur relatio non eſt prædicamentum. Con-
firmatur, quia omne principium debet eſſe ens reale ex-
tra animam: vnde 5. *met.* ens reale diuiditur in decẽ præ-
dicamenta ſed relatio non eſt ens reale, ſed rationis, quia
comparationem quam dicit ad aliud, eſt opus rationis,
3. quia eſt actus comparantis: ergo quod prius. *Reſp.* mino-
Solutio. rem veram eſſe in relatiuis ſecundùm dici, quæ mixta
ſunt omnibus generibus: non autem in relatiuis ſecun-
dùm eſſe; non enim omnis homo eſt pater, aut dominus
&c. *Ad confirm.* relatio quæ eſt prædicamentum, non eſt
comparatio actualis, ſiue actus comparandi; talis enim
actus ſitus eſt in ratione; ſed eſt habitudo & forma, ſe-
cundùm quam vna res comparatur alteri, quam quidem
comparationem præſupponit comparatio, quæ eſt a-
ctus rationis comparantis: ſicut pater nullo intellectu
exiſtente, eſt actu comparabilis; ſed actu non compara-
4. tur, niſi per actum intellectus. *Item*, nullum ens reale ac-
quiritur ſubiecto de nouo, ſine mutatione ipſius ſubie-
cti: ſed relatio acquiritur ſine mutatione ſubiecti; nam
Petro modò Ioannes non eſt ſimilis, deinceps fit ſimilis,
Petro remanente penitus immutato: igitur relatio non
eſt ens reale, & per conſequens non eſt generaliſſimum.
Confirmatur, quia tunc eſſent duo generaliſſima, ſcilicet re-
latiuum & correlatiuum; quoniã ſunt ſimul natura. Item,
per relationem aliquid acquiritur, quod prius non erat,
puta aliqua mutatio reſpectiua, inſenſibilis; & ſic ſubie-
ctum aliquo modo mutatur: quia aliter nunc, quã prius,
licet talis mutatio non ſit ſenſibilis. *Ad confir.* Reſpondet
Magnus Albertus, quòd relatiuum quatenus eſt gene-
raliſſimum, non habet correlatiuum, niſi quantum eſt
determinatum in ſpecie; & hoc modo ſibi conuenit cor-
relatiuum, ſicut pater & filius, & ſimilia. Cùm ergo rela-
tio intrinſecus aduenĩes habeat ſpecialem modum præ-
dicandi de prima ſubſtantia, & denominandi ipſam, eſt
genus diſtinctum ab alijs; licet enim commune omnib.
prædicamentis accidentium eſſe in ſubiecto; proprium
tamen eſt relationis ad aliud ſe habere: importat ſiquidẽ
aliquam naturam realem ab alijs prædicamentis diſtin-
ctam. Eſt autem aliqua habitudo in rebus, alioqui ordo
in entibus non inueniretur; & per conſequẽs eſſent im-
perfectę: omnia ſiquidem deſiderant ſummum bonum:
porrò, inter res, quæ deſiderant ſummum bonum, & rẽ
deſideratã, eſt habitudo, quæ eſt relatio, & ens ſpeciale.
Et reuera, ſecluſo omni opere intellectus, quædam res
inter ſe magis, minuſq; conueniunt; nam vnum album
magis cõuenit cum altero albo, quàm cum nigro. Eſt er-
go relatio ens reale, faciens vnum prædicamentum. Itẽ, *Relatio eſt prædicamentum.*
relatio non eſt ſubſtantia, neq; accidens: igitur non eſt
prædicamentum diſtinctum: conſequentia patet, quia
omne prædicamentum, aut eſt ſubſtantia, aut accidens. 5.
Antecedens probatur; quia relatio non eſt ſubiectũ, ſed
accidit ſubiecto: igitur non eſt ſubſtantia. Non eſt acci-
dens; quia omne accidens eſt in ſubiecto. ſed relatio nõ
eſt in alio, ſed ad aliud: igitur non eſt accidens. Confirm.
quia omne genus habet diſtinctas ſpecies, & differẽtias.
ſed Ariſtoteles non explicat has ſpecies diſtinctas rela-
tionis: igitur relatio non eſt diſtinctum prædicamẽtum.
Reſp. quòd relatiua non ſolùm ſunt ad aliud, verùmetiam *Solutio.*
ſunt in alio, non quidem, vt albedo, & quantitas, acci-
dentia abſoluta, ſed vt accidentia reſpectiua, quæ ordi-
nant ipſum ſubiectum, vt paternitas ordinat patrem ad
filium, & ſimilitudo ſimile ad ſimile. *Ad confir.* relatio cõ-
muniter ſumpta, habet genera ſubalterna, vt relatio diſ-
quiparantiæ, ſine determinatione alterius extremi: cùm
alterius verò extremi determinatione accepta, vt pater-
nitas, filiatio, habet ſpecies: cùm determinatione autem
ſubiecti, vt hæc paternitas, hæc filiatio, hoc duplũ; tunc
habet indiuidua. *Item*, prædicamentum debet eſſe ens 6.
reale. ſed relatio non eſt ens reale, probatur: quia quod
eſt medium inter duo contradictoria, non eſt ens reale;
medium enim ſapit naturam extremi. ſed relatio eſt me-
diũ inter duo contradictoria; quia inter ens, & non ens,
eſt contradictio, quæ eſt relatio: quia ſicut ens opponi-
tur non enti; ita viciſſim non ens opponitur enti. ſed ac-
cidens quod eſt in non ente, vt in ſubiecto, eſt non ens:
igitur relatio non eſt vnum prædicamentum. *Soluitur*,
relatio media inter duo contradictoria, eſt ens, & rela-
tio rationis; non tamen continetur ſub relatiuo, quod
eſt prædicamentum. *Item*, cuiuslibet vnius generis ſunt 7.
tantùm duæ primæ ſpecies, vt ſubſtantiæ, alia eſt corpo-
rea, alia incorporea: animalis, aliud rationale, aliud irra-
tionale. ſed prædicamenti relationis ſunt plures dua-
bus: igitur nõ eſt vnum genus. Probatur minor, quia illæ
duæ primæ ſpecies, vel mutua relatione referuntur, vel
referuntur ad alia. Si primo modo, vel ambæ ſunt relati-
ua æquiparantiæ; & ſic omnia inferiora erunt relatiua ę-
quiparantię: atq; ita relatiua ſuprapoſitionis, & ſuppoſi-
tionis erunt alterius generis: vel ambæ primæ ſpecies e-
runt relatiua diſquiparantiæ, & ſimilis erit ratio, quæ eſt
falſa. ſi verò referantur ad alia, tunc erunt quatuor ſpe-
cies & non duæ: quia illa correlatiua ſunt ſimul natura
cum relatiuis: duæ autem ſunt ſpecies relatiuæ, & duæ
correlatiuæ: quatuor ergo & non duæ. *Reſp.* Relatiuum *Solutio.*
æquiparantiæ accipitur dupliciter, propriè, & tranſum-
ptiuè. Propriè autem, quando denominatio fit à forma
eiuſdem ſpeciei, quę prędicatur de vtroq; extremo rela-
tionis:

tionis: vt ſimile & æquale. Tranſumptiuè verò, quando nomen imponitur à forma, non eadem in ſpecie, ſed in genere: & hoc modo relatio genus generaliſſimum, eſt relatiuum æquiparantiæ, & ſic non ſequitur intentum. Ex quo colligitur, quòd omnis relatio inferior æquiparantiæ .i. principium referendi, eſt ſecundum eandem formam in genere, non autem in ſpecie, quia vtrumque extremum nõ vocatur eodem nomine eiuſdem ſpeciei, pater .n. eſt relatiuum æquiparantiæ ſecundùm formam ſui generis, relatiuum relatiui, non autem ſecũdùm propriam formam patris, quia ſic eſt relatiuũ diſquiparãtia.

QVÆSTIONIS PRIMÆ.

CAP. IV.

Si relatio differt realiter à ſuo fundamento.

QVID relatio, & quid ſit fundamentum relationis, expreſſum eſt in præcedenti quæſtione: nunc reliquum eſt videre, quid de hac re ſit tenendum. Dici poteſt ſecundùm ſententiam Scotiſtarum: relationem, quæ habetur inter res creatas, realiter diſtingui à ſuo fundamento. probatur. Nihil eſt idem realiter alicui, ſine quo illud poteſt eſſe, abſque contradictione, quia eſſe idem realiter, & non eſſe idem realiter, pugnat contra illam maximã: De quolibet eſt negatio vera, vel falſa. ſed multæ ſunt relationes, ſine quibus fundamenta poſſunt eſſe ſine contradictione; quia album poteſt eſſe ſine ſimilitudine, & quantitas ſine æqualitate: ergo relatio differt
1. realiter à fundamento. Item, nullum finitum continet ſecundùm perfectam continentiam oppoſita formaliter. ſed æqualitas, & inæqualitas, ſimilitudo, & diſſimilitudo, ſunt correlatiua, & oppoſita formaliter; poſſunt enim ſucceſſiuè perfectè fundari in eodem fundamento: illud ergo fundamentum neutrum iſtorum continet formaliter, & identicè; quia qua ratione, ambo ſimul cõtinere non poteſt; eadem, nec alterum illorum continebit. Item, impoſſibile eſt, eandem formam ſimul & ſemel intendi; & remitti. ſed relatio intenditur, quando ſuum fundamentum remittitur, & è contra: igitur relatio, & ſuum fundamentum non ſunt vna forma realiter. Maior patet, quia intendi, & remitti, ſunt motus contrarij. ſed ſimul moueri motibus contrarijs, eſt impoſſibile. Minor probatur: quia ſuppoſito, quòd Socrates ſit albus magis quàm Plato; ſi remittatur albedo Socratis; erit Platoni magis ſimilis: ſi verò intendatur, diſſimilior: continuè enim albedo Socratis à gradu recedet albedinis Platonis. Item, friuolum eſſe videtur, perſonas in diuinis formaliter conſtitui ex entibus rationis; cùm ſint diſtinctè realiter. ſed perſonæ diuinæ formaliter conſtituuntur ex relationibus: igitur relatio eſt ens reale, realiter diſtinctum à ſuo fundamento, relatio realis actualis. Porrò, communiter tria aſſignantur fundamenta, ſcil. quantitas, qualitas, & actus, quæ eſt actio, vel paſſio: in quantitate fundãtur relationes æqualitatis, & inæqualitatis, & proportiones numerorum: in qualitate ſimilitudo, & diſſimilitudo: in actione verò, paternitas, filiatio, dominatio, & ſeruitus: in potentia, actiua, & paſſiua: fundamentum igitur eſt cauſa, ſine qua relatio non oritur. Contra poſſet ſic dici: Omnem rem ab alio diſtinctam realiter, poteſt Deus facere ſine alia. ſed relatio eſt res diſtincta realiter à ſuo fundamento: ergo Deus poterit facere relationem ſine fundamento, paternitatem, ſine potentia actiua generandi: ſimilitudinem, ſine qualitate, & ſimilia, quæ ſunt omninò abſurda. *Soluitur*, omnem rem diſtinctam ab alia; & ipſa priorem, Deus poteſt ſeparare: non autem ipſa poſteriorem ſed relatio eſt poſterior ſuo fundamento: igitur non poteſt Deus facere relationem ſine fundamento; bene autem fundamentum ſine relatione. *Contra*, licet Deus non poſſit facere ſimilitudinem ſine qualitate; poſſet tamen facere duo alba ſine ſimilitudine. *Reſp*. poſſe facere duo alba ſine ſimilitudine actuali; non tamẽ ſine ſimilitudine fundamentali. vel potiùs eſt dicendum, quòd poſito fundamento, & termino, de neceſſitate conſurgit, relatio intrinſecus adueniens. Ideò poſitis duobus albis, neceſſariò conſurgit ſimilitudo; non quidem prioris ad poſterius dependentiæ neceſſitate; ſed naturalis neceſſitate coexiſtentiæ: eo modo, quo dicimus, quòd poſita totali cauſa in eſſe naturaliter agente, effectus ponitur in actu.

De prædic. relation.

2. Item, ſi ita res ſe haberet; tunc ſequeretur, quòd ignis exiſtens Cracouiæ, & ibi calefaciens aliquod calefactibile, neceſſariò calefaceret aliquod calefactibile Poſnaniæ. Conſequ. valet; quia calefacto aliquo calefactibili Cracouiæ, noua ſimilitudo conſurgit in calido exiſtente Poſnaniæ. ſed calefaciens non agit, niſi calefaciendo: ergo ignis exiſtens Cracouiæ, calefaceret calefactibile Poſnaniæ, & ſpatium quod eſt inter Cracouiam, & Poſnaniam: agens enim naturale, priùs agit in propinquam, quàm in remotam partem. Soluitur, calefacto Cracouię aliquo calefactibili, noua fit relatio in calido Poſnaniæ exiſtente; non tamen eſt neceſſe, vt noua in eo generetur caliditas. Et ad probationẽ dicitur, verum eſſe de actione phyſica, non autem de metaphyſica; metaphyſicum enim agens abſtrahit à ſitu.

3. *Item*, ſi relatio realiter differt à ſuo fundamento; tunc ſequerentur duo maxima abſurda: primum, quòd aliquis non eſſet pater eius, quem genuit; poſſet enim Deus deſtruere talem paternitatem, cùm ſit realiter diſtincta: ſecundùm, quòd aliquis eſſet pater illius, quem non genuit; quia Deus poſſet de nouo creare paternitatem, qua aliquis vocaretur pater illius, quem non genuit. *Soluitur*, patet ſolutio ex dictis: Relatio non poteſt deſtrui, extremis remanentibus, propter naturalem coexiſtentiam extremorum; neq; poteſt creari ſine exiſtentia extremorum: quia habet naturalem dependentiam ad extrema.

4. *Item*, ſi relatio eſſet alia res à fundamento: igitur cuicunque fundamento ipſa adueniret de nouo, mutaretur realiter; quod philoſopho non probatur 5. & 7. *phyſ.* dicit ad aliquid non eſſe mutationem, neque motum. Cõfirmatur: quia ſi relatio eſt alia res à fundamento; eſſet proceſſus in infinitum in relationibus: nam ſi iſta relatio eſt alia res à fundamẽto; pari ratione, alietas iſta, cùm ſit quædam relatio, erit alia res à fundamento: & ſic in infinitum, quod eſt inconueniens. *Soluitur*, à Simplicio ſuper prædicamenta: Sicut relatio, inquit, non eſt forma ad ſe, ſed ad aliud; ita illud, cui relatio aduenit, non mutatur ad ſe, ſed ad alterum: & ſic eſt mutatio non ad ſe, ſed ad alterum. Quòd ſi dixeris ſolùm illum mutari, quòd aliter ſe habet nunc ad ſe, quàm prius, tunc ad aliquid non eſt motus, neque mutatio. Ad confirmationem; non ſequitur, quia relatio ſe ipſa refertur ad fundamentũ, ſicut ſe ipſa ligatur ad fundamentum, vt dicit Auicenna 3. *meth*. Et cùm probas de alietate, qua relatio, eſt alia res à fundamento, vtrum ſit eadem ſuo fundamento, vel non: ſi ſic, eadem ratione fuit ſtandum in primo: ſi verò eſt alia, & illa alia per aliam, & ſic in infinitum. *Reſp*. conſequentiam non eſſe bonam: quia illa relatio non poteſt eſſe ſine fundamento, abſque contradictione; ſed bene fundamentum ſine relatione abſque contradictione.

5. *Item*, quod diſtinguitur realiter ab aliquo, facit compoſitionem cũ eo. ſed relatio non facit compoſitionem cum fundamento, quia non eſt magis compoſitum album ſimile, quàm album tantùm: ergo relatio non differt realiter à ſuo fundamẽto. Confirmatur, quia tunc eſſet conceptus generaliſſimi non ſimpliciter ſimplex, quia relatio habet ſuum in eſſe, & ad aliud eſſe, & ſic componitur ex in, & ad: ergo quod prius. *Soluitur*: concedo, album ſimile eſſe magis compoſitum, quàm ſolum album: quòd ſi velis inſtare de relatione diuina, non eſt ſimile, cùm nihil ſit ibi alicuius generis prædicamentalis. *Ad confir.* conceptus cuiuſcunque generis, non eſt ſimpliciter ſimplex, eò quod includit naturam entis, & naturam determinantem ſuũ gradum intrinſecum.

6. *Item*, quòd non habet diſtinctionem, niſi penes diſtinctionem fundamenti, non diſtinguitur realiter à fundamento, ſed quoniam modica eſt, innoteſcit nobis per fundamenti diſtinctionem. *Soluitur*, relatio habet propriam entitatem: ſed quia eius entitas modica eſt, innoteſcit nobis per fundamenti diſtinctionem.

De prædic. relat.

QVÆSTIONIS SECVNDÆ.

Cap. V.

An relatio creaturæ ad Deum ſit eadem cum ſuo fundamento.

PRo intellectu iſtius quæſtionis ſciendum, quòd fundamentum iſtius relationis, eſt creatura.: terminus, eſt Deus: relatio, eſt creatio. Senſus ergo quæſtionis eſt: an creatura poſſit realiter ſeparari à creatione; ita quòd poſſit eſſe creatura ſine creatione, ſicut poteſt eſſe album ſine ſimilitudine. Ad hanc autem quęſtionem poſſumus reſpondere, Scoti rationibus ſuffulti, eſſentialiorem eſſe comparationem creaturæ ad Deum, quàm materiæ ad formam, & compoſiti ad partes. ſed inter iſtas non cadit medium: nec ergo inter creaturam & Deum, quod minimè verum eſſet, ſi relatio, id eſt, creatio diſtingueretur realiter à ſuo fundamento, nempè à creatura; tunc enim aliquod medium eſſet inter Deum, & creaturam. *Item*, illud dicitur propriè eſſe alicui eſſentialiter, vel realiter, ſine quo eſſe nō poteſt ſine contradictione. ſed relatio creaturæ ad Deum, ſic ineſt creaturæ, quòd impoſſibile eſt eſſe creaturam ſine ea relatione, abſque contradictione: ergo eſt eadem ſuo fundamento. Probatur minor: quod poteſt eſſe ſine relatione, poteſt eſſe ſine termino relationis. ſed creatura non poteſt eſſe ſine termino creationis, id eſt, ſine Deo, qui eſt terminus creationis: igitur creatio realiter non diſtinguitur à creatura. Sed *contra* hæc ſic arguo: Si ita res ſe haberet; tūc quælibet relatio, quæ ineſſet eſſentiæ diuinæ per actum intellectus diuini, eſſet eadem eſſentiæ; cùm impoſſibile ſit eſſentiam eſſe ſine ea; alioqui mutaretur intellectus diuinus. probatur, quia nihil eſt idem alicui realiter, niſi fuerit ens reale. ſed illa relatio eſt ens rationis, ſcilicet relatio Dei ad creaturam; quia Deus poteſt eſſe ſine creatura: igitur illa ratio non cogit. *Soluitur*: Non eſt, ſimile: nam quòd creatura non poſſit eſſe ſine Deo, hoc prouenit ex ratione intrinſeca; quia eò ipſo, quod eſt creatura, habet neceſſariam dependentiam ad Deum. Quod verò eſſentia diuina non poſſit eſſe ſine relatione illa, hoc prouenit ex cauſa extrinſeca, & ſic non eſt ſimile. *Contra*, ſi relatio creaturæ ad Deum, eſſet eadem cum ſuo fundamento; tunc omnia alia entia idemptice eſſent relatiua. ſed hoc eſt falſum, quia entia ſunt abſoluta: ergo. *Soluitur*, inconueniens eſt omnia eſſe ad aliquid, ſi creaturæ comparentur ad inuicem; quia ſunt entia realia abſoluta: quòd ſi comparentur ad primam cauſam, ad quā habent dependentiam neceſſariam; bene poſſunt dici entia reſpectiua. *Item*, quæ ſeipſis diſtinguuntur, non ſunt idem realiter. ſed relatio & fundamentum ſeipſis diſtinguuntur; quia ſunt prædicamenta formaliter diſtincta: igitur non ſunt idem realiter. confirmatur authoritate Auicennæ dicentis *5. met. c.* 1. Equinitas eſt tantùm equinitas, nec vna, nec plures; pari quoque ratione, creatura, in quantum creatura, non includit aliquem reſpectum ſecundùm identitatem realem. *Soluitur*, Iſta relatio, qua creatura refertur ad Deum, eſt tranſcendens, & non alicuius generis determinati. Ad author. Auicennæ: dicitur Auicennam excluſiſſe à quidditate vnum, & multa, potentiam & actum; quia nullum tale eſt de intellectu quidditatis formalis. Ex hoc autem non licet arguere, relationem creaturæ ad Deum, non eſſe idem cum fundamento, cùm relatio ſit de quidditate fundamenti: nam quemadmodum creatura non poteſt eſſe ſine prima cauſa; ita etiam nec poteſt eſſe ſine creatione. *Item*, nihil manet ſine eo, quod eſt ſibi idē realiter. ſed angelus manet ſine tali relatione; quia manet poſt primum inſtans ſuæ creationis, cùm creatio ſit tantùm in primo inſtanti: igitur relatio creaturæ ad Deum, non eſt idem realiter cum creatura. *Soluitur*, Reſpectus dependentiæ creaturæ ad Deum, non ſolùm manet in primo inſtanti, in quo fit creatio; verùmetiam perpetuò durat cum ipſa creatura: quia creatura nullo vnquam tempore poteſt conſiſtere ſine creatore. Et cùm dicitur, creationem non eſſe, niſi in primo inſtanti, concedo: verùmtamē vltra reſpectum realem creaturæ ad Deum, quem denotat creatio: dicit etiam reſpectum [illegible] non eſſe præcedens: & ideo fieri dicitur in primo [illegible]

Left-margin notes, beside the lines indicated:

- *Scoti rationes* (beside "ſumus reſpondere, Scoti rationibus ſuffulti")
- 2. (beside "ram. Item, illud dicitur")
- 1. (beside "ra. Sed contra hæc ſic arguo")
- 2. (beside "entia reſpectiua. Item")
- 3. (beside "creatione. Item, nihil manet")

QVÆSTIONIS TERTIÆ.

Cap. VI.

An relatio ſit ens extra animam.

PRo intellectu iſtius quæſtionis ſciendum, antiquorum fuiſſe ſententiam, nullam in rebus realem inueniri relationem, ſed res per intellectum ad inuicem referri. Huius rei meminit Ariſt. & ſuus commentator *12. met. com.* 19. Zeno, teſte Alberto, putauit ad aliquid, non eſſe peculiare aliquod genus; ſed multis mixtum, & ex varijs congeſtum. Oppoſitum ſentit Philoſop. *5. meth.* in quo diuiſit ens ſecundùm ſe in decem prædicamenta: in quorum numero haberi voluit relationem. Item, ſicut ens diuiditur in ens in anima, & in ens extra animam; ita & relationes diuiduntur in reales, & rationis. quòd ſi relationes nullæ ſint extra animam; nulla erit huiuſmodi diuiſio. Item, quod cognoſcitur per ſenſum eſt reale. ſed relatio eſt huiuſmodi; diſtantia enim ſolis à terra, eſt relatio: ſenſu autem percipimus magnam eſſe diſtātiam inter ſolem, & terram. Item, quandocunq; aliquod diuiſum eſt reale extra animam; diuidentia quoque ſunt extra animam. ſed ens quod ſecundum ſe, eſt reale, diuiditur in decem genera: igitur ipſa decem genera ſunt entia realia extra animam. Item, Auicenna *6. met. cap. vlt.* ſic arguit, Quod habet eſſe anima non exiſtente; proculdubio eius eſſe non dependet ab anima. ſed relatio eſt huiuſmodi: Probatur, quia hic pater, eſt pater: & hic filius, eſt filius, nullo intellectu cogitante. Bruta quoq; nullo exiſtente intellectu, inquirunt alimentum: inquiſitio verò eſt relatio. nullo præterea exiſtēte intellectu: cœlum eſt ſurſum, & terra deorſum, in quibus ſunt relationes reſpectiuæ. Item, Scotus ſic arguit: Si ita res ſe haberet, tunc deſtrueretur compoſitio in entibus: quia nihil eſt compoſitum ſine vnione partium. Illa ergo vnio, aut eſt ens reale, & habetur propoſitum: aut ens rationis: & ſic eſt falſum: quia nullum ens reale dependet ab ente rationis. ſed compoſitum dependet ab vnione partium: ergo relatio realis non pendet ab opere intellectus. Cōfirmatur, quia tunc deſtrueretur cauſalitas cauſarum ſecundarum: probatur, cauſæ ſecundę cauſant proportionabiliter, & approximatè ad primam cauſam: illa autem approximatio, nō eſt ens rationis, ſed reale; quia effectus realis requirit approximationem realem in cauſis: ergo quod prius. Item, ex iſta poſitione deſtrueretur realitas ſcientiæ mathematicæ; ſcientiæ enim reales demonſtrāt per paſſiones reales. ſed ſcientiæ mathematicæ ſunt reales: habent ergo relationes reales, & non relationes rationis. Ex his ergo rationibus, & alijs paulò antè recitatis, patet quomodo relationis prædicamentum ſit extra animam, propter eius diſpoſitionem & aptitudinem naturalem exiſtentem extra intellectum: licet actualis eius comparatio fiat per actum collatiuum intellectus comparantis relatiuum ad correlatiuum. *Contra*, relatio, non eſt, niſi comparatio vnius ad alterum. ſed talis comparatio eſt in intellectu, & fit ab intellectu comparante: ergo eſt ens in anima, & non extra animam. *Soluitur*: Duplex eſt comparatio, actualis ſcilicet, quam facit intellectus comparando vnum alteri: & talis dependet ab intellectu comparante: Alia eſt comparatio formalis, quæ conſurgit ex formalibus rationibus extremorum; & illa eſt in re præter comparationem intellectus.

Right-margin notes, beside the lines indicated:

- *Relatio.* (beside "rum fuiſſe ſententiam")
- 1. (beside "quorum numero haberi")
- 2. (beside "di diuiſio. Item, quod cognoſcitur")
- 3. (beside "inter ſolem, & terram. Item, quandocunq;")
- 4. (beside "entia realia extra animam. Item, Auicenna")
- *Rationes Scoti.* (beside "tiones reſpectiuæ. Item, Scotus")
- 1. (beside "hil eſt compoſitum")
- 2. (beside "quod prius. Item, ex iſta poſitione")
- *Inſtantia.* (beside "Contra, relatio")
- *Solutio.* (beside "non eſt, niſi comparatio")

QVÆSTIONIS QVARTÆ.

Cap. VII.

An prima definitio ſit rectè data.

PRo intellectu primæ definitionis relatiuorum ſciendum, quòd ſola ſubſtantia non refertur ad aliquid; ſubſtantia enim, quatenus eſt ſubſtantia, non eſt cauſa relationis: dicitur autem ad aliud per formam accidentalem, quæ cauſat relationē in ſubiecto. *Ad aliquid dicuntur*: plurali numero vtitur, propterea quòd omne relatiuum

Right-margin note: *Ad aliquid dicuntur.* (beside "dentalem, quæ cauſat relationē")

tiuum habet ſuum correlatiuum: ſunt ergo plura. Natura præterea relationis in pluribus conſiſtit, authore Boetio. Dicuntur, vel quia relatiua hic conſiderentur nō ſub ratione entium; ſed potius ſub ratione prædicabilium, & ordinabilium: vel quia ſic definiuntur à Platonicis. Quæcunque, in quo oſtenditur relatiuorum multitudo, & diuerſitas; quia quædam ſunt ſecundùm eſſe, quædam ſecundum dici, quædam realia, quædam rationis. Hoc ipſum quod ſunt, aliorum dicuntur: per quod intelliguntur relatiua ſecūdùm eſſe: quorum totum eſſe eſt ad aliud. Huiuſmodi autem relatiua ſub habitudine genitiui caſus referūtur, vt pater filij pater, dominus ſerui dominus, duplum dimidij duplum: vel quomodolibet aliter ad aliud: per quod denotantur relatiua ſecundùm dici: quæ non ſunt ſimpliciter relatiua; quia ſunt in alio genere, quia eorum principale ſignificatum non eſt entitas abſoluta: talia verò referūtur ad inuicem ſub habitudine genitiui caſus, datiui, ablatiui, vt diſciplina diſciplinati diſciplina: & ſcientia ſcibilis ſcientia: ſcibile verò ſcientia ſcibile: & ſimile ſimili ſimile, & multa huiuſmodi.

ædic. n.

1. *Contra* prædicta ſic arguo: Omnis definitio debet dari per priora, & notiora, vt dicitur 2. *poſte* ſed iſta non eſt talis: ergo non eſt bona. Minor probatur; quia nihil eſt notius relatione, cùm ſit genus generaliſſimum. Cōfirmatur, quia omne definitum debet eſſe eiuſdem rationis. ſed relatiua ſecundùm eſſe, & ſecūdùm dici, ſunt diuerſarum rationum; quia diuerſorum generum. Ad hæc accedit, quòd definitio debet dicere quid vnum. ſed iſta definitio non eſt huiuſmodi; quia datur per diſtinctionem: ergo quod prius. *Soluitur*, quamuis relationis prædicamento non competat definitio quidditatiua, & eſſentialis; cōpetit tamen ei deſcriptio à poſteriori, quæ notior eſt, quàm nomen ſumptum ſecundùm ſe. *Ad primam confir.* duplex eſt definitio: quædam quidditatiua, quæ cùm dicat tantùm eſſe rei, illius definitum vnius erit rationis: alia eſt poteſtatiua, cuius definitū poteſt eſſe multiplex; hac de cauſa datur per diſtinctionē, qua illa denotatur diuerſitas. *Ad confirm.* ſecundam, dico illam intelligi debere de definitione quidditatiua, quæ explicat eſſe definiti ſecundùm vnam rationem, non autem dē definitione poteſtatiua. *Item*, ſi definitio eſſet bona, tunc ſequerentur multa abſurda: primùm, quòd humanitas, & animalitas eſſent relatiua, quia dicuntur aliorum; vt humanitas hominis humanitas, & animalitas animalis animalitas: ſecundum quòd album & albedo eſſent relatiua; albedo enim alterius dicitur, vt albedo albi albedo, & album albedine album: tertiū, omne ens diceretur ad aliquid; quia omne ens eſt cauſa, vel cauſatum. ſed cauſa eſt cauſati cauſa, & viciſſim cauſatum eſt cauſæ cauſatum: ergo quod prius. *Ad hanc* obiectionem reſpondet Albertus. Vt aliquod, inquit, habeatur in relatiuorum numero, debet eſſe alterius potentia, vel organum, aut inſtrumentum: potentia, vt virtus & diſciplina: organum, vt manus, caput: inſtrumentum, vt ſecuris, remus. Quoniam autem humanitas, & animalitas, non dicunt reſpectum, vt potentiæ, organa, vel inſtrumenta; ſed potius vt formæ eſſentiales. ſimiliter albedo ad album ſe habet vt forma: & forma ad materiam ſe habet, vt principium eſſentiale, hac de cauſa, huiuſmodi non dicuntur relatiua. Ad illud, quòd omne ens mundi ſit ad aliquid, conceditur denominatiuè, nō autem per ſe, & eſſentialiter: vel ſicut dictum eſt, dicuntur omnia entia reſpectiua reſpectu primæ cauſæ, non autem abſolutè, & eſſentialiter. Item, definitio eſt entis realis, & determinati generis. ſed prædicamentum relationis, non eſt ens reale; quia eſt comparatio aliquorum adinuicem, quæ planè comparatio fit à ſola ratione: ergo. *Item*, relatio cùm cauſetur ex comparatione aliorum prædicamentorum ad inuicem; non eſt per ſe vnum prædicamentum, ſed alijs prædicamentis immixtum: igitur non poteſt definiri. *Soluitur*, duplex eſt comparatio vt dixi: actualis, quæ eſt in anima comparante; & talis non eſt de quidditate relationis: alia eſt potentialis, quæ magis propriè comparabilitas dicitur: & hæc quidem comparabilitas eſt in rebus, & in relatione includitur. Ad aliud, licet relatiuum dicatur immixtum alijs prædicamentis denominatiuè; quia de rebus aliorū prædicamentorum dicitur; eſt tamen vnum genus de ratione ſua formali: quatenus eſt relatio intrinſecus aduenìens, habens ſub ſe inferiora, de quibus prædicatur. Cùm ergo relatio ſuam habeat rationem formalem ab alijs omnibus diſtinctam; ſequitur neceſſariò, vt ſit genus diſtinctum.

De prædic. relation.

4. *Item*, ſimilitudo eſt relatio, & non habet fundamentum; quia ſi haberet fundamentum, eſſet qualitas. ſed qualitas non poteſt eſſe fundamentum; quia non eſt menſura, aut menſurabile: non eſt actio, aut paſſio: non eſt vnum, & multa, quæ ad quātitatem pertinent. *Soluitur*, ſimilitudinis relationem fundari in vno; ſimiles enim eſſe dicuntur, qui habent vnam qualitatem ſecundùm rationem, vt albedinem, vel nigredinem: diſſimiles verò qui habent multas ſecundùm rationem, & definitionem qualitates: puta vnus albedinem, alter verò nigredinem. Quoniam verò vnū & multa videntur pertinere ad modum quantitatis; idcirco ſimilitudo ſecundùm modum, non autem ſecūdùm rem fundatur in quantitate.

5. *Item*, illa quæ ponuntur ſupra inuicem, prædicantur de ſe inuicem, vt genus prædicatur de ſuis ſpeciebus: genus verò ſupra ponitur ſpeciebus. ſed vnum relatiuum nó prædicatur de correlatiuo, quia pater non prædicatur de filio: ergo non ponitur ſupra aliud, & per conſequens nullum eſt relatiuum ſuprapoſitionis. *Soluitur*, duobus modis poſſunt poni aliqua ſub, & ſupra: vno modo ſecundùm rationem ſubijcibilis; & prædicabilis; & hoc modo relatiua non ponuntur ſub, & ſupra. alio modo ſecundùm rationem cauſæ, & effectus; & hoc modo dicuntur relatiua ſuprapoſitionis & ſuppoſitionis.

6. *Itē*, omnes ſpecies eiuſdem generis, æqualiter continentur ſub eodem genere. ſed ſpecies relationis ſunt huiuſmodi: ergo nulla eſt ſpecies ſuprapoſitionis, & ſuppoſitionis. *Soluitur*, formaliter illæ ſpecies conſideratæ ſecundùm ſuas eſſentias, vna non ſupraponitur alteri, vel ſupponitur; materialiter verò quoad ſua fundamenta ſupponitur vna alteri. *Contra*, omnia relatiua ſunt ſimul natura, & dicuntur ad conuertētiam: quæ autem ita ſe habent, carent ordine cauſali naturæ, & perfectionis; & per conſequens vnum non videtur ſupra, & reliquum infr. *Soluitur*, quamuis ex comparatione extremorum relationis ad formam mediæ correlationis, relatiua dicantur ad conuertentiam, & ſimul natura; ſi extrema tamen comparentur ad inuicem, non ſunt ſimul natura; quia omnis cauſa natura præcedit ſuum effectum. hoc ergo modo dicuntur relatiua diſquiparantiæ.

CAP. VIII.

Quòd relatiua habeant contrarium.

Text. Ariſt.

REPERITVR *entium cum ijs, quæ cum aliquo conferuntur &c.* Ponuntur proprietates relatiuorum, quarum prima eſt: relationi ineſt contrarietas.

Contrarietas in relatione.

Pro cuius rei notitia ſciendum, quòd illud, cuius totum eſſe, eſt ad aliud quodammodo ſe habere, & eſſe reſpectiuum & dependens, non habet contrarium; contraria enim ſunt formæ actiuæ, & paſſiuæ, abſolutæ ad inuicem. ſed totum eſſe relatiuorum eſt reſpectiuum, & dependens: igitur relatiuis non ineſt contrarietas. Et hoc quidem relatiuis competit ſecundùm eſſe: relatiuis verò ſecundùm dici, conuenit contrarietas ſecundùm eſſe abſolutum, non autem ſecundum eſſe reſpectiuum. Illa enim relatiua duobus modis conſiderari poſſunt: vno modo ſecundum eſſe abſolutum, quod eſt alterius generis; & ſic dicuntur habere contrarium, vt vitium & virtus; quia ſunt qualitates actiuæ, & paſſiuæ, quibus propriè conceditur contrarietas: alio modo quantum ad reſpectus, quos includunt, & connotant; & ſic nihil eſt ei contrarium, niſi per accidens, ſicut motus per accidens relationi tribuitur. *Contra*, in quocunque genere reperitur contrarium, ſiue cōtrarietas; in eodem reperitur motus, qui eſt de contrario in contrarium. ſed in relatione non eſt motus 5. *phyſ.* ergo non eſt contrarietas. *Soluitur*, ſicut relationi competit terminare motum, ita & habere contrarium. ſed conuenit ei terminare motum per aliud, nempe per fundamentum: per idē ergo conuenit habere contrarium. Hoc autem modo ad relationem non eſt

Ad relat. non eſt motus.

motus

De prædic. relationis motus ſcilicet per ſe, & primò; relatio enim acquiritur per accidens, ſiue conſequēter, acquiſita nimirum qualitate, vt acquiſita per motum alterationis albedine, vel nigredine, conſequenter acquiritur ſimilitudo, vel diſſimilitudo. *Contra*, Relatiuè oppoſita, non opponuntur contrariè, quia ſunt ſpecies diſtinctæ oppoſitionis. *Soluitur*, relatiua ſecundùm dici, habent contrarium, quatenus ſunt formæ actiuæ, quę mutuò ſe expellũt: in quãtum autem includunt reſpectus, non habēt contrarium; virtus enim virtuoſo non contrariatur, neq; ſapiētia ſapienti. Itaq; formaliter non habent cōtrarium, ſed fundamentaliter. Secunda proprietas: relatiua ſuſcipiunt magis & minus, quia in proprio eſſe intenduntur, & remittuntur, vt de inæquali, ſimili, & diſſimili, vt inæqualior, ſimilior, diſſimilior. Verùm, quemadmodum reſpectus cauſatur à fundamento; ita etiam ad intenſionem fundamenti, ſequitur intenſio relatiuorum. Ex quo patet, quod ſicut ad aliquid non eſt per ſe primò motus; ita per ſe primò non ſuſcipit magis & minus, ſed ratione fundamēti. *Contra*, nulla forma ſimplex indiuiſibilis ſuſcipit magis & minus: patet: quia ſuſcipere magis, & minus, præſupponit augmentum & decrementum, quæ in re indiuiſibili eſſe non poſſunt. ſed relatiua ſunt huiuſmodi, quia ſunt reſpectus indiuiſibiles: ergo non ſuſcipiunt magis & minus. *Soluitur*, relatiua ſecundùm dici habent, ſiue ſuſcipiunt magis & minus fundamētaliter, non autem formaliter, id eſt, reſpectu fundamenti, non autem reſpectu relationis. *Contrà*, æquale non ſuſcipit magis, & minus: ergo nec ſimile; vtrumque enim eſt relatiuum. *Reſp.* conſequentia non eſt bona; non enim eſt ſimile de æqualitate, & ſimilitudine: æqualitas .n. fundatur in quantitate, quæ non ſuſcipit magis, & minus: ſimilitudo verò in qualitate, quę ſuſcipit magis, & minus: propterea non eſt ſimile. *Contra*, inæquale ſuſcipit magis, & minus, & tamen eius fundamentum eſt quantitas. *Soluitur*, inæquale non ſuſcipit magis, & minus, ratione fundamenti, ſed potiùs propter receſſum ab æqualitate: receſſus verò poteſt recipere magis & minus, quia pedale, & tripedale magis ſunt inæqualia, quàm pedale, & bipedale. vnde quamuis æquale dicatur ſecundùm magis, & minus, duplum tamen, & dimidium, & triplum non ſuſcipiunt magis, & minus. In cauſa eſt, ſecundùm Albertum magnum, quia quodlibet tale, ponit certam menſuram, in qua non eſt magis, & minus: inæquale verò, quoniam ponit menſuram indeterminatam, cui poteſt fieri additio, ideò ſuſcipit magis, & minus.

Suſcipiunt magis & minus.

2. *Item*, reſpectus correlationis protenditur per modum viæ tendentis ad terminum. ſed in tali via eſt accipere magis & minus: ergo & in reſpectu relationis. Confirmatur; quia relatio non accidit ſubiecto, ſine mutatione: omne autē tale quod fit per mutationem, & motum ſuſcipit magis & minus. *Soluitur*, via relatiui, eſt reſpectus formalis; & per conſequens indiuiſibilis, non deſcenſus per prius, & poſterius, ſicut præſupponit argumētum: maior ergo eſt falſa, quæ dicit: quòd omnis via recipit magis, & minus. *Ad confirm.* in relatione eſt duplex eſſe, ſcilicet accidentis, quod dicitur eſſe in, & relationis, quod dicitur eſſe ad. Primo modo nihil prohibet relatiuum permutari ſecundùm proprietates illius accidentis, in quo fundatur ſua ihhærentia accidentalis ſecundo autem modo non ſuſcipit magis, & minus.

3. Item, iſtæ duæ proprietates videntur inutiles, & vanæ: ergo non erant ponendæ. *Conſequ.* patet: antecedens probatur: quia illud dicitur vanum, & inutile, quod non ducit ad cognitionem rei; ſed huiuſmodi ſunt duæ iſtæ proprietates, quippe quæ conueniunt relatiuis ratione fundamentorum, non autem ratione relatiuorum: vanæ ergo ſunt. *Soluitur*, vanum nominatur quod non proficit per ſe, vel per accidens ad finem intentum. ſed tales proprietates per accidens ſaltem, & à poſteriori notificant naturam relatiui: igitur vanæ dici prorſus non poſſunt.

Relatiua dicuntur ad conuertentiam. Tertia proprietas, relatiua dicuntur ad conuertentiam: pro quo ſciendum, quòd differunt conuerſio, conuertibilitas, & conuertentia: conuerſio enim eſt paſſio propoſitionum, in quibus de ſubiecto vnius fit prædicatum alterius, & è diuerſo. Conuertibilitas autem paſſio eorum, quæ de ſe inuicem verè & vniuerſaliter prædicantur: vt homo & riſibile. Sed conuertentia, eſt referibilitas ſecundùm mutuam dependentiam, & hoc ſolùm conuenit relatiuis. Itaque, ſi iſta proprietas intelligitur hoc modo, relatiua dicuntur ad conuertentiam, id eſt, referuntur ad ſe inuicem ſecundum mutuam dependentiam, in obliquo, vt pater filij pater, & filius patris filius; tunc eſt proprietas relatiuorum 4. *modi*. ſi verò accipiatur, vt conueniat omni, ſed non ſoli; tunc homo, & riſibile dicuntur ad conuertentiam: quia ad eſſe vnius ſequitur eſſe alterius: non tamen ad conuertentiam ſtrictè; quatenus eſt referibilitas ſecundùm mutuam dependentiam; ſic enim ſolis relatiuis competit.

Argum. 1. *Contra* prædicta ſic arguo: Contraria debent maximè à ſeipſis diſtare, vt ex eorum definitione patet. ſed virtus, & vitium non maximè diſtant, vitia enim per ſuperabundantiam & defectum magis diſtant, quàm virtus & vitium: virtus enim conſiſtit in medio, quod minus diſtat ab extremo, quàm vnum extremum ab alio. *Soluitur*, virtus & vitium poſſunt dupliciter conſiderari: vno modo ſecundùm naturas ſuas proprias, & ſic non maximè diſtant: alio modo poſſunt conſiderari ſecundùm conſiderationem boni, & mali, & ſic plus ab inuicem diſtant quàm duo vitia: quia illa vitia continentur ſub eodem genere, virtus verò & vitium ſub diuerſis generibus ſaltem formaliter.

2. *Item*, quæ ſunt potentiarum perfectiones, non ſuſcipiant magis & minus, quia perfectio conſiſtit in indiuiſibili. ſed virtus & ſcientia ſunt huiuſmodi: ergo. *Soluitur*, virtus & ſcientia poſſunt conſiderari dupliciter: vno modo, vt ſunt quędam habituales perfectiones ſcientis, & virtute prędit i; & ſic ſcientia eſt cognitio habitualis ſcibilis, qualitas vtique exiſtens in anima ſcientis: vt virtus autem, eſt perfectio virtuoſi, immediate in eo exiſtens. hoc autem modo virtus, & ſcientia non ſuſcipiunt magis, & minus: alio modo ſcientia reſpicit actum, quatenus eſt perfectiua rectæ cognitionis ad agendum, & virtus perfectiua rectæ electionis ad eligendum; & ſic ſuſcipiunt magis & minus; quia non inſunt abſolutè, ſed per comparationem.

3. *Item*, pater & filius ſunt relatiua; & tamen non dicuntur ad conuertentiam: probatur, quia filiam habet, & non filium. ſimiliter filius non habet patrem, ſed matrem, & ſic non erit patris, ſed matris filius. ſimiliter Dominus habet ſeruam, & non ſeruum, & ſeruus non habet dominum, ſed dominam. Simile iudicium de ala, quæ non dicitur auis ala: neq; caput animalis caput: neque remis nauis remus, quia multæ naues non remis, ſed velo nauigant. *Soluitur*, quando filius refertur ad patrē, abſoluitur à cognatione ſexus; ita quòd omne illud eſt filius, quod per actiuam generationem ab alio deſcendit, ſiue maſculus, ſiue fœmina. eodem quoque modo dominus & ſeruus, vt ſunt relatiua, non important ſexum, ſed actionem, & paſſionem. Ad alia, quando aptis nominibus fit comparatio; tunc relatiua reciprocantur; vt ala, alati ala, & alatum ala alatum: ſimiliter caput capitati caput: & remus, rei rematæ remus.

4. *Item*, homo & riſibile dicuntur ad conuertentiam: ſimiliter ſol & lumen eius: & Sol eſt ſuper terram: ergo dies eſt, & è conuerſo: & tamen iſta non ſunt relatiua. *Soluitur*, illa non referuntur ad ſe inuicem ſecundùm mutuam dependentiam; ſed potiùs ſecundùm ſimplicem conſequentiam vnum ſequitur ad aliud: ideò non dicuntur ad conuertentiam. Præterea Ariſtoteles dicit, quòd iſta proprietas conueniat alijs, quę per ſe non ſunt relatiua; ideoque nihil ſequitur contra philoſophum.

Simul natura Quarta proprietas, relatiua ſunt ſimul natura; quia conuertuntur ſecundùm eſſendi conſequentiam: nam bene ſequitur, ſi pater eſt: ergo filius eſt, & è conuerſo: ergo ſunt ſimul natura; quia quæ poſita ſe ponunt, & perempta ſe perimunt, ſunt ſimul natura. Porrò, relatiua poſſunt conſiderari dupliciter: fundamentaliter ſcilicet pro ſubſtantia quæ genuit, & ſubſtantia genita, & ſic relatiua non ſunt ſimul natura; imò generans præcedit ſubſtantiam genitam natura & tempore: alio modo formaliter non pro denominatis, ſed pro per ſe ſignificatis, ſcilicet pro ipſis reſpectibus; & ſic omnia relatiua ſunt ſimul natura.

Argum. 1. *Contra*, cauſa, & effectus ſunt relatiua, ſimi-

ſimiliter prius & poſterius, ſcibile & ſcientia, ſenſibile, & ſenſus, & tamen alterum illorum præcedit alterum natura, & tempore: ergo iſta relatiua nón ſunt ſimul natura. *Soluitur*, vnum præcedit aliud materialiter, quantum ad id, quod ſunt, non autem formaliter, ſcilicet quantum ad formam relationis: ſed ſunt ſimul natura: ſcibile autem & ſenſibile quantum ad potentiam præcedunt, quia ſcibile dicitur, quod poteſt ſciri, & ſenſibile, quod poteſt ſentiri. Quantum verò ad actum ſunt ſimul natura; ſic enim ſcibile dicitur, quod actu ſcitur, & ſenſibile, quod actu ſentitur: atque ita ſimul eſt ſcibile, & ſcientia, ſenſibile, & ſenſus. *Item*, eſſe ſimul natura nõ conuenit ſolis relatiuis: igitur non eſt proprium relatiuis. Conſequentia eſt nota, antecedens probatur, quia illa dicuntur ſimul eſſe natura quæ ex oppoſito diuidũt aliquod genus, vt dicitur in poſt prædicamentis. ſed talia inueniuntur in omnibus generibus: ergo eſſe ſimul natura, non conuenit ſolis relatiuis. *Soluitur*, conuenit ſolis relatiuis in ordine intelligendi, & eſſendi: in quantum vno poſito, ponitur & reliquum, & vno perempto, perimitur & reliquum: & iſte eſt modus proprius relatiuis: alia verò dicuntur ſimul natura; quia æqualiter participant formam vnius generis: vt differentiæ exiſtentes ſub vno genere, cum ſpeciebus ab ipſis conſtitutis, ſunt ſimul natura: ſed vna perempta, non perimitur altera, neque poſita, ponitur & altera. vel quæ vniuocè participant formam ſpeciei: ſicut indiuidua vnius ſpeciei abſolutè accepta ſunt ſimul natura, quia participatione ſpeciei, plures homines, ſunt vnus homo. *Item*, definientia ſunt priora definito. ſed vnum relatiuum ponitur in definitione alterius: igitur non ſunt ſimul natura: nec valet dicere, quòd poſita, ſe ponunt, cùm vnum oppoſitum deſtruat alterum. ſed relatiua opponuntur ad inuicem: ergo quod prius. *Soluitur*, licet vnum relatiuorum, vt terminat dependentiam alterius, ſit aliquo modo prius, nempe materialiter; formaliter tamen, ſiue ratione relationis vnum alterum non præcedit. *Ad confirmat*. relatiua reſpectu eiuſdem ſubiecti opponuntur, & poſita, ſe non ponunt: ſed bene reſpectu diuerſorum ſubiectorum; vno enim poſito ſubiecto patre; ponitur filius in alio ſubiecto, non autem reſpectu eiuſdem ſubiecti; quia idem non eſt pater & filius reſpectu eiuſdem. *Item*, genus refertur ad ſpeciem, & è contra ſecundum Porphyrium, ſed non ſunt ſimul natura, quia illud eſt naturaliter prius, à quo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia. ſed huiuſmodi eſt genus, quia à ſpecie ad genus valet conſequentia: & non è conuerſo. *Soluitur*, intentiones generis & ſpeciei referuntur ad inuicem, & ſunt ſimul natura: ſed quod ſubeſt intentioni generis, in quantum exiſtit, prius eſt eo, cui attribuitur intentio ſpeciei. Inter intentiones ergo eſt conſequentia mutua, vt genus eſt, ſpecies eſt, & è conuerſo: ſubiecta autem harum intentionum ſunt relatiua per accidens, quæ non oportet eſſe ſimul natura.

CAP. IX.

De ſecunda definitione relationis.

DEFINITIO propria relatiuorum, quæ propriè ſunt relatiuæ, talis eſt: *Ad aliquid illa res ſunt, quæ per ſubſtantialem earum quidditatem, ſunt in Cathegoria relationis ordinabiles, quibus ſupple rebus, hoc ipſum quod ſunt, ſcilicet eſſe quidditatiuum, & ſubſtantiale, eſt ſe habere ad aliud, nempe conſiſtit in reſpectu aptitudinali extra ſe.* Hæc philoſoph. Prima autem definitio relatiuorum, non eſt eis hoc eſſe, quod ſint ad aliquid, quòd ea ipſa quę ſunt, aliorum dicuntur: vt ſunt relatiua ſecundùm dici. Ex hac autem definitione elicit quandam relatiuorum proprietatem, ſcilicet, quòd ſi quis definitè ſciuerit vnum relatiuum; definitè ſciet & alterum: ſi quis enim definitè ſciuerit, quid ſit duplum; mox definitè nouit, cuius ſit duplum. ſimiliter, ſi quis definitè nouit quid ſit melius, & quo melius ſit, noſſe neceſſe eſt. Ex quibus infertur ſolutio quæſtionis præpoſitæ, nempe nullam ſubſtantiam eſſe de numero eorum, quæ ſunt in prædicamento relationis. Illud enim non eſt in prædicamento relationis, quod definitè ſciri poteſt, ſine cognitione illius, ad quod dicitur. ſed caput, & manus, & quæ ſunt huiuſmodi, poſſunt ſciri definitè, abſq; cognitione eius, ad quod dicitur: igitur propriè nequaquam ſunt in prædicamento relationis. Itaque, prima definitio nulla eſt, cùm competat ſubſtantijs, quę apud Ariſtotelem non ſunt in prędicamento relationis. ſecunda verò propria eſt relatiuorum; quia indicat eorũ rationes, in quantum ſunt relatiua. Tria ſiquidem notãda, ſeu obſeruanda veniunt in iſto prædicamento, ſubiectum ſcilicet, & ſubiecti nomen, vt homo: ipſa forma in abſtracto, vt relatio: tertium, ipſa accidentalis forma, vt eſt in ſubiecto: & ipſius nomẽ denominatiuum, vt album, nigrum. Vtraq; autem forma accidit ſubiecto: vnde & ſubiectum ad aliquid dicitur, nõ per ſe, ſed per accidens. Nam Ariſt. annotat 5. *meth.* aliquas conditiones *ca.* 15. inquit, dupliciter ad aliquid dici, per ſe, & per accidens: per ſe, vt relatio, per accidens verò, vt ſubiectũ relationis: quod dicitur ad aliquid, non tamen eſt ad aliquid: vt .n. dicitur homo albus, homo qualis; ita quoq; dicitur homo ad aliquid, cùm tamen non ſit ex ſui natura. eſſe verò ad aliquid, eſt nomen ipſius relationis, tum in concreto, tum etiam in abſtracto: quemadmodum .n. dicimus, album eſſe quale, & albedinem eſſe qualitatẽ; ita etiam patrem eſſe ad aliquid, & ſimiliter paternitatẽ. Itaque, prima definitio eſt ſubiectorum, quæ per accidẽs dicuntur ad aliquid, ſecunda verò eſt relationum, quæ propriè, & per ſe dicuntur ad aliquid in concreto, & in abſtracto. prior verò definitio poſita fuit ab Ariſtotele, tanquam antiquior, & magis communis. ſecunda verò ex profeſſo, & ex propria intentione. Sed *contra prædicta* ſic arguo: Caput non eſt verè ad aliquid, & tamen eſſe eius eſt quodam modo ſe habere ad aliud, ſcilicet ad capitatum: ſecunda ergo definitio non competit ſolũ verè relatiuis. Confirmatur; totum enim eſſe cuiuſlibet accidentis, eſt ad aliud ſcil. ad ſubiectum: ergo ſi hæc definitio ſit bona; omne accidens erit ad aliquid. *Soluitur*, conceditur maior, & diſtinguitur minor: vel ſecũdùm ſuum proprium eſſe, & ſic negatur, vel ſecundùm *eſſe* connotatum, & ſic conceditur. *Ad confir*. eſſe accidentis abſoluti, non eſt propriè ad aliud, ſed in alio, vt in ſubiecto; eſſe enim ad aliud, denotat habitudinem termini: eſſe verò *in alio* habitudinem in ſubiecto. Diuerſa entia diſtincta realiter, diſtinctè cognoſcuntur, quia vnumquodq; ſicut ſe habet ad eſſe, ita ſe habet ad cognoſci. ſed relatiuum, & correlatiuum ſunt entia realiter diſtincta: vnum ergo poterit cognoſci ſine cognitione alterius. *Soluitur*, licet relatiuum, quatenus eſt ſubiectum habeat eſſe ſeparatum à ſuo correlatiuo: quatenus tamen eſt relatiuum non habet, quia habet eſſe reſpectiuum ad ſuum correlatiuum, propterea dictum eſt à philoſopho, vnum non poſſe cognoſci, altero incognito. *Item*, ſi vnum correlatiuorum ſit alterius definitiuum, tunc in definitione committeretur circulus: atque ita, idem eſſet notius, & ignotius ſeipſo, prius & poſterius, quod eſt expreſſe falſum. Confirmatur, quia oppoſita non definiunt ſe mutuò, ſed relatiuum opponitur correlatiuo: ergo vnum non debet poni in definitione alterius. *Soluitur*, nullum eſt inconueniens, idem diuerſis rationibus eſſe ſeipſo prius, & poſterius: ita quòd relatiuum ſub eſſe principij correlationis, ſit poſterius ſecundùm naturam definitiuam, ſeipſo accepto ſub ratione terminalis correlationis. *Ad confirmat*. relatiua ſe mutuò definiunt quantum ad formam relationis, non autem in quantum ſunt oppoſita; quia quodlibet definitum conducit ad eſſe definiti. *Item*, ſi vnum relatiuum ponitur in definitione alterius: ergo idem poterit poni in definitione ſua: quod eſt inconueniens: probatur, quia loco definiti, licet ponere ipſius definitionem. *Soluitur*, quamuis in abſolutis, loco definiti poſſit poni definitio; hoc tamen nõ cõtingit in reſpectiuis. Cuius ratio eſt, quia definitio, ipſum explicat, in quantum dependet ad relatiuum: ipſum verò ponitur in definitione ſui correlatiui, tãquam terminus depẽdẽtię ſui relatiui: Definitio autẽ nõ explicat ipſum eo modo, quo ponitur in definitione alterius.

Item,

De prædic. qualitat.

Item, omnis definitio, eſt de eſſentia definiti, vt patet; quia continet eſſentialia definiti. ſed vnum correlatiuum non eſt de eſſentia alterius: quia relatiui eſſe, eſt ad
5. aliud ſe habere: aliud autem dicit diuerſitatem in eſſentia: igitur vnum relatiuum non ponitur in definitione alterius. *Soluitur*, maior eſt vera de definitione, quæ datur ſine additamento, quia datur per eſſentialia: definitio verò relatiuorum datur per additamentum, ſcilicet per fundamentum, & terminum: ideoq; non eſt quidditatiua: ſed eo modo quidditatiua dicitur, quo definire poſſumus reſpectus quidditatiuè. Præterea, in definitionibus aliorum accidentium, tantum additur ſubiectum, præter eſſentiam definiti: in definitionibus verò relatiuorum, ſubiectum, & correlatiuum; quia relatiuum ad plura dependet, quàm aliquod accidens abſolutum.

COORDINATIO GENERVM ET ſpecierum in prædicamento Qualitatis.

Corporalis	Qualitas	*Spiritualis.*
Phyſica	Corporalis	*Mathematica.*
Senſibilis	Phyſica	*Inſenſibilis & occulta.*
Viſibilis	Senſibilis	*Inuiſibilis.*
Mixta	Viſibilis.	*Simplex.*
Extrema	Mixta	*Media.*
Congregatiua viſus	Extrema	*Diſgregatiua viſus.*
Hæc nigredo	Congregatiua	*illa nigredo.*

CAP. I.

Qualitas eſt, ſecundum quam quales eſſe dicimur.

QVONIAM qualitas principium eſt actionis, & paſſionis ipſi ſubſtantiæ inhærens, propterea anteponitur prædicamentis actionis & paſſionis, & cęteris prędicamentis quæ ſequuntur. In principio autē iſtius prædicamenti ſimul copulauit quale, & qualitatem; vt oſtenderet, nihil aliud per quale, quàm qualitatem intelligi debere, cùm quale ſignificet qualitatem, quæ eſt in ſubiecto. Cæterùm qualitas, multis modis ab Ariſtot. 5. *meth.* 14. exponitur. Vocatur enim qualitas forma, ſiue differentia ſubſtantialis, quę qualificat genus, & conſtituit ſpeciem, hæc enim qualitas ſubſtantialis determinat potentiam materiæ ad eſſe ſubſtantiale, vt rationale in homine: alia eſt qualitas, quæ ſequitur principia eſſētialia ſubiecti, vt eſt propria riſibile paſſio: altero modo dicitur forma accidentalis, quæ eſt extra naturam ſubiecti, & ſub tali modo comprehenduntur 9. prędicamenta: alio modo accipitur pro prædicamento qualitatis; & ſic qualitas facit quale ſimpliciter, quod vtique non ſit in alijs prædicamentis, ſed potiùs quandam compoſitionem efficit. Cùm ergo Ariſt. dicat, qualitas eſt, ſecundum quam quales vocamur: quale non accipitur pro quali generis, quod eſt materiale, neque pro quali ſpeciei, neque pro quali tranſcendente, ſcilicet pro quali, quod ſequitur eſſe rei; hoc enim modo omne accidens prædicaretur in quale, & non diſtingueretur à prædicari in quantum, & in quotum. Sed ſenſus eſt definitionis: qualitas eſt forma accidentalis, ſecundum quam formā ſubſtantię denominantur quales ſimpliciter. Vnde licet hoc ſit poſterius, & minus notum ſecundum naturam, quam ipſa qualitas, eſt tamē prius, & notius quoad nos. ſiquidem qualitas cum ſit genus generaliſſimum, non definitur per priora, & notiora ſecundum naturam; ideoque conuenienter deſcribitur per quale, quia eſt effectus qualitatis, nobis notior ipſa qualitate. Pręterea obſeruare oportet, quomodo qualitas ſit genus, ſi multiplices habeat modos ſignificandi: duplex eſt multiplicitas, ſignificatorum vna; cum qua nequit vniuocatio conſiſtere: alia eſt ſuppoſitorum, & cum tali ſtat vnitas rationis formalis, & per conſequens vniuocatio: tali autem multiplicitate dicitur qualitas multipliciter. Cùm ergo habeat vniuocationē rationis formalis, ſtat ipſam eſſe genus, & prædicamentum, ab alijs prędicamētis diſtinctum. Præterea, qualitas habet ſuas ſpecies, de quibus prædicatur ſecūdum rationem ſuam formalem: igitur eſt genus. Conſeq. patet, antecedens probatur: quia qualitas eſt modus, ſiue determinatio illarum rerum, quæ indifferenter ſe habent: inprimis ſubiecti naturam, male vel benè diſponēs, per habitum & diſpoſitionem; quæ eſt prima ſpecies qualitatis: deinde modificat operationes ſubiecti, per naturalem potentiam, vel impotentiam: tertiò operationes, quæ dicūtur paſſiones ſenſus, per paſſibiles qualitates, vel paſſiones: poſtremò, res in ſua qualitate per figuram, & formā, quæ eſt quarta ſpecies qualitatis. Dicunt tamen aliqui, iſtas quatuor ſpecies, rectiùs modos accidentales qualitatis appellari debere, quàm ſpecies; fieri enim non poteſt, duas ſpecies eiuſdem generis abſtractiuè prædicari de eodē colore, vel ſanitate; quia omnis diuiſio generis in ſpecies, fit per differentias formaliter oppoſitas: ergo impoſſibile eſt, duas ſpecies eiuſdem generis de eodem prædicari. ſed habitus, & diſpoſitio prædicantur de colore, vel ſanitate, ſumptis ſecundùm diuerſas habitudines; habitus enim eſt qualitas de difficili mobilis à ſubiecto: diſpoſitio verò de facili mobilis: ſunt ergo oppoſiti modi qualitatis. Porrò, ipſius qualitatis ſunt quatuor ſpecies, ſiue modi, ſcilicet habitus & diſpoſitio, naturalis potentia vel impotentia, paſſio vel paſſibilis qualitas, forma, & circa hoc aliquid conſtans figura. Ex quo patet, non eſſe diuiſionem generis in ſuas ſpecies, ſed alicuius communis in ſuos modos: ſumuntur enim illi quatuor modi ex diuerſis habitudinibus qualitatis ad ſubiectum, vel aliquid aliud. *Sed* poſſet aliquis *contra* prędicta ſic argue- 1.
re: Nullum æquiuocum eſt genus, vt ſæpè dictum eſt. ſed qualitas eſt æquiuocum, quia eſt de numero eorum, quæ multipliciter dicuntur; dicitur enim de qualitate ſubſtantiali, & de qualitate accidentali: igitur non competit ei ratio generis. *Soluitur*, prædicari in quale poteſt conſiderari dupliciter: vno modo communiter; & ſic differentiæ & paſſiones, & omnia accidentia prædicantur in quale: alio modo accipitur ſpecialiter ſcilicet prædicari in quale accidentaliter, non in quantum, vel in quotum, & ſic ſola qualitas dicitur prædicari in quale: proinde illa præpoſitio ſecundum, dicit circumſtantiam cauſæ formalis. Qualitas eſt, ſecundùm quam, quales dominamur, re, & nomine; ſumus enim quales formaliter qualitate: ſicut formaliter ſumus albi albedine. Cùm ergo qualitas habeat ſuppoſita, ſiue inferiora, de quibus ſecundùm vnam rationem formalem prędicatur, ſequitur qualitatem eſſe genus. Cùm verò ſpecies qualitatis non ſint æqualiter perfectæ; propterea ab aliquibus vocata eſt analogia: quæ tamen Analogia nō impedit, quò minus ſit genus. *Item*, nulla eſt qualitas, ſecūdùm quam 2.
dicimur quales; quia ſecundùm qualitatem quæ eſt in Sorte, non dicimur quales, neque ſecundùm illam, quæ eſt in Platone; & ſic de alijs: igitur non eſt bona definitio. Confirmatur, quia in hac definitione committitur circulus: atque ita idem eſſet notius, & ignotius ſeipſo: probatur, quia quale definitur per qualitatē: ergo qualitas non debet definiri per quale. *Soluitur*, in illa definitione accipitur numerus pluralis, pro ſingulari, dicimur pro dicitur. Senſus ergo illius definitionis eſt: qualitas eſt forma accidentalis, ſecundùm quam ſupple formam, aliquid dicitur quale. *Ad confir.* qualitas definitur 3.
per quale, tanquam per aliquid notius nobis: quale verò per qualitatem, tanquam per magis notum ſecūdùm naturam. *Item*, definitio conſtat ex genere & differentia. ſed qualitas cùm ſit prędicamentum, non habet huiuſmodi; quia non habet ſuperiora in ſua coordinatione: alioqui non eſſet genus generaliſſimum: igitur non poteſt definiri. Adde, quòd talis definitio, quia ſecundùm 1.
quodlibet accidens dicimur quales; & tamen quodlibet accidens non eſt qualitas. *Soluitur*, prædicamenta, vt dictū eſt, propriè non definiuntur, definitione quidditatiua, eò quod non habeant differentias conſtitutiuas; definiuntur tamen definitionibus deſcriptiuis. *Ad confir.* æqualitate dicimur formaliter quales, ſecundùm proprium modum prædicandi ab alijs prædicamētis diſtinctum, ab alijs autem accidentibus, communiter & non propriè: à differentia verò ſpecifica, quales eſſentialiter, non autem accidentaliter.

Qualitas multis modis dicitur. *Definitio explicatur.* *Qualitas eſt genus.* *Qualitas quid* *Species qualitatis.*

lic. tis.

RECITA SERIEM PRIMÆ SPECIEI QVALITATIS.

De prædic. qualitatis.

- HABITVS
  - Habitus corporis.
    - Habitus dimicandi.
    - Habitus Sphæra ludendi.
    - Habitus pulſandi fides, digitis inhærens, &c.
  - Habitus animi.
    - Infuſus
      - Fides
      - Spes
      - Charitas.
    - Acquiſitus
      - Menti inhærens
        - Semper verus
          - Sapientia
            - Theologia.
            - Metaphyſica.
          - Intellectus
            - Ad orationem pertinens.
              - Grammatica.
              - Dialectica.
              - Rhetorica.
          - Scientia
            - Mathematica
              - Arithmetica.
              - Geometria.
              - Muſica.
              - Aſtronomia.
            - Phyſica
              - Medicina.
              - Scientia de anima.
            - Ethica
              - Oeconomica
              - Politica
                - Ius Canonicum.
                - Ius Ciuile.
          - Prudentia
          - Ars.
            - Agricultura.
            - Ædificatoria, Piſtoria, &c.
        - Semper falſus, qui diuiditur in habitus oppoſitos ſemper veris.
        - Aliquando verus, & aliquando falſus.
          - Opinio.
          - Suſpicio.
      - Moralis
        - Virtus
          - Iuſtitia.
          - Fortitudo.
          - Temperantia, &c.
        - Vitium
          - Exuperantia commiſſum
            - Temeritas.
            - Prodigalitas.
          - Defectu commiſſum
            - Timiditas.
            - Auaritia, &c.

CAP. II.

Prima ſpecies qualitatis habitus, & diſpoſitio.

PRo intellectu primæ ſpeciei qualitatis, ſciendum, quòd habitus capitur duobus modis: vno quidem modo pro reſpectu extrinſeco adueniente, de relicto in corpore ex adiacentia veſtimenti, vel ornamenti ad corpus; & ſic non eſt ſpecies qualitatis, ſed vnum prædicamentum diſtinctum à qualitate: alio modo capitur habitus pro quadam qualitate inhærente potentiæ, ipſam inclinante ad operandum: ſiue talis ſit ſpecies intelligibilis, ſiue actus intelligendi, ſiue habitus cauſatus ex talibus actibus. Diſpoſitio quoque accipitur duobus modis: vno modo generaliter pro omni qualitate ſubiectum diſponēte; & ſic omnis habitus eſt diſpoſitio, non autem è conuerſo: alio modo accipitur propriè, ſcilicet pro qualitate de facili mobili. Porrò habitus & diſpoſitio non ſunt vna ſpecies, ſed bene vnus modus; quia qualificant ſubſtantiam ratione formæ. ſub hoc autem modo qualitatis, reponuntur generaliter omnes qualitates diſponentes ſubiectum ad operandum mediantibus naturalibus potentijs: quarum quædam ſunt corporales, vt ſanitas, ægritudo: quædam autem, intelligibiles, quarum quædam ſunt acquiſitę, vt ſapientia, intellectus, prudentia, ſcientia, ars: aliæ infuſæ, vt fides, ſpes, charitas: aliæ ſunt concreatæ, vt ſpecies rerum in mentibus angelorum. In hac qualitatis ſpecie reponuntur omnes artes, omnes ſcientiæ, omneſque virtutes morales, & vitia eis oppoſita. *Sed* aliquis poſſet *contra* ſic arguere: Naturalis potentia, vel impotentia non eſt ſpecies qualitatis, igitur non ſunt quatuor ſpecies qualitatis: conſequentia patet, antecedens probatur authoritate Ariſt. 5. *met.* vbi inter modos qualitatis non enumerat potentiam, vel impotentiam. *Soluitur*, Ariſt. 5. *met* ponit primū modum qualitatis, differentiam ſubſtantialē: ſecūdum formā, & circa hoc aliquid conſtantē figurā: tertiū, paſſionem, & paſſibilē qualitatē: quartum habitum. & diſpoſitionem. Naturalis potentia & impotētia, teſte Commentatore ibidem, ſunt quædam præparationes, & quædā potētiæ: quatenus verò ſunt quædam præparationes, ſunt quædam priuationes impedimentorum: nec ſunt aliquid poſitiuum, ideò nō enumerantur inter prędictos modos. Sed de hoc copioſiùs in ſecunda ſpecie qualitatis. *Contra*, eadem qualitas numero, puta calor, & frigus. continentur ſub 1. 2. & 3. ſpecie qualitatis: ergo quod *prius*. *Soluitur*, calor ſi accipiatur in quantum eſt principium operandi, eſt ſecundæ ſpeciei: in quantùm verò immutat ſenſum, eſt tertiæ ſpeciei. in quantum autem eſt qualitas permanens perficiēs ſubiectum, eſt in prima ſpecie qualitatis. *Contra*, curſor, & pugillator ponuntur in 1. & 2. ſpecie qualitatis: ergo non ſunt ſpecies diſtinctæ. *Soluitur*, ſi denominētur à qualitatibus acquiſitis, ſunt in prima ſpecie qualitatis: ſi verò à qualitatibus naturaliter inſitis, pertinent ad ſecundā ſpeciem. *Item*, habitus eſt vnum prædicamentum ab aliis di- 2.
ſtinctum: ergo non eſt ſpecies, neq; modus qualitatis: Cōfir. riſibilitas eſt habitus de difficili mobilis à ſubiecto; & tamen non eſt qualitas: ergo habitus non eſt qualitas de difficili mobilis à ſubiecto. *Soluitur*; habitus accipitur tripliciter: vno modo pro forma priuationi oppoſita, ſicut cū dicitur viſus, & cæcitas opponuntur, ſicut priuatio & habitus: alio modo, vt eſt tertium prædicamentum, ſicut dixi: tertio modo pro qualitate diſponente ſubiectū ad perfectè operandum, ſicut accipitur hîc. *Ad confir.* riſibilitas, non eſt propriè qualitas, de qua loquimur, ſc. accidentalis, ſed potiùs ſubſtantialis; quia prædicatur de ſubiecto in ſecundo modo dicendi per ſe, ideoq; à ſubiecto nō poteſt remoueri: ſic etiam rationabilitas dicitur qualitas, accipiendo quale, pro quali generis vel ſpeciei, non autem pro quali accidētali. *Item*, nullum ens in anima; eſt in prædicamento, quia quæ ſunt in prædicamento, ſunt entia realia 3.
extra animam exiſtentia: vnde & ens extra animam diuiditur in decem prædicamenta. ſed ſcientia eſt in anima, quia eſt habitus intellectus: ergo non eſt in prædicamēto qualitatis. *Soluitur*, ens accipitur dupliciter: vno modo pro ente, quod habet eſſe in anima, tanquam in ſubiecto, & tale bene reponitur in prædicamēto: alio modo pro ente,

De prædic. qualitatis.

quod ſolum habet eſſe cognitum;& tale non eſt in anima, ſicut in ſubiecto, ſed potiùs ſicut cognitum in cognoſcente. ſed ſcientia eſt in anima,ſicut in ſubiecto,quia nō in ſola apprehenſione conſiſtit,verùmetiam extra animam,quantùm ad ſuos effectus,quod nō cōpetit illis, quæ in ſola apprehenſione conſiſtūt. hoc modo capitur ens in anima,quādo diuiditur contra ens reale. *Itē*,
4. naturalis inclinatio intellectus ad ſcientiam eſt diſpoſitio, & tamen non eſt de facili mobilis à ſubiecto:ergo male dicitur, quòd diſpoſitio ſit de facili mobilis. Præterea,quæcunq; dicunt eandem ſpeciem,dicunt etiam eundem modum eſſendi. ſed habitus & diſpoſitio non dicunt vnum modum eſſendi: igitur non ſunt vna ſpecies qualitatis. *Soluitur*, licet naturalis inclinatio intellectus ad ſcientiam ſit quædam diſpoſitio paſſiua, & quodam modo ſubiectiua, non tamen eſt diſpoſitio formalis, de qua diſpoſitione eſt hîc ad propoſitum. *Ad confir.* licet habitus, & diſpoſitio dicant diuerſos modos accidētales vnius formę, bene tamē dicunt vnum modum eſſendi eſſentialem, qui eſt diſpoſi-
5. tio ſui ſubiecti ad operationem. *Item*, diuerſa nomina important diuerſas formas; quia nomen imponitur à forma. ſed habitus & diſpoſitio,ſūt diuerſa nomina:igitur important diuerſas formas,& nō ſunt vna ſpecies qualitatis. *Soluitur*, quidam dicunt habitum & diſpoſitionem eſſe quidē duo nomina,non tamē duas ſpecies,quia perfectū, & imperfectum,non variant ſpeciem : alij verò dicunt,non eſſe ſpeciem,ſed vnum modum,vt dictum eſt. Ad formam argumenti,diuerſa nomina non ſemper ſignificant diuerſas formas,ſed interdum diuerſos modos eſſēdi eiuſdem formæ, & ſic eſt in propoſito : illa ergo maior eſt vera, accipiendo formam generaliter pro omni eo,quod habet modū formæ,& determinantis aliud, omne enim nomen imponitur à forma,non tamen eſt vera, accipiēdo formam ſpe-
6. cialiter pro forma reali.*Item*, habitus & diſpoſitio diuerſas, & oppoſitas habent rationes : igitur non ſunt vna ſpecies qualitatis. Conſe. nota eſt, quia eadem ſpecie ſunt, quorum ratio vna eſt.Cōfir.quia omnis ſpecies debet eſſe ſimplex, [illegible] ſed ſic non eſt habitus, & diſpoſitio:ergo nō ſunt vna qualitas. *Soluitur*,philoſophi ratio procedit de his,quæ ſunt vnū ſpecie:non autem de his quæ ſunt vna ſpecies; illa enim ſunt vnū ſpecie, quorū eſt vna ratio definitiua in cōmuni data ſecundùm nomen ſpeciei:& hoc modo habitus & diſpoſitio non habēt diuerſas rationes,quāuis habeāt diuerſas rationes accidentales, vt dictum eſt. *Ad confir.* licet res ſit vna ſecundum eſſentiam; eſt tamen alia, & alia ſecundùm modū eſſendi,ſignificandi, & intelligendi; quia alio modo innoteſcit nobis res per diſpoſitionem: alio autem modo per habitum.*Item*,prima ſpecies congruo ordine nō
debet præcedere ſecundā; quia ſe habet ad ſecundam per 7.
additionem: omne autem tale eſt poſterius eo,cui additur. Cōfir. quia habitus eſt,quo operamur,dum volumus: potentia ergo naturalis præcedit habitum, ſicut perfectibile ſuam perfectionē:ergo quod prius. *Soluitur*, naturalis potentia via generationis præcedit habitum : via autem perfectionis,quæ in accidentibus accipitur penes modum in-
hærendi,habitus præcedit naturalem potentiā:ſimili quo- 8.
que facilitate ſoluitur eius confirmatio. *Item*, ſi diſpoſitio eſt habitu vniuerſalior:igitur ſe habet vt genus:& habitus, vt ſpecies; & ſic non eſt in ipſis identitas ſpeciei. Præterea, diſpoſitio dicit qualitatem imperfectam,habitus qualitatem perfectam.ſed perfectum non ſuſcipit qualitatem imperfecti: igitur male dicitur quòd omnis habitus eſt diſpoſitio,ſed non è conuerſo. *Soluitur*, diſpoſitio eſt vniuerſalior habitu denominatiuè, non autem vniuocè. *Ad confir.* imperfectum non prædicatur de perfecto, prædicatione identitatis ſecundùm rem,& modum, ſed benè ſecundum rem tantùm. Nam cùm dicitur habitus eſt diſpoſitio:prædicatur idem de eodem ; ſed non ſecundùm rationem, propter diuerſum modum ſignificandi.

CAP. III.

Secunda ſpecies qualitatis.

SERIES SECVNDÆ SPECIEI QVALITATIS.

- Naturalis vis vel imbecillitas
  - Naturalis vis
    - Corporis
      - Durities
      - Salubritas
      - Vis attrahens ferrum,&c.
      - Vis vegetandi
        - Principalis.
        - Adminiculatrix
          - Nutriendi.
          - Augendi.
          - Generandi ſui ſimile.
          - Immutandi.
          - Retinendi.
          - Expellendi.
    - Animæ
      - Vis cognoſcendi
        - Senſus intellectus ſeu mens
          - Exterior
            - Viſus.
            - Auditus.
            - Olfactus,
            - Guſtus.
            - Tactus.
          - Interior
            - Senſus communis.
            - Phantaſia.
            - Memoria.
      - Appetitus
        - Appetitus ſenſui coniunctus
          - Exterior, cui conuenit
            - Delectari.
            - Triſtari.
          - Interior
            - Concupiſcens, cui conuenit
              - Amare.
              - Proſequi.
              - Gaudere.
              - Odiſſe, fugere, triſtari.
            - Iraſcens, cui conuenit
              - Sperare.
              - Audere.
              - Deſperare.
              - Timere, Iraſci.
        - Appetitus rationi coniunctus ſeu voluntas cui conuenit
          - Velle.
          - Imperare.
          - Liberum eſſe.
          - Eligere.
          - Frui & ſimiles affectiones.
      - Facultas progrediendi
        - Ambulandi, volandi, natandi, &c.
  - Naturalis imbecillitas
    - Mollicies
    - Infirmitas
    - Salubritas
      - Currendi.
      - Gignendi.
      - Videndi, &c.

Naturalis potentia.

PRo intellectu ſecundæ ſpeciei qualitatis,ſciendum,naturalem potentiam vocari qualitatem, ſecundùm quā aliquis habet potentiam ad aliquid facile agendum : contrario autem modo ſe habet naturalis impotētia. fundantur autem hæc in principiis naturalibus rei; naturalis ſiquidem potentia ex victoria formæ cauſatur ſupra materiam,

nempe,

[..]rædic. [..]atis.
nempe, quando forma continet, & terminat materiam; ita
quòd in ea eſt talis diſpoſitio, qualem appetit forma, vt fa-
ciliter, & promptè ſuas queat naturales operationes exer-
cere. Contra, naturalis impotentia cauſatur ex victoria
materiæ ſupra formam: quod fit, quando in materia inue-
nitur diſpoſitio, quæ aduerſatur formæ, ne materiam tota-
liter comprehendere valeat, ſuaſque naturales operatio-
nes exercere, promptè & faciliter. Itaque naturalis poten-
tia eſt qualitas inhærens rei à natura, qua ipſa eſt potens ad
operandum faciliter ſuas operationes, & ad reſiſtendum
ſuis contrariis. naturalis verò impotentia eſt qualitas rei
inſita à ſua natura, qua ipſa eſt impotens, vt poſſit ſuas na-
turales operationes proferre, & ponere in actu, ſuiſq; ad-
uerſariis reſiſtere, vt ſanitas eſt naturalis potentia, infirmi-
tas naturalis impotẽtia. Sub hac autẽ ſpecie cõtinẽtur oẽs
aptitudines naturales corporis, & animi: potentiæ quoq;
animæ vegetatiuæ, nutritiuũ, generatiuũ, augmentatiuũ.
Quinq; quoq; ſenſus exteriores, & quinq; interiores, o-
mneſq; inclinationes naturales, quæ nominibus habituũ
nũcupãtur: vt liberalitas, iuſtitia, curſor, pugillator. Porrò,
his duobus nominib. naturalis potẽtia, & impotẽtia, vnũ
modum generalem innominatum, ad omnes modos qua-
litatis accommodatum, quibus ſumus potentes, vel impo-
tentes ad naturaliter agendum, circumloquẽdo denomi-
[..]litates [..]minatæ. namus. Etenim cùm huiuſmodi qualitates ſint innomina-
tæ; per habitudinem ad operationes, quarum ſunt princi-
pia, nobis innoteſcunt: ideoque qualitates huius ſecundæ
ſpeciei, his nominibus nominantur, quæ illas qualitates
ſignificant non quidem abſolutè, ſed in habitudine ad ſu-
as operationes; vt calefactiuum ſignificat qualitatem, quę
eſt principium operationis. Sed aliquis poſſet ſic arguere
contra: Naturalis potentia vel impotentia eſt genus quali-
tatis, vt dicitur in textu: igitur non eſt ſpecies. Confirma-
tur, quia naturalis impotentia importat priuationem: er-
go non eſt ſpecies qualitatis. *Soluitur*, naturalis potentia,
vel impotentia, dicitur eſſe genus qualitatis; quia eſt ſpeci-
es ſubalterna continens ſub ſe alias ſpecies. *Ad confir.* na-
turalis impotentia, quamùis ſecundùm vocem videatur
importare priuationem ſecundum rem tamen, importat
2. veram naturam poſitiuam. *Item*, potentia eſt ad aliquid,
ſcilicet ad actum: ergo naturalis potentia non eſt qualitas.
Confirmatur, quia riſibilitas eſt naturalis potentia; & ta-
men non eſt qualitas accidentalis, de qua hîc eſt propoſi-
tum loquendi. *Soluitur*, potentia naturalis poteſt accipi
duobus modis: vno modo pro per ſe denominato, ſeu pri-
mæ intentionaliter; & ſic eſt ens abſolutum, ſcilicet quidã
modus accidentalis ipſius qualitatis: alio modo accipitur
pro per ſe ſignificato, ſecundè intentionaliter, ſiue forma-
liter; & ſic eſt ad aliquid. *Ad confir.* naturalis potentia, ſi ac-
cipiatur pro principio alicuius rei: ſic riſibilitas eſt natura-
lis potentia: ſi verò accipiatur pro quadã facilitate ad ope-
3. randum; ſic nou eſt naturalis potentia. *Item*, quæ diffe-
runt eſſentialiter, non ſunt vnius ſpeciei, ſiue non faciunt
vnam ſpeciem. ſed potentia, & impotentia naturalis ſunt
huiuſmodi: ergo non eſt vna ſpecies. *Soluitur*, Iſte duæ res,
ſi comparentur ad inuicem, ſunt diuerſæ ſpecies: ſi verò
referantur ad ſuperius genus, quod circumloquitur; ſic
ſunt vna ſpecies qualitatis: nam in quantum conueniunt
in vno genere ſuperiori, ipſum immediatè circumloquen-
tes, eò quod tale genus eſt nobis innominatum, faciunt v-
nam ſpeciem qualitatis ſubalternam. In quantum verò cõ-
parantur inter ſe, ſunt diuerſę ſpecies; quia differunt eſſen-
tialiter: ideoque explicantur duobus nominibus, hanc di-
uerſitatem ſignificantibus: ponuntur autem iſta duo, loco
ſui generis, quod circumloquuntur: in quibus oſtenditur
4. iſtarum ſpecierum diuerſitas. *Item*, omnis impotentia ad-
uerſatur naturæ, vel eſt præter naturam: igitur nulla impo-
tentia eſt naturalis; & per conſequens, naturalis impoten-
tia non eſt vna ſpecies. Adde, quòd potentia materiæ ad
formam, eſt naturalis potentia; & tamen non eſt qualitas.
Soluitur: Impotentia naturalis dicitur reſpectu operationũ
naturæ; quia ſe tenet circa principia naturalia rei: non au-
tem dicitut naturalis, quod conferat ad bonum naturæ.
Ad confir. potentia materiæ ad formam non conſequitur
totum compoſitum ſubſtantiale, de qua potentia ad ope-
randum ſolùm eſt hîc ad propoſitum; ſed eſt quædam na-
turalis potentia ad eſſe naturale; propterea non eſt neceſſe
vt qualitas appelletur. *Contra*, in quolibet prædicamento
eſt motus, qui eſt actus entis in potentia: ergo in quolibet
prædicamento eſt ſpecies qualitatis, ſcilicet potentia. *Sol-
uitur*, in quolibet prædicamento non eſt potentia, quæ eſt
ſpecies qualitatis, ſed potentia, quæ opponitur actui,

De prædic, qualitatis.

Soluitur.

SERIES OPERATIONVM ANIMÆ.

- Operatio animæ
  - Vegetatio
    - Generatio ſui ſimilis
    - Nutritio
    - Accretio
    - cũ his concurrũt
      - Attractio.
      - Retentio.
      - Digeſtio.
      - Immutatio.
      - Aſſimilatio.
      - Expulſio.
  - Senſus perceptio.
    - Exterior
      - Viſio.
      - Auditio
      - Odoratio
      - Guſtatio
      - Tactio.
    - Interior
      - Perceptio ſenſus cõmunis
        - Diſtinctio inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuũ.
        - Apprehenſio proprij actus vniuſcuiſq; ſenſus exterioris.
      - Perceptio phantaſię
        - Collectio ſpecierum rei prius non perceptæ, è ſpeciebus rerum ſenſu perceptarum.
        - Compoſitio.
        - Diuiſio.
      - Operatio memoriæ
        - Reminiſcentia.
        - Recordatio.
  - Intellectio.
    - Cognitio
      - Ratiocinatio
      - Collectio
      - Conſultatio
      - Deliberatio
      - Dubitatio
  - Appetitio
    - Voluntatis
    - Appetitus ſenſui cõiuncti
      - Concupiſcentis.
      - Iraſcentis.
  - Progreſſio
    - Ambulatio.
    - Volatus.
    - Natatio, &c.

SERIES TERTIÆ SPECIEI QVALITATIS.

- Patibilis Qualitas vel Pathos.
  - Obiectum ſenſu perceptum
    - Obiectum viſum perceptũ
      - Color.
      - Lux.
      - Lumen.
    - Auditu perceptũ: vt ſonus
      - Vox.
      - Fragor, &c.
    - Odoratu perceptũ: vt Odor
      - Dulcis.
      - Auſterus.
      - Ponticus, &c.
    - Guſtu perceptum: vt ſapor
      - Dulcedo.
      - Amaritudo.
      - Auſteritas, &c.
    - Tactu perceptum vt qualitas, quæ tactu percipitur
      - Prima
        - Calor, Frigus.
        - Humiditas.
        - Siccitas.
      - Secũda
        - Durities.
        - Mollities.
        - Grauitas.
        - Leuitas, &c.
  - Affectio animæ
    - Cupiditas.
    - Lætitia.
    - Metus.
    - Triſtitia.

CAP IV.

Tertia ſpecies.

TErtia ſpecies qualitatis eſt paſſio, vel paſſibilis quali-
tas, quæ in hoc conueniunt, quòd important eandem
formam eſſentialem & ſpecificam: ſed differunt duplici-
ter: primò quia paſſio importat qualitatem ſub eſſe imper-
fecto, & non permanente in ſubiecto, ſicut rubedo pro-

De prædic. qualitatis. uueniens ex vetecundia: paſſibilis verò qualitas nominat formam ſub eſſe perfecto,& permanente. Paſſio ergo eſt

Paſſiq. qualitas citò tranſiẽs,inferẽs paſſionẽ,vel illata à paſſione, ſicut rubedo ex verecũdia: paſſibilis verò qualitas eſt qualitas inferens paſſionẽ, vel illata à paſſione, permanens in ſubiecto: ſicut albedo, nigredo. Præterea, paſſio denominat ſuum ſubiectum, non ſimpliciter: ſed ſecundùm aliquid tale; vt homo dicitur pallidus: quia aliquid timuit: paſſibilis verò qualitas denominat ſuum ſubiectum ſimpliciter tale: vt homo niger, vel albus ex permanenti paſſibili qualitate. Appellantur autem paſſiones,& paſſibiles

Paſſibilis qualitas. qualitates: quia aliquam ingerunt animæ paſſionem, vt amor, ira: vel corpori, vt caliditas, frigiditas. Aliquæ verò ſunt qualitates, quæ dicuntur paſſibiles, aut paſſiones, eò quòd ab aliqua paſſione ſint illatæ: vt pallor cauſatus ex timore, & rubedo ex verecundia. *Sed* poſſet aliquis *contra*

1\. prædicta ſic arguere: Omnis ſpecies qualitatis eſt qualitas, & ſecundùm eam dicimur quales. ſed paſſiones non ſunt qualitates, neq; ſecundùm eas dicimur quales, ſed magis paſſibiles: ergo non ſunt ſpecies qualitatis. *Soluitur*, omnis ſpecies qualitatis eſt qualitas, vel ſecundũ eſſentiã, vel ſecundũ denominationẽ: nõ autẽ oportet, vt omnis ſpecies ſit qualitas ſecundùm eſſentiã,& ſecundùm denominationem ſimul: vnde paſſio. quia eſt in quodam tranſitu, non denominat ſubiectum. *Contra*, ſi ita ſe habent paſſio, & paſſibilis qualitas: igitur non differunt à diſpoſitione, & habitu: & per conſequens, tertia ſpecies non diſtinguitur à prima. *Soluitur*, quòd licet paſſibilis qualitas ſit de difficili mobilis: non tamen ſecundùm eam ſumus habiles, ſeu habituati ſecundùm habitum, ſimiliter ſecundùm paſſionem non dicimur diſpoſiti. *Contra*, calor & frigus ſunt huius ſpeciei: & tamen ſecundùm huiuſmodi qualitates dicimur diſpoſiti & habituati. *Reſp.* vocamur diſpoſiti, & habituati ſecundùm frigus & calorem, quatenus ſunt primæ ſpeciei qualitatis. Neque eſt inconueniens, idem diuerſis rationibus poni ſub diuerſis ſpeciebus. Itaque, ſi calor & frigus conſiderantur, prout facilè, vel difficilè remouentur à ſubiecto; ſic ponuntur ſub prima ſpecie qualitatis: ſi verò, vt efficiunt aliquam paſſionem ſecundùm ſenſum; ſic

2\. ponuntur in 3. ſpecie qualitatis. *Item*, paſſio eſt diſtinctum prædicamentum: igitur non eſt ſpecies qualitatis: alioqui prędicamenta non eſſent eſſentialiter diſtincta, *Soluitur*, paſſio cõſiderari poteſt dupliciter, vt eſt effectus actionis; & ſic eſt prædicamentum diſtinctum: vel vt eſt quędam qualitas citò tranſiens; & ſic eſt ſpecies qualitatis. *Contra*, omnis qualitas denominat ſubſtantiam qualem. ſed paſſio non denominat: ergo *Soluitur*, dictũ eſt, qualitatẽ quæ dicitur ſecundùm eſſentiam & eſſe perfectũ ſimul, denominare ſubſtantiam qualem; non autem qualitatem, quæ habet eſſe imperfectum in ſubiecto, cuiuſmodi eſt paſſio.

3\. *Item*, omne paſſibile eſt aptũ natum pati. ſed nulla qualitas eſt huiuſmodi; quia pati propriè conuenit materiæ: igitur nulla qualitas eſt qualitas paſſibilis. Prętereà, quæ dicunt eãdem ſpeciẽ, ſunt eiuſdẽ perfectionis. ſed paſſio,& paſſibilis qualitas nõ sũt ęqualis perfectionis: quia vna eſt permanens, alia verò citò tranſiit: ergo non faciunt vnã ſpeciẽ qualitatis. *Soluitur*, paſſibile dicitur dupliciter: vno modo, vt ſubiectum paſſionis,& ſic eſt aptum natũ pati: alio modo, quòd cauſat paſſionẽ, vel cauſatur à paſſione; & ſic nõ eſt aptum natũ pati: hoc autẽ modo aliqua qualitas dicitur paſſibilis: non autẽ primo. Ad *confirm.* paſſio, & paſſibilis qualitas differunt ſecundùm modum eſſendi: non autem ſecundùm eſſentiam: ideoque important vnam ſpeciem: quia eſſe perfectum,& imperfectum non mutant ſpeciem.

4\. *Item*, albedo & nigredo ſunt paſſibiles qualitates: & tamen non inferunt paſſiones ſenſibus: quia non tangunt viſum: ideo non agunt in ipſum, neque poſſunt in eo cauſare paſſiones: paſſibiles ergo qualitates, non ingerunt ſenſibus paſſiones. *Soluitur*, licet color non inferat viſui corporalem, infert tamen ſpiritualem paſſionem: quia agit & perficit intentionaliter: in quo differt ab obiectis aliorum ſenſum, quæ corporaliter agunt in ſenſum, vt qualitates tangibiles

5\. in tactum: & ſic de alijs. *Item*, tales qualitates 3. ſpeciei, non fiunt ſine alteratione 7. *phyſ.* alteratio autem fit in ſubiecto: igitur huiuſmod qualitates agunt in ſubiectum, & non in ſenſum: quod eſt contra Ariſtot: Pr… eſt motus: & omnis motus eſt in tem… tem ſenſus à ſenſibili non eſt in temp… eſt cum abiectione contrarij, ſicut &… mutatio ſenſus à ſenſibili non eſt hu… eſt ſummè diſpoſitus ad recipiẽdum… go. *Soluitur*, paſſibilis qualitas inducitu… & ita ſubiectum patitur ab alterante,… recipit: ſed ab aliquo habente eandem… *confir.* paſſibilis qualitas efficit paſſionem… nem in ſenſibus, vt dicitur 2. *de Anima*. P… paſſionem ſenſibus, non eſt de eſſentia qualit… citur 2. *de Anima*, quòd viſibile eſſe nõ eſt de e… ris, ſed paſſio eius. Paſſio igitur, vel paſſibilis q… notat qualitatem, in quantum infert paſſionem… cit modum, & non eſſentiam, vel ſpeciem qualitatis.

SERIES QVARTÆ SPECIEI QVALITATIS.

- FIGVRA vel forma
  - Imperfecta
    - Rectitudo
    - Curuitas
      - Concauitas.
      - Angulus, &c.
  - Perfecta
    - Plana
      - Circulus
      - Triangulus
        - Iſopleurus.
        - Iſoſceles.
        - Scalenos.
      - Quadrãgulus
        - Quadratum.
        - Altera parte lõgior.
        - Rhombus, &c.
      - Quinquangulus.
    - Solida
      - Shærica.
      - Pyramis.
      - Cubus.
      - Columnaris figura, &c.

CAP. V.

Quarta ſpecies Qualitatis.

QVARTA ſpecies qualitatis eſt forma, & circa hoc aliquid conſtans figura, ſcilicet circa corpus, vt rectitudo, curuitas, pulchritudo, turpitudo; ſecundum eas enim dicimur quales, vt rectitudine recti, & curuitate curui.

Porrò, forma accipitur tripliciter: vno modo pro forma ſubſtantiali: ſecundo modo tranſcendenter; & ſic poteſt competere omnibus prædicamentis accidentium. ſed his duobus modis non accipitur hic forma: tertio modo accipitur pro commenſuratione partium alicuius totius, ſecũdùm ſuæ formæ exigentiam: ex qua planè partium commenſuratione conſurgit pulchritudo, & decor: vt forma Priami digna eſt imperio: figura quoque accipitur dupliciter: vno modo pro quantitate terminata: quæ ſic definitur: Figura eſt quæ termino, vel terminis clauditur; & ſic eſt quantitas: alio modo accipitur pro terminatione quantitatis; & ſic nominatur triangulus, quadrangulus, & quæ ſunt huiuſmodi, omniaque artificialia: ſimiliter pulchritudo, decor, rotundum, & ſic de aliis. Differunt autem figura & forma, ſicut ſuperius & inferius; figura enim tùm animatis, tùm inanimatis competit rebus: forma verò non niſi propriè rebus animatis. Aliqui verò dicant Ariſtotelem accepiſſe formam & figuram pro eodem, ita quòd coniunctio, &, teneatur expoſitoriè, vt ſit ſenſus: quarta ſpecies ſiue modus qualitatis eſt forma, nempè figura circumſtans corpus. Sed dicendum eſt formam & figuram in aliquo inter ſe conuenire: in aliquo autem ab inuicem differre: conueniunt autem, quia vtraque terminat quantitatem: verùm ſi talis terminatio comparetur ad formam ſubſtantiæ, quam terminat, dicitur forma: ſi verò comparetur ad quantitatem quam terminat, vocatur figura. Actus igitur formæ eſt determinare illa, quæ ſunt ad intra: actus verò figuræ, depingere actus extra ſecundùm terminationem quantitatis. Forma ergo & figura, cùm dicant eandem eſſentiam, conuenienter ponuntur vna ſpecies: & bene coniunguntur per coniunctionem copulatiuam: quia verò in aliquo differũt, idcirco duobus

Formæ.

Figura.

In quo conueniunt.

nomini-

lic. nominibus appellantur. Sed poſſet aliquis cõtra prædicta
cis. ſic arguere: Forma eſt altera pars cõpoſiti ſubſtãtialis: ergo eſt ſubſtantia, & nõ qualitas. Confirmatur, quod termino, vel terminis clauditur: ſed figura eſt huiuſmodi: ergo eſt quantitas. *Soluitur:* patet ſolutio ex ſupra annotatis; forma enim, vt dat eſſe ſubſtantiale, & figura, vt eſt quantitas cõcluſa, & terminata, non ſunt in prædicamento qualitatis: ſed forma, vt eſt partium commenſuratio, & figura terminatio quantitatis, ſic ſunt in prædicamento, & efficiunt quartam ſpeciem eiuſdem qualitatis. *Contra,* figura eſt ſenſibile commune, à quo immutatur, & patitur ſenſus: ergo eſt in ſpecie 3. qualitatis. *Soluitur,* figura materialiter accepta, eſt in genere quantitatis. formaliter verò, reſpectu ſubiecti, eſt in quarta ſpecie qualitatis; quia eſt terminatio quantitatis, vt triangulus, quadrangulus. Reſpectu autem potentiæ ſenſitiuæ, quam terminat, ſic eſt in 3. ſpecie qualitatis. *Contra,* figura dicit ordinem linearum diſtinctum inter ſe & totum: ergo eſt in prædicamento poſitionis; nã hac ratione rarum, & denſum, aſperum & lene Ariſtot. poſuit in prædicamento poſitionis. Rarum enim eſt, cuius partes à ſe inuicem diſtant: denſum verò cuius partes ſibi inuicem propinquæ ſunt. Aſperum eſt, cuius vna pars eſt ſuperior, & alia inferior: lene verò cuius partes in rectum iacent: ſimiliter figura eſt, quæ congruo linearum ordine diſtinguitur. *Soluitur,* figura propriè non ingreditur ordinem poſitionis; eò quòd actus ipſius formalis, non ſit ſubſtantiæ proximè aſſiſtere, & eius partes ſupponere: imò talẽ poſitionem partium ſupponit, eique addit modum, ſic, vel ſic terminandi quantitatem. Secus res ſe habet de denſo, & raro, & ſimilibus, quæ ex ratione ſua formali ſignificant partium poſitionem. *Item,* forma, & figura non differunt; quia conſtant circa quantitatem, eique eadem ratione inſunt: igitur non ſunt ſpecies quantitatis. *Confir.* quia nihil addunt ſuper quantitatem. nam quòd lineæ in actum vel rectum angulum coniungantur, nihil addunt quantitati, niſi tantum ſolum reſpectum, qui non poteſt efficire ſpeciem qualitatis. *Soluitur:* antecedens eſt falſum: dictum eſt enim terminationem quantitatis ad intra referri ad formam; quia eſt cauſa talis terminationis: ad extra verò, ad figuram: nam quantitas in tales, vel in tales angulos terminata, dicitur figura. *Ad confir.* forma & figura ſuper addunt ſuper quantitatem terminationem, quæ non eſt quantitas, ſed qualitas, ſicut eſt acutum, vel rectum, rotundum, & planum: quæ non tantùm ſunt rationes, verùmetiam & res: eò quòd aliter atque aliter immutent ſenſum. *Item,* nullum ſuperius ad qualitatem, eſt eius ſpecies. ſed forma eſt quoddam ſuperius ad qualitatem, competit enim omnibus ſpeciebus eius: igitur non eſt ſpecies qualitatis. neq; figura, quia cùm terminet quãtitatem, erit de prædicamento quantitatis: terminus enim eſt eiuſdem prędicamenti cum ſuo terminato. *Soluitur,* forma poteſt accipi dupliciter: vno modo, pro omni eo, quod dat eſſe rei; & ſic eſt quoddam ſuperius ad qualitatem: alio modo pro qualitate, quę dicit determinationem quantitatis ſecundùm exigentiam formę ſubſtantialis, & ſic non eſt quoddam ſuperius ad qualitatem, ſed potiùs eius ſpecies. *Ad aliud* de figura, dicitur, quòd ſi figura accipiatur materialiter, eſt in prædicamento quantitatis: formaliter verò in prædicamento qualitatis. Et cùm dicitur, quòd ſit terminus quantitatis: ergo eſt in genere quantitatis: verum eſt de termino intrinſeco, non autem de termino extrinſeco, cuiuſmodi eſt figura. *Item arguo* contra definitionem figuræ, quòd non ſit circumſtans hoc aliquid; quia eſt intra hoc aliquid, cùm ſit in eo, vt in ſubiecto: ergo non eſt conſtans circa hoc aliquid. Cõfirmatur, quia forma domus eſt figura; & tamen non eſt circa hoc aliquid, circa vnum indiuiduum: cum forma domus conſtet ex multitudine indiuiduorum, lignorũ, lapidum. *Soluitur,* licet figura contineatur in eo, cuius eſt figura; non tamen continetur ſecundùm profunditatem eius, ſed ſecundùm ſuperficiem: quæ eſt circa hoc aliquid: ideoque dicitur conſtans circa hoc
5. aliquid. *Ad confir.* ligna, lapides, & huiuſmodi domus, quamuis ſint multa, ratione tamen aggregationis, & ordinis, vnum efficiunt indiuiduum, domum ſcilicet quæ talem figuram ſuſcipit. *Item,* contra illam particulam, paſſio eſt inferens, vel illata à paſſione: Si ita res ſe haberet, tunc idẽ eſſet cauſa ſuiipſius, ſed nihil eſt cauſa ſuiipſius: ergo. De prædic. qualitatis.
Soluitur, paſſio capitur dupliciter: vno modo pro actu appetitus ſenſitiui, ſequente cognitionem ſenſitiuam, nempe pro timore, & verecundia, delectatione vel triſtitia, & ſic paſſio dicitur inferre paſſionem: vnde dicit Ariſtot. dulcedinem efficere quandam paſſionem circa guſtum, & calorem circa tactum: Alio modo capitur pro quadam qualitate ſenſibili, ſequẽte huiuſmodi actus appetitus ſenſitiui: quæ quidem qualitas eſt de facili mobilis, & ſic dicitur
qualitas illata: & continetur ſub 3. ſpecie qualitatis. *Item,* 6.
inter omnia accidentia, quantitas primò inhæret ſubſtantiæ: qualitates ergo, quæ immediatiùs conſequuntur quãtitatẽ, ſunt aliis anteponẽdę. ſed tales sũt qualitates quartę ſpeciei: illæ ergo cum ſint primæ naturaliter, priùs erant ponendæ. *Soluitur,* ſpecies qualitatis non ordinantur, ſecundùm hoc, quod eſt immediatius conſequi quantitatem, vel ſubſtantiam, ſed potiùs ſecundùm maiorem communitatem in genere qualitatis, & ſecundùm naturaliter ineſſe & diſponere, in ſuperficie & in profundo: ſecundùm quas profectò conditiones, quarta ſpecies eſt poſtrema. *Contrà,* quod eſt à natura, eſt prius 3. topicorum. ſed qualitates 3. ſpeciei ſunt à natura: ergo. *Soluitur;* ſpecies quæ eſt abſolutè communior in genere qualitatis, eſt anteponenda, licet non ſit à natura. Eadem facilitate ſolui poſſunt obiectiones, quæ poſſunt fieri de aliis ſpeciebus
qualitatis. *Item,* ſpecies qualitatis non ſunt ſufficienter enumeratæ: probatur, quia ira & dementia, ſunt qualitates; 7.
quia ſecundùm eas dicimur irati & dementes: & tamen nõ ſunt collocandæ in aliqua ex iſtis ſpeciebus; eſſent enim numerandæ inter qualitates 3. ſpeciei, ſed minimè cum illis poſſunt connumerari: quia cùm ſint in anima, & anima non alteretur, quia non eſt quanta, & ſecundum ſpeciem tertij ordinis, fiat alteratio: ergo non ſufficienter tradidit ſpecies qualitatis. *Soluitur,* ira & dementia ſunt in prima ſpecie: & cùm dicis magis ſpectare ad 3. ſpeciem, dicitur ea, quæ ſunt in prima ſpecie, poſſe connumerari cum his, quę ſunt in 3. propter quandam conuenientiam ſpecierũ inter ſe: habitus enim eſt de difficili mobilis, ſimiliter & paſſibilis qualitas: diſpoſitio eſt de facili mobilis, eodem quoque modo, & paſſio. vnde propter hanc mutuam conuenientiam, calor, qui eſt in 3. ſpecie, numeratur in prima. *Contra,* pulchritudo & decor, ſunt qualitates: & tamen non rectè ponuntur in 4. quia qualitates illius ſpeciei non ſuſcipiunt magis, vt dicitur in textu: hæ autem ſuſcipiunt, vt patet ad ſenſum. *Soluitur,* pulchritudo, quæ eſt congrua membrorum diſpoſitio eſt in quarta ſpecie qualitatis. Et ad probationem dicitur, Ariſtot. ſententiam eſſe, non omni qualitati quartæ ſpeciei, nempe Mathematicis, quæ abſtrahunt à motu: magis autem & minus non poſſunt fieri abſque motu: cùm autem pulchritudo non ſit huiuſmodi, poteſt recipere magis, & minus.

CAP. VI.

De quali.

Qualia ſunt, quæ ſecundùm hæc denominatiuè dicuntur: vel quomodolibet aliter ab his. In hac ſecunda parte Ariſt. determinat de quali, tanquam de proprio, & formali effectu Textus.
qualitatis: *Qualia,* inquit, *ſunt, quæ ſecundùm hæc denominatiuè dicuntur, vel quomodolibet aliter ab his.* ſenſus eſt, qualia ſunt, quæ denominatiuè dicuntur, ſecundùm has qualitates prædictas: vel quæ dicuntur ab eis non denominatiuè, ſed aliter aliquo modo: nã candidus dicitur à candore, & grãmaticus à grãmatica, & iuſtus à iuſtitia, & ſic in aliis. Quãdo verò qualitatibus non ſunt nomina impoſita: tunc ea, quæ dicuntur ab illis qualitatibus, denominatiuè nõ dicũtur, vt curſor, & pugillator, qui denominantur ſecundùm naturalẽ potentiã: à naturalibus potentiis denominatiuè non dicuntur, quia huiuſmodi potentiis naturalibus nomina non ſunt impoſita. denominantur autem ab arte pugillatoria, & curſoria. Præterea, cõtingit interdum, vt qualitati ſit nomẽ impoſitũ: id tamen, quod ab ea dicitur, non differre ſolo caſu: tunc à tali qualitate denominatiuè nequaquã dicitur, vt ſtudioſus à virtute nominatur: habẽdo enim virtutem, ſtudioſus efficitur, non tamen à tali virtute denominatiuè dicitur: non autem in pluribus hoc tale eſt,

Prædic. qualitatis.

Patet igitur, quòd qualia dicũtur, aut denominatiuè à prę-
dictis qualitatibus; aut aliquo modo aliter ab eis. *Sed* poſ-
ſet aliquis *contra* prædicta ſic arguere. A virtute dicitur ali-
quid virtuoſum: ergo à virtute denominatiuè aliquid di-
citur. *Soluitur*; concedo antecedens, & conſequens nego;
non enim dictum eſt, aliquid denominatiuè non dici à vir-
tute; ſed à virtute ſtudioſum denominatiuè non appellari.
2. *Item*, ſi in prædicamento quantitatis non eſt determinatũ
de ipſius denominatiuo, neque hîc erat determinandum;
par enim ratio videtur eſſe vtriſque. *Soluitur*, omnia deno-
minatiua quantitatis dicuntur denominatiuè à quantitate:
ideoq; de illis nõ erat determinandũ. ſed qualia nõ ſemper
dicuntur denominatiuè à qualitatibus; proptereafuit ne-
ceſſe, vt de his ſpeciatim loqueretur. *Item*, qualitas priùs de-
3. finita eſt per quale: ergo non debet hîc definiri quale per
qualitatem. *Soluitur*, qualitas priùs definita fuit per quale,
tanquam per nobis notius; concreta enim ſunt notiora
abſtractis: hîc autem definitur quale per qualitatem, tan-
quam per notius naturaliter; quia abſtractum eſt cauſa
concreti: cauſa autem eſt notior ſuo effectu. *Item*, curſor,
4. & pugillator ſunt in ſecunda ſpecie qualitatis: non ergo
ſunt in prima Conſequentia valet, quia ſi eſſent in prima;
aut eſſent vniuocè, aut æquiuocè; quia iſtę ſpecies non di-
ſtinguuntur eſſentialiter: ergo ęquiuocè: ſed ęquiuoca nõ
reponuntur in prædicamento. *Soluitur*, negatur conſe-
quentia: & cùm infertur, non ſunt reponenda in prædica-
mento, diſtinguitur, vel ſecundùm omnia ſua ſignificata
ſimul; & ſic conceditur: vel ſecundum vnum in vna ſpecie,
5. & ſecundùm aliud in alia ſpecie; & ſic negatur. *Item*, ſimile
dicitur ab aliqua qualitate denominatiuè: ergo ſibi conue-
nit hæc definitio: & tamen non eſt quale, ſed aliquid.
Iſta ergo definitio non conuenit ſoli definito. Præterea,
iſta datur per diuiſionem; & per conſequens non ſignifi-
cat aliquid determinatè, quod maximè ſpectat ad rationẽ
definitionis: ergo quod prius. *Soluitur*, ſimile dicitur effe-
ctiuè ab aliqua qualitate, non tamen formaliter; hoc enim
intelligitur, cùm dicitur quale dici à qualitate. *Ad confir.* iſta
definitio data eſt per diuiſionem ſecundũ aliquas partes,
propter diuerſos modos qualium. Cùm ergo non ſit ſecũ-
dum ſe totam per diſiunctionem; non licet concludere de-
finitionem non eſſe bonam,

CAP. VII.

Proprietates.

Text.

INeſt autem & contrarietas, vt iuſtitia, iniuſtitia: albedo negredini.
Poſt qualitatis, & qualis determinationem, deinceps a-
Contrarietas git de proprietatibus qualitatis: quarum prima eſt, quali-
tati ineſt contrarietas, vt iuſtitia, iniuſtitiæ. cuius ratio eſt,
quia aliquæ qualitates ſunt formæ poſitiuæ; quæ ſimul nõ
coaleſcunt in eodem ſubiecto; ſed bene ſucceſſiuè: ideò
aliqua contrarietate ab inuicem diſſentiunt. Habere autẽ
contrarium non conuenit ſoli neque omni qualitati: cùm
aliquæ qualitates de ſecũda & quarta ſpecie non habeant
contrariũ; rubeo enim & pallido, & alijs medijs coloribus
nihil eſt contrarium, licet ſint qualitates. Deinde docet
contraria eſſe ſub eodem genere. ſi vnum contrariorum fu-
erit quale; & reliquum erit quale: nam ſi iniuſtitia eſt con-
traria iuſtitiæ, & iuſtitia ſit quale; erit etiã iniuſtitia quale,
nec poterit prædicamento aſcribi: vnde dicitur 10. *met:*
Argumenta.
1. quòd contraria maximè diſtant ſub eodem genere. *Contra*
primã proprietatẽ ſic arguo: Cõtraria ſunt ſub eodẽ genere
poſita. ſed qualitas nõ ponitur ſub alio genere; quia eſt ge-
nus generaliſſimũ: ergo qualitati nihil eſt cõtrariũ. *Soluitur:*
licet qualitas in communi non ponatur ſub aliquo genere,
neque habeat contrarium; aliqua tamen qualitas ſub illo
genere contenta habet contrarium: & ipſa cum ſuo contra-
rio ponuntur ſub eodem genere. *Contrà*, quæ maximè di-
ſtant, nõ conueniunt in genere. ſed contraria maximè diſ-
ſtant; ergo non conueniunt ſub eodem genere: & per con-
ſequens, non eſt neceſſe, quòd ſi vnũ contrarium ſit quale,
quod alterũ quoq; ſit quale. *Soluitur*: qualitates differunt
ſecundũ ſuas rationes ſpecificas: non autẽ ratione ſui ge-
neris; ideò non maxime diſtant ſimpliciter ſub eodẽ gene-
2. re. *Item*, vbicunque eſt contrarietas, ibi eſt motus; quia eſt
mutatio de vno termino ad alium, quæ ſine motu eſ[illegible]
poteſt. ſed in prima ſpecie qualitatis non eſt mot[illegible]
alteratio, vt dicitur 7. *ph.* ergo in ea non eſt contr[illegible]
per conſequens iuſtitia, non eſt contraria iniuſtitiæ, [illegible]
citur in textu: *Soluitur*, maior non eſt vniuerſaliter vera, niſi
de ea contrarietate, quæ poteſt fundare motum. Præterea,
alteratio, quæ dicit motũ ad qualitatem, eſt duplex: quædã
enim eſt corruptiua, & propriè dicta, quę eſt inter formas a-
ctiuas, & paſſiuas; & hæc ſpectat ad 3. ſpeciẽ qualitatis: alia
eſt alteratio perfectiua, & cõmuniter dicta; & hæc eſt inter
priuationẽ & habitũ, vel inter qualitates oppoſitas: & talis
bene inuenitur in prima ſpecie. *Item*, mediũ contrariorum,
vtriq; eorũ contrariatur, cũ motus poſſit fieri ab ipſo ad v- 3.
trũq; extremorũ, vt de rubeo in album, vel nigrum: igitur
non rectè dicitur, nullum medium colorem habere con-
trarium. *Soluitur*, medium poteſt conſiderari dupliciter: v-
no modo, vt medium; & ſic non habent contrarium; quia
non maximè diſtat ab extremis: alio modo in quãtum par-
ticipat naturam contrariorum, & ſic imperfecta contrarie-
tate contrariatur vtriq; extremorum; vt rubeum, in quan-
tum participat aliquid de albo, cõtrariatur nigro, & è con-
uerſo. Primo ergo modo media nõ cõtrariantur extremis.

CAP. VIII.

Secunda proprietas.

QValitas ſuſcipit magis, & minus, album enim magis, &
minus album dicitur: ſimiliter & iuſtum. Pro cuius rei
intellectu ſciendum, quòd aliquæ qualitates intenduntur,
& remittuntur in ſuo proprio eſſe realiter, vt album & ni-
grum, calidum & frigidum, & quæ ſunt huiuſmodi, ſimili-
ter & virtus, nam vnus altero eſt magis, vel minus virtuo-
ſus, idq; reſpectu ſubiecti, in quo ineſt, nõ autem ſecundũ
ſuum eſſe ſpecificum: eſſe enim ſpecificum eſt indiuiſibile:
eſſe verò in ſuppoſitis, habet pluralitatem graduum indi-
uidualium, quæ quidem pluralitas non eſt de quidditate
ſpeciei, ſed indiuidui. Alio modo poteſt intelligi hæc pro- *Logicalit.*
prietas logicaliter, vt ſit ſenſus: qualitas ſuſcipit magis & mi-
nus, id eſt, prædicatur cum iſtis aduerbijs magis & minus:
vt homo eſt magis quàm equus. Hæc autem proprietas nõ
conuenit qualitatibus quartæ ſpeciei: nulli tamen conue-
nit, niſi per qualitatẽ. Nota quòd præciſa ratio ſuſcipiendi
magis & minus eſt latitudo graduũ in forma ſpecifica, cõ-
poſſibilium in eadẽ ex parte ſubiecti; nihil enim extrinſecũ
formæ eſt cauſa præciſa ſuſcipiendi magis & minus: erit er-
go aliquod intrinſecum. ſed non eſt aliquid quod ſit de
cõceptu eius formali; quia ex quo ille totus includitur for-
maliter in quolibet indiuiduo; tũc quodlibet indiuiduum
haberet omnes perfectiones formæ, quod eſt falſum: ſibi
ergo cõuenit per aliquod intrinſecum, nempè per gradus
formales, vt ſit magis vel minus album: Vnde qualitas di-
citur participare quantam infinitatem: hæc autem infini-
tas, non videtur eſſe, niſi quædam latitudo graduum, vel
illimitatio formę. *Contra* ſic arguo: Vna albedo non eſt ma-
gis alba quam alia: neque nigredo: ergo qualitas non ſu- 1,
ſcipit magis & minus. *Soluitur*, qualitas poteſt conſiderari
duobus modis: vno quidem modo in abſtracto, & ſecun-
dum vnicum conceptum ſuum formalem; & ſic cùm ſit
vbique tota, & indiuiſibilis, non ſuſcipit magis & minus:
alio modo poteſt conſiderari ſecudum latitudinem gradu-
um, & illimitationem formæ, quam habet in ſuppoſitis;
& ſic dicitur ſuſcipere magis & minus. *Item*, qualitas con- 2,
ſiſtit in indiuiſibili? quia forma eſt compoſitioni contin-
gens ſimplici, & inuariabili eſſentia conſiſtens: igitur non
ſuſcipit magis & minus: cõſequẽtia patet, quia indiuiſibi-
le nõ capit magis & minus. *Soluitur*, forma dicitur eſſe ſim-
plex, in quantum opponitur compoſitioni, quæ conſtat
ex materia & forma, & non compoſitioni, quæ eſt ex ſuis
partibus, ſiue gradibus perfectionalibus; habet enim iſtas
partes perfectionales in eodem loco & ſitu, ſe penetrantes
ad inuicem: qui planè gradus, ſeu partes, per quas aliquid
dicitur ſuſcipere magis & minus, vt hæc albedo eſt maior
altera, ſunt eiuſdem ſpeciei inter ſe, & cum forma. Hac de
cauſa aliquid dicitur magis tale, per acceſsũ alicuius partis
perfectionalis formæ. *Item*, nulla forma dicitur ſuſcipere
magis

ædic. uocis. magis & minus: quia vel eſſet forma, quæ præfuit ante aduentum gradus: vel forma, quæ de nouo acquiritur. ſed neutro modo fieri poteſt: ergo probatur, non forma præexiſtens; quia illa non habet plures gradus quam prius: nec forma, quę de nouo acquiritur, vt patet. *Soluitur*, propriè dici nõ poteſt, quòd forma intẽditur vel remittitur: ſed ſic eſt intelligendũ: forma cõpoſita ex nouo gradu acquiſito, & gradib⁹ præcedẽtibus, eſt perfectior, quã forma, quę prius, fuerat; quia forma quę pręfuerat, nõ eſt, niſi pars illius for-
4. mæ, quæ de nouo ſecundũ partẽ acquiritur. *Item*, forma, quę intẽditur, habet infinitas partes, eò quod vnum quodque diuiſibile poſſit diuidi in infinitum: ergo vna non eſt intenſior, neque perfectior altera. *Soluitur*, verum eſt quamlibet habere infinitas partes proportionales; non tamen infinitas partes æqualis perfectionis inter ſe, ſecundum quas forma dicitur intenſior, vel remiſſior. *Item*, ſi dantur
5. iſti gradus; tunc variarent ſpeciem: vel eadem qualitas non ſuſciperet magis & minus: probatur, quia aliqua qualitas mouetur de contrario in contrarium, ſcilicet de perfecto ad imperfectum. ſed idem non contrariatur ſibi ipſi: igitur iſti gradus mutant ſpeciem. *Soluitur*, nullum ſequitur incõueniens, idem moueri de imperfecto ad perfectum, ſine ſpeciei mutatione; perfecta enim & imperfecta qualitas non variant ſpeciem, vt dictum eſt.

CAP. IX.

Tertia proprietas qualitatis.

udo. PRoprium eſt qualitati ſecundùm eam ſimile, vel diſſimile dici; ſecundum enim albedinem ſeu nigredinem ſimiles, vel diſſimiles dicimur: ſimilitudo namque eſt rerum differentium eadem qualitas: diſſimilitudo verò rerũ differentium diuerſa qualitas. Illa autem qualitas non eſt eadem genere; alioqui contraria eſſent ſimilia, cùm habeant eandem qualitatem in genere: neque eadem qualitas numero, quia non poteſt eſſe in diuerſis ſubiectis. Eſt ergo eadem qualitas in ſpecie ſpecialiſſima, quã quidem habentes, ſimiles dicuntur. *Cæterùm, ſimilitudo, & diſſimilitudo, cùm ſint relationes, non ſunt proprietates qualitatis: neque ſecundùm qualitatem aliquid dicitur ſimile, vel diſſimile formaliter: ſed intelligendum eſt proprium eſſe qualitati, ſecundùm eam aliquid dici ſimile, vel diſſimile effectiuè. Et eſt ſenſus, ſolùm ſimilitudinis & diſſimilitudinis fundamentum eſt qualitas; quia ſimilitudo in ſola qualitate fundatur: ideoque conuenit omni qualitati, ſoli & ſemper. Sed *contra* prædicta ſic aliquis ar- 1.
guet: Indiuidua eiuſdem ſpeciei dicuntur ſimilia per ſuam formam ſpecificam: non ergo conuenit ſoli qualitati, ſecundùm eam ſimile vel diſſimile dici. *Soluitur*, omnia illa indiuidua dicuntur ſimilia, ſimilitudine eſſentiali, quæ vocatur identitas ſpecifica: non autem ſimilitudine accidentali, quæ propriè vocatur ſimilitudo. *Contra*, ſecundùm ſimilitudinem dicimur ſimiles: ergo non ſecundùm qualitatem. *Reſp.* aliqua dicuntur ſimilia dupliciter, formaliter & fundamentaliter: primo quidem modo per ſimilitudinem: ſecundo autem per qualitatem. Sed de prædicat. qualitatis ſatis.

De prædic. æquiuocis.

ARBOR ANTEPRÆDICAMENTORVM.

- Nomen, Res, Ordo — Secundum Auerroem
  - Triplex
    - æquiuocum
    - Vniuocum
    - Denominatiuum
    - } Diffinitio antepradicamentalis.
  - Duplex
    - Significata
      - incomplexa
      - complexa
    - Realis
      - Subſtantia
        - vniuerſalis
        - particularis
      - Accidens
        - vniuerſale
        - particulare
      - } Diuiſio prædicamentalis.
  - Duplex
    - Vnius generis
    - Diuerſorum generum
    - } Regulæ antepradicamentales.

CAP. I.

De Æquiuocis.

AEQVIVOCVM, alio nomine plurificum, ſiue homonymum appellatur, quod eſt nomen multa ſignificans ſecundùm Ariſtotelem primi methaph. cap. de opinione
cans. Platonis. Diuiditur autem in æquiuocans, quod eſt nomen plura ſignificans, idque pluribus rationibus, vt canis: & in æquiuocatum, quæ eſt res ſignificata per nomẽ æquiuocum, vt animal verum, & animal pictum dicuntur
catũ. æquiuocata huius nominis æquiuocantis, animal. Iterũ, æquiuocũ dicitur in æquiuocũ à caſu, & in æquiuocũ à cõſi-
cum lio. Æquiuocum verò æquiuocans à caſu, eſt quod plura ſignificat diuerſis rationibus; æque tamen, & primò, ſine quacunque ad alterum habitudine. Dicitur autem æquiuocum à caſu, quia caſu accidit, vt is qui in ſecunda impoſitione inſtituit ipſum ad aliquid ſignificandum, ad primã eius ſignificationem reſpectum non habuerit. Accidit ergo à caſu, vt huiuſmodi nomẽ priùs habẽs aliud ſignificatum, aliud poſtmodũ ſortiatur: ſicut videre eſt in hoc nomine, canis. Verùmtamen canis, quantum ad id à quo no-
cum o. men imponitur, eſt ęquiuocum à conſilio; quia præcipuè ſignificat animal latrabile, mordax, & colericum: quantũ vero ad id, quod huiuſmodi nomẽ multis rebus accõmodatur, dicitur æquiuocũ à caſu porrò ęquiuocũ à conſilio, quod alio nomine dicitur Analogũ, illud eſt, quod ſecũdũ
um. prius & poſterius plura ſignificat. Dicũtur autẽ ęquiuoca à conſilio ex parte prudentiæ ordinantis, & nomen imponentis, vt prius id ſignificet, quod magis participat nomen rei de qua dicitur: deinde ad alia referatur, vnde Analogum dicitur à proportione ſecundùm prius & poſterius. Conſilio autem fit, vt talibus rebus vnum nomen impo-
natur, & ob aliquam cauſam, ad alia referatur: propterea vocantur analoga ſecundùm proportionem dicta. Sunt & *Diuerſiuoca.*
diuerſiuoca, quibus non eſt idem nomen, nec eadem diffinitio, vt homo: lapis, & ignis. Sunt & multiuoca, quorum *Multiuoca.*
nomina ſunt plura, & diffinitio eadem, enſis, mucro, & gladius. Cæterum, æquiuoca à conſilio multiplicem habent reſpectum; nam quædam eorum dicũtur ſecundùm ſimilitudinem, ſicut homo viuus, mortuus, & pictus: quædam verò per comparationem vel attributionem ad vnũ finem, ſicut animal, vrina, medicina dicuntur ſana, per comparationem ad vnum finem, quæ eſt ſanitas. Quædã autem comparantur ad vnam cauſam efficientem, ſicut homo arte medicus, alter verò aptitudine: inſtrumenta quibus vtuntur medici, medicinalia appellantur per attributionem ad medicinam: alia per attributionem ad vnum ſubiectum, vt cætera prædicamenta per comparationem ad ſubſtantiam. Et quia in huiuſmodi æquiuocis ratio non eſt penitus aliena, ſiue diuerſa, nec prorſus eadem, eò quòd aliquod vnum in diffinitione omnium ponitur: propterea nonnullis viſum eſt, huiuſmodi æquiuoca medium locum tenere inter vniuoca & ęquiuoca abſoluta, ſicut ſentire videtur Auerroes 4. meth. exponens illud Ariſt: Ens dicitur multis modis: ſed ad vnum aliquid, & ad vnam naturam, non autem æquiuocè: nihilominùs in hoc loco ſine aliquo delectu loquitur Ariſt. aſſerens æquiuocorum diffinitionem, omnibus illis competere. Sed operæpretium erit ſcire, quomodo æquiuoca accipiuntur apud logicum: vt intelligatur id, quod in diffinitione æquiuocorum ponitur. Porrò, logicus non inten- *Æquiuoca apud logicum.*

De prædic. æquiuocis.

dit per ſe de rebus; ſed circa ſecũdas intẽtiones negotiatur: quæ ſunt formaliter reſpectus declarandi per eorum fundamenta: quia cùm paruæ ſint entitatis; non facilè cognoſci poſſunt. Itaque, æquiuoca æquiuocata poſſunt accipi duobus modis, ſcilicet primæ intentionaliter; & ita ſunt res ſignificatæ per idem nomen, diuerſis conceptibus, vt ſydus, canis, & piſcis, quæ ſunt res diuerſæ, diuerſos conceptus quidditatiuos habentes, vno tamen nomine ſignantur; non tamen conueniunt in aliquo conceptu, quem nomen commune denotet. Alio modo ſecundæ intentionaliter; & ſic ſunt reſpectus rationis ipſarum rerum, quæ cognoſcuntur relati ad vocem, per quam ſignificantur: ſicut reſpectus iſtius ſtellæ, ad hoc nomen canis, per quem exprimitur: ſimiliter reſpectus piſcis; & canis terreſtris, ad illud commune nomen. Eodem quoque modo æquiuoca æquiuocantia, primæ intentionaliter ſunt termini ſignificantes plura diuerſis conceptibus, id eſt, non ſignificantibus aliquem conceptum illis communem: ſecundæ verò intentionaliter, ſunt ipſorum terminorum reſpectus rationis ad res ſignificatas. Itaque æquiuoca formaliter, & pro ſignificatis, ſunt reſpectus rationis, quorum fundamenta ſunt diuerſi conceptus, qui comparantur ad inuicem, & ad vnum nomen cõmune ipſis: vt illa tria quæ enumerauimus, ſydus, piſcis, & canis, diuerſos rationis habentes reſpectus; quia etiam diuerſos habent conceptus quidditatiuos, qui ſunt illorum reſpectuum fundamenta. Et hoc modo æquiuoca hîc diffiniuntur, quippe quia illud quod ſignificatur in ſecundis intentionibus, illarum fundamentis applicatur. *Si* verò æquiuoca accipiantur pro fundamentis, tunc & ipſi conceptus æquiuocati, in aliquo nomine dicuntur eſſe æquiuoca; quo profectò modo non poſſunt diffiniri, quia non habent vnum conceptum, ſecundùm illud nomen, in quo æquiuocantur. His ita annotatis, accedamus ad textus expoſitionem: *Æquiuoca dicuntur*, inquit, *quorum nomen ſolum commune eſt: ſecundùm nomen verò, ratio ſubſtantiæ diuerſa: vt animal, homo, & quod pingitur: his autem ſolum nomen commune eſt.* Senſus eſt, æquiuoca ſunt conceptus, quorum nomen, id eſt, vox, eſt illis communis, & ſecundùm illud nomen, ratio diuerſa, ſcilicet conceptus formalis, & quidditatiuus. Ex quo patet, illa eſſe æquiuoca, quæ non conueniunt in aliquo conceptu formali denotato per ipſum nomẽ, in quo conueniunt, licet conueniant in alio conceptu, puta ſubſtantiæ, ſiue corporis, alioqui non poſſent diffiniri; quia ſolius vniuoci eſt diffinitio. Sed dices, quare æquiuoca diffiniuntur in plurali, & non in ſingulari: dico, in huiuſmodi æquiuocis inueniri relationem æquiparantiæ, quæ eſt vnius vniuocati ad reliquum: nam canis cæleſtis, non dicitur æquiuocum æquiuocatum, ad nomen illud commune æquiuocum; verum etiam ad canem latrabilem, & piſcem marinum. Relatiua autem æquiparantiæ, teſte philoſo. 5. met. ſicut ſunt ſimilia, & diſſimilia, diffiniuntur in numero plurali: æquiuoca dicuntur, non autem ſunt; quia res per ſe ipſas non ſunt æquiuocæ; ſed ex communi vocabulo & diuerſo rationis reſpectu hanc æquiuocationem ſortiuntur. Non hîc conſiderantur res, quatenus res ſunt; ſed quatenus per diuerſos reſpectus ſub vno nomine deſignantur: Quorum nomen eſt commune, in quo differt à diuerſiuocis, quorum diuerſa ſunt nomina: & à multiuocis, quibus multa ſunt nomina, & diffinitio eadem: ſolum, in quo æquiuoca ſeparantur ab vniuocis. Senſus eſt, æquiuoca ſolo nomine conueniunt: ſecũdùm verò diffinitionem, quidditatiuam, diſtinguuntur. Et hoc eſt quod ſubditur: & ſecundùm illud nomen ratio ſubſtantiæ diuerſa: in quo excluduntur æquiuoca, quæ reſpectu vnius nominis ſunt æquiuoca: reſpectu verò alterius, ſunt vniuoca. Accipitur autem ratio pro diffinitione, ſiue deſcriptione: ſubſtantia verò pro quacunque eſſentia, vel entitate: vt homo viuus, ſiue verus, & imago eius, commune habet hoc nomẽ, homo, quia de vtroque prædicatur; ſed ratio ſubſtantia diuerſa: homo enim verus eſt actu animal rationale: imago autem eſt ſimulacrum quoddam illius in veritate exiſtentis.

Primæ intentionaliter.

Æquiuoca æquiuocantia.

Textus exponitur.

CAP. II.

Argumenta.

CONTRA prædicta ſic arguo: In hoc libro agendum
de prædicamentis; quia liber prędicamentorum dici- 1.
tur; ſed æquiuoca, vniuoca, & denominatiua non ſunt
prædicamenta: igitur de ipſis non erat hîc determinandum:
quòd ſi determinandum fuerat; priùs de vniuocis, & poſtea de æquiuocis determinatio erat facienda; quia ordine
naturæ, vnum præcedit multa; non enim à multis vnum,
ſed multa ab vno. ſed vniuoca ſe habẽt per modum vnius:
æquiuoca verò per modum multorum: priùs ergo vniuo-
ca, quàm æquiuoca erant diffiniẽda. *Item*, ad logicum non 2.
ſpectat determinatio rerum; ſed ſecundarum intentionum
vt dictum eſt. ſed cognitio ſeu determinatio prædicamen-
torum, eſt determinatio rerum; quia prædicamenta ſunt
res reales: igitur determinatio de prædicamentis, non eſt
logici; ſed philoſophi realis. Quòd ſi tandem quis velit
contendere ad logicum pertinere; nihilominùs non vide-
tur fuiſſe opus anteprædicamenta præmittere: quod ſic
probo: Prima principia ſunt ſimpliciter nota, etiam quoàd
nos. ſed prædicamenta ſunt prima principia: ergo ſunt per
ſe nota; & per conſequens poſſunt cognoſci ſine præam-
bulis antepræadicamentorum. *Item*, ſi Porphyrius ſuffici- 3.
enter tradidit modos prædicandi, hîc inutiliter repetũtur
ſed Porphyrius ſufficienter illa tradidit: ergo non erat ne-
ceſſe tradere triplicem modũ prædicandi. Ad hæc accedit,
quòd membra diuiſionis coincidunt: ergo inſufficiens di-
uiſio: andecedens patet, quia homo vniuocè prædicatur
de ſorte & Platone, & æquiuocè de homine viuo & picto.
Antepręadicamenra igitur, aut non ſunt neceſſaria ad noti-
tiam prædicamentorum: aut non ſunt ſufficientet tradita.
Item, arguo contra diffinitionem æquiuocorum: Diffinitio 4.
eſt eorum quæ habent eandem rationem, quia dicit vnum
conceptum quidditatiuum 7. *meth.* ſed æquiuoca non ha-
bent eãdem rationem, vt dicitur in diffinitione æquiuo-
corum: igitur non poſſunt diffiniri: confirmatur authorita-
te Ariſt: 4. *topicorum*, æquiuoca non diffiniri. *Item*, ſi hîc 5.
diffiniuntur æquiuoca aut eorum diffinitio eſt de rebus,
aut de terminis. ſed neutro modo: ergo hîc non diffini-
untur. Probatur minor, quia rerum diffinitio non ſpectat
ad logici conſiderationem: ſed potiùs ad philoſophum
naturulem: Nec diffinitio eſt de terminis, quia iſte liber eſt
de decẽ vocib. primis ſignificãtibus decẽ prima principia
rerum Boetio authore. *Item*, ſi diffinitio æquiuocorum eſt 6.
recta, & legitima; tunc ſequerentur plurima abſurda. ſed
illa non ſunt admittenda: igitur diffinitio æquiuocorum
non eſt recta. Probatur: Tunc enim verba, & participia
non eſſent æquiuoca; quia æquiuoca ſunt quorum nomẽ
eſt commune: verba nõ ſunt nomina; ſed verba ſunt ęqui-
uoca, vt pratum ridet, & ſimilia. Item aliud abſurdum; ca-
nis enim æquiuocum eſt ad canem latrabilem, ad ſydus
cæleſte, & canem marinum; & tamen non habet vnum
nomen commune, quia ipſe eſt nomen commune. Malè
ergo dicitur, habere vnum nomen commune, Aliud ab-
ſurdum canis latrabilis & piſcis, ſunt æquiuoca æquiuoca-
ta; & tamen non ſolùm habent nomen commune, verum
etiam & rationem ſubſtantiæ; conueniunt enim in diffini-
tione ſubſtantiali corporis animati: vterq; enim eſt corpus 7.
animatum, ſiue ſubſtantia animata ſenſibilis. *Item*, ſi ratio
ſecundùm illud nomen eſt diuerſa; hoc profectò contin-
geret propter diuerſas ſignificationes illius nominis. ſed fi-
eri non poteſt, vt vnum nomen ex ſe diuerſa habeat ſigni-
ficata; quia vnum, vnum ſignificat: non ergo rectè politæ
ſunt illæ particulæ diffinitionis. Cõfirmatur adhuc minor,
quia ſignificatio eſt forma nominis: vnius autem nominis,
vna eſt ſignificatio, & non plures. Nomen præterea dici-
tur, quaſi notamen, id eſt, nota conceptus mentis: ratio
ergo per quam nomen dicitur, eſt ipſa ſignificatio: ergo
quod prius. *Item*, quæ habent vnam rationem communem 8.
vnitate proportionis, & Analogiæ, non merentur æquiuo-
ca appellari; vt patet ex diffinitione æquiuocorum, quibus
non eſt ratio communis, ſed ſolum nomen. ſed æquiuoca
à conſilio ſiue Analoga ſunt huiuſmodi, quia vnam ratio-
nem proportionis habent analogiæ: illa ergo non ſunt di-
cenda æquiuoca. *Item*, contra particulas diffinitionis ſic ar- 9.
guo: Si

quò: Si æquiuoca dicuntur: ergo ſunt voces, quia vocis eſt dici per ſe. ſed voces ſunt nomina: ergo non ſunt, quorum ſunt nomina, quod eſt contra primam particulam. *Reſp.* diffinitioné dari de ęquiuocatis: vnde non ſequitur: Illa dicuntur: ergo ſunt nomina, ſiue voces; conceptus enim dicitur, id eſt exprimitur per vocem, non tamen eſt vox: vnde quia hîc diffiniuntur æquiuoca pro conceptibus; rectè dicitur conceptus, ſiue ęquiuoca dicuntur; quia conceptus explicantur per voces: vel dicas dicuntur, id eſt, concipiuntur. *Item*, contra illam particulam, quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ diuerſa: Si ſolum nomen eſt commune; non fuit neceſſe addere, & ratio ſubſtantiæ diuerſa. *Reſp.* ęquiuocata habere rationem diuerſam ſecundum nomen æquiuocans, in quantum æquiuocantur in illo nomine: æquiuocantia verò non habere rationem diuerſam quidditatiuam quæ non competit nominibus, ſed rebus. *Item*, quæ diffiniuntur, habent rationem ſubſtantiæ: ſed æquiuoca non diffiniuntur, quia non habent genus, & differentiam, ex quibus conficitur diffinitio; non enim videtur, quod ſit poſitum genus in hac diffinitione: neque differentia in hac ęquiuocorum diffinitione. Æquiuoca dicuntur, &c. *Reſp.* quòd hæc intentio æquiuoca, in quantum ſumitur pro æquiuocatis, vniuoca eſt: & ita diffiniri poteſt: licet illa, quibus ineſt hæc intentio, non ſint vniuoca, nec diffinibilia, ſicut hæc intentio. Genus autem in iſta diffinitione, eſt illud dicuntur, id eſt concipiuntur, id eſt, ſunt conceptus; & conceptus ſunt de eſſentia æquiuocorum: reliquę autem particulę tenent locum differentiæ. *Item*, ſi animal æquiuocè conueniat homini picto, & homini vero; tunc nulla propoſitio eſſet ſimpliciter vera. Conſequens eſt falſum, ergo. Probatur conſeq. quia pari ratione quodlibet nomen eſſet æquiuocum veræ rei naturæ & eius ſimilitudini, atque ita omnis propoſitio eſſet diſtinguenda; quia nulla eſſet vera ſimpliciter: præterea videtur eſſe fallacia ſecundùm quid ad ſimpliciter, vt eſt homo pictus: ergo eſt homo. *Reſp.* Ariſtoteles non intelligit hoc nomen, animal eſſe æquiuocum ad hominem verum, & hominem pictum: ſed ſi ita eſſet; tunc ſolum nomen eſſet illis commune: nulla autem ratio ſubſtantiæ ſecundùm illud nomen proinde de exemplis non eſt multum curandum; ſed ſatis eſt, vt deſeruiat propoſito. *Item*, omnis bona diffinitio competit omni diffinito. ſed iſta non competit: ergo non eſt bona. Probatur, quia corpus eſt ęquiuocum ad corpus cæleſte, & terreſtre: alioqui eſſet illorum genus, quia prędicaretur in quid, de his, quæ ſpecie differunt, quod eſt officium generis: Ariſtot. verò dicit 10. met. text. 26. corruptibilia & æterna non conuenire in genere: & tamen iſta corpora, in quantum ſunt corpora, non habent rationem ſubſtantię diuerſam. *Reſp.* genus accipitur pro materia, vt ſit ſenſus; materia cæleſtium & terreſtrium eſt diuerſa, ita vt quæ ſit corporis terreſtris, eſſe non poſſit corporis cęleſtis: & ſic dicũtur differre genere. *Ad primum* dico, in hoc libro principaliter agi de prędicamentis: de alijs verò minus principaliter, quaſi de quibuſdam præludijs introductorijs ad prædicamentorum cognitionem habendam. Quoniam verò triplex via eſt, qua prædicamenta ordinantur: quarum vna eſt ad ſupremum aliquod, vt ens: altera ad idẽ prędicamentum: tertia ad idem commune ſubiectum: ideo triplex modus ponitur in anteprædicamentis: quorũ vnus eſt quo aliqua reducuntur ad vnum commune nomen ſolum, quod ſecundùm diuerſas rationes dicitur; & ſic generaliſſima reducuntur ad ens, & vnum: qui planè modus fit per ęquiuocationem. Secũdus modus eſt, quo aliqua reducuntur ad vnum nomen commune, quod ſecundùm eandem rationem dicitur, quomodo omnia ordinabilia in eodem prædicamento reducuntur ad genus generaliſſimum: & iſte modus ſecundùm vniuocationem procedit. Tertius verò modus eſt, quo aliqua reducuntur ad vnum commune ſubiectum, quod ab ipſis denominatur: quo modo omnia prædicamenta accidentium ad ſubſtantiam reuocantur: qui profectò modus per denominationem determinatur. Non temerè præmiſſa eſt de æquiuocis, vniuocis, & denominatiuis inquiſitio. Ad confirmationem, quamuis vniuoca ſint ante æquiuoca, ſecundùm naturam; ſecundùm tamen ordinem, & intentionem huius doctrinæ, æquiuoca præcedunt vniuoca; quia ſecundùm æquiuocationem ipſa prædicamenta ad ens reducuntur, quod eſt primum prædicamentum, & ante omne genus. Cùm verò in hoc libro determinandum ſit de prędicamentis; conueniens fuit priùs agere de æquiuocis: poſtea de vniuocis, eò quòd ſecundùm vniuocationem, omnia eiuſdem coordinationis, ad idem prædicatum ſiue generaliſſimum reducuntur: poſtremò de denominatiuis, ſub quibus ſola accidentia comprehenduntur, quæ ad ſubſtantiam reducuntur. *Ad 2.* quamuis logicus de rebus ſecundùm ſe acceptis non conſideret principaliter; conſiderat tamen de rebus, quatenus ſtant ſub intentionibus ſecundis, vt dictum eſt: conuenienter ergo logicus determinat de prædicamentis *Ad confir.* dico, quòd licet prima principia complexa ſint per ſe nota ſimpliciter, etiam quoad nos, vt omne totũ eſt maius ſua parte; non tamen prima principia in complexa; ſunt enim difficilia intellectu, ſicut ſunt decẽ prędicamẽta. *Ad 3.* quamuis in hoc libro non ſit agendum in ſpeciali 3 de modis prædicandi quinq; prædicabilium; in vniuerſali tamen de ipſis agitur, quatenus ſcilicet genus prædicatur de ſuis ſpeciebus, & accidentia de ſubſtãtia. *Ad confir.* homo eſt vniuocũ ſecundũ vnã acceptionẽ æquiuocũ verò ſecũdùm alterã: nec tamen eſt vniuocum & æquiuocũ, quia nõ reſpectu eiuſdem acceptionis. *Ad 4.* Æquiuoca poſſunt ca- 4 pi dupliciter: vno modo pro per ſe ſignificatis, ſiue ſecundæ intentionaliter; & ſic ſunt reſpectus, ſiue intentiones ſecundæ: & important reſpectus ęquiparantiæ primò, & per ſe, & reſpectum ſuppoſitionis ad nomen commune, cui ſupponuntur; & ſic poſſunt diffiniri quia illo modo ęquiuoca ſunt vniuoca; quia ſecundùm vnum nomen, & eandem rationem prædicantur: alio modo capiuntur pro denominatis, ſiue pro illis, quibus applicantur illæ intentiones ſecundæ; & ſic non definiuntur; quia habent diſtinctos conceptus: ex hoc patet ſolutio ad confirmationem. Etenim, ſi omnis diffinitio explicat eſſe; diffinitio ęquiuocorum nõ explicat eſſe primæ intentionis, quia eſt diuerſorum in æquiuocatis, quod vna diffinitione non explicatur, ſed pluribus, vt patet in cane latrabili, marino, & cæleſti, quæ cùm ſint res diuerſæ, diuerſas habent diffinitiones; ſed explicat eſſe ſecundæ intentionis, quæ ſua generalitate & communitate ambit omnia æquiuocata: & ſic in iſta intentione ſecũda conueniunt animal pictum, & animal verum: & ſic poſſunt definiri: quia habent vnam rationem; quæ eſt iſta; quorum ſolum nomen eſt commune, 5 & ratio ſubſtantię ſecundùm illud nomen eſt diuerſa. *Ad 5* patet ſolutio ex ſupradictis; diffinitio enim datur de rebus: 6 non abſolutè; ſed vt ſubiectæ ſunt intentionibus ſecundis, quæ explicantur per voces. *Ad 6.* Nomen poteſt capi duobus modis: vno modo formaliter, quod ſignificat per modum qualitatis, ſiue per modum habitus, & quietis, quatenus eſt pars orationis diſtincta à verbo: & ſic in verbis non inuenitur nomen: alio modo accipitur generaliter, vt ſit nota mentis, id eſt, ſignum illius quod mente concipitur: & ſic verbum dicitur nomen, vnde Ariſtot. dicit in primo perihermenias, verba ſecundùm ſe dicta, nomina ſunt: & hoc ſecundo modo capitur in diffinitione. *Ad ſecundum* abſurdum: diffinitio datur de æquiuocis æquiuocatis, vt ſtant ſub ſecundis intentionibus: illa autem ſunt plura vnius æquiuocantis, propterea diffiniuntur in plurali numero: vnde etſi diffinitio quæ explicat primam intentionem, ſiue eſſe abſolutum ipſius diffiniti, non tribuatur ipſi diffinito pluraliter ſignificato: diffinitio tamen explicans eſſe ſecundę intentionale, bene attribuitur in numero plurali. cuius ratio eſt, quia omnes reſpectus in eorum pluralitate fundatur quę ſe reſpiciunt: intentio verò prima cùm ſit abſoluta, huiuſmodi caret comparatione; & per conſequens pluralitate; ac proinde inepta fuiſſet diffinitio, ſi dixiſſet: Æquiuocum eſt, cuius ſolum nomen eſt commune: nam cùm dicitur commune, mox plura intelliguntur: cùm ergo hîc diffiniantur ęquiuocata, vt ſtant ſub ſecundis intentionibus, argumen-

De prædic. æquiuocis.

De analogis.

argumentũ nihil concludit; quia procedit de æquiuocis ęquicãtibus. Ad 3. abſurdũ, licet æquiuoca æquiuocata cõueniant in ratione alicuius ſuperioris, puta corporis, vel ſubſtantiæ; diffinitio tamen ſecundùm illud nomen ęquiuocum æquiuocans, quod eſt canis, eſt diuerſa. *Ad* 7. Vnius nominis plures poſſunt eſſe ſignificationes: & cùm *dicis*, quia vnum ſignificat vnũ, & quòd vnius nominis, vna ſit forma, & forma ſit ſignificatio. ergo vna ſignificatio. *Reſp.* duplicẽ eſſe formã nominis, eſſentialẽ, & accidẽtalẽ: forma autem nominis eſſentialis, eſt debita articulatio, ſiue debitus modus proferendi: materia verò eius, eſt ipſa vox: ſignificatio verò eſt forma accidentalis nominis: proinde ſicut eiuſdem nominis poſſunt eſſe plures formę accidentales; ita planè plures ſignificationes. vnde dicit Albertus Magnus in commento Elenchorum, duplicem eſſe diffinitionis perfectionem: quædam enim eius eſt vt dictio, & quædã vt ſignũ: prima eſt ei ſubſtãtialis, & nõ poteſt ab eo ſeparari, cuiuſmodi eſt continua litterarũ, & ſyllabarũ in dicendo prolatio, quæ nõ poteſt habere plures ſignificationes: ſecunda, quia eſt accidentalis; accidit enim dictioni ſignum eſſe, poteſt plures habere, ſicut vna materia poteſt recipere plures formas. *Ad* 8. licet æquiuoca à conſilio ha-
8. beant rationem communem ſecundùm modum, non autem ſecundùm rem. Ad quidditatem verò requiritur vnitas rei, quæ autem habent vnitatem proportionis, ſimpliciter ſunt diuerſa, licet quendam habeant modum vnitatis, & ordinis.

CAP. III.

De analogis.

Analogum.

QVoniam inter purum æquiuocum, & purum vniuocum, mediat analogum; præſtat de illo aliquid dicere, antequàm accedamus ad vniuoci elucidationem, Porrò, Analogata ſunt quorum nomen eſt commune: & ſecundùm illud nomen ratio ſubſtantię aliquo modo eadem eſt aliquo autem modo diuerſa. Exempli gratia, animal, & medicina ſunt analogata ſub ſano; quia habent illud nomen commune, cùm & animal appellemus ſanum, & medicinam ſanam: eorum tamen diffinitio, in quantum ſunt ſana, neque omnino diuerſa, nec omnibus modis eadem eſt. nam animal in quantum ſanum, eſt habens ſanitatem: medicina vero, in quantum ſana, eſt cauſa ſanitatis. Itaque, in ambobus includitur ſanitas, ſed diuerſimodè: & quia medium ſapit naturam vtriusque extremi, & æquiuocum habet multas rationes, ſeu reſpectus, vniuocum verò vnũ; hac de cauſa, analogum dicitur habere plures, & vnam rationem. Cæterùm, analogata ſunt duplicia, quędam enim determinatum habent reſpectum ſiue habitudinem vnius ad alterum, vt ſubſtantia, & accidens: quædam verò ſunt ſecundùm proportionalitatem, vt Deus, & creatura; infinita enim differentia eſt inter Deum, & creaturam. Analogia autem triplex deſcribitur: & prima quidem, quando analogum dicit plures rationes, eius verò ſignificatum ſolum in analogato reperitur: ſicut ſanum, quod alia ratione prædicatur de animali, & alia de medicina, & alia de dieta: ſuum autem ſignificatum tantùm in animali ſaluatur: ſtat nihilominùs analogia; nam dieta, vt conſeruatiua ſanitatis, & medicina, vt cauſatiua ſanitatis, & vrina, vt ſanitatis oſtenſiua, animal ſanum reſpiciunt, & obſeruant. Hoc autem modo analogum eſt proximũ æquiuoco, redditque propoſitionem multiplicem; propterea iſta non eſt contradictio: animal eſt ſanum: medicina nõ eſt ſana, quia ſanum de his prædicatur non ſecundùm vnam eandemq; rationẽ. Secunda analogia eſt, quãdo analogũ, vnã dicit rationem; diuerſum tamen eſſe, & difforme habet in analogatis: ſicut corpus prædicatur de cæleſti, & terreſtri corpore: quæ tamen licet conueniant in ratione corporeitatis in eſſe tamen proprio diſſentiunt: quippe quia eſſe corporis cæleſtis eſt incorruptibile, terreſtris verò corruptibile. Hic autem ſecundus modus non aufert, ſed contradictionem magis ſtatuit; hæc enim ſemper eſt vera: elementum eſt corpus: & hæc ſemper eſt falſa: cœlum non eſt corpus, eò quòd ratio corporis vtrique conueniat, [illegible] conueniant in eſſe. Tertia analogia eſt, quando [illegible] dicit tantùm vnam rationem, in qua analogata non [illegible] paria, neque ineſſe, quod per illam rationem [illegible] propterea quod in vno analogato illa ratio reperitur [illegible] lius eſſe connexionem habet cum alio analogato: ſicut accidens eſt ens, vt habet connexionem ad ſubſtantiam: & non è conuerſo: & creatura eſt ens non ex ſe; ſed, vt participat eſſe à Deo, cui primò, & per ſe competit eſſe. Hoc autem tertio modo ens dicitur eſſe analogum reale; nam ens dicit vnum conceptum per gradus diſtinctum, & quodam ordine participatum à ſubſtantia, & accidente, ita quòd primò conueniat ſubſtantiæ, & per ſubſtantiam accidenti, & non è conuerſo; quia ſubſtantia non pendet ex accidente. Quod ſi interdum à nonnullis ens vocetur æquiuocum: per æquiuocum, analogum intellexerunt, propterea quòd magis proximum eſt æquiuoco, quam vniuoco. Scotus *in primo diſt.* 3. *quaſt. prima*, dicit ſufficere, vt aliquis ſit conceptus vniuocus, ſi poſuerit contradictionem: ſed hoc etiam tribui poteſt analogo tertio modo, quia ſi ſubſtantia eſt ens, accidens, non eſſe ens, eſt contradictio. Quam ob cauſam cùm Scotus dicit ens eſſe vniuocum; idẽ alij exiſtimant eſſe analogum tertio modo nuncupatum. Verùm vt clarius res intelligatur, ſciendum duplex eſſe vniuocum, reale ſcilicet & logicum: conditiones autem vniuoci realis ſunt quatuor, quarum prima eſt, vt dicat vnũ conceptum, & comparetur ad ſua contenta, de quibus prædicatur: proinde ſi animal conſideretur in ſe præcisè, vt dicit vnum cõceptum, antequam ad ſua inferiora comparetur; non eſt vniuocum, nec analogũm, nec æquiuocum, eò quòd conſideratio in illo priori, eſt abſoluta: vniuoci verò, & analogi eſt reſpectiua; quia refertur ad inferiora, quibus attribuitur: ſecũda conditio, vt vniuocum participetur à ſuis contentis ſecundùm vnam rationem, ita, vt ratio, quam habet illud vniuocum in ſe, ſeruetur in omnibus vniuocatis. in quo differt vniuocum ab æquiuoco: eò quòd æquiuocum ſecundùm diuerſas rationes ad ſua contenta refertur: tertia conditio, vt illa ratio æquè omnia contenta repræſentet, & ſine ordine: puta ratio animalis, quantùm eſt ex ſe, æquè conuenit homini, ac leoni; nam ratione animalis, vnum non eſt prius, aut perfectius altero: bene autem ſi comparentur ad inuicem. ſicut videre eſt in numeris, in quibus nulla cernitur diſcretio in quãtum ſunt numeri: bene autem in quantum iſte eſt ternarius, & iſte ſenarius; & ſic de aliis: quæ quidem perfectio nõ impedit vniuocationem, alioqui numerus nequaquam vniuocè prædicaretur de ſuis ſpeciebus, nec animal de homine, & equo; conſtat enim hominem præſtantiorem eſſe equo, aliiſque animantibus: quarta conditio, vt illa ratio æquè conueniat contentis, quatenus ſunt res, quæ quidem conditio deeſt vniuoco logico, ſufficiunt enim illi tres priores poſitæ. Sanè, ratio animalitatis æquè perfectè, conuenit homini, ac leoni; nam ſi Deus annihilaret naturam ſenſitiuã in homine, tota nihilominùs ratio animalitatis in aliis animalis ſpeciebus ſaluaretur: aliter animal nõ eſſet vniuocũ ſed æquiuocũ. Itaq; vniuocũ reale eſt illud, quòd cõparatũ ſuis vniuocatis, quatenus ſunt res, ſecũdũ eandem rationem ab illis participatur, ſine ordine vnius ad alterum, quia illa ratio æquè eſt omnibus communis: vniuocum autem logicum eſt; quod habet vnum conceptum communicatum ſuis vniuocatis: & ſecundùm eandem rationem participatur à ſuis contentis, ſine ordine prioris, & poſterioris, vt conceptus generis conuenit omnibus ſpeciebus, & ſpeciei omnibus indiuiduis. Deeſt autem illi conditio quarta, nam remota omni conditione reali, & ſeruato eodem modo prædicandi, adhuc manet vniuocatio logica, eò quòd logicus non conſideret res, quoâd ſuas realitates; ſed potiùs, vt ſtant ſub intentionibus ſecundis, & ſecundùm modos prædicandi. Quòd verò ſeruetur vniuocatio logica, ſine conuenientia reali, ſic poteſt probari: Qualitas prædicatur vniuocè de prima, & tertia ſpecie qualitatis, quæ in nullo reali conueniunt; nam in prima ſpecie collocantur qualitates ſpirituales: in tertia verò ſenſibiles, quæ non communicant cum illis cùm ſint primò diuerſa. ſimiliter quantitas prædicatur vni-

Analogia triplex.

Secunda analogia.

Analogum reale.

Vniuocum reale.

Conditiones quatuor.

Quid ſit.

Vniuocum logicum.

Vniuocatio logica, ſine conuenientia realis.

tur vniuocè de quantitate continua, & diſcreta, quę in nullo [illegible]ali conueniunt. Quarta ergo conditio vniuoci realis, non eſt neceſſaria vniuoco logico; ſed bene tertia, ſcilicet dicat vnum conceptum conuenientem æqualiter ſuis contentis, non autem differentiis, quibus contenta ab inuicem differunt: nam genus, neque conceptus generis prædicatur per ſe primo modo de differentiis. Quam ob cauſam dixit Ariſtot: ens non eſſe genus, quia differentia non eſt de conceptu generis; ſed bene eſt de conceptu entis, cùm nihil poſſit effugere conceptum entis. His viſis,
1. ſequuntur aliqua notanda: quorum primum eſt, ens præciſè in ſe conſideratum, etiamſi habeat vnum conceptum communicabilem ſuis inferioribus; non tamen eſt vniuocum, neque æquiuocum, neque analogum: quia illa dicuntur per comparationem ad ſua contenta: ſecundum notandum, ens comparatum ſubſtantiæ, & accidenti, quatenus res ſunt, non eſt vniuocum reale: nam licet conceptus entis illis conueniat; vt res ſunt: nõ tamẽ æqualiter: & ſine ordine cõuenit, ſicut animal ſuis ſpeciebus: ſed gradatim deſcẽdit, primũ in ſubſtantiã, deinde per ſubſtantiã in accidentia: quare ſi eſſet annihilata tota entitas ſubſtãtiæ: totũ etiã ens annihilaretur: eò quòd accidẽtia nõ ſunt, niſi entis. Et in hoc lib. dicitur, quòd deſtructis primis ſubſtantiis, impoſſibile ſit aliquid remanere, nõ autem è conuerſo: nam deſtructa tota entitate accidentium, adhuc remaneret ſubſtantia, eò quòd præcedit natura, tempore, & diffinitione, vt patebit in prædicamento ſubſtantiæ. Cùm ergo conceptus entis non æquè competat ſuis contentis, ſed per gradus, & huiuſmodi gradualitas non ſtet cum vniuocatis, quatenus reſpiciunt commune vniuocũ: ſequitur vt ens non ſit vniuocum reale, ſed analogum tertio modo dictum. Scotiſtæ dicunt ens eſſe vniuocum ſubſtantiæ, & accidenti, & habere nihilominùs vnitatem analogię, & attributionis, quæ poteſt ſimul conſiſtere cum vnitate vniuocationis: nam philoſophus 10. *meth*: inter ſpecies vnius generis, eſſentialem ordinem ſtatuit, neq; ex hoc ſuſtulit vniuocationem: ita & ens licet habeat vnitatẽ analogiæ ad ſubſtantiam, & accidens: quia priùs de vno dicitur, deinde de altero: hoc tamen non aufert vniuocationem entis, ſed cum vnitate attributionis, manet etiam vnitas vniuocationis. Confirmatur exemplo: nam numerus eſt genus, & tamen inter ſpecies numeri, eſt eſſentialis ordo prioris, & poſterioris. Verùm non parua differentia eſt, aliqua conferre ad ſe inuicẽ, & ad aliquod commune: primus namq; modus nõ impedit vnitatẽ vniuocationis, ſicut videre eſt in ſpeciebus eiuſdem generis, quæ æqualiter participant rationem ſui generis, quatenus ad ipſum comparantur. licet inter ſe ordinem eſſentialem habeant, & vna ab altera ſpecie diſtinguatur, non autem quatenus participant rationem generis, in qua vniuocantur. Secundus autem modus in ente impedit vniuocationem puram habẽtem illas quatuor conditionęs: quia genus æqualiter deſcendit ad ſpecies: ens autem in ſubſtantiam, & accidens, non æqualiter, ſed principaliter in ſubſtantiam, deinde in accidentia. Pręterea, deſtructa vna ſpecie, imò omnibus, vna duntaxat excepta, genus ſaluatur in illa ſpecie: deſtructa verò ſubſtantia. non ſaluatur in accidentibus, ſed bene è conuerſo. Cùm ergo non æquè participetur à
2 ſnbſtantia, & accidente; nõ poteſt dici propriè vniuocum reale, ſed analogum ſicut dictum eſt. neque eſt vniuocum logicũ; quia tale vniuocũ nõ prædicatur formaliter, & in primo modo dicẽdi per ſe de differẽtiis, & modis, quibus ſua inferiora diſtinguuntur: ſed ens formaliter prædicatur de iſtis; nam omne quod eſt, eſt ens: & quod non eſt ens, eſt nihil; non enim datur medium inter ens, ſumptum in ſua maxima communitate, & nihil: igitur ens non eſt vniuocum logicum ſed analogũ. Ex quo patet, analogum medium eſſe inter æquiuocum, & vniuocum. Vnde Simplicius in prædicamentis refert, medium inter vniuoca, & æquiuoca quidam analogum ſtatuunt, ita quòd vtriſque conueniat, & ab vtriſque ſeparetur: propterea analoga ſic diffiniunt: Analoga ea ſunt, quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ ſecundùm illud nomen eſt eadem, ſed nõ æquè primò; ſed ſecundùm priùs, & poſterius: ſubſtantia enim per naturam vocis analogè explicata, licet cunctis quæ ſub nomine ſunt, conueniat; vni tãmen primò ineſt: & hæc eſt cauſa, quare cætera hac natura participent. Sed vtile erit ſcire, quid Ariſtoteles de natura analogi ſcripſerit. in quarto met: videtur dicere, analogum medium quoddam eſſe ab æquiuocis, & vniuocis ſeparatum. Et 2. *de anima*. quando de Diaphano diſputat, dixit naturam quandam eſſe quæ perpetuo, & caduco corpori communis eſt. ſed illa natura non competit vniuocè; propterea quod nihil vniuocum ſit perpetuo, & corruptibili: analogè ergo. Itaque analogum vltra nominis ſocietatem, his, de quibus dicitur, naturam quãdam communem denotat, in quo conuenit cum vniuoco: quia verò illa natura eſt ſecundùm prius, & poſterius, ſeparatur ab vniuoco.

De analogis.

Opinio Ariſt. de analogis.

CAP. IV.

Argumenta.

CONTRA prædicta poſſet aliquis ſic arguere: Si inter v- 1,
niuoca, & æquiuoca analoga eſsẽt media; inter cõtradictoria daretur medium: nam vniuoca, & æquiuoca contradictoriè opponuntur, vniuoca enim ſunt, quorum nomen, & ratio eſt eadem: æquiuoca verò ſe habent diuerſo modo, ſed inter contradictoria non datur medium; quia vt dicit Ariſt. in primo poſteriorum, contradictio eſt, cuius ſecundùm ſe non eſt inuenire medium. *Item*, 2
quòd analogum non dicat vnam naturam communem his de quibus dicitur: nam ſi hoc foret; in Deo, & intelligentis eſſet compoſitio, quod eſt falſum. De quibus dicũtur analoga, in illis inuenitur communis natura, vt ipſi dicunt. ſed de Deo, & de Angelis quædam dicuntur analogè, puta ens, ſpiritus, intellectus; nam Deus eſt ſpiritus, & angeli ſunt, nõ quidem vniuocè, quia ille eſt ſpiritus creator, & infinitus: iſti verò ſpiritus creati, & finiti. neq; ęquiuocè: ergo analogè, atque ita in Deo eſſet communis, & propria natura, & ſic compoſitio: ſimiliter, & in angelis: imò tot communes naturæ, quot ſunt ea, quæ de Deo, & aliis rebus analogicè dicuntur. Non ergo Deus eſſet ſummè ſimplex, ſi diuerſæ naturæ in eo inuenirentur. *Item*, ea 3.
quæ ita ſe habent, quòd eorum aliquod eſt cauſa eſſentialis, & per ſe reliquorum, in vna natura nequaquam communicant. ſed ea quæ dicuntur analogè, ſunt huiuſmodi: igitur non communicant in natura communi. Maior patet, quia quæ conueniunt in natura communi, & propriis differentiis diſtinguuntur, & ſic eſſent compoſita ex natura communi, & propriis differentiis. Minor probatur, quia analogum propriùs, & priùs dicitur de vno, deinde de alio, ratione prioris: atque ita non videtur rationi conſentaneum eſſe, vt analogum communem naturam denotet. *Item*, ſi analogum eſt, quod priùs de vno, & poſtea de 4
alio dicitur; tunc ſequeretur hoc inconueniens, vt nullum genus eſſet vniuocum, ſed vnumquodq; analogum. Probatur, illa, quæ ſub eodem genere ſunt conſtituta, quia vnum præſtat alteri, ſunt analoga, vt patet ex diffinitione data analogorum. ſed ſpecies conſtitutæ ſub eodem genere, authore Philoſo. 5. & 8. meth. vna eſt præſtantior altera: igitur non vniuocè, ſed analogicè ſe habẽt ad genus, quod eſt falſum; quia genus immediatè, & ſine ordine prioris, & poſterioris, prædicatur de ſuis ſpeciebus. Itaque rationi conſentaneum eſſe videtur, analogum ſub æquiuoco contineri, cuius æquiuoci ſpecies ſunt, à caſu, & à conſilio: & æquiuoci à conſilio quatuor ſunt ſpecies, ſiue quatuor modi dicuntur: quædam ſecundum ſimilitudinem, vt animal, homo, & quod pingitur, quibus nomen eſt commune; ſed ratio ſubſtantiæ diuerſa: ſecundus modus eſt ſecundum analogiam, ſeu proportionem, ſicut principium dicitur æquiuocè de vnitate, & de puncto; quia ſicut vnitas eſt principium numeri; ita punctum eſt principium lineæ: tertius modus eſt à cogitatione, veluti ſi fieret prædicatio communis pluribus, & differentibus rebus: vt liber medicinalis, inſtrumenta medicinalia, remedium medicinale: quibus nomen eſt commune, ſed ratio altera. Quartus modus, quando plura ad vnum referuntur, & ab illo appellationem ſortiuntur, veluti cibus ſanus, remedium ſanum, exercitium, & ſimilia, quæ à ſanitate denominantur, veluti à fine. ſed tertius, & quartus modus, ſimul coniunguntur, vt ſentit Auer: & Ariſto: 4, *meth*: qui hos æquiuocorum modos ab vno, & ad vnum,

Analogũ eſſe æquiuocum.

De diuiſione entis. ad vnum nuncupauit. ſub huiuſmodi autem æquiuocis analoga intelliguntur. Ad authoritatem verò Ariſto: de diaphano, dicendum, quòd diaphanum eſt apparens ſecundùm profundum, & ſecundùm ſuperficiem, quod
Diaphanuus. non eſt ſimpliciter in vtroque corpore: nam corpora cęleſtia ſemper ſunt diaphana: iſta verò corpora interdum lucida: interdum tenebroſa apparent: nam in corpore cęleſti eſt, ſicut in cauſa. in alijs verò ſicut in his, quę ad illud ordinem habent. Illa ergo analogia reducitur ad quartum modum ęquiuocorum. *Sed aliquis* poſſet arguere: Si analogum ęquiuocum eſt: de eo vtique non eſſet vna ars atque ſcientia, ſicut docet philoſop: 11. *met:* quòd de ęquiuoco non eſt vna ſcientia, & Auer: docuit 4. *met:* Pręterea 4. & 7. *met:* Ariſtoteles loquens de analogo, illud ſeparat ab vniuoco, & ęquiuoco. *Reſpondeo* ęquiuoca à caſu, ea eſſe, de quibus non eſt vna ſcientia: quia de his prędicata per ſe nõ dicuntur, niſi quę ex accidenti prędicantur. ſcientia verò eſt eorum, quæ per ſe prędicãtur, vt dicitur primo poſteriorum: ęquiuoca verò à conſilio ſunt duplicia: quædam enim ſecundùm proportionem dicuntur, vt ſi ab ęqualibus ęqualia demas, quę remanent, ſunt æqualia: huiuſmodi æquiuoca ab vna non conſiderantur ſcientia, ſed à pluribus, ab arithmetica, geometria, & ſimilibus: quædam verò dicuntur æquiuoca ad vnum, vt docet Ariſt: 4. *met:* & illa referuntur ad vnam ſcientiam: & iſte eſt quartus modus æquiuocorum, ad quem reducuntur analoga. Patet ergo quomodo analoga non ſint media inter vniuoca, & æquiuoca: & quòd ens ſit æquiuocum de quarto modo æquiuocorum à conſilio.

CAP. V.

Argumenta alia.

1. Contra prædicta aliqui ſic arguunt: Quod habet vnum conceptum diſtinctum à conceptibus ſuorum contentorum, illud eſt vniuocum, patet ex diffinitione vniuoci: Vniuocum enim eſt, quod habet vnum conceptum. ſed ens eſt huiuſmodi; quia intellectus viatoris poteſt eſſe de aliqua re certus quòd ſit ens; dubitans tamen, an ſit finitũ, ens, vel infinitum, ſubſtantia vel accidens: ergo conceptus entis eſt diſtinctus à conceptibus ſuorum contentorum: & per conſequens vniuocus. *Reſp*, quòd vniuoco non ſufficit vnitas conceptus; ſed adhuc opus habet, vt vnitas ipſius ęqualiter deſcendat ad ſua contenta, ſiue inferiora: quę quidem ęqualitas deficit enti, vt dictum eſt: igitur ens non poteſt eſſe vniuocum reale, habens illas quatuor conditi-
2. ones, *Item*, ſi conceptus entis creati, alius eſt à conceptu entis increati: igitur per ens creatum, non cognoſceretur ens increatum, quod eſt falſum: vt dicitur 12. *met:* conſequentia probatur; quia ſicut ens creatum non continet ens increatum, cùm ſit poſterius eo; ita conceptus entis creati, non continet virtualiter conceptum entis increati. Cùm verò per nullum conceptum proprium alicuius obiecti, cognoſcatur aliud obiectum, niſi talis conceptus virtualiter contineat conceptum alterius obiecti; relinquitur, vt ſi ens non fuerit vniuocum, per ens creatum non cognoſcatur ens increatũ. *Reſp.* ens dicere vnũ conceptum ęquiuocũ, ſicut analogũ tertio modo dictũ, & nõ ſicut analogũ primi modi, quod habet plures conceptus. Procedit ergo argumentum ſecundùm analogum primi, & non tertij modi, propterea falſo nititur fundamẽto. Sed *Contra* hanc reſponſionem poſſet aliquis inſtare: Quibus eſt vnus conceptus communis; eſt etiam vna natura communis, niſi fuerit conceptus logicus, qui poteſt iis etiam accommdari, quæ non conueniunt in aliquo communi reali, vt dictum eſt. ſed enti creato, & increato, non eſt vna natura communis, aliter in Deum caderet compoſitio: igitur ens non eſt vniuocum, neque æquiuocum tertij ordinis, *Item*, ſi ens
3. non eſſet vniuocum ſubſtantiæ & accidenti; ſubſtantia à nobis naturaliter minimè cognoſceretur. ſed: cognoſcitur ergo ens eſt vniuocum. Maior probatur, quia ſubſtantia non immutat intellectum ad aliquam intellectionem ſui, ſed accidens ſenſibile; de ſubſtantia ergo non haberetur aliquis conceptus quidditatiuus, niſi ex conceptu accidẽtis talis conceptus abſtraheretur: ſed abſtrahi ab illo non poſſet, niſi ens eſſet vniuocum ſubſtantiæ, & accidenti. Quòd verò ſubſtantia non immutet intellectum noſtrum ad cognitionem ſui, hoc modo probari poteſt: Quidquid ſua pręſentia immutat intellectum; abſentia illius poteſt naturaliter cognoſci ab intellectu, quando non immutatur, ſicut viſus cognoſcit tenebras, quando lux non adeſt, 2. de anima: eò quòd tunc non immutetur à luce. ſed abſentia ſubſtantiæ naturaliter à noſtro intellectu non percipitur, alioqui in hoſtia conſecrata poſſet cognoſcere non eſſe ſubſtantiam panis, quod eſt falſum: ergo quod prius. *Reſp.* quòd quamuis accidentia magnam partem cõferant ad cognoſcendum quidquid eſt; ipſa tamen ſubſtãtia per propriam ſpeciem immutat intellectum. Ad illud autem de Euchariſtia dico, accidentia ſubire locum ſubſtantiæ; ſicut enim acceperunt modum eſſendi ſubſtantię, quia non ſunt in ſubiecto; ita etiam, & agendi, & patiendi, Ex multis ergo hoſtiis conſecratis generatur ſpecies intelligibilis ſubſtantiæ panis, & eius quidditatiua cognitio. Itaque, panis abſens immutat intellectum, quum non ſit omninò abſens, quandoquidem ipſius vice ſuum accidẽs fungatur, vt dictum eſt: non ergo neceſſe eſt, vt accidentis, & ſubſtantiæ ſit vnius conceptus vniuocus, ſed, vt ſit æquiuocus quarto modo æquiuocorum. *Item*, ſi non eſſet 4.
vnus conceptus entis vniuocus Deo, & creaturis; tum inquiſitio methaphiſicalis eſſet falſa, quæ perfectiones elicit à creaturis, eaſque Deo attribuit, imperfectiones verò ipſis creaturis relinquit: quòd planè fieri non poteſt, vniuoco conceptu vtriſque non exiſtente. ſed inquiſitio *meth.* non eſt falſa, alioqui non eſſet certiſſima ſcientia: ergo, &c. *Reſp.* non eſſe vniuocum conceptum, niſi largè, ſed æquiuocum quarto modo; & ſic alia argumenta ſolui poſſunt. Quoniam verò hæc ſine diuiſione entis rectè intelligi non poſſunt; propterea de diuiſione entis aliquid loquar.

[illegible]

CAP. I.

De diuiſione entis.

PRo huius inquiſitionis intellectu, ſciendum eſt, entis *Paſſiones entis.* paſſiones has eſſe à methaphyſicis inuentas, vnum ſcilicet, verum, bonum, aliquid, & rem. Aliquid autem dicitur, quaſi aliud quid, eò quòd alteri comparatum, ſit aliud quippiam ab illo diſtinctum. Res autem dicitur quaſi Rata, propterea quòd ens reale, præter opus intellectus ſit certæ & firmæ entitatis. Verum eſt, rei natura, quæ eſt extra animam, à cuius intellectu cognoſcitur. Bonũ eſt, quia appetibile: appetitur autem, quia perficit appetentem: perficit verò, quia habet eſſe; ſiquidem eſſe eſt prima actualitas, primaque perfectio entis. ſed in tantum habet eſſe, in *Ordo.* quantum eſt ens: ens ergo eſt bonum, quia eſt: vnum verò, quia in ſeipſo indiuiſum, & ab aliis diſtinctum, Porrò, ordo tranſcendentium bifariam cõſideratur: primò quidem quantũ ad res ſignificatas: & ſic nullus inter eas inuenitur ordo, quia talis ordo cũ ſit realis; realẽ quoq; diceret inter tranſcendentia diſtinctionẽ; ſed tranſcendentia non diſtinguuntur realiter, vt poſtea patebit; nam ſi ſunt idem realiter cum ente; ſunt etiam idem inter ſe: alio modo conſideratur quantùm ad rationes formales, ſic intelligendo, cuius tranſcendẽtis ratio priùs apprehenditur ab intellectu qui ordinate procedit à conceptu entis, ad aliorum tranſcendentium conceptum; illud tranſcendens reliqua præcedit tranſcendentia. Ordo ergo ſecundùm rationes formales tranſcendentium, eſt talis: vnum præcedit alia tranſcendentia; primum enim poſitiuum eſt, quod poſt ens à nobis concipitur. Sanè prius concipimus ens, poſtea non ens; ex oppoſito enim oppſitum cognoſcitur. Tertium quod apprehendimus, eſt diuiſio; perceptis enim ente, & non ente, ſtatim percipimus diſtinctionem inter ens, & non ens, Quartum eſt indiuiſio; omne ens enim eſt in ſe ipſo indiuiſum: proinde rectè dictum eſt à philoſopho. Quod *10. met. 7.* non eſt vnum, non eſt ens. Vltimum eſt, conceptus vnius: cũ enim omne ens ſit diuiſum à non ente, & indiuiſum in ſeipſo; neceſſariò relinquitur, vt poſt ens, vnum apprehẽdamus. Poſt vnius verò conceptum, occurrit immediatè cõceptus alterius tranſcẽdentis, quod vocatur aliquid; nã ſi ideò apprehẽdimus vnũ; quia ens indiuiſum apprehẽdimus in ſeipſo, & à quolibet alio diuiſũ: igitur aliquid immediatè occurrit. quod perinde eſt, quaſi aliud quid, nempe

De diuiſione entis. nempè ab alijs diuiſum, atque ſeparatum. Poſt conceptum
[illegible] tranſcendentis, ſequitur res aliud tranſcendens, à ſua
Res. propria quidditate ſic appellatum, dicitur enim illud tran-
ſcendens res, quia ratum eſt, & firmum, ens poſitiuum, re-
ale. Poſtea ſequitur verum, quod tranſcendens ad intelle-
ctum ſpectat. Porrò, ſicut intellectus in agendo præcedit
voluntatem, quia voluntas non fertur ad incognita, co-
gnitio autem fit per intellectum, ita ſanè conceptus veri
Verum. præcedit conceptum boni. Præterea, verum conſequitur
ens abſolutè, bonum autem ens in actu: priùs ergo venit in
mentem verum, quàm bonum. Vltimum atque poſtremũ
tranſcendens eſt bonum, quod ſpectat ad voluntatem, vo-
Bonum. luntas enim circa bonum verſatur. Primum ergo poſitiuũ
poſt ens, quod apprehendimus, eſt vnum; diuiſio enim, &
in diuiſio, quæ præcedunt vnum, non dicunt aliquod po-
ſitiuum: ſiquidem diuiſio dicit negationem vnius de alte-
ro: indiuiſio verò negationem negationis. Porrò, iſte ordo
non eſt realis, ſed ſequitur ordinatam apprehenſionem
intellectus, inter ens, & paſſiones ſuas, & inter paſſiones
[...]lia diuiſio. ad inuicem comparatas. vnde Ariſt. 5. *meth.* diuidit ens in
ens per ſe, & per accidens. ſimiliter 6. *meth. vbi Auer. com* 4.
ait. Ens ſimpliciter prima diuiſione diuidi in ens per ſe, &
per accidens. Et hæc diuiſio videtur eſſe vniuerſalis, cùm
nihil per ens ſignificetur, quin aut per ſe, aut per accidens
non dicatur. Auer. 7. *met.* in proœmio dicit, quòd prima di-
uiſio entis ſit in ſubſtantiam, & accidens: ſecunda in actum
[...]ia diuiſio. & potentiam: tertia in vnum, & multa. Alij diuidunt ens
prima ſui diuiſione in quidditatem, & modum, ſiue per
quid & quale, omne enim ens, aut quid, aut quale. Dein-
de ſubdiuidũt quid per creatum & increatum: & creatum
quidem per decem prædicamenta. Quale autem diuidunt
per quantum, & non quantum: & iterum quantum per
infinitum, & per finitum: finitum verò in decem modos
prædicamentorum, qui decem illorum quidditatibus cor-
reſpondent. Hanc autem poſitionem talibus rationibus
confirmant: ad quid & ad quale ſtat vltima reſolutio cu-
iuſq; entis; quia omnis conceptus reſolubilis, reſoluitur in
determinabile, quod eſt quid, & determinãs quod eſt qua-
le. Igitur prima diuiſio entis eſt per quid, & quale, ſiue per
quidditatem & modum. Præterea, primo conceptui quid-
ditatiuo reali determinabili correſpondet conceptus pri-
mus qualitatiuus realis determinans; primo enim quid
correſpondet primum quale. ſed eſt dare primum quid:
ergo & primum quale. Hæc autem poſitio ita ſe habet de
[...]tio Scoti. quidditate, & de modo. Cæterùm Scotus 1 *ſent. diſt.* 8. *qu.* 3.
& in quolibet qu. 5. priùs diuidit ens in quantum, & non quã-
tum: Ens, inquit, reale vniuerſaliſſimum: deinde per fini-
tum, & infinitum: demum per vnum & multa. Per quan-
tum autem non intelligit quantitatem molis, ſed virtutis,
quæ eſt rei perfectio: & per infinitum, ens infinitæ perfe-
ctionis, cuiuſmodi eſt Deus: per finitũ verò intelligit crea-
turam: opinionis ergo iſtius ſenſus eſt; entium quoddam
dicit aliquam perfectionem formalem, vt ſubſtantia, qua-
litas: quoddam vero nullam dicit perfectionem formali-
[...]ones. ter; ſed identicè tantùm. Ratio autem prima huius diuiſio-
1. nis, eſt talis. Quod non excedit, neq; exceditur, non dicit
perfectionem, neq; imperfectionem. ſed relationes origi-
nis non excedunt, neque poſſunt excedi: ergo non dicunt
perfectionem nec imperfectionem: non vtiq; excedunt,
quia non dicunt aliquam perfectionem: neq; poſſunt ex-
2. cedi; quia ſunt idem realiter cum eſſentia diuina. Secunda
ratio, ſi relationes originis, paternitas, filiatio, ſpiratio, di-
cerent aliquam perfectionem; illa profectò eſſet in patre, à
quo filius procedit, & non pater à filio: atque ita perfectio
formaliter eſſet in patre, quæ non eſſet in filio; & ſic perſo-
næ diuinæ non eſſent eiuſdem perfectionis, neq; eſſent æ-
3. quales, quod ſapit hæreſim Arrianam. Tertia ratio: in diui-
nis non poſſunt eſſe plura realiter diſtincta infinita. ſed i-
ſtæ relationes ſunt realiter diſtinctæ; quia paternitas con-
ſtituit perſonam patris: filiatio verò perſonam filij: ſpiratio
[...]t. origin. paſſiua perſonam ſpiritus ſancti. Si iſtæ relationes originis
ſicut diſtinguuntur realiter, ita etiam, formaliter eſſent
infinitæ; ſic in diuinis eſſent tria formaliter infinita: quod
eſt falſum. Itaque cùm nullum ſit ens, quod non conti-
neatur ſub quanto, vel non quanto; rectè ens prima ſui di-
uiſione, diuiditur in quantum, & non quantum; nam ſi a-
lia daretur prima entis diuiſio, ſub membris illius diuiſio-
nis; relationes originis quæ neque quantæ ſunt, neq; non *Diuiſio entis.*
quantæ, minimè continerentur. Iſtæ ſiquidem relationes
non continẽtur ſub finito, & infinito; quia non ſunt for-
maliter infinitæ, neq; finitæ, cùm ſint idem cum diuina eſ-
ſentia: datur enim aliquid quod non eſt finitum, neq; infi-
nitum formaliter, ſcil. relatio originis. Hæc autem diuiſio
ignota fuit philoſophis, qui ignorauerunt relationes origi-
nis in diuinis.

CAP. II.

Argumenta.

CONTRA prædicta ſic arguo: In bona diuiſione, ſi in-
uenitur vnum oppoſitorum; inuenitur & reliquum; 1.
quia diuiſio datur per oppoſita. ſed in iſta diuiſione non
inuenitur alterum oppoſitorum; quia non inuenitur ens
quantùmlibet minimum, quod aliquà non veſtiatur per-
fectione; quia omne quod eſt, in quãtum eſt, habet aliquã
perfectionem: igitur ens prima ſui diuiſione non diuiditur
in quantum, & non quantum. *Reſp.* diuiſio per quantum,
& non quantum, non innititur fundamento philoſopho-
rum, ſed Theologorum, cuius authoritas eſt præferenda a-
lijs doctrinis, & demonſtrationibus, cùm innitatur primæ
veritati, quæ non fallitur. *Contra*, in potentis incorporeis,
vna non poteſt intelligi maior altera, vt docet commenta-
tor 8. *phyſ. com.* 79. nam magis & minus ſolius eſt quantita-
tis: igitur perfectio virtutis erit in quantitate molis. *Reſp.*
Commentatorem ibi non ſoluiſſe quæſtionem; ſed in 3. ca.
de ſubſtantia orbis, vbi manifeſtè cõcedit infinitum in vi-
gore. Et 2. *cæli com.* 71. expreſſe dicit, hanc perplexionem e-
ueniſſe quibuſdam, qui neſciuerunt diſtinguere inter infi-
nitum in qualitate, & infinitum in quantitate. Ex quo col-
ligitur ad mentem Auerrois dari infinitum extra quantita-
tem. *Item*, ſi illa dicuntur diuidi in quantum & non quan- 2.
tum, quia non excedunt, neq; poſſunt excedi. ſed attribu-
ta diuina ſunt huiuſmodi; quia non excedunt, neque poſ-
ſunt excedi, quia ſapientia, quæ eſt in patre, non excedit
ſapientiam, quæ eſt in filio: ſimiliter bonitas, iuſtitia, potẽ-
tia, & ſimilia cùm ſit amborum ſapientia: igitur iſta attri-
buta, non eſſent ſimpliciter perfectiſſima, & ſic ſciẽtia Dei
non eſſet ſimpliciter perfectiſſima. *Reſp.* atq; nego ſimilitu-
dinem: nam relationes originis, non indifferenter ſingulis
competunt perſonis, ſicut & ipſa attributa. *Contra*, ſi attri-
buta ſunt ſimpliciter perfectiſſima, & Deus eſt ſimpliciter
perfectus: igitur Deus cum attributis eſt perfectior, quàm
ſine attributis, quod eſt falſum; quia perfectio Dei non in-
tenditur, & remittitur. *Reſp.* Deum ſine attributis perfectiſ-
ſimum eſſe radicaliter, quia radix omnis perfectionis in di-
uinis, eſt diuina eſſentia: cum attributis verò formaliter.
Contra, magnum & paruum ſunt paſſiones totius entis. ſed
relationes ſunt entia, quia non ſunt purum nihil: ergo ma-
gna & parua, & per conſequens quanta. *Reſp.* magnum &
paruum eſſe paſſiones totius entis quanti, non autem en-
tis in ſua communitate exiſtentis. *Item*, arguo quòd prima 3.
diuiſio entis ſit in ſubſtantiam, & accidens, & non in quã-
tum, & non quantum: Modus eſt poſterior eo, cuius eſt
modus. ſed quantum, & non quantum ſunt modi intrin-
ſeci, & quantitas eſt poſterior ſubſtantia: igitur ens prima
ſui diuiſione non diuiditur in quantum, & non quantum;
ſed in ſubſtantiam & accidens. *Reſp.* ens finitum diuiditur
per ſubſtantiam, & accidens, tanquam per ambas quid-
ditates finitas. Verùm quia quantum & non quantum,
non ſolùm diuidunt ens finitum, ſed abſtrahunt à finito,
& infinito; ideò diuiſio per quantum, & non quantum,
juxta Theologorum decretum, præcedit eam, quæ eſt ſe-
cundum ſubſtantiam, & accidens: datur enim aliquid
non quod eſt finitum vel infinitum, neque quantum, &
non quantum, ſiquidem paternitas & filiatio non cadunt
ſub ente, quod diuiditur in ſubſtantiam, & accidens. Simi-
li facilitate diluitur illorum obiectio, qui dicunt ens pri-
ma diuiſione diuidi infinitum & infinitum; hoc enim ve-
rum eſt de ente quanto, non autem de ente in ſua com-
munitate. *Item*, illud quo immediatè diſtinguitur ens, po- 4.
teſt eſſe eius immediata diuiſio. ſed huiuſmodi eſt, cauſa,

Diuiſio entis. & cauſatum: igitur ens diuiditur immediatè per cauſam, & cauſatum. *Reſp.* ens ſecundùm ſui naturam diuidi in Deum, & creaturam; quia omne quod eſt, aut eſt Deus, vel creatura: ratio autem iſtius diuiſionis eſt: quia modus intrinſecus cùm inſequatur quidditatem, & ſua ſit quidditate poſterior; Deus autem & creatura ſunt quidditates ad finitum, & infinitum, quantum & non quantum. Sic enim diuiditur ens apud intellectum diſtinctè percipientem, ſicut apud intellectum diuinum: apud noſtrum verò, qui non poteſt hac diſtincta diuiſione vti: ens diuiditur in ens perfectionale, & non perfectionale: cauſa autem, & cauſatum ſunt reſpectus extrinſeci, qui ſequuntur perfectionem: itaque ens diuiditur in cauſam & cauſatum tanquam per reſpectus extrinſecos.

5. *Item*, per illud ens primò diuiditur, quod eſt illi magis proximum. ſed ad eſſe entis magis accedit vnum, quàm quantum & non quantum: igitur ens priùs diuiditur in vnum, & multa, quàm in quantum, & non quantum. *Reſpon.* vnitatem eſſe inter paſſiones entis primam; eam tamen præcedit quidditas, & modus intrinſecus: modus enim intrinſecus proximior eſt quidditati paſſione eiuſdem. Quamobrem, aptiori atque veriori diuiſione diuiditur ens in ſuas perfectionales quidditates, quàm in vnum, & multa; iſta enim eſt poſt ens, & prima accidentium communium quæ poſt ens conſequũtur.

6. *Item*, arguo, quòd quantitas non præcedat vnitatem: Quantitas eſt demonſtrabilis de quidditate vltima & abſtracta, puta humanitas, & equinitas ſunt quidditates vltimatè abſtractæ, de quibus quantitas eſt demonſtrabilis; quia ſcilicet humanitas perfectior eſt equinitate; magis enim accedit ad ſummum bonum: formæ autem ſunt ſicut num. 8. *met. com.* 10. Tunc ſic *arguo:* Quod demonſtratur, vel quod poteſt demonſtrari de humanitate vltimatè abſtracta, eſt illius propria paſſio, & non modus intrinſecus. ſed quantitas eſt demonſtrabilis de humanitate: ergo eſt illius paſſio, & non modus intrinſecus.

Solutio. Reſpondeo, quòd quantitas dicitur propria paſſio; quia ſe habet per modum propriæ paſſionis: non autem eſt propria paſſio; ſed modus intrinſecus, præcedens ipſum vnum, quod eſt paſſio entis. Contra, quæ ſignificant formaliter eandem naturam, vnum non eſt paſſio alterius, quia paſſio formaliter diſtinguitur à ſuo ſubiecto. ſed vnum, & ens ſignificant formaliter eandem naturam 4. *meth. com.* 3. vnde Com. *com.* 10. & 8. probat quòd eodem modo vnaquæque ſubſtantia ſit per ſe ens, & per ſe vna: vnum ergo non eſt paſſio entis. Reſpondeo, quòd licet ens, & vnum dicant eandem naturam; non tamen eandem rationem formalem: & cùm dicis, vnum non eſſe paſſionem entis, Conſequ. non probatur; nam licet homo & riſibilitas, vnam dicant naturam; riſibilitas nihilominus eſt propria paſſio hominis. Contra, quot ſunt ſpecies vnius, tot ſunt entis, vt in eodem textu citato dicitur: tunc ſic arguo: Quibus eædem ſunt ſpecies, eadem eſt natura. ſed enti, & vni eædem ſunt ſpecies: ergo eadem natura: & per conſequens vnum non eſt paſſio entis. Reſpondeo, licet ens & vnum, eaſdem habeant ſpecies; quia eandem habent naturam; non tamen ſequitur, vnum non eſſe paſſionem entis: nam eodem modo de ſpeciebus non dicuntur: ens de ſpeciebus quidditatiuè, vnum autem denominatiuè dicitur. Contra, 4. *meth.* dicitur, *com.* 5. eaſdem eſſe paſſiones entis, & vnius: igitur vnum non eſt paſſio entis, ſi eaſdem habet cum ente paſſiones. Reſpondeo, eaſdem eſſe paſſiones entis & vnius, quia eadem eſt illis natura: & cum dicis: ergo vnum non eſt paſſio entis: nego, nam homo & riſibile eaſdem habent paſſiones, puta homo eſt flebilis, ſimiliter & riſibile; & tamen riſibile eſt propria paſſio hominis. Patet ergo quomodò ens reale communiſſimum diuiſiuum ſit prima ſui diuiſione in quãtum, & non quãtum, id eſt, in aliquod ens, quod dicit perfectionem: in aliquod verò, quod non dicit perfectionem, neq; imperfectionem, vt eſt relatio originis in diuinis, quę non dicit perfectionem formalem; ſed identicam.

7. Item, vnumquodq; per propriam vnitatem eſt indiſtinctum in ſe, & diſtinctum ab alio, quia vnitas, eſt fundamẽtum diſtinctionis. Tunc ſic arguo: Fundamẽtum natura præcedit ea, quæ ſuper ipſum fundantur. ſed vnitas eſt fundamentum omnis diſtinctionis: igitur præcedit omnem diſtinctionẽ: & per conſequens priùs ens diſtinguitur in vnum, & multa, quàm in quantum, & non quantum. Præterea, ex natura rei ens diſtinguitur à quanto, & non quanto, ſiue finito, & infinito. ſed quodcunque diſtinguitur ab alio, priùs eſt vnum in ſe: igitur vnum præcedit quantum & non quantum. Reſpondeo, quòd cum diſtinctio importet negationem incluſam, poteſt accipi negatiuè, & poſitiuè: negatiuè autem, vt hoc non eſt illud: & propterea poteſt accipi pro eſſe tam entis, quàm non entis: vt homo non eſt leo, neq; eſt non ens, ſiue chimera. Et ſic non identitas in aliquo ſigno, competit alicui, in quo non competit ſibi diſtinctio: probatur, quia idem & non idem ſunt cõtradictoria: idem autem & diuerſum ſunt contraria; diuerſitas enim fundatur ſuper eſſentiam rei: omne autem ens comparatum alteri, aut eſt idem, aut diuerſum 10. *met. com.* 12. ſed contradictoria oppoſitio præcedit oppoſitionem contrariam; quia contraria præſupponit contradictoriam: igitur antequam adueniat enti vnum & multa, ens diſtinguitur, negatiuè, ſcil. eſt non idem, vt ens quantum, idem non eſt non quãtum. Et ſic ens ſecundùm ſuam eſſentiam, non conſideratum, vt vnum; & multa diuiditur per quãtum & non quãtum; nam circumſcripta vnitate, & multitudine, quidditas entis, habet ordinem eſſentialem, nempè virtutem, & perfectionem quidditatiuam, qua vna quidditas, differt ab altera, humanitas ab equinitate. Poſitiuè verò eſt diſtinctio inter duo extrema poſitiua, & ſic diſtinctio eſt paſſio entis, & omnis ſiue cuiuslibet inferioris ad ens: vnum ergo non eſt fundamentum diſtinctionis, niſi poſitiuè. Item, vnum præſupponit in ente, quantitatem virtutis; perfectiùs enim eſt eſſe vnum quàm multa: in primo enim ente, quod eſt ſummè perfectum, non eſt multitudo eſſentialiter; ſed ſumma vnitas vnitas ergo cum perfectior ſit multitudine, præſupponit perfectionem: ergo eſt poſterior perfectione, ſiue quanto, & non quanto. Item, quod competit rei in eſſe quidditatiuo, eſt illi intimius, eo quod ſibi in tali eſſe nõ competit. ſed quantitas virtutis competit quidditati & naturæ in eſſe quidditatiuo, vt equinitas in ſuo eſſe quidditatiuo, non ſecluditur à differentia ſua conſtitutiua, quæ cõparata ſecundùm ſuam rationem formalem ſpeciei leonis, præſtat virtute perfectionis: quæ quidem perfectio immediatè conſequitur eſſentiam equinitatis ratione ſuæ propriæ differentiæ. Quare, equinitas ſecundum eſſe eſſentiæ, & quidditatiuum, eſt perfectior natura aſini, ſiue leonis: in quo quidem priori ſigno, non intelligitur, vt vna vel plures. In aliquo ergo priori competit tali naturæ quantitas virtutis, in quo ſibi nõ competit vnitas, vel multitudo: & per conſequens illa diuiſio præcedit quanti; ſcil. & non quanti, diuiſionem per vnum, & multa. Sed de hac prima diuiſione ſatis dictum.

Diuiſio entis. Solutio. Vnum præſupponit quantitatem.

CAP. III.

Diuiſio entis in finitum & infinitum.

Finitum & infinitum. SEQVITVR alia diuiſio entis: ens quantum diuiditur per finitum & infinitum. Et rectè quidem, quia, vt Scotus dicit in quolib. *quæſt.* 5. omne illud quod habet perfectionem, aut partialem habet, aut totalem: ſi totalem; ſic eſt ens infinitum, vt Deus: ſi verò partialem; eſt ens finitum, vt creatura. Porrò, ens finitum hoc modo, eſt ens participationem: non quòd partem capiat à Deo, cùm ſuum eſſe ſit perfectum, & completum in ſuo genere; ſed quòd aliquid ſibi deeſt, nempè perfectio Dei. Pro cuius rei intelligentia ſciendum eſt, rationem finiti, & infiniti quanto congruere, vt docet philoſ. 1. *phyſ. comm.* 15. quantitas verò eſt duplex, molis, & virtutis: ex quo licet colligere duplicem infinitatem, molis vnam, virtutis alteram. Prima autem eſt annexa priuationi, & potentiæ, appellaturque infinitũ potentiale, ſiue infinitum in potentia 3. *phyſ. comm.* 63. Infinitum eſt, inquit, cuius quantitatem quantumcunque accipientibus ſemper reſtat aliquid accipere. Infinitum autem virtute, eſt infinitum in actu, quod excedit omnem proportionem finitam: & in ſe, non quidem formaliter, ſed virtualiter, & eminenter continet omnem perfectionem entitatiuam, quæ in alijs entibus inuenitur: ſicut nummus aureus, virtualiter, & eminenter continet nummum ferreum, plumbeum, & argenteum, non quidem ſecundùm eſſe argen-

Duplex infinitas.

argenteum; ſed ſecundum eſſe aureum potius. Quare, ſicut aurum præſtat argento; ſic perfectiori modo, virtutes, & perfectiones creaturarum continentur in creatore: in creaturis autem ſunt ſecundùm eſſe potentiale, & dependens: in creatore autem ſecundùm eſſe actualiſſimum, & independens. Cùm verò omnes creaturæ poſſibiles eſſe ſint infinitæ, Deus autem huiuſmodi perfectiones eminenter contineat: eſt ergo actu infinitę virtutis, atq; ita excedit quamcunq; perfectionem finitam. Quòd verò Deus ſit infinitus intenſiuè, ſiue in vigore, patet; quia eſt primum mouens motu infinito 8.*phyſ.com.*78. igitur eſt infinitæ potentiæ: non autem intelligitur iſta infinita potentia, reſpectu temporis, & durationis; quia in magnitudine nō poteſt eſſe infinita potentia. Verùm hoc non arguere dicet quis infinitatem Dei, quia licet ex magnitudine, & intelligentia non componatur orbis, in quo formaliter ſit infinita in potentia; benè tamen poteſt dari orbis, habens magnitudinem, cui aſſiſtit intelligentia, quæ eſt infinitæ potentiæ, etiam ſi non informet magnitudinem. Ex quo patet Ariſtotelem nequaquam probare Deum eſſe infinitum in vigore, quia mouet motu ſempiterno, ſed infinitum in duratione, quæ poteſt ſtare cum aliqua quantitate, per aſſiſtentiam: non autem per informationem. *Dico*; illa authoritate, Dei infinitatem ſufficienter probari: quod poteſt ſic perſpicuum fieri: Nulla virtus poteſt per infinitum tempus mouere; niſi vel à ſe, vel virtute alterius: ſed ad aliquam tandem deueniendum eſt primam virtutem, quæ mouet ex ſeipſa. Sed hæc prima virtus eſt Deus: igitur intenſiuè eſt infinitus. quod enim habet à ſe potentiam actiuam; habet etiam à ſe entitatem. Quòd ſi habet à ſe hæc omnia; in tota plenitudine poſſidet; quia non habet ab alio, qui terminum, & gradum aliquem virtutis, & operationis ſibi præfixerit. Si ergo in primo motore eſt plenitudo ſuæ potentiæ: eſt ergo illa potentia illimitata, nec aliquibus gradibus concluſa, & per conſequens infinita. valet ergo illa authoritas: Deus mouet à ſe motu infinito: eſt ergo vigore infinitus. Confirmatur authoritate Auerr. 3. *cap. de ſubſtant. orb.* vbi poſuit aliud infinitum in actione, & velocitate: aliud in actione & paſſione in ſe. *Item*, Deus eſt entitatis infinitæ, vt 5. *met.* dicitur, capitulo de perfecto; cognouit enim Deum eſſe vniuerſaliſſimè, & abſolutiſſimè perfectum; quia habet omnes perfectiones. ſed illæ ſunt infinitæ: ergo Deus eſt perfectionis infinitæ. Itaque, aliquæ ſunt philoſophi authoritates, quæ Dei infinitatem clariſſimè proteſtantur 8.*phyſ.* 79. Cauſa effectiua motus infiniti, eſt infinita in vigore. ſed Deus eſt huiuſmodi: ergo eſt infinitus in vigore. Secunda ratio in eodem textu: Nulla virtus infinita eſt in magnitudine. ſed virtus primi motoris eſt infinita: nec minor poteſt intelligi de infinitate durationis; nam cœlum duratione agit tempore infinito in hæc inferiora; & tamen eius virtus eſt in magnitudine, cùm ſit corpus. Quare, ſi maior & minor debent eſſe veræ; minor intelligenda eſt de virtute intenſiuè infinita. Tertia eſt in eodem textu: quia ſi virtus infinita eſſet in magnitudine, moueret in inſtanti: conſequens eſt impoſſibile: ergo & antecedens. Hoc autem non eſſet verum, niſi intelligatur virtus infinita intenſiuè, non autem extenſiuè; nam mouere cœlum in inſtanti, non niſi virtuti, & vigori competit infinito. Vltima ratio 5. *met.* poſita eſt, quia ſcilicet Deus in ſe continet perfectiones infinitas virtualiter, & eminenter.

CAP. IV.

Argumenta.

Contrà prædicta ſic arguo: Si primus motor eſt infinitæ virtutis, mouebit in inſtanti. ſed non poteſt mouere in inſtanti; quia eſt contra naturam motus 6.*phyſ.* in indiuiſibili enim non poteſt eſſe ſucceſſio: ergo non eſt infinitæ virtutis. Probatur maior, quia virtus finita mouet in tempore: infinita virtus mouebit in inſtanti. *Reſp.* primum mouens poſſe ex parte ſua mouere totum orbem in inſtāti: ſed hoc non patitur natura rei, nec inde vllum ſequitur abſurdum, cùm ipſe philoſoph. dicat 4.*phy.* quòd ſi corpus graue poneretur in vacuo; tunc tranſiret in inſtāti, eò quòd in vacuo nulla ſit reſiſtentia medij. Sed perſpicuum eſt, virtutem diuinam, cui nullum medium poteſt reſiſtere, æquè velociter poſſe mouere per plenum, etiam ſi eſſet ferreum, ſicut ipſum graue poteſt tranſire per medium vacuum: ergo. *Item*, ſi Deus eſſet potentiæ infinitæ, ſiue vigoris infiniti, aliquid fruſtra eſſet in Deo. ſed nihil eſt fruſtra in Deo: igitur non habet vigorem infinitum. minor patet, maior probatur: Illa potentia eſt fruſtra, per quam agens nunquam poteſt exire in actum 1. cæl. 32. ſicut ait Commentator, fruſtra poneretur intelligibile, quod à nullo poſſet intelligi. ſed Deus ſi haberet potentiam infiniti vigoris; nunquam per huiuſmodi potentiam poſſet exire in actum; produceret enim infinitum effectum, quod eſt impoſſibile; quia omnis effectus, eo ipſo quod eſt effectus, eſt finitæ, & terminatæ naturæ. *Reſp.* illud dici fruſtra, quod ordinatur ad aliquem finem, quem nunquam conſequitur. ſed potentia Dei ad nullum finem ordinatur, extra ipſum Deum, ſed omnia ordinantur ad ipſum, tanquam ad vltimum finem: igitur eſt infiniti vigoris, licet effectus non ſequatur infiniti vigoris: quod quidem prouenit ex parte paſſiui, non autem ex parte actiui. *Item*, cuilibet potentiæ actiuæ correſpondet potentia paſſiua, 1. cæl. 1. 24. Et ibidem ait Commentator, fruſtra eſt potentia actiua in natura, cui non correſpondet potentia paſſiua. ſed iſta potentia paſſiua infinita non eſt in Deo, quia in Deo nulla eſt potentia paſſiua: neque in creatura; quia effectui repugnat infinitas: igitur cùm potentia actiua infinita, non habeat ſibi correſpondentem paſſiuam fruſtra poneretur. *Reſpond.* illa ſententia philoſophi, & Commentatoris, intelligenda eſt de illa natura, quæ eſt creata, & non creatrix; natura enim creata, agit ex neceſſitate ſuæ conditionis, ad quam eſt determinata: creatrix verò nullis clauditur terminis, ſed liberè agit vt vult, cùm non habeat extra alium finem, ad quem ordinetur. *Item*, nihil debet poni in philoſophia, niſi quod ex rebus ſenſatis ſtatui, atque conuinci poteſt. ſed primum principium eſſe infiniti vigoris, non poteſt ex rebus ſenſatis conuinci: ergo &c. Maior aſt Auerrois 8. *phyſ. com.* 22. Minor probatur; hoc enim non poteſt oſtendi ex ſubſtantia ipſius motoris; quia non cadit ſub ſenſum: neque ex aliquo ſuo effectu ſenſibili; talis enim eſſent motus, & tempus. ſed illa ſunt limitata, velocitate, & ſucceſſione, ad quorum conſeruationem non requiritur virtus infiniti vigoris, imò ſi fieret ab aliquo infinito vigore, fieret in inſtanti: ergo quod prius. *Reſpond.* infinitam Dei virtutem poſſe oſtendi ex effectu ſenſato, nempè ex motu infinito duratione; nulla enim virtus finita poſſet ex ſe, & propria virtute, perpetuare motum, niſi virtute primi conſeruantis, & influentis. Ex infinitate ergo primi motus, ſecundùm durationem actu, poteſt oſtendi infinita virtus primi motoris: & hæc videtur fuiſſe philoſophi ſententia. *Item*, arguo quòd illa authoritas philoſophi non palam faciat, primum motorem eſſe infiniti vigoris; quia mouet motu infinito: probo ſic: Aut motus infinitus accipitur per ſe, aut per accidens. ſi per ſe; tunc erit mobilis infiniti, quod non mouetur, niſi à motore infinitæ virtutis. ſed non datur mobile infinitum in actu: igitur non eſt neceſſe ponere motorem infiniti vigoris. ſi per accidens; tunc poteſt eſſe motus infinitus ſucceſſiuè per circulum, cui poteſt præeſſe vigor finitus. *Reſp.* ex motu finito per accidens, adhuc poſſe oſtendi infinitum vigorem primi motoris, hoc modo: Deus eſt cauſa prima infinitatis motus: igitur eſt cauſa per ſe; repugnat enim eſſe cauſam primam, & eſſe cauſam per accidens; quia cauſa per accidens, habet cauſam ſuperiorem ex 2.*phy.* cauſæ autem per ſe non repugnat habere effectum per ſe, quantum ſpectat ad naturam cauſæ. ſed Deus eſt cauſa motus per ſe: igitur motus infinitus per ſe requirit motorem habentem vigorem infinitum; nam cauſæ per ſe, vltra effectum per accidens, debetur, ſiue aſſignandus eſt effectus per ſe. *Contrà*, effectus per ſe competit cauſæ per ſe; modo talis effectus in rerum natura inueniri poſſet: cùm autem in rerum natura non patiatur infinitum in actu: ſufficit ergo cauſæ per ſe, habere effectum per accidens: pro cuius effectus conſeruatione, non opus eſt habere virtutem infinitam. *Reſp.* quòd quamuis non inueniatur talis effectus in natura rerum; non tamen eſt in cauſa infinitus vigor motoris; ſed limitatio naturarum: quæ talē effectum

Diuiſio entis.

effectum nequeunt capere. *Contrà*, motus infinitus per accidens bifariam conſideratur: primo modo, vt determinat infinitum; & ſic eſt per accidens: alio modo, vt effectus primi motoris; & ſic eſt effectus per ſe. non enim valet hæc conſequentia: iſte motus eſt per accidens infinitus; ergo eſt effectus per accidens; quia illa dictio per accidens determinat infinitum, quod non facit illa dictio effectus. Itaque, cauſæ per ſe aſſignatur effectus per ſe. ſed iſte effectus per ſe, eſt motus cœli infinitus per accidens. *Reſpond.* hoc non pugnare contra intentum noſtrum: nam cùm Deus ſit prima cauſa, & per conſequens, cauſa per ſe, quoâd ſuam virtutem infinitam pertinet, poteſt habere effectum per ſe: ſed quia limitatio rerum non patitur hunc effectum infinitum; ob id tamen non eſt adimenda primo motori virtus illa infinita.

6. *Item*, contra ſecundam authoritatem Ariſtot. Nulla virtus infinita, quæ eſt ex ſe, eſt in magnitudine. ſed cœli virtus non eſt ex ſe; ſed virtute primi motoris: igitur non eſt infinita, & per conſequens probatio illius ſententiæ non concludit. Præterea, Ariſtot. abſolutè non probauit, nullam virtutem infinitam in duratione eſſe in magnitudine, ſed ſolùm in magnitudine, in qua ſit materia, eò quod talis ſit corruptibilis ſecundùm Commentatorem. cùm autem in cœlo non ſit talis materia; nihil prohibet, inueniri potentiam infinitam duratione in magnitudine cœli mouenda. *Reſpond.* in cœlo ſecundùm Commentatorem 12.*met.* 41. eſſe ſubſtantiam cœli, potentiam, motum, & hæc omnia eſſe duratione infinita. Quòd ſi ſubſtantia cœli eſt à ſe, & eſſe, & potentia agendi: ſunt ergo infinita in duratione: atque ita aliqua virtus infinita in duratione erit in magnitudine. *Ad confirmat.* patet reſponſio ex doctrina tradita à philoſopho 12.*met. Comm.*30. in quo oſtendit primum motorem eſſe immaterialem: ex quo clarè colligitur ipſum non eſſe in magnitudine materiali corruptibili.

7. *Item*, arguo contra illam ſententiam: Si eſſet virtus infinita in magnitudine; moueret in inſtanti. virtus motiua exiſtens extenſiuè in magnitudine, neceſſariò eſſet infinita vigore, alioqui non poſſet perpetuare motum, labore vtique virtus finita affecta, regularem motum non ſeruaret. ſed exiſtens extra magnitudinem, talibus non eſt ſubdita paſſionibus; propterea illi ſufficit pro functione, & conſeruatione ſui muneris, virtus infinita extenſiuè, non autem intenſiuè. *Reſpond.* cauſam fatigationis accidere, ex motu contrario, propterea fatigatur anima in corpore, propter grauitatem, quæ ineſt corpori: ideoque anima non mouet animal motu continuo, & regulari, vt dicitur *phyſicorum* 8. Cùm autem in cœlo ſit vnus motus continuus, & regularis, vt dicitur 2.*de cœlo text.*5. non eſſet opus, vt virtus motiua in mouendo, aliquo premeretur labore; ſed poſſet regularem, & perpetuum motum continuare. *Contra*, ſi virtus infinita duratione eſſet in magnitudine extenſiuè; moueretur per accidens, ad motum corporis, ſicut anima mouetur ad motum corporis: quòd ſi moueretur per accidens; non poſſet continuare motum, atque ita fatigaretur, etiam ſi eſſet in magnitudine inalterabili: hæc habentur 8. *phyſ. comm.* 52. *Reſp.* quòd quamuis motor non poſſit perpetuare motum, ſi moueatur per accidens, non quidem ex labore, cùm hoc tendat ad corruptionem, ſed potiùs, quia non haberet, ſiue quia non eſſet debita proportio inter motorem, & motum. vel quia intrinſecè aliter ſe haberet: quicquid autem eſt tale, non poteſt perpetuare motum.

8. *Item*, quòd illa ratio non probat Deum eſſe infinitæ virtutis; quia in eo ſunt perfectiones omnium rerum: perfectiones finitæ non efficiunt aliquam virtutem actu infinitam; quia finitum non poteſt facere infinitum. ſed perfectione rerum ſunt finitæ; quia ſpecies rerum finitæ: non ergo poſſunt reddere aliquam virtutem infinitam, licet eminenter exiſtant in primo motore. *Reſpond.* perfectio dicitur, non ſolùm de re exiſtente; verùmetiam de poſſibili; abſtrahit enim ab exiſtente, & non exiſtente. In Deo igitur ſunt omnes perfectiones rerum, quæ ſunt, & quæ poſſunt eſſe. ſed illæ ſunt infinitæ: igitur in Deo ſunt perfectiones infinitæ: & per conſequẽs eſt infiniti vigoris, ſiue virtutis.

An omnia ſint infinita in Deo.

Sed aliquis poſſet non temere ambigere: Si Deus eſt infinitę virtutis, & eſt ſimpliciſſimus, nunquid omnia ſint infinita in diuinis, & an tot ſint infinitates, quot ſunt attributa? Breuiter reſp. quia [illegible] tiùs querenda ex primo ſententiarum. quòd duplex [illegible] finitas, vna formalis, alia identica. Relationes diuinæ [illegible] infinitæ identicè, non autem formaliter; infinitas [illegible] formalis eſt tunc, quando eſt infinitum ex ratione [illegible] iſta adhuc infinitas capitur dupliciter: vnò modo [illegible] ter, radicaliter; & ſic eſſentia diuina eſt infinita [illegible] radicaliter: alio modo formaliter pullulatiuè, & [illegible] infinitum ab alio, vt ſunt attributa in diuinis, quæ [illegible] lant à diuina eſſentia. Sola ergo diuina eſſentia eſt radix omnis infinitatis. Ad aliud de attributis, quidam dicunt diuina attributa eſſe infinita, infinitate diuinæ eſſentiæ, cum vna ſit infinitas in Deo. Alij autem dicunt, cum infinitate diuinæ eſſentiæ ſtare infinitates modales, nempè infinitatem diuinæ ſapientiæ modaliter diſtinctam ab infinitate diuinæ iuſtitiæ. Porrò, iſtæ infinitates modales non diſtinguuntur formaliter, ſed tantum modaliter; quia infinitates, quæ ſunt modi intrinſeci, non dicunt formalitatem. Sed de his ad plenum diſputandum erit in primo ſententiarum.

CAP. V.

Tertia diuiſio entis in abſolutum, & dependens.

ARISTOTEL. in prædicamentis ponit diuiſionem entis in abſolutum & reſpectiuum: ponens ens abſolutum genericum diſtinctum à reſpectiuo generico, aſſerens ens reſpectiuum eſſe ad aliud, vt in capitulo de relatione: ſubſtantiam verò, quantitatem, & qualitatem non ponit habere eſſe ad aliud. Patet ergo quomodo diuiſio entis in abſolutum, & reſpectiuum non ſit aliena à philoſophia Ariſtotel. *Abſolutum.* Porrò, omne ens dicitur formaliter abſolutum, quod eſt formaliter ad aliud, ſicut eſt Deus, & omnia attributa in diuinis, & tria genera generaliſſima, ſubſtantia, quantitas, & qualitas: quorum eſſe quidditatiuum, non eſt ad aliud, ſed ad ſe. Ens verò reſpectiuum dicitur, quod formaliter eſt ad aliud; *Reſpectiuum.* id eſt, cuius eſſe quidditatiuum, eſt ad aliud: eſſe quidditatiuum, & formale filiationis eſt eſſe ad patrem; formaliter enim hic accipitur quidditatiuè, vt ens abſolutum eſt illud, quod non eſt formaliter ad aliud; id eſt, cuius eſſe quidditatiuum, non eſt aliud: ſimiliter intellige de eſſe reſpectiuo. Quatuor enim modis aliquid dicitur formaliter: vno quidem modo quidditatiuè; *Formaliter.* vt homo formaliter eſt animal, id eſt quidditatiuè: alio modo contrà virtualiter diſtinguitur; vt ſol non eſt formaliter calidus, ſed virtualiter: paries autem non eſt virtualiter, ſed formaliter albus: tertio modo ſumitur formaliter, id eſt, vniuerſaliter; vt ignis eſt formaliter calidus, id eſt, vniuerſaliter: quarto modo, idem eſt, quod habere aliquod principium actiuum; vt homo eſt formaliter animatus, id eſt, homo habet animam, qua poteſt agere; & planta eſt formaliter animata, quia habet animam, qua poteſt agere. Deinde videndum eſt, quomodo in diuinis ſit ens reſpectiuum, cuius eſſe eſt ad aliud. *Ens reſpectiuum in diuinis.* Sunt autem in diuinis proprietates notionales, & relationes communes: dicuntur autem notionales à noſco noſcis; quia per ipſas noſcuntur, & notificantur: perſonæ diuinæ. Differt autem proprietas notionalis à proprietate perſonali; proprietas enim perſonalis vni ſoli competit perſonæ, vt paternitas patri, filiatio filio, ſpiratio paſſiua ſpiritui ſancto: ſed notionalis non eſt communis tribus; quia poteſt per ipſam conſtitui, & non conſtitui perſona: nam ſpiratio actiua eſt communis patri, & filio; non tamen conſtituit perſonam patris, neque filij. In patre autem ſunt aliqua notionalia poſitiua vt paternitas, & generatio actiua: quæ idem ſunt, & per paternitatem conſtituitur pater: aliqua ſunt negatiua, vt innaſcibilitas. iſta in diuinis ſunt entia relatiua: alia quoque ſeptem prædicamenta ſunt entia relatiua, ſcilicet, ad aliquid, actio, paſſio, quando, vbi, ſitus, & habitus. Eſt autem duplex relatio, quædam intrinſecus adueniens, quædam verò extrinſecus: *Relatio intrinſeca.* intrinſecus autem eſt, quæ neceſſariò ponitur, poſitis fundamento, & termino; poſito enim patre Cracouiæ, & filio Leopoli; neceſſariò conſurgit relatio. ſiquidem implicat contradi-

ctionem, poſitis extremis non poni relationem: in cauſa eſt; quia eadem productione extrema, & relatio producuntur. talis autem relatio conſiſtere nequit ſine ratione fundandi; quia genuiſſe, vel potentia actiua generatiua, eſt ratio fundandi paternitatem: ex quo ſequitur ſine huiuſmodi potentia, paternitatem eſſe non poſſe. Relatio autem extrinſecus adueniens, quæ poſitis extremis in actu, neceſſariò non ſequitur; poteſt enim per aliquam potentiam impediri: vt poſito igne, & re combuſtibili; nō ſequitur combuſtio: nec valet dicere, quòd approximatio agentis ad paſſum ſit fundamentum combuſtionis; illa enim approximatione non denominatur agens, vel patiens. Sed hic aduerte triplicem inueniri reſpectum; producentis, ad productum; educentis, ad eductum; & agentis, ad paſſum. Exempli gratia; ignis ad aquam triplex poteſt eſſe reſpectus: primus ignis agentis, ad aquam paſſam, & è conuerſo: ſecundus eſt ignis educentis formam de potentia materiæ, & formæ eductæ reſpectus ad ignem: tertius eſt ignis producentis totum per accidens. Quidam dicunt, ordinem iſtorum reſpectuum ita ſe habere; vt ordo producentis ad productum præcedat: deinde educentis ad eductum ſequatur: vltimum autem locum tenere arbitrantur agentis ad paſſum. Ratio talis eſt, quia primò eſt abſolutum in cauſa: ſecundò ſequitur abſolutum in effectu: tertiò reſpectus effectus ad cauſam: quartò in cauſa reſpectus rationis, vel nullus. Prius erit caliditas in aqua, quàm reſpectus agentis ad paſſum: proinde priùs erit reſpectus producentis ad productum, quàm agentis ad paſſum. Præterea, quandocunq; ex aliquibus extremis inſurgunt reſpectus; quorum aliqui ſunt intrinſecus aduenientes; aliqui verò extrinſecus: intrinſecus aduenientes præcedunt: ſed producentis ad productum, & educentis ad eductum ſunt tales; agentis verò ad paſſum ſunt extrinſecus aduenientes: illi ergo ſunt priores; iſti verò poſteriores. Alij verò aliter ſentiunt, dicunt enim reſpectum agentis ad paſſum præcedere alios duos reſpectus: & ratio eorum eſt, quia ſi illi duo reſpectus præceſſerunt educentis ad eductum, & producentis ad productum; actio producentis ad productum, erit reſpectus intrinſecus, & per conſequens non poterit impediri ab aliqua potentia; cuius antea oppoſitum probatum eſt. Et *ad* primum argumentum ſic reſpondent: ſcilicet illud veritatem habere in illis, quæ ſe habent vt cauſa, & cauſatum. ſed quia in Deo non poteſt de nouo fundari aliqua relatio realis, ſicut in creatura, ideò abſolutum priùs eſt in Deo: deinde in creatura, tertiò relatio realis in creatura: etſi aliqua relatio eſt in Deo, vel rationis, vel nulla. Quòd ſi in Deo poſſet fundari relatio realis; priùs in Deo eſſet reſpectus agentis ad paſſum; deinde reſpectus producentis ad productum. *Ad aliud* argumentum, nullum ſequitur inconueniens, vt inter duo extrema priùs exurgat reſpectus extrinſecus, quàm intrinſecus: reſpectus ergo agētis ad paſſum, reliquos præcedit. Cęterum, rerum omnium dependentiam à primo motore Ariſtot. deſcribit 12. *met.* 25. *text.* aſſerens omnia habere ordinem eſſentialem inter ſe, & maiorem ordinem eſſentialem ad vnum primum. ſed iſte ordo eſſentialis, eſt ordo dependentiæ: omnia ergo dependent à primo motore, vt à cauſa finali atque efficiente: non tanquam à ſola cauſa finali, vt quidam volunt dicere; nam 12. 36. dicitur de primo mouente, quòd mouet ſicut appetibile, & intelligibile: ſi ergo ita mouet intelligētiam, cauſat intelligere. ſed intelligere in angelis, ſecundùm philoſophum, eſt illorum eſſentia: igitur angeli dependent à primo ente; non ſolùm tanquam à fine; verùmetiam vt à cauſa efficiente. Nec valet dicere, quòd illud mouere ſit metaphoricum, & non propriè aliquid cauſare; quia omnis intellectio, quæ non eſt eadem obiecto, cauſatur ab obiecto, & quidem effectiuè, vt dicit Commentator 12. *met.* 36. Balneum, inquit, in mente mouet, vt efficiens: & vt extra mouet, vt finis: intellectio ergo in angelis effectiuè eſt à primo motore. ſiquidem mouet ad actum amandi; quia mouet vt amatum, & deſideratum: eſt ergo cauſa amoris, & intellectionis in angelis effectiuè. Omnia ergo entia creata dependent à Deo, non ſolùm ſicut à cauſa finali; verumetiam ſicut à cauſa efficiente.

CAP. VI.

Diuiſio entis.

Quarta diuiſio entis in ſubſtantiam, & accidens.

QVARTA diuiſio entis eſt in ſubſtantiam, & accidens. Pro cuius rei notitia ſciendum, aliam eſſe diuiſionem, qua ens diuiditur in ens per ſe, & in ens per accidens: aliam verò eſſe diuiſionem entis in ſubſtantiam, & accidens. Prima enim diuiſio ponitur ab Ariſtot. 5. *met. text.* 12. ſecunda verò in eodem *lib.* 5. 14. *text. comm.* Porrò, ens per ſe, primo modo pro omni eo, quod prædicatur per ſe, poteſt accipi, ſiue ſit prædicatum per accidens, ſiue ſubſtantiæ: color enim, licet ſit accidens, per ſe tamen prædicatur de albedine: ens autem ſecundùm accidens, accipitur primo modo pro prædicato denominatiuo; vt grammatica, à qua denominatur grammaticus. Coincidunt ergo prædicata in iſta prima diuiſione; non autem in ſecunda; ſubſtantia enim non eſt accidens, neque è conuerſo. Diuidit præterea Ariſtot. ens 7. *met.* in ens in ſe, & in ens ab alio. & 5. *met.* in actum, & potentiam, de quo agit 10. *met.* & in idem, & diuerſum 10. *met. comm.* 12. Cæterùm, iſta diuiſio entis in ſubſtantiam & accidens, propriè intelligitur de ente finito, & creato; quod diuiditur in decem prædicamenta, ex quibus vnum eſt ſubſtantia, nouem accidentia. Datur etiam vndecimum prædicamentum, quod non eſt ſubſtantia, neque accidens; ſicut intentiones ſecundæ. Neque propterea Ariſtoteles eſt diminutus, quandoquidem ipſe locutus ſit de prædicamentis realibus: hoc autem prædicamentum eſt intentionale, quod diſtinguitur ab ente reali, quod poteſt ſine operatione intellectus conſiſtere. Quòd ſi omninò velis contendere, Ariſtotelem eſſe diminutum, eò quod non poſuerit vndecimum prædicamentum, Dico ab Ariſtotele poſitum eſſe: dixit enim ſubſtantiam eſſe genus generaliſſimum, quæ eſt ſecunda intentio: corpus, corpus animatum, animal, eſſe genera, quæ ſunt ſecundæ intentiones: ſpecies ſubalterna quoque, ſpecies ſpecialiſſima, ſunt ſecundæ intentiones. poſuit ergo vndecimum prædicamentum. Cæterùm, ſubſtantia tribus modis accipitur, nempè pro ſubſtantia, quæ à ſe, ad ſe, & per ſe; vt Deus. ſic enim docet Ariſtotelis 12. *meth.* quòd prima intelligentia habeat eſſe à ſe, & quòd ſit ſubſtantia ad ſe; & per ſe, *text.* 29. prima enim ſubſtantia eſt per ſe, & ad ſe. Verùmtamen illud à ſe, duobus modis accipitur, poſitiuè, vel negatiuè: poſitiuè autem non datur ens à ſe; quia nullum ens gignit, ſiue producit ſeipſum, & ſic Deus non eſt à ſe: alio modo negatiuè; & hoc dupliciter: vel negatiuè poſitiuè, vel negatiuè effectiuè. Primo modo, prima perſona eſt à ſe. ſed filius, & Spiritus ſanctus, non ſunt à ſe negatiuè productiuè; quia ab alio producuntur. ſecundo autem modo, omnes perſonæ ſunt à ſe, negatiuè effectiuè; quia nulla illarum efficitur, ſiue cauſatur. Secundo modo ſumitur ſubſtantia, quæ eſt per ſe, & ad ſe, ſed non à ſe; vt eſt ſubſtantia prædicamenti ſubſtantiæ, incipiendo à genere generaliſſimo, vſque ad indiuidua incluſiuè: hoc autem modo ſubſtantia negat dependentiam ad terminum, per quod excluditur omne accidens; per ſe enim exiſtere hoc modo ſignificat ens, quod eſt per ſe exiſtens, & non in alio per inhærentiam. talis autem exiſtentia, omne quod eſt in prædicamento ſubſtantiæ, eſt per ſe exiſtens; quia eſt per ſe ens, quatenus per inhærentiam non eſt in alio. Tertio modo dicitur ſubſtantia pro eo, quòd non eſt per ſe, nec à ſe, ſed in alio; quia eſt pars ſubſtantiæ perfectæ & completæ, ſicut ſunt formæ ſubſtantiales. Poſuit Ariſtoteles hunc ſecundum modum ſubſtantiæ, in quo vult primam ſubſtantiam non eſſe in ſubiecto: & ſic eſt per ſe, & ad ſe; quia non eſt ad aliud. Quod verò non ſit à ſe, poſuit 12. *met.* 38. vbi docet ex eodem principio pendere cœlum, & naturam, & per conſequens ſubſtantiam creatam. Tertium autem modum poſuit in prædicamento ſubſtantiæ, in quo oſtendit, ſecundas ſubſtantias eſſe in primis. Porrò, iſtæ partes ſubſtantiarum, non ſunt entia per ſe, nec à ſe, neque ad ſe: ſed aliquo modo dicuntur reſpectus, vel ratione partis; quia pars relatiuè dicitur ad totum: aut fortè ratione generis, & differentiæ, quæ referuntur: aut

Ens per ſe, & per accidens.

Vndecimum prædicamentum.

Subſtantia tripliciter.

Deus quomodo ſubſtantia

Partes ſubſtātiarum. eſſe reſpectus ſecūdum quid.

Diuiſio entis. generis & ſpeciei, quæ ſunt relatiua. Partes ſiquidem ſubſtantiarum, relatiua dicuntur, denominatiuè, & extrinſecè; non autem quidditatiuè. Cùm ergo aliquomodo ſecundum quid ſint relatiua, non dicuntur ad ſe. Deus autem dicitur ſubſtantia à ſubſiſtendo, non autem ſubſtando; aptiori vocabulo dicitur eſſentia, quia verè eſt, cuius eſſe ſemper eſt, & mutationis viciſſitudinem non ſuſcipit. Hæc de ſubſtantia: alia dicta ſunt in prædicamento ſubſtantiæ: deinceps dicamus de accidente. *Accidens.* Porrò, accidens accipitur multis modis: vno modo pro extraneo, ſicut accipitur in fallacia accidentis; vt homo eſt ſpecies: Sortes eſt homo: ergo eſt ſpecies. Alio modo pro eo, quòd perficit accidentaliter aliquid habens eſſe completum, & ſic diffinitur à Porphyrio in cap. de accidente in communi, quod adeſt, & abeſt, præter ſubiecti corruptionem: itaque ens diuiditur in ſubſtantiam, & accidens ſecundo modo acceptum. Præterea, accidens accipitur quatenus eſt nomen primæ intentionis: & ſic eſt æquiuocum, ad duos modos prædictos, vt dicitur 5. *met. Comm. vltimo.* Et ſic loquitur Philoſoph. in illo textu: ſimiliter & Commentator, quòd *Accidens multis modis.* vno modo accidens poteſt adeſſe, & abeſſe præter ſubiecti corruptionem. Alio modo accipitur pro eo, quòd eſt à ſolo opere collatiuo intellectus: & ſic quinque vniuerſalia dicuntur accidentia. Alio modo ſignificat idem, quod prædicatum non eſſentiale: & ſic eſt commune duobus vltimis vniuerſalibus, & hoc modo ponitur in diffinitione proprij. Alio modo dicitur prædicatum non eſſentiale, nec per ſe, neque conuertibiliter: & ſic eſt quintum prædicatum vniuerſale. quædam ſecunda intentio, quæ applicatur omnibus accidentibus communibus, ſicut dictum eſt in Porphyrio.

CAP. VII.

De partibus ſubſtantiæ.

QVONIAM in iſta diuiſione dictum eſt, partes ſubſtantiæ in tertio membro contineri, deinde videndum eſt, an ſubſtãtia quidditatiuè prædicetur de ſuis partibus. Pro cuius rei notitia ſciendum eſt, multiplices eſſe ſubſtantiæ *Partes ſubſtãtiæ multiplices.* partes: quædam enim ſunt ſubiectiuæ, vt Socrates, & Plato reſpectu hominis: quædam quantitatiuæ, ſicut ſunt partes integrales: aliæ ſunt eſſentiales, vt animal, & rationale reſpectu hominis, metaph. acceptæ: aliæ ſunt phyſicæ, vt materia & forma. Porrò, ſubſtantia directè prædicatur de partibus ſubiectiuis, vt Socrates eſt homo, Plato eſt homo, & ſic de alijs: non autem de partibus integralibus; nam iſta non eſt prædicatio quidditatiua, caput eſt homo, cor eſt homo: neque prædicatur quidditatiuè, de partibus eſſentialibus phyſicis; vt materia eſt ſubſtantia, forma eſt ſubſtantia. Conſiderandum eſt præterea quòd duplex ſit ſubſtantia: quædam animata, quædam verò inanimata. ſimiliter duplices ſunt partes: quædam homogeneæ, quædam verò heterogeneę. *Homogeneæ heterogeneæ.* In ſubſtantijs autem heterogeneis, non quælibet pars ſubſtantiæ, eſt ſubſtantia; vt manus in caſu non eſt ſubſtantia, vt manus ſeparata à corpore: quia non eſt genus, neque ſpecies, neq; differentia, neque proprium, neq; indiuiduum: in ſubſtãtijs autem homogeneis, quælibet pars ſubſtantiæ eſt ſubſtantia, vt quælibet pars aquæ eſt ſubſtantia: iſta enim eſt prædicatio quidditatiua, hæc pars aquæ eſt aqua. Hæc de partibus ſubſtantiæ. Nunc reſtat videre argumenta, quæ poſſent fieri circa partes ſubſtantiæ.

1\. *Contrà* prædicta ſic arguo: omne ſuperius diſtinctum in inferiora, de ſuis inferioribus per ſe prædicatur. ſed ſubſtantia eſt ſuperior ad ſuas partes: ergo per ſe prædicatur. Confirmatur autoritate philoſophi 2 *de anim. text.* 2. & 7. *met.* 7. 12. *met.* 12. vbi diſtinguit ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitum. *Reſpond.* materiam & formam reductiuè poni in prædicamento ſubſtantiæ. Et ad Ariſtot. non valere conſequentiam. *Ariſt.* diuiſit ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitum: igitur quidditatiuè de eis prædicatur. ſed tunc bene valere, ſi ſubſtantia directè, & per ſe deſcenderet in materiam, & formam; ſed indirectè, & lateraliter deſcendit.

2\. *Item, Scot.* 1. *diſt.* 3. docet, ens per ſe, & quidditatiuè prædicari de materia & forma: tunc ſic arguo: aut forma eſt ens quãtum, aut non quãtum. non ſecundum, ergo primum. ſi quantum, [illegible] tum, aut infinitum: ſi finitum; aut ſubſtantia; vel [illegible] non accidens, ergo ſubſtantia: & per conſequẽs [illegible] ditatiuè ſubſtantia. *Reſpond.* ens deſcendere in ſub[illegible] analogam, per finitatem, & non per ſubſtantiam, [illegible] genus generaliſſimum: Dicitur autem analoga [illegible] quæ eſt communis omnibus, quæ ponuntur in [illegible] mento ſubſtantiæ, tam propriè, quàm reductiuè, v[illegible] & materia. Hæc autem analoga ſubſtantia, deſcendit in ſubſtantiam, quæ eſt genus generaliſſimum per modos intrinſecos. Si ens eſt finitum; aut accidens aut ſubſtantia analoga: non accidens, ergo ſubſtantia analoga. *Subſtantia analoga.* Subſtantia verò analoga, aut ſimplex, aut compoſita: non compoſita, quia illa eſt genus, aut in genere directè, ergo ſubſtantia ſimplex: tum aut directè, vel indirectè in prædicamento ſubſtantiæ. forma autem & materia ſunt indirectè, vt dictum eſt: Dico ergo ad Scoti ſententiam, ens prædicari quidditatiuè, & per ſe de materia, & forma: quia in conceptu entis non ſunt diuerſa; ſed in realitate, id eſt, in ſubſtantia, & inferioribus ad ſubſtantiam; ſed non in conceptu entis.

Item, ſi pars aquæ ſeparatæ eſt ſubſtantia quidditatiuè, aut quatenus eſt coniuncta, aut quatenus eſt ſeparata à toto homogeneo. 3. ſi quatenus eſt ſeparata: igitur per ſeparationem aliquid cõſtituitur in eſſe indiuiduali, quod eſt falſum: quia tunc aliquid in eſſe indiuiduali per relationem conſtitueretur. Neque vt eſt coniuncta, quia indiuiduum eſt indiuiſum à ſe, & diuiſum à quolibet alio. *Reſpon.* quòd quando eſt coniuncta, & eſt indiuiduum. *Ad inſtantiam* verò, dico, indiuiduum eſſe, quod eſt incommunicabile; vt quod, & vt quo, cuiuſmodi eſt pars aquæ coniuncta. *Contrà*, ſi res ita ſe haberet; tunc in quolibet homogeneo eſſent indiuidua infinita, quod eſt falſum: pars ergo aquæ cùm eſt coniuncta, non eſt indiuiduum. *Reſpond.* eſſe quidem illa indiuidua, non tamen per ſe exiſtentia.

4\. *Item*, quòd iſta prædicatio nõ ſit quidditatiua, iſta, ſiue hæc pars aquæ eſt aqua. Nullum totum quantitatiuum prædicatur verè de partibus diuiſim ſumptis, ſicut totum heterogeneum non prædicatur de partibus diuiſim ſumptis: nõ enim brachium eſt corpus neque manus, neq; pes. *Sed* aqua eſt huiuſmodi, ergo &c. *Reſp.* quòd tota aqua poteſt conſiderari duobus modis: vno quidem modo, vt eſt totum quantitatiuum, & ſic non prædicatur quidditatiuè de ſuis partibus: aut quatenus recipit prædicationem, ſiue naturam ipſius vniuerſalis, & partes ſubeunt modum partium ſubiectiuarum: & ſic bene prædicatur quidditatiuè. *Contrà*, in prædicatione quidditatiua, nunquam inferius poteſt eſſe ſine ſuperiore, vt homo non poteſt eſſe ſine ſubſtantia, ſiue animali. ſed pars aquæ eſt quid inferius, reſpectu totius aquæ: igitur, non poteſt eſſe ſine tota aqua: Et per conſequẽs iſta non eſt quidditatiua, pars aquæ eſt aqua. *Reſpon.* verum diceres, ſi tota aqua eſſet tantùm totum vniuerſale: cùm verò ſit etiam totum homogeneum, id eſt, eiuſdem naturæ cum ſuis partibus, non ſequitur tuum intentum.

CAP. VIII.

Quinta diuiſio in ens ſimpliciter & ſecundum quid.

ENs ſecundùm quid in propoſito eſt illud, quod nõ eſt, *Secundùm quid.* & poteſt eſſe: vt roſa in hyeme nõ eſt, & poteſt eſſe. *Ens* verò ſimpliciter eſt illud, quod verè eſt in rerum natura: vt roſa in æſtate, quando actu exiſtit. Porrò, illud ſecundùm quid, non eſt conditio diſtrahens, ita, vt diſtrahat ſignificatum rei, & oppoſitũ inducat, ſicut homo mortuus; ſed potiùs eſt conditio diminuens, vt homo albus ſecundùm dentes; ſic enim ens ſecundùm quid, eſt in potentia obiectiua, ſiue in eſſe cognito: & tale eſt ens diminutum; quia non exiſtit in actu: non tamen eſt impoſſibile, vt fiat, ſicut ſunt fictitia. Neq; ſub iſta diuiſione comprehenduntur entia rationis, quæ ſunt ſecundæ intentiones; quia hac diſtinguũtur entia realia, quæ ſunt in actu ab his, quæ ſunt in potentia, vt fint, præter opus intellectus. vnde Ariſtotel. 5. *met.* 14. diuiſit ens in illud, quod eſt in anima, & in aliud quod eſt extra animam. Deinde in 6. *met. tex. com. vlt.* à ſuo propoſito excluſit ens in anima: & poſtea in 7. & 8. *met.* inquirere cępit, & diſputationẽ texere de ente, quod eſt extra ani-

animam, nempè de ſubſtantia, & accidente, quæ ſunt ſpe-
Diuiſio entis. cies entis: in nono de potentia & actu: in decimo de vno & multis. Atq; ita patet, omnes iſtas diuiſiones eſſe entis extra animam exiſtentis. Ideoq; figmenta, & entia rationum ſub aliqua iſtarum diuiſionum, cùm non ſint extra animã, nequaquam cadere poſſunt. Cæterùm, alio modo, ens dicitur diuidi in ens ſecundùm quid, quod ſcil. eſt in poten-
Potentia obiectiua. tia obiectiua, & in ens ſimpliciter, quod eſt in potẽtia ſubiectiua. Pro cuius rei notitia ſciendum, quòd res, quatenus venit à ratus, rata, ratum, accipitur pro re, quæ ſemper eſt cum actuali exiſtentia: & talis eſt triplex: quædam enim eſt eſſentiæ, ſicut ipſa quidditas abſolutè cõſiderata: quædam
Res eſſentiæ. exiſtentiæ, & talis eſt in omni prædicamento: & quædam eſt ſubſiſtentiæ, & talis eſt in prædicamento ſubſtantiæ ſolùm. Alio modo dicitur à reor, reris, quæ ſunt entia in eſſe obiectiuo: ſicut omnes res fuerunt ab æterno in eſſe obiectiuo, ſiue cognito in mente diuina. Porrò, iſtud eſſe cog-
Eſſe ideale. nitum, vocatur eſſe ideale: & ſic Sortes & Plato habebant eſſe cognitum, & realiter diſtinguebantur in mente diuina, antequam eſſent in actu; nõ quidem realiter actualiter, ſed realiter potentialiter. Hoc autem eſſe cognitum duobus modis dicitur: vno modo formaliter, vt idea Platonis formaliter in mente diuina, eſt cognitio, qua cognoſcitur Plato, & ſic in Deo eſt vna tantùm idea realiſſima, & actualiſſima. alio modo obiectiuè, & ſic alia eſt idea Socratis, &
Eſſe cognitum duplex. alia Platonis. *Alia ratione*, inquit, *Aug. 83. qu. conditus eſt homo, & alia ratione conditus eſt equus.* Huiuſmodi autem obiecta, in tali eſſe obiectiuo, nõ habuerunt aliquod eſſe eſſentiæ verum; ſed ſolùm eſſentiæ cognitum. Potentia autem obiectiua, cùm ſuo actu ſunt eiuſdem generis *9. met. 13.* potentia, & actus ſunt eiuſdem generis: illud enim idem in genere, in ſpecie, & in numero, quod eſt in potẽtia, poſtmodum eſt in actu: Socrates enim in actu non diſtinguitur à ſeipſo numero, vt eſt in potentia. atq; ita potentia, & actus, non ſolùm ſunt eiuſdem generis; verumetiam ſpeciei, & indiuidui. Proindè actus correſpondens potentiæ obiectiuæ, eſt actus exiſtentiæ: non autem eſt actus formalis; quia eadem forma ſubſtantialis ignis, non diſtinguitur à ſeipſa, quatenus eſt in potentia, & poſtmodum eſt in actu exiſtentię. A-
Potentia ſubiectiua. lio modo dicitur potentia ſubiectiua, in qua dicitur eſſe omne quod poteſt recipere aliquem actum ſubſtantialem, ſiue accidentalem. De hac autem potentia loquitur Philoſoph. *7. meth. 56.* ex actu & potentia vnum fieri, ſcilic. illud quod eſt, & poteſt aliquid recipere, cuiuſmodi eſt materia prima. Et *8. met.* ex materia & forma, & ex actu & potentia conſtituit compoſitum, quibus in locis ponitur potentia ſubiectiua, quæ eſt, & poteſt aliquid recipere. Iſti autem potentię opponitur actus formalis, quia quod eſt ſic in pura potentia, nullum actum formalem habet. Hoc autem modo, intellectus, & quælibet potentia ſenſitiua, eſt in potentia ſubiectiua, quatenus ſunt potentiæ, quibus formaliter intelligimus: & ſic potentia & actus non ſunt eiuſdem generis; nam intellectus eſt ſubſtantia, actus verò intelligendi eſt accidens: ſimile quoq; eſt iudicium de potentia ſenſitiua, & actu ſentiendi. Aduerte idem diuerſo reſpectu eſſe in vtraq; potentia: vt roſa, quę non eſt reſpectu potentiæ ipſam producentis, eſt in potentia obiectiua: reſpectu autem materiæ ex qua producitur, eſt in potentia ſubiectiua. Itaque, potentia ſubiectiua eſt tunc, quando aliquid eſt actu, & poteſt aliquid recipere; obiectiua verò, quando nõ eſt, & poteſt eſſe. Ariſtot. *9. met. 11.* poſuit diſtinctionem inter potentiam ſubiectiuam, & obiectiuam: *Eſt autem actu*, inquit, *exiſtere rem, non ita, ſicut dicimus exiſtere potentia*: manifeſtè explicat quod dixerat in multis oppoſitis, in vigilante & dormiente, vidente & claudente oculum: vigilantis autem ad dormientem, non eſt potentia ſubiectiua; quia illa manet cum actu, cùm ex actu & potentia fiat vnum: ſed vigilans non ſtat ſimul cum dormiente, ita quòd ex eis fiat vnum, quia implicat contradictionem, & ſic diſtinguitur
Potentia obiectiua diſtincta à ſubiectiua. potentia ſubiectiua ab obiectiua. Porrò, Plato poſuit hanc potentiam obiectiuam in Deo, quia poſuit eſſe ideale: Ariſtoteles verò, quia dixit mundum eſſe æternum, non poſuit in Deo eſſe ideale; ſed tantùm in agente naturali reſpectu rei producendæ; vt roſa quæ non eſt modo, & poteſt eſſe, tale eſſe potentiale, & talis potentia obiectiua ponitur ab Ariſtotele. Præterea, D. Auguſt. 12. *Confeſſ.* dicit: Materiam accepiſſe à Deo hoc imperfectum eſſe, quod ha-
Diuiſio entis. bet ſcil. in potentia: concedit autem materiam à Deo conditam fuiſſe; ſed antequam conderetur, erat in potentia obiectiua, alioqui Deus creaſſet, quod erat impoſſibile. ſed Deus non creat niſi poſſibilia. Patet ergo quomodo potentia obiectiua ſit diſtincta à potentia ſubiectiua.

CAP. IX.

Argumenta.

1 Contra prædicta ſic arguo: Ens in potentia obiectiua, aut eſt ens creatum, aut increatum: nõ poteſt eſſe ens creatum, quia omne quod eſt ens creatum, ſiue terminus creationis, eſt ens in actu exiſtẽs: ſi eſt increatum, eſt Deus; quia eſt eſſe: nullum ergo eſt ens in potentia obiectiua. *Reſpond.* quòd iſta potentia non eſt creata, neq; increata. Contra, omne ens eſt creatum, vel increatum: dico verum eſſe de omni ſente exiſtente; ſed non de ente non exiſtente, ſicut eſt ens in potentia obiectiua. *Contra*, ſi ita res ſe haberet; tunc inter contradictoria daretur medium: puta ens in potentia obiectiua inter ens creatum, & increatum, quæ contradictoriè opponuntur: dico, nullum ens in actu inter illa duo extrema medium eſſe; bene tamen ens in potẽtia: vnde Ariſtot. 1. *phyſ. text. 71.* quærens, an illud quod generatur, generetur ex ente, vel ex non ente, reſpondet, generari ex vno tertio, quod mediat inter ens, & nõ ens; quia ex ente non fit: alioqui præceſſiſſet ſuum ortum, & genituram: neq; ex non ente; quia ex nihilo nihil fit: ſed fit ex ente in potentia ſubiectiua: ſicut ergo Ariſtoteles poſuit inter ens in actu, & purum nihil, ens in potentia ſubiectiua; ita inter ens creatum, & increatum mediat ens in po-
2 tentia obiectiua. *Item*, ens in potentia obiectiua, aut eſt genitum, aut creatum: ſi eſt genitum, eſt ſubiectum generationis: ſi verò creatum, ſubiectum creationis, & tunc erit ens in potentia ſubiectiua; quia illud quod poteſt aliquid recipere, & eſſe ſubiectum alicuius, eſt ens in potentia ſubiectiua. Iſtæ ergo duæ potentiæ nullo diſcrimine ab inuicem diſſentiunt. *Reſp.* illam potentiam non fundare reſpectum generationis, neq; creationis; ſed tantùm ens in actu: ſiquidem illi reſpectus generationis, & creationis præſupponunt fundamentum realiter exiſtere, ſiue actualiter
3 quod non præſupponit potentia obiectiua. *Item*, eſſe reale in actu non eſt idem cum eſſe in potentia, alioqui idem eſſet in actu, & potentia reſpectu eiuſdem, in quo conſiſtit aperta contradictio: non ergo idem Socrates in eſſe reali, & in potentia obiectiua. *Reſpond.* ens reale in actu cum eſſe in potentia non ſunt eiuſdem numeri, generis, & ſpeciei; ſed bene idem Socrates numeraliter, & ſpecificè qui erat in eſſe cognito, idemmet numero, eſt in eſſe exiſtentiæ.
4 *Item* arguunt ſic aliqui: Oppoſitum exiſtentiæ prædicatur de eſſentia: ergo eſſentia diſtinguitur ab exiſtentia: probatur, quia Adam habet eſſe eſſentiæ; & tamen iſta eſt vera: Adam non exiſtit. *Reſp.* oppoſitum exiſtentiæ prædicari de eſſe eſſentiæ, non quòd eſt idem cum exiſtentia, ſed eſſe eſſentiæ in eſſe cognito. *Contra*, illa quæ ab inuicem ſeparari poſſunt, realiter diſtinguuntur. ſed eſſentiæ & exiſtentiæ ſunt huiuſmodi: probatur, quia Antichriſtus habet eſſe eſſentiæ; & tamen non exiſtit. *Reſp.* eſſe eſſentiæ verum non ſeparari ab eſſe exiſtentię; tale enim eſſe eſt extra ſuam cauſam, & reponitur in re exiſtente. ſed modo Antichriſtus non habet verum eſſe eſſentiæ; ſed tantùm eſſe eſſentię cognitum.

CAP. X.

Sexta diuiſio entis in ſimplex & compoſitum.

Pro intellectu ſextę diuiſionis, qua diuiditur ens in ſim-
Simplex. plex, & compoſitum, ſciendum, ſimplex vno modo dici, quod non eſt compoſitum, neque componibile, & iſto modo ſolus Deus eſt ſimplex, quia eſt ſummè ſimplex: cætera verò omnia ſunt compoſita, ſaltem compoſitione ex priuatiuo, & poſitiuo: alio modo dicitur ſimplex; quia non poteſt habere, ſiue non habet multitudinem rationum formalium, & ſic ens dicitur ſimplex, & omnes eius paſſiones, modi intrinſeci, & differentiæ vltimæ: non autẽ Deus;

Diuiſio entis. quia includit multiplices rationes; quarum vna formaliter non eſt altera. *Contrà*, vbi eſt aliquorum pluralitas, ibi eſt compoſitio. ſed in Deo eſt pluralitas rationum; quia alia ratione fecit hominem, alia verò equum, vt dictum eſt: ergo in eo eſt compoſitio. *Deus ſimplex.* *Negatur* aſſumptum, quia compoſitum eſt ex actu, & potentia. ſed iſtæ formalitates in Deo ſunt actualiſſimæ; & nulla eſt potentialis ad aliam: ergo ibi non eſt compoſitio. *Contra*, ſaltem iſta multitudo formalitatem faciet vnum, vnitate acerui, vel cumuli. *Reſpond.* in vnitate aceruí, partes ab inuicem eſſentialiter eſſe diſtinctas: ſed illæ formalitates in Deo non diſtinguuntur realiter, neque eſſentialiter; ſed in perfectiſſima reali; & eſſentiali identitate conueniunt. *Contrà*, in Deo eſt eſſentia, & relatio: ergo eſt compoſitio; quia illa quæ diſtinguuntur ex natura rei, vnum ſe habet vt potentia, alterum verò vt actus, ſicut dicit Scotus *in prim. 33. diſtinct.* ſed eſſentia, & relatio qualitercunque ex natura rei diſtinguuntur, ex eis conſtat perſona; vt pater ex eſſentia, & paternitate: igitur in Deum cadit compoſitio. *Reſpond.* Scotum accepiſſe rem, quatenus diſtinguitur contra modum rei; & ſic relatio in diuinis non eſt res, ſed modus rei: ſicut latius hæc res excutitur in quæſt. tertia quodlibetica. Et ſic ſequitur quòd ex quibuſcunque rebus, & non ex modis rei, & qualitercunque diſtinctis ex natura rei, vnum ſe habet, vt actus, alterum verò, vt potentia. *Contrà*, nihil eſt ponendum in Deo, niſi fuerit perfectio ſimpliciter. ſed ſimplicitas non eſt perfectio ſimpliciter; quia nulla negatio eſt perfectio ſimpliciter. ſimplicitas autem eſt negatio compoſitionis: ergo non eſt ponenda in Deo. *Reſpond.* Simplicitatem non eſſe tantùm negationem compoſitionis; verùmetiam gradum intrinſecum. nam ſicut actualitas dicit gradum intrinſecum illius, cuius eſt poſitiuum: & vnitas dicit indiuiſionem à ſe, & diuiſionem à quolibet alio: & cum hoc dicit aliquod poſitiuum reſpectu entitatis, cuius eſt terminus; ita ſimplicitas, licet ex conſequenti dicat negationem compoſitionis; dicit tamen aliquod poſitiuum, reſpectu eius entitatis, cuius eſt, per quod poſitiuum, ei competit negatio compoſitionis, & repugnat affirmatio eiuſdem. Profitetur hanc ſummam Dei ſimplicitatem Ariſtoteles *9. met.* 17. Eſt autem nihil potentia ſempiternum. ***Omnia mota*** (ait Commentator ibidem) ***reducuntur ad primum motorem, in quo non eſt potentia omninò.*** & *3. de anima, comm.* 5. ***Nulla***, inquit, ***intelligentia liberata à potentia, niſi prima.*** Nam omnes aliæ intelligentiæ poſſunt aliquid recipere: & ſic ex recipiente, & ex re, quæ recipitur, fit aliqua compoſitio. Deinceps videndum eſt, an angeli ſint compoſiti. Pro cuius rei notitia ſciendum, duplicem eſſe compoſitionem, realem vnam, rationis alteram. Rebus autem, quæ obnoxiæ ſunt generationi, & corruptioni, compoſitio realis competit, ſcilicet ex actu, & potentia. rationis verò compoſitio angelis, & corporibus cœleſtibus, ex *Angelorum compoſitio.* poſitiuo, & priuatiuo. ex poſitiuo, quia ſunt talis naturæ: ex priuatiuo, quia in quantum entia ſunt, priuantur perfectione diuina. Sic docet Commentator *3. de anima, com.* 5. *&* 14. quòd intelligentiæ ſint compoſitæ ex priuatiuo: quia deeſt illis perfectio primæ intelligentiæ: quia non habent entitatem ſecundùm totam perfectionem entitatis: ideò dicuntur eſſe priuati illa perfectiſſima latitudine entis, ſicut talpa dicitur priuata oculis, in quantum eſt animal; non autem in quantum eſt talpa, *5. met.* 27. Sic quælibet priuatur hac perfectione diuina, quæ nata eſt ſibi competere; non in quantum eſt talis natura, ſed in quantum eſt ens. hæc autem priuatio non eſt in eſſentia rei: quia priuatio non eſt de eſſentia alicuius rei poſitiuæ. Præterea angeli ſunt compoſiti ex ſua ſubſtantia, & actu intelligendi, ſiue volendi: volitio enim, & intellectio non ſunt ſubſtantia in angelo; alioqui eſſet formaliter beatus, & poſſet habere eſſentiam infinitam: quia haberet intellectionem infinitorum: quia intelligentia poteſt intelligere omne intelligibile. Adde, quòd ſua intellectio non dependeret ab aliquo obiecto, niſi à quo dependet ſuum eſſe, cùm idem ſint. ſed hæc ſunt apertè falſa, cùm prima tantùm intelligentia ſit ſuum eſſe. intellectio ergo in angelis eſt accidens: & ſic omnis intelligentia ſubiectum eſt huius intellectionis: & per conſequens in angelis eſt compoſitio. Obſeruandum autem eſt, quòd quando A[illegible] intelligentias compoſitas ex actu & potentia; [illegible] tia non eſt realis, ſed rationis: non phyſica, ſed lo[illegible] quidem illa potentia quæ cum actu diuidit ens, [illegible] deſcendit in 10. prædicamenta; potentia reducitur [illegible] teriam, & actus ad formam, vt dicit Auerr. 12. *met.* [illegible] ergo potentia in angelis non eſt phyſica, ſed rationis [illegible] *tra*, in compoſitis per ſe realibus, ambo componentia [illegible] bent eſſe per ſe realia; ſic vt ex materia, & forma [illegible] compoſitum reale. ſed omne creatum eſt compoſitum [illegible] ale: igitur conſtat ex componentibus realibus; non autem ex poſitiuo, & priuatiuo: quia priuatio non eſt ens formaliter, vt 1. *phyſ.* dicit Commentator *comm.* 79. priuationem non eſſe accidens, nedum ens reale. ſiue ſubſtantiam: quomodo ergo poterit componere aliquod poſitiuum reale? *Reſpon.* Hanc compoſitionem non eſſe realem, qua ex ente in potentia fit ens in actu; ſed compoſitionem rationis; accipiendo priuationem formaliter, quaſi angelis aliquid deſit formaliter, quod ad proprias naturas ſpectet; ſed quod quatenus ſunt entia, non habeant omnem perfectionem entis. Alio modo dicitur ſimplex, quod habet conceptum ſimpliciter ſimplicem; ſicut eſt ens, & eius paſſiones, modi intrinſeci, & differentiæ vltimæ. Eſt autem conceptus ſimpliciter ſimplex, qui non eſt reſolubilis in alios conceptus ſimplices: quorum quilibet poteſt actu ſimplici diſtinctè cognoſci. *Simpliciter ſimplex.* Talia autem habent conceptum obiectiuum ſolùm: quia ſimpliciter noſtro intellectui obijciuntur: non autem qualitatiuum. nam quæ habent conceptum obiectiuum, & qualitatiuum ſimul, ſunt genera, & ſpecies, & quæ ſunt in recta linea. Poſuit autem Ariſtot. ens eſſe ſimpliciter ſimplex, *4. met. tex. vlt.* vbi vult, ſimplicia, aut totaliter ſciri, aut totaliter ignorari. ſed ſi ens aut totaliter ſcietur, aut totaliter ignorabitur; eſt ſimpliciter ſimplex. Sed ens, vt dicitur *4. met. cap.* 3. habet paſſiones ſuas, ſicut linea, & numerus: & ſubiectum ponitur in diffinitione paſſionis, vt dicitur *primi poſteriorum, & 7. met.* igitur ens cadit in diffinitione ſuarum paſſionum; non quidem in primo modo dicendi per ſe. *Ens ſimpliciter ſimplex.* Igitur paſſiones entis, non includunt ens, nec aliquod ſuperius, ad quod deberent reſolui: igitur ſunt ſimplices. Tertio modo aliqua dicuntur ſimplicia; vt accidentia, materia prima, & huiuſmodi: ſic enim docet Philoſophus 8. *met.* 15. quòd compoſitum ſit ex actu, & potentia. ſed accidentia non habent actum, & potentiam, ſimiliter materia, & ſimilia: igitur ſunt ſimplicia. ***Tertio de cœlo & mundo***, dicit elementa eſſe corpora ſimplicia, id eſt, non mixta. Cœlum quoque apud eum non eſt compoſitum ex materia, & forma; quia non ponit materiam in cœlo, niſi ad vbi, & quo, *12. met. tex.* 12. Et Auer. de ſubſtantia, *ca.* 10. Eſt vnus alius modus dicendi, quo vnum dicitur compoſitum ex his, videlicet compoſitum, quod conſtat ex materia & forma: & aliud cum his, ſcilicet accidens cum ſubiecto. *Compoſitum ex his, & cum his.* De primo loquitur *12. met. tex.* 12. De ſecundo, *1. phyſ.* 62. vbi ponit generationem ſimpliciter, & generationem accidentium, quæ fit, quando ſubiectum fit quale, vel quantum.

CAP. XI.

Septima diuiſio entis in neceſſarium, & contingens.

PRo intellectu ſeptimæ diuiſionis entis, ſciendum, philoſophos diſſentire à theologis, & rei veritate: aiunt enim plura eſſe entia neceſſaria incomplexa, Deum, ſcilicet, intelligentias, primam materiam, & tempus. *Neceſſarium.* Theologi autem pro rei veritate docent, ſolum primum ens eſſe neceſſarium: cætera verò omnia eſſe contingentia; quia habent eſſe à Deo: & poſſunt ex ſui natura non eſſe. *Contingens.* duo enim ſunt neceſſaria ad hoc, vt aliquod ſit contingens, quod ſit ab alio, & quod poſſit ex ſui natura non eſſe. Quare, licet filius, & Spiritus S. ſint ab alio: quia tamen non poſſunt non eſſe; non poſſunt dici entia contingentia, ſed neceſſaria. *Plura neceſſaria.* philoſophi autem ponunt multa neceſſaria formaliter: vnum tamen independens, alia verò dependentia: dicunt enim intelligentias & cœlos eſſe entia neceſſaria; quia non poſſunt non eſſe: non tamen omnia indepēdentia; ſed vnū à quo cœlum dependet, & natura. theologi verò ſentiunt, omnia eſſe entia poſſibilia, & habere cauſam æternā, à qua depen-

Di... enti... dependent, in genere cauſæ efficientis. *Quid enim eſſet orbis ſine intelligentia*, inquit Auerr. de ſubſtant. orbis, *niſi ſicut motus ſine intelligentia?* ſed motus ſine intelligentia non eſt; ſed dependet ab intelligentia in genere cauſæ efficientis: ſimiliter ergo & orbes. ſed cœli ſunt ætherei, & plures: er-
Duplex neceſſarium. go plura entia neceſſaria. Poſuerunt autem duplex neceſſarium: neceſſarium à ſe, ſcilicet primum ens: & neceſſarium ab alio, vt ſunt orbes, & intelligentiæ. Quòd ſi quiſpiam vellet philoſophis obijcere, quòd in æternis non eſt tempus: igitur non eſt prioritas, vel poſterioritas, quæ ſunt differentiæ temporis. quare prima intelligentia, non poteſt eſſe aliarum cauſa: quia cauſa ſemper præcedit effectum. Reſpondent philoſophi duplicem inueniri communiter prioritatem in rebus, naturæ & temporis: in æter-
Duplex prioritas. nis autem non niſi ſolam prioritatem naturæ, qua prima intelligentia præcedit alias intelligentias. vnde dicit Commentator 1. *cæli text.* 105. quòd ſi Plato intendebat partes mundi, natura præcedere mundum; non diſcrepet ab Ariſtotele. Duplex autem eſt neceſſarium: quoddam complexum, quoddam verò incomplexum. neceſſarium complexum, eſt ipſa demonſtratio 5 *met. text.* 6. vbi vult, quòd quartus modus neceſſarij ſit in demonſtratione, vt homo eſt animal: ſiue omne animal eſt corruptibile. neceſſarium incomplexum eſt prima intelligentia, quæ eſt intranſmutabilis 12. *met.* 38. *text. Et* 5. *met.* 6. Quare primum & propriè neceſſarium id eſt, quod eſt ſimplex: hoc eſt, prima intelli-
Theologi. gentia, quæ eſt neceſſaria ſimpliciter. Theologi ponunt duplex neceſſarium: neceſſarium ſimpliciter, cuiuſmodi eſt Deus: & neceſſarium ſecundùm quid, nempe entia creata, quæ habebant eſſe in mente diuina: cognitum præcisè, & non eſſe eſſentiæ: & ideo dicuntur neceſſaria ſecundùm quid: dicunt enim creaturas, ante earum creationem habuiſſe eſſe in mente diuina. & cùm tale eſſe præcedat determinationem diuinæ voluntatis, dicitur eſſe neceſſarium: & quia tale eſſe eſt æternum in mente diuina, dicitur eſſe creaturarum æternum; ſecundùm quid tamen; quia erat ſolùm eſſe cognitum, non autem eſſe eſſentiæ. Poſt determinationem autem actus diuinæ voluntatis, quæ eſt prima regula contingentium, tunc habuerunt eſſe poſſibile, & non neceſſarium ſecũdùm quid: multa enim intelligit diuinus intellectus, quæ nunquam erunt. Cæterùm, ſciendum pro clariori intellectu eorum
Neceſſarium ex ſe & à ſe. quæ dicta ſunt, quòd neceſſarium incomplexum, diuiditur in neceſſarium ex ſe, & à ſe: cuiuſmodi eſt pater in diuinis, qui habet in ſe naturam ſimpliciter neceſſariam, & non ab alio: nam pater in diuinis eſt principium totius deitatis authore D. Auguſt. 4. *Trin. cap.* 20. Quoddam verò eſt neceſſarium ex ſe formaliter: ſed non à ſe; ſed ab alio: non quidem effectiuè; ſed productiuè: & ſic filius eſt à patre, & ſpiritus S. eſt à patre & filio. Quoddam verò eſt ex ſe formaliter neceſſarium: ſed eſt ab alio effectiuè; vt intelligentiæ quæ habent entitatem intrinſecam neceſſariam. ſed quia illam habent effectiuè à prima intelligentia; non ſunt neceſſariæ ex ſe, ſed à ſe. neque iſta ſunt oppoſita formaliter: quandoquidem diuerſas habeant habitudines, & in diuerſis generibus cauſarum, ad diuerſa re-
Argum. 1. ferantur. Verùm *contra* prædicta poſſet aliquis ſic arguere: Deus, cùm ſit ens neceſſarium à ſe, & ex ſe, dum aliquid intelligit, non dependet ab aliquo; alioqui non eſſet ens omnibus modis neceſſarium. ſed ſi intelligit creaturam in eſſe cognito, dependeret à creatura, quod fieri non poteſt, quia maius neceſſarium non dependet à minus neceſſario, cuiuſmodi eſt creatura. Probatur: quia quum neceſſariò intelligat, non poterit eſſe ſine iſta intellectione, & ex conſequenti ſine obiecto cognito. Sed Deus eſt ens maximè neceſſarium: creatura verò in eſſe cognito, vel non eſt neceſſarium ens, vel minus neceſſarium: maius ergo neceſſarium non dependet à minus neceſſario. Ergo creatura ante ſuam creationem non habebat eſſe cognitum in
Solutio. mente diuina. *Reſp.* aliud eſt, aliquod neceſſarium exigere aliquid ad conſtituendum ſuum eſſe: aliud verò, quod ad eſſe neceſſarium alicuius, aliud neceſſarium conſequatur: Dico ergo, Deum, quoad conſtituendum ſuum eſſe, non dependere ab eſſe cognito creaturæ: quia abſolutum poteſt eſſe ſine poſteriori. & quantum ex parte ſui, poteſt eſſe ſine eſſe reali cuiuſcunque non neceſſarij à ſe: vnde ex ſe non præexigit tale eſſe cognitum; verùmtamen ad Dei eſſe neceſſarium, conſequitur tale eſſe cognitum. Nullum autem inde ſequitur abſurdum, ſi ad eſſe alicuius magis neceſſarij, aliquod minus neceſſarium conſequatur. *Item*, ſi intelligentia ſecunda habet eſſe effectiuè à Deo, producitur de non eſſe ad eſſe, ſaltem quatenus importat ordinem naturæ. ſed quodlibet tale eſt poſſibile eſſe, & diſtinguitur à neceſſario: igitur intelligentia ſecunda erit ens poſſibile, & non neceſſarium. *Reſpon.* non eſſe præcedere eſſe, & potentiam præcedere actum, duobus modis poſſe intelligi: vno modo prioritate temporis, & ſic in ſempiternis non eſſe non præcedit eſſe, neque potentia præcedit actum: alio modo prioritate naturæ, & hoc duobus modis, poſitiuè, & negatiuè. Poſitiuè nego: quia actu nunquam præceſſit non eſſe, eſſe in ſempiternis. negatiuè concedo: quia ex ſui natura poterat non eſſe; cùm creatura ſua ſponte, ex conditione ſua naturali, prius habeat non eſſe, quàm eſſe. Vnde *comment.* 12. *met.* 41. Si potentia eſt in ſtellis, & ſempiternis, non eſt modo potentiali, id eſt, potentia non præcedit actum poſitiuè. *Contrà*, ſi ita res ſe haberet, quòd ſecunda intelligentia habeat eſſe neceſſarium, & tamen poſſit non eſſe: igitur in ſecunda intelligentia erunt actu duæ potentiæ contrariæ, quarum vna eſt ad eſſe ſempiternum, altera verò ad non eſſe, quod eſt abſurdum; quia idem eſſet neceſſarium, & non neceſſarium. *Reſp.* intelligentiam ſecundam, habere naturam ſuam effectiuè à prima intelligentia neceſſariam, per quam intrinſecè, & formaliter poteſt ſemper eſſe: & per ipſam naturam quantum eſt de ſe, non poteſt non eſſe; ſed tamen quia talis natura eſt ab efficiente, ipſo circumſcripto, per impoſſibile poterit non eſſe. ſed iſta potentia, per quam poteſt non eſſe, eſt extrinſeca, non intrinſeca: quòd verò aliquod vnum poſſit ſemper eſſe potentia intrinſeca, & non eſſe potentia extrinſeca; nullum eſt inconueniens: neque iſtæ potentiæ ſunt contrariæ; quia non ſunt reſpectu eiuſdem, neque ad idem. & hoc modo neceſſarium, quantum eſt ex natura ſua intrinſeca, nõ poteſt non eſſe; ſed circumſcripto ſuo efficiente poteſt non eſſe: quia effectus neceſſarius non poteſt eſſe, circumſcripto eo, à quo eſſentialiter dependet.

CAP. XII.

Octaua diuiſio entis in dependens & in independens. Diuiſio entis. 1.

PRo intellectu octauæ diuiſionis entis, ſciendum, Ariſt. 12. *met.* 38. annotaſſe huiuſmodi diuiſionem, loquens de primo principio: *Ex quo, inquit, principio, cælum dependet, & natura:* prima ergo cauſa eſt independens. Et in eodem *li.* 52. ex propoſito ponit omnia habere ordinem eſſentialem in ſe; ſed maiorem ordinem eſsẽtialem ad vnum principium. Ex quo colligi poteſt huiuſmodi ordinem eſſentialem, eſſe ordinem dependentiæ: quia omnia eſſentialiter dependẽt à primo ente. cùm autem nihil ſit eſſentialiter dependens ab alio in eſſendo, quin ab eodem habeat eſſe in aliquo genere cauſæ; vult omnia dependere à Deo, ſaltem tanquam à cauſa finali. Cùm igitur ſecundùm Ariſt. Deus ſit ens independens: cætera verò omnia ab ipſo dependeãt, ſecund. Ariſtot. doctrinam; datur ens dependens, & independens. Verùm non ignorare oportet, duplicem eſſe dependentiã: *Duplex dependentia.* eſſentialem vnam, accidentalem alteram. Illa autem eſt eſſentialis, qua aliquid ſic dependet, quod non poteſt eſſe ſine eo, à quo dependet; & ſic omnis creatura eſſentialiter dependet à Deo: quia nulla creatura poteſt eſſe ſine Deo. Dependentia autem accidentalis eſt, in qua dependẽs poteſt eſſe ſine eo, à quo dependet: & ſic ſecũdùm theologos, nulla creatura eſſentialiter dependet à cauſa ſecunda, puta à cauſa finali, & efficiente: quia Deus poteſt illarũ vice fungi. Philoſophi autem hoc negant. in hoc autem conueniunt, quòd dependentia eſſentialis, non ſolùm ad Deum eſt, verumetiam & materiam, & formam, quarum vices Deus ſupplere non poteſt: nam compoſitum nõ poteſt eſſe ſine materia & forma. Independens quoq; duobus modis *Independens.* dicitur, ſcil. quòd in nullo genere cauſæ dependet ab aliquo, & ſic ſolus Deus dicitur independens. Et ſi dixeris, filius habet eſſe à patre, ergo dependet à patre: Dico, dependẽtiam eſſe cum alteritate: ſed filius nõ habet aliam naturã quàm

Diuiſio entis. quàm habet pater: ergo ab eo non dependet. Alio modo dicitur independens ſecundùm quid, quòd ſcil. non dependet ab alio in aliquo determinato genere cauſæ; ſicut in genere cauſæ materialis angeli non dependent ab alio, quia ſunt immateriales. Deinde ſciendum eſt, quomodo dependentia eſſentialis ſit idem realiter cum dependente; quia relatio creaturæ ad Deum, eſt idem realiter ſuo fundamento: fundamentum eſt creatura: relatio eſt dependentia eſſentialis: terminus eſt creator. Probatur, illud dicitur eſſe alicui eſſentialiter, vel realiter, ſine quo, cùm ineſt, non poteſt eſſe ſine eo, cui ineſt, abſque contradictione. ſed relatio, ſiue dependentia eſſentialis creaturæ ad Deum, ita ineſt creaturæ, quòd impoſſibile eſt, creaturam eſſe ſine illa dependentia, abſque contradictione: nam ſi poſſet eſſe ſine relatione; poſſet eſſe ſine termino iſtius relationis. ſed non poteſt eſſe: quia ſi per impoſſibile Deus non maneret, qui eſt terminus iſtius dependentiæ, creatura non poſſet conſiſtere. Dependentia ergo illa eſſentialis eſt idem realiter cum creatura. *Contrà*, ſi ita res ſe haberet, tunc nullum ens eſſet abſolutum; ſed omnia eſſent entia relatiua, quod eſt falſum: alioqui ſequeretur illud inconueniens, quod ponitur ab Ariſtot. 4. *meth.* 26. Heraclyti, & Cratylli, omnia eſſe apparentia, & nullum ens eſſe verum. Si ita eſſet, inquit Ariſt. omnia entia eſſe reſpectiua; non daretur aliquod ens abſolutum. *Reſpon.* quod abſurdum ſit, omnia eſſe ad aliquid, ſcilicet, quòd vna creatura eſſentialiter referatur ad aliam; non autem eſt abſurdum, vt omnia ſint ad aliquid ad Deum, nempè, vt creatura ſit ens reſpectiuum ad creatorem. *Contrà*, nullum abſolutum conſtituitur per reſpectiuum. ſed quantitas, qualitas, ſubſtantia, & alia prædicamenta ſunt abſoluta: ergo non conſtituuntur per aliquod reſpectiuum. *Reſpond.* quòd duplex ſit relatio: vna adueniens fundamento: alia conſtituens fundamentum. de prima concedo: de ſecunda nego. nam ſi creatura non haberet eſſentialem dependentiam ad Deum; non haberet eſſe exiſtentiæ. *Contrà*, nullum poſterius eſt de eſſentia prioris, nec poteſt conſtituere prius. ſed omnis relatio tam adueniens, quàm conſtituens, eſt poſterior quolibet fundamento, ſiue abſoluto: ergo non poteſt conſtituere abſolutum. *Reſp.* verum eſſe de relatione adueniente; non autem de relatione conſtituente. *Contrà*, nulla relatio quomodocumq; conſideretur, poteſt eſſe prior, aut conſiderari prior abſoluto: Ariſtot. enim poſuit abſolutum omnem relationem præcedere, verum eſſe de prioritate naturæ, non autem de prioritate temporis: ſiquidem in nullo tempore fuit, neque erit creatura ſine dependentia ad Deum. Et ſic, quamuis multa entia ſint abſoluta; quia tamen dependentiam eſſentialem habent ad Deum, ratione iſtius dependentiæ dicuntur reſpectiua. Item, arguo contra illam regulam, quæ docet, quòd dependentia creaturæ ad Deum ſit eadem realiter cum creatura: regula eſt Scoti *in* 2. *ſentent. diſt. prima*: Omnis relatio eſt eadem fundamento, ſine cuius termino fundamentum eſſe non poteſt: Inſto ergo hoc modo: homo eſt idem realiter cum iſto reſpectu aptitudinali, id eſt, cum riſibilitate: & tamen poteſt eſſe ſine termino, id eſt, ſine ridere. *Reſp.* quòd homo non poſſit eſſe ſine ridere in aptitudine, qui eſt terminus riſibilitatis. terminus enim per ſe primus riſibilitatis, non eſt ridere in actu; ſed ridere in aptitudine. Iſte ergo terminus, ad quem terminatur reſpectus aptitudinalis, eſt in aptitudine, & non in actu.

Creatura nõ poteſt eſſe ſine dependentia.

Argum.

Omnia entia relatiua.

CAP. XIII.

Nona diſtinctio entis in vnum & multa.

ARiſtot. 10. *met. text.* 9. poſuit diuiſionem entis in vnum, & multa: aſſerens, vnum & multa contrariè eſſe oppoſita: in iſta ergo, ſiue per iſta diuiditur ens. Item 5. *met.* 12. dicit, quòd multa opponantur vni. Cùm autem ens aliud ſit vnum, aliud multa: ens in vnum & multa diuiditur. Sunt autem iſta oppoſita, quando accipiuntur ſecundùm idem, & reſpectu eiuſdem: ſi verò difformiter accipiuntur, non ſunt oppoſita. exempli gratia: Socrates eſt vnum numero: non ergo eſt plura pluralitate numerali, quæ opponitur vnitati numerali: vnum enim [illegible] plura numero opponuntur. veruntamen, vbi [illegible] cipitur ſecundum genus, vel ſecundum ſpeciem, [illegible] num ſtabit cum pluralitate numerali, vt Socrates & Plato ſunt plura numero; ſed ſunt vnum ſpecie. nam licet pluralitas numeralis ſit diſparata reſpectu vnitatis ſpecificæ, ſiue genericæ, quia illa eſt vna, hæc autem eſt multitudo, illi tamen non opponitur; proinde quamdiu aliqua multitudo non opponitur vnitati, non deſtruit illam; ſed poteſt cùm illa ſimul conſiſtere. Ex quo apparet, quòd aliqua ſunt vnum tranſcendenter, quæ tamen ſunt plura genere, ſpecie, numero: ſiquidem vnum, vt dicit philoſophus 4. *met.* 3. multis modis dicitur, *ſicut ipſum ens cùm quo conuertitur*, cùm ſit eius paſſio. ens autem dicitur vno modo tranſcendenter: alio modo genericè; ſiue ſecundùm genus generaliſſimum, ſiue ſecundum genus ſubalternum: tertio modo ſecundùm ſpeciem ſpecialiſſimam: vltimo ſingulariter, ſicut quodlibet indiuiduum dicitur ens. cùm autem tot modis dicatur vnum ſicut ens: igitur, quot ſunt rationes formales ex natura rei in aliquo, *tot etiam* ſunt vnitates: ſicut entitas ſubſtantiæ, corpus, viuens, animal, homo, hic homo, tot in homine ſunt vnitates ex natura rei, ita quod iſtæ rationes formales ex natura rei ſunt plures, & diſtinctæ ex natura; ſic etiam & ipſæ vnitates ſunt ſic diſtinctæ. Neque iſtæ rationes formales conceptibiles fiunt ab intellectu: ſed potiùs, quia ita ſunt conceptibiles, ideo ab intellectu percipiuntur. Ratio eſt, quia actus intelligendi dependet ab iſta ratione conceptibili, ſicut à cauſa: cauſa autem natura præcedit, & non ponitur in eſſe per ſuum effectum. Rationes autem conceptibiles ſunt in ſe, & non per intellectum: multiplicato autem aliquo ſubiecto ex natura rei, cui adæquatur aliqua paſſio, multiplicatur & ipſa paſſio. ſed multiplicatur ens ſecundùm diſtinctas rationes conceptibiles in aliquo indiuiduo ſingulari: ergo multiplicatur eius paſſio, quæ eſt vnitas. Porrò, vnitas tranſcendens, eſt vnitas rationis, quia fit per opus abſtractiuum: nam ens non importat aliquam realitatem communem realem perexiſtentiam, ſicut eſt eſſentia diuina; ſed fit per actum intellectus abſtrahentis confusè, ſicut poſtea dicemus. Poſuit Ariſtot. hanc vnitatem tranſcendentem entis 5. *met.* 12. *Aliqua*, inquit, *ſunt vnum proportione*: iſta eſt vnitas entis tranſcendens: propterea ipſe dicit in eodem textu, quòd illa quæ ſunt vnum genere, ſint etiam vnum proportione. Illa enim inquit, ſunt vnum genere, quæ habent eandem figuram prædicationis, id eſt, quæcunque ſunt in eodem prædicamento. Quæcunque ergo ſunt vnum genere, ſunt etiam vnum tranſcendenter, non autem è contrà, vt dictum eſt. Cùm autem non detur alia vnitas ſupra vnitatem generis; neceſſe eſt, vt illa vnitas proportionis, ſit vnitas entis tranſcendens: alias autem vnitates, generis generaliſſimi, generis ſubalterni, ſpecie ſpecialiſſimæ, & indiuidui poſuit 5. *metaphyſ.* 12. Amplius, inquit, alia ſunt numero, alia ſecundùm ſpeciem, alia ſecundùm genus: numero quidem, quorum materia eſt vna: ſpecie autem, quorum ratio eſt vna: genere verò, quorum eſt eadem figura prædicamenti. Vnitas autem maior infert minorem: vt ſi ſunt vnum numero, ergo & ſpecie, non è contrà: ſic enim loquitur Ariſt. in eodem textu. Semper poſteriora anteriora ſequuntur: quæcunque, enim numero ſunt vnum ea ſunt & ſpecie vnum. ſed quæ ſpecie ſunt vnum, omnia non ſunt numero vnum: igitur vnitas, quanto eſt ſuperior, tanto eſt minor: quia magis habet de potentialitate, inferior verò magis habet de actualitate; ſubſtantia ſiquidem continet potentialiter corpus, corpus animatum, animal, hominem, indiuiduum: homo verò continet actu animal, corpus, ſubſtantiam. ſed vnitas actualis eſt potior: igitur vnitas minor ſiue inferior eſt maior. Cæterum, quia iſta vnitas tranſcendens non poteſt rectè intelligi abſq; vniuocatione entis; deinceps agendum eſt de vniuocatione entis; vt completa habeatur de ente diſputatio.

Vnum numero.

Diuiſio entis.

Vnum tranſcendens.

Vnitas rationis.

Vnitas proportionis.

Vnitas ſuperior minor.

CAP.

Vniuocatio entis.

CAP. XIV.

De vnicatione entis.

Triplex eſt vniuocatio.

IN primis ſcire oportet, triplicem eſſe vniuocationem, ſcilicet phyſicam, logicam, & metaphyſicam. Eſt autem phyſica vnitas, vnio naturæ, ex natura rei circumſcripto, omni opere intellectus, ſicut loquitur Ariſtot. 7. phyſ. 24. *In ſpecie ſpecialiſſima*, inquit, *eſt comparatio, & non in genere*: quia ſpecies dicit vnam naturam, & vniuocam, non autem genus. ſed latent æquiuocationes in genere: genus enim dicitur æquiuocum, quatenus ſibi opponitur vniuocatio phyſica; quia ſibi non correſpondet vna natura, ſed plures. Vniuocatio logica eſt vnitas alicuius realitatis, vel intentionis primæ ſub vna intentione logica cõceptæ, nempè ſub intentione generis, vel differentiæ, aut alicuius ſimilis, vel alterius ſecundæ intentionis: logicus enim conſiderat ſecundas intentiones. ex quo patet, quòd aliquod tranſcendens, puta ens, ſit vniuocum, vniuocatione logica: Enti enim competit iſta intentio ſecunda, ſcilicet vniuerſale, & ſimiles: & ita fieri poteſt, vt aliquid ſit vniuocum logicè, & æquiuocum phyſicè. Vniuocatio verò metaphyſica eſt vnitas alicuius primæ intentionis, quæ abſtrahitur per intellectum à pluribus ex natura rei, circumſcripta quacunque intentione ſecunda: & hoc modo tranſcendentibus non repugnat vniuocatio: & ſic ens non eſt vniuocum phyſicum, ſed metaphyſicum: & iſte eſt primus modus Scotiſtarum. Secundus verò ponit quatuor gradus vniuocationis: quorum primus conſtat eadem ratione, modo, ordine, & perfectione: & ſic ſola ſpecies ſpecialiſſima eſt vniuoca; homo enim eadem ratione dicitur de omnibus hominibus, modo, ordine, & perfectione. ſecundus gradus eſt minor iſto: conſtat enim eadem ratione, eodem modo, & ordine; ſed non eadem perfectione: & ſic animal dicitur de ſuis ſpeciebus eadem ratione, modo, & ordine; ſed non eadem perfectione: perfectiorem enim gradum animal habet in homine, quàm in bruto. Et hoc modo latent in genere æquiuocatione graduum perfectionis, manente vnitate rationis, modi, & ordinis. Tertius gradus, eſt minor ſecundo, & primo: conſtat enim ex eadem ratione, & modo; non autem eodem ordine & perfectione: & ſic numerus dicitur de ſuis ſpeciebus eadem ratione; quia omnibus competit eadem definitio, & modus eſſendi, non tamen omnibus par gradus perfectionis; quandoquidem vnus numerus ſit altero perfectior: neque idem ordo eſſentialis, quia prius deſcendit in vnam ſpeciẽ quàm in aliam, puta, prius in binarium, quàm in ternariũ. Iſte autem gradus, accedit ad analogiam, quę quidem analogia manet cum vniuocatione rationis & modi. Quartus gradus eſt omnium infimus: ex ſola enim ratione conſtat, non autem ex eodem modo, ordine, & perfectione: & ſic ens deſcendit in ſubſtantiam, & accidens: ratio enim entis eſt eadem in ſubſtantia, & accidente, non tamen idem ordo; quia prius in ſubſtantiam deſcendit quàm in accidens: manente enim ſubſtantia poteſt eſſe accidens, non autem è conuerſo. In ſubſtantia exiſtit independenter, in accidente verò dependenter: igitur non eodem modo exiſtit in vtroque: in ſubſtantia eſt perfectiùs, in accidente minus perfectum: non ergo eadem perfectione de vtroque dicitur. Iſte gradus vniuocationis habet multum de æquiuocatione: ideoque dicitur vniuocum ratione, quia communi ratione de omnibus dicitur: æquiuocum perfectione, & modo eſſendi, ordine autem analogum. Tertius modus eſt, qui aſſerit ens eſſe vniuocum, & æquiuocum: æquiuocum autem, quia maximè recedit à ſpecie ſpecialiſſima, quæ eſt maximè vniuoca; vniuocum verò minima vniuocatione. Ex quo ſequitur, quòd conceptus entis non ſit communis communitate reali per inexiſtentiam, ſicut eſt eſſentia diuina: neque per indifferentiam, ſicut natura hominis, quæ indifferenter eſt in iſto, & in alio homine; ſed eſt communis per intellectum abſtractiuum. vnde Scotus *in primo diſtinct.* 8. voluit ens eſſe conceptum rationis; quia eſt per opus abſtractiuum intellectus, non autem rationis, quod ſit per opus collatiuum. & ſic conciliantur illæ opiniones, quarum vna dicebat, ens eſſe conceptum communem communitate reali, ne videretur eſſe opus tantummodo intellectus: alia verò dicebat eſſe conceptum rationis. Iſte autem conceptus entis, eſt prima, & non ſecunda intentio; quia non fit ab intellectu ſolùm; ſed etiam ab illis rebus, à quibus abſtrahitur: ideò non eſt ſecunda intentio; quia non cauſatur per actum collatiuum noſtri intellectus. vnde bene dicitur, quòd talis conceptus ſit realis, & rationis ſimul: realis, quia non per opus collatiuum: rationis, quia per opus abſtractiuum. Præterea notandum eſt, quòd vniuerſale, de quo egit Porphyrius, erat applicabile ad primam intentionem; vt genus ad animal: ſpecies ad hominem: differentia ad rationale: proprium ad riſibile: accidens ad proprium, vel commune. vniuerſale autem tranſcendens, non eſt applicabile ad aliquid; ſed eſt extra omne prædicamentum: quod quidem vniuerſale cõpetit enti, in quantum eſt ens, & ſuis paſſionibus: & tali vniuocatione exiſtenti extra omne prædicamentum, ens dicitur vniuocum; non autem vniuocatione applicabili ad rem; ſed potius eſt æquiuocum. Et ad hunc modum locutus eſt Porphyrius in cap. de ſpecie, quando dixit: *Si quis omnia entia vocet, æquiuocè nuncupabit.* Vnde dicitur prædicatum vniuocum; non tamen vniuocè prædicari. Eſt autem prædicatum vniuocum, conceptus vnus vniuocus ad illa, de quibus prædicatur, ſiue prædicetur quidditatiuè, ſiue denominatiuè: idem enim ſignificat apud omnes: & ſic ens dicitur vniuocum prædicatum; quia vno conceptu prædicatur de omnibus entibus. Non autem prædicatur vniuocè. vniuocum enim vniuocè prædicari, eſt cuius conceptus eſt ita in ſe vnus, quòd includitur in ratione ſubiecti; de quo dicitur, eo modo quo animal eſt vniuocum homini, & leoni, & ſic ens non eſt vniuocum; quia prius deſcendit in ſubſtantiam, quàm in accidens: & independenter eſt in ſubſtantia, in accidente verò dependenter: & perfectius in ſubſtantia. igitur non poteſt vniuocè prædicari, licet vniuocum ſit prædicatum, ratione vnius conceptus, per quem de omnibus prædicatur. Præterea, conceptus de vniuocatione entis, eſt conceptus confuſus. nam qui intelligit omnia, ſicut Deus, non habet conceptum entis vniuoci: apud intellectum ergo noſtrum confuſè concipientem, datur vniuocatio entis. Eſt autem conceptus confuſus, & inadæquatus, quando intelligitur confuſo & imperfecto modo; vt albedo, non vt octo, aut quatuor graduum: diſtinctus verò, vt albedo, vt octo, vel vt quatuor. ens autem, cùm nõ accipiatur vt ſubſtantia, neq; vt accidens, neque pro ſolo Deo, aut pro ſolis creaturis; ſed confuſè pro omnibus; rectè dicitur concipi confuſè apud noſtrum intellectum. *Contrà*, conceptus confuſus competit rei, quæ non eſt ſimpliciter ſimplex, quia non totaliter ſcitur, neque totaliter ignoratur. ſed ens eſt ſimpliciter ſimplex, vt dictum eſt: igitur non competit ei conceptus confuſus. *Reſpon.* duplicem eſſe notitiam: vnam adæquatam, quando definitum cognoſcitur per ſuam propriam definitionem; vt homo eſt animal rationale, & hæc vocatur diſtincta: aliam verò inadæquatam, & confuſam, quæ fit per remotiſſimum prædicatum; vt homo eſt ens; aut ens inquantum plura ſub ſe continet. Conceptus igitur entis dicitur eſſe in ſe ſimpliciter ſimplex; ſed comparatione ad aliud dicitur eſſe confuſus. nam ſi ens concipiatur per comparationem ad Deum, & creaturam; eſt confuſus conceptus: quia potentialiter plura confundit, tamen ſi in ſe, reſpectu entitatis, ſit diſtinctus. *Sed aliquis* dubitabit, quomodo conceptus entis ſit diſtinctus ex natura rei, à conceptu Dei, & creaturæ: ſequeretur enim magnum abſurdum; nempè aliquid ex natura rei eſſe prius natura ipſo Deo, & ſic poſſet ex natura rei priùs intelligi: atque ita Deus non eſſet prima entitas ſimpliciter ex natura rei, quod videtur ſonare magnam abſurditatem. Probatur conſequens. Conceptus enim entis quidditatiuè, & vniuocè dicitur de Deo, & de creatura: ergo ſe habet ad illa, ſicut ſuperius ad ſua inferiora. ſed ſuperiora poſſunt eſſe ſine inferioribus: & ſic poſſet eſſe ens, Deo non exiſtente; ſicut poteſt eſſe animal, ſine homine. *Reſp.* conceptum entis apud noſtrum intellectum confuſè concipientem, eſſe ſupra Deum, & creaturam; non autem in ſe: vnde apud intellectum diuinum diſtinctè omnia concipientem, non datur talis conceptus.

Logica vniuocatio. — *Metaph. vnitas.* — *Quatuor gradus vniuocationis.* — *Ens vniuocũ analogum, æquiuocum.* — Vniuocatio entis. — *Conceptus entis.* — *Quomodo eſt æquiuocum.* — *Vniuocum prædicatum.* — *Vniocè prædicari.* — *Conceptus entis confuſus* — *Conceptus confuſus.* — *Conceptus entis diſtinct. à conceptu creaturæ & Dei.*

Contrà,

Vniuocatio entis.

Contrà Scotus dicit 3. diſt. primi, ens prædicari in primo modo per ſe; & ſic eſt prius Deo: ſimiliter dicit hanc prædicationem eſſe quidditatiuam: Deus eſt ens: ergo, & cæt. *Reſp.* conceptum entis dici priorem conceptu Dei, & creaturæ, conceptibiliter; non autem de ſe, & quidditatiuè: ex Deo enim & creaturis per opus abſtractiuum noſtri intellectus abſtrahitur huiuſmodi conceptus; ſed non eſt de ſe talis prior Deo. Porrò, prædicatum vniuocum, & prædicari vniuocè, poſita ſunt ab Ariſtotele in prædicamento ſubſtantiæ: *In aliquibus*, inquit, *nomen nihil prohibet aliquando de ſubiecto prædicari; vt album de corpore*: ecce prædicatum vniuocum: album enim eſt vniuocus conceptus, & prædicatur de corpore. Ratione verò impoſſibile eſt prædicari: quia definitio, & quidditas albi non prædicatur de corpore vniuocè, & quidditatiuè, & ſic diſtinguit prædicatum vniuocum, à prædicato vniuocè dicto. Poſuit etiam Ariſtoteles vniuocationem tranſcendentem, 2. *meth. tom.* 4. dicens, principia ſempiternorum eſſe veriſſima: quia in alijs ſunt cauſa vniuoca veritatis, & exemplicat de igne. ſed cõparatio fit in vniuoco, vt dicitur 7. *phyſ.* & illa ſunt cauſa ſempiternorum, ipſa ſunt veriſſima: ergo veritas dicitur vniuocè de ſempiternis, & de principijs ſempiternorum; quod principium eſt Deus: ergo ens, quod eſt ſubiectum veritatis, vniuocè dicitur de Deo, & de ſempiternis. Datur ergo vniuocatio tranſcendens apud Ariſto. Datur etiam & vniuocatio limitata, primi poſteriorum cap. de modis per ſe: vbi dicit, prædicatum per ſe, primi modi eſſe, quando prædicatur tota definitio, vel pars de definito: & ſic manifeſtauit prædicationem vniuocam limitatam. *Contrà*, ſi iuſtum eſt bonum: ergo quod iuſtè fit, benè fit. Valet à caſibus, vt dicitur 2. *topicor.* Quòd ſi ita res ſe habet, valebit etiam dicere: prædicatum eſt vniuocum: ergo prædicatur vniuocè; vnum enim infert alterum. *Reſp.* conſequ. per locum à caſibus valere affirmatiuè in prædicatis eſſentialibus. Ideò non ſequitur; album eſt dulce: ergo quod albè fit, dulciter fit. ſimiliter non valet; lignum eſt album, eſt prædicatum vniuocum: ergo prædicatur vniuocè: quia talia prædicata ſunt accidentalia, & non eſſentialia.

CAP. XV.

De vniuocatione tranſcendentis.

QVONIAM dictum eſt, quænam ſit vniuocatio entis: deinceps dicendum, quæ ſit vniuocatio tranſcendentis; vt ſic clariùs intelligantur ea quæ dicta ſunt, & quæ erunt dicenda.

Vniuocatio tranſcendens.

Vniuocatio tranſcendens eſt vnitas alicuius conceptus, ex natura rei, potentis de multis generibus generaliſſimis prædicari: vel de vno generaliſſimo, & de aliquo, quod non eſt in prædicamento. Exempli gratia: ſapientia eſt vniuoca ſapientiæ, quæ eſt in prædicamento qualitatis: & ſapientiæ, quæ eſt in diuinis.

Inſtantia.

Contrà, ſi ita res ſe haberet, tunc idem contineretur ſub diuerſis prædicatis, quæ non eſſent ſubalterna: & tamen prædicantur in quid de aliquo, quod eſt inconueniens apud Scotum 1. *diſt.* 8. *qu.* 2. Antecedens patet: quia ſapientia diuina, & ſapiẽtia quæ eſt in prædicamento, non ſubalternantur: proinde ſapiẽtia de vtraque prædicari non poteſt.

Solutio.

Dico, ſapientiam tranſcendentem poſſe prædicari de vtraque ſapientia: quia ſapientia noſtra eſt indiuiduum diuinæ ſapientiæ, ſimul & qualitatis. *Et ad probat. reſp.* quòd duplex ſit ſubalternatio:

Sapientia duplex.

vna eſt generica, & ſic ſapientia, vt eſt qualitas, non ſubalternatur ſapientiæ tranſcendenti: alia eſt ſubalternatio tranſcendens, extra genus, & ſic bene noſtra ſapientia ſubalternatur ſapientiæ tranſcendenti. Deinde videndum, quomodo ens tranſcendenter acceptum commune Deo, & creaturæ ſit primum obiectum noſtri intellectus ex natura potentiæ:

Obiectum primum, obiectum intellectus.

non primitate originis; hoc enim ſpectat ad indiuiduũ vagum, & inter vniuerſalia ad ſpeciem ſpecialiſſimam; ſed bene primitate adæquationis: quia intellectus & ens iſto modo adæquantur. Ex natura potentiæ: quia ens non eſt obiectum adæquationis, intellectus coniuncti; quum huiuſmodi obiectum dicatur eſſe quidditas rei ſenſibilis. neque ens eſt obiectum intellectus, naturaliter in actu intelligentis: hoc enim dicitur eſſe ens finitum, cuius terminus non eſt Deus; ſed dicitur eſſe ens iſto modo obiectum intellectus ex natura potentiæ, quia intellectus eſt omnia fieri, & iſtud eſt commune Deo, & creaturæ.

Paſſio cuius.

Porrò, circa hoc duplex conſideratur primitas: quædam perfectionis, quædam verò adæquationis.

Duplex primitas.

Illud autem cenſendum eſt eſſe primum obiectum noſtri intellectus primitate perfectionis: quod eminenter continet omnem entium perfectionem, & huiuſmodi eſt Deus. Et ſic Deus eſt primum obiectum primitate perfectionis. Alia eſt prioritas adæquationis, ſicut ſonus dicitur adæquare potentiam auditiuam: quia nihil poteſt apprehendi ab auditu, quin ſit ſonus, vel ſub ſono, & ſic obiectum adæquatum intellectus noſtri, eſt ens tranſcendenter captum: quia nihil poteſt apprehendi ab intellectu, quin ſit ſub ratione entis, ex natura potentiæ: propterea intellectus, vt coniunctus, pro obiecto habet quidditatem rei ſenſibilis.

Triplex obiectum intellectus.

Triplex eſt autem obiectum intellectus: vnum eſt ens, in quantum ens commune Deo, & creaturæ, & hoc eſt ex natura potentię: aliud eſt intellectus naturaliter intelligentis, & ſic eſt ens finitum. Tertium eſt intellectus coniuncti, & ſic eſt quidditas rei ſenſibilis ſecundùm Scotum: ſecundùm Thomam verò quidditas rei materialis. Primum autem, ſecundùm Theologos, ex puris naturalibus non poſſumus attingere; ſed bene ſecundum philoſophos, vt dicitur 3. *de anima com.* 18. quia intellectus agens, & intellectus poſſibilis adæquãtur; ita, vt ſicut intellectus poſſibilis eſt omnia fieri, ita agentis ſit omnia facere; & ſic ens, tranſcẽdenter acceptum eſt obiectum adæquationis. Sed de diuiſionibus entis, & vniuocatione ſatis dictum. Deinceps diſputandum erit de paſſionibus entis, ſi ens habeat paſſiones.

CAP. XVI.

De paſſionibus entis.

Ens habet paſſiones.

POST diuiſiones entis, neceſſe eſt ſcire paſſiones eiuſdem, & quomodo illæ paſſiones cum ente conuertantur. Ens autem habere paſſiones, ſic probari poteſt, & in primis authoritate philoſophi 4. *meth.* 1. *Eſt*, inquit, *ſcientia quædam, quæ ſpeculatur ens, in quantum ens: & quæ huic inſunt ſecundùm ſe*, ſcilicet accidentia eſſentialia, vt dicit Commentator, nempè paſſiones. Et *text. comm.* 6. quod quidem igitur vnius ſcientiæ, eſt ens, in quantum ens; & de accidentibus eius, ait Commentator. Et *com.* 5. eſſe quidem, ait enti propria in quantum ens, veluti numerò ineſt par vel impar. Subdit Commentator, ens ſecundùm quòd ens, habet propria accidentia, quæ per ſe ſibi inſunt.

Rationes.

Conſtat hoc etiam ratione: nam ſi metaphyſica eſt ſapientia; & ens eſt ſubiectum in metaphyſica; ſi ens non haberet paſſiones demonſtrabiles; in metaphyſica nulla eſſet demonſtratio, quod eſt falſum; cùm ſit verè ſcientia, ſiue ſapientia: vocatur enim ſcientia; quando procedit per cauſas inferiores: ſapientia verò, cùm procedit per cauſas altiſſimas. Probatur, 1.
quia, vt dicitur in primo poſteriorum, in omni demõſtratione includitur primus, & ſecundus modus per ſe: eò quod concluſio demonſtrationis eſt in ſecundo modo per ſe, concluditur enim paſſio de ſubiecto per definitionem ſubiecti, ſiue paſſionis. ſi ergo ens non habet paſſiones; de ente non formabitur concluſio demonſtrabilis: & per conſequens, in metaphyſica non fieret aliqua vera demõſtratio. Item, quod eſt commune omni ſubiecto ſcibili; 2.
negandum non eſt, imò tribuendum ſubiecto metaphyſicæ, cùm ſit ſubiectum nobiliſſimæ ſcientię. ſed habere paſſiones demonſtrabiles, eſt commune omni ſubiecto ſcibili, vt docet philoſophus 1. *poſt. cap.* 22. *Vna*, inquit, *eſt ſcientia, quæ eſt vnius generis ſubiecti, cuius ſunt principia, partes, & paſſiones*: igitur enti ſuæ paſſiones ſunt tribuendæ. Sed fortè aliquis diceret: iſta accidentia eſſentialia entis, non eſſe paſſiones entis, in quantum eſt ens; ſed inferiorum ad ens. Contrà, quia metaphyſicus non demonſtrat aliquam paſſionem de ſubiecto ſuo, ſcilicet de ente, niſi per principia ſimpliciter entis, in quantum ens eſt. ſed talia principia ſunt propter quid paſſionis particularis entium particularium: igitur metaphyſicus non demonſtrat aliquam paſſionem alicuius entis particularis; ſed demonſtrat aliquam paſſionẽ entis, in quantum eſt ens de ipſo ente in ſe, niſi velis dicere metaphyſicam nullam habere demonſtrationem. Item, 3.
certi-

certiſſima ſcientia continet paſſionem Probatam de ſuo
ſubiecto, propter quid, & à priori. ſed methaphyſica eſt certiſſima ſcientia vt dicit Ariſtoteles, & Commentar. ergo
quod prius. Quòd ſi dixeris, metaphyſicam non eſſe ſcientiam propter quid; quia non eſt ſcientia per cauſam in
inferendo, & cauſandum. *Contra*, quia omne priùs naturaliter, poteſt eſſe cauſa eſſendi ſecundi, quod eſt poſterius
naturaliter, ſed ens eſt prius naturaliter ſuis paſſionibus,
quia ab ipſo dependet omnis certitudo ſuarum paſſionum; quia ab ipſo, tanquam à fundamento & radice fluunt omnes paſſionns metaphyſicales: igitur, ſtante identitate earum ad ens, poterit ipſum ens eſſe principium,
& ratio ſciendi ipſas paſſiones. Quod ens habeat paſſiones demonſtrabiles, nulli dubium eſt: quòd autem illæ
paſſiones ſint reales, vertitur in dubiū dicunt enim Thomiſtæ, paſſionem realem realiter differre à ſubiecto. Scotiſtæ verò formaliter. Arguunt enim ſic primi: Cauſa productiua realis, & effectus eius realis, diſtinguuntur realiter: nihil enim ſeipſum producit. inter effectum autem, & cauſam, eſt relatio realis, ex 5. met. cap. de ad
aliquid, & in 2. modo relatiuorum: ergo eſt diſtinctio
realis: eiuſdem enim ad ſeipſum eſt relatio rationis: quoniam idem non diſtinguitur realiter à ſeipſo. ſed ſubiectū
eſt cauſa productiua realis ſuæ paſſionis: ergo realiter diſtinguitur paſſio à ſuo ſubiecto. Probatur minor: quia omnis potentia purè paſſiua eſt potentia contradictionis, vt
dicitur 9. *met.* ſed ſubiectum non eſt in potentia contradictionis ad paſſionem; aliter ineſſet ei contingenter,
& per conſequens non eſſet ſcibilis per aliquam demonſtrationem: habet ergo ſubiectum aliquam potentiam actiuam, reſpectu ſuæ paſſionis: & per conſequens realiter diſtinguitur à ſua paſſione. ſed bonum, vnum, verùm, res, aliquid, realiter non diſtinguuntur ab ente: igitur licet ens habeat paſſiones demonſtrabiles; non tamen
ſunt reales. *Item*, paſſio realiter multiplicatur, eodem manente ſubiecto: igitur realiter diſtinguuntur. Probatur:
quia ſi duo ſint idem realiter, & finitæ ſint entitatis, implicat vnum multiplicari, ſine multiplicatione alterius. Probatur: in igne eſt caliditas, & leuitas in tanto gradu, quæ
ſub tali gradu ſunt paſſiones ignis leuitas autem eſt principium motus localis: caliditas verò principium motus alterationis. cùm ergo ſint principia diuerſarum entitatum,
etiáſi non ſeparentur ſubiecto; diſtinguuntur tamen realiter propter diuerſas entitates; non enim ex ſola ſeparatione ſubiecti concluditur diſtinctio realis; ſed potius, quia
remoto omni opere intellectus, vnū nō eſt aliud. *Item*, quæ
ſunt eadē vni tertio, ea vnitate qua ſunt eadē in tertio, ſunt
eadē inter ſe. ſed riſibile; & flebile ſunt eadē homini ſecundum ſe: ergo ſunt eadem realiter inter ſe, quod eſt manifeſte falſum: quoniam ſunt contrariorum actuum, principia ſcilicet ridendi & flendi. nam etſi idem poſſit eſſe cauſa contrariorum, vnius quidem per ſe, alterius verò per accidens; vtriuſque tamen per ſe, & in potentijs naturalibus
nequaquam poteſt. paſſio ergo realis, & ſubiectum diſtinguuntur realiter. Dicunt ergo iſti, enti quidem ineſſe proprias paſſiones, monſtrabiles, non autem reales, quia
non realiter differunt ab ente: paſſio autem realis, realiter
differt à ſuo ſubiecto. Alij autem dicunt, paſſiones entis eſſe ſynonima cum ente, ſicut veſtis, & tunica: nam prima,
inquiunt, vni æquè primò ineſſe non poſſunt. ſed plures
dicūtur paſſiones igitur aliquis erit ordo. ſed nullus ordo,
niſi tantū ſecundū modū dicēdi inueniri poteſt: igitur non
ſunt propriæ paſſiones entis: paſſio enim ſaltem formaliter
differt à ſuo ſubiecto. Item, vna eſſet mediū, quo alia paſſio
poſſet demonſtrari. ſed hoc fieri non poteſt; cùm omnes
æquè conuertantur cum ente, & vna non ſit ſuperior, notior, aut vniuerſalior altera, quod pertinet ad rationem
medium: ſunt ergo ſynonima, & non paſſiones entis. Præterea, quando plures vni inſunt paſſiones, quælibet illarum differt ab altera, & à ſuo ſubiecto, cui profectò aliquid
addit, vt riſibile, & flebile de homine. ſed paſſiones entis non ſunt huiuſmodi: ergo quod priùs. *Contra* prædicta
ſic ſolent aliqui arguere: ſicut ex ſeparatione aliquorum
concluditur diſtinctio realis inter ea, alioquin contingeret eidem ſimul eſſe, & non eſſe, ita ex inſeparabilitate aliquorum, concluditur indiſtinctio realis. ſed paſſio non
ſeparatur à ſubiecto quia riſibile nō poteſt eſſe ſine homine: igitur paſſio realiter non diſtinguitur à ſubiecto. *Reſp.*
aliqui, ex ſola ſeparabilitate non concludi diſtinctionem
realem; ſed potiùs ex diuerſa entitate, quę cōſiſtit ſine opere intellectus: ſic cauſa, & cauſatum, cùm ſint diuerſæ entitates, licet ſubiecto non ſeparentur, diſtinguuntur tamē
realiter. Item, ſi paſſio diſtinguitur realiter à ſubiecto; tunc
eſſet proceſſus in infinitum in paſſionibus, quod eſt falsū.
Conſeq. probatur: Si ſumatur homo reſciſſus, ſiue ſeparatus ob omni accidente, & qualitate; tūc quæro in illo priori, aut eſt aptus recipere riſibilitatē, aut non? ſi non: ergo ei
repugnat, quod eſt abſurdum; quòd propria paſſio repugnet ſubiecto. ſi autē ſic, aut aptitudine media eſt aptus, aut
ſeipſo. ſi ſeipſo: ergo eſt aliqua aptitudo in homine, quæ eſt
ipſe homo; & perconſequens eadem ratione poteſt dici,
quòd homo ſit ipſa riſibilitas, quæ eſt aptitudo ridendi, ſi
aptitudine media; quæro vt priùs, an homo eſt aptus recipere aptitudinem mediam, per aliam aptitudinem, aut ſeipſo, & ſic in infinitum? Quare, vel homo diſtingueretur
realiter à ſeipſo, vel daretur in infinitum in paſſionibus;
quorum vtrunque eſt abſurdum. *Reſp.* aliqui, hominem in
illo priori eſſe aptum, ad recipiendam riſibilitatem aptitudine non repugnantię: quia non repugnat ei recipere aptitudinem illam poſitiuam. Hæc autem non repugnantia,
non diſtinguitur realiter à rei ſubſtantia; ſed ipſa conſiderata, quòd ſit talis naturæ. Sed de his latius diſputatum eſt
in prædicamento relationis, & in Porphyrio circa finem
quarti prędicabilis, poſita ſunt argumenta. Sed tempus eſt,
vt redeamus ad textum Ariſtotelis.

CAP. XVII.

De vniuocis.

Text. Ariſt.

Vniuoca ſunt, quorum nomen eſt commune; & ſecundùm illud nomen, ratio ſubſtantiæ eadem.

POSTQVAM Ariſtoteles locutus eſt de æquiuocis, tanquam de his, quæ reijcienda erant à coordinationibus
prædicamentalibus; conſequenter loquitur de vniuocis,
eò quòd per ſe ſunt coordinanda in genere: quia genera de
ſpeciebus, & ſpecies de indiuiduis vniuocè prædicantur.
Duplicia autem ſunt vniuoca: quædam enim ſunt vniuoca
vniuocantia, quædam verò vniuoca vniuocata. vniuocum
autem vniuocans, eſt aliquis conceptus obiectiuus communis, qui eadem ratione dicitur de pluribus ſuppoſitis
contentis, ſub illo conceptu cōmmuni; vt animal, quatenus eſt vniuocum vniuocans, eſt vnus conceptus obiectiuus communis: quia vno conceptu formali, & vno nomine dicitur de ſuis ſpeciebus, & de indiuiduis earundē. vniuoca autem vniuocata, ſunt plures conceptus ſpeciales,
ſignificati per vnum conceptum generalem, in quo illi
conceptus ſpeciales vniuntur; ſicut conceptus hominis &
bouis vniuntur in vno conceptu generali animalis: qui
planè conceptus, eſt alius à conceptibus aliorum vniuocorum; tametſi in eis quidditatiuè includatur. Cùm ergo
Ariſtot. dicit, vniuoca ſunt, quorum nomen &c. Nomen
non accipitur pro voce, quia logicus non intendit per ſe
de voce? ſed accipitur pro conceptu. Itaq; quoniam logicus ſolum intendit de ſecundis intentionibus, quæ applicantur primis, & eas denominant; vt genus applicatur animali, & illud denominat; non animal genus nominatur
vniuoca à logico, non pro rebus accipiuntur; ſed pro conceptibus, & intentionibus, ſecundis, quæ ſunt formaliter
reſpectus: & quia ſunt paruæ entitatis, & per conſequens
cognoſcibilitatis? nobis innoteſcunt per eorum fundamenta. Homo & bos, communi nomine animalia nuncupantur, & ſecundùm illud nomen ratio ſubſtantiæ eſt eadem: ideoque definitio vniuocorum, quidditatiuè dicitur
de definito; datur enim per genus & differentiā. genus autem tangitur in illo verbo, Dicuntur, id eſt, ſunt conceptus ſpeciales dicibiles, vel ſignificabiles, ſub aliquo conceptu cōmuni Quorū nomen eſt cōmune, correlatiuū exprimit, ad quod iſti reſpectus referūtur: quia vniuoca non
ſolùm referuntur ad ſeipſa, verùmetiam ad conceptum
communē. Propria verò differentia tangitur, cùm dicitur:

Vniuoca. Et ſecundùm illud nomen, ratio ſubſtantiæ eſt eadem .i. definitio, vel conceptus quidditatiuus, & formalis. Definitum eſt autem nomen vniuocum, ab Ariſt: in numero plurali: quia vniuoca ſunt relatiua æquiparantiæ, quæ reſpiciunt extrema, quæ ſunt eiuſdem rationis. Cùm enim comparantur vniuoca, puta bos & homo, ad ipſum nomen commune vniuocum, ſiue conceptum, puta ad animal; tunc eſt reſpectus ſuppoſitionis ad illum conceptum vniuocum, tanquam ad proprium correlatiuum. quando verò vniuocum vniuocans comparatur ad ipſa vniuocata, ſub eo cōtenta, eſt relatiuum ſuppoſitionis: omnes autem huiuſmodi reſpectus, in definitione vniuocorum ſunt expreſſi.

Primæ intẽtionaliter. Præterea, notādum eſt, quòd ſi vniuocū vniuocans primę intentionaliter accipiatur; tunc eſt terminus, ſignificans aliquod pluribus commune primariò, plura verò illa ſecundariò. Exempli gratia: iſta vox homo, relata ad homines particulares, dicitur vniuocum vniuocans primæ intentionaliter: particulares autem homines vniuoca vniuocata primæ intentionaliter capta:

Secundæ intẽtionaliter. ſecundæ autem intentionaliter, eſt reſpectus rationis vocis ſignificantis, ad commune vel ad illa plura quibus eſt commune; vt reſpectus rationis ipſius vocis homo, ad Socratem & Platonem, dicitur vniuocum vniuocans ſecundæ intentionaliter, vniuocum autem vniuocatum ſecundę intentionaliter captum, eſt reſpectus rationis eorum, quæ ſecundariò ſignificantur ad vocē; vt reſpectus rationis Socratis, & Platonis, ad iſtam vocem homo, vniuoca eſſe dicuntur ſecundæ intentionaliter capta: & ſic accipitur in textu. In definitione igitur nomen accipitur pro voce: & ratio. pro conceptu, tam formali, quàm obiectiuali; magis autem propriè pro obiectiuali. Eſt autem conceptus formalis ſubiectiuè in intellectu; obiectiualis verò includitur in inferioribus. Porrò, ad vniuocationem alicuius vocis, non ſufficit vnitas conceptus formalis; ſed adhuc neceſſe eſt, vt talis vox primariò ſignificet aliquid cōmune ipſis vniuocatis; ſicut homo primariò ſuo ſignificato ſignificat humanitatē omnibus hominibus communem; aliter nomen canis eſſet vniuocum ad canem terreſtrem, piſcem marinum. & ſydus cæleſte; omnia enim illa vnico actu intelligendi concipi poſſunt. Patet ergo quomodo intelligitur definitio vniuocorum.

Argumenta cum ſolutionibus. Porrò, *contra* prædicta ſic arguitur:

1. Bos & homo, vniuocantur in animali, & tamen ratio animalis non eſt eadem: quia ratio animalis, ſecūdùm vnū quodqę animal, eſt altera. et altera. *Reſp.* rationem animalis, ſecundùm vnum quodque animal, eſſe alteram & alteram, poſſe intelligi dupliciter: vno quidem modo, quod per nomen animalis importatur; & ſic negatur: alio autem modo, ſecundùm quod per nemina ſpecialia animalium ſignificatur; & ſic conceditur. *Contrà*, pro diuerſitate formarum, diuerſa nomina imponuntur: quia omne nomen imponitur à forma. ſed diuerſarum rerum, diuerſæ ſunt formæ: ergo diuerſa nomina. *Reſp* quòd quamuis diuerſarum rerum, diuerſæ ſint formæ & nomina; diuerſarum tamen rerum

2. inquantum conueniunt in aliqua forma, ſiue natura communi, idem habent nomen, formam, & definitionem communem. *Item*, quòd hîc non definiantur vniuoca vniuocata, res non definiuntur à logico, ſed à philoſopho naturali. ſed vniuoca vniuocata ſunt res: igitur non definiuntur à logico. *Reſp.* maiorem poſſe intelligi dupliciter, formaliter, & fundamentaliter nego, fundamentaliter concedo: hîc enim definiuntur vniuoca formaliter, non fundamentaliter capta, id eſt, pro conceptibus rerum, non autem pro rebus. *Contra*, quæ ſunt nomina non habent aliud nomen commune; alioqui, ſi nominis eſt nomen commune, tunc eſſet proceſſus in infinitum, ſed vniuoca ſunt nomina: ergo non habent nomen commune. Quare non rectè dicitur, vniuoca ſunt, quibus nomen eſt commune. *Reſp.* quòd vniuoca apud logicum ſunt conceptus, quorum ſunt ali-

3. qua ſigna: quia ſicut conceptus ſunt ſigna rerum; ita voces ſunt ſigna conceptuum: quorum conceptuum, poteſt eſſe vnus conceptus generalis, ſicut ſupra dictum eſt. Præterea, quorum ſubſtantia, id eſt, ratio eſſentialis, eſt eadem, ipſa ſunt eadem eſſentialiter: ſed vniuoca vniuocata, habent eādem rationem ſubſtantiæ vniuocantis. ergo omnia eſſent eadem eſſentialiter, quod eſt falſum: quia ſic homo & leo, eſſent eadem eſſentialiter. *Reſp.* quò[illegible] ſtantiæ propria & completa illa ſunt ead[illegible] vniuocatorum, non eſt eadem ratio prop[illegible] niuocantis, ſit eadem eis: quia vniuocato eſt [illegible] 4.

vniuoca ſunt, quæ vniuocantur in aliquo no[illegible] ſubſtantiæ ſecundùm illud nomen eſt eadem [illegible] brutum, vniuocantur in hoc nomine animali [illegible] nominis ſecundùm illud nomen non eſt eadem, doc[illegible] Philoſ. *Ratio*, inquit *animalis, ſecundùm vnumquodque* [illegible] *eſt altera & altera.* *Reſp.* definitio animalis contracti ad [illegible] ſpecies, eſt altera & altera: ſicut nomina ſpecierum ſunt alia & alia. Sed ratio animalis incontracti, & ſecundùm ſuam rationem genericam conſiderati, eadem eſt in omnibus ſpeciebus: itaque ratio animalis, ſecundùm vnumquodqʒ animal, relata ad proprias differentias animalium, eſt altera. & altera. Amplius, illud eſt æquiuocum, quod æquali- 5.

ter plura ſignificat: quia æquiuocum eſt, quod æqualiter plura vocat. ſed animal eſt huiuſmodi, quia æqualiter dicitur de ſuis ſpeciebus: ergo eſt æquiuocum, & non vniuocum, quod eſt contra exemplum poſitum ab Ariſtotele. *Reſp.* animal primario ſuo ſignificato, ſignificare naturam genericam conſequenter verò ſuas ſpecies: non ergo eſt æquiuocum, ſi ex parte vocis referatur ad multa cùm interim vnico ſignificato referatur ad illa. Denique, exemplū, 6.

quod poſuit Ariſtoteles, ad manifeſtandam vniuocorum naturam, vt animal, homo, & bos, non videtur ſatis aptum ad propoſitum: quia apud logicum animal accipitur pro genere. in genere autē non poteſt fieri cōparatio, quod ſic probatur. Cōparatio debet fieri in eo, in quo non latēt æquiuocationes, vt dicitur 7. *phyſ.* 24. ſed in genere latent æquiuocationes, vt ibidē dicitur: igitur in animali nō poteſt fieri cōparatio. Cōfirmatur, quia vniuocū in multis, nō eſt ſecūdū: ſe diuerſum in illis. ſed genus ſecundū ſe, nō ſecūdū accidēs eſt diuerſum in illis, vt docet Ariſt. 5. metaph. cap. Diuerſa ſunt autem, & c. ergo quod priùs, *Reſp.* in omni vniuoco naturali fieri comparationem, nempè in ſpecie ſpecialiſſima; non autem in vniuoco logico, quod eſt genus: vniuocum ſiquidem logicum, per vnam rationem deuenit ad intellectum. *Ad confir.* dico, illam Philoſophi authoritatem ſic eſſe intelligendam: Genus eſt diuerſum per differentias, quæ planè differentiæ ſibi non accidunt: quia differentiæ cum genere non faciunt vnum ſecundùm accidens, ſed vnum eſſentialiter. Hæc dicta ſint de vniuocis.

CAP. XVIII.

De denominatiuis.

Denominatiua dicuntur, quæ orta ab vno variè commutantur, vt à grammatica, grammaticus, & fortis, à fortitudine. *Text. Ariſt.*

POSTQVAM Ariſt: egit de æquiuocis, conſequenter agit de Denominatiuis, quæ ſunt prædicata accidentalia, quæ dicuntur de ſuis ſubiectis; vt homo dicitur grāmaticus, propter grammaticā per exercitiū acquiſitam ſibiq; inhęrentē: inhærere autē propriè cōuenit formis accidentalibus, quæ cum ſubiectis, quibus inhærent, non faciunt per ſe vnum. Agit autē de denominatiuis: quia intendit in hoc libro aſſignare reductionem omnium accidentium, ad ſua ſubiecta, de quibus denominatiuè prædicantur.

Denominatiua dupliciter. Porrò, denominatiua dicuntur dupliciter: vno modo pro per ſe ſignificato, ſiue ſecundæ intētionaliter; & tunc ſignificant reſpectum rationis cauſſatum per actum intellectus comparantis aliqua, quæ differunt in finali terminatione dictionis, & conueniunt in principio; habent tamen in illo nomine appellationem, id eſt, pulſionem ad alienam naturam: nam grammatica ſignificat formam abſtractam à ſubiecto: grammaticus autem formam concretam. grammatica verọ, & ſubiectum ſunt diuerſæ naturæ: quia vnum eſt accidens, alterum verò ſubſtātia. Alio modo accipiūtur fundamentaliter, ſiue primæ intētionaliter: & ita cōcreta dicūtur denominatiua, vt grāmaticus, & fortis: vnde dicitur in textu, Denominatiua dicuntur, id eſt, concipiūtur, quę orta ab vno, puta ab vno conceptu accidētis,

Denominatiua. *Tria ſunt neceſſaria denominatiuis.* varie commutantur, pro vario modo ſignificatorum, atque modi ſignificandi. Tria autem ſunt neceſſaria denominatiuis, quæ voce ſimul & ſignificatione ſunt denominatiua: primum eſt, vt talia denotent formam accidentalem concretam: ſecundùm, vt habeant abſtracta, à quibus deriuentur: tertium, vt denominatiua conueniant cum principalibus in ſignificato. ex quo patet, quòd hic definiantur denominatiua formaliter accepta, quæ fundantur ſuper illa denominatiua, fundamentaliter accepta. *Duplex prædicatio denominatiua.* Duplex præterea eſt prædicatio denominatiua: quædã enim ſumitur à parte eſſentiali, quæ non excludit prædicationem quidditatiuam; & hoc modo genus prædicatur de ſpecie denominatiuè, & differentia de ſpecie, vt homo eſt animal, & homo eſt rationale. de hac autem prædicatione denominatiua loquitur philoſophus 2. topicorum: In omnibus, inquit, prædicatis, excepto accidente, eſt conuertere eam denominationem, quæ eſt ab in eſſe ad eſſe. Vnde bene ſequitur, homini ineſt animal: ergo eſt animal. non autem valet: Æthiopi ineſt albedo, ergo eſt albus. Alia eſt prædicatio denominatiua ſumpta à forma accidentali inhęrente ſubiecto, quę excludit prędicationem quidditatiuã: de qua quidem prædicatione in eodem textu loquitur philoſophus ad hunc mundum. A genere, inquit, nulla prædicatio denominatiua eſt de ſpecie: quia fieri non poteſt, vt illud, quod ineſt vt genus, inſit vt accidens. Ad hanc autem prędicationem denominatiuam ſpectat, vt abſtractum, & concretum conueniant in principio, differant verò in fine, cum aliis conditionibus: & ſic [illegible]itur propriiſſima prædicatio denominatiua. Hoc modo ſtrictè prędicatio proprij de ſubiecto, non dicitur denominatiua: quia non eſt forma extrinſecus adueniens, nam appellatio ad quam conueniunt denominatiua, ſecundùm magnum Albertum, ſignificat pulſionem ad aliam naturam: ita quod natura denominantis ſit quaſi extrinſecus aduenięs ſubiecto, & non emanans à principiis eſſentialibus ſubiecti. *An denominatiua ſignificet formam vel ſubiectum* *Sed aliquis* non temere poſſet ambigere: ſi nomen denominatiuum ſignificet formam, vel ſubiectum, vel aggregatum ex vtroque: dico, nomen concretum, puta grammaticum ſignificare ſubiectum communiter, ſiue ex conſequenti, propriè autem, & principaliter ſolam qualitatem: Album, inquit, Ariſt. in cap. de ſubſtantia, ſolam qualitatem ſignificat: Commentator quoque primo: met. concretum ſignificat ſolam formam. *Triplicia denominatiua.* Amplius ſciendum, triplicia eſſe denominatiua: quædam in ſola voce conueniunt cum ſuis abſtractis in principio dictionis; differunt verò in fine, ſed non important eandem formam, vt ſtudioſus à ſtudio: quædam ſunt denominatiua ſola ſignificatione, quæ bene conueniunt in re ſignificata, non autem in principio dictionis cum ſuis abſtractis, vt ſtudioſus à virtute: alia verò conueniunt tum in voce, tum etiam in ſignificatione, & etiam in principio dictionis cum ſuis abſtractis, differunt verò in fine, & talia hic definiuntur.

Argumenta cum ſolutionibus. *Contra* prædicta ſic arguo: quæ ſignificant vnum, poſſunt definiri: quia definit, id eſt, explicat naturam rei: vnius autem rei, vnum eſſe formale, & per conſequens vna defini-
1\. tio. ſed denominatiua non dicunt vnum eſſe, vt grammaticus, dicit eſſe hominis, & eſſe grammaticæ: igitur denominatiua non poſſunt definiri. *Reſp.* denominatiua fundamentaliter accepta, non ſignificare aliquod vnum, & hoc modo non definiri: formaliter verò capta, ſignificare aliquid vnum ſecundùm ſignificationem formalem, quam-
2\. uis ſupponant pro pluribus, & ſic definiuntur. *Item*, albũ, & albedo, ſunt denominatiua, & tamen non dicuntur denominatiuè; cùm albedo de nullo prædicetur denominatiuè vere, & affirmatiuè: ergo definitio non eſt bona. *Reſp.* ſola concreta eſſe denominatiua, ac proinde albedinem non prædicari denominatiuè. *Contra*, abſtractum deriuatur à concreto: ergo concretum non habet denominationem ab abſtracto: *Dico*, deriuationẽ poſſe accpi bifariam: vocalem ſcilicet, & ſic abſtracta deriuantur à concretis: & realem, & ſic concretum deriuatur ab abſtracto: ſiquidem abſtractum dicit formam ſe abſtrahendo à ſubiecto: for-
3\. ma verò præcedit ſeipſam, vt eſt in ſubiecto. *Item*, ſi definitio eſſet vera, tunc ſequeretur, quòd homo, & alia nomina ſubſtantiua eſſent denominatiua. Conſequens eſt falſum. *Conſeq.* patet, quia homo ab humanitate differt ſolo caſu, & ſimiliter animal ab animalitate: & ſic de aliis. *Denominatiua.* *Reſp.* quod talia non ſunt denominatiua voce & ſignificatione, ſed voce tantùm, de quibus hic non agitur: ſiquidem denominatiua voce tantùm, conueniunt cum ſuis abſtractis in principio, & differunt ab eis in fine. Humanus dicitur ab humanitate, à qua differt ſolo caſu, ſed non dicit aliam naturam à ſubiecto, quod pertinet ad conditiones veri & proprij denominatiui. Denominatiua voce & ſignificatione ſunt, quæ conueniunt cum ſuis abſtractis in principio, & differunt in fine: & illa definiuntur in propoſito, quæ conueniunt in principio, differunt in fine, & ſunt diuerſæ naturæ, vt grammaticus & grammatica. Ad-
de, Denominatiuum, & ſuum principale, non differũt ſo- 4.
lo caſu, ſed etiam differunt in ſignificatis principalibus: ergo malè dicitur, quòd ſunt ſolo caſu differentia. Antecedens probatur: quia denominatiuum, vt album, ſignificat ſubſtantiam. ſed ſuum principale, vt albedo, ſignificat accidens: quia concretum ſignificat formam & ſubſtantiam: abſtractum verò ſignificat ſolam formam. *Reſp.* non differre in ſignificatis. *Et ad prob.* dico, concretum non ſignificare ſubſtantiam, ſed formam accidentalem, connotando ſubiectum, in quo talis eſt forma: ſic enim docet Philoſophus in prædicamentis, album ſolam qualitatem ſignificare, ex principali ſuo ſignifiicato, licet ſubiectum cõnotet. *Poſtre-* 5.
mò, illa quæ differunt in modo ſignificandi, non differunt in ſolo caſu. Sed denominatiua ſunt huiuſmodi, quia albũ & nigrũ ſunt denominatiua, & differunt in principali ſignificato: ergo non differunt in ſolo caſu. *Reſp.* differre ſolo caſu, non ſolùm intelligitur de cadẽtia vocis; ſed etiam de cadentia, quæ eſt in modo ſignificandi concreti & abſtracti. Spectat etiam, quantum ad modos eſſendi, qui importantur per illos modos ſignificandi. Vnde, licet album & nigrum non ſolo caſu non differant; reſpectu tamen abſtractorum, albedinis & nigredinis, ſolo caſu differunt. Et ſic intelligitur, quòd denominatiua ſolo caſu differunt à ſuis abſtractis. *Expoſitio textus.* Denominatiua ergo illa ſunt, quę à ſuo ſubiecto, ſiue nomine principali, ſolo caſu, id eſt, ſimilitudine terminationis differunt; & ſecundum illud nomen abſtractum habent appellationem. In hac definitione, pro definito ponuntur denominatiua in plurali, propter multitudinem accidentium denominatiuè dictorum de eodem ſubiecto. Dicuntur, eò, quod hîc res non definiantur, ſed conceptus, & voces, in quantùm ſunt ſigna conceptuum. Quęcunque non accipitur diſtributiuè, ſed infinitè, ab aliquo ſcilicet nomine principali, ſiue abſtracto. Solo caſu diſcrepant: per quod excluduntur illa, quæ non conueniunt in principio dictionis, vt ſtudioſus à virtute. Et in re ſignificata, & ſecundùm nomen habent appellationem, id eſt, alienam naturam, ad differentiam eorum, quæ eandem rem important cum re denominata, vt humanus & humanitas: Natura enim denominans, eſt realiter diſtincta à natura denominata, quia extrinſecus ei applicatur. Ex quo patet, quòd tria ſint neceſſaria ad denominationem vt dicit Boetius, & Simplicius: Primum eſt, quòd participent eadem re cum ſuis abſtractis; alioqui non participarent nomine: Secundùm, quòd participent nomine; ideo ſtudioſus non eſt denominatiuum à virtute: Tertium, quòd in finali terminatione.

CAP. XIX.

De diuiſionibus duabus.

Eorum, quæ dicuntur, quædam dicuntur cum complexione, vt homo currit: quædam ſine complexione, vt homo, vel currit, bos vincit. *Text. Ariſt.*

POſtquam egit de tribus Anteprædicamentis, nunc agit de duabus diuiſionibus, quarum notitia neceſſaria eſt ad diſtinctionem eorum, quę ponuntur in genere, ab his, quę non ponuntur in genere. *Eorum*, inquit, *quæ ſunt, quædam ſunt compoſita, vt homo albus: quædam ſimplicia, vt homo.* *Triplex compoſitum.* Triplex autem eſt compoſitum, voce tantùm, vt Marcus Tullius: ſignificatione ſola; vt canis, & verba, vt curro, quod ſignificat ego curro. Tertium, voce & ſignificatione; vt homo albus. Porrò, quæ ſunt voce compoſita, ſimiliter & ſimplicia, aut ſignificatione à prædicamentis excluduntur. Vnde homo albus, in nullo

Diuiſiones duæ.

prędicamento ponitur. ſed homo ponitur in prædicamento ſubſtantiæ, albus verò in prædicamento qualitatis. Illa verò quę voce compoſita ſunt, vt corpus animatum, intellectus agens, & ſimilia, quorum vſus frequens eſt; propter vocabulorum penuriam, à prædicamentorum conſideratione non ſunt aliena. Alia verò complexa, quia non habent per ſe vnum conceptum, neque ſignificant vnam quidditatem, non ponuntur in prædicamento. Cùm ergo Ariſtoteles intendat agere de primis & ſimplicibus dictionibus primarum & ſimplicium rerum ſignificatiuis; ea quæ cum complexione dicuntur, non ſunt prædicamentis inſerenda, niſi ſimplicia, quibus reſpondet vna res, & vnus conceptus. Deinde, ante ſecundam diuiſionem, per quam

Quatuor diuiſiones.

diuiduntur ea quæ ſunt ſimplicia, præmittit ipſorum diuiſionem in quatuor, quibus pauciora inueniri non poſſunt; ſcilicet in ſubſtantiam vniuerſalem, ſubſtantiam particularem, accidens vniuerſale, & accidens particulare; quæ per ſuas deſcriptiones ſic explicantur: Illud quod de ſubiecto dicitur, in ſubiecto autem nullo eſt, eſt ſubſtantia vniuerſalis, ſiue ſecunda: illa enim ex eo, quòd vniuerſalis eſt de ſubiecto dicitur; vt animal de homine: quia verò ſubſtantia eſt & non accidens, non eſt in ſubiecto; eſſe enim in ſubiecto conuenit accidenti. Quod autem eſt in ſubiecto, & de ſubiecto nullo dicitur; eſt accidens particulare, vt hoc album: ex eo enim, quod eſt accidens, eſt in ſubiecto: & quia eſt particulare, de nullo ſubiecto dicitur. Illud autem, quod neque de ſubiecto dicitur, neque eſt in ſubiecto, eſt prima ſubſtantia, ſiue particularis: non eſt in ſubiecto, quia eſt ſubſtantia: neque dicitur de ſubiecto, quia eſt particularis. Illud autem, quod in ſubiecto eſt, & de ſubiecto dicitur; eſt accidens vniuerſale, vt color: quoniam enim eſt vniuerſale, dicitur de ſubiecto: & quia eſt accidens, eſt in ſubiecto. Cæterùm, dici de ſubiecto, eſt de

Dici de ſubiecto.

inferiori, vniuocè, & in eo quod quid eſt prædicari. per quod excludũtur indiuidua & ſingularia, & quæ nõ habẽt inferiora, & quæ denominatiuè & ęquiuocè prædicantur.

Eſſe in ſubiecto.

Eſſe autem in ſubiecto, eſt eſſe in aliquo; non ſicut eſt pars in toto, ſed potius, quod impoſſibile eſt, eſſe ſine eo, in quo eſt, ſicut color non poteſt eſſe ſine ſuperficie. Per hoc excluditur forma ſubſtantialis, quæ non eſt in materia, ſicut in ſubiecto, ſed ſicut actuans materiam. Excluditur totum, quod non eſt in partibus, ſicut in ſubiecto, cùm non eſt in aliquo, ſed in aliquibus. Aliquid hic accipitur pro ſubſtantia compoſita, cui quicquid aduenit præter ipſius compoſitionem, vocatur accidens. Et per hoc, quod dicitur, non ſicut quædam pars, excluduntur ea, quæ ſunt in aliquo, ſecundùm illum modum eſſendi, in, ſicut pars eſt in ſuo toto: pars enim non eſt, ſicut in ſubiecto. Et per hoc, quod dicitur, impoſſibile eſt eſſe ſine eo, in quo eſt, excluduntur ea, quæ ſunt in aliquo, ſecundùm illum modum eſſendi, ſecundùm quem aliquid dicitur in loco eſſe, vel in vaſe, vel in tempore, vel in mouente, vel in fine. Ex quo patet non eodem modo accipi eſſe in ſubiecto, & dici de ſubiecto: ſiquidem ſubiectum, de quo aliqua dicuntur, eſt inferius eſſentia alicuius ſuperioris, vt homo reſpectu animalis: ſubiectum verò, in quo illa ſunt, eſt ſubſtantia compoſita. In hoc autem conueniunt, quod vtrumque ſubſtat prædicato, quantum ad verum eſſe, quod eſt eſſe actualis exiſtentiæ, & vtrumque eorum eſt aliquod ſingulare. Itaque, prima diuiſio valet ad cognoſcendam eorum conditionem, quæ per ſe reponuntur in prædicamento: quæ quidẽ cõditio eſt incomplexio; oportet enim quodlibet reponibile in prædicamento eſſe incomplexum. Secunda verò valet ad cognoſcendam diſtinctionem eorũ, quæ reponuntur in prædicamento ſubſtantiæ, & quæ in prædicamento accidentis. *Contra* prædicta ſic aliquis inſta-

Argumenta contraria cũ ſolutionibus.

ti: Aliquod eſt nomen, puta canis, quod non eſt compoſitum, neque ſimplex: ergo inſufficiens diuiſio. Antecedẽs probatur: quia canis non includit plures dictiones, ſiue voces: ergo non eſt vox compoſita. ſed plura includit ſignificata: ergo eſt compoſita. *Conſeq.* patet: quia datur aliquod nomen, quod eſt compoſitum, neque ſimplex. *Reſp.* quòd canis propriè nõ eſt vox compoſita, cùm nõ habeat plures voces ſignificatiuas. Vnde quamuis ſignificet plura; quia tamen illa non ſignificat per modum determinantis, & determinabilis: ideò non eſt vox compl[illegible] proproprie incomplexa: quia non ſignificat, [illegible] no conceptu, ſua ſignificata complexè, vel incompl[illegible] *Contra*, omnis vox eſt incomplexa, quia ſignificat [illegible] ſed canis eſt vox. ergo eſt incomplexa. *Dico*, verum eſſe de [illegible] vnitate aggregationis, non autem de vnitate ſimplici. *Contrà*, corpus animatum non dicitur cum complexione, quia [illegible] ponitur in linea prædicamentali: nullum autem complexum ponitur in linea prædicamentali, neque ſine complexione, quia continet plures voces: ergo quod prius. *Dico*, quòd licet corpus animatum ſecundùm vocem ſit complexum; ſibi tamen in mente correſpondet conceptus incomplexus, & à parte rei quidditas ſimplex: ideo talis cõpoſitio non prohibet ſimplicitatem neceſſariam, vt aliquid ſit in prædicamento. *Contrà*, omnis res in ſe eſt incomplexa; quia eſt vna: vnum autem eſt incomplexum: igitur nulla res eſt complexa. *Dico*, quòd licet omnis res ſit in ſe incomplexa; benè tamen poteſt eſſe ſignificatione complexa. *Contra*, ſi ita eſſet, ſequeretur, quòd res reponerentur in prædicamento: nam illa, quæ dicuntur ſine compoſitione, ſunt res; & hæc tantum incomplexa reponuntur in prædicamento. *Dico*, reponi in prædicamento, poſſe intelligi dupliciter: vno modo ſic, quòd ſubiiciantur & prędicentur, ita quòd ex ipſis fiant propoſitiones; & ſic non reponuntur in prędicamento: alio modo, quod concipiantur in ratione ſuperioris, & inferioris; & ſic reponuntur in prædicamento. *Item*, omnis dictio complexa eſt ex literis, & ſyllabis, & voce, & modo ſignificandi: ergo nulla dicitur ſine complexione. *Reſp.* quòd hîc complexio non accipitur pro compoſitione ex literis & ſyllabis; ſed pro cõpoſitione ex pluribus vocibus ſignificatiuis. Dicitur autẽ illud cum complexione, cuius partes aliquid ſignificant, quod eſt de intentione totius; vt homo currit: nam hîc res ſignificata, non eſt vna, neque conceptus vnus, & ſimplex; ſed quælibet pars aliquid ſignificat, ſecundùm vnum conceptum, qui eſt de intentione totius. Illa autem dicitur ſine complexione, cuius nulla pars ſignificat, quòd ſit de intentione totius; ſicut homo per ſe, & currit per ſe: cuilibet enim illorum correſpondet vna res, & vnus conceptus. *Contra*, Ariſtot. in hac diuiſione non ſeruauit bonum ordinem: quia præpoſterè egit, præponens compoſitiora ſimplicioribus; cùm tamen ſimpliciora ſint priora, & illa erant præponenda. *Dico*, ſimpliciora eſſe priora ſimpliciter, compoſitiora verò priora, quoad nos: quia ſunt magis ſenſibilia, quàm ſimplicia: vel quia intendebat illa relinquere, tanquam ea, quæ non ſpectarent ad conſiderationem huius libri; propterea priùs poſuit compoſita, poſtea ſimplicia. Præterea, contra ſecundam diuiſionem ſic arguo: quæcunque dicũtur de ſubiecto, ſunt in ſubiecto; eò quòd dici de, pręſupponit in: non ergo rectè dixit Ariſt. aliqua dici de ſubiecto, & non eſt in ſubiecto. *Reſp.* illa dictio ablatiua, capitur dupliciter: quando enim conſtruitur cum iſta præpoſitione In; tunc ſignificat ſubiectum accidentis: cùm verò cum præpoſitione De; tunc ſignificat inferius alicuius ſuperioris. Eſſe autem in ſubiecto, capitur dupliciter: vno modo primæ intentionaliter; & tunc valet, ſicut inhærere alicui, tanquam ſubiecto, vel tanquam ſuppoſito; ſicut dicimus naturam habere eſſe in ſuppoſito: hoc autem modo dici de, præſupponit in. alio modo capitur ſecundæ intentionaliter, & tunc ſignificat prædicationem denominatiuam alicuius accidentis de ſubiecto: & ſic non eſt neceſſe, vt illa, quæ dicuntur de ſubiecto, ſint in ſubiecto. *Contra*, dici de ſubiecto, eſt prædicari nomine & ratione: eſſe autem in ſubiecto, eſt prędicari nomine tantùm; ſed impoſſibile eſt aliquid prædicari nomine & ratione, & non prædicari nomine: & per conſequens, quæ dicuntur de ſubiecto, ſunt in ſubiecto. *Reſp.* prædicari nomine, vno modo capi præciſè: vt tantùm valeat prædicari nomine, quod non prædicatur ratione: & ſic prædicari nomine, & prędicari ratione, diſtinguuntur ex oppoſito. alio modo capiatur permiſſiuè: quia ſcilicet, quę prędicantur nomine, & ratione, prędicantur & nomine. Primo modo conceditur: ſecundo autem modo negatur: & non ſequitur conſequentia. & ratio eſt, quia dici de, capitur ęquiuocè, & non eodem modo:

Prædicari nomine.

cùm

Diuiſiones duæ.

cùm enim dicitur de, capitur ratio ſuperioris de ſuo inferiori:cùm verò dicitur eſſe in,capitur ratio accidentis in ſubiecto. *Contrà*, ſubiectum eſt prius prędicato. ſed inferius non eſt primo ſuperiori: ergo non rectè dicitur,quòd dici de, ſignificet naturam ſuperioris de ſuo inferiori. *Dico*,
4. ſubiectum accidentis naturaliter pręcedere id, cuius eſt ſubiectum:non autem ſubiectum alicuius ſuperioris;ſicut homo non præcedit animal. Amplius,arguo, quòd idem non prædicetur de aliquo eſſentialiter, & accidentaliter: quia eſt prædicatio oppoſita.ſed ſi accidens vniuerſale, vt color. eſt in ſubiecto; & dicitur de ſubiecto; oppoſita prædicatio dicetur eſſentialiter,quia dicitur de ſubiecto: dici enim de ſubiecto, eſt ſuperius dici de ſuo inferiori; eſſe autem in ſubiecto,eſt prędicari accidētaliter:igitur accidens vniuerſale non eſt in ſubiecto, & dicitur de ſubiecto. *Reſp.*idem de diuerſis dici eſſentialiter, & accidentaliter; vt coloratum prædicatur de homine accidentaliter, vt homo eſt colora-
5. tus: de albo eſſentialiter, vt album eſt coloratum. *Adhuc*, hoc eſt album, eſt in ſubiecto, quia eſt accidens: & dicitur de ſubiecto, vt Socrates eſt hoc album, quod eſt contra ſecundum membrum. *Dico*, prædicari de ſubiecto, prædicatione indirecta, & inordinata. Contrà, quicquid eſt in ſubiecto, poteſt prædicari de ſubiecto. ſed hoc album,vel nigrum, eſt in ſubiecto:ergo prædicatur de ſubiecto.dico, poſſe quidem prædicari de ſubiecto accidentaliter, non autem eſſentialiter. *Contrà*,nullus proceſſus artificialis debet eſſe ęquiuocus;ſed huiuſmodi proceſſus eſt ęquiuocus quia ſubiectum æquiuocè accipitur , eſſe in ſubiecto, & dici de ſubiecto , vt dictum eſt : ergo quod prius. *Dico* , quòd licet ſpecialis ſubiecti ratio ſit alia, & alia : vniuerſalis verò, ſiue generalis eſt eadem , ſubiectum enim dicitur , quaſi ſubtus iactum , & hoc ſuf-
6. ficit,vt dicit Albert. *Adde* ſingularia,puta primæ ſubſtantię, vt Socrates & Plato,dicuntur de ſubiecto,dicendo Socrates eſt Socrates,Plato eſt Plato;& tamen non habent inferiora ſub ſe: ergo mala diuiſio. *Reſp.* quod illa benè prædicantur de ſeipſis, ſed non tanquam de per ſe inferiori:ideo propriè non dicitur de inferiori. *Contrà*, anima de ſubiecto dicitur, puta de hac anima, & eſt in ſubiecto: quia eſt in materia, quum ſit actus corporis organici; & tamen anima eſt ſubſtantia, & non eſt accidens. *Dico*, animam quidem eſſe in materia, non autem in ſubiecto: quod enim eſt in ſubiecto, eſt in ſubſtantia compoſita: quod verò eſt in materia, eſt ſicut forma in re informi. Adhæc,quod eſt in ſubiecto, accipit eſſe à ſubiecto: quod autem eſt in materia, non accipit eſſe à materia, ſed dat eſſe materiæ. *Contrà* , aliquis homo eſt ſubſtantia particularis ; & tamen dicitur de ſubiecto; ſcilicet, de ſuo inferiori, vt Socrates eſt aliquis homo , ibi aliquis homo , eſt ſuperius ad Socratem: non rectè ergo dicitur, quòd ſubſtantia particularis, non ſit in ſubiecto, neque dicatur de ſubiecto.*Reſp.*quòd aliquis homo prædicetur de Sorte;non dicitur quaſi de aliquo inferiori, conſiderando ipſum ex parte ſigni contrahentis naturam; hoc enim modo,Socrates eſt aliquis homo:idem prædicatur de ſeipſo,& non aliquod ſuperius, de ſuo inferiori. ſi autem accipiatur aliquis homo; ratione prædicationis ſpeciei, & Socrates ex parte naturæ contractæ; ſic prędicatur de Socrate, vt de inferiori, non autem prædicatione indiuidui.Denique,omne, quod eſt in ſubiecto, vel eſt in eſſentia, vel in eſſe eius. ſed accidens vniuerſale, non eſt in eſſentia, cùm non ſit de eſſentia ſubiecti: neque in eſſe ſubiecti, quia illi aliena natura non permiſcetur: igitur accidens vniuerſale, non eſt in ſubiecto. *Adde*, quòd omnis forma communicabilis, dicitur de ſubiecto, id eſt, de inferiori. ſed accidentia particularia, ſunt formę particulares & ſunt cōmunicabiles. quia forma, vt forma eſt communicabilis: ergo accidentia particularia, dicuntur de ſubiecto. *Reſp.*accidens vniuerſale non eſſe de eſſentia ſubiecti, tanquam principium illius eſſentiæ; ex conſequenti tamen,vt eſt in toto ſubiecto, & ſub eſſe totius, dicitur eſſe in eſſentia ſui ſubiecti:per ſe ergo primò inhæret toti compoſito,non eſſentię,ſiue eſſe:& hac ratione eſſe in ſubiecto. Ad *confir.* dico, quòd verum ſit de forma ſecundùm ſe accepta; non autem de ea forma, quæ contracta eſt in aliqua materia: quam obcauſam, hæc

Eſſe in ſubiecto & in materia.

grammatica, non eſt communicabilis, neque dicitur de aliquo ſubiecto.

Diuiſiones duæ.

CAP. XX.

De duabus regulis.

Quando alterum de altero tanquam de ſubiecto dicitur, quicquid de prædicato dicitur , id omne, &c. *Text. Ariſt.*

POſtquàm Ariſtoteles locutus eſt de diuiſionibus;nunc ponit regulas, quibus cognoſcuntur, quæ ponenda ſunt in prædicamento. Eſt autem *prima regula:* Quando alterum de altero prædicatur,vt de ſubiecto,quæcunque de eo, quod prædicatur, dicuntur, omnia etiam de ſubiecto dicūtur. Senſus eſt.Quando ſunt duo,quorum vnum prędicatur de alio, vt de ſuo inferiori per ſe, & vniuocè , quicquid prædicatur eſſentialiter de prædicato, prædicatur etiā de ſubiecto;modò ſit prædicatio eſſentialis & directa:quia nulla prædicatio indirecta,eſt eſſentialis;dici enim de ſubiecto,hîc accipitur,prædicari eſſentialiter de ſuo inferiori. Per hanc regulam, cognoſcuntur illa, quæ ſunt ſuperiora, & quomodo ſuperius ſuperiori, ſit etiam ſuperius inferiori; vt quoniā animal ſuperius homine, & corpus animatū ſuperius eſt animali: erit etiam ſuperius homine:vt ſi iſta ſit vera; animal eſt corpus, & iſta,homo eſt animal; ita etiam verà eſt iſta,homo eſt corpus animatū. *Secūda regula.*Diuerſorum generum, & non ſubalternatim poſitorum,diuerſæ ſunt ſpecies & differentiæ.Cuius ratio,quia differentiæ exeunt de poteſtate generis: ergo ad diuerſitatem generum, ſequitur diuerſitas differentiarum & ſpecierum. Aliqua autem ſubalternatim poſita, intelliguntur duobus modis: vno modo,quòd vnum continetur ſub alio, vt animal ſub corpore: alio modo, quòd illa duo continentur ſub vno tertio, vt planta, & animal ſub corpore. Hæc autem regula intelligitur de generibus non ſubalternatim poſitis vtroque modo:ita quòd neque ambo contineantur ſub tertio: nuque vnum ſub altero; vt animal, & ſcientia,quorum differentiæ & ſpecies ſunt omninò diuerſæ: nam animal & planta,quæ ponuntur ſub corpore animato, habent differentias corporeum,& animatum.Valet hæc regula ad cognoſcendum, quòd decem prædicamenta ſint impermixta, & diuerſa genera.Et vniuerſaliter valet ad cognoſcendum, quæcunque ſunt diuerſa genera, & non ſubalternata:nam quorum ſunt diuerſę ſpecies & differentiæ;illa ſunt diuerſa genera.valet ad cognoſcendum,quòd nulla ſpecies,neque differentia poteſt poni in diuerſis prædicamentis vniuocè: & quòd etiam genus , & ſpecies, & differentiæ , ad idem prædicamentum reducantur. Poſſet aliquis *Contra* prædicta ſic *arguere:* Si prima regula eſſet vera; tunc valeret
iſta: homo eſt albus, album eſt coloratum: ergo homo eſt 1.
coloratus.&tunc vltra,ſicut coloratum eſt ſuperius eſſentialiter ad album; ſic eſſet ſuperius eſſentialiter ad hominem,quod eſt falſum: quia coloratum, non eſt de eſſentia hominis. *Reſp.* prima regula valet his conditionibus obſeruatis , vt prædicatio ſit vniuoca , eſſentialis , ordinata. ſed coloratum non prędicatur vniuocè de homine & de albo : ideo nihil concluditur. Prędicatio inordinata eſt, vt homo eſt animal , animal eſt leo : ergo homo eſt leo; leo enim inordinatè prædicatur de animali: quia ordinata prædicatione genus prædicatur de ſpecie, & non
è contra. *Deinde*, ſtante veritate primæ regulæ, ſequetur 2.
hoc abſurdum.Socrates eſt ſimus:ſimus eſt naſus curuatus in medio:ergoSocrates eſt naſus curuatus in medio.Maior eſt affirmatiua: & minor æquiualenter eſt vniuerſalis: quia prędicatur definitio de definito.Similiter,vas eſt locus:locus eſt ſuperficies cōcaua corporis continētis.igitur vas eſt ſuperficies cōcaua. *Reſp.* prędicatio nō eſt ęqualis:nam Socrates eſt ſimus : ibi ſimus reſpicit ſubiectū remotū,Socratem,qui dicitur ſimus gratia partis:in minore verò concernit ſubiectum propinquum naſum:non ergo eſt ęquè ampla prędicatio. ſimiliter dici poteſt ad confirmationem quia in maiori locus accipitur concretiuè, quatenus concernit

Prima Regula. *Secunda regula.* *Argumenta.*

Anima imago Dei.

cernit corpus continens: in minore verò abſtractiuè. *Item* accipiam terminos concretiuè hoc modo in Diſamis: Quidam homo eſt generandus omnis homo generandus eſt non viuus: ergo quidam homo eſt non viuus. Item, homo eſt corpus: corpus eſt quantitas: ergo homo eſt quantitas. *Reſp.* non ſeruari debitam ampliationem; quia arguitur ab amplo, ad non amplum; nam in maiori, homo tenetur amplè pro præſentibus, & futuris; in concluſione verò, ſtat pro præſentibus. Ad confirmationem, eſt fallacia æquiuocationis: corpus enim accipitur, vt eſt in prædicamento ſubſtantiæ, cùm dicitur, homo eſt corpus: in prędicamento autem quantitatis, corpus eſt quantitas. Cùm ergo ſit prædicatio ęquiuoca, & non eſſentialis, & directa: regulà non ſeruatur. *Contra*, ſecundam regulam ſic arguo:

4. Subſtantia & quantitas ſunt diuerſa genera, & tamen habent eaſdem ſpecies & differentias, corpus enim eſt ſpecies ſubalterna ſubſtantię, & ſpecies quantitatis continuę. *Dico* eſſe fallaciã æquiuocationis: corpus enim vno modo accipitur, vt eſt ſubſtãtia apta nata dimẽſionari, tribus dimẽſionibus; & ſic eſt in genere ſubſtantię: alio modo pro trina dimẽſione lõgitudine, latitudine, & profunditate; & ſic eſt in prędicamẽto quãtitatis. Cõtrà, ad aliquid, ſiue prędicamẽtum relationis, & prędicamẽtũ qualitatis, ſunt diuerſa prędicamẽta, nõ ſubalternatim poſita, & tamẽ habẽt eaſdẽ ſpecies & differẽtias: quia ſcientia eſt in prędicamento relationis: refertur enim ad ſcibile, & eſt in prędicamento qualitatis: quia eſt habitus intellectualis: habitus autem eſt qualitas. Pari facilitate ſoluitur. ſcientia enim in ſe eſt habitus, & eſt in prędicamẽto qualitatis: quatenus verò refertur ad ſcibile, dicitur eſſe in prędicamento relationis. Simili quoque facilitate poſſunt ſolui alię obiectiones, in quibus cõmittitur fallacia ęquiuocationis: vt quadrum eſt figura, & etiam eſt numerus quadrus. vnde non ſequitur, figura eſt quadrata, quadratum eſt numerus: ergo figura eſt numerus. nam primo modo accipitur propriè: quia eſt differentia figurę: ſecundo tranſſumptiuè. Sed aliquis non temerè dubitabit, quare diuerſorũ generum diuerſę ſint ſpecies? Quia ſicut eſſentię prędicamentorum ſunt impermixtę: ita & genera diuerſa ſunt impermixta: & per conſequens, neceſſe eſt ſpecies impermixtas eſſe: ſpecies enim ſub generibus continentur, & differentię in genere, tanquam in principio inchoationis. Quare, ſi fuerint diuerſa genera; erunt quoque diuerſæ differentiæ, & ſpecies, per differentias conſtitutæ. *Contrà*, diuerſa conſtituenda, poſſunt concurrere ad vnum conſtitutum, ſicut ſol & homo, ad conſtitutionem hominis. *Reſp.* verum eſſe de cauſis extrinſecis ſubordinatus, vt dictum eſt de ſole & homine; non autem de cauſis intrinſecis: nam iſto modo differentia eſt principium ſpeciei. Ex his ergo, quæ longo ſunt repetita principio, patet, in quo prædicamento anima ſit reponenda. Sed tempus eſt redeundi ad textũ ſapientiſſimi Mercurij.

Quare diuerſarũ generũ diuerſæ ſint ſpecies.

TEXTVS MERCVRII.

Anima eſt diuinæ ſimilitudinis forma. Mundanum dicimus, ex quo factum eſt corpus, quo circumtegitur illud, quod in homine diuinum eſſe, iam diximus: in quo mentis diuinitas recta ſola eum cognatis ſuis, id eſt, mentis puræ ſenſibus, ſecum ipſa conquieſcat, tanquam muro corporis ſepta.

Commentum VIII.

CAP. I.

Animæ dignitas.

QVONIAM animus hominis eſt rationis capax, & particeps iudicij, quo nihil in hiſce rebus mortalibus, ab optimo & ſapientiſſimo genitore, melius eſt procreatum; hinc eſt, quòd non temerè à Mercurio, diuinę ſimilitudinis forma nominatur. Sanè, animi lineamenta pulchriora ſunt, quàm corporis: ideoque rectè ſolus liber, nec dominationi cuiuſquã parens, neque obediens cupiditati: rectè inuictus, cęleſtis, & immortalis, ex mente diuina decerptus: Deus enim virtute nobiliorem genuit animum, eumque vt dominum atque imperantem obedienti præfecit corpori, in quo patris ſui geſtat imaginẽ, cuius nutui obediunt omnia. In primo Pymandri, clariùs ac lucidiùs hanc diuinam exprimit imaginem: *At pater omnium intellectus*, inquit, *vita & fulgor exiſtens, hominem ſibi ſimilem procreauit, atque ei tanquam filio congratulatus eſt: pulcher enim erat, patriſq; ſui ferebat imaginem.* Ex quo patet, hanc imaginem fulgoris eſſe, & vitæ. ſi enim Deus eſt fulgor & vita, & hominem ſibi ſimilem procreauit, homo quoque eſt fulgor & vita. ſed opaco & caduco corpori hæc tribui non poſſunt: animæ ergo hominis concedenda ſunt, qui eſt verus homo. Anima patris ſui geſtat imaginem ex fulgore & vita compoſitam; id eſt, ex intellectu & voluntate: intellectus enim, eſt fulgor & lumen animæ: voluntas verò, eſt vita, quæ ſemper vult, mouetur, & agit: velle namque eſt actus voluntatis: actus verò eſt vita igitur velle eſt vita. Rectè ergo dixit Mercurius, animam eſſe diuinæ ſimilitudinis formam. Habræi, nempè Rabi Moyſes, Zelem, dicit, ſignificare imaginem ſubſtantialem; quam philoſophi, Idos ſiue Ideam vocant; non illam, quę lineamentis, atque coloribus, quæ thoras, id eſt, corporis qualitas vocatur. Propterea, ad imaginem Dei factus eſt homo, quòd ratione & intelligentia ſit homo; quam opinionem refert Plutarchus, etiam Homeri fuiſſe. Idem poſtea ſenſit & Socrates, quem Cicero ſecutus, pronunciauit corpus eſſe quaſi animi receptaculum. Sic & noſter Mercurius in textu, vocat corpus, amictum, & murum animæ: *Mundanum*, inquit, *dicimus, ex quo factum eſt corpus*: id eſt, corpus hominis, ex elementis huius mundi formatum, quo circumtegitur illud, quod in homine eſt diuinum, anima ſcilicet. Corpus autem à Mercurio vocatur animę amictus; rum, quia inſtar veſtis, animus ſub eius velamine latet: tũ, quia diuerſæ ſunt naturæ, ſicut corpus & indumentum natura diſtinguuntur; tametſi vnus homo, non ſicut ex carne & amictu, ſed verè ſubſtantialis fiat. Denique, quia in morte animus exuit ſe huiuſmodi veſtem, eandemmet nouam reſumpturus: *Vt omnia ſicut veſtimentum veteraſcent*, ait Dauid de veteri indumento: De nouo autem Iob ſic prologuitur: *Et rurſus circumdabor pelle mea.* Rectè ergo à Magno Mercurio, corpus vocatur animi indumentum. Idem, & murus. *Tanquam muro corporis ſepta*, ait Murus, inquam, quia animam munit; ſiue animæ munitio, & propugnaculum. de ſenſibus autem mẽtis poſtea dicemus. Sic etiam Epictetus Stoicus, & Simplicius: Mens, inquiunt, quæ in nobis eſt, propriè homo eſt. Cùm igitur homo, id eſt, ratio, & intellectus humanus, ad imaginem intellectus diuini factus traditur; ineptè profectò Manichæi intelligebant, id de corporea imagine dici. Vnde Pſellus in Chaldaicis oraculis, aut ſententiis, de hac re etiam ſcribit fuiſſe & Chaldæorum eam opinionem: *Quẽadmodum*, inquit, *liber Moyſis, ad imaginem Dei fingit hominem: ſic & Chaldaica hæc ſententia pronunciat, mundi huius opificem & patrem, ſua ipſius natura quadam ſymbola animis humanis inſeruiſſe.* Proclus, & Plotinus ait: Mens *quæ in nobis eſt, eſt imago prima mentis*. Alibi quoque ſcripſit, noſtrum animum, diuinum eſſe ſimulachrum. Plotinus Satio in anima exiſtens, eſt imago primæ rationis. Ipſe verò author intellectus eſt, qui & ſemper eſt intellectus: nec intellectus aliquando, quoniam ipſi non aliunde aduenit intellectus. Quomodo ergo imaginem ipſius intellectus accipiemus? Imago igitur intellectus, eſt ab intellectu quęrenda. Quaſi expreſſe dicat Plotinus, noſtrum intellectum primi & diuini intellectus imaginem eſſe. D. Aug. Paulus, inquit, *Apoſtolus, interiorem hominem per ſpiritum mentis, exteriorem verò in corpore, non duos homines, ſed vnum intellexit: & id quod interius eſt, ad imaginem ſuam fecit; non ſolùm incorporeum, verumetiam rationale, quod pecoribus non ineſt.* Hunc vnum hominem ad imaginem ſuam fecit; non ſecundum id, quod habet corpus, corporalem vitam; ſed ſecundum id, quod habet rationalem mentem, qua cognoſcat Deum, & omnibus irrationabilibus eadem rationis excellentia preponatur.

Imago Dei.

Conſtat ex fulgore & vita.

Zelem apud Hebræos.

Amictus animæ corpus.

Murus animæ corpus.

Enn. l. 8. c. 3.

Imago intellectus.

lib. 4. contra Manich. c. 2.

Qui re-

Anima imago Dei. *Qui renouatur*, inquit Paulus, *renouatur in agnitione Dei, ſecundum imaginem eius, qui creauit eum*. Verùm, quia rerum creatio filio Dei tribuitur: *Quia per ipſum facta ſunt omnia*: & per modum imaginis gignitur à patre, ſæpè in Scripturis ſanctis, filius vocatur imago Dei; vt non fulgeat illuminatio euangelij gloriæ Christi. &: *Qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ*. Item, *Conformes fieri imaginis filij ſui* Auguſt. lib. 1. de Incarnat. cap. 11. *Imago interdum dicitur ea, quæ in materia aliqua, id eſt, ligni, vel lapidis depingi, vel ſculpi ſolet. Interdum, imago dicitur eius, qui genuit is, qui natus eſt; quum in illo ſimilitudinem lineamenta eius, qui genuit, in eo qui natus eſt, mentiútur. Secundæ comparationi imago filij Dei perſimilis eſt: Character ſubſtantiæ patris, verbum, & ſubſtantia eiuſdem*. Et alibi idem ait: *Imago, & æqualitas, & ſimilitudo, diſtinguenda ſunt: quia vbi imago, continuo ſimilitudo; non continuo æqualitas: vbi æqualitas, continuo ſimilitudo; non continuo imago: vbi ſimilitudo continuo, non continuo æqualitas, vt in ſpeculo eſt imago hominis, quia de illo expreſſa eſt*. eſt etiam neceſſaria ſimilitudo, non tamen æqualitas: quia multa deſunt imagini, quæ tamen inſunt illi rei, de qua expreſſa eſt. vbi æqualitas, continuò ſimilitudo, non continuò imago, velut in duobus ouis paribus. quia ineſt æqualitas, ineſt & ſimilitudo. Quæcunque aſſunt vni, aſſunt & alteri; imago tamen non eſt, quia neutrum de altero expreſſum: vbi ſimilitudo, non continuò imago, non continuò æqualitas: omne quippe ouum quantum ouum eſt, ſimile eſt. ſed ouum perdicis, quamuis in quantum ouum eſt, ſimile eſt ouo gallinæ; imago tamen eius non eſt, quia de illo expreſſum non eſt: nec æquale, quia breuis eſt, & alterius generis animantium. Cùm ergo filius Dei expreſſam in ſe habeat ſubſtantialiter totam naturam patris, rectè dicitur imago patris. Intellectus verò humanus, quia expreſſus eſt ad imaginē Dei, benè à Mercurio vocatur diuinæ ſimilitudinis forma. Verùm; quia nō eſt ipſe ſubſtantia Dei tota, nec eiuſdem pars quidem; propterea dicitur, ad imaginē Dei. Quamobrem magnus ille Moyſes, nulli creatæ rei, formam animæ rationalis dixit eſſe ſimilem; ſed diuini & inuiſibilis Dei illius imaginem: *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem noſtram. Et inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ*. in faciem, vel in nares; vtrumque enim nomen hebraicum ſignificat, ſed in nares; fortaſſe magis conſentaneum eſt, quòd in his reſpiratio ſit poſita; & inde halitus hauriatur, & eò diuina penetrârit afflatio: atque ideò Symmachus & Aquila, verterunt nares. Philo, vt dixi in prologo huius libri, dixit hominem factum eſſe ad imaginem verbi, id eſt, ad ſimilitudinem eius, qui eſſet imago patris: patrem eſſe in altiſſima ſede, & caligine diuinitatis exiſtentem dicebat: filium eſſe imaginem, & characterem paternæ ſubſtantię, quem alterum Deum eſſe dicit: non quidem, quod duo eſſent natura diſtincti; ſed quòd veterum illorum ea eſſet conſuetudo loquendi, nōdum propter hæreſes, diſtinctionibus verbis repertis: nam alias prædicat patrem cum filio vnum Deum. Hoc Græci filium Dei vocant hominis prototypon, ſiue exemplum. Lætetur igitur homo, quòd tantus ſit factus, quantus fieri potuiſſet. Latitat ergo ſub hiſce Moſaicis verbis, ſublime reconditúmque myſterium diuinitatis. Baſilius Mag. *Imago Dei in nobis, eſt ille homo internus, qui tectorio corporis iſtius conuelatus deliteſcit, ille interclusus, & arcanus homo muro corporis ſeptus. Corpus organum eſt illius hominis, deniq; organum animæ*: Faciamus ergo hominem ad imaginem, hoc eſt, homini impatiamur, ac prærogemus affluentem rationis copiam: ratio ergo in nobis, eſt diuinæ ſimilitudinis forma. Ambroſ. *Anima noſtra eſt ad imaginem Dei, in hac totus es homo: quia ſine hac nihil es, ſed terra & cinis. Hæc anima eſt libera, quæ diffuſis cogitationibus & conſiliis. conſiderando ſpectat omnia. Ea eſt ad imaginem Dei, quæ non corporeo æſtimatur, ſed mentis vigore; quæ abſentes videt, transmarina viſu nouit, percurrit aſpectu, ſcrutatur abdita: Deo iungitur: Chriſto adhæret: deſcendit in infernum, atque aſcendit: libera verſatur in cælo. Pictus es ergò ô homo, & pictus es à Domino Deo tuo: bonum habes artificem atque pictorem: noli bonam delere picturam, non fuco, ſed veritate fulgentem, non cera expreſſam, ſed gratia*. Hæc Ambr. Cyrillus in duobus ſitam eſſe dicit in nobis Dei imaginem: in charactere nobis primitus impreſſo; & in morum conformitate, vitæque ſocietate cum Chriſto: *Tanquam*, inquit, *habentes in nobis filium inhabitantem, & characterem diuinum in nobis poſſidentes. Conformes per illum efficimur Dei: ſpecies autem ſuper omnes, & ſumma, quæ eſt filius, ſignatur per ſpiritum ſanctum in animabus noſtris*. Dionyſ. 9. de diuinis nominibus, dicit eadem cum Cyrillo, quod ſcilicet verá ſimilitudo in his conſiſtat; vt creatura ad ſuum conuertatur creatorem: *Eſt*, inquit, *diuinæ ſimilitudinis virtus, per quam quæ producuntur omnia, ad authorem conuertuntur: hæc denique Deo ſimillima ſunt, & ad diuinam imaginem ac ſimilitudinem; non autem illis ſimilis dicendus eſt Deus; quia neque homo eſt imagini ſuæ ſimilis*. Et eſt ſenſus, quod hæc imago in homine ſit per participationem, non per æqualitatem ſubſtantiæ; hoc enim indicant verba, quæ ſequuntur: *In iis*, inquit, *quæ ſunt æqualia, poſſunt & ipſa inuicem ſibi eſſe ſimilia. Hac de cauſa Theologia Deum diſſimilem prædicat, & extra ordinem omnium nihil ei illi ſimile. Et certè non aduerſatur propoſitæ ſimilitudini: nam eadem duo, & ſimilia ſunt, & diſſimilia: illud quidem, quia pro viribus ei participat, qui non poteſt participari: hoc autem, quia cauſalia authore ſuo multum inferiora ſunt, & infinitis, & non comparandis menſuris, ab eò longè abſunt*. Hæc Dionyſ. Gregorius Niſſenus, in animi expiatione, eam imaginem poſitam eſſe aſſerebat: *Hæc*, inquit, *eſt puritas, beatitudo, carere affectibus*. Cui conſentit Empedocles, & Plato, homines probos eſſe Dei ſimillimos, & poſt vitam fieri deos, dicentes. Porrò, ſancto Cyrillo, idem viſum eſt, eſſe ad imaginem & ſimilitudinem; Cæteris autem aliud, vt ad imaginem ſignificet ipſam intelligendi vim, & ipſius intellectus libertatem, & imperium, ad ſimilitudinem referri ad virtutes, quantum natura datur ad eas homini attingere: ſunt enim hæ diuinæ naturæ ſimilitudines. D. Hiero. *Imago & ſimilitudo Dei in homine, non eſt in corporis forma, ſed mentis: Deſcripta*, inquit, *ad ſimilitudinem veræ imaginis Chriſti, qui eſt imago Dei inuiſibilis. Sunt & Scripturarum teſtimonia, palam hæc omnia proteſtantia. Faciamus hominem*, inquit, *ad imaginem noſtram. Et poſt ducentos triginta annos. Adam genuit Seth, iuxta imaginem ſuam. Et poſt annos bis mille, ducentos, ſexaginta duos; vindicans Deus imaginem ſuam*; ait: *Ad imaginem Dei feci hominem. Et poſt viginti quatuor generationes, id eſt, bis mille, centum, decem & ſeptem annos, Dauid dicit: In imagine ſua perambulat omnis homo. Et Salomon dicit in Sapientia: Creauit Deus incorruptum hominem, & imaginem ſuæ proprietatis dedit ei. Itaque credimus ſanctis ſcripturis, & ſcimus, quòd in cunctis hominibus imago Dei permaneat, in qua parte homo ad imaginem Dei conditus eſt*. Hæc Hieron. Chryſoſt. ad populum Antioch. vocat imaginem regiam menti humanæ expreſſam, & ſimilitudinem dominandi. Itaque faciamus hominem ad imaginem noſtram, qui trinæ operationis noſtræ in ſemetipſo habeat euidentiam: faciamus hominem viuentem, rationalem, Deo ſimilem. Imago rationalitatem, ſimilitudo tū animi tum corporis rectitudinem oſtendit; vt ſit rectus corpore & affectu: quia rectum fecit Deus hominem, vt iuſtitiam ſectaretur. rationalitate carere non potuit; ſed rectitudinem peccando amiſit. non dixit Deus: *Fiat homo ad imaginem noſtram*: quia non repentè, ſed operosè agendum erat; vt conſummatus homo, ſta[...] ad creatoris ſui imaginem & ſimilitudinem. Quod ergo animus hominis ſit conditus ad imaginem Dei, & vt dicit Mercurius, diuinæ ſit ſimilitudinis forma; tam doctiſſimorum virorum auxilio fretus, quàm ſanctorum Doctorum teſtimoniis fulcitus, breuiter dixi. Reliquum ergo eſt, vt hæc penitius, atq; ſubtilius ſecundùm Theologos expendantur.

Marginalia (left): Coloſſ. 3. — 1. Cor. 2. — 2. Cor. 4. — Coloſſ. 1. — Filius imago patris. — Rom. 8. — 83. Quæſt. In: 74. — Æqualitas ſimilitudo. — Intellectus imago Dei. — Spiraculum vitæ. — Philo de mūdo libr. 4. — hom. 10. opificij. — hexam. lib. 6 c. 7. & 8. — lib. 5. de Trin.

Marginalia (right): Anima imago Dei. Dion. Areop. — Simile & diſſimile in Deo quid. — Niſſenus. — Empedocles. Plato. — in cap. 1. Ezech. — Scripturâ. — Pſal. 38. — hom. 8. cap. 1. Gen. & hom. 2. ad Hebr. — Imago. Similitudo.

CAP. II.

Anima imago Dei, ſecundum Theologos.

ANIMVS hominis, nōn temerè imago Dei, ſiue diuinæ ſimilitudinis forma nuncupatur: eò enim creatura aliqua, cæteris nobilitatis præſtat magnitudine, quò efficacius atque eminentius diuinam exprimit imaginem. Cùm verò angelus & homo, hoc munus diuinæ ſimilitudinis exprimendę, feliciùs ac copioſiùs reliquis omnibus creaturis obtineant; iure diuini vultus ſimulachra, atque Dei filij nominantur: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui*, dicit Dauid. Et Iob, *Cum me laudarent aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei*. Creatura autem irrationalis, Dei imago nequaquam dicitur; ſed veſtigium: ſicut diſputaui circa principium 2. libri Pymandri, vbi de imagine Trinitatis & animæ potentiis nonnulla dicta ſunt. Filius autem Dei, vt Pſalm. 4. — Veſtigium.

Anima imago Dei.

dictum eſt, eſt imago Dei inuiſibilis, idenditate naturæ; homo autem proportionis ſimilitudine, ac participationis ſocietate. Vnde Auguſt. in lib. de decem chordis, huiuſmodi vtitur exemplo:

Auguſt.

Sicut, inquit, imago Imperatoris, aliter eſt in numo, aliter autem in filio: in filio quippe impreſſa eſt ſecundùm conuenientiam naturæ; in numo autem, ſecundùm exteriorem effigiem, ſic & in filio Dei imago, quia eadem eſt in vtroque natura. in numo, id eſt, in homine, eſt proportionis, non æqualitatis imago: in filio præterea hominis, eſt imago patris, & ex hoc eſt pater eius: in ſpeculo autem imago, non eſt hoc, quod ipſe homo, & ex hoc non eſt pater eius. Itaque in filio regis, eſt imago ſecundùm æqualitatem ſubſtantiæ; in ſpeculo autem longè abeſt à ſubſtantia. Quamobrem, filius eſt imago patris, & nunquam ad imaginem, ob naturæ expreſſæ identitatem, quam filius ſubſtantialiter habet: homo verò imago Dei dicitur, propter identitatem ſimilitudinis: ad imaginem autem, propter eiuſdem ſimilitudinis imperfectionem. Imago attenditur in naturalibus, ſimilitudo autem in gratuitis.

In quibus cõſiſtit imago.

Auguſt. de Trin. 14.

Naturalia ſunt tres animę potentiæ, memoria, intellectus, & voluntas, quibus anima capax ſui efficitur creatoris: ipſis enim Deum meminit, intelligit, & amat; ſicque ſupra ſeipſam conuertitur, atque ſuo creatori conformis redditur: eo enim ipſo, mens eſt imago Dei, quo poteſt capax & particeps eſſe Dei. Sed Deus ab anima capi non poteſt, niſi timeatur: neque poteſt amari, niſi intelligatur: nec poteſt intelligi, niſi præſens habeatur: primum quidem voluntate perficitur, ſecundum intelligentia, tertium verò memoria: retentio namque ſpeciei in memoria, ad intelligendum, intelligentia ad amandum diſponit; quatenus id, quod amatur, bonum eſſe iudicatur: in his ergo potentiis, ad vnitatem eſſentiæ relatis, Dei imago in homine eſt obſeruanda; in quibus ſanè & diſtinctio, & ordo, & habitudo, & origo, clarè, lucideque conſpicitur:

Ordo potentiarum.

intelligentia ſiquidem, inſtar prolis, ex memoria naſcitur: tunc enim intelligimus; cùm eorum, quæ in memoria habentur, in acie intellectus, ſimilitudo reſplendet; quæ aliud eſt nihil, quàm verbum mentis.

Verbũ mẽtis.

ex memoria autem & intelligentia, ſpiratur amor nexus amborum: itaque, anima potentialiter eſt ad imaginem Dei; quia poteſt meminiſſe, intelligere, & amare Deum: actualiter verò, quando meminit, intelligit, & actu diligit Deum.

Viſio animæ directè.

Videt ergo anima Deum directè, in ſeipſa: indirectè vero in ſpeculo creaturæ: ſiquidem dum ſeipſam conſiderat: per ſe, tanquam per ſpeculũ, ad diuinarũ aſſurgit cognitionẽ perſonarũ, patris, verbi, & amoris: propterea, & actus habet ſeſe circũincidẽtes, meminiſſe, intelligere, & velle. Sanè, quòd meminit, intelligit & vult: & quod intelligit, meminit & vult: & quod vult, meminit & intelligit.

Memoria.

Memoria eſt vnitatis, & primi principij ſpecimen: vnitatis verò authoritas, & primi principij dignitas patri tribuitur: propterea rectè hominis memoria, patris prę ſe fert imaginem. nam quemadmodum memoria principum eſt intelligentiæ, in cognoſcendo, & voluntatis in amando, principium ſine principio intellectuali, ita pater in diuinis eſt principium ſine principio, à quo fluit omne poſſe, & omne eſſe.

Intellectus.

Intellectus autem veritatis & claritatis ſimulachrum prætendit: nam proprium intellectus obiectum eſt veritas, ideoque aptiſſimè filij Dei ſimilitudinem prętendit: filius enim in diuinis eſt veritas, & claritas: nam veritas promiſſionum antiquarum, & vitæ præſentis, & futuræ, per Ieſum Chriſtum facta eſt. ab hac prima veritate, procedit omnis veritas: denique ipſe illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Voluntas.

Porrò, voluntas eſt bonitatis, & charitatis, ſiue amoris domicilium: voluntas enim non fertur, niſi in bonum, aut verum, aut apparens: amor verò eſt voluntatis pabulum, & nutrimentum. Quare congruentiſſima ratione, Spiritui Sancto attribuitur, qui eſt amor & bonitas: à quo profecto amore, amor iuſtitiæ & bonitatis emanat in vniuerſam prorſus creaturam. Non abs re ergo, anima rationalis eſt imago Dei, cum ſuarum virtute potentiarum, ordine, diſtinctione, atque origine viuaciſſimè, atque efficaciſſimè exprimet illius ſacroſanctæ indiuiduæ Trinitatis ſecretum, ſanctumque myſterium.

Imago in cognitione.

Cæterum Auguſt. in lib. de ſpiritu & anima, hanc ponit inter imaginem & ſimilitudinem differentiam:

Similitudo in dilectione.

Spiritus, inquit, dicitur factus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, in quo cognitio veritatis eſt, & amor virtutis: imago ſiquidem in cognitione eſt, ſimilitudo autem in dilectione: ſiquidem imago ſita eſt in potentia cognoſcendi, & eſt in cognitiua, ſimilitudo autem in potentia diligendi, & eſt in affectiua.

Anima imago Dei.

Memoria & intelligentia cognitiuam obſeruant & tuentur; voluntas verò affectiuam: & is quidem potentiarum ordo in imagine ſitus eſt creationis, non recreationis, ſiue iuſtificationis, in quo planè duæ virtutes, nempe, ſpes, & charitas, affectiuam cuſtodiunt: quia nimirum iraſcibile & concupiſcibile temperant, & moderantur. vna verò, fides ſcilicet cognitiuam, quia reſpicit rationale; quamuis ſpes reformatrix iraſcibilis, memoriam conſequenter reformet, ſunt enim ambæ tenacitatis cupidæ. Ponitur quoque à Theologis triplex imago, creationis, recreationis, glorificationis.

Triplex imago.

Et de prima quidem dictum eſt, quòd ſit vnitas eſſentię, cum trium potentiarum diſtinctione & ordine: de ſecunda verò dicunt, in ſpe, fide, & charitate poſitam eſſe, cum vnitate gratiæ gratum facientis: tertiam autem conſiſtere aiunt in tribus dotibusglorioſis, nempe in ſecura tentione, in aperta viſione, & in perfecta fruitione.

Quadruplex imago.

Porrò, prima imago eſt creaturæ à Deo per creationem exeuntis: ſecunda eſt eiuſdem per iuſtificationem ad Deũ redeuntis: tertia eſt Deo per glorificationem fruentis. Inſuper, quædam imago dicitur abolita, veluti apparet in mente captis: quædam deformata ſeu obliterata, vtpotè in peccatoribus: quædam clara & lucida, nempe in iuſtis, & virtute præditis: quædam perfecta, veluti in angelis, & beatis ſpiritibus; imago ſiquidem intellectualem conſequitur natura. Quare, vbi perfectius inuenitur; ibi magis ſplendet diuinæ ſimilitudinis radius. ſed in angelo ſubtilior, dignior, atque perfectior, quàm in homine, intellectualis inuenitur, natura, puta, quia ſunt aſtra matutina, lucida ſpecula, menteſque puriſſimæ: homo autem aſtrum veſpertinum, ſpeculum ænigmaticum, mens peccatorum concretione labefactata: magis ergo in angelò, quam in homine nitet diuinæ imaginis ſpecimen & pulchritudo.

Imago in angelis.

Tu ſignaculum ſimilitudinis, inquit Ezechiel 28. in quo ſubtilior natura oſtenditur. Verùm, ſi quaſdam in homine peculiares ſpectes conditiones: angelo videbitur in hoc prę ferendus, vtpotè, qui perfectiùs diuinę imaginis præ ſe fert rationem: ex parte enim filius gignitur, & homo ex homine, non autem angelus ex angelo: Deus prętereà in toto vniuerſo dominatur, & homo perfectus omnium inferiorum eſt inſtitutus, quia omnia ſubiecisti ſub pedibus eius: Deus eſt ſimpliciter omnium finis, & homo quodammodo eſt omnium finis: Deus eſt totus in qualibet parte vniuerſi; & homo, id eſt, anima, quæ eſt verus homo, eſt in qualibet parte corporis.

Quomodo in homine ſit maior ratio imaginis.

Animæ dignitas.

Magna igitur animæ rationalis dignitas: imprimis, quia facta eſt ad imaginem beatiſſimæ Trinitatis, vt memoria Deum recoleret, intellectu cognoſceret, voluntate diligeret: deinde à ſummo artifice & mundi parente, condita eſt immortalis ſubſtantia, incorruptibilis, duratione interminabilis, vita perpetua; imago enim æternitatis non eſſet, ſi durationis aut mortis termino claudi poſſet: tertiò, tanta pollet ſimplicitatis & innocentiæ virtute; vt nulli fas ſit ſecreta illius ingredi cubiculi, niſi ſoli architecto, & omnino opifici Deo: poſtremò, ad Deum appetendum creata eſt, ita quod quicquid infrà Deum appetit, minus illi eſt, & iure ei non ſufficit, quicquid Deus non eſt.

Saluſt.

Rectè ergo dictum eſt ab illo ſapiente, quòd omnis noſtra vis in animo & corpore ſita eſt, atque alterum nobis cum diis, alterum verò cum beluis nobis commune eſſe. vndè rectiùs eſt, ingenij, quàm virium opibus, gloriam quærere: munus enim animi, humanique ingenij, eſt vti ratione; qua nihil eſt, non dicam in homine, ſed in omni cœlo atque terra diuiniùs.

Cic. 3. Tuſc.

Claud. 4. hō. Conſ.

Laus animæ.

Hac præſtat homo cæteris animantibus, & cum diis cognationem habet: hæc ſumma animi dignitas, quæ domina eſt omnium & regina, quæ ritè nominatur ſapientia: hanc alta capitis fundauit in arce, mandatricem operum, proſpectúramque labori. O felix imago, diuinum ſimulacrum, Deifica ſimilitudo! O ter quaterque beatus animus: ſigillum ſummi regis: vexillifer ſanctæ Trinitatis: figura non fuco, ſed veritate depicta, in quæ licet ſacroſanctæ Trinitatis incomprehenſibilem imaginem conſpicere! O felix, inquã, anima, quam Dei pietas reſpicit: humilitas ſubijcit: potentia reducit: obedientia conducit: perſeuerantia perducit:

Anima imago Dei. deuotio introducit: charitas vnit. Hæc pro ſole intellectum habet: pro luna voluntatem: pro aſtro virtutes. Hæc eſt inſignita Dei imagine: decorata ſimilitudine: deſponſata in fide: dotata in ſpiritu: redempta ſanguine: depurata cum angelis: capax beatitudinis: hæres bonitatis: *Encomia animæ.* denique rationis particeps. Hæc eſt anima, dum viuificat corpus: dum vult animus: dum ſcit mens: dum recolit memoria: dum rectum iudicat ratio: dum ſpirat ſpiritus: dum aliquid ſentit ſenſus. Qui ergo miraris, ô homo ſyderum altitudines: maris profunditatem: terrę longitudines: animantium varietates: plantarum viuacitates: lapidum virtutes: hominum ingenia; animi tui abyſſum intra, & ibi multa mirare ſi potes. Hæc eſt illa muſices magiſtra, quæ *Muſices diſſimilitudo.* in hoc corpore, tanquam in fidibus muſicis, cum ſummis, vt ita dicam, digitis, velut neruorum ſonos, ita pulſat carnis paſſiones; vt conſonum reddat morum, atq; virtutum conſentientem concentum. *Anima* enim, vt dicit Plato in Timeo, *eſt media rerum, & ex omnibus quodammodo componitur, atque omnibus ſimilis fit, & concorditer cuncta deuincit*: propterea concordię muſicæ comparatur: muſica enim, fit in elemento medio per motum orbicularem, ad aures perueniens; ex quo animæ conuenit, quæ media rerum eſt, ac in circuitum reuoluitur. Hęc eſt oculus hominis: quod enim eſt oculo ſenſibile lumen, hoc eſt animę Deus, verbum. Oculus, ſi lux non adſit, viſu vti non poterit; ſic anima, non illuminata, intelligere non poteſt. Plato in conui-*Oculus animæ.*uio: *Anima*, inquit, *lumen habet geminum: naturale alterum, ſiue ingeneratum: diuinum alterum, & infuſum; quibus vna coniunctis, ceu duabus alis, in ſublimem poteſt volare regionem.* Hęc eſt *Templum.* templum domini, in quo ſunt Cherubim obumbrantia, & thronus Salomonis: quia anima iuſti, ſedes eſt ſapientię. *Aurum.* Hęc eſt aurum electum, & probatum: aurum terrę defoſſum, & nominis admittit dignitatem, & ſplendoris claritatem. cùm verò ab humo ſeparatur, aurum quidem dicitur; *Caro.* ſed non probatum. ſi autem per ignem excoctum fuerit, & *Spiritus.* purgatum; tunc auri ſplendorem, & ornatus ſui accipit dignitatem: ita & anima inter humum & ignem, id eſt, inter carnem ſpiritumq; conſiſtens, quando carnis adhęret affectibus, caro dicitur; quando verò ſpiritus ſeſe ſubdidit ſenſibus, ſpiritus appellatur: quòd ſi propriò ſe crediderit cogitatui, aurum ſordidum efficitur; in quodam enim meditulio poſita eſt, vt omnia fieri poſſit, ſi velit. O igitur pręclarã, ſanctamq; imaginẽ: ſponſam veritatis: tabernaculũ ſummi regis: thalamum Trinitatis: tabernaculum Dei: muſices magiſtram! ô, inquam, optimam muſices conſonantiam: oculum luce candentem: templum ſpiritusſancti: cælum ſyderibus plenum: aurum ex Ophir veniens: denique, vt vno verbo complectar omnia, diuinarum atque humanarum rerum ſacrarium. Eſt ergo anima imago Dei.

CAP. III.

De animæ potentiis.

QVONIAM quidem viſum eſt, tum hîc tum etiam circa principium ſecundi Pymandri animam rationalem conditam eſſe ad imaginẽ Dei, eamq; in ordine & origine potentiarum animæ poſitam eſſe; hac de cauſa ritè nobis de animæ potentijs erit diſputandum: tametſi, cùm de imagine Trinitatis in ſecundo Pymandri ageretur, dixerim nonnulla, quæ ad huiuſmodi negotium ſpectant; quòd ſcilicet non ſint animæ accidentia, & quomodo ab ipſa anima diſſentiant, & diſcrepent. Deinceps ergo ex profeſſo, de hac re non paruæ vtilitatis, ac minimæ ſpeculationis, pro virili verba faciamus: eſt. n. locus ampliſſimus ad dicẽdũ, & ad docẽdum ei, qui prõpto animo erudiri deſiderat. In tertio Pymandri, de potentia & actu, lõgo ſermone diſputatũ eſt; veruntamẽ, quæ ad animæ potentias nunc ſpectent, diſtinctiùs eloquamur. Pro huius negotij clariori intellectu habẽdo, illud venit in mentem, quod à Dionyſio *Tria in omni creato.* in libr. de cęleſti Hierarchia pręclare ſcriptum eſt: in omni ſcilicet creato, tria inueniri, nempè ſubſtantiam ſiue eſſentiam, virtutem, & operationem; in quibus planè indiuiduę ſanctæ Trinitatis ſplendet imago: nam ſubſtantia patris, virtus verò filij, operatio autem ſpiritusſancti ſimilitudinem gerunt. Operatio pręterea in trinario conſiſtit; nempe principio, medio, & fine. Hoc idem 1. cęli philoſ. innuere *Anima imago Dei.* videtur: *Omnia*, inquit, *ſupra tria ponimus; nempè eſſe, poſſe, & agere*; ſiue eſſentiam, potentiam, & actionem. Ponuntur & à Theologis alij ternarij, de quibus in ſecundo Pymandri diſputaui; vnitas, ſcilicet, veritas, & bonitas: item, modus, ſpecies, & ordo, vel mẽſura, numerus & pondus: quę omnia ad diuinas illas perſonas aptiſſimè reuceruntur, de quibus modò non eſt dicendum per ſingula. Quoniam autem anima intellectiua eſt creatura, & quidẽ nobiliſſima, vtpotè ſummi regis imago, & diuinum ſimulacrum; *Auguſt.* rectè cum ſuarum ternario potentiarum, parẽtis ſui geſtat imaginem: Deus namque, pro ſuæ bonitatis abundantia, pro captu cuiuſque, vniuerſas prorſus replens creaturas, diuiniori quodã modo virtutibus animã repleuit humanã, quò agiliùs atq; paratiùs ad operandũ atq; agendũ prodiret. nam cùm nihil, Deo duntaxat excepto, per ſuam agat, & operetur eſſentiam, ſed virtute ſiue potentia, de ipſius ſubſtãtia immediatè manante, ritæ animæ ingeneratæ ſunt potentiæ, quarum adminiculo in exercendis; complendiſque actionibus vteretur; hinc eſt, quòd potentia primum & immediatum nominat operationis principium, *Quid potentia.* poteſtatem, & virtutem, ſubſtantiæ creatæ; quam, veluti inſtrumento, anima prodit foras ad operandum: anima enim reminiſcitur; ſed per memoriam: cognoſcit per intel-*Philo 2. cœli*lectum: diligit verò per voluntatem, ſic dicitur videre. per potentiam viſiuam, audire per auditiuam, nutrire per nutritiuam. Sanè, quædam res ſunt infimæ fecis, in rerum ordine, infimum locum obtinentes. Et hæ quidem, paucis atque paruis motibus, paruam certè perfectionem aſſequuntur; veluti, qui paucis remedijs, modica fruuntur ſanitate. aliæ verò multis motibus, multam ſibi comparant vitæ felicitatem; veluti ſunt hi, qui multis laboribus, multam poſſident ſanitatem. Et hic gradus ſecundus, maioris eſt dignitatis & virtutis. Aliæ res; hoc eſt, tertius gradus, *Quatuor* rerum paucis, perfectam retinet ſanitatem. Poſtremus *gradus.* gradus, abſque alio auxillo, ſine remedio, perfectam ſanitatẽ poſſidet. Itaque, primi ſiue infimi ordinis entia, paucis 2. quidem, ſed imperfectam bonitatem participant: ideoque 3. quia paucas habent operationem virtutes, paucis potenti- 4.arum inſtrumentis vtuntur; vtpotè bruta animantia rationis expertia: ſecundi verò ordinis, eſt homo: tertii angelus, poſtremi autem Deus. Homo igitur, quoniam multis opus habet operationibus, vt ſuæ perfectionis gradum aſſequi queat; proptereà ab omnium ſatore Deo, inditæ illi ſunt multarum potentiarum ſpecies, atque genera: de quibus paulò pòſt erit mihi diſputandum. Itaque, potentia creaturæ arctata ſi eſſet ad vnum, eſſetque abſque po-*Quare datæ ſint potentiæ.*tentiarum multitudine; ex quarum collectione, mutuum adinuicem propagaretur miniſtrandi officium; profectò perfectum poſſe minimè haberet: nam, quemadmodum corporis membra, & ſenſuum miniſteria, ſeſe mutuo fouent, & tuentur obſequio; ita planè multitudo potentiarum adinuicem eſt ſolicita, vnaque alteri eſt auxilio, pro totius hominis adminiſtratione complenda. Animæ ergo intellectiuæ, eſt neceſſaria potentiarum multitudo. Sed deinceps dicamus, an animæ potentiæ fluant, & cauſentur *Potentiæ an ab anima cauſentur.* ab eſſentia animæ, vtrumne ſit anima cauſa efficiens, formalis, & finalis potentiarum, quæ ipſi attribuuntur? Ingerit enim menti humanę non paruam difficultatem, quodammodo à ſubſtantia ſimplici huiuſmodi ſubſtantiæ produci poſſint: à ſimplici ſiquidem multitudo aliqua fluere non poteſt: fluens namque, & id quod fluit, eodem in ſubiecto eſſe nequeunt: proinde Auerroes ait huiuſmodi potentias ab agente produci: *Agens*, inquit, *quantum dat de* 8. *Phyſ.* *forma, tantum dat formæ accidentibus.* Verùmtamen non ignorare oportet, potẽtias animę, qualitates innuere interdum, quæ animæ vnionem ad diuerſas corporis partes conſequuntur; veluti ſunt complexiones membrorum, quæ corporis & animæ vnionem ſequuntur; nonnunquam verò aptitudines oſtendere, ita, quòd per tales quidem potentias, anima aptitudinem habet, diuerſas operas producendi. Affectionum præterea aliæ ſubiecto inſunt, quatenus à ſuæ formæ principiis proficiſcuntur; veluti ſunt formæ principia, genus ſcilicet & differentia, quæ ſumuntur à forma.

Anima imago Dei. *Principia formæ.* à forma. aliæ verò inſunt ſubiecto, quatenus à principiis materiæ deſcendunt; vtpotè materię principia, nempè diſpoſitiones, complexiones, & qualitates materiales, quibus fit, vt materia ſit formæ ſubiectū. Inſuper, fluxus vnius ab altero, nō vno modo, ſed multis modis dicitur: cōmuniter propriè, & magis propriè. & cōmuniter quidē, quácūq; rei alicuius depēdentiā indicat, qua à ſua per ſe cauſa dependet: propriè verò, eſt vnius generatio partis poſt alteram: magis propriè autem, eſt motus localis humidi; veluti cùm dicitur mare fluere & refluere. Potentia itaque animæ fluunt ab anima, primo, non autem ſecundo, & tertio modo: etenim, omne quod motu locali mouetur, eſt corpus: ſed potentia animæ non eſt corpus; alioqui duo corpora in vno eodemque loco ſimul eſſent, quod eſt falſum. neque vt generatio vnius formæ partis poſt alteram? propterea, quòd naturalis animæ potentia, in quo primò eſt anima, tota ſimul in inſtanti; veluti virtus viſiua tota ſimul. Cum anima viſiua. His ita dilucidatis, dici poteſt: potentias complexionales, ſiue qualitates materiales, ex principiis materialibus rei animatæ fluere, nempè ex diuerſis organorum complexionibus, anima nihilominus mediate. Sed de his non eſt modò ſermo Quòd ſi potentias velis intelligere, aptitudinales qualitates; dubium eſſ non poteſt, quin principaliter fluant ex genere, & differentia, formę vtique principiis Cęterum licet potētiæ qualitatiuæ, ſeu materiales, ex animæ corporiſq; vnione animato inſint: aptitudinales verò, ſoli animę attribuuntur, atq; animę mediate animato inſunt: propterea, vt materia, in qua & ſubiectū, anima illarum principiū dicitur: quia in ipſa recipiuntur. Eſt etiam cauſa, vt finis, cuius gratia: potentiæ enim ſunt propter animæ operationes: operationes autem propter animam, quatenus ſcilicet anima diuino eſſe participat, Accidentia quoque ſunt gratia ſubiecti: qua ratione fit, vt alia ſit materia in qua, & finis, gratia cuius illæ datæ ſunt homini. Non eſt autem ſuarum potentiarum cauſa efficiens: propterea quod ſi animæ ſubſtantia per ſe, & immediatè, ſuam produceret potentiam: tunc proculdubio, vnum & idem, & ſecundùm idem, denique & eiuſdem actiuum eſſet, & receptiuum principiū: conſtat ſiquidem animam abſq; aliquo principali medio, ſuarum eſſe potentiarū immediatū principiū receptiuum. Quare, ſi principuum eſſet actiuum; ſimul eſſet actiuum & receptiuum, quod planè fieri non poteſt indiuiſibili exiſtente animæ eſſentia. neque illa ratio probatur, quæ dicit, pro diuerſarū reſpectu ſeu ordine virtutū, receptiui actiuiq; principij rationem, animā ſubire poſſe: nam huiuſmodi ab anima effectiuè procedunt, aut non ſi non: nec primę: ſi procedant: redit iterum difficultas rei intelligendæ: aut profectò proceſſus in infinitum in virtutibus inuenietur naturalibus animæ, vt vna alteram producat mediante altera, quod eſt abſurdum. neque eſt cauſa; vt forma perficiens: non enim poteſt eſſe forma perficiēs, niſi eius, quod, vt ſubiectum illius eſt & materia. ſed nullum accidens proprium, vel commune, reſpectu proprij ſubiecti, materia poteſt eſſe. vel ſubiectum: non ergo eſt cauſa, vt forma perficiens. neque vt forma declarans: eò, quòd eiuſmodi forma ad mentem Auerrois ſit definitio, quæ indicat eſſentiam definiti. Sed eſſentia & forma, ſecundùm Auerroem idem ſunt. Quoniam autem ſubiectum, ſeu differentia aut genus, in definitione à forma, ſeu à parte formæ non accipiuntur, inde fit, vt ſubiectum definitio dici non poſſit; tametſi, vti deferens definitionem accidentis, in definitione ponatur: igitur ſubiectum non eſt ſuorum accidentium perficiens, ſeu declarans forma. Secundùm hanc igitur ſententiam, anima eſt ſuarum cauſa potentiarum; vt materia in qua, & finis gratia cuius.

Principia materiæ. (margin)

Quomodo potentiæ fluunt ab anima. *6. Phyſ. 2.* (margin)

Vt materia. *Vt finis.* *Cauſa efficiens* *Vt forma perficiens.* *Declarans.* (margin)

CAP. IIII.

Argumenta contraria.

1. CONTRA prędicta, multorum fretus auxilio, ſic arguere tentabo. Quod dat animam, dat naturalem potentiam, mediante ipſa anima: ſic enim docet Commentator *Generans*, inquit, *quantum dat de forma, tantum largitur de accidentibus formam per ſe conſequentibus*; veluti generans formam

4. Cœli. 25 & 8. Phyſ. 32. 2. (margin)

ignis, leuitatem ſimul largitur, & ca[illegible]tatem, [illegible] ma eſt principium effectiuum ſuarum certè pote[illegible] Item. Communis propemodum eſt doctiſſimorum [illegible] tentia, ſubiectum propriorum quidem accidentium [illegible] ſam eſſe, & materialem, & efficientem ergo quod [illegible] Amplius, ſi ſubiectum ſit ſolum cauſa materialis, & non effectiua: erit ergo in potentia contradictionis, teſte philoſopho. 9. met: atque ita ſuis accidentibus poſſet denudari, quod eſt falſum: propria enim accidentia, à ſuo ſubiecto, non habent propriam ſubſiſtentiam diſcretam. Deſtrueretur pręterea demōſtratio, per modum cauſæ efficientis; quod peripatheticis minime placet; à quibus claré docetur, per omnia cauſarum genera demonſtrationem fieri poſſe Eſt etiam forma ſaltem declarant: propria enim accidentia definiuntur in abſtracto; ſubiectum verò in eorum definitione poſitum, cauſa eſt, vt definiantur in concreto, quod eſt formæ declarantis. *Verum* animaduerſione dignum eſt, quoddam efficiens ei, cuius eſt principium, eſſe quidem largiri; ſed per mediam operationem, inſtar ignis calefactionem, aquam calefacientis. Aliud verò. ad cuius poſitionem illico aliud ſequitur, & quidem naturaliter, ſiue actione media: quod quidem contingit, quando ab agente duo producuntur, ſed per primum ſecundum, inſtar mouentis, partes remotas per propinquas. Ex hac diſtinctione, facilè eſt halce ſententias conciliare adinuicem non enim primo, ſed ſecundo modo, ſui quidem proprij accidentis, cauſæ efficientis locum ſubiectum obtinet: generans enim non attingit proprium accidens geniti, niſi prius attigerit eſſentiam geniti: quæ profectò ſuaptè natura præcedit proprium accidens Sanè, ſi ſubiectum in proprium accidens vim non haberet cauſæ efficientis; nec ergo ei neceſſariò ineſſet, ſed contingenter; atque ita poſſet à ſubiecto abeſſe, quod naturæ ordo non patitur: neque accidentia propria perinde agerent, ac ſi eſſent ipſæmet primæ ſubſtantiales, niſi ab eiſdem producta fuiſſent. Quamobrem ſi intellexeris, nullum inde ſequetur abſurdum, vt idem ſit productiuum & receptiuum principium: non enim eſt efficientia propriè dicta, ſed reſultantia potius. Eſſet autem abſurdum non paruum, ſi iuxta primum ſenſum res ſe haberet: quippe, quia tunc idem eſſet in potentia, & actu. Itaque propriorum accidentium emanatio à ſubiecto, non fit per aliquam actionem ſiue motum medium, ſed per naturalem potiùs reſultationem ſeipſo enim & non alia media actione, à ſubiecto proprium accidens producitur; eadem quippe actione ſubiectū producitur ab agente. Ex hoc ſoluitur illa ratio de animæ indiuiſibilitate: anima enim componitur ex potentia & actu: proinde, ex vno eſt potentię productiua: ex altero autem eiuſdem receptiua. *Sed dices* fortaſſis, accidentium prædicamenta ſubſtantiæ attributa eſſe, non tanquam agenti, & fini, vt dicit Auer: *4. met. com: 2.* ſed potiùs, quia per eorum conſtituuntur ſubiectum. ſed Commentator de communibus, non autem de propriis ibi loquitur accidentibus, His ita dilucidatis, ad primum argumentum dico, illud poſſe intelligi hoc modo: generans priùs naturaliter generat formam: & mediante forma, propria accidentia, quod quidem nobis probatur. ſed ex hoc non ſequitur, vt forma ſit propriorum effectrix accidentium cauſa: etenim forma non eſt cauſa, ſed effectus medius, quo vtitur agens in productione accidentium; præſertim, cum quodam ordine, atque vnica productione, vtrumq; à generante in eſſe actuali producatur. *Sed ille* diceret, hoc verum eſſe, de vera efficientia, non autem de ea, quæ reſultantia nominatur. Auerroes præterea loquitur de accidentibus, quæ mediate aliqua potentia receptiua, realiter ſunt in ſubiecto, ſicuti ſunt modus ad vbi, ſed potētia animę nō recipitur in anima aliqua potentia mediate; alioqui in huiuſmodi potentijs procederetur in infinitum. 2. *Ad ſecundum.* non valet argumentum in ſubſtantiis ſimplicibus, quæ diuerſarum partium multitudine carent: quarum vna agant, altera verò recipiant. 3. *Ad tertium.* Anima reſpectu ſuarum potentiarum, & ſubiectum ſuorum accidentium, eſt potentia merè paſſiua: quia eſt ens ſimpliciter in actu, & ſecundùm quod in potentia, propterea non eſt in potentia contradictionis. *Arguit* præterea Auerroes in lib. de ſtructio-

Quod ſit cauſa efficiens. *Quomodo productiuum & receptiuum.* *Auer. 4. met. com. 2.* *Solutio.* *Ad primum argumentum* *Auer.* (margin)

[illegible]ſtructionum contra Algazelem, nullum ſubiectum ſu[illegible]rum eſſe accidentium cauſam propriorum effectiuam: quoniam, inquit, quicquid eſt per ſe cauſa alicuius; eſt etiam per ſe cauſa omnium, quæ illum effectum neceſſariò comitantur. Quare, ſi ſubiectum cauſa eſſet, cauſa propriæ formæ, eſſet etiam cauſa ſui: ſimiliter anima ſe habet ad ſuas potentias: proinde, neutrum illorum ſuorum eſt propriorum accidẽtium cauſa effectiua; ſiquidem effectrix cauſa propriorum accidentium, eſt etiam cauſa effectrix ipſius ſubiecti, cuius ſunt illa accidentia propria: agens enim quantum dat de forma, tantum dat de proprijs accidentibus: non enim largitur accidentia, niſi largiatur & ſubiectum; propterea, quòd eadem generatione generentur, & corruptione corrũpantur. *Ad quartum*. Quanquàm medium eſſet definitio ſubiecti; definitio nihilominus ſubiecti, cauſa eſſet formalis, non accidentis, quod demonſtratur, ſed ſubiecti de quo demonſtratur; ſiquidem definitio ſubiecti, aut forma eſt, aut ratio ſumpta à forma. atque ita eſt cauſa formalis ſubiecti, non quæſiti ſiue accidentis.

4.

Aliorum rationes. Porrò, qui volunt, animam eſſe ſubiecti, & propriorum accidentium cauſam effectricem, his rationibus nituntur: cùm ſit forma ſubſtantialis, eſt prima actualitas ſubiecti, & accidentium, quæ illud conſequuntur: quia primùm eſt cauſa in quolibet genere. ſed anima cauſat eſſe in actu in ſuo ſubiecto: igitur ipſa eſt cauſa effectiua & ſubiecti & propriorum accidentium. Ab anima ergo, veluti à principio effectiuo fluunt, tum ſubiectum ſiue compoſitum in actum, tum eius propria accidẽtia. Hæc quidem dicta ſint, quomodo potentiæ ab animæ eſſentia fluant & proficiſcantur.

CAP. V.

Potentiæ animæ, ſintnè realiter idem cum ipſa anima.

In ſecundo Pymandri, vbi de imagine Trinitatis ſermo fuit, de hac quæſtione diſputatum eſt; hac de cauſa paucis me abſoluam. *Potentia pro ſubiecto.* Inprimiſque illud annotandum puto, quòd ſi potentia pro ſubiecto potente intellgatur; tunc anima eſt eſſentialiter ſua potentia, id eſt ſubiectum, quod poteſt: illud enim quod eſt principale receptiuum actus, eſt vtique ſubiectum, quod poteſt. ſed anima eſt principale actus receptiuum ſiue productiuum, compoſitum namque non recipit, aut efficit animæ operationes, niſi anima mediante. Quod ſi volueris intelligere, potentiam pro immediato operationis principio actiuo, ſed paſſiuo; tunc planè (ad aliquorum mentem) potentia eſſentialiter ab anima dirimitur ſeu diſtinguitur. quæcunque enim in diuerſis poſita ſunt prædicamentis, diſtinguuntur eſſentialiter. 1. *poſt.* & 12. *met.* ſed anima & potentia naturalis. quæ eſt immediatum principium naturalis operationis, ſunt huiuſmodi? anima enim eſt in genere ſubſtantiæ, potentia autem naturalis in ſecunda ſpecie qualitatis: eſſentialiter ergo diſtinguuntur. Sanè, ſi potentiæ animæ eædem eſſentialiter eſſent cum ipſa anima; profectò eſſent eædem inter ſe: nam quę vni & eidem numero ſunt eſſentialiter eadem: inter ſe ſimiliter ſe habent. ſed conſequens eſt abſurdum omninò, nempè, quòd memoratiua potentia ſit intellectiua, & viſiua, & olfactiua: ergo quod priùs. Vna præterea potentia nobilitate alteri non antecelleret: anima enim non eſt ſeipſa nobilior. Atqui inter potentias eſt nobilitatis & excellentiæ delectus. Adde, quòd anima, & eius actus ſiue operationes, ſint res multùm diuerſæ; anima quippe eſt ſubſtantia, operatio verò accidens; illa indiuiſibilis, hæc autem diuiſibilis, ſed naturæ ordo non tendit ad multum longèque diſſimile: quare non videtur fieri poſſe, vt potentia, quæ eſt immediatum principium operationis actiuum, ſiue paſſiuũ, eſſentialiter ſit idem cum ipſa anima.

1.

2.

3.

4.

Forma accidentalis immediatius agit, quàm forma ſubſtantialis. Sed *dices*, animam per ſe ſine aliquo principio immediato, ſuas operationes agere: nam ſi id prçſtat forma accidentalis, veluti calor, qui eſt immediatum calefactoinis principium; quanto magis anima, quæ eſt forma ſubſtantialis præſtantior, & nobilor? Nam ſi minus videtur ineſſe & ineſt; & maius, magis. *Dici* poteſt, quòd in iſtis inferioribus immediatum operationis principium ad cauſam ſpectet inſtrumentalem, vel organicam: hinc eſt, quòd in artificum operibus conficiendis, immediatum operationis principium, eſt inſtrumentum; ars verò principium remotum. Cùm igitur forma ſubſtantialis ſit cauſa principalis, quia natura eſt principium motus primum per ſe, id eſt, principaliter; non eſt neceſſe, vt ſit immediatum operationis principium, Secus autem eſt de forma accidentali, quæ non eſt principale, ſed organicum principium: ideoq; abſque aliqua virtute mediante, eſt principium operationis immediatum. nam ſi ageret aliqua virtute media; aut illa virtus eſt ſubſtantia, & ita eſſet immediatum principium; aut accidens, & ita habetur propoſitum. *Potentiæ quomodo differunt ab anima.* In iſtis ergo materialibus forma ſubſtantialis, non eſt immediatum principium actionis, vel paſſionis Adde ad propoſitiuũ quæſitum quòd ſi potentia eſſentialiter non ſeparetur ab animæ eſſentia, anima ſemper ageret: quod enim agit per eſſentiam, ſemper agit. ſed anima non ſemper agit: igitur potentia non eadem cum eius eſſentia. Item, in omni ente creato, eſſe & poſſe diſtinguuntur, vt iam dictum eſt. ſed anima eſt ens nouum creatum: eius ergo potentia eſſentialiter differt à ſua eſſentia. Verum, ſi potentiæ animæ ſunt eius aptitudines, modò aptitudo realiter à ſuo ſubiecto non ſeparetur: proinde, pro vtriuſque conciliatione opinionis dici poteſt, potentias ab animæ eſſentia differre; non re quidem exiſtentiæ, hoc eſt, quòd in proprijs exiſtentijs ſeorſim exiſtant; ſed re eſſentiæ hoc eſt, quòd in diuerſis ſint prædicamentis, aut quòd non in eodẽ prædicamento formaliter collocentur. Itaque, intellectus, & voluntas, re exiſtentiæ, ab anima nequaquam ſeparari poſſunt: ſed benè re prçdicamenti; ſunt enim in prædicamento qualitatis: ſeu rationis: anima autem in prædicamento ſubſtantiæ. Hac diſtinctione poſita, *ſoluitur* primum argumentum: verum enim eſt de re eſſentiæ, non autem de re exiſtentiæ. Secundum quoque verum eſt de agente totali: anima autem non eſt agens totale, ſed pars agentis totalis, compoſiti ſcilicet, quod agit per ſe, & totaliter. Eadem facilitate ſolui poſſunt & reliqua.

5.

9.

Re exiſtentia

Soluuntur argumenta.

CAP. VI.

Potentiæ diſtinguuntur per actus, & obiecta.

Senſitiuum, & opinatiuum ſunt diuerſa ratione, id eſt, diuerſa definitione; ſiquidem ſentire, ab ipſo opinari, alterum eſt. *Ariſt. 2. de anima 22.* Sanè animæ potentiæ per proprios, & propinquos fines diſtinguuntur. ſed actus potentiarum animæ, ſunt earum fines proprij, & propinqui; veluti eſt videre ipſius viſus, & audire auditus, & intelligere intellectus; ſic enim docet philoſophus *de ſomno, & vigilia*: quod ſentire & ſapere ſit omnibus finis: & 9. *met.* 16. Actus vniuerſaliter eſt finis potentiæ ordinatæ ad ipſum actum: potentiæ ergo animæ per actus diſtinguuntur. Verùmtamen pro huius quæſtionis clariori intellectu, non eſt ſilentio tegenda Auicennæ doctrina, quæ in 6. *de naturalibus* ab eo poſita eſt: quinque enim modis in actibus animæ diuerſitas inueniri poteſt. *Auicenna. Diuerſitas actuum.* Vno quidem modo, ſecundùm fortitudinem, & debilitatem; veluti eſt, opinari, & credere. Alio modo, ſecundùm velocitatem, & tarditatem; vt currere, & moueri. & his quidem modis actuum diuerſitas, nõ opus habet potentiarum diuerſitate; alioquin tot eſſent animæ potentiæ, quot in actibus inueniuntur gradus fortitudinis, debilitatis, velocitatis, & tarditatis. Tertius autẽ modus, eſt ſecundùm habitum & priuationem; vt quieſcere, & moueri. Quartus verò, ſecundum comparationem ad contraria eiuſdem generis; vt ſentire [illegible]bum, & nigrum. & de his quoque duobus modis ſimile eſt iudicium: eiuſdem enim potentiæ eſt comparari, ſiue comparatio ad vtrunque oppoſitorum. Porrò, quintus modus, ad actus pertinet diuerſorum generum, vti eſt apprehendere, mouere, & ſentire; & in hoc quidem modo, actuum diuerſitas potentiarum denotat diuerſitatem: proinde actus genere diuerſi ſunt, qui obiecti rationem diſſentiunt. Deinde, non ignorare oportet, potentiarum diuerſitatem intelligi poſſe bifariam; nempè quoad notitiam, quam de ipſis

1.

2.

3.

4.

5.

ipſis habemus; ſiue quoad eſſe, quod in ſe ipſis habent. Item, & quando ſunt actibus informatæ, & quando actibus carent. Itaque potentiarum diſtinctio à nobis cognoſcitur per actuum diſtinctionem: ita, vt quoad cognoſci, ſint nobis prius nota obiecta; deinde actus; poſtremò autem potẽtiæ: quoad verò ad eſſe, contrario modo ſe habẽt. Ex hoc ergo modo dicendi, potẽtiæ nõ diſtinguuntur per actus, & obiecta à priori, ſed poſteriori; ſiquidẽ obiecta, & actus magis cadunt ſub ſenſu, atq; ita per notiora, cognita nobis fiũt minus nota. Reuera, quilibet effectus proprius eſt aptus; vt non ſolũ ſuæ cauſæ exiſtentiam verumetiã & proprietatem notificet; alioquin proprij effectus nomine poſſet priuari. ſed actus eſt proprius potentię effectus: ad ſe ergo ſpectat, ſiue illius eſt naturæ, ſuã cauſam notam reddere. Potẽtiæ præterea actibus coniunctæ, actus diſtinguunt, vt fines: aliqua enim ordinata ad diſtinctos fines, per ipſos quoque fines diſtinguuntur. ſed potentiæ exiſtentes ſub actibns, ad eos, vt ad fines, à quibus ſunt perfectionem accepturæ, ordinantur. quando ergo ſunt actibus coniunctæ; vt fines actus diſtinguunt. Eſt & alius modus dicendi, potentias ſcilicet, & ex natura ſua per actus diſtingui: nõ quòd actus ſint principia diſtinctiua eſſentialia; ſed ob id potius, quòd ab actibus huiuſmodi principia ſumuntur; quò diſcernerentur ab ente abſoluto, cui ineſt intrinſecum eſſentiale, & diſtinctiuum principiũ. quoniã ergo concipi nequit potẽtia, niſi conceptu relatiuo; propterea quòd ordinatur ad alterum, ad actum ſcilicet? propterea licet ſuum formale, & diſtinctiuũ principium ſit intrinſecum, & à priori; ſumitur tamen ab extrinſeco, vt dictum eſt, in quo differt ab ente abſoluto, cuius eſſe formale accipitur ab intrinſeco; ſicut rationale in homine eſt diſtinctiuũ intrinſecũ, à forma ſua, ſiue ab intrinſeco ſumptũ. Itaq; potẽtia, quatenus eſt potẽtia, ordinatur ad actũ propterea potẽtiæ ratio ab actu accipitur & pro actus diuerſitate, redditur diuerſa. actus verò diuerſitas, dependet à diuerſitate obiecti: omnis ſiquidẽ actio, paſſiuæ eſt, vel actiuæ potentiæ. obiectum verò ſe habet ad actum potentiæ paſſiuæ, ſicut principium, & cauſa mouens: color enim, in quantum mouet viſum, eſt vtique viſionis principium; ad actum verò actiuæ potentiæ, ſe habet, vt terminus & finis; veluti quantum perfectum quia eſt terminus, & finis augmentatiuæ virtutis, illius dicitur obiectum. Porrò, ex principio, ſeu ex fine actio ſibi ſpeciem comparat. Rectè ergo dicitur, potentiarum diuerſitatem, tum actuum, tum etiam obiectorum diuerſitatem comitari: nõ autẽ, quæcunq; obiectorum diuerſitas, diuerſificat animæ potẽtias; ſed ea tantùm, ad quam per ſe potentia reſpicit; ſicut ſenſus reſpicit paſſibilem qualitatem, quæ per ſe diuiditur, in colorem, ſonum, & ſimilia: ideoque alia eſt potentia ſenſitiua coloris, alia verò ſoni. Accidit autem illi paſſibili qualitati, muſicum eſſe, ſeu quicquam huiuſmodi talium. Potentiæ ergo animæ penes proprias differentias diſtinguuntur actuũ, atq; obiectorum. Reliquus eſt tertius modus dicendi, extrema concilians in vnum; aſſerens potentias materialiter quidem à priori, formaliter verò à poſteriori diſtingui: hoc eſt quatenus ſunt qualitates abſolutæ; per principium intrinſecum, & à priori: quatenus verò habitudinem, & reſpectum habent ad actus, & actus ad obiecta; per extrinſecum, & à poſteriori diſtinguuntur. ſiquidem diſtinctio eſt ad aliud ſecundùm ſe, propterea dicit reſpectum: nam idem, & diſtinctum ſunt in eodem reſpectu diuerſorum. Quomodo ergo potentiæ diſtinguantur per actus, & actus per obiecta, breuiter dixi.

Potentiæ distinguuntur per actus. *Cognoſcitur per actus distinctos.* *1. phyſ. 2. 1. poſt.* *Diſtinguunt vt fines.* *Potentia ſpecificè diſtinguuntur per actus.* *Tertius modus.* *Diſtinctio quid.*

CAP. VII.

Argumenta contraria.

1. ARGVET aliquis *contra* ſuperius dicta, hoc modo: potentiæ eſſentialiter, & ſpecificè, diſtinguuntur, iuxta ſecundum modum dicendi: igitur non diſtinguuntur per actus & obiecta: illa enim diſtinctio obiectorum non eſt realis; ſiquidem bonum, & verum non diſtinguuntur realiter in ente. Erit ergo diſtinctio rationis, quæ mi-
2. nor eſt diſtinctione ſpecifica: ideoque non poteſt eſſe cauſa diſtinctionis intrinſecæ. Amplius, eiuſdẽ ſpeciei potentiæ, nõ eſſent actus diuerſi ſecundùm ſpeciem: diuerſitas enim actuum, diuerſitatem potẽtiarum [illegible] denotat; ſi potentiæ per actus diſtinguantur. [illegible] rium, ſenſus, viſus, palàm oſtendit: vna enim cum, [illegible] mæ potentia ſecundùm ſpeciem ſpecialiſſimam; [illegible] hilominus parit ſpecie diſtinctos, vt pote videre album, & videre nigrum: non ergo per actus potentię diſtinguuntur. Adde quod id, quod eſt principium diſtiguendi, ſit etiam principium eſſendi. ſed actus non ſunt principium eſſendi: alioquin ipſis recedentibus, pariter & potentiæ recederent, quod eſt falſum: multoties enim anima non habet actus extrinſecos, & intrinſecos, habet tamen potentias.
3. Item, ſi diſtinguerentur per actus, diſtinguerentur etiam per obiecta, quod eſt falſum: vna enim ſecundùm ſpeciem potentia poteſt eſſe diuerſorum obiectorum ſecundùm ſpeciem, ſicut dictum de viſu albi, & nigri. *Conſeq.* verò patet: actus enim per obiecta diſtinguuntur. Reuera contraria ſunt, quæ maximè diſtant. ſed ſi potentiæ pro obiectorum diuerſitate diſtinguerentur, profectò eadem eſſe contrariorum potentia, quod in omnibus propemodum falſum eſſe cognoſcitur; ſiquidem eadem eſt potentia viſiua
4. nigri & albi; & guſtus idem dulcis, & amari. Amplius, idem obiectum ad diuerſas quidem potentias nequaquam pertineret, ſi potentiarum differentia, ex obiectorum differentia ſumeretur. atqui idem obiectum cognoſcitiua cognoſcit, & appetitiua appetit potentia: ergo quod prius. Ad hęc accedit, quòd cauſa per ſe, vbicunque fuerit, idem ſemper cauſat. ſed diuerſa obiecta, quæ ad diuerſas ſpectãt potentias ad aliquam vnam etiam ſpectant potentiam: nã ſonus, & color, licet ad viſum, & auditum ſpectent, diuerſas vtique potentias; ad ſenſus nihilominus communis potentiam pertinent: ex obiectorum ergo differentia non pendet potentiarum diſtinctio. Iterùm, res quæ ad perfe-
5. ctiones tendunt, per ſuas perfectiones diſtinguuntur. ſed potentiarum perfectiones, ſunt habitus generati, ſiue infuſi, quibus potentiæ aptius, & fortius agunt non ergo per actus, ſed per habitus potentiæ diſtinguuntur. Nihil præterea determinatur ad ſpeciem per rem poſteriorem, & extrinſecam. ſed actus eſt poſterior potentia, & obiectum eſt res extrinſeca: ergo quod prius; alioquin colore non exiſtente, potentia viſiua non diſtingueretur ab auditiua. denique intellectus poſſibilis, & agens ſunt diuerſæ potentiæ & idem eſt eorum obiectum. Hæc ergo, & ſimilia dici poſſunt, ab arguente in hoc negotio.

CAP. VIII

Soluuntur Argumenta.

AD *primum* dico in potentijs ſubordinatis, cuiuſmodi eſt appetitiua, quæ ſubordinatur cognoſcitiuæ, diſtinctionem realem inchoari quidem à diſtinctione obie- 1.
ctorum: verũ, quia complere nequeunt diſtinctionẽ realẽ; propterea illam compleri ordine naturæ, qui inter has potentias inuenitur. nam ſicut actus ſupponit actum; ita planè potentia appetitiua ſupponit cognoſcitiuam. quoniam verò nihil ſeipsũ ſupponit; alioquin eſſet poſterius, & prius ſeipſo: propterea ex tali ordine inter potentias, diſtinctio completur realis, quæ initium ſumpſit ex diſtinctione rationis obiectorum. *Ad ſecundum*, vnius potentiæ ſunt 2.
actus diuerſi, quo ad ſpectat ad primaria obiecta: ſecus verò res ſe habet, ſi ad alia referantur, quæ ſecundaria obiecta nominantur. cùm enim videre, ſit actus viſus reſpectu ſui primi obiecti, ſcilicet viſibilis, & audire audibilis, hinc eſt, quòd viſus ab auditu, pro viſionis & auditionis diuerſitate diſtinguitur. Cùm autem viſio albedinis, & viſio nigredinis ad primum non ſpectent obiectum, ſed ad eorum potius habitudinem, quæ ſub primo obiecto continentur; hac de cauſa, reſpectu albi & nigri, diuerſi viſus, ſeu videndi actus, minimè diſtinguuntur. Ex hoc ſoluitur confirmatio: actus enim non ſunt ſimpliciter principium eſſendi, ſed informandi potius, ſeu manifeſtandi potentiarum diuerſitatem. *Ad tertium* dictum eſt, potentias per obiecta 3.
primaria diſtingui, non per obiecta ſecundario, & communia, qualia ſunt album, & nigrum, reſpectu viſus; continentur enim ſub viſibili, quod eſt primarium obiectum. Quod ſi dixeris, viſibile, & audibile cõtineri ſub ſenſibili,

atq;

Potentiæ diſtinguuntur per actus.

atque ita obiecta eſſe ſecundaria; non eſt ſimile: album enim, & nigrum, ſunt ſpecies ſpecialiſſimæ; propterea ſub eis non cadit ſenſus diuerſus. audibile, vero & viſibile, ſunt genera diuerſa, ex quibus vnumquodque plures ſub ſe ſpecies habere poteſt: ideoque nata ſunt diuerſificare ſenſum ſecundum ſpeciem. *Ad Confir.* dico, animæ potentiam propriam contrarij rationem per ſe non reſpicere; ſed communem potius contrariorum rationem; ſicut viſus non reſpicit rationem albi, ſed coloris: in cauſa autem eſt, quia vnum contrariorum eſt quodammodo ratio alterius; propterea quod ſe habeant ſicut perfectum, & imperfectum.

4. Ad quartum, Id quod eſt ſubiecto idem, poteſt eſſe diuerſum ſecundùm rationem: hinc eſt, quòd ad diuerſas poteſt pertinere animæ potentias. Sed *dices*, ens reale non cauſari ab ente rationis; quoniam effectus non eſt perfectior cauſa finali, & effectiua: minor quoque diſtinctio, non eſt ſufficiens cauſa maioris: denique nullo ente rationis exiſtẽte, adhuc eſſent reales rerum diſtinctiones. *Reſp.* quòd ſi velimus propriè loqui; procul dubio, nulla cauſa effectiua, vt ratio cauſandi, poteſt eſſe propria cauſarum diſtinctio: diuerſitas enim non eſt forma actiua, tametſi interdum ſit neceſſaria cauſarum conditio; bene tamen reſpectu finis, poteſt eſſe ratio cauſandi.

Diſtinctio obiectorum qualis.

Verum tamẽ potentiarum diſtinctio, non ordinatur ad obiectorum diſtinctionem, vti ad finem; ſed potius, quoniam talis potentia, ad talem proprium finem ordinatur, & talis ad talem; qui quidem fines, cum ſint diuerſi, potentias exigunt neceſſariò diuerſas. Itaque ſermo eſt de diſtinctione virtuali & fundamentali, non autẽ de actuali. diximus enim, non ideo intellectum, & voluntatem realiter diſtingui, quia ens & bonum actualiter diſtinguantur: ſed potiùs diſtinctione formali virtualiter: non quidem per opus intellectus, ſed ex ipſa natura rei: quare diſtinctio obiectorum virtualis, non eſt ratio cauſandi; ſed conditio cauſæ diſtinctionis potentiarum: ex quo patet, quomodo ens reale non pendeat ab ente rationis.

5. *Ad* 5. Quemadmodum artificialia penes fines, & non penes accidentia diſtinguuntur; ita planè potentiæ penes obiecta, & non penes habitus; propterea, quòd habitus non ſint cauſa potentiarum effectiua, ſed diſpoſitiones potiùs ad obiecta; quò facilius, & expeditiùs ad ſuos fines mouere ſe poſſint. *Ad confir.* dico, actum poſteriorem eſſe potentia in eſſe, priorem verò in intentione, & ſecundùm rationem; ſicut finis agente. Itaque licet obiectum ſit extrinſecum; eſt nihilominus principium, & finis actionis: principio ſiquidem & fini proportionantur ea, quæ ſunt extrinſeca rei. Ad aliam *confir.* ſi remouerentur obiecta, quo ad eſſe actuale, habituale, ſiue aptitudinale ſimul; tunc neceſſe eſſet omninò, & potentias ſimiliter remoueri: ſi verò manſerit eſſe aptitudinale, manebit quoque & potentia: ſufficit ergo potentiæ huiuſmodi eſſe pro ſui eſſe conſeruando. *Ad vltimam.* confir. dico, idem intelligibile in actu ad intellectum quidem agentem comparari, vti ab eo in actu iam factum: ad intellectum verò poſſibilem, vt mouens ipſum: atque ita diuerſa ratione ad vtrunque comparari, cõſtat ſatis.

Potẽtia paſſiua & actiua animæ.

Cæterùm, pro clariori intellectu eorum, quæ dicta ſunt, non eſt prætereunda illa potentiarum diſtinctio; quòd ſcilicet aliquæ animæ potentiæ ſint paſſiuæ, aliquæ verò actiuæ; veluti ſunt potentiæ animæ vegetatiuæ: obiectum quippè illius potentiæ actiuæ, in genere cauſæ finalis ad potentiam comparatur: nam & potentia actiua in obiectum, ſicut in finem, & terminum ordinatur; vtpote potentia digeſtiua in cibum digerendum, ſicuti in eius finem. Aliæ verò ſunt potentiæ paſſiuæ, nempè ſenſitiuæ, & intellectiuæ: ſenſus enim eſt virtus paſſiua, ſimiliter & intellectus, authore philoſopho.

2. de an. & 3.

Quare, obiectum potentiæ paſſiuæ, vicem gerit cauſæ efficientis, dum illi rerum imprimit ſpecies: ſiquidem intellectus noſter, eſt pura potentia ex ſui natura, reſpectu intelligibilium: & in actum progreditur per ſpecien intelligibilẽ; ſicut materia prima in actum prodit per formam.

Potentiæ differunt per organa.

Eſt quoque notatu dignum, animæ potentias, nõ ſolùm diſtingui per actus, & obiecta; verùmetiam per organa, & materias: vitalis ſiquidẽ differentia naturalis, & animalis, per organa diſcernuntur: organum namq; naturalis virtutis, eſt epar, ſiue id, quod loco eius fungitur: vitalis verò, cor: animalis autẽ cerebrum. tres autẽ vires vegetatiuæ, ſecundũ materias diſtinguuntur: nutritiua enim operatur ſuper alimentum: augmentatiua ſuper quantum in alimento: generatiua verò ſuper reſiduum vtriuſque.

Potentiarum numerus.

Senſus autem diſtinguuntur ſecundum organa actus, & obiecta: potentiæ rationales per actus, & obiecta; ſed immediatius per actus, quàm per obiecta. Quomodo autem potentiæ diſtinguantur, dixi.

CAP. IX.

Potentiarum ordo.

POſtquàm viſum eſt, quonammodo potentiæ ab ipſa anima exeant, atque diſtinguantur: denique, quomodo per actus, & obiecta diſcerni, ſeu dijudicari poſſint; poſt hac, rationi conſentaneum eſſe iudico, vt de ordine potentiarum & numero, ſermo decurrat. Siquidem ſecundo de anima, partes animæ à philoſopho figuris comparantur; in quarum proportione, atque concinnitate componenda maximus cùm vigeat ordo artis; fieri non poteſt, vt in potentiarum animæ concinnitate ſeruanda, maximus non vigeat ordo naturæ: ab vno enim ad multa, ſine ordine progredi non poteſt. ſed anima vna eſt, eius verò potentiæ multæ: propterea ordo eſt ibi neceſſarius; vt multa referantur ad vnum, & conſeruentur ab vno.

Ordo in potẽtijs animæ.

Qualis ordo in potentijs.

Eſt autem in huiuſmodi potentijs ordo dependentiæ, & obiectorum. dependet enim vna potẽtia ab altera, idq; dupliciter: ordine quidem naturæ, perfecta imperfectis naturaliter priora exiſtunt: ordine autem generationis, & temporis; quatenus ex imperfecto ad perfectũ venitur. Porrò, primo ordine potentiæ intellectiuæ priores ſunt ſenſitiuis, ad quas ſe habent ad modum dirigentis, & imperantis: eodem quoque ordine ſenſitiuæ dominantur, & præcedunt nutritiuas, quæ ordine generationis priores ſunt ſenſitiuis, ſimiliter & ſenſitiuę intellectiuis.

Ordo naturæ.
Generationis.
Obiectorum.
Vna potentia ex alia.

Porrò, ordine obiectorum, viſus præcedit auditum, auditus verò olfactum; viſibile quippè priùs eſt naturaliter; eſt enim cum inferioribus, tum etiam ſuperioribus commune corporibus. ſonus verò audibilis fit in aëre, qui elementorum commixtionem naturaliter præcedit, quam conſequitur odor. Verùm, quemadmodum animæ eſſentia ſeſe habet ad ſuas potentias, vt principium actiuum, & finale, tum etiam vt principium ſuſceptiuum; ita quoque ſe habent potentiæ ad inuicem: nam intellectus reſpectu ſenſus, rationem habet actiui principij, & finalis; ſenſus namque eſt propter intellectum, & non è conuerſo: proinde ſenſus eſt quædam participatio intellectus: ſenſus autem locum tenet ſuſceptiui principij: quia imperfectiores potentiæ ſunt priores via generationis; priùs enim animal generatur, quã homo.

Numerus potentiarum.

Quoad verò ſpectat ad numerum potentiarum, operæpretium fuerit ſcire; quaſdam habere animam rationalem operationes, ſeu potentias proprias; quaſdam verò communes cum cæteris animantibus. Ex proprijs autem quædam mouent ad appetendum, & operandum, vtpotè voluntas: quædam verò ad intelligendum, & id quidem dupliciter: actiuè; & ſic eſt intellectus agens: paſſiue autem; & eſt intellectus poſſibilis: atque ita tria ſunt genera potentiarum animæ: voluntas, intellectus agens, & intellectus poſſibilis.

Rationales.

Ex communibus autem cum animantibus; ſenſu præditis ſi ſint potẽtiæ apprehenſiuæ, ſunt exteriores ſenſus, viſus, auditus, guſtus, olfactus, & tactus: interiores verò ſi ſint cognoſcitiui, eſt ſenſus communis, & phantaſia, ſub qua cõprehenditur cogitatiua humana, & æſtimatiua in brutis. ſi verò retineant formas ſenſatas, ſic eſt imaginatiua: ſi autem proprietates, ſeu intellectiones non ſenſatas, ſic eſt memoratiua, vel reminiſcentia, quæ non eſt alia à cognoſcitiua realiter, vt dicitur in libro de memoria, & reminiſcentia.

Senſitiuæ.

Animales.

Ex communibus verò omnibus alijs animalibus aliorũ viuentiũ, ſi fuerit potentia principalis; tunc tria habet genera nutritiuã, augmentatiuã, & generatiuã: ſi verò deſeruiens principali, ſic ſunt quatuor, attractiua, retentiua, digeſtiua, & expulſiua. Commentator addit in ſuo Colliget, diſtinctiuã virtutem, quæ ſeperat nutrimẽtum purum ab impuro: alij verò comprehendunt eã ſub digeſtiua; atq; ita huiuſmodi ſunt ſeptem genera; & nouẽ genera potentiarũ animæ ſenſitiuæ, cogitatiuæ, & apprehenſiuæ: ſi autẽ fuerint potentiæ motiuæ, aut eſt imperans motum, & ſic eſt appetitus ſenſitiuus: aut exequens motũ;

Motiua.

Potentiarũ numerus.

Vegetatiua.

& ſic eſt virtus motiua, quæ eſt infuſa in muſculis, & neruis. omnes ergo animæ potentiæ ſunt 22. Tres enim ſunt rationales 12. animæ ſenſitiuæ: ſcil. quinque ſenſus exteriores, ſenſus communis, imaginatiua, phantaſia, memoratiua, appetitus ſenſitiuus, & virtus motiua: & ſeptem animæ vegetatiuæ, nutritiua, augmentatiua, generatiua, attractiua, retentiua, digeſtiua, expulſiua. non ſunt ergo infinita potentiarum animæ genera. Vnde Ariſtotel. 2. *de anima* 27. ponit quinque potentias, tres animas, & quatuor gradus animæ: *Potentias*, inquit, *dicimus vegetatiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, motiuum ſecundùm locum, & ratiocinatiuum.* Quinque potentiæ, tres animæ, & quatuor modi viuendi. Cauſa autem huius diuerſitatis, eſt animæ operatio, quæ naturæ corporalis operationem ſupergreditur. nam intelligere, & velle, corporeo non indigent inſtrumento: ſentire verò, per organum quidem corporeum fit, non tamen per corpoream qualitatem: vegetare autem, & corporeo indiget organo, & corporeæ qualitatis virtute. vincit nihilominus corporeæ operationem naturæ, eò quod corporum motiones ab extrinſeco proueniant principio, vegetatiuæ verò, ab intrinſeco, quod quidem omnibus animæ operationibus commune eſt: omne enim animatum aliquo modo mouet ſeipſum, cuiuſmodi eſt vegetatiuæ operatio: digeſtio enim, & ſimilia, fiunt per actionem caloris. Potentiarum autem genera, per obiecta diſtinguuntur: nam potentia perfectior, vniuerſalius; minus autem perfecta, minus vniuerſale obiectum poſſidet. hinc eſt, quòd vegetatiuæ obiectum, ſit corpus animæ vnitum: ſenſitiuæ verò, corpus ſenſibile: intellectiuæ autem, vniuerſaliter omne ens. Quare ſenſitiua, & intellectiua, non ſolùm rẽ corpori coniunctam reſpiciunt, ſed & extrinſecam, quæ vnitur animæ per ſuam ſimilitudinem: nam & anima ſuaptè natura ad rem exteriorem tendit, ex quo appetitiua naſcitur, quatenus anima ad rem extrinſecam comparatur; ſicuti ad finem, qui eſt primus in intentione. Inde motiua ſecundùm locum prouenit: anima enim tendit ad rem extrinſecam, veluti ad terminum comparationis, & motus: omne ſiquidem animal mouetur, alicuius rei deſideratæ gratiæ conſequendæ. Modi autem viuendi, diſtinguuntur ſecuudùm gradus viuentium: in quibuſdam enim eſt tantùm modo vegetatiuum, ſicut in plantis: in quibuſdam verò vegetatiuum, & ſenſitiuum; ſed carent motiuo ſecundùm locum, ſicut ſunt immobilia animalia, conchilia ſcil. perfecta autem animalia, habent tres illos gradus viuendi. Poſtremò, in homine ſunt pleniſſimi gradus viuendi, ſentiendi, mouendi, & intelligendi. Appetitiua autem non conſtituit gradum viuentibus, propterea quòd in quibuſcunque viget ſenſus, viget quoque & appetitus. Sunt autem tres animæ: quia anima eſt principium operis in quadam circulatione conſiſtentis: cùm verò tres ſint circulationes inuicẽ non miſcibiles, nempè intelligere, ſentire, & vegetare; moueri enim cognitioni obſequitur. his ita enumeratis, auſpicemur in nomine Domini Ieſu Chriſti à potentia intellectiua.

Quinque potentiæ.

Tres animæ.

Quatuor modi viuendi.

Appetitiua.

Motiua ſecundum locum.

Appetitiuus non conſtituit gradum.

TEXTVS MERCVRII.

In quo mentis diuinitas recta ſola cum cognatis ſuis, id eſt, mentis puræ ſenſibus, ſecum ipſa quieſcat.

Commentum IX.

Plato 1. Alcibiadis.

Q*Vemadmodum oculus corporis*, inquit Plato, *ſeipſum in ſpeculo, vel in altero oculo videre non poteſt, niſi perfectiſſimam portionem intueatur, quam pupillam vocamus; ita planè intellectus humanus Deum nequaquam videre, ſeu cognoſcere poterit; niſi perfectiſſimam mentis portionem conſpexerit, in qua viget ſapientia, atque prudentia, & Dei ſimile, ac diuinum omne.* Eſt autem hæc mentis portio, apex, vnitas intellectus, centrum, flos, & caput: denique, vt ſemel dicam cum Mercurio. *Diuinitas mentis, recta, & ſola.* Et rectè quidẽ illa portio, diuinitas nominatur, propter cognationem, quam habet cum diuinis: eſt enim pura, ſimplex, mobilis, immixta, immortalis, diuinæ capax naturæ, ſcientiæ, & veritatis indagatrix. Recta, vtpotè rebus ſuperis ſuaptè natura ſemper intenta: rectitudinis, & ordinis debiti; ſemper amatrix. Ab huius autem præſtantiſſimam ſpeciem pertinges, ſi primò ſeparaueris corpus ab anima: deinde ab anima corporeas paſſiones: poſtea imaginationes à mente: adhuc à ratione diſcurſus: quinto, ab intellectu intellectualem multiformitatem: ſexto, ab intelligentia intellectualem conditionem, & animalem: poſtremò, in ſeptimo gradu quieſces ab omni ſeparationis opere, vti Deus in ſeptimo die. Tũc peruenies ad mentis diuinitatem cum Mercurio, ad animæ vnitatem cum Dionyſio, & ad pupillam oculi cum Platone. Tũc percipies diuinæ vnitatis characterem, qua ſola, ſummo intelligibili vnimur, & hæremus: propterea à Mercurio vocata eſt diuinitas, recta, & ſola. *Diuinitas*, inquã, quia pura, ſimplex, & immixta: *recta* verò, quia ad ſupernarum rerum contemplationem mouetur: *ſola* autem, quia ipſa ſola Deo nos vnit, & coniungit. Propterea dicit, *quòd ſit cum ſuis cognatis, cum ſenſibus puræ mentis*, nempè cum puris intellectibus, & intellectionibus, de quibus abundè copioſéque diſputarunt antiqui ſapientes, & mihi quoque diſputandũ eſſe cenſeo pro libri grauitate, & dignitate. Iamblicus in li. de myſterio Ægyptiorum ait: *Immobile motu attingi non poſſe, neq; numero vnitates: idcircò neceſſaria eſt illa mentis vnitas ei, qui Deum cognoſcere cupit.* Plotin. Enn. 6. lib. 9. c. 10. per proprium characterem, & caput eius, ait animam vniri. Proclus etiam de hac animæ portione pulchrè philoſophatur, vocãs eam florem, & animæ exiſtentiam: *Scientia*, inquit, *non eſt ſummus cognitionis apex, ſed ſuper eam eſt intellectus.* Non intellectus, inquam, ab anima ſeparatus, ſed ipſa quoque illuſtratio animæ illinc infuſa, quam in nullo vnquam alio præterquàm in anima fieri, Timæus dixit. Ad intellectum igitur hunc aſcendentes, vnà cum hoc intelligibilem eſſentiam contẽplemur, perceptionibus videlicet indiuiduis, atq; ſimplicibus, indiuiſa ſimpliciaq; entium genere ſpeculantes. At verò poſt venerabilem intellectum, ipſam denique ſummã animæ, (vt ita dixerim) exiſtẽtiam, per quam vnum ſumus, & ſub qua vnitur multitudo noſtra, ſuſcitare fas eſt. Quẽadmodum enim per intellectum noſtrum, diuinum tangimus intellectum; ſic & primum vnum, à quo omnibus ineſt vnio per vnum, & tanquam eſſentiæ noſtræ florem, attingere licet; per quod ſanè noſtrum vnum, diuino maximè iungimur: ſimili namq; ſimile vbique comprehẽdi poteſt: ſcibilia quidem ſcientia, intelligibilia intellectu, vnitiſſimæ entiũ menſuræ, animæ cognoſcuntur vnitate. Hæc eſt vnitas, & actio intellectus noſtri, imò actionum noſtrarum ſumma, per quam diuini efficimur; quando videlicet omnem multitudinem fugientes, in ipſam vnitatem noſtram confugimus, vnumq; efficimur, & vniformiter agimus. Quamobrem Plot. Enn. 6. li. 9. c. 1. & ſeq. commẽdans hanc animæ vnitatem, dicit: Omnia entia ipſo vno eſſe entia: tum quæ primò entia ſunt, tum etiam, quæ quo modo in rerum ordine numerantur. Quid enim nam forent, niſi vnum forent? ſiquidẽ priuata vno, non amplius ſunt quod eſſe antè dicuntur. Nam quemadmodum exercitus diu eſſe non poterit, niſi fuerit vnum: neque etiam chorus, grex, domus, nauis, reſpublica, regnum, denique ipſe mundus, niſi potiantur vno; ita certè, neque intellectus erit humanus aptus, qui Deum contempletur, niſi ſuam obtinuerit vnitatem, ſummam animæ exiſtentiam, caput florem, & centrum. vnde fit, vt minus quidem entia, minus vnum habeant; maiora verò, magis, ſeu maius vnum. Cùm tota igitur anima mentis diuinitatis, vt dicit Mercurius, ſiue pupillæ, vt dicit Plato, aut ſummæ exiſtentię, vt dicit Proclus, committitur; tunc eſt magis vnum, & exinde maius ens; tunc intellectus eſt nobis nuntius, eorum quæ in eius ſunt poteſtate. Poteſt verò intellectus inſpicere, vel quæ ſunt ſuper ipſum, vel ſua, vel quæ aguntur ab eo. Pura quidem ſunt, quæ ſunt in eo: puriora verò, atque ſimpliciora, quæ ipſo ſuperiora ſunt, imò quod eſt intellectu ſuperiùs, Deus videlicet optimus, maximus. Deus verò non eſt intellectus, non anima, non mouetur, non quieſcit, non eſt in loco, non eſt in tempore; ſed ipſe ſecundùm ſe, eſt vniformis, imò ſuper omnem exiſtens formam, ſuper motum, ſuper ſtatum: hæc enim circa ens verſantur, quæ

Diuinitas mentis.

Animæ apex.

Dionyſ. de myſtica theolog. c. 1.

Mercurius.

Iamblicus.

Proclus.

Timæus.

Flos eſſentiæ noſtræ.

Vnitas vbique in omnibus.

Intellect. eſt nobis nũtius.

Quid Deus.

Animæ apex.

quæ quidem ipſum multa conficiunt. neque ſtare dicitur, propterea, quòd ipſo ſtatu ſtans, non ſit idem penitus atque ſtatus: ideoque accidit ipſi, neq; ſimplex vlterius permanet. at ipſi propriè vni nihil accidit, ſed nobis: itaque, ſi res ita ſe habeat, operæpretium fuerit, animum ab omnibus exteris deducere, & ad ſuam vnitatem conuertere; ſi mentis ſuæ diuinitatem, Deumque videre deſiderát. nam, quemadmodum tradunt, materiam omnium qualitatibus vacuam eſſe oportere, ſi modo ſit figuras omnium ſuſceptura; ſic, & multo magis animam oportet eſſe informem, & omni deformi vacare figura; ſi à prima natura illuſtrari, implerique cupit.

Minos.

Hac quidem illuſtratione mentis, Minos quandoque fretus, Iouis colloquio familiaris eſt habitus: cuius ſanè colloquij memor, leges ad illius ſimilitudinem condidit; diuino videlicet illo commercio ad condendas leges inſtructus. Cæterùm, Deus eſt immobile centrum vniuerſi, à quo, & ad quod omnia pendent: ſimiliter ſe habent animi intellectuales, ſua quidem centra, id eſt, vnitates eſſentiales intellectu ſuperiores habentes.

Animæ centrum.

In his autem præter eiuſmodi centra, extat orbis vnus; proprius intellectus ſcilicet; in anima verò, vltra centrum ſuum, tres habet orbes, nempè intellectum, rationem, imaginationem. & centrum quidem ſuum ſemper copulatum eſt cum centro vniuerſi: intellectualis autem orbis perpetuò reuoluitur circa idem: orbis verò rationalis, atque imaginalis, interdum circa centrum ſuum, atque diuinum voluitur, interdum quaſi frangitur; & per obliquum declinat ad alia. Per animi ergo noſtri centrum, ſiue vnitatem, quam Mercurius appellat mentis diuinitatem, Deo copulamur, copula quidem arctiſſima, vtpotè qua incorporeo incorporeum iungitur, ſi modo alterum ex ipſis formalem depoſuerit diuerſitatem, per quam vtique ſolam ab altero diſcrepat.

Centrum vniuerſi.

Itaque nos tum centro vniuerſi præſentes ſumus, cùm diuerſitatem nullam habuerimus. Iam verò ſemper reuoluimur circa idem; non tamen aſſiduè aſpicimus ipſum: ſed quemadmodum cantantium chorus, quamuis circa ſummum ducem ſe reuoluat, diuerti tamen alicubi poteſt ab ipſo ducis aſpectu, atque diſſonare; ſed quando ad ipſum vertitur, rectè admodum concinit, ac circa ipſum tunc ſe reuera conuertit, ita & nos ſemper reuoluimur circa Deum, etiam quando inde ſoluemur omninò: ſed quando in ipſum conuertimur; tunc ipſum inſpicimus; tunc chorus noſter ſuauiter concinens, ſummi ducis intuetur aſpectum: intuetur, inquam, atque inſpicit vitæ fontem,

Deus fons vitæ.

fontem mentis, entis ipſius principium, boni cauſam, denique radicem animæ. Cùm verò anima attigerit mentis ſuæ diuinitatem, vt dicit Mercurius; tunc ſortitur ſenſus ſibi cognatos, puras vtique intellectiones; tunc cœleſtem habet amorem, non communem, atque vulgarem; tunc Deo commiſceri deſiderat, pulchramque virginitatem honeſto affectans amore. Quòd enim nunc eſt viuere ſine Deo, veſtigium eſt vitæ, ſupernam imitans vitam, vbi viuere, mentis eſt actus; dum Deum attingit tactu quodam occulto, atque tranquillo; tunc anima cum ſuæ mentis diuinitate (quoad hic fieri poteſt) aliam agit vitam, & ſui ducis, veræ vitæ largitorem cognoſcit.

Qui ſe cognoſcit Deum cognoſcit.

Quiſquis autem id nouit, cognouit certè, quod loquor: in eo namque viuendi ſtatu, & Deum, & ſeipſam anima cognoſcit, quemadmodum fas eſt videre ſeipſam, intelligibilis luminis plenam. Quiſquis igitur ſeipſum, ſiue mentis ſuę diuinitatem videt; ſe inſpicit ſic affectum, ſibiq; cohærebit, atq; ſimplicem iam prorſus effectum perſentiet; forſan verò, neq; videre dicendum, ſed fieri potiùs ipſum viſum, ſi ita loqui liceat: nam animus

Viſio Dei ad ſe transfert videntem.

Deum videntis, tunc tanquam factus iam alius, & totus illius, quem videt, euadit protinus vnum, tanquam centrum cum centro coniungens. Rectè ergo hoc, animi humani centrum, florem, caput, vnitatem, apicem, ſummam exiſtentiam, chorum benè canentem, intellectum, mentem operoſam, pulchram imaginem, mentis diuinitatem rectam, & ſolam, Magnus Mercurius appellauit.

Intellectus hominis.

TEXTUS MERCURII.

Intellectus naturæ qualitate, & ſenſus mundi, ex omnibus quæ in mundo ſunt ſenſibilia, poterit peruideri.

Commentum X.

CAP. I.

Intellect. quid apud Mercurium.

DE intellectu hominis, tum in Pymandro, tum etiam in Aſclepio, breui quidem, ſed ſapienter loquitur Mercurius; quem alio nomine mentem nominat, hoc eſt, ſuperiorem animæ partem. vnde 12. Pymandri: *Beatus Deus*, inquit, *animam eſſe in corpore, mentem verò in anima, in mente verbum pronunciauit: Deum verò horum patrem aſſeruit, verbum vtiq; imago, & mens Dei eſt.* Hæc Mercurius. Ex quo intelligimus, duplicem hominem, ſuperiorem ſcil. & inferiorem, ſiue interiorem, & exteriorē, vt dicit D. Paulus Mercurio poſitos fuiſſe.

Paulus.

Et ſuperiorem quidem mentem, ſiue intellectum vocari; inferiorem verò, animam; eo quòd animet, & viuificet corpus: vna quidem anima, ſuis partibus diſtincta; mens autem, ſiue animæ intellectus, portio ſuperior, & ſimplex à Dei verbo, à Dei ſapientia immediatè illuſtratur, vti illi magis cognata, & affinis. Ab huiuſmodi autem parte luminis illuſtratione fulgente, pars inferior, & ab inferiori, corpus regitur, & diſponitur.

Intellect.

In nono Pymandri clarius, atque diſtinctius, dicit intellectum ſolis hominibus à Deo eſſet tributum. *In cæteris*, inquit, *animantibus, ſenſus natura vnitus eſt, in hominibus autem intelligentia.* In eſt ergo hominibus intellectus, ſecundùm Mercurium, portio animæ naturalis, & ſubſtantialis, & ſuperior, diuinæ capax intelligentiæ, & luminis ſuſceptiua diuini.

Intelligentia.

Immixtus.

In ſecundo Pymandri, docet clarè ſatis, intellectum ſeipſum complecti, & intelligere: corpori non miſceri, vti ex eius ſubſtantia non productum: impaſſibilem paſſione, ſcil. corruptiua; paſſibilem verò paſſione perfectiua perfectibili; vtpotè, qui capax ſit veritatis, & ab errore ſuaptè natura alienus: immaterialem, quia tāgi non poteſt: non diſtractum, non diuiſum, denique omnia ſeruantem, quia omnia fieri poteſt:

Seipſum intelligens.

Conditiones intellectus.

lumen principale totius hominis, primamque formam, primum actum, & perfectionem vegetatiuæ, ſenſitiuæ, & intellectiuæ, in ſeipſo hæc omnia complicantes: duobus radijs illuminari, nempè bono, & verò; quorum vnum obiectum eſt intellectus, alterum verò voluntatis. *Mens*, inquit, *& ratio*: mens, quia intelligit: ratio autem, quia diſcurrit: *ſeſe complectens*, intelligens ſcilicet: *libera ab omni corporis mole*, quia non eſt moli immixta corporeæ, non educta de potentia materiæ: *ab errore libera*, ex ſua natura, quia veritatem perpetuò coleret: *impaſſibilis*, quia non corrumpitur: *intangibilis*, quia non eſt corporea, & materialis: *ipſa ſibi aſſiſtens*, quia eſt indiuiſibilis: *purgans*, ſcilicet phantaſmata, quod eſt intellectus agentis: *ſeruans omnia*, quia fieri poteſt omnia, quod ſpectat ad intellectum poſſibilem: *lumen principale*, quia eſt oculus animæ rationalis: *prima forma animarum*, quia eſt perfectio, & actus intellectiuæ, & alias duas ſua complectens virtute: *cuius lumina ſunt bonum, & verum*, quia bono mouetur, verò autem perficitur.

Intellect. agens.

Poſſibilis.

Ex hoc igitur Mercurij textu, colligi propemodum poſſunt omnes intellectus proprietates, conditioneſque, de quibus poſteriores philoſophi affatim locuti ſunt, & diſputarunt.

Puritas intellectus.

Maximè ergo pura, & ſancta eſt noſtri intellectus natura, vtpotè immaterialis, immiſta, ab errore aliena, bonitatis, & veritatis domicilium, indiuiſibilis, oculus animæ, primus actus, & perfectio hominis. Ineſt autem illi hæc puritas, ex pulchritudinis ſtudio: ex multæ acquiſitione illuminationis: ex ſeparationis exceſſu à continuo, & tempore: denique ex applicatione cum lumine ſuperioris ordinis. ex primo deducitur ab his, quæ diſtrahunt, & impediunt: ex ſecundo, gradus aſcendit ſcibilium luminum, ita

Intellectus hominis.

ita quòd ſiſtitur in intelligibilibus : ex tertio, remouetur à continuo, & tempore:ex quarto, perficitur ſecundum ſui proportionem à ſuperis,& diuinis. In Aſclepio ponit tres intellectus,ſub nomine ſenſus, nempè diuinum, mundanum, & humanum : *Omnis*,inquit,*ſenſus diuinitatis immobilis, ipſe in ſtabilitate ſua ſe commouet: ſanctus , & incorruptus, & ſempiternus eſt, & ſi quid melius poteſt nuncupari. Senſus verò mundanus, receptaculum eſt omnium ſenſibilium , & ſpecierum , & diſciplinarum humanus verò , ex memoriæ tenacitate , quòd memor ſit omnium,quas geſſerit,rerum,indicat potentiarum ordinem, atque intellectus originem; vt ſic diuinæ trinitatis expreſſam explicet imaginem, vt paulò ante dictum eſt. Illuſtratur autem humanus intellectus, diui intellectus lumine,& illuſtratione; vſque ad humanum tamen animal ſenſus diuinitatis peruenit*, inquit, *& reuera, ſolus intellectus hominis , exceptis duntaxat intelligentijs , capax eſt diuini luminis: intelligentia autem ſenſus humani, qualis aut quanta ſit , tota eſt in memoria præteritorum; per eam enim memoriæ tenacitatem , gubernator effectus eſt terræ:* Hæc Mercurius. Sanè, ſenſus eſt rerum præſentium, futurarum autem ſpes, vel opinio , vel ſcientia, quæ à memoria diſſentiunt; nullus enim ſe memorari dicit, cùm aliquod præſens intuetur : memoria ergo , eſt præteritorum ſecundùm apprehenſionem ; quia hæc priùs vidit, aut audiuit, aut intellexit. Porrò, homo, non ſolùm meminit ſe vidiſſe aliquando, vel audiuiſſe; verumetiam ex tempore præterito futurum diſcriminat, & dijudicat; quod quidem brutis non conuenit, quibus id ſolùm eſt à natura tributum , vt cognoſcant ſe modò corruere, aut olim corruiſſe. homo præterea recordari ſe percipit, quod rationis expertibus natura negauit.Itaque memoria eſt magiſtra prudentiæ, & recta futurorum moderatrix: proinde animantia , quæ carent memoria , carent quoque prudentia , & futurarum rerum moderationem ignorant. Memoriam autem ex media complexione naſci, circa *finem lib. de memoria, & reminiſcentia* , philoſophus docet. vnde fit, vt iuuenes bona ſint memoria , pueri verò & ſenes tenui,ac debili : & illi quidem propter naturalem, iſti verò propter accidentalem humiditatem. Rectè dictum eſt ergo à magno Mercurio : Intellectum humanum per memoriæ tenacitatem gubernatorem terræ effectum eſſe. Nam ex præteritorum memoria,cautè futura præuidet, & prudenter moderari ſtudet, vt plurimum enim accidit, vt præterita futura ſequantur. Sequitur textus : *Intellectus autem naturæ qualitate, & ſenſus mundi,ex omnibus quæ in mundo ſenſibilia ſunt, poterit peruideri.* Quem intellectum naturæ nominat, paulò pòſt vocat intellectum mundi : propterea quod tria animalia ponit tum in Aſclepio , tum etiam in Pymandro : atque ita tres intellectus diſcreuit, diuinum, mundanum , & humanum : nam primum animal eſt Deus , ſecundum verò mundus, tertium autem homo. Et mundi quidem,ſiue naturæ intellectum peruideri poſſe, oſtendit ex mundi ſenſibilibus:ſummi autem Dei dicit eſſe ſolam veritatem; cuius veritatis, in mundo ne quidem extrema linea vmbra dignoſcitur, vbi ſunt mendacia , vbi geniture , vbi errores videntur. Itaque ex his Mercurij ſententijs, clarè dignoſcuntur intellectus humani conditiones,& proprietates, de quibus per ſingulas ſermo futurus copioſus erit ad dicendum , fauore Diui Pymandri.

Intellect. diuinus. Mundanus. Humanus. Memoria eſt præteritorum. Memoria gubernat futura. Tex. Intellect. natura. Dei intellect.

CAP. II.

Intellectus hominis ſecundum Platonem.

In Timæo. Intellect. dæmon noſter.

POST Mercurij Theologiam de hominis intellectu, ritè Platonis exponẽdam eſſe putaui, præſertim cùm Mercurium proximè imitetur. Itaque Plato in fine ſui Timæi, hominis intellectum præſtantiſſimam animæ partem appellat; vt dæmonem noſtrum cuique à Deo tributam, non terreno, ſed cœleſti ſemine natam: *De præſtantiſſima*,inquit, *animæ noſtræ ſpecie ita eſt ſentiendum. Nempè hanc Deus, vt dæmonem noſtrum cuique tribuit , hanc in ſumma corporis arce ſedem habere dicimus, atque ad cœli cognationem à terra nos tollere, tanquam animalia cœleſti potius quàm terreno ſemine nata.* Vnuſquiſq; igitur homo intellectum proprium habet, à Deo, non à terreno ſemine ſatum. Dæmonem, inquit, noſtrum, quæ plenum ideis rerum , & artificioſis diuinæ ſapientiæ regulis: hinc eſt, quòd quotidiè nos à terra ad cœlum erigit, vt ad priſtinæ noſtræ cognationis domicilium. Quod quidem rectè admodum dicitur. Vnde enim primus animæ datus eſt ortus; inde diuina vis, caput, radicemque , & originem noſtram pendentem ſuſpendens, totum dirigit corpus. Ei namque, quod in nobis diuinum eſt, motus cognati ſunt, vniuerſi ipſius cognationes atque circuitus: hos itaque ſecutum vnumquemque noſtrum oportet diſcurſiones illas in capite olim à prima generatione corruptas , per ipſam mundanæ harmoniæ reuolutioniſque intelligentiam ita corrigere; vt intellectæ rei intelligentem vim, ſecundùm priſtinam naturam ſimilem reddat; per quam ſimilitudinem vitæ à Deo optimè nobis propoſitæ, & in præſenti tẽpore,& in futuro adipiſcamur. Vult Plato noſtrum intellectum circulariter moueri, inſtar ſphærarum cœli, quæ in orbes voluuntur: nam à Deo inditus eſt, illi mouendi, hoc eſt, intelligendi motus; vt à Deo ad ſeipſum,& à ſe ipſo perpetuò attollatur ad Deum, veluti ad ſuum centrum, & finem. Huiuſmodi ſunt intellectus noſtri reuolutiones, diſcurſiones, circuitus & harmoniæ. Quam ob rem, propter huius nobiliſſimi circuitus eminentiam , ritè intellectus vocatur oculus animæ, quòd eã ad ſolis intelligibilis aſpectum contuendum ſemper attollat, erigat, & promoueat: ſic enim docet Plat. in 6. de rep. *Quemadmodũ ſol intelligibilis*, ait, *idea boni , Dei filius , in loco intelligibili ad intellectum, & ad ea quæ intelliguntur, ſe habet; ſic & ſol iſte viſibilis, in loco viſibili ad viſum, & ad ea quæ videntur: oculi porrò , quoties ad ea non vertuntur, quorum colores diurnus fulgor illuminat, ſed ad ea quæ nocturnis radijs attinguntur, cæcutiunt, ac ſi purus in illis viſus non eſſet; ſic & de intellectu cogita: quando enim illi inhæret, in quo veritas, & ipſum ens emicat; intelligit illud, cognoſcitque, & intellectum habere videtur : ſed cũ ad id fertur, quod tenebris eſt permixtum, quod videlicet generat, atque corrumpitur; eius obtunditur acies, opinioneſq; verſat varias, ac mentis expers videtur; tunc non mouetur motu circulari , nec ſeſe attollit ad Deum.* Ariſt. præterea in ethicis, & 2. met. *Sicut oculus noctuæ ſe habet ad rotam ſolis*, inquit, *ita intellectus noſter ad manifeſtiſſima naturæ.* Et 9. met. *Ignorantia abſtractorum, eſt ſicut cæcitas intellectus.* Sanè ideo intellectus viſui, & non alteri comparatur ſenſui: quia eſt ſenſuum perfectiſſimus, eò quod plures ſenſibilium ſpecies percipiat. In prœm. met. Eſt præterea puriſſimus, vtpotè in medio diaphano, nempè, perſpicuo cõſtitutus, in radio ſibi naturaliter infuſo. inſuper eſt efficaciſſimus, authore Plat. in Timæo: *Non ſolum mouetur*, inquit, *ab externis obiectis, vt cæteri ſenſus , qui ſolùm paſſiuè ad eorum actus concurrũt, ſed radios ipſe ſuos procul effundit.* Ad hęc accedit, quòd longius, & citius obiecta ipſe percipiat : proinde pro obiecto habet lumen puriſſimum, idemq; efficaciſſimum, propterea, quòd momento agit ſua, quod alia ſenſibilia efficere nequeunt. Quibus de cauſis non abs re, intellectus oculus animæ nuncupatur, & viſus typum gerit: eſt enim lumẽ animæ eiuſq; pars puriſſima, & pręſtantiſſima, cùm diuinis cognationem habens, à longe citius proſpectans ſuum obiectum, & radios intelligentiæ procul diffundens. Ritè ergo in Phædro, intellectus vocatur animæ gubernator: *Audendum*, inquit, *eſt verum dicere, quòd anima rationalis, ſine colore, ſine figura, ſine tactu exiſtens, ſolo intellectu gubernatore contemplante vtitur.* Et Socr. in Plat. in li. de ſummo bono ait : *Omnes ſiquidem ſapientes conſentiunt, intellectum eſſe cœli terræq; nobis regẽ.* Plato 6. de rep. Brontonium & Archytam Pythagoricos imitatus, duo rerum genera ponit: intelligibile ſcil. & ſenſibile: & intelligibile quidem ſtabile & incorporeum; ſenſibile verò mobile & corporeum. Vult autem vtrumq; genus bifariam diuidi: nam quoddam eſt intelligibile primum, in quo eſt idea, ſiue diuinæ mentis ſpecies, notiones, & aliæ mentes, & animæ: quoddam verò ſecundum, in quo ſunt numeri & figuræ. Numeri quippe & figuræ, quamuis incorporalia ſint; quia tamen diuiſionem aliquam ſuſcipiũt, non pari dignitate, qua impartibiles ſubſtantiæ cenſentur. Primi autem intelligibilis cognitionem , proprio nomine intellectum; ſecundi verò cogitationẽ intellectualẽ vocat: ſenſibile quoq; ſimili diuiſione partitur, in primum ſcil. & ſecundum: & in primo quidem locat corpora, atq; corporea omnia : in ſecundo autem vmbras, & imagines corporũ, quæ ita ſe habẽt ad corpora, vt mathematica ad diuina,

Intellect. oculus animæ. Intellect. motus circulari. Intellect. oculus animæ. Com. 1. Intellect. comparatur viſui. Intellect. animæ gubernator. Socrates. Plato. Intelligibile primum. Secundum. Senſibile primum. Secundum.

pe-

Intellectus natura media. *Plato.*

perceptionem corporum, crudelitatem propriè nominat, vmbrarum imaginationem. Deinde circa vmbras corporũ, vel corpora, vel mathematica, ſcientiam eſſe negat, ſed in ſolo intellectu diuinorum eam locat: *Cogita*, inquit, *duo hæc eſſe: & vnum quidem in genere locoq; intelligibili regnare, alterum in uiſibili. in genere quippe viſibili, portio vna imagines cõtinebit; voco autem imagines primũ vmbras, deinde ſimulachra, quæ in aquis apparẽt, & quæ in corporibus denſis, lenibus, terſis, ac lucidis, & omne quodcũq; tale: portio verò altera, generis viſibilis comprehendet ea, quorum hæ ſimilitudines ſunt, animalia videlicet, & quæ apud nos ſunt, & plantas,*

Genus intelligibile.

& vniuerſum fabricæ genus. Generis autem intelligibilis, vnum quidẽ ipſius genus eſt, quod inquirit animus, his vtens velut imaginibus, quæ prius diuiſa ſunt, compulſus ex ſuppoſitionibus, non ad principium, ſed ad finem procedere: alterum verò quod excogitat animus, ex ſuppoſitionib. procedens ad principium non ſuppoſitum, nec imaginib. vtens, quibus ad genus alterum vti ſolemus, ſed in ipſis ſpeciebus pro ipſas progrediens: ipſa .n. ratio per demonſtrandi facultatẽ, dum ſuppoſitionib. non principijs habet, ſed reuera pro ſuppoſitionibus accipit, tanquã gradibus quibuſdã, & adminiculis vtens, quouſq; ad illud, quod non ſupponitur, ad principium videlicet veniens vniuerſi, ipſum attingat, & rurſus adhæreat illis, quæ principio hærent, atq; ita ad finem vſq; perueniat, nullo prorſus ſenſibili vtens, ſed ipſis ſpeciebus, per ipſas, & ad ipſas progrediẽs.

Intellectus in primo genere.

Hæc Plato. In quibus oſtendit intellectus humani virtutẽ, in primo genere intelligibilis collocatũ, nõ vtentẽ vmbris, & imaginibus corporum, non ipſis etiam corporibus, non deniq; numeris, & figuris; ſed principium, quod nõ ſupponitur, attingere, illiſq; adhærere, quæ principio hærent; nõ aliquo quidem ſenſibili, ſed ipſis ſpeciebus ſibi inditis, per

Intellectus verè exiſtit.

ipſas, & ad ipſas progredientem. *Magnũ*, inquit, *opus propoſui, molior quidem diſſerere partem illã verè exiſtentis, & intelligibilis generis, quam demonſtrationis ſcientiã ſpeculamur, illam eſſe clariorem, quã ex illis ſcientijs, quæ artes appellantur, inueſtigamus, in quibus pro principijs ſuppoſitiones habentur: & qui iſta cõſiderant, cogitatione coguntur, non ſenſibus intueri:* Hæc Plato. Refert *Themiſt. 1. de anim. t. 27.* Platonem dixiſſe, ab vnius idea intellectũ procedere, ab idea dualitatis, ſcientiam, ab idea trinitatis opinionem,

Simplicius.

ab idea quaternionis ſenſum. Simplicius inibi ait, entia cognoſcitiua animam eſſe, atq; ſuas potentias, ſiue animæ operationes, vtpotè intellectũ, ſcientiam, opinionem, & ſenſum: cognoſcitiua verò, res eſſe intelligibiles, ſcibiles, opinabiles, atq; ſenſibiles, quæ huiuſmodi animę potẽtijs percipi poſſunt. Ariſtot. dicit, tũ cognoſcitiua, tum cognoſcibilia entia, numeris conſtare; vt ſimilitudo eſſet cognoſcẽtis ad cognoſcibile: ſimile .n. ſimili cognoſcitur. quare anima cognoſcit per ſimile, nẽpe per ſuas potentias, alia quidẽ intellectu, alia ſcientia, alia per opinione, alia verò ſenſu. nu-

Conſtare ex numeris quid ſit.

meri autem, quibus huiuſmodi conſtant potẽtiæ, ſunt etiã cognoſcibilium elementa: quia, inquit Simplicius, ex ipſo vno, & dualitate, trinitate, & quaternitate: vnde fit, vt tales numeri ſint rerum elementa, & ex elementis adhuc prioribus, ſiue ideis elemẽtorum. vnde communis eſt propemodum philoſophantium ſententia, Platonis opinionẽ fuiſſe, naturam mediam inter formas abſtractas indiuiſibiles, & formas ſenſibiles diuiſibiles, animam exiſtere humanã, hoc eſt, hominis intellectum, inter omnes animæ potentias, vt cenſere videtur Themiſtius. Ex quo patet ad mentem iſtorum, hominis intellectum naturam eſſe mediã inter angelos, & bruta animantia: propterea in intelligẽdi officio, nõ eſſe per omnia angelis ſimilem, nec omninò ratione carẽtibus cognatum, & conformem. Quam ob rem in Phædro

Intellectus alatus.

dicit, intellectum alatum eſſe propter intelligendi velocitatem, & viuacitatem; quòd in altũ ſuapte natura feratur, quodq; ſublimia celerrimo volatu petat, & alta contẽpletur: *Eſt autem*, inquit, *talis quadam naturalis alarum vis, graue in ſublime attollere, vbi deorum inhabitat genus: hinc eſt, quòd ipſa intellectus alatio, diuino alitur, pulchro, ſapiente, & bono; turpi autem & malo, & deformi, & contrario interit, & deficit.* Quòd autem intellectus hominis ſimilitudinem gerat intellectus diuini, ac altiſſimorum intellectuum; admodum pulchra me-

Currus Iouis alatus.

taphora depingit: *Magnus*, inquit, *dux in cælo Iuppiter, citũs alatum currũ, primus incedit, exornans cuncta, prouideq; diſponens: hunc ſequitur deorum dæmonumq; exercitus per vndecim partes ordinatus: permanet autem Veſta in deorum æde ſola: aliorum verò deorum, quicunque in duodecim numero cenſentur, ſua quiſque functioni præeſt, vt quiſque eſt ordinatus: ſequitur autem ſemper volens, & potens; liuor enim à diuino choro procul abeſt.* Simile quiddam eſt in pſalmo:

Intellectus natura media. *Pſal. 67.* *Apoc.*

currus Dei decem millia, multiplex millium, & aſcendit ſuper cherubin, & volauit ſuper pennas ventorum. Ioannes quoq; in Apocalypſi, dicit angelorum exercitus cũ equis albis mundi principem ſequi, equo albo inſidentem. Ex quibus planè metaphoris, intellectus diuini ad angelorum intellectus, & eorum viciſſim ad diuinum, intelligendi viciſſitudo, imò perpetuus ordo cùm intelligendi, tum etiam amandi percipi-

Dionyſ. cæleſt. hier. c. 1.

tur: ſic enim docet Dionyſius: *Candidiſſima lucis*, inquit, *quæ à patre motus initium ſumit, proceſſus, omnis benigna in nos largitione manans; rurſus, vt ſumma virtus, per quam vnum ſecum efficimur, vi intentionis præcipuè nos parat, & explicat, & ad cogentis ad ſe patris vnitatem, ac deificam ſimplicitatem conuertit: Ex ipſo enim*, inquit

Paul. Rom. *Solis exempl.*

Paulus, *& in ipſo ſunt omnia.* Et cap. 4. de diuinis nominibus, *Quemadmodum*, inquit, *ſol iſte non cogitatione, aut electione, ſed eo ipſo quod eſt, illuminat omnia, quæ pro modo ſuo participationem lucis admittunt; ita & ſummum illud bonum, ſolem ſuperans, ipſa ſua ſubſtantia, omnibus quæ ſunt, pro captu cuiuſq; totius bonitatis injicitur. Vnde, ſuperiores ordines, ad illam ſeſe pro viribus formantes, ipſius etiam bonitatis ſpeciem præferunt: poſt illos quoq; Sacroſanctos ſpiritus, anima humana, per ſupremè bonam conſiſtunt bonitatem, quòd ſcil. intellectuales ſunt, quòd ſubſtantialem habeãt, immortalemq; vitam: quòd ſunt & poſſunt ad angelorum aſpirare vitas, ac per illos, velut per optimos duces, ad bonorum omnium principem promoueri, atque inde manantium fulgorum pro captu ſuo participes fieri.*

Currus alati ſequ Iouem.

Iſti ſunt illi currus alati, Iouem ſequentes, nempè altiſſimi intellectus: qui dum æternis illis principio, ac fine carentibus, pulchri ac boni fulgoribus coniunguntur, quaſi circulariter mouentur: per rectam verò lineam, quando ad inferiorum prouidentiam prodeunt, recta omnia peragentes: reflexe autem, quia & inferiorum prouidentiam agentes, in ſua identitate nunquam diſcedendo, perdurant, circa identitatis authorem pulchrum, ac bonum, indeſinenter choream ducentes. Hæc Dionyſ. Quid ergo ſit intellectus hominis, quiduè eius motus, breuiter dixi.

CAP. III.

Intellectus motus circularis, obliquus, & rectus, ex Dionyſio Areopagita.

QVoniam ſermo incidit in Dionyſ. Areopag. pulchrum erit videre, quid de motu intellectus ipſemet dicat, in

Motus circularis animæ.

capite iã proximè dicto. *Animæ, ſiue intellectus humani*, ait, *motus circularis, ingreſſus eſt in ſeipſam ab exterioribus omnibus, ſpiritualiumq; ſui virium vniformis glomeratio, veluti in orbe quodam, ei, vt nunquã oberret, largiens: eãq; ab externis, erroribuſq; plurimis conuertens, & colligens, primùm in ſeipſam, deinde, vt vniformem effectã, ſingulariter coniunctis virtutibus iungat, atq; ita ad pulchrum illud, & bonũ ducat, quod ſuper oẽs ſubſtantias eſt vnum atq; idem, principio & fine carens:* Hæc Dionyſ. Senſus autem eſt, tunc hominis intellectum, ſeu animam moueri circulariter, cùm extrinſecis foris rebus relictis, ad ſuæ mentis apicem contuendum, cõtemplandumq; recurrit; ex cuius imaginis lumine illuſtrata, ad eum tendit & reuertitur, vnde illi ineſt origo, ſicq; finem principio connectit, & coniungit, hoc eſt, quod ſæpè dictum eſt, animam humanam rotari, ſiue circulariter moueri: hac de cauſa Plato *ep. 7.* ait, circa omnium regem cuncta eſſe: ponit enim circa ipſum bonum, tanquam circa cẽtrum vnum, quatuor circulos reuolui, mentem, animam, naturam, & materiam verò rationum decus, ſeminum formoſitas in natura, formarum autem pulchritudo in mate-

Plotin. de motu circulari intellectus.

ria. *Plotin. Enn. 2. li. 2. c. 1. & ſeq.* diſertè copioſeq; explicat animæ motum circularem: *Motus circularis eſt*, inquit, *conſpiratio quædam in ſeipſam conſentiens, ſuorumq; conſocia, atq; vitalis, in qua comprehenduntur omnia.* In quo conſentit cum Dionyſio, ſicut facilè eſt intuenti conſpicere. Cùm autẽ intellectus humanus pars ſit, & non totum, mouetur circa totum, quia à toto dependet. cęlum mouetur circa medium: ideò fit motus in circulum. medium autem non eadem ratione eſt in intellectu, qua & in corpore, ſed in intellectu, mediũ quidem eſt, à quo alia dependet vita; in corpore verò, medium eſt conditione locali. Quamobrem proportione quadam medium hîc eſſe oportet, vt enim ibi, ita & hic medium eſſe debet; quod quidem duntaxat eſt medium corporis, atque huius quidem ſphærici: nam ſicut illud, ita & hoc circa ſeipſum. Quod ſi ita eſt, intellectus rurſus reuoluitur circa Deum, affectatq; complecti, & vtcunq; poteſt circa ipſum

A Deo cũcta dependent.

ſeſe habet: cuncta enim à Deo dependent. quoniam verò non permanet penes ipſum, ſaltem ſe verſat circa ipſum;

Intellectus motus circularis.

proinde Plato ſtellis, non ſolùm attribuit motum vnà cum toto orbicularem, verumetiam ſingulis motionem circa centrum proprium reuolutam: quilibet enim globus vbicunque eſt, Deum quodammodo circumplectens, prorſus exultat; non vtique conſilio quodam, ſed naturali quadam neceſſitate commotus: vnde *Enn.1.lib.7.c.1.* huius reuolutionis cauſam clariſſimè oſtendit:

Deus eſt centrum omniũ.

Appetitio, inquit, & actio intellectus, eſt ad ſummum bonum, quod quidem ad ſui ſimilitudinem cætera efficit bona: huiuſmodi autem eſt Deus, qui ſuper eſſentiã, & actionem, ſuper intellectum atque intelligentiam exiſtit, ad quod referuntur omnia, ipſum verò ad aliud non refertur: propterea eſt illud bonũ, quod omnia appetunt. Oportet itaque ipſum firmiter permanere, & ad ipſum cuncta cõuertere; quemadmodum circulus reuoluitur circa centrum, à quo lineæ ſingulæ producuntur. Ad id autem, ſol nobis exemplo eſſe poteſt, qui quaſi centrum eſt ad lumen, quod ab ipſo dependet, atque ad ipſum ſimul annectitur; ideoq; vnà cum illo exiſtit vbique, nec ab illo alicubi ſeparatur: Hæc Plotinus. Ex quibus perſpicuè colligitur, quid ſit motus intellectus circularis: anima namq; rationalis per intellectum ſummæ veritati, ſummæque vitæ propinquat, atque boni formam ſortitur, ſi ipſum ſuſcipiat bonum: quippè, qui poſt ipſum bonum, ſedẽ obtinet. Mouetur autem anima, ſiue intellectus obliquè,

Dionyſius. Motus obliquus. *Mercur. vocat obtortum collum.*

authore Dionyſio, in quantum ſibi ipſi conuenienter diuinas notiones, non ſpiritualiter, & ſingulariter, verùm rationaliter, & latiùs, ac veluti promiſcuis, tranſitorijſque rebus, ſiue actionibus haurit. A magno Mercurio huiuſmodi motus, obtorta viſio, ſiue animi motus vocatur: quia nimirum à ſui rectitudine deflectens, ad obliquas, obtortaſque ſe conuertit indagationes rerum. *Quare, inquit, animam obtorto,* (vt aiunt) *detinet collo, vt in parte ſui, quæ mortalis, inhæreat, nec ſinit partem diuinitatis agnoſcere, inuidens immortalitati malignitas.*

Motus rectus.

Recta verò linea mouetur anima, cùm non in ſe ingrediens, neq; ſingulari ſpiritus effectu acta (hoc enim dixi eſſe, in orbem moueri) ſed ad ea, quæ ſunt circa ſe prodiẽs, ab exterioribus, veluti à quibuſdam ſignis varijs, ac multiplicibus, ad ſimplices, atq; coniunctas intelligentias promouetur. Et eſt ſenſus, quando ex his, quæ in rebus extrinſecis videntur, diuinæ prouidentiæ, atque ſapientiæ operibus, ad inuiſibilium aſſurgit animus humanus contemplationem; tunc recta linea moueri dicitur, non autem circulari: quia diuinæ imaginis in ſeipſo intrinſecus latentis pulchritudinem non conſpexit; ex qua, veluti ex proprio exemplari, Deum videre poterat; qui eſt ſummum pulchrum

A Deo omnia

ſummum bonum; ex quo, & in quo, & ad quod, & cuius gratia ſunt omnia; & ſubſtantia, & vita omnis, & ſenſus, & natura animarum, decrementa, qualitates, augmenta, mẽſuræ denique omnes: ipſe enim eſt diuinus, bonus boni,

Amor boni.

propter bonum: quippè, quia eſt author beneficus: qui, cùm antea in bono excellenter eſſet, nequaquam in ſeipſo manere infœcundum permiſit; ſed ipſum ad operandum mouit per excellentiam cuncta gignentem. Itaque animus humanus, ſi ſpiritualibus actionibus ad intelligibilia moueri cœperit, ſuperflui ei iam ſunt cum rebus ſenſibilibus, ſenſus. Quemadmodum etiam ſpirituales vacare dicuntur virtutes, quando anima diuina ſpecie illuſtrata, per ignotam cognitionem, ſeu coniunctionem inacceſſibilis lucis radios, luminum nequaquam ſenſibilium iactibus hauſerit: cùm verò mens noſtra per ſenſibilia agi, ad intelligibiles ſtuduerit motus, tunc illi neceſſarij ſunt ſenſus; tunc illi

Quando ſenſus ſunt neceſſarij.

prorſus in honore ſenſus præferuntur, qui liquidiùs noſtram intelligentiam adiuuant; quemadmodum & apertiores ſermones, & quæcunque ſunt ex viſibilibus clariora: quippè, ſi obſcura ſunt, quæ adiacent ſenſibus, ne ipſi quidem animo ſuggerere ſenſibilia poterunt, hæc Dionyſius. Ex quibus duplex modus Dei, ac diuinorum cognoſcendorum nobis innoteſcit:

Duplex modus cognoſcendi.

vnus quidem diuinus, alter verò humanus. Animus ſiquidem ſupernis, diuiniſque luminibus illuſtratus, atque affectus, in diuinorũ cognitione obtinenda, ſenſuum adminiculis non indiget; ſicut his cõtigit, qui diuino ſpiritu acti ſunt; vtpote ſanctis prophetis, & Deo coniunctiſſimis: at ſi animus non ita supernè affectus fuerit; tum ſenſibus, & ſenſibilibus, veluti vehiculis vtitur, neque id quidem ſine diuino lumine. Quomodo ergo animus, ſiue intellectus humanus, ad mentem Dionyſij, circulariter, obliquè, ac rectè moueatur, dixi.

CAP. IV.

Intellectus natura ſecundum Plotinum Platonicum.

Intellectus eſt viſus videns.

DE humani intellectus natura, ſuis in libris erudįtè, ſplendideque philoſophatus eſt Plotinus: propterea, illius philoſophiam huic operi, breuiter, quoad fieri potui, inſerere curaui. *Enn.3 .li.8.c.*10. Quid ergo intellectus ſit, ita definiuit:

Quid ſit intellectus.

Intellectus, inquit, *eſt viſus quidam videns, ideò eſt quædam in actum profecta potentia.* Fortaſſis naturam intellectus agentis enodauit, cuius eſt phantaſmata purgare, & viſibilia, ſiue intelligibilia reddere: propterea eſt quædam potentia in actum profecta: intellectus quoque poſſibilis fit in actu per ſpeciem intelligibilem. Porrò, quemadmodum oculus corporis ſuum exequi nequit officium videndi, ſine corporeo lumine; ipſe tamen illud lumen non eſt, ſed illius capax, & particeps, cuius præſentia, eſt videns actu, ac potentia in actum profecta; ita planè intellectus agens, nõ

Intellectus agens. *Poſſibilis intellectus.*

eſt in actu, niſi præſente phantaſmate; neque etiam intellectus poſſibilis, niſi per ſpeciem intelligibilem. tunc vterq; eſt viſus quidam videns, & quædam in actum profecta potentia. Quòd ſi ad diuinorum contemplationem intellectus comparetur humanus, ſimiliter eſt viſus videns, & potentia in actum profecta, ad præſentiam vtique diuini ſuperníque luminis: non eſt ergo ipſum lumen, ſed eiuſdem capax luminis. Aliud igitur eſt intellectus, aliud verò ipſum lumen, quo videt bonum, & verum, ad quod naturaliter intellectus annititur: nam veſtigium veri intellectui impreſſum eſt, per quod poſſet verum videre; ideoq; ſemper appetit verum: alioquin, quomodo appeteret, quod omninò ſibi eſſet incognitum; cùm in incognitum nullus ſit motus? Itaque intellectus eſt viſus videns, quædam iam in

Quid intellectus.

actum profecta potentia, omniumq; pulcherrimus in lumine puro ſplendoreq; conſtitutus, entium naturam in ſe comprehendens; cuius quidem noſter hic mundus pulcher, vmbra eſt, & imago. Mens autem diuina ſuo quidem lumine rationalem generat, ſiue creat animam; quaſi materiam ſub illo diaphanam, eamq; perpetuo lumine complet, quo & ſemetipſam, & mentem illuminantem intelligere queat. Id autem perpetuò agit noſter intellectus, qui quidem eſt animæ caput, & oculis. Verùm, teſte Plotino,

Oculus. Caput.

rationalis facultas, ad huc quoque ſe habet, quaſi viſus ad lumen: non quidem ſemper, ſed interdum rationaliter intellectum. Cùm verò homo perfectè ſe intelligit, ſe intelligentem eſſe, & intellectualem ſe habere naturam; hæc ipſa (vt ita dixerim) intellectualitas, quædam eſt intelligentia, non tam ſita in motu manifeſto, quàm in ſtatu nobis occulto. Quinetiam per huiuſmodi rationalem intelligentiã,

Intelligentia

contemplator in ſeipſo ante intellectualitatem, intelligit ſe eſſe vitam, atque eſſentiam: ad quas, intellectualitas, vt actus ex eſſentiæ, vitæq; fœcunditate progenitus, poſteriùs accedit. *Quando* (inquit Plotinus *Enn.3.lib.9.c.3.*) *intelligimus nos ipſos, inſpicimus naturam intelligentem; alioquin circa intelligentiam mentiremur: cùm ergo nos intelligimus, profectò naturam ſpiritualem intelligimus.* Quamobrem ante hanc intelli-

Intelligentia quieta.

gentiam, ſiue intellectionem, altera intelligentia eſt, quaſi quieta, quæ nempè & eſſentię intellectio eſt, & intellectio vitæ: vnde neceſſe eſt, ipſam eſſentiam, atq; vitam eminentiorem quandam in ſe intelligentiam eſſe; ad quam, & circa quam intellectus mouetur: aliud namque exiſtens, ad aliud intelligentiam dirigit: ideoque eſt egenum, quoniam non in ſubſtantia, ſed in actu intelligendi proprium bonũ habet. Vnde fit, vt intellectus ſit ſimplex, vt ſit alterius, &

Intellectus multiplex. *Enn.4 .li.3. c.10. & 11.*

videndi capax; illius, inquam, videndi, cuius & eſſe dicitur: præterea, vt eius eſſentia ipſa ſit viſio. etenim, ſi aliud quiddam ſit, oportet exiſtere viſionem: ſin verò non ſit aliud, viſio erit inanis. Oportet itaq; illic plura eſſe vno, vt ibi ſit viſio, & viſionem ipſam cum viſibili congredi: quod enim prorſus eſt vnum, non habet, in quid operetur; ſed ſolùm ſingulare exiſtens, quieſcit omninò. Quare, neceſſe eſt intelligentem, dum intelligit, in duobus prorſus verſari, atq; exiſtere; quorum alterum externum erit, aut vtraque in eodem; atque ita, in quadam (vt ita dicam) alteritate, & rurſus in quadam identitate intellectionem inueniri. etenim ad

men-

Intellectus vir animæ.

Cauſa multiplicitatis.

mentem ſe habent, tanquam eadem ſimul atque diuerſa, quæ propriè præcipueque intelliguntur: propterea intelligens, percipit ſeipſum veluti varium quendam oculum, vel aliquid varijs coloribus inſignitum. Oportet ergo intelligentem, neque ipſum quidem ſimplicem permanere, præſertim quando ſe prorſus intelligit: diuidit namq; ſeipſum, etiam ſi intelligentiam ſilentium eſſe quis dixerit. Dum igitur intellectus alterum externum nititur intelligere, ſe illi applicare conatur: proinde ab illius ſimplicitate prolapſus, aliud ſemper accipiens, in ſeipſo multiplex remanet. vnde ſe animaduertens, fit aſpectus videns: atque

Aſpectus videns.

id tunc demum eſt intellectus, quando poſſidet, & tanquam intellectus habet; antè hac verò, deſiderium tantùm, & aſpectus informis. cùm igitur apprehenderit, ad quod ſeipſum intendit, tunc intellectus adeptus euaſit.

Intellectus adeptus.

Prius ergo quàm intelligeret, intelligentia nō erat: & cùm intelligibile non haberet, intellectus adeptus non erat. Quamobrem, ſi intellectus, quatenus euadit multiplex, fit intellectus, atque ipſa intelligentia ſui, etiamſi ex ipſo procedat, tamen veluti accedendo multiplicat: quod igitur eſt omnibus modis ſimplex, omniumque primum; intellectu vtique eſt ſuperius. etenim ſi intelligat alia vtique à ſe, erit multitudo: & ſic non omninò ſimplex. Porrò, *Enn. 5. li. 5. c. 3.* altiùs dirigens ſermonem, dicit intellectum, non vtiq; humanum, ſed diuinum, deum eſſe: *Vna*, inquit, *hæc natura intellectus entia cuncta, eſt & veritas, eſt & magnus quidam Deus: imò verò non aliquis Deus, ſed omnis; nec indignè exiſtimat ſe hæc omnia eſſe. natura igitur hæc Deus: Deus, inquam, ſecundus, ſeipſum præferens indagantibus.*

Intellectus eſt Deus.

Fortaſſis intelligit, ſecundùm Platonem ideam boni, quę vocatur à Platone filius boni; qui, quoniam procedit per modum intellectus, intellectus in diuinis vocatur. & *Enn. 3. li. 2. c. 2.* intellectus mundi faber appellatur: *Intellectus*, ait, *infundens ſui aliquid in materiam, immobilis ipſe quietusq; conſiſtens, omnia fabricauit.* Hæc quidem, & ſimilia à Plotino de natura intellectus tum diuini, tum humani dicuntur, quæ mirifica ſunt, & plurimæ ſpeculationis plena.

Mundi faber.

CAP. V.

Intellectus natura ſecundum Auguſtinum.

NON deeſt huic grauiſſimæ ſpeculationi magnus ille Auguſtinus, imò ad Chriſtianam fidem, intellectus humani naturam mirificè illuſtrauit, nunc caput, nunc virum, nunc oculum animæ vocans: *Eſt*, inquit, *in nobis quiddam beſtiale, quo in carne viuimus, ſed intellectu regendum eſt.* Motus enim animæ ſecundùm carnem ſe mouentis, & in delicias carnales immoderatè diffluere cupientis, regit deſuper intellectus, qui profectò vir animæ dicitur, quia eam regit.

Ioan. 4.

Vir animæ.

Sanè, cùm ordinata vita eſt, intellectus animam regit, ad ipſam animam pertinens: non enim aliquid aliud eſt quàm anima. ſed aliquid animæ eſt intellectus, oculus vtique, & caput animæ: quomodo non aliquid aliud quàm caro, eſt oculus carnis? Quare, etſi aliquid carnis ſit oculus, ſolus tamen luce perfruitur: ſic ſolus intellectus, ſiue mens animæ humanæ, illuminatur luce ſuperiore. Talis lux erat Chriſtus, *qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: is Samaritanæ dicebat, *Voca virum tuum*, voca intellectum, qui tunc non aderat: adhibe, ait, intellectum per quem docearis, quo regaris.

Oculus animæ.

Voca virum tuum.

Sed iſte vir non bene regit fœminam ſuam, niſi cùm à ſuperiore regitur: *Caput enim mulieris vir, caput autem viri, Chriſtus.* Loquebatur caput viri cum fœmina, & non erat ſuus vir. Etenim vir verus, & legitimus, animæ humanæ, intellectus eſt, quippe, qui ad æternitatem regit, excolit, & inſtruit: non ſic quinque ſenſus, qui ad æternitatem non regunt. vbi ergo non regit ille, error dominatur: nam cùm cœperit anima tempus exercendæ rationis attingere; aut à ſapiente mentę regitur, aut ab errore.

1. Cor. 11.

Error vir non legitimus.

Sic ergo D. Auguſtin. arguit: Quod regit, & ad veritatem ducit, atque ad æternitatem, denique à ſuperiore mente illuminatur, præſtantiùs eſt in anima; vt ex ipſius natura manifeſtum eſt. ſed intellectus in anima humana, eſt huiuſmodi: igitur eſt dux, vir, caput, & oculis animæ rationalis: intellectu enim non alba & nigra, aſpera & lenia, voces canoras & diſſonas, blandos & graues odores percipimus; ſed iuſta & iniuſta, bona & mala, vtilia & inutilia, caſtitatem & incontinentiam; illam vt amet, iſtum vt vitet, charitatem & odium: ideoq; legitimus vir animæ appellari poteſt.

Intellectus res præſtantiſſima.

Intellectus vir animæ.

Itaque pars animæ ſuperior principia altiſſima ſuſpicit, nempè ſapientiam; inferior verò res caducas, per prudentiam, quæ eſt recta ratio agendorum: hinc eſt, quòd illa portio vniuerſalia, hæc autem particularia contemplatur. quæ quidem duæ portiones, duæ animæ facies nuncupantur ab Auicenna cùm Medico, tum etiam philoſopho prudentiſſimo: vnde vult animam eſſe Ianum, *cui nulla à tergo ciconia pinxit*, (vt ait Perſius) Prima dicitur vir, ſecunda mulier nuncupatur.

Duæ facies animæ.

Melior autem eſt, iniquitas iſtius viri, quàm benefaciens mulier: quia nimirùm melius eſt, parua de ſublimibus cauſis balbutiendo ſapere, & intelligere, quàm magna de rebus infimis diſertè cognoſcēdo eloqui, & præuidere. Rectè ergo à D. Auguſtino pars diuinior, ſiue intellectus vir; pars verò inferior, ſeu ipſa anima terrenarum amore rerum correpta, eiſdemque deſeruiens, mulier nuncupatur. Serm. 29. de verbis Apoſtoli, inter intellectum & rationem, non nihil diſcriminis poſuit: *Nolite eſſe ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus. Aliud*, inquit, *eſt intellectus, aliud verò ratio: nam rationem habemus, antequam intelligamus, ſed intelligere non valemus, niſi rationem habeamus: eſt enim homo animal rationale, cui natura ineſt ratio, & antequam intelligat, iam rationem habet: nam ideò vult intelligere, quia rationem præcedit.*

Pſal. 31.

Aliud intellectus & aliud ratio.

Et eſt ſenſus, quòd intellectus ſit actus exercendæ rationis, quæ eſt quaſi animæ eſſentia; cui neceſſarium eſt temporis augmentum, & perfectæ ætatis complementum. Nam *cùm accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo*, ait Dauid. vel poteſt referri ad donum Spiritus ſancti, qui intellectus nominatur: *Intellectum tibi dabo* (ait) *& inſtruam te, in via hac, qua gradieris.* Ipſe eſt pſalmus intelligentiæ, ait Auguſt. & lib. 1. de ſerm. Domini in monte: *Intellectus*, inquit, *congruit mundis corde, tanquam purgato oculo, quo cerni poſſit, quod corporeus oculus non videt, nec auris audit, nec in cor hominis aſcendit.* & in cap. Ioann. 7. tract. 30. *Intellectus eſt merces fidei:* Noli ergo quærere intelligere, vt credas; ſed crede, vt intelligas vnde in pſal. petit ſibi intellectum dari, quem ſibi Deum daturum promiſerat, Secundùm eloquium tuū, da mihi intellectum: accipiendo quippè intellectum eripitur, qui per ſeipſum non intelligendo decipitur: intellectus enim ſpiritualis credentem ſaluat: nam occultus viſus, intellectus vocatur.

Pſal. 74.

Pſal. 31.

Intellectus eſt merces fidei.

Pſal. 119.

Intellectus viſus occultus

Proinde, ſicut homo captus oculis corporis, nequit ſuam vitam tueri; ita planè, qui huiuſmodi intellectu captus, ſeu priuatus eſt, vitam animæ defendere non valet. Quam ob cauſam, non exigit Deus intellectum ab equo, & mulo, ſed ab homine: *Nolite fieri ſicut equus, & mulus*: quod equo natura eſt, homini crimen eſt. hoc ergo dicit Deus: Non exigo participationem ſapientiæ meæ ab eis, quæ non feci ad imaginem meam; ſed vbi feci, inde exigo, & vſum eius rei poſtulo, quam donaui. Ne ſis ergo homo ingratus ei, qui te fecit animal rationale: qui te præpoſuit pecoribus, & ad imaginem ſuam te formauit: qui dedit oculos in corpore, & rationem in corde. Excita rationem cordis: erige interiorem habitatorem; eſt enim aliquis intus, qui per oculos videat: noli ergo vti oculis, vt pecus, vt videas quid addas ventri, non menti: erige ergo rationalem aſpectum, vtere oculis, vt homo, intende cęlum, & terram, & quære factorem: aſpice quæ vides, & quære quem non vides: *Noli fieri ſicut equus, & mulus, quibus non eſt intellectus.*

Rationalis aſpectus.

D. Ambroſ. exponens illud pſalmi: *da mihi intellectum, vt ſciam teſtimonia tua*: *Intellectus*, inquit, *munus ſpirituale eſt; & ideò, quod Dei eſt, à domino poſtulatur. habebat quidem intellectum, ſed vberiorem inquirit.* Eſt autem intellectus naturæ, eſt & intellectus non bonus: ideò & Salomon ait: *Intellectus autem bonus dat gratiam*: nam ſi omnis intellectus bonus eſſet, non opus fuiſſet additamento. Itaque per donum intellectus, illuminatur animus credentis, vt percipiat ea, quæ proponuntur credenda, cui planè aduerſantur cœcitas mentis, vtpotè voluntas ſpiritualia, & diuina faſtidiēs, & hebetudo mentis, nempè voluntas libidinis conſeruandæ.

Ambroſ. in Pſal. 119.

Porrò, huiuſmodi donum, in hac vita labili, diſcurſum denotat, & inquiſitionem, qua per viſibilia, inuiſibilia cognoſcuntur: quæ in felici, & æterna vita, erit per ſimplicem aſpectum, in qua Deus in ſua eſſentia videbitur, ſicuti eſt.

Intellectus donum.

Apud diuinas quoque ſcripturas, eſt frequens vſus huius rei: nam & euangelium commemorat, Apoſtolos ſine intellectu extitiſſe: *Adhuc*, inquit, *& vos ſine intellectu eſtis*: quia *Matt. 15.*

Pars ſuperior, & inferior. Pſal. 135. Paulus.

altioris ſpeculationis, & diuinioris cuiuſdam ſermonis inſcij erant, & ignari: Deum quoque commemorat condidiſſe cœlos intellectu: *Qui*, inquit, *fecit cælos in intellectu*, propterea, quòd diuinis intellectus faber mundi extiterit, tum quia illud angelicis mentibus, & intellectibus compleuerit. Paulus præterea precatur credentes omni ſenſu ſpirituali, & intellectuali repleri, nimirum habere oculos cordis illuminatos; vt poſſint comprehendere quæ ſit virtus, & potentia Dei viuentis. Hoc ſanè intellectu prophetę vaticinati ſunt futura: Paulus vidit arcana verba, quæ non fas eſt homini loqui: Ioannes Inſula Pathmos, mirificas illas, eaſdemque obſcuras viſiones percepit, de quibus non eſt modò diſputandum per ſingula. Quid ergo ſit intellectus, ad mentem iſtorum, breuiter dixi.

CAP. VI.

Ratio ſuperior, & inferior.

Auguſt. 12. de Trin. c. 4.

QVONIAM quidem de parte, ſiue ratione ſuperiori & inferiori nonnulla dicta ſunt, paulò latiùs atque clarius de eiſdem diſſerere ſtatui: vtrum ſcil. pars ſuperior, vna ſit, vel plures potentiæ: ſimiliter & inferior. ſi autem plures, an eſſentialiter diſtinctæ ſint ab inuicem. Diſputat de hoc Auguſtinus, & quidem acutiſſimè. *Illud*, inquit, *noſtrum, quod in actione corporalium tractandorum ita verſatur, vt non ſit nobis commune cum pecore, rationale quidem eſt; ſed ex illa rationali noſtræ mentis ſubſtantia, qua ſubhæremus intelligibili, atque incommutabili veritati, tanquam ductum & inferioribus tractandis gubernādiſq́; deputatum eſt.* Cùm ergo ita ſit, vt dicit Auguſtinus, ratio ſuperior, & inferior non ſunt potentiæ eſſentialiter diſtinctæ: *Sicut*, inquit, *in omnibus pecoribus non inuentum eſt viro adiutorium ſimile illi, niſi detractum de illo, in coniugium formaretur; ita menti noſtræ, qua ſupernam & infernam conſulimus veritatem, nullum eſt ad vſum rerum corporalium, quantum naturæ hominis ſatis eſt, ſimile adiutorium ex animæ partibus, quas communes cum pecoribus habemus: & ideo, quiddam rationale noſtrum, non ad vnitatis diuortium ſeparatum, ſed in auxilium ſocietatis quaſi deriuatum, in ſui operis diſpertitur officium: & ſicut vna caro eſt duorum in maſculo & fœmina, ſic intellectum noſtrum, & actionem vel conſilium, & executionem vel rationem, & appetitum rationalem, vel ſi quo alio modo ſignificantius dici poſſunt, vna mentis natura complectitur: vt quēadmodum de illis dictum eſt, Erunt duo in carne vna; ſic de his dici poſſit, duo in mente vna. Cùm igitur diſſerimus de natnra mentis humanæ; de vna quadam re diſſerimus, nec eam in hæc duo quæ commemoraui, niſi per officia geminamus*: Hæc Auguſtinus. Ex quo patet, neutram portionem vnam tantum eſſe potentiam: portio enim ſuperior, teſte Auguſtino, æterna contemplatur; quod quidem alijs conuenit potentijs, nempè, memoriæ, intelligentiæ, & voluntati, quæ ſunt potentiæ diſtinctæ, in quibus reſplendet trinitatis imago. Quare fieri non poteſt, vt huiuſmodi portio ſuperior ſit vna potentia. Quòd verò reſpectu æternorum huiuſmodi potentiæ dictæ ſint; per eas fieri poteſt potentias manifeſtum, quæ in diuinis ponuntur, productionis principia, per intellectum ſcil. & voluntatem: hæc enim principia, ſiue potentiæ ad æternū obiectum, hoc eſt, ad diuinam eſſentiam referuntur; atque ita producunt ambas perſonas, nempè Filij, & Spiritus S. In creatura quoq; rationali, huiuſmodi potentiæ, memoria videlicet, intellectus, & voluntas, reſpiciunt æterna, ideoq; non eſt vna, ſed plures potentiæ. De portione autem inferiori, ſimile poteſt eſſe iudicium, eò quòd in illa ſit imago trinitatis, in illis tribus ſita potentijs: anima namque nonnunquam poteſt eſſe in potentia accidentali, reſpectu obiecti temporalis intelligibilis, habitualem habens notitiam, ſiue habitum ſcientiæ, vt alicuius cōcluſionis; in quo planè memoria cognoſcitur: nonnunquam autem in actu intelligendi ſecundo, & ſic intellectus apparet. ex hoc autem, quod actu intelligit, ſequitur volitio, quę voluntatem reſpicit. Quum ergo hæc tria non poſſint eſſe vna potentia: portio ergo inferior non erit vna potentia, neque etiam portio ſuperior, & inferior ſic intellectæ. Si comparentur ad inuicem, diuerſæ ſunt potentiæ; tametſi intellectum, & voluntatem, diuerſas proculdubio potentias contineant; ſiquidem eadem potentia intellectiua, ad ſuperiorem & inferiorem portionem refertur, ſimiliter etiam & eadem

Non diſtinguuntur eſſentialiter.

Neutra portio eſt vna tantum potentia.

Portio ſuperior reſpicit æterna.

Non ſunt diuerſæ potētiæ.

voluntas. *Portio ſuperior*, inquit Auguſtinus, *æternis, & ſupernis regulis contemplandis intendit: inferior autem temporalibus agendis.* Tunc ſic arguo: Eadem potentia principia & concluſionem cognoſcit, alioquin nulla potentia principium cognoſceret: principium autem nequaquam cognoſci poteſt, niſi & quis ſciuerit concluſionem in illo contentam elicere: ſic enim docet Philoſophus 2. de anima: vnum eſſe ſenſum, qui diuerſorum ſenſuum, diuerſa cognoſcit obiecta, eorundemque diuerſitatem. ſed portio inferior concluſionem cognoſcit, de re hac agibili tēporali, cuius principium, & regula æterna à ſuperiori portione cognoſcitur, nempè, præcepta Dei ex charitate eſſe obſeruanda, atque complenda; vel aliquid ſimile: ſuperioris ergo portionis principium, & inferioris concluſionem cognoſcentis, eadem prorſus eſt intellectiua potentia. Amplius, id perſuaderi, imò demonſtrari poteſt ex actu beatificato: Etenim in pluribus potentijs eiuſdem rationis, beatitudo ſita nō eſt, tametſi ſimul ſit in intellectu & voluntate; non quidem vt in duabus intellectiuis, ſiue volitiuis potentijs, ſed in vna volitiua, vel intellectiua: omnium enim propemodum philoſophantium communis eſt conſenſus, optimam hominis, beatitudinem eſſe, atque ideo in vna virtute eiuſdem rationis conſiſtere. ſed beatitudo cùm ad inferiorem, tum etiam ad ſuperiorem pertinet portionem: illius enim, vt ſit potentiæ, neceſſe eſt, in quo poſita eſt vis, & principiū merendi, cuiuſmodi eſt portio rationis inferioris. quare, cùm tota intellectiua tum ſuperioris, tum etiam inferioris rationis ſit beatificabilis; haud dubium, quin illa vna ſit potentia intellectiua. Amplius, ſimplex habitus, duas nequit perficere potentias. ſed eadem charitas, tam ſuperioris portionis, quam inferioris perficit voluntatem: nō ſunt ergo duæ potentiæ. De intelligentia quoque ſimilis poteſt eſſe ratio. Maior huius ſyllogiſmi ſatis patet: quia nimirum diſtinctio in poſteriori, non arguit diſtinctionem in priori: maior enim vnitas eſt in priori, quàm in poſteriori. ſed habitus eſt vnus: multò ergo magis potentia erit vna. Minor quoque patet, charitas namque eſt in voluntate portionis ſuperioris, qua Deus diligitur, & eadem in voluntate portionis inferioris, qua diligitur proximus, qui eſt temporale obiectum. Cùm igitur vna ſit charitas, quæ ſeſe protendit ad omnia diligibilia: non niſi vna ergo erit voluntas, & ſimiliter vnus intellectus. Non ergo portio ſuperior, & inferior ſunt diuerſæ potentiæ. Addè, quòd non magis diſtent ab inuicem ratio ſuperior & inferior, quàm intellectus ſpeculatiuus, & practicus. ſed practicus & ſpeculatiuus non ſunt diuerſę, ſed vna potentia: igitur ratio & ſuperior & inferior, vt ſæpè dictum eſt, non ſunt duæ potentiæ diuerſæ, ſed vna. Hæc omnia colligi poſſunt ex doctrina D. Auguſt. atque aliorum ſapientum.

[illegible] Primum. 2. 3. 4.

CAP. VII.

Argumenta contraria.

SVNT, qui ita arguunt *contra* ea quæ dicta ſunt: potentiæ quæ circa diuerſa verſantur obiecta, ſunt diuerſæ ab inuicem: potentiæ enim diſtinguuntur per actus, & actus per obiecta. ſed portio ſuperior & inferior ſunt huiuſmodi; ſuperior enim æterna contemplatur, inferior autem temporalia conſiderat, vt dicit Auguſt. ſunt ergo diuerſæ potentiæ. 1.
Item, ſi eſſet vna potentia, imago Trinitatis eſſet in inferiori & ſuperiori portione. ſed non eſt, niſi in ſuperiori, ſecundum Auguſtinum: igitur non eſt vna, ſed diuerſæ potentiæ. 2.
Amplius, ratiocinatiuum, & ſcientificum ſunt diuerſæ potentiæ, vel principia in anima, aut diuerſæ partes, authore philoſ. *6. ethic.* Neceſſarium eſt, inquit, genere eſſe diuerſa, quæ ad ſcientificum pertinent, & quæ ad contingens, & agibile. ſed portio ſuperior pro obiecto habet ſcientificum, quippe quæ neceſſaria reſpicit & æterna: inferior verò agibilia & contingentia: igitur non ſolùm ſunt diuerſæ potentiæ, ſed & diuerſo genere. 3.
Item, potentia regulans, tum perfectione, tum etiam nobilitate præſtat potentiæ, quam regulat, & ordinat. ſed ratio ſuperior ita ſe habet ad rationem inferiorem: regulatur enim inferior à ſuperiore: igitur non ſunt vna, ſed diuerſæ potentiæ. 4.

Intellectus potentia paſſiua.

CAP. VIII.

Soluuntur Argumenta.

1. A*D primum*, negatur minor: ambæ enim portiones non verſantur circa prima, & adæquata obiecta diuerſa, in quibus propriè poſita eſt diuerſitas potentiarum: ſub vno enim continentur obiecto tam intellectus, quàm voluntatis. Et quidem rationi conſentaneum eſt, vt quò potentia perfectior ſit, eò in plura ſeſe diffundat, & exerat vires, manens vna: portio ergo animæ ſuperior cùm ſit, pro ſui conditione perfecta, vna manens, ſe extendit ad plura. Cùm verò ſunt aliqua obiecta aliquibus adæquata potentijs: tum neceſſe eſt, vt pro diuerſitate obiectorum, diuerſæ quoque ſint potentiæ; ſicuti videre eſt in ſenſibus particularibus, quorum obiecta ſunt diuerſa & potentiæ ſimiliter.

Obiectum formale. Obiectum materiale.

Alij vtuntur diſtinctione, vt dicant, obiectum formale eſſe adæquatum, non autem obiectum materiale; vtpotè, vt obiectum formale viſui ſit color, materiale verò albedo. Sed & id dubitationem habet: color enim non videtur quid commune abſtractum, ſed potius hoc album, & hoc nigrum, quorum neutrum viſui adęquatum eſt obiectum, propterea, quòd nulla potentia (excepto duntaxat intellectu diuino) habere poteſt adæquatum obiectum, niſi fuerit abſtractum: quia nimirum nulla res eſt, quę omnia contineat, quæ percipi poſſunt, niſi diuina eſſentia. Itaque in re obiecta, formalia album & nigrum eſſe poſſunt, ex quibus neutrum potentiæ viſiuæ, eſt adæquatum obiectum. Quo circa, non quælibet obiectorum formalis diſtinctio, potentiarum parit diſtinctionem: non enim tot ſunt viſus, quot ſunt colores. In cauſa ergo eſt obiecti limitatio, & diſtinctio, quæ non niſi à tali percipi poteſt potentia, vtpotè ſonus ab auribus, & color ab oculis. atqui potentia intellectiua, & volitiua non ſunt organicæ, ſed abſtractę ab organis: ideo illis non tribuitur illa ſententia, quòd potentiæ diſtinguantur per huiuſmodi obiecta. Quòd verò ſit primarium obiectum adæquatum intellectiuæ potentiæ, di-
2. cemus poſtea. *Ad 2.* imago trinitatis in anima conſiſtit habente eſſentiæ vnitatem, & potentiarum diſtinctionem: cùm autem hæc eadem diſtinctio reſpectu obiecti æterni propriùs ac lucidius exprimatur, quàm reſpectu obiecti temporalis; hinc eſt, quòd in ſuperiori potiùs quàm in in-
3. feriori portione eam ſitam eſſe, dicat Auguſtinus. *Ad 3.* illa duo ab Ariſtotele diſtinguuntur, non quidem ratione potentiarum, ſed habituum, qui circa huiuſmodi verſantur
4. obiecta, & ita argumentum non militat contra nos. *Ad 4.* quamuis ratio ſuperior reſpectu ſui obiecti, in quo ſunt regulæ æternæ, quibus hæc agibilia inferiora regulantur, regat atque reguler rationem inferiorem; non ob id tamen, eſt diſtincta potentia, veluti intellectus habens habitum principij, eſt ſui ipſius regula pro concluſione habẽda: nec ideò à ſeipſo diſtincta eſt potentia: vna enim eademq; potentia, & principia cognoſcit, & concluſionem. Eodem quoq; modo potentia intellectiua verſatur circa nobilius, & ignobilius obiectum: ſed cùm nobiliori intendit, portio ſuperior; cùm verò ignobiliori, inferior appellatur. Vna eſt ergo potentia.

CAP. IX.

Intellectus eſt animæ potentia.

QVod intellectus hominis ſit animæ humanæ potentia, par eſt, vt deinceps inquiramus, atque ita ſenſim ad naturam intellectus agentis, & poſſibilis elucidandam, manifeſtandamque accedamus.

Intelligere Dei.

Intellectus itaq; humanus, non eſt eſſentia, ſed potẽtia animæ humanæ: eſſentia namque non poteſt eſſe immediatum operationis principium; quia eius operatio, non eſt eius eſſe. ſicut enim potentia ſe habet ad operationem, veluti ad ſuum actum; ita certè eſſentia ſe habet ad eſſe. Quare, cùm tantummodo in Deo, intelligere ſit ſuum eſſe; profectò in ipſo ſolo, & non in aliqua alia creatura, intellectus eſt ſua eſſentia: eſt ergo intellectus humanus animæ humanæ naturalis potẽtia.

Ariſt. 3. de anim. com. 5.

Philoſophus. *Quare*, inquit, *neque ipſius eſt eſſe naturam aliquam, neque vnam, niſi eam ſolùm, qua poſſibilis eſt. Is igitur intellectus, qui intellectus animæ nuncupatur, dico autem nunc eum, quo ratiocinatur anima, & exiſtimat, nihil eſt actu prorſus eorum, quæ ſunt antea, quàm intelligat ipſe*: Hæc Philoſophus.

Intellectus potentia paſſiua.

Auerr.

Et quidem de virtute animæ, quæ intellectus verè dicitur, philoſophum loqui autumat Auerroes: non de virtute imaginatiua, quæ aliquo modo intellectus nominatur: Quare, inquit Simplicius, nulla eſt natura earum rerum, quas intelligit, intelligit omnia ſenſibilia. ſed ea ſola eſt ipſius natura, qua poſſibilis, ſiue potentialis, ſit capax vtique earum rerum, quas intelligit: eſt enim virtus paſſiua, immixta, nullam ex materialibus formis retinens formam. non eſt ergo intellectus materia, ſenſus, vel corpus; ſed potentia animæ, & quidem paſſiua: intelligere namq; eſt quoddam pati, authore philoſopho 3. *de anima.*

Pati tripliciter.

Porrò, aliqua pati dicuntur, quando eis adimitur, quod natura ſibi conceſſit: veluti, cùm violentia caloris ab aqua frigiditas pellitur, aut calor ab igne aquæ virtute, & hæc proprijſſimè paſſio nominatur: alia verò, quia aliquo modo alterantur; veluti ſunt, qui lætitia geſtiunt, aut ſanitate donantur: poſtremò, quia erant in potentia, & iam prodeunt in actum, atque ita perfectionem aſſequuntur. Ad hunc modum intelligere noſtrum, eſt pati.

Pati eſt perfici.

In cauſa autem eſt, quia intellectus verſatur circa ens in vniuerſali. Intellectus autem diuinus, ad ens vniuerſale ſe habet, veluti actus totius entis: quia in eius eſſentia originaliter, & virtualiter, ſicut in prima cauſa, exiſtit: propterea non eſt in potentia, ſed eſt purus actus. nullus autem intellectus, ad totum ens vniuerſale ſe habet, vt actus; alioquin eſſet ens infinitum: non eſt ergo actus omnium intelligibilium; ſed ad illa, veluti potentia ad actum comparatur. Intellectus autem angelicus, ob propinquitatem ad primum intellectum, in ſuorum intelligibilium actu, perpetuò verſatur. Humanus verò, quoniam in ordine intellectuum infimus eſt, & à primi intellectus perfectione ſemotus; propterea eſt in potentia ad ſua intelligibilia, & in principio ſuæ naſcentis ætatis, inſtar tabulæ raſæ, ſe habet, in qua nihil eſt depictum, authore philoſopho.

3. de anima.

Cùm igitur intellectus humanus ita ſe habeat ad intelligibilia, haud dubium, quin ſit potentia paſſiua. Itaque in anima humana eſt quędam virtus, ſeu potentia paſſiua, qui dicitur intellectus poſſibilis, quique actui intelligendi, & ſpeciei intelligibili ſubijcitur, vnde & paſſiuus vocatur.

Virtus actiua & paſſiua.

Sanè, virtus actiua ea dicitur, teſte Commentatore 3. *de anima, com. 4. & 17.* quæ ſuum mouet obiectum, veluti caliditas calefactibile: paſſiua verò, quæ à ſuo mouetur ſubiecto, ſicuti viſus à colore. Sic etiam docet philoſoph. 5. met. cap. de poteſtate, vbi vnam poſuit potentiam, quæ eſt principium tranſmutandi alterum, in quantum alterum, & hanc appellauit actiuam: alteram verò, quæ tranſmutatur ab altero, paſſiuam. Cùm igitur ea dicatur virtus paſſiua, quæ mouetur, & tranſmutatur à ſuo obiecto, & huiuſmodi ſit intellectus: igitur eſt potentia animæ paſſiua. mouetur autem à phantaſmatibus humanis, quæ ipſum mouent ad actum intelligendi. Reuerà, virtus, cuius operatio non prodit in actum, niſi adſit aliquod extrinſecum; proculdubio alterius virtutem recipit, atque ita patitur. Quòd ſi quis inficias iuerit, aditum præcludet paſſiuæ virtutis inueniendæ, atq; demonſtrandæ.

Tex. Ariſt.

Quare, cùm anima intellectiua pro ſtatu præſentis vitæ, non intelligat ſine phãtaſmate: aliqua eſt ergo in ea virtus, ſeu potentia, phantaſmatis receptiua, atque ita paſſiua. vnde philoſophus 3. de anima, circa principium, & ſequẽtia: Si, inquit, *intelligere ſit ſicut ſentire; contingit intellectum pati aliquid ab intelligibili, ſicut ſenſum à ſenſibili: neceſſe eſt enim intellectũ eſſe paſſibilem, intelligibilium ſpecierum receptiuum, in potentia ad ſpecies ſuſcipiendas, non habentem aliquam actu: nam ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibilia; ita profectò intellectus ad intelligibilia.*

Conditiones intellectus.

Porrò, omninò neceſſarium eſt, intellectum eſſe immixtum: quia omnia intelligit: ſi enim aliquam propriam haberet formam, illa prohiberet, ne formas extraneas intelligeret.

Immaterialis.

hinc eſt, quòd immaterialis exiſtit, quia nimirum non componitur ex materia; & forma: neq; eſt potentia organica, corporeo organo affixa; tametſi materialis dici poſſit, quia cõmunicat cum phantaſia, quidditates ab ea intelligibiles abſtrahendo: phantaſia autem potentia eſt organica: poteſt etiam aliquo modo materialis dici, quia anima intellectiua perfectio eſt materiæ. Is autem intellectus, non habet aliquam

Intellectus poſſibilis. *Natura intellect. poßibilis.*

aliquam determinatam naturam; ſed eam ſolam, quæ vocatur intellectus poſſibilis animæ: ideoque eſt intellectus, quo omnia intelligit. Rationabile eſt autem organo corporeo non miſceri: quia ſi eſſet aliquod organum, tunc eſſet calidum, aut frigidum, vel aliquid huiuſmodi; ſicut & natura organi, quorum nullum intellectui tribui poteſt, propterea, quòd locus ſit ſpecierum, in ſola anima intellectiua poſitus, in potentia ad omnes ſpecies intelligibiles. Cæterùm, ſi intellectus eſt ſimplex, & impaſſibilis, nihil habens commune cum intelligibili; quomodo intelligit, & patitur ab intelligibili, cùm agens & patiens debeant habere aliquod commune? Sed duplex eſt paſſio, corruptiua vna, quæ de qualitate contraria, in contrariam migrat, de caliditate in frigiditatem, & hæc intellectui non conuenit, quia eſt incorporeus: alia verò eſt receptiua, & perfectiua, qua intellectus dicitur paſſiuus; eſt enim in potentia ad ſuſcipienda intelligibilia per ſuas ſpecies. Ex his ergo philoſophi ſententijs, atque verbis, quatuor potiſſimè intellectui poſſibili ſunt attributa: nempè indiuiſibilem eſſe ſubſtantiam: deinde tabulæ raſæ ſimilitudinem gerere: locum eſſe intelligibilium ſpecierum: poſtremò, ita ſe habere ad intelligibilia, ſicut ſenſum ad ſenſibilia. ſi enim eſt omnia fieri: ipſe igitur eſt in potentia eſſe intelligibile, vnus & idem indiuiſus, ſimplex ſecundùm ſuam ſubſtantiã; in quo ipſius potentia non eſt vniuoca cum potentia materię, quę ſecundùm ſui diuiſionem in multa, varias formas ſuſcipit.

Quatuor conueniunt intellectui poßibili

Tabulæ comparatur.

Tabulæ autem raſæ comparatur: quia quemadmodum tabula præter omnem præparationem, ſe alterantem, ſuſceptibilis eſt figuræ; ita planè intellectus poſſibilis, præter omnem præparationem ſeparantem, ſuſceptibilis omnium intelligibilium. Ex quo patet, non eſſe materię potentiam: raſura enim tabulę, non eſt materia; ſed potiùs ſe habet ſicut perſpicuum, cuius vna, & eadem potentia, & luminis eſt, & coloris ſuſceptiua. ita enim vna, & eadem potentia intellectiua, luminis agentis, quod in ipſo, eſt ſuſceptibilis omnis quidem formæ intelligibilis: ideoque fieri non poteſt, vt ſit forma corporalis; non enim haberet potentiam ad omnem formam ſuſcipiendam. Quare, quemadmodũ tabula raſa eſt imago, ſi ſuæ ſuperficiei addita fuerit terminationis actio; ita certè, ipſa intellectualitas animæ ſecundùm intellectum poſſibilem, eſt imago intelligibilium receptiua. Proinde intelligens, & intellectum, ſunt idem actu, ſecundùm eſſe verò differentia: quæ profectò omnia materiæ tribui non poſſunt. Non ergo intellectus poſſibilis eſt materialis, vt dictum eſt. Ex quo patet intellectum poſſibilem eſſe immixtum, hoc eſt, non mixtum cum corpore, ſicut forma corporis, aut forma, quæ eſt virtus in corpore. Ideoque benè dixit Anaxagoras: *Immixtus eſt*, inquit, *vt ſuperior, & imperet omnibus.* ſi enim eſſet aliqua forma informatus, proculdubiò, vt dictum eſt, extraneas recipere non poſſet: id enim, quòd alicuius eſt receptiuum, illud non habet, in ſpecie, quod natum eſt recipere; tametſi formam in genere, cùm his quæ recipit, conuenientem poſſit habere. ipſe eſt ergo potentia omnia intelligibilia, quia omnium ſuſceptibilis. Anima rationalis (inquit Auicenna) non eſt intellectus poſſibilis, ſed potiùs intellectus poſſibilis, eſt vna pars eiuſdem: De parte (inquit philoſophus) animæ, qua cognoſcit, & ſapit anima, vocans intellectum animæ partem. anima autem rationalis, quæ eſt hominis perfectio, eſt quoddam totum, & ſubſtantia incorporea, ſua poteſtate complectens reliquarum animarum vitam; eò quod inter omnes naturales formas, propinquior, & ſimilior ſit intelligentiæ. Benè ergo dixit Alexander, multas ineſſe animæ virtutes non immixtas: malè verò, cùm ex elementorum mixtura putauerit generari. Quare, etſi dicatur intellectus ſeparatus, quia non eſt organicus, nec de materiæ potentia productus; eſt nihilominus anima perfectio corporis, cui per virtutes naturales coniũgitur. Quam ob cauſam intellectus quoque poteſt dici potentia coniũcti; quamuis in eſſentia ſua non communicet corpori. ſimile quiddam videre eſt in ſole, qui eſt vnus numero per materiam; eius verò virtus eſt vniuerſalis ad omnium corporalium vitas fouendas. Itaque intellectus poſſibilis, non eſt omnibus modis ſeparatus à materia, ſiue corpore, cuius eſt perfectio; alioquin eſſet pura potẽtia, quæ in rerum natura nihil eſt, quod eſt maximè abſurdum. Rectè ergo dictum eſt ab Auicebron, potentiam intellectus per formam intellectualis naturæ, ad ens vnum in mundo determinari, & in natura eſſe determinatam: ſed perperam dictum eſt, potentiam intellectus, materiæ eſſe potentiam: & intellectus naturam, in materiæ natura conſiſtere. Quocirca, quamuis intellectus non ſit mixtus corpori, ſicut forma corporis, aut ſicut virtus organica, operans in organo corporis; eſt tamen virtus animæ rationalis: quæ licèt prædictis duobus modis non ſit corpori permixta; habet tamen nonnullas virtutes corpori permixtas: verùm intellectus non eſt eius virtus, quatenus corpori miſcetur; ſed potiùs quatenus anima eſt imago primi agentis. Quare, cùm intellectus non ſit permixtus corpori, hinc eſt, quòd in ſuarum actionum opere exercendo, inſtrumento non vtitur corporeo. hanc ob cauſam anima rationalis dicta eſt vmbra, veſtigium quoddam, & reſultatio intelligentiæ ſeparatæ. Iam ergo ſatis conſtare poteſt, quonam modo intellectus poſſibilis ſit ſeparatus, & immixtus, & non hoc aliquid determinatum: denique quomodo ſit potentia paſſiua animæ rationalis.

Immixtus. *Auicenna.* *Alexand.* *Quomodo intellectus ſit ſeparatus.* *Intellectum eſſe potentiam. Auicebron.* *Vmbra intelligentiæ.*

CAP. X.

Argumenta contraria.

QVONIAM poſſet aliquis multa *obijcere contra* ea, quæ 1.
dicta ſunt: idcircò obuiam ire diſpoſui, ne inermem
offenderet legentem. Poſſet vtique ſic arguere: Quod eſt
mens, non eſt animæ potentia, ſed eſſentia, authore Au- 9. de Trin.
guſt. *Mens*, inquit, *& ſpiritus, non relatiuè dicuntur, ſed eſſentiam
demonſtrant.* ſed intellectus idem omninò videtur eſſe quod
mens; nec vlla videtur eſſe diſtinctio, niſi nominis tantùm:
nam ſicut mente, ita etiam intellectu æterna capimus, &
contemplamur: intellectus ergo humanus, eſt animæ humanæ
eſſentia, & non potentia. Sanè, id propriè vocatur
rei eſſentia, per quod habet eſſe. ſed anima habet eſſe per
intellectum, qui verus homo à Platone, & Plotino nominatur:
ergo quod priùs. Amplius, appetitiuum & intelle- 2.
ctiuum, diuerſa potentiarum genera in ſola animæ eſſentia,
& non in aliqua potentia vniuntur. ſed hæc ſecundùm
Auguſtinum, vniuntur in mente; locat enim intelligentiã, 10. de Trin.
& voluntatem in mente. ſed mens, & intellectus, eſt ipſa
animæ eſſentia, & non aliqua eius potentia: ergo; ſiquidem
homo intelligit cum angelis, qui ſunt mentes puræ, & intellectus
beati. Reuera, anima immaterialis dicitur, quia Greg.
eſt intellectiua. ſed eſt immaterialis per ſuam eſſentiam:
igitur per ſuam eſſentiam eſt intellectiua: atque ita, intelle-
ctus non eſt potentia, ſed eſſentia animæ. Amplius, ſi intel- 3.
lectus eſt potentia, & non eſſentia animæ; igitur eſt accidens:
omnis enim potentia eſt in illo genere, in quo eſt eius
actus, quem primò, & per ſe reſpicit. ſed actus quos primò
potentiæ animæ reſpiciunt, ſunt accidentia: igitur potentiæ
ſunt accidentia. ſed intellectus non eſt accidens: igitur
non eſt potentia. Quòd verò non ſit accidens, ſiue qualitas,
ita poteſt oſtendi: quia nulla qualitas ſemper intelligit,
neque omnes continet formas intelligibiles. ſed intelle-
ctus eſt locus omnium ſpecierum intelligibilium, vt dictũ
eſt: igitur non eſt qualitas; atque ita, non eſt animæ poten-
tia. Amplius, ſi intellectus eſt qualitas animæ, eſt etiam a- 4
ctus: quia eſt in actu per intellectum. ſed intellectus non
eſt actus; alioquin non reciperet omnem actum; receptiuũ
enim omne denudatum eſt ab eo, quod recipit: igitur non
eſt qualitas. Sanè, omnis actus eſt forma, vt ex ſe patet: ſed
intellectus non eſt forma: quia nec materialis, nec immaterialis,
authore Commentatore 3. *de an. com.* 18. *&* 27. ponens
differentiam inter ſenſum, & intellectum, dicit, ſenſum
eſſe in ſe quendam actum, & in potentia reſpectu ſpecierum,
quas recipit; intellectum verò eſſe puram potentiam:
porrò, pura potentia, non eſt qualitas animæ. Am-
plius, circumſcripto omni diſtincto ab anima, anima po- 5.
teſt intelligere: igitur anima eſt intellectus; atque ita intel-
lectus eſt ſubſtantia, & non potentia animæ. Sanè, anima
eſt immediatum principium operum vitæ, propterea quòd
eſt immediatum principium eſſendi: igitur eſt immediatum
illius operationis principium, quæ in illo eſſe fundatur;
forma enim largiens eſſe calidum, largitur etiã, & calefacere.

Intelleſt. eſſe potentiam. facere. ſed vitæ opus, quod propriè animæ conuenit, quatenus eſt rationalis, eſt intelligere: igitur, ſi ipſa eſt immediatum principium intelligendi; proculdubiò, intellectus eſt eius eſſentia, & non potentia. Anima præterea producit ſuas potentias, non mediante alia potentia: ergo eſt immediatum principium productionis, & ſic habetur intentum.

6. ſi enim anima eſt natura, quia eſt forma materiæ: igitur eſt principium per ſe motus, quia omnis natura eſt principium per ſe motus: igitur non eſt principium per ſe motus per potentias; alioquin à potentijs mutuaret, vt eſſet principium motus, & vitæ.

7. Item, ſi intellectus eſt qualitas, ſiue potentia intelligens, aut intelligit intellectione quæ eſt ipſe intellectus, & ſic vna intellectio, alteram reciperet, quod eſt falſum: aut intellectione à ſe recepta; & ſic reſpectu ſuimet, eſſet agens, & patiens, quod fieri non poteſt.

CAP. XI.

Soluuntur Argumenta.

1. AD *primum* dici poteſt, animam rationalem interdum intellectum appellari, propter intellectus nobilitatem, vtpotè, quia eſt eius pars nobiliſſima; ſicuti ſenſum, nunc potentiam, nunc verò animam ſenſitiuam; vnde & per intellectum dicitur intellectiua: ex hoc autem non ſequitur, quin ſit animæ potentia.

2. *Ad 2.* Quamuis appetitiuum, & intellectiuum diuerſa ſint animæ potentiarum genera, pro diuerſis obiectorum rationibus; appetitiuum nihilominus partim quidem congruit cum intellectiuo, partim verò cum ſenſitiuo: quia in operando, corporeo vtitur organo; appetitus enim ſequitur apprehenſionem: quæ profectò ratio mouit Auguſtinum, vt in mente voluntatē poneret, philoſophum verò in ratione. *Ad confirm.* negatur ſimilitudo: Angelus enim dicitur mens, ſeu intellectus: quia tota eius virtus in hoc poſita eſt; nam in eo eſt ſola vis intellectiua, & voluntas, quæ conſequitur intellectum. at in anima humana ſunt vires ſenſitiuæ, nutritiuę, & intellectiuæ; ideoque non eſt ſimile. *Ad aliam confirm.* ex immaterialitate virtutem habet intelligendi ſubſtantia immaterialis: cùm ergo huiuſmodi immaterialitas, non ſit animæ intellectus; non eſt neceſſe, animæ eſſe ſubſtantiam. Eſt ergo virtus, & potentia animæ.

3. *Ad 3.* Verùm quidem eſt, qualitatem abſolutè, & per ſe acceptam, non ſemper intelligere, non autem quatenus intellectioni ſubeſt intellectus exiſtentis in actu. Quare, etſi nulla qualitas, virtute productiua, omnes contineat formas intelligibiles; poteſt tamen continere eo modo, quo lumen continet colores, quos potentia viſibiles, actu facit viſibiles: ſic & ipſa, quæ ſunt potentia intelligibilia, reddit actu intelligibilia.

4. *Ad 4.* Intellectus poſſibilis, eſt in potentia ad formas rerum materialium; quia potentia ea recipit, in quæ poteſt eius proprium actiuum: poteſt ergo recipere actus immateriales, & intentionales, de quibus non loquitur authoritas philoſophi. *Ad confirm.* negatur minor: intellectus enim eſt forma immaterialis; ſed non actu intelligibilis, de qua ibi loquitur Commentator. Et cùm infers ex Commentatore, *com.* 11. quòd non ſit forma intellecta actu, vel potentia: dico eſſe intellectum in potentia habituali, quia non cogitat, aut intelligit ea, quorum ſpecies habet: & ſic non eſt forma intellecta in potentia, vt dicit Commentator. ſed bene poteſt eſſe forma in potentia; quia ſibi non repugnat intelligere. Ad aliam confirmationem dico, id voluiſſe Commentatorem dicere, obiecta ſenſus, cùm ſint de ſe actu ſenſibilia, potentiam ſenſitiuam, quia immediatè ab obiecto exteriori moueri poteſt, in potentia proxima eſſe ad ſentiendum: obiecta verò intellectus, quoniam non ſunt actu intelligibilia, ſed fiunt; ideò ad intelligendum intellectum in remota eſſe potentia.

5. *Ad 5.* negatur antecedens: licèt enim ſit primum principium anima intelligendi, ſecundùm ſuam naturam; non eſt autem proximum, ſed intellectus: ideoq; elicit actum intelligendi mediante potentia à ſe diſtincta, quæ eſt proximum principium intellectionis. *Ad confirm.* reſpondeo, quòd actio creaturæ non fundatur ſuper eſſe ſimpliciter, ſed ſuper eſſe accidentale: propterea & animæ actio ſuper eſſe fundatur, quod à potentijs largitur, atque tribuitur.

6. *Ad 6.* Anima producit potentias, non quidem actione media, quod eſſet proprium agere; ſed quadam naturali emanatione, quæ non eſt producere, ſeu agere. Quare, non propriè anima producit ſuas potentias, cū producantur ab eodem artifice Deo, à quo & anima producitur. veruntamen dicuntur ab anima produci, ſimiliter & omnis paſſio à ſuo ſubiecto; propterea, quòd actio agētis; prius naturà terminetur ad ſubiectum, & conſequenter ad potentias, ſeu paſſiones. Ad confirmationem, natura eſt primum, non autem proximum principium motus; & ſic anima à ſuis non mutuat potentijs, vt ſit primùm principium motus: potentia autem eſt principium proximum, & prima ratio agendi. Intelleſt. eſſe potentiam.

7. *Ad 7.* Intellectus eſt actus in genere entium, proinde 3. *de an. c.* 4. animæ virtus à philoſopho vocatur. & *com.* 5. loquens de intellectu, exponenſque illud philoſophi: *Omne recipiens eſt denudatum*, &c. dicit, non eſſe neceſſarium, vt recipiens nullo modo ſit in actu, ſed non debere habere actu rei ſimilitudinem, quam ſit recepturum. Ex quo patet, intellectum humanum de ſe proprium aliquam ſpeciem non habere. Eſt præterea pura potentia in genere intelligibilium: quia ſi aliquam non reciperet ſpeciem; nequiret ſe intelligere, cuius rei gratia primæ comparatur materiæ. nam quemadmodum prima materia eſt in pura potentia, ad formas materiales; ita intellectus ad ſpecies intelligibiles: intelligit ergo intellectione, quæ eſt qualitas diſtincta ab intellectu. etenim actuatus ſpecie intelligibili, intellectionem producit, atque ita locum tenet agentis: ſecundùm autem ſuam nudam eſſentiam, intellectionem recipit, & ſic gerit officium recipientis. Philoſop. 2. *de an.* 18. dicit intellectum eſſe alterum genus animæ, illudq; ſolùm ſeparari ſicut perpetuum à corruptibili. *Intellect. alterum genus animæ.* Simplicius, vult eandem propè rem eſſe intellectum, & theoricam, ſiue contemplatiuam ſcientiam: quatenus enim eſt intelligendi principium, intellectus; quatenus verò altiora rimatur, theorica dicitur potentia: eſt ergo alterum genus animæ, quia ipſe ſolus eſt perpetuus, cætera verò mortalia. Anima præterea intellectiua, alterum eſt animæ genus: quia quibuſdam viribus corpori coniungitur; quibuſdam verò à corporeis nexibus ſeparatur: non eſt ergo virtus ſolà corpore vtens, ſed & perficiens corpus. dicitur tamen ſeparatus: quia etſi corporis perfectio ſit, à corpore tamen non dependet, ſicut & cæteræ partes, quę corpus perficiunt. Quòd ergo intellectus ſit animæ rationalis potentia, dixi. *Quod non ſit ſubſtantia animæ quidam dicunt.* Verùm, hæc potentia intellectiua, qua rationalis anima ad intelligibilia comparatur, eſtnè animæ ſubſtantia, an accidens in anima ſubiectiuè exiſtens? Sanè, animæ rationalis ſubſtantia vna eſt, & ſimplex; potentię verò plurimæ: non ergo potentia intellectiua, eſt animæ ſubſtantia, ſed qualitas, ſiue accidens. intellectus pręterea, non eſt voluntas, neque voluntas intellectus, ſunt enim potentiæ diſtinctæ. quòd ſi vtraque eſt animæ ſubſtantia: idem ergo ſunt, & non diſtinctæ potentiæ, quòd planè omnem prorſus euerteret philoſophādi rationem. intelligere ſiquidem & velle, vt communis eſt ſententia, ſunt oppoſita diſparata. Amplius, potentia & actus ſunt vnius generis. ſed intelligere eſt accidens: quia in ſolo Deo eſt ſuum eſſe, & ſua ſubſtantia: potentia ergo intellectiua, eſt qualitas, & non ſubſtantia. 3. nam ſi intellectus eſt animæ ſubſtantia, cùm ea actus ſit ſemper; inde neceſſarium eſſet, vt ſemper intelligeret, ſicut ſemper viuit homo, anima in ipſo manente. Denique, ſicut ſe habet eſſe ad eſſentiam; ita profectò operari ad potentiam. 4. Per commutatam ergo proportionem, ſicut ſe habet eſſe ad operari, ita planè eſſentia ad potentiā. ſed in rationali creatura, eſſe differt ab operari: igitur eſſentia differt ab potentia. Verùm his obuiare videtur Auerr. *Rationes contraria.* 12. *met.* 17. Quod, inquit, intellectui ſeparato attribuitur; 1. idem & illi attribuendum eſt intellectui, qui in materia nō eſt, neque à materia dependet. ſed huiuſmodi eſt potentia intellectiua: eſt ergo intellectus ſubſtātia rationalis animæ: in ſubſtantia enim ſeparata (ad mentem Auerr.) cuius eſſe, & eſſentia idē eſt, in ſua ſpecie accidens non fundatur proprium, ſed commune. 2. Amplius, Ariſt. & Auerr. 12. *met.* pro *Com.* 51. impoſſibili habent, optimam ſubſtantiam, ſeparatam ſcil. ab aliquo extrinſeco ſuam dignitatem acquirere. Sed huiuſmodi cōditiones, & proprietates ſolius Dei ſunt, in quo eſſe, & eſſentia non differunt: ideoq; priores rationes veritati magis conſonant, magiſq; ſunt tenendæ, & obſeruādæ.

CAP.

Intellectus poſſibilis eſt ens in actu.

CAP. XII.

Intellectus poſſibilis non eſt pura potentia, ſed aliquod ens in actu.

QVoniam ex ſupradictis philoſophorum rationibus,
intellectum humanum rationalis animæ potentiam
eſſe, ſatis conſtare arbitror: propterea alia explicanda oc-
currit quæſtionis difficultas, Vtrum ſcil. ſit pura potentia,
an aliquod ens in actu. Sanè Ariſtotelis verba multorum
Ariſt. 3. de anim. 5. com. 5. 18,
mentes mouit; vt intellectum poſſibilem, puram poten-
tiam eſſe dicerent. *Quare*, inquit, *neque ipſius eſt eſſe naturam,*
neque vnam: ſed aut hoc, quòd poſſibilis eſt vocatus: hac de
cauſa dictum eſt à Commentatore, intellectum poſſibi-
lem nullam habere naturam, niſi poſſibilitatis: hinc eſt,
quòd quidam putarunt, idque ad mentem Commentato-
ris, intellectum poſſibilem eſſe ens purum potentiale. Ve-
rùm, etſi intellectus poſſibilis, in genere intelligibilium, ſit
in pura potentia, pro ſtatu præſentis vitæ, quia nullam ſpe-
ciem intelligibilem ſibi congenitam habet, nec poteſt ſe-
ipſum per ſeipſum, nec per propriam ſpeciem naturaliter
intelligere, niſi reflexiuæ, aliquo ſcil. obiecto priùs cogni-
Quod ſit ens actu. Rationes.
to; in genere tamen entium, eſt ens actu, quia eſt virtus, &
potentia animæ: nullus enim actus corporis, ſiue informãs
corpus, ſiue diſtinctum à materia, eſt purum potentiale.
ſed intellectus poſſibilis eſt huiuſmodi, vt ſuprà dictum:
igitur non eſt pura potentia. Eſt præterea impaſſibilis, 3. de
anima 7. non eſt ergo pura potentia. Quonam modo eſt
2. purum potentiale, ſi eſt immediatè receptiuum termina-
torum accidentium? Quod enim non eſt ens in actu, quo-
modo capere poterit accidentia? Amplius, quod eſt ope-
3. ratiuum, non eſt purum potentiale: ſic enim docet philo-
ſoph. 2. de gen. com. 53. *Materia*, inquit, *eſt pati, facere verò alte-
rius potentia*; alioquin eadem eſſet potentia actiua, & paſſi-
ua: & effectiua cauſa, & materialis coinciderent. ſed intel-
lectus poſſibilis eſt operatiuus: Iudicium, & diſtinctio, in-
quit Commentator 3. *de ani.* 19. tribuitur nobis ob intelle-
ctum materialem: nam ipſe componit & diuidit. 3. *com.* 20.
& 36. duas in nobis habere, dicit, actiones: eſt ergo opera-
tiuus. Themiſt. 3. *de ani. c.* 19. dicit, tam in ſenſu, quàm in in-
tellectu, ex obiecto in potentiam paſſionem cauſari: actio-
nem verò à potentia. Quare, ita intelligendum illud Ari-
ſtotel. in lib. de ſenſu, quòd ſcil. ſenſibile ſenſum agere fa-
cit: propterea, quòd per ſui motionem excitatus, ſenſus o-
peretur & ſentiat. Et illud Auerr. 2. *de ani. c.* 1. *&* 49. recipere
aliud, eſt aiudicare illud. Sic etiam dicit Theophraſtus, in-
tellectum præſtare omnium motionum cauſam, hoc eſt,
vt res intelligatur, vel non intelligatur. Authoritate quo-
Theophr.
que Theophraſti, illud Ariſtot. 3. *de an.* 5. Intellectus poſſi-
bilis nihil eſt actu, ſic intelligi debet: omnia ſcil. ad poteſta-
tem intelligendi referri oportere; non autem ad naturam
intellectus, quaſi nihil ſit actu in rerum ordine; calumnia
enim hæc eſſet, & oratio contentioni cauilloque proxima:
ita ergo illa philoſophi ſententia intelligenda eſt, vt in ani-
mo talis generis ſit potentia ſui, pro ſubiecto & gremio
formarum; qualis in rebus materialibus facultas illa eſt,
quæ conſtitutioni earum, & concretioni ſubſternitur. Nõ
eſt ergo ita pura potentia, vt nihil ſit actu. Amplius, intel-
lectus in nobis componitur ex intellectu in actu, & intel-
4. lectu in potentia: 3. *de ani. c.* 20. *& Comment.* 17. Neceſſe eſt,
inquit, eſſe duas differentias, intellectum ſcil. agentem, &
poſſibilem. Sanè, nihil agit, niſi per formam, 3. *de anim.* 18.
ſed nos agimus per intellectum agentem, & poſſibilem:
ſunt ergo formæ in nobis, quod fieri non poſſet, niſi com-
ponerentur. ſed nullum compoſitum ex actu & potentia,
eſt purum potentiale: ergo quod prius. Verùm 3. *de an. com.*
Intellectus compoſitus.
20. dicitur, huiuſmodi intellectus duos quidem eſſe, per
diuerſitatem actionis: vnum verò, quia materialis perfici-
tur ab agente: actio namq; attributa alicui propter aliqua
duo in eo exiſtentia, vnum materia vt ſit, alterum verò vt
forma, neceſſe eſt, 3. *de ani. com.* 36. ſed nos intelligimus per
intellectum agentem, & poſſibilem, aliquo ergo modo in-
12. met. 37.
tellectus agens eſt nobis forma. Cùm autem compoſitum
ſit, cui potentia admiſcetur, & intellectus poſſibilis ſit po-
tentia receptiua, propterea compoſitum nominatur. Qua-
re ſecundùm eſſe reale, eſt actus; ſecundùm eſſe verò in-
tentionale, potentia: quia eſt omnia fieri. Non eſt ergo in-
tellectus poſſibilis, ens purè potentiale potentia recepti-
ua, ita quòd non ſit aliquod ens actu de ſe: nam ſi eſſet ſub-
ſtantia intellectualis puræ potentiæ, perficereturque per
intellectum agentem ſibi inhærentem; tunc ab omni actu
intellectuali perfici poſſet, ſicut ab omni forma ſenſibili,
& materiali ipſa prima materia inhærenter perficitur: atq;
ab intelligentijs, quæ ſunt quidam actus ſpirituales, inhæ-
renter poſſet noſter intellectus perfici, vnde noſter intel-
lectus poſſibilis, pars eſſet intelligentiæ orbem mouentis,
quod eſt falſum. Amplius, ſi eſſet pura potentia, cùm non
poſſet actu ſubſiſtere, ſine actu ſibi inhærente, atque perfi-
ciente, 1. *phyſ.* 69. ab aliquo ergo actu primo ſibi inhærente,
actum reciperet. omnis autem ſubſtantia, ex duobus prin-
cipijs eſſentialibus compoſita, quorum vnum eſt ſubſtan-
tia in potentia, aliud verò ſubſtantia actu, eſt corruptibilis,
vt docetur 1. *phyſ.* 82. *&* 8. *met.* 12. ſed intellectus poſſibilis
eſt incorruptibilis, vt in principio huius dictum, & philo-
ſophus docet 3. *de ani.* 26. *&* 2. *de ani.* 2. igitur eſt ens in actu
& non purum potentiale. Sed quidam *contra* prædicta ſic
arguere tentarunt: Quod recipit actu omnia entia, non eſt *Argum. contraria.*
aliquod ens actu; alioquin ſe ipſum reciperet quod eſt im-
poſſibile. ſed intellectus poſſibilis recipit omnia entia a-
ctu; quia eſt omnia fieri, deſideratq; omnia intelligere, &
ſuum intelligere per receptionem fit: igitur ſi recipit actu
omnia entia, non eſt actu aliquod ens: recipiens enim de-
bet eſſe denudatum ab eo quod recipit: hæc eſt potiſſima 1.
ratio eorum, qui dicunt intellectum poſſibilem eſſe purè
potentialem. altera verò, quod non ſit actiuus, ſed merè
paſſiuus. Amplius, aut intellectus eſt ens actu ſenſibile, aut 2.
intellectuale: inter hæc enim non datur medium. ſed non
eſt ens ſenſibile, alioquin abſtractas, & vniuerſales formas
non reciperet: recipiens namque abſtractum, debet eſſe
potentia abſtractum, ſicut recipiens materiales, potentia
materiale: recipiens ſiquidem & receptum ſunt propor-
tionata ad inuicem. atqui intellectus recipit formas ab-
ſtractas: non eſt ergo ens ſenſibile actu. Neque ens intelle-
ctuale; alioquin eſſet intelligens, & intellectum, abſque a-
liqua ſpecie intelligibili de nouo genita, quod certè peri-
pateticis non placet: non enim fit intellectio in hac vita
ſine phantaſmate, 3. *de an.* 30. Sanè: per operationem ens a-
ctu cognoſcitur: proinde 9. *met.* 7. dicit Commentator, 3. 59.
quòd operatio naturæ intellectualis, cùm ſit intelligere, 17. 18. 30. 39
hanc ex ſe non habere intellectum materialem; ſed actu
fieri intelligentem à phantaſmate, & intellectu agente, 3.
de anima. Amplius implicat, intellectum poſſibilem eſſe 3.
in actu, & ab eo educi ſpeciem intelligibilem; perinde e-
nim eſſet, ac ſi ipſemet actus eſſet, & potentia. ſi enim edu-
citur de potentia intellectus: ipſius ergo eſſentia eſt poten-
tia. Iterum, ex intellectu poſſibili & agente, fit vnum per 4.
ſe, ſicut ex luce & diaphano: lux enim perfectio eſt diapha-
ni: ſic & intellectus agens, perfectio eſt intellectus poſſibi-
lis. ſed id, quod cum actu puro conſtituit vnum per ſe, eſt
pura potentia: & intellectus poſſibilis reſpectu intellectus
agentis, eſt huiuſmodi: igitur eſt pura potentia. Reuera, in-
tellectus, qui eſt potentia intelligibilia, actu autem nihil,
antequam intelligat, eſt purum potentiale. ſed intellectus
poſſibilis eſt huiuſmodi, 3. *de an.* 14. *&* 25. oportet potentia
eſſe cognoſcens: & *com.* 6. anima eſt materialis forma, non
actu, ſed potentia: ergo quod priùs. Sanè, natura intelle-
ctus poſſibilis eſt, vt recipiat, non vt agat: eſt ergo ſuaptè
natura purum potentiale, & non ens in actu. Hæ ſunt ob-
iectiones, quæ fieri poſſunt in hac quæſtione.

CAP. XIII.

Soluuntur Argumenta.

AD 1. dico, minorem illius falſam eſſe: nam etſi verum 1.
ſit intelligere fieri per receptionem alicuius entis; non
ob id tamen neceſſe eſt, omne illius intelligere, per ipſiuſ-
met intelligibilis, ſiue illius quod intelligitur, receptionẽ
fieri: ſat enim eſt, vt per ipſius receptionem intelligibilis,
aut alicuius alterius fiat. Itaque cùm intellectus poſſibilis
non ſit actu aliqua natura corporalis, neque naturæ cor-

llectus poralis ſpecies aliqua; nihil prohibet, formas corporales
virtus per ſuarum ſpecierum receptionem recipere, propterea,
ſiua. quòd non ſit actu aliqua illarum, ſed potentia. Ex hoc ſol-
uitur illud, *Omne recipiens* &c. denudatus eſt enim intelle-
ctus ab intelligibili corporeo, vel quod eſt corpus: non au-
nne recipi- tem ab omni intelligibili incorporeo & immateriali. Om-
ne itaque recipiens, denudatũ à natura recepti ſecundùm
ſpeciem, quia non habet actu aliquod indiuiduum eius
ſpeciei cum re recepta, veluti rationem, ſeu medium re-
cipiendi; alioquin idem eſſet ratio ſui recipiendi: In indiui-
duis, inquit Auerroes, eiuſdem ſpeciei, quicquid vni eſſen-
cæli 59. tialiter competit, & alteri, atque ita idem ſe reciperet, &
mouens eſſet, & motum, ſecundùm vnam rationem for-
malem. Vnde Auerroes 2. de ani. 67. *Nihil*, inquit, *recipit ſe,*
aut eſt cauſa recipiendi ſui. & 1. phyſ. 76. Voluit idem poſſe ſe re-
cipere, per accidens quidem, non autem per ſe. hoc idem
confirmat 3. *cæli* 67. Sed *dices*, huiuſmodi rationem non va-
lere, omne denudatum ſcilicet à natura receptibilium for-
marum materialium, tanquam à cauſa, & medio, & ratio-
ne recipiendi, eſſe immateriale & immixtum: neque enim
valet, Omne denudatũ à naturis colorum tanquam à cau-
ſa, & ratione recipiendi. eſt incoloratum, ſicut videre eſt in
oculo intellectus præterea materialis per ſui naturam eſt
cauſa recipiendi alia, nõ tamẽ eſt cauſa ſui ipſius, eò quod
non ſit eiuſdẽ ſpeciei. ſed ſenſus eſt talis: Omne denudatũ
à formis materialibus, tanquam à cauſis recipiendi, & mo-
do eſſendi earum, eſt immateriale: eſt enim modus eſſendi
indiuidualiter, & ſignate. ſed intellectus eſt huiuſmodi: i-
gitur eſt immaterialis. Modo quod de oculo adducitur, ni-
hil eſt: propterea, quod oculus, eſſe aliud habens, & vt re-
cipiẽs denudatus ſit à modo rei receptæ: intellectus quoq;
& formæ materiales, ratione materiæ, eiuſdem ſunt ſpeci-
ei, non tamẽ ſimpliciter tactus ſimiliter recepit vnum con-
trarium: quia continet reliquum, calidum per frigidum,
vel frigidum per calidum; vnde patet quomodo recipiens
eſt denudatum à natura recepti. *Ad* 2. *reſpon.* aſſerens intel-
2. lectum poſſibilem naturę eſſe intellectualis actu de ſe for-
maliter: nec inde ſequi eſſe intelligens, & intellectũ quo-
cunque alio circumſcripto. Et cum probas, vnum alterius
ope indigere: quia eius operatio in extraneã tranſit naturã
vel quia eſt pura potentia paſſiua, hæc ratio non valet; nam
anima ſenſitiua in ſentiendo, alterius eget auxilio: & cum
ipſius ſentire non tranſeat in exteriorem materiam; ipſa ni-
hilominus anima, non eſt ſubſtantia puræ potentiæ, imo
eſt quidem actus ſecundùm ſe. Quare, licet poſſibilis in-
tellectus ſit actio, ſiue eius operatio ſit immanẽs, & aliquo
indigeat in intelligendo; non eſt tamen purum potentialẽ
3. *Ad.* 3. *conſe.* non valet: forma enim ſiue ſpecies intelligibilis
non educitur, cùm ſit quoddam accidens, niſi de po-
Species intel- tentia entis actu exiſtentis. Porrò, de potentia actus puri,
ligibilis educi- quatenus eſt actus, aliquid non educitur, ſed vt eſt in po-
tur de poten- tentia ad aliquod aliud: atque ita ex ipſo educi, id eſt, in
tia intellectus ipſo aliquid poteſt generari. Educitur autem ab eſſentia,
quia principaliter in eſſentia, ſecundario autem in poten-
tia educitur & generatur, quatenus ſcilicet in ſubſtantia
potentiæ recipitur: Ex hoc tamen non ſequitur, quod ſub-
ſtantia intellectus poſſibilis, non ſit ens in actu ſimpliciter.
Sed dices ſuffragatur huic propoſito Commentator in lib. de
ſubſtantia orbis, aſſerens ſubiectum ſimplex actum exci-
pere non poſſe quod eſt pati: quia actui aduerſatur, & de-
ſtruit. *Reſp.* ſententiam Commentatoris ita eſſe intelligen-
dam: nullum ſubiectum ſimplex accidentia contraria re-
cipere poſſe, quorum alterum diſpoſitio ſit ſubſtantiæ re-
cipientis: propterea, quod huiuſmodi recipiens, neceſſariò
corruptiòni foret obnoxium, quod planè repugnat actui
per ſe ſubſiſtenti. Non ergo vult Commentator, nullum
actum ſimplicem, ſpiritualia accipere poſſe, quæ nullam
habent contrarietatem: quibus corruptis, non eſt neceſſe
4. illius ſubſtantiam corrumpi. *Ad* 4. argumentum veritatem
habet, ſi ille actus purus inhæreat, non autem ſubſiſtat. ſed
ex intellectu agente cum intellectu poſſibili; non ſit vnum
ſicut ex actu inhærente, alioquin intellectus agens eſſenti-
aliter ab intellectu poſſibili differret, quod eſt falſum. vn-
de Thæmiſtius 3. *de ani. cap.* 4. firmiter tẽet intellectũ poſibi-
lẽ & agẽtẽ, vnũ eſſe ſubiecto, & ratiõe ſola diſtingui Ariſto-
teles 3. *de ani.* 20. *& intellect; abſtract;* inquit *iſte tantũ eſt immor-*
talis &c. intellectus quoque poſſibilis immortalis, & ab-
ſtractus ſecundum ſubſtantiam, non autem ſecundum Intellectus
operationem quia ſine imaginatione nihil in hac vita in- eſt virtus
telligit, cuius rei gratia dicitur corruptibilis: intellectus ve- paſsiua.
rò agens tum ſecundum eſſentiam, tum etiam ſecundum
operationem abſtractus eſt, & immortalis. Intellectus igi
tur poſſibilis ſemper eſt ligatus cum phantaſia: agens autẽ,
quia nõ eſt paſſiuus, abſtrahit ab imaginatiõe: quatẽus ve- *Intellectus a-*
rò vnitur nobis, vt forma intelligit per eſſentiã. Hæc eſt di- *gens, & poſsi-*
uerſitas ſecundùm Auerroẽm: *nam* 1. *de ani. com.* 12. intelle- *bilis vnus in-*
ctum materialem conſiderat, vt partem animæ: propterea *tellectus.*
dixit abſtractum eſſe ſecundùm eſſentiam, ſecundùm ope-
rationẽ vero minime. 3. *autem de ani. com.* 39. non vt animam
neque vt partem animæ, ſed abſolute, vt intellectum ſpe-
culatur: ideoque dicit habere intellectionem æternam, per
quam ſemper intelligit intellectum agentem. Ex his ergo
colligitur, hos duos intellectus eſſentialiter non diſtingui
atque ita ex intellectu poſſibili, & intellectu agente, non
fieri vnum, ſicut ex actu inhærente & pura potentia; alio-
quin intellectus agens, eſſet accidens intellectus poſſibi-
lis, atq; ab inuicem eſſent ſeparata, ſicut accidens & ſub-
iectum, quod eſt omninò abſurdum. Sed fortaſſis verbis
philoſophi confiſus, *iterum inſtabis*: philoſophus inquis, ex-
preſſè loquens de natura intellectus poſſibilis, dixit,
nullam habere naturam, niſi quod poſſibilis vocatus eſt. &
texit: 14. nihil eſt actu eorum quæ ſunt, ante intelligere. & 3. *de anima.*
iterum, potentia animæ quodammodo eſt intelligibilia
intelligens, ſed actu nihil, antequam intelligat. *Sed hæc* fa-
cile ſolui poſſunt: quandoquidẽ inibi contra Empedoclẽ 5.
& quoſdam alios antiquos diſputet, à quibus diffamatum
eſt, per aſſimilationem corporalem atque realem cogniti-
onem fieri, ſpiritualis aſſimilatio, ab eiſdem vt incognita,
prorſus neglecta: hanc ob cauſam putauerunt animam,
rationalem ex principijs omnium entium eſſe compoſitã
nempe ex quatuor elementis quæ omniũ rerum putauẽre
principia horum errorem corrigens philo. ait intellectum 3. *de anima.*
eſſe immixtum, nullamq; corporalem aſſimilationem ha- 4. & 5.
bere eorum, aut realem, quæ eſt intellecturus: proprerea
dixit, ipſum intellectum, quo opinatur anima, & intelli-
git, aliquam non habere naturam ex illarũ ſcilicet numero
ex quibus intellectum compoſitum eſſe, antiqui affirmà-
runt. Quod ergo intellectus ſit ens in actu, dixi.

CAP. XIIII.

Argumenta contraria

QVoniam dictum eſt, omne recipiens denudatum eſſe
à forma, quam recipit, poſſet aliquis *dubitare*, & dubi-
tando arguere, deſiderio veritatis habendæ: hinc eſt. quod 1.
aliquot argumẽta proponere diſpoſui, vt lucidius inde rei
veritas haberi poſſit. Quorum primum hoc ſit. ſi cognoſ- 2. *de anima,* 1
citiuum denudari oportet à ſui cognocibilis natura: tactus 4. & 1. 18.
ergo non cognoſceret tangibiles qualitates, ex eis enim
conſtat eius organũ, vt poſtea dicetur. Sed id experientiæ
rerum magiſtrę prorſus obſiſtit: non omne ergo recipiens
denudatum eſt à forma rei, quam recipit. etenim, ſi ita om-
ninò res ſe haberet, tunc cogitatiua remaneret incognita:
indiuiduorum ſiquidem cognoſcitiua eſt ſenſibilium, à
natura ſenſibili ipſa nequaquam denudata manente prop-
terea, quòd ſit ſenſus interior. Quare, à ſeipſa cognoſci nõ
poſſet neque etiam ab intellectu, quippè qui vniuerſalium
& non ſenſibiliũ ſingulariũ naturas intelligit: ergo quòd 2.
priùs. Amplius, ſi omne recipiens eſt denudatum à natura
recepti; tunc intellectus incorporea, & intellectualia ca-
pere, ſeu intelligere non valeret, ſiquidem & ipſe, naturæ
cum ſit intellectualis, à ſui ipſius natura non denudatur.
Id præterea pugnat contra conſequentia, quam *tex.* 6 phi-
lo. formare videtur: *Si* inquit, *intellectus haberet organũ, cale-*
fieret, aut, frigefieret, ſicut ſenſus, ſenſus enim nõ frigefit, aut ca- 3.
leſit: quia non eſt quid elemẽtatũ, nec etiã anima ſenſitiua
organo ſenſus ſanè cõpetit, quia nimirũ corpus eſt elemẽ-
tatũ: ergo quod priùs. Amplius, ſicut ſe habet viſus ad viſi-
bile; ſic intellectus ad intelligibile: ideoq; & à Platonicis &

Intellectus denudat' à forma rei quam intelligit.

Peripatheticis, oculus animæ intellectus appellatur. ſed viſum non oportet denudari ab omnibus viſibilibus, vt videndi officio fungi poſſit, viſus enim eſt in aliquo corpore mixto: quælibet autem pars animalis eſt mixta: denique quælibet pars mixti, eſt mixta. ſed omne mixtum colorem aliquem habet: nam omnia corpora, inquit philoſophus de ſenſu, & ſenſato, colore participant. Quare, ſi viſus non eſt denudatus ab omni viſibili, nec etiam intellectus ab omni intelligibili, vt intelligere poſſit, & ſuas vires exerere in cognitione, & receptione multorum intelligibilium. Item, recipiens ab illo denudatur, quod recipit. ſed intellectus ſpeciem recipit lapidis, non ipſum lapidem, 3. *de anima*, *com.* 38. non ergo denudatur à ſpecie, quam recipit. Adde ſecundùm Commentatorem 3. *de anima, com.* 9. quòd intellectus poſſibilis ſemper intelligat intellectũ agentem, nec tamen ab ipſo denudatur. nam ſi oportet eum denudari ab omni intelligibili, quod intelligit, tunc profecto non eſſet forma materialis, eo quod omnes formas materiales intelligat atqui ipſe forma eſt ſubſtantialis corporis humani: ergo quod prius. *Cæterum, ad hæc*, & ſimilia, licèt ex præcedentis quæſtionis elucidatione poſſit quis reſponndere, addere tamen placuit nonnulla, quò clarius res, quæ controuertitur, dignoſci poſſit, & intelligi. Inprimis obſeruanda eſt mens philoſophi 3. *de anima, tex.* 4. & 5. vbi diſputans contra antiquos, qui naturam intellectus ignorârunt, dicit, intellectum eſſe immixtum, hoc eſt non compoſitum intrinſecè compoſitione reali, ex naturis corporeis ſenſibilibus, nec eſſe aliquam ex illis naturis: quia nimirum earũ omnium eſſet cognoſcitiuus. nam ſi aliqua illarum eſſet, vel ex eis compoſitus, cognoſcere nequaquã poſſit, non ſecus, ac ſi in oculo aliquis eſſet connaturalis color, qui aliorũ colorum labefactaret, impediretq; cognitionem. Neceſſe eſt ergo aliquorum cognoſcitiuum, vt in ſui natura nihil eorũ habeat. hinc dixit, non eſſe mixtũ corpori ſicut ſenſum, nec organũ habere, ſicut habet ſenſus, ideoque ſeparatum eſſe à natura ſenſibili corporea, ac proinde omnium formas capere poſſe. Pro cuius rei cognitione lucidiùs habenda, non ignorare oportet, cognoſcitiui, ſimiliter & receptiui, quandam eſſe eſſentialem, quandam, verò accidentalem potentiam. Eſt autem cognoſcitiui, ſiue receptiui potẽtia eſſentialis; quando ſcilicet eſt in pura potentia, & nullo modo in actu: accidentalis verò, quando, etſi iam actu habeat ſuæ cognitionis principium, actu tamen nõ cognoſcit, veluti ſe habet intellectus vero pueri, in vtraq; conſiſtit potentia. Duplex ergò eſt cognoſcitiui, atq; receptiui potentia: eſſentialis ſcilicet & accidentalis. obiecti autem cognoſcibilis duplex eſt eſſe reale vtique ſiue naturale, & intentionale. & id quidem interdum determinatę, & contractæ per materiam naturę veluti naturæ ſenſibilis: interdum verò naturæ communis, vel prædicatione quidem, vti eſt ſubſtantia, actus, bonum vnum vel continentia perfectionis cuiuſmodi ſunt intelligentiæ, & proportionaliter natura animæ rationalis, quæ inferiorum gradus formarũ in ſeipſa eminenter continet. Porrò, obiectum cognoſcibile poteſt eſſe cognoſcente, ſicut forma in materia, vel accidens in ſubiecto, hoc eſt, inexiſtenter, vel compoſitiuè, ſicut componitur oculus corporalis ex humoribus, & tunicis multis. His ita elucidatis, dico, Omne cognoſcitiuum, quod eſt in potentia eſſentiali, denudatum eſſe debere ab omni obiecto, determinatæ & contractæ naturæ, ab ipſo cognoſcibili ſecundũ eſſe naturale, & intentionale. denudatum, inquam, ita quod non inhæreat naturaliter, neque ex eo componatur. in potentia eſſentiali, quandoquidẽ quod eſt in potentia accidentali, ſui obiecti cognoſcibilis in ſeipſo ſpeciem habere poſſit; veluti intellectus philoſophi dormientis, cui inſunt ſpecies intelligibiles, ſecundum eſſe naturale, vel intentionale: ſi enim in cognoſcitiuo naturaliter, ſeu intentionaliter huiuſmodi obiectum eſſet haud dubiũ, quin impedimento eſſet ſuæ cognitioni. determinatæ, & contractæ naturæ, propterea, quod natura communis, tum prædicatione tum continentia perfectionis ſi accipiatur, non eſt impedimento cognoſcitiuo, quominùs intelligere ſeu cognoſcere nequeat. Eſt ergo ſenſus illius ſententiæ, *Omne recipiens*, &c. Cognoſcitiuum ſecundum potentiam eſſentialẽ omnium naturarum ſenſibilium, quæ ſunt contractæ, & determinatiuæ naturæ, … tum etiam per compoſitionem nat… eſſe nudatum natura ſenſibili ſecun… intentionale. ſed intellectus poſſib… enim haberet aliquam in ſe naturam… in potentia eſſentiali non eſſet. nam… haberet ſenſibile obiectũ; poſſet vtriq… noſcere; atque ita in actu primo poſitum, cog… nequaquam eſſet in potentia eſſentiali, ſed acci… tiùs, ſicut dictum eſt: igitur poteſt omnes huiu… mas recipere, & ſic eſſe omnia pati. Commenta… ens, inquit, debet eſſe denudatũ à natura recepti… non ſit idẽ eſſentialiter cum natura recepti; alioq… eſſet in potentia ad receptum: quia nihil eſt receptum … ipſius: aut idem reſpectu eiuſdem, & ſecundum idem in actu eſſet & potentia, quod eſt manifeſte falſum. Ex hoc patet reſponſio *ad primum argumentũ*. 1. Cognoſcitiuum enim denudatum eſt à natura ſui cognoſcibilis pro graduũ proportione, quibus aptitudinem habet cognoſcendi. hinc eſt, quod tangibiles qualitates, quæ pro graduum proportione, tactus temperamentum ingrediuntur, à forti, & vehementi tactũ percipi non poſſunt; ſed hæ tantum, quæ in defectu, ſeu in exceſſu poſitionem habent: neq; ex hoc aliquæ remanebũt qualitates tangibiles, quæ à tactu percipi non poſſunt; cum omnes tangibiles, in quantum tangibiles (vt dicit philo. 2. *de anima*) per tactũ nobis manifeſtè reddantur. nam etſi omnes cognoſcuntur à tactu ſingulari puta à tactũ Mercurij pro quolibet gradu; cognoſcuntur tamen à diſtinctis tactibus, eò quod non omnes ex eiſdem gradibus componantur. *Ad confir.* de cogitatiua, dico, cogitatiuam ſeipſam non cognoſcere; quoniã nullus ſenſus eſt virtus reflexa, cum ſit organicus, & ſupra ſeipſum reflecti non poſſit: verum, quoniam magnam habet cognationẽ cum intellectu agente, quippe quia cum eo efficit ſpeciẽ intelligibilem; idcirco, licet indiuidua, cognoſcitur tamẽ ab intellectu poſſibili. Sanè, ſi phantaſmã ab intellectu agente ſpiritualem recipit naturam, vt cauſet ſpeciem intelligibilem; multò magis cogitatiuã, quæ plus habet de natura ſpirituali. cognoſcit autem intellectus cogitatiuã, per ſpeciem cogitatiuæ, quatenus eſt cogitatiua; indirectè 2. autem hanc, vel illam: vnde remanet hæc cogitatiua ſingularis directè incognita. *Ad* 2. patet ex ſupradictis reſponſio: cognoſcitiuum enim denudatum eſſe oportet à natura determinata & contracta; nempè à natura ſenſibili. natura autem intellectualis, eſt quaſi indeterminata, vtpotè per materiam non contracta: ideoque nulli eſt cognitioni impedimẽto. *Ad confir.* ſenſus dicitur frigidus, & calidus propter affinitatem, quam habet ad organum, cui alligatur; ad quod propriè ſpectat calidum eſſe, aut frigidum: ex organo enim & ſenſu ſit vnum quoddam, cuius operationes communicantur adinuicem. vnde & ſenſus dicitur qualis, propter organum quale; ſicut albedo dicitur quanta; quia 3. ſuperficies, cui inhæret, eſt quanta. *Ad* 3. Iam dictum eſt, intellectum non eſſe ſeparatum ab omni natura, niſi à natura ſenſibili: ſic etiam viſum ſecundum ſuam ſubſiſtentiã ab omni colore; tameſi ſecundum eſſentiam quidditas viſus alia ſit ab omni colore. 4. *Ad* 4. Dixi, receptiuum non eſſe receptum, neque ſpeciem recepti; tametſi ſpecies lapidis per virtutem intellectus agentis, & phantaſiæ in intellectu formetur; non eſt tamen eſſentialiter intellectus ipſa ſpecies rei. Alia patent ex dictis. Quomodo ergo omnẽ recipiens denudatum eſſe oporteat, dixi ſatis.

1. de generat. 86. — 4. — *Soluuntur argumenta.* — *Intellectus immixtus.* — *Potentia eſſentialis.* — *Accidentalis potentia.* — *Obiectum cognoſcibile.* — *Omne recipiens eſt denudatum à natura recepti.* — *Senſus rei.* — *…anima, t. … & t. 67.* — *Cogitatiua cognoſcitur ab intellectu.*

CAP. XV.

Intellectus virtus paſſiua.

Varia opinio de natura intellectus poſſibilis.

APud antiquos non parua, de natura intellectus poſſibilis, extitit conuerſa. nam & Hypparchus, ignem eſſe arbitratus eſt: Anaximanes vero, aërem: Chylon Lacedæmonius, frigidum vaporem: Periander Corinthius, vaporem calidum: Dicearchus vero, Xenophanes, Alexander, miſtionis formam: Platonici verò, intellectum participatum; non actiuum neque paſſiuum, ſed diuinorum intelligibilium locum: ſeparant enim humani animalis vitam ab anima, & animam ab intellectu, & intellectum à Deo; ita dicant, quod Deus ſit forma intellectus, intellectus autẽ animę, anima vero vitę animalis.

Ad

Intellectus eſt virtus paſsiua.

Ad mentem ergo Platonicorum, nec intelligere eſt pati, nec intellectus eſt virtus paſsiua. Siquidem forma ſimplex ſeparata à materia, non patitur ab aliquo extrinſeco: ens namque incorporeum (teſte Auer. *in lib. deſtruct. diſput. 6. ſolut. dubij* 8.) eſt in ſe pura ſcientia tantùm, ſed anima rationalis eſt forma ſimplex: (authore Plotino in li. de animæ immortalitate) igitur non eſt virtus paſsiua. Amplius, nulla natura in ſua ſpecie completa, caret perfectione, quæ ſibi præſtari poteſt à primo ente, alioquin eſſet naturaliter imperfecta. ſed anima rationalis eſt huiuſmodi: completa ergo eſt atque perfecta, & in eſſentia, & in operatione: atq; ita non eſt virtus paſsiua, quia ab extrinſeco non recipit, neque patitur. Amplius, agens, & patiens communicant in materia, *primi de gener.* 54. ſed intellectus poſsibilis non communicat in materia: denique, virtus actiua eſt nobilior & omne quod patitur, mouetur; hæc fauere poſſunt Platonicis. Reuera intelligere, ſcire, & ſentire intrinſecus proficiſci autumant: proinde id, quod dici ſolet à peripateticis, Intelligere eſt ſicut ſentire, ſic interpretantur: Quemadmodum ſentire, eſt iudicare de ſenſibili; ita planè intelligere de intelligibili: vnde Themiſtius putauit, duobus modis id fieri ab intellectu, tum quia cognoſcit, tum quia ſapit hinc eſt quod multi ſenſerunt ipſum intelligere per eſſentiam intellectus fieri, quando à ſenſibilibus excitamur; eò quod intrinſecus habeamus omnium ſenſibiliū congenitas rationis, quæ excitatæ ab exteriori ſenſibili, operationes ſuas explicant, & infinitas vires exerunt. Verū hîc non eſt ſilentio prætereundum, vtrū ſi intellectus eſt vtraque parte æternus, ſiue corpori aſſiſtat, (vt dicit Auer.) ſiue corpus informet, ſiue vnum numero, ſiue multiplictū eritne virtus paſsiua, nouam paſsionē à ſenſibili accipiens? Sed quomodo id fiet? ſi vna eſt ſubſtātia ſimpliciter ſeparata, à corpore non dependens? ſic enim docet Auer. 3. de anima 19. Quare, quemadmodum intelligentiæ non recipiunt ſpecies ab intelligibilibus, imò per ſuas eſſentias intelligunt: (vt dicunt philoſophi) ita certè intellectus, ſi vtraque parte eſt æternus, ſubſtantia ſimplex, & pura ſubſtantia. Etenim ab Auer. clariſsimè diſputatum eſt, *in lib. deſtruct.* huiuſmodi ſubſtantiam puram ſubiectū accidentiū eſſe non poſſe. quare, ſi nullum recipit accidens; nihil omninò patitur, nec perfectiuè quidem. Amplius, nullū ſubiectum æternū (teſte Auer. 8. *phyſ.* 15. immediate efficit nouum effectum: igitur nec ſubſtantia æterna noui aliquid ab aliquo patitur; propterea, quòd huiuſmodi ſubſtantia ſit perfectè completa, & in ſpecie, & in operationis virtute exercenda. Amplius, omnes ſubſtantię ſeparatæ ſunt eiuſdē ſpeciei 2. *de cælo com.* 49. igitur, ſicut intelligentię mouentes orbes nihil patiuntur in mouendo; nec etiam intellectus humanus vtraq; parte æternus. nam ſi ſubſtantia immaterialis non patitur ab intelligibili, & intellectus eſt ſubſtantia materialis: ergo quod priùs. Cæterū, hoc idem dicendū eſt ab his, qui aiunt intellectum agentem, & poſsibilem idem eſſe. ac ſolis officijs diſtingui; quod ſcilicet intellectus agens forma ſit intelligibilium: nam ſi intellectus agēs à ſenſibili non patitur phantaſmate, (vt communis eſt omnium ſententia) nec etiam intellectus poſsibilis. vt ergo intellectus poſsibilis ſit virtus paſsiua; productus, vt fit, neceſſe eſt, velut tabula raſa, in qua nihil ſit depictum; vnde & à nouo intelligibili perficitur. Quare ſecundum hunc modum; poſitio Themiſtij non eſt recipienda: dicit enim intellectum eſſe ſubſtantiam ſeparatam, vtraque parte æternam, formam ſimul agentem, & poſsibilem, per ſuam eſſentiam cauſantē, & intelligentem omnia: quippe, quia, ſicut eius eſſentia eſt ratio intelligendi omnia, ita, & cauſandi. Intelligere, præterea, dicit nos aliquid de nouo per eſſentiam intellectus: neque ob id, ab intelligibilibus ſpeciem nouam ab intellectu recipi; ſed nouam intellectus in nobis intellectionem fieri: quoniam enim ipſe ſuam per eſſentiam eſt omnium intellectio; hinc eſt; quòd mediantibus nouis phantaſmatibus, in nobis nouiter genitis, noua in nobis intellectio fieri poteſt. Verùm, ſi ita res ſe haberet tunc noſtra intellectio, non eſſet aliqua receptio, neq; paſsio, quod planè euertit philoſophi doctrinā: nam nihil prorſus de nouo realiter reciperemus: intelligere .n. fit de nouo, quoad nos. proinde omnis virtus, quæ quandoque eſt in actu, quandoque in potentia, reſpectu operationis exiſtentis, & acquiſitę in ea; eſt proculdubio virtus paſsiua. ſed huiuſmodi eſt intellect⁹ poſsibilis, vt dictum eſt ſupra: igitur eſt virtus paſsiua. Similiter poſitio Auer. reijcitur: Dicit enim, intellectum poſsibilē vtraque parte eſſe æternū; agentem verò, qui eſt aliquid animæ intellectiuæ, non eſſe formam omnia naturalia agentem. ſic namque intellectus poſsibilis, nullam de nouo ab intelligibilibus, ſpeciē recipere poſſet: noſter præterea intellectus agens, non poteſt eſſe cauſa formalis, ſeu cauſalis rerum repræſentatiua. nam quia intellectus per eum, eſt æternus: igitur apprehenſione æterna res naturales intelligeret; non quidem per realem à rebus ſpecierum receptionem, ſed per intelligibilium intentionalem eſt autem intentionalis, quæ non fit per realem rei inhærentiam in ipſo recipiente, per ſpeciem vtique rei; ſicut cognoſcitur lapis ab intellectu per eius ſpeciem, quia huiuſmodi receptio realis appellatur; ſed per cognitionem obiectiuam, quando ipſe lapis eſt in anima veluti cognitum in cognoſcente. cum verò dicat Auer. intellectum non eſſe formam omnium rerum productiuam, nec conſequter res generabiles per ſuam eſſentiā intelligere, ſicut dixerat Themiſtius: cogitur omnino fateri intelligibilia ab intellectu recipi intentionaliter, ſiue obiectiuè. Quia verò pūtauit, vnum numero eſſe omnium hominū intellectum, & ſimpliciter æternum, ab ipſa veritate compellitur dicere, nihil de nouo intellectum intelligere: nec etiam nos, niſi per noua phantaſmata, nobis copulari, vt eorum intellectionem; quorum ſunt illa phantaſmata, non autem per intellectionem in eo nouiter factam, & à nouis intelligibilibus productam. Quare, ſi intelligere, eſt de nouo aliquid recipere ab intelligibili. ſicut ſentire à ſenſibili, dubio procul, neceſſe eſt fateri, animam rationalem de nouo eſſe productam, & non vtraque parte æternam, productam, inquam, ſimplicem, & nudam, quæ continuis intelligibilium tunicis ſuperueſtiri poſſit, & perfici, quoadusque aſſequatur intellectum adeptum: maiori ſiquidē tempore, in ignorantia, quam in ſcientia degit, (vt dicit philoſ.) Eadem & Platonicis conuenit confiteri, qui aſſerunt, intellectiuam animam omnibus intelligibilium, & ſenſibilium, ornatam ſpeciebus creatam fuiſſe: intelligibilibus quidem in virtute intellectiua, ſenſibilibus autem in ſenſitiua, commanentibus: hoc enim modo, ſentire, & intelligere, non eſt pati, ſed potiùs agere. Quamobrem non ſecus intellectus humanus tunc ſe haberet, ac lux in ſole exiſtente, ex qua radius luminoſus emanaret, quo viſibilia illuſtrata, perſpicua ſeſe redderent oculus iuuentiū. ad hunc enim modum à parte intellectiua ſpecierū plena intelligibilium, intellectualis radius ad ſenſibilia emitteretur, quæ profecto emiſsio, intellectio, ſicut illa, quæ fit à parte ſenſitiua, ſenſatio appellatur. Patet ergo ad mentē iſtorum, quomodo intelligere ſit pati, & intellectus virtus paſsiua. Quoniam ergo intellectus poſsibilis, quandoque eſt in actu, quandoque autem in potentia, & extrinſeco eget phantaſmate, vt intelligere queat; ritè dictus eſt intellectus paſsiuus. Reuera, quemadmodum ſenſus, ſi eſſet actiuus, ſemper ageret, ſicut ſi combuſtibile eſſet combuſtiuum, ſemper combureret, ita profecto, ſi intellectus, reſpectu ſuæ intellectionis eſſet actiuus, ſemper vtique intelligeret, & quidem ſine obiecto quod eſt falſū: eſt enim intellectus poſsibilis (vt dicit philoſ.) quo omnia fieri. Quare reſpectu cognitionis ſaltem, actiuæ virtutis fungi neque officio, ſicut reſpectu actus, actiuæ paſsiua vice non vtitur. Adde, quod veræ Peripatheticæ philoſophiæ ſectatoribus, nullus relictus eſt ambigendi locus, quin intelligere ſit pati, ex paſsione proculdubio intellectus ab intelligibili, dum perfectionis complementū recipit, ad quod erat in potentia.

Argumenta platonicorū. *Intelligere eſt ſicut ſentire.* *Auerr. poſitio expenditur.* *Diſpu. 5. Solut. dub. 2.* *Intellectus agens forma.* *Themiſtij poſitio.* *Ratio vera.* *Intellectus eſt virtus paſsiua.* *Poſitio Auer. erronea.* *Receptio intentionalis, & realis.* *Anima creatio.* *2. de anima.* *Platonicorū poſitio.* *Quod ſit virtus paſsiua.* *3. de anima.*

CAP. XVI.

Intelligere quid ſit ſecundum Theologos.

Intelligere cauſaliter pati.

Diſputarunt de hoc negotio doctiſsimi theologiæ profeſſores, quorū rationes magna cum breuitate in mediū afferre cu auì, vt quis quid tollere, citra catholicę fidei diſpēdiū. Cōtrouerſia ergo apud eos hęc eſt, nū intelligere ſit

Intellectus an ſit purè paſſiuus

ſit cauſaliter pati: hoc eſt, cauſeturnè ex paſſione intellectus ab intelligibili? Quorundam opinio eſt, intelligibile terminatiuè tantùm, & non cauſaliter ad intellectionem cócurrere; ita quod intellectus ab intelligibili nihil patiatur: intelligere ergo apud iſtos, non eſt pati cauſaliter: in cauſa eſſe putant intellectus humani nobilitatem, qui ita

Terminatiua tantum.

præſtat nobilitatis virtute, omnibus prorſus corporeis rebus, vt iuxta Auguſtinum, nullum corpus agere queat in ſpiritum. Quare, cùm intellectus humanus res ſit præſtantiſſima, per ſe poteſt agere: quia actiuitas actualitatem ſequitur. Sanè, cuius operatio eſt præſtantior cæteris, & ipſum eſt præſtantius. ſed operatio phantaſmatis; eſt agere, intellectus vero eſt pati: igitur phantaſma nobilitatis præſtantiá intellectiui antecelleret, quod eſt falſum; alioquin

Viuum meli' non viuente.

accidens præſtantius eſſet ſubſtantia. Amplius, operatio vitalis, non niſi à principio agédi vitali proficitur: quandoquidè effectus nó ſit ſua cauſa perfectior, & melius ſit viuú non viuente, teſte *Aug. de ciu. Dei.* ſed cognoſcendi operationes ſunt vitales: ab anima ergo veluti à ratione gignédi pro ficiſcuntur. Amplius, quo forma eſt perfectior, eò eſt magis actiua, atque magis in actu: propterea, quod actiuum actui potiſſimú conueniat. ſed anima intellectiua, inter cæteras formas, eſt magis in actu: igitur eſt magis actiua, atq; magis actiui rationem obtinet; ita vt ſeipſam ad agendum

Argumenta.

moueat, ne inferior habeatur formis ſe imperfectioribus, nempe elementaribus, & mixtis, quæ ſeipſas ad propriæ naturæ operationes mouent. Amplius, actio manens in agente, eſt principium agendi: hoc enim intereſt inter actionem & factionem, teſte philoſ. *2. phyſ. 1. eth. & 9. met.* ſed intellectio eſt propria actio manens in agente, in parte vtique intellectiua 9. met. igitur eſt principium agendi, & actiua eſt in homine ex parte intellectiua. Sed hæc opinio

Prima Opinio corrigitur.

apertè doctrinæ Auguſtini aduerſatur: *Liquido*, inquit *6. Trin. c. 12. tenendum eſt, quòd omnis res, quamcunque cognoſcimus, congenerat in nobis notitiam ſui; ab vtroque enim notitia paritur, à cognoſcéte, & cognito:* nó ergo cognoſcibile cócurrit determinatiuè tantum. Reuerà, ſi anima eſt totalis cauſa actiua notitiæ genitæ, & ſubiectum receptiuum eiuſdem, cùm ipſa ſit cauſa naturalis, ſemper vtque erit in actu; atque ita in ea ſemper erit actualis intellectio, eò, quòd nullum patiatur impedimentum. Quòd ſi aliud neceſſarium ſit, à quo res cauſanda eſſentialiter depédeat; tunc profectò plura quatuor erunt genera cauſarum: aut aliquid ab aliquo dependeat eſſentialiter neceſſe erit, quod non eſt eius cauſa, quod eſt valde abſurdum. Opinio ergo huiuſmodi à rei veritate multùm diſſentit. Porrò, eius argumenta facilè ſolui poſſunt: & primum, quod ex Diui Auguſtini doctrina deductum eſſe fatetur, corpus ſcilicet in ſpiritum non

Soluuntur argumenta primæ opinionis.

agere, ſenſus enim Auguſtini eſt, imaginem illam, quæ ſenſatio eſt, non cauſare corpus in ſpiritum, veluti cauſam totalem; ſed id certè animam in ſe efficere, & quidem mira celeritate, non tamen vt cauſum totalem, ſed ipſam ſimul & obiectum: eò quòd à vidente & viſibili fiat viſio: *Viſio*,

11. de Trinit. cap. 2.

inquit Auguſtinus, *gignitur ex re viſibili, ſed non ex ſola, niſi adſit & videns, quocirca ex viſibili & vidente gignitur viſio; ita ſanè, vt ex vidente ſit ſenſus oculorum, & aſpicientis atque intuentis intentio. illa tamen informatio ſenſus, qua viſio dicitur, à ſolo imprimatur corpore, quod videtur:* hæc Auguſtinus.

1. Obiecti ergo præſentia neceſſaria eſt vt cauſa particularis. Et cùm infers, agens eſt præſtantius patiente: Dico, hanc propoſitionem non eſſe immediatam, niſi tres adſint conditiones neceſſariæ, nempè, quod agens præſtantius ſit ſuo effectu, & agentis effectus forma patientis, & actus nobilior potentia; tunc agés eſt nobilius patiente: agens verò non eſt præſtantius patiéte, niſi fuerit cauſa totalis; elementum enim non eſt nobilius atque præſtantius mixto: quia non eſt cauſa totalis

2. mixti; quippè, quia abſque cœleſtium corporum influxu virtutem non haberet mixti producendi. Ad aliud, quamuis operatio vitalis eſſe nó poſſit, niſi à viuo, veluti à cauſa totali; poteſt nihilominus proficiſci à nóviuente, vti à cauſa partiali; ſicut ſol & homo generant hominem, quod verò dicitur de perfectione formæ, dico, formam quidem aliquam habere actiuitatem, non tamen omnem; quia nó eſt infinita, eò quòd totum ens minimè complecti poteſt:

3. ideò reſpectu entis totius, totalem cauſalitaté cognoſcendi non habet. vt ergo cooperari poſſit perfectioni ſuę circa quodcunque obiectum; opus habet partiali cauſalitate obiecti. Ad alia, quamuis actus intelligendi maneat in agente, ita quòd non egrediatur partis intellectiuæ terminum; non tamen in ea parte manet, veluti in cauſa totali, ſed vti in cauſa partiali potius. Quod ergo intellectus paſſibilis, non ſit ipſe totalis cauſa actiua ſuæ intellectionis, & obiectum, ſiue ſenſibile, aut intelligibile concurrat determinat determinatiue tantùm dixi.

CAP. XVII.

Alia poſitio.

Aliorum opinio.

CÆterum nonnullis viſum eſt, intellectum & obiectú cauſas eſſe actiuas intelligendi, ita quod intellectus non patitur ab intelligibili, niſi per accidens. Concurrit namq; intelligibile ad intellectionem efficiendam, non ſolum quidè terminatiui, ſed etiam cauſaliter; non quidè immutando intellectum, ſed ſimul cum intellectu intellectionem effectiuè gignendo: nam ſi nulla ſit in nobis cauſa actiua intelligendi; profecto non eſſet in nobis, ſiue in noſtra poteſtate ſitum, intelligere cum volumus, quod philoſopho non probatur. 3. *de anima*. Quare iſtius intellectionis non eſt cauſa totalis actiua obiectú, nec in ſe, neq; in ſua ſpecie; alioquin imago in mente, vt mens eſt, ſaluari non poſſet: quia nihil ipſius rationé parentis haberet. nec viciſſim tota cauſa intellectionis actiua, eſt intellectus humanus; alioquin actus non eſſet ſimilitudo obiecti: neq; propter obiecti diſtinctionem eſſentialiter diſtingueretur; quia ab eo quod non eſt cauſa, nec ſimpliciter perfectio, diſtinctio eſſentialis eſſe nó poteſt. Nam ſi anima eſt cauſa totalis intellectionis, vbicunq; ipſa ex parte ſui perfectiùs ageret, pro maiori ſuo conatu perfectiorem intellectioné

Eth. 10.

produceret: vnde fieret, vt intellectio, quam de Deo habet præponenda non eſſet intellectioni, quam habet, de paruo quopiam animali, quod planè abſurdiſſimum eſt, & veræ theologiæ, atq; philoſophiæ contrarium: à quibus conſtanter affirmatur, in perfectiſſimi obiecti ſpeculatione, hominis felicitatem ſitam eſſe. Amplius, ſi ita res ſe haberet, tunc certe infinita eſſet intellectus humani actiuitas, quatenus ad omnes intellectiones eſſet actiuus: nam ſi pro vna intellectione habenda, aliqua in cauſa illius intellectionis perfectio eſt neceſſaria, & pro alijs aliæ perfectiores, & ita infinitas, vt cauſa totalis in ſe perfectiones haberet, quod eſt falſum. Amplius tota ſcientia in obiecto virtualiter non contineretur, anima intellectiua reſpectu actus, & habitus cauſalitatem habente: quare, nec ſolá

Obiectum & intellectus vna cauſa intellectionis.

anima intellectiua, nec ſolum obiectum eſt cauſa totalis intellectionis actualis: proinde, iſta duo ſunt vna cauſa integra reſpectu notitiæ genitæ: concurrunt autem ambo ad partum notitiæ genitæ, quatenus ordinem habent eſſentialé ex ſua natura, veluti cauſæ eſſétialiter ordinatæ, quarú vna, ſimpliciter eſt perfectior altera; ſicuti pater & mater in prolis generatione producéda; ita tamen, vt vnaquæq; in cauſalitate, ſiue in cauſando ab alia nó depédeat. Quod

Dubium.

ſi *dixeris*, in cauſis eſſentialiter ordinatis, neutrá eſſe perfectionem alterius, ideoq; ſpeciem intelligibilem intellectus formam eſſe non poſſe: nam ſi perfectio intellectus, & totum hoc, agendi haberet rationem; proculdubio intellectio pro ſua ratione formali haberet ens per accidens, hoc ſcilicet totum, incellectum ſpeciem habentem quod eſt abſurdú: propterea quod id, quod non eſt ens per ſe, nequeat eſſe ratio formalis agendi.

Solutio.

Reſp. accidere ſpeciei intelligibili, vt ſit cauſa perficiens intellectum: nam etſi perficiat, vt cauſa partialis, non tamen præſtat intellectui cauſalitatem agendi; veluti acuties gladij potentiæ motiuæ in manu exiſtenti, nihil addit, aut immutat, etiamſi ipſa manus formam haberet acutam: ità plane, etiamſi ipſa ſpecies intelligibilis intellectui ineſſet, ſine vlla inhærentia per modum formæ in formantis; tunc enim intellectus & ſpecies, veluti duæ cauſæ ſimul iunctæ, operationem perficerent intelligendi.

Vnitas ordinis.

In hoc autem opere complendo, ſufficit vnitas ordinis, quæ quidem eſt per ſe, nempe, quod intellectus in ſuo cauſalitatis ordine, ſit vnus, vnamque habeat formalem rationem cauſandi, & ſpecies ſiue obiectum in ſuo ordine ſimiliter: quod, ſi cum hoc ordine per ſe, concurrat vnitas per accidens,

hoc

Intellect° [non] ſit purè paſſiuus. Exemplum de ſole.

hoc etiam accidit.huius rei inſtructio, ſol iſte viſibilis poteſt eſſe nobis exemplo; quippe qui ad prolem producendā rationem habeat cauſandi:pater quoq; prolis ſuo in ordine ſimiliter ſe habet: verùm totalis cauſa; quæ patrem complectitur & ſolem, nō eſt vnius rationis formalis cauſandi; ſicuti non eſt vna cauſa, niſi vnitate ordinis, cui adiungi poteſt vnitas per accidens.nempè, quod vna alteri accidat;quod quidem eis,quatenus ſunt cauſæ ordinatæ, tribui non poteſt. *Verum*,etſi huiuſmodi poſitio ſubtilis ſit & pulchra; nonnihil tamē patitur difficultatis: propterea, quòd ſupponat intellectum nudū actiuum eſſe,ſpeciemq; intelligibilem ad nihil aliud valere, niſi, vt vice obiecti fungi poſſit;cùm interim,& obiecti vice fungatur, & intellectus actuationem operetur, eò quòd ſit in potentia eſſentiali.*Intellectus*,inquit Auerroes, *tranſmutatur eſſentialiter mediante aliquo*.Intellectus prætereà,vt liquidò philoſophus dicit,eſt potentia paſſiua,ſimpliciter, & non ſecundum quid,poſitus in paſſiuæ potentiæ genere;alioqui eius modus inueſtigandi intellectum agentem, nihil prorſus virtutis atque rationis haberet: ſic enim arguendo ipſius naturam inueſtigare nititur: In omni, inquit, natura, in qua eſt potentia paſſiua,& actiua ſit neceſſe eſt,qua de potentia ad actum paſſiua reducatur. Quare, ſi intellectus poſſibilis eſt ſuapte natura actiuus, & non niſi per accidens indiget ab obiecto, ſiue ſpecie intelligibili informari; vanus planè eſſet philoſophi labor, qui in hac potētia paſſiua, ſuæ iecerat doctrinæ fundamenta. Itaque intellectus ſecundùm ſe,eſt in genere potentiæ paſſiuæ,nullamque ex ſe habet agendi rationem, actu autem effectus ipſum intelligibile, quandam acquirit rationem agendi: quia commune eſt formæ non prohibitæ ab actione, eſſe agendi rationem. ex hoc autem, quia non inſtar materiæ formam acquirentis, intelligibile nanciſcitur; inde fit,vt in intelligibile quodammodo tranſeat; ita, vt hoc totum, ſcilicet intellectus in actu primo, & non ratione partis, actiuè intelligat;tametſi,vt intellectus paſſiuus ſit, intellectionem recipiens.Anima præterea,authore Auerroe,non ita recipit cognoſcibile, vt ex eis fiat vnum compoſitum cognoſcens; ſed potius ipſamet efficitur ipſum cognoſcibile,atque ita in actu poſita,agit.Quare,non æquè intellectus ad intellectionē actiuè concurrit, ac receptiuū rationis agendi ad actionem:nam alio modo anima fit in actu cognoſcibile, & alio modo materia reducitur in actum. Itaque ad mentem iſtorum, quòd intellectus concurrat actiuè ad intellectionem producendam; id ritè non aſſequitur,ex partiali ratione agendi, vt prima huius capitis poſitio dicit:neque præciſè ex ſpecie intelligibili, vt nonnulli autumant;ſed ex ipſo potiùs, quod vis animalis inchoatiuè in actu facta,ſit actiua. De anima ergo non eſt ita,ac de rebus cæteris naturalibus ſentiendum: propterea,quòd ex intellectu & intelligibili magis fiat vnum, teſte Auerroe,quàm ex materia & forma; ac proindè ſit magis vnum operans. Quamobrem, intelligere non eſt formaliter pati,nec propriè loquendo formaliter agere; ſed potiùs actiuè paſſiueque vitaliter operari: ſi quis enim mente ſimpliciter complecti poſſit, quomodo anima ſuperior ſit natura,quodque aliquando ſe habeat, vt ſomnus,aliquando verò vt vigilia; perſpicuè in his modum quendam actiui & paſſiui,magis quàm actiuum, & paſſiuum,percipiet:actiones ſiquidem immanentes qualitates ſunt:quas,ſi quis obſeruabit non actiones & paſſiones; tunc clarè videbit,intelligere nihil aliud eſſe, quàm intelligentem eſſe actu intellectum. Sed *dices*, ſi ita res ſe haberet,tunc idem eſſet materia & efficiens, agens & patiens reſpectu eiuſdem, quod philoſopho non probatur:quia idem eſſet in actu & in potentia ſimul,& idem realiter referetur ad ſeipſum. *Verùm* hæc facilè ſolui poſſent ab his, qui propriè ac ſincerè ſpeculantur, hic propriè non inueniri agens & patiens,materiam, & ſimilia, nec conſequenter relationem realem: quandoquidē hæc cōmunia principalia inibi inueniantur,vbi talium ratio propriè inuenitur,cuiuſmodi non eſt hic: etenim intelligere, cùm actus ſit perfecti,& non entis in potentia; profectò perinde eſt animam intelligere, ac animam propriam operationem exercere,quæ eſt in ipſa,& ab ipſa,quia eſt immanens. vel dici poteſt,materiam ex qua,non coincidere cum agente,

Argumenta contrario.

3. de an. 17.

Intellectus mare paſſiu°.

3. de ani. 50.

Vnde intellectus eſt actiuus.

Intelligere quid ſit.

ſed materiam in qua:idem præterea omninò non eſt agens & patiens,neque refertur ad ſe; ſed benè aliquomodo idem,& aliquomodo diuerſum patitur & agit, & refertur realiter ad ſe. Quare,intellectus poteſt dici agens, & materia in qua eſt intellectio, & aliquomodo diuerſus: quia in quantum nudus patitur, agit verò ſe toto primò, atque ita diuerſimodè eſt in actu & potentia. Verùm,ſi hæc attentè perpendantur,coincidunt cum primis:ſi enim intelligere eſt vitaliter operari,quia vis illa inchoatiua,effecta eſt actiua;nonnè perinde eſt, ac dicere intellectum propriam habere actiuitatem, quam habet à ſe ipſo,non dependentem ab alio? verùm quia hæc ipſa actiuitas, ordinem habet eſſentialem ad aliam cauſam ordinatam,ſine qua ſuus partus,hoc eſt,notitia genita,haberi nō poteſt; propterea neceſſe habet informari ſpecie intelligibili. Diuerſimodè ergo intellectus erit agens & patiens,& non omnibus modis paſſiuus:pater & mater prolis gignendæ ſunt cauſæ ambæ agentes;ſed altera,ſiue altera prolē non producit in actū.

Intellect° potentior obiecto.

Conciliatio.

CAP. XVIII.

Tertia poſitio.

CApite nono huius tractatus de intellectu, rationes adduxi,quibus ſatis clarè oſtenſum eſt, intellectum eſſe virtutem animæ paſſiuam: nunc ſtudioſius rem expedentes, & rationes,& argumenta addere placuit.Quoniam dictum eſt,animam noſtram eſſe inſtar tabulæ raſæ, in qua nihil eſt depictum;hinc eſt, quòd ſi anima actu cognoſceret ante ſpeciem intelligibilem, eſſet vtique actu res cognitæ.ſed tunc non eſſet in potentia paſſiua ad illarum cognitionem,nec aliquid de nouo addiſceret,aut aliquid propriè pateretur,vt dictum eſt,quod non placet peripatheticis:deducatur ergo, neceſſe eſt de potentia ad actum ab alio, quod eſt eſſe in potentia paſſiua ad intelligibile, & pati ab eo, hoc eſt, illud recipere. Quare, intellectus eſt in potentia paſſiua ad intelligibile, & intelligere eſt pati cauſaliter: quia ex paſſione, id eſt,receptione intelligibilis cauſatur. Parui autem refert, quòd intellectus ab obiecto,ſiue ab intellectu agente vel à quopiam alio id recipiat: ſatis enim eſt,hanc paſſionem neceſſariam eſſe. Quòd ſi hæc ratio non valet; omnis profectò præcluderetur via, qua probari poſſit potentia paſſiua, & paſſio,& differentia inter potentiam eſſentialem,& accidentalem. Sed *contrà* huiuſmodi poſitionem poteſt ſic argui:quod eſt immateriale,non patitur; propterea quòd vnumquodque patitur ſecundum materiam; agit verò ſecundùm rationem formæ:quia formæ eſt agere, (vt dicit philoſophus.)ſed intellectus eſt immaterialis, vt dictum eſt:igitur non eſt potentia paſſiua. Sanè, ſi intellectus eſt incorruptibilis,eſt etiam impoſſibilis, ſed eſt incorruptibilis:ergo impaſſibilis.Nec valet quod dicitur, paſſionem perfectiuam recipere,eò quòd agens nobilius ſit patiente. & potentiæ vegetatiuæ partis,ſunt omnes actiuæ, quæ infimæ ſunt inter animæ potentias: Igitur potentia intellectiua,quæ eſt ſuprema,actiua eſt,& non paſſiua. Amplius, omne,quod patitur,mouetur;actio enim & paſſio nō ſunt ſine motu,ſed intellectus non mouetur: quia omne quod mouetur eſt corpus,*6.phyſ.*32. intellectus autē non eſt corpus,vt ſupra dictum eſt:ergo quod prius. Adde, quòd intellectus non communicet in materia cum intelligibili,3. *de anima.6.& 7.*quia eſt immixtus & ſeparatus. agens verò & patiens communicant in materia, *1.de genera.*54.& 74. igitur intellectus non eſt formaliter paſſiuus. *Sed ad hæc* patet,quid reſpondendum ex iam dictis:nam paulo ante annotatum eſt, pati tripliciter dici, propriiſſimè, propriè, & communiter. Et primo quidem modo, aqua calorem patitur,eius frigiditate expulſa: ſecūdo autem modo, patitur ægrotus,dum ægrotat,& ſanus, dū ſanatur,& de his duobus modis loquitur argumentum:tertio modo pati,eſt recipere id,ad quod erat in potentia;& ſic dicitur pati intellectus:quia recipit id,ad quod erat in potētia. *Ad conf.* dico, intellectum,qui eſt in potentia ad intelligibilia, qui propterea à philoſopho vocatur intellectus paſſibilis,non patitur, niſi tertio modo; quia non eſt actus organi coporalis: ideoque eſt incorruptibilis. Porrò, apud nonnullos appetitus ſenſitiuus, in quo ſunt animæ paſſiones eſt

Tabula raſa.

Intelligere eſt pati.

Argumenta contraria. 1.

2.

Soluuntur argumenta.

Paſſibilis quare.

Intellect⁹ potentior obiecto.

eſt intellectus paſſiuus, qui à philoſopho 1. eth. per participationem, rationalis appellatur, eò quòd rationi obtemperet: apud alios verò, intellectus paſſiuus dicitur virtus cogitatiua, ratio videlicet particularis: ſed vtroque modo paſſiuum, duos primos modos conſiderat, quatenus huiuſmodi intellectus, alicuius eſt actus organi corporalis. Et cùm infers, quòd agens ſit nobilius patiente; verum eſt, ſi

Agens nobilius patiente.

actio & paſſio referantur ad idem non autem ſemper, ſi ad diuerſa: atqui intellectus paſſiuus dicitur, reſpectu, totius entis vniuerſalis; vegetatiuum verò, reſpectu corporis coniuncti. quare, huiuſmodi paſſiuum tali actiuo nobilitatis dignitate antecellere, nihil prohibet *Ad.* 2. Omne quod patitur, mouetur: ſi patiatur paſſione corruptiua, mouetur

2. motu propriè dicto, qui eſt actus imperfectus, cum fluxu continuo ad perfectionem: ſed ſi patiatur paſſione perfectiua ſolùm; ſic mouetur motu impropriè dicto, qui eſt indiuiſibilis, & inſtātanea mutatio, & receptio ſpeciei. Quare, intellectus non mouetur motu continuo, qui eſt actus imperfectus, cū fluxu ad vlteriorē perfectionē habendam, ſicut corpus mouetur; ſed motu æquiuocè dicto, hoc eſt, indiuiſibili mutatione aliquā recipiēdo formā, ad quā erat in potētia receptiua. *Ad confir.* dico, agēs & patiēs cōmunicare in materia, ſecundùm priores modos; non autē ſecundùm tertium, vel vltimum. Hæc dicta ſint pro defenſione tertiæ poſitionis.

Intellectus eſt præſtantior obiecto.

Sed ad ſecundam poſitionem redeuntes, dicimus reſpectu notitiæ genitæ intellectum excedere obiectum, propterea quòd eſt quaſi cauſa illimitata, & indeterminata ad multos effectus; obiectum autem ad vnum tantùm: illimitatior autem, & vniuerſalior, principalior videtur, atque perfectior; veluti ſol alijs comparatus agentibus naturalibus, illimitatior apparet, & perfectior. Sanè, intellectus in potentia eſt ad cognoſcenda omnia obiecta: quodlibet autem obiectum, ad ſuū determinatum eſt effectum, idque ſecundùm vltimum ſuæ potentiæ: intellectus ergo pro ſtatu iſto, pro producenda notitia genita, eſt cauſa principalior, atque perfectior. Reuera, illa eſt potentior, & perfectior cauſa in agendo, qua agente, alia agit, & ceſſante, ceſſat & alia: ſed huiuſmodi eſt intellectus paſſibilis; eo enim agente ad intellectionem procurandā, obiectum quoque in ſe, vel in ſua ſpecie coagit: In noſtra ſi quidem ſitum eſt poteſtate (vt dicitur 2. *de anima*) intelligere, cùm volumus intelligere, quod ideò dicitur, quia vti poſſumus intellectum, quando volumus: cuius principalem actionem, ſequitur actio ſpeciei.

Obiectum beatificum.

Verùm obiectum beatificum, propter ſui eminentiam longè ſuperat intellectiuæ potentiæ virtutem. ſed de hoc obiecto nobis non eſt ſermo, ſed de obiecto naturali pro ſtatu vitæ præſentis: itaque intelligibilium naturaliter à nobis intellectorum ſpecies, eſt noſtri intellectus inſtrumentum, quo intellectus vtitur ad ſuam actionem producendam: intellectum namque agente, & illa ſpecies ſimul coagit, vt minor author ad idem, vt ad effectum communem operandum. Amplius, quo aliquid eſt actualius, eo eſt formalius, & actiuius: ſed intellectus in producenda notitia genita, eſt actulior obiecto, & ſpecie intelligibili, vtpotè forma ex ſe ſpiritualis; & ita in agendo actiuior & principalior. Item, obiectum in noſtro intellectu, eſt ſicut cognitum in cognoſcente: ideoq; eſt minus agens in operando intellectionem.

Argumenta contraria.

Sed arguet aliquis, id reputatur principalius agens in

1. mouendo, quod mouet non motum, ſicuti facilè videre eſt in omnibus planè cauſis eſſentialiter ordinatis. ſed obiectum mouet non motum, vt dicitur 3. de anima: intellectus vero non mouet, niſi motus producit effectum: igitur obiectum eſt principalius in moueudo intellectionem, ſi-

2. ue notitiam genitā. Item, illud eſt principalius agēs, quod, magis ſibi aſſimilat effectum: quia hoc eſt à natura inſtitutum, vt vnum quodque generet ſibi ſimile. ſed actus intelligendi, qui producitur ab intellectu, & obiecto, ſimiliorem obiecto, quam intellectui: igitur, in illius productio-

3. ne, obiectum officio fungitur principalis agentis. Item, vnitas ſcientiæ ab vnitate pendet obiecti, à quo virtualiter ipſa continetur. ſed aliquid virtualiter continere, cauſæ conuenit actiuæ: ergo quod prius.

Soluuntur arg.

Sed ad hæc ſic reſponderi poteſt, & ad primum quidem dico, reſpectu obiectorum quæ non ſunt præſentia in ſe, cuiuſmodi ſunt, quæ modo à

1. nobis naturaliter intelliguntur, intellectui duos actus ineſſe: quorum primus eſt ſpecies, qua obiectum fit præſens, vtpote actu intelligibile: ſecūdus vero actualis intellectio.

Intellect⁹ potentior obiecto.

Porrò, ad vtrumque actum ab obiecto, ſiue à ſpecie intelligibili intellectus nequaquam mouetur: primum enim actum parit intellectus agēs cum phātaſmate, intellectu nihilominus agente primas, ac principales partes obtinente:

Duplex actus intellectus.

ſecundum autem pars intellectiua cum ſpecie intelligibili, ſicut duæ cauſæ partiales. in his autem omnibus, intellectus non eſt motus, ſed mouens & agēs, vt ſpecies ſibi coagat. Et cum dicis, obiectum mouere non motum: dico, intellectum ſecundario mouere, licet non moueatur, hoc eſt à principali, ſiue priori mouente, aliquid non recipiat. Et cùm iterum inſtas, intellectum non niſi motum, mouere: dico non mouere intellectionem actualem. niſi priùs habueret, ſiue receperit ſpeciem intellgibilem.

Intellectus mouet motus

Reſpectu ergo motionum, non autem cauſarum partialium, intellectus moueri dicitur: quia non exit ad actum actualis intellectionis, niſi præſente ſpecie intelligibili. verum quoad ſpectat ad cauſæ partialis authoritatem, mouet potius, quā moueatur. 2.

Ad 2. Proximæ & inferiori, magis effectus ſimilior eſt, quam remotæ, & ſuperiori cauſæ: ſicut filius cuiuſpiam, ſimilior eſt patri, quam ſoli, qui eſt cauſa vniuerſalior, & perfectior; proinde argumentum fauet potius, quàm deroget noſtro propoſito. Nam ex hoc ipſo, quod actus ſimilior eſt obiecto, quam intellectui, indubie oſtendit, intellectum præcipuas partes, in intellectionis actualis actu producendo, veriſſime obtinere.

Agens aſsimilat ſibi paſſum.

Quod ſi *dixeris*, agentis intentionem eſſe, vt ſibi paſſum aſſimilet: *dico*, principalius agens communiter æquiuocum eſſe, atque in ſe eminentiùs, quàm cauſa vniuoca, effectus perfectionem habere: ideoque effectum illi ſimilem non eſſe; propterea, quod imperfectioni potiùs, quam perfectioni eſſet cauſæ principanti. Aſſimilatur autem actiue: quia maiorem effectui communicat formam, quam agens ſingulare: quæ quidem aſſimilatio, ex cauſæ perfectione deſcendit; licet non ſit aſſimilatio formaliter. Quod autē filius formaliter ſit ſimilis patri, id plane magis procedit à ſole, filio paternā formam imprimente, quam ab ipſo parente: proinde, qui plus dat formā, quę aſſimilatur, plus dat effectiuè aſſimilationē. 3.

Ad 3. Sciētiæ vnitas obiecti ſequitur vnitatē, eò quod ab obiectorū diſtinctione, ſciētiæ diſtinguantur; nō autem ab intellectus: nam vnus eſt reſpectu omnium ſcientiarum. verùm etſi obiectum virtualiter ſcientiam contineat, id tamen præſtat, vt cauſa partialis; quippe, quia & intellectus eſt altera pars partialis, in quo perfectius ſcientia continetur, quam in altera parte. Itaque, quod intellectus ſit virtus paſſiua, apud theologos, ea, qua potui breuitate, dicere tentaui.

CAP. XIX.

Intellectus poſſibilis quid ſit ſecundum Alexandrum, & alios philoſophos.

VIDETVR eſſe rationi conſentaneum, ſilentio tegendos non eſſe præclaros in Peripatetica familia viros, qui de hac re copioſiſſime ſcripſerunt. Alexander Aphrodiſæus, etſi præclarus Peripateticus; in deſcribenda tamen intellectus poſſibilis natura, maxime abeſt à vera philoſophia, ne dicam à theologia: nam intellectum poſſibilem formam eſſe dixit corporis ab elementis cauſatam: contra quem diſputat Auer. 3. de anim. com. 5.

Alexand. Aphrodiſæus.

Putauit enim, quòd quemadmodum quatuor elementorum qualitates pro diuerſa combinatione, atque proportione, diuerſas in materia formas parturiunt; ita certe per multitudinem compoſitionis, quæ in homine eſt & in animalibus, illic fiant ipſarum qualitatum virtutes diuerſæ ita, vt magna differentia ab ipſis elementis dependeat. nam ſi duæ qualitates diuerſæ pro diuerſis diſponunt ſubſtantialibus formis; quantò magis quatuor ſimul, cum aliqua proportione mirabili, & nobili?

Rationes Alexandri.

Et eſt ſenſus argumenti Alexandri, quod primarū qualitatū proportio, pro nobili & ignobili cōditione augeri ſeu diminui poſſit in infinitum; quodq; animæ rationalis proportio, ad elementi formam, ſit finita: denique, quod formæ dātur (vt communis eſt omniū propemodū ſententia) pro cōditione materiæ. Quare, ſi proportio qualitatum materiæ ſufficit, vt elementi formam

merea-

Alexander de intellectu poſſibili.

mereatur; diſpoſitio duplæ nobilitatis, materiam diſponit ad formam duplæ nobilitatis. verùm, quoniam proportiones ſunt variabiles in infinitum; & anima rationalis ab elementis diſtat finitè: hinc eſt, quòd fieri poteſt, vt aliqua ita ſit nobilis diſpoſitio, quæ materiã ita nobilitet vt animã rationalem mereatur. vnde in tractatu de intellectu, dixit, intellectũ virtutem eſſe materialẽ ex complexione factam:

Anima ab elementis.

intellectus paſſibilis, inquit, eſt virtus facta à miſtione, quę fuit inducta in corporibus, præparata ad recipiendum intellectum agentem: itaque ſecundùm Alexandrum, intellectus paſſibilis, eſt virtus materialis ex elemẽtorum complexione, ſeu qualitate formata. Nam quando elementa à ſuis per miſturam ſecedunt excellentijs; tunc in natura mirabilia operantur:

Opera mira elementorum

& in primo quidem ſucceſſu, mineralia, & lapides, quorum formę ſunt naturales: in ſecundo autem, animata, quorum formæ eſt potentior: in tertio verò, intellectum poſſibilem; potentia ad anima intelligibilia, actu verò nullum. Hunc autem intellectum, dixiſſe habere inſtar raſuræ, & planationis tabulæ, ſcripturam recipientis; ita, vt corpus ſe habeat, vt tabula; intellectus verò, vt præparatio tabulæ: vnde ſeparari eum à corpore non vult, ſed ab intelligibilibus potiùs; veluti priuatiorem, quæ ſeparatur ab his, ad quæ habilitatem habet ad recipiendum; ſicut raſura, & planatio tabulæ ſeparata eſt à ſcriptura.

Argumenta Alexandri.

Hanc autem ſuam falſam opinionem, falſis rationibus munere ſtudet: dicit enim id philoſophum ſenſiſſe, cùm diceret animam eſſe corporis actum. ſi enim hoc verum eſt, tunc vniuocè omnes animæ partes, eſſent endelechiæ corporis: quare neceſſe eſt, intellectum eſſe formam corporalem, ex elementorum mixtura compoſitam. Amplius, materiæ corporalis potentia, non niſi per formam, quæ in ipſa eſt potentialiter, perficitur, quæque ab ipſa educitur per mutationem, & motum. ſed anima intellectiua eſt perfectio corporis, quod eſt materia corporea: igitur potentialiter eſt in ipſo ſemine corporeo, à quo educitur per motum & mutationem: proinde intellectus, hominis perfectio, forma eſt corporalis, ſicut & aliæ formæ naturales.

Contra Alexandrũ.

Verùm Alexander hac ſua erronea opinione, apertiſſimè pugnat contra veritatẽ, & doctrinam peripateticam. quæ paſſim conſtantiſſime docet, intellectum ab extrinſeco venire; & non ex elementis, vt dicit, formari: alioquin, quomodo virtus corporea, cognoſceret res incorporeas?
1. Materia præterea, tunc compoſitionis varietate, ex ſe ſola formas omnes produceret, ſicut ij dixerunt, qui caſum, & fortunam mouentia eſſe putârunt, cauſis per ſe agentibus neglectis. Amplius, omne quod in eo recipitur, quod eſt
2. in corpore ſicut forma corporis, eſt planè indiuiduum, & particulare; ſicut probari poteſt per omnia, quæ ſunt in virtutibus animæ ſenſibilis. ſed per Alexandrum intellectus poſſibilis, eſt huiuſmodi forma: quod ergo in ipſo receptum eſt, eſt particulare: atque ita non eſſet vniuerſaliũ receptiuus. Amplius, philoſophi doctrina ridicula eſſet,
3. ſi præparationem ad intelligibilia doceret, ipſo ſubiecto incognito remanente. Non eſt ergo intellectus poſſibilis præparatio: ſed ſubiectum intelligibilium: neque producitur ex ſemine, ſed à Deo formarum ſatore. Quod ergo Alexander hallucinatus fuerit circa naturam intellectus poſſibilis, dixi.

Opinio Theophraſti & Themiſtij.

Error quoque Theophraſti, & Themiſtij eſt eruendus: nam aperte aduerſantur veritati, & philoſophi doctrinæ: fatentur enim in anima, non niſi intellectum agentem inueniri, nullumque eſſe intellectum poſſibilem. animæ rationalis partem: Si inquiunt, in omnibus, in quibus eſt prima perfectio, pariter & ſecunda inuenitur: igitur ſi prima perfectio eſt immutabilis, & ſecunda quoque eodem modo ſe habebit. ſed prima hominis perfectio, nempè intellectus, eſt æterna, & ſecunda ſimiliter erit æterna intelligere ſcilicet: nam motore exiſtente æterno, & motus erit ęternus, vt dicitur 8. phyſicorũ.

Rationes Theophraſti.

Non ergo neceſſe eſt, ponere intellectum paſſibilem, & tranſmutabilẽ: ſi enim eſſet intellectus paſſibilis, perinde eſſet, ac materia prima, quandoquidem vtrũque potentia eſt ad omnia, & nihil actu: proinde materia cognoſceret formas aduentantes, ſicut & intellectus, quod omnino eſt abſurdum.
1. Igitur, non ineſt animæ intellectus poſſibilis: non fit intelligibilia ſine tranſmutatione, & tempore, quocirca tranſmutabilis & mixtus. Sed huic obiectioni, ex ſupradictis patet reſponſio: non enim eſt intellectus pura potentia, & nihil in actu, ſed pura potentia ad intelligibilia: denique tranſformatur, ſiue mutatur perfectiuè: & non corruptiuè, ad ea, ad quæ erat in potentia: non ergo neceſſe eſt, vt ſit mixtus, tranſmutabilis, & primæ materiæ prorſus ſimilis, & conformis. Amplius, ſi intellectus eſt æternus, & 2.
intelligere æternum, nihil ergo de nouo diſcimus, quod peripateticis non placet: in æternis enim nihil noui inuenitur. Adde ipſi dicunt, agentis intellectus actum, eſſe ſpeculatiuum intellectum, atque ipſum intelligere aliud nihil eſſe, quam formas denudare, idque opus eſſe intellectus agentis; quod ſanè conſtat omnibus modis falſum eſſe:

Contra Theophraſtum.

Speculatiuus intellectus.

eo enim ipſo, quòd intellectus ſpeculatiuus factus eſt, ſatis patet, æternum eſſe non poſſe. Præterea, ab ijſdem viris conſtanter dicitur, intellectum materialem eſſe animæ rationalis partem; & ab agente, non autem ab intelligibili perfici. Quare ſi agens, & poſſibilis tranſmutationi ſubiecti non ſunt; quod ex vtroque erit per tranſmutationem proculdubio intranſmutabile erit, atque æternum. Hinc eſt, quod auſi ſunt dicere: intellectum poſſibilem, vt poſſibilem, ante actum nihil eſſe; inueniri nihilominus in anima vt ſubiectum luminis agentis: & hunc dicunt eſſe intellectum paſſibilem; lumen autem illud, intellectum ſpeculatiuum: ita, quod diffundens lumen, ſit intellectus agens; ſubiectum luminis, intellectus paſſibilis: lumen autem, intellectus ſpeculatiuus; adeptus verò, qui fit ſplẽdore luminis habiti ſuper intelligibilia.

Quatuor intellectus.

Intellectus ergo agens, denudat formas, poſſibilis verò, lumen recipit intellectus agentis compoſitus verò, ex vtroque, ſicut diaphanum lucidum, eſt intellectus ſpeculatiuus, adeptus vero, ex ſplendore luminis habiti genitus, ſuper intelligibilia conſiſtit. Sed de his intellectibus paulò pòſt erit nobis dicendum.

Opinio Abubacher & Auempacis.

Poſthæc, obuiam venit opinio Auempacis, & Abubacher de intellectu poſſibili, qui vnicum numero, ac ſpecie in omnibus planè hominibus intellectum agentem poſuerunt, nullumq́; penitus eſſe intellectum poſſibilem. Quod quidem, vt firmiter aſtruere poſſent, in anima rationali, non niſi intellectum collocauêre agentem; poſſibilem verò, corpori coniunxerunt, propterea, quod phantaſiam illum eſſe putauerunt: etenim phantaſmata ſunt potentia intellectus, fiunt vero intellectus actu, quando ab intellectu agente ſeparantur. cùm vero phantaſia non ſit vna apud omnes; hinc eſt, quod hoc modo in quolibet homine, pro ſuæ phantaſiæ conditione intellectus, & intellectum vnitatem ſeruabant.

Phantaſma intellect. poſſibilis.

Itaq; potentia intellectus, apud hos Arabes, eſt potentia ſpeculatiuus intellectus, hoc eſt phantaſma in phantaſia. Hæc opinio, ex parte conſentit cum priori: dicit enim, animę intelligere eſſe aliud nihil, quàm formas denudatas in lumine intellectus agentis; nullamque eſſe animæ rationalis partem, quæ ſit intelligibilium ſubiectum.

Intellectus in actu.

Ex alia autem parte diſſentit: nam Theophraſtus, & Themiſtius dicunt, intellectum poſſibilem eſſe animæ rationalis partem, in ſe lumen agentis ſemper habentem; vel ipſum agentem pro lumine, ſicut diaphanum illuminatum in ſe habens actum lucis. Arabes vero aiunt, intellectum poſſibilem nullam prorſus eſſe rationis animæ partem; ſed ipſam formam denudatam intellectum eſſe in actu, particulari autem permixtam, intellectum in potentia.

In potentia.

Agens.

Porro, intellectus agens, quia formæ non ſubijcitur, remanet immixtus, & intranſmutabilis.

Argum. 1.

Amplius, inquiunt, mouens & motus communicationem habent ad inuicem; ſicut agens & patiens communicant in ſubiecto: ſed phantaſma mouens, eſt particulare; & motum quoq; ſimiliter ſe habebit. Deinde 2.
mouens, ei quod ab ipſo mouetur, ſuam ſpeciem largitur, ſi fuerit mouens vniuocum. ſed in anima non eſt niſi mouens vniuocum ſecundum formam: igitur motum à phantaſmate, habet phantaſiam formalem, quæ eſt ſenſibilis & particularis forma; cuiuſmodi in eſſe non poteſt ei, quæ eſt pars animæ ſeparatæ.

Contra Arabes.

Verum huiuſmodi Arabes, multum diſcrepant à philoſophi doctrina, apud quem, mouens non eſt motum, quare motum à phantaſmate, non eſt phantaſia, vel phantaſmata. potentia autem non mouet actum, qui ex ipſa edicatur: proinde phantaſ-

Arabum opinio de intellectu poſſibili.

ma mouens, non eſt intellectus ſpeculatiuus. Quare, aliquem eſſe intellectum, partem animæ rationalis, motum à phantaſmate, neceſſe eſt: & hæc quidem ratio ita philoſophi mentem mouit, vt intellectum poſſibilem poneret. Porro illorum argumenta citius, ac paucis diſſoluuntur. Nam, etſi phantaſia ſit res particicularis, & ſenſibilis; non mouet tamen intellectũ paſſibilẽ, quatenus in particulari exiſtit, & ſenſibili; ſed potius quatenùs eſt in actu denudationis, & abſtractionis, quē recipit à lumine intellectus agẽtis. Nã & colores in corporibus quidẽ coloratis eſſe habent materiale, ipſum tamen non mouent; formale autem eſſe à luce viſibili. Præterea, nõ eſt eadem communicationis forma inter agens & patiens: mouens, & motum phyſicè: ac inter phantaſma, & intellectum, vt poſtea dicetur; ideoque tanquam diſſimile extruditur, atque reijcitur huiuſmodi Arabum ſententia.

Ratio quæ mouit phyloſophum, vt poneret intellectũ poſſibilẽ.

CAP. XX.

Auicebron opinio de intellectu poſſibili.

Auicebron.

Vniuerſalis intellectus.

AVicebron quoq; ad noſtram militiam accedit pugnaturus cum libro, quem fontem vitæ appellauit, aſſerens intellectum poſſibilem, & materiam primam, per omnia eiuſdem eſſe naturæ; vult enim intellectus poſſibilis potẽtiam communem eſſe, à formarum determinatione, quas potentia habet & non actu, ſeparatam omnino: quoniam autem ita eſt vniuerſalis eius potẽtia; hac de cauſa quod in ipſa eſt, etiam & vniuerſale eſſe arbitratur: *Subſtare,* inquit, *& in potẽtia ſuſceptiuum eſſe, proprietates ſunt materiæ primæ*: in quocunque ergo illæ inueniuntur, à prima materia eas habere neceſſe eſt. ſed hę inueniũtur in paſſibili intellectu: quia potentia eſt ad omnia intelligibilia: igitur intellect⁹ paſſibilis eſt materia prima nõ enim fieri poteſt, vt idẽ participatũ à multis cauſetur ab aliquo alio quã, ab illo quod eſt primum in illo genere: huiuſmodi autem eſt materia prima, quæ in eorum genere, quæ ſunt in potentia ſuſceptiua, primum locum obtinet. Deinde occurrentem obiectionem ſoluit: Ne quis miretur, inquit, quod materia prima formas non intelligat, corporeas & incorporeas; ſicut & intellectus poſſibilis formas intelligibiles: in cauſa enim eſt, intellectualitas paſſibilis intellectus, quæ ipſum reddit imaginem lucis intelligentiarum; ideoque formę in ipſo exiſtentes lumine illuſtratæ, conſpectę cognoſcuntur. cum verò huiuſmodi intellectualitas deſit materiæ: propterea formas in ipſa exiſtentes, nequit diſcernere. Itaque potentia intellectus eſt abſoluta ſimpliciter, & non per aliquam formam determinata: propterea, quòd in ſua natura non ſit aliquod determinatũ. Id autem vult intelligendum eſſe de formis; ambitum & communitatem potentiæ intellectus communicantibus; non autem de intellectualitate, quæ non niſi illuſtrantis, & non coarctantis vice fungitur. Sed hæc opinio plurimum habet abſurditatis & falſitatis; potentia enim intellectus paſſibilis, nõ eſt vniuoca cum potentia materiæ primæ. nam intellectus vnus & idẽ indiuiſus exiſtens, eſt in potentia ad omnia intelligibilia: materia verò, ſecundùm ſui diuiſionem, eſt ad multa & inuenitur in multis. Materia pręterea non ſit forma; ſed intellectus fit vnum cum ipſo intelligibili. materia non eſt ens in actu ſine forma; intellectus verò eſt ens in actu ſine intelligibili: non ergo intellectus paſſibilis, eſt prorſus idem cum materia prima. deinde forma abſoluta, non poteſt eſſe materia: contraria enim ſunt ad inuicẽ abſolutum & reſpectiuum. ſed anima rationalis, ſiue intellectus, eſt per ſe ſubſiſtens, vt dictum eſt ſupra: igitur non eſt materia. Amplius, idem ens, in multis ab vno, quod primum eſt in illo genere, non cauſatur, niſi vnum in multis vniuocè extiterit. ſed ſubſtare, & eſſe in potẽtia, nõ eſt vniuocum, teſte philoſopho, intellectui, & materiæ primæ igitur Auicebron fundamentum debile eſt, & inualidum. Amplius, res in potentia cognita, imperfectam generat ſcientiam: formæ autem non ſunt in materia actu; ſed confuſa & indeterminata potentia. Si ergo ita confusè, & indiſtinctè ab intellectu perciperentur; haud dubium, quin talis rerũ cognitio inutilis eſſet & inanis. Amplius, ſi id ſolũ ſit intelligere, eſſe formas ſecundũ potentiã in intellectu; cùm potentia ſemper ſit in intellectu; omniũ ergo formas ſemper intelligeremus, nulloq; indigeremus phantaſmate intellectũ mouẽre, neq; ſenſu formas accipiẽte quod eſt falſum.

Quare materia non intelligit formas.

Contra Auicebron.

Intellectus nõ eſt materia.

Rationes contraria.

De Auerrois opinione, quid ipſe ſenſerit de intellectu hominis, abunde dictum eſt in principio huius libri, vbi de animę immortalitate diſputauim⁹. Sanè, illud Ariſt. 3. *de an.* 3. *Sicut ſe habet ſenſus ad ſenſibilia, ita intellectus ad intelligibilia*: non putat per omnia ſimile eſſe: dicit enim paſſibilitatem ſenſus, non eandem eſſe cum paſſibilitate intellectus: *Oportet,* inquit, *vt diſpoſitio eius ſit ſecundùm ſimilitudinem: ſicut ſenſus apud ſenſibilia; ſic intellectus apud intelligibilia; vt ſit non paſſiuum paſſione, ſicut paſſione ſenſuum; ſed recipit formam, & eſt in potentia, ſicut illud.* Hæc Auer. Vult autem vnum eſſe omnibus intellectum, pro varietate phantaſmatum, in hominibus varie, ac diuerſimode inueniri: quod quidẽ quàm abſurdiſſimum ſit, inibi dictum eſt: Omne ſiquidem compoſitum, hoc aliquid efficitur per vnam formam ſubſtantialem, quæ eſt ſua propria, & prima perfectio, teſte Philoſ. ſed quilibet indiuiduus homo, eſt hoc aliquid: igitur propria, & non communi forma eſt hoc aliquid. Non ergo vnus eſt intellectus poſſibilis in omnibus hominibus; ſed in ſingulis, ſinguli. Amplius, principia rerum particularium; ſunt particularia: authore Philoſopho contra Platonem. 1.
in meth. ſed principiorum potiſſimum eſt forma: eſt ergo particularis: atq; ita anima rationalis: cuius præcipua pars 2.
eſt intellectus poſſibilis, eſt particularis, & nõ vniuerſalis. hæc & ſimilia dici poſſunt, & dicta ſunt contra Auerrois poſitionem. Examinandus venit, atque conuincendus illorum error peſſimus, qui aiunt, nullam animæ partem intellectualem eſſe ſiue intellectum; ſed omnem prorſus naturam intellectiuam ſeparatam eſſe. quapropter aiunt, intellectum humanũ aliud nihil eſſe, quã alicuius intelligẽtię ſplẽdorem, & refulgentiam: decimum namq; cęlum dicunt eſſe ſphæram actiuorum, & paſſiuorum, quæ omnia illa mouet ad formas, omnibusque generabilibus, & corruptibilibus, pro ipſorũ captu, & conditione formas congruas, ac conuenientes largitur: *Per intelligentiarum,* inquit, *ſplendorem formæ largiuntur*: anima autem humana, quoniam vltima eſt in genere intelligibilium, nobiliori cæteris formis naturalibus, ſplẽdore donatur; ſicuti plus luminis apparet in claro, quam in obſcuro colore: quem profecto colorem, intellectum poſſibilem appellant. 1.
Ea, inquiunt, ſunt eadem, quorum operatio ſubſtantialis eſt eadem. ſed operatio intelligentiæ in nobis, & ſeparatarum operatio intelligentiarum eſt vna, atque eadem quæ nimirum eſt, ſpeculationis formas, & largiri, & diuidere. quod ergo ineſt homini de natura ſpirituali: illud planè dependet ab intelligentijs mentibuſque ſeparatis. *Amplius,* 2.
intelligentiæ ad huc ſunt poſitæ, vt moueant ſubiecta ſibi, & non vt ab ipſis moueantur: ideò intellectus, cùm ſit ſplendor intelligentiarum, non mouetur à phantaſmate, quippè, qui inſtar intelligentiarum, formas habet, & præſtat. Sed ſi ita res ſe haberet, tunc homo non eſſet rationalis, & intellectualis, eò quod intellectus paſſibilis non eſſet de ſua eſſentia, quo nihil eſt ineptius. Partem illam, qua ſapit, & diſcernit homo propriè non haberet: nec in rationali eſſet vegetatiuũ, & ſenſitiuũ, ſicut trigonũ in tetragono: nec aliquis eſſet potẽtia, ſed ſemper actu ſciẽs, eò quòd perpetuo illo illuſtraretur intelligentiarum fulgore: quæ omnia abſurdiſſima ſunt penes vniuerſam philoſophantium familiam. Plato inſuper ait, omnem formam, rem antecedere, cuius eſt forma, non ſolùm ratione, verum etiã, & eſſe formali, atq; ita omni in ſe habere, in quibus deinceps ſecundũ eſſe multiplicatur & hanc eſſe noſtri intellectus in obiectũ cũ intelligim⁹. hoc ergo modo ſciẽtia eſt ex neceſſarijs, propterea, quod in rebus caducis, & mutabilibus, nihil eſt permanens, & neceſſarium. Amplius, intellectus eſt quoddã permanens, & neceſſariũ: ideoq; quod in ipſius poteſtate, & natura poſitum eſt, ſimiliter ſe habebit. Quibus de cauſis Plato poſuit intellectum poſſibilem ſeparatũ; & vniuerſale ſeparatũ non in potẽtia, ſed ſemper actu ſeparatũ: nõ enim putauit vniuerſale ex plurimis memorijs, atq; experimentis eſſe collectum; ſed omniuum ſcientias ex intellectu proficiſci. verum, anima corporis delitijs delinita, vult inſana, & amens effecta, nõ cõuertit mentis oculum ad ea, quę in ipſa poſita ſunt. Sed de his alibi dicemus. Nũc ſat eſt, Stoicorũ opinionem fuiſſe, intellctum poſſibilem eſſe quidem ens, & hoc aliquid; ſed non eſſe actum corporis, nec potentiam intelligibilium ſuſceptibilẽ,

Auerroïs opinio de intellectu paſſibili.

Sicut ſenſus ad ſenſibile, ita intellectus ad intelligibile.

Contra Auer. de vnitate intellectus.

Opinio quod nulla pars animæ ſit intellectus.

Rationes.

Contra errorem.

Rationes contraria.

Plato de modo diſcendi.

Vniuerſale apud Platonẽ.

Stoicorũ opinio de intellectu.

ſed

Intellect. an ſit purè paſsiuus.

ſed ſecum vniuerſalia actu ſemper habentem: quę quidem non ſolùm ſunt in ipſo, verum etiam extra animam, & ante particularia. Sed iſte error eſt multũ cauendus: tunc enim ex corpore, & anima non fieret vnum: aut homo non eſſet homo; quia homo eſt homo per intellectum, vt priùs dictum eſt. *Contra.* Amplius, ſi intellectus eſt indiuiduum; proculdubiò, non niſi indiuiduum recipere poteſt: atq; ita vniuerſale non eſt in intellectu; ſed intentio particularis, quæ non eſt principium artis, & ſcientiæ. Amplius, tunc ſenſus, & phantaſiæ, & organa, & ſtudia, & labores, impedimento potiùs eſſent ſcientiæ: & mirum, quare anima corpus ſic affectũ elegerit, à quo plus detrimenti, quàm adiumenti in ſcientia ſibi comparanda acciperet hęc & ſimilia, cùm ſint abſurdiſſima, à vera philoſophandi via: ſunt extrudenda, atq; pellenda. Illa ergo ſentienda ſunt de intellectu poſſibili, quò ad eius ſubſtantiam, & naturã ſpectat, quæ annotauimus in cap. 9. huius tractatus de natura intellectus poſſibilis, quæq; conformia ſunt, atq; conſentanea veris peripateticis, atq; latinis, D. Auguſtino, D. Th. Alexandro de Ales, Scoto, cæteriſq; latinæ familiæ eruditiſſimis atq; pręſtantiſſimis viris: quorum doctrinam in his noſtris Commentarijs ſtudioſè imitari, atq; eiſdẽ inſerere ſtudui; ita vt diligens lector inoffenſo pede legat doctrinã catholicam, puram, & veram philoſophiam redolentem; idq; gratia domini noſtri Ieſu Chriſti.

Quæ tenenda

CAP. XXI.

Intellectus Poſsibilis proprietates, & denominationes.

Denominationes. Materialis. In habitu. In actu. Adeptus.

POſtquam viſum eſt, quę ſit intellectus paſſibilis natura explofis erroneis quorundam ſententijs; operæpretiũ erit perquirere, & perquirendo explicare, quæ ſint illius proprietates, quotuè nominibus, ſeu denominationibus appellentur; vt illis perceptis, ac diligenter, quoâd fieri poteſt, cognitis, quilibet inuigilet ſibijpſi, atq; ad meliorem, purioremq; intellectum animum attollat. Quatuor autẽ ſunt pręcipuæ intellectus poſſibilis denominationes, nempè intellectus materialis, intellectus in habitu, intellectus in actu, intellectus adeptus. Porrò, materialis nũcupatur quia nullam in ſe habet ſpeciem intelligibilẽ, nullumque habitum ſcientificum; ſed quandam habet cognationem cum materia prima, quæ ex ſe nullam prorſus habet hærentem formã, ſed eſt in pura potentia. Hac ergo de cauſa in genere intelligibilium, intellectus dicitur materia, & inde materialis. Sanè, quod eſt in potentia huiuſmodi materiales vocatur ab Alexandro tractatu *de intellectu cap.* 1. Commentator quoque ait, 12. *met. com.* 29. potentiam reduci ad materiam. Et *primo cap. de ſubſtantia orbis*, materiam ſubſtãtiari per poſſe, ita, vt potentia, ſit eius differẽtia ſubſtantialis. Et 7. *met.* 22. Materiam eſſe, per quam res poteſt eſſe, & nõ eſſe. hinc eſt, quòd potentia & actus omniũ ſint prædicamentorum principia, propterea quod in quolibet prædicamento aliquid ſit proportionem habens cum materia, aliquid verò cum forma. Cum ergo intellectus ſit in potentia omnia intelligibilia, & potentia ſit propria paſſio materiæ ideo reſpectũ intelligibilium materię nominatur. Hæc virtus 3. *de anima* 6. non eſt attributa complexioni, & prior eſt in nobis, teſte Themiſtio, ſecundum continuationem, quam intellectus agens Alexander autem vult priorem eſſe in nobis ſecundum eſſe & generationem. Iſte intellectus recipit ſpecies ſine materia, ſicut ſenſus: vnde etſi alteratio ſenſui non conueniat; ſine alteratione tamẽ quapiam fieri poſſe non videtur. at intellectus intelligibilium rerum ſuſceptione, nullius ſenſori; corporalis officio fungitur; ſed ad intelligibile, & dignoſcendum ipſe ſibi ſatis eſt porro, hęc eſt differentia inter intellectum in habitu, & intellectum materialem (teſte Alexandro) quod intellectus in habitu ſimilis ſit artificibus habitũ habentibus, & valentibus per ipſum operari quæ artis ſunt: intellectus verò materialis his ſimilis habeatur, qui poſſunt artẽm aſſumere, & acquirere, atq; ita in artifices euadere. Amplius, intellectus in habitu ad perfectos attinet, qui iam intelligunt: materialis verò ad omnes homines. hoc autem intellectu cogitamus, & ſapimus, quippe qui eſt animæ pars præclariſſima, & pulcherrima: iſte enim ſubiectiuè recipit ſpeciem intelligibilẽ ab intellectu agente, & phantaſmate effectiuè productam: actũquoq; intelligendi ab intellectu

Quare dicitur intellect⁹ materialis.

Natura materialis intellectus

Differentia inter materialem & intellectum in habitu.

agente cum ſpecie intelligibili productum: diſpoſitionem præterea ab eiſdem cauſatam: habitum deniq; productum ab intellectu agente cum ſpecie intelligibili: atq; ita quatuor ſunt actus intellectus poſſibilis qui in hoc actu communi qui eſt recipere, communicant omnes. Cæterum, materiale aliquid dicitur planè tribus modis, nempe, quia componitur ex materia & forma, aut quia corpori organico communicat; veluti ſunt potentiæ organicæ, vel quia communicat cum potentia organica. Primo autem, & ſecundo modo intellectus eſt immaterialis; quia non eſt compoſitus ex materia & forma, neq; eſt potentia organica, corporeo cõiuncta organo: tertio modo dicitur materialis, quia communicat cũ phantaſia potentia organica, exqua abſtrahit ſpecies intelligibiles. poteſt quoq; dici immaterialis quia intellectiua eſt perfectio materiæ, colligata cum cogitatiua, educta de potentia materiæ. Itaq; intellectus materialis dicitur, quia potentia eſt ad intelligibilia & cum phantaſia communicat, quæ eſt potentia organica inſuper quia anima rationalis, cuius ipſe eſt pars præcipua, eſt perfectio materiæ, & ipſe concluſus ſit cum cogitatiua, quæ educitur de potentia materiæ. Sed dices cum Meliſſo, & Xenophane Parmenidis magiſtro, intellectum ideò materialem nuncupari, quia ipſemet eſt materia prima. Intellectus, inquis, intelligit materiam, aut per ſimilitudinẽ aut per identitatem: non quidem per ſimilitudinem; alioquin materia formam haberet, quæ ab ea abſtrahi poſſet ſed propria materiæ forma non ineſt: non ergo per ſimilitudinem, ſed per identitatem intellectus: ergo materiam cognoſcit, atq; ita idem omnino eſt cum ipſa materia. 1. Amplius, quæcunq; nõ differunt, ſunt eadem omnino, & hoc probatione non indiget. ſed materia, & intellectus nõ differunt; 2. quia omnis differentia eſt per formam: materia autem nullam habet formam: non ergo differt ab intellectu. Plura præter ea prima eiuſdem rationis non dantur quia in vno quoq; genere, eſt vnum primum, & metrum aliorum. ſed materia, & intellectus ſunt eiuſdem rationis, 3. vt pote ambæ potentiæ puræ paſſiuæ: igitur materia & intellectus ſunt penitùs idem; ideoq; intellctus materialis dicitur. Sed paulo ante hæc argumenta, atque ſimilia ſoluta ſunt, & coniuncta. Quibus Auerroes 3. *de anima* 5. ſatis aperte obſiſtit: aſſerens intellectum in potentia, eſſe omnes formarum vniuerſalium intentiones: materiam verò primam in potentia, omnes formas ſenſibiles: intellectum præterea cognoſcere, & diſtinguere: materiam autem minimè; propterea fieri non poſſe, vt materia & intellectus ſint penitus idem. *Ad* argumentum reſpondet Auer. 1. *phyſ. com.* 69. Et iſta, inquit, natura quæ eſt ſubiecta ſubſtantiæ, non poteſt intelligi per ſe, cum non ſit aliquid in actu habens quidditatem; ſed intelligitur ſecundùm comparationem. Maior ergo argumenti non tenet, niſi in eo, quod per ſe intelligitur. *Ad* 2. Auer. 10. *meth.* Omnia duo entia, 2. inquit, ſunt eadẽ, aut diuerſa. ſed non ſic omnia ſunt eadẽ aut differentia: quia differens differt per aliquid, ſunt enim primè diuerſa: nam intellectus eſt ens in actu naturali ſine intelligibili, materia vero nõ habet eſſe actuale ſine forma *Ad* 3. negatur minor: non enim intellectus & materia ſunt 3. eiuſdem rationis: intellectus ſiquidem eſt intelligibilium, materia verò corporalium ſubiectum: intellectus vniuerſalia, materia autem recipit particularia: non ergo eadem vtriſq; ineſt ratio recipiendi. Amplius, formæ receptæ diuerſificant naturas recipientes, modoſq; recipiendi: 2. *de anima*, *tom.* 60. ſed intellectus recipit formas vniuerſales: corpus verò ſeu virtus in corpore, aut ipſa materia, formas particulares: intellectus ergo &, materia, ſunt diuerſa ab inuicem & natura, & modo recipiendi. Hinc eliditur argumentum Empedoclis, Anaximenis, & Hipparchi, quo vſi ſunt in aſſerẽda materialitate intellectus. Materia compoſita, inquiunt, quæ corpus dicitur, accidentales tantum recipit formas ſed intellectus recipit formas accidentales igitur eſt corpus compoſitum ex materia & forma. Si ita res ſe haberet (ait Auerro.) tunc reciperet formas indiuiduales: & formæ intellectæ eſſent in potentia, id eſt, intellectus, formarum naturas diſtinctè nequaqam cognoſceret; ſecundum quod ſunt formæ, hoc eſt, vniuerſaliter cognoſcuntur. Non eſt ergo intellectus materialis corpus neque virtus in corpore, ſed ſicut dictum eſt.

Intellectus an ſit purè paſſiuus.

Materiale multiplex.

Cur materialis.

Argumenta quod intellectus ſit materiales.

Soluuntur rationes.

Primum argumentum

Materia & intellectus non ſunt idẽ.

CAP.

Intellectus in habitu, & in actu.

CAP. XXII.

Intellectus in habitu.

Intellectus in habitu quid ſit.

QVid autem ſit intellectus in habitu, ex paraphraſi Alexandri de anima cap. de intellectu in habitu, clarè colligitur: *Intellectus in habitu*, inquit, *eſt ſpecies, perfectio, atque virtus intellectus materialis: cùm enim ab aſsidua functione intellectus in habitum redigitur, ita, vt per ſe deinceps operari poßit; tunc is intellectus gignitur, quem velut habitum appellamus; redacta ad ſcientem ſimilitudine & proportione, qui in medio conſiſtit eius, qui ſecundùm poteſtatem ſciens, & eius qui ſecundùm ſcientiam agens dicitur: & quantum ab eo, qui per ſcientiam actu operatur, deficit, tantū ſcientem ſecundùm poteſtatem exuberat.* hæc Alexand. Eſt ergo intellectus in habitu, quando eſt reductus ad actum primum ex potentia eſſentiali, per ſpeciei intelligibilis receptionem, quæ producitur per actionem intellectus agentis: etenim quemadmodum per formam in actu primo materia reponitur, ita plane per ſpeciem intelligibilem intellectus poſſibilis, & per habitum quoque ſcientiæ acquiſitum: vtroq; enim, vt altero actuatus, poteſt exire in actum ſecundum.

Quomodo ſit in habitu.

Quid ſit habitus.

Duobus modis in habitu.

Eſt autem habitus qualitas quædam, qua quis operatur quando voluerit, remotis impedimentis. Porò, intellectus poſſibilis ſecūdum duos gradus in habitu eſſe dicitur: & primo quidem, cum intelligibilem recipit ſpeciem, in habitu eſſe dicitur, etiamſi nondum exierit ad intellectionem: ſecundo autem poſt acquiſitum habitum intelligendi. qui profecto gradus, primum excellit virtute & perfectione: perfectiùs enim actuatur habitu acquiſito intellectus, quàm ſola ſpecie intelligibili. Veruntamen Auicenna negat ſine intellectione, ſpecies in intellectu conſeruari poſſe: dicit enim intellectum in habitu, intellectum eſſe potentialem, qui habilitatem habet, recipiendi ſpeciem illapſam ab intelligentia agente, ex frequenti, quam ad ipſam habet conuerſionem. Ariſtoteles ſic loquitur de intellectu in habitu: *Cū, inquit, ſic ſingula factus eſt, & ſciens dicitur, qui eſt ſecundùm actum, hoc autem accidit, cum poteſt operari per ſe ipſum, eſt quidem ſimiliter, & vt erat antequam didiciſſet, aut inueniſſet, & ipſe ſeipſum tunc poteſt intelligere.* Quibus ex verbis colligitur, quòd intellectus in habitu mediet, inter ens in pura potentia, & ens in puro actu: eſt enim actu, quia factus eſt ſingula intelligibilia, atq; ita per illa poſitus eſt in actu primo: eſt autem in potentia, teſte Philopono, ad vſū intelligibilium exercendum. *Cum, inquit, factus eſt ſingula per ſpeciem, & habitum acquiſitum, nondum autem vtitur aut ceſſat ab habitu ſingulorum; quod tunc accidit ei, cùm poteſt ſcientificè ſpeculari.* *Factus eſt de nouo*, ait Simplicius: *quia non in eſt ei æterna ſpecierum congregatio, ſed noua.* Auerroes, *Factus eſt ſingula, ſcilicet formæ vniuerſales: non vtique illa, vt accidentia, aut ſubiectiuè recipiendo: ſed obiectiuè illa intelligendo.* Fit autem intellectus omnia intentionaliter, neometa, ſiue ſpecies rerum intelligibiliū recipiendo, quibus mediātibus quodammodo dicitur intentionaliter omnia, vnde intellectus in habitu, poteſt ſeipſum intelligere, quod præſtare non poteſt intellectus qui eſt in pura potētia: Itaque intellectus in potentia, eſt ſimpliciter in potentia, tum ad habitum, tum etiam ad actum: intellectus verò in habitu, eſt ſolùm in potentia ad habitū: Intellectus præterea in habitu, poteſt ſeipſum intelligere; quippè, qui eſt habitibus ornatus, qui ſunt ad cognitionē neceſſarij: intellectus verò in potentia minimè, quia perfectionis terminum nondum attigit, vt ſeipſum intelligere queat. In hoc autem differt intellectus à ſenſu: quia ſenſus, ſeipſum cognoſcere nequit, vtpotè qui fieri non poſſit ſenſibilia, nec ita perfectus, vt abſque alterius adminiculo operari valeat: differt etiam à Deo, qui intelligit ſe per ſe, hoc eſt, per intellectionē, quæ eſt ſua eſſentia, intellectus verò noſter in habitu, intelligit ſe per accidens, hoc eſt, intellectione, quæ eſt res, quas intelligit. Deus præterea alia à ſe conſecutiuè intelligit, ſe verò obiectiuè: quia ſua ſibi eſſentia, eſt intellectionis obiectū at noſter intellectus, intelligit alia, vt obiecta primaria, ſe autem, vt obiectum ſecūdarium: & ille vnica, noſter verò pluribus intellectionibus. Præterea, intellectus in habitu, ſunt prima principia, vt colligitur ex com. quæ ſunt ſicut locus ianuæ, quem nullus ignorat. Ideò autem intellectus in habitu appellatur: quia his habitibus homo ad aliorum cognitionē pro[illegible] culatiuus autē intellectus, ſunt concluſiones ex [illegible] cipijs deductę, eo quod ex illis principijs inſtruct[illegible] culamur. Ij autem duo intellectus, non ſunt anim[illegible] ſed attributa: ſed de intellectus habitibus poſtea di[illegible]

3. de anima 8

Philoponus.

Simplicius.

Auerroes.

Differentia inter intellectū in habitu & in potentia.

Differt intellectus à ſenſu.

Differt à Deo.

Prima principia.

3. de an. c. 36.

Intellec[illegible] ſpec[illegible] in ac[illegible]

Quid verò ſit intellectus in actu, *Alexand. in paraphr. de [illegible] c. de intellect. in actu*, ſic loquitur: Iā, inquit, agēs habit[illegible] [illegible] lectus in actu dicitur: intellecti vtriq; ſpecies, quādo intel[illegible] lect⁹ potētialis actuatus ſpecie, aut ſpecie cū habitu ſcient[illegible] acquiſito, ad actum ſe auocat ſecundum, vt conſideret; vel actu intelligens nuncupetur intellectus, ita, vt ſeipſū intelligat: intellectus ſiquidem, actu recto res intelligit & quidem per ſpecies earundem: deinde eaſdem intelligens actu reflexo, mediante illa ſpeciei intellectione, ſeipſum intelligit Eſt autem illa ſpecies ſimilitudo, & effectus: proinde, quatenus eſt ſimilitudo, eam rem actu recto repræſentat, cuius eſt ſimilitudo: quatenus verò eſt effectus, ſuas cauſas præ ſe fert, nempè intellectum agentem, & poſſibilem, ac phantaſma, ex quibus producitur, & cauſatur. Itaque per eandem ſpeciem ſingularem intellectus rem intelligit cuius eſt illa ſpecies: non enim vna ſpecie cognoſcit lapidem, & altera lapidem eſſe ſubſtantia. vna quidem ſpecies ab vno obiecto, & vno intellectu producta: intellectio verò non vna: propterea, quod ea quæ intelliguntur, ratione ſaltem differentia ſunt. ſeipſum autem intelligit, cum ſingula factus eſt, ait Ariſtoteles: tunc ergo perfectè ſeſe intelligit, cùm ſingula factus fuerit, quia tūc de ſeipſo percipiet omnia, quæ ſciri poſſunt. Quare, vt Alpharabius ſentit, actu recto, & pendiculari alia intellectus cognoſcit, ſe autem actu reflexo, & circulari. Sed pro Alpharabio poſſet quis arguere, hoc modo: Ex obiectorum diſtinctione actuum diſtinctio proficiſcitur. ſed intellectus, & res intelligibiles ſunt diſtincta obiecta: inde ergo diſtincti actus innaſcuntur. Sanè, illi actus diſtinguuntur, quorum vnus eſt rectus, alter vero ſingularis ſeu circularis, & reflexus. ſed huiuſmodi ſunt actus intellectus exiſtentis in actu: ergo quod prius. Profectò, actuum diuerſitatem oſtendit iudiciorum diuerſitas. ſed aliud de ſe iudicium fert intellectus, alind verò de re intelligibili: igitur, non vno eodem actu, & ſe, & alia intellectus ſpeculatur, & intelligit. Auer. *com.* 10. 3. *de anima*, comparat huiuſmodi actus intellectus lineæ rectæ & ſphærali. Quidditas, inquit, comprehendit per diſpoſitionem lineæ rectæ, cùm intellexerit primam formam exiſtētem in hac re ſingulari id eſt ſpeciem aut ſecundùm diſpoſitionem ſimilem lineæ ſphærali, quādo fuerit reuerſa quærendo intelligere etiam quidditatem illius, deinde quidditatem illius quidditatis: & hoc erit, dum inueniet quidditatem in quidditate: & nō ceſſabit, quouſq; perueniet ad formam ſimplicem, ad conceptum ſcilicet irreſolubilem. Sed de actu intellectus, & quomodo ſeipſum cognoſcat, poſtea dicemus: nunc ſuffecerit oſtendiſſe, quid ſit intellectus in actu.

Actus rectus.

Actus reflex.

Intellectus ie cognoſcit ſe actu reflexo.

Auerr.

Linea recta & reflexa.

CAP. XXIII.

Intellectus adeptus.

Quid ſit.

INtellectus adeptus ſecundum Auerro. 3. *de anima* 36. Auenpacem: Alpharabium atq; Albert. magn. 3. *de ani. tract.* 3. *c.* 11. is eſſe dicitur, qui acquiſitis omnibus habitibus ſcientificis, omnium ſpecierum intelligibilium adeptus eſt gradum vltimum, & ſupremum: tunc enim eſt poſitus in fine adeptionis, ſuæq; perfectionis. *Tunc*, inquit Commentator, *intellectus agens vnitur poßibili, non ſolum, vt efficiens intelligibilia in potentia, actu intelligibilia, veruntamen, vt forma intelligibilis*: ita, vt quidditatiuè intelligatur ab intellectu poſſibili, & per ipſum alia, nempè ſubſtantiæ ſeparatæ intelligantur. Poſtquam igitur perfectus fuerit modus intellectus in acquirendis omnibus habitibus ſcientificis, & generalibus, & ſpecificis, & quibuſcunq; qui haberi poſſunt, tunc vocatur intellectus adeptus. In quo quidem ſtatu, homo efficitur diuinus, & ſuam felicitatem adipiſcitur ſecundum Auerro. Porrò, Alpharabius, & Albertus, dicunt intellecta ſpeculata dupliciter in nobis fieri: quędam certè ab ipſa natura, ſicuti ſunt dignitates demonſtrationū, quæ

Quomodo fit.

ſunt

Intellectus adeptus.

ſunt prima vera quæ ex ſenſu non ſcimus; ſed ſine aliquo doctore, ab ipſa edocemur natura: quædam vero ſtudio, & inuentione acquirimus; eaq; intellectu agente influente à quo intellecta in potentia, fiunt intellecta in actu: in his enim omnibus intellectualitatem influit, atq; à conditionibus materialibus denudationem: proinde in his intellectus poſſibilis, magis continuũ lumen recipit ab intellectu agente moueturq; continuitatem, & coniunctionem cum intellectu agente: ita, vt cum omnia perceperit intellecta; tunc habeat intellectus agentis lumen in formam ſibi adhærentem: atque cum ipſo fiat lumen ſuum, eo quod ſuum lumen, ſit ſua eſſentia: tunc adhæret intellectus agens intellectui poſſibili, vt forma; qui à peripatheticis vocatur intellectus adeptus, & diuinus, quiq; Deum perfecte contemplari poteſt. His conſentit Ariſtot. *in ethicis ſuis*: Mirabilis plane ſtatus, & optimus, in quo hominis intellectus fit quodammodo Deo ſimilis: quem quidem ſtatum omnes homines, & ſcire & habere deſiderant, velut bonum, & honeſtum. Cæterum, quibus viſum eſt, hanc copulationem intellectuum à principio natiuitatis nobis ineſſe, ſimul cum intellectu poſſibili inſitam nobis ſeparatorum, cognitionem affirmant. Iamblicus hoc Ægyptiorum fuiſſe inuentum dicit: vnde Ammonius ait, paruulorum intellectum deum, ſeu cæleſtia videre. Præclare de hoc intellectu adepto, deq; eius modo, & ordine diſputauit Plotinus: *Oportet, inquit enn. 6. lib. 9. cap 3. animũ fieri intellectũ, totamq; animam menti committere, & in ea penitus collocare; vt quæ intellectus ipſe videt, animus experrectus accipiat, ipſoque intellectu contempletur; ſic tamen, vt ſenſum adhibeat nullũ, ſed pura duntaxat mente contempletur. Poteſt verò intellectus inſpicere vel quæ ſunt ſuper ipſum, vel ſua, vel quæ aguntur ab eo: pura quidem ſunt quæ ſunt in eo: puriora vero, atque ſimpliciora, quæ ſunt ſupra eum. Quare, qui intellectũ adeptum conſequi cupit, ei opus eſt, vt puro, & ſimplici intellectu vtatur: expedit enim intelligenda rei nihil aliud adhibere, vt ipſum intelligibile ſit: ita & hic fieri oportet, vt intellectus adepti virtute potiatur: neque enim animus alijs occupatus, animaduertit quæ ſibi loquitur Deus. ſed quemadmodũ materiam tradunt, omnibus qualitatibus vacuam eſſe oportere, vt omnium figuras ſuſcipere queat, ita plane intellectus qualitatibus huiuſmodi vacare debet, vt adeptus eſſe poſſit, & ab omnium prima natura, & illuſtrari valeat, & impleri ad votum. Quamobrem Minos, fretus colloquio Iouis, leges ad illius ſimilitudinem condidit: proinde intellectus qui ſeipſum perdidit, ſublimia indagare non valet: ſed eſt velut filius, qui furore quodam extra ſe poſitus, non agnoſcit patrem*. Porro, cap. 5. huiuſmodi intellectum appellat intellectum, in actu perpetuò ſemper exiſtẽtẽ, omnes ſcientiæ conditiones ſibi poſſibiles habentem. In quo profectò intelligendi ordine, hominis felicitatẽ philoſophi collocarunt; quando ſcilicet intellectus poſſibilis ſcientiarum ſpeculatiuarum cognitione abundè eruditur, virtutibus moralibus accedentibus; vt ex perfectiori Dei notitia, intenſior Dei amor habeatur. hinc eſt, quòd homo felix paruo tempore durat, iuxta Auer. & Ar, 12. *met. com.* 38. eò quòd in harum poſſeſſione virtutum comparandã, non parua eget homo, & temporis, & laboris experientia: ſicut etiã docet Philoſ. 6. eth., 14. Regali quoque opus eſt principatu, quo intellectus appetitui dominatur: *prim. politicorum*. Itaque propinquum ſubiectum huiuſmodi felicitatis, eſt intellectus humanus: cauſa vero formalis Deus glorioſus, efficiens, intellectus agens, à quo quodcunque ſufficienter diſpoſitum informatur felicitate: finalis verò, vt homo Deo vniatur. Deus autẽ & cauſa formalis eſt qua homo felix denominatur, & efficiens, quia formam largitur: homo verò & materialis, & finis, nam ſuperiora cum inferioribus nectit. Tunc, inquit Commentator 3. de anima 36. efficitur intellectus agens forma nobis in actu: tunc intelligimus rerum dependentiam à primo ente. vnde quemadmodum forma eſt cognitio materiæ: ſic Deus eſt cognitio aliorum ab ipſo: quia verò actio Dei propria, eſt Deum intelligere per eſſentiam. Quare, cùm homo perfectam adipiſcitur felicitatem, cuius hæc quæ in terris habetur, vmbra quædam eſt, & ſimulachrum, Deum per eſſentiam intelligit; proinde in hac vnione conficienda, ab eo dependemus, à quo cælum dependet & natura, 12 met. 38. hæc autem continuatio noſtra in hac vita corrumpitur, propterea, quòd corrumpitur intellectus ſpeculatiuus, quo mediante, intellectui poſſibili adhibetur ſublimium

Intellectus agentis officium. — *Ariſtoteles.* — *Cognitio ſeparatorũ nobis inſita.* — *Paruulos Deum videre.* — *Minos Iouis.* — *Filius furore correptus nõ agnoſcit. patrem.* — *Felicitas hominis.* — *Intellectus agens.* — *Intelligere Deum per eſſentiam.*

rerum contemplatio. Quia verò in hac diſpoſitione, teſte *Auer. 3. de an. com.* 5. homo adipiſcitur intellectum agentem: propterea huiuſmodi copulatio vocatur intellectus adeptus: Vtrum verò intellectus agens ſit Deus, paulò pòſt explicabimus. Itaque intellectus adeptus, in ſeparatarũ cauſarum cognitione conſiſtit, quarum cognitio eſt duplex vna quidẽ acquiſita, altera vero intuitiua. Acquiſita namq; ab hõc habetur, per rationes naturales aut metaphyſicales, quæ planè ſcientia ſpeculatiua naturalis nominatur, quare intellectus poſſibilis, ſeu homo felix dici non poteſt: altera verò eſt intuitiua, in quã ſita eſt intellectus poſſibilis felicitas, quippè qui per proprias eſſentias ſubſtantias ſeparatas, intelligit. Etenim felicitas, authore Auerroe 3. *ani. com.* 36. non eſt aliquid per ſcientias ſpeculatiuas acquiſitum; ſed per ipſarum pòtius acquiſitionẽ acquiritur: ideoq; non temerè reprehendit Auempace 9. *met. cap. vltimo*, quòd in huiuſmodi ſpeculatione felicitatem poſuerit. hæc de cauſa 3. *de anima com.* 15 fieri poſſe non arbitratur Commentator, vt per ſcientiam ſpeculatiuam, intellectus agens acquiratur, hoc eſt vt ſola cognitiõe ſpeculatiua quis felix euadat. Verum enimuero, ſi intellectus agens eſt Deus, vt quidam dicunt, & Deus eſt ipſa felicitas: intellectus agens erit ergo felicitas; atq; ita intelligendo intellectũ agentẽ, eſt intelligentis felicitas. ipſe autem Deus; eſt ſua eſſentia felix & beatus, aliæ verò intelligentiæ, & mentes humanæ, per copulationem cum intellectu agente: quapropter, vt receptiuum intrinſecã denominationẽ accipiat ab aliqua forma neceſſe eſt; vt illam recipiat. propterea felicitatem, ſiue vltimã adeptionem intellectus poſſibilis, ponunt nõnulli in copulatione cũ intellectu agente, vt dictum eſt. Quod verò fieri poſſit, vt ſubſtãtię ſeparatę à nobis cognoſcantur in 1. Pymandri diſputatum eſt, & hic pauca relegendo inſerimus. Etenim, ſiderium humanum non eſt fruſtra: ex philoſophia autẽ naturali intelligimus ſubſtantias ſeparatas, ex illius cognitione, deſiderium naſcitur, quo impellimur illas videre intelligere: atq; coniungi: igitur haberi poteſt 1.
iſte intellectus adeptus, qui cõſiſtit in ſeparatarũ ſubſtantiarũ cognitione: nullus enim conabitur, vt dicitur 2. *phyſ.* 8. aliquid facere ad terminũ, ad quem attingere nequit. Amplius, ſi intellectus noſter poſſibilis ſubſtantias ſeparatas 2.
intelligere non poſſit; tunc natura feciſſet intellectum in ſe naturaliter, ſicut arguit Auerroes 2. *met.* à nemine intellectum. veluti ſi ſolis lumen à nemine videretur, cùm ex ſui natura maximè aptum ſit, vt videri poſſit. Vnde, Auerroes in libello de animæ beatitudine, ait: *intellectus poſſibilis habet potentiam recipiendi abſtracta* vniatur ergo, neceſſe eſt, cum abſtractis: quia omnis intelligentia media, eſt Dei receptiua. Si ergo intellectus poſſibilis non eſſet earum receptiuus; dubiũ non eſt quod neq; eiuſdẽ generis cenſeri poſſet. Amplius, ſi fines ſunt infiniti, vt dicitur 2. *met.* 9. nullũ planè eſſet agens per intellectũ: quæ profectò conſequentia non valet. niſi agens per intellectũ, vltimum cognoſceret finem, propter quem agit. Deus autem multarũ eſt humanarum operationum vltimus finis. Ad hæc accedit eiuſdẽ ſententia 2. *met.* 13. Si cauſæ eſſent infinitæ, nihil eſſet cognoſcibile: ex quo patet, quod effectuum cognitio cauſis eorundem ignotis, haberi non poſſit. Intellectus ergo humanus Deũ cognoſcit, aut nihil planè perfecte cognoſcere poteſt Amplius, intellectus poſſibilis poteſt ſeipſũ intelligere; alioquin homo, & intellectus poſſibilis, ſibi eſſent incogniti, quod certè Commentatori non placet. 2. *phyſ. com* 47. *Hic ſermo, inquit, eſt irrationalis, vt ſit cauſa ignota naturaliter: homo enim ſuam formam intelligere non poſſet, neque inferiorem intelligentia ſuperior, neque ſenſus interior, vel exterior intellectum poſſibilem percipere: atque ita intellectus poſſibilis remaneret incognitus, quippè qui cum ſenſitiua, tum etiam intellectiua cognitione percipi non poſſet*: igitur, poteſt altiores intelligentias cognoſcere: nam ſi minus intelligibilia cognoſcimus; multò plus magis intelligibilia, propterea, quod apud Philoſophum infinitas non impediat potẽtiam intelligendi. Hæc autem conſequentia haberi poteſt ex Themiſtii ratione, cuius commentator meminit 3. de anima com 36. Intellectus namque poſſibilis, cum ſit in genere intelligentiarum & ſiquidem remiſſius, poteſt tamen à deo informari: atq; ita informatus poteſt ſaltem infimam intelligentiarum intelligere, & ſic deinceps ſuperiores, eò quòd in abſtra-

Intellect. adeptus. — *Cognitio acquiſita.* — *Cognitio intuitiua.* — *In quo poſita eſt felicitas hominis* — *Subſtantiæ ſeparatæ poſſunt à nobis cognoſci.* — *Fines non ſunt infiniti.* — *Intellectus intelligit ſeipſum.* — *Infinitas non impedit intelligere.*

Intellectus in habitu, & in actu.

ctis intelligens inferiora, poteſt intelligere ſuperiora. Omne, inquit Auerr. *in libello de animæ beatitudine*, faciens intelligibilia. in actu, eſt magis intelligibile ab intellectu materiali. ſed huiuſmodi eſt intellectus agẽs: ergo quod prius. Amplius, homo natus eſt ad felicitatẽ habẽdã: igitur poteſt Deũ intelligere, Dei enim intellectio, eſt hominis felicitas; quãdoquidẽ eius finis ſit, vt Deo vniatur, quod rite fit per intellectum: nam ſenſibus non coniungimur optimo: neq; ſenſuũ operatio eſt perfectiſſima hominis operatio: neq; virtus ſenſitiua, eſt in hõine perfectiſſima: propterea puer, aut equus felices dici nõ poſsũt; eò quòd huiuſmodi vacẽt virtute intelligẽdi. Quamobrem, ſecundum optimũ habitum, qui eſt ſapientalis, 10. *eth.* 8. felicitas habetur, & ſubſiſtit ad mentem philoſophi. Neq; in operatione ſola habituali alioquin ineſſet dormienti, & infortunato, 1. *eth.* 10. *cap.* 18. felix non differt à miſero per dimidiũ vitæ. Conſiſtit ergo felicitas intellectus humani, in actuali quidem intellectione ſecundũ perfectiſſimũ habitũ perfectiſſimi obiecti, quæ planè eſt Dei benedicti cognitio: hic eſt intellectus adeptus, intellectus perfectus: quia Tunc *ſatiabor cũ apparuerit gloria*, quia *Tunc videbimus eum ſicuti eſt*, Tunc ſine ænigmate *cognoſcemus, ſicut & cogniti ſumus*.

Intellectio Dei felicitas hominis.

10. *eth*: 13.

In quo habitu eſt fel[illegible]

C A P. XXIIII.

Intellectus in hac vita poteſt intelligere ſubſtantias ſeparatas, ſecundum Alexandrum & Themiſtium.

Philoſo. 3. de ani: 36.

VTRVM *autem*, inquit philoſophus, *contingat aliquod ſeparatorum intelligere ipſum exiſtentem nõ ſeparatum à magnitudine, aut non, conſiderandum poſterius.* Hæc. ipſe. Quoniam autẽ non deciſa eſt ab eo huiuſmodi queſtio; hinc eſt quod plurimæ ortę ſint opiniones, & Alexandri, & Themiſtij, & Auerrois, atq; aliorum, qui de hac controuerſia diuerſimode loquuntur: quorum argumenta in primo Pymandri aliquo modo recitata ſunt. Porro Alexandri ſententia fuit intellectum in habitu poſſe intelligere ſubſtantias ſeparatas, modo eò perfectionis attigerit; vt intellectum agentẽ, quem ipſe ponit formam ſeparatam, pro ipſius forma obtineat; tunc enim arbitratur illius lumine, & virtute poſſe abſtracta à materià intelligere. Putauit etiã ex phantaſmatibus, ad huiuſmodi ſubſtantiarum cognitionem habendã; acceſſum quidem diſponi; quatenus ſpecies intelligibiles quædem ſunt diſpoſitiones, ad formam illam, nempè intellectum agentem recipiendum.

Alexandri opinio examinatur.

Rationes Alexandri.

Cùm, inquit, alicuius generis perfecta fuerit generatio; tunc ſua, neceſſe eſt, perfi-
1. ciatur operatio: nullà enim generatio tendit in infinitum.
ſed generatio intellectus in habitu, eſt huiuſmodi: quippè
quia nouis ſemper ſpeciebus perficitur: igitur ſuum finem
tandem attinget; cum ſcilicet omnia intelligibilia, & ma-
2. terialia perceperit. Sanè ideo corpori anima coniungitur,
vt virtutibus, atq; ſcientijs perfici poſſit, maxima autem
perfectio eſt ſublimiũ ſubſtantiarũ cognitio: igitur, anima
corpori vnita, illarum quidditates intelligere valet. Dicebat præterea Alexander intellectum in habitu, ſiue materialem, cui, vt forma coniungitur intellectus agens, eſſe generabilem & corruptibilem, ipſum verè agentem æternum.

Contra Alexandrum.

Contra Alexandrũ multis modis arguit Auer. *Intelligere inquit, materialia, & immaterialia non eſt vniuocũ*: illa ergo ratio Alexandri, quod õne generatũ: cum peruenerit ad ſuũ complementum propriam habet operationem, veritatem habet in generatione, atq; actione vniuoca. veluti ſi puer imperfectè ambulet; vir autem effectus, perfectè gradia-
1. tur. Atqui intelligere ſubſtantias ſeparatas, & materiales,
non eſt vniuocum intelligere: nam hæc ſine phantaſmatibus intelligi nequeunt; illa verò phantaſmatibus non
2. ſubdũtur cùm ſint maxime abſtracta. Amplius intellectus
æternus non coniungitur intellectui generabili, & corruptibili, cuiuſmodi eſt intellectus in habitu: ſiquidem æternũ non indiget, in ſua operatione perficienda aliquo genera-
3. bili. & corruptibili. Denique intellectus omnibus modis
debet eſſe intelligibile, vel intellectum, in rebus pręſertim
à materia liberis: ſaltem quò ad ſpeciem, ſiue comprehen-
4. ſionem eius vniuerſalem, quod quidem minimè contin-
gerit, ſi intellectus materialis eſſet corruptibilis. Amplius

potentia paſſiua, ſuum proprium reſpicit princip[illegible] [illegible]
uum: quia omni potentiæ paſſiuæ correſpond[illegible] *Intelle[illegible]*
actiua; viſus enim colores, & non odores recipit. [illegible] *habi[illegible]*
lectus paſſibilis ſe babet, vt virtus paſſiua ad ſuum propri[illegible] *in actu*
principium actiuum, nempè ad intellectum agentem; ad
illa ergo tantum ſeſe extendit, quæ actu fiunt intelligibilia
lumine intellectus agentis. Sed materialia, potentia intelligibilia, fiunt actu intellecta per intellectum agentẽ, non ſubſtantiæ ſeparatæ: ergo quod priùs. Mens præterea humana pro ſtatu præſentis vitæ phantaſmatum eget admi- *3. de ani.*
niculo: quia neceſſe eſt, intelligentem phantaſmata ſpeculari. ſed ſubſtantiæ abſtractæ, cùm ſint alterius rationis, quã ſubſtantiæ materiales; proculdubiò per earum phantaſmata, ſimilitudines, atque ſpecies intelligibiles, oſtendi non poſſunt. Ex his ergo *ſolui* poſſunt rationes Alexandri: *Soluuntur rationes Ale.*
Et prima quidem intelligenda eſt, perfecta generatione
alicuius generis: eiuſdem quoque operationem perfici, ſed 1.
ſecundùm modum ſui, & non alterius, & ſuperioris generis, aeris enim generatio completa, ad ſuum certè. & non ad ignis locũ mouetur: ſimiliter & intellectus in habitu generatio completa, ſecundum modum intelligit, nempè per phantaſmatum abſtractionem, & non ſecundum modum, quo vtuntur ſubſtantiæ ſeparatæ. inſuper eiuſdẽ eſt virtutis & operationis complementũ, & eius, cuius eſt ipſa operatio. Quare, ſi complementum, intellectus in habitu, in cognitione ſitum eſt abſtractorũ, eius quandoque erit operatio & nõ intellectus agentis, quod planè Alexandro non probatur: poſſit enim intellectus in habitu per ſcientias ſpeculatiuas comprehendere ſubſtantias ſeparatas. Ad aliam rationem dico, animam non fruſtra corpori vniri, ſed per ſtudia virtutum, potiſſimum verò per bona opera, diſponi ad vltimam perfectionem recipiendam: hæc ſint dicta pro Alexandri poſitione. Porrò, Auempace (teſte Auer: 3 *de anima* 36.) poſuit per materialium ſubſtantiarum intellectum, immateriales ſubſtantias intelligi poſſe. *Auempace poſitio.* Cùm inquit, intellectus noſter natus ſit abſtrahere à materia rei materialis quidditatem, ſi iterum in illa quidditate aliquid materiæ inuenerit, iteratò abſtrahere poterit, quouſque eò perueniat puritatis, vt quidditatem, abſque omni prorſus materia percipiat, atque ſubſtantias immateriales intelligat. Et hæc quidem poſitio veritatẽ haberet; ſi ſubſtantię immateriales, horum materialium ſpecies eſſent, & formæ cum verò alterius ſint rationis à quidditate materialium, quantumlibet abſtrahendo, ſeparet quidditates materialium, ad id tamen nunquam pertinget, vt ſubſtantiæ immateriali aliquid ſimile inueniat. vnde fit vt quidditatiuè ſubſtantias ſeparatas intellectus corpori vnitus intelligere non poſſit. *Contra Auempace.* Commentator quoque 3. *de anima* 36. ſatis efficaciter arguit. Si, inquit, quidditas diceretur vniuoce de quidditate materialium, & immaterialium, tunc Auẽpacè amplectenda eſſet ſententia, ſi intellectus natus eſſet abſtrahere quidditates, in eò quod ſunt quidditates verum, quia æquiuoce, huiuſmodi quidditates de abſtractis à materia, & de materiæ cõiũctis dicũtur, idcirco illius poſitio non eſt vera: quidditas enim immaterialis, eſt incorruptibilis; materialis verò corruptibilis. talibus autem non eſt aliquod nomẽ cõmune vniuocum, vniuocatione ſpeciei ſpecialiſſimæ. *Albertus Magnus.* Alij triplicẽ poſuêre intellectũ diuinũ ſcilicet, angelicum, & humanum: & diuinum quidem per ſeipſum omnia intelligere, inſtar ſolis nunquã occidentis: angelicum verò omnia quidem intelligere; ſed per lumen, quod eſt cauſa omnium, inſtar ſolis in ſereno die lucentis: humanum autem ſeparando, & abſtrahendo, purum ſincerumque lumen intelligere, inſtar ſolis in tenebris ſplendentis, qui ſenſim excuſſis, explicatiſque tenebris, puro emicat, & nitide ſplendet. Ita intellectus in habitu per ſcientias ſpeculatiuas ſeſe purgans ab ignorantiæ labe phantaſmatum tenebris, pura & immaterialia intelligit, veluti quibuſdam abſtractionis gradibus, ad primum lumen, ad rotam ſolis aſcendens, ſicut aliqua, quæ fixis luminibus rotam ſolis perſpicue, clarè ac magna cum delectatione intuetur. *Contra Albertum.* Verum, ſi Magnus ille Albertus putauit intellectuum corpori coniunctũ per ſpeculatiuarũ ſtudia rerũ, immateriales ſubſtantias intelligere poſſe; non eſt audiendus. Sanè, quidquid intelligitur, in quantũ eſt huiuſmodi, eſt vniuerſale: propterea neceſſe eſt, vt quidditas rei intellectæ,

lectæ, alicuius ſit generis, ſeu ſpeciei. ſed cùm horum ſenſibilium quidditas (vt dicitur 7. met.) in ſe materiam comprehendat, & formam: ſeparatarum verò quidditas ſubſtantiarum, ſimplex ſit, & immaterialis; fieri non poteſt, vt ex intellectione quidditatis rei materialis, abſtractorum à materia quidditates intelligi poſſint. Addc, quòd magis diſtet quidditas ſubſtantiarum ſeparatarum, à quidditate rerum ſenſibilium, quam vnius ſenſibilis quidditas, ab alterius ſenſibilis quidditate; eò, quòd alterius ſit rationis, & generis. ſed vnius quidditates ſenſibilis intellecta, non licet alterius quidditatem percipere; cœcus enim ex perſpecta ſoni quidditate, colorum quidditates nequit attingere: igitur intellectus corpori vnitus, ex cognitione rei materialis, atque ſenſibilis, non poteſt attingere immaterialium quidditates plenè, atque completè.

Intellectus intelligit ſubſtantias ſeparatas.

2.

CAP. XXV.

Platonis, Ariſtot: Auer: poſſitio de modo intelligendi ſubſtantias ſeparatas.

Platonis opinio. QVID Plato ſenſerit de modo intelligendi ſubſtantias ſeparatas, ita à quibuſdam deſcribitur. Plato, inquiunt, non ſolum arbitratus eſt, ſubſtantias immateriales à nobis intelligi poſſe; verùm etiam prima eſſe à nobis intellecta, propterea, quòd dixit, formas immateriales ſubſiſtere, & propria eſſe noſtri intellectus obiecta, atque ita primò à nobis intelligi. veruntamen animæ cognitio materialibus rebus miſcetur: quia nimirum phantaſia, & ſenſus intellectui connectuntur: vnde fit, vt quo intellectus extiterit purgatior, eò clarius intelligibilem immaterialium intelligat veritatem. Verùm de ideis Platonicis, circa finem 1. *Pyman.* & in iſto lib. dictum eſt ſatis. *Ariſt. opinio* Ariſtoteles autem, etſi hanc dubitationem non ſoluerit; ex ſuæ nihilominùs doctrinæ fundamentis, facilè videre licebit, intellectum corpori coniunctum, ſubſtantias immateriales cognoſcere non poſſe: dicit enim in hac vita à nobis ſine phantaſmate nihil intelligi. ſed ſubſtantiæ immateriales non cadunt ſub ſenſum & imaginationem, primò, & per ſe, ſecundum modum, quem quotidie in rebus ſenſibilibus experimur: igitur ſubſtantiæ immateriales, ab intellectu in corpore humano exiſtente, intelligi non poſſunt. *Auerro. opinio.* Auerroes verò putauit, per copulationem intellectus agentis, quam vocat ſubſtantiam ſeparatam intellectum corpori vnitum, ſubſtantias ſeparatas poſſe intelligere. *Subſtantia*, inquit, *ſeparata, poteſt ſubſtantiã ſeparatam intelligere.* Quare, ſicut modo per intellectum materialem, intelligimus res materiales; ita tunc per intellectum ſeparatum, res ſeparatas. Cùm autem intelligamus per intellectum agentem, & per principia, ſeu intelligibilia ſpeculata; tunc *3. de ani. 39.* neceſſe eſt, vt intellectus agens, ad huiuſmodi intellecta ſpeculata, ſe habeat inſtar principalis agentis ad inſtrumentorum actionem perficiendam, vel formæ materiam informātis; ſicut ſectio, attribuitur artifici, & ferro; aut ſicut calefactio calori & igni. *Intellectus agens eſt actus & perfectio.* Itaque intellectus agens, vt Auerroes ſentit, ad intelligibilia ſpeculata vtroque modo ſe habet, nempè, ſicut perfectio ad perfectibile, & ſicut actus ad potentiam: nam quemadmodum in aliquo ſimul recipitur perfectum & perfectio, veluti viſibile in actu, & lumen in pupilla; ita profectò in intellectu poſſibili intellecta ſpeculata, & intellectus agens recipitur. Quam ob rem; cum adeptus fuerit omnes intellectiones ſpeculatiuas; tum demùm recipiet intellectum agentẽ, cuius virtute immaterialium cognitionem percipiet. *Rationes Auerrois.* Omne, inquit Auerroes, quod ad alicuius vt formæ acquiſitionem mouetur, illa
1. plane acquiſita propriam illius formæ operationem exercere poterit. ſed intellectus poſſibilis, vt nobis appropriatus, mouetur ad acquiſitionem intellectus agentis, vt formæ. Maior iſtius ſyllogiſmi patet, exemplo aquæ ad calorem ſe mouentis, quo acquiſito, caloris operationem exercet. Minor verò ſatis patet ex prædictis: quia quando aliquid mouetur ad aliqua duo recipienda, inter ſe ordinata; ad id quod eſt formalius atque perfectius mouetur, vti ad ſuam formam. ſed intellectus poſſibilis mouetur ad intellectum agentem: propterea interdum eſt in potentia, interdum autem partim in actu, & partim in potentia; & mediantibus intellectis ſpeculatiuis, recipit intellectũ agentem: mouetur ergo efficacius ad intellectum agentem habendum. Illo igitur acquiſito, poteſt operari opera intellectus agentis, nempè ſubſtantias ſeparatas quidditatiuè intelligere. Amplius, intellectus poſſibilis, mouetur ad acquirendum intellectum agentem, veluti ad ſuum finem: 2.
intellectus enim agens illum efficit modum, quo ad ipſum intellectus poſſibilis mouetur, in ſeparatis autem à materia, vt dicitur 12. met: 36. idem eſt efficiens & finis: igitur ad illum mouetur; veluti ad ſuam formam: quia finis motus & formæ idem ſunt 2. *phyſ. com.* 30. *&* 12. *met.* 38. Amplius, ſi intelligentiæ, inquit 2. *met. com.* 1 *non* eſſent à nobis cognoſcibiles; natura otioſè egiſſet. Conſequens eſt falſum. Conſequentia probatur: quia feciſſet id, quod eſt naturaliter intellect. nõ intellect. veluti, ſi feciſſet ſolẽ qui à nullo viſu cõprehẽderetur. Ex his ergo & ſimilib; rationibus, motus fuit Auerroes, vt diceret, nos in hac vita poſſe intelligere ſubſtantias ſeparatas. Sed poſſet quis *contra* huiuſmodi poſitionem multipliciter arguere. Primo quidem, ſi intellectus agens ſubſtantia eſſet ſeparata; tunc planè per ipſum formaliter intelligere nequaquam poſſet intellectus corpori coniunctus id enim, quo agens formaliter agit, eſt vtique forma, & actus agentis; quandoquidem omne agens agat, in quantum eſt in actu. ſed conſequens eſt falſum: ergo & antecedens. Iterum, tunc intellectus agens nobis nõ vniretur ſecundùm ſuam ſubſtantiam ſed potiùs ſecundũ ſuum lumen, in intellecta ſpeculatiua diffuſum, & non ſecundùm agentis intellectus actiones; veluti cùm lumen ſolis oculis vnitur, ad colorum varietatem, non ad ipſius ſubſtantiam cognoſcendam. Sed id omninò eſt falſum, vt paulò pòſt erit nobis diſputandum: ergo quod prius. Amplius, tunc paucorum eſſet felicitas, quia non omnium eſt omnia intellecta materialia intelligere poſſe. ſed id philoſopho non probatur, dicenti prim. Ethicorum, felicitatẽ eſſe quoddam bonum commune, quod conuenit omnib. non orbatis ad virtutem: Pugnat etiam contra rationem finis, nempè, vt admodum pauci alicuius ſpeciei finem conſequantur, quem ſpecies in omnes ſuos copioſè effuderat. Amplius, philoſ. poſuit felicitatem 1. *Ethi.* in operatione ſecundùm perfectam virtutem. vnde 10. *Eth.* multis enumeratis virtutibus, in maximorũ intelligibilium cognitione, ſecundum virtutem ſapientiæ, quam 6. *Eth.* poſuerat ſpeculatiuarum ſcientiarum caput, felicitatem collocauit. Ex quo patet, Ariſtotelem poſuiſſe vltimam hominis felicitatem in ſeparatarum ſubſtantiarum cognitione, quæ per ſcientias ſpeculatiuas, & non per coniunctionem habetur intellectus agentis. Iterùm, intellectus agens, eſt quædam animæ virtus, ad ea ſeſe actiuè extendens, ad quę intellectus poſſibilis porrigitur: ſic enim docemur à philoſopho, vnum illorum eſſe omnia fieri, alterum verò omnia facere, cùm verò vterque ad ſola materialia ſe extendat; dubium non eſt, quin in hac vita, ſubſtantias immateriales, & ſeparatas, neuter comprehendere. ſiue quidditatiuè intelligere valeat. Præterea, etiamſi à nobis ſubſtantiæ ſeparatæ non intelligerentur, non propterea natura otioſè egiſſet: illud enim otioſum reputatur à philoſopho 2. *phiſ.* 61. quod natum eſt aliquem finem attingere, & nõ attingit, ſed noſter intellectus, atque intelligere, non eſt illarum finis, cùm ſit infimus in genere intelligentiarum; infimum autem, non eſt finis ſuperioris, atque nobilioris: ergo &c. Sed quidam ſententiam Commentatoris, ita interpretantur. Suppoſuit Commentator, inquiunt, intelligentias ex ſe à noſtro intellectu poſſe intelligi, propterea, quod ſub primo eius obiecto contineantur, nempè ſub ente. vnde tunc benc ſequitur: intelligentiæ ſunt ex ſe naturaliter à nobis cognoſcibiles: ergo intellectus natus eſt vt naturaliter eas intelligat: naturali enim actiuo, nempè intelligentiæ, correſpondet naturale paſſiuum, noſter ſcilicet intellectus; alioquin fruſtra eſſet illa actiua ſciẽtia in rerum natura. Amplius, licèt primarius intelligentiarum finis, non ſit à nobis intelligi; eſt nihilominùs finis earundem ſecundarius: agunt enim prima intẽtione propter ſe, vt dicitur 2. *cœli.* 21. ſecundaria autem propter alia. Quare, ſi à nobis minimè intelligi poſſet, quoad ſecundarium finem natura

Intellectus intelligit ſubſtantias ſeparatas.

2.

3.

Contra rationes Auer.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Si neceſſe ſit intelligentias à nobis intelligi

1.

2.

3.

natura otioſe egiſſet. Item, 3. *de anima, com.* 36. examinans Themiſtij ſententiam, ſic arguit Commentator. Si intellectus noſter eſt immaterialis. igitur intelligit res ſenſibiles, factas immateriales: atque ita ſecundùm ſe intelligit res immateriales. ſic namque docet phyloſoph. 3. de anima 7. Intellectum apprehenſione excellentis intelligibilis vigorari, ad altius intelligendum. Ex quo habetur, ſufficere immaterialitatem ad intelligendum immaterialia. Quare, ſi intelligentiæ non ſunt à nobis cognoſcibiles: ergo à nemine: & ſic ſunt fruſtra cognoſcibiles. Conſequentia prima valet ex eo: ſi enim immaterialitas id muneris noſtro præſtat intellectui; vt ſubſtãtias immateriales intelligere, queat, & id tandem noſter intellectus aſſequi non valet: nemini ergo concedetur, eò, quòd immaterialitas ſit ſufficiens cauſa intelligendi. Si enim ſenſitiuũ eſt ſufficiens cauſa ſenſus tactus: & poſitum in vna ſpecie animalis, non daret actum; nulli profectò hoc præſtare poſſet. Altera conſequen. patet: nam ſi ſol iſte viſibilis à nullo oculo poſſet videri; fruſtra poſitus eſt in mundo. Quilibet ergo intellectus, cum ſit immaterialis, poteſt intelligere ſubſtantias immateriales; verùtamen, vnus plus altero, quatenus magis ad immaterialitatem pronpinquat. Sed huiuſmodi interpretationes facile ſoluuntur: committitur enim fallacia conſequentis, à ſuperiori ad ſuũ inferius affirmatiue. nam etſi intelligentiæ ſint cognoſcibiles à noſtro intellectu; quia ſub eius primo continentur obiecto, inde tamen non ſequitur, vt à nobis ſint quidditatiuè cognoſcibiles: non enim omne contentum ſub ente, eſt à nobis quidditatiuè intelligibile: in cauſa enim eſt: quia licet obiectum ſit adæquatum extenſiuè; non tamen eſt adæquatum adæquatione mũta intenſiuè. etenim, etſi omne ens poſſit à noſtro intellectu intelligi; nõ tamen quodlibet vſque ad vltimas differentias poteſt ab eodem penetrari. Itaque, cum intellectus noſter natus ſit omnem quidditatem rei materialis intenſiuè cognoſcere; eam profectò habet pro obiecto ſibi adæquato, cuiuſmodi non ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ: nõ ergo neceſſe eſt, vt intelligentiæ quidditatiuè à nobis intelligantur. Pari quoque facilitate aliæ duæ rationes ſoluuntur. nam etſi intelligentiæ ſint nobis intelligibiles, vt finis ſecundarius earundem; non ob id tamen quidditatiuè à nobis intelliguntur. Similiter immaterialitas, eſt ſufficiens cauſa intelligendi ſubſtantias ſeparatas, non tamẽ omnibus ineſt æqua virtus intelligendi: quia nimirũ aliquæ res immateriales coniunctæ ſunt corporibus, in quibus exiſtentibus, phantaſmate intelligi nequeunt: ſubſtantiarum autem illarum, vt dictum eſt, nulli poſſunt eſſe phantaſmata. Et cùm *dicis*, intellectum forti intelligibili vigorari; *reſp.* ſenſum ex magno & forti ſenſibili, duo ferre incommoda: ſui corruptionem, & ignorantiam, ſiue impotentiam, cognoſcendi; veluti virtus viſiua ad lumen ſolis, & caliginem patitur, & ruinam. Intellectus autem ad præſentiam magni intelligibilis, primum ſolummodo ſuſtinet ſui detrimẽtum: quia nimirum quidditatiue, & perfectè nequit intelligere, præſertim, ſi fuerit corpori coniunctus. alterum vero nequaquam nouit deſpendiũ, nempè ſui corruptionem: quia non ſequitur materiam, cuius actus, eſt virtus ſenſitiua, & non intellectiua. Non poteſt autem perfectè intelligere propter eius improportionem ad obiectum: nam quemadmodum noctua ex ſuæ ſpeciei natura, intemperatum atque improportionatũ viſum habet, ad clariſſimi luminis fulgorem; ita planè intellectus, corpori coniunctus, tenuiſſimum habet contuitum intelligendi, & quidem perfectè, & quidditatiuè, ſumma, atque clariſſima intelligibilia. In primo ergo conueniunt ſenſus & intellectus, in ſecundo autẽ diſſentiunt. ex quo patet, intellectum vigorari forti intelligibili, ita intelligendũ eſſe: hoc eſt, quò ad fieri poteſt, vt non prætereat ſuæ naturæ virtutem. Non licet ergo inferre quòd valeat quidditatiuè ſubſtantias immateriales intelligere: quia eſt in vmbra intelligentiæ, proportionem habens ad intuendum intelligibile materiæ mixtum, videlicet quidditatem à ſenſibilibus abſtractam. Quare, interdum intellectus rem aliquam non intelligit propter ſui materialem, aliquando verò propter ſuæ potentiæ improportionem vt dicitur 2. *met.* & 3. *de anima* 36. *Non ſequitur*, inquit, *vt id quod eſt magis viſibile in ſe,, nobis ſit magis viſibile.* Ex hoc quoque ſoluitur argumentũ Themiſtij quòd ſcilicet, ſi intellectus [illegible] materialia, valeat immaterialia intelligere. *Ad aliam Auer*rois rationẽ: Omne quod mouetur: maior profectò eſt vniuerſaliter falſa: ſufficit enim acquirenti aliquam formã, vt eam participet formæ operationem, cuius gratia, formæ cõnectitur: proinde nõ eſt neceſſe, vt omnes illius formæ operationes exerceat. Acquiſito ergo intellectu agente, intellectus poſſibilis operatur opera intellectus agentis, quæ ſibi competunt, intelligibilia nimirum facta in actu, quę prius erant in potentia, intelligendo, & non ea omnia, quæ intellectus agens, vt contemplatiuns reſpicit, atque conſiderat; committeretur enim manifeſtè fallacia accidentis, ex vno aliud concludendo. Sed de Auerrois, & Themiſtij ſententia hactenus.

Intellectus intelligit ſubſtantias ſeparatas.

Immaterialitas.

Soluuntur rationes prædicta.

Extenſiuè non intenſiuè poſſumus omne ens intelligere.

3. de ani. co. 7.

Noctua ad lumen ſolis.

Quomodo intellectus vigoratur forti intelligibili.

Themiſtij ratio.

Soluitur alia ratio Auerro.

[illegible]tinorum poſitio [illegible] intellect[illegible] one ſepa[illegible]torum i[illegible] materia.

CAP. XXIIII.

Latinorum poſitio, diui Thomæ, Scoti & aliorum.

COMMVNIS propemodum eſt latinorum ſententia, animam humanam corpori coniunctam, ſubſtantias inſeparatas intelligere non poſſe. Intellectus, inquiunt exiſtens in potentia ad recipiendum intellecta, quæ abſtrahuntur ab intellectu agente ſubſtantias immateriales intelligere non valet; alioquin oppoſitum prædicati inferret 1. oppoſitum ſubiecti: ſiquidẽ quod poteſt intelligere ſubſtantias ſeparatas nõ eſt tantum in potentia ad recipiendũ abſtracta ab intellectu agentẽ. ſed intellectus eſt huiuſmodi, vt ſæpe dictum eſt 3. *de anima. com.* 17. Intellectus agens inquit, poteſt omnia facere, quæ intellectus poſſibilis poteſt fieri, ſed intellectus agens non poteſt abſtrahere immaterialia, eò quod ſint ſemper in actu ipſe verò quæ ſunt potentia intelligibilia, facit actu intellecta: intellectus ergo corpori coniunctus nequit ſubſtantias immateriales quidditatiue atque perfectè intelligere. Amplius, in 2. quidditatiuam ſubſtantiarũ immaterialium cognitionem, nullus prorſus effectus ſenſibilis ducere poteſt: effectus enim in ſuæ cauſæ cognitionem interdum per modum ſimilitudinis nos adducit, ſicut videre eſt in effectu vniuoco cognito, ex quo cauſa eiuſdem quidditatiue cognoſcitur, propterea, quod eiuſdem ſint naturæ. Atqui nullus effectus ſenſibilis, hanc habet cum ſubſtantiis ſeparatis naturę affinitatem, eo, quod ab inuicem diſcrepant, non ſola ſpecie, ſed etiam genere: non poteſt ergo aliquis effectus ſenſibilis, per modum vniuocæ ſimilitudinis in ſimilium ſubſtantiarum quidditatiuam cognitionem ducere neque per modum demõſtratiuum totam virtutem ſuæ cauſæ: propterea, quod nullus effectus particularis, adæquat totam cauſæ vniuerſalis virtutem: quodlibet enim ſenſibile, eſt effectus particularis intra materiales conditiones incluſum; vt inde exire nequeat ad quidditatiuam immaterialium ſubſtantiarum notitiam. Adde, quôd finiti ad infinitum nulla ſit proportio. ſed omnis effectus ſenſibilis eſt finitus, prima verò cauſa eſt infinita, vt dictum eſt: igitur ex effectibus iſtius huiuſmodi finitis, & ſenſibilibus, non poteſt cognoſci prima caùſa quidditatiuè, neque etiam aliæ cauſæ inferiores, propterea, quod minorem, & inferiorem effectum producant: minor autem effectus, minorem habet virtutem cauſæ demonſtrandæ. Amplius, quod non 4. eſt materialis quidditas, nec cognoſcibile per huiuſmodi quidditatem, ab intellectu poſſibili percipi non poteſt: eſt .n. quidditas rei materialis propriũ, & adæquatũ eius obiectũ. Reuera, niſi materialis quidditas poſſibilis intellectus eſſet obiectum; non videretur fore neceſſe, agentis intellectus actionem conſtituere pro educenda in actum eiuſdem potentia. Verum *contra* huiuſmodi poſitionem poſſet aliquis ſic arguere. Nulla forma patitur ſuæ operationis 1. diſpendium ex vnione, quam habet ad propriam materiam alioquin ex vnione naturali detrimentum inde referet, & nõ commodum, quod plane ſapientiæ artificis derogat naturam condentis. ſed intelligere ſubſtantiarum ſeparatarum quidditates eſt operatio animæ humanæ, (authore phil 1. & 10. *Eth*,) corpùs verò humanum, eſt propterea eius materia: nihilò ergo minus ex illius vnione refert detrimenti, quo minus poſſit ſubſtantias ſeparatas intelligere. Anima præterea, humana, aut nata eſt intelligere

Opinio Latinorum.

3.

Effectus ſenſibilis non poteſt oſtendere immaterialia

Argumenta contraria.

Latinorum poſitio de intellectione ſeparatorum à materia.

gere ſubſtantias ſeparatas per ſuam ſubſtantiam: aut per ſpeciem influxam, ſiue immiſſam: aut denique per ſpeciem ex phantaſmate productam. ſi primo modo; tunc perſpicuum eſt, ab illarum ſpeculatione impediri non poſſe: corporis enim vnio, non eſt illi impedimento, ſed adiumẽto potius; quia inde extrahere poteſt phantaſmata, quibus iuuatur ad capeſcendam illarum eminentium ſubſtantiarum cognitionem. ſi verò intelligit per influxæ ſpeciei vir-
2. tutem; tunc dubium eſt, quomodo huiuſmodi influxus à corporis impediatur commercio: quandoquidem ei diſpoſitioni, quæ neceſſaria eſt ſpeciei intelligibilis influendę contrariam diſpoſitionem non habeat: Ergo quod prius.
3. Amplius, quod impedit bonum ſimpliciter alicuius naturæ, eſt ſimpliciter malum. ſed bonum ſimpliciter humanę naturæ, eſt intelligere ſubſtantias ſeparatas: corpus autẽ non eſt homini ſimpliciter malum: alioquin non eſſet ipſius pars ſubſtantialis: igitur, ſi vnio corporis cum intellectu non adimit ei intelligere; intelligit ergo quidditatiuè ſub-
4. ſtantias ſeparatas. Amplius, ſi cognoſcimus eſſe intelligẽtiarum, non autem earundem quidditates, vt ipſi dicunt; aut eſſe, eſt idem quod quidditas, aut diuerſum. ſi diuerſũ vtrumque ergo ſub noſtra cadit cognitione. qui enim aliquorum diuerſitatem percipit; illius ergo extrema diuerſitatis cognoſcat, neceſſe eſt: *1. de anima.* 1.46. cognito vno cognoſcitur & reliquum. Si dixeris quidditates illarum à nobis cognoſci, ſed imperfectè quidem: ſed tunc duo abſurda apud eos, oportet emergere, quorùm vnum eſt, ſeparatarum ſubſtantiarum quidditates à nobis minimè intelligi: alterum verò, eſſe illarum nos tantummodo percipere, non quidditates; tunc ex primo abſurdo poteſt ſic argui: ſi homo quidditates ſubſtantiarum ſeparatarum nõ
5. intelligit: nullo ergo modo eas intelligit. valet conſequẽtia à toto in modo ad ſuam partem negatiuè. Ex ſecundo quoque ſic: eſſe intelligentiarum à nobis imperfectè cog-
6. noſcitur, ſicut & quidditas. quare ergo iſtud negatur, illud verò affirmatur? Iterum, ſi imperfectè quidditates illarum maximarum cauſarum à nobis cognoſcuntur; in cauſa vtique erit quia, nobis deeſt perfectio debita ſecundùm naturam, quod quidem noſtræ voluntati eſſet imputandum, oſtenſum eſt enim ex corporis vnione id non accidere. Sed hoc maximè abhoret à vero, vt voluntariè nolimus ſeparatas ſubſtantias intelligere; cùm ſuaptè natura ad illarum cognitionem habendam omnes, omni vi, & virtute feramur: ergo quod prius. *Ad hæc*, & ſimilia, in primo Pymandri, vbi agitur de cognitione dei, dictum eſt ſatis, ſicut diligenti, & candido lectori patere poteſt: idcirco breui reſpondebo, arbitrãs quæ diſputata ſunt, ſufficere poſſe. *Dico* igitur ad primam obiectionem, nobiliſsimam eſſe animæ humanæ operationem, ſupernarum ſubſtantiarum ſpeculationem; verùmtamen in hac præſenti vita quidditatiuè ab eadem percipi non poſſe. Nec ſecus Ariſtoteles ſenſit 1. & 10. eth. Imò 3. *de anima, com.* 36. mouit, & nuſquam ſoluit quæſtionem. poſuit enim felicitatem humanã in contemplatione ſubſtantiarum ſeparatarum conſiſtere, quæcunq; foret illa nobis poſſibilis. Ex quo, non licet inferre, hominem in hac vita poſitum debere omninò ſubſtantias abſtractas quidditatiuè intelligere: præſertim cùm ipſe clariſſimè doceat, nihil ſine phantaſmate à nobis intelligi poſſe: & huiuſmodi phantaſmata abſtrahi à rebus, quæ ſunt potentia, & non actu intelligibiles. Intelligere præterea ſubſtantias immateriales, licet ſecundùm quid nobilior ſit illa intellectio; eò quòd per earum ſpecies, & immaterialiori modo fiat; maior tamen videtur animæ perfectio in præſenti ordine vitæ poſitę, ſubſtantias ſenſibiles diſtinctè & quidditatiuè, immateriales verò per effectus intelligere. Nullum ergo ſequitur abſurdum, animam noſtram ab illa operatione nobiliſſima ſecundùm quid impediri, ex vnione quam habet ad propriam materiam; vt ſuam perfectionem aſſequatur, quæ ſibi præſcripta eſt ab omnium naturarum parente Deo. Quare, vnio illa non eſt appellanda præter naturalis; ſed naturaliſſima, ob ſuam perfectionem, & modum intelligẽdi naturalem: ille namque modus videndi immaterialia, & diuina, qui nos manet poſt huius vitæ curricula, ſupernaturalis eſt, & per diuini luminis ſuper infuſionem perficitur, vt dictum eſt in quinto Pymandri circa finem. *Ad* 2. dico, ex modo intelli-

Soluuntur argumenta 1.

Cap. 9.
Cap. 8.

Intelligere ſubſtantias ſeparatas an ſit nobiliſsima animæ operatio

Latinorum poſitio de intellectione ſeparatorũ à materia.

gendi per phantaſmata illum influxum impediri: naturalis enim conuerſio ad phantaſmata impedit intellectus conuerſionem ad ſuperiores ſubſtantias. Neque ex hoc ſequitur, vt huiuſmodi vnio malum dici debeat: quippè quia intelligere ſubſtantias immateriales, vt dictum eſt, ſit hominis bonum ſecundùm quid; vnio autem ſimpliciter: & ita ſoluitur 3. obiectio. *Ad* 4. Eſſe & eſſentia in Deo ſunt idem, in aliis verò diſtinguuntur: dicimus tamen de vtroq; 2.
nos minimè eſſe ignorare, bene autem quidditatem, quam 3.
imperfectè cognoſcimus. *Ad* 5. non ſequitur illud abſurdũ, 4.
homo quidditates ſubſtantiarum illarum ignorat: igitur 5.
nullo modo cognoſcit; ſed quidditatiuè non cognoſcit. neque ſecundum abſurdum habet quicquam virium: cognoſcimus eſſe, & non cognoſcimus quidditates: ſcimus enim de eis terminate, an eſt; & ignoramus quęſtionem terminare de eis, quid eſt, quæ quidditatem ſcrutatur. *Ad* 6. 6.
ſubſtantias immateriales imperfectè, non quidem quidditatiuè cognoſcimus, & id certè non voluntariè; ſed ex modo intelligendi per conuerſionem ad phantaſmata, qui ſequitur modum naturalem eſſendi: corpus ſiquidem animæ vnitum, ad ſenſibilia, & materialia pertrahit, vt ſine phantaſmate nequeat intelligere. Itaque homo in hac vita ſubſtantias immateriales quidditatiuè intelligere non valet. Eſt autem quidditatiua cognitio. idem, quod perfecta cognitio. Perfecta autẽ tribus modis habetur, quando nimirum res cognoſcibilis per eſſentiam cognoſcitur, ſiue vnitur cognoſcendi; veluti quando intelligentia, vt dicit philoſophus, per ſuã eſſentiã ſeipſam intelligit: vel quando per ſpeciem hominis, intelligimus hominem: tertio, vt ſi per effectum adæquatũ virtuti ſolari, ſolem perfectè cognoſcerem, & quidditatiuè. Sed nulla ſubſtantia ſeparata vnitur intellectui noſtro poſſibili per eſſentiam, authore philoſ. 3. *de anima*: propterea, quod nullam formam recipit niſi ab intellectu agente productam, qui plane eſſentiam rei ſeparatæ actum intelligibilẽ efficere nequit: immateriali enim exiſtente, ex ſe eſt intelligibilis. Intellectus præterea paſſibilis nullam recipit ſpeciem; niſi phantaſmate abſtractam virtute intellectus agentis nulla verò talis ſufficienter repręſentare poteſt ſubſtantias ſeparatas. in cauſa autem eſt: quia materiales obiecti, eſt repræſentatiua, à quo & ſumpta eſt, non autem ſubſtantiæ ſeparatæ diuerſorum enim ordinum ſunt. denique, nullus effectus ſenſibilis, adæquat infinitam virtutem primæ cauſæ, vt dictum eò quòd finitus ſit, & ſuæ incluſus naturæ limitibus. Igitur quidditatiuè ſeu perfectè ſubſtantiæ, ſeparatæ ab intellectu corpori coniuncto, intelligi non poſſunt. Alij verò ſex gradus ponunt cognitionis intellectiuæ: quorum prima eſt intuitiua, appellaturque notitia viſionis, quæ eſt de obiecto præſenti: vt præſens eſt in ſua exiſtentia quæ profecto cognitio conuenit beatis in patria de gentibus ſecunda verò, eſt abſtractiua, quæ eſt obiecti præſentis in ſua ſpecie, genita ab obiecto; quod plane poteſt eſſe abſens in ſua exiſtentia: veluti ſi roſa abſens per ſuam ſpeciem intelligatur. tertia eſt obiecti oppoſiti ex cognitione veri obiecti: iniuſtitia in tyranno inhabitare cognoſcitur, ex iuſtitia in rege exiſtente. quarta eſt obiecti oppoſiti ſecundi modi: intelligitur enim obliquum per ſpeciẽ recti. His quatuor ordinibus intelligendi, naturæ nequaquam conuenit humanæ, ſublimes, ſeparataſque ſubſtantias quidditatiuè intelligere quinta eſt alicuius cognitio ex conceptibus aggregatis: vtpote intelligendo ens infinitum, neceſſarium. ſempiternum. ſexta eſt per accidens, quando nimirum aliquid cognoſcitur per ſpeciem illius quod ſibi accidit: veluti ſi cognoſcatur ſubſtantia per ſpeciem accidentis. Ex his duobus modis, quinto potiſſimè, volunt illi intelligi à nobis ſubſtantias ſeparatas. Verũ enimverò, ſi hæc rectè expendantur, in idem propemodum redeunt cum prioribus: volunt enim illas ſubſtantias imperfectè à nobis intelligi: quod quidẽ nõ negatur ab illis primis. Hæc facilitate ſolui poſſunt argumẽta, quę ab illis fieri ſolent: nempe quod ignorantia de ſubſtantijs ſeparatis non ſit nobis, ſicut cœcitas: & quod huiuſmodi effectus ſenſibiles clare nos ducant in primæ cauſæ cognitionem, omnia ſiquidem hæc, & ſimilia ſeparatorum nobis ingerunt notitiam, ſed imperfectam quidem: quia videmus nunc per ſpeculum

Quidditatiua cognitio.

Quare intellectus non poteſt intelligere ſubſtan. ſeparatas.

Sex gradus cognitionis.
Intuitiua.

Abſtracta

Obiecti oppoſiti primi modi.

Obiecti oppoſiti ſecundi modi.

Ex conceptibus aggregatis.

Per accidens.

6. met. cap. vlt.

in ænigmate, & cognoſcimus ex parte: ſed remoto ænigmate, & ſublata parte videndi; cognoſcemus ſicuti eſt.

Intellectus intelligit ſubſtantias ſeparatas.

1. *cor.* 13.

CAP. XXVII.

Intellectum non intelligere ſubſtantias ſeparatas

POſſet aliquis *contra prædicta* ſic argumentari: Sicut Nycticoracum oculi ſe habent ad lumen ſolis; ita noſtræ animæ intellectus ad ea, quæ ſunt omnium naturæ manifeſtiſſima. ſed Nycticoracis oculi ſolem in ſua rota prorſus nequeunt intueri: igitur noſter intellectus nullo pacto poteſt quidditates ſublimium ſubſtantiarum in ſua rota, in ſua eſſentia conſpicere, & intelligere. Sed fortaſſis *dices* cũ Auerroe; exemplum illud difficultatem, nõ autem impoſſibilitatem oſtendere: alioquin palam proteſtareris, naturã aliquid otioſè egiſſe; nẽpe aliquid naturaliter intellectũ, nunquam intellectum. Sed tunc cum Auerroe contra teipſum tibi eſſet pugnandum: dicit enim Auer. 7. met. com. 58. eſſentias rerum eſſe exiſtentes, etiamſi à nullo intelligantur. Ariſtoteles prætereà in eandem abſurditatem incideret: quippe qui 2. *de anima, com.* 1. 42. arguens contra antiquos, opinantes nullũ eſſe colorẽ ſine viſu, nullũque ſaporẽ ſine guſtu, ait: Sic quidẽ rectè dicebãt, ſic quidẽ non. nã in his quæ ſunt actu, veritatẽ habet; nõ autẽ in his, quæ in potentia tantùm. Simile quoque iudicium erit de intellectu, & intelligibili: quando enim intelligibile, & intellectus ſunt ſimul in actu; tunc planè verum eſſet, naturam otioſè egiſſe, ſi illud intelligibile intellectus in actu nunquam intelligeret: ſecus autem res ſe haberet, ſi fuerit tantùm intelligibile in potentia. Vnde 3. *de anima, com.* 38.

Argumenta contraria.
2. *met.* 1.
Sicut oculus noctuæ ad lumen ſolis.
Cõtra Auer.

1. Secatur, inquit, ſcientia & ſenſus in res, quæ ſunt in actu, & in res, quæ ſunt in potentia. Amplius, differentiæ rerum vltimæ ſunt nobis incognitæ; alioquin philoſophus 2. *poſt.* contra ſeipſum pugnaret: dicit enim quamlibet partem diffiniti in plus ſe habere, quàm diffinitum; quod profectò nullo modo ſibi conſtaret, ſi differentiæ vltimæ eſſent nobis notæ; propterea, quia conuertuntur cum diffinitis: neque ideò huiuſmodi ſunt otioſæ in rerum natura. Iterùm, ſi ita res ſe haberet; tunc multa eſſent otioſa in hoc magno

2. mundi opificio, nempè omnium herbarum vires, lapidum virtutes, ſtellarum multitudo, arenæ numerus, & ſpecierum animalium diſtincta cognitio. hæc, inquam, cùm noſtri cauſa condita ſint, & à nobis diſtinctè, atque perfectè ſciri non poſſunt; eſſent vtique otioſè à natura procreata, atque producta. Qua de cauſa Ariſtoteles ait: *Eius qui eruditur, eſt eatenus in vnoquoque genere certitudinem exigere, quatenus eius natura rei recipit.* In principio quoque libri Meteororum dicit, ſe inueſtigaturum omnes cauſas, partim quidem dubitando, partim verò aliquomodo attingendo. Similiter 2. *cæli, tex. com.* 60. Tentandum eſt dicere, quod videtur dignum eſſe, reputans promptitudinem magis imputari verecundiæ, quàm audaciæ; ſi quis propter philoſophiæ virtutem conſeruandam, paruas ſufficientias diligat, de quibus maximas habet dubitationes. Ex quibus omnibus ſatis colligitur, intellectũ humanũ non omnia cognoſcere; ſed ea duntaxat, quæ non excedunt ſuum modum eſſendi, & operandi, vt dictum eſt. Amplius, intellectus humanus ni-

Ariſto. 1. *Eth. cap.* 2.

3. hil intelligit ſine phantaſmate 3. de anima, 39. igitur, quod non facit phantaſia in phantaſma, ab intellectu humanò intelligi non poteſt. ſed ſubſtantia incorporea non facit phantaſma, vel ſpeciem in phantaſia, eò quòd ſit virtus corporea; rei tantummodo corporalis, vel exiſtentis in corpore ſimilitudinem recipiens. phantaſia autem eſt motus factus à ſenſu. ſed ſubſtantia incorporea non facit ſenſum in actu: non cauſat ergo phantaſma: atque ita ab intel-

4. lectu noſtro percipi nõ poteſt. Iterũ ignorãtia abſtractorũ, eſt ſicut cœcitas intellect. 6. *met, com. vlt.* ſed naturę ordo nõ patitur, vt cœcus videat lumẽ ſolis: ſimiliter ergo, neq; in-

5. tellect. humanus ſubſtãtias abſtract. intelligere valet. Prætereà, ſi intellectus agẽs eſt omnia facere, quorũ intellectus poſſibilis, eſt omnia fieri; profectò aqua virtutis lance appenduntur: ille quidem in agendo, iſte verò in recipiendo. Sed intellectus agens ad immaterialium notitiam non ſe ſe extendit: eò quòd ſui muneris ſit materialia potentia intelligibilia, actu intellecta efficere: intelligibilia [illegible] abſtractæ cùm ſint, ab intellectu abſtrahi [illegible] intellectus ergo poſſibilis, ſubſtantias abſtractas [illegible] intelligere. Iterùm, intelligibile proportionem hab[illegible] intellectu, neceſſe eſt: præſertim obiectum potent[illegible] ſubſtantia ſeparata non habet proportionem cum intelle-ctu materiali, qui abſtracta à materia virtute intellectus agentis, ſolummodo percipere nouit, cuiuſmodi non eſt ſubſtantia ſeparata, vt ſæpe dixiſſe me memini: ergo, quod prius. Amplius, omnis noſtra cognitio, ortum habet à ſenſu, 1. & 2. *poſt.* ſed nulla de ſubſtantijs ſeparatis, cognitio ex ſenſu haberi poteſt: noſtri enim intellectus obiectum, hoc eſt quidditas rei ſenſibilis, ſiue rei materialis, ad abſtracta ſeſe non extendit; quia nimirum modus habendi intellectus noſtri, qui eſt non habet proportionem cum abſtractis à materia: igitur cognitio de intelligentijs, non eſt noſtra cognitio. hæc & ſimilia fieri poſſunt & facta ſunt in primo Pymandri. Reliquum eſt igitur huiuſmodi reſpondere obiectionibus: Et *ad primum* quidem dico. Quòd, etſi noctua ſolem in ſua rota reſpicere non valeat, in aère autem obtenebrato bene eam videt; ita planè accidit intellectui materiali: quippe, qui licet quidditates, & eſſentiam ſupernarum; non intueatur ſubſtantiarum; in aère tamen caliginoſo, in cognitione ænigmatica, eas percipit & intelligit. Quòd autem difficultatem, non autem impoſſibilitatem intelligendi oſtendere voluerit philoſophus, vel ex eo ſatis poteſt eſſe perſpicuum, quòd 12. *met.* 7. de intelligentijs multa prædicata eſſentialia inuenerit, & literis mandarit: & in tertio de anima apertè doceat, intellectum, vbi perceperit maxima entia, non minus poſſe hæc minima intelligere, imò multo magis. Hæc videtur & philoſophi. & commẽtatoris fuiſſe intentio. Vel dici poteſt, in huiuſmodi quæſtione intellectum humanum non poſſe dicere ſecundum naturam rei, ſed ſolùm ſecundùm ſuam capacitatem: ſic enim ipſemet commentator loquitur. 3. *cæli, com.* 70. in quibuſdam, inquit, rebus homo non poteſt enunciare ſecũdum naturas rerum, ſed vt eſt in natura hominis. Ex hoc quoque aliæ confirmationes patent: & ad illam 2. *de anima*, dico: Ariſtotelem ibi agere contra antiquos, quorum ſententia fuit, vt ipſe dicit. 4. *met*, omnia in apparentia conſiſtere: atque ita omnia eſſe in capitulo relationis eſſentialiter: quia omne, quod apparet, *com.* 16. & 17. Proinde apud ipſos, ſenſibile pendebat à ſenſu, & erat idem cum ſenſu. Ariſtoteles verò docet, rerum ſubſtantias ſenſibilium in apparentia ſenſus, ſeu intellectus, non conſiſtere formaliter; imò eſſe cognitum, rerum ſubſtantijs accidere: propterea poſuit illam diſtinctionem in rebus per actum, & potentiam. Ad illud de differentijs vltimis, dico, non parum referre, dicere differentias rerum vltimas incognitas eſſe, & eas eſſe innominatas, ſiue nominibus carere: multæ enim differentiæ vltimæ ab intellectu cognoſcuntur, quarum nomina ſunt incognita; vel ignorantia corũ, qui nomina rebus impoſuerunt; vel quia ita ſunt ſecreta, vt non niſi ſapientibus pateant. cognoſcuntur ergo eo modo, quo ſunt aptæ cognoſci; nempè ex operationibus, & effectibus diuerſis. *Ad* 2. dicunt nonnulli, animæ ſemper opus eſſe phantaſmate pro noua intellectione exercenda: non vno tamen modo: nam interdum phantaſma illius rei eſt, quæ intelligitur, atque ita pro rerum naturalium intellectione comparanda, neceſſaria eſt huiuſmodi phantaſmatis præſentia. Nonnunquam verò phantaſma alterius rei eſt, ad quam planè quod intelligitur, ſecundùm ſe, vel ſecundùm ſuum actum, habitudinem habet: nam etſi ſubſtantiæ ſeparatæ phantaſma in phantaſia minimè efficiant; effectus tamen proprius, motus ſcilicet, ſuo modo bene poteſt phantaſma producere. Volunt ergo iſti intellectum poſſibilem ſemper intelligere cum aliquo phantaſmate: illud verò, quod ſecundo modo dictum eſt. non eſſe ſpeciem rei, quæ intelligitur, ſicut dictum eſt. Quare, ſi ideò quidditas ſubſtantiæ ſeparatæ non intelligitur, quia non facit phantaſma; eadem quoque facilitate illius eſſe nobis foret ignotum, eò quòd phantaſma nullum efficiat. *Ad* 3. Philoſ. 9. *met. com vlt.* verba faciens de intellectione ſubſtantiarum, quę à materiæ ſunt liberæ, ait, talium ignorantiam non eſſe nobis veluti cœcitatem: poteſt

[illegible]lectu[illegible] [illegible]ligit [illegible]ntias [illegible]ratas.

Soluuntur argumenta. 1.

Expenditur illa authoritas ſicut oculus noctuæ.

Omnia non conſiſtunt in adparendo.

Differentiæ vltimæ cognoſcuntur.

Anima intelligit cũ phantaſmate.

Intellectus ſpeculatiuus.& practicus.

poteſt ergo intellectus humanus pertingere ad illarum rerum cognitionem; alioquin cognitio ipſarum eſſet nobis cœcitas. veruntamen licet huiuſmodi inſit intellectui noſtro aptitudo, diuinas illas videndi ſubſtantias; in hoc tamen vitæ præſentis ſtatu clare, atque perfecte videre non

3\. poteſt. Talis vero carentia in ſubiecto apto nato, eſt inſtar cœcitatis oculorum. nam quemadmodum à ſolo Deo cœcus poteſt illuminari, ita planè & intellectus noſter poſſibilis. vnde Dauid, *Domine tu illuminas lucernam meam*, id eſt, intellectum qui eſt lucerna animæ. ſed lucerna non lucet ſine lumine deſuper infuſo: ignorantia ergo hæc noſtra, non eſt ſecundum habitum, vt dicit commentator contra Auempace; ſed ſecundum priuationem, in qua non eſt falſitas, quæ ſine compoſitione eſſe non poteſt: ideoque ſimilis eſt cæcitati, quæ denotat ſimplicis viſionis carentiam; diſſimilis verò, quia ab ignorantia ſecundum priuationem ad habitum, patet regreſſus, non autem à viſione ad habitum, niſi ſicut dictum eſt. *Ad* 4. quando ob-

Ignorantia abſtractorum eſt ſicuti cœcitas.

Pſal,17.

Comment.

Ignorantia ſecundum priuationem.

4\. iectum non cadit ſub cognitione alicuius potentiæ, tunc recte dicitur ad illam improportionatum, veluti ſonus viſui. cum verò ab illa potentia percipi poſſit; imperfecte tamen, propter conditionem alicuius modi, & viuendi, & intelligendi; non ideo ad illam potentiam improportionatum omnino dici poteſt, ita, vt omnes prorſus ſuperet modos intelligendi, alioquin intellectus humanus non diſtaret ab animantibus rationis expertibus, imo à plantis & lapidibus quibus nullus inſitus eſt ſenſus Dei cognoſcendi: quod ſine dubio abhorret à theologorum, atque

5\. philoſophorum veriſſima ſententia, qui dicunt intellectũ noſtrum Dei ſimilitudinem gerere. *Ad* 5. ſi abſtractio ſtricte ſumatur, nempe pro ea abſtractione in qua, quæ ſunt potentia intelligibilia, fiunt actu intellecta, tunc recte nõ ſe extendit ad intelligentiarum cognitionem atque: ita intellectus vincit virtutem intellectus agentis: quippe, qui & abſtrahibilia, & non abſtrahibilia poteſt recipere. Et *cum dicis*, quia ſicut ille eſt omnia facere, ita iſte eſt omnia fieri: id veritatem habet in copulatione intellectus agentis cum phantaſmate, ſiue cum intellectu ſpeculatiuo reſpectu eiuſdem: ſiquidem omnia quæ recipiuntur in intellectu poſſibili, intellectus agentis virtute, & recipiuntur, & vniuntur: omnes enim intentiones, quæ copulari poſſunt

In quo excellit intellectus poßibilis intellectũ agentem.

6, cum phantaſmatibus, aut cum intellectu ſpeculatiuo, recipi poſſunt ab intellectu poſſibili. *Ad* 6 ſi intellectio ſeperatorum præſupponit intellectum ſpeculatiuum, & ipſe intellectus phantaſmata, propterea, quod ab illis conſeruetur in intellectu, ſi inquam, oportet nos ſentire ſenſu interiori, qui eſt virtus cogitatiua: igitur cognitio de intelligentiis, ortum aliquomodo habet à ſenſu. Sed quia ſæpe meminimus intellectus ſpeculatiui, congruũ eſt, & à noſtro propoſito non alienum, vt de ipſo aliquid dicamus.

CAP. XXVIII.

Intellectus ſpeculatiuus quid ſit.

Intellectus ſpeculatiuus.

POſtquam locuti ſumus de intellectu materiali, in habitu & actu, deniq; de intellectu adepto, rationi conſentaneum iudicauimus, vt de intellectu ſpeculatiuo verba faciamus, qui ſecundum Tpheophraſtum, & Themiſtium conſtat ex intellectu agente & poſſibili, vt ſibi imponit Auer: 3 *de ani. cõ.* ipſe vero ſenſit ex poſſibili, & phãtaſmatibus ſpeculatiuũ cõſtitui, atque cõflari. Ariſtoteles *De intellectu*, inquit, *ſpeculatiuo nihil adhuc manifeſtum eſt, ſed viditur eſſe aliud genus animæ, & hoc ſolnm contingit ſeparari, ſicut perpetuum à corruptibili, hic à latinis ornate mens appellatur à peripatheticis anima ſubſtãtia.* proinde nolunt eſſe ſpecies intelligibiles, ſiue ipſa intelligibilia, ſicut quidam putauerunt, intellectum huiuſmodi eſſe ipſa ſpecies rerũ quæ à phãtaſmatibus producuntur in materiali intellectu, easdẽque ſucceſſione æternas, ſimpliciter vero corruptibiles. Reuera, non habet id conſuetudo peripatheticorum, vt rationes intelligendi intellectus nominentur, quandoquidem ſoli Deo competat, in quo idẽ eſt intellectus & ratio intelligendi: neq; ipſę quidem res, quę ratione intelligendi indicantur: ſpeculari enim eſt actus intellectus ſpeculatiui, non ſpecierũ, aut rerũ quæ intelliguntur. Cæterũ, ſi intellectus incipit ſimul cum ſuo corpore, ad mẽtẽ philoſophi; quomodo euadit ſpeculatiuus? habuitnè ſecum à principio omniũ phantaſmata? ſed id nolunt audire peripathetici, qui aiunt noſtrũ

Ariſt. 2. de ani. 2.

Mens.

Speculatiuus quid apud peripatheticos

intellectum eſſe tanquam tabulam raſam, in qua nihil eſt depictum: noſtrumque ſcire ex ſenſibus comparari: quia omnis doctrina, & omnis diſciplina, ex præſiſtenti fit cognitione. Quam ob rem, non temerè dictum eſt in libro poſteriorum, deficiente ſenſu, ſcientiam deficere. & 3. *de ani.* 39. Qui nihil ſentit, nihil diſcit, nihilque intelligit: cuiuſq; ergo ſcientiæ principium eſt ſenſus. hinc eſt, quod 2. de ani. dixit, animam noſtram poſt ſui ortum, plus temporis in ignorantia, quàm in ſcientia expendere. ex quo patet noſtrum ſcire de nouo acquiri, noſtrumque intellectum ſenſim ad ſpeculationis apicem, adhibitis de nouo ſcientiis rerum, aſcendere. Vnde fit vt intellectus ſpeculatiuus, ex ſpeciebus rerum, quæ ſenſibus phantaſmata indiderunt, & ex intellectu conſtet poſſibili: his enim mediãtibus ſpeciebus, ea, quorum hæ ſunt ſpecies, ſpeculãdi habet poteſtatem. Itidem eſt intellectus in habitu, quem ipſæ ſpecies fecerunt, quouè mediãte, cùm libet ſpeculari valemus. Itaq intellectus ſpeculatiuus, eſt actu intelligens intelligibilia, & quidem magna, & ſpeculabilia. Multis theologorũ hæc ſententia non diſplicuit: propterea ab eiſdem præclarè dictum eſt, intellectum poſſibilẽ ſine huiuſmodi ſpeciebus, neque viciſſim huiuſmodi ſpecies ſine intellectu, nomen intellectus ſpeculatiui ſubire poſſe. nam quemadmodum calor ſine corpore non habet aptitudinem calefaciendi, neque viciſſim corpus abſque calore; ita planè, neque intellectus ſine ſpeciebus, neque ſpecies ſine intellectu, aptitudinem habent ſpeculandi. Aiunt quoque id etiam Auerroem ſenſiſſe: nempè intellectum materialem, informatum intentionibus abſtractis, ſpeculatiuum intellectum appellari poſſe. Volunt autem huiuſmodi intentiones abſtractas. pro Auerrois opinione, æternas eſſe & vniuerſales in repræſentando, non autem in eſſendo, propterea, quod ſint in ſubiecto ſingulari. Porro, huiuſmodi intellectus compoſitus ex illis ſpeciebus, & intellectu poſſibili, quo ad indiuiduum, corruptibilis quidẽ quoad verò ad ſpeciem, incorruptibilis appellatur, ſiquidem corrupto Socrate, eius quoque phantaſmata corrumpuntur, à quibus in fieri, & in conſeruari ſpecies dependebant, ſicque deſinunt materialem intellectum informare: homo autem, reſpectu ſuæ ſpeciei, cùm ſit æternus apud peripatheticos, haud dubium, quin àpud eos talis intellectus erit æternus, & in maiori parte hominum perfectus: non enim ita deficiunt ſpecies in vno, quin in aliis non generentur hominibus. Hoc idem ſenſiſſe Auerroem, aiunt, 3. *de ani. co.* 5. cùm diceret, intellectum ſpeculatiuum generabilem eſſe, & corruptibilem, reſpectu ſubiecti per quod eſt verus: reſpectu ſcilicet, cuius eſt ſimilitudo: reſpectu, inquã, phantaſmatum vnius hominis, quorum ſpecies ſunt veræ, nempè ſimilitudines. Verùm, alij putantes ſe ad mentem Auerrois loqui, aiunt, intellectum ſpeculatiuum componi ex intellectu materiali, quaſi ſubiecto, & vniuerſalibus apprehenſis, quæ in eo ſunt ſubiectiuè, non autem obiectiuè, In hoc autem diſſentit à priori ſententia, nimirùm quòd dicat ſpecies ſubiectiuè ineſſe. Dicunt etiam interdum huiuſmodi intellectum perfectum inueniri in aliquo indiuiduo, ſi eò ſpeculationis attigerit, vt non ſit ei amplius quicquam phantaſiandum. ſed tunc ritè intellectus adeptus nominatur: aliquando autem imperfectum & ſpeculatiuum in fieri, nondum acquiſitis phantaſmatibus, quæ neceſſaria ſunt ad huiuſmodi ſpeculationis apicem attingendum. Hæc, & ſimilia dicta ſunt de intellectu ſpeculatiuo, quæ valdè difficilia ſunt intellectu, & multum perplexa ad intelligendum, propter varias & obſcuras philoſophorum ſententias, Themiſtij, Theophraſti, Auerrois & ſimilium. Nobis autem ſatis eſſe arbitramur, ſi cum theologorum ſententia idem ſenſerimus. Reliquum eſt autem videre, an intellectus ſpeculatiuus & practicus, ſint diuerſæ potentiæ. Sanè vis rationalis, ſiue intellectus diuiditur in intellectũ ſpeculatiuũ, qui in veri operatione exercetur; & in practicũ, qui vigilat in operatione boni; tametſi vterq circa veri cognitionẽ verſetur. Verum, quia duplex eſt veri cognitio, nempè veri vt veri, & veri vt boni; inde fit, vt intellectus diuidatur in ſpeculatiuum quo, rectè intelligimus, quique theoricus nominatur, hoc eſt contemplatiuus & in practicum, quo bene viuimus & operamur, à praxi quod eſt operatio.

Intellectus ſpeculatiuus & practicus.

Scire noſtrũ eſt de nouo.

Thologorũ opinio.

Auer. opinio.

Corruptibilis & in corruptibilis.

Alia opinio.

Perfectus imperfectus.

Speculatiuus.

Practicus.

Intellectus ſpeculatiuus & practicus.

Porrò, hi duo intellectus, ab inuicem ratione tantùm, non autem realiter differentiunt. Intellectus ſpeculatiuus, inquit philoſophus 3. de anima per extenſionem fit practicus. Vna autem potentia non mutatur in aliam: non ſunt ergo diuerſæ potentiæ. Reuera, quod accidentaliter ſe habet ad obiecti rationem, quam aliqua recipit potentia; proculdubiò potentiam nequit efficere diuerſam: accidit namque colorato, hominem eſſe paruum aut magnum: vna ſiquidem eademque potentia viſiua eſt, qua hæc omnia apprehenduntur. ſimiliter etiam accidit alicui rei apprehenſæ per intellectum, ad opus ordinari, & non ordinari: hoc enim, vt dixi, intereſt, inter intellectum practicum & ſpeculatiuum. Etenim ſpeculatiuus quod apprehendit, ad opus non ordinat; ſed ad ſolam veritatis conſiderationem: practicus verò ad opus. hinc eſt, quòd ſpeculatiuus, à practico fine differentiat, vt dicit philoſophus 3. *de anima.* vnde & à fine vterque nomen accipit; vt hic quidem ſpeculatiuus, ille verò practicus, hoc eſt, operatiuus nominetur. Quare, in quantum aliquid abſolutè apprehendit, ſpeculatiuus nominatur: in quantùm verò per formã apprehẽſam extenditur ad opus, practicus dicitur. intellectus ſiquidem ſpeculatiuus, forma & ſpecie vtitur intelligibili, & quidem abſolutè. quatenus principium eſt cognoſcendi: intellectus verò practicus, formam vel ſpeciem apprehenſam, ad opus, veluti ad operis exemplar extendit, ad cuius ſimilitudinem aliquid operatur, atq; ita ſenſim voluntati & operi coniungitur. Neque ex hoc quiſpiam putet, intellectum voluntatem ſeu appetitum fieri; ſed eandemque potentiam, quæ priùs conſiderantem dirigit, poſtmodum operantem regulare. Amplius, intellectus ſpeculatiuus intra ſe finem ſtatuit: practicus verò nonnunquam intra ſe, interdum autem extra. in cauſa verò eſt: quia ſpeculatiui operatio, eſt immanens, manetq; in operante, quò ad naturalem & rationalem philoſophiam: quippè, quia intellectus in his operando, ſolùm quærit ſcire. Eſt autem operatio immanens, quæ in exteriorem non tranſit materiam, ſed manet in operante: operationũ verò practici intellectus, aliqua eſt imma nens, quò ad philoſophiam moralem, quæ de virtutibus loquitur, & earum vitijs oppoſitis, quorum actiones manent in operãte: aliqua verò tranſit ad varias artificiorum ſpecies & mechanicarum artium multiformia opera; vt in domificationem, venationem, ſectionem, & ſimilia huius generis multa. Amplius, habitus intellectuales ſunt quinque, authore philoſ. 6. *Ethicorum*, nempè, ſapientia, intellectus, ſcientia, prudentia, & ars: operatio autem ſpeculatiui intellectus, quæ circa veri cognitionem verſatur, & ſtudet, à tribus tantummodo habitibus, ſcilicet à ſapientia, intellectu, & ſcientia procedit: ſapientia namque circa cauſas altiſſimas intendit; intellectus verò eſt habitus principiorum: intellectis enim terminis cognoſcitur, vtpotè omne totum maius eſſe ſua parte. voco autem hic intellectum, non potentiam intellectiuam; ſed habitum potentiæ, quæ circa prima principia importat rectitudinem rationis. Scientia eſt habitus concluſionum, per demonſtrationem, acquiſitus: Operatio autem intellectus practici, quæ operando ſe prodit, à prudentia & arte proficiſcitur. Etenim, quatenus producit agibilia, eſt immanens, & à prudentia procedit, cuius virtute rectè agere dicitur: eſt enim prudẽtia 6. Eth. recta ratio agibilium, circa actus, qui manent in operante, vtpotè, amare, odio habere, & ſimilia: ſub qua quidem prudentia, continentur monaſtica, œconomica, politica, & totum ius canonicum, & ciuile: ſicut ſub ſapientia, theologia, & metaphyſica: & ſub ſcientia mathematica, & phyſica. Verumtamen quatenus in factibilia tranſit, ab arte procedit: proinde 6. Eth. ars appellatur, recta ratio factibilium: mediante enim arte, artifex rectè operatur ſecundùm ſuæ regulas artis, & principia: ars namque importat rationis rectitudinem circa factibilia, hoc eſt circa actiones in exteriorem materiam tranſeuntes; vtpotè citharizare, ſecare, domos erigere, texere, & ſuere: & ſimilia huiuſmodi. Inde inuentæ ſunt ſeptem artes Mechanicæ, pro hominis vita conſeruanda: nempe lanificium, Armatura, Agricultura, Venatio, Nauigatio, Medicina, Theatrica, ſiue ars ludorum, de quibus non eſt modò dicendum per ſingulas. Itaque ſpeculatiuus, & practicus

Practicus, & ſpeculatiuus non differunt.

In quibus differant.

Opratio immanens.

Habitus intellectuales quinque.

Sapientia. *Intellectus.*

ſcientia *Prudentia*

Ars.

Septem artes Mechanica.

intellectus fine differunt, propterea
ctus practici ad extra ſit poſitus, ſiue
extiterit: opus enim in artibus, eſt fi
in quibus cantus, & melos vltimus fi
cetur in arte. In alijs autem non eſt op
ber ſiquidem non tundit incudine
iuſmodi; ſed vt gladium ſua quidem
proinde illud opus operatum, ſuæ art
In rebus autem actualibus, finis eſt oper
citas ciuilis: optima vtique inter opera
Cùm verò quilibet iſtorum finium ſitus
tem; hinc eſt, quòd motu, & exteriori operatione a
tur, & propterea practicus nominatur. Secus verò ſe
finis ſpeculatiui, vt dixi, qui intra ſeipſum, ſuum co
finem: quia verum, quod ſpeculatur, eſt de his, quæ p
ter ſe volumus in ſpeculatiuis, quęque eſſentialiter ſu
philoſophia: hæc enim non ſunt dialectica, quæ ad pu
philoſophiam non ſpectant: neque ſunt ethica, in qu
veritas quęritur propter opus; ſed ſunt certè naturalia,
thematica, vel diuina, in quibus intellectus ſpeculati
ſuum finem ſortitur, & quidem nobiliorem practico
perfectiorem. Hoc eſt ergo primum diſcrimen inter hu
modi intellectus, quod fine ab inuicem diſcrepant. ſecun
dũ verò in vſu formæ apprehenſæ cõſiſtit: propterea quo
practicus formam accepit, vt principium operis. propterea
ab vniuerſali ac particulare deſcendit: quia noſtra opera
particularia reſpicit, ipſam deinceps formam componit,
id eſt, cum opere, vel operato connectit; vt videre licet tũ
in moribus, tum etiam in artibus, quæ quotidie fiunt: forma
enim domus exiſtens in mente artificis perfecta, componitur
cum lapidibus, & lignis. Verùm forma contemplatiui,
ſiue ſpeculatiui intellectus, ab extrinſecis rebus ſecernitur,
atque per continuam abſtractionem cum anima copulatur,
ita; vt dicatur abſtractionis, ſiue ſeparationis forma. Itaq;
forma practici eſt ad rem: intellectiui verò eſt à re, non
autem ad rem. Amplius, intellectus practicus, in educenda,
atq; propalanda forma intùs exiſtente, non vtitur corpore,
ſed corporeo potiùs inſtrumento: ſpeculatiuus, in formæ
acquiſitione, corporea adhibet adminicula; propterea, quòd
mediantibus viribus, & organis corporalibus, perfecta reddatur
abſtractio: in vſo autem conſiderationis exercendæ aliquo
corpore nequaquã vtitur. Deniq; intellectus practicus eſt
cauſa rei, quæ ſibi ſubijcitur: ſpeculatiuus verò cauſatur à
re: quia nimirum à re ſubiecta formam accipit ſpeculandi,
eamq; conſiderat, ſecundùm quòd eſt in rei natura. Itaq;
ſecundùm iſtum modũ dicendi, practicus, & ſpeculatiuus
intellectus, non ſunt diuerſæ animæ potentiæ: propterea,
quod potentiæ ſint eædem, quarum actus ſunt idem. ſed actus
intellectus ſpeculatiui, vt dictum eſt, eſt cognitio veri, non
ordinata ad rei productionem: practici autem, eſt cognitio,
ordinem habens ad rei cognitæ productionem per intellectũ
practicum: atq; ita vtraque cognitio eſt in genere boni: non
ergo parit potentiarum diuerſitatem. Adde, quòd ſi duo iſti
eſſent diuerſæ potentiæ; tunc duo ponendi eſſent intellectus
agentes, ſimiliter etiam & intellectus poſſibiles, quod planè
eſſet abſurdum. Nam ſi intellectus ſpeculatiuus. vt 3. *de
anima* dicitur, per poſſibilem, & agentem diſtinguitur;
eodem quoque modo practicus eſſet diſtinguendus: atq; ita
duo eſſent intellectus poſſibiles, vnus ſpeculatiuus, & alius
practicus: ſimiliter duo intellectus agentes, quorum vnus
intelligibilia ſpeculatiua, actu intellecta; alter verò
intelligibilia operabilia ſimili modo efficeret. Porrò, Ariſt.
& com. practici conſiderant cauſam, non vt ſciant; ſed vt
agant. Cognitio, inquit, vera in actione, id eſt, ordinata ad
actionem, & cognitio vera ſine actione, quãuis ſint in eodem
genere, boni, & mali; in eodẽ tamẽ differũt; eò quòd
cognitio vera ſine actione vera, ſimpliciter & nõ propter
aliquod aliud faciẽdũ per eã, requiritur. Cognitio autẽ vera,
propter actionẽ; ab opere, ſiue à re producta, cognitor
ſuã habet bonitatẽ. Propterea, quibuſdã viſum eſt, has duas
potentias animę ineſſe; ſicut corpori viſum, & auditum,
qui ſunt ſenſus diuerſi, atq; diſtincti: etenim, quẽadmodũ
quod viſu cernitur, auditu non percipitur; ita, alia animæ
potentia ſpeculabilia, & abſtracta, alia verò agibilia, &
factibilia, nos ſpeculari aiũt; ſicut in ſequenti capite dicetur.

...ma diffe...ia.

Forma contemplatiui.

Tertia differentia.

Quarta differentia.

Quod non ſint diuerſæ potentiæ.

3. de anima. cap. 25.

Cognitio ſine actione.

CAP.

Intellectus ſpeculatiuus & practicus.

CAP. XXIX.

Argumenta contraria.

QVI putant huiuſmodi intellectus potentias diuerſas eſſe, ſic argumentari conſueuerunt. Illæ potentiæ ſunt
1. diuerſæ, quorum actus ſunt diuerſi: quia potentiæ diſtinguũtur per actus, & actus per obiecta ſenſitiuum præterea eſt aliud ab opinatiuo, 2. de ani. ſicut ſentire ab opinari eſt alterum. vnde 3. phyſ. dicitur, poſſe ſanari, & poſſe infirmari, non eſſe vnum, eò quod ſanari & infirmari non ſint vnum. ſed intelligere entia ſpeculabilia & operabilia, non eſt vnus ſed actus diuerſi: quia diuerſa obiecta ſpeculabile enim eſt, quod ab homine quidem cognoſcitur, nõ autem ab eius cognitione producitur. veluti cælum, intelligentiæ & huiuſmodi. operabile verò, quod ab homine producitur, ſiue actione immanente ſiue actione tranſeunte; vt gladius à malleatore, cytharia ab artifice, & nauis à perito lignariæ artis & nauis conficiendæ. Cum vero hæc ſint obiecta diuerſa; actus quoque erunt diuerſi, & conſequenter
2. potentię diuerſæ, per regulam iam adductam ex Ariſtotele. Amplius, quod in idem recidit diuerſorum ſecundum genus, non eſt vna omnino potentia. ſed huiuſmodi potentię ſunt diuerſorum ſecundum genus: intellectus quippe ſpeculatiuus entia intelligit neceſſaria, & immutabilia; practicus vero contingentia, & mutabilia: perpetuum autem, & corruptibile, differunt plus quam genere. hæc er-
3. go genera diuerſa, diuerſis, atque realiter diſtinctis potentiis intelliguntur. Iterum, diuerſa ratio obiecti, diuerſam denotat potentiam. ſed obiectum ſpeculatiui intellectus, eſt verum; practici autem eſt bonum, verum autem & bo-
4. num, non eſt vna, eademque ratio: diuerſas ergo ſignificat potentias Præterea apprehenſum. & motiuum ſunt diuerſa potentiarum genera 2. *de an.* ſed intellectus ſpeculatiuus eſt tantum apprehenſiuus; practicus autem motiuus: igitur ſunt diuerſæ potentiæ. Ad hæc accedit, quod in parte intellectiua, intellectus practicus ad ſpeculatiuum, ſicut in parte ſenſitiua, extimatiua ad imaginatiuam, comparatur. ſed extimatiua eſt diſtincta potentia ab imaginatiua: igitur intellectus practicus eſt diſtincta potentia ab intellectu ſpeculatiuo; non ratione tantum ſed etiam realiter.

Speculabile quid. Operabile.

Soluuntur argumenta. Significatum Connodatũ.

Ad hæc & ſimilia dici poteſt: Intellectum practicum potentiam eſſe intellectiuam habentẽ actum, vel habitum practicum. ſimiliter & intellectum ſpeculatiuum potentiam eſſe intellectiuam; cui nimirũ ineſt actus, vel habitus ſpeculatiuus. Potentia ergo intellectiua, eſt adæquatũ ſignificatum ſpeculatiui, & practici intellectus. connotatum autem practici eſt actus, vel habitus practici; ſpeculatiui verò actus, vel habitus ſpeculatiuus. Quare, ſi ſpeculatiuus & practicus pro ſignificato intelligantur; tunc ſunt vna, eademq; potentia, ſicut prædictæ iam rationes probauere. Si vero pro connotato accipiantur; tunc re & ratione diſtinguuntur, ſicut argumentorum rationes probarunt. Solet dari alia diſtinctio, quæ non longe abeſt à prima. nimirum quod intellectus practicus & ſpeculatiuus, ſi pro denominato, hoc eſt, pro potentia intellectiua, quæ ab habitu practico, vel ſpeculatiuo, practica denominatur, ſeu ſpeculatiua, intelligantur; ſic profectò re ab inuicem non diſſentiunt: ſi verò pro ſignificatis, hoc eſt, pro habitu practico, & ſpeculatiuo ſumantur; ſic diſtinguuntur realiter. Sanè, practicus vno modo ab actu nomen ſortitur: atque ita ille eſt intellectus practicus, qui intelligit actu intelligendi practico; ſpeculatiuus verò actu intelligendi ſpeculatiuo. hoc autẽ modo practicus differt à ſpeculatiuo: quia fieri non poteſt, vt idem intellectus ſimul intelligat actu practico, & ſpeculatiuo. alio modo intellectus practicus, nominatur ab habitu vtique practico, quo plane informatur, & ſpeculatius ſimiliter: atque ita nihil refert eundem intellectum ſimul eſſe practicum, & ſpeculatiuum. itaque nihil aliud eſt intellectus practicus quam intellectus poſſibilis informatus actu, vel habitu practico: ipſe enim huiuſmodi eſt receptiuus. Ex quo patet quod intellectus intelligens ſimplicia & intellectus componens, diuidens, & diſcurrens, ratione ſui denominati; non ſit potentiæ intellectiuæ realiter diſtinctæ. His præmiſſis, & ita elucidatis, *dico ad primum argumentum* eandem animæ potentiam nempe intellectum poſſibilem, habitu informatum ſpeculatiuo, ſpeculabilia, & habitu practico, operabilia intelligere poſſe: duobus verò actibus ſpeculatiuo ſcilicet ſimul, & practico, minime, eò, quod ſe inuicem compatiuntur, neque ex hoc licet arguere potentiæ ſed habitus diuerſitatem. Quamuis enim intellectus diuerſis habitibus poſſit informari. in actum autem prodiens, quoniam ſimul non poteſt diuerſa intelligere vnico vtitur actu practico, vel ſpeculatiuo. Vna ergo eſt potentia, diuerſis habitibus ornata, diuerſis vtens actibus, non tamen ſimul: vnde quamuis actus ſint diuerſi vna tamen eſt in potentia diuerſimode veſtita, ex cuius diuerſis indumentis, diuerſæ oriuntur actiones, & opera. *Ad* 2. cum intellectus ſit tanquam tabula raſa, in eo ergo & mutabilia, & immutabilia depingi poſſunt: quia eſt omnia fieri, quatenus diuerſis habitibus fuerit informatus. Et cum dicis actuum diuerſitatem potentiarum diuerſitatem arguere: dico verũ eſſe: veruntamen actum practicum, & ſpeculatiuum, habitum, & non potentiæ diuerſitatem arguere: actus enim intellectus poſſibilis, eſt intelligere omnia ſine aliquo intelligibilium delectu, ſicut actus potentiæ viſiuæ, eſt videre album, & nigrum, & alios medios colores. quod verò modo ſpeculabilia intelligat, modò autem operabilia, accidit ei ex habitu ſpeculatiuo, & operabili. *Ad* 3. dico, verum & bonum, ſe inuicem complecti: verum enim eſt quoddam bonum, alioquin non eſſet appetibile: & viciſſim bonum eſt quoddam verum, aliter non eſſet intelligibile. Quare, quemadmodum obiectum appetitus poteſt eſſe verum, quatenus habet rationem boni, veluti cum aliquis appetit veritatẽ cognoſcere, ita planè practici intellectus obiectum, eſt bonum ordinabile ad opus ſub ratione veri: intellectus enim practicus veritatem cognoſcit, cognitamque ad opus ordinat, & dirigit. cognoſcit ſiquidem, vt agat: non vt contempletur. *Ad* 4. Intellectus practicus motiuus dicitur, non quaſi exequens ſed dirigens ad motum: propterea quod id ei competat pro ſuæ apprehenſionis modo, atque ordine ſeruando. *Ad confir.* nego ſimilitudinem, eò quod multæ ſint differentiæ, quæ diuerſas ex ſuis actibus oſtendunt, atque patefaciunt ſenſitiuas potentias, quæ ſane in potentiis intellectiuis, id aſſequi nequeunt. Quid ergo ſint intellectus ſpeculatiuus & practicus, & quomodo inter ſe diſcrepent, dixi.

Denominatum.

Actus practici, differt ab actu ſpeculatiui.

Intellectus practicus & ſpeculatiuus.

Ad primum argumentũ.

2\.

3\.

4\.

CAP. XXX.

Ratio, & intellectus poſſibilis ſunt vna potentia.

POſtquam viſum eſt, intellectum ſpeculatiuum & practicum non eſſe diuerſas potentias realiter diſtinctas, deinceps dicamus, rationem, & intellectum vnam eandemque eſſe potentiam. Etenim, ſi actus intellectus intelligere ſcilicet, eſt ſimpliciter veritatem apprehendere, & actus rationis, hoc eſt ratiocinari, eſt procedere de vno intellecto, ad aliud pro veritate intelligibili cognoſcenda: igitur ſe habent ad inuicem; ſicut moueri, & quieſcere, quæ ad diuerſas potentias non pertinent. ratiocinari enim, vnde & rationabiles homines appellantur, ad intelligere, ſicut moueri, ad quieſcere, vel acquirere, comparatur: quorum vnum perfecto, alterum verò imperfecto conuenit. Et quoniam motus ab immobili ſemper proficiſcitur, & ad aliquod quietum terminatur, hinc eſt quod ratiocinatio humana ſecundum viam acquiſitionis, ſeu inuentionis, à quibuſdam ſimpliciter intellectis procedit, quæ ſunt prima principia, & in via iudicij reſoluendo ad eadem redit, quibus inuentis, examinat agenda. Quocirca ſi per vnam eandemque potentiam aliquid mouetur ad locum, & quieſcit in loco, haud dubium, quin multo magis, per eandem potentiam homo intelligit, & ratiocinatur. Eadem eſt ergo in homine potentia, ratio, & intellectus. Ratio præterea ſuperior, & inferior, vt paulo ante dictũ, c. 20 *. officijs*, & non eſſentia diſtinguũtur: ideoque, nõ ſunt duæ, ſed vna potentia: ratio enim ſuperior intendit ęternis conſpiciẽdis, aut conſulẽdis. conſpiciendis quidẽ quatenus ea in ſeipſis ſpeculatur: cõſulẽdis verò, quia ex eis accipit regulas agendorũ. Ratio autẽ inferior intendit tẽporalibus

Quod non ſint diuerſæ potentiæ.

Actus rationis.

Ratio inferior & ſuperior.

Ratio hominis

rebus & hæc quidẽ duo, nẽpè temporalia, & æterna, ita ad noſtram cognitionem comparantur; vt vnum ſit medium, quo cognoſcitur alterum. ſiquidem via inuentionis, ex temporalium cognitione, ad æternorum cognitionem tẽdimus: inuiſibilia enim Dei, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur; at via iudicij, per æterna iam cognita, de temporalibus iudicamus, & pro illorum rationibus, hæc caduca diſponimus. *Rom. 1.* Nonnunquam verò accidit, vt medium, & id, ad quod per medium peruenitur, ad diuerſos pertineat habitus; veluti ſunt principia prima indemonſtrabilia, ad habitus intellectus pertinentia: concluſiones verò ex eiſdem deductæ, ad habitum ſcientiæ. propterea interdum contingit, vt ex geometriæ principijs, aliquid concludatur in perſpectiua. *Eadem potentia medij & vltimi.* Verùmtamen eadem eſt rationis potentia, ad quam ſpectat medium, & vltimum: eſt enim actus rationis, quaſi quidam motus de vno in aliud perueniens: proinde vna eſt rationis potentia, officijs, & habitibus diſtincta; quarum vna ſapientiæ, altera verò ſcientiæ incumbit. *Multiplex rationis vſus.* Porrò, ratio multis modis dicitur: nam interdum pro cauſa accipitur, pro bona probatione, pro definitione, pro rei conceptu, quod verbum mentis appellatur: deniquè pro potentia intellectiua animæ rationalis, à qua homo dicitur rationalis. Eſt autem ratio vis animæ rationalis conſiliatrix; ipſa quippe comparat, & diſcernit inter bonum, & malum; inter bonum, melius, & optimum: ipſa eſt interdum cognitio veri, vt veri; & ita eſt cognitio tantùm: & cognitio veri & boni; atque ita ſimul eſt cognitiua, & motiua. *Ratio cognitio veri.* cùm enim iudicat aliquod eſſe bonum, vel malum; & ibi ſiſtit cognitionis pedem; tunc cognitiua nominatur: ſi verò vltra procedat, aſſerens hoc eſſe faciendum, illud verò fugiendum; tunc motiua dicitur: *Cognitiua. Motiua.* ſi verò vlterius proficiſcatur, vt non ſolum iudicet fieri debere, verùmetiam appetat; tunc migrat in librum arbitrium, quod voluntatem, & rationem complectitur. Sũt huius actus quinque, quorum vnus dicitur ratiocinatio, quæ præcedit cognoſcere, quæue eſt rationis inquiſitio, vel rationabilis ſubtiliſque à certis, ad incertorum indagationem nitens cogitatio. *Actus quinque rationis. Ratiocinatio.* ratiocinatio ſiquidem à verbo ratiocinor dicta, perinde eſt, ac ratione vti. cui ſanè ratiocinationi inſitum eſt ingenium. vis vtique animæ, qua ſeſe extendit, atque exercet ad incognitorum cognitionem habendam. *Cognoſcere.* Alius rationis actus, eſt ipſum cognoſcere, aſpectus veri: proinde ſic ſolet diffiniri: Ratio eſt animi aſpectus quo ipſum verum intuemur. vnde fit, vt quidquid ſenſus percipiat, imaginatio repræſentet, cogitatio formet, ingenium inueſtiget, ratio cognoſcat, & iudicet, memoria conſeruet, intelligentia comprehendat, & ad meditationem, ſeu contemplationem adducat. Itaque his duobus actibus ratio dirigit in finem veri; tribus verò reliquis in finem boni: quorum vnus eſt vis inuentiua, & dicitur inuenire: & eſt boni, & mali; ſiue boni, & melioris diſcretio. *Boni & mali diſcretio. Melioris electio.* Quartus actus eſt boni, ſiue melioris electio: eſt enim vis dijudicatiua. Sanè inuenire, & dijudicare, ſunt actus potentiæ cognitiuæ, ſiue rationis, ad inuicem ordinati, quibus in finem boni ratio dirigitur. *Dilectio.* Poſtremus eſt dilectio veri, & boni: proinde ſecundùm huiuſmodi poſtremos actus, ratio dicitur animi aſpectus, quo bonum & malum diſcernit, virtutes eligit, Deum diligit. Et reuera, diuiſio potentiæ intellectiuæ ſecundùm aſpectus, in rationem intellectum, & intelligentiam diuiditur: & ratio quidem inferiora, intellectus autem paria intelligentia verò ſuperiora miratur, & conſiderat. ſiquidem quę infra animam ſunt ſenſu & ratione percipimus; ſenſu planè dura, mollia, calida, frigida, alba, nigra, & quæ ſunt generis eiuſdem: *Qua ratione percipiantur.* ratione autem verum, falſum, iuſtum, & iniuſtum, & cæteras formas in materia corporali exiſtentes. Ex quo patet, rationem vim eſſe animæ ſupra corporalia, & infra ſpiritualia collocatam: dum enim verum à falſo diſcernit; logices perfungitur munere: ethices verò, à vitijs virtutes ſegregans: phyſices autem, exprimentis, rerum naturas inueſtigans. itaque ratio vis animæ bonum & malum, verum & falſum dijudicat: corporearum rerum formas, naturas, differentias, propria, accidentia omnia percipit incorporea, extra corpora, nonniſi ratione ſubſiſtentia. *Intellectus percipit inuiſibilia.* Intellectus autem eſt ea vis animæ, quo inuiſibilia, & incorporalia cognoſcuntur, nempè angeli, dæmones, & omnis ſpiritus creatus. Intelligentia verò eſt vis animæ, quæ immed[illegible]tur Deo: queuè reuelationi, & ſcripturæ autho[illegible]tur: atque ideò intelligit myſteriũ ſanctæ Trinitatis. [illegible]re, anima rationalis ſenſu percipit corpora: imagin[illegible] verò corporum ſimilitudines. ratione autem corpo[illegible] naturas: intellectu ſpiritum creatum: intelligentia ver[illegible] ſpiritum increatum. Eſt & alia vis cognitiua, quæ [illegible] intellectibilitas nominatur: vis ſanè cognitiua omnium formarum in quadam ſimplicitate, abſque ordine naturali, vel temporali complicatiua. Hoc modo Deus rerum omniũ cauſas, & naturas comprehendit: quia vnico, ſimpliciſſimo, & inuariabili mentis intuitu, omnia complectitur, & intelligit: idcirco hæc intellectualitas ſolius Dei eſt, & admodum paucorum, quos Iupiter æquus amauit. *Quomodo differt ratio ab intellectu.* Differt autem ratio ab intellectu: nam etſi vna ſit realiter potentia; actu tamen differunt: propter eà, quod intellectus ſine diſcurſu intelligit; ratio autem ſine diſcurſu minimè. Item, intellectus à Deo immediatè quandam recipit lucem; quam aliqui vocant habitum principiorum, quo prima principia cognoſcuntur eſſe vera, terminis apprehenſis: ratio autem ex præmiſſis, concluſiones eligit, & abſtrahit rerum quidditates ſine organo corporeo. *Plotinus en. 5. lib. 3. cap. 3.* Plotinus dicit, proprium rationis eſſe in motu agere, & in aliud tendere: Animam, inquit, oportet in quadam rationis diſcurſione verſari: hæc enim ſunt diſcurrentis virtutis officia. Rationis itaque proprium eſt ratiocinari, & cauſas rerum diſcutere: ipſa eſt iudex eorum, quæ in controuerſia verſantur: ipſa auriga virtutum, ad finem boni, bona omnia deducens. hoc eſt animi munus, inquit Cicero 3. *Tuſcul.* ratione vti: proinde qui ratione non vtitur, animo caret. *Cicero 1. de legibus. Laudes rationis.* Et reuera, nihil eſt, non dicam in homine, ſed in omni cælo, atque terra, ratione diuinius: quæ cùm adoleuit, atq; perfecta eſt, nominatur ritè ſapientia: ipſa quippe eſt omnium domina, & regina connexa per ſe: & progreſſa longius, fit perfecta virtus. hac præſtamus beluis: parti animæ, quæ obedire debet, dominamur: Deo ſimiles reddimur: angelis conformes. cernimus quid optimum ſit, queuè proſequendum, atque fugiendum. hæc eſt humanæ vinculum ſocietatis, rectè factorum miniſtra, negotiorum iudex, pacis adiutrix, lumen vitæ ritè degendæ; propterea quod dicẽdo, communicando, diſceptando, iudicando, conciliat inter ſe homines, coniungitque naturali quadam ſocietate. hoc eſt hominum patrimonium: virorum atque mulierum decus: legum fortitudo: ciuitatũ robur: imperatorum philoſophia: philoſophorum argumentum: Chriſtianorũ gloria: puerorum pedagogus: ſenum baculus: nauigãtium portus: errantium via: afflictorum refugium. *Seneca epiſt. 66.* ſine hac nihil æquabile, nihil amplum, nihilq; rectum inueniri poteſt. hæc non decipitur, nec decipit vnquam. hæc ſola eſt incommutabilis, iudicij tenax: quæ non ſeruit, ſed imperat ſenſibus in homine hæc eſt optimum: hac antecedit homo animalia, deoſque ſequitur. hæc ſola hominem perficit, ſola beatum, ſuperiſque connectit. O igitur immortale, ſanctumque bonum: veræ animæ diuitiæ: honos virtutum: vitæ rationalis metrum! Tu es optimus animorum conſiliarius: fida agendorum lux: negotiorum gubernatrix: abditarum, atque dubiarum rerum directrix: fidus dux in eundo, in agendo, in redeundo ad prima tua principia, pergens rectiſſimè per lineam inobliquabilem. *1. politicorũ.* Quare non temerè dictum eſt à magno illo peripateticorum principe, homines ratione & intellectu vigentes, naturaliter dominos eſſe, & rectores aliorum. Quam ob rem, quadam epiſtola conſulens Alexandro, cuius generis homines ſibi adhibendi, atque præficiendi eſſent rebus grauiſſimis: *1. met. 1. Eth.* *Eos, inquit, accipe in ſocios, & miniſtros, qui vtuntur ratione, & cum ea omnia volunt agere: eos verò, qui ſine ratione aliquid faciunt; tanquam crudeles, rudes & beſtiales, à tua domo extrude*, & quidem rectè: nam hominum genus arte & rationibus viuit: ratio enim ſemper deprecatur ad optima. *Cic. lib. off.* proinde ſicut dux, ſaluator eſt exercitus; ſic ratio eruditionis vitæ, eſt dux animæ. hæc eſt, quæ, teſte Cicerone, poſtulat, ne quid inſidioſe fiat: ne quid ſimulatè, ne quid fallaciter: propterea fortes, non modò fortuna adiuuat, vt eſt in veteri prouerbio, ſed multo magis ratio, quæ quibuſdam præceptis confirmat vim fortitudinis. hæc eſt domina ratio,

Ratio hominis.

quæ molle noſtrum conſolidat, dimiſſum regit, humile fouet, eneruatum ſubſtentat, indomitum frenat, inquietum temperat, largum reſtringit. ſenile erigit, denique totius hominis vitam moderatur & temperat. Irrideat igitur, ſi quis vult: plus apud nos vera ratio valere debet. quàm vulgi opinio. Neque nos vnquam dicamus, illum bona perdidiſſe, qui pecus, aut ſuppelleẝilem amiſerit; ſed qui rationem profuderit. Quam ob cauſam, plurimum commendandus venit ille Bias, cuius cum Patriam Prienem accepiſſet hoſtis; cæterique ita fugerent; vt multa de rebus ſuis ſecum aſportarent, cum eſſet admonitus à quodam, vt ipſe idem faceret: *ergo verò*, inquit; *facio : nam omnia mea mecum porto.* ille hæc ludibria fortunæ, nec ſua quidem putauit quæ nos etiam appellamus bona. Affatim igitur diues eſt, qui ratione regitur qui ratione viuit denique qui omnia ſua cum ratione agit: huic non ſunt conferendæ Creſi opes Arabum aurum & argentũ: non Romanorum quondam delitiæ, præfecturæ & honores: non tinctæ veſtes ex India nõ denique omnis gloria & factus regis, & ſapientis Salomonis. Quare beatus animus, & propemodum diuinus, qui ratione regitur, propterea quod omnibus eſt inſtructior rebus quam is, qui temere, & nullo conſilio adminiſtratur. Exercitus is, cui præpoſitus eſt ſapiens, & callidus imperator, omnibus partibus commodius regitur, in quorũ numero haberi poſſunt, Magnus Alexander, qui parua manu militum, Darium potentiſſimum Babiloniæ regem vicit, Iulius Cæſar, Annibal Pænus. Iudas Macchabæus, & conſimiles; quàm is, qui ſtultitia, & temeritate alicuius adminiſtratur, veluti extitit Sennacherib, Holofernes, Darius, Hamilcar, & plurimi Romanorum, Athenienſium, Græcorum, Indorum, atque Aegyptiorum. Optimus igitur dux belli, princeps aptus ad iubendum, ad pugnandum, ad vincendum. ad vetandum, eſt ratio recta. Quare nihil mente & ratione melius, nihil diuinius, nihilque hominibus poteſt gratius eſſe atq; honoratius. Quare, rationem homines habent & ſenſum, inquit Plato in conuiuio; vt ratione rerum omnium comprehendant incorporeas naturas, atque rationes, ſenſu autem imagines & qualitates rerũm: colores enim per oculos, per aures voces, odores per nares, per linguã ſapores, per neruos qualitates ſimplices elemẽtorũ, calorẽ videlicet, frigusque, & reliqua attingũt. Et vide, quã pulchre omnia ſint diſpoſita à ſummo opifice Deo: ratio enim numini ſummo attributa eſt, viſus igni, aeri auditus, vaporum odori olfactus, aquæ guſtus, tactus verò terræ. Ratio cœleſtia, & incorporea indagando quærit, nec propriam in aliquo corporis membro ſedem habet: quemadmodum nec certam habet ſedẽ in nulla mundi parte deninitas: propterea remotiſſima capit neque quæ in mundo ſunt ſolum, & quæ præſentia, vt ſenſus ſed etiam quæ ſupra cælum, & quæ fuerunt, aut futura ſunt, percipit. Quocirca ſapientiſſime dictum eſt à Socrate in Platone, *in lib. de ſcientia*, Dulcem rem eſſe rationem, & omnium quæ ad ſcientiam pertinent pulcherrimam, & quandam cum ratione opinionem rectam, ſcientiam appellari; veruntamen per ſomnium quoddam ab eo intelligi. Et reuera ita nobiſcum agitur, apud quos ſomnia, & vmbræ rationis rectæ remanſerunt: quandoquidem ipſa vera ratio videtur omnino ab hominibus auolaſſe, & in cælum ſe recepiſſe. En deteriores animantibus brutis facti ſumus: ipſa quippe rationis expertia, authore Magno Baſilio, excogitare conſeruareque ſalutem ſuam ſolent: nos verò, qui rationis munere cohoneſtati ſumus legibus eruditi pollicitationibus inuitati ſpiritu ſapientiam aſſequuti; res eas deinde, quæ ad nos pertinent, longe rudius, & à ratione alienius, quam ipſi piſces diſponimus illi quidem de futuro proſpiciunt, & ſibi ipſis prouident; nos vero de ſpe futurarum rerum vacui, vitam noſtram ſine ratione conficimus & cõſumimus. Ratio profectò nobis naturalis inſperſa, proſequentia, conciliandaue honeſtia eſſe iudicat, noxia verò & turpia fugienda, Hæc igitur ratio eſt nobis honoranda; vt in cæleſtis exercitij ſtudio ratio nos, nõ temeritas agat: *Nihil enim eſt magis*, inquit, Ambroſius, *quo homo præſtat cæteris animantibus, quam quod rationis eſt particeps, quia ſui generis authorem inueſtigandum putauit, ſine qua Deum nõ cognoſceret, ſeipſum neſciret, ac omnia plane vitæ ſuæ officia confunderet*: *Hoc enim eſt, quod à brutis differimus*, *ait Chryſoſtomus quia ratione inſigniti ſumus à patre noſtro Deo, & in natura noſtra inſita eſt ſcientia boni, & mali.* Nullus ergo prætexat ſe non habere aliquem vitæ ſuæ ducem, cum ſufficientem magiſtrũ habeat rationem. Id ſane ſcientes chariſſimi noſtrã ne perdamus generis nobilitatem: ne ſimus tantis operibus ingrati: ne labefactemus rationem, animæ noſtræ reginam omnium ſenſuum dominam, quæ nõ errat, nec nos errare patitur. Sane, ratio naturæ noſtræ indita, mæximum eſt honoris ſignum: per eam enim & ciuitates homo condidit, & mare ſecuit, & terram coluit, & artes inuenit innumerabiles, & feras ſuperauit, & quod eſt omnium maximum & primum Deum, qùi fecit ipſum cognouit, & ad virtutem deductus eſt, ad cognitionem boni & mali. O præclarũ, & ſalutiferum donum; ô immortalis, & ſemper veneranda ratio! tu ſola ex ijs quæ videntur, Deũ oras: reuelationes recipis multa arcana, & ineffabilia cognoſcis: propter te terra propter te cælum: propter te ſol, & ſidera: lunæ curſus, temporumque mutationes, & viciſſitudines: propter te, ô ſancta, & veneranda ratio, fructus, & arbores, & tot genera animantium, Prophetæ, Apoſtoli; denique vnicus filius Dei venit in mundum, vt oſtenderet hominibus quanti faciendum eſſet tuum dominium, conſilium ſuſcipiendũ, ducatum non negligendum. Quare, non indoctè à Magno Dionyſio Areopagita, 7. *de diuinis nominibus.* Deus ratio nuncupatur: *Ratio quoque*, inquit, *Deus dicitur in ſanctis : non modo quia & rationis & ſenſus, & ſapientiæ indultor ſit, verumetiã quia omnium cauſas in ſe vniformiter ante complexus eſt: quia ſupra ſimplicitatem omnem diuina expanditur ratio* hæc ratio eſt ſimplex, vereque ſubſiſtens veritas. *Quid ergo cenſemus aliud eſſe beate viuere*, inquit, Auguſtinus, *niſi ſecundum id, quod in homine optimum eſt viuere?* optimum autem hominis. eſt ea pars animi; cui dominanti obtemperare conuenit, cætera quæcunque in homine ſunt. Hæc autem ratio dici poteſt, quia nihil eſt melius in hominis natura: hæc Deo ſubdenda eſt, vt ad bene beateque viuendum attingere valeat: hæc eſt animi motus, viſum mentis acuens, vera à falſis diſtinguens: hæc eſt aſpectus animi, quo per ſeipſum, non per corpus verum intuetur: hæc ab animo ſeparari non poteſt ſed ſua cognitione afficit animum, neque enim non afficere poteſt; ita profectò afficit, vt ei eſſe tribuat: non enim extinguitur animus, niſi à ratione ſeparatus. ſed ſeparari non poteſt: quia animus ſine ratione, non eſt animus. Quare, ſi ipſe animus vi rationis affectus extingui non poteſt: ipſa ergo ratio eſt extinguibilis, atque immortalis. Hæc ratione homo intelligit & homo ideoq; caput & oculus hominis rectiſſime appellatur. Cuſtodite ergo mortales rationem quæ vos immortales fecit: ſit vobis curæ oculus, & caput motus, & aſpectus animæ: neq; enim vobis fas eſſe poterit abſque oculo intueri veritatem, ſine capite viuere, ſine motu ambulare, denique abſque proprio aſpectu ſublimia contemplari, & vera à falſis diſcernere, *Et à cæteris animantibus hoc, vel maxime differimus*, inquit magnus ille Hieronymus, quod rationale animal ſumus & loqui poſſumus. Ratio autem omnis & ſermo, diuinis libris continentur, per quos & Deum diſcimus. & quare creati ſumus, & ignoramus. Incumbite ergo diligenter diuinis literis, ex quibus, veluti ex quibuſdam luciditiſſimis ſpeculis rationis ſplendorem, pulchritudinẽ, venuſtatẽ, immortalitatemq; clariſſime videbitis. Semper igitur ſic viuamus, vt rationẽ reddendam arbitremur, & quidem ſoli Deo, cuius opera rationis ſunt plena: nam quicunque rationem hominis abiecerit hæc præſentia ſecutus, in humum ſeipſum proſtrauerit; vt deſertor domini, & imperatoris, & patris ſui punietur. Intendamus igitur rationi quæ nos inſeparabilis comes ad Deum ſola perducet: & dum ſpiritus hos regit artus in fatigabili militia rationi militemus, ſtationes, vigiliasque creberrimas: congrediamur cum hoſte; vt ſic deuicto hoſte, triumphantes præmium virtutis à Deo conſequamur: Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, Amen.

Left-column side notes: *Paradox.* — *Bias.* — *Diuitiæ rationis.* — *Ratio recta dux exercitus.* — *Plato.* — *Sex ad cognitionem neceſſaria.* — *Socrates.* — *Somnia rationis.* — *Baſilius hom. 7 hex.* — *Ambroſ. off. lib. cap. 26. in Gene.* — *Chriſoſt. ho. 54*

Right-column side notes: Ratio hominis. — *Laudes orationis.* — *Deus eſt rat.* — *Auguſt. retracta. lib. 1. cap. 1.* — *De ſpiritu & ani. cap. 34.* — *De immor. ani. cap. 6.* — *Oculus. Caput. e Motus. Aſpectus.* — *Hiero. in pro. epiſt. ad Eph.* — *Lactan. lib. 6 cap. 4. & 7. vlt.*

Intelligentia

TEXTVS MERCVRII.

Mercurius.

Intelligentia ſenſus humani qualis, aut quanta ſit; tota eſt in memoria præteritorum. Per eam enim memoriæ tenacitatem, gubernator effe-ctus eſt terræ.

Commentum XI.

CAP. I.

Intelligentia quid

CVM cymbã noſtrę paruę intelligentię ex magno Mercurij pelago, eijcere conaremur ad portum, occurrentibus plurimis vndarũ verticibus, atq; frementibus fluctuũ ſpumantium ictibus, diutiùs ſolitò immorati ſumus; gratia

Damaſcenus

tandem diui Pymandri, ad portum intelligentiæ appliciti, de ipſa in præſenti capite cum Mercurio verba facere diſpoſiti ſumus. nec temere quidem: nam poſtquam locuti ſumus de intellectus poſſibilis ſubſtantia; per eſſe rati ſumus, vt de eiuſdem intelligentia, ſiue actu intelligendi aliquid diceremus: hoc enim nomẽ intelligentia, actũ intellectus, qui eſt intelligere, proprie ſignificat: propterea angeli, quia actu ſemper intelligunt, à philoſophis intelligentiæ appellantur.

Intelligentia.

Itaque intelligentia ab intellectu non ſeparatur, ſicut potens à potentia; ſed potius ſicut actus ab intellectu, ſiue à potentia. Intellectus ſiquidem primo quidem ſimpliciter aliquid apprehendit: & is actus intelligentia nuncupatur. deinde, id quod apprehendit, in aliquod aliud cognoſcendum, ſiue operandum, ordinat, & diſponit: & is actus vocatur intentio. ille verò, qui impenditur in inquiſitione rei intentæ, cogitatio dicitur: qui autem rem excogitatã examinat, & expendit; ſcire, vel ſapere nominatur. Quamobrem, recte dictũ eſt à Boètio, ſoli homini rationem cõpetere: intelligenciã verò ſoli Deo; propterea quod abſque omni prorſus inueſtigatione, omnia intelligat, & perſcrutetur.

Intentio. Cogitatio. Scire. Boetius 5. de conſolat: Auguſti. de ſpiritu & ani cap. 11.

Quocirca, intelligentia eſt partus mentis ſiquidem mens vniuerſorum capax, inquit Auguſtinus, & omnium rerũ ſimilitudine inſignita, omnia eſſe dicitur naturali quadam potentia, atq; dignitate: idcirco inuiſibiles rerũ cauſas intelligentia percipit viſibiles verò ſenſu colligit. Mens autem dicta eſt. quod emineat in anima: præſtantior nãque vis animæ eſt, à qua procedit intelligentia: per intelligentiam vtique ipſam veritatem intelligit: per ſapientiam vero diligit. etenim ſapientia eſt amor ſiue ſapor boni, mentis viſio intelligentia. Vnde lib. octoginta triũ quęſtionũ, quæſt. 33. *Quiſq;* inquit, *vllã rẽ, aliter quã eſt, intelligit, fallitur, & õnis qui fallitur id in quo fallitur, nõ intelligit.* Quisquis igitur vllam rem, aliter quam eſt, intelligit; non eam intelligit. Non ergo poteſt quicquam intelligi, niſi vt eſt. Cum verò in intelligendo, non ſit per infinitum ire; ad aliquam præſtantiorem tandem deueniendum eſt intelligentiam, quæ intelligit omnia, ſicuti ſunt cuius noſtra intelligentia vmbra eſt, & ſimulachrum: intelligit enim ex præcognitorum memoria.

Tex: expoſitio.

Proinde intelligentia memoria & prouidẽtia partes ſunt prudẽtiæ. (eodẽ Auguſtino authore, *quæſt.* 32.) Memoria enim animus repetit præterita: intelligentia verò ea quæ ſunt, perſpicit: prouidentia autẽ futura intuetur. Recte ergo dictũ eſt à ſapientiſſimo Mercurio. *Intelligentiam humani ſenſus,* id eſt intelligere, ſiue actũ intelligendi humani intellectus, ex memoria præteritorũ proficiſci; ſiue hæc pręterea, noſtrę ſint ingenita naturę, vt dicit Plato: ſiue de nouo acquiſita, vt vult Ariſtoteles. hanc ob cauſam, memoriæ tenacitate, homo gubernator terræ effectus: ex præteritis enim futura proſpiciens, rebus agentis ſeſe rite accõmodare ſtudet. *Vides,* inquit, *ô Aſclepi, in quibus conſtituti quæ tractemus, aut quæ audeamus attingere. Hæc intentio anguſtiſſima eſt peruidendis tantis bonis: latiſſima vero cum viderit felicitate conſcientiæ.* Circa finem *dialogi* 9. Pymandri, oſtendit aliam ſpeciem intelligentiæ, quæ à diuinis literis & ſacris doctoribus plurimũ cõmendatur: nẽpè per fidem cognoſcere, iuxta vaticinium Eſaiæ: *Niſi credideritis, non intelligetis*: quia merces fidei, eſt intellectus [illegible] gentia eſt ſeipſũ cognoſcere: ſecunda verò [illegible] habens, Deo acceptum ferre. Hanc, inquam, [illegible] clariſſime enodauit Mercurius. *Hæc tibi ô Æſculapi, [illegible] genti vera videbuntur, ignoranti incredibilia. Intell[illegible] credere eſt: at non credere, proculdubiò ignorare*: quæ omnia [illegible] bro vndecimo clarius enodare curaui. In principio [illegible] eiuſdẽ dialogi, non diſcrepat ab his, quæ dixit in Aſclepio, aſſerens intelligentiam ab homine proficiſci, ſermoniſque eſſe ſororem. *ab intelligentia,* inquit, *intellectus differt, quemadmodum à diuinitate Deus*: diuinitas enim à Deo, intelligentia vero ab homine prouenit. *hæc [illegible] nis eſt ſoror.* Quare, iuxta hanc Mercurij ſententiam, ſicut diuinitas realiter à Deo non differt; ita neque intelligentia ab intellectu: deinde ordinem oſtendit intelligẽtię, quod ſcilicet abſque ſenſuũ adminiculo comparari non poſſit: quia nimirum omnis noſtra cognitio, ortum habet à ſenſu. *Intelligentia, ſiue intellectio, abſque ſermone in lucem prodire non poteſt, neque viciſſim ſermo, ſine intelligentia. Senſus quoque, & intelligentia in homine tanquam connexa, conſpirant inuicem: neque enim ſine ſenſu intelligere, neq; ſine intellectione ſentire vllo modo poſſumus. Intellectionem tamen abſque ſenſu intelligere, poſſibile eſt, inſtar eorum qui in ſomnis phantaſmata vident. Mihi quoque videntur vtraque operationes in ſomniorum viſionibus exerceri: ſenſum autẽ ex ſomno in vigiliam ſuſcitari.*

Intelligen[illegible] — Differentia inter intellectũ & intelligentiam. — Sermo. Senſus. — Intellectio. — Phantaſmata Duplex intelligentia.

Hęc Mercurius: Ex quo intelligimus duplicem intelligentiam à Mercurio aſſignari: alteram cælitus infuſam; quæ fide & reuelatione percipitur: alteram verò humanitus acquiſitam ex ſenſuum miniſterio, & labore; quia oportet intelligentem phantaſmata ſpeculari. Cum verò vna ſit in homine anima rationalis, quæ virtute eſt ſenſitiua, & vegetatiua; propterea liberè affirmat, intellectionem ſine ſenſu, neque viciſſim ſentire ſine intellectione in homine inueniri poſſe, exceptis duntaxat operationibus, quæ in ſomnis fiunt. Itaque, cum illæ duæ particulæ ſibi conſentiant; tunc intellectio mente concepta depromitur. hæc Mercurius de intelligentia dicit. Cæterum plurimis viſum eſt, nec temere quidem noſtram intelligentiam, vmbram eſſe intelligentiæ angelicæ: rationem verò, ſimplicis intelligentiæ vmbram: vim autem cognitiuam ſenſualem, vmbram rationis Docet enim Dionyſius Areopagita, in rerũ conditarum ordine, infinitum ſuperiorum, fieri primum inferiorum: angelus namque quoniam intelligentia eſt ſimplicior homine, quod ſua in natura, quaſi infimum habet; naturæ ineſt humanæ & ſupremum.

Intelligentia noſtra vmbra intelligentiæ angelicæ — Dionyſius 7. de diuinis nominibus.

Quare quemadmodum angelus eſt vmbra Dei; ita profecto intelligentia ſimplex, eſt vmbra angeli ratio verò ſimplicis intelligentiæ vmbra, & vis ſenſualis cognitiua vmbra rationis. Porro in hac vi ſenſuali cognitiua pro ſuorum varietate officiorũ varij ſenſuum gradus diſtinguuntur: ſiquidem æſtimatiua in vmbra rationis collocatur, phantaſia verò in æſtimatiuę ſenſus autem communis in phantaſiæ: ſenſus vero exterior qui eſt nouiſſima lux potentiæ cognitiuæ, quique deficit & occidit in potentia ſolum vegetatiua, ſeu nutritiua, eſt in vmbra ſenſus communis. Extitit huius ſententiæ Iſaac philoſophus à quo dictum eſt, intelligentiæ, angeli ſcilicet animam rationalem creari; ſenſibilẽ verò in vmbra rationis.

Iſaac philoſ.

Etenim intellectus diuinus, reſpectu intelligibiliũ eſt ſimpliciter in actu omnia enim ſimul & ſemel, per ſuã cognoſcit eſſentiam. Intellectus verò angelicus, vmbra diuini intellectus, eſt in potentia ad intelligibilia; potentia vtique actui coniuncta, per ſpecies vniueſales ſibi concreatas, omnia cognoſcit, quæ vna ſpecie vniuerſali reprę-ſentantur, ſicut dicit Author. de cauſis. intellectus autem humanus eſt in potentia ad intelligibilia, potentia planè ab actu remota: quia nimirum concreatarum ſpecierum virtute caret: ideoque phantaſmatum fulcitur iuuamine ſenſuum, atque vmbra angeli appellatur; eò quod eius intelligendi modus, eſt inſtar vmbræ ad lucidam angeli intelligentiam. proinde omnis potentia inferior, vmbra eſt ſuperioris: quia minus habet de luce cognitionis.

Intellectus diuinus. — Angelicus. — Humanus. — Exemplum [illegible]

Sanè, lux ſolis pro varietate mediorum, variè ſeſe diffundit: alio enim modo in denſo, quàm in raro; & aliter in medio perſpicuo diaphano, & peruio; quàm in obſcuro, turbido, & ſpiſſo, reſpondet. Ita planè & diuina lux, pro ſua liberaliſſima, & gratuita charitate, his quidem clarius, illis verò obſcurius ſeſe impertit,

& com-

Intelligen-ria.

& communicat: & intelligentiæ quidem limpidius quam rationi, & vtrique clarius, quam ſenſui. Adhuc & intelligentia vocatur ſupremum, ſiue tertium cælum, ad quod Paulus raptus fuiſſe dicitur: ratio verò cælum ſecundùm; vis autem cognitiua ſenſualis, cælum infimſi: raptus enim Pauli fuit in ſuperiori animæ rationalis parte, quæ ſpiritus, mens, ſiue intelligentia nominatur. Primum ergo cælum eſt imaginatio ſupra ſenſus exteriores: ſecũdùm verò ratio ſupra imaginationem: tertium autem intelligentia ſupra rationem. Dicitur præterea intelligentia mens propterea, quod ſicut mens in anima rationali eſt velut oculus, & caput eiuſdem, ita intelligentia inter vires cognitiuas eminet & capitis, atqui oculi fungitur officio: ipſa quippè omnia perſpicit, & à longè intuetur, angelis, & Deo immediate ſubiecta, præſertim, ſi donum fuerit cælitùs emiſſum. Plato in Timæo videtur dicere, intelligentiã in homine à motoribus orbium proficiſci: *Sementem ego*, inquit, *tradam*, id eſt intelligentiã: *cætera vos exequi par eſt.* Et quidem hoc rationi videtur conſentaneum, inquiunt Platonici: quandoquidẽ omne vltimũ in ordine cauſatorum, à prima non egreditur cauſa niſi cauſis mediis operantibus. Sed ſi ita res ſe haberet; tunc cognitio hominis legibus pareret aſtrorum, quod certè philoſopho Ptolomęo, denique ſacris non probatur Theologis, propterea, quòd ſapiens dominetur aſtris. virtutes præterea, quæ in vltimis rebus apparent; propriùs, atque efficacius à prima omnium cauſa proficiſcuntur. à mediis verò, ſicut à cauſis organicis, & inſtrumentalibus: ex prima ſiquidem cauſa effluit bonitatis, & intelligentię, & rationis abundantia in angelos, & in homines. Verumtamen intelligentiæ, & cognitionis principium medium & finis propriè, & verè à Deo exeunt. & diriguntur. nam quemadmodnm, inquiunt Theophraſtus, & Dionnyſius, ſolis lumen in àèrem dilapſum, effluit in nubem & nube lucida rorante, terræ illabitur, terreniſque rebus ſuæ impartit lucis vigorem; atque virtutem ita planè à ſole illo inuiſibili, in angelos, & in homines omnis effluit intellectualitas atq; intelligentia omniſque modus ritè intelligendi. Voluit ergo Plato, par eſſe, vt cælicolæ illi iuſſis obtemperarent primi agentis: vtque ſementis cognitarum rerum à primo agricola Deo ſuſcipientes, alijs ſpiritibus, atq; hominibus imparture, ſtudioſe curarent. Etenim in ſactis illis intelligentiis, practicarum ordo inuenitur formarũ, per ipſas in generabilium materiam deſcendens, ſuntque formæ in omnibus eædem; in inferioribus magis determinatæ tamen. Sicut forma ſolis eadem in ſole, in àère, in nube & in corpore determinato; lumẽ nihilominus, quo magis à ſolis rota defecerit, & ad ima ſe coarctauerit; eò magis determinati recipit naturam coloris: ſic ergo noſtra intelligentia, & noſtra omnia bona à prima intelligentia emanant, miniſtrantibus angelis. Ego inquit, miſſus ſum, angelus ad Danielem ait, vt docerẽ te: Et ad Moyſen. Ecce ego mitto angelum meũ, qui præcedat te: obſerua ergo eum, & audi, vt cuſtodias, quæ tibi dicuntur ab illo. hanc ob cauſam dictum eſt à ſapientibus, animam humanam inſtrumẽtũ eſſe intelligentiæ & illuminationum ſupernarum receptiuam: vnde & Plato putauit ex quolibet orbe, animam ſecum aliquid aſportaſſe. & in lib. de Republica dicit ſine Deo, nihil nos poſſe intelligere, adhibita metaphora viſus: *Conſidera*, inquit, *viſus ipſius, & eius quod viſui ſubiacet, vim, tali aliquo indigere: nam præſente oculis viſu, niſi adſit & genus tertium propria ad hoc naturæ aptum; neque viſus videbit quicquam neque videri colores poterunt: medium autem hoc, lumen eſt.* Profectò, viſibilis ipſius vis, & videntis potentia, iugo quodam aliarũ omniũ coniugationum maximè honorando, iunctæ ſunt; non exigua quadã ſpecie, quippe lumini nõ contemnendo. Solis certe lumen efficit, vt viſus noſter quam optime cernat, & oculus obiecta cernantur, ſol viſus non eſt, neque oculus, cui ineſt viſus; cauſa verò ipſius eſt. Ita Deus, noſtra intelligentia non eſt, neque ratio, cui ineſt intelligntia: cauſa verò noſtræ intelligentiæ, & rationis eſt efficiens, finalis, atque exemplaris. Quare, ſicut ſol generat oculum corporis, & generando vim videndi largitur, & genito actum videndi continuè præſtat, ſic Deus optimus, maximus, & intellectum creat creandoque intelligendi vim præbet; & creato intelligentiam, ſiue actum intelligendi continuè præſtat. Animam ergo à lucerna ad lunam, & à luna ad ſolem attolli neceſſe eſt, inquit, Plato 7. *de repub.* hoc eſt, à formis naturalibus ad mathematicas, & ab his, ad diuinas denique eleuari; non tam docendo, quam purgando, & conuertendo. nam ſicut ſol, qui eſt viſibilium lumen, monſtrat oculis viſibilia, ita ipsũ bonum quod intelligibilium lumen eſt, intelligenda intellectui patefacit. Sed videmus per ſpeculum in ænigmate, & à longe, quæ vera ſunt & bona, ſalutamus. Quemadmodum etiam Plato elegantiſſimè docet in principio eiuſdem ſeptimi de republica: *Naturam noſtram* inquit, *quo ad eruditionem, & ruditatem attinet; tali quadam imagine contemplare. Finge animo ſubterraneum ſpecus, inſtar domicilii, cuius ingreſſus longiſſimus verſus lumen in antrum totum pateat, in eo homines nutritos à pueritia, qui deambulantes conſpiciant; ita nos in hac vita, quaſi in antro ignorantia conſtitui, vmbras veritatis intelligimus. Magnum opus propoſui, inquit, molior quidem diſſerere, partem illam verè exiſtentis, & intelligibilis generis, quam per demonſtationis ſcientiam ſpeculamur.* Hæc Plato, ex quibus licet colligere, nobis opus eſſe animo purgato, & ad Deum conuerſo; vt noſtra intelligentia ſuo vti poſſit officio, atque ſuas execere vires, ad aſpectum intelligibilis luminis. Quid ergo ſit noſtra intelligentia, tum ſecundum Mercurium, tum etiam ſecundum Platonem, dixi.

Intelligentia cælum tertiũ.

Raptus Pauli.

Intelligentia hominis ſecũdum Platonem

Sapiens dominatur aſtris

Theophraſtus Dionyſ.

Quomodo ab angelis ſit. noſtra intelligẽtia.

Daniel.6.

In Exodo.

6.de Repub.

is & viſus ilitudo.

eſt ſol intelle

Intelligentia.

Specus platonis.

CAP. II.

Intelligentia noſtra quid ſit ſecundum Plotinum.

DE hominis intelligentia, ſiue intellectione, præclarè, atque ſubtiliter philoſophatus eſt Plotinus, aſſerens intelligentiam eſſe actum eſſentiæ viuæ, dependentis à bono omnemque intelligentiam tum ex aliquo, alicuius exiſtere. *enn.6.li.7.c.40.* Et profecto, quæ cum illo ex quo eſt, cohæret, ſubiectum quidem habet illud cuius eſt intellectio, a[illegible] ipſa eſt velut inhærens aliquid & actus illius eiuſdemque potentiam implens; nihil interea generans: illius ergo eſt intelligentia, cuius eſt duntaxat tanquam perfectio quædam proinde, cui non conuenit hæc perfectio aliunde, quippe quia ſua ipſius eſſentia eſt perfectum; perfecto intelligentia non eſt quid diuerſum à ſua eſſentia. Is verò eſt Deus benedictus, cuius intelligere eſt ſuũ eſſe; nobis ergo & angelis, conuenit intelligentia, qui eſt actus eſſentiæ viuæ dependentis à bono. Ad quod certe, ſeptem gradibus aſcẽdimus: animi quidem purgatione: diuinorũ operum ſingulatim cognitione comparata: ordinis, quo inferiora ad ſuperiora gradatim reducuntur, contemplatione: comparatione quadam proportionali ex huiuſmodi ordine, ad diuinum ordinem ſeſe conferente: negatione, qua cuncta, quæ concipiuntur, negantur à primo principio: ſupplici ad Deum oratione: denique transformatione in bonum quod eſt ſupra intellectũ: hac ſcala intelligentia noſtra aſcendit ad ſummum bonum. Reuera, exiſtimandũ eſt, intellectum geminam vim habere: alteram quidem ad intelligendum interna: alteram verò ad ſuperiora ſuſpicienda quodam intuitu, quo priùs videbat ſolũ, videndoq; accipit intellectum, vnumque exiſtit. Sed prima quidem ſanę mentis eſt viſio: hæc autẽ ipſa mens eſt amẽs. Quando enim inſanit nectare penitus ebria, tunc amore corripitur, ſeipſam in affectionem ſuauitatemque beatam ſaturitate diffundens. intellectus autem ipſe ſemper exercet actum, quo & intelligit propriè, & rurſus propriè non intelligit, ſed alia quadam Deum inſpicit ratione itaq; intelligentia apud Plotinũ ea dicitur; quæ pendet ex alio ſiue ex ideis ingenitis, vt dicit Plato; ſiue ex memoria præteritorum, ſecundum Mercurium, ſiue ex fide, & reuelatione, ſecundũ ſcripturas, & ſacros Doctores Apud philoſophum noſtra intelligentia, ſiue intelligere manat ex ſenſuum phantaſmatibus, ſeu ex præteritorum tenacitate, vt dixit Mercurius. Dicit autem duplicem eſſe intelligendi modum: alterum ſcilicet, quo intelligens, vt eſt in actu, ipſa cognoſcit intelligibilia; atque ita Deum cuncta intelligere. alterum verò, quo intelligens, vt eſt in potentia, intelligibilia ſimilitudinis, & receptionis modo percipit; ſicque intellectum poſſibilem res materiales cognoſcere. Verumtamen hæc intellectio eſt duplex, ſimplex ſcilicet, & com-

Quid ſit intelligentia.

Scala aſcendendi ad bonum.

Lib.7.cap. 35.

Ebrietas mentis.

3.de ani.

& compoſita: & ſimplex quidem eſt indiuiſibilium, circa
Intelligentia. quæ non eſt falſitas; in quibus enim falſitas, & veritas eſt,
compoſitio quædam iam eſt intellectionum, veluti vnum
entium: atque vt Empedocles dixit Multorũ certe capita,
Intellectio ſimplex. admirabile dictum, Ceruice abſque fuere exorta in lumi
nis aura. Illa tamen dulcis poteſt hoc concordia tangit: ſic
3. de ani. 21. & ſeparata, componi ſolent, vt in commenſurabile, & di-
Empedocles. ameter. In ſimplici ergo intelligentia, ſiue intellectione,
nullus cadit error: ideoque à Plotino infallibilis intelle-
Plotinus. ctio vocatur: à philoſopho auté verus intellectus. In com-
poſitione autem in diuiſione, inuenitur veritas, vel falſitas:
Ammonius. nam, teſte Ammonio in perihermenias, falſum, & verum
ſunt in rebus; quemadmndum ſanitas in humoribus, &
effectus in cauſa agente: in intellectu autem, ſicut ſanitas
Auerroes. in animali, & accidens in ſubiecto: in enuntiatione verò,
veluti ſanitas in vrina. & ſignatum in ſigno. Auerroes in
commento illius loci, tria tribuit intellectui: ſimplicium
apprehenſionem: compoſitionem: & diuiſionem: deniq;
Philoponus. iudicium ex rerum habitudine acceptum. Sed Philoponus
Veritas & falſitas in quibus inueniuntur. non temere arguit: *Quomodo*, inquit, *in intellectione indiuiſibi-
lium non inuenitur falſitas, ſi in libro perihermenias dicitur, circa
indiuiſibilium intellectionem verum & falſum conſiſtere? &* 6. met:
dicat, circa intellectionem indiuiſibilium, intellectũ eſſe
verum tantum, & nunquam verum. Soluit ipſemet dubiũ,
conſentientibus ſibi Simplicio, & Themiſtio. Verum ibi
Simpli. intelligi ſubſtantialiter, ſicuti homo verus dicitur, hoc eſt,
Them. non depictus: atque ita in indiuiſibilium intellectione, eſt
veritas; quia non ſophiſtica, metaphorica, aut ſimilitudi-
naria. Alio modo accipitur verum, vt diſtinguitur contra
falſum; & ita in ea non eſt veritas, neque falſitas; ſed verũ
eſt, propoſitio vera: falſũ autem eſt propoſitio falſa; Verũ
operęprętium erit non ignorare, ſi hęc noſtra intelligentia,
ſiue intellectio intelligibilia habeat æterna, an nouiter ac-
Plato. quiſita, propterea, quòd non vna extat omnium ſententia.
Scire eſt reminiſci. Plato in Memnone, (vt omnibus propemodum philoſo-
phiæ ſtudioſis conſtare puto) omnia intellecta, velut ſemi-
Ariſt. 2. na quædam à natura nobis inſita eſſe arbitratur, ac noſtrũ
ſcire eſſe reminiſci. Cui ſuffragari videtur philoſophus: 3.
Simpli. *de anima. Multa*, inquit, *ſecundum viſum operantur animalia: alia
quidem quia non habent intellectum, vt beſtia: alia verò ex velamento
intellectus.* Quaſi diceret, inquit Simplicius, hominum in-
Rationes. tellectum ſcibilium plenum eſſe Velatum tamen, aut paſ-
ſione, inquit Ariſtot. aut ægritudine, aut ſomno. Intelle-
ctus ergo noſter, apud philoſophũ, intellecta habet inſita;
ſed ea non percipit, ob velamen corporis. Sane, ex primis
& communibus propoſitionibus, intellectus procedit ad
concluſionem inferendam, ni aliqua ei defuerit propoſitio
quæ nõ niſi ex primis haberi poteſt: & quia non eſt in infi-
nitum ire; oportet tandem fateri, nullam ei deeſſe. habet
ergo omnes naturaliter: atque ita incidit in eádem Plato-
nis ſententiam. Amplius, Deus ad extra, teſte philoſopho,
operatur neceſſario, & ſecundùm vltimum ſuæ potentiæ:
igitur animos hominum omnibus compleuit ſcibilibus;
ipſe quippe efficax cauſa eſt in agendo, illi verò in recipi-
endo. Ad hæc accidit ſanctarum authoritas ſcripturarum,
Them. quæ conſtantiſſime docet, quæ à Deo condita ſunt, eſſe
valde bona valde autem bonum id dici conſueuit, cui ni-
Simpli. hil deeſt, quod ad ſuæ attinet perfectionem naturæ. The-
miſtius in paraphraſi 3. de anima, Platonem, Ariſtotelem,
Theophraſtum conciliari ſtudet. Simplicius præterea di-
cit, Ariſtotelem non pugnare contra Platonem, ſed contra
Xenocratem, perperam Platonem interpretantem. *Verum*
Soluuntur rationes. communis prope eſt modernorum conſenſus: Ariſtotelé
à Plantone in ſuam opinionem defeciſſe; ideoque & præ-
poſitæ rationes ſoluere conantur: & ad primã quidem di-
cunt, Ariſtot: loqui, de ignorantia intellectui ſpeculatiuo
oppoſita; eò quod plus temporis anima rationalis impen-
dit in ignorantia ſpeculatiuorum, quam in eorundem ſci-
Lumen intellectus. entia. *Ad aliam* dicunt, primas propoſitiones nobis inſitas
eſſe naturaliter; eaſque à nobis cognoſci lumine intelle-
ctus agentis; qui nobis ineſt à natura, authore Themiſtio:
Verum quia huiuſmodi lumen, eſt nobis coæuum
propterea ſicut neſcimus ipſum intellectum agentem; ita
plane ignoramus, illarum propoſitionum ortum, & prin-
cipium. Contrario modo ſe habent intellecta ſpeculatiua
quæ quoniam nobiſcum non ſunt congenita, [illegible]
lorum acceſſum & profectum atque defectũ [illegible]
deinde quia non ſolo lumine innoteſcunt; ſed alijs [illegible]
mediarum propoſitionum adminiculis, quæ ſunt pro[illegible]
tiònes particulares. hac de cauſa, quæ in vniuerſali [illegible]
noſcimus, in particulari ignoramus. *Ad aliam:* Qu[illegible]
Deus, ſecundùm philoſophum, agat ad extra ſecun[illegible]
vltimum ſuæ potentiæ; non producit tamen intelle[illegible]
ſpeculatiuum, abſque mediis cauſis, qui ſunt termini: [illegible] *[illegible]*
ita ſtudent ſoluere prius poſita argumenta. Profecto, non *[illegible]*
videtur neceſſarium fore, vt ſi cognitio per alicuius ſimili- *[illegible]*
tudinis modum fiat; eam fieri debere per fomam cogniti, *Platonis opi-*
eo planè modo, quo eſt in cognito, ita in cognoſcente ex- *nio examina-*
iſtentis. Conſiderauit quippe ille, quod quemadmodum *tur.*
forma rei intellectæ, vniuerſaliter, immaterialiter, atque
immobiliter eſt in intellectu, ſicut ex ipſa intellectus ope- *Ideæ ſubſiſi-*
ratione conſtat ſatis; propterea, quod vniuerſaliter, & per *tes.*
cuiuſdam neceſſitatis modum intelligit: Modus enim acti-
onis: ſequitur modum formæ agentis; ita oportere, res in-
tellectas in ſeipſis ſubſiſtere, immaterialiter ſcilicet atque
immobiliter. Sed id quidem minimè eſt neceſſariũ: quem-
admodum ex ſenſibilium formis percipere poſſumus, quæ
non vno, eodemque modo inſunt rebus extra animam
exiſtentibus, & ſenſibus, formas ſenſibilium, abſque
materia ſicut coloré auri, ſine auro, ſuſcipientibus. Quare
intellectus non indiget pro intellectione materialium, &
mobilium ſpecierum corporum ſibi comparanda; formis
à materia, & motu ſeparatis, quarum participatione, ſin-
gularium acquirat cognitionem quandoquidem huiuſ-
modi immaterialiter, atque immobiliter ab eo percipi-
antur: receptum enim eſt in recipiente, per modum reci-
pientis. Poſſunt ergo ab intellectu humano corpora intel-
ligi, abſque illarum idearum adminiculis. *Sed* fortaſſis ar- *Obiectio.*
guendo *dices*: quod quemadmodum ſe habet ſenſus ad in- 1.
telligibile, ita intellectus ad ſenſible. ſed anima per ſenſũ
nequit intelligibilia percipere; igitur per intellectum, non
poteſt ſenſibilia cognoſcere. intellectus ſiquidem neceſſa-
riorum eſt, & earum rerum, quæ eodem modo ſemper ſe
habent, cuiuſmodi non ſunt corpora, vt ſatis patet ad ſen-
ſum: igitur pro corporum cogntione habenda, neceſſaria
eſt idearum participatio. *Ad hac* accidunt auguſtini ſentétię 2.
quarum vna dicit, corpora. nec aliquid corporeum intel- *Auguſt. 2. ſo-*
lectu compræhendi poſſe altera verò ait viſionem intel- *liloqui. & 12.*
lectualem eorum, eſſe quæ ſunt per eſſentiam ſuam in ani- *ſuper gen.*
ma. huiuſmodi autem non ſunt corpora: ergo quod prius.
Verum ſi ita res ſe haberet, tunc nulla eſſet de corporibus
ſcientia: & ſic periret ſcientia naturalis, quæ eſt de corpore
mobili, quod à veritate diſcrepat plurimum. *Ad primam* au-
tem obectionem reſpondet Auguſtinus. 22 *de ciuit. Dei. Non* *Soluuntur*
eſt dicendum, inquit, *quod ſicut ſola corpora à ſenſu cognoſcuntur* *obiecti.*
ita ſola ſpiritualia ab intellectu: alioquin Deus, & angeli corporalia 1.
nequaquam cognoſcere poſſent, quod eſt falſum. Quod verò ſenſus
ſpiritualia non percipiat, in cauſa eſt, quia inferior virtus
non ſeſe extendit ad ea, quæ ſuperiori virtuti competunt:
ſuperior verò propter ſuæ magnitudinis eminentiam, no-
biliori, atque excellentiori modo operatur, quæ ſunt vir-
tutis inferioris. *Ad confir.* dico nihil prohibere, de rebus
mobilibus immobilem haberi ſcientiam: rerum enim
mutabilium, ſunt immobiles habitudines. *Ad aliam*, dico 1.
Auguſtini ſententias intelligendas eſſe de modo, non auté
de rebus, quæ intelliguntur: intellectus ſiquidem cor-
pora cognoſcit, non quidem per corpora, neque per ſi-
militudines materiales, & corporeas, ſed per ſpe-
cies immateriales, & intelligibiles, quæ
per ſui eſſentiam in anima eſſe poſ-
ſunt. Quid ergo ſit noſtra
intelligentia, ſic
dixi.

CAP. III.

Intellectus intelligit ſeipſum.

Intelle-ctꝰ intel-ligit ſei-pſum.

Auguſt. de Trin. li. 9. c.3. & ſeq.

QVoniam quidem viſum eſt, quid ſit noſtra intelligentia, ſiue actus intelligendi; deinceps quærenda nobis ſunt, quæ ipſo actu intelligendi percipiantur: & inprimis, ſi intellectus, ſiue mens humana ſeipſam percipiat, & intelligat. Ad quod præclarè, & ſubtiliter reſpondet Diuus Auguſtinus: *Mens noſtra*, inquit, *amare ſe ipſam non poteſt, niſi etiam ſe nouerit*: nam quomodo amat, quod neſcit? vnde autem mens aliquam mentem nouit, *ſi ſe non nouit*? neque enim vt oculus corporis videt alios oculos, & ſe non videt; ita *mens nouit* alias mentes, & ignorat ſemetipſam: ſiquidem quemadmodum ipſa mens corporearum rerum notitias, per ſenſus corporis colligit; ſic incorporearum rerum *per ſemet ipſam*: ergo & ſemet ipſam per ſe ipſā nouit: nam ſi non ſe nouit, non ſe *amat*; hæc Auguſtinus.

An per ſuā eſſentiam.

Verùm, nonnullis videtur, mentem ſe ipſam quidem cognoſcere, non tamen per ſuam eſſentiam, ſed per aliorum ſimilitudines.

1\. *3. de ani.* Intellectus, inquit philoſ. 3. de an. intelligit ſe ipſum ſicut & alia, ſed alia non per eorum eſſentiam, ſed per eorum ſimilitudines intelligit: intellectus ergo non intelligit ſe per ſuam eſſentiam.

2\. *9. met. te. 10.* Reuera, vnumquodque cognoſcitur, authore philoſopho 9. met. text. 20. quatenus eſt in actu: viſus enim percipit colores in actu, non album & nigrum in potentia: ſimiliter & intellectus res, quas intellecturus eſt, in actu intelligit. Hinc eſt, quòd Deus, qui eſt purus actus, per ſuam eſſentiam intelligit omnia: angelus autem per eorum ſimilitudines; eò quòd non ſit actus purus & completus: intellectus verò humanus, quia in intelligibilium rerum genere, eſt quodammodo inſtar materiæ primæ in genere rerum ſenſibilium; propterea virtutem habet intelligendi, non autem vt intelligatur, niſi ſecundùm id, quod eſt in actu: fit autem in actu per intellectionem materialium, atque ſenſibiliū.

Quomodo ſe ipſum intelligit.

hinc eſt, quòd vt ſeipſum queat intelligere: ſpecierum à ſenſibilibus abſtractarum cognitione opus habet. Non ergo per ſuam eſſentiam, ſed per ſuum actum ſeſe intelligit intellectus humanus.

Duplex cognoſcendi modus.

Fit autem huiuſmodi cognitio actu interdū particulari, veluti, ſi quispiā percipiat ſe habere animam intellectiuam, quia cognoſcit ſe intelligere, & huic cognitioni ſufficit mentis præſentia, quæ eſt principium actus cognoſcendi, ex quo mens ſeipſam percipit: interdū v. in vniuerſali, quatenus ſcili. humanæ mētis naturā, ex actu intellectus conſideramus, huiuſmodi cognitio, licet fiat virtute intellectus agentis, qui eſt lumen noſtræ naturæ, impreſſum à ſummo noſtro parente Deo; potiſſimùm tamen manat à prima luce diuina, quæ illuminat lucernam noſtri intellectus: intuemur ſiquidem inuiolabilem veritatem, ex qua perfectè quantùm poſſumus definimus, non qualis ſit vniuſcuiusq; hominis mens; ſed qualis eſſe ſempiternis rationibus debeat, inquit Auguſtinus.

Auguſt. 9. de Tri. 10.

Non ergo quaſi ſe abſentem ſe quærat mens cernere; ſed præſentem diſcernat ſuam naturam ab aliis rebus mundi huius. Paulò ante cùm loqueremur de intellectu in habitu, & in actu, nonnulla diximus de cognitione, qua ſe ipſum intellectus intelligit, *capite* 40. ac polliciti ſumus, cùm de hoc negotio eſſet ex profeſſo agendum, nos latiùs atque clariùs locuturos.

3. de ani. text. 8.

Cæterùm, quo ad hanc rem ſpectat, philoſopus apertè oſtendit modum, quo ſeſe anima intelligit: *Cum* inquit, *intellectus ſingula factus fuerit, perinde, atque is qui dicitur actu ſciens, quod quidem tunc accidit, cum ipſum per ſeipſum operari poteſt: eſt quidem & tunc quodammodo potentia: ſed non perinde vt erat anteaquam didiciſſet, vel inueniſſet, atque tunc ſeipſum etiam intelligere poteſt.*

Ariſt. opi.

Ex quibus philoſophi verbis, duo potiſſimùm ſunt annotanda: quorum alterum eſt, intellectum ſeipſum cognoſcere non poſſe, niſi adeptionis apicem priùs attigerit: alterum verò non per ſuam ipſius eſſentiam, ſed per rerum ſpecies, à ſenſibilibus acquiſitas, ſeipſum intelligere, alioquin, non opus ei eſſet ſingula fieri, quò ſeipſum poſſet intelligere: etenim cùm eſſet in pura potentia intelligibilium, non poterat ſui ſpeciem producere: effectus v. in actu per ſpeciem rei materialis, ſuiq; ſpecie acquiſita, potens eſt ſeipſum intelligere.

In his quæ ſunt ſine materia, i. idē intellectus, & quod intelligitur.

Vnde t. 15. Ipſe, inquit, intellectus eſt intelligibilis, ſicut intelligibilia: in his enim quæ ſunt ſine materia, idē eſt intellectus, & quod intelligitur: ſcientia enim ſpeculatiua & ſcibile, eſt idem. Quare, ſi intellectus poſſibilis eſt ſcibilis, ſicut alia intelligibilia; haud dubium, quin per aliquam ſpeciem intelligibilem ſe intelligat.

Intelle-ctꝰ intel-ligit ſei-pſum.

Intellectus, ait, in actu, & id quod intelligitur, ſunt vnum; ſicut ſenſibile in actu & ſenſus: ipſa enim ſcientia ſpeculatiua, & ſcibile in actu, ſunt idem. Quare ſpecies rei intellectæ in actu, eſt ſpecies ipſius intellectus, atque ita per ipſam ſeipſum intelligere poteſt: & ex ipſo intelligere, percipit ſe eſſe naturæ intellectiuæ. Quod verò ſeipſum intelligat per ſpeciem intelligibilem, & non per ſuā ipſius eſſentiam, in cauſa eſt, vt dixi; quia eſt potentia tantùm in ordine intelligibilium: nihil autem intelligitur, niſi quatenus eſt in actu. Itaque omnis ſubſtantia ſimpliciter, ſine materia, ſua ſe intelligit ſubſtantia, ſed intellectus potentiæ, corpori coniunctus, non eſt ſubſtantia ſine materia, ſaltem intelligibili: igitur aliorum, & non ſua ſe intelligit eſſentia; alioquin ſcientia eſſet ſcitum in eo, quod planè puræ, ab omni materia, ſubſtantiæ competere dicimus.

Syllog. Ariſt.

Auerro.

Si intellectus, ait Auerroes, eſſet intellectus per ſe; contigeret, vt ſcientia ſpeculatiua, & ſcitum eſſent idem, quod eſt impoſſibile. Intelligit ergo ſe, per quidditates abſtractas ab intelligente agente, ab his, quorum ſunt quidditates.

opinio. Tho. Sim. & Phil.

Porrò, græci interpretes, quorum in hoc genere interpretandi, non eſt paruì facienda authoritas, duplicia intelligibilia poſuere: & quæ ſuapte natura intelligibilia ſunt, nempe Deus, & intelligentiæ, & res materiales, & ſenſibiles, quæ noſtra intellectione fiunt intelligibilia, non autem intellectus: noſter autem intellectus, quamuis ſit vltimus in ſphæra primorum intelligibilium, eſt tamen ſuapte natura intelligibilis. Proinde, ſicut in ſubſtantiis abſtractis, vt dicunt philoſophi, idem eſt intelligens, & id quod intelligitur: ita certè res ſe habet in noſtro intellectu poſſibili: ſcientia enim, id eſt, intellectus ſpeculatiuus, & ſcibile, idem ſunt, immaterialia enim ſunt, intellectus & intelligibilia, ſed intellectus noſter eſt immaterialis, ſine materia videlicet: ipſe ergo eſt intellectus, & intelligibilis, verumtamen ſi ita res ſe haberet, tunc intellectio noſtra eſſet noſtra ſubſtantia, quod ſoli Deo competit, medium ſiquidem proximum eſt extremis, quàm ipſa extrema ad inuicem, ſed intellectio medium eſt, inter intellectum & intelligibilia, ſi ergo intellectus & intelligibile ſunt vnum: intellectio igitur erit magis vnum cum intellectu, quàm ipſum intelligibile, atque ita intellectio noſtra eſſet noſtra ſubſtantia, quod eſt falſum: intellectionem enim nouam nequaquam recipere poſſet: etenim nihil eſt per ſe alicuius rei receptiuum, quod eſt eiuſdem ſpeciei cum illa.

Contra græcos.

Quod intellectio non ſit noſtra ſubſtantia.

Sed omnis intellectio propria, qua intellectus poſſibilis propria intelligitur ſubſtantia, eſt eadem ſecundùm ſpeciem, ſicut & ipſe eſt vnus ſecundùm ſpeciem: igitur ſi eſſet ſua intellectio, non reciperet nouam ſpeciem, quia recipiens debet eſſe denudatum eſſentialiter à ſpecie recepti. Sed hæc ſunt abſurda, & à veritate aliena: intellectus ergo non intelligit ſe per ſuam eſſentiam.

Modus ſe intelligēdi.

Itaque intellectus poſsibilis per ſpeciem receptam, aliquod intelligibile recipit: deinde ſpeciem receptam obſeruando conſiderat: poſtmodum ſubſtantiam illius ſpeciei receptiuā: poſtremo ſubſtantiam, tum illi potentiæ, tum ſpeciei receptæ ſubiectam, & ſic tandem intelligit ſeipſum. Principiū autem huius intellectionis effectiuum, eſt prima veritas, & intellectus agens: eadem v. ſpecies, qua & ſeipſum intelligit, & ſenſibilium, atq; materialium quidditates. Per accidens ergo ſe intelligit, nempè per ſpecies à materialibus abſtractas, virtute intellectus agentis, quæ non ſunt ſubſtantialiter idem cum ſubſtantia intellectus paſsibilis. Accidit ei, inquit Auerr. quòd ſcilicet in eius eſſentia reciperentur.

Cō. 3. c5. 8.

Poſſunt tamen aliquo modo dici eius ſubſtantia, quia ipſum diſponunt, & præparant ad actum intelligendi, & ita intelligens, & id quod intelligitur dicuntur vnū, intelligendi quidem, non eſſendi ratione. Prædicta autem ſimplici, & intuitiua intellectione intellectus ſeipſum intelligere poteſt, nec non & enunciatiua aliqua ſe ipſo affirmatiuè, ſiue negatiuè enunciando, quòd ſit ſubſtantia incorporea, immaterialis, & multa quæ ſunt generis eiuſdem. *Sed* poſſet quispiam *contra* prædicta ita arguere: omnis potentia, quæ poteſt aliquid intelligere aliqua ratione, profectò perfectiori modo poteſt & intel-

Cōtraria opinio.

Intellectꝰ intelligit ſeipſum.

ligere, quod eandem habet rationem, ſed intellectus potentiæ poteſt intelligere formas materiales, quatenus eſſe habent abſtractum: multò ergo melius poteſt ſe intelligere, cuius eſt per ſe abſtractum. Hæc eſt ratio Themiſtii & Auerr. *Poteſt dici*, quòd ſi intellectus ſeipſum conſiderat, quatenus eſt ſeparatus à materia, atque abſtractus; tunc ſe intelligit per ſuam eſſentiam: ſi verò, vt eſt corpori coniunctus: per materialium ſpecies. Cùm verò intelligit ſe per ſuam eſſentiam; tunc eſt à potentia liber, quippe qui non eſt materialium ſubiectum ſpecierum, ſed hæc cognitionis conditio competit intellectui ſeparato, de quo paulò pòſt loquemur. Quomodo ergo ad mentem philoſophi, anima intellectiua intelligat ſeipſam, non per ſuam eſſentiam, ſed per aliorum ſimilitudines, dixi: reliquum eſt, enodare Platonicorum ſententias, vide in 3. vbi clariùs hæc declarantur.

3. de an. c. 51. com. 36

Solutio.

CAPVT IV.

Platonis, & Plotini ſententia de cognitione ſui ipſius.

Platonis opinio. *Noſce teipſum.*

PLATO, in primo Alcibiadis ſublimiori quodam modo, atq; diuiniori noſtri intellectus cognitionem oſtendit, idque non ſine optimo & accommodatiſſimo exemplo: de qua quidem cognitione, circa finem quinti libri Pymandri locuti ſumus. Noſce teipſum, inquit: quod quidem tunc rectè fiet à nobis, quando oculus mentis illud conſpicit, ex cuius contuitu, ſeipſum cognoſcit. Nam quemadmodum facies hominis in oculo intuentis in oppoſiti viſu relucet, velut in ſpeculo, quam ſummam vocamus pupillam, ſimulachrum inſpicientis exiſtens; ita planè anima intellectiua, puriori ſua parte conſpecta, ſeipſam intelliget: neque enim viſus ſe videntis in ſpeculo, ſeipſum clarè, atque diſtinctè videre poterit, ſpeculo ſordido exiſtente: neque ſi in quoduis aliud corporis membrum conſpexerit, præterquàm in id, cuius hoc eſt ſimile, haud quaquam ſeipſum percipiet. Intueatur ergo anima intellectiua, ſeipſam cognoſcere volens, eam præcipuè ſui partem, in qua reſidet virtus animæ, ſapientia, & intelligentia, qua in anima nihil eſt diuiniùs: quæ quidem potior eſt, & nobiliſſima, ſi purgata fuerit, & munda, Deumq; cognoſcet: quia *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*. Quòd ſi Deum nouerit, ſeipſum etiam percipiet, propterea in lib. de republica dicit, eum, qui Deum neſcit, ſe perpetuò ignorare: nullamque ex aliis nobis vtilitatem fore: etiam ſi maxima ſint, illa, quæ ſcimus, ſi huiuſmodi cognitione caremꝰ. Quam ob cauſam, qui Dei, & ſui cognitionem non habet, cœci ab eodem Academicorum principe iure appellantur: inſcii, & ignari pictores, qui primum pingendi exemplar perdiderunt: nauium gubernatores, vino, & ebrietate tumentes, nauium gubernacula inſciis, & imperitis tradentes. Itaque boni pictoris inſtar, tabulam noſtræ mentis tergamus; vt inde labe, & ærugine excuſſis, imago regia reſplendeat, ex cuius pulchritudine, & pictoris diuinitatẽ, & ipſius imaginis dignitatem percipiemus. Quare, ſecundùm hanc Platonis Philoſophiam, anima intellectiua potiùs per ſuam ipſius naturam, quàm per materialium ſimilitudines, ſeipſam intelligit. Præclarè, atque ſubtiliter de hac re philoſophatus eſt Plotinus: *Quid nam*, inquit, *in cauſa eſt, vt animæ quæ diuinæ ſortis ſunt, Deiq; omninò, tamen Dei patris obliuiſcantur, ignorantes & ſeipſas, & illum, principium igitur mali eſt, animis audacia, generatio prima diuerſitas, & quia volunt ſui iuris eſſe. Poſtquam igitur libertate hac, ſiue licentia delectari cœperunt, fretæ plurimum ſuo quodam ex ſe ipſis mouendi munere, & iter contrarium ineuntes factæq; iam remotiſſimæ, iam ſeipſas illinc exortas eſſe prorſus ignorant. Ex hac autem ignorantia ſtupidæ, & admirabundæ effectæ, ſeipſis neglectis, caducis, & mortalibus fortunæque ludibriis honorem impendunt. Quamobrem extrema diuinitatis inſcitia, ex honore rebus citò perituris impenſo, ſuique ipſius contemptu, animæ videtur accidere.* Verùm tamen abiicere opinionem, vt ipſemet fatetur; haud admodum facilè eſt, quippe cùm multa hinc ſecutura videãtur abſurda: *abſurdiſſimum procul dubio videtur, vt qui aliorum cognitionem habet, ſeipſum ignoret. Quum vero ſeipſum noſce dicimus, intellectum in duo non diuidimus, quorum alterum cognoſcat tantum, alterum vero cognoſcatur: alioquin non aliquid idem ſeipſum, ſed aliud cognoſceret aliud, ipſum ergo cognoſcens vna eſt cum cognito, ſeſeque complectitur. Et verò, [illegible] nimam ſunt, cognoſcit, imaginatio autem, ſenſa[illegible] vero ſeipſam inueſtigare ſtudet: intellectus deniq; ſei[illegible] quod ſit ipſe, & qualis ipſe, & qui nam ſit, & id quide[illegible] tura videlicet in ſe conuerſa: videns enim entia ſeſe vide[illegible] dens eſt in actu, ipſeq; eſt actus: vnde ſit, vt intellectus, [illegible] tia ſint idem: & totum, non partem ſe diſcernat. Itaq; c[illegible] mens nunquam ſit: merito neceſſarium eſt, ſui notitiam [illegible] præſertim cũ in ſeipſa permaneat, neq; aliud ipſius opus atq; [illegible] ſit, quã vt ſolũ intellectus ſit: non n. intellectus hic in actione [illegible] tur, quo quidem ex munere, externa proſpiciens, diſtrahitq; à ſeipſo, per illa cognitionem habeat propriam externis rebus [illegible]: nam omni prorſus impedimento ceſſante, conuerſio ad ſeipſum, ſui ipſius cognitionem oſtendit.* Hæc Plotinus. Ex quibus facile eſt colligere, intellectum per ſuam eſſentiam, ſui ipſius notitiã habere, modo fuerit ab his, quæ eum inficiunt, ſordibus, atque maculis, liber, & immunis. Quilibet ergo pro ſuo arbitratu, abundet in ſenſu ſuo, ſalua ſemper Catholicæ fidei integritate: prima enim opinio, naturæ humanæ in præſenti vita degenti, plurimùm conuenit: ſecunda verò eidem purgatiſſimæ, qualem futuram dicimus, poſt huius miſeræ vitæ curricula. Deinceps dicendum eſt, intellectũ ſuum proprium actum percipere: intelligit enim ſe intelligere, vnumquodque autem intelligitur, atq; cognoſcitur, quatenus eſt in actu, ſed intelligere eſt actus, cuius gratia intellectus dicitur eſſe in actu: percipitur ergo ab intellectu. Profectò, operatio, ſiue intelligere, quæ eſt vltima intellectus perfectio, non eſt ei conferenda actioni, quæ in alterum tendit, nempè ædificationi, quæ eſt rei ædificatæ perfectio; ſed ei potius, quæ manet in operante, quæq; eſt actus, & perfectio operantis, vt in prima philoſophia clariſſimè docetur à magno Ariſtot. Intellectus ſiquidem humanus, non eſt ſuum intelligere: nec ſui intelligere, eſt primum obiectum ſua ipſius eſſentia; ſed aliquid extrinſecum, natura rei materialis ſcilicet. Quare, quod primùm ab eo percipitur, eſt huiuſmodi obiectum: deinde ipſe actus, quo obiectum cognoſcitur: poſtremò per actum, intellectus; cuius perfectio eſt ipſum intelligere, itaque, vt aliquid à noſtro intellectu intelligatur; neceſſe eſt, vt intelligibile, ſit præſens obiectiuè; propterea, quòd primò perfectibilis ſit à quidditate ſenſibili, & non ab animæ ſubſtantia, in cauſa autem eſt, quia noſtrum intelligere, nõ eſt primum noſtrum obiectum, ſicut eſt in Deo, in quo idem eſt intelligere ſe intelligere, & intelligere ſuam eſſentiam: quia ſua eſſentia, eſt ſuum intelligere: neq; aliquid primi obiecti, veluti in angelo, qui licet non ſit ſuum intelligere: quippe cum actio ſit propriè actualitas virtutis, ſicuti eſſe, eſt actualitas ſubſtãtiæ, vel eſſentiæ. Quare, fieri non poteſt, vt id, quod non eſt purus actus, ſit ſua actualitas, quæ potentialitati aduerſatur: ſua tamen eſſentia, eſt ſibi obiectum intelligendi. Indè fit, vt quauis aliud ſit in angelo ſecundùm rationem, quod nimirum intelligat ſe intelligere, & ſuam ipſius intelligat eſſentiam, vtrumq; tamen ſimul vno actu intelligit: hoc enim, quod eſt intelligere ſuam eſſentiam, propria quidem eſt ſuæ eſſentiæ perfectio: ſimul autem & vno actu res cum ſua perfectione intelligitur. Cùm igitur, noſtrum obiectum intelligendi ſit extrinſecum, & intelligere non ſit noſtra ſubſtantia; hinc eſt, quòd primò obiectum percipimus, deinde actum, poſtremò intellectum. Cæterùm, quia oratio incidit in modum intellectionis angelicæ; obiter aliquid dicendum putaui, tametſi in ſecundo Pymandri latius de hoc diſputarim. Aiunt nonnulli philoſophorum ſapientiſſimi, quamlibet intelligentiam, & vno quidem intuitu, obiectiuè ſuam apprehendere eſſentiam; & conſecutiuè, atque reſultatiuè cætera, quæ ſub eius eſſentia continentur, ſi enim obiectiuè illa perciperent; quodammodo viloſcerent, quippe quia earum intellectio à re ſe viliori, atq; imperfectiori dependeret. Per eorũ ergo eſſentias, ſiue, vt dicit Aug. & Platon. per ſpecies innatas, inferiora intelligũt, ſuperiore v. intelligentias, per eſſẽtias ſuperiorũ; intellectiones ſcil. ſubſtantia ſuperiori obiectiuè apprehenſa. Et hæc quidẽ intellectio, authore Auerroe, dicitur intuitiua: propterea ſuperior intelligentia, tum ſibi, tum inferiori eſt obiectiua intellectio: ſibi quidem per eſſentiam & entitatem; inferioribus verò per coniunctionem intentionalẽ

atque

Pars animæ nobiliſſima.

6. de Repub.

Per ſuam eſſentiam.

Plotini opinio ennead. 5. l. pri. cap. 1.

Vnde naſcitur ignorantia ſui.

3. l. c. 1. ennead. 5.

Cap. 6.

Cognitio per ſuam eſſentiam.

Intellectus cognoſcit ſuum proprium actum.

9. met.

Angeli intelligere non eſt ſua ſubſtantia.

Angeli quomodo ſe intelligant.

Intellectio intuitiua.

Intellectus intelligit ſe ipſum. atq; obiectiuam. In cauſa autem eſt, quia cauſatum ſe ſuper deficit ab eius cauſa: qua ratione fit, vt inferiores perficiantur à ſuperioribus, atq; illuminentur. Deus verò cùm ſit omnibus modis perfectus, ab aliquo perfici non poteſt; ſed eſt ſuaipſius eſſentia diues, qua intelligit omnia: *Deus intelligit omnia.* quia eſt omnium entium plenitudo, & ſeipſo eſt omnia, & ipſe ſuper omnia. Deus ſeipſum nouit, & ſuum eſſe, eſt eſſe omnium; quia omnia bona ab ipſo: igitur ſcit omnia. 12. *met.* 15 Auerr. *Scientia Dei, inquit, non eſt vniuerſalis, neq; particularis, ſed eſt ſcientia entis tantum*: non enim ſcit hominem, vt homo: atque ita, non eſt eius ſcientia particularis: neq; ſcit hominem, vt animal, & ſic non eſt vniuerſalis. Se autem tantùm ſcit, vt dicunt Peripathetici, & nihil extra ſe; quoniam ipſe ſcit alia, pro vt ſunt ipſe; & ipſum, pro vt eſt omnia: atque ita ſcire, ſiue intelligere Dei eſt ſimpliciſſimum. Quã *Plato 6. de republ.* ob cauſam Plato dicit, Deum eſſe ſupra intellectum, & intelligibilia: quippe qui, vt omnium idea, & intellectui largitur virtutem intelligendi, & intelligibilibus, vt queãt intelligi: Deus enim eſt ſumma vnitas, ſumma veritas, ſumma bonitas, à quo eſt vnum, bonum, & verum: proinde quidquid eſt præter Deum, eſt multiplex, & compoſitum, *Parmenides Zoroaſtres.* deficiens à perfectione primi, ſicut lucidum à perfectione lucis: & album à perfectione albedinis, propterea eruditè dixit Parmenides, omnia eſſe vnum ens, infinitum, & immobile: Et Zoroaſtres, *Omnia, inquit, ſunt ex vno igne genita*: *Intelligit actum volũtatis.* omnia ergo condita deficiunt à prima intelligendi puritate. Ex his ergo liquet intellectum humanum, & ſeipſum intelligere, & ſuum actum intelligendi, & actum quoque volendi: cùm enim actus voluntatis ſit quædam intelligibilis inclinatio, quæ formam conſequitur intellectam, ſicuti appetitus naturalis, formam naturalem; cuiuslibet enim rei inclinatio in ipſa reſidens re, illius modum habet naturæ: hinc eſt, quod inclinatio naturalis, naturaliter eſt in re naturali: & appetitus ſenſibilis in ſentiente, & intelligibilis; qui eſt actus voluntatis in intelligente, ſicut in ſuo 3. *de an.* principio, & proprio ſubiecto. *Voluntas*, inquit philoſ. *eſt* 10. *Trini.* *in ratione*. Et Auguſtin. *Intelligo me velle.* Quod verò intelligibiliter eſt in aliquo, ab eo vtique intelligitur: proinde actus voluntatis intelligitur ab intellectu: tum quia percipit ſe velle tum quia huius actus cognoſcit naturam, deinde naturam eius principii, quod eſt habitus, vel potentia. Itaque intelligens reſpectu volitionis, munere fungitur cauſæ efficientis: vitales enim operationes, à ſuppoſito viuente, cuius ſunt, effectiuè procedunt. Habet quoque munus cauſæ finalis: obiectum ſiquidem voluntatis, eſt bonũ cognitum; obiectum enim eſt finis voluntatis: neq; per accides hæc inſũt intelligenti; cũ bonũ cognitũ, vt cognitũ, *Intelligit etiam ſuos habitus.* & finis ſit, & obiectum voluntatis: cognoſcit ergo intellectus actum voluntatis. Intelligit etiam ſuos habitus, qui quidem medium tenent inter potentiam & purum actum: cùm verò deficiant à pura ratione intelligendi; propterea neceſſe eſt, vt per actum intelligantur. Percipit autem aliquis ſe habere habitum, in proprio illius actu producendo, ſiue ex actu cognito, notitiam habitus inquirendo. Et prima quidem cognitio habitus, fit per illius præſentiã; quia actum producit præſens, atque aſſiſtens habitus: ſecunda verò per magnæ inquiſitionis ſtudium. Quomodo ergo intellectus cognoſcat ſeipſum, ſuos actus, atque habitus, ſatis me dixiſſe puto.

CAP. V.

Argumenta contraria.

QVoniam in hoc negotio, de ſuiipſius cognitione, non vna eſt omnium ſententia; propterea vtile erit, hanc controuerſiam excutere, ſi quomodo aliquis nobis veri-
1. tatis radius eluceat. Arguat ergo ſic aliquis *contra* primam aliquorum opinionem, atque congrua, & accommodata ſimilitudine vtatur: quemadmodum ſe habet ſenſus ad ſentire; ita planè intellectus ad intelligere, ſed ſenſus non ſentit ſeipſum, neque ſuam ſenſationem cognoſcit; Non enim viſus, inquit philoſoph. *de ſomno & vigilia* 12. ſentit ſeipſum, quando videt: neque ergo intellectus intelligit ſeipſum. Profectò non intelligit ſe intuitiuè; quia eſt pura potentia in genere intelligibilium: neque abſtractiuè; quia non eſt ſubſtantia rei materialis, ex qua *Intellectus intelligit ſe ipſum.* phantaſmata abſtrahi poſſint; ſed intelligit ſe per aliorum ſimilitudines, quod non eſt ſe, ſed aliud intelligere. Amplius, quod non ſentitur, non intelligitur: intelligere enim abſque phantaſia fieri non poteſt: quia neceſſe eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari, ſed intellectus poſſibilis, non eſt ſenſibilis; vt dicitur 3. de anima: non ergo eſt intel- 2.
ligibilis, neque ſeipſum poteſt intelligere, Amplius, ſi in- 3. *de an.* 5.
tellectus intelligit ſeipſum, aut per ſuam eſſentiam, aut 6. & 17.
per ſuum actum: non quidem per ſuam eſſentiam; quia 3.
non eſt purus actus, ſed actus mixtus: neque per ſuum actum; alioquin ſuus actus eſſet qualitas abſoluta ab ipſo
diſtincta, ſed actus intelligendi, authore philoſo. in 3. de a- 4.
nima, eſt idem realiter cum intellectu, atque obiecto: ergo quod prius. Iterùm, ſi actus intelligendi ab ipſo produceretur intellectu; tunc cauſa materialis, & efficiens, in idem numero coinciderent: & oppoſitæ relationes, actiui videlicet & paſſiui, eadem in re numero fundarentur, ipſe quippe intellectus, & ipſius actus principium eſſet produ- *Abſurda multa.* ctiuum, & eiuſdem receptiuum. Adde, quòd eiuſdem ad ſeipſum eſſet relatio realis: intellectus enim referretur ad ſeipſum, actiui, atque paſſiui relatione. Principium præterea: eius eſſet pars, quod per ſe producitur, quia productum illud componeretur ex intellectu, & actu intelligendi. Poſtremò, potentia intellectiua, non eſſet principium tranſmutandi alterum, in quantum alterum, ſecundùm ſeipſum: produceretur enim ab obiecto, ex quibus multa ſequerentur abſurda. Propterea conſultiùs eſt dicere, actum intelligendi non eſſe qualitatem abſolutam,
diſtinctam ab ipſo intellectu, atque ita habetur propoſi- 5.
tum. Iterùm, ſi ita res ſe haberet; tunc idem eſſet in actu,
& in potentia, quod philoſoph. non probatur: intelligere 9. *met.*
enim reſpectu intellectus eſt actus intelligentis: & intellectus eſt in potentia reſpectu intellectionis. Adde, quòd ſi intellectus intelligit per ſpeciem alterius: igitur alia, quæ per ſuas ſpecies intelliguntur, ipſa quoque intelligerent,
authoritate philoſophi, & commentatoris 16. Idem eſt 3. *de ani.*
intelligens, & id quod intelligitur: denique intelligibile mouet intellectum, ſicut ſenſibile ſenſum, ſed intellectus poſſibilis, quatenus eſt intelligibilis, non mouet intellectum, quia nihil mouet ſeipſum 7. phy. amplius, ſemper æſtimabitur aliqua ſpecies mouens: igitur non eſt intelligibilis à ſe ipſo. Iterum, quòd anima intellectiua cogno- 6.
ſcat ſeipſam per ſuam eſſentiam, ſic arguo. Angelus intel-
ligit ſe per ſuam eſſentiam, & eſt eiuſdem generis, re- 3. *de ani.*
ſpectu actus intelligendi cum anima: anima ergo intelligit ſeipſam. *Mens*, inquit Auguſtinus 9. de trinit. *nouit ſeipſam per ſeipſam, quia eſt incorporea.* Ad hæc accedit authoritas philoſophi, ſæpius adducta: quòd in his, quæ ſunt ſine materia, idem ſit intellectus, & id quod intelligitur. In mente ergo humana idem eſt intellectus, & id, quod intelligi-
tur: atque ita per ſuam ſe intelligit eſſentiam. Item, quòd 7.
intellectus non cognoſcat proprium actum: omne enim quod cognoſcitur, aliquo actu cognoſcitur, quare ſi proprius actus ab intellectu cognoſcitur: aliquo ergo actu medio ab eo cognoſcitur, & ita erit ire per infinitum, quod rectè philoſophanti non probatur. Adde, quòd ſi ſenſus proprium non percipit actum, ſed à ſenſu communi percipitur, procul dubio actus intelligendi non percipitur à proprio intellectu, ſed ab omnium parente Deo, qui eſt inſpector actuum omnium, & intellectuum, hominumque, Deumque. Adde, quòd id propriè cognoſcitur, quod eſt cognoſcitiuæ obiectum virtutis, cuiuſmodi actus intelligendi dici non poteſt: igitur actus intelli-
gendi ab intellectu poſſibili non cognoſcitur. Item, 8.
quòd pari facilitate, non cognoſcat actum voluntatis, quorum obiecta ſunt diuerſa, non poſſunt ab vna, eademque potentia cognoſci: actus enim cognoſcuntur per obiecta, quippe qui ab obiectis ſpeciem recipiũt, ſed non eſt vnum, atque idem voluntatis, & intellectus obiectum: igitur vnius actus ab altero percipi non poteſt: actus ſiquidem voluntatis intellectiuæ, non eſt præſens intellectiuæ potentiæ, ſed volitiuæ; idcirco à voluntate, & non ab intellectu percipitur. Fauet huic propoſito authoritas *Auguſt.*
Auguſtini dicentis, affectiones animæ, quæ ſunt actus vo- 10. *con.*
luntatis non cognoſci per imaginationes, ſicut corpora: neque

Intellect' intelligit ſeipſum.

neque per præſentiam, ſicut artes: ſed per quaſdam profe-
ctò notiones, ſed notiones ad memoriam potiùs: quàm
ad intellectum attinent: non ergo cognoſcũtur ab intelle-
ctu. Item, quod non cognoſcat habitus, vel quòd ſi co-
9. gnoſcat, per eſſentiam percipiat, hoc modo. Quæ per
ſuam eſſentiam ſunt in anima præſentialiter, ab anima per
eſſentiam cognoſcuntur, ſed huiuſmodi ſunt habitus mul-
tarum rerum, quas anima per earum ſimilitudines acqui-
ſiuit: igitur per eſſentiam ab anima cognoſcuntur. Sane ſi
per habitus & ſpecies intelligibiles alia ab anima cogno-
ſcuntur; quantò magis huiuſmodi habitus, atque ſimilitu-
dines? Hæc pauca dicta ſint ad mentem aliquorum ſapien-
tum. Reliquum eſt, ad has obiectiones reſpondere pro
virili, & animi æquitate.

CAP. VI.

Soluuntur argumenta.

1. AD *primum*, ſimilitudo illa non tenet in omnibus: nam
etſi verum ſit, quòd ſicut ſentire effectus eſt ipſius
ſenſus, ita & intelligere ipſius intellectus; non tamen inde
ſequitur, vt quidquid attribuitur ſenſui, ſiue eius actui, in-
tellectui ſit attribuendum: ſenſus enim eſt virtus materia-
lis & corporea, reflectionis minimè receptiua, intelligere
autem eſt actus incorporeus, qui ſupra ſeipſum reflecti-
tur, atque ita ſeipſum intelligit, ſicut ſupra dictum eſt,
cùm de intellectu in actu ageretur. *Ad confirmation.* di-
co, intellectum ſeipſum intelligere per ſpeciem alterius.
Et cùm infers, hoc eſſe non ſeipſum, ſed aliud cognoſce-
re, verum quidem eſt, quia ſe primò non intelligit; ſed be-
2. ne ſecundario, alterius ſcilicet cognitione præcedente. Ad
ſecundum, verum quidem eſt, quod intelligibile id non
ſit, quod non eſt ſenſibile, ſed primo & non ſecundario,
alterius cognitione præcedente fit intelligibile: propte-
rea non neceſſe eſt, vt phantaſma vniuerſaliter ſit ſpecies,
indiuiduæ rei repræſentatiua; ſed ſufficit, ſi alicuius, alte-
rius rei extiterit, ad quod id quod intelligitur per ſe habi-
tudinem habeat. Itaque intellectus poſſibilis, pro ſui
cognitione habenda, alicuius rei, ſeu quidditatis, vti po-
teſt phantaſmate, ita quòd quidditas phantaſiata, ad
quam ſe habet intellectus inſtar mobilis ad motum, intel-
lectum ad ſuam ſpeciem mouet, per quam intellectus in-
3. telligit ſe ipſum. *Ad tertium* dico, actum intelligendi,
non eſſe idem formaliter cum intellectu noſtro poſſibili,
niſi in ſolo Deo: ſed idem in genere intelligibili, quippe,
qui eſt vitalis perceptio obiecti intelligibilis: eſt ergo
qualitas abſoluta, & non idem omninò cum intellectu.
4. *Ad quartum* dico, cauſam materialem in qua & cauſam ef-
ficientem, in eodem numero coincidere, relationes au-
tem idem fundamentum non habere, ſed actiui relatio-
nem agentem, paſſiui verò poſſibilem eſſe intellectum.
Ad confirmationem reſpond. nihil abſurdi dicere, ſi inter duo
relatio inueniatur realis ſi illa extiterint idem realiter, &
ex natura rei diſtincta formaliter. Et cùm dicis, id quod
producitur, compoſitum eſſe ex intellectu & actu, dico,
in ſubſtantiali productione, produci totum compoſitum:
in accidentali verò, formam ſeu ipſius formalem effectũ.
Ad vltimam confir. dico, intellectui agenti actiuam compe-
tere actionem tranſmutandi, poſſibili autem paſſiuam,
5. atque ita nullum inde abſurdum ſequi. *Ad quintum*, anima
intellectiua ſe ipſam intelligens, reſpectu ſui intelligere,
ſiue intellectionis, eſt ſimul in actu & in potentia: ſed di-
uerſimodè, ſiquidem eſt in potentia receptiua, natura in-
tellectus poſſibilis ratione: in potentia verò actiua, reſpe-
ctu intellectus agentis, de quo paulò poſt diſputabimus.
Ad confir. negatur ſimilitudo: rerum enim materialium
ſpecies, quibus ipſa materialia intelliguntur, in huiuſmo-
di minime inſunt ſubiectiue & inhærenter, ſed in poten-
tia actiua: quia nimirum ad ſuas ſpecies intellectum mo-
uent, propterea per eas nequeunt intelligere. At, quoniam
huiuſmodi ſpecies in intellectu ſunt ſecundùm actũ, perfe-
ctionem namq; ei præſtant, qua intelligere poſsit, idcirco
intellectus per ſimiles ſpecies, & alia multa, & ſeipſum in-
telligere poteſt, & hæc quidem fuit Ariſtotelis atque A-
3. *de an.* 16 uerrois intentio, quod ſcilicet in habentibus materiam,
quodlibet intelligibilium ſit in potentia, modo vtique
prædicto, ad ſpeciem intelligibilem: ideoque carere intel-
lectu, ſiue virtute intelligendi, atque eſſe intelli[illegible]
non intelligens: non enim habet ſpeciem intelli[illegible]
formam ſibi inhærentem, ſicut habet intellectus [illegible]
lis. Ad vltimam, intellectus non per ſui, ſed per alterius ſpe-
ciem, ſeſe mouet ad intelligendum. Ad ſextum ſimilitudo 6.
illa non eſt admittenda, propterea, quod in genere intelli-
gibilium angeli eſſentia ſe habeat vt actus, ideoq; fungitur
vice rei intellectæ & intelligentis: vel ſe habet vt intelle-
ctus, & vt intellectum; proinde ſuam eſſentiam per ſeipſũ
apprehendit, cuiuſmodi conditio intellectui nequit hu-
mano competere: nam intellectus poſſibilis, in genere in-
telligibilium, eſt in pura potentia: agens verò eſt actus eo-
rum, quæ è phantaſmatibus abſtrahuntur intelligibilium.
Ad Auguſt. mens ſe ipſam nouit: quia per ſuum actum, qui
tamen alterius ſpecie mouetur & non ſui. *Ad Autho. philoſ.*
dico, in omni intellectu veritatem habere: etenim quem-
admodum ſenſus in actu eſt ſenſibile, propter ſenſibilis ſi-
militudinem, quæ eſt forma ſenſus in actu; ita planè intel-
lectus in actu, eſt intellectum ſiue intelligibile, propter rei
intellectæ, quæ eſt forma intellectus in actus, ſimilitudi-
nem: vnde fit, vt intellectus humanus, qui rei ſpecie intel-
lectæ in actu conſtituitur, per eandem, ſicut per
ſuam formam ſeſe intelligat, & cognoſcat. Perin- *Quæ ſunt*
de ergo eſt dicere, in his quæ ſunt ſine materia, idem eſſe *ſine mate-*
intellectum & quod intelligitur; ac dicere in his quæ ſunt *ria idem*
intellecta in actu idem eſſe intellectum & quod intelligi- *eſt intelli-*
tur: ideo enim eſt intellectum in actu, quia eſt ſine mate- *gens & in-*
ria: ſed hoc habet diſcriminis, quia vnaquæq; intelligenti- *tellectum.*
arum, eſt intellecta & intelligens, in ſubſtantiis v. quæ non
ſunt ſine materia, non eſt ſimile, propterea dicit Cõmen-
tator, illam philoſophi ſententiam, ſubſtantiis abſtractis
propriè competere, quarum vnaquæq; eſt intellecta & in-
telligens. *Ad ſeptimum*, quoniam intelligere humanum, na- 7.
turæ intellectæ, non eſt actus atq; perfectio; vt rei materi-
alis natura, & ipſum intelligere, vnico actu intelligi poſ-
ſint, ſicut vnico actu res cum ſua perfectione intelligitur,
propterea alius eſt actus, quo intellectus intelligit lapidẽ,
& alius quo intelligit ſe lapidem intelligere: neq; inde ſe-
quitur aliquod abſurdum, hoc modo intellectum eſſe in *Quare ſé-*
potentia infinitum. *Ad confir.* ſimilitudo reſpuitur: ſenſus n. *ſus non*
eſt virtus organica, ideoq; non eſt apta ad ſui actus cogni- *percipit a-*
tionem habendam: intellectus autem, quia eſt à corpore *ctum ſuũ.*
abſtractus, poteſt ſuum actum cognoſcere: ſenſus præter-
ea proprius, ſentit ſecundùm immutationem materialis
organi à ſenſibili exteriori, fieri autem non poteſt, vt vnũ
immutet ſe ipſum, niſi ab alio mutetur, præſertim ſi fuerit
materiale: quam ob cauſam actus, ſenſus proprii, à ſenſu
communi percipitur: cùm verò intellectus noſter paſſibi-
lis, non intelligat per materialem organi mutationem;
ideo ſimilitudo non conuenit. *Ad aliam confirmationem*
dici poteſt. obiectum intellectus eſſe quoddam ens com-
mune, ens ſcilicet, & verum, ſub quo etiam comprehendi-
tur ipſe actus intelligendi. Ex quo patet, ſuum actum ab
intellectu percipi poſſe; non tamẽ primo, quia nec in præ-
ſenti vita quodlibet ens, eſt primum noſtri intellectus ob-
iectum, ſed ens & verum in rebus naturalibus conſidera-
tum, ex quorum cognitione, in aliorum notitiam tendi-
mus. *Sed dices*, omne quod intelligitur, agit intellectum: in- *Obiectio.*
telligere enim eſt quoddã pati ab intelligibili, aut aliquid
huiuſmodi alterum, ſcilicet conſequens paſsionem, ſed in-
tellectio non agit aliquid intellectum, quia agens non agit 3. *de a.* 39.
in ſuum ſubiectum, nec forma in ſuam materiam, in qua
exiſtit: non ergo intellectus cognoſcit ſuam intellectioné:
alioquin ſimul intelligeret diuerſa, quod non placet phi-
loſ. 4. *met.* 10. Qui vnum non intelligit inquit, nihil intelli- *Solutio.*
git, conſequentia probatur, cum intellectio lapidis ſit in-
tellectu, aliud vtiq; ab ipſo lapide, & intellectus intelligat
vtrumq;: ſimul ergo intelligit diuerſa. Ad hæc dico, intel-
lectum vnica intellectione poſſe diuerſa intelligere, intel-
lectioné v. agere in intellectum, ſicut cauſatum in ſuã cau- 8.
ſam. *Ad octauum*, maior nõ omnibus modis probanda eſt:
verum n. & falſum, ſola ratione differunt. Verum ſiquidé
eſt quoddam bonum, ſimiliter & bonum eſt quoddam
verũ: propterea, quæ ſunt voluntatis, cadũt ſub intellectu:
& quæ viciſsim ſunt intellectus, cadere poſſunt ſub volun-
tate, non ergo obiectorum huiuſmodi diuerſitas, vt aiunt,

Deus ineffabilis. poteſt voluntati eſſe impedimento,quo minus poſſit act i volũtatis percipere. *Ad confir.* Aug. dicit animæ affect⁹ per quadã notiones eſſe in memoria,propterea, quòd in intellectu eſſe nequeant,per ſolam ſimilitudinem,ſicut corpora:neq; per præſentiam,ſicut artes in ſubiecto: ſed ſufficit,vt ſint ſicut principata in ſuis principiis,in quibus principatorum habetur cognitio.
9. *Ad 9.* cùm quidditas rei materialis,vt multis placet,ſit noſtri intellectus obiectũ,hinc eſt,quod habitus ad modum obiecti,noſtro intellectui nõ valeant adeſſe,ſed potius ad eorum modum, quibus noſter intellectus exit in actum intelligendi. *Ad confir.* valet illa ratio,in rebus quæ ſunt vnius ordinis,nempè in vno genere cauſæ,cuiuſmodi non ſunt iſta:habitus enim nõ pertinent ad obiectorũ ordinẽ.Itaq; anima intellectiua cognoſcit ſuas potentias per ſuos actus,quia potẽtiæ cognoſcuntur per actus,vt paulò antè dictum eſt,in titulo de potentiis animæ:quoniam enim mouet corpus,& ſenſus largitur,propterea principium motus, & ſenſus appellatur. *Cognoſcit habitus.* Ex potentiarum verò cognitione, eſſentiæ eiuſdẽ notitiã acquirimus:habitus autem cognoſcimus per actus, habitum fabrilem ex actu fabricantis:habitus morales, per opera virtutum:animæ affectus per virtutẽ intellectus. *Virtus reflexiua.* Intellectus ſe ipſum cognoſcit,vt dictum eſt: quia eſt virtus immaterialis ſupra ſe ipſum reflexiua:per ſpeciem enim & ſimilitudinem à phantaſmatibus abſtractam, per quã factus eſt in actu,ſe ipſum reflexè contemplatur:propterea, quòd illud reflecti ſupra ſe,aliud ſit nihil, quàm ſe ipſum cognoſcere. *Directa intellectio.* Et reuera,directa intellectio, eo tempore intellectui tribuitur,quando rei materialis quidditatem intelligit, quæ eiuſdem obiectum ab omnibus propè nuncupatur; vnde fit,vt non niſi ſenſibile,& phantaſiabile,ab intellectu directè & primariè intelligi poſſit: *Indirecta.* reflexe verò & ſecundariò,hoc eſt,ad alterius cognitionem, ſeipſum, ſuoſque actus,habitus,atq; potentias. In quo quidem maximè diſtat à ſenſu,qui huiuſmodi reflexionis munere caret,quippe cùm ſit virtus organica,& materialis,ſupra ſeipſum reflecti non poteſt: excepto duntaxat communi, qui ſeſe ſupra aliorum ſenſuum actus reflectit,atq; conuertit. *Diuini intellectus reflexio.* Perfectiſſima autem reflexione ſupra ſe reflectitur intellectus diuinus; quia monas gignit monadem,& in ſe ſuum reflectit amorem. Voluntas quoque ſupra ſeipſã reflectitur:cùm n. nomino voluntatem, nomino & volentem aliquid,& voluntatem volentem ſe velle. Quocirca ex iam dictis ſatis perſpicuum eſſe poteſt, quomodo intellectus ſeipſum cognoſcat, denique quomodo eadem ſpecie,& ſeipſum percipiat,& intelligibile, quia nimirum idem eſt actus intelligibilis,& intellectus,ſpecies intelligibilis ſcilicet:differenter tamen:nam ſpecies eſt actus intelligibilis,nempè obiectum illius à quo eſt, quia per intellectum abſtrahitur agentem: & ad obiectum relatiuè dicitur,vtpotè eius ſimulachrum, & imago. Intellectus verò poſſibilis actus,nominatur: veluti illius in quo eſt,in intellectu,videlicet,qui eſt locus ſpecierum, de quibus paulò pòſt diſputare intendo. Quomodo ergo cognoſcat intellectus ſeipſum, ſuum actum, potentias, & habitus dixi.

CAP. VII.

Quomodo intellectus intelligat Deum, & angelos.

QVamuis in quinque libris Pymandri,& in hoc Aſclepii primo,de Dei cognitione diſputauerim, tamen aliquid in hoc capitulo de eadem re ſcribere curaui, vt ſic *Notitia Dei.* ſæpè diuinam illam Dei notitiam reuoluẽtes,tardæ,ac labili noſtræ imprimeretur memoriæ. Hæc enim Dei notitia,eſt omnis boni parens:religionis mater: iuſtitiæ cuſtos:virtutum nutrix : fomentum pietatis. Quamobrem,de ea ſæpius verba facere lubet,& expedit. Dicamus ergo quomodo intellectus humanus Deum intelligat, videat,atque cognoſcat. *...æ viæ ...nitio... diuinæ.* Duæ inter cæteras viæ ponuntur à ſacris authoribus,quibus nobis iter aperitur,panditurque aditus ad notitiam Dei habendam, quarum altera vocatur affirmationis via,ſeu poſitionis per eminentiam: nempè quod ſit perfectior,atq; nobilior omni perfectione,atque nobilitate creaturarum, imò quòd eminentiſſimè contineat,quidquid perfectionis virtutis,& nobilitatis in creaturis omnibus haberi poſſit. *Deus ineffabilis.* In creaturis eſt bonum, & melius,quæ ab optimo Deo emanant, & dependunt. Sic ſapientia,potentia,vita,virtus,ſtatus,motus,ſenſus,& quæ ſunt huiuſmodi multa in creatura,à prima ſapientia, potentia,vita,virtute ſunt producta omnia. Quã ob cauſam magnum,& paruum:idem,& alterum:ſimile,& diſſimile:ſtans, & mobile à Dionyſio Areopagita non temerè Deo ſunt attributa. *Dionyſ. c. 9. de diui. no. Magnus.* Magnus quidem Deus appellatur, quia ſua propria magnitudine, magnis omnibus ſuimet conſortium largitur:& extrinſecus ſuper omnem magnitudinem funditur,omnem continens locum,tranſcendens numerum,tranſiliens infinitatem. Magnus,inquam, donorum profuſione,ſine ſui diminutione:magnitudo hæc, & infinita eſt,& quantitate caret,& numero. *Paruus.* Idem & paruus,ſiue tenuis,quod omnia penetret,maria,terras, ætherem,cælumque profundum: penetrabilior omni gladio ancipiti,pertingens vſq; ad diuiſionem animæ & ſpiritus: diſcretor cogitationum,& intentionum cordis. *Idem.* Dicitur idem ſemper,quia ſua ſubſtantia eſt æterna; inuertibilis, in ſeipſa manens,eodemq; modo ſemper ſe habens, fortis, conſtans,immixtus,ſimpliciſſimus,nullius egens, qui augeri,minuique nõ poteſt. *Alter.* Vocatur & alter:quia eſt omnia in omnibus pro omnium ſalute,in ſeipſo, & in ſua identitate manens. *Latitudo.* Eius latitudo,eſt ampliſſima ipſius ad cuncta progreſſio: *Longitudo* longitudo verò,virtus peruagans omnia: *Profundũ.* profundum,abdita illius & incomprehenſibilis virtus: ſublimitas autem,eius diuinitas. *Similis.* Nominatur ſimilis, quia eius virtute fit,vt quæ producta ſunt, ad ipſum conuertantur, & aliquo modo illius ſimilitudinem,ſiue veſtigium præ ſe ferre geſtiant. Nam & mundi creatura eſt quidam liber,in quo ſanctæ Trini. imago inſcripta videtur, & per veſtigii, & per imaginis,& per ſimilitudinis modum: & veſtigii quidem ratio omnibus impreſſa eſt creaturis, imaginis v. rationis participibus, ſimilitudinis autem,deiformibus. *Via diuiſionis.* Appellatur etiam diſſimilis,quippe qui extra ordinẽ creaturarũ omniũ eſt conſtitutus, imò per ſe exiſtit,vt ab omnibus alterum:quia nimirum ipſe eſt omnia,intra omnia, & ſuper omnia,& non eſt aliquid omnium. Et hæc eſt ſecunda via,qua rectè itur ad Dei cognitionem:via vtiq; negationis, quod ſcil. Deus nõ ſit hoc, vel illud: negationes n. licèt minus videantur dicere,plus tamen dicunt, ꝙ quidem intelligentes theologi,diuinitatem partim tanquam nomine carentem,partim ex omni nomine celebrant, vt carentem quidẽ nomine,ſupremam diuinitatẽ,aiunt, increpaſſe Iacob,& Gedeonẽ. Quid nomẽ meum quæris intelligere,& cognoſcere,quod eſt ineffabile, quod exuperat omne nomen,quodcunq; nominatur in hoc ſeculo,vel in futuro? *Gen. 32. Iudic. 13.* Ipſe quippe eſt in omnibus omnia, & in nullo nullus:Ipſe eſt illud Enſoph,id eſt,res quædam ſumma, & incomprehenſibilis in remotiſſimo ſuæ diuinitatis retroceſſu: & in fontani luminis inacceſſibili abyſſo ſe retrahens,& contegens:nuda manens deitas ſine veſte,& abſq; vllo circumſtantiarũ amictu:indiſcrimina timens, & non ens: & omnia quæ rationi noſtræ videntur contradictoria. *Enſoph.* Ipſe eſt producens ens de non ente:nullius egens, vt ſit ipſe non ens,ens:& ens non ens. Illa ſua infinitudo,& deitas ipſa,eſt ſine indumento,vtpotè ſine quouis reſpectu,& ordine ad creaturas. *Amictus lumine ſicut veſtimento*, vt eſſet lumen de lumine:atque ita cũ veſtimenti ſui lumine,mundũ creauit. Quare in 1. contemplatione,nullũ Deo nomen attribui poteſt prædicatione formali:in ſecunda v. bonorũ ab eo procedentium omnium nomina,prædicatione cauſali,ei accõmodamus. Propterea Mercur. dicit in Pyman. Deus nihil eſt omniũ,Deus eſt omnia: Deus nullũ nomen habet omnia nomina. Ita fermè res omnes in Deo ſunt pariter,atq; non ſunt:propterea Parmenides apud Platon. omnia de ipſo vno rerum principio negat pariter, & affirmat. *Parmenides.* O igitur immenſus ſplendor, noſtros obtutus adeò percellens,& captus deuincens,vt verius dici videatur, homines te non videre,quàm videre. *Orpheus.* Quid autẽ dicemus de eius ſtatu, ſiue ſeſſione,niſi quòd in ſeipſo manet, in ſua immobili identitate ſtabiliter fixus,atque fundatus? *Status Dei.* Moueri verò Deum religioſè putandum eſt, non per corruptionem,aut immutationem,aut variationem,ſeu ſucceſſorium,localemue motum, non rectum, non orbicularem,

Intellect' intelligit Deū & angelos.

rem, non ex vtriſq; conſtantem, non intelligibilem, non animalem, non naturalem, ſed ex eo potius, quod omnia bona faciat, & gubernet ſuis prouidentiſſimis ſapientiæ & prouidentiæ legibus: Nam & ipſius motus rectus, eſt eius inflexibilis conſtantia, proceſſúſque actionum nuſquā inclinās: Motus verò obliquus, ſtabilis fœcundusque ſtatus: Orbicularis autem, identitas continens omnia quæ ab ipſo proceſſerunt, & ad ipſum conuerſionem habent: omnia eſt in omnia, & ipſe ſuper omnia: pro captu cuiuſq; tribuens ſui participationem. Itaq; via negationis Deus à noſtro intellectu intelligitur; & tunc in mentis fertur caliginem, nempè cognitionis priuationem, & amoris defectum. Deſerenda autem eſt alia caligo, creatúra ſcilicet, vt ad ſecundam pateat caliginem acceſſus: primo autem deſeritur ſenſitiua operatio, vegetatiua perdurante: deinde intellectiua, quoad cognitionem entis creati: poſtremò mens ipſa, quò ad actum ſecundum: quandoquidem nullum actum circa ſe, aut quodlibet aliud ens, præterquàm circa Deum exercere valeat; tunc anima & ſibi, & creaturæ prorſus moritur; & in ſummo ſilentio Deum ſpeculatur: Et hæc quidem cognitio per caliginem, non ſine diuino lumine fit, agitur, & propagatur: hoc eſt myſterium abſconditum à ſeculis, calculum candidum, & nomen nouum, quod nemo nouit, niſi qui accipit. Quo ad verò ad cognitionem ſpectat, qua noſter intellectus intelligentias, ſiue angelos intelligit; ex tribus potiſſimum angelorum effectibus, nempe ex motu orbium, ex corporalium regimine, atq; ex miniſterio, quod nobis impendunt, facilè eam haberi poſſe, ſapientes affirmant, ſiquidem per ſpeciem intelligibilem à phantaſmatibus hauſtam, quæ ſunt rei ſenſatæ ſimulachra, angelus intelligi non poteſt: non enim eſt corpore magnus, nec qualitate aliqua corporali affectus, vtpote, rubeus, albus, coloratus; & huiuſmodi; vt inde hauriantur phantaſmata, quæ ſpeciem intelligibilem adminiſtrent, pro angeli notitia, cognitioneque paranda. Verùm quia habitudinem habet ad ſenſibilia, & ordinem, propterea ex illorum argumentis, angeli cognitio elicitur: & primo certè ex motu, quo ſuum mouet orbem; Deus ſiquidem mouet orbem mediante intelligentia, ſuo profectò orbi virtute coniuncta. ſubſtantia verò ab eodem diſiuncta. Et reuera, Deus ſic mundum ordinauit, authore Auguſt. *Super Geneſim*, vt ſpiritum præfecerit omni corpori: poteſtas namq; particularis rectiſſimè ab vniuerſali poteſtate regitur & gubernatur: proinde inferiora à ſuperioribus adminiſtrantur. Mouent, inquit, Ariſt. ſicut appetibile: ideoq; 2. *cœli* Auer. dicit, intelligentias primaria intentione mouere propter ſe, vt in optima diſpoſitione conſeruentur: ſecundaria autem propter nos. Themiſtius autem & Alexander dixerunt, ideò ab illis ſua corpora moueri, vt in diuina poſſint ſimilitudine conſeruari. Deus, inquiunt, vniuerſum mouet motu diurno: intelligentiæ verò, & ſi in mouendis ſuis orbibus, non moueant motu diurno, mouent tamen motu circulari: atque ita primo aſſimilantur motori, ſeſeque in optima diſpoſitione conſeruant. Plato in Thimæo cenſuit, intelligentias ſuos orbes mouere, non quidem pro eorum optima diſpoſitione conſeruanda, cum id muneris diuina illis impartiatur virtute, ſed vt diuinis potius obtemperent iuſſis, pareantque mandatis. Itaque ex orbium motibus, & quidem plurimis, & diuerſis, intellectus humanus, ad angelorum pertingit cognitionem. Secundus autem effectus, eſt adminiſtratio temporalium: aiunt enim philoſophi, intelligentias à prima cauſa influentiam recipere virtutis, eamque in inferiores, pro captu vniuſcuiuſque refundere creaturas: Theologi autē volunt adminiſtratorios ſpiritus eſſe, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Plato 4. de legibus: *Cùm intelligeret Saturnus*, inquit, *nullám hominis naturam, res humanas ita gubernare poſſe, vt ſi omnibus arbitratu ſuo dominetur, laſciuiori ſuperbia, iniuſtitiaq; non repleatur, nō homines, ſed diuinioris generis dæmones, ciuitatibus noſtris reges, principesq; præfecit: quod nunc nos in ouium gregibus, aliorumq; armētis facimus: non enim bobus boues, nec capris capras præficimus, ſed nos ipſi genus, melius dominamur,* his ergo clariſsimis effectibus, angelos Dei cognoſcimus. De modo autem præſidēdi, non vna videtur omnium fuiſſe ſententia: nam & Plato, vt quidam dicunt, ſenſibiliū corporū intelligentias, ſeu immateriales ſubſtantias, & rationes eſſe putauit, & ſpecies [illegible] eaſdēq; immediatā in corporalia omnia habere [illegible]tiam. Ariſtot. v. voluit eas corporibus præfectas eſſe [illegible]ſtibus; non autē rebus ſenſibilibus, & particularibus, quæ in hoc inferiori mundo aguntur. Auicenna autem ſphæræ, actiuorum, & paſsiuorū ſpirituale aliquam ſubſtantiam immediatè præeſſe cenſuit, imitatus Platonem, qui ſenſibilium formas, arbitratus eſt, à ſubſtantiis immaterialibus profluere. Et reuera Platonici affirmant, formas, quæ ſunt in materia ex immaterialibus formis cauſari: dicebant n. quaſdā immaterialiū formarū participationes, formas eſſe materiales, putantes formam quaſi aliquid per ſe perfectum eſſe, vtpotè ab aliquo formali procedens principio. Atqui Ariſtot. clariſsimè profitetur, compoſitum propriè fieri, idemq; propriè ſubſiſtere: formam autē non propriè fieri: ſed id tantùm eſſe, quo aliquid eſt, & ſubſiſtit. Sanè eius eſt fieri, cuius eſt eſſe: fieri ſiquidem eſt via ad eſſe: quod autē factum eſt, ſimile eſt facienti; quia agens agit ſibi ſimile. Quamobrem, quod facit res naturales, compoſito ſimile ſit, neceſſe eſt, aut quia eſt compoſitum, ſicuti ignis generat ignem, aut quia virtute totum continet planè compoſitum, cuiuſmodi eſt Deus. Quare omnis informatio materiæ, vel eſt immediatè à Deo, vel ab aliquo agente corporali, non autem immediatè ab intelligētiis cœleſtibus, & formis ſpiritualibus. Porrò, Auicenna in hoc diſsidet à Platonicis, quod omnibus prorſus corporibus inferioribus, vnam tantùmmodo præfecerit immaterialem ſubſtantiam, quam intelligentiam vocauit agentem. Theologi autem diuerſis corporeis rebus diuerſas ſubſtantias ſpirituales præpoſitas eſſe, conſtanter aſſeuerant. Vnaquæque res viſibilis, ait Auguſtinus lib. octoginta trium quæſtionum, in hoc mundo habet angelicam poteſtatem ſibi præpoſitam. Similiter Damaſcenus dicit, ex illis angelicis virtutibus Diabolum exiuiſſe, quæ præerant terreſtri ordini. Gregorius quoque 4. dial. ait hunc mundum viſibilem, per inuiſibilem creaturam diſponi, & gubernari. Origenes ſuper illud *Numer.* 22. Cùm vidiſſet aſina angelum, *opus eſt mundo*, inquit, *angelis, qui præſint ſuper beſtias, & animalium natiuitati, & virgultorum, & plantationum, & cæterarum rerum incrementis: quod quidem intelligendum eſt, ex diuina ordine ſapientiæ fieri, diuerſis rebus, diuerſos rectores præficientis.* Auguſtinus quoque lib. de trinitate tertio, dicit: Omnia corpora per ſpiritum vitæ rationalem gubernari. In ſecundo Pymandri, in quo de angelorum cuſtodia, & præſidentia locuti ſumus, de hac re latius, fuſiusque diſputauimus. Itaque, quonam modo hominis intellectus tum Deum, tum eius ſanctos angelos intelligere poſsit, dixi.

Marginalia: *Motus Dei rectus.* *Obliquus.* *Orbicul.* — *Caligo cognitionis.* — *Quomodo intellectus angelos intelligit.* — *Ex motu orbium.* — *Auguſt.* — 12. *met.* 36 — *Motus orbium.* — *Gubernatio corporalium.* — *Heb.* 1. — *Adminiſtratio angelorum.* — *Plato.* — *Intellect' [illegible]* — *Auicenna* — *Platonici.* — 7. *met.* — *Cuius eſt fieri.* — *Theologi.* — *Auguſt.* — *Damaſc.* — *Gregor.* — *Origenes.* — *Auguſt.*

C A P. VIII.

Intellectus humanus, intelligitne omnia per ſpecies ſibi naturaliter inditas.

Si per formas inſitas intelligat.

EX his quæ dicta ſunt, oritur dubium, num intellectus humanus omnia intelligat, per ſpecies ſibi naturaliter inditas, an per nouiter acquiſitas, ſi enim commune cum angelis habet intelligere, quorum intelligere eſt per formas ſibi naturaliter inditas, propterea, quòd omnis intelligentia ſit plena formarum: anima ergo intellectiua, per formas ſibi à principio ſuæ creationis inſitas, omnia intelligit. Etenim, quemadmodum ſe habet terra in fouendis, propagandisque ſeminibus, ita planè anima intellectiua, in rerum cognitione ſibi paranda atque acquirenda: ineſt enim terræ virtus generalis, cuius virtute ſemen attrahit nutrimentum, & illud in ſe conuertit, fœnū præterea ex ſe producit, tribulos, variaque herbarum genera: animæ quoq; intellectiuæ, indita videtur multiformis idearū, ſeu formularum cognitio, qua potiſſimùm diſponitur, ad diuerſarum cōparādā cognitionē rerum, ex quibus ſcientiarum iactis ſeminibus, capax eſt multiformis cognitionis habendæ. Quomodo autem id in anima fiat; dilucidè Auguſt. diſſerit, *Quod*, inquit, *in lib. de ani quant. ca.* 20. *dixi, omnes artes animam ſecum attuliſſe, noſtrumque ſcire eſſe quoddā reminiſci, nō ſic accipiendum eſt, quaſi anima extra corpus aliquandiu vixerit, & ea quæ interrogata reſpondet, in alia priori vita didiciſſe, ſicut dicit Plato in Memnone, ſed potius id ei accidere, quia connectitur non ſolum intelligibilibus,* lib. 1. retr. c. 8.

vi-

Intellect⁹ formæ inditæ. Auguſt.

verumetiam immutabilibus rebus, ad quas cum ſe mouerit, vel ad ſeipſam, in quantum eas videt, in tantum de his vera reſpondet. Nec ſanè omnes artes eo modo ſecum attulit, ac ſecum habet. Ex ordine ergo, quo facta eſt anima, vim habet omnia intelligendi, non autẽ ex ſcientijs & artibus, quæ ei inerant in alia vita; in lib. de Trinit. 12. c. 15. Plato ille philoſophus nobilis, ait, perſuadere conatus eſt, vixiſſe animas hominum, antequam iſta corpora gererent, & hinc eſſe, ꝙ ea quæ diſcuntur, reminiſcuntur potiùs cognita, quàm cognoſcuntur noua: retulit enim puerum quendam, neſcio quæ de geometria interrogatum, ſic reſpondiſſe, tanquã eſſet illius peritiſſimus diſciplinæ. Verùm, ſi recordatio hæc, res eſſet antea cognita, non vtiq; omnes hoc poſſent, quippe cùm non oẽs in priori vita geometræ extiterint, propterea, quòd tam rari ſint in genere humano, vt vix poſſit aliquis inueniri: potiùs ergo tenendũ eſt, mentis intellectualis ita conditam eſſe naturã: vt rebus intelligibilib. naturali ordine diſponente, conditore ſubiuncta, ſic iſta videat in quadam luce ſui generis incorporea; quemadmodum oculus carnis videt, quæ in hac luce corporea circumadiacent, cuius lucis capax, eique congruens eſt creatus.

Plat. remi-niſcentia.

Rationes Auguſt.

1\. Homo præterea interdum eſt cognoſcens in potentia tantùm, & ſenſu, & intellectu: vnde per ſenſibilium actiones, de potentia deducitur ad actum intelligendi, ad actum verò intelligendi, diſciplinæ & inuentionis ſtudio. Quare fateri neceſſè eſt, animam intellectiuam in potentia eſſe: cùm ad eas ſimilitudines, quæ & ſentiendi, tum ad eas, quæ & intelligendi ſunt principia.

2\.

3\. Amplius, ſi animæ intellectiuæ naturalis omnium indita eſt cognitio: nõ videtur rationi eſſe conſentaneũ, ex corporis commercio, tantum recepiſſe detrimenti, vt omnium quæ nouerat, eã caperet obliuio: nullus enim homo obliuiſcitur ea, quæ naturaliter nouit, veluti omne totum maius eſſe ſua parte, & quæ ſunt generis eiuſdem. Adde, id eſſe maximè abſurdum, vt alicuius rei naturalis operatio, ſui per id ſuſtineat iacturam, quod ſibi ineſt ſecundum naturam. Amplius, deficiente aliquo ſenſu, ſimul eorum deficit ſcientia, quæ illo ſenſu parari poſſunt: nam qui cœcus naſcitur, nullam habet de colorib. ſcientiam: ſed id minimè accideret, ſi animæ intellectiuæ omnium inditæ eſſent intelligibiliũ rationes.

Intelligere noſtrum deficit.

Quare, etſi homo in intelligendo cum angelis conueniat, plurimũ diſſidet tñ ab angelicarum mentium virtutis eminentia: mentes ſiquidem illæ beatiſſimæ, ſpeciebus à principio exornatæ ſunt, ad quas intellectus humanus, eſt in potentia tantũmodo cõditus; habetq; quaſdam regulas, veluti quaſdam impreſſiones, annulo primæ veritatis ſibi impreſſas, atque ſculptas, quibus capax effectus eſt ad omnium ſcientiam cognitionemque habendã.

14. de trin. 15. Regulæ ſcriptæ.

Vbinam ſcriptæ ſunt, ait Auguſt. regulæ illæ, quib. animus humanus iuſtum & iniuſtum agnoſcit, & habendũ eſſe ꝙ ipſe non habet? proculdubio in lib. lucis illius, quæ veritas dicitur, vnde omnis lex iuſta deſcribitur, & in cor hominis qui operatur iuſtitiam, non migrando, ſed tanquã inprimendo transfertur: ſicut imago ex anulo, in ceram tranſit, & annulum non relinquit: qui verò non operatur, & tamẽ videt quid operandum ſit; ipſe eſt, qui ab illa luce auertitur, à qua tamen tangitur: qui autem nec videt, quemadmodũ ſit viuendum, excuſabilius quidem peccat, quia nõ eſt cognitæ legis tranſgreſſor; ſed etiam ipſe ſplendore aliquoties vbiq; pręſentis veritatis attingitur, quando admonitus confitetur. Si hoc modo intellexeris Platonis ideas, facilè euades perplexas multorum quæſt. ſicut circa fin. 1. Pymandri, & in 12. lib. fuſius copioſiuſque diſputauimus: aiunt n. nonnulli, ſenſibilium rerum formas per ſe ſine materia ſubſiſtentes, à Platone poſitas fuiſſe, quarũ participatione, intellectus humanus ſenſibilium acquirit ſcientiam, nam quemadmodum materia corporalis, ideæ lapidis participatione, fit hic lapis: ita planè intellectus ideę lapidis participatione, intelligit lapidem. Addunt etiam, ideæ participationem, per aliquam eiuſdem in participãte ſimilitudinem fieri, veluti exemplar, præ ſe fert participationem, atque ſimilitudinem exemplaris. Hoc ergo modo, ſicut formæ ſenſibiles, quæ ſunt in materia corporali, ab ideis, veluti ab earum ſimulachris; proficiſcuntur: ita & noſtri intellectus ſpecies intelligibiles, ab huiuſmodi, effluunt ideis, veluti earundem impreſſiones, & depictæ imagines, vnde fiebat, vt ſcientiæ & definitiones ad ideas referrent, ſicuti inibi diximus.

Idea Plat.

Intellect⁹ formę inditæ.

Auicẽ. opi.

Verum Auicenna decedens ab hac ſententia, autumat: omnium rerum ſenſibilium intelligibiles ſpecies intellectibus ſeparatis immaterialiter præexiſtere: & à primo quidem intellectu, in ſecundum: & à ſecundo in tertium: & ſic deinceps in oẽs demanaſſe, vſque ad vltimum intellectum ſeparatum, quem ipſe vocat intellectum agentem: ab ipſo autem intellectu agente, in animas humanas, ſpecies intelligibiles effluere, formas verò ſenſibiles in materiam corporalem: Inſuper arbitratur, huiuſmodi ſpecies ſimul interire cum actu intelligendi, ideoque noſtro opus eſſe intellectui iteratis conuerſionibus, vt nouos queat producere actus intelligendi: non enim ſicut Plato dicit, animæ intellectiuæ ſcientiam naturaliter inditam eſſe, eamq; immobiliter permanere.

In quo diſſent. à Plat.

Verùm ſi res ita ſe haberet, quare ergo anima vnita eſt corpori? non vtique propter corpus: quia neque propter materiam eſt forma, neque propter mobile motor: fruſtrà enim corpori vniretur, ſi poſſet intelligere, ſuamque operationem exercere ſine corpore. Si verò dixeris, animam ſẽſuum miniſterium appetere, quorum adminiculis confricata, atque excitata, animaduertat ea, quorum inditas habet intelligibiles ſpecies, ſed tunc ſenſus animam conſopitam magis excitarent, quàm iuuarent ad rerum ſcientiam comparandam; poſſet enim abſque ſenſuum miniſterio, omnium ſenſibilium cognitionem adipiſci, atque ita cœcus ſcientiam haberet de coloribus, quod eſt omninò erroneum.

Species intelligibiles vnde.

Itaque ſpecies intelligibiles, quas noſter participat intellectus, in aliquod principium per ſuam eſſentiam intelligibile, in Deũ ſcilicet, referri neceſſe eſt: à quo formis ſenſibilium, atque materialium mediantibus, intellectui imprimuntur humano, propter conditiones præſentis vitæ, in qua neceſſe eſt intelligentẽ phantaſmata ſpeculari. Intellectus ſanè hominis non eget ſubſtantijs ſeparatis, quibus de potentia ad actum intelligendi deducatur: quandoquidem id ſibi præſtetur ab intellectu agente, qui eſt quædam virtus animæ intellectiuæ, nuſquam extra ipſam cõſiſtens, ſicut paulò poſt dicemus, cum de intellectu agente, nobis erit diſputandum, neque valet illa ratio, ꝙ ſicut ſenſibilia actu exiſtentia extra animã, cauſæ ſunt eorum, quæ ſenſu percipiuntur: ita intelligibilia, cauſæ eorũ, quæ intelliguntur, propterea, quod ſenſibilia illa, actu ſint ſenſibilia, non autem actu intelligibilia, ideoque ſimilitudo reijcitur. Fauet huic præpoſitæ doctrinæ idem Auguſt. in lib. de vera relig. cap. 31. *De omnibus*, inquit, *pulchris, per legem pulchritudinis iudicamus, de ipſa verò lege minimè: vult enim in nobis quaſdam eſſe immutabiles leges, quæ ſupra rationalem animam ſunt: ibique eſſe primam vitam, & primam eſſentiam, vbi eſt prima ſapientia. Quapropter, tantò meliora eſſe iudico, quæ oculis cerno: quantò viciniora pro ſui natura ſunt his, quæ animo intelligo.* Et in 2. de lib. arb. c. 10. Satis eſt, inquit, ꝙ iſtas tanquam regulas, & quædam lumina virtutum, & vera, & incommutabilia ſunt, verumtamen huiuſmodi regulæ, proximæ eſſe nequeunt menſuræ, quibus de alijs immediatè iudicemus; propterea, quòd ſint nimis vniuerſales, atque communes; reſpectu noſtri intellectus, ac rerum omnium, quarum veritatem quærimus, iudiciumq; proferre intendimus. Neceſſariæ ergo ſunt illæ formulæ à materialib. & ſenſibilib⁹ abſtractę, vt per eas ad ſingularia declinantes, ideis ſimulachra conferamus: hoc enim modo metientes, formulis congrua approbamus, incongrua verò reijcimus.

Auguſt. doctrina de formulis intellectus.

Obiect. 10. de trin. c. 5.

Sed *dices* fortaſsis, ſpecies intelligibiles, ex intellectus poſſibilis ſubſtantia effluere, Auguſt. authoritate fretus, ſic in lib. de trinit. philoſophantis. *Illa*, inquit, *corpora ſunt, quæ foris per ſenſus carnis anima adamauit, eorumq; diuturna quadã familiaritate implicata, nec ſecũ poteſt introrſum tãquam in regionem incorporeæ naturæ ipſa corpora inferre, imagines eorũ conuoluit, & rapit, factas in ſemetipſa de ſemetipſa.* igitur ſi illæ imagines ſunt ſic factæ: profectò de intellectus ſubſtantia, & non de phantaſmatib. hauſtis à ſenſibus, depromuntur, vnde & ſubdit, *Dat enim eis formandis quiddam ſubſtantiæ ſuæ.*

Solutio.

Sed hæc obiectio facilè ſoluitur, ſi ſequentia AVGVSTINI verba perpendamus, ex quibus clarè dignoſcitur, non de ſpeciebus intelligibilibus, ſed de ipſis phantaſmatibus fuiſſe locutum.

Intellect⁹ formę inditæ. Illas,inquit,animæ partes,quæ corporum ſimilitudinibus
informantur,cum beſtijs nos habere communes ſentim⁹,
dat autem aliquid ſuæ ſubſtantiæ, quia hauriuntur virtute
intellectus agentis,vnde fiunt ſpecies intelligibiles,quæ in
ipſo intellectu poſſibili recipiuntur:proptèrea dicit,ex ip-
ſa, & in ipſa fieri anima, nempè ex intellectu agente, &
phantaſmate, & in ipſo intellectu poſſibili condi, atque
Socrates in thæteto. recipi. Socrates apud Platonem aptiſſima vtitur meta-
phora, pro huiuſmodi formularum elucidanda, depro-
Obſtetricis filius. mendaque notitia. Ego,inquit,in docendo,obſtetrici per
ſimilis ſum,quippe qui non induco ſcientiam, ſed educo;
ſicut illa conceptos iam fœtus educit in lucem;egent ergo
illæ formulæ phantaſmatum adminiculis, quibus educā-
tur in lucem:ac proinde non ſufficit ſola conuerſio ad pri-
mam intelligentiam,vt dixit Auicenna,neque idearū par-
Orpheus. ticipatio,vt Plato cenſuit, ſicut quidam dicunt. Orpheus
Muſas eſſe dicit Iouis,& memoriæ filias:propterea, quòd
in memoria ſcientiæ deliteſcant,quę nobis tributæ ſunt ab
Plato 7. ep. ad Diouyſ. omnium parente Deo. Et reuera,vt dicit Plato,diuina nō
exprimuntur:niſi ex diuturna conſuetudine ad ipſa,vitæq́;
coniunctione: tunc mens per ſuam formulam ſuæ ideæ
quadrare dicitur,non ſecus, ac cera, quæ ab annulo for-
mata eſt,quæq́; ſuo congruit exemplari:illa enim quadra-
tio,vera & diſtincta eſt hominis intelligentia, qua homo
res veras parere dicitur. *Quando*,inquit Plato in conuiuio,
*animus diuinæ pulchritudinis amator, diuinas attigerit rationes:
tunc non amplius ſimulachra attingit,ſed res veras parit in ſeipſo,
partasq́; nutrit,& fouet.* Ex quo patet, Platonem poſuiſſe ſi-
mulachra,quæ nos phantaſmata vocamus, neceſſaria eſſe
ad formulas nobis inſitas excitandas: in quo planè non
Auguſt. 83. qu. 46. diſſidet ab Auguſtino. Quare illa idearum participatio,
non video quomodo huic Platonis congruere poſſit ſen-
Simulach. neceſſaria. tentiæ:illa enim ſimulachrorum non indiget officio, hic
verò dicit,non niſi per huiuſmodi ſimulachra res veras nos
10. Tri. 14. conſequi poſſe. Conſentit his Auguſt 10. de trinit. 14.
Stant,inquit,*ipſæ intelligibiles, & non ſenſibiles rationes,ad quas
mentis acie peruenire,paucorum eſt, & cum peruenerit, quantum
fieri potuit,non in eis manet ipſe peruentor: ſed velut acie reuerbe-
rata repellitur.* Rationes igitur videmus, licèt pauci in illa
viſione permaneant. Et lib. 9. de trini. c. 6. dicit huiuſmodi
regulas eſſe ſupra mentem noſtram incommutabiles, &
Aug. opin. permanentes. Ex quibus licet colligere Auguſtinum vo-
luiſſe,mentem humanum in lumine diuino, & veritates
intelligere æternas,& ipſas incommutabiles regulas, qui-
bus tangimur, & illuminamur. Quare, quemadmodum
ipſius oculi viſio,ab externo lumine, ſicuti à cauſa fit vni-
uerſali;& à ſcintilla quadam inde accenſa,tanquam à cau-
Princip. ſa particulari; ita planè actus intelligendi ab ampla Dei
mente,& noſtra dependet:à Dei lumine, & noſtra ſcin-
Pſal. 35. tilla nobis conata: *Quoniam apud te eſt fons vitæ*, ait Dauid,
& in lumine tuo videbimus lumen:propterea,quòd ſol ſine ſo-
le non cernitur,neque aër ſine aure auditur, neq; Deus ſi-
ne Deo cognoſcitur. Inſeruit ergo mentibus hominum il-
le noſter agricola,& parens Deus, quædam ſemina, qui-
bus poſſent notiones rerum edere,non ſecus, ac ore per
linguam rerum nomina fingere, adiuuantibus, propter
huius vitæ conditionem, ſimulachris ex ſenſibilibus, atq;
materialibus rebus hauſtis,atque abſtractis. Ipſe qui eſt
Medium. noſtræ cognitionis principium, & medium, eſt & finis:nā
& in ipſa luce æterna rationes diſcernimus, & incōmuta-
biles regulas:denique ipſam duntaxat cognoſcimus rerū
omnium rationem: quia Signatum eſt ſuper nos lumen
vultus tui domine. Quomodo ergo iſtæ diuinæ regulæ
mentibus inditæ ſint humanis,ad mentem Platonis, So-
cratis,& Auguſtini,dixi.

CAP. IX.

Intellectus formæ inditæ ſecundum peripatheticos.

QVid de huiuſmodi formulis peripatheticì dixerint,
ſilentio tegi minimè conuenit,propter rei grauitatē,
& peripatheticæ doctrinæ authoritatem: Porrò philoſo.
3. de an. 14 in 3. *de ani.* ſicut ſupra dictum eſt,noſtrum intellectum ta-
bulæ comparat,in qua nihil eſt deſcriptum: in libro verò
de generatione animalium,de foris venire affirmat. Tunc
alterum eorum euenire neceſſe eſt:aut animam intelle[illegible]
uam de nouo creari,quod enim de foris venit,de po[illegible]
materiæ non producitur:aut ante corpus præfuiſſe, [illegible]
creatio peripatheticis non probatur:præfuit ergo,& qui-
dem rationum & ſcientiarum plena, quas ex corporeis *Sup. 2. 11.*
ſenſibus non hauſerat, ſed ab omnium opifice acceperat:
hæc dixerim ſecundum peripatheticorum fundamenta.
Quomodo autem veritas rei ſe habeat, huius libri deter-
minaui. Obliuiſcitur autem omnium,cum corpori coniū-
gitur, ob nimium materiæ fluxum, rurſumque ſtudio &
exercitatione reminiſcitur,quemadmodum 7. *phyſ.* 20. di- *7. phyſ. 20.*
cere videtur:Sedatis,inquit,paſſionibus & affectibus pra-
uis,ſublatiſque impedimentis, anima incipit ſcire & ſape-
re:huius autem primæ ſcientiæ,nulla eſt generatio:ſcire e-
nim & ſapere intellectum, perinde eſt ac ſibi conſiſtere &
quieſcere:ad quieſcendum autē nulla eſt generatio, pro-
pterea,quòd quæ prius erat in habitu ſcientia, in actū de-
promitur,vbi ſola habitus ad actum denominatio cōſur-
git, quæ relatio quædam eſt, ad quam non eſt motus, 5.
phyſ. Quòd ſi ita res ſe habet, non multum diſſidet à Pla- *Tabula raſa.*
tone Ariſtoteles,ſi anima corpus præceſſerit, neque dicē-
dum eſt,eam in ignorantiæ,& inſcitiæ tenebris tāto tem-
pore vixiſſe. Itaque illa tabulæ ſimilitudo, non ad ſimpli-
citer eſſe intellectus referenda eſt, ſed ad corporariam o-
perationem,huius vel illius reſpectu indiuidui: eſt enim
anima in pura potentia, vt hæc, vt illa intelligat phantaſ-
mata,ac ſimulachra percipiat, propterea ad ſcientiæ pri-
mæ huius hominis,per quietem & conſtantiam intellect⁹,
illa tabellæ ratio referenda eſt, quam Plato reminiſcen-
tiæ nomine appellauit. Præterea Iamblicus in Simpoſio *Iamblicus.*
Platonis profitetur, ideas nihil aliud eſſe, quàm rationes
& rerum ſimilitudines,in anima mundi formatas,quibus *Ideæ in anima mundi.*
rerum teneat notiones, eaſque producere ſciat in vltimo
mundi complemento. Dicitur enim animam mundi duos
ordines habere , & primò quidem ab omnium principe
Deo egredi, ſecundò autem ad eundem reuerti: dum au-
tem reuertitur,plures pertranſit imaginandi gradus. Pri- *Sex gradus amoris.*
mus certè vocatur amoris origo: ſecundus verò amoris
pabulum:amoris incendium tertius: quartus amoris im-
petus: quintus amoris perfectio: vltimus amoris ſtatus.
Primò reuertitur,ſecundò illuſtratur,tertiò inhęret,quar-
tò appropinquat,quintò in ea ſigillantur omnium rerum
formę, vltimò omnes illæ rerum ideæ eſſe habent quietū,
vocaturque mundi ornamentum,atque complementum.
Adde ad hæc,animam humanam conſimiles gradus con-
ſcendere,& in quinto gradu omnium rerum rationes im-
preſſas accipere. Quam ob rem, qui Platonem immitan-
tur, aiunt, animam hominis in ſignifero circulo fuiſſe
creatam,ibique antequam ad corpus deſcenderet, ſublu-
narium idearum adimpleri,exornarique notionibus, at-
que ita in corpus illapſam,eiuſdemque mole oppreſſam,
ac materiæ fluentis diuturna conſuetudine prægrauatam,
quæ prius didicerat, obliuioni tradere: cùm verò poſtea
exteriorum ſenſuum rationibus, & phantaſmatibus ad-
monetur,in mentem reuocaret, veluti ex graui ſomno ex- *Idearū pia interpre.*
citatam,quæ prius obliuioni mandauerat. Verum hæc o-
mnia ſub figmentis dicta ſunt, vt porta intelligendi clau-
deretur prophanis: anima enim mundi, vt ſæpius dictum
eſt,Spiritus Sanctus nominatur,qui à Patre. Filioque pro-
cedit,quique eſt amor in diuinis,& animæ humanæ infu-
ſus, omnium rerum largitur , atque infundit notiones.
Noſter Mercurius, ideas in ſtellarum imaginibus collo- *Mercur. opi.*
cauit: Deus cum ſit perfectiſſimus mundi opifex , in-
quit, hunc elementarium mundum, inſtar cæleſtis con-
didit, cæleſtis verò, inſtar ſpiritualis , & intelligibilis,
atque ita tot in cæleſtibus ideas inueniri , quot in ele-
mentario habentur ſpecies rerum. Vnde fit,vt quod-
libet ſydus ſuo proprio dominetur ideato, videlicet tau-
rus tauris, leo leonib⁹, ſcorpius ſcorpijs,ſerpens ſerpenti-
bus,& quæ ſimiliter ſe habent. Porro, Plat. in Par. clariſſi- *Plat. opin. de ideis.*
mè docet,ideas eſſe ſimilitudines rerū impartibiles, à reb⁹
non diſtantes, nec eiſdem vnitas atque coniunctas: ita ꝙ
ipſarum partes non ſint in varijs hominibus diſtractæ, in-
ſtar partium velaminis,quib. diuerſi conteguntur,ſed [illegible] o-
tius diei præ ſe ferunt ſimulachrum,qui omnib. totus ad-
eſt:ita & huiuſmodi omnib. adſunt indiuiduis,ſine aliqua

ſuarum

Intellectꝰ formæ inditæ. ſuarum partium diſtractione, atq; diſpēdio. Quare quòd Ariſtoteli ſunt ſpecies rerum, Platoni quidem ſunt ideæ, quæ ideo formæ nominantur, eò quòd forma res formet, vt dicit Plato in Timæo, vel ſit ratio formandi: ſunt enim
Forma Ideæ. huiuſmodi formæ intellectui humano formandarum rerum rationes, ſunt etiam quidditates, quia vnumquodque ſua quidditate, & ratione vniuerſali cognoſcitur. Denique exemplaria, propterea, quòd omne agens in agendo aliquod intuetur exemplar, ad cuius imaginē ſua quoq; opera effingere ſtudet: o *omnia facito*, dixit Deus ad Moyſen, *ſe-*
Moyſe. *cundū exemplar, quod tibi oſtenſum eſt in monte*: Auerr. 12. met.
Auerro. 39. ideas appellat materialium rationes formarum, in mēte primi motoris conſiſtentes. Heraclytus dixit huiuſmodi formas multū ad ſcientię acquiſitionem facere; quia nimirùm, vnumquodque ſuo ſimili deprehenditur, atq; cognoſcitur: ſcientia quoque æternarum eſt, & non corru-
Quorum ſint ideæ. ptibilium cauſarum. Itaq; Plato in Parmen. cenſuit, ideas eſſe vniuerſalia, à ſingularibus ſeparata, quæ vbique à philoſopho vniuerſalia appellātur: nec indiſcriminatim omnia vniuerſalia, ſed ſpecies & non genera, ſed ſpecies ſubſtantiarū, & non accidentium. Sed de his hactenus, quia circa finem primi Pymandri de his rebus ſatis dixi: Deinceps diligenter inſpiciendum eſt, quomodo res immateriales ab intellectu humano rationibus deprehendantur æ-
Intellectus cognoſcit res immateriales ratio nib. æternis. ternis. De hac re præclarè in lib. 83. q. diſſeruit Auguſt. vbi clariſſimè docet, omnium creaturarum rationes in mente diuina exiſtere, quibus omnia formantur, atque anima intellectiua cognoſcit omnia: non quidem in hac vita obiectiuè, ſed cauſaliter: in obiecto n. aliquid cognoſci: perinde eſt, ac imagines in ſpeculo intueri: proinde huiuſmodi cognitio beatiſſimis ſpiritibus in patria degentibus, eſt attribuenda. Alio modo aliquid cognoſcitur in aliquo, veluti in cognitionis principio, ſicut in ſole cernunt ea, quæ videntur in ſole: atque ita fas erit dicere, omnia ab anima intelligi humana rationibꝰ æternis, quia earum participatione cognoſcit omnia. Et reuera, ipſum lumen intellectuale, quod in nobis eſt, aliud nihil eſt, quàm quædam increati luminis participata ſimilitudo: *Signatum eſt ſu-*
Pſal. 4. *per nos lumen vultus tui, domine*, ait Propheta, quo omnia nobis demonſtrantur, ſi illuſtrationem diuinæ gratiæ receperimus. Pro habenda verò rerum materialium ſcientia, intelligibilium ſpecierum officio indigemus, ſicut capitulo præcedenti dictum eſt. Idipſum aſſeuerat Auguſt. 4. de
Auguſt. trinit. Nunquid, ait, *quia philoſophi documentis certiſſimis perſuadent, æternis rationibus omnia temporalia fieri: propterea potuerunt in ipſis rationibus perſpicere, quot ſint animalium genera, quæque ſemina ſingulorum.* Sunt ergo ill s æternis, hæc rerum ſimulacra neceſſaria ad acquiſitionem ſcientiarum, rerumque notitiam habendam: nō enim noſtra intellectiua co-
Democriti opinio. gnitio, per idola fit, & defluxiones, ſicut dixit Democritus, authore philoſopho de ſomno, & vigilia: à corporibus enim, quæ cogitamus, idola atque imagines effluere, noſtraſque mentes ſubintroire putauit, atque ita rerum ſcientias in nobis generari; ſiquidem cenſuit intellectum à ſenſu non differre: proinde dixit, ſcientijs de rebus habēdis, ſolam ſenſibilium immutationem ſufficere: eandemque per imaginum defluxiones, arbitratus eſt fieri, & in huiuſmodi defluxionibus, omnem prorſus actionem col-
Ariſt. opin. locauit. Ariſt. in lib. de ani. intellectum, ſeu animam intellectiuam, clarè diſcernit à ſenſibus, ipſumque ſentire, non
Intellectiua cognitio an ſata à ſenſib. animæ tantum, ſed etiam totius coniuncti actum eſſe voluit: quia verò ex ſenſibilibus externis, coniunctum ſua recipit ſimulachra, quibus ſibi comparat rerum notitiam, atque ſcientiam: in hoc à Democrito minimè diſſidet philoſ. ſenſitiuæ enim operationes partis, à ſenſibilibus ritè impreſſionibus depromuntur, non tamen per defluxionis modum, vt ſentit Democ. Dicit autem philoſ. intellectus operationem, à corporis communione non demanare, nihilque corporeum in rem incorpoream, virtutem habere rei alicuius imprimendæ. Non ſufficit ergo ad intellectualem operationem depromendam, ſola ſenſibilium corporum familiaris impreſſio: ſed neceſſaria eſt virtus intellectus agentis, à quo phantaſmata à ſenſib. hauſta, per cuiuſdam abſtractionis modū in actu intelligibilia reddātur. Ex quo patet ſenſibilium cognitionē, totalem nō eſſe, atque perfectam intellectiuæ cauſam cognitionis, ſed materiæ

gis quodammodo cauſæ materiā. De Platonis verò opi- *Species intelligibilis eſt neceſſaria.*
nione, ſic quidem philoſophantur, nempè intellectualem cognitionem, per immutationem intellectus à ſenſib. minimè fieri: ſed per participationem potius intelligibilium formarum. Senſum etiam ponunt virtutem quandam per *Plat. opin.*
ſe operantē, à ſenſibilibus verò non immutari, ſed potius organa ſenſuum, ex qua planè immutatione, anima quodammodo excitatur, vt in ſeipſa ſenſibilium ſpecies formare poſſit. Corpus nō ſentit, dicit Auguſt. ſed anima per *Aug. 12. ſuper Gen.*
corpus, quo velut nuntio vtitur, ad formādum in ſeipſa, ꝙ extrinſecus nunciatur. Quare ad mentem Platonis, cognitio intellectualis à ſenſibili non procedit, neque ſenſibilis à ſenſibilibus rebus omninò: ſenſibilia n. animam ſenſibilem ad ſentiendum, ſenſus verò animam intellectiuam ad intelligendum excitant. Sed *dices* fortaſſis, veritatem à *Obiect.*
ſenſibus expectandam non eſſe, propterea, quod omne, ꝙ corporeus ſenſus attingit, ſine vlla intermiſſione temporis commutatur: ꝙ autem non manet percipi non poteſt: aut quia omnia, quæ per corpus ſentimus, etiam cùm non adſunt ſenſibus, imagines tamē eorum patimur, ſicut in ſomno, vel in furore contingere conſueuit. Cum igitur ſenſibꝰ *Auguſt. 83. quæſt.*
non valemus diſcernere, vtrum ſenſibilia, vel imagines falſas ſentiamus, nihilq; percipi poſſit, quod à falſo non diſcernitur: cognitio autem intellectiua, apprehenſiua eſt veritatis: igitur à ſenſibus vera intellectiua cognitio haberi non poteſt. *Ad hæc* reſp. ex his verbis Auguſt. id tantum oſtendi, nempè veritatem totaliter à ſenſibus non eſſe expectandam: ſed neceſſarium eſſe lumen intellectus agentis, *Solutio.*
quo immutabiliter veritatem in rebus mutabilibus cognoſcimus, & res ipſas à ſuis ſimilitudinibus ſecernimus. Quare, cum ſenſitiua cognitio, non ſit abſoluta, & plena cognitionis intellectualis cauſa: non eſt mirum, ſi vltra ſēſitiuam ſeſe diffundit, atque extendit. Sed iterum dicis cū Auguſt. 12. *ſuper Gene.* non eſſe putandum facere aliquid corpus in ſpiritum, tanquam ſpiritus corpori facienti, materiæ vice ſubdatur: omni enim modo præſtantior eſt, qui *Obiect.*
facit ea re, de qua aliquid facit: imaginem ergo corporis, non corpus ſpiritui ingerit, & imprimit, ſed potius ſpiritus in ſeipſo, intellectualis ergo cognitio à ſenſibus non dependet: *Dico*, de imaginaria, & non de actuali cognitione Auguſtinum fuiſſe locutum: *Vis enim imaginaria*, inquit *Solutio.*
Plato, *operationem, quæ eſt ſolius animæ, habet*, hac quoque ratione vſus eſt Auguſt. qua oſtenderet, à corporibus in vim imaginariam, ſuas ſimilitudines non imprimi, ſed ab ipſamet anima id fieri, ſed tum in ipſa vi imaginaria, nō ſolum paſſiua, verumetiam, & actiua conſtituenda eſt potentia. Verumtamen apud philoſophum actio imaginatiuæ virtutis, ad totum coniunctū pertinet: quò fit, vt corpus ſenſibile nobilius ſit organo animalis, habetque ad ipſum cōparationem, veluti ens in actu, ad ens in potentia, & coloratum in actu, ad pupillam, quæ colorata eſt in potentia: hoc modo ſi intellexeris, nullus remanet ambigendi locus ſed quoniam ad ſpeciei intelligibilis negotium decurrit oratio, par eſt, vt de illa aliquid dicamus.

CAP. X.

De ſpecie intelligibili, quod ſit neceſſaria.

Speciem intelligibilē, impreſſam eſſe in intellectu poſſibili, productam ab intellectu agente, diſtinctamque realiter à phantaſmate etiam illuſtrato, cū præcipuis theologiæ atque philoſophiæ doctoribus confitemur. Etenim, intellectus poſſibilis, cum ſit in pura potentia in genere intelligibilium; in actu vt conſtituatur per aliquam *Neceſſe eſt ponere ſpeciē intelligibilem.*
formam neceſſe eſt, qua formaliter ſit intelligens, quoniam autem phantaſma etiam illuſtratum, in intellectu recipi non poteſt, materiale eſt enim, propterea, quòd idem ſit ſecundum rem illuſtratum, & non illuſtratum, veluti idem color eſt in luce, & in tenebris, igitur, præter phantaſmata, ponenda eſt forma immaterialis, quæ vocatur ſpecies intelligibilis, producta vtique ab intellectu agente, receptaque in intellectu poſſibili, qua ipſe intellectus actuatur & perficitur. Et reuera, obiectum cognoſcibile proportionem habet ad virtutem cognoſcitiuam. Triplex autem eſt gradus cognoſci- *Triplex gradus cognoſcitiuæ virt.*
tiuæ virtutis. Quædam autem virtus cognoſcitiua eſt actus organi corporalis, ſenſus ſcilicet: cuius potentiæ

ſenſi-

Speciei intelligibilis neceſſitas.
ſenſitiuæ obiectum, eſt forma in materia corporali exiſtés,
quoniam verò materia eſt indiuiduationis principium;
hac de cauſa, omnis ſenſitiuæ partis potentia, ſingularium
eſt cognoſcitiua ſeu virtutem habet cognoſcendi. Quædā
autem virtus cognoſcitiua, nempè angeli, quia non eſt a-
ctus organi corporei, neque aliquo modo corpori coniū-
cta; propterea habet pro ſuo obiecto formam ſine mate-
ria ſubſiſtentem, quare, etſi materialia ab angelis cognoſ-
cantur, non niſi tamen per immaterialia percipiuntur; in
ſe ipſis profectò, vel in Deo. Tertius gradus cognoſcendi
ad intellectum pertinet humanum: qui tametſi non ſit a-
licuius organi actus, eſt nihilominus virtus animę, quæ eſt
forma corporis, quamobrem illius proprium eſt, formam
in materia quidem corporali cognoſcere indiuidualiter

Alia ratio.
exiſtentem, non tamen in materia ſe taliter habentē. Por-
rò, cognoſcere id, quod eſt in materia indiuiduali, non
quatenus eſt in tali materia; haud dubium, quin ſit formā
à materia indiuiduali, quam repræſentant phantaſmata,
abſtrahere. vnde fit, vt intellectus humanus, abſtrahendo
à phantaſmatibus, materialia intelligat; & à phantaſmate
& intellectu agente, per ſpeciem intelligibilem hauſtam.
Profectò fieri non poteſt, vt aliquod potentiale eſſentiali-
ter, fiat in actu formaliter, niſi per aliquod in eo intrinſe-
cè receptum, ſicut fieri non poteſt, vt aliquod ſit actu ca-
lidum, niſi per calorem ſibi intrinſecum. Etenim intelle-

Recipere eſt pati.
ctus poſſibilis, non ſolùm recipit, ſed etiam actiuè produ-
cit actum intelligendi. Proindè, quod dicitur à philoſo-
pho, quòd intelligere & recipere eſt pati, ita intelligendū
eſt; vt illud verum ſit antecedenter: quia nimirum primū
neceſſe eſt, vt intellectus recipiat ſpeciem, qua fiat in actu,
vnde & illud recipere, quod dicitur pati, non accipitur à
philoſopho intelligere formaliter, ſed antecedenter po-

Alia ratio.
tiùs, atque cauſaliter. Phantaſma præterea, quamuis illu-
minatum, ſuam relinquere non valet inſitam materiali-
tatem; propterea actuare non poteſt intellectum poſſibi-
lem, quò intellectionem elicere queat: non enim poteſt
quidditatem intellectui vniuerſalem offerre in eſſe obie-
ctiuo; niſi producta ſpecie, quæ eſt vniuerſalis in repræ-

Alia ratio.
ſentando. Denique primum quod recipitur in intellectu
poſſibili, non eſt ipſum intelligere; ſicut quidam ſentire

3. de ani. 5.
videntur, propter philoſophi ſententiā dicentis: *intellectus
nihil eſt eorum, quæ ſunt ante intelligere*; quòd planè intelligen-
dum eſt, atque accipiendum intelligere cauſaliter, & non
formaliter, eſt autem cauſaliter intelligere, ſpecie actuari;
qua in primo actu intellectus poſitus, in actum prodit in-
telligendi ad hunc quoque modum intelligere Commē-

Com. 3 de ani. cō. 18.
tator accepit, aſſerens intelligere nihil aliud eſſe, quàm
has intentiones recipere. Itaque ſpecies intelligibilis non
eſt id, quod primo intelligitur, ſed quo mediante aliquid
intelligitur, alioquin ſcientiæ non eſſent de rebus, quæ
ſunt extra animam, ſed de ſpeciebus intelligibilibus, in a-
nima exiſtentibus, quod eſt falſum omninò: ſcientiæ enim
ſunt de rebus, quæ ſunt extra animam. Similiter etiam ſe
habet ſpecies, & ſimilitudo rei viſibilis: id enim quod vi-
detur, eſt extra animam, res ſcilicet colorata, ſpecies verò,

Duplex operatio ſenſitiuæ partis.
qua videtur, eſt in oculo. Quare, quemadmodum duplex
in parte ſenſitiua conſpicitur operatio: vna quidem in ſen-
ſu exteriori, quando à præſente immutatur ſenſibili, ſuum
namque ſine materia cognoſcit obiectum, in præſentia
materiæ tamen, idque cum circumſtantijs, conditionibus,
atque appendicis eiuſdem: alia eſt interioris ſenſus opera-
tio, qua virtus imaginatiua, aliquod ſibi format idolum
rei abſentis: & hæc quidem cognitio fit ſine materia, &
materiæ præſentia, non tamen eiuſdem conditionibus re-
motis; Ita planè duplex operatio, ſeu cognitio in parte in-
tellectiua conſiſtit: quarū prima intellectus poſſibilis, ſpe-
cie veſtitur, atq; informatur intelligibili: ſecūda verò pro-
greditur ad actū intelligendi, diuidendo, componēdo, &
definiendo, quæ per ſpeciem intelligibilē perceperat. Ve-
rùm tamen intellectus cognoſcit ſuū obiectum ſine mate-
ria, abſq; eiuſdē præſentia, & conditionibus: quia cognoſ-
cit abſentia, quoniā non lapis, ſed ſpecies lapidis eſt in in-

Quomodo fit ſpecies intelligib.
tellectu. Adde, ꝙ intelligit quidditatem rei, abſque condi-
tionib. materiæ, eò quòd vniuerſaliter intelligit: quæ om-
nia cognitioni ſenſitiuæ attribui non poſſunt: virtute ſi-
quidem, atque conuerſione intellectus agentis ſuper phā-
taſmata quędā reſplendet, atq; reſultat in [illegible]
bili ſimilitudo, eorum tantum repræſen[illegible]
turam ſpeciei, quorū ſunt phantaſmata, atque [illegible]
dicitur ſpecies intelligibilis à phantaſmatibus [illegible]
eadem forma numero, quæ prius fuit in phantaſm[illegible]
ſtea eſt in intellectu, ob ſuam, vt dictum eſt, materia[illegible]
ſed ſpecies intelligibilis recipitur, quæ eſt ſimilitudo re[illegible]
phantaſmate, & intellectu agente cauſata, rei vniuerſali-
ter repræſentatiua: intellectus enim eſt locus ſpecierum,
quippe qui intentiones colligit, & ſimilitudines rerum: res
ſiquidem cognitæ animæ inſident, non ſecundùm reale,
ſed ſecundùm eſſe ſimilitudinis. Quemadmodum igitur
ſpecies ſenſibilis rē repræſentat, & obiectū ſēſibile, & qui-
dem particulariter: ita ſpecies certè intelligibilis, rem in-
telligibilem, cuius eſt ſpecies vniuerſaliter. Lumen. n. cùm
colorum ſpeciebus oculis offertur, ibique ſpecies coloris
vbi fuerint aggregatæ, ad ſenſum deferuntur commune,
inde purius, ac ſpiritualius, ad virtutem imaginatiuam, & *Ratio.*
phantaſticam deducūtur. Ratio autem quoniā circa phā-
taſmata negotiatur, intelligibiles elicit ſpecies: demū po-
tentia intellectiua ſuperior, ſpiritus videlicet, ſiue mens,
his cognitis, quæ ratio aduexit, ad lumen puræ ſimplicíq;
intelligentiæ adducit. Ex quib. omnibus facilè colligitur, *Species non*
ſpeciem intelligibilem, non eſſe id, quod primò intelligi- *eſt id quod*
tur, ſed id potius, quo intellectus intelligit: alioquin illorū *primo intelligitur.*
ſententia eſſet approbanda, qui dicebant, omne ꝙ vide-
tur, eſſe verum, & contradictoria ſimul eſſe vera: dicebāt
enim à nobis, & primo, & ſolas ſpecies intelligi: eo quod
vires, quæ ſunt in nobis, non niſi proprias percipiunt paſ-
ſiones, ſicq; ab intellectu ſolam ſuam paſſionem, ſpeciem
videlicet intelligibilem percipi. Quòd ſi ſola propria paſ-
ſio à potentia ſenſitiua, ſiue intellectiua cognoſceretur,
profecto de ea ſola ferre iudiciū poſſet. Verùm, cū potētia
cognoſcitiua ita afficiat animū cognoſcentis, vt id verum
putet, ꝙ illa dictauerit: iudicium ergo illius potentiæ pro-
priā ſequetur paſſionem ſemper, atque ita omne iudicium
verum apparebit: qui n. ſanum habet guſtum, dulce mel
dicet eſſe: qui vero infectum, amarum: ſicque de vna, ea-
demque re contradictoria prolata, erunt vera: & omnis o-
pinio æqualiter erit vera, omniſque ſimiliter acceptio. Nō
ergo ſpecies intelligibilis ſe habet ad intellectum vt ꝙ, ſed
vt quo: ſiquidē eſt rei intellectæ ſimilitudo, & forma, qua
intellectus intelligit, quoniā autem ſupra ſeipſum intelle- *Intelligit*
ctus reflectitur: proinde eadē quidem reflexione percipit *ſuum intelligere.*
ſuum intelligere, & ſpeciem quoque intelligibilē, per quā
intelligit, vnde fit, vt ſpecies intelligibilis poſt illius intel-
lectionem intelligatur, cuius ipſa eſt ſpecies, & ſimilitu-
do. Cum ergo hæc ita ſe habeant, omninò cenſendum eſt,
intellectioni noſtræ ſpeciem intelligibilem neceſſariam
eſſe. Et reuera, ſi intellectus ſeparatus recipit huiuſmodi *Rationes*
ſpecies, vt patet in notitia veſpertina angelorum, qua res *theologicæ.*
abſtractiuè, & non intuitiuè, idq́ue per infuſas ſibi ſpecies 1.
contemplabantur: igitur intellectus coniunctus, ſpecies
recipere poteſt: in his. n. quę ſunt eiuſdem rationis forma-
lis, ꝙ vni conuenit, & alteri ſimiliter poteſt conuenire, in-
tellectus autem ſeparatus, & coniunctus ſunt eiuſdem ra-
tionis: imo interdum cōtingit, vt ſint idem numero, ergo
quod prius. Amplius beatiſſimæ Chriſti animæ, multa 2.
quidem erant cognita, quorum conſpectus non aderat,
nec ſolum in verbo, verumetiā & in proprio genere. Pau-
lus quoque illorum meminerat, quæ in raptu viderat, nō
quidem per phātaſmata, quia eorum phantaſmata habe-
ri non poterant: ſunt ergo neceſſariæ ſpecies intelligibiles.
Amplius, ſi intellectus modo fuerit in potētia propinqua, 3.
& accidentali ad aliquid intelligendum, qui prius fuerat
in potentia eſſentiali rempta: mutatur ergo per aliquam
formam, non per obiectum, ad quod ſola eſt relatio ratio-
nis. Per illam ergo formam fit præſens intellectui obiectū
intelligibile: ideoque prior eſt naturaliter actu intelligēdi:
potentia ſiquidē propinqua, qua quis poteſt intelligere,
intelligenda actum pręcedit: & hæc quidē forma, vocatur
ſpecies intelligibilis. Intellectus præterea, ſi prius poteſt 4.
naturaliter habere ſibi præſens obiectum actu vniuerſale:
proculdubio, prius habebit ſpeciem intelligibilem, quam
actum intelligendi. Sanè, obiectum ratione ſui, actū præ-
cedit, igitur vniuerſalitas, quæ eſt propria obiecti cōditio

quate-

Speciei intelligibilis neceſſitas.

Vniuerſalitas conditio obiecti.

quatenus eſt obiectum, actum præcedit intelligēdi, quod
quidem exequi non poteſt ſine ſpecie intelligibili: præce-
dit ergo ipſum intelligere, atque neceſſaria eſt noſtræ in-
tellectioni conficiendæ. Quòd ſi dixeris, eandem ſpeciem
numero, duas rationes diuerſas, nempè obiectum vniuer-
ſale, & ſingulare repræſentare non poſſe, ideoque phan-
taſma, quod ex ſui natura obiectum præ ſe fert, ſub ſingu-
laris ratione, idem ſub ratione vniuerſalis repræſentare
non poſſe. *Dico*, eandem omninò ſpeciem, diuerſo tamen
reſpectu, obiectum diuerſimode repræſentare poſſe: non
enim eodem modo noctu lucentia colores illuminatos
oſtendunt, ſicut in die, ſolis lumine fulgurante. Eodē quo-
que modo in obiecto oppoſita eadem ſpecies repræſen-
tare poterit, diuerſo lumine affecta, phantaſiæ ſcilicet, &
5. intellectus agentis: ergo quod prius. Amplius, ſicut ars ſe
habet ad materiam, ita intellectus agens ad intellectum
poſſibilem, ſed ars materiæ imprimit ſuæ conditionis ſi-
gillum: igitur intellectus agens, cuius opus eſt, omnia face-
re, intellectui agentis ſuæ conceptionis imprimis formā,
propterea quòd eſt omnia fieri, ſed primus terminus a-
ctionis intellectus agētis, eſt vniuerſale in actu, quod actū
præcedit intelligendi: prius ergo recipitur ſpecies in intel-
lectu poſſibili, quàm actus intelligendi: neque eſſe poteſt
vniuerſale ſine ſpecie intelligibili. Actio igitur intellectus
agentis, qua de repræſentatiuo ſingularis, facit vniuerſalis
repræſentantiuum, ad aliquam realem formam termina-
tur: quæ vniuerſale, quatenus eſt vniuerſale, formaliter re-
præſentat: alioquin actio eius ad vniuerſale ſub ratione v-
niuerſalis mutari non poſſet, quæ quidem abſque ſpecie
6. intelligibili eſſe nequeunt. Iterùm, intellectui poſſibili an-
te actum elicitum, obiectum præſens eſſe non poteſt, in
cognitione quidem abſtractiua, niſi aliquo repræſentati-
uo mediante, ſpecie ſcilicet intelligibili, ſed obiectum in-
telligibile, fit illi præſens virtute phantaſmatis, & intelle-
ctus agentis: quæ intellectui proxima agunt ad modum
naturæ, atque ita in illo cauſant præſentiam obiecti: neceſ-
ſaria ergo ſpecies intelligibilis. Item, ſi ſenſui quidem cō-
7. muni color præſens eſt, non ſolum quia viſui præſens eſt:
verùmetiam, quia organo adeſt ſenſus communis per ſpe-
ciei præſentiam: id enim facit ad potentiæ cognitiuæ per-
fectionem, poſſe nimirum præſens habere obiectum, ſub
ea planè ratione, qua eſt talis obiectum potentiæ: igitur,
intellectui poſſibili, præſens erit obiectū, non ſolùm quia
virtuti præſens eſt phantaſticę: ſed etiam quia in intellectu
fulget per ſpeciem intelligibilem: alioquin imperfectior
eſſet ſenſu communi, quod eſt falſum: imperfectus ſiquidē
eſſet intellectus, ſi ſuam operationem circa proprium ob-
iectum habere non poſſet: niſi per virtutem phantaſticā:
propterea quòd intellectui, quatenus eſt potentia, virtus
phantaſtica contingenter coniungitur. Dependere autem
in propria operatione promenda, à re ſibi contingenter
connexa, non paruam ſonat imperfectionem. Ponenda
eſt ergo in intellectu poſſibili ſpecies intelligibilis, natu-
raliter prior actu intelligendi.

CAP. XI.

Argumenta contraria.

1. NOn defuerunt homines acri ingenio, qui contra prę-
dicta acutè & ingenioſè argumentati ſunt. Illa, in-
quiunt, virtus, quæ non eſt organica, ſed ſummè diſpoſita
ad actum intelligendi, nullam poteſt priorem actu ſpeciē
recipere: id enim ſenſui competit, qui eſt potentia orga-
nica, ſed intellectus poſſibilis non eſt virtus organica, vt ex
ſupradictis patet: igitur non prius recipit ſpeciem intelli-
2. gibilem, quàm actum intelligendi. Amplius, illa ponenda
ſunt in intellectu poſſibili, circa quæ, vel in quibus intelle-
3. de ani. ctus, quod quid eſt ſpeculatur, ſed huiuſmodi ſunt phan-
taſmata, authore philoſopho, & non ſpecies intelligibiles:
Speculamur, inquit, quod quid eſt in phantaſmatibus, quę
ſe habent ad intellectum, ſicut ſenſibilia ad ſenſum: pro-
inde nihil ſine phantaſmate intelligimus, non ergo ponē-
dæ ſunt ſpecies intelligibiles, ſed phantaſmata ſufficere
Aug. 15. de trinit. poſſunt. Sic etiam docet Auguſt. verbum non ex ſpecie,
ſed ex habitu gigni, ex ipſa profectò ſcientia, quam me-
3. moria tenemus. Iterum, ſpecies impreſſa ab obiecto, ſin-
gulare præ ſe fert, & non vniuerſale, actio enim eſt ſingu-
laris, à quocunque igitur fuerit impreſſa: ſingulare præ ſe
ferat, & non vniuerſale, quod intellectu offertur, neceſſe
eſt. Nulla ergo ſpecies impreſſa intelligibile ſub ratione
intelligibilis, ſiue vniuerſalis, repræſentare poteſt. Profe-
ctò, præſentia obiecti, eſt cauſa ſpeciei, & non ſpecies ob-
iecti, non enim, quia ſpecies eſt in oculo, ideo præſens eſt
obiectum, ſed potius ideo præſens eſt ſpecies, quia obiecti
præſentia oculo adeſt. Primi ergo obiecti repræſentatio
per ſpeciem non fit: ideoque ſpeciei neceſſitas ſtabiliri nō
poteſt, propter obiecti potentiam. Præterea, quemadmo-
dum vnum corpus, authore Algazele 4. *met.* diuerſis ſimul 4.
figuris depingi, figurarique non poteſt: ita planè, nec idem
intellectus diuerſis obiectis ſimul, ſed ſi ſpecies in intelle-
ctu eſſet forma naturaliter agens pro intellectione confi-
cienda: plurimæ quoque poſſent eſſe ſimul, atque ſimul a-
gere, propterea, quòd non ſit maior ratio de vna quàm de
altera. Non ergo neceſſaria eſt ſpeciei intelligibilis pręſen-
tia: ſed ſufficit phantaſma, & intellectus agens cum intelle-
ctu poſſibili, ad intellectionem producendam. Iterum, ſi
ſpecies intelligibilis eſt omnibus modis neceſſaria, tūc in-
tellectus poſſibilis paſſionem realem ſentiret, atque expe- 5.
riretur in ſpeciei huiuſmodi receptione, eſſetque illius
perfectio realis, atque illam reciperet, inſtar ſubiecti acci-
dens reale recipientis. Itaque non pateretur intellectus ab
intelligibili, quatenus eſt intelligibile: ſed potius ab agen-
te reali, atque ita intelligere non eſſet motus rei ad animā,
imò omnis profectò intellectio, eſſet eius actio abſoluta,
ſicut forma ſtans, quæ ad terminum exteriorem non egre-
ditur, quæ omnia ſunt abſurda. Item, ſpecies intelligibilis, 6.
non eſt quid diuerſum ab intelligere, ſiue intellectione,
cognitio enim primò recipitur in potentia cognoſcitiua:
propterea certè, potentia cognoſcitiua appellatur, quòd
cognitionem primò recipiat, ſed ſpecies intelligibilis in
intellectu primò recipitur, vt omnium eſt ſententia: igitur
à cognitione, ſeu intellectione non diſſidet, ſicque intel-
lectionem ſiue intelligere minimè præcedet, quod apertè
aduerſatur rationibus ſuprà poſitis. Si præterea ſpecies in- 7.
telligibilis res eſſet omninò diuerſa ab ipſo intelligere, ſeu
intellectione: tunc fermè antequàm intelligeret eſſet in a-
ctu, quod Ariſtoteli non probatur, firmiter ſtatuenti, in-
tellectum, quo opinatur anima & intelligit, nihil eſſe actu
eorum, quæ ſunt ante intelligere. Conſequentia autē per- *3. de ani. 5.*
ſpicua eſt ſatis: ſpecies ſiquidem intelligibilis, & ipſum in-
telligere præcedit, & res eſt realiter diuerſa. Adde, quod
prius ipſa intelligeretur, quàm quidditas eius, cuius eſt
ſpecies: ignotum enim ad alicuius rei notitiam ducatum
præbere non poteſt, ſed id à veritate quàm maximè diſ-
crepat, alicuius ſiquidem ſimilitudo non cognoſcitur, niſi
eo prius cognito, cui eſt ſimilitudo: intellectus quoque *3. de Ani. 9. & 10.*
docente philoſopho, prius intelligit quidditatem, quàm
ſpeciem intelligibilem, ergo quod prius.

CAP. XII.

Soluuntur Argumenta.

AD 1. dico, maiorem illius falſam eſſe: non enim talis 1.
corporis diſpoſitio in ſpecie, præſentiæ obiecti cau-
ſa cenſenda eſt: ſed potentia potiùs apprehenſiua, quę ob-
iectum habet actu cognoſcibile ſibi præſens. Quare hoc
intereſt inter ſenſum & intellectum, quòd ſenſus in parte
corporis, quod organū illius appellatur, præſens ſibi ob-
iectum habeat: intellectus verò tum obiecti præſentiam
actu priorem, tum etiam ipſum actum in ratione recepti-
ua, non ergo ſpecies præciſè ordinata eſt propter organū:
nam ipſa pars cognitiua ſuapte natura, obiectum ſibi præ-
ſens habere poteſt, ſecus autem ſe habet potentia organi-
ca, cui obiectum præſens non eſt, ſed ſuo organo, nempe
in ea corporis parte, quæ ab organica perficitur potentia.
Itaq; intellectui ob ſui pfectionē, nobilitatemq; præſens
eſt obiectum; non quidem organo inſculptum atque im-
preſſum, organicus enim non eſt, ſed in ſpecie intelli-
gibili, quæ præcedit actum intelligendi. *Ad ſecundum,* 2.
ad omnes propemodum philoſophi autoritates dicen-
dum, eam phantaſiæ & intellectus, pro huius vitæ con-
ditione, connexionem haberi; vt nihil in vniuerſali in-
telligat homo, cuius ſingulare in phantaſmate non

prius

Speciei in priùs hab uerit. Perinde eſt ergò conuerſio ad phantaſma-
telligibi- ta, ac eum, qui vniuerſale intelligit, illius ſingulare imagi-
lis neceſſi nari: non enim in phantaſmate, ſicut in ratione videndi, ab
tas. intellectu quod quid, ſiue quidditas conſpicitur; ſed in
ſpecie intelligibili, prius quidem viſa in ſuo ſingulari, in
phantaſmate vtique per phantaſiæ virtutem, vnde & in-
tellectus locus ſpecierum dicitur: quia nimirum ſpecies
ſaluat & conſeruat, quòd profectò potentiæ organicæ ef-
ficere atque præſtare non poſſunt. Et cum infers, ſpeciem
Auguſt. ſēt. intelligibilem non in memoria, ſed in ſcientia ab Auguſti-
no collocari, dico, ſpeciem intelligibilem poſitam eſſe ab
Auguſtino, tametſi illius nomine vſus non fuerit. Vnde 15.
de trinit. c. 11. cum dixiſſet, ex ſcientia, quam memoria tene-
mus, verbū gigni, mox ſubdidit, quòd formata cogitatio
ab ea re, quam ſcimus, verbum fit. Gignitur, inquit, de ſci-
entia quæ manet in animo, quando eadem ſcientia intus
dicitur ſicuti eſt: ſimilima eſt enim viſio cogitationis, viſi-
oni ſcientiæ, quando ergo quod eſt in notitia, hoc eſt, in
verbò; tunc eſt verum verbum, quando nimirum verbum
Verbū gig- ſimilimum eſt rei notæ, de qua gignitur: & imago eius,
ni ex ſcien- quando de viſione ſcientiæ, viſio cogitationis exoritur:
tia. nihil. n. refert, quādo id didicerit quis, quod ſcit loquitur;
quando ſcilicet ad memoriam ſuam, aciem ſuæ cogitatio-
nis conuerterit; ac ſi in corde ſuo dixerit quod ſciuerit. Cū
igitur ab Auguſt. verbum tribuitur memoriæ vt gignenti,
idq; ſcientiæ ratione: obiectum præſens intelligitur ab eo,
in memoria intellectiua, cui non eſt præſens per ſcientiā,
veluti habitum à ſpecie diſtinctum, ſed per ſpeciem intel-
ligibilem. Itaq; ſcientia ibi accipitur, pro habituali obiecti
præſentia in memoria intellectiua, quæ virtualiter eſt ſciē-
tia, propterea, quòd ex obiecto præſente, tota virtualiter
naſcitur. Hæc ſpecies, eſt illa ſcientia, quæ de potentia eſ-
8. phyſic. 2. ſentiali, ad accidentalem, docente philoſopho, intellectū
de anim. deducere dicitur. Differt hæc ab illa, quæ propriè dicitur
ſcientia, eò quòd neceſſaria ſit ante illam propriè dictam,
pro primi actus conſideratione: diſponit enim intellectū,
ad actum conſiderandum. Ex quo patet, quomodo Au-
guſtini authoritates ſint intelligendæ, de verbi producti-
3. one. *Ad* 3. conſequentia eſſet recipiēda, ſi totalis cauſa ſpe-
ciei eſſet obiectum. Cum verò ad illius productionem
conficiendā, intellectus agens, vt cauſa partialis accedat,
mirum videri non debet, ſi ex his ſpecies genita, obiectum
ſub oppoſita ratione ſingularitatis præ ſe ferre poſſit. *Ad
confir.* dico, obiectum prius eſſe præſens intellectui, quàm
ſpeciem intelligibilem: ſed præſentia reali, qua agens eſt
præſens paſſo: ex illius ſiquidem præſentia, ſiue approxi-
matione, huiuſmodi ſpecies in intellectu gignitur, quæ eſt
Præſentia ratio formalis intellectionis, ex ſpecie verò genita, quæ eſt
obiecti cau- imago gignentis, fit obiectum præſens, ſub actus cognoſ-
ſa ſpeciei. cibilis, ſeu repræſentati ratione. Ex quo patet, quòd di-
uerſo reſpectu, & pręſentia obiecti ſit cauſa ſpeciei, & ſpe-
4. ciei obiecti. *Ad* 4. ratio Algazelis exploſa eſt iamptidem:
oppoſitorum enim rationes, authoribus philoſopho &
Commentatore, 7. *met*: in intellectu non ſunt oppoſitæ: ſi-
militer ſpecies intelligibiles, non ſunt ſicut figuræ corpo-
rales, quippe quæ ſecundum Commentatorem, 6. *met*:
5. ſint formæ ſimplices: non ergo valet ſimilitudo. *Ad* 5. intel-
lectus non ſolum patitur ab obiecto ſpeciem intelligibi-
lem imprimente, paſsionem verè realem, verum etiam ab
eodem obiecto, in ſpecie intelligibili relucente, paſſionem
intentionalem, & illa quidem paſſio, eſt receptio intelle-
ctionis, quę ab intelligibili exoritur, quatenus in ſpecie re-
ſplendet intelligibili. Iſtud autem pati, eſt propriè intelli-
gere. Neque ex hoc ſequitur, intellectionem non eſſe mo-
tum rei ad animam, nam ſpeciei impreſſio, huiuſmodi
motus ſubit vicem, quatenus in illa ſpecie res habere eſſe
dignoſcitur. Itaque intellectio ſequens ſpeciem impreſ-
ſam, eſt motus rei ad animam: intellectione namque ob-
iectum habet eſſe in anima actualiter cognitum, quod
6. prius habitualiter tantum cognitum habebat. *Ad* 6. ſpe-
cies intelligibilis, vt dixi, non eſt eſſentialiter cognitio, ſed
aliquo modo cauſa cognitionis, non formaliter, ſed cau-
7. ſaliter, & hoc ſufficit. *Ad* 7 iam dixi, intellectum poſſibi-
lem non eſſe aliquid formaliter per ſpeciem intelligibi-
lem, ante ſuum intelligere: quia ſpecies intelligibilis, non
eſt de eius eſſentia, ſed bene potentialiter, & anteceden-
ter. Ex hoc negatur confirmationis conſequentia [illegible]
dicis, ab ignoto cauſam notitiæ non proficiſci, [illegible]
ritatem habere in tertio actus intellectus, qui eſt [illegible]
ab vno ad aliud: in primo autem non opus eſſe, [illegible]
quod cauſat cognitionem, ſit primum cognitum, [illegible]
ſiquidem coloris in viſu exiſtens, in cognitione [illegible]
coloris, prius tamen quàm color, minimè cognoſcitur.

CAP. XIII.

Alia Argumenta.

IN rebus non parum obſcuris, captuq; difficillimis, non
vnus illarum, ſed plures conſcij, atque eruditi conſulen-
di ſunt authores, vt ſic tandem ex multorum ſententijs, a-
liquid veritatis à nobis videri poſſit: hanc ob cauſam ali-
quorum, & quidem doctiſſimorum argumenta his noſtris
comment. inſerere ſtudui, vt habeat lector locum ampliſ-
ſimum, & ad legendum, & ad diſputandum. Arguunt au- 1.
tem, res corporeas, & materiales per formas à phantaſma-
tibus hauſtas, à noſtro quidem intellectu percipi non poſ-
ſe, ſi per formas à phantaſmatibus abſtractas res materia-
les humanus intellectus perciperet, proculdubio falſitas
inueniretur in ipſo: intelligeret enim rem aliter, quàm ſe
haberet: materialium namque rerum formæ, à particula-
ribus ſeiunctæ, ſeparatæque non ſunt, quorum quidem
ſingularium ſimilitudines phantaſmata gerunt: non ergo
intelligit res corporeas, per phantaſmatum abſtractionē.
Reuera, ſi res materiales, atque naturales ſine materia de-
finiri non poſſunt: quia in earum diffinitionem cadit ma-
teria, ſicut animal in definitionem hominis, nec ergo in-
telligi ſine materia: materia enim, cum ſit indiuiduationis
principium, non percipitur per ſe ab intellectu. Amplius, 2.
ſi phantaſmata, authore philoſopho, ſe habent ad animā *3. de anim.*
intellectiuam, ſicut colores ad viſum: non ergo continget
aliquid intelligi per abſtractionem à phantaſmatibus, ſed
per eorundem potius impreſſionem, quia nimirum phan-
taſmata intellectui impreſſa, cum intellectu poſſibili, &
lumine intellectus agentis, actum producunt intelligen-
di, viſio enim non fit per aliquarum à coloribus ſpecierum
abſtractionem, ſed per colorum potius in viſum impreſ-
ſionem. Neque id fieri poteſt, vt dicitur, virtute intellectus
agentis, quandoquidem ille ſe habeat ad phantaſmata,
ſicut lumen ad colores: lumen verò non abſtrahit aliquid
à coloribus, ſed potentia viſibiles, actu viſibiles reddit: ni-
hil ergo per abſtractionem à phantaſmatibus intellectus
humanus poteſt intelligere. Species præterea intelligibi- 3.
les, ſe habent ad intellectum humanum, ſicut id quod, nó
quo intelligitur: omne autem tale, non eſt abſtractum
virtute intellectus, ſed eſt res per ſe ſubſiſtens. Sanè, quod
intelligitur, actu eſt in intelligente: id. n. quod actu intelli-
gitur, eſt ipſe intellectus in actu, ſed ſpecies intelligibilis,
eſt huiuſmodi, propterea, quòd ipſa ſola, de re intellecta,
actu conſiſtit in intellectu percipiente, atque cognoſcen-
te: non ergo eſt quo, ſed quod intelligitur: ſiquidem
quod intelligitur, non eſt extra animam, ſed in anima:
quod enim eſt hic, eſt extra animam, ſenſibile eſt & cor-
poreum, quod verò in anima, intelligibile & incorpo-
reum, atque ita eſt ſpecies intelligibilis, ſicut dictum eſt.
Amplius, res intellectæ ſunt ſpecies intelligibiles, res intel-
lectæ ſunt paſſiones animæ: quia voces ſunt notæ earum
paſſionum, quæ ſunt in anima: igitur paſſiones animæ
ſunt ſpecies intelligibiles, atque ita ſunt ea, quæ actu in-
telliguntur, non quibus alia fiunt actu intelligibilia, aut
intelligi poſſunt. *Ad hæc*, & ſimilia, facilè eſt reſpon- *Solution.*
dere: & ad primum quidem, conſequentia non proba- *argum.*
tur: intellectus enim vnum abſtrahit, alterum non in-
telligendo, vtpote intelligit colorem, non intelligendo
coloratum: in quo planè abſtrahendi modo, nulla falſi-
tas inuenitur. Secus verò res ſe haberet, ſi id fieret per
modum compoſitionis, nempè, ſi vellet à rebus abſtra-
here ea, quæ nullo modo realiter abſtrahi poſſunt, niſi
per earum corruptionem: vt rationale ab homine, & ma-
teria à rebus materialibus. Poteſt ergo intellectus hu-
manus res corporeas, & materiales intelligere per for-
mas à phantaſmatib. hauſtas, ſine aliqua ſuę intellectionis
falſitate, non enim ita abſtrahit ſpeciem lapidis à materia,
vt non

Speciei intelligibilis neceſsitas.

vt non intelligat eam eſſe in materia; alius ſiquidem eſt modus intelligentis in intelligendo, quàm modus rei in eſſendo; quia nimirum quod intelligitur, eſt in intellectu immaterialiter, & per modum intellectus, ideo nulla eſt falſitas. Et, cùm *dicis*, quod phantaſmata ſunt particularia, à quibus ſpecies intelligibiles abſtrahuntur; igitur & ipſæ ſimiliter ſe habebunt. *Dico*, ad cuiuſlibet ſpeciei materialis rationem pertinentia, puta hominis, equi, leonis, ſine principijs indiuidualibus conſiderari poſſe; non enim ad ſpeciei rationem pertinent; hoc enim eſt abſtrahere vniuerſale à particularibus, ſeu ſpeciem intelligibilem à phantaſmatibus; ſpeciei vtique naturam ſpeculari, abſque indiuiduantium principiorum conſideratione, quæ per phantaſmata repræſentantur.

Vniuerſale.

Ad confirmationem dico, rei naturalis ſpeciem ab intellectu, abſtrahi quidem à materia indiuiduali, non autem à communi. Eſt autem materia communis, vt caro, & os: indiuidualis verò, vt hæ carnes, hæc oſſa. Itaque, intellectus abſtrahit ſpeciem hominis à materia indiuiduali, quia ad eiuſdem rationem non pertinet, vt dicit Philoſophus *7. metaph.* Species autem mathematicæ à materia ritè ſenſibili, non autem indiuiduali, per intellectum abſtrahi poſſunt, à materia intelligibili indiuiduali, non autem à materia intelligibili communi. Eſt autem materia ſenſibilis, materia corporalis, quæ qualitatibus ſenſibilibus ſubiacet, nempè calido & frigido, duro & molli, & his ſimilibus. Materia verò intelligibilis, eſt ſubſtantia, quæ ſubiacet quantitati: ſubſtantiæ autem prius ineſt quantitas, quàm ſenſibiles qualitates: proinde numeri, dimenſiones, & figuræ, quantitatum terminationes, ſine ſenſibilibus qualitatibus conſiderari poſſunt; non tamen ſine materia communi intelligibili, hoc eſt, intellectu ſubſtantiæ quantitati ſubiectæ: ſed benè ſine hac vel illa ſubſtantia, abſtractione vtique à materia indiuiduali intelligibili.

Materia communis, & indiuidualis.

Senſibilis materia.

Intelligibilis materia.

2. *Ad 2.* negatur ſimilitudo: colores enim tùm in materia corporali indiuiduali, tùm etiam in potentia viſiua, eundem habent exiſtendi modum, ideoque viſui ſuam poſſunt ſimilitudinem imprimere. Secus verò ſe habent phantaſmata, propterea, quòd indiuiduorum ſimilitudines ſint, in corporeis organis exiſtentes: propterea, quoniam eundem cum intellectu humano modum exiſtendi, non habent, ſeſe in intellectum poſsibilem imprimere nequeunt. Quam ob rem intellectus agens ſupra phantaſmata ſeſe conuertens, ſimilitudinem inde educit eorum repræſentatiuam, quorum quidem ſunt phantaſmata ad naturam ſpeciei pertinentia: Et is profectò eſt modus ſpeciem intelligibilem abſtrahendi: non enim, vt dixi, eadem numero forma, quæ prius in phantaſmatibus extiterat, poſtmodum in intellectu reſultat, & transfertur. *Adconfirm.* reſpondeo, virtute intellectus agentis, & phantaſmata illuminari: quia habiliora, aptioraque redduntur, vt ab eis ſpecies intelligibiles abſtrahi poſsint: ſicut pars ſenſitiua, ex coniunctione, quam habet ad intellectum, validior efficitur & viuacior. Et ſpecies intelligibiles abſtrahi poſſunt: quia nimirum intellectus poſsibilis, abſque indiuidualibus conditionibus percipit naturas ſpecierum, earumque ſimilitudin[illegible] veſtitur, informaturque; abſtrahit ſiquidem ſpecies in[illegible]biles à phantaſmatibus; quia in vniuerſali rerum natu[illegible] conſiderat, per couerſionem vtique ad phantaſmata.

Modus abſtrahendi ſpeciem intelligibilem.

3. *Ad 3.* quia intellectus eſt in intelligente; idcircò res intellecta in actu, dicitur intellectus in actu, eò quòd eius ſimilitudo ſit forma intellectus, ſicut rei ſenſibilis ſimilitudo, forma eſt ſenſus in actu. Itaque ſpecies intelligibilis, non eſt id, quod actu intelligitur, ſed ſimilitudo rei intellectæ. *Ad confirmationem* dico, quòd quemadmodum vniuerſale abſtractum duo importat, ipſam naturam rei ſcilicet, & abſtractionem, ſeu vniuerſalitatem; ita planè id, quod actu intelligitur, & rem intellectam, & hoc, quod eſt ipſam intelligi. Quare, ipſa rei natura, cui accidit intelligi, abſtrahi, ſiue vniuerſalitatis intentio, non niſi in ſingularibus inuenitur; ipſum verò intelligi, ſiue vniuerſalitatis intentio, in intellectu: quemadmodum enim coloris pomi ſimilitudo, & non odoris, eſt in viſu intuentis; ita planè humanitas quæ intelligitur, non niſi in iſto, vel illo homine inuenitur. Quòd verò percipiatur ab intellectu abſque indiuiduantium conditione; in cauſa eſt, natura intellectus recipientis, in quo ſpeciei naturæ, & non indiuiduantium principiorum ſimilitudo conſiſtere poteſt. *Ad 4.* dico, per voces ſpecies intelligibiles non ſignificari; ſed ea potius, quæ ſibi format intellectus, ad aliquid de rebus extrinſecis promendum: in parte ſiquidem ſenſitiua, quædam eſt operatio, qua perficitur ſenſus, quia à ſenſibili immutatu; alia verò eſt formatio, qua videlicet vis imaginatiua ſimulachrum ſibi format, aut nondum viſæ rei, aut viſæ, & abſentis. Vtraque autem hæc operatio in intellectu coniungitur: intellectus namque poſsibilis paſsio primò conſideratur, quatenus videlicet ſpecie intelligibili formatur: qua quidem formatus, & inſtructus, in actum certè progreditur definiendi, diuidendi, ſeu componendi, quæ quidem per voces ſignificantur. Quare, ratio quam nomen ſignificat, definitio quidem eſt; quam verò enunciatio, intellectus diuiſio, ſeu compoſitio: quòd verò neceſſaria ſit ſpecies intelligibilis, & quomodo abſtrahatur, dixi. Ex his autem quæ dicta ſunt, colligi poteſt, intellectum in ſtatu præſentis vitæ intelligere non poſſe, etiam poſt intelligibilium ſpecierum acquiſitionem, niſi ad phantaſmata ſeſe conuerterit. Cùm enim in ſua operatione promenda, organo non vtatur corporeo, profectò ab ipſius actu nullatenus impediretur, niſi opus haberet actu alicuius potentiæ corporeo organo vtentis: huiuſmodi autem ſunt ſenſus, & imaginatio, aliæque animæ vires, quæ ad partem ſenſitiuam pertinent: Quare, & in noua ſibi comparanda, & in exercenda iam acquiſita doctrina, imaginationis, cæterarumque huiuſmodi virium actus neceſſarius eſt intellectui intelligere cupienti. Læſo namque imaginatiuæ organo, ſicut in phreneticis clarè videtur, & memoratiuæ, vt in lethargicis apparet, intellectus vacat ab actu intelligendi: eſt ergo noſtro intellectui ad phantaſmata neceſſaria conuerſio. Ad hæc accedit, quòd quando aliquis cupit aliquid intelligere, quaſi exempla, ſibi phantaſmata fingit, in quibus, veluti in quibuſdam picturis, intuetur, quod intelligere cupit. hinc eſt, quòd & exemplis rudes animos inſtruimus, quos erudiendos ſuſcepimus: ſic enim potentia cognoſcitiua ad ea ſeſe accommodat, quæ ſunt intelligenda. Rectè ergo dictum a Philoſopho, intelligentem oportere phantaſmata ſpeculari; verùmtamen Dionyſius Areopagita docet, abſque phantaſmatibus Deum contemplantis cognitionem fieri: *Admonetur*, inquit, *ſanctus Moyſes, vt mundetur, vt ſeparetur à vulgaribus turbis vt ſummitatem aſcenſionum diuinarum contendat: ibi non ipſi congreditur Deo, neque ipſum cernit. eſt enim inuiſibilis, ſed locum, vbi ſtetit.* Hoc autem reor, *inſinuit anguſtiſsima quælibet, & ſuprema viſibilium atque intelligibilium, rationes congruas, eſſe ſigna quædam eſſe eorum, quæ ſubiecta ſunt. omnia tranſcendenti Deo; per quæ, ipſius præſentia omnem intelligentiam ſuperans demonſtratur, ſupra ſpirituales ſanctiſsimorum ipſius locorum ſummitates ſupergreſſa. Tum verò ipſa quoque viſibilia, atque intellectualia contemplator linquens, ingreditur ignorationis myſticam profectò caliginem, in qua omnia ſcientiæ & cognitionis præſidia terminans, totus in eo ſit, qui tactum penitus, viſumque refugit, ſicque ſupra ſenſum, mentemque cognoſcit.* Hæc Dionyſius. Si ergo contemplator cognoſcit ſupra mentem, & ſenſum, haud dubium, quin etiam ſine phantaſmate cognoſcat, & videat: propterea cap. 2. vocat huiuſmodi modum cognoſcendi, ſcientiæ priuationem; & videre, eſſe neſcire, doctamque eſſe ignorantiam ſcientiam, per omnium phantaſmatum ablationem. Ad hanc, inquit, nos per lucidam liquidiſsimam caliginem admitti oramus, & per viſus ſcientiæque priuationem videre, omniumque rerum ablationem. Sic enim qui natiuam effigiem ex quauis materia faciunt, omnia tollunt quæ impedire poſſunt liquidum latentis decoris intuitum, ipſamque in ſeipſa pulchritudinem occultam ſola ſublatione pandunt; vt ignorationem illam velamine amoto, noſcamus. Per phantaſmatum ergo amotionem, aſcendit contemplator.

Speciei intelligibilis neceſsitas.

Intellectus non poteſt intelligere ſine conuerſione ad phantaſmata.

Dionyſius 5. de myſtica Theologia capite primo.

Cognoſcere ſine phantaſmate.

CAP. XIIII.

Species intelligibilis, à quo producatur.

QVoniam quidem viſum eſt, & quidem non abſque grauiſsimis rationibus, doctiſsimorumque virorum authoritatibus, ſpeciem intelligibilem neceſſariam eſſe intellectui poſsibili, ad ſuum actum intellectionemque promendam; deinceps dicamus, à quibus huiuſmodi ſpecies producitur; à phantaſmate; vel ab intellectu agente, vel ab vtroque ſimul. Vna eſt opinio, quæ aſſerit, ſpeciem intelligibilem ab intellectu agente produci, veluti à principali agente; à phantaſmate autem, velut ab inſtrumento; phantaſmata enim mouere poſſunt intellectum poſsibilem. Cùm verò intelligibilia ſint in potentia, & non in actu; ex ſeipſis habere nequeunt virtutem ſpeciei intelligibilis producendæ; ſiquidem intellectus non mouetur, niſi ab intelligibili in actu: propterea accidens intellectus agens, ſuo profectò lumine phantaſmata illuſtrat, cuius illuſtratione fiunt intelligibilia in actu: ſicut corporeæ lucis virtute, colores fiunt actu viſibiles. Hoc autem intereſt inter huiuſmodi lumina, quòd lumen corporeum medium illuminat, non autem obiectum, ſiue colores: lumen verò intellectus agentis, phantaſmata, & intellectum poſsibilem. Iſte namque intellectus, eſt lumen, quia intelligere, eſt lux intelligenti: lumen vtique creatum, ſigillum, & impreſsio luminis diuini, participata profectò luminis increati ſimilitudo. *Signatum lumen vultûs Dei*, vt dicit Dauid. Et reuera, vnum ſit primum agens in anima intellectiua, quo eſt omnia facere, neceſſe eſt: alioquin mi-

Ab intellectu & phantaſmate.

Lumen intellectus agentis.

Pſalm. 4.

Species intelligibilis à quo fiat. minoris mundi inſigne nequaquam præ ſe ferret: ſic enim decet pulchritudinem vniuerſi; vt præter agens vniuerſale, quod in omnia agit, in quolibet rerum ordine, ſit vnum primum agens, in quo ſit ſtatus illius ordinis. *Neceßitas intellectus agentis.* Quare, qui negant, animam intellectiuam intellectum agentem habere, ritè falſitatis arguuntur: nam etſi nonnulli ex philoſophorum dicant, intellectum humanum ex ſuperiorum mentium lumine illuſtrari; non tamen aſſerunt, intellectum agentem, non ineſſe vniuerſitati ſuorum intellectibilium proportionatum. Iſte ergo intellectus ſe habet inſtar lucis: quia in ordine eorum, quæ ſunt ab anima percipienda, vniuerſalis agentis officio fungitur; ſiquidem lux vniuerſaliter influit in omnia actiua, atque paſsiua in materia exiſtentia. Primi autem actus agentis eſt, à primo ad vltimum ſeſe diffundere per omnia media, atque ita ritè vniuerſa peragere, quæ ad ſui ordinis rationem pertinent. Quapropter intellectus agens, abſque intermiſſione agit: vt intelligibilia in potentia, actu fiant intellectioni proportionata: ex qua quidem perpetua ratione agendi, nomen accepit, vt ſuorum intelligibilium forma diceretur: ipſe planè eſt omnis intelligibilitatis ſemen, ſub cuius actu intelligibilia animam mouere dicuntur. Quam ob cauſam, non temerè dicitur præcipuus ſpeciei intelligibilis auctor, atque formator, & illuminator. *Illuminat non imprimendo formam.* Illuminat autem phantaſmata, nullam ſpiritualem formam imprimendo: lumen enim non imprimit coloribus ſpeciem, ſunt enim per ſe viſibiles: *3. de an. 18.* ſed ſui præſentia reddit actu viſibiles. Obiectum profectò intellectus in phantaſmate exiſtens, mouere poteſt intellectum: verùm, quia ſub conditionibus materialibus, veluti in tenebricoſis velaminibus deliteſcit; ideò, vt actu mouere poſsit, aſsiſtentia ſibi neceſſaria eſt intellectus agentis: ex cuius quidem præſentia, mouet abſque materialium conditionum tegumento, quæ eidem obiecto, in phantaſmate connexæ erant, atque coniunctæ. *Illuminari phantaſma.* Quare, ſic illuminari phantaſma, perinde eſt, ac ſine materialium & indiuiduantium conditionum perceptione, intellectui poſsibili quidditatem vniuerſalem offerre: id autem præſtat intellectus agens ſui luminis præſentia, ſuaque virtute agendi. Etenim, ſi corporeum lumen id efficit, vt albedo in lacte, dulcedini connexa, viſui ſine dulcedine offeratur; haud dubium, quin excellentiori modo, id præſtari poſsit ab intellectu agente, vt quidditas rei præſentetur, non præſentatis quibus erat conditionibus connexa. Reuera, non omne verè agens habet imprimere, niſi egerit actione media, qua aliquid producitur, atque imprimitur; ſed ſufficit, id conferre ex ſui præſentia, vt poſsit aliquid agere, quod prius non poterat: & hæc quidem eſt nobiliſsima actio, qua ſuperiora confortant inferiora, qua eleuantur inferiora, & nobiliora ſiunt; non quidem alicuius formæ impreſsione, ſed aſsiſtentia, & coniunctione ſuperioris virtutis. *Intellectio per intellectum agentem.* Itaque, intellectus agens, eſt cauſa actiua intelligibilis ſpeciei; quia nimirum eſt lumen intellectuale, principium vtique actiuum ad cognoſcendas veritates intelligibiles. *12. Trin 15.* Vnde Auguſtinus: *Mens*, inquit, *rebus intelligibilibus, naturali ordine, diſponente conditore, ſubiecta, ſic iſta videt in quadam luce ſui generis incorporea; quemadmodum oculus carnis videt, quæ in hac corporea luce circum adiacent.* proinde ad ipſum ſpectat, facere de non vniuerſali, vniuerſale: vel de re intellecta in potentia, intellectam in actu. *3. de an. 18.* *Si eſſent*, inquit Auerroes, *eſſentiæ rerum vniuerſales, non indigeremus intellectu agente.* *Quare ponitur intellectus agens.* cùm autem vniuerſale, in quantum vniuerſale nihil ſit in exiſtentia, ſed in aliquo tantùm ſit, vt ipſum obiectum repræſentante; ideò eo indigemus: intellectus ergo agentis eſt, hoc edere repræſentatiuum; propterea, quòd ad aliquam formam realem eius actio terminatur, quæ repræſentat vniuerſale, in quantum vniuerſale. Illius ergo proprium eſt cauſare ſpeciem intelligibilem: ſua ſiquidem intereſt, de ordine ſenſibilium, ad ordinem intelligibilium obiectum transferre: quod quidem contingit, quando ex phantaſmate, ſpeciem haurit intelligibilem. Amplius, intellectus poſsibilis, eſt in potentia receptiua, ſecundùm Ariſtotelem, ad ſpeciem nouam recipiendam; non ergo poteſt ſpeciem intelligibilem producere, neque ſolus intellectus agens; alioquin homo ſine phantaſmate poſſet intelligere: nam, etſi intellectus agens, ſit principium vniuerſale omnium ſpecierum; vnam nihilominus gignere formam non poteſt, ſine agente particulari, & propinquo. Phantaſma igitur, licet non ſit principale agens; eſt tamen minus, vel ſaltem inſtrumentum ſpeciei intelligibilis. Sicut enim ſenſibile, ſi ſuo ſenſui particulari connexum fuerit, & propinquum, mox in illo ſpeciem ſui imprimit: amoto autem, amouetur & ſpecies; ita, ſi phantaſma proximum fuerit, per virtutem intellectus agentis; mox gignitur ſpecies intelligibilis in intellectu poſsibili: amoto autem, & eadem amouetur. *3. de an. 36.* ſic enim docemur a Commentatore: *Intellecta*, inquit, id eſt, ſpecies vniuerſales, quibus res intelliguntur vniuerſaliter; colligata ſunt cum intentionibus imaginatis, & corrupta per earundem corruptionem; atque itaue dicit eſſe Philoſophi mentem. Hoc ipſum confirmat [illegible] 5. *Præparatio*, inquit, *exiſtens in imaginatiua* [illegible] *præparatio in mouente, vt ſit motor*: quod profectò [illegible]tem nequaquam haberet; niſi aliquo modo ſpeciei intelligibilis phantaſma principij rationem haberet. *Species intelligibilis à quo* [illegible] Sed aliquis [illegible] merè dubitabit *contra prædicta*, ſi phantaſma ſpeciei intelligibilis eſſet principium, aut id præſtaret propria virtute; & tunc effectum ſe præſtantiorem produceret, quod eſt abſurdum; aut virtute alterius; & ita propriè actiuum principium dici non poſſet, non enim ſua, ſed alterius virtute ageret. *Obiectio.* Adde, quòd materiale nequeat producere immateriale; eò quòd nullam adinuicem proportionem habeant. ſed ſpecies intelligibilis, eſt *immaterialis, phantaſma verò materiale*: ergo illius actiuum principium eſſe non poteſt. 1. Amplius, ſi phantaſma ſpeciem produceret intelligibilem, intellectum vtique *nobilitatis præſtantia excelleret*: in ipſum enim ageret: agens autem nobilius eſt paſsio. ſed hoc eſt maximè abſurdum, & à ratione alienum: ergo quod prius. Adde, quòd ſi phantaſma principium eſſet actiuum, tunc ſpeciem intelligibilem formali aut virtuali actu haberet. non quidem formali; alioquin eiuſdem eſſet ſpeciei, nempè immaterialis cum ſpecie intelligibili: neque virtuali, aliter intellectui nobilitate antecelleret, ſicut ſol, qui actu virtuali, præſtat igne caliditatis vigore, & potentia. *Solutio rationis.* *Dico*, phantaſma virtute intellectus agentis intelligibilem ſpeciem producere; ideoque propriè, & per ſe, illius actiuum principium dici non poſſe. 1. Pari quoque facilitate ſoluitur confirmatio eiuſdem. *Ad 2.* dico, formas materiales in intellectum poſsibilem agere non poſſe: 2. niſi quatenus lumine intellectus agentis quidam ſiunt, vt ita dicam, intellectus, & ſpecies immateriales: inter agens enim & patiens, quædam eſt naturæ communicatio. *Ad confirm.* dico, habere ſpeciem actu virtuali, quia aliquo modo in illius actionem concurrit. Et cùm aſſers ſimilitudinem de ſole, dico illud intelligi oportere de agente principali, non autem de propinquo, quod agens primum determinat: neque huiuſmodi agens eſt nobilius paſſo, tum quia non eſt eiuſdem ordinis, tum verò quia non eſt propriè per ſe agens. hæc quæſtio eſt multum perplexa, propter multiplicem authorum controuerſiam.

C A P. X V.

Species intelligibiles in eodem ſimul plures non eſſe.

Vidimus, & audiuimus ſpeciei intelligibilis neceſsitatem, & productionem, ſeu neceſſariam productionem; deinceps quærendum nobis eſt, an plures ſpecies intelligibiles ſe compatiuntur ſimul in intellectu. *Plura ſimul intelligere.* Si autem ſpecies intelligibilis eſt naturæ ſpecificæ repræſentatiua, & ab vna natura non niſi vna ſpecies producitur; profectò, ſicut duæ naturæ ſpecie diſtinctæ, non ſe inuicem compatiuntur in eodem ſubiecto; ita planè nec duæ ſpecies intelligibiles in eodem intellectu, ipſum ſimul actuantes, vt ſimul plura, in quantùm plura, intelligat: fieri enim non poteſt, vt idem ſubiectum, plurimis formis vnius generis, & diuerſarum ſpecierum perfici poſsit; ſicut fieri non poteſt, vt idem corpus, diuerſis depingatur coloribus ſimul, & ſecundùm eaſdem partes, neque diuerſis formetur figuris; ſed omnes certè ſpecies intelligibiles, ſunt vnius generis, quippe quæ ſunt vnius potentiæ intellectiuæ perfectiones. Ad intelligendum igitur ſimul diuerſa, idem intellectus non eſt pluribus ſpeciebus intelligibilibus veſtiendus, atque perficiendus. Vnde philoſophus ait in lib. topicorum. *2. top. 1.* Intelligere eſt vnum ſolum, ſcire verò multa; plures enim ſpecies non habentes ad inuicem ordinem, abſolutè acceptæ, plura ponunt intelligibilia. Vnum verò, ſi plures ad vnum ordinem confluant, ſiquidem cuiuſque actionis modus, formam conſequitur, quæ eſt actionis principium. *Per modum vnius intelligere.* Quæcunque ergo ſub vna ſpecie ab intellectu percipi poſſunt; ſimul profectò percipiuntur: hinc eſt, quod omnia Deus ſpeculetur per vnum, per ſuam vtique eſſentiam. *Quod non poſsit plura ſimul intelligere.* Quæ verò per diuerſas intelligunt, non ſimul intelliguntur: in cauſa verò eſt, ſicut dixi, quod licèt res, quarum ſunt ſpecies, ſint diuerſorum generum, ipſæ tamen ſpecies, ad vnam ſpectant intellectiuam potentiam, quæ diuerſis ſimul ſpeciebus informari non poteſt. *4. met.* Fauet huic noſtro propoſito, philoſ. aſſerens, Quòd qui non intelligit vnum, nihil intelligat. Amplius, virtus indiuiſibilis, ad quæcunque ſeſe conuerterit; tota ac totaliter ſe conuertit, ſed huiuſmodi eſt noſter intellectus poſsibilis: non poteſt ergo ad diuerſas intelligibiles ſpecies ſe conuertere, & illis ſimul informari. Sanè vnius oculi, vna eſt viſio, ſed intellectus eſt oculus animæ: vnam ergo habet viſionem, qua omnia videt ſub illius vnionis ſpecie. Reuera, ſi poſſet ſimul plura intelligere diuerſis ſpeciebus; poſſet etiam ſimul plura cogitare, etiam omnia, quorum ſpecies ſua memoria continet: non enim maior

Species plures in eodem intellectu.

ratio eſt de vna, quam de pluribus; intellectus ſiquidem nu iquam actu intelligit, niſi quod prius actu cogitauerit. ſed ſimul omnia cogitare, mens non capit humana: ergo quod prius. Solent nonnulli contra prædicta ſic arguere: qui intelligit totum, ſimul intelligit vt hominem, vel domum. ſed qui intelligit totum, intelligit partes: ergo, qui intelligit partes, ſimul intelligit, atque ita ſimul ſpecies intelliget, quæ ſunt ipſius generis partes: plura ergo ſimul intelligit. Profectò, vnius ad alterum differentia cognoſci non poteſt, niſi vtróque ſimul apprehenſo, vt dicitur *in lib. 2. de anima, t. 46.* ſed intellectus noſter cognoſcit differentiam vnius ad alterum: igitur cognoſcit multa ſimul. Amplius, in eodem puncto aëris contingit eſſe plures ſpecies intentionales: ſimiliter ergo & in intellectu plures ſpecies intelligibiles: eſt enim inſtar puncti indiuiſibilis, cui plures huiuſmodi ſpecies poſſunt ineſſe: impoſsibilitas namque formarum exiſtendi ſimul, ex oppoſitione ſumitur. ſed ſpecies oppoſitorum in intellectu non ſunt oppoſitæ: ibi enim non ſunt ſecundùm eſſe naturale: ideoque ſeſe inuicem compatiuntur. Amplius, omnes ſpecies non ſunt eiuſdem generis: non enim minus diſtant ſpecies lapidis, & ſpecies cœli, quàm lapis, & cœlum. Quare, ſi cauſæ vniuocæ genere diſtinguuntur, earum quoque effectus ſimiliter ſe habebunt, cùm ſpecies ab obiecto cauſetur; procul dubio ſpecies lapidis & cœli eiuſdem generis eſſe nō poſſunt: neque ob id, ab vno eodemque intellectu, ſimul intelligi, quandoquidem nihil abijciant à ſubiecto. Poſſunt ergo ſimul eſſe, quemadmodum in aëre lumen ſimul recipitur, & calor. Neque idem de figuris & ſpeciebus debet iudicium fieri: figuræ enim propter diuerſos pàrtium ſitus, ſe inuicem non compatiuntur. ſpecies autem, quoniam hoc vacant diuerſarum partium ſitu; idcircò in eas non cadit repugnantia exiſtendi. Præterea, ſi ſpecies vnius generis ſimul eſſe nequeunt: nec ergò ſimul conſeruari: non minus enim eſt, ſpecies intelligibiles parere, quàm partas tueri: eiuſdem quoque generis ſunt, & cùm intelliguntur, & cùm etiam conſeruantur. Nec valet dicere, quando ſunt in habitu, non eſſe in actu perfecto, atque completo: formam enim informare, & eſſe formaliter largiri, ipſam dicit eſſe in actu completo. Neque etiam admittendum, quod aliqui dicunt, actum completum eſſe, actualiter operari: aliud enim eſt, loqui de eſſe formæ completo in ſe; aliud verò de actuali operatione: hoc enim eſt diſtinguere inter actum primum, & ſecundum: nihilò enim minoris color eſt perfectionis, & cùm viſionem in corpore actualem exprimit, & cùm lumine deſiſtente, actualiter non videtur: ergo quod prius. Iterùm, quod eſt ſupra tempus, intelligit omnia ſimul, quia prius & poſterius ad tempus pertinent. ſed intellectus poſsibilis eſt huiuſmodi; quia deforis venit; & organo non vtitur corporeo; atque tempore cōſumitur: igitur plures ſpecies, ſiue plura ſimul poteſt intelligere. *Reſp.* ad 1. atq; dico, duobus modis partes intelligi poſſe, & ſub quadam confuſione, quatenus ſcilicet ſunt in toto, atque ita, quia per formam totius illarum habetur cognitio, ſimul profectò cognoſcuntur, cuiuſmodi poteſt eſſe plurimarum ſpecierum cognitio, quæ ſub forma & ordine vnius ſpeciei cognoſcuntur. Secus verò res ſe habet de cognitione diſtincta, quando quælibet res, per ſuam ſpeciem dignoſcitur; tunc enim ſimul plures ſpecies intelligi non poſſunt, ſicut ſimul vnico actu intelligere omnia membra animalis, & partes domus, & ſpecies generis. *Ad confir.* dico, vnius ad alterum comparationem, ſiue differentiam, ſub vnius comparationis, ſeu differentiæ ratione, ab intellectu percipi, ſicut dictum. *Ad 2.* non oppoſitio, ſed vnigeneitas potius ſpecierū prohibet, ne plures ſimul actu ſint in eodem indiuiſibili: ſiquidem ſpecies intentionales, quatenus res & qualitates ſunt in genere entium, ſic ſunt actus in medio; vt verò ſunt ſpecies ſenſibiles, ipſi vtique ſenſui principium ſunt ſentiendi: & ita non ſunt in actu perfecto, niſi ſenſu actu ſentiente: non ſunt ergo in actu perfecto, ſiue completo in ipſo medio; ſed vt in deferente potius. Ex quo patet id quod dictum eſt, nempè fieri non poſſe, vt idem ſimul pluribus formis eiuſdem generis perficiatur, ſecundùm actum perfectum, atque completū. De actu autem incompleto, ſeu in habitu, non venit; neque agnoſcitur iſta difficultas exiſtendi: duo enim contraria, in gradibus ſeſe inuicem capiunt, & compatiuntur. Vnigeneitas ergo eſt in cauſa, quòd plures ſpecies ſimul actu completo intelligi non poſſunt; quia nimirum ſunt vnius generis proximi, ſicut ſunt omnes ſpecies colorū. Huiuſmodi ergo formæ vnigeneæ, quamuis non ſint oppoſitæ, non ſe tamen compatiuntur, quia vnitas potentiæ receptiuæ in ſubiecto id non patitur. etenim formæ diuerſorum generum, pro diuerſarum proprietate conditioneque formarum, in ſubiecto recipiuntur: nam & propter diaphaneitatem, in corpore recipitur color: & propter humiditatem, ſapor: vnde fit, vt in Pomo ſimul ſint album, & dulce: formæ autem vnius proximi generis, quoniam ſecundùm vnammet receptiuam potentiam ſubiectum obſeruant, hinc eſt, quòd plures ſub diſtinctis ordinibus, illud informare nequeunt: nam quemadmodum potentia reſpicit actum, & colores diaphaneitatem, eſt enim color actus perſpicui; ſic planè vna potentia, vnum actum ſimul; & vna pars corporis, vnum colorem ſimul: & plures potentiæ, plures actus, ſimiliter plures partes corporis, plures colores; vna enim non eſſet potentia, ſi plures actus ſimul haberet: nec vna pars corporis, ſi ſimul plures colores formales reciperet. *Ad 3.* quamuis ſpecies lapidis, & cœli, quatenus ſunt effectus, & qualitates, genere diſtinguātur; vt ſunt tamen ſpecies intelligibiles, minimè genere diſſident: noſter enim intellectus cùm ſit forma ſimplex, non niſi vno modo ſuas ſpecies intelligibiles conſiderat. Proinde ſpecies intellectus angelici, & humani non ſunt eiuſdem ordinis; quia illorum intellectus eiuſdem quoque ordinis non ſunt. *Ad confirm.* ſimilitudo non recipitur, ſi eiuſdem generis proximi, & ſecundùm eſſe perfectum, formæ exciterint, cuiuſmodi non ſunt calor, & lumen. *Ad 4.* bifariam intellectus conſiderari poteſt, vt res quidem, & natura quædam: deinde vt intellectus: ſpecies quoque, vt qualitas quædam, & vt ſpecies intelligibilis, quatenus ſcilicet intellectum in actu conſtituere poteſt. Porrò, intellectus, quatenus intellectus, eſſe denotat intelligibile, & non naturæ; ideoque licet ſpecies intelligibiles, quatenus ſunt res, & qualitates, in intellectu ſimiliter ſe habente, conſeruentur, & inhæreant; non ſunt tamen in actu perfecto, vt ſunt ſpecies intelligibiles, & vt eſt intellectus, niſi quando ab eis actu intellectus mouetur ad intellectionem promendam. Quoniam verò plures ſpecies quatenus ſunt huiuſmodi, non mouent ſimul ad intelligendum plura, quatenus plura; ideoque plures ſpecies intelligibiles, vt intelligibiles, in eodem intellectu, vt intellectus, in actu perfecto eſſe non poſſunt. *Ad 5.* noſter intellectus eſt ſupra tempus, quod eſt numerus motus corporalium rerum: non autem ſupra tempus, quæ eſt intelligibilium operationum viciſsitudo: de qua Auguſtinus, 8. ſupra Geneſim, *Deus mouet creaturam*, inquit, *ſpiritualem per tempus*; pluralitas enim ſpecierum intelligibilium, viciſsitudinem cauſat intelligibilium operationum, quia vna prior altera dicitur operatio.

Argumenta contraria.

1.

2.

3.

4.

5.

Soluuntur argumenta.

1.

2.

Repugnantia non eſt oppoſitio.

Diuerſa potentiæ recipiunt diuerſas formas.

3.

4.

5.

CAP. XVI.

Species intelligibiles remanent poſtquam intellectus ceſſat intelligere.

NOn parua eſt quæſtio inter ſapientes, ſi ſpecies intelligibiles, ſeù habitus acquiſiti, remaneant, poſtquam ceſſat intellectus ab actu intelligendi, an ſimul cum ipſo actu corrumpantur. hanc ob cauſam de huiuſmodi controuerſia aliquid dicere conſtitui: vtile enim eſt, non ſolum philoſophiæ, verùm etiam & theologiæ cultoribus. Et inprimis dicimus, ſpeciem intelligibilem non corrumpi, etiam omni intellectione ceſſante, actuque intelligendi: ſic enim docet Philoſophus: *Sunt*, inquit, *& propria corruptiones multa exiſtentium, ſcientia autem corruptio per accidens, &c.* ex quibus ſic arguitur: Subiectum ſcientiæ, & ſpecierum intelligibilium, eſt intellectus, qui eſt incorruptibilis, nec (quoad primam intellectus operationem, in qua non eſt per ſe verum, & falſum, ſed per accidens) contrarium habens; præſertim cùm in potentijs cognoſcitiuis, contrariorum ſpecies, contrariæ non ſint: igitur ſpecies intelligibiles remanent in intellectu poſt actum intelligendi. ſic namque palam Philoſophi doctrina denunciat: Omne quod corrumpitur à ſuo contrario, vel ad corruptionem ſui ſubiecti, corrumpi. Cùm verò neutra iſtarum in ſpecie intelligibili inueniatur; haud dubium, quin ipſa remaneat incorrupta, corruptione vtiq; intrinſeca, & reali; non autem extrinſeca: corrumpitur enim phantaſma, à quo extrinſecè producitur, cuius quidem reſpectu quodammodo corruptionem ſubire videtur: ſicut & potentia materiæ extrinſecè dicitur corruptibilis, reſpectu vtique iſtius, vel illius formæ, quæ abijcitur à materia: non autem realiter, & intrinſecè; propterea, quòd ſit ipſa ſubſtantia materiæ, vt dictum eſt in quarto Pymandri. Itaq; proximis, actiuiſque ſpeciei principijs, poſt intellectionem remanentibus, nullaque vera contrarietate accedente, & ipſam remanere ſpeciem, neceſſe eſt. Etenim in dormientis Philoſophi intellectu remanent phantaſmata in phantaſia, & intellectus agens, vt lumen; humiditas autem non impedit ſpecierum conſeruationem: ſiquidem in intellectu, qui non eſt calidus, vel humidus, vtpote non organico, & non in phantaſmate, ſpecies illæ ſedem poſuêre. ſecus autem res ſe habet de ſpecie ſenſibili, in organo humido reſidente; à quo quidem recipitur, non tamen facilè retinetur. Quibus hæc non fuit probata doctrina, in viribus ſenſitiuis, nempè, in imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua, ſpecies ſenſibiles poſuêre: proinde & cum illis viribus ſimul corrumpi. Sed hi à vero quam maximè aberrant, & à Philoſopho, dicente

Philo. de longitudine & breuit. vitæ.

Rationes.

Aliorum opinio.

Species intelligibilis remanet. cente, intellectum locum eſſe ſpecierum. Poſſunt autem dici corruptibiles ſecundùm quid, non autem ſimpliciter; quia nimirum aliqua ex illis viribus corrumpitur, è quibus huiuſmodi ſpecies producuntur. nam habitus ſcientiæ actibus ſimiles ſunt, ex quibus acquiruntur *2. eth.* Actus verò intellectus in hac præſenti vita, per conuerſionem ad phantaſmata, quæ in prædictis viribus ſenſitiuis habentur, fiant neceſſe eſt, Ex his autem actibus, intellectus poſsibilis facultatem acquirit, vt per huiuſmodi ſpecies receptas, rerum quidditates conſideret: in ipſis autem inferioribus viribus, quædam acquiritur facilitas, ſiue habilitas; vt per cōuerſionem ad ipſas, intellectus faciliùs poſsit intelligiblia ſpeculari. Quare, reſpectu iſtarum virium, imaginatiuæ, vtique cogitatiuæ, atque memoratiuæ, quibus acquiruntur, nō autem intellectus, in quo perpetuam ſedem habent, ſpecies intelligibiles corrumpi dicuntur; *3. de anima 8.* cùm reuera fixæ, ac indelebiles in intellectu ipſæ perſeuerent. Vnde philoſ. *Eſt igitur tunc potentia quodammodo: non tamen ſimiliter ante addiſcere, aut inuenire, &c.* *Aliæ rationes.* Intellectus enim, poſt actualem cognitionem, & intellectionem, non eſſet magis ſciens, quàm priùs, ſi ilicò poſt intellectionem actualem ſpecies illæ aufugerent, atq; euaneſcerent; ſiquidem eodem modo foret in potentia, ſicut antè, ita vt intellectus ſpeciebus ornatus, poſtquam deſineret ab actu intelligendi, perinde eſſet, ac intellectus pueri ſcientijs minimè imbutus, ſed imbuendus, quæ omnia abſurdiſsima ſunt, & à vero deſona. Sed non temerè contra prædicta aliquis ſic *3. de an. 39.* inſtabit, dicens, his aduerſatur Commentator: *Neceſſe eſt,* inquit, *vt formæ exiſtentes in intellectu ſecundùm velocitatem, & rem velocioris tranſmutationis non fixam, & quòd illæ eadem formæ ſint exiſtentes extra animā in rebus ſenſibilibus, ſecundū* *Argumenta contraria.* *quod habitus conſiſtit in habente habitū, & res fixa in re patiente.* ſi ergo ſpecies intelligibilis remanet in intellectu, poſt actualem conſiderationem; non ergo erit res velocis tranſmuta- 1. tionis non fixæ. Amplius, ſi ſpecies intelligibilis remanet in 2 intellectu, nihil actu intelligentis: igitur actu nō intelligens actu intelligeret: omne enim abſtractum actu, eſt actu intellectum, authore Commentatore, ſpecies namque remanens *3. de an. 36. & 2. meth. 1.* in intellectu, eſt actu abſtracta; actu ergo intellecta, non ſine intellectu, atque ita non intelligens actu, intelligens actu. Amplius, virtus receptiua non eſt conſeruatiua eiuſdem ſpeciei, vt dicitur de memoria, & reminiſcentia, ſed intellectus 3. poſsibilis recipit; non ergo conſeruat ſpeciem intelligibilē. Reuera, ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibilia: ita intellectus ad intelligibilia, *3. de an. 3.* ſed deficiente ſenſatione, ſpecies ſenſibilis à ſenſu minimè conſeruatur: viſu enim deficiente, non remanet ſpecies coloris; ita deficiente intellectione, deficit ſpecies intelligibilis. Amplius, ſi violenta ægritudo immutat ſcientiam, multò magis mors, quæ eſt omnium immu- 4. tationum terribiliſsima. Ad hæc accedit, quòd duæ formæ vnius ſpeciei eſſent in eodem ſubiecto, nempè in intellectu Pauli, ſiue Baſilij in vita æterna, ſpecies ſcientiæ acquiſitæ, & *1. Cor. 13.* ſuperno lumine infuſæ, quod Paulo non probatur, dicenti; *Siue ſcientia deſtruetur, ſiue linguæ ceſſabunt.* Denique, improbi, qui in hac vita pollent ſcientia, in futura vita, probis & *Soluuntur argumenta.* bonis præſtantiores eſſent, & meliores, quod eſt prorſus falſum, imò impium & erroneum. *Reſp. ad primum argumentum,* 1. atque dico, ſpeciem intelligibilem bifariam intelligi poſſe, & ſecundùm ipſius naturam, & indolem, & ſecundùm eiuſdem vſum. Et primo quidem modo, quia in intellectu recepta eſt, ob rationes iam dictas, fixam nequaquam permanere. Secundò autem ad modum actus, cui coniungitur, ſe habere, in quo certè diu perſiſtere non poſſumus, propter phantaſiæ defectū atque laborem. Hoc ergo modo, non fixam, ſed mobilem ſedem tranſmigrandi, ſpecies intelligibilis habere dicitur. *Ad* 2. *2.* poteſt dici, quod illud, Omne actu abſtractum, &c. veritatē habeat in ſubſtantijs, non autem in accidentibus, cuiuſmodi eſt ſpecies intelligibilis, quæ, quoniam non per ſe ſubſiſtit, ſed ordinatur ad intellectionem recipiendam, ex ſeipſa intellectio eſſe non poteſt: nam etſi abſtracta ſit, vt alia abſtra- 3. ctione non egeat, eget tamen actu intelligendi. *Ad 3.* illud veritatem habet in virtute organica; quia nimirum virtus benè receptiua, alia opus habet in organo diſpoſitione. Etenim receptiua, cùm non ſit benè conſeruatiua, propter humiditatem dominantem, ſiccitate indiget: humidi enim eſt faciliter recipere, ſicci autem diu conſeruare, & cum difficultate autem recipere. Hæc intellectui cùm non inſint, vt dictum eſt, non eget virtute conſeruante. *Ad confirm.* negatur ſimilitudo, ſiquidem deſiſtente ſenſus particularis ſenſatione, propter remotionem ſenſibilis aliquod ſpeciei conſeruatiuum ſenſibilis, in ſenſu particulari non remanet; deficiente autem *3. de ani. 60.* actu intelligendi, remanet ſpecies intelligibilis; propterea dicitur à Philoſ. Quod intelligimus, cùm volumus; nempè ſine exterioris ſenſibilis præſentia: *Mouentia,* inquit Auerroes, *virtutem vniuerſalem, ſunt entia intra animam humanam, quibus anima cùm vult poteſt intelligere.* Spe… intell… rema… Ad 4. ratio illa reſpicit ſcientię corruptionem ex ſenſitiuarum virium parte procedentem, non autem ſpeciem intelligibilem ſeu habitum 4. ſcientiæ in intellectu reſidentem. *Ad prob.* dico, vtramque ſcientiam vnius rationis non eſſe diuumque Paulum, de ſcientia, non quantum ad habitum, ſed potiùs quò ad cognitionis modum fuiſſe locutum. nam etſi ſpecies intelligibiles remaneant in anima à corpore ſeparata; non tamen remanet idem omninò modus intelligendi, nempè per conuerſionem ad phantaſmata; ſed per modum animæ ſeparatæ intellectiuæ conuenientem, de quo poſtea dicemus. *Ad illud*, de ſcientia improborum, illorum ſcientia nihili pendetur, propter eminentem ſcientiæ claritatis Dei, quæ in ſuis electis mirifice apparebit. *Scientia deſtruitur.*

CAP. XVII.

Species intelligibilis realiter differt ab actu intelligendi.

Ex his, quæ dicta ſunt, poſſet quis ambigere, an ſpecies intelligibilis realiter diſtinguatur ab actu intelligendi: ad *Quod diſtinguatur realiter.* quod quidem dicimus realiter diſtingui, ſicut & ſapientiſsimi quique arbitrati ſunt: ſpecies enim intelligibilis reducit intellectum poſsibilem, in pura potentia exiſtentem in genere intelligibilium, ad actum intelligendi, ſicut mouens propinquum mouet namque immediatè intellectum ad intelligere. Realiter ergo differt ab actu intelligēdi, ſiquidem principium actus intelligendi, & ipſe actus, ſe habent vt cauſa & effectus, quæ realiter diſsident ab inuicem. *3. de anim. 18.* Illius profectò actus immediatum principium, intellectui agenti minimè adſcribendum puto, neque etiam intellectui poſsibili: intellectus ſiquidem poſsibilis eſt in pura potentia ad ipſum intelligere: agens verò, vniuerſalis vice motoris fungitur ad intelligendum: quare aut ſimul cauſaret omnem intellectionem, atq; ita intellectus ſimul intelligeret omnia: aut nullā, quod eſt abſurdum: neque phantaſmati eſt attribuendum, quia non ſunt actu intellecta; ſed ſolùm in potentia, vt dicit Commen- *3. de an. 18.* tator. illud verò immediatum primum, eſt intellectum in actu; reliquum eſt ergo, vt ſit ſpecies intelligibilis; ſicut ex ſufficiente diuiſione patet legitimè, & acutè intuenti. Amplius, 2. ſi ſpecies idem eſſet cum intellectione; tunc principium ſpe- *Rationes probantes.* ciei, eſſet etiam intellectionis principium, quod eſt falſum: principium enim productiuum intellectionis, eſt intellectus poſsibilis ſpecie intelligibili actuatus. Conſeq. ex ſe manifeſta eſt. Amplius, ſi ſpecies intelligibilis remanet, ſicut capite præcedente dictum; remota omni intellectione, vt realiter ab ea diſtinguatur, neceſſe eſt. Itaque ſpecies intelligibilis rei materialis, eſt quid aliud realiter ab illius rei intellectione: quæ quidem intellectio, eſt cognitio, quam de re ſibi præſentata per ſpeciem, intellectus habere dicitur. *Sed* quidam *contra* prædicta ſic argumentantur: Nullam ſpeciem, nullamque formam intellectui impreſſam inueniri: & hanc fuiſſe philoſophi, & Commentatoris intentionem, qui per ſpeciem intelligibilem, actum intelligendi prænotârunt, dicebant enim, intelligere nihil aliud eſſe; quàm *Argumenta contraria.* menti habere præſens obiectum per modum apparentis, ſiue manifeſtati: ſicut videre non eſt aliud, quàm præ oculis obiectum viſibile præſens eſſe. Si itaque ab intelligere ſpecies realiter ſeparatur; proculdubiò, res bis intelligeretur, atque bis intellectui appareret, quod eſſet inane, & ſuperfluum. Conſequentiæ autē ratio in hoc conſiſtit, ſpecie enim intelligibili, obiecti ſimilitudine exiſtente, cùm per ipſam oſtendatur, per ipſum quoque intelligere, à ſpecie realiter diſtinctum, iterum oſtenderetur: atque ita bis appareret, & bis intelligeretur. Ne ergo ſequantur iſta abſurda, præſtat dicere, ab ipſa intellictione ſpeciem intelligibilem realiter minimè ſeparari. Amplius, duæ ſimilitudines eiuſdem obiecti in eodem intellectu ſimul eſſe non poſſunt; quia non poteſt duabus ſimilitudinibus ſimul informari, ſed id accideret, ſi ſpecies realiter ab intellectione eſſet diſtincta; intellectio ſiquidem eſt ſimilitudo obiecti; propterea, quòd actus potiſsimùm imitatur obiectum, ſpecies quoque eſt ſimilitudo obiecti: duæ ergo ſimilitudines eſſent ſimul in eodem intellectu, quod eſt falſum. Amplius, intentiones in anima, authore Commentatore *2. de anima 1.22.* ſunt comprehenſiones, ſiue intellectiones. ſed intentiones ſunt ipſæ ſpecies: igitur, ſpecies ſunt intellectiones. Hoc ipſum confirmat *3. de anima 32.* aſſerens intelligere aliud eſſe nihil, quam intentiones recipere. ſed intentiones, quas recipit ab intellectu agente, ſunt ipſæ ſpecies, quæ vtique, vt idem ſint realiter cum actu intelligendi, ſiue cum ipſa intellectione, neceſſe eſt. Amplius, intellectus poſsibilis, cùm potentia ſit cognoſcitiua, in ea nō recipitur aliud, niſi quod eſt in potentia ad cognitionem; nempè

Species intelligibilis differt ab intelligere.

nempè ipſum intelligere, ſiue actum intelligendi: ſpecies verò intelligibilis, cùm non ſit actu cognitio, in intellectum non recipitur, ſicut in potentia viſiua, non niſi color recipitur, & in auditiua, ſonus: & in odoratiua, ſapor, & quæ ſunt ſimilia. Reuera, ſi primum, quod recipitur in intellectu poſſibili, eſt cognitio; & ſpecies immediatè in intellectu recipitur, cognitio eſt ergo. ſed non eſt cognitio ſenſitiua: igitur eſt cognitio intellectiua, & ita habetur propoſitum.
6. Ampliùs, ſi ita res ſe haberet, tunc ab intellectu prius ſpecies, quàm rei quidditas intelligeretur, quod quidem Philoſopho non placet, 3. *de anima 9. & 10.* huiuſmodi enim, quæ cauſa rei quidditatis cognoſcendæ, primò in intellectu ponitur, primò cognoſcitur, eò quòd ignotum ad cognoſcendum ignotum, nullam prorſus aptitudinem habere videtur. Ex his ergo, & ſimilibus, nituntur oſtendere, ſpeciem intelligibilem ab actu intelligendi non diſtingui realiter.

Soluuntur argumenta.

1. *Verum ad hæc* facilè eſt reſpondere: & ad primum quidem dico, intellectui rem bis offerri, per ſpeciem profectò habitualiter, per intellectionem autem actualiter: ex quo patet, non bis intelligi, quia non bis actualiter apparet: neque ſuperfluum ibi aliquod recipi, quia bis actualiter non apparet; ſicut ſuperfluum non eſt, ſi dormiens aliquid ſciat habitualiter, quod poſtmodum euigilans à ſomno, actualiter percipit.
2. *Ad 2.* dico, in eodem intellectu reſpectu eiuſdem obiecti, duas ſimilitudines ſimul recipi poſſe: ſed vnam quidem in habitu, alteram verò in actu, neque inde aliquod ſequi abſurdum, atq; inconueniens.
3. *Ad 3.* intentio eſt comprehenſio cauſaliter, non autem eſſentialiter: non enim intellectus, eſt merè potentia paſsiua; ſed ſpecie actuatus, eſt productiuus intellectionis depromendæ: intentio ergo eſt comprehenſio, id eſt, comprehenſionis cauſa: non identicè ipſa comprehenſio, neque intentionis receptio, eſt ipſa intellectio, cauſa ſiquidem non eſt idem cum ſuo effectu.
4. *Ad 4.* licet ſpecies intelligibilis, non ſit eſſentialiter cognitio; eſt tamen aliquo modo cauſa cognitionis, & hoc ſufficit, vt quod in virtute cognoſcitiua recipitur, formaliter, vel cauſaliter ſit cognitio.
5. *Ad 5.* conſequentia non valet, ſicut ſupra dictum eſt, eò quòd illud verum ſit in tertio actus intellectus, qui eſt diſcurſus ab vno ad alterum. Itaque ſpecies intelligibilis realiter differt ab intelligere, ſiue ipſa intellectione. Deinceps dicamus, quomodo ſit intellectionis principium.

CAP. XVIII.

Species, eſt intellectionis principium nec ne.

Rationes probantes.

1. QVoniam quidem in præcedenti capitulo dictum eſt, intellectionis cauſam materialem, ſeu diſpoſitiuam, non autem formalem, & effectiuam, ſpeciem intelligibilem eſſe; propterea, vtile erit videre, quomodo hæc res ſe habeat. Imprimis autem dicimus, actiuum intellectionis principium, ſpeciem intelligibilem non eſſe: alioquin potentiæ intellectiuæ nobilitate antecelleret; nobiliorem enim operationem haberet; nobilius ſiquidem eſt intellectionē efficere, quàm recipere, quia agens eſt nobiliùs paſſo: non ergo ſpecies eſt principium actiuū intellectionis.
2. Amplius, ſpecies intelligibilis eſt principiū intellectionis receptiuū, quia intellectus poſsibilis, mediante ſpecie intelligibili, intellectionem recipit: ipſa ergo prius intellectionem recipit: proinde non eſt illius principium actiuum, alioquin idem reciperet diuerſa, quorum vnum ordinem haberet ad alterum. Adde, quòd tunc faceret de potentia intellectis, actu intellecta, quæ ſunt opera intellectus agentis.
3. Amplius, habitus nihil aliud eſſe videtur, quàm ſpecies intelligibilis rei formatę in intellectu. ſed actus eſt cauſa habitus: quia ex frequentatis actibus fiunt habitus, & non eſt cauſa vniuoca, vt ex habitibus fiant actus, ſed æquiuoca potius; habitus enim & actus, non ſunt eiuſdem ſpeciei, quandoquidem rationem habitus ſubeant permanentis, & quieſcentis, actus verò pereuntis & tranſeuntis; in huiuſmodi autem cauſis, circulus alterius alterum generandi non admittitur: habitus ergo ſiue ſpecies intelligibilis, non poteſt eſſe intellectionis, ſiue actus intelligendi principium actiuum. ſiquidem huiuſmodi habitus potentiam inclinant, & facilitant, non quidem ad patiendum, aut agendum, ſed vt facilius & promptius actus eligantur, vel reſpuantur ab eadem potentia.

Habitus inclinat.

Quare, habitus inclinat potentiam, ſicut prior ad poſteriorem formam ſubiectum inclinare dicitur; propterea, quòd cum poſteriori forma, prior & cogitationem habet, & ſaluetur, atque perficiatur: veluti ſe habet ſiccitas in ligno, ad recipiendum calorem ab igne, in quo quidem ſiccitas, non inclinat ad agendum, neque ad ſubiectiuè patiendum, ſiue recipiendum, ita quòd ſiccitas, ſit ratio ſubiectiua in calore recipiendo; ſed inclinare dicitur, quia cum forma caloris naturaliter ſaluari poteſt. Species ergo non eſt principium actiuum intellectionis, ſicut dictum eſt.

Species non eſt principium intellectionis.

Verùm *contra* prædicta ſic poſſet aliquis obijcere: Si habitus intellectualis eſt principium, informat enim intellectum, ideoque eſt conſiderationis principium, *6. ethicorum:* neque materiale profectò, ſeu ſubiectiuum, principium eſſe poteſt, eò quòd ſoli intellectui competat: neque formale, quia actui congruit: neque finale, quia habitus ordinatur ad actum ſecundum, veluti ad finem, *1. ethic.* igitur eſt principium actiuum intellectionis: igitur ſpecies quoque intelligibilis ſimiliter ſe habebit: habitus certè intellectualis non videtur differre à ſpecie intelligibili, vt habitus ſcientiæ, & rei ſcitæ ſpecies intelligibilis. *Soluuntur contraria.* 1.

Adde, quòd habens ſpeciem intelligibilem, authore Philoſopho, *3. de anima* 8. per ſeipſum, & operatur, & intelligit; quod planè minimè accideret, ſi ſpecies intelligibilis non eſſet actiuum intellectionis principium.

Iterùm, omnis forma, authore Philoſopho, eſt alicuius actiuum operationis principium: *Moueri, inquit, & pati, eſt materiæ: alterius verò principij, eſt mouere, & agere, formæ ſcilicet.* ſed ſpecies intelligibilis eſt quædam forma in intellectu conſiſtens: eſt ergo alicuius operationis, hoc eſt, intellectionis principium. nam ſi non eſt effectiuum, eſſet vtique receptiuum intellectionis principium, atque ita ipſa intelligeret: illud enim, in quo recipitur intellectio, intelligat, neceſſe eſt: ſicut in quo recipitur viſio, videt, & in quo recipitur auditio, audit: eſt ergo intellectionis principium effectiuum. *2. de gen.*

Amplius, forma actiua, quæ primum eſſe largitur, reſpectu actus ſecundi, eſt principium actiuum. ſed habitus prudentiæ eſt huiuſmodi: eſt enim habitus cum vera ratione actiuus, ſicut ars eſt habitus factiuus, vbi à ſapientia, ſcientia, & intellectu, prudentiam Philoſophus ſeparat, eò quòd ſit actiua: igitur eſt principium actiuum operationis ſecundæ, quo prudens agit opus prudentiæ. *6. eth.*

Ad hæc accedit, quòd id eſt principium actiuum intellectionis, quod eſt intellectui ratio, qua aliquē finem ſortitur. ſed huiuſmodi eſt habitus, ſiue ſpecies intelligibilis: illa ſiquidem ſpecie intellectæ habituatus, eligit, & operatur: eſt ergo principium actus eligendi, reſpectu illius finis.

Amplius, actus magis præ ſe fert ſimilitudinem habitus, quàm potentiæ, vt patet ad ſenſum: igitur habitus eſt illius principium actiuum: agens enim in agendo effectū ſibi ſimilem procurat efficere. 4.

Reuera, id, quo aliquis reducitur ad potentiam accidentalem, ſine dubio eſt principium actiuum illius, veluti eſt calor reſpectu actus calefaciendi, & ſcientia reſpectu actus conſiderandi, ſicut dicit Philoſophus *2. de anima, & 8. phyſ.* quòd anima ignari, habitum ſcientiæ non habentis, in potentia ſit eſſentiali; habentis verò in potentia accidentali: ergo, quod prius.

Præterea, ſicut ſe habet artifex, ita quoque & ars: ad idem enim genus cauſæ pertinent, authore Philoſopho, *3. met. & 2. phyſ.* vbi artem refert ad genus cauſæ efficientis, de arte, nempè de habitu loquens, à quo artifex denominatur: ſed artifex eſt in genere cauſæ efficientis; de arte igitur, ſeu de habitu, ſimile erit iudicium: atque ita haberetur propoſitum. 5.

Soluuntur argumenta.

1. Ad hæc, & ſimilia, non eſt difficile reſpondere: & ad primum patet ſolutio, habitus enim intellectum diſponit ad intellectionem recipiendam; non autem cauſat, aut agit actum intelligēdi, ſicut dictum eſt. Neque eſt inconueniens, teſte philoſopho, vt vnum accidens ſit ſubiecti diſpoſitiuum, & præparatiuum ad aliud accidens recipiendum. *4. met. 20. 5. met. 17.* *Ad confir.* dico, Philoſophum & Commentatorem ibi loqui de potentia paſsiua propinqua, vel remota: non autem de potentia actiua, quæ non indiget extrahente de potentia ad actum.
2. *Ad 2.* maior non omnibus modis vera eſt: alioquin ſi omnis formæ eſt agere; tunc iretur in infinitum in ordine formarum: cuiuſlibet enim formæ accidentalis, eſt aliqua actio, quæ quidem eſt aliqua forma: atque ita actionis eſſet actio in infinitum. Authoritas ergo illa ſubſtantialibus, & non accidentalibus formis eſt accommodanda. Et cùm infers, quod materiæ ſit pati, formæ verò agere; dico illud intelligi oportere de materia prima, & formæ ſibi conueniente, quæ eſt illius perfectio. etenim, quemadmodum proprium opus materiæ eſt pati: ita planè formę materiam perficientis, eſt agere: forma enim ſubſtantialis, eſt actiuum operationis principium. *Materiæ eſt pati. Formæ eſt agere.* *Ad confirmationem* dico, intelligere, ſiue intellectiuum, in ſpecie intelligibili recipi quidem, vti in diſpoſitione neceſſaria, non autem vt in ſubiecto principali ſubſiſtente. viſio ſiquidem recipitur in anima viſiua, non tamen ſine magnitudine: neque ob id neceſſe eſt, vt ipſa magnitudo officio fungatur intelligendi. Sed dices, quemadmodum nullibi inuenitur albedo, quin & ipſum albū dicatur, vnde & ſuperficies dicitur alba, tametſi principale nequaquam ſit albedinis ſubiectū: ita ſanè videtur rationi conſentaneū, vt virtute intelligendi polleat, in quo intel-

Species nõ eſt princi-pium intel-lectionis. intellectio recipitur. *Verùm* huiuſmodi ſimilitudo, non eſt
recipienda: non enim ſubſtantiæ, in qua exiſtit albedo, pro-
prium accidens eſſe probatur: ideoque aliquod aliud deno-
minare poteſt; ſicut intelligere eſt proprium accidens animæ:
proinde non niſi animæ competit intellectiuæ, vt hoc nomine
vocetur. itaque ſpecies intelligibilis non eſt formaliter in-
3. telligens; ſed eſt id, quo aliquid formaliter intelligit, & in-
tellectionem recipit. *Ad 3.* prudentia non eſt principium o-
perationis actiuum, neq; ſimiliter ars: alioquin habitus ſpe-
culatiui, ſapientia, ſcientia, & intellectus eodemmodo ad ſu-
as operationes ſe haberent. Dicuntur autem ſuarum opera-
tionum principia actiua, quòd ad exteriores actiones homi-
nes dirigant, quod profectò habitus ſpeculatiui nequeunt
efficere: prudentia ſiquidem moralium actus componit, &
temperat: ars verò in exteriorem materiam, actionem ſuam
dirigit. *Ad confir.* dico, omne habens finem, in ſe principium
actiuum ſuum finem attingendi, vel aliquid in ſua natura ha-
bere, cuius ope ſuum finem attingere poteſt. hoc ergo modo
habitus ſuum finem habere dicitur: quia nimirum per ſuæ in-
tellectiuæ potentiæ actiuitatem, valet ſuum finem attingere.
4. *Ad 4.* ſcientia duobus modis poteſt intelligi, vno quidem
modo pro ſpecie ab obiecto impreſſa, quæ tum habitus, tum
ſcientia dicitur, habet enim in intellectu rationem perma-
nentis, & quieſcentis. dicitur quoque principium actiuum
cum intellectu pro ſimplici notitia intelligenda, atque ac-
quirenda, quatenus obiecti vicem ſubire dicitur: vnde & hu-
iuſmodi habitus, ſeu ſcientiam intellectum de potentia eſſen-
tiali ad accidentalem deducere, dicunt, & ſic intelligenda eſt
Philoſophi ſententia. alio modo, ſcientia, & habitus ſunt re-
lictæ qualitates ex multis actibus ſciendi, quibus non com-
petit officium deducendi ad potentiam accidentalem. De
habitu quoque prudentiæ ſimile poteſt eſſe iudicium: prop-
terea, quòd ſpecies impreſſa, à primo obiecto practico, prin-
cipium ſit reducendi intellectum de potentia eſſentiali, ad
actum prudentiæ: proinde & illa ſpecies poteſt dici, ob cau-
ſam iam dictam habitus prudentiæ. habitus verò, id eſt, qua-
litas ex actibus prudentiæ derelicta, non eſt principium a-
ctiuum ad prudentiæ actum eligendum: hac ergo diſtinctio-
5. ne, totum argumentum euacuari poteſt. *Ad 5.* ars primò ac-
cepta, id eſt, vt eſt ſpecies rei artificialis ab obiecto impreſ-
7. metaph. ſa, ſicut loquitur Philoſophus, vbi ait, ab arte fieri, quorum-
cunque ſpecies eſt in anima: non autem, vt eſt qualitas ex a-
ctibus derelicta, in genere cauſæ efficientis à philoſopho
collocatur: illa autem ſpecies ab obiecto impreſſa, ars dici
poteſt, & habitus: neque valet, quod ab aliquibus infertur,
habitum, quia cauſa eſt mortalitatis in actu, eſſe virtuosè, ſeu
officiosè agendi, largiri: non enim ſequitur: quantitas lar-
gitur primum eſſe: ergo eſt alicuius ſecundæ operationis
principium. Quare, non omne quod largitur eſſe primum,
largitur quoque & ſecundum, operationem ſcilicet: niſi for-
sè ad primum ſecundus ſequatur, cuiuſmodi non eſt in pro-
poſito. Ex his ergo, quæ dicta ſunt, & ſimilibus, ſatis per-
ſpicuè conſtare puto, quomodo ſpecies intelligibilis non ſit
intellectionis, ſiue ipſius intelligere principium actiuum.

CAP. XIX.

Et ſpecie, & intellectu ſit magis vnum, quàm ex materia, & forma.

3. de an. 6. QVoniam ſpeciei intelligibilis virtus, non parum pro-
deſt intellectui poſsibili, pro ſua intellectione elicien-
da, atque formanda; propterea operæ pretium fuerit perqui-
rere, & perquirendo indagare, & indagando aperire, quo-
modo ex ſpecie intelligibili, & ex intellectu poſsibili, fiat
magis vnum, quàm ex materia, & forma. Et eſt manifeſtum,
Philoſophus. ait Philoſophus, quòd materia & forma copulentur ad inui-
cem, tanquam congregatum ex eis ſit vnicum, maximè intel-
lectus materialis, & intentio intellecta in actu: quod enim
componitur ex his, non eſt aliquod tertiũ aliud ab eis: Com-
Commenta-tor. mentator in Commento illius loci, dicit apertè: Ex intelli-
gibili, ſpecie, & ex intellectu poſsibili, magis fieri vnũ, quàm
ex materia, & forma. Duo igitur examinanda, atque ex-
Quare non ſit vnum tertiũ. plicanda occurrunt: vnum, cur ex illis duobus non fiat v-
num tertium, ſicut fit ex materia, & forma? alterum, quare
ſit magis vnum quàm ex materia & forma. Et primum qui-
dem facilè ſoluitur, quandoquidem ideò ex eis non fiat v-
num, quia non ſunt inuicem cauſæ ſimpliciter ſecundùm eſ-
ſe: intellectus enim, eſt cauſa rei ſcitæ ſimpliciter, ſecundùm
eſſe, & non è contrario. ex materia autem & formâ, reſultat
tertium, quoniam ſunt inuicem cauſæ: non enim materia,
ſeu forma ſe habet per modum diſponentis, inſtar ſpeciei in-
telligibilis, ſed per modum propriè, & realiter cauſantis:
compoſitum namque conſtat ex materia & forma; intellige-
re verò non conſtat ex intellectu, & ſpecie intelligibili. *Ad*
ſecundum difficile eſt reſpondere, propter diuerſas interpre- Species nõ
tum opiniones: quidam enim dicunt, ideò fieri magis vnum, eſt ſcientia.
quia intelligibile immediatius vnitur intellectui, quàm for- Quare magis
ma materiæ, quæ nonniſi mediante dimenſione, authore A- vnum.
uerroe, *in libro de ſubſtantia orbis*, materiæ coniungitur. Sed
tunc quis poſſet dicere, ex materia & dimenſione fieri magis
vnum, quàm ex materia, & forma, quod Auerroi non pro- Opinio.
batur. Maior præterea eſſet vnio formæ accidentalis in ſub- 1.
iecto, quàm materiæ & formæ: quandoquidem, vt Auerroes [illegible]
dicit, ſine vllo medio materiæ inſit. Ideò alij dixerunt, illud 2.
magis, vnum non eſſe immediationis, ſed identitatis: intelle-
ctus enim & intelligibile ſunt eſſentialiter idem, ſed diuer-
ſa per acccidens, vt docet Auerroes. Sed reuera non eſt ita, [illegible]
propterea quòd in ſolo Deo idem eſſentialiter ſit intellectus, [illegible]
& intelligibile. Alij dicunt, eſſe magis vnum firmitatis, &
ſtabilitatis; quia nimirum illa vnio ex vniuerſalibus con- 3.
ſtat, quæ ſunt perpetua: vnio verò materiæ & formæ, quæ
temporum volubilitati ſubiacet, tranſmutatur, ideoque ma-
xima omnium cenſenda non eſt. Alij dixerunt, fieri magis 4.
vnum cauſalitatis ad operationem exercendam; eò quòd
compoſitum ex intellectu, & ſpecie, reſpectu intellectionis
conficiendæ, receptiuam vnitatem habent: actiua verò, ex
intellectu pendet, & obiecto; idcircò ſunt magis vnum. quæ
autem ex vnione materiæ, & formæ dependent, minorem
habent vnitatem: quia illorum principia ſunt indiuiſa in 5. metaph.
cauſando, vnum autem ab indiuiſione ſumitur. Poteſt dici,
quòd fiat magis vnum, quia inde non reſultat aliquod terti-
um, ſed ſimul coaleſcunt, & ambo ſunt ſpiritualia, inuiſibi-
lia, & immaterialia, quod planè de forma, & materia dici
non poteſt. Porrò, de perfecta vnione multa dicta ſunt in
tertio, & in quinto Pymandri: hæc autem obiter dixerim
ſpeciei intelligibilis gratia, Reliquum eſt, vt dicamus, v- Species an ſit
trum ſpecies intelligibilis rei ſcitæ ſit ipſa ſcientia. Cùm ſcientia.
autem ſic ſingula fiant, inquit Philoſophus, vt ſciens dicitur,
qui actu ſcit, id eſt, cùm reducitur in actum ſpecierum intel- 3. de an. t.
ligibilium, ſicut ſciens quando actu intelligit. Ex quo patet,
non benè de ſpeciebus intelligibilibus Auicennam ſenſiſſe:
poſuit enim huiuſmodi ſpecies in intellectu poſt actus intel-
ligendi minimè conſeruari, quod planè manifeſtò pugnat
contra Philoſophum, dicentem, intellectum reduci in a-
ctum, per modum, quo ſciens ex habitu, ad actum ſeſe ad-
uocat, & reducit: nam prius erat potentia intelligens. cùm
verò actu intelligit, ſpecies intelligibiles in eo ſunt, ſecun-
dùm actum perfectum: quando autem ceſſat ab actu intelli-
gendi: medio modo ſe habent inter potentiam puram, & a-
ctum purum. Ex his ergo non temerè aliquis dicet, ſpeciem Rationes.
intelligibilem ſcientiam eſſe. Et reuera, ſi ſcientia eſt alius 1.
habitus à ſpecie intelligibili; tunc certè eiuſdem rei, ſecun-
dùm eandem rationem eſſent habitus intellectuales diuerſi.
ſiquidem de triangulo, quatenus eſt triangulus, haberi po- 1. poſt. 11.
teſt ſcientia. Species quoque intelligibilis de triangulo, ei-
dem poteſt ineſſe intellectui, trianguli ſcientiam habenti:
atque ita duo habitus eiuſdem rei ſimul eſſent, quod eſt ab-
ſurdum. Amplius, ſicut ſe habet ſpecies rei artificialis ad
rem artificialem; ita rei ſcibilis ad rem ſcibilem per conue- 2.
nientem ſimilitudinem. Sed ars, vt dicitur *7. metaphyſico-*
rum cap. eorum autem quæ ſunt, eſt idem cum ſpecie artifici-
ali: idem ergo erit ſcientia cum ſpecie ſcibili, ſiue intelligi-
bili. Ad hæc accedit, quòd omnis habitus intellectualis, in 3.
numero illorum quinque continetur, nempè ſapientiæ, ſci-
entiæ, intellectus, artis, & prudentiæ, *6. eth.* ſed ſpecies in-
telligibilis rei ſcitæ, eſt habitus; quia in intellectu perdurat, Habitus intel-
& conſiſtit: & non eſt ſapientia; quia ſapientia conſtat ex lectuales.
principijs à motu, & à materia ſemotis, & abſtractis: neque
eſt intellectus, quia eſt habitus principiorum demonſtratio-
nis complexorum: neque eſt ars, aut prudentia; propterea
quòd ſint habitus de rebus operabilibus à nobis: ſpecies au-
tem intelligibilis circa ſpeculabilia verſatur: reliquum eſt
ergo, vt huiuſmodi ſpecies ſit habitus ſcientiæ. Sed hæ rati- Solutio.
ones facilè ſolui poſſunt; nam quoad primum ſpectat, licet
de triangulo, aut de aliquo alio ſimili ſubiecto, ſpecies in-
telligibilis haberi poſsit: de ipſo tamen triangulo ſeorſim,
& ſecundùm ſe, nequaquam propriè ſcientia acquiritur, niſi
de inhærentia paſsionis ad ſubiectum, vnà cùm ſubiecto; pro
cuius quidem inhærentiæ vera, ac firma diſpoſitione haben-
da, habitus ſcientificus diſponit. de huiuſmodi autem inhæ-
rentia habetur ſpecies intelligibilis, quæ eam conſiderat,
non tamen firmiter, atque perfectè; propterea opus eſt habi-
tu ſcientifico ad huiuſmodi conſiderationis firmitatem ſta-
tuendam. Itaque, de huiuſmodi inhærentia diuerſimodè duo
habitus ſimul haberi poſſunt: quorum vnus imperfectam, al-
ter verò perfectam de huiuſmodi inhærentiæ conſideratione,
ſpeculationem obſeruat. Ex quo patet, ſcientiam, propriè
habitum

Species non eſt ſcientia. *Duo habitus ſimul.* *Species quare habitus dicitur.*

habitum intellectualem eſſe, fit enim ex actibus frequentatis; ſpecies verò intelligibilis, nequaquam, præcedit namque actum intelligendi. Dicitur tamen habitus intellectualis, eò quòd intellectum diſponat ad intellectionem conficiendam, atque depromendam eius rei, cuius ipſa eſt ſimulachrum, & ſpecies; idque conſideratione incomplexa, abſque affirmationis, & negationis cerditudine, ſicuti ſunt primæ operationes intellectus. ſed de huiuſmodi habitu, non eſt ſermo philoſophi in 6. ethicornm. Ibi enim loquitur de habitu propriè, ac perfectè intellectum perficiente, ad complexam conſiderationem producendam. Adde, quòd quamùis ſpecies intelligibilis rei ſcitæ, non ſit formaliter ſcientia, quia ad modũ ſcientiæ non acquiritur; ad ſcentiam tamen reducitur; quia ad eius conſiderationem ordinatur: ordinatum enim ad finem, reducitur ad ſuum finem. Ex quo patet, quomodo ſpecies intelligibilis diſcrepet à ſcientia, & qua ratione habitus intellectualis dici poſsit.

Alia.

Verùm aliqui peràcutè de hac re ita philoſophantur: Species intelligibilis, inquiunt, eſt illa ſcientia, quæ reducit intellectum de potentia eſſentiali ad accidentalem, authore philoſ. Non autem ea eſt, quæ propriè dicitur ſcientia, quæque eſt habilitas quædam ab actibus cauſata, atque derelicta: iſta enim præcedit actum producendum, quauè informatur intellectus, vt ad ſuam operationem prodire poſsit; alioquin non operaretur tunc magis, quàm prius. Quare in cognitione ſpecies dicitur ſcientia, & formaliter habitus cognitiuus; quia eſt qualitas, quæ in intellectu remanet, ipſum diſponens ad actum producendum: hæc illi.

8. Phyſ. 23. 2. de an. 25. *Quomodo eſt ſcientia.*

CAP. XX.

Intelligere eſt eſſentialiter agere.

Quomodo ſit eſſentialiter era.

POſtquàm viſum eſt, ſpeciem intelligibilem non eſſe intellectionis, ſiue ipſius intelligere, cauſam effectiuam; quærendum nobis eſt, an ipſum intelligere ſit eſſentialiter agere, vel pati, & à quo potiſsimùm, & effectiuè procedat. Eſt autem intelligere eſſentialiter agere, quoniam ſolus intellectus intellectionem producit, mediante tamèn ſpecie intelligibili, per quam, veluti per ſuam formam conſtitutus in genere intelligibilium, ad ſecundum actum producendum progreditur. Non eſt tamen exiſtimandum, intellectum ſub ſpecie intelligibili exiſtentem, intellectionem producere, ſicut aqua exiſtens ſub calore, calefactionem afferre conſueuit: calefactio enim à ſolo calore generatur; intellectio verò, ſiue intelligere ab intellectu effectiuè. neque exiſtimandum eſt, quod ſicut ex materia & forma ſit vnum tertium, quod non ſe toto, ſed [illegible] ratione formæ eſt actiuum; ſic ex intellectu, & ſpecie, tertium fiat, quod ſolius ſpeciei ratione ſit actiuum: veritatem enim habere non poteſt in genere cognoſcentium, bene autem in genere naturalium.

Verſus ſenſus.

Dicendum eſt ergo, quòd ex ſpecie, quæ eſt ipſum obiectum, in eſſe cognoſcibili, in intellectu recepta, non fiat aliquod tertium: ſed ipſemet intellectus fit ipſum intelligibile in eſſe cognoſcibili: atque ita totus factus in actu, ſe toto, & non ratione partis, feſtiuus egreditur ad actum intelligendi. Ad hunc ergo modum, intelligere eſt eſſentialiter agere, pati verò antecedenter, ſeu concomitanter. vel ſi magis propriè loqui volueris, vtere hoc modo dicendi, Intellectum, dum actum producit intelligendi, ſe habere per modum actiui eſſentialiter, paſsiui verò concomitanter: nàm agens & patiens, eis competunt rebus, quæ paſsione prædicamentali agunt, & patiuntur: intelligere autem, & omnis actio immanens, in qualitatis, & non in actionis prædicamento collocantur.

Eſſentialiter agere. *Potentia actiua.*

1. Et reuerà, potentia rationalis reſpectus ſui actus, non eſt merè paſsiua: alioquin eius actus eſſet à ſolo obiecto, quod eſt falſum. Conſequentia probatione non indiget: falſitas conſequentis vel ex his poteſt eſſe perſpicua, quòd nullum agens per ſe, eam eligat actionem, quæ ſuæ ſpeciei terminos tranſgreditur; quia effectus cauſam ſuam minimè tranſcendit. Cùm verò obiectum intelligibile, & volibile à viuo, & non viuo ſeparatum ſit, atque abſtractum; non video, quomodo actus potentiæ

2. rationalis actiua cauſa eſſe, aut dici poſsit. Amplius, actus immanens, eſt ſubiectiuè in ſuo agente; ſed non eſt ſubiectiuè in ſuo obiecto, ſed circa obiectum: igitur ſubiectiuè in potentia rationali, atque ita effectiuè, & actiuè ab ea producitur. Amplius, ſi ſolum obiectum rationalem actum produceret; tunc non eſſet aliquis habitus voluntarius: moueret enim ad modum naturæ, atq; ita produceret actum merè naturalem; & ſic funditùs periret tota planè philoſophia moralis, meritorum diſcretio, virtutum præmium, male actorum pœna,

3. & inuiolabilis iuſtitia. Quamobrem, licèt potentia intellectiua ſit paſſiua, id eſt, receptiua ſui actus; eſt tamen actiua eiuſdem: & vt ſemel dicam, eſt eſſentialiter actiua, & concomitanter paſsiua. Verùmtamen ex ſeipſa ſola, ſuum actum producere non valet: alioquin ſemper intelligeret, vel in promptu illi eſſet actus intelligendi, cuius contrarium experientia nos edocet: non enim ſemper intelligimus, neque quando libet, in promptu nobis eſt facultas intelligendi.

Intelligere agere.

Opus eſt ergo obiecto per ſpeciem intelligibilem intellectum actuante, & obiectum intelligibile repræſentante, pro intellectione producenda, & exprimenda, ſiue pro ipſo intelligere explicando. Itaque intelligere effectiuè eſt ab intellectu: illa enim eſt formalis ratio alicuius, vt dicitur *4. met. 28.* quæ per nomen exprimitur. ſed hoc nomen intellectio, ſiue intelligere, intellectus actionem denotat, cuius actio eſt immanens: intellectum verò actiuum eſſe reſpectu ſuæ actionis clariſsimè commentator proteſtatur: Duæ, inquit, ſunt actiones intellectus, quarum vna eſt intelligere, alia autem eſt extrahere: Et *12. met. 39.* Intellectus, inquit, natus eſt diuidere ea, quæ ſunt adunata in re. Ariſtoteles quoque *3. de anima, 49.* Neceſſe eſt, inquit, vt intellectus ſit mouens ſecundùm quòd eſt deſiderans, non ſecundùm quòd eſt comprehendens, neque ſecundùm quòd deſiderium eſt alia virtus ab intellectu: Intellectus ergo appetit apud philoſophum.

3. de an. com. 55. & 3. 21. & 36.

Sed dubitabit aliquis, quomodo fieri poteſt, vt duplex ſit actio intellectus, paſsionis vna, altera verò actionis? nullus enim intellectus in nobis duas habet actiones: nec ergo intellectus exiſtens in nobis, vt dicit Commentator. Valet ab vniuerſali ad indefinitam negatiuè. Antecedens patet ſatis, quia intellectus agens, duas actiones non habet, neque etiam intellectus potentiæ: illius enim actio eſt facere intellecta in actu, iſtius verò eadem recipere. *Dici poteſt*, illam Auerrois propoſitionem, hoc modo veram eſſe, nempè intellectum exiſtentem in nobis, habere vim confundendi; vt ſit ſenſus, congregatum ex intellectu agente, & ex intellectu poſsibili, duas actiones habere, recipere videlicet, & agere. Et iſta actio, inquit, ſcilicet creare intellecta, eſt prior, vtique tempore, nobilitate, & difinitione: ſicut dicendum erit in cap. de natura intellectus agentis. Verùm obſeruandum eſt, nos modò non loqui de actione intellectus agentis, ſed de actione intellectus poſsibilis: num ſcilicet ſpecie intelligibili concepta, ex ſeipſo exeat ad actum intelligendi producendum: conſtat enim intellectum potentiæ, ſpecie intelligibili habituatum, opus illi non eſſe intellectu agente, Auerroes dicit, *Virtutes actiua*, ait, *& paſsiua in hoc differunt, quòd actiua non indigent motore extrinſeco, cum exierint de potentia ad actum, ſicut geometer habens habitum geometria.* Quare, ſi intellectus potentiæ habens habitum alicuius rei, non indiget intellectu agente, vt in actum prodeat intelligendi; omnino conſentaneum ratione eſſe videtur, vt per modum actiui ſe habeat in ſua intellectione depromenda, concomitanter verò per modum paſsiui.

3. de an. 18. 4. colu. 2.

Peripatheticorum quidam dicunt, quòd intelligere eſt ſicut ſentire, ideoque ſit pati perfectiuè à ſuo intelligibili. Poteſt dici, in hoc cognationem habere ad inuicem, quòd quemadmodum ſentire iudicat de ſuo ſenſibili; ita quoque intelligere de ſuo intelligibili: vnde dicit Themiſtius, multorum fuiſſe ſententiam, ipſum intelligere per eſſentiam fieri intellectus potentiæ: noſque intelligere per eſſentiam intellectus, modò ab ipſis ſenſibilibus priùs fuerimus excitati.

In intelligere eſt pati.

Verùm non eſt hìc leuiter tranſeundum: cum enim intelligere ſit actio, atq; effectus, non quidem productus ab obiecto, vt dictum eſt: neque ab intellectu agente; quia eius opus eſt, de potentia intellectis, actu intellecta facere neque à ſpecie intelligibili; eò quòd virtutem nõ habeat actũ producendi, ſed determinandi, ad hanc, vel ad illam rem intelligendam, nàm ſi ſola ſpecies actum intelligendi produceret; tunc intellectũ poſsibilem dignitate præcederet, qui planè eſt animæ eſſentia, aut eiuſdem nobiliſsima potentia: cuius enim actus eſt nobilior, & ipſum eſt nobiliùs, ſed agere eſt nobiliùs quàm pati. Honorabilius eſt agens patiente: & ſpecies intelligibilis agit, intellectus verò poſsibilis recipit intellectionem: nobilior ergo eſſet nobiliſsima animæ potentia, quod eſt falſum.

Species non producit actũ. 1.

3. de an. 19.

Adde, quòd tunc cauſa totalis deterior eſſet ſuo effectu: intellectio ſiquidem nobilitatis virtute ſpeciei intelligibili antecellit: propterea, quòd vltima perfectione intellectum perficit. 2.

Non ergo à ſola ſpecie intelligibili intelligere effectiuè proficiſcitur: neque à ſolo intellectu; quia ſine ſpecie intelligibili, non actu cauſa efficiens, ſed huiuſmodi ſpecie actuatus, eſt totalis, & efficiens cauſa ſuæ intellectionis, ſpecies namque intelligibilis, non reſpicit ſubſtantiam; ſed modum actus intelligendi: proinde quòd actus ille ſit intellectio, hoc munus ab intellectu recipit, quòd verò ſit huius vel alterius, à ſpecie intelligibili. Concurrit autẽ ſpecies ad intelligere producendũ, obiecti præſentandi gratia, vniendiq; cum intellectu, quòd per eſſentiã vniri nõ poteſt; quia non lapis, ſed ſpecies lapidis eſt in anima: deinde cauſa

Intelligere eſt agere.

actuandi intellectum, educendique de potentia ad actum; de
potentia eſſentiali ad actum primum: inde poſtea ſic actua-
tus exit in actum ſecundum. Ex his ergo ſatis conſtare puto,
ipſum intelligere effectiuè ab intellectu poſsibili produci,
atque eſſe eſſentialiter agere, pati verò concomitanter. Em-
pedocles putauit potiùs eſſe operationem ad extra transmiſ-
Enn.6. lib. 1. cap. 12. ſam, quàm intus immiſſam. Plotinus: *Forſitan,* inquit, *nec in-
telligere quidem eſt facere: non enim in ipſum, quod intelligitur ſe
transfert; ſed potius eſt de ipſo: neque prorſus eſt defectio, neque
oportet actiones omnes eſſe effectiones, aut quicquam facere; poteſt
autem ibi ſecundùm accidens eſſe factio.* Apud Platonicos intel-
ligere non eſt agere, vel pati; ſed quæ erant velata, ablato ve-
lamine, patefacere, nihil noui addendo, ſeu recipiendo, ſicut
ſuprà dictum eſt. Quid ergo ſit intelligere, dixi.

CAP. XXI.

Argumenta contraria.

IN hac re graui, quæ non ſine multa caligine intelligitur,
multorum rationes adhibendæ ſunt; vt ex multorum ſen-
tentijs, vndiq; veritas quæſita, & interrogata, tandem ſe-
ſe prodat in medium. Itaque *contra* huius quæſtionis verita-
tem, multorum quidem iudicio, rectè propalatam, atq; oſten-
1. ſam, ſic arguere nonnulli conſueuerunt. Si inquiunt, intelle-
ctus ſe toto, & partialiter intellectionem producit, eamque
in ſeipſo recipit; efficiens ergo, & materia reſpectu eiuſdem
in idem numero coinciderent, quod quidem philoſ. non pro-
5. met. probatur. Sanè, inter agens, & patiens, vt in eodem lib. dici-
tur, cap. ad aliquid, relatio inuenitur realis, cui neceſſaria
ſunt extrema realiter diſtincta; cuiuſmodi non eſt idem ad ſe-
metipſum, quia non diſtinguitur realiter à ſeipſo: intelligere
ergo non eſt eſſentialiter agere, ſed pati. Amplius intelligere,
2. eſt recipere ſine tranſmutatione, vt dicit *com. 3. de ani. 14.* Re-
cipere eſt pati obiectiuè tantùm, & non ſubiectiuè; quod pla-
ne aſtruit exemplum de tabula raſa poſitum, in qua pictura
recipitur, non autem ex eius ſubſtantia imago coloribus di-
ſtincta educitur: ſic igitur intellectio non educitur ex virtute
intellectus: ſed ab obiecto immittitur, ſi verum eſt exēplum,
quod à philoſ. tantæ rei aptatur. Præterea, in alicuius formæ
3. impreſſæ receptione, & non in alicuius actus prodendi exer-
citatione potentia paſsiua conſiſtit; ideò enim paſsiua dici-
tur, quia recipit, & non exerit actum intelligendi. ſed intelle-
ctus potentię, eſt purè paſsiuus, vt dictum eſt: non ergo intel-
lectionem producit, ſed recipit. Profectò fieri non poteſt, vt
ſubiectum formam aliquam recipiens ad aliam formam pro-
ducendam moueatur, id eſt, quòd intellectus per ſpeciem in
ſe receptam, actum educat ſecundum; illumque in ſe ſubiecti-
4. uè recipiat: alioquin idem, & ſecundùm idem eſſet in poten-
tia, & actu: ergo quod prius. Iterùm, nihil poteſt eſſe cauſa ef-
fectiua alicuius rei in ſe manentis; niſi deſtructa, & confuſa
potentiæ actiuæ, & paſsiuæ ratione: propterea, quòd potentia
actiua, principium ſit in aliud agendi, & mouendi; paſsiua ve-
rò ab alio moueri, & agi. Quare, ſi intellectus actum produ-
ceret intelligendi, reſpectu eiuſdem actus, & temporis age-
ret, & ageretur: moueret, & moueretur: ſicque duo contradi-
ctoria eſſent ſimul vera. Reuera, ſicut ſe habet intelligere ad
intelligentem; ita planè intelligi ad intelligibile. ſed intelli-
gere reſpectu intelligentis eſt ſicut vera paſsio ad ſuum ſub-
iectum, per modum tamen actionis ſignata: intelligi ergo ſe
habebit ad intelligibile, ſicut vera actio, ſignata per modum
paſsionis: atque ita obiectum, & non intellectus produci a-
ctum intelligendi. Item, ſi intelligere eſt actio elicita ab in-
5. tellectu; tunc multa ſequerentur abſurda, nempè quòd viſio
Dei, qua intuentium mentes beatitudinis munere donantur,
à ſolo Deo, creato intellectu non cooperante, creari, effici-
que non poſſet: quod quidem rectè non conſonat, præſertim
cùm non ſemper neceſſe ſit, intelligere; ab aliquo effici; ſicu-
ti eſt in Deo, cui intelligere eſt ſuaipſius ſubſtantia: aut ſi ef-
ficiatur, opus ſit; non tamen ab eo, qui intelligit, quemadmo-
dum perſpicuè videri poteſt in intelligentijs, quæ, authore
philoſopho, per ſuas ipſorum ſubſtātias plurima intelligunt.
Adde, quòd tunc Deus aliquam creaturam beatificare non
poſſet, niſi illa etiam ſeipſam beatificaret, quod veritati re-
pugnat; eſſet enim infinitæ virtutis, & intelligere non eſſet
6. pati, vt philoſophus ſentit. Amplius, aliquid poteſt eſſe for-
maliter intellectio, etiamſi intellectum minimè informet:
quidquid enim facit aliquid formaliter intelligere, prius
vtique eſt realiter in ipſo, ſed ſi intellectio faceret intelle-
ctum formaliter intelligere, prius certè quàm intellectum
informaret, eſſet actualiter intellectio: non ergo ad intel-
lectionem ſpectat, eſſe intellectus operationem immanen-
tem.

CAP. XXII.

Soluuntur Argumenta.

AD 1. dici poteſt, illius conſequentiam nihil virium ha- *Intelligere eſt agere.*
bere; non enim habet contrarietatem reſpectu eiuſ-
dem: quidem intellectus quatenus eſt ſpecie actuatus, atque
veſtitus, intellectionem efficit; quatenus verò eſt nudus, eſt
receptiuus eiuſdem. Ex hoc quoque ſolui poteſt confirmatio:
relatio enim illa non eſt eiuſdem ad eandem rem eodem mo-
do ſe habentem. nam intellectus, vt actuatus ſpecie, & vt præ-
ciſè intellectus non ſunt idem realiter; aliquid enim reale in 2.
intellectu ſpecie actuato includitur, quod in nudo intellectu
nequaquam inuenitur: non eſt ergo ſimile, quod in confirma-
tione adducitur. *Ad 2.* dico, intelligere eſſe recipere abſque
tranſmutationis varietate, quæ eſt à contrario in contra-
rium, non autem abſque ea, quæ eſt ſolus intellectus atque *Tabula raſa.*
perfectio. Quò ad verò ad exemplum ſpectat, commentator
dicit eſſe rethoricum, & viam ad docendum: nam quemad-
modum tabula raſa, nullam ſibi actu hærentem picturam ha-
bet; ita intellectus potentiæ, nullam habet ex his quas recipit
formis, actu ſibi inhærentem. in hoc autem ab inuicem diffe-
runt, quod intellectus ſpecie actuatus, actum producit ſecun-
dum, intellectionem ſcilicet: tabula verò raſa, receptis pictu- 3.
ræ coloribus, nullam habet virtutem actus alicuius edendi,
atque producendi. *Ad 3.* dico, intellectum, potentiam eſſe
paſsiuam in recipiendo ſpeciem, & actum primum: actiuam
verò in producendo ſecundum; intelligere ſcilicet, ſiue intel-
lectionem: atque ita vnam eandemque potentiam ad diuer-
ſos reſpectus relatam, actiuę rationem ſubire, atque paſsiuæ.
Quare, quatenus eſt paſsiua, perfectio ipſius in actione exer-
cenda nō eſt poſita, ſed quatenus eſt actiua. Ad cōfirmationē
reſpondeo, intellectum ante ſuum intelligere in potentia eſ-
ſe formali: in actu autem virtuali, formali quidem, quia non-
dum eſt actuali intellectione formatus; virtuali autem, qui
actu iam habet ſpeciem, qua poteſt exire ad actum ſecūdum.
hæc autem duo ſe inuicem compatiuntur, potentia videlicet
formalis, & actus virtualis diuerſos reſpectus habentes. Ad 4.
4. dictum eſt, aliquid eſſe in actu, & in potentia reſpectu e-
iuſdem; ſed diuerſimode: neq; inde ſequi aliquod abſurdum:
quandoquidem actus formalis non pugnet contra potentiam
virtualem: neque viciſsim potentia virtualis contra actum
formalem; ſed bene actus, & potentia eiuſdem ſpeciei. Ad
confirmationem dicendum, intelligere eſſe actionem imma-
nentem intelligentis: tametſi intellectus potentiæ in recipi-
enda ſpecie intelligibili ſe habeat per modum patientis: fa-
ctus tandem in actu per eādem ſpeciem, intellectionem acti-
uè elicit, & concomitanter per modum paſsiui recipit. Qua-
re, eademmet intellectio, actio dicitur, quatenus ab intelle- 5.
ctu producitur, paſsio verò quatenus ab eodem recipitur.
Ad 5. quatenus à ſolo Deo, illa Intellectio & creari poſſet, &
infundi; per eam nihilominùs nemo intelligeret: propterea,
quòd cognitio ſit actio immanens cognoſcenti: nihil autem
agit per actionem à ſe diſtinctam, vt dicitur *3. phyſ. com. 11.*
niſi ab eo fiat, vel ad illius actionem conficiendam coopere-
tur. Solus autem Deus eſt ſua intellectio, & non aliqua alia
creatura; quia eſt vna ſubſiſtens, non tranſiens intellectio,
& purus actus, non alicui permixtus potentiæ. Et cùm dicis,
Deum non poſſe aliquem beatificare, verum quidem tota-
liter, non tamen obiectiuè: creatura enim abſque vltima ſua
perfectione beata eſſe non poteſt: vltima autem perfectio o-
perantis, vel rei, quæ nata eſt operari, eſt planè ſua coopera-
tio. quare, fieri nō poteſt, vt huiuſmodi creatura, beatitudi-
nem aſſequatur, niſi & ipſa quoque cooperetur: beatitudinem
verò per modum obiecti, ſolus Deus efficit; quia ipſemet eſt
rationalis creaturæ beatitudo obiectiua. Ex hoc quoque pa-
tet ſatis, non eſſe neceſſarium, creaturam infinitæ eſſe virtu- 6.
tis, & perfectionis ſimpliciter, eò quòd ſit cauſa effectiua par-
tialis, non autem principalis, & totalis. *Ad 6.* antecedens non
recipitur, probatio quoque reiicitur: nam albedo facit for-
maliter album, & tamen ipſa non eſt alba. Illa præterea intel-
lectio, licèt eſſet entitas quædam; propriè tamen intellectio
dici non poſſet, propterea quòd nullus intelligit per actum
à ſe ſeparatum. itaque, illa intellectio ſic ſeparata, ſuum qui-
dem haberet eſſe, non certè intelligens, ſed intellectionis:
quippe cùm eſſe intelligens, actum formæ cūm habitudine ad
potentiam intellectiuam denotet: non ergo illa intellectio
intelligeret. Itaque, quemadmodum potentia ſenſitiua, præ-
ſente ſuo obiecto, ex ſeipſa ſuum actum producit; ita intelle-
ctus potentiæ, informatus præſentia obiecti per ſpeciem in-
telligibilem, actum elicit intelligendi. Sed *dices*, ſicut intelle-
ctus agens non poteſt pati, quia illius eſt omnia agere; ita
intellectus poſsibilis, non poteſt agere, quia eſt omnia
fieri: nam ſi eſſet actiuus, poſſet vtique ex ſeipſo ſpe-
ciem producere, atque ita non opus haberet virtute *Argumenta.*
intellectus agentis, ſibi enim ipſi ſufficeret, quod eſt ab-
ſurdum. Conſequentia eſt ſatis perſpicua ac manifeſta: nam
ſi virtutē habet nobilirem effectum, nempe intellectionem
producendi

Intellegere eſt agere. producendi; multò magis effectum ignobiliorem, ſpeciem vtiq; intelligibilē, producendi haberet virtutem: illa enim 2. eſt forma à phantaſmatibus abſtracta, hæc autem à virtute intellectiua edita. Amplius, omne actiuum voluntatis imperio ſubditum, ab eodem imperio impediri, atque prohiberi poteſt, *ſed actus intelligendi à voluntatis dominio præpediri non poteſt*, quò minus concluſionis veritati non firmiter hæreat: non ergo merè liberè, ſed magis naturaliter agit: atque proinde in edenda, depromendaq; ſua intellectione, paſſiui potiùs, quàm actiui munus ſubire videtur. Iterum, omne habens entitatē actiuam ab alio diſtinctam; habet quoq; operationem diſtinctam, quam edere poteſt & producere, ſed intellectus poſsibilis habet entitatē diſtinctam à ſpecie intelligibili, & virtutē actiuam intellectionis producendæ: producet ergo intellectionem ſine ſpecie, quod eſt falſum. *Soluuntur argumenta.* *Reſp.* atq; dico, conſequentiam non valere: intellectus enim paſsibilis, 1. ſicut dictum eſt, diuerſimodè agit, & patitur: neque ex hoc ſequitur aliquod inconueniens. *Ad prob.* negatur ſimilitudo: nam etſi intellectus ſpecie formatus, intellectionem elicere valeat, nō tamen ſpeciem poteſt producere, quia ad illius receptionem ſe habet in pura potentia paſsiua: non ergo eſt ſi-2. mile. *Ad 2.* voluntas non poteſt à prima obiecti intellectione intellectum impedire; non enim in poteſtate noſtra ſitum eſt, quibus viſibilibus tangamur: poteſt tamē impedire intellectum à ſecunda intellectione, & tertia: denique vniuerſaliter ab exercitio actus intelligendi, poſtquàm obiectū intellectum eſt, & voluntati oſtenſum, atque patefactum. *Sed dicis*, veritati oſtenſæ intellecūm ita firmiter hærere; vt inde à voluntate deduci, & auocari non poſsit; obiectum ergo aſſenſum cauſet in intellectu. *Dico*, duplicem eſſe intellectus actiuitatem: alteram, qua intellectionem producit, quæ quidem à ſolo intellectu effectiuè dependet: à ſpecie autem, ſiue obiecto concomitanter, & determinatiuè, & hæc profectò voluntati non ſubditur, quia eſt propria ratio, qua à voluntate diſcernitur, alteram verò, *qua ſuos actus continuare*, & multiplicare poteſt, quæ planè à voluntatis imperio prohiberi 3. poteſt, & impediri. *Ad 3.* ſimilitudo illa valet in his, quæ ſine alterius ope, ad ſuarum prodeunt operationum exercitium conficiendum: in quorum numero intellectus poſsibilis haberi non poteſt, propter cauſam ſæpiùs dictam: quia effectus in actu primo per ſpeciem intelligibilē, inde exit ex ſeipſo in actum ſecundum.

CAP. XXIII.

Alia argumenta de ſpeciei, & obiecti neceſsitate.

QVamuis paulò ante, cap. de neceſsitate ſpeciei intelligibilis, abundè diſputauerim de cauſa, & ratione *ſpeciei intelliglbilis*; quia tamen acria indies emergunt ingenia obſcuriſsimarum rationū plena, parcere pennæ nolui; vt habeat diligens lector locum ampliſsimū ad legendum & diſputandum. *Arguunt* ergo nonnulli contra ea quæ 1. dicta ſunt hoc modo. Cuilibet rei ineſt propria operatio naturalis, & quæ ſunt neceſſaria eidem operationi explendæ atque exercendæ; quia natura non deficit in neceſſariis: vnde ſi cœlum eſſet animatum, ab omnium parente Deo ſenſuum organa accepiſſet. ſed propria, & naturalis ratio intellectus poſsibilis, eſt intelligere, vt communis eſt omnium ſententia: igitur ſecum habent omnia, quæ pro ſua intellectione exercenda ſunt neceſſaria. quòd ſi ab exterioribus oportet illū ſpecies intelligibiles mendicare: non ergo perfectè conditus 2. eſt à Deo, quod eſt falſum. Amplius, non eſt danda ſpecies generalis in intellectu, quia illa prohiberet extraneum; nec er-*3. de anima 4.* go ſpeciē acquiſita. Sanè nulla ſimplex operatio in duo principia eſt reducenda; vnū enim ſufficit. ſed intelligere eſt ſimplex operatio: non ergo reducenda eſt ad intellectum, & ſpeciē intelligibilē. Quare, nulla ponēda eſt ſpecies intelligibilis 3. in intellectu poſsibili. Præterea, ſi ſpecies in intellectu poſſibili. Præterea, ſi ſpecies in intellectu poneretur; proculdubiò naturaliter ageret, atque ita intellectus per eam ſemper actu intelligeret: & ſi plures ſpecies eſſent, plures actu intellectiones eſſent, quod eſt falſum omninò. Reuera, ſi circa ſuum obiectum, abſque alicuius extrinſeci receptione voluntas vim habet agendi; ſimiliter etiam ſeſe habebit intellectus, cùm ſint ambæ potentiæ eiuſdem eſſentiæ: ad quid enim poneretur, niſi, vt eſſet intellectionis principium, ſed principium intellectionis, eſt potentia intellectiua: ſpecies autem 4. non eſt potentia intellectiua, ergo quod prius. Amplius, ſi ſpecies eſt neceſſaria intellectui; tunc ipſe intellectus per ſe ad intellectionem producendam, ſicut ad propriam perfectionem, ordinem minimè videretur habere: quod eſt falſum: ſiquidem ad aliquem actum nulla potentia per ſe ordinem habet, ad cuius principium eſt in potentia contradictionis. ſed intellectus per te eſt in potentia contradictionis ad ſpeciem, quæ, vt dicis, eſt principium & origo intellectionis, ergo & cætera. Sanè, ſi ſpecies intellectionem produceret, effectiuè, aut concomitanter, & determinatiuè: tunc intentiones logicæ, & relationes rationis in actu eſſe non poſſent, eò quòd nullum ens reale ſit ens rationis: cauſatum verò à ſpecie, eſt ens reale, cuiuſmodi non ſunt intentiones logicæ, & relationes rationis: neceſſariò ergo non eſt ponenda ſpecies intelligibilis. *Reſp.* ad primū *arg.* atque dico, quemlibet intellectum tum angelicum, tum etiam humanum, pro ſua propria operatione explenda, atque exercenda, congrua, ac ſufficientia habere principia, ſecundùm proprium vniuſcuiuſque modum. ſed angelicum ſpecies concreatas, humanū verò per ſenſuum organa, eam ſibi acquirere, atque parare; alioqui fruſtra corpori vniretur: natura ergo homini dedit principia, quibus ſuam operationem exercere poſſet. *Ad 2.* conſeq. non eſt recipienda: ſpecies ſiquidem illa generalis, voluntatis non ſubderetur dominio, ſed totum, quoad fieri poſſet, intellectum actuaret, atque ita ſemper eſſet in actu perfecto, nullamque aliam admitteret ſpeciem, propterea, quòd duæ formæ eiuſdem generis in actu perfecto, eodem in ſubiecto eſſe non poſsint, ſpecies verò acquiſitæ, quoniam medium obtinet inter actum perfectum, & puram potentiam, poſſunt habitualiter in intellecto inueniri, etiam plures eiuſdem generis, idem perficientes ſubiectum, nec inde ſequitur aliquod abſurdum. *Ad confir.* maior non habet in omnibus veritatem, nempè in his principijs, quæ illam operationē diuerſimodè reſpiciunt, atque conſiderant: intellectus enim, ſicut dixi, ſubſtantiam, ſpecies verò modum actus conſiderat. *Ad 3.* ſecunda conſequentia non eſt recipienda, quandoquidē ſpecies non ſit principale intellectionis principium, ſed potentia intellectiua. Quare, licèt ſpecies naturaliter ageret, intellectus tamē per eam nō ſemper agit, vel præpeditus à voluntate, vel ab aliqua alia cauſa. Approbo nihilominùs primam intellectionem, omnē actum voluntatis præcedere. *Ad confir.* negatur ſimilitudo: voluntas enim eſt potentia actiua, intellectus verò paſsiua, ideoq; virtutem non habet agendi, niſi priùs per ſpeciem actuatus extiterit: ſimiliter quoque ſed habet ſenſus potentia paſsiua: deniq; ipſa quoq; voluntas ab obiecto recipit ſpeciem amoris. *Ad 4.* dictū eſt ſæpius, quòad modum, non actum quòad ſubſtantiam actus, intellectionem principij rationem habere, qua quidem ſpecie actuatus intellectus, actum producit intelligendi, qui ritè ex ſuo obiecto ſpecificatur. Ad ipſam autem ſpeciem, naturaliter intellectus *inclinatur, non autem eſt in potentia contradictionis*, quia naturaliter appetit ſuam actuationē. *Ad aliam confirm.* conſequentia negatur: non enim ſola ſpecies eſt cauſa actus intelligendi: ſed ipſe intellectus, à quo propriè ipſa intellectio procedit. Quoniam verò poteſt ſeſe ſuper actum intelligendi reflectere, ac rem ad extra ad ea quę ſunt ad intra conferre: hinc eſt quòd relationes rationes gignendi habet facultatem. Adde, quòd hæc ratio non facit ad rem, propterea quod entia rationis tantummodò habeant eſſe cognitum, non cauſam effectiuam realiter producentem. Sed argues fortaſsis, actum intelligendi ab obiecto procedere, dicens, Si actus diſtinguuntur per obiecta, vt dicitur 2. *de anima*, non quidem formaliter; eò quòd obiectum non ſit formaliter actus intelligendi, neque materialiter; materia enim actuum eſt ſubiectū, animæ ſcilicet; neque ratione finis; quia operationis in agente manentis, non eſt alius finis præter vſum. Diſtinguuntur ergo per obiecta effectiuè, atque ita habetur propoſitum, actum videlicet intelligendi, effectiuè ab obiecto produci. Amplius, eadem prorſus cauſa limitata, & eiuſdem rationis non producit diuerſos actus ſpecie diſtinctos; quia ab vno, nonniſi vnum producitur. ſed à diuerſis obiectis diuerſæ proficiſcuntur intellectiones ſpecie diſtinctæ: non ergo à ſol potentia intellectiua effectiuè illa procedunt, ſed ab obiectorum diuerſa virtute. Amplius, quòd ſpecies non reſpiciat modum actus; nec obiectum potētiam determinet ad actum intelligendi: quidquid enim intellectui ab aliquo alio imprimitur, eſt ſpecies, vel habitus, aut actus. ſed illud impreſſum ab obiecto, quo intellectus determinatur effectiuè ad actum intelligendi, non eſt ſpecies, propterea quod huiuſmodi impreſsionem ſpecies præcedat: neque eſt habitus, quia ſequitur actum: eſt ergo actus intelligendi, & ſic habetur propoſitum. Adde, quòd ſi actus determinatur ab obiecto: non ergo intellectus ſolus poteſt producere actum intelligendi. *Reſpondeo* ad primum, atque dico, actus diſtingui per obiecta manifeſtatiuè; quia aſsimilantur obiectis, & non potentiæ intellectiuæ: propterea eorum manifeſtatio, atque declaritio potiùs ab obiectis dependet, quàm à potentia intellectiua, tameſi ab ea effectiuè emanent. *Ad ſecundum* dico, potentiam intellectiuam pro ſua dignitate, atque perfectione actiua, diuerſas habere virtutes ad diuerſas operationes producendas: ſpeciem verò, obiectum actum intelligendi effectiuè nequaquam producere; ſed modum actus producendi præſcribere, ſeu determinare: quia nimirum potentia intellectiua indifferenter ſe habet ad actuum huiuſmodi productionem

Right-margin notes, in order: Intelligere eſt agere. — *Soluuntur argumenta.* 1. — 2. — *Plures ſpecies acquiſitæ.* — 3. — *Intellectui.* 4. — *Quod actus intelligendi effectiuè ſit ab obiecto.* 1. — *9. met.* — 2. — 3. — *Soluuntur argumenta.* 1. — 2.

Intelligere eſt agere: 3.

ductionem exercendam: veluti, qui indifferenter ſe habet, ad huius, vel alterius artis rationem recipiendam. *Ad 3.* dico, illud quo intellectus determinatur ad huius actus productionem, eſſe ſpeciem intelligibilem, obiectum intellectui offerentem; à qua profectò intellectus impreſsionem non recipit actiuam, ſicut aqua ab igne recipit impreſſam formam caloris, alioquin ipſa eſſet totalis cauſa intellectionis; ſed determinationem, modi ſubſtantiæ actus intelligendi: quia hac ſpecie præſente, hunc elicit actum, altera verò alterum. Ex his ergo patet, quomodo intelligere ſit agere, quia profectò ab intellectu poſsibili effectiuè producitur, qui & paſſiuus dicitur; tum quia eſt in pura potentia ad ſpeciem intelligibilem recipiendam; tum quia actum concomitanter recipit, quem producit: quibus ſanè de cauſis intelligere pati nominatur, & dicitur apud Peripatheticos, licèt Platonici aliud ſentiant. Cæterùm, ſpecies intelligibilis illuſtratione intellectus agentis producta, qua conſtituitur intellctus in actu primo, impreſſa nominatur; quia per intellectum agentem poſsibili intellectu imprimitur: ſubſequens verò intellectionem, vt terminus eius, ſpecies expreſſa vocatur; quæ eſt imago, & ſimilitudo rei intelleɛtæ. Dicitur autem expreſſa, non quia ſit phantaſma illuſtratum, à quo res intelligibilis intellectui oſtenditur; ſed potiùs eſt conceptus, & verbum mentis, quod producitur ab intellectu per actum intelligendi. huiuſmodi autem conceptus, eſt terminus intellectionis, in quo primò res intellecta cognoſcitur, & intellectui manifeſtatur. Et is quidem conceptus à Theologo vocatur verbum mentis, à logico intentio, quæ diuiditur in primam, & ſecundam, à philoſopho, ratio, diffinitio, ſimilitudo, imago, denique ſpecies expreſſa. Porrò, intentio prima, bifariam poteſt intelligi; obiectiuè videlicet, & formaliter: obiectiuè autem, & res intelligibilis, nempè quidditas rei obiecta intellectui, atque præſentata, ad cuius cognitionem habendam intellectus ſpecie actuatus, actum ordinat intelligendi; itaque, prima intentio obiectiuè, eſt obiectum intellectui per ſpeciem intelligibilem oſtenſum, quodcunque illud extiterit. formaliter autem, eſt conceptus ab intellectu formatus de re obiecta, & oſtenſa; qui dicitur ratio, ſeu diffinitio rei intellectæ: & hæc quidem pro ſuæ tuendæ fundamento veritatis, rem habet obiectam, atque præſentatam. vnde ſit, vt animal rationale, quatenus eſt hominis diffinitio, ad naturam hominis, ceu prima intentio formalis, ad primam intentionem obiectiuam comparetur. Secunda autem intentio obiectiuè, eſt reſpectus rationis, qui rem conſequitur, quatenus eſt intellectui obiecta, & per primam intentionem formalem cognita. cùm enim intellectus rei quidditatem in vniuerſali intelligit; vt abſtractam à ſingularibus percipit, atq; ita in quadã communitate, & in diſtinctione intellectui obijcitur, ſicq; ab intellectu percipitur per primã intẽtionem formalem. Ad eam verò ſic obiectã ſequitur communitas illa, atq; indiſtinctio, quidditas omnibus inferioribus communis, qui planè eſt reſpectus, relatio vtique rationis; eò quod rem obiectam conſequitur, non extrinſecus manentem, quia determinata eſt, & in ſingularibus diſtincta. huiuſmodi reſpectus, eſt ens rationis, ſecunda intentio obiectiuè, quia intellectus ſecundario aduertit. Secunda autem intentio formalis, ſeu formaliter, eſt ſecundus conceptus ab intellectu productus de re ſub illo reſpectu rationis ſubſiſtente; cuius immediatum fundamentum eſt quidem ille reſpectus, ſed rei obiectæ virtute. vbi enim intellectus percipit naturam rei, ſic in vniuerſali intellectam, ſuis eſſe ſecundùm prædicationem inferioribus cõmunem; mox conceptum generis, multis profectò ſpeciebus; ſpeciei verò, multis indiuiduis communem, actum, vel aptitudine producit: & hæc ſanè ſecunda intentio formaliter nominatur. Cæterùm, non eſt ſilentio prætereundum, conceptum intellectus obiectiuè ſũptum in primam non diuidi intentionem, & ſecundam: intentio enim prima, obiectiuè accepta, cùm ſit ipſa rei quidditas, intellectui obiecta per opus intellectus fieri non poteſt ſed omnis conceptus intellectus ſit per opus intellectus; quia eſt terminus intellectionis, igitur cõceptus ſic acceptus, in diuiſionem illam non incidit. Secunda præterea intentio obiectiuè ſumpta, eſt purùm ens rationis: non enim eſt, ab aliquo effectiuè, neque in aliquo ſubiectiuè. Conceptus autem intellectus eſt ens reale in prima ſpecie prædicamenti qualitatis, eãdẽ habens entitatem cũ actu intelligendi, vterq; enim & ab intellectu producitur, & in intellectu ſubſiſtit, ſicut intellectiones, habitus, & ſcientiæ. Conceptus autem formaliter ſumptus, in primam, & ſecundam intentionem diuiditur. Omnis quippe conceptus intellectus, vel habet pro ſuo immediato fundamento rem intellectui obiectam ita atque, eſt prima intentio formaliter, quæ diffinitio, vel ratio rei nominatur, vel illum reſpectum, qui dicitur communitas, vel indiſtinctio, vel in re, quatenus ſtat ſub illo reſpectu; & ſic eſt ſecunda intentio formaliter, quæ eſt in prima ſpecie qualitatis. Ex hac autem diſtinctione plurimæ perplexi[illegible] uuntur.

Intelligere eſt pati. — *Species impreſſa & expreſſa.* — *Verbum mentis.* — *Intentio prima quid ſit. Obiectiuè.* — *Formaliter* — *Secunda intentio obiectiuè.* — *Secunda intentio formalis.* — *Conceptus quomodo diuiditur.* — *Conceptus formalis diuiditur.*

CAP. XXIIII.

Intellectus intelligit componendo, & diuidendo.

Intellig. eſt agere.

QVid ſit intelligere, & quomodo fiat, ex ſupradictis perſpicuum eſſe poteſt: poſthac dicendum nobis erit, quonam modo intelligat, & vtrùm in ipſo falſitas inueniri poſſit & veritas. Quod verò intelligat componendo, & diuidendo, facilè oſtendi poteſt: nam cùm inſtar rerum generabiliũ, de potentia ad actum exeat; procul dubio, non ſtatim à ſuæ conditionis principio, ſed ſucceſsiuè ſuam acquirit perfectionem, rerum vtique cognitionem. Quare primùm apprehendit rei quidditatem, deinde illius proprietates, accidentia, & habitudines rei eſſentiam circumſtantes. inde neceſſe habet, vnum apprehenſum alij componere & diuidere: atque ex vna compoſitione ad aliam perquirendo proficiſci, quod eſt propriè ratiocinari. Vnde Philoſophus duas intellectus operationes, indiuiſibilium ſcilicet apprehenſionem, & compoſitionem, & diuiſionem. Indiuiſibilium, inquit, intelligentia in his eſt, circa quæ non eſt falſum: in quibus autẽ eſt falſum; iam & verum eſt, compoſitio quædam iam intellectuum eſt: hæc illæ. Duæ ergo ſunt operationes intellectus, quarum vna eſt indiuiſibilis intelligentia, qua vnius rei quidditas ſeorſum ab altera ab intellectu percipitur; puta homo ſecundùm ſe, animal, & quæ ſunt generis eiuſdem. & hæc prima intellectus operatio nominatur. Altera verò dicitur compoſitio, & diuiſio. Ex diuerſis ſiquidem intellectionibus, vnitatem immediatè concipit, & identitatem ipſorum adinuicem, quæ compoſitio nominatur, quæ ſit ab intellectu de re intellecta. Quòd ſi res illæ vnum extiterint, & idem ſibi inuicem; tunc illa compoſitio propter ſui conformitatem, veritas appellatur; ſin minus, falſitas; quia res diuerſæ ſunt abinuicem. Similiter res ſe habet in diuiſionis ratione; nam cùm res diuiſim interdum percipiantur, puta leo, vt aquila, &c. contingit poſtea, vt ea ordinatè cum diuerſitate, vel diuiſione eorum abinuicem intelligantur, vtpote leonem aquilam non eſſe: & hæc quidem intellectio dicitur diuiſio; quæ tunc rei conformis erit, & vera, quando verè res ipſæ abinuicem diuiſæ ſunt atque diſcretæ; ſin minus, contrario modo ſe habebit. Quamobrem rectè dictum à Philoſo, ho *6. met.* 8. Verum quidem affirmationẽ habere in cõpoſito, negationé verò in diuiſo, falſum autem huius partitionis contradictionem. Itaq; veritas vno modo conformitatem ſignificat in compoſitione, vel diuiſione exiſtente, quam profectò intellectus producit; ſimiliter & falſitas deformitatem denotat. Alio modo veritas, & falſitas denotant conformitatem, vel deformitatem cognoſcentis ad cognitum. veluti cùm dicimus, ſenſum verum eſſe; quia conformitatem habet cum ſenſibili. Poſtremò veritas eſt entitas rei, quæ nata eſt facere veram ſuiipſius cognitionem. ſecundùm quem profectò modum veritas in intellectu eſſe habere non poteſt; non enim lapis, ſed ſimilitudo lapidis eſt in anima; alioquin lapis intelligeret, quod eſt abſurdum; ſunt tamen in intellectu entitates ſpecierum, rerumque cognitiones. Eſt autem in intellectu veritas, quæ eſt conformitas compoſitionis & diuiſionis ad rem intellectam; ſimiliter & falſitas, quæ eſt compoſitionis, & diuiſionis difformitas, quam efficit intellectus. hæc autem compoſitio, ſeu diuiſio, eſt intellectio, qua percipit aliqua mediante eorum diuerſitate. Omnis autem intellectio eſt in intellectu ſubiectiuè, non autem in re quæ intelligitur; veritas autem eſt in compoſitione, & diuiſione, ſimiliter & falſitas; igitur ſunt in intellectu. huiuſmodi autem veritas non eſt in prima operatione intellectus: tametſi in illa veritas inueniatur, quæ dicitur conformitas cognoſcentis ad cognitum, quomodo & ſenſus particularis verus dicitur in ſuo ſenſibili, *3. de anima 26.* Intellectus, inquit, qui eſt ſecundùm quod quid erat eſſe, dicitur verus, ſicut videre proprium verum eſt: Hoc ipſum confirmat inibi Commentator, actionem, quæ eſt informatio, ſemper eſſe veram: falſitas verò in ea operatione inueniri nõ poteſt: circa indiuiſibilia, ait 21. non eſt falſum. In cauſa autem eſt, quia ſi in prima ſua operatione intellectus habuerit ſpeciem quidditatem rei repræſentantem: tunc quidem veritatem habet, vt dictum eſt: ſin minus, falſitatem minimè habebit, ſicut dicit Philoſ. Sed operæ pretium erit ſcire, quomodo in compoſitione, & diuiſione intellectus contingat falſitas, & deceptio: pro cuius rei notitia habenda, non ignorare oportet, intellectum, quoad huius rei negotium ſpectat, cum ſenſu quãdam cognationis ſimilitudinem habere: ſenſus autem, vt dictum eſt, circa proprium obiectum minimè decipitur, vtpote viſus circa colorem; niſi fortè per accidens, ex aliquo videlicet organi impedimento: cuius rei exemplo nobis poteſt eſſe guſtus febre laborantium, qui dulcia reputat amara.

Quomodo intelligat. — *3. de anima 21.* — *Simplicium apprehenſio.* — *Compoſitio.* — *Diuiſio.* — *Veritas & falſitas quomodo accipiantur.* — *2. de anima 63. 3. 21. 3. de anima 21.* — *Qualis veritas ſit in prima operatione intellectus.* — *Quare in compoſitione & diuiſione accedit falſitas.*

Intellectus verus vel falſus.

amara. Quare, circa ſenſibilium communium cognitionem
exprimendam, ſæpiùs deluditur ſenſus, cùm videlicet iudi-
cat ſolem paruam habere magnitudinem: ſimiliter lunam, &
alia ſydera cœli. maiorem quoque ſuſtinet deceptionis in-
iuriam in ſenſibilibus per accidens cognoſcendis; cùm mel
pro felle recipit, propter coloris ſimilitudinem. in cauſa au-
tem eſt, quia ad proprium obiectum vnaquæque potentia per
ſe ordinem habet: quæ autem ſunt huiuſmodi, ſemper eodem

biectum in-tellectus.

modo ſe habent. Quare, manente potentia, circa proprium
obiectum, iudicium eius non deficit. Obiectum autem in-
tellectus, vt dicitur, eſt quidditas rei, circa cuius cognitio-
nem intellectus non fallitur; ſed potius circa ea, quæ eiuſ-
dem circumſtant eſſentiam. vnde fit, vt dum intellectus v-
num ordinat ad aliud, componendo, diuidendo, ratiocinan-
dò, decipiatur nonnunquam. Hanc ob cauſam, circa illas
propoſitiones erroris damnum non patitur, quæ ſtatim co-
gnoſcuntur, cognita terminorum quidditate: veluti ſunt
prima principia, ex quibus innaſcitur, ſecundùm certitudi-
nem ſcientiæ in concluſiones infallibilitas veritatis. Deci-

Decipitur per accidens.

pitur verò per accidens intellectus, circa quodquid in rebus
compoſitis: non quidem ex parte organi, quo caret omninò;
ſed potius ex parte circa definitione compoſitionis interue-
nientis; dum falſa veris commiſcet, & poſsibilibus impoſsi-
bilia: quæ quoniam in ſimplicium cognitione intercedere ne-
queunt; idcircò, vt dixi, in illa non cadit deceptio. Quomo-
do autem ſit duplex intellectus operatio, & veritas, atque
falſitas, in intellectu, dixi.

CAP. XXV.

Argumenta contraria.

1. SEd *contra prædicta* poſſet aliquis arguere: Quod non po-
teſt ſimul multa intelligere; non poteſt componendo, &
diuidendo rei veritatem, aut falſitatem inuenire: com-
poſitio enim, & diuiſio non niſi multorum eſſe poteſt. ſed in-
tellectus, vt ſupra dictum eſt, non poteſt ſimul multa intel-
ligere: igitur, veritatem, & falſitatem non acquirit compo-
nendo, & diuidendo. etenim compoſitioni omni & diuiſioni
tempus præſens adiungitur, præteritum, vel futurum. ſed in-
tellectus abſtrahit à tempore, ſicut etiam à cæteris particu-
2. laribus conditionibus: ergo quod prius. Amplius, intelle-
ctus intelligit per aſsimilationem ad res, quia cognitio fit
per ſimile. ſed compoſitio & diuiſio nihil eſt in rebus: quip-
pe quia in rebus, non niſi res, quæ per prædicatum, & ſubie-
ctum ſignificatur: quæque eſt vna, & eadem, ſi compoſitio
eſt vera; homo enim verè eſt id quod eſt animal: non ergo in-
3. tellectus componit, & diuidit. Amplius, bonitas & malitia
ſunt in rebus, *6. met.* 8. ſed veritas eſt quædam bonitas, perfe-
ctio eſt enim: malitia autem quidam defectus: non ergo ſunt
in intellectu, ſed in rebus. Sanè, veritas & falſitas ſunt in il-
lo, quod ipſam propoſitionem denominant: ergo in intelle-
ctu: obiectum enim intellectus non eſt in intellectu; ſicut
obiectum viſus non eſt in viſu. ſed veritas eſt obiectum intel-
4. lectus: ergo quod prius. Iterùm, verum eſt illud quod eſt, au-
thore Auguſtino: ergo per locum à coniugatis, veritas eſt rei
entitas, atque ita veritas non ſolum eſt in rebus cauſaliter,
ſed etiam ſubiectiuè. Reuera, illud eſt formaliter in aliquo,
& ſubiectiuè, quod ipſum denominat. ſed res dicitur vera à
veritate: veritas ergo eſt etiam in rebus ſubiectiuè. etenim,
ſi bonum eſt in rebus; quare ergo in eiſdem non erit verum,
5. cùm vtrumque conuertatur cum ente? Item, quod veritas ſit
etiam in prima operatione intellectus, & non in intellectu
componente, & diuidente. Quidquid competit cauſato, prius
certè competit cauſæ. ſed intellectui componenti, & diuiden-
ti veluti ab intellectus ſimplici cauſato, competit veritas, &
falſitas: multò ergo magis competat, neceſſe eſt, intellectui
ſimplici, ſiue primæ intellectus operationi. nam ſi veritas eſt
in intellectu componente, & diuidente propter iudicij rati-
onem; haud dubium, quin de veritate iudicium animæ exti-
mationem exprimat, atque ita omne apparens foret verum,
6. ſicut vetus error fateri conſueuerat. Amplius, veritas nomi-
natur per comparationem entis ad intellectum, ſed prima o-
peratio, qua intellectus ad res comparatur, eſt huiuſmodi,
propterea quòd rerum quidditates formet, earundem diffi-
nitiones concipiendo: ratio ergo veri prius eſt in prima, quã
in ſecunda operatione intellectus: hæc, & ſimilia, dici poſ-

Soluuntur argumenta.

ſunt. *Dici* poteſt *ad primum*, compoſitionem intellectus, & di-
1. uiſionem, per quandam differentiam, ſeu comparationem fi-
eri: atque ita intellectum multa cognoſcere componendo, &
diuidendo, ſicuti rerum differentiam, earumque comparati-
ones cognoſcendo. *Ad confirm.* tempus ex ea quidem parte
compoſitioni, atque diuiſioni intellectus coniungitur, qua
ſeſe ad phantaſmata conuertit, non autem ex ea, qua à phan-
2. taſmatibus abſtrahit. *Ad 2.* dico, hoc diſcrimen inueniri in-
ter intellectus compoſitionem & rei, quòd illa identitatem
eorum quæ componuntur, hæc verò diuerſitatem denotet:
proinde, cùm dicis, compoſitionem nihil eſſe in re, verum
quidem eſt ſecundo, nō autem primo modo. *Ad 3.* bonitas mo- 3.
ralis, & malitia ſunt in anima, *5. metaph. cap. de quali; in fin.*

Quæ bonitas in mente,

Significant, inquit, quale bonum & malum in animatis: & ho-
rum in habentibus electionem, nempe in hominibus: atque
ita bonitas non eſt tantummodò extra animam. Alio modo
bonitas, quæ res eſt bona, non eſt in actu appetentis, ſed in i-
pſa re, quæ vocari poteſt bonitas entitatiua: & ſecundùm i-
ſtum modum verum eſt, bonum tantummodò eſſe in rebus.
Et cùm infers, quod veritas ſit quædam bonitas, benè dicis
de morali, non autem de entitatiua. Veritas præterea, quia
res dicitur verè cognita, eſt in intellectu cognoſcente, ſimi-
liter & falſitas, propterea argumentum non ritè procedit.

Veritas & falſitas quomodo in propoſitione & in re.

Ad confirmationem; veritas modo prius expoſita accepta, eſt
in propoſitione ſignificatiuè; in re autem intellecta, cauſali-
ter, in intellectu autem formaliter, vt in ſubiecto. *Ad aliam,*
obiectum primarium intellectus, non præcedente alterius
intellectione, nequaquam in intellectu inuenitur, ſed ſe-
cundarium, quod poſt alterius intellectionem percipitur: hoc
quoque modo veritas, quæ eſt compoſitionis diuiſionisque
conformitas, in intellectu inuenitur; quia nimirum ipſa in-
telligitur, poſt aliarum rerum intellectionem, quæ prius in-
telliguntur. *Ad 4.* veritas trifariam poteſt intelligi, antece- 4.

Veritas tripliciter definitur.

denter, atque ita illud dicitur verum, quod eſt, vt dicit Au-
guſtinus. Auicenna quoque *2. met.* Veritas cuiuslibet rei, in-
quit, eſt proprietas ſui eſſe: de hac autem veritate non eſt no-
bis ſermo, quòd ſit in intellectu: entitas enim rei præcedit ra-
tionem veritatis. Alio modo accipitur conſequenter, & eſt
veritas qua res cognoſcitur, de qua Hilarius, Verum eſt de-
claratiuum eſſe rei: nec iſta veritas facit ad rem. Poſtremo,
veritas eſt quædam conformitas, qua ratio veri formaliter
perficitur, quæve eſt adæquatio, ſiue conformitas rei & intel-
lectus: hoc ergo modo veritas ſubiectiuè non eſt in re ad ex-
tra; ſed in ipſo intellectu diuidente, & componente. *Ad con-
firm.* res dicitur vera impropriè, & materialiter à veritate
ſibi inhærente: formaliter verò ab intellectu diuino, ſeu hu-
mano, in quo exiſtit: ſicut cibus dicitur ſanus, à ſanitate, quæ
eſt in animali, & non ſicut à forma inhærente. *Ad aliam,* ne-
gatur ſimilitudo: bonum enim denotat perfectionem appe-
tentis, verum autem cognoſcentis. *Ad 5.* veritas de illo pri- 5.
ùs dici debet, in quo ſui inuenitur perfecta, atque completa
ratio: complementum ſiquidem cuiuslibet motus eſt in ſuæ
termino operationis; motus autem cognoſcitiuæ virtutis
terminatur ad animam. Cum ergo perfecta, atque completa
ratio veritatis, vt dixi, ſit in ſecunda operatione intellectus;
par eſt, vt de illa propriè, & prius dicatur, quàm de prima,
in qua non habet veritas ſuarum conditionum complemen-
tum. Reuera, cognitum eſt in cognoſcente per modum co-
gnoſcentis; ideò cognitiuè virtutis motus, terminatur ad co-
gnitionem intelligentis, appetitiuę verò ad rem intellectam.

Bonum in rebus, verum in intellectu.

bonum autem quoniam dicit ordinem entis ad appetitum;
verum autem ad intellectum; hinc eſt, quòd bonum, & ma-
lum in rebus, verum autem & falſum in intellectu eſſe di-
cuntur: proinde res vera minimè dicitur, niſi quia cum in-
tellectu adæquationem habet. *Ad confirmationem*; quemad-
modum lux in aërem à ſole immiſſa, non aëris, ſed ſolis mo-
tum ſequitur; ita planè veritas à rebus in anima producta,
non animæ exiſtimationem, ſed exiſtentiam ſequitur rerum:
ab eo enim, quod res eſt, vel non eſt, oratio dicitur vera, vel
falſa. Ad ſextum, licet quidditatum formatio ſit prima o- 6.
peratio intellectus; per eam tamen rei minimè æquatur; pro-
inde in ea nequaquam veritas inuenitur; ſed in ſecunda, ſicut

Vtrum diuiſio ſit prior compoſitione.

dictum eſt. ſed de his ſatis dictum. Dubitant nonnulli, vtrum
diuiſio ſit prior compoſitione: & ex parte quidam aſtruunt,
diuiſionem priorem: nam hæc prior eſt, Socrates ſanus non
eſt, quam hæc, Socrates ſanus eſt: quoniam Socrates prius
non eſt, quàm ſit. Huius opinionis videntur fuiſſe Auerroes,
Alexander, Ammonius, & ſimiles. Sed dici poteſt, diuiſionem
bifariam intelligi poſſe, enunciatiuè quidem, quæ perinde eſt
ac propoſitio negatiua; & ita compoſitione poſteriorem
eſſe: vel pro intentione rei diuiſæ, & ſimplicis: & ſic eſſe ſim-

Simplicium compoſitio.

plicium intelligentiam, & conſequenter, vt dicit Auerroes,
compoſitionem præcedere. Dubitant etiam, num ſit aliqua
ſimplicium compoſitio ſine tempore? Dico, omnem propo-
ſitionem eſſe compoſitionem rei cum tempore principaliter,
vel ſaltem per accidens: nam hæc, homo eſt, fuit, erit, eſt
cōpoſitio rei cum tēpore. alia eſt compoſitio rei cum re prin-
cipaliter, mediante tamen tempore; vt, pluuia eſt aqua gut-
tatim cadens, quoniam neceſſariò prædicatum ſubiecto con-
nectitur pro omni differentia temporis. Sed dices, quamli-
bet intellectus operationem abſtrahere à tempore; eò quod
intellectus ſit vniuerſalium, quæ non ſubiacent tem-
pori-

intellectus componit & diuidit. pori; Reſpódeo, bene quidem abſtrahere a tempore entitatiuè: quando quidem quælibet eius operatio pro ſua propria entitate eſt ſoluta à tempore: non tamen repræſentatiuè; propterea, quòd prædicatum non ineſt ſubiecto, niſi mediante aliqua differentia temporis, itaque duæ ſunt intellectus operationes, intellectio, & compoſitio intellectionum: & intellectio quidem non eſt falſa; compoſitio autem, & diuiſio, & falſa eſſe poteſt, & vera; compoſitio autem intellectionem præſupponit, quia non poteſt eſſe ſecunda ſine prima. *Noëmatum.* Porrò, ſecunda operatio compoſitio vocatur, non quidem ſimpliciter; ſed noematum, id eſt, notionum, & conceptuum; & id quidem obiectiuè, vt dicit Themiſtius, quia nimirum eſt earum rerum quæ ab intellectu apprehenduntur. Et hæc profectò compoſitio eſt veluti vnum entium, quia non eſt verè, vnum eſt, ſicut & prima: quippe quæ eſt terminus ſimplex, & incomplexus, ſed illius ſimilitudinem imitatur, propterea, quòd additione prædicati vnum ens efficitur. *Empedoclis compoſitio.* Quam ob cauſam Empedoclis cōpoſitioni perſimilis eſſe videtur, qui quatuor elementa ingenita eſſe voluit; & ab illis in prima rerum origine rerum partes diſsimilares ſeorſum emanaſſe, vt potè capita, ceruices, brachia, humeros, & quæ ſunt generis eiuſdem: & has quidem partes lite dirimi, amicitia autem coniungi. Ad hunc ergo modum ſimplicia, veluti membra ſeorſum diſtincta ex primo mentis partu pullulant; in ſecunda autem compoſitione, & diuiſione, velut amicitia, & lite componuntur, & dirimuntur. Quare, ſicut in prima rerum compoſitione contingit, vt bene, & male illarum fieret partium compaginatio; ita planè accidit, vt fiat noematum compoſitio, atque diuiſio. *Philoponus.* Philoponus dubitat, quomodo in intellectione indiuiſibilium non ſit falſitas, cùm aperte philoſophus dicat, in libro de interpretatione, circa illorum intellectionem falſum, neque verum inueniri: & 6. *met.* ſemper verum, & nunquam falſum. *Veritas duobus modis.* ſoluit contradictionem dicendo, veritatem bifariam accipi poſſe, ſubſtantialiter quidem, veluti cùm dicimus hominem verum, eo quod non ſit pictus, & marmoreus: alio modo, vt diſtinguitur contra falſum, atque ita verum eſt, propoſitio vera, falſum autem eſt, propoſitio falſa. tum dicit intellectionem indiuiſibilium eſſe ſemper veram, quia non eſt ſophiſtica, sed ſubſtantialiter talis, qualis dicitur, quod ſi ſecundo modo acceperis falſum, tunc illa operatio vtroque nomine caret. *Simpli.* Suffragatur huic ſententiæ & lucidiſsimus Simplicius, à quo eadem fermè approbantur. *Arabes.* Arabes huiuſmodi intellectum informationem appellant; eò quòd talium intelligentia intellectus naturalibus illorum formis venatetur, atque informetur, componentem autem, ſeu complexorum, fidem, propter aſſenſum intellectus, ad talium compoſitionem, diuiſionemque conficiendam. Itaque ſecunda operatio, eſt enuntiatio alicuius de aliquo, vel alicuius ab aliquo, in qua neceſſe eſt compoſitionem, & diuiſionē accidere. Eſt autem prior intellectus ſimplicium, & incomplexorum, & quodammodo cauſa intellectus componentis, & diuidentis, ſicut dixit Empedocles, quod capita ceruices præceſſerint, & deinde in vnam compagem coaluerint: ſic aſymetros, & diametros, ex quibus oritur compoſitio, quòd diameter ſit aſymeter. Hæc autem compoſitio propoſitionis non eſt opus naturæ, ſed rationis, & intellectus, propterea *3. de an. 22.* dictum eſt à philoſ. ab intellectu compoſitionem fieri. Sed poſt hac ſpeculemur, quomodo intellectus intelligit indiuiſibile.

CAP. XXVI.

Intellectus intelligit indiuiſibile.

Ariſt. 3. de an. 23. IN*diuiſibile autem, quoniam dupliciter potentia aut actu eſt,* inquit philoſophus. Quoniam quidem hactenus diſputando perquiſiuimus, quonam modo diuiſibilia intellectus percipat, poſthac dicere propoſuimus, quomodo indiuiſibilia & negationes intelligat, vt ſic vndequaque actus intelligendi enodentur, & perſpicui euadant. Pro huius autem notitia habenda, non ignorare oportet, id primò, & per ſe à noſtro percipi intellectu, quod eſt eius proprium obiectum, quod planè à quibuſdam rei quidditas nominatur: indiuiſibile autem per eam, quam ad huiuſmodi quidditatem habitudinem habere videtur. porrò, multis modis indiuiſibile dicitur. Vno quidem modo ſicut continuum, quod eſt actu indiuiſum, licèt ſit diuiſibile potentia, huiuſmodi autem prius à nobis percipitur, quàm eius diuiſio, quæ in partes ſecatur, confuſa enim diſtinctam præcedit cognitio. Alio autem modo indiuiſibile dicitur ſecundùm ſpeciem, veluti ratio hominis, quoddam eſt indiuiſibile, & huiuſmodi quoque indiuiſibile prius intelligitur, quam intellectus com- *Indiuiſibile dicitur multis modis.* ponendo & diuidendo, affirmando & negando, ſua negotia peragat. In cauſa verò eſt, quia hæc duo, quaſi ſuo ab intellectu percipi poſſunt. Alio modo dicitur indiuiſibile, eò *Punctum quid ſit.* quòd omninò ſit indiuiſibile, punctum videlicet & vnitas, quæ actu ſeu potentia diuidi non poſſunt. Et id quidem indiuiſibile poſterius, per priuationem vtique diuiſibilis cognoſcitur; ideoque punctum priuatiuè definitur, videlicet punctum eſt, cuius pars non eſt, ſimiliter & vnius ratio, vt dicitur 9. *met.* *Intellectus intelligit indiuiſibile.* In cauſa autem eſt, eius oppoſitio ad rem corporalem, cuius quidem quidditas ab intellectu per ſe cognoſcitur. Omnia ergo priuatiua intelliguntur per habitum, vtpote per bonum malum, & cæcitas per viſum. *Argumenti.* Sed *dicet* aliquis, ſi ſimile per ſimile cognoſcitur, & indiuiſibile maiorem cum intellectu ſimilitudinis affinitatem habere videtur, quàm diuiſibile, indiuiſibilis intellectus eſt enim, & ſimplex: prius ergo indiuiſibile ab intellectu percipitur quàm diuiſibile. Reuera, quod in definitione ponitur, prius à nobis cognoſcitur, definitio ſiquidem, vt dicitur 9. *topicorum*, ex prioribus fit & notioribus. ſed punctum ponitur in definitione lineæ, quia eſt longitudo, ſine latitudine, cuius extremitates ſunt duo puncta, ſicut dicit Euclides, & vnitas ponitur in definitione numeri: quia numerus eſt multitudo, menſurata per vnum *10. met.* ergo quod priùs. *10 met.* *Dico*, ſimilitudinem per quam cognoſcimus, *Cognitio fit per ſimiu.* ſpeciem eſſe cogniti in cognoſcente reſidentem, ideoque cognitionem per conuenientiam ad obiectum, non autem per ſimilitudinem naturæ ad potentiam cognoſcitiuam fieri. Cùm ergò diuiſibile maiorem cum obiecto intellectus cognationem habeat, quam indiuiſibile, ſicut dictum eſt, hinc eſt, quod prius ab intellectu percipitur. *Ad 2.* ſeu ad confirmationem dico, in definitione lineæ communiter ſumptæ, punctum non poni, ſicut patet in linea infinita, & circulari, in quibus non niſi in potentia punctum inuenitur, Euclides autem cum definiret lineam finitam, & rectam, in eius definitione punctum poſuit, veluti lineæ terminum. itaque quando illa ſumuntur, vt ſuarum quantitatum priuationes, profectò non in ſe ipſis, ſed in ſuis accipiuntur quantitatibus, quas participant, hoc modo punctum eſt terminus lineæ, & vnitas numeri menſura, & Nunc continuatio præteriti & futuri temporis. *Priuationes per habitus cognoſcuntur.* Quare hæc intelliguntur per ſuos habitus oppoſitos, & quaſi reflexè, veluti malum per priuationem boni, & ignorantia per priuationem ſcientiæ, hoc eſt, cognoſcimus eſſe talia, quia ipſis præſentibus, bonum & ſcientia adeſſe non poſſunt. *3. de an. 25.* Vnde philoſ. Punctum autem, & omnis indiuiſio, & ſic indiuiſibile monſtratur, ſicut priuatio, & ſimilis ratio in alijs eſt, vt quonam modo malum cognoſcitur, aut nigrum? contrario namque modo cognoſcitur. *Indiuiſibile poſitione & priuatione.* Themiſtius dicit duobus modis indiuiſibile dici, vno quidem & præcipuo modo forma, veluti Deus, & intelligentiæ, quæ non ſunt indiuiſibiles priuatiuè, ſed poſitiuè, alio modo ſunt indiuiſibilia, quia nimirum eorum eſſe in priuatione conſiſtit. Vnumquodque ergo negationem includens alicuius, negatione eiuſdem cognoſcitur, intellectus verò vna eademque ſpecie, & habitum apprehendit, & negationem illi oppoſitam, vtpote bonum, & malum, virtutem, & vitium, etenim vna eſt priuatiuè oppoſitorum ſpecies, non tamen æquè primò, quandoquidem ſpecies illa ad habitum per ſe, & primo pertineat. Priuationes, inquit Themiſtius, nullam formam ſiue ſpeciem à ſeipſis habent, aut facere poſſunt, qua cognoſcantur, nam quod per ſe non cadit in ſenſu, propriam in intellectu ſpeciem efficere nequit. ſed huiuſmodi ſunt priuationes, non ergo per ſe, & primò intelliguntur. Et reuera, candor, lumen, vox, ſonus per ſe ſentiuntur, priuatione verò, obſcuritas, opacitas, ſilentiū: eodem quoque modo priuationes ab intellectu percipiuntur. Quam ob cauſam bene dictum eſt à Simplicio, vnam eandemque quidditatem, ſeu ſpeciem primò, & per ſe bono competere, deinde malo, bonum enim eſſentialiter & primò eſt ante non malum priuatione, prius enim bonum eſt bonum, quam bonum non ſit malum, vel non bonum, vt dicitur *in lib. Perihermen. 2.* in habitu ergo eſt negatio ſui oppoſiti. Proinde bonum primum eſt intellectio ſuiipſius, ſecundariò intellectio mali: vna ergò intentione numero intellectus intelligit bonum per ſe, & malum per accidens, formam, & priuationem: album, & nigrum, id eſt, candorem & tenebras. *Duplex intellectio.* Annotat Simplicius duplicem intellectionem, alteram prorſus actualem, abſque alicuius imperfectionis admixtione, cuiuſmodi eſt Dei intellectio: alteram verò potentiæ admixtam, quæ ad intellectum potentiæ pertinet: cuius intelligere, reſpectu rerum naturalium, non eſt in potentia per carentiam, ſed per imperfectionem potiùs. Intellectio ergo, qua ſimul forma, & priuatio intelligitur, eſt in potentia, propter priuationis admixtionem. vnde philoſophus in eodem textu: Oportet autem potentia eſſe, quòd cognoſcit: & in ipſo potentiam ineſſe. quod ſi cauſarum alicui nullum ſit omninò contrarium; illa ſeipſam profectò cognoſcit. Philoponus arbitratur à philoſopho quæri, & ſolui quæſtionem. Vtrumne à Deo priuationes, mala ſcilicet intelligantur. Et reſpondet, non intelligi: quia non eſt intellectus potentia, nec in ſe habet huiuſmodi intelligibilia per priuationem, quocirca intellectus diuinus eſt purus actus, & ſeparatus à materia, &

ab om-

Intellect⁹ intelligit priuationes.

ab omnibus intelligibilibus. Intellectus ergo diuinus, vt ipſe dicit, non cognoſcit priuationem; quia illi non ineſt cognitio habitus, qua priuatio cognoſcitur. Vnde Themiſtius dixit, quòd quemadmodum viſus, ſi ſemper actu lumen cerneret, tenebras nequaquàm agnoſceret; ita intellectus, ſi ſemper actu formam intelligeret, illius priuationem nequaquam perciperet: propterea eſt in potentia ad vtrumque: cùm verò intellectus diuinus ſit ſemper purus actus, non videtur fieri poſſe, vt priuationes intelligat:

Deus intelligit priuationes,

His aduerſatur diuin. Plato, qui apertiſſimè oſtendit nihil horum deum latere: *Deus parua*, inquit, *& magna videt: bona & mala, alioqvin nō eſſet vltor malorum: non enim magnis prouidet, parua autem negligit: nunquam enim ab illo negligeris, nec ſi ita paruus ſis, vt in terræ profundum ingrediaris. nec ſi adeo ſublimis fias: vt pennis elatus in cælum voles: ſed conuenientia ſupplicia dabis, ſiue hic manens. ſiue ad inferos profectus, ſiue ad remotiorem aliquem locum translatus.* hæc Plato.

2.& 10. de rep. 10. de le.

Ex quibus patet, omnia à Deo vnico actu intelligi: ſicut diffuſius diſputatum eſt *in 4. pymandri, cap. de Dei prouidentia*, & iterum de dei ſcientia. Ariſt. quoque *in libro de bona fortuna*, ait, ſi mala Deum lateant, æquum iudicem eum non fore: intuitu ſiquidem ſuę eſſentiæ, vt proprij ſui obiecti, ſeipſum intelligit: omnia verò quæ ſunt ad extra, conſecutiuè: eodem vtique contuitu, & actu intelligendi. Non autem dicitur intelligere priuationes, ſicut intellectus in potentia: qui dum animaduertit ſe eſſe in potentia ad intelligibilium cognitionem habendam; ſe in actu puro non eſſe, intelligit: & ſic ſyllogizando priuationes intelligit. Amplius, priuationes, & habitus intelligit ſcientia, quæ à rebus non dependet, nec ab eiſdem cauſatur; ſed in intellectione ſuæ eſſentiæ, quæ eſt cauſa rerum, & formalis ratio intelligendi omnia: hoc autem modo peripathetici non negarent Deum omnia intelligere.

Priuationes an ſint entia.

Cæterùm, non eſt ſilentio tegendum, priuationes non eſſe prorſus ſemotas à ratione entis: ſunt enim entia, quæ per ſe habent eſſe: veluti ſunt ſubſtantiæ, quæ primò, & principaliter entia appellantur, ad hoc autem primum, & ratum entis genus, cætera referuntur. Sūt & alia entia ſecundi generis, quantitas ſcilicet, & qualitates, & proprietates ſubſtantiæ, alia, entia appellantur, quia ſunt via ad ſubſtantiam, vtpote generatio, corruptio, motus, in vltimo autem, & tenuiſſimo gradu entis priuationes, & negationes habentur; quæ ideo entia nominantur, quia de ipſis ratio negotiatur: Iterùm, ens eſſe cenſetur, quod in decem prædicamenta diuiditur: vel quod propoſitionis veritatem denotat; veluti cum dicitur affirmatio vera, ſimiliter & negatio: vt cœcitas priuatio viſus, quo quidem modo priuationes entia nominantur: cœcitas enim non eſt aliquid in rerum natura; ſed potius eſt alicuius entis remotio: verumtamen quia veram efficit propoſitionem, propterea nomen entis accepit.

Ens duobus modis.

Obiect. Sed non temerè aliquis *dubitabit*, ſi priuatio non habet eſſe in rerum natura: non ergo poteſt orationem veram efficere, quia ab

1\. tura: non ergo poteſt orationem veram efficere, quia ab

2\. eo quòd res eſt, & non eſt, oratio dicitur vera, & falſa. Omne prætereà ens, res appellatur: propterea, quòd res cum ente conuertitur. Quare, ſi priuatio, ſeu negatio eſt ens: vt quædam res ſit, neceſſe eſt.

Solut. *Ad primam* obiectionem

1\. reſpondet Auicenna, aſſerēs de eo, quod nullo modo eſt, aliquid enunciari nō poſſe, proinde neceſſe eſt, vt de quo enunciatio conficitur, aliquod ens ſit, ſaltem mente comprehenſum, in quo eſſe habere dicitur: & hoc ſufficit, vt non extra numerum, ordinemque rerum cenſeatur.

2\. *Ad aliud*, nomen rei duobus modis accipitur: & vno quidem modo res dicitur, cui eſt ratum eſſe & firmum in rerum natura: vtpote quidditatem & eſſentiam habens, verum quia res per ſuam eſſentiam eſt cognoſcibilis: hinc factum eſt, vt hoc nomen illi tribueretur, quod in cognitionem cadit: ita quòd res à reor, reris, nomen ſortiatur: hoc ergo modo priuationes, & negationes rés dici poſſunt.

Res duobus modis.

Ex his ergo patet, quomodo intellectus intelligit indiuiſibilia, priuationes, & negationes, denique quonam modo priuationes in numero entium haberi poſſunt.

Obiect. Sed *dices*, terminis primæ intentionis, aliquod ens in re exiſtens, correſpondeat neceſſarium eſſe, ſed cæcum, & quæ ſunt generis eiuſdem, ſunt termini primæ intentionis: igitur aliquid in re eis correſpondet, atque ita priuationes & negationes, non ſunt entia rationis, vt dicit Auerroes.

12. met. t. 4.

Dico, in re nihil eſſe quod illis reſpondeat, vt ſuppoſitum: benè autem vt ſubiectum, ſicut priuationi; quæ eſt cæcitas, oculus correſpondet. Itaque ſicut logici dicunt, negatio vera per affirmationem cognoſcitur, cui opponitur. Sanè, per id negatiuà propoſitio, quæ compoſita negatio dicitur, intelligitur, per quod ſanè probatur ſeu explicatur, ſed negatiua explicatur per affirmatiuam ſibi oppoſitam: igitur per illam intelligitur: ſed non eodem modo: nam negatio vera per affirmationem falſam, & negatio falſa per affirmationem veram intelligitur: vt homo non eſt equus, per hanc, homo eſt equus, & homo non eſt animal, per iſtam homo eſt animal, atque ita negatio ſemper per affirmationem cognoſcitur.

Negationis formalitas. *Solutio.* *Logicorum ratio.*

C A P. XXVII.

Negatio, habetne diſtinctam formalitatem ab affirmatione?

SI priuationes, & negationes ſunt entia, rectè aliquis poſſet ambigere, an negatio, quæ eſt altera pars contradictionis, ex natura rei diſtinctam formalitatem habeat? Pro cuius rei intellectu, neceſſe eſt ſcire, triplicem eſſe negationem, nempè negationem negantem; quæ totum negat, quidquid affirmatio ſtabilierit, abſque ſubiecti & habitudinis delectu, vt non ens: & hæc cum nihil ponat in eſſe tum rei, cùm etiam intellectus; nullam profectò habere poteſt formalitatem. Alia eſt negatio priuans, quæ ſibi ſubiectum determinat, veluti cæcitas, quæ oculum, non manus, aut pedes lumine priuat. Negatio negans, ſiue ſimplex, rei abſentiam abſolutè denotat: vt non videns indifferenter verificatur de chymera, & lapide: negatio autem priuans, proprium ſubiectum obſeruat: proinde cæcitas de animantibus ſolis dicitur, quibus inſita eſt à natura aptitudo videndi: non enim omne non videns, cæcum appellari poteſt. Et hæc certè negatio, quoniam propoſitionem veram reddere valet, non eſt omninò explodenda à numero entium, ſicut præcedente capite dictum eſt. Alia negatio eſt infinitans, vt non homo, non equus, quæ qualitatem negat determinatam; ſeu actum ſpecialem, ſubſtantiam verò, ſiue eſſe in communi relinquit.

Negatio triplex. *Negans.* *Priuans.* *Infinitans.*

Sed præſens de ſimplici negatione, quæ eſt altera pars contradictionis, negotiatur inquiſitio. Porrò cōtradictio bifariam dicitur, propoſitionum ſcilicet, & terminorum: & prima quidem eſt propoſitionum, vtroque termino participantium eodem ordine, & quantitate, ſecunda verò eſt terminorum ad inuicem pugnantium, inter quos non eſt dare medium ſecundum ſe, vt ſedere, & non ſedere, diligere & non diligere, ſtare & non ſtare, ens & non ens, verum & non verum; formalitas præterea communiſſimè accepta, à rei forma nomen ſortitur, ſicuti materialitas à materia, ſed tunc ſicut vnius rei, vna eſt forma: ita profectò & vna formalitas. Alio modo communiter pro modo eſſendi, & ſic album & albedo, cum ſint diuerſi modi eſſendi, diuiſæ quoque ſunt formalitates. Poſtremo, & magis propriè, eſt rei quidditas, ſiue capax ſit definitionis, ſiue eam recipere nequeat. Itaque formalitas eſt quædam conditio, qua aliquid denominatur aliquid tale, vt album, vel nigrum, & id genus plurima; & quoniam tàm à forma, quàm ab aliquo alio formæ ſimilitudinem gerente, aliquid tale appellatur, idcirco tàm forma, quàm formæ ſimilitudo, formalitas nuncupatur.

Contradictio duplex. *Formalitas quid ſit.*

His ita elucidatis, ad quæſtionem dico, affirmationem & negationem, ex parte intentionis, non autem ex parte rei, formaliter differre, nam formalitas negationis, qua negatio denominatur, eſt alia ab ea, qua denominatur affirmatio, ſi enim negatio eſt falſa, & affirmatio vera, negatio denominatur falſa, & affirmatio vera, atque ita differunt formaliter, ſiue ratione, quatenus formalitas eſt conditio quædam, qua aliquid denominatur tale, ex parte autem rei, hac formalitatis diſcretione non ſeiunguntur, propterea quod homo non eſt animal, & ſimiles negationes, nullum eſſe habere poſſunt, ea enim differre dicuntur, vt dicuntur, vt dicit philoſophus 5. met. quæ ſunt in rerum natura, ſed negatio negans, ſimplex, ſiue vt eſt altera pars contradictionis, non habet eſſe, quia altera exponentium

Quomodo non habeat formalit. 1.

Negationis formalitas. ſemper eſt falſa: non ergo differunt, neque ſunt eadem;
quia eſſe commune non habent: quare hoc modo, nega-
tio diſtinctam non habet formalitatem. Reuera, quod
2. nihil ponit ex natura rei, in re extra animam, nullam dicit
formalitatem, ſi formalitas virtutem habet terminandi
intellectum, ex ratione ab intellectu apprehenſa, ſed ne-
gatio negans nihil ponit in re, ſed vniuerſaliter negat om-
nia; alioquin non differret à negatione priuante: ergo quod
3. priùs. Amplius, quod mente concipimus, vt dicitur 1. de
de interp. & 4. met: nominibus explicamus, aliquod poſi-
tiuum ſignificantibus, ſi ergo non ens poſitiuè concipi-
mus, aliquod ergo poſitiuum ſignificat, & illud erit ens: &
ita à nobis ens intelligi non poteſt, niſi ratione entis: & ſic
non erunt diſtinctæ formalitates, vt non ens, & ita nullam
habebit formalitatem: eò quòd formalitas ſit quid poſi-
4. tiuum in re, vt quidam aiunt, ex natura rei exiſtens. Am-
plius, ens, & non ens, verum, & non verum: authore phi-
loſopho circa finem quarti met: ſunt contradictoriè op-
poſita, ſed non ens dicit per ſe formalitatem diſtinctam:
tunc quæro, aut hoc efficit quatenus eſt ens & tunc vnum
contradictorium ſtatueret, ſeu poneret reliquum, quod
eſt falſum: vel ſicut medium inter ens, & non ens, ſed inter
affirmationem, & negationem non datur medium: aut
ſicut non ens; & tunc habetur propoſitum, nempe quòd
negatio ſimplex, nullam dicat formalitatem, quia nihil di-
5. cit poſitiuum. Adhæc accedit, quòd actus poſitiuus, & re-
alis, non terminatur ad non ens: actus enim ab obiecto
diſtinctionem recipit, ſed actus intellectus eſt poſitiuus,
& realis: non ergo terminatur ad alteram partem contra-
Actus diſtinguũtur per obiecta. dictionis. Quòd ſi obieceris, actus diſtingui quidem, non
autem ſpecificari per obiecta: eò quòd ſint extrinſeca, a-
ctus verò intrinſeci, dico eadem eſſe principia conſtituen-
di, & diſtinguendi. Quare, ſi ineſt obiectis virtus diſtin-
guendi, inſit neceſſe eſt, & conſtituendi. Obiectum præ-
terea, licèt ſit extrinſecum, eſt tamen principium actionis,
ſicut finis, qui eſt primus in intentione, propterea illud
ſuum eſſe non impedit, quò minus ſit principium ſpecifi-
candi, ſicut & diſtinguendi. Itaque, negatio ſimplex non
dicit aliquam formalitatem diſtinctam poſitiuè ab affir-
matione oppoſita per ſe, ſed per accidens. & ex parte in-
tentionis, non autem ex parte rei: dicit enim formalitatem
ratione incluſæ affirmationis ſibi oppoſitę, vt homo non
eſt equus, quia homo eſt homo, non ergo, vt negatiua, ſed
vt affirmatiua potius, & ideò per accidens. Sed animad-
Negatio includit duas affirmat. uerſione opus eſt, negationem ſimplicem ad duas affir-
mationes referri, quarum vnam complectitur, alteram ve-
rò deſtruit, veluti homo non eſt leo, & homo eſt homo,
primam aufert, ſecundam confirmat, hac enim de cauſa
iſta eſt vera, homo non eſt leo, quia iſta eſt vera, homo eſt
homo. itaque, negatio diſtinctionem, & augmentum re-
cipit ab affirmatione, quam delet, atque ita vni negationi
vna affirmatio opponitur; ſicut dicitur primo perihermе-
nias, vt homo non eſt leo, homo eſt leo, ab ea autem, quã
includit, amittit vnitatem, propterea, quòd vnius affirma-
tionis plures poſſunt eſſe negationes, vt homo eſt homo,
homo non eſt leo, lapis, terra, cælum, & quæ ſunt eiuſmo-
Aliorũ opi. di multa. Ex quo patet, negationem ſimplicem ab ea, quã
includit, & ſupponit affirmatione, diſtinctam formalita-
tem non habere, quia ex natura rei diſtinctam concepti-
bilitatem non habet: nihil enim diſtinctè concipitur, eo
ſecluſo, quod in ſua ratione intrinſeca complectitur. Sed
huiuſmodi eſt negatio ſimplex reſpectu affirmatio-
nis, quam includit, vt homo non eſt lapis, quia ho-
mo eſt homo. Ergo. Verumtamen reſpectu affirmatio-
nis quam deſtruit, puta, homo eſt lapis, diſtinctam forma-
litatem habere dicitur: illa enim diſtinctas formalitates
Quomodo habeat diſtinctã formalitatem. habent, quorum alterum manet in altero, alio non ma-
nente, ſed negatio manet in homine, vtpote homo non
eſt lapis, ſua oppoſita affirmatiua, nempe homo eſt lapis,
non manente, igitur ex natura rei diſtinctas formalitates
habent. Amplius, illa diſtinctis formalitatibus ſeiungun-
tur, quorum vnum dicit perfectionem ſimpliciter ex na-
tura rei: alterum verò imperfectionem, ſed hominem non
eſſe lapidem, & hominem eſſe lapidem, ſunt huiuſmodi,
ergo quod prius. Adde, quòd ea, quæ non ſunt eadem in
primo modo dicendi per ſe, diſtinctas habent formali-
tates, ſicut iam patet, ſed negatio ſimplex non [illegible] *Negationis for[malitas].*
in conceptu negationis, quam deſtruit, nec ſunt ea[illegible]
primo modo dicendi per ſe, diſtinctas habent [illegible] for-
malitates. *Ex his ergo* ſic intellectis, priores rationes [illegible] *Soluuntur rationes.*
ſoluuntur, nam cum dicitur, non ens, non poſſe habere di-
ſtinctam formalitatem: eo quod non cadit in obiectum
intellectus, ſed ab eo remouetur: verum quidem eſt ex
parte rei, & affirmationis, quam includit, non autẽ ex par-
te intentionis. & affirmationis, quã deſtruit, vnde & phil.
in obiecto adæquato intellectus, ſecundum ambitum,
ordinemque analogiæ, quam habet ad primum ens, pri-
uationes enumerat, & negationes, quæ profecto entia ap-
pellantur: quia ad primum ens aliquam reductionem ha-
bent, ens ergo, vt ens, ſeſe diffundit ad entia poſitiua, &
priuatiua, atque negatiua. Cum vero ſeparat philoſophus
in eodem libro, ens à non ente, quia impoſſibile eſt, idem
eſſe, & non eſſe: tunc certè loquitur de ente poſitiuo,
Negatio cognoſcitur per affirm. quod ſecluditur ab ente non poſitiuo Et cum dicis, nega-
tionem per affirmationem, & priuationem per habitum
cognoſci, veritatem quidem habet in ſpecie, qua cognoſ-
citur: quia ſpecie affirmationis intentæ, non autem deſtru-
ctæ, negatio cognoſcitur, ſimiliter, & per ſpeciem habi-
Inter contradict. non datur medium. tus, priuatio. *Ad aliud*, inter contradictoria realiter oppoſi-
ta, non eſt inuenire medium reale, ſed aliquam commu
nem rationem, & intentionem rationis, quæ ex parte ob-
iecti de vtroque concipi poteſt, neque inde ſequitur ali-
quod abſurdum, propterea quod contradictoria eo mo-
do quo poſita ſunt, intelliguntur. *Ad aliud*, de actu reali di-
co, actum intellectus habere in negatione ſimplici forma-
litatem realem, ſiue diſtinctam, virtute abſtractionis: ab-
ſtrahit enim à poſitiuo, & non poſitiuo, ſicut ens conſide-
ratum à metaphyſico, quod communitate analogiæ, eſt
commune enti poſitiuo, & negatiuo, metaphyſicus enim
conſiderat negationes, & priuationes: ſub ente ergo con-
tinetur, alioquin non eſſet illi ſapientiæ obiectũ adæqua-
tum. Quare, cum obiectum habitus non excedat obiectũ
potentiæ; inde fit, vt obiectum intellectus, ad ens poſiti-
uum, ſe extendat, & negatiuum. vnde, quia eius obiectum
priuationes, & negationes ſubterfugere nequeunt: hinc
Formalitas negationis. eſt, quod diſtinctè ab intellectu percipi poſſunt. Sanè,
cum negatio ex natura rei diſtincta ſit à ſua oppoſita affir-
matione, inde fit, vt ab intellectu diſtinctè concipi poſſit:
tametſi aliqui dicant, illam differentiam, ſeu formalitatẽ,
eſſe intentionalem, non realem, quia ſola intentione con-
ficitur. Sed argues fortaſsis, dicens. Intellectio negationis *Obiect.*
fit ab ente, vel à non ente, non quidem à non ente, quia 1.
nihil efficit, nec ab ente, quia ab eo entis intellectio pro-
ducitur, & cauſatur, & non intellectio non entis: idem e-
nim ſecundum ſe non eſt cauſa oppoſitorum. Deinde 2.
qualis eſt ille ordo, vt vnam et ſpecies entis primo ipſum
repræſentet, deinde ſuum oppoſitum? ordo enim inter res
inuenitur, ens autem, & non ens, non ſunt res ab inuicem
diſtinctæ. *Sed hæ* obiectiones aduerſantur doctrinæ philo- *Solut.*
ſophi, & ſui commentatoris, quæ traditur *9. met. 3.* vbi a- 1.
iunt, rationales potentias eſſe ad oppoſita: quia ſcientia
quædam ratio eſt oppoſitorum, rei ſcilicet, & priuationis,
ſeu negationis, ſed rei prius, & per ſe, negationis vero, ſeu
priuationis poſteriùs, & per accidens, rationem autem ac-
cepit pro ſpecie, & ſimilitudine, quare vnum poteſt eſſe
cauſa duorum, vnius quidem per ſe, alterius vero per acci-
dens, ſicut dictum eſt. *Ad 2.* dico, ordinem ibi eſſe ex parte
entis, veluti omnis homo, primo eſt ipſemet homo, ſecun-
do, non ipſemet homo, negatione, ablationeue, inquit
philoſophus inibi, ipſum contrarium oſtenditur. Sed tẽ-
pus eſt redeundi ad noſtrum Mercurium, deinceps diſpu-
tando de intellectu agente, & de obiecto intelle-
ctus, & de reliquis actibus in-
telligendi. Laus
Deo.

(·.·)

TEXTVS MERCVRII.

At intellectus qualitatis, qualitasque ſenſus ſummi Dei ſola veritas eſt: cuius veritatis in mundo ne quidem extrema linea vmbra dignoſcitur: vbi ſunt mendacia, vbi geniturӕ, vbi errores videntur.

Commentum XII.

CAP. I.

QVoniam quidem de natura intellectus paſſibilis, & eiuſdem modo intelligendi multa dicta ſunt, non ſine præclariſſimorum virorum rationibus, & argumentis: rationi conſentaneum eſſe iudico, vt poſthac cum noſtro magno Mercurio, cæteriſque ſapientiſſimis hominibus, de natura intellectus agentis verba faciamus. Is autem intellectus à Mercurio vocatur intellectus qualitatis, quia eſt qualitas, hoc eſt potentia animæ, ſicut & intellectus poſſibilis, vt dictum eſt ſupra. Intellectus, inquam, qualitatis ab effectu, quem producit, intellectionem ſcilicet, quæ eſt quædam intellectus poſſibilis qualitas, atque perfectio. Cum vero id magnæ ſit virtutis, & arduæ actionis; ita, vt quædā Dei ſimilitudo cēſeatur; ideoq; qualitatem ſenſus ſummi dei nuncupauit. Et reuera, eſſe intellectum ſeparabilē, impaſſibilē immixtū, & in actu, magnæ ſunt intellectus agentis conditiones, & inſitæ dignitates. Adde, quod illuſtrare phantaſmata, & ab eis illuſtratis, ſpeciem intelligibilem abſtrahere, & per eandem ſpeciem, intellectum poſſibilem determinare, non paruam oſtendunt atque vulgarem illius virtutis potentiam. Rectè ergo à noſtro Mercurio vocatur ſenſus ſummi Dei. Sanè, quemadmodum in mundó intelligibili, inquit Plato. Deus eſt lumen intelligibile, quo planè cælicolæ omnes illuſtrantur ad intelligendum, & ad diligendum, ita certè ſol iſte in loco viſibili ad viſum ſe habet, & ad ea quæ videntur: & intellectus agens in regno animæ ad ea quæ intelliguntur. Etenim, ſicut ſine illo primo, & ſupremo lumine intelligibili, mentes angelicæ nihil intelligerent, & mundus iſte corporeus, ſine lumine viſibili, nihil videret; ita profectò & intellectus poſſibilis ſine intellectu agente in hac vita, nihil intelligeret: ideoque à philoſopho lumen appellatur. Verùm inter huiuſmodi lumen, & lumen viſibile multum intereſt: lux enim corporea, non obiectum, colores ſcilicet, ſed ſolum medium illuminat: lux verò intellectus agentis cùm phantaſmata, tùm etiam intellectum poſſibilem illuſtrat: propterea, & lumē animæ nuncupatur; quia lumine fit omnis cognitio. Amplius, ſicut inibi dicit Plato, Deus intellectionem præbet, nec tamen eſt ipſa intellectio, & lumen viſibile viſionem efficit, nec tamen eſt ipſa viſio; ita planè intellectus agens principalis eſt author in producenda ſpecie intelligibili, qua intellectus poſſibilis informatus, intellectionem producit, nec tamen ipſe eſt ſpecies intelligibilis, ſiue intellectio. Duabus quidem ex cauſis turbari oculi conſueuerunt: & cum ex lumine ad vmbram deſcendimus, & cum ex tenebris in lucem prodimus eodem quoque modo afficitur intellectus poſſibilis: vel cum ex lumine intellectus agentis, in ſuam vmbram deſcendit: vel cum ex ſuis tenebris, in illius lumen prodijt. Quare, quemadmodum oculi cæcutiunt, ac ſi purus viſus in illis non eſſet, quoties non ad ea vertuntur, quorum colores diurnus fulgor illuminat, ſed ad illa, quæ nocturnis radijs attinguntur; ita ſanè intellectus poſſibilis in hac vita poſitus, cæcutit, ac ſi pura virtus intelligendi in eo non eſſet: quoties ad ſuas tenebras ſeſe vertit, & non ea, quæ fulgent lumine intellectus agentis. Quam ob cauſam dicit Mercurius, ſolam veritatem ibi vigere: in reliquis autem animæ partibus, non niſi mendacia, & errores, vmbras, & genituras, mendacia quidem in phantaſmatibus componēdis: errores in ſpecie intelligibili educenda, vmbræ in intellectione formanda, geniture in diuerſorum actuum productione, & quamuis veritas in ſecunda intellectus operatione effectiuè conſiſtat, cauſaliter tamen emanat à luce intellectus agentis. Etenim, ſi abſque compoſitione, & diuiſione non eſt veritas; nec illa ſine ſimplici intelligētia, nec ſimplex intelligentia, ſine ſpecie intelligibili; nec ſpecies intelligibilis, ſine phantaſmatibus, nec phantaſmata ſine lumine intellectus agentis: Reliquum eſt igitur, vt ab eo dependeat fundamentum veritatis, modò ipſe hæſerit primæ veritati, in qua veritas, & ipſum ens emicat, vt dicit Plato: ipſa prima veritas noſtrum illuſtrat intellectum agentem, & intelligentiam præbet, ac ſuo lumine phantaſmata illuminat, & potentia intelligibilia, actu intelligibilia efficit, illuminare autem ea, quæ ſunt in tenebris, ſimulachrum eſt ſummi, & optimi entis. Hac de cauſa Mercurius Deò gratias agit, qui eum donauerit lumine naturali, & illud ſuperno ſuo lumine illuſtrauerit. Sed tibi Deus ſumme, *inquit*, gratias ago, qui me videndæ diuinitatis tuæ illuminaſti lumine. Fatetur ſe per lumen videre lumen; nobis enim lumen eſt, quia *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*: & opus eſt nobis lumine gratiæ imperfectæ in præſenti, & conſummatæ, atque perfectæ in futuro, vt lumen illud cernamus, à quo eſt omne lumen. Sed hoc differt, inquit, intellectus à ſenſu, quòd intellectus noſter ad qualitatem ſenſus mundi intelligendam, & dignoſcendam, mentis peruenit intentionem, quia ex his, quæ intelligit viſibilibus, inuiſibilis ſeu ſuperioris mundi qualitatem dignoſcit, ob ſui celerem intellectionem, præueniendo quodammodo mentis intentionem, quæ illam diſcere, ac ſcire deſiderat. Verùm intellectus mundi, ſiue ipſius cæli, quod cælum animatum putauerit, ſiue animæ mundi, vel ipſe intellectus agens, qui eſt nobilior propter ſui luminis virtutem, peruenit ad æternitatem, id eſt, ad Dei diuinitatem: & deos, id eſt, angelos cognoſcendos, qui ſuprà ſe ſunt, vnde nobis contingit, vt quaſi per caliginem, quæ in cælo ſunt, videamus, quantum poſſibile eſt per conditionem ſenſus humani. Duplex eſt autem iſta caligo: altera eſt creatura, quæ relinquitur: & altera eſt creatoris, ad cuius notitiam habendā accedimus, ſed quia quàm longiſſimè poſita eſt ab intellectu in hac vita conſtituto: propterea illius cognitio cum caligine à nobis percipitur. Dionyſius, ad hanc perlucidam, liquidiſſimamque caliginem, orat admitti, & per viſus, ſcientiæque priuationem videre, ac ſcire eum, qui aſpectum omnem, ſcientiamque tranſcendit, & hoc ipſum non videre, & non ſcire, eſt veraciter videre, ac ſcire. Quomodo autem id fiat, oſtendit, per oblationem, & negationem; veluti qui natiuam effigiem ex quauis materia facit: is profectò omnia tollit, quæ impedire poſſint liquidum latentis decoris intuitum, ipſamque in ſeipſa pulchritudinem occultam ſola ſublatione pandit. Sed dum hæc nititur intellectus auferre, non paruam in cognoſcendo patitur caliginem, ſicuti & Moyſes, qui ex caligine cum Deo loquebatur: & Plato ex profunda ſpecu imagines deſuper ambulantes conſiderabat. Ariſtoteles vero dicebat, ſe habere viſum noctuæ, quæ lucem ſolis clarè incedentem, ferre non valet: Paulus apoſtolus videbat per ſpeculum in ænigmate, nondum autem facie ad faciem, quia per fidem ambulabat, & non per ſpeciem. Ex quo licet colligere ex Mercurio, cæteriſque ſapientibus, intellectum agentem, quem appellat Dei ſimilitudinem, & lucem eſſe, & caliginem, diuerſo tamen reſpectu, nam ad phantaſmata illuſtranda, & ſpeciem intelligibilem producendam, lumen eſt & virtus luminoſa: ad ſuperiorum verò cœleſtiumq; ſpirituum cognitionem percipiendam, caligine in hac vita offunditur, egetque ſubleuante lumine. Quam ob rem in fine Aſclepij in ſuis laudibus, quas Deo agit Mercurius, huius luminis meminit ſuperni, quo noſter intellectus agens illuſtratur: Gratias tibi agimus, *inquit*, ſummè, & exuperantiſſimè Deus: quia tua gratia tantum ſumus cognitionis tuæ lumen conſecuti, donas enim nos ſenſu, ratione, intelligētia: ſenſu, vt te cognoſcamus:

Margin notes: *Intellectus qualitatis.* — *Qualitas ſummi Dei.* — *Intellectus agens comparatur Deo.* — *Plat. 6. de rep.* — *3. de ani. 18* — *Oculus duobus modis turbatur.* — Intellect.° agens. — *Veritas intellectus agentis.* — *Tex.* — *Pſal. 4.* — *Intellectus mundi.* — *Viſio per caliginem.* — *Dionyſ. de myſt. th. c. 2* — *Lux & caligo.* — *Lumē Dei.* — *Laus Mercurij.*

Intellectus agens. mus:ratione,vt ſuſpicionibus te indagemus:intelligentia,vt te cognitione cognoſcentes,gaudeamus,ac numine ſaluati tuo,gaudeamus:quòd nos in corporib. ſitos, æternitate fueris conſecrare dignatus. hæc eſt enim ſola humana gratulatio,cognitio maieſtatis tuæ : cognouimus te,& lumen tuum maximum, ſolo intellectu ſenſibili:hæc Mercurius. Ex quò clariſſimè intelligimus,lumé noſtri intellectus agentis,ex illuſtratione diuini luminis proficiſci, illiuſq; perpetua illuſtratione indigere: vt ritè illuſtrare poſſit, quæ eius lumine indigent. *Hymnus Pymãdri.* In alio hymno,quem edidit circa finem 13.Pymandri,orat totum illuminari,à luce omnium Deo:O lux,inquit,totum illumina ſpiritus Deus. Id eſt:Tuo ſummo, & ineffabili lumine illumina lucernam meam, illumina tenebras meas,illumina lumen intellectus agentis,&potentiam paſſibilis,phantaſmata,ſpeciem intelligibilem, intellectiones, omneſque actus intelligendi: deniq; totum hominem illuſtra, qui totum creaſti,& beatum efficere determinaſti.Eſt enim intellectus noſter capax lucis, creatus: eſt & ipſe lux, ſuo lumine tenebras illuſtrans. ſed nõ eſt ipſe lux vera,& independens:quia ſine prima luce cæcutit,& caligines verſat. Intellectus eſt oculus animæ. ſed oculus intellectus, ſiue mentis,eſt Deus:ita quòd intellectus eſt lux de luce,oculus de oculo,lumen de lumine. Sic enim docet Mercurius in eodem dial: Ipſe enim eſt mentis oculus, ipſe eſt vnum, & omne, lux,& vita: nec quiſquam miretur intellectum agẽtem qualitatem, ſiue imaginem Dei à Mercurio appellari: quãdoquidem circa finem vndecimi Pymandri dicat: nihil eſſe in rerum natura, quòd nõ aliquam præ ſe ferat diuinitatis imaginem. *Deus oculus mẽtis.* Quòd ſi ita res ſe habet,quid Deo cognatius,& vicinius, intellectu creaturæ rationalis, & intellectualis? *Imago Dei in omnib.* Rectè ergo ipſe intellectus agẽs noſtræ animæ,dictus eſt qualitas ſummi Dei: veritatis origo: intellectionis fundamentum:intellectus ſenſibilis: oculus de oculo: lumen de lumine:intelligentia:intelligentiæ lumen: purificator, & director intellectionis. *Epilogus.* *Neceſſitas intellect⁹.* Et reuera, ſi homini non ineſſet intellectus agens: non eſſet profectò perfectè minor mundus, imago formæ mundi, in quo ſunt, quæ aguntur quædam quæ acta agunt: poſtremò vnum primum, vniuerſale, & ſemper actu agens. *Quare agens dicitur.* ſic etiam in anima, phantaſmata aguntur : intellectus poſſibilis actus,agit: agens verò eſt primum agens, & vniuerſaliter agens. Quam ob rem rectiſſimè lux appellatur,propterea, quòd ſicut lux vniuerſaliter influit in omnia quæ ſunt actiua, & paſſiua in materia: ita intellectus agens ſuum lumen,ſuamq; actionem diffundit in omnia,quæ intelliguntur,& intelligunt in regno animæ. Sanè,omnis actus primi agentis,ex hoc vniuerſalis dicitur, quòd ad omnia ſeſe porrigat media: per omnia ſe extendens, & à primo pergit vſque ad vltimum. Sic igitur agens intellectus in ordine intelligibilium ab intellectu poſſibili, vniuerſaliter agit,per omnia media ſeſe diffundens, à primo ad vltimum pergens ſui luminis illuſtratione:atq; *In omnib. vnum primũ agens.* ita inceſſanter agit ſicut primum agens intrinſecum per ſuam eſſẽtiam:ſicut lux per ſuam eſſentiam lucet. Amplius,quemadmodum in ordine rerum corporalium, vnum eſt primum agens in his quæ faciunt, & fiunt, lux ſolis ſcilicet:ita & in ordine eorum,quæ ab anima intelliguntur,eſt vna prima lux naturalis, cuius eſt omnia facere,& altera potentia, cuius eſt omnia ſieri: ſicut dixit philoſophus 3.de anima,de quò paulò pòſt erit nobis diſputandum. hæc autem dixiſſe ſufficiat ad dilucidãdum Mercurium.

CAP: II.

Intellectus agens ſecundùm Platonicos.

Intellectus agens ſecundum Platonem AMbiguum eſſe videtur apud nõnullos, imò plurimi pro comperto habuerunt,intellectum agẽtem, à Platonis philoſophia nõ probari. Etenim cũ duæ pͅcipuæ operationes intellectui attribuãtur agẽti, quarũ vna,ea q̃ potẽtia sũt intelligibilia,actu intelligibilia efficere,altera verò illuminare intellectũ poſſibilẽ in intelligibili recipiẽdo,cui reſpõdet prima operatio agentis intellect⁹,&in iudicio pͅferendo,& huic ſecũda.ſi ergo Plato poſuit in rerũ natura intelligibilia in actu: nõ eſt ergò opus intellectu agente,qui extrahet ea de potentia in actum.Adde,quòd ſcire noſtrum ſi e quod [illegible] nihilq; de nouo addiſcimus,nulla ſorte [illegible] nendum intellectum agentem, niſi ſor[illegible] cundam operationem eiuſdem. Adh[illegible] Commentatoris dicentis , Quòd ſi quid[illegible] eſſent actu intelligibiles, & abſtracta, [illegible] non indigeremus intellectu agente. ſed hæc [illegible] poſſet intelligi de intellectu abſtrahente, non [illegible] eliciente, & actum intelligendi cauſante: nam etiam ſi quidditates illæ eſſent actu intelligibiles: adhuc tamen conuerſione ad phantaſmata opus nobis eſt, vt à nobis intelligi poſſint. *Intellectus agens ſecundum Platonẽ & Plotinum. 3. de an.* Plato in ſuo Phedone apertè dicit, quæ à nobis cognoſcuntur,ſiue addiſcuntur, prius in alia vita didiciſſe: *Antequam*,inquit,*inciperemus videre, aut audire, aliiſque vti ſenſibus;oportuit nos æqualis ipſius ſcientiam poſſediſſe; videlicet quid ipſum ſit:ſi modò æqualia hæc , quæ ſenſibus ſubiacent,ad ipſum adeò relaturi ſumus , vt iudicemus anniti quidem hæc omnia talia:ſciuimus ergo ante ortum,atque ſtatim nati, non ſolùm ipſum æquale,maiuſque & minus.verùm etiam,eiuſdem generis omnia. Eſt ita,ac ſi acceptis ſcientijs, non ſemper obliuiſceremur,oporteret & cum ipſis naſci , ſemper etiam per omnem vitam ſcire.nam ſi ſcire,eſt acceptam alicuius rei ſcientiam retinere, nec amiſiſſe:obliuio enim ſcientiæ iactura eſt:porrò,ſi acceptam antè ortum ſcientiam,nati amiſimus, deinde verò freti ſenſibus circa ipſas ſcientias,illas quas antea habueramus,recipimus:nonne id quod diſcere appellamus, eſſet ſcientiam propriam recuperare, atque id reminiſcentia rectè nominatur? fieri enim poteſt, vt cum quis aliquid ſenſerit,vel videndo,vel audiendo,vel aliter ſentiendo, aliud quiddam ex hoc cognoſcat,cuius erat oblitus, cui quidem hoc quodammodo propinquabat, ſiue ſimile id ſit, ſiue diſſimile,ita, quod iampridem dico è duobus alterum: aut enim ſcientes nati ſumus, ſcimuſqae per omnem vitam omnes: aut quod deindè dicimus diſcere,duntaxat reminiſcuntur , atque diſciplina reminiſcentia eſt: reminiſcuntur ergo quæ aliquando didicerant. Sed quando acceperunt animæ noſtræ ſcientiam; non certè poſtquàm homines nati ſumus:erant igitur animæ priuſquam in humanam ſpeciem deuenirent*;hæc Plato. *Diſcere eſt reminiſci.* Cuius opinio diſſentit à catholica fide, quæ aſſerit, quotidiè animas rationales à Deo creari, & corporibus infundi,ſicut ſupra dictum eſt, vbi de animarum creatione incidit ſermo. *Catholica fides.* Verumtamen hæc Platonis doctrina auferetnè prorſus intellectum agentem? ſi enim diſcere eſt ſcientiam perditam recuperare , ſicut nobiſcum interdum agitur , qui ea,quæ magno labore didicimus,incuria,& pigritia obliuiſcimur: deindè primam ſcientiam recuperare cupientes, ſolertiam adhibemus & induſtriam,quæ profectò omnia abſq; conuerſione ad phantaſmata : & illuminatione intellectus fieri non poſſunt:non video quomodo ex hac Platonis reminiſcentia, aut idearum actualitate,intellectus agens explodendus ſit omninò: neque actuales illas ideas,neq; ſcientiam prius inditam recuperare poſſemus, ſine conuerſione ad phantaſmata. Ad hæc accedit, quod ab eo docetur 6. *de Repub.* omnem ſcilicet noſtram cognitionem virtute fieri primi luminis, & intellectum noſtrum ſe habere ad primum, & intelligibile lumen, ſicut ſe habet oculus corporis ad lucem ſolis: neque enim oculus capax eſſet videndæ lucis, niſi & ipſe lux eſſet: propterea *Intellectus agens ſecũdum Platonem.* quòd cognitio fiat in ſuo ſimili. Si ergo noſter intellectus intelligibilium cognitionem acquirit virtute primi luminis: ipſe vt lux ſit neceſſe eſt. Porrò hoc nomẽ dignitatis, & actionis communiter tribuitur intellectui, ab omnibus propemodum philoſophiæ cultoribus; nõ ergo à Platone intellectus agens penitus negligitur, etſi non ita diſtinctè de eo diſputarit, ſicut & poſteriores philoſophi: *Præſente*,inquit,*oculis viſu,niſi adſit & genus tertiũ propriè ad hoc natura aptum,neq; viſus videbit quidquam, neq; videri colores poterunt,medium autem hoc lumen eſt.* *Plato 6. de repub.* Profectò; viſibilis ipſius vis,& videntis potentia, iugo quodam aliarum omnium coniugationum maximè honorando iũctæ ſunt. Solis certè lumẽ efficit,vt viſus noſter quàm optimè cernat,& oculis obiecta cernantur. Viſus ſol non eſt,neque oculus,cui ineſt viſus,ſol eſt:ſed ex omnib. ſenſuum organis,id maximè ſolis particeps eſt, nempè vim quã habet ex ſole infuſam ſeruat. *Sol efficit viſum.* His ſuffragatur Plotinus, *Quãdiu*,inquit,*in ſuperna extitimus regione,in ipſa mẽtis natura ſufficienter contẽti,tunc intelligebamus, & in vnum omnia colligentes* *en. 5. lib. 5. c. 9.*

contem-

Intellectus agens ſecundum Ariſt. & Auerroẽ

contẽplabamur: poſtquã verò huc deuenimus, viciſſim animo perſuaſionem inducere exoptamus, tãquam in imagine exemplar contemplari volentes: forſitan ergo oportet noſtram animam edocere, qua potiſſimum ratione ſeipſum intellectus intueatur, docere, inquam, hanc ipſam naturam animæ, quæ intellectualis, ponentes eam cogitatricem, & intellectum quendam eſſe, vel vim quandam per intellectum, ipſumq; munus ab intellectũ ſortiri: hæc Plotinus. Porrò, ſi anima eſt cogitatrix, & cogitare actus ſit rationis diſcurrentis, & id muneris anima recipit ab intellectu; non tibi videtur hoc modo intellectus agentis officium indicaſſe? ſiquidem anima, id eſt intellectus poſſibilis, ſpecie intelligibili accepta, ab intellectu agente, in ſuum opus prodit intelligendi, ſicut ſuprà dictum eſt: verùm quia hæc dilucidiùs, & apertiùs à peripatheticis enodantur: propterea ad eorum ſtudia libentiùs accedimus.

CAP: III.

Intellectus agens ſecundum peripatheticos.

3. de an. 17

PRæclarè de natura, & neceſſitate intellectus agentis diſputatum eſt à philoſopho à quo clariſſimè docetur, quæ nam cauſa illum impulerit: vt huiuſmodi poneret intellectum, quæq; ſit illius neceſſitas, atque vtilitas. *Cum,* inquit, *in omni natura ſint quædam, quorum alterũ quidẽ vnicuiq; generi materia eſt, quod id eſſe patet, quod eſt potentia illa cuncta: alterum verò cauſa eſt, & efficiens omnia nimirum efficiendo, atque agens talem ſubiens rationem, qualem ars conditione ad materiam ſubit, neceſſe eſt, & in anima differentias has eaſdem in eſſe:* hæc philoſophus. Et eſt ſenſus; in omni natura eſt aliquid loco materiæ, & aliquid loco formæ. ſed anima eſt natura: in ea ergo eſt intellectus poſſibilis; qui tenet locũ materiæ, & intellectus agens, qui ſubit locum agentis, atq; formæ. Porrò, quod materiæ vicem poſſidet, eſt omnia fieri in potẽtia. ſed otioſa eſt illa potentia, vt dicitur 1. *cæli*, quæ non reducitur ad actum, ſed nihil reducit ſe de potentia ad actum: igitur neceſſe eſt ponere in anima intellectum agentem, cuius eſt omnia facere. Sic etiam videre eſt in naturalibus, in quibus eſt materia, quæ in potentia eſt ad omnes formas: & in artificialibus ſubiectum capax eſt formæ recipiendæ: ſed omnibus his neceſſaria eſt virtus agentis, vt de potentia ad actum exeant, atque ſuam perfectionem aſſequantur, itaque licèt ſit diuinus intellectus ſupra animam rationalem, à quo anima virtutem ſortitur intelligendi, ſicut mouens ſecundũ, præſupponit mouens primum, à quo recipit vim mouendi, ineſt tamen animæ intellectus mouens, & agens, vt ſua potentia intrinſeca, ſiquidem in omni natura perfecta, præter agentia vniuerſalia, propriæ inditæ ſunt virtutes actiuæ, pro illius naturæ proprijs operibus perficiendis; vnde & in animantibus, præter vniuerſalem ſolis actiuam virtutem, ſimilia ſibi procreandi inſita eſt virtus ſeminalis. Cùm ergo anima humana, ſit cæteris animantibus præſtantior natura, par erat, vt & hac dignitate agentis minimè priuaretur, vt quæ potentia ſunt, actu fierent intelligibilia virtute intellectus agentis. Etenim, res ſenſibiles materiales, quatenus materiales ſunt, & indiuiduę, materiæ conditionibus iunctæ, non niſi huiuſmodi velaminibus depoſitis, ad earum intellectionem intellectum poſſibilem mouere poſſunt, propterea, quòd non ſit virtus materialis, organo corporeo affixa. Quare, vt in anima ſit virtus actiua, à qua abſtrahantur, atq; denudẽtur hæc ſenſibilia, fiantq; actu intelligibilia, neceſſe eſt, quæ quidem à philoſopho vocatur intellectus agens. Sanè omne quod eſt in potentia, non reducitur ad actum, niſi per aliquod ens in actu, ſed intellectus poſſibilis, vt dictum eſt, in genere intelligibilium, eſt in pura potentia: fit ergo in actu per ſpeciem intelligibilem, per intellectum agentem productam Nam quemadmodum oculus ſine luce videre non poteſt, etiam ſi aptus ſit ad vidẽdum, ita planè nec intellectus poſſibilis, ſine lumine intellectus agentis per ſpeciem intelligibilem, ab eodem abſtractam, & genitam. Et modus qui coegit nos, inquit Auerroes, ad ponendum intellectum agentem, idem eſt cum modo, propterea indiget viſus luce: non enim viſus à coloribus mouetur in tenebris deliteſcentib⁹. quia tũc ſunt potẽtia viſibiles, ſed in actu poſitis, quod planè abſque luce fieri nequit omninò. ita & intentiones imaginatæ, non niſi actu intellectæ, intellectum materialem mouere poſſunt, quòd quidem fit per intellectum in actu. Amplius, quod reducit aliquid, ſiue potẽtia quæ reducit aliquam aliam potentiam de potentia eſſentiali, ad actũ primum, & eſſentialẽ; non eadẽ ſibi; 8. *phyſ.* ſed intellectus agens reducit intellectum materialem in actum per ſpe- 1.
ciem intelligibilem: igitur neceſſariò materialis intelle- 2.
ctum præſupponit agentem. Nam ſi potentia, quę in ſuo 3.
actu naturali producendo, alterius præſupponit actionẽ naturalem, ſibi eſſent eædem: proculdubio tunc in huiuſmodi actionibus depromendis proceſſus fieret in infinitum, quod eſt falſum. Sed intellectus poſſibilis in omni ſuo actu, authore philoſopho præſupponit abſtractionẽ à phantaſmatibus, quæ fit virtutę intellectus agentis; ergo quod prius. Iterùm, eadem potentia non eſt ſimpliciter ſeipſa nobilior ſed intellectus agens eſt nobilior poſ- 4.
ſibili; quia agẽs eſt nobili⁹ paſſo: eſt ergo neceſſarius agẽs intellectus, & animæ rationalis potentia intrinſeca deriuata à ſuperiori intellectu. Etenim alicui rei actio naturalis, non niſi per aliquod principium ſibi formaliter inhærens tribui poteſt: Sed facere potentia intelligibilia, actu intelligibilia, quibus intellectus poſſibilis actu intelligit, eſt actio naturalis intellectus: igitur eſt principium inhærens, & non extrinſecum. Vnde Auerroes. Neceſſe eſt, inquit, authore, Ariſtotele, ponerę in anima rationali duas differentias, ſcilicet, virtutem actionis, & virtutem paſſionis, & vtramque partem eſſe partem animæ, & quidem incorruptibiles: hæc Comment. ex quibus ſatis conſtare poteſt de mentę Commentatoris, & Ariſtotelis, intellectum agentem eſſe animæ rationalis partem. Amplius, ſic arguit *comm.* 19. ſi intellectus agens eſt immixtus, & ſeparatus: materialis quoq; ſimiliter ſe habebit, quod nequaquam veritatem haberet, ſi intellectus agens nõ eſſet pars animæ intrinſeca. Amplius, *in* 12. *met. com.* 17, adductis multorum opinionibus, qui de his duabus animæ actionibus loquuntur: remittit ſe ad ea, quæ in 3 *de anima* diſputauit: vbi apertè oſtendit, eſſe duas differentias, ſiue partes eſſentiales, ſeu poteſtatiuas animæ rationalis: quarum vna eſt actiua, altera verò paſſiua. Item 3. *de anima* 20. conſentit Alexandro dicenti intellectum agentem ſpecies verè producere, eaſq; ab intellectu materiali recipi: diſſentit verò, dum dicit Deum eſſe intellectum agentem, Econtra conuenit cum Themiſtio, eò quòd dicat intellectum eſſe animæ rationalis partem, diſcrepat, quia id per ſimilitudinem fieri putauit; voluit enim Themiſtius, & Theophraſtus, intellectũ materialem agentem, & ſpeculatiuum, vnum eſſe intellectum ſecundum ſubiectum, & per tres diſpoſitiones, quæ eis competunt, differre ab inuicem, atque diſſidere, quare Themiſtius dixit intellectum agentem pro quadã ſimilitudine vocari; non autem pro rei veritate: ſimiliter & intellectum poſſibilem, quod quidem Commentatori minimè probatur. Et reuera, cum apud Commentatorem, tum etiam apud Ariſtotelem nuſquam inuenies, Deum eſſe animę rationalis partem: nimis eſt remotum à Dei ſimplicitate, & quàm longiſſimè abeſt ab illius magnitudine: nam etſi homo per ſuum intellectum agentem continuetur primo motori, à quo dependet, veluti à ſuo efficiente, & fine; non eſt tamen ipſe intellectus agẽs hominis Deus, vt quidam perperam ſenſerunt: ſed animæ virtus, & poteſtas, Quam ob cauſam benè arguit Themiſtius Alexandrum, *Quomodo,* inquit, *rectè dixiſſet Ariſtoteles, in anima rationali inueniri aliquid, quod eſt omnia fieri: & aliquid quod eſt omnia facere: ſi intellectus agens non ſit animæ pars, & quidem vera, & non extrinſeca?* Vnde Commentator adducens illa verba philoſophi: Deductio qualis optima paruo tempore nobis. Ex hoc apparet, inquit, Ariſtotelem opinari, formam hominis, quatenus homines ſunt, non niſi per continuationem eorum cum intellectu fieri, qui declaratur in libro de anima, quòd ſit principium agens, & mouens nos, ſed is intellectus, eſt nobiliſſima animæ virtus. non ergo eſt motor extrinſecus, & primus intellectus; alioquin prorſus ruerent Philoſophi, & Cõmentatoris rationes, & argumenta, quæ palam ſe oſtendunt legentibus. Amplius, 5. id clariſſimè proteſtatur. Et ideo, inquit, opinandum eſt, quod iam apparuit nobis ex ſermone Ariſtotelis, quòd in anima ſunt duę partes in-

Quod ſit intellectus agens. — *9. met.* — *Agens intellectus potentia intrinſeca animæ.* — *Necesſitas intellectus agentis.* — *Com. 18. 3 de ani.*

Intellectus agẽs ſecundũ Ariſt. & Auerr.

Intellectus agens eſt potentia intrinſeca — *Com. 4. 5 17. 18. 19. 20. 36.* — *Deus non eſt pars animæ.* — *3. de an. 35 Contra Alex;* — *12. met. 38* — *3. de an. 5. ſolqu. 3*

Intellectus agens ſecundum Ariſt. & Auerro. Themiſt. telle&tus:quarum vna eſt recipiens: alia verò agens,quæ
facit intentiones:& hæ duæ partes non ſunt generabiles,
neq; corruptibiles.Et paulò inferius tres partes poſuit in
anima,nempè intellectum agentem,materialem,& ſpeculatiuum,ſiue factum:& duas quidem incorruptibiles,
tertiam verò,id eſt intellectum ſpeculatiuum,generabilem,atq; corruptibilem.Hoc idē approbat *com.* 20. commendans Themiſtium, eò quòd ſenſerit intellectum agentem Deum non eſſe: ſed eſſe partem animæ rationalis,&ab intellectu materiali ratione diſtingui.Alexander
Alexander. autem *in li.ſuo de anima ca.*de intellectu agente,dicit,intellectum agentem eſſe primam cauſam:Vnde,inquit,ſicut
prima cauſa dicitur bona,quia eſt ſuę,&aliorum bonitatis cauſa:ita planè dicitur intellect⁹,quia eſt cauſa, quòd
Auicenna alia cognoſcantur. Auicenna 9. *ſuæ met.cap.*4. arbitratus
eſt,vltimam intelligentiam, mundo inferiori præſidentem,formarum diſpenſatricem,intellectum agētem appellandum , quia anima rationalis ad ipſum conuerſa
ſpecies recipit intelligibiles.Auerroes,etſi cenſuerit,ani-
Auerro. mam intellectiuam non eſſe formam informatiuè,ſed aſſiſtentem: intellectum tamen agentem dicit eſſe animæ
18 de com. lib.3. virtutem,ſicut & intellectum poſſibilem.Neceſſe eſt,inquit, vt in ea ſit pars, quæ dicitur intellectus ſecundùm
Rationes. quòd efficitur omni modæ ſimilitudinis, & receptionis:
& quòd in ea ſit etiam ſecunda pars,quæ dicitur intellectus,ſecundum quòd facit iſtum intellectum, qui eſt in
potentia intelligere omnia actu. Amplius, ſi intellectus
agens eſſet Deus:tūc Deus eſſet paſſioni obnoxius,quod
eſt falſum,& impium:intellectus enim agens repatitur,
3. de ani. 20 teſte Auerroe vbi Alexandri ſimilitudinem de igne, qui
in agendo repatitur, & de intellectu agente,approbare
videtur:eſt enim agens vno modo,& alio modo recipiēs.
Ignis repatitur. *Ignis*,inquit, *eſt innatus alterare corpus per virtutem exiſtentem
in eo,ſed tamen cum hoc patitur quoquomodo ab eo quod alterat,
& aſſimilatur cum eo aliquo modo ſimilitudinis.eſt ergo agens vno
modo,& recipiens alio modo*.hæc Comm. Sed Deus non eſt
paſſibilis:non ergo eſt nobis proprius:& immediatus intellectus agens. Amplius,in libello de animæ beatitudi-
Ordo entium. ne,hūc diſtribuit ordinem entium,primum quidem ens
Deum,ſecundum intelligentias , tertium intellectum agentem,quartum verò animam,deindè formam,poſtremò materiam.Ex quo patet,intellectum agentem ſecretum eſſe,atq; ſeparatum à diuino intellectu: nimis enim
intellectus poſſibilis capacitatem excedit,atq; proportionem: deniq; intellectus agens principaliorem atq; nobiliorem haberet virtutē agendi, quàm ſit virtus abſtrahendi,quia nimirum ſeipſum intelligeret : conſequens
3.de ani. 36. aūt cōmentatori nō probatur Amplius,ſi Deus eſt nobis
immediatus intellectus agēs:igitur omnis noſtra intel-
Intellectus agens non eſt Deus. lectio immediatè eſt nobis à Deo:quia intellectus poſſibilis eſt,in pura potentia ad ſpeciē intelligibilē recipiēdā,
ex qua ſpecificatur intellectionis modus, atqui plurimæ
ſunt intellectiones non bonæ: Deus ergo illarum cauſa
diceretur,quod eſt falſum. Quòd ergo intellectus agens
ſit pars animæ,dixi.

CAP. IV.

Argumenta Contraria.

DE natura,&neceſſitate intellectus agentis,nōn parua extitit apud veteres & modernos,ſiue poſteriores philoſophos controuerſia:propterea quibuſdam viſum eſt,ex ſententia,textuq; ſermonis philoſophi,intel-
1. lectum agentem, partem animæ rationalis probari non
17.3.de ani: poſſe.In omni,inquit,natura,duo ſunt neceſſaria,agens
videlicet,& patiens.ſed ſic iſta poſſunt eſſe,vt non ſit vna
numero natura vtrumq; continēs:ſed ſufficit,vt inſint in
natura producenda,ſicut & effectui cauſæ in eſſe videntur:igitur intellectum agentem, & poſſibilem animæ rationali eſſentialiter,& formaliter ineſſe, ex illa philoſophi ſententia,ſufficienter oſtendi nō poteſt.Adde,quòd
3.28. philoſ.3. *de anima* dicat,ſeu nominet intellectum huiuſmodi,virtutem in omnia facere,hoc eſt , intellectum, &
agentem omnia:eò quòd intelligat,& faciat intelligibilia
in potentia,fieri actu intelligibilia in intellectu poſſibili.
ſed nullus intellectus exiſtens in homine intelligit : ex-
2. cepto duntaxat intellectu poſſibili : igitur intellectus agens, ad mentem philoſophi [illegible]
Amplius , quòd eſt natura intell[illegible]
potentia animæ : alioquin perfect[illegible]
tiæ antecelleret.ſed intellectus ag[illegible]
ctu ens : immaterialis , & immixtu[illegible]
tellectualis per ſe ſubſiſtens. Adde, quòd qu[illegible]
prietates à philoſopho intellectui tribute [illegible]
quæ animæ humanæ minimè conueniunt [illegible]
quòd ſua ſcientia ſit idem rei ſcitæ, & quod non [illegible]
intelliget in potentia , & poſtea in actu, ſed quod [illegible]
per intelligat . Sed intellectus humanus, non [illegible]
idem abſolutè cum re ſcita : ſed tantum [illegible]
nec datur intellectus, qui ſemper actu intelligit, ſicut
vera experientia comprobare poteſt : igitur , ſicut dicit
Commentator philoſ. per iſtum intellectum intelligit
intelligentiam agentem. Amplius,omnis intellectus,qui 3.de ani. 18.
eſt omnia facere,eſt Deus : perindè enim eſt,ac omnia,
quæ ab intellectu humano recipi poſſunt,poſſe efficere, 3.
ſed intellectus agens eſt omnia facere, vt dicit philoſophus 3.de anima: igitur, ſecundum philoſophum Deus
eſt intellactus agens. Sanè, quod animæ noſtræ intellectum infundit, eſt intellectus agens: quia ſcilicèt intellectus ſpeculatiuus in intellectu poſſibili ab intellectu agente infunditur,dum potentia intellecta facit actu intellecta.ſed Deus infundit animæ rationali intellectum
3,*Rhet. Intellectui Deus lumen accendit in anima*, inquit philo- 3.de ani.
ſophus:ergo quod prius. Quàm ob cauſam Comm.di- 20.
cit ſe ſequi opinionem Alexandri,qui dicebat,Deum eſſe
intellectum agentem, & non approbare Themiſtij ſententiam, intellectum agentem partem animæ intrinſecam 3. de ani.
eſſe affirmantis. Quam ob cauſam dicit , intellectum a- 36.
gentem eſſe primam cauſam : cauſam agentem intellectum materialem, & 20. intellectum agentem intellectui
poſſibili prætulit, & digniorem exiſtimauit,quòd ſit actu intelligens,& de potentia in actum intellectum poſſibilem deducere valeat, & huius generis multa. Agens,
& patiens præterea,ſi ſunt partes animæ eſſentiales, anima ſemper ageret , ſeu intelligeret : illa enim ſufficiunt
ad actionem producendam. ſed hoc eſt falſum, quia ſine
phantaſmate nequit intelligere: ergo intellectus agens 4.
non eſt pars animæ rationalis. Reuera,ſi nihil eſt in actu,
& in potentia reſpectu eiusdem : proculdubio intellectus agens pars animæ eſſe non poteſt, propterea quòd
ſit ſubſtantia actu ens:intellectus verò poſſibilis in potētia ad omnia intelligibilia,qui eſt aliquid, imò pars animæ intrinſeca. Iterum, intellectus agens non eſt paſſio, 5.
neq; habitus animæ:habitus enim & paſſiones,reſpectu
paſſionum animæ , non habent rationem agentis. ſed
paſſio potius eſt ipſa actio potentiæ paſſiuæ,habitus verò aliquid,quod ex actibus conſequitur: igitur eſt animæ potentia. ſed omnis potentia fluit ab animæ eſſentia,vt ſupra dictum eſt:intellectus ergo agens animæ nō
ineſſet per participationem ab aliquo ſuperiori intellectu:ſed ab animæ eſſentia procederet,quod pro abſurdo
apud plures philoſophiæ habetur ſtudioſos. Amplius, ſi 6.
intellectus agens eſt pars animę:tunc ex intellectu agente,& poſſibili fieret vtiq; vna ſubſtantia per ſe, atq; ita à
principio nobis,vt forma intellectus agens vniretur, ſicut & intellectus poſſibilis,quod Auerroe nō probatur.
Conſequētia patet ex Comm:1.*com.* dicente,ab aliis ſpe- 3.de ani.
ciebus nos per intellectum diſtingui poſſibilem, qui à 36.
primo inſtanti generationis, vt forma nobis coniungitur. Sanè,ſi ita res ſe haberet : tunc duplex nobis inellect
potentia cognoſcitiua abſtracta, nempè intellectus agens,& intellectus poſſibilis, quod ſummopere diſplicet com:3.de anima 18. ergo quod prius. Item, anima rationalis, nullam propriam habet actionem, quin depēdeat à corpore,veluti à ſuo ſubiecto,ſiue obiecto. Sed 7.
tellectus agens,vt dicitur 3.*de anima* 12.& 15.intelligit ſe- 3. de ani.
ipſum ſine phantaſmate, & dependentia à corpore:non 30.
ergo actio animæ propria,nec pars intrinſeca. Item, aut 8.
intellectus agens eſt virtus,ſeu potentia animæ , aut eius
pars. ſed primum non probatur : quia intellectus agens
eſt ſubſtantia actu ens , nobilior intellectu poſſibili.
Virtus verò , ſeu potentia eſt in prædicamento qualitatis,vt ex prædicamentis patet, neque ſecundum , quia 3. de ani.
non eſt pars quantitatiua:quia eſt ſubſtantia ſpiritualis, 19.
& non

Intelle- ctus. agens eſt pars animæ. & non corporalis.neq; pars ſubiectiua, alioquin anima
non eſſet vna ſecundùm ſpeciem, cuius oppoſitum vult
philoſ. Vltimum,inquit,& minimum logiſmum, & dia-
oneam,neque eſt pars eſſentialis, alioquin anima non
eſſet ſubſtantia ſimplex, ſed compoſita, quod planè e-
uertit naturam formæ,quæ,vt dicitur lib: ſex principio-
rum,eſt ſimplicis eſſentiæ. A ſufficienti ergò diuiſione,
2. de an. intellectus agens, non videtur eſſe pars animæ rationa-
23 lis. Amplius,nulla videtur fore neceſſitas ad ponendum
9. intellectum agentem:quoniam vna,eademq; potentia,
reſpectu diuerſorum,& agentis fungi poteſt officio, &
patientis:nam actiua dicitur,quatenus ſpeciem intelli-
gibilem elicit abſtrahendo: paſſiua vero eandem recipi-
endo,neq; obſtat,qnòd ſolet obiici, nimirum intellectũ
poſſibilem de potentia eſſentiali ad primum actum ab
intellectu agẽte deduci:quandoquidem voluntas vnica
potentia,ex potentia,eſſentiali deducat ſeſe ad habitum
moralem:ad actum primum, cauſando in ſe huiuſmodi
habitum, ad quem prius erat in potentia eſſentiali.vna
ergo virtus intellectiua pro diuerſis actionibus diuerſa
10 nomina habet.Item, ſicut lumen ſe habet ad viſum: ita
3 de an. 19 intellectus agens ad animam, & eius intellectum paſſi-
bilem:ſed lumen non eſt pars animæ ſenſitiuæ intrinſe-
ca,ſed quoddam medium extrinſecum, ad colorum vi-
ſionem diſputatiuum,ita & lumen intellectus, ſiue ipſe
intellectus agens, non eſt pars animæ intrinſeca:ſed lu-
mẽ diuinum,ſiue angelicum,quo intellectus diſponitur
humanus ad intelligibilium cognitionẽ recipiendam:at-
que ita non eſt pars,ſiue potentia animæ rationalis.

CAP. V.

Soluuntur Argumenta.

1. AD 1.dico,falſum ab arguente ſupponi,nimirum ab-
ſolutè,& vniuerſaliter de omni natura philoſophũ
fuiſſe locutum,cum in generatione inanimatorum,quo-
rum generatio eſt à principio extrinſeco actiuo,non ſint
agens & patiens principia intrinſeca:ſermo ergo philo-
ſophi eſt de perfectorum animatorum producenda ſpe-
cie,ac generatione propaganda, cuius agens & patiens,
ſiue materia ſunt intrinſeca ipſi genito: vtpote virtus ſe-
minis in materia,ex quibus ineſſe animal perfectum pro-
ducitur.Quare,ſi hæc neceſſaria ſunt ad perfecti anima-
lis generationem conficiendam: erunt quoque neceſſa-
ria in anima intellectiua pro intellectione depromenda:
illa enim præſto ſunt,præter agentia vniuerſalia, ſic iſta
præſto eſſe in anima intellectiua,neceſſe eſt, præter alios
intellectus illuminantes, ne propria operatione anima
vocaret. *Ad confir.* intellectus in actu ſemper eſſe dicitur,
quòad ſuam partem pertinet, quod verò non ſemper a-
ctu intelligimus, ex parte proficiſcitur intellectus po-
tentiæ.intelligere ſiquidem intellectui competit poſſi-
bili,& non agenti:proindè à philoſopho lumini compa-
ratur, cuius actio eſt facere. ita & hæc virtus intellectus
appellatur,non quia formaliter intelligit,ſed quia intel-
Intellectus agens non intelligit. ligibilia apparere facit, atq; ita apud philoſophum no-
minatur intellectus cauſaliter. *Ad* 2,ſubſtantia ſtat in ob-
liquo, vt ſit ſenſus:intellectus agẽs ſecundum ſuam ſub-
Intellectus cauſaliter ſtantiam,eſt actu ens:non quidem in genere entium na-
turalium, ſic enim differret ab intellectu poſſibili, cum
2. vterq; ſit potentia, animæ intellectiuæ,in genere ſiue in
ſecunda ſpecie qualitatis, ſed in genere intelligibilium,
in quo intellectus poſſibilis eſt ens in pura potentia.Eſt
3. de ani. t. 4. autem ens in actu, in tali genere cauſaliter, & non for-
maliter,& hoc modo naturæ intellectualis eſſe dicitur.
Et cum dicis,quòd tunc potentia animæ perfectiori mo-
do intellectualis diceretur,quàm animæ ſubſtantia: cõ-
ſequentia non valet, propterea quòd ſubſtantia animæ
ſit formaliter intellectiua, illa verò potentia cauſaliter.
Conditiones intellectus poſſibilis. Ad confirm. dico illas conditiones intellectui poſſibili à
philoſopho fuiſſe tributas,exiſtenti ſub actu intelligen-
di, qui profectò vocatur intellectus in actu, ſicut ſuprà
dictum eſt,cum de intellectu in actu loqueremur. Por-
rò intellectus in actu dicitur res ſcita in actu: quia in
hoc differt à ſemetipſo, qui antequam actu intelligat,
eſt res ſcita in potentia: potentia namque cognoſcitiua,
pro ipſo accipitur obiecto cognoſcibili actu,vel poten-
tia. Ad 3,omnia facere duobus modis accipitur, nempè *Intellectus agẽs eſt pars animæ.*
omnia producere, ſicut prima cauſa omnium rerum, &
id ſoli Deo competere approbo: vel omnia facere actu
intelligibilia,quæ priùs erant potentia intelligibilia, in-
tellectui poſſibili, quæcunque poteſt ille intellectus ca- 3.
pere,& ita ſoli conuenit intellectui agenti. Ad confirm.
intellectus agens non infundit formaliter intellectum:
ſed producit ſpeciem intelligibilem,quæ cauſaliter dici-
tur intellectio, & metaphoricè intellectus. Nihil ergo
contra nos argumentum virium habere videtur, quia
falſa ſupponit,& intelligit Ad 4.intellectus non niſi ab-
ſtrahendo intentiones,agens nominatur, & viciſſim nõ 4.
niſi intentiones recipiendo,paſſiuus dicitur: quare fal-
ſum ſupponitur,illa agere & pati ſine phantaſmate:non
enim intellectus agens ſe habet ad intellectum poſſibi-
lem, ſicut viſibile actu ad viſum: alioquin ſtatim omnia
intelligeremus, ſed potius, vt faciens obiecta in actu,
quod planè abſque phantaſmatum præſentia fieri non
poteſt. Ad confirm. nihil prohibet animam actu im-
materialem exiſtentem,aliquam habere virtutem, quæ
immaterialia efficiat,per abſtractionis officium:alteram
verò, quæ eadem recipiat: quia eſt in potentia, ad deter-
minatas rerum ſpecies,non vno eodemq; modo abſtra-
hendo,& recipiendo. Ad 5.dico, intellectum agentem 5.
eſſe potentiam, & partem animæ rationalis per partici-
pationem diuini luminis intellectum paſſibilem illu-
ſtrantem, quia nimirum eſt impreſſio primi luminis:
nam cum animæ eſſentia ſit immaterialis,à primo intel-
lectu creata:eodem quoq; modo & potentia, per parti-
cipationem primi intellectus ad ſuorum operum execu-
tionem perficiendam prodire poterit. Ad 6.duobus mo- 6.
dis poteſt intelligi intellectum agentem nobis vniri, vt
partem animæ intrinſecam: & ſic ab initio nobis conne-
ctitur,nec vnquam à nobis ſeparatur:vel vt perfectus per
ſpecies intelligibiles: & ſic à principio nobis non con-
iungitur:quia ab initio non eſt adeptus omnium intelle-
ctiones: neq; eius abſtractio in intellectu poſſibili reci-
pitur,per modum producendi omnium abſtrahibilium
cognitionem. Ad confir. non ineſt nobis duplex poten-
tia cognoſcitiua formalis,ſed vna formalis, altera cauſa-
lis, qua ratione actio illa agens intellectus appellatur:
verè enim atque directè intellectui poſſibili competit
intelligere,cui etiam propriè conuenit ſpeciem intelli-
gibilem,à phantaſmatibus abſtractam,recipere. Ad 7.di- 7.
co,animam rationalẽ propriam operationẽ habere,quæ
eius ſubſtantiam conſequitur:ſed illam in hac vita exer-
cere non poſſe, neq; ſeipſam intelligere, ſicut ſuprà di-
ctum,& cùm dicit Ariſtoteles,Intelligẽtem quemcunq;
&c.de noua intellectione,& ſuæ ſuperaddita ſubſtantiæ
loquitur:propterea quod æſtimauit illius ſubſtantiam æ-
ternam,intellectionem æternam habere,in quo à catho-
lica fide recedit. Ad 8.dicitur,eſſe partẽ ſubſtantialẽ ani- 8.
mæ,ipſam verò animam,non componi ex materia & for-
ma corporali, benè tamen ex ſuis partibus ſubſtantiali-
bus,quæ illius ſimplicitatem labefactare nequeunt. Vn-
de Commentator huiuſmodi intellectus duos dici pro- *3. de an.*
pter actionis eorundem diuerſitatem, arbitratur: actio 20.
enim vnius eſt generare, alteri⁹ verò informari: vnde Cõ-
mẽtator dicit,Neceſſe eſt,inquit,ponẽre in anima ratio- *3. de an. 4*
nali has duas virtutes,virtutẽ vtiq; actionis,& paſſionis: *Duæ virtutes in nobis.*
vnus enim intellectus exiſtẽs in nobis,hebet duas actio-
nes,ſiue operationes,quarũ vna eſt de genere paſſionis,
nẽpè intelligere:altera verò de genere actionis,abſtrahe-
re ſcilicet formas:nõ ergo ſunt duo intellectus, ſed vnus.
Ad 9.dico vnũ eſſe intellectũ duas operationes habẽtẽ, 9.
propter rationes iã dictas. Quod ſi dixeris,pari facilitate
voluntatẽ agẽtem ponẽdam eſſe,& paſſibilẽ: dico id ne-
ceſſarium non eſſe,ſiquidẽ intellectus agẽs dicitur,quod
ſpeciẽ actui præuiam, non actum intelligẽdi producat: *Quare nõ dicitur voluntas agens & paſſibilis.*
ſecus autẽ ſe habet voluntas, quæ actum volendi, non
autem aliquã præuiam ſpeciem elicit: propterea quod
in voluntate actum ſimpliciter præcedat nihil. itaq; in-
tellectus agens ad imaginem pertinet, ſub ratione gig-
nẽtis verbum, ſeu actualẽ intelligẽtiam: vndè & ad me-
moriã ſpectat, diciq; potẽtiam intellectiuã,quæ vtram-
que virtutem complectitur. Ad 10. dico intellectum 10.

Intellectus agens & poſſibilis ſunt vnum & duo. agentem à philoſopho habitum quendam vocari, quod eſt lumē: non quidē habitum, ſiue diſpoſitionem ex frequentatis actibus genitam: ſed habitum quēdam mediū inter purū actū, & purā potentiā. lumini autē cōparatur, ſicut paulò antè dictum: quia quemadmodum lumen diaphanum diſponit, & diſponendo efficit, vt colores actu illud moueant: ita planè intellectus agens phantaſmata diſponit, vt ex ipſis ſpecies intelligibilis genita, intellectum excitet paſſibilem ad intelligendum. *Quare lumen dicitur.* Ex hac autē luminis ſimilitudine, non licet arguere, non eſſe animæ virtutem intrinſecam: propterea quòd huiuſmodi ſimilitudine actio oſtendatur virtutis agentis. *Quod intellectus agens non ſit Deus.* Neq; Deus hoc modo intellectus agens dici poteſt: nam cùm ſit agens vniuerſale, non agit ſine proximo, & particulari agente: nihilò enim minus per vniuerſalem rationem agendi, intellectus agens quàm ſenſus agens eſt appellādus: neque enim agit, vt agens particulare apud philoſophos. Catholici quoque aſſeuerant, Deum cùm ad extra agit, merè contingēter & liberè agere, quod ſanè Alexandro, cæteriſq; non probatur ſuæ ſententiæ ſectatoribus, ob eam profectò cauſam, quòd putent à ſimplici, & pura ſubſtantia, quæ neceſſario agit, nihil noui fieri. Non ergo poteſt eſſe intellectus agens, niſi vt agens vniuerſale: neq; hoc modo agit, niſi mediante proprio, & particulari intellectu agente, vt dixit Ariſtoteles, & Auerroes. *Auer: 3. 4 de ani.* Amplius, lumen, quod ab eo in intellectum materialem diffunditur, vt ille intellectus attolleretur, ſicut dicebat Alexander, ſi eſſet res particularis tunc intellectus eò celſitudinis nō attolleretur, quo vniuerſale ſubiectiuè, ſiue obiectiuè attingere poſſet: quia receptum diſponitur atq; recipitur per modum recipientis: ſi vero ſit res vniuerſalis: igitur qua ratione poteſt intellectus materialis illud lumen vniuerſale recipere: eodem modo immediatè omne aliud vniuerſale reciperet, quod eſt falſum: quia omnis noſtra cognitio ortum habet à ſenſu. Sunt ergo intellectus agens & poſſibilis, partes reſpectu conſtituti, rationalis animæ ſcilicet, & virtutes reſpectu operis: non autem diuerſæ, ſed diuerſimodè conſideratæ, atq; inſpectæ. Quòd ergo intellectus agens non ſit Deus, & ſit virtus animæ, dixi.

CAP: VI.

Intellectus agens, & poßibilis ſunt duo, & vnum.

QVoniam huiuſmodi negotium de intellectus agentis, & poſſibilis diſtinctione, propter diuerſas multorum ſententias, perplexum eſt, & obſcurum idcirco ad dilucidationem illius conficiendam, nonnulla addere curaui. Hac autem de re, Auerroes loquēs, dixit: Iſtæ duæ *3. de an. 20* ſubſtantiæ, ſunt duo vno modo, & vnum alio modo, quod planè à quibuſdam ſic interpretatur: Sunt vnum, inquiunt, quia ad vnam operationem concurrunt: ſunt autem duo: quia in diuerſis cauſarum generibus, agens nimirum effectiue transferendo, poſſibilis verò paſſiuè recipiendo. *Quomodo ſunt vnū.* Amplius ſunt vnum, quia agens eſt perfectio poſſibilis: ſunt duo, quia diuerſis operationibus diſtinguuntur, agere ſcilicet, & pati: tamen ſi eadem ſit actio paſsioni: quia nimirum intelligere eſt actio, quatenus eſt ab agente: & paſsio, quatenus eſt in recipiente, ſiue patiente. Alijs viſum eſt eſſe vnum, vnitate de pendētiæ in agendo, loci, atque ſubiecti: quia ſcilicet operatio poſsibilis, propriè, & immediatè dependet ab agente. vnde aiunt animam compoſitam eſſe ex duobus principijs intrinſecis, ex agente & poſsibili, veluti ex perficiente, & perfectibili: ſic enim docemur à Commentatore 5. *Agens perfectio poſſibilis.* 3. *de ani:* Sicut lux, inquit, eſt perfectio diaphani: ſic intellectus agens perfectio poſsibilis. Et iterùm *com*: 20. Intellectus qui eſt in nobis, ex agēte & poſsibili componitur: materialis autem, ſeu poſsibilis ab agente perficitur. Hoc idem confirmat 36. vocans agentem formam, non quia informet materialem, inſtar animæ, corpus informantis, ſed quia perfectionem largiatur, ad actum intelligendi, propter ſpeciem intelligibilem ab eo productam: intellectus ſiquidem materialis, ſine actu intelligendi in genere intelligibilium, eſt informis, & imperfectus: infor- *Veritas quæſtionis*

matur autem, atq; perficitur, [illegible] virtute ſpeciei intelligibilis ab e[illegible] attentè quis inſpexerit. Auerrois [illegible] tem, huius rei veritatem facilè [illegible] nam eandemque animam, & paſſiuam [illegible] uus à rebus intellectis mouetur: actiuam verò [illegible] ab ea mouentur. Quamobrem Ariſtoteles dixit: Ne[illegible] ſarium eſſe ponere in anima has duas virtutes, ſed [illegible] eſſe illarum naturam incorruptibilem. Itaque anima [illegible] tionalis eſt actiua & paſſiua: actiua quidē, quatenus per ipſam fiunt intelligibilia actu: paſſiua vero, quatenus per ipſa intelligibilia fit in actu intelligendi. Intellectus ergo agens & poſsibilis, non ſunt partes eſſentiales diſtinctæ, ſed ratione tantum ab anima diſcretæ: ideoque illa duo ſunt differentiæ, vtpote virtutes ab anima non re, ſed ſola ratione ſeiunctæ: eadem enim anima, & patiētis ſubit vicem, & agentis. Errat autem Auerroes, dum putat animam rationalē cōſtare, ex anima ex ſemine, quam cogitariam nominat; & ex altera ab intrinſeco accedente, & quibus quaſi ſemianimabus conficitur rationalis, *Error Auerr.* anima enim rationalis, non educitur ex ſemine, vt ſuprà dictum eſt, cuius partes intellectiuæ, ſunt intellectus agens, & materialis, non re ſed officio, ab inuicem diſtincti. Vnde Themiſtius in 3. de anima, arbitratur, vnam ſimplicem ſubſtantiam eſſe intellectum agentem, & poſſibilem, ratione ac modo diuerſam, nam in quantum nos reddit actu intelligētes, rationem ſibi modumq; accommodat agentis, in quātum verò ſpeciem recipit, rationem vēdicat ſibi intellectus poſsibilis. Eſt ergo apud Themiſtium vna ſimplex ſubſtantia, rationibus partita, atq; diuiſa. Sit nobis exemplo huius quæſtionis diſſoluendæ illa metaphora de igne, quæ poſita eſt à Commentatore 4 *meteo:* Ignis, inquit virtute caloris agit in aquam, quæ ratione ſui humoris patitur, contrà, aqua virtute frigoris agit in ignē, & ille ratione ſiccitatis repatitur. *Quomodo intellectus agit & patitur.* Quare quēadmodum ignis, ſicco patitur, & calore agit, ita planè intellectus gradu priuationis, quo diſtat à diuina perfectione, ab intelligibilibus patitur, gradu vero perfectionis, agit. Hoc autem intereſt inter huius modi actiones, quod illorum actio ſit phyſica, ideoq; opus habeat principijs realiter diſtinctis, horum vero intētionalis, propterea ei ſufficiunt principia intentionaliter diſcreta. Porro apud Auerroem tribus modis intellectus agens deſcriptus, ſiue diſtributus inuenitur, quidam certè, qui ſolis ſimilitudinem præferat, & is eſt Deus benedictus, & glorioſus, de quo Auerroes, *Triplex intellectus agens Sol.* *12 met. 36* *Intellectus*, inquit, *qui eſt in fine gaudii, & voluptatis, à quo cælum dependet, & natura.* Is autem intellectus, cum ſit ſupremum ens, tum eſſentia tum gradu perfectionis, à noſtro intellectu poſsibili in infinitum diſcrepat. Alius vero lumini comparatur, & is ratione & officio, non autem re & eſſentia diſſidet à poſsibili intellectu, *Lumen.* de quo Auerroes in eodem com: Forma hominis, inquit, in eo quod homo, non eſt niſi per continuationem eorum cum intellectu, qui declaratur *in lib. de anima.* *Auer:* qui eſt principium agēs, & mouens nos, de quo paulo antè locuti ſumus. De hoc etiam loquitur Auerroes, aſſerens ideo luminis ſimilitudinem gerere, quia *3. de ani. com. 5.* in eſſe receptiuo omnium intelligibilium perfectionem poſsibili conferat intellectui, ſicut diaphano in eſſe receptiuo lumē tribuit colorum perfectionem, vt ſæpènumero dixi. Itaq; quemadmodū propriè, ac principaliter virtute ſolis, ſed mediante lumine virtus viſiua efficitur, ita planè virtute primi agētis, ſed mediante noſtro intellectu, in nobis efficitur intellectio. Tertius vero intellectus apud Auerroem eſt inſtrumentalis, quo intellectus *Intellectus inſtrumētalis.* potentiæ intellecta ſpeculatiua attingit, cuiuſmodi ſunt propoſitiones primæ, quæ intellectus in habitu apud Auerroem nominantur. Ex horum ergo diſtinctione, & diuiſione, plurimæ ſoluuntur obſcuritates, & quæ in commentis Auerrois inueniri, aut falſo excogitari poſſunt. Itaq; agēs, & poſsibilis, ſi cōparentur ad inuicē ſecūdū rationē formalē agentis & patiētis, ſic abſq; dubio, agens nobilior eſt patiente, quia agēs nobilius eſt paſſo. *Vter nobilior.* At vero, ſi ad eorum actus referantur, ſuoſq; fines obſeruēt, contrà res ſe habebit: intellectus enim poſſibilis, perfectiorem actum habebit, omnem perfectionem actus intellectus agentis excedentem, nempè viſionē beatificam & co-

ntelle- ꝰ & poſsi- b:lis vnum & duo.

cũ, & cognitionem ſummi entis intelligibis. Intellectus
agẽs prætereà paſſibilis, virtualiter attingere poteſt cogniti-
uè obiectum perfectum, quod intellectus agens nequit
efficere. Hæc & ſimilia de vtrorumque dignitate & di-
ſtinctione, breuiter dicta ſufficere arbitror.

CAP: VII.

Argumenta Contraria.

1. IN hac quæſtionis obſcuritate, non deſunt *argumenta*,
& quidem grauiſſima, quorum primum poteſt eſſe ta-
le: Obiecti præſentia ſufficit ad immutationem poten-
tiæ, hoc eſt, vniuerſale, ſiue quidditas rei ad immutãdam
potentiam intellectiuam, ſicut color immutat potenti-
am viſiuam: nõ ergo eſt neceſſarius intellectus agens in-
tellectioni explicandæ, atq; abſoluendæ. Nam quem-
admodum non ponitur ſenſus agens: ita quoq; non eſt
ponendus agens intellectus, propterea, quòd ſicut ſe ha-
bet ſenſus ad ſenſibilia: ita planè intellectus ad intelli-
2. gibilia. Amplius, lumen eſt, gratia cuius ponitur intelle-
ctus agens, ſicut dictum eſt. ſed lumen eſt viſioni neceſ-
ſarium pro medij illuminatione conficienda: color enim
ex ſeipſo motiuus eſt lucidi. ſed in operatione intelle-
ctus non ponitur aliquod medium, quod neceſſe ſit fie-
ri in actu: non ergo neceſſariò ponendus eſt intellectus
3. agẽs. Intellectui poſſibili prætereà, ſola ſufficit immate-
rialitas: vt formæ in eo immaterialiter recipiantur: quia
ſimilitudo agentis recipitur in patiente, non ſecundùm
modum agentis, ſed patientis: nulla ergo videtur fore
neceſſitas ponendi intellectum agentem, vt ſpecies actu
4. intelligibiles redderentur. Amplius, intellectus agentis,
ſi nulla eſt propria operatio: nullo ergo modo eſt ponen-
dus. Conſequentia patet, quia cuius nulla haberi poteſt
operatio, fruſtratoriè poneretur. Antecedens clariſſimè
oſtendi poteſt: non enim ponendus pro phantaſmatum
illuſtratione producenda: eò quòd nõ agat in phantaſ-
mata, nec aliquid in eis imprimat: quidquid enim impri-
meret, vtique materiale eſſet, receptum enim, vt dictum
eſt, naturam ſequitur recipientis: vnde fieret, vt in intel-
lectum immaterialem agere non poſſet: phantaſmata e-
5. nim materialia ſunt. Adde, quod rationi eſt conſentane-
um, vt agens prius in proprium paſſum, quàm in alie-
num agat. ſed proprium paſſum agentis intellectus, eſt
intellectus poſſibilis: prius ergo agit in intellectum poſ-
ſibilem, quàm in phantaſmata: atq; ita non eſt neceſſari-
us, vt aliquid imprimat, vel abſtrahat à phantaſmatibus.
Reuera, abſtractio, quæ in phantaſmata ageret abſtra-
hendo, realis eſſet, vel rationis. non quidem realis: eò
quòd omnis ſeparatio realis, vel eſt corporis à corpore,
vel formæ à ſubiecto, ſiue a materia, quarum aliqua huic
accommodari non poteſt. nõ quidem ea, quæ eſt corpo-
ris, veluti eſt lapidis à cumulo, ſicut iam patet: neq; for-
mæ à materia: alioquin huiuſmodi abſtractio eſſet edu-
ctio formæ à potentia materiæ, quod eſt abſurdum: non
eſt ergo realis abſtractio. neque eſt rationis, propterea
quòd huiuſmodi ad intellectum poſſibilem ſpectet: er-
6. go quod prius. Amplius, quòd non agat in intellectum
poſsibilem, ſic probari poteſt: aut enim abſque concurſu
phantaſmatum ageret, & ſic phãtaſmata non eodem mo-
do ſe haberent ad intellectum poſsibilem, ſicuti ſe habẽt
ſenſibilia ad ſenſum, quòd planè philoſopho non pro-
batur: qui huius ſimilitudinis gratia, voluit intelligere
eſſe quoddam pati ab intelligibilib. aut ageret vnà cum
phantaſmate: ita quòd ex ipſo & ex phantaſmate fieret
vnum agens totale, quod profectò admitti non poteſt:
quia nimirum effectus inde productus, maiorem cum
phantaſmate, quàm cum intellectu agente affinitatem
haberet: ſiquidem agentis proximi, & particularis, po-
tius quàm vniuerſalis, & remoti ſimilitudinem effectus
imitatur: ita namque hominis potiùs, quàm ſolis homo
genitus præſefert ſimilitudinem. Cùm ergo hæc ita ſe
habeant, nulla ratio apparet, quæ explicet cauſam: cur
ab authoribus poſitus ſit intellectus agens. Item, quòd
7. non ſit aliquid ipſius animæ; illuminare enim eſt propria
actio intellectus agentis, quæ propriè conuenit primæ
cauſæ: non ergo intellectui tribui debet humano. cùm e-
nim ex ſui natura ſit ſeparabilis: non videtur ergo ad ani-
mæ rationalis eſſentiam pertinere. Amplius, intellectus
8. agens non poteſt dici perpetuus: quia habet principiũ, &
ex nihilo conſtat, ideoq; vertibilis eſt in nihil. denique
quia deſtructis phantaſmatibus, nulla illi relicta eſt actio
operandi: deſtructa verò propria operatione; & ipſum
deſtructum iri, neceſſe eſt. Intellectus ergo agens nõ eſt
immortalis.

Intellectus agens & poſſibilis ſunt vnum & duo.

CAP: VIII.

Soluuntur Argumenta.

AD 1. dico, ad immutandam potentiam, obiecti præ- 1.
ſentiam non ſufficere, niſi in actu extiterit. intelle-
ctus autem obiectum ſecundùm eſſe, quod habet extra
animam, non eſt intelligibile: ideoque neceſſe eſt, vt fiat
actu intelligibile per virtutẽ intellectus agentis. *Ad prob.*
negatur aſſumptum: ſenſibile enim, ſua ſponte actu mu-
tat potentiam ſenſitiuam: propterea ei opus non eſt ſen-
ſu agente, ſicuti intelligibili intellectu agente: quia ex
ſui natura nequit immutare potentiam intellectiuam.
Ad 2. non in vniuerſum eſt approbanda illa luminis ſi- 2.
militudo, nam etſi in hoc cum intellectu conueniat,
quòd quemadmodum viſui neceſſarium eſt lumen, vt
videndi actum exercere poſſit: ita & intellectui poſſibili
lumen intellectus agentis, vt in actum prodeat intelli-
gendi: in hoc vero diſſidet, quia lumen medium ſolùm
illuminat: lumen autem intellectus agentis, & medium
illuminat, & obiectum. *Ad* 3. dico, ſine agente præexi-
ſtente, non ſufficere diſpoſitionem recipientis: cum ve- 3.
rò ſenſibilia non ſubſiſtant extra materiam, niſi aderit
intellectus agens, qui faciat intelligibilia in actu; nihil
prodeſt immaterialitas intellectus poſsibilis. *Ad* 4. ex 4.
ſupra dictis patet, intellectus agentis tres operationes
eſſe: quarum prima eſt, illuſtrare phantaſmata: ſecun-
da vero, ex phantaſmatibus illuſtratis, ſpeciem intelli-
gibilem abſtrahere: tertia autem per ſpeciem intelligi-
bilem abſtractam, intellectum poſsibilem determina-
re. Et cùm *dicis*, intellectus agens non imprimit aliquid
in phantaſmatibus, ergo non illuminat: *Reſp.* non illu-
minare phantaſmata, aliquid imprimendo: ſed abſtra-
hendo potius, atque confortando intellectum poſsibi-
lem, quò commodius, & aptius ſpeciem intelligibilem
ſuſcipiendi haberet virtutem. dictum eſt enim, rerum
ordini conſentaneum eſſe, vt ſupremum infimi attingat
infimum ſupremi: atque ita natura ſenſitiua in ſui ſu-
premo, in actu cogitatiuæ, ad ſummum ſpiritualitatis, &
actualitatis gradum perueniat, infrà tamen intellectua-
lium ordinem. Eodem modo phantaſia exiſtente in a-
ctu ſecundo, & ſua phantaſmata ritè ordinando, intelle-
ctus agens illis aſsiſtens, atq; per conuerſionem ad ipſa,
propinquus effectus, & coniunctus, ſicut lumen colori-
bus connectitur, phantaſmata obiectiue illuminat: qua
quidẽ illuminatione, ſupremum, quoad fieri poteſt, ſpi-
ritualitatis gradum attingũt ita: vt aptiſsima ſint, ex qui-
bus ſpecies intelligibilis extrahi poſsit. Hoc ergo modo
intellectum agentem agere in phantaſmata, nullum ſe-
quitur abſurdum. *Ad* 5. dictum eſt ſuprà, præter phan-
taſma, aliud genus poni debere: intelligibile enim in a- 5
ctu diſtat ab intelligibili in phantaſmate, genere: quia
intelligibile in actu, eſt immateriale, cuiuſmodi non eſt
intelligibile in phantaſmate. Et cum infers, phantaſma
ſuapte natura, eſt impotens ad agendum in intellectum:
ergo ſemper erit tale: quia quod eſt talè per eſſentiam, v-
bicunq; fuerit poſitum, erit tale. dico, phantaſma in ſei-
pſo, huiuſmodi impotentiam habere: non autem in or-
dine ad aliud, ſub cuius authoritate cooperari dicitur,
quod tamen ex ſeipſo agere non poſſet. patet ergo quo-
modo intellectus agens abſtrahat, nihil imprimendo in
phantaſmatibus. Itaq; phãtaſma cõcurrit ſicut cauſa par-
tialis, nõ autẽ principalis ad producẽdam ſpeciẽ intelli-
gibilẽ: propterea illa ſimilitudo de ſole, non facit ad rem:
tum quia ſol eſt agẽs principale: tum quia intellectus a-
gens ſpeciei depromendæ ſit cauſa proximior, atq; cog-
natior. Huius autẽ ſpeciei intelligibilis duo gradus nu-
merantur: quorũ vnus eſt vniuerſalis in repræſentando:
alter verò ſingularis in eſsẽdo. & primũ quidẽ habet ab in-
tellectu poſsibili, in quo recipitur: ſecũdũ verò ex phãtaſ-
mate, ex quo partialiter eſt ꝓducta: õne enim, quod in aliquo
recipitur, in eo eſt, ait Auerroes 3. *de anima* 4. & 5. ꝑ modũ

Triplex operatio intellectus agentis.

Duo gradus ſpeciei intelligibilis.

rec.

Intellectus agens & poſſibilis ſunt vnum & duo.

recipientis. Quare, gradum vniuerſalitatis ſpecies recipit ab intellectu, qui cum ſit ſine materiæ conditionibus; efficit, vt ſpecies rem vniuerſaliter repræſentet. Non ergo eodem modo quod intelligitur in re exiſtit, & intellectui præſentatur: quippe qui & mathematica intelligit, non cointellectis ſenſibilibus, vniuerſalia, ſine particularibus,
6. quæ tamen non ſunt præter ſingularia, ex hoc apparet ſo-
7. lutio ſexti argumenti. *Ad ſeptimum* dico, Intellectum agentem non eſſe ab anima ſeparatum; ſed eſſe aliquid ipſius animæ: intelligere enim cum phantaſmate, vt dictum eſt, eſt propria operatio intellectus in corpore poſiti, quod rectè abſque intellectu agente abſolui non poſſet, cuius eſt phantaſmata illuminare: & ab eis ſic affectis, ſpeciem intelligibilem abſtrahere. Quare, ſi proprius, & particularis non ineſſet homini intellectus agens; tunc per eum nihil intelligeret, quia non operatur, niſi per aliquod in eo formaliter exiſtens, ſed conſequens eſt falſum: ergo & antecedens. Itaque licet vniuerſali creaturam lumine illuſtrare, opus ſit primi intellectus agentis; phantaſmata tamen illuminare, ad proprium hominis pertinet intellectum agentem, vocatur autem ſeparabilis, ſiue ſeparatus à materia: non quidem ſecundum eſſe; ſed ſecundum operationem potius, quia in agendo, organo non vtitur cor-

Illuminare cui competat.

8. poreo. *Ad octauum*, intellectus agens dicitur perpetuus à parte poſt, quia caret fine; non autem principio, qui planè nō eſt corruptibilis, quia in ſeipſo nō habet corruptiuum principiū, ſed eſt annihilabilis per potentiā creātis. Deſtructis autem phantaſmatibus, ſuum non amittet munus intelligendi, propterea, quod intelligere cum phantaſmate, ſit officium intellectus coniuncti, & non abſoluti, & à corpore liberi. Pro huius quæſtionis clariori cognitione habenda, non erit inutile animaduertere, ſi aliquod intelligibile in actu, ab intellectu agente productum, ſpeciem intelligibilem præcedat: ſiquidem à nonnullis dicitur, in phantaſmate aliquod intelligibile in actu, à lumine intellectus agentis, per modum abſtractionis produci, ante intelligibilis ſpeciei productionem. Eſt autem luminis duplex effectus, formalis ſcilicet, & obiectiuus: formalis quidem eſt eſſe illuminatiuum, veluti videre licet in diaphano illuminato: obiectiuus verò eſt apparere, veluti ſi lumen, non illuminato medio, colores illuminet; tunc planè, obiectiuum, & non formalem effectum diceretur habere; vt videre etiam licet in cognitione vnius, & non alterius ſibi coniuncti, vt cognoſcendo colorem lactis, & non ſaporem. Itaque in phantaſmate exiſtente hac particulari natura, per aduentum luminis intellectus agentis, phantaſma profectò illuſtratur: non quidem formaliter, vt diaphanum, ſed obiectiuè potius, vt color. Ex qua profectò illuſtratione, in phantaſmate ſplendet quidditas rei, ſine ſingularitate eidem connexa: atque ita in phantaſmate relucet intelligibile in actu, natura videlicet abſtrahens, ab hic, & nunc, quæ quidem mouet intellectum poſſibilem. non apparet autem ſingularitas, quia eſſe non poteſt intelligibile in actu, ſed quidditas, cui non repugnat hoc munus, niſi huiuſmodi ſingularitatis ratione: lumen ſiquidem corporeum, pomi colorem, non ſaporem, aut odorem oſtendit; quia nimirum illorum cōditionibus aduerſatur, virtute lumini palam fieri, ac foras ſuas protendere vires, coloris verò minimè. Ita planè quidditas rei, lumine intellectus, viſibilis, atque intelligibilis redditur: non autem ſingularitas eiuſdem: quomodo autem ſingulare intelligatur, paulò pòſt dicetur. Ex his autem colligere non licet, phantaſma eſſe actu intelligibile, ſed in eo per reſplendentiam intellectus agentis illud fieri: neque ſuperfluam eſſe ſpeciem intelligibilem, ſicuti non ſuperfluit ſpecies viſibilis, tametſi color ſit actu viſibilis: neque intellectum agentem, minorem habere virtutem, ac mediate concurrere ad ſpeciem intelligibilem depromendam: etenim, vnumquodque agit ſecundum quod eſt in actu, ſed phantaſma non habet intelligibile in actu, niſi mediante lumine intellectus agentis: igitur lumen intellectus eſt primum, & immediatum agens ſpeciei intelligibilis: nullumque inter ipſum, & ſpeciem producendam interuenit agens medium, non enim, quemadmodum corpus illuminatum mouet viſum; ita phantaſma lumine intellectus agentis affectum, ſpeciem produ-

An aliquod intelligibile in actu præcedat ſpeciem intelligibilē.

Luminis duplex effectus.

Singularitas non eſt actu intelligibile.

Autor ſpeciei intelligibilis

cit intelligibilem, ſed ipſe intellectus agens [illegible] phantaſmata ſecundum quidditatem in eo [illegible] citur ſplendere: atq; ita ab vtroq; ſicut dictum [illegible] intelligibilis producitur. Ex quo patet vtrumq; [illegible] ctu agente immediatè procedere, quodam [illegible] nam prius natura illa in phantaſmate, deinde ab [illegible] & phantaſmate ſic affecto, intellectus mouetur poſſibi[illegible] lis: atq; ita intellectus, agens per phantaſmata, intelligibilia in actu ab eo effecta, in intellectu poſſibili ſcientiā efficit. Vnde Ariſtoteles dicit, intellectū poſſibilem pati ab intelligibili: quòd niſi eſſet in actu illud intelligibile, philoſophi ſententia non eſſet recipienda. Sed *dices*, intelligi- 3. *Arg.*
bile in actu abſtrahit ab hoc, & nunc, quod phantaſmati potius nequaquam competere poterit; eò quòd ad ſenſibiliū, & materialium genus pertineat. Sanè, quidquid in phantaſmate præſentatur, à vi cogitatiua comprehendi poteſt, ſed intelligibile in actu per te poteſt fieri in phantaſmate: igitur poteſt à cogitatiua comprehendi, atque ita inter ſenſum, & intellectum nihil intereſſet: intelligere enim intelligibile in actu, eſt proculdubio officium intellectus, & non ſenſus. *Dici* poteſt, intelligibile in actu bifariam intelligi poſſe, nempe formaliter, & obiectiuè: & formaliter quidem eſſe ſpeciem intelligibilem, cum reliquis immaterialibus: obiectiuè verò quidditatem in phantaſmate lumine affecto reſplendentem. Porro, inter formale, & obiectiuum intelligibile in actu, plurimum intereſt: formale ſiquidem eſt immateriale ſecundum eſſe: obiectiuum verò ſecundùm ſolam relucentiam. Item, formale abſtrahit ab hoc, & nunc, ſecundum eſſe: obiectiuum autem ſecundum relucentiam tantùm. Item, formale, quatenus eſt ſpecies intelligibilis, ſecundùm ſe totam, non eſt niſi quidditatis ſimilitudo: obiectiuum verò, quatenus eſt tale, quidditatis tantùm eſt imago: ſecundum verò ſe totū, quidditatem ſiue ſingularitatem materialem repræſentat. Itaque phantaſma, cùm ſonet ſingularium imaginem; propterea ad ſenſibilium genus, & materialium pertinere dicitur, non autem ad genus abſtrahentium ab hoc, & nunc. Quoniam ergo intelligibile eſt in potentia: ideoque à cogitatiua comprehendi poteſt. Verùm, quia quidditas in phantaſmate illuſtrata lumine intellectus agentis, abſtractum aliquid, & ſemotum à ſenſibilibus denotat, idque virtute luminis ſupradicti intellectus, non autem materialium ſenſibilium; hac de cauſa dicitur intelligibilis in actu: atque ita phantaſma ſecundū eſſe reale, eſt ſenſibile: ſecundum verò eſſe relucentiæ, intelligibile. Ex quo patet, ſecundū omnē modū præſentandi, à virtute cogitatiua phantaſma cōprehēdi nō poſſe. Ex hoc autē modo dicendi multa dubia ſolui poſſunt, & diuerſæ opiniones conciliari.

Intelligibile in actu duplicite dicitur.

Phantaſma eſt imago ſingularium.

Quidditas intelligibilis in actu.

CAP. IX

Intellectus agentes, ſinguli in ſingulis.

POſtquam viſum eſt, quæ ſit natura, & conditio intellectus agentis; operæ pretium erit videre, & intelligere, vtrū ſit vnus numero in omnib⁹, an in ſingulis ſinguli. Quę quæſtionis veritas, ex præmiſſis dependet, nempe intellectū agentē eſſe aliquid animæ, vtq; ipſius virtutem. Quare, cùm virtus vnius animæ, in ſingulis animabus eſſe non valeat; par eſt vt pro numero animarum, ſit etiam & intellectuum agentium numeris, fieri enim non poteſt, vt diuerſorum ſubiectorum ſit vna & eadem virtus. *Sed* non temerè aliquis poterit arguere: Intellectus agens eſt immaterialis, ſicut intellectus poſſibilis: vnus ergo eſt in omnibus hominibus: multiplicatio enim ſpectat ad materiam. Sanè, quod aliis præſtāt vnitatem, cauſaque eſt vnitatis, ipſum, vt ſit magis vnum, neceſſe eſt, vt patet, ſed intellectus agens, facit vniuerſale, quod eſt vnum in multis: 1.
igitur eſt vnus in omnibus, nam ſi omnes homines in primis conueniunt conceptionibus intellectus, & eiſdem per intellectum aſſentiunt agentem; neceſſario inde ſequitur, vt in vno cōueniāt intellectu agēte: vnus ergo numero eſt in omnib. intellect⁹ agens. Amplius, ſi pro numero homi- 2.
num ponendus eſſet numerus intellectuum agentium; tūc actu infiniti eſſent intellectus agentes, ad eorum mentem, qui mundum æternum eſſe dixerunt propter infinitos homi-

Plures intellectus agentes.

Argumenta contraria.

Intelligibile in actu.

hominès, qꝑlanè philoſ. nõ probatur, infinitũ in actu prorſus deſpiciente. *Dico*, intellectũ agẽtẽ nõ eſſe ex materia ex qua, quia nõ cõſtat ex materia ex qua; ſed bene eſt in materia, hoc eſt, in eſſentia animæ ſubiectiuè, dicitur autem ſeparatus, non quaſi ſit aliqua ſubſtantia ſeparata; ſed potius non eſt actus alicuius corporalis organi. *Ad confir. reſpond.* ab intellectu agente, per virtutem modumque abſtrahendi, vniuerſale fieri: neque ob id neceſſe eſt, vnum eſſe in omnibus; ſed potius vnam habere habitudinem ad omnia, à quibus abſtrahit vniuerſale, & quorum reſpectu vniuerſale ſit vnum.

Soluuntur argumenta.

1\. *Ad aliam confirmat.* licet omnia, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, in actione communicent, quæ naturam conſequitur ſpeciei, & per conſequens in virtute, quæ eſt actionis principium; non ſunt tamen eadem numero in omnibus. Etenim, primorum intelligibilium cognitio, eſt actio, quæ ſpeciem humanam conſequitur: proinde in virtute, quæ eſt huius actionis principium, homines communicent neceſſe eſt, quæ quidem virtus ſpectat ad intellectum agentem. Quare non eſt neceſſarium, vt illa eadem virtus, ſit vna numero in omnibus; ſed potius ab vno in omnes demanare principio, atque diffundi.

Intellect⁹ facit vniuerſale.

2\. *Ad* 2. patet reſponſio ex ſuprà dictis in tractatu de animæ immortalitate: infinitum enim dici non poteſt, cui poteſt fieri additio: quantumlibet namque præceſſerint circulationes: ſemper tamen nouæ addi poſſunt, atq; adiungi: non ergo actu erunt infiniti intellectus agentes. Itaq; intellectus agens eſt aliquid animæ rationalis, ad omnia illa actiuus, quorum intellectus poſſibilis eſt receptiuus; ipſe quippe eſt habitus quidam, & lumen, principiũ actiuum cognoſcendi veritates intelligibiles: præſtantior ex vna parte intellectu poſſibili, ſicut dictum eſt: cuius operatio eſt illuminare phantaſmata; non quidem aliquid imprimendo, ſed ſua præſentia illuſtrando; ex cuius illuſtratione atque præſentia fit, vt obiectum intellectus, quod prius in phantaſmate, ſub materialibus tegumentis deliteſcebat, ipſum moueat intellectum, prioribus exuuiis, ac conditionibus depoſitis; licèt eidem connexæ ſint obiecto in phantaſmate exiſtenti.

Quare agens dicatur in intellectu.

Phantaſma ergo à lumine intellectus agẽtis illuminari: perinde eſt, ac efficere, vt intellectui poſſibili quidditatẽ vniuerſalẽ, abiectis cõditionibus indiuiduantib⁹ repræſẽtet: id aũt. fit præſẽtia intellect⁹ agentis: nã ſi lumen corporeum efficit, vt albedo dulcedini in lacte cõiuncta, viſui offeratur, non ablata illius dulcedine; multò melius intellectus agens ſuo lumine id præſtare poterit; vt quidditas rei intellectui offeratur, nõ oblata materialitate eiuſdem, ſicut dictum eſt ſuprà. Quòd ſi dixeris, proprium agentis eſſe aliquid imprimere, & non tantum ſua præſentia aliquid oſtendere: dico, id agentis eſſe actione media aliquid producentis, ſiue imprimentis, cuiuſmodi non eſt lumen intellectus agentis; propterea, quòd agat abſq; aliquo alio mediæ actionis adminiculo: ſuique præſentia præſtat, vt obiectum latens in publicum prodeat.

Illuminari phantaſma.

Itaque vna ex intellectus agentis operationibus eſt, vt phantaſmata illuminet: altera verò, vt intelligibilia in potentia, faciat intelligibilia in actu, ſicut dicit Com. & hæc quidẽ eſt eadẽ cũ prima, vel eã ſaltẽ cõcomitatur, hoc n. ipſo, quòd colores illuminantur actu viſibiles fiunt; ita lumine intellectus, obiectum, motiuum fit in actu, quod pri⁹ erat in potentia: hoc ergo modo ex intelligibili in potentia, migrat in intelligibile in actu.

Facere intelligibilia in actu

3. de an. 18

Abſtractio

Et hæc operatio certè abſtractioni quidditatis vniuerſalis à conditionibus indiuiduantibus, perſimilis eſſe cenſetur: & illa quidem fit abſque ſeparatione, vel remotione reali, ſed præſentatione vnius ſine alterius, etiam coniuncti: & talis planè repræſentatio, dicitur abſtractio, quia remotis fit conditionibus, ac tenebris excuſſis ex præſentia lucis. Tertia illius operatio eſt, qua producit ſpeciem intelligibilem in intellectu poſſibili, per abſtractionem à phantaſmate, quam quidam volunt à ſolo phantaſmate produci, præſente lumine intellectus agentis, ſicut ſpecies viſibilis producitur à ſolo colore per præſentiam luminis, ſed dictum eſt ſuprà, cùm de natura ſpeciei intelligibilis ſermo eſſet, phantaſma etiam illuminatum, materialium genus exuere non poſſe; receptum enim in organica ſit potentia: idcirco ſpeciem intelligibilem, quæ eſt prorſus immaterialis, producere nequit. Similitudo autem de colore, & ſpeciei viſibili non facit ad rem, eò quòd ſpecies viſibilis, nõ prætergrediatur materiæ terminos.

Species intelligiblis non eſt à phantaſmate.

Quare, vt dictum eſt, ex intellectu agente principaliter, & ex phantaſmate inſtrumentaliter, ſpecies intelligibilis conflatur: in ſeipſo enim phantaſma virtutem habet imperfectam ſpeciei intelligibilis producendæ; ſed ab intellectu agente vigoratum, cooperatur eiuſdem productioni.

Intellectus agẽtis operatio.

Verùm ſicut dictum eſt, ante ſpeciei intelligibilis productionem, prius natura ſit obiectum intelligibile in actu, deinde producitur ſpecies: ſiquidem ab intellectu agente, non ſicut medium, ſed ſicut obiectum, phantaſmata illuminãtur: hoc eſt, in phantaſmate apparet quidditas rei, ſine conditionibus materialibus, quæ ſenſui & non intellectui ſunt viſibiles. Ex illa autem rei quidditate ſic affecta, & ex intellectu agente, producitur ſpecies.

Intelligibile in actu

In cauſa autem eſt, quia illa res actu intelligibilis effecta per illuminationem phantaſmatis, intellectui vniri non poteſt: obiectum namq; actu intelligibile, per ſuam ſubſtantiam intellectui iungi non valet, quandoquidem id ſoli competat diuinæ eſſentiæ, quæ alieno intellectui per ſeipſam vnitur: neque per phantaſma vniri poteſt, propterea, quòd propter eiuſdẽ materialitatẽ, ſiue materialem conditionem, forma intellectus eſſe non poteſt. Quare ponenda eſt forma prorſus immaterialis, à cuius virtute in actu primo conſtitui poſſit intellectus poſſibilis, & obiectum repræſentetur vniuerſale, & eidem intellectui vniatur. Et hæc quidem eſt ſpecies intelligibilis, quæ poſterius natura producitur, ex intellectu, & phantaſmate illuminato, illuminatione illa, qua fit obiectum intelligibile in actu præcedente. Quid ergo ſit intellectus agens, & quot ſint illius operationes, breui dixi.

Neceſſitas ſpeciei.

CAP. X.

Intellectus obiectum quale ſit.

QVoniam quidem de intellectu agente, & poſſibili, de ſpecie quoque intelligibili, & intelligere, hactenus multa dicta ſunt quorũ cognitio abſq; obiecti proprii, & adæquati, intellectus coniuncti notitia, plenè haberi non poterit, propterea de huius obiecto, poſthac mihi loquendum eſſe putaui, vt plena ſit huius noſtri negotii inſtitutio. Porro de tali obiecto verba facere videtur philoſ. *Quoniam*, inquit, *aliud eſt magnitudo, & magnitudinis eſſe, & aqua, & aquæ eſſe: ſic autem & in multis, ſed non in omnibus: in quibuſdã enim idem eſt, eſſe carni, & carnem, & alio aut aliter ſe habente, diſcernit intellectus*: hæc Ariſtoteles. Latini expoſitores arbitrantur, de intellectus coniuncti obiecto, quod eſt quidditas rei materialis, ſiue ipſum vniuerſale ſenſibile, in ſenſibilibus, ſiue phantaſmatibus exiſtens, philoſophum fuiſſe locutum: arguit enim enthimematice ad hunc modũ: In omnibus compoſitis ex indiuiduo, & vniuerſali, ex materia, & forma, ex quidditate, & habente quidditatem; aliud profectò eſt quidditas, & aliud habens quidditatem; & aliud vniuerſale, & aliud indiuiduum: hoc autem non eſt in prima ſubſtantia ſeparata, cuius eſſe eſſentia ſunt idem.

Obiectum intellectus

Ariſt. 3. de an. 9.

Sed dubium eſt, quomodo intellectus diſcernat vtrumq; an vna eademq; virtute, an eadem virtute, ſed diuerſimodè ſe habente: obiectum enim intellectus, eſt vniuerſale in ſingularibus; indiuiduum autem per conuerſionem ad nos, ſicut dicit Simplicius. Diſcernit, inquit, anima rationalis parte ſenſitiua magnitudinem, & aquam, & ſimilia indiuidua, quorum ratio, eſt caro quædam: intellectu autem, vniuerſalia quidditates rerum; aut vt ſeparatus à corpore, aut cognitione, quæ eſt ſimilis lineæ rectæ, quæ quidem cognitio ſe habet vt circumflexa ad ſeipſam. Quare, ad mentem Simplicii, tria videntur eſſe animæ rationalis obiecta, quorum vnum eſt accidens quod ſolo ſenſu apprehenditur: alterum vniuerſale, quod ſolo intellectu, idque cognitione recta intelligitur: tertium autem indiuiduum materiale, vt hæc aqua, hic ignis, quod intellectus percipit per conuerſionem ad materialia.

Cognitio recta.

Tria obiecta.

Verùm ab expoſitoribus latinis, à Themiſtio quoque & Auerroe, duo tantum obiecta poſita ſunt, vniuerſale ſcilicet, & ſingulare: & vniuerſale quidem ſolo intellectu cognoſci aiunt, ſingulare autem ſenſu. Voluit ergo philoſophus quidditatem ſpeciei ſpecialiſsimæ, ab anima per intellectum cognitione recta apprehendi: ſingula-

ria

Intellectus obiectum.

ria verò parte ſenſitiua. Themiſtius ſubiungit, apprehendi quoque indiuidua, cognitione circumflexa, non quidem ſeorſum, ſed vniuerſalibus collata, ſeorſum verà per ſenſum, quatenus verò vniuerſalibus comparantur, intellectu apprehenduntur conuerſo ad nos, atque aliter ſe habente: & ſic coincidit cum Simplicio, hoc autem tertium genus ex duobus ab Ariſtotele poſitis, colligi poteſt. Ad hunc etiam modum locuti ſunt Alexander, & Plutarchus. Philoponus autem putat vtrumque ab anima per intellectum apprehendi; ſed vniuerſale recta, particulare verò cognitione circumflexa. Hoc autem modo fit cognitio reflexa: intellectus enim apprehenſo vniuerſali per cognitionem rectam, ad ſpecies quibus vniuerſale apprehendit, ſeſe reflectit, atque ita ſpecies apprehẽdit, ex quarum apprehenſione, apprehendit etiam phantaſmata, ex quibus ſpecies producuntur, ex phantaſmatibus verò ſingularia, per phantaſmata repræſentata. Quare intellectus intelligit vniuerſalia per lineam rectam, id eſt, quatenus eſt intellectus; ſingularia verò per lineam reflexam, quatenus ſcilicet ad nos conuertitur. Hanc ob cauſam Auerroes, cognitionem, qua intellectus intelligit vniuerſalia, dicit eſſe connaturalem, & propriam: qua verò apprehendit ſingularia, eſſe per ſenſum, & non ſecundùm naturam. Quam ob cauſam, huiuſmodi cognitio à philoſopho, comparata eſt lineæ ſphærali: à Platone autem lineæ gyratiuæ. Verumtamen non eſt ſilentio tegendum, quare hæc cognitio ſphæræ comparetur: in circulo namque duo inuenire eſt, nempè vnitatem lineæ, quæ in gyrum voluitur: & virtutem vnam numero, quæ poteſt eam voluere, ad propoſitum: linea eſt obiectum: & virtus cõprehenſiua, eſt virtus reuolutiua, ſiquidem intellectus eſt virtus reflexiua: ſuum verò obiectum, eſt à prima vſque ad vltimam formam, veluti linea quæ ſemper procedit. Quapropter intellectio, qua intellectus intelligit primam formam, deinde formam illius formæ, circularis lineæ ſimilitudinem præ ſe ferre videtur. Quoniam verò quidditas & ſingulare, duo ſunt obiecta; ſingulare autem non ſui, ſed ſenſus ratione, ab intellectu percipitur, hinc eſt, quod inibi lineæ vnitas deficit, & virtutis quoque eandem circumuoluere valentis, ita, vt quod poſtea ab eodem percipitur, quaſi extra ordinem intelligatur, ſuam rectitudinem flectendo. His ita elucidatis, videndum eſt, quid ſit quidditas, quidue vniuerſale. Eſt autem quidditas eſſentia rei, quæ à quo quid eſt deriuatur, quæ alio nomine vocatur perfectio ſuppoſiti, & quod quid eſt rei: cum enim accipitur vt rei perfectio, tunc quod quid eſt nominatur. Verùmtamen quidditas abſtrahit à ſuppoſito, ſicut quodlibet abſtractum à concreto: quod quid eſt autem concernit ſuppoſitum, ſicut quodlibet concretum. Quoniam autem definitio, rei explicat quidditatem: ideo eſt ſermo quidditatis, & eſſentiæ, vt dicitur 7. *met.* Eſſentia autem importat aliquid in ordine ad eſſe, propterea eſſentia dicitur, per quam ens habet eſſe: nomen verò quidditatis ſumitur ab eſſentia. Quoniam autem id, per quod res conſtituitur in proprio genere, ſiue ſpecie, per differentias, quòd quid eſt rei indicantes, ſignificatur, ideo eſſentia quidditas vocatur: hac autem ratione difinitio quòd quid eſt à philoſopho appellatur. Vocatur quoque quidditas rei materialis vniuerſale, quod perinde eſt, ac forma totius, veluti humanitas, quæ abſque conditionibus materialibus, & phantaſmatibus indiuiduantibus conſideratur. Anima autem eſt forma partis, idcircò vniuerſale dici non poteſt, ſed humanitas, quæ reſultat ex coniunctione animæ & corporis. Hæc eſt, quæ dat eſſe toti, & dicitur eſſentia rei: quia totum eſſe complectitur. Hæc eſt eſſentia, & forma totius, & vniuerſalis; quæ quidem ſecundùm eſſe exiſtentiæ, non eſt ſine ſuppoſito, vt dicitur 7. met. res enim abſque ſua quidditate eſſe non poteſt; propterea quòd nihil ſit rei intimiùs ſua quidditate: ſecundùm vero eſſe eſſentiæ differt à ſuppoſitis, quæ illam participant. Alſud, inquit, eſt caro, & aliud carnis eſſe, propterea alia virtute cognoſcitur caro, id eſt, ſuppoſitũ, ſiue indiuiduum, & alia carnis eſſe, quidditas ſcilicet, ſiue intellectualiter ſe habente. Quidditates rerum, inquit philoſophus, non ſunt exiſtentes, niſi per ſe rerum quidditates habentium: nam etſi quo ad intellectum, rei quidditas ipſum ſingulare præcedat; quò ad exiſten[illegible] ſequitur potius, vnde Commentator 3. de an. [illegible] tate Aucpacis, dicit, rei intellectæ quidditatẽ [illegible] ticularem, ſed vniuerſalem. Quare ſecundùm [illegible] drum & Auerroem, Singularia in eſſe præcedunt, [illegible] ſalia, verò in intellectu. Sic etiam docetur à Comm[illegible] uerſalia non exiſtere, niſi ad exiſtentiam ſingularium [illegible] ita ſingularibus poſteriora eſſe: Actus ſiquidem vt dicitur in procœmio met. generationes, & motus ſingularium ſunt. [illegible] mò ſunt: ideóque dictum à philoſ. Animal vniuerſale aut nihil eſt, aut poſterius. Itaque quidditas, vt concipitur ab intellectu, eſt vniuerſale, non quidem ita, vt illius conceptioni præter ſingularia correſpondeat: nihil enim ipſi compoſito vniuerſali in mente, in voce, vel in ſcripto, præter ſingularia correſpondere poteſt: dicitur tamen vniuerſale, quia nimirum ſub quadam confuſa indifferentia ſingularium concipitur. Singulare autem eſt habens quidditatem, compoſitum diſcretè ſumptum, vt Plato, & Mercurius. Cùm ergo hæc ita ſe habeant, obiectum intellectus coniuncti, quidditas rei materialis rectè nominatur. Porrò multifarie primum obiectum dici poteſt: nempè primitate adæquationis, temporis, reſolutionis, perfectionis. Primitate autem temporis, ſiue generationis ſunt elementa cuiuſque artis ſiue ſcientiæ, veluti ſunt literæ grammaticam ſcire cupienti. eædem quoq; ſunt obiectum primitate reſolutionis: nam orationes reſoluuntur in dictiones, dictiones in ſyllabas, ſyllabæ verò in literas, & propria elementa. Primitate adæquationis, eſt viſibile ad viſum, vt viſus eſt: perfectionis autem primitate, eſt albedo, quæ inter viſibilia excellit. Obiectum quoque eſt duplex, formale ſcilicet, & materiale: & formale iterum duplex, quo, & quod. Obiectum autem formale quo, eſt illud, per quod aliquid obiicitur potentiæ, eamque mouet; ſicut lumen eſt obiectum quo obiicitur color viſui, eamque mouet & excitat. Obiectum verò formale, quod, eſt illud, quod potentiæ obiicitur, ad cuius præſentiam potentia terminatur, ad aliorum quoque quæ ſub illo obiecto formali continentur, cuiuſmodi eſt color, ſeu viſibile ad viſum. Obiectum autem materiale eſt illud, quod potentiæ obiicitur, non profecto quatenus potentia eſt, ſed quatenus potius eſt in tali natura, vel ſtatu conſtitutum, quod quidem eſt formalis obiecti pars ſubiectiua, veluti viſibile remiſſum eſt obiectum materiale auis nocturnæ; quia nimirum proportionem habet ad viſum, in tali natura exiſtentem. Adde, quod obiectum potentiæ eſt aliud motiuum, aliud vero terminatiuum, non tamen æqualiter ſe habent, vt infrà patebit. His igitur ſic excuſſis, atque oſtenſis, videndum eſt, quod ſit obiectum adæquatum, prius tempore, & reſolutione intellectus potentiæ, in quantùm eſt natura intellectiua. Communis ſanè ſapientum ſententia dicit, ens vniuerſaliſſimo modo ſumptum, omnes modos entis cõprehendens, obiectum humani adæquatum eſſe intellectus; quatenus abſolutè conſideratur, vt potentia intellectiua: vnumquodque enim eſt intelligibile, in quantum eſt ens, quod enim non eſt, non contingit ſcire. Et eſt ſenſus, quod tum ratione, tum re, non eſt ens, intelligi non poteſt, 4. enim *met.* priuationes, & negationes in numero entium collocauit, alioquin ab intellectu non formaretur hæc propoſitio, priuatio, Priuatio eſt negatio formæ in ſubiecto apto. Eſt etiam primum primitate temporis, & reſolutionis: etenim, quemadmodum in demonſtrationibus, fit reſolutio in aliqua prima principia complexa, quæ cùm attigerit intellectus, ſiſtit pedem diſcurrendi; ita in inquirendo rei quidditatem, & eſſentiam, ad vnum primum conceptum à ſeipſo apprehenſum, ſeſe cõfert, & quieſcit; alioquin nihil certi, & determinati in ſuis conceptibus haberet, ſed in infinitũ pergeret inueſtigando, ſicque periret omnis certa, & determinata cognitio. Illud autem, quod primò concipitur ab intellectu, vt cõmuniſſimum eſt ens, in quod etiam, authore Auicenna 1. ſuæ met. omnes ſuos conceptus refert reſoluendo. Eſt ergo ens hoc modo obiectum intellectus. Amplius, illud eſt intellectus noſtri ad æquatum obiectum, quod includitur in omni per ſe intelligibili ab intellectu, ſed huiuſmodi eſt ens: ergo quod prius. Ratio autem formalis eſt abſtra-

Quid cognitio circumflexa.

Cognitio circularis.

Obiectum linea.

Virtus mouens intellectus.

Quidditas quid ſit.

Eſſentia.

Deffinitio 7. met.

Vniuerſale.

7. met. 20

Quidditas ſecundum eſſentiam eſt in intellectu.

[illegible] 1.

Obiectum quotuplex dicatur.

Obiectũ duplex quo & quod.

Obiectũ quod formale.

Obiectum materiale.

Obiectum motiuum & obiectũ adæquationis.

1. phy.

Primum primitate temporis.

Intellectus obiectum. Entitas. Ratio formalis.

abſtractum ipſius entis, nimirum entitas: nihil enim eſt per ſe intelligibile ab intellectu, in quo ratio huiuſmodi formalis, quidditatiuè, aut denominatiuè incluſa non cernitur. Hæc autem adæquatio obiectiua, non eſt ſecundum prædicationem; propterea quòd de omnibus per ſe intelligibilibus, eſſentialiter, & quidditatiuè non prædicetur: ſiquidem paſsiones entis, & modi contrahendi ens, atque vltimæ differentiæ ſunt per ſe intelligibiles, de quibus tamen ens eſſentialiter, & quidditatiuè non prædicatur. Eſt ergo adæquatum adæquatione diſiuncta, ex adæquatione ſcilicet; partim ſecundùm virtutem, partim verò ſecundùm prædicandi officium. verùm de natura entis in tertio Pymandri multa dicta ſunt. Non eſt autem primum obiectum primitate perfectionis; eò quòd ſub ente vniuerſaliſsimè ſumpto, graduum perfectio, & diſtinctio habetur, quorum omnium perfectiſsimus, eſt Deus benedictus, qui, ad mentem multorum, eſt primum obiectum intellectus, primitate vtique perfectionis,

Primum primitate perfectionis Deus.

ſed animaduerti neceſſe eſt, ens, vt ens, noſtri quidem intellectus abſolutè conſiderati, non quo, ſed quod obiectum eſſe formale; verùm autem quo: vnius enim potentiæ duo obiecta eiuſdem rationis eſſe non poſſunt.

Ens eſt obiectum quod.

Reuera; quemadmodum lux eſt obiectum quo in viſu; ita planè veritas in intelligibili; ideo enim aliquid ab intellectu percipitur: quia illius ſimilitudinis per ſpeciem compos, atque capax redditur. In aſſimilatione autem ſtat ratio veri. Ens autem eſt intelligibile, vt quod: quandoquidem in omni intelligibili intellectus intuitus ad rationem entis terminetur: vnumquodque enim intelligibile, quia eſt ens, & eſſe ei debetur, intelligi neceſſe eſt. eſt ergo obiectum vt quod attingitur, & ad quod terminatur actus intellectus. Itaque, quomodo intellectus noſtri, quatenus eſt potentia intellectiua, formale obiectum, vt quod; primum primitate adæquationis, temporis, reſolutionis, non autem perfectionis, ſit ens vt ens communiſſimè ſumptum, breuiter dixi: quia in tertio Pymandri de hac re latius diſſerui.

CAP. XI.

Intellectus obiectum proportionatum, & connaturale, eſt quidditas rei materialis.

Rationes

DEinceps diſputare intendo, quonam modo quidditas rei materialis, ſit proportionatum, & connaturale noſtri intellectus obiectū: quoniā n. anima rationalis alicuius eſt materiæ forma, duabus ornata potētijs, actiua ſcilicet, & paſsiua, intellectu vtique agente, & poſsibili:

Obiectum proportionatum.

proculdubio illud erit obiectum proportionatum intellectui poſsibili, ac connaturale, in hac vita degenti; quod certè redditur intelligibile in actu per intellectum agentem: quia paſsiuæ potentiæ, actus correſpondet actioni. ſed de ſubſtantijs abſtractis quidditas actu intelligibilis à noſtro intellectu agente fieri non poteſt; immateriales enim cùm ſint, ex ſeipſis actu minimè ſunt intelligibiles.

Quid ſit quidditas.

fiunt autem intelligibiles actu quidditates ſubſtantiæ materialis, quæ abſtrahuntur à materiæ conditionibus virtute intellectus agentis. atque ita quidditates, ſiue quidditas ſubſtantiæ materialis, eſt primum obiectum, primitate generationis, proportionatum, atque connaturale intellectus noſtri coniuncti. Sumitur autem hic quidditas in vniuerſali, de qua phantaſma haberi poteſt, à quo etiam extrahitur ſpecies intelligibilis lumine intellectus agentis. Hæc autem quamuis primò moueat intellectum coniunctum, adæquatè tamen terminare non valet: intellectus enim poſsibilis, cùm ſit virtus paſsiua, non niſi à virtute mouetur intellectus agentis, etenim potentia intellectiua in

Quidditas non eſt adæquatum intellectus obiectum.

communiorem fertur, quàm ſit quidditas rei materialis, rationem, ſubſtantiæ ſcilicet, & entis. Non ergo quidditas rei materialis eſt adæquatum noſtri intellectus obiectum: ſiquidem id, quod ſecernitur à ratione formali alicuius potentiæ, ab eadem potentia cognoſci non poteſt: omne namque quod à lumine ſemotum eſt, & colore, à

1. potentia viſiua conſpici non poteſt. Sed quidditas ſubſtan-
2. tiæ, & quidditas entis ab intellectu noſtro, præciſa à quidditate rei materialis, percipi poteſt; ſuperius enim, & prius, à ſuo præſcinditur inferiori, cuiuſmodi eſt quidditas iam dicta: ergo quod prius. Adde, quòd quandocunque aliquæ duæ potentiæ, eiuſdem ſunt rationis, ſolo numero diſcrepantes, obiectum adæquatum vnius, ſimiliter erit, & alterius. Sed intellectus hominis ſeparatus, & coniunctus, 3.

Intellectus obiectum.

ſunt eiuſdem ſpeciei: habent ergo adæquatum obiectum, nempè ens commune ad ens finitum, & infinitum; propterea quòd in omni ente includitur, quod ab intellectu intelligitur.

Entitas.

Quam ob rem noſtri intellectus obiectiua ratio, atque formalis, eſt abſtractum ipſius entis, entitas ſcilicet; eò quòd nihil ſit per ſe intelligibile ab intellectu, in quo non claudatur quidditatiuè, ſeu denominatiuè huiuſmodi ratio formalis.

Subſtantia.

Subſtantia autem eſt primum intellectus obiectum primitate vtique principalitatis, ſi ad inuicem prædicamentorum genera comparentur: illud ſiquidem, quod eſt prioris, & perfectioris entitatis; primum profectò eſt intellectus obiectum, primitate, vt dixi, principandi. Sed huiuſmodi eſt ſubſtantia, quæ cæteris generibus dignitate antecellit principandi: omnia enim, vt dicit philoſophus, alia genera prædicamentalia non ſunt entia; niſi quia ſunt ipſius ſubſtantiæ, qualitates ſcilicet, quātitates, paſſiones, aut aliquid huiuſmodi: *7. met. t.* igitur ſubſtantia eſt primum obiectum hac primitatis dignitate appellandum. Reuera, vnumquodque ſicut ſe habet, vt ſit; ſic ſe habet ad intelligi, & cognoſci. *2. met. t. 4.* ſed ſubſtantia habet eſſe verum, & proprium: prius ergo hoc modo cognoſcitur. Verùmtamen quidditas rei materialis, eſt primum obiectum vt dixi, primitate generationis: motiuum quidem, non autem totale, & adæquatum terminatiuum: quia nimirùm intellectus poſsibilis mouetur virtute intellectus agentis, cuius profectò virtus ad ea tantummodo ſeſe extendit, ex quibus phantaſmata poſſunt haberi, ſicut paulò ante dictum eſt. id autem ſoli competit naturæ materiali: immateriale enim vt ſic, non cadit ſub ſenſu, neque etiam ſub phantaſiæ virtute, atque operatione. Rectè ergo nominatur ſola ſubſtantiæ materialis quidditas primum motiuum intellectus coniuncti.

Quomodo ſit obiectum quidditas.

Sanè, cognitum eſt in cognoſcente ſecundùm modum cognoſcentis: proinde cognoſcentis cognitio, ſuæ imitatur naturæ modum, quare modus rei cognitæ non excedit modum cognoſcentis; alioquin potius ſupernaturalis, quàm naturalis cognitio diceretur: quam ob cauſam cognitum, modum ſequitur naturæ cognoſcentis.

Cognitum ſequitur modum cognoſcendi.

Quoniam autem cognitio naturalis modum ſequitur, quo naturaliter cognoſcens eſt cognitum; iccirco naturalis cognitionis menſura, ipſa erit natura cognoſcentis. Sanè, ſi anima humana eſt in vltimo gradu intelligibilium; inde fit, vt à phantaſmatibus cognitionis varietatem mendicando acquirat: talis enim ordo potentiarum in hac vita degenti, eſt illi attributus ab omnium opifice Deo. propterea via generationis, primò mouetur à quidditate rei materialis, abſtracta lumine intellectus agentis.

Argumenta contraria.

Sed *dicet* aliquis, ſi cognitum eſt in cognoſcente, ſecundùm modum cognoſcentis: cognitio ergo eſt proportionata cognoſcenti, & cognitionis obiectum ſimiliter, quod quidem vero minime conſonat: oculus ſiquidem cælum amplum, & incorruptibile intuetur; ipſe verò eſt paruus, & corruptibilis: non ergo cognoſcens eſt ipſum cognitum. Adde, quòd ſi conditionalis illa eſſet vera; tunc profectò angelus inferior ſuperiorem nequiret intelligere, ob modum ſuperioris eſſendi, inferioris captum excedentem. Ad hæc accedit, ab intellectu creato, etiam lumine gloriæ illuſtrato, Deum videri non poſſe; eo quod modus eſſendi Dei omnem excedit creaturæ capacitatem, quouis lumine perfuſam. beati quoque Deum videre non poſſent: nulla enim potentia, ſuum vincere poteſt adæquatum obiectum, ac ſupra ipſum eleuari. nam & viſus non poteſt videre phantaſmata, neque etiam propter alicuius virtutem habitus de foris aduenientis: potentia ſiquidem naturalis prius obiectum, quàm habitum inſpicit de nouo accedentem.

Solutio.

Verùm ad hæc *reſpondetur*, ex illa conditionali non haberi, inter cognitum, & cognoſcentem omnimodam proportionis, ac ſimilitudinis, neceſſariam eſſe æqualitatem, ſed negari exceſſum in modo eſſendi generico: ſiquidem modus eſſendi cognoſcentis: & cogniti non ſecundùm ſpeciem, ſed ſecundùm genus, aut quaſi genus ſumitur. Obiecta ergo potentijs attributa, non ſunt adæquata extenſiue; ſed intenſiue naturaliter:

Intellectus intelligit ſingularia. quia ſupra illa, ex virtute ſuæ naturæ potentia naturalis
quidditatiuè penetrare non poteſt. Non ergo ſequitur,
cælum ab oculo noſtro videri non poſſe, quia eſt incorru-
ptibile: propterea, quòd corruptibile, & incorruptibile,
accidentia, ſiue differentia accidentales ſint rei viſibilis.
1. vnde fit, vt viſibile hac qualitate affectum, non excedat
2. modum videntis. *Ad aliam* rationem dicitur, in modo eſ-
ſendi generico angelos inter ſe nequaquam differre; quia
formæ ſunt, non in aliqua materia; ſed per ſe ſubſiſtentes:
nec tamen ſunt ſuum eſſe; ſed potius eſſe habentes. his au-
tem formis connaturale cognoſcere formas, ſiue naturas
non in materia exiſtentes, quod planè ſuperat facultatem
intellectus humani in hac vita degentis: ſiquidem illius
proprium eſt ea cognoſcere, quæ in materia indiuiduali
Modus cognoſcendi anima humana. eſſe habent. anima enim, qua cognoſcimus, forma eſt ali-
cuius materiæ, duabus cognoſcitiuis ornata virtutibus,
ſenſu vtique & intellectu, & prima quidem eſt actus ali-
cuius organi corporei, ſecunda verò minimè, vnde fit, vt
non niſi ſingularia à ſenſu percipiantur; ab intellectu au-
3. tem vniuerſalia, quæ abſtrahuntur à ſingularibus. *Ad ter-
tiam* obiectionem dicitur, peccare ſecundùm non cau-
ſam: exceſſus enim obiecti ſupra modum cognoſcentis,
non eſt in cauſa, aut pro cauſa aſſignatur, vt Deus ab ani-
ma beata videri non poſſit: ſed potius propriæ virtutis
4. imbecillitas. *Ad* 4. ſimiliter patet reſponſio, quandoqui-
dem non de quocunque obiecto, ſed de quidditatiua, ac
naturali cognitione, noſtra ſit inquiſitio: approbo nihilo-
minùs, intellectum creatum per diuinæ gratiæ infuſionem
eleuari poſſe, ad clarum Dei contuitum, viſionemque ha-
bendam: non enim hoc eſt ſermo de obiecto adæquato
Alia argumenta. intenſiuè, ſed intenſiuè tantùm, hæc dicta ſufficiant. Sed
iterùm *arguet* quis, ſi quidditas eſt primum intellectus ob-
1. iectum: tunc prima quidditas, nempè ſubſtantiæ 7. *met*:
primò intelligeretur, cuius oppoſitum accidit, quando-
quidem accidens priùs quàm ſubſtantia intelligatur: in-
tellectus enim in intelligendo dependet à ſenſu, 3. de ani-
ma. conſtat autem accidens magis eſſe ſenſibile quàm ſub-
ſtantia: non ergo quidditas eſt primum intellectus obie-
2. ctum. Adde, quòd tunc indiuiduum quidditatis, ſiue ſin-
gulare nequaquam poſſet intelligi; differt enim à quiddi-
3. *de an.* 9. tate. Diuerſorum autem diuerſæ ſunt potentiæ cognoſci-
tiuæ, quia potentiæ diſtinguuntur per obiecta. ſed conſe-
quens eſt falſum, quia intellectus de ſingulari, ſiue de in-
diuiduo quidditatis, aliquid enuntiare poteſt; vtpotè di-
cendo, Mercurius eſt homo: ipſum ergo intelligit: ergo
3. quod prius. Amplius, quod ſenſu non percipitur, ab intel-
lectu cognoſci non poteſt: propterea, quod ſine phantaſ-
3. *de an.* mate nihil intelligat. Phantaſma autem rei ſenſibilis ſimi-
30. litudo eſt ſed quidditas non eſt ſenſibilis, authore Auer-
2. *de an.* roe 2. *de anima*, 63. vbi ait, à ſenſu quidditatem minimè
63. comprehendi poſſe. *Sed ad hac* dici poteſt, & ad primum
Solutio. quidem, accidens prius cognoſci, generationis, non per-
1. fectionis ordine: nam ſicut accidens reſpectu ſubſtantiæ,
eſt diminutæ, atque minoris entitatis; ita planè eſt imper-
fectionis cognitionis: porrò imperfectiora via generatio-
9. *met.* 20 nis præcedere conſueuerunt. Ad aliam obiectionem dico,
2. non eodem modo, & quidditatem, & ſingulare ab intelle-
3. ctu cognosci, ſicut paulò inferius patebit. *Ad* 3. non eſt in-
tentio Commentatoris nullo modo quidditatem à ſenſu
cognoſci poſſe; ſed non ita, ac ab intellectu, cognitione v-
tique, ſiue comprehenſione vniuerſali. Verùm quia ſermo
incidit, intellectum humanum particularia, ſiue ſingula-
ria percipere; operæpretium me facturum putaui, ſi accu-
ratius, atque diligentius huiuſmodi quæſtionem diluci-
dauero: tametſi in 3. Pymandri de hac re, verba me feciſſe
memini: addere enim aliquid, non erit inutile.

CAP. XII.

Intellectus intelligit ſingularia.

QVoniam hactenus diſputauimus de obiecto intelle-
ctus humani: deinceps quærendum nobis eſt, an ſin-
gulare ab eodem intellectu percipi poſſit: loquimur autẽ
3. *de an.* 9 de ſingulari in materia formam habente. De hoc autem
phiſoſ. præclarè diſputauit; In quibuſdam, inquit, ſolum i-

dem eſt eſſe carnis, & carnem [redacted]
ditatis, & ipſa quidditas: in ali[redacted]
eſt magnitudo, id eſt, ſingular[redacted]
gnitudinis eſſe, eſſentia vtique [redacted]
qua, & aquæ eſſe; ita quidem i[redacted]
buſdam miſcetur accidentibu[redacted]
qua diuerſitate ſecernitur: Socrates [redacted]
ab humanitate diſtinguitur, eò quòd [redacted]
gitur, quæ ipſi humanitati non inſunt [redacted]
vniuerſale bifariam conſiderari poſſu[redacted]
modo, quatenus duorum obtinent[redacted]
atque virtutem: atque ita à diuerſis ani[redacted]
potentijs, nempè vniuerſale quidem ab in[redacted]
re verò à ſenſu: alio modo, quatenus ſub[redacted]
comprehunduntur, & ſic habent vim vniu[redacted]
ceptæ, & ita ab intellectu ſingulare percipitur: ne[redacted]
enim fuit, vt aliqua vna virtus, intellectus ſcilicet, inte[redacted]
uerſale & ſingulare differentiam potentiam poneret; qui
etſi ſuapte natura puras percipiat quidditates, quatenus
tamen corpori coniungitur, ac ad inferiora conuertitur,
ſingularia intelligit. Sanè, ſi intellectus hanc componit
propoſitionem, Mercurius eſt homo, cognoſcit ergo ex- *Rationes.*
trema: nam inducendo vniuerſale, cognoſcit vtique ſin-
gulare in antecedente. Adde, quòd ad habitus intellectua- 1.
les ſpectent prudentia, & ars, quæ ſunt de ſingularibus. In- 2.
tellectus quoque cognoſcit ens per ſe: ergo cognoſcit ma-
ximum ens. etenim ſi ſingulare per ſe non cognoſcitur; id
profectò cõtingeret propter materiam, atqui materia ad-
dit ad entitatem: igitur ad cognoſcibilitatem: quia res ſicut
ſe habet ad eſſe, ita ſe habet ad cognoſci. Adde, quòd ob- 3.
iectum mouens intellectum per ſe cognoſcitur. ſed ſingu-
lare mouet & non vniuerſale, quia actiones ſunt ſuppoſi-
torum: cognoſcitur ergo ab intellectu; nam & ab eodem
ſingularibus nomina imponuntur: ab intellectu ergo co-
gnoſcuntur. Et reuera, quidquid poteſt virtus inferior; & 4.
ſuperior ſimiliter; ſed ſingulare cognoſcitur à ſenſu: igitur
ab intellectu veluti à virtute ſuperiori. Item, intellectus
poteſt intelligere omne, quod continetur ſub ſuo primo
obiecto, ſicut viſus poteſt videre omne, quod continetur
ſub colore, ſed ipſum ſingulare quidditatis, continetur ſub 5.
ente: ergo &c. præſertim, cum, ſicuti dixi, enunciet aliquid
de ſingulari, & ponat differentiam inter ſingulare & vni-
uerſale: cognoſcit ergo vtrumque. *Sed dubitabit* aliquis, ſi *Obiect.*
cognitio per aſſimilationem fiat, & intellectus in nullo a-
ctu recto, ſeu reflexo, cum ſingulari materiali, cognatio-
nis ſimilitudinem habeat: igitur huiuſmodi ſingulare ab
intellectu cognoſci non poteſt. nam ſi ab eodem ſingulare
cognoſceretur rectè ſiue reflexè: proculdubio ipſius ſingu-
laris in ſeipſo conceptum exprimeret atque formaret, pro-
pterea, quod omnis intellectio aliquo in conceptu conſi-
ſtat, atqui propoſitio ſingularis formari non poteſt, abſ-
que conceptu incomplexo termini ſingularis: in intellectu
autem poni non poteſt conceptus materialis indiuidui:
conceptus ſiquidem eſt expreſſa rei conceptæ ſimilitudo:
quę quidem indiuidui ſimilitudo, noſtro intellectui tribui
non poteſt: alioquin non abſtraheret ab hoc, & nunc, & in
ipſo poni poſſent ſpecies ſingularium intelligibiles: pare-
nim ratio eſt, quo ad hoc, de impreſſa, & expreſſa ſimilitu-
dine: non ergo intellectus intelligit ſingulare. *Sed his* ad- *Solutio.*
uerſatur philoſophus 2. *de anima*, in quo loquens de ſenſu
communi, ait, Oportere iudicem aliqua duo cognoſcen-
tem, diſcernere vtrumque, ſed intellectus diſcernit ſingu-
lare ab vniuerſali: vtrumque ergo cognoſcit, tametſi pro-
prium ſingularis conceptum minimè formet, puta, quia in
conceptu alterius ipſum cognoſcit, qui quodammodo il-
lius dici poteſt, arguitiuè quidem, non autem directè: po-
nit enim intellectus differentiam inter Sortem, & quod *Cognitio*
quid erat eſſe hominis, id eſt inter hoc, & vniuerſale: ſed *arguitiua.*
ad cognitionem ſingularem habendam, ſufficit cognitio
arguitiua, dum enim intellectus cõcipit hominem, & ſin-
gularitatem, ac per ſe hominem non ſubſiſtere; inde argu-
endo concludit, in rerum natura quaſdam res ſingulares
inueniri, ab vniuerſali ſibi oblato differentes, differentia
quidem ſibi incognita, vtpote ſorteitate in cognoſcendo
Socrate, vnde directè, ſiue indirecte ſorteitatem non per-
cipit ſe percipere, ſed ſingularitatem in communi. Etenim
ſi proprio

Intellectus intelligit ſingularia. *Directa cognitio.*

ſi proprio cõceptu,& directa cognitione intellectus hûc hominem perciperet, cùm hoc eſſet materiale ſignatum; haud dubium,quin de ſingulari quidditatiuam haberet cognitionem.ſed cùm principium ſingularitatis ſit in rebus materialibus materia indiuidualis,& intellectus intelligat ab huiuſmodi materia abſtrahendo, quod verò abſtrahitur ſit vniuerſale;non video,quomodo directa cognitione,& proprio conceptu, ſingulare percipere queat: ſiquidem abſtractis ſpeciebus intelligibilibus, per ipſam vniuerſale directè intelligit;indirectè verò, & alieno conceptu ſingularia,quorum ſunt phantaſmata,vnde format hanc propoſitionem, Mercurius eſt homo. Neque per ſpecies intelligibiles actu intelligeret, niſi ſeſe ad phantaſmata conuerteret,in quibus ſpecies intelligibiles intelligit. Concipitur ergo ſingulare in noſtro intellectu, non proprio,ſed alieno conceptu.Itaque intellectio Socratis, vt Socrates eſt , circumſcriptis per intellectum omnibus accidentibus, non eſt alia realiter ab ea, qua intelligitur homo intellectione. Secus verò res ſe habebit,ſi cum ſuis accidentibus intelligatur; tunc enim non vna eademque erit amborum intellectio: aliud enim eſt ipſum intelligere,quatenus eſt homo;aliud verò quatenus eſt hoc indiuiduum ſignatum,proprijs accidentibus circumſcriptum;ſiquidem huiuſmodi accidentia ſenſu percipiuntur. Proinde dictum eſt à Commentatore indiuiduum comprehendi ab intellectu mediante ſenſu, id eſt, comprehenſione, qua comprehenditur ſimul cum ſuis accidentibus. Vnde Ariſtoteles idem affirmat,aſſerens,ſenſitiuum,calidum,& frigidum iudicare,quorum ratio quædam caro eſt,ſcilicet in quorum proportione carnis forma conſiſtit. Alio autem,ſupple,principio cognoſcendi , aut eodem aliter ſe habente. Etenim intellectus quandoque ſecundum formam propriam aliquam quidditatem intelligit , veluti carnem,ſecundùm quod caro eſt:interdum verò quidditatem illius quidditatis; quod perinde eſt, ac intelligere rem illam ſecundùm aliquam ſpeciem, & formam communem, quæ ad eius eſſentiam pertinet. Igitur diuerſis modis contingit vniuerſale & ſingulare percipi ab intellectu;propterea,quòd ipſum indiuiduum ſubſtantiæ,vt Socrates,ſiue accidentis,vt hæc albedo, vna penitùs & ſimplici intellectione non percipitur , ob accidentium permixtionem,quæ in ſua ſpecie minimè inueniuntur. Dicitur autem à nonnullis ſingulare materiale propriam ſpeciem habere in intellectu,& ſic intelligi ab intellectu: ab alijs verò ſolummodo intentio vniuerſalis in intellectu ponitur,cuius virtute per accidens,cognoſci ſingulare affirmant;iudiciũ.n.eſt à poſteriori;quia nimirũ ſpecies intelligibilis rei ſequitur,&nõ præcedit rẽ,à qua abſtrahitur.

Socratis & hominis intellectio. *3. de an. 9.* *3. de an. 10* *Diuerſis modis intelligit.*

Soluũtur rationes.

Ex his ſolui poſſunt rationes prius poſitæ:& prima quidem, quæ dicit intellectum diſtinguere vniuerſale à ſingulari,& ita vtrumque cognoſcere:ſingulare enim cognoſcitur ab

1\. intellectu;non tamen in ſingulari,ſed in vniuerſali, ſiue in cõceptu alieno,& cognitione arguitiua,ſicut docet Auer-

2\. roes. *Ad* 2. vera eſſet conſequentia, ſi in terminis naturali-

2. de an. 97. ter ſignificantibus,illa propoſitio ab intellectu fieret:modò autem cùm fiat in terminis ad placitum ſignificanti-

3\. tibus,minimè approbatur. *Ad* 3. licèt prudentia, & ars ſit de rebus ſingularibus , non eſt tamen per propoſitiones ſingulares;ſed indefinitas,vel particulares,aut vniuerſales, non neceſſarias tamen. Et cùm *dicis*, quòd intellectus cognoſcat ens per ſe:verum eſt apud eos , qui tenent entis quidditatem vniuocè dictam: vel quæ eſt prædicatum vniuocum,non autem,apud eos,qui actum materialem adæquatum intellectus arbitrantur eſſe obiectum, propterea,quòd huiuſmodi actus per ſe non cognoſcitur. Ex hoc patet,quòd ſi maximum ens intelligitur ſubſtantia indiuidua materialis;illam ſub proprio conceptu non intelligi. Et cùm infers,quod materia non poteſt eſſe in cauſa, quia addit intelligendi virtutem,*dico*,entitatem materiæ potentialis intelligibilem eſſe per accidens,atque ita nihil agere

Maximũ ens.

4\. contra prædicta. *Ad* 4.quidquid cognoſcit virtus inferior, cognoſcit etiam virtus ſuperior, alio tamen modo; quia nimirum ſingulare à ſenſu per ſe cognoſcitur,ab intellectu autem per accidens , & ſic cognoſcit omne quod cadit ſub ſuo obiecto directè, & per ſe;alia vero arguitiuè, & conſequenter.Itaque ſingulare materiale per ſe,& directè

Quare indiuiduum materiale per ſe non intelligitur.

intelligi non poteſt : quia vnumquodque cognoſcitur, quatenus eſt in actu,& à materia ſemotum: quia intellectio fit per abſtractionem à materia. ſed ſingulare materiale non eſt huiuſmodi,non quidem reſpectu ſui,ſed materiæ,& accidentium quibus coniungitur:non ergo per ſe intelligitur:indiuiduum ſiquidem materiale non abſtrahitur ab hinc,& nunc;ideo non eſt per ſe, & directè intelligibile. Verùmtamen quatenus ſingularia materialia in ratione vniuerſali,& ſpecifica conueniunt,ab intellectu percipiuntur;ac de eis in eorum abſentia negotiatur:at quatenus ſunt in eſſe indiuiduali conſtituta;ſic intellectus reflexè,& per accidens conſiderat. etenim materia, quæ eſt principium indiuiduationis,ſecundùm ſe eſt ignota, nec cognoſcitur niſi per formam à qua ſumitur ratio vniuerſalis:ideoque ſingularia in ſua abſentia; non niſi per vniuerſalia cognoſcuntur. Reuera, dum anima humana corpori coniuncta,ſuum intelligibile apprehendit; ad ſuum actum conſiderandum reuertitur,ſuamque ſpeciem intelligibilem,atque eiuſdem originem; atque ita in phantaſmatum conſiderationem, & ſingularium , quorum ſunt phantaſmata,ſenſim atque arguendo deſcendit. Patet ergo, quonam modo ſingularia materialia ab intellectu corpori coniuncto, percipi poſſunt. Verùm quomodo ſingularia abſtracta à materia, vtpotè Deus benedictus,& & intelligentiæ, à noſtro intellectu intelligantur,in multis locis latiſſimè diſputaui;de ſingulari autem mathematico,idem poteſt eſſe iudicium. Dixi ergo, ſi intellectus intelligat,ſingulare,nec ne.

Intellectus intelligit ſingularia. *Materia principium indiuiduationis.*

CAP. XIII.

Argumenta contraria.

SVnt nonnulli,qui *contra* prædicta arguere conantur, & quidem non temere , & abſque bonis & validis argumentis. Intellectus non intelligit, niſi ſuum obiectum, quod eſt vniuerſale,vt omnium propemodum eſt ſententia. ſed ſingulare,non eſt vniuerſale:non ergo intelligitur à noſtro intellectu. Etenim,quemadmodum ſe habet ſenſus ad vniuerſale:ita planè & intellectus ad ſingulare, per conuenientem ſimilitudinem.ſed ſenſus vniuerſale nequaquam cognoſcit, vt dicitur 1.poſteriorum: nec ergo intellectus ſingulare.nam ſi intellectus cognoſceret ſingulare; ſuperflueret vtique ſenſus,& fruſtra poſitus fuiſſet à natura: natura enim,quod per vnum poteſt, per plura operari non audet , ſed id maximè pugnat contra naturæ dignitatem ergo quod prius. Amplius,virtus,quæ non eſt hic & nunc, non cognoſcit illud quod eſt hic & nunc; talia enim non proportionantur ad inuicem:cognitio ſiquidem fit ſecũdum quandam ſimilitudinem cognoſcentis ad cognitũ. ſed ſingulare eſt hic & nunc,intellectus vero abſtrahit ab hic & nunc,cùm ſit impermixtus:nullam ergo cum ſingulari cognationis ſimilitudinem habere videtur. hæc & ſimilia dici poſſunt in fauorem eorum,qui volunt ſingulare materiale à noſtro intellectu percipi non poſſe: *Sed ad* primum reſp. quòd ſub primo intellectus non continetur obiecto,ab eo minimè intelligi. Et cùm *dicis*, intellectus obiectum eſſe tantummodo vniuerſale: *Reſp.* verum eſſe, hoc quidem ſenſu , quòd obiectum intellectus comprehendatur ab intellectu,comprehenſione vniuerſali,veluti ſi diceremus,obiectum viſus eſſe rem viſam,non autem quod ipſa viſio ſit formaliter principium mouens viſum,ſed potius cognitione quæ eſt viſio,obiectum viſus cognoſci. Vnde à Boetio eruditè dictum eſt: Vniuerſale eſt, cùm intelligitur. Proinde nullum inde ſequitur abſurdum,vt res quæ ſingulariter exiſtit,ab intellectu vniuerſaliter comprehendatur. Quare etſi ſingulare, vniuerſale formaliter non ſit, vt ſingulare eſt:illud tamen quod eſt ſingulare,ſecundum eſſe extra animam vniuerſaliter intelligitur. Non ergo illorũ probanda venit ſententia,qui aiunt,obiectum intellectus vniuerſale eſſe;ita. vt vniuerſalitas ſit ratio formalis, per quã aliquid intellectũ mouet,ſicut color quo aliquid mouet viſum:propterea,quod res non ſit actu vniuerſalis, niſi ſecundum eſſe,quod in intellectu obtinet. Porrò,eſſe rei in intellectu exiſtens,non eſt obiecti ratio formalis,quæ primo intellectum mouere poſſit. Sed *dices*,omne quod intelligitur,

1. *Quòd intellectus non intelligat ſingularia.* *1. cæl. 45. & 12.* *2.* *Soluuntur argumenta.* *Vniuerſale obiectum intellectus.*

Intellectus intelligit ſingularia.

eſt vniuerſale.ſed ſingulare ab intellectu intelligitur:igitur ſingulare eſt vniuerſale,quod eſt abſurdum. *Reſp.* omne ꝙ intelligitur vniuerſale appellari ſecundum eſſe, quod habet in intellectu,atque ita ſingulare poſſe vniuerſale nuncupari:neque iſta ſunt oppoſita,propterea, quod ſingulare ſecundum eſſe materiale,ſubſiſtit in eſſe indiuiduali: ſecundum autem eſſe,quo ab intellectu apprehenditur,formam recipit vniuerſalis:non quidem in ſe, ſed in intellectu concipiente,atque intelligente. *Ad confir.* negatur ſimilitudo:ſenſus enim non antecellit intellectui perfectionis, nobilitatiſque ordine:ideoque non eſt neceſſe, vt idem prorſus,quod & ipſe intellectus,intelligat, Intellectus verò,cum ſit potentia ſuperior,atque nobilior, cognoſcit id quod & ſenſus,diuerſo tamen modo,ſicut dictum eſt. *Ad aliam* confir. negatur conſequentia:licèt enim ab intellectu cognoſcantur ſingularia;non niſi tamen mediantibus ſenſibus:propterea ſenſuum miniſterio deficiente, deficit quoque & ſcientia: non ergo ſenſus fruſtra poſiti ſunt à

Senſus nō ſunt otioſi.

2. natura. *Ad* 2.virtus intellectiua,quæ non eſt hic & nunc,id eſt, quæ non eſt contenta,nec incluſa in loco determinato, non cognoſcit quod eſt hic & nunc, cognitione quæ comprehenditur hic & nunc,id eſt,indiuiduali & determinata,ſed vniuerſali & indiſtincta,idque ex natura intellectus,qui eſt abſtractus & immaterialis. Hæc autem huiuſmodi inter ſe proportionem habent: quia nimirùm virtus,quæ eſt hic & nunc,eſt potentia talis, qualis eſt actu, quæ non eſt hic & nunc , quod quidem huic propoſito poteſt eſſe ſatis. *Verùm* alij è diuerſo arguere nituntur: Quoddam,inquiunt,eſt indiuiduum abſtrahens ab eſſentia:non enim ſingulare (quantum ad ſe ſpectat) ad exiſtentiam determinatur.eodem quoque modo,nec vniuerſale, quod quidem ſingulare,ſpeciei naturam,ac indiuidualem

Argumenta contraria.
Triplex ſingulare.

1. tantummodo complectitur proprietatem: alio modo dicitur ſingulare,quatenus exiſtit,nihil tamen includens accidentium.tertio dicitur ſingulare , quod & exiſtentiam complectitur,& accidentia.Sed quouis modorum ſingulare acceptum, putant ab intellectu percipi poſſe, idque per ſe,& ex ſui natura,imò quod ſit primò intelligibile.etenim ſingulare eſt verum ens , quia totam includit ſuperiorum quidditatiuam entitatem, proprietatem quoque indiuidualem,& aliqua etiam accidentia, quæ omnia nō adimunt,ſed potius augent entitatem:igitur per ſe & primò,ab intellectu noſtro percipitur; intelligibilitas enim ſequitur entitatem, cùm ens ſit obiectum intellectus.

2. Amplius,à quo non remouetur intelligibilitas, ob rationem alicuius ſibi additi; proculdubio eſt per ſe intelligibile.ſed huiuſmodi eſt ſingulare, ſaltem primo modo intellectum,quòd intra ſeſe nihil præter vniuerſale complectitur,niſi gradum vltimum actualitatis, atque vnitatis, quæ eſt indiuidualis differentia;alioqnin ipſum vniuerſale non eſſet per ſe intelligibile: angelus quoq; cùm ſit ſingularis,non eſſet per ſe intelligibilis.ſi enim ſingulari non cōpetit,quatenus eſt ſingulare intelligi: igitur angelus ſeip-

3. ſum nequiret intelligere,quod eſt falſum.Item,quodcunque aliud à ſingulari intelligitur,quo ad quidquid intelligibilitatis in eo exiſtentis;nequaquam completè includit: quia nimirùm non includit gradum illum,ſeu indiuiduam differentiam,qua ſingulare eſt ſingulare.ſed ipſum ſingulare quidquid eſt intelligibilitatis in omni ſuperiori,completè complectitur,vt dictum eſt:igitur per ſe primò, & directè à noſtro intellectu percipitur; non autem indirectè,& per accidens. Amplius,intellectus practicus dirigit

4. ad agendum:igitur cognoſcit ſingularia; actus enim ſunt circa ſingularia. etenim ſi intelligit ſeipſum: igitur intelligit ſingulare; ipſe enim eſt quoddam ſingulare; alioquin aliquem actum non haberet,actus enim ſingularium ſunt: cognoſcit ergo ſingulare,maximè quia cognoſcit extrema compoſitionis,cognoſcens compoſitionem,cùm ſit virtus ſenſu ſuperior. Iterùm,eiuſdem naturæ, idem eſt modus

5. operandi.ſed anima ſeparata & coniuncta , ſunt eiuſdem naturæ: habent ergo eundem modum operandi. anima autem ſeparata cognoſcit ſingulare:& coniuncta ergo ſimiliter. Adde,quòd intellectus intelligit ſpeciem intelligibilem,quæ eſt res ſingularis,per ſubiectum ſingulare indiuiduata:igitur directè intelligit ſingularia. Iterùm,ſi intellectus angelicus directè ac diſtinctè ſingularia intelligit , multò quidem faciliùs [illegible] ſum efficiet;eò quod eſt propinquior [illegible] cum intelligibili maiorem habet propinq[illegible] tem.ad hæc accedit,quod intellectus dirig[illegible] dis,actus autem ſunt ſingularium.Cognoſ[illegible] ſingularia.

CAP. XIV.

Soluuntur Argumenta.

1. D*ici poteſt* ad 1. arg. ſingulare verū ens appellari[illegible] nus verum ens diſtinguitur contra nihil: quòd ſi intellexeris verum,nempè ens actu intelligibile; ſic ſingulare ratione ſuæ materiæ,quæ ignota, & potentia intelligibilis,verum ens dici non poteſt: potentia enim materiæ diminuit de ratione entitatis ſic dictæ,& conſequenter de ratione intelligibilitatis. *Ad* 2.dico,non aduerſari ſingula-

Quomodo ſingulare ſit verum ens.

2. ri intelligibilitatem, ſeu intelligi ab intellectu humano; ſed id ei accidere,propter materiam cui coniungitur;quia nihil intelligitur,niſi immaterialiter intelligatur. *Ad* 3.ex 3.
illo argumento ſequitur oppoſitum : ex hoc enim quod ſingulare,non niſi in vniuerſali,in potentia,& incompletè includitur,& eius intellectio terminatur ad vniuerſale primò;rectè inde ſequitur,ſingulare non eſſe per ſe primò intelligibile. Sed *dices*, ſi ſingulare primò non intelligitur nunquam ergo intelligitur. Conſequens eſt falſum:quia ſaltem reflexè intelligitur. Conſeq. patet,quia ſi primò nō intelligitur:igitur per aliquod additum. Sed rurſus de illo addito,ſi primò,& per ſe,an per aliud intelligatur, quiſpiam ſciſcitabitur: non quidem per aliud ; alioquin eſſet proceſſus in infinitum.ſed illud additum eſt ſingulare:igitur primo intelligitur. *Reſp.* ſingulare per additamentum,quod eſt ſingulare,non intelligi,ſed potius per naturam ſpecificam,ſiue per quidditatem rei materialis , quæ cum intelligitur in ſingularibus,per modum iam dictum, ſingularia intelliguntur à nobis. *Ad* 4.dico , particularis o- 4.
perabilis electionem ſyllogiſmi intellectus practici,vt dicitur 7.*ethi:* concluſionem eſſe : ex vniuerſali autem propoſitione,non niſi mediante aliqua ſingulari propoſitione aſſumpta,directè concluditur ſingularis. quare vniuerſalis ratio intellectus practici,cum non moueat, vt dicitur 3. *de anima*, niſi mediante particulari apprehenſione ſenſitiuæ partis, non eſt quod aliquis dicat, intellectum rectè intelligere ſingulare. Et cum infers,quod intellectus intelligit ſeipſum: dico ſingulare non repugnare intelligenti, in quantum eſt ſingulare , ſed potius quatenus eſt materiale,vt dictum eſt. virtus præterea ſuperior eminentiori modo cognoſcit: quia nimirum ſenſus materialiter, & concretè cognoſcit,quod eſt ſingulare directè cognoſcere:intellectus verò immaterialiter,& abſtractè , quod eſt vniuerſale intelligere.quare vniuerſale directe,ſingulare autem indirecte,intelligere dicitur. *Ad* 5. maior vera ꝓ- 5.
batur cæteris paribus,nempe,vt illæ potentiæ eodem modo intelligant,quod plane propoſito non conuenit:propterea, quod intellectus corpori coniunctus, per abſtractionem ab hic & nunc intelligit;ſeparatus autem à materia,habet aſpectum liberum:de qua profecto intellectione,paulò poſt erit nobis diſputandum. *Ad confir.* dicendū, ſpeciem intelligibilem bifariam intelligi poſſe:vno quidē modo,quatenus eſt quædam res de genere qualitatis, atque ita per ſe , & directe à noſtro intellectu percipitur, quia ſpeciei habet rationem:alio autem modo, quatenus eſt id,quo intellectus in ſuum fertur obiectum: & ſic vicem ſubit ſingularis ſubiectiue: obiectiue autem, ſiue repræſentatiue,vniuerſalis,quo quidē modo cognoſcitur indirecte.Adde,ꝙ licet ſit in materia, non eſt tamē cōpoſita ex materia, & forma: omne autem tale directe intelligitur. *Ad* 6.negatur ſimilitudo: angelus enim per ſpeciem innatam,aut influxam à radio diuini luminis,non per ſpeciei abſtractionem à phantaſmatibus,intelligit. Patet ergo, quonam pactu indiuiduum materiale directe,& propriam ſpeciem à noſtro intellectu nequaquam intelligi poteſt.Sed dicet aliquis,ſi intellectus hoc modo intelligit ſingularia,& illa ſunt infinita:igitur intelligit infinita:Reſpondeo , potentiam proportionem habere cum ſuo obie-

Quomodo primo intelligitur.

Immateriale intelligitur.

Species intelligibilis quomodo ſit ſingularis.

Intellectus non intelligit infinita.

Ratium

Intellectus intelligit futura.

obiecto, cum vero obiectum intellectus non ſit infinitum in actu, quia in rebus materialibus non inuenitur infinitum in actu, ſed ſolummodo in potentia, quatenus vnum ſuccedit alteri, vt dicitur 3.*phyſ.* ideoque in noſtro intellectu, non inuenitur infinitum in actu: ſed in potentia potius, nempe accipiendo vnum poſt aliud: neque enim tot ſemel complectitur, & capit: quin poſſit plura capere, & complecti. Amplius, actu infinita capere non valet, eo quod id cognoſcit, quod per vnam ſpeciem cognoſcit: infinitum autem vnam ſpeciem non habet; alioquin totius haberet rationem, & perfecti; propterea non poteſt intelligi, niſi accipiendo partem poſt partem: infinitum ſiquidem eſt, cuius quidditatem accipientibus, ſemper eſt aliquid extra accipere.

3.phyſ.

Infinitum non poteſt cognoſci.

Quare infinitum actu cognoſci non poteſt, niſi omnibus ipſius partibus numeratis, quod fieri non poteſt. De infinito quoque in habitu, idem poteſt eſſe judicium: noſtra ſiquidem habitualis cognitio, ex actuali conſideratione proficiſcitur, vt philoſophus teſtatur. 3. *eth.* Quam ob cauſam infinitorum habitus ſecundum diſtinctam cognitionem nobis ineſſe non poteſt, niſi omnibus infinitis conſideratis, atque intellectis, ea numerando ſecundum cognitionis ſucceſſionem, & ordinem, quod certè pro impoſſibili habetur. porrò, quomodo infinitum ſit incognitum, dictum in 4. Pymandri, vbi de infinito ex profeſſo locuti ſumus.

Quare intellectus noſter non cognoſcit infinitũ.

Et reuera, repugnat infinito extrinſeco cauſare ſui ſpeciem adæquatam, quia ſemper habet rationem partis, & imperfecti: quoniam ſemper eſt extra aliquid ſumere; proinde non totum concurrit ad ſui ſpeciem producendam: inde eſt, quod adæquatam ſui ſpeciem producere nequit. Repugnat ergo infinito, vnica ſpecie naturali noſtro intellectus repræſentari, eo quod cauſatur à rebus: infinitæ autem res, vnam ſpeciem habere nequeunt diſtinctam, & proportionatam reſpectu noſtri intellectus.

Argumẽta.

1. Sed dicet aliquis, ſi noſter intellectus intelligit Deum intelligit ergo infinita: Deus enim excedit omnia infinita. Adde, quod ſi natus eſt, ſiue aptitudinem habet cognoſcendi genera, & ſpecies: ſi quorundam generum ſunt ſpecies infinitæ, ſicuti ſunt numeri, proportiones, & figuræ: ergo noſter intellectus pôt cognoſcere infinita.

2. Amplius, vna ſpecies intelligibilis, non eſt alteri ſpeciei impedimento, quo minus plures habitu in intellectu exiſtere queant, ſicut vnum corpus, aliud impedit, vt plura ſimul in eodem loco corpora eſſe non poſſint: infinitorum ergo ſcientiam in habitu, noſter intellectus habere poteſt, præſertim cùm nô ſit virtus materiæ corporalis, ſed potius videtur eſſe potentia infinita.

Soluũtur argumenta.

1. *Dico* ad 1. Deum infinitum appellari, inſtar formæ, quæ aliqua non definitur ſeu terminatur materia: infinitum autem in rebus materialibus à priuatione formalis terminationis nuncupari. Cùm verò forma, ex ſui natura, notitiam afferat, materia autem ſine forma, ignorationem ſui: inde fit, vt infinitum materiale, ſecundùm ſe, ſit ignotum; formale autem, Deus ſcilicet, benedictus, notum; tametſi nobis in hac vita degentibus, ſit incognitus; cuius poſt hanc vitam, claram habituri ſumus viſionem, non tamen comprehenſionem, non ergo eſt ſimile, quòd ſi intellectus noſter, poſt præſentis temporis ſpatium, Deum clarè ſit intellecturus, in hac vita poſitus, infinita actu, ſeu habitu cognoſcere poſſit. *Ad confir.* quoniam intellectus humanus aptitudinem habet, per abſtractionem à phantaſmatibus cognoſcendarum ſpecierum; idcircò eorum numerorum, atque figurarum, capere dicitur ſpecies, quarum imagines perceperit. Sed quoniam infinitorum imagines actu, ſeu habitu capere nequit; niſi fortaſſe vniuerſaliter, & confuſè, propterea non eſt admittenda conſequentia, quod ſcilicet cognoſcat infinitos numeros, & figuras.

2. *Ad* 2. negatur ſimilitudo: ſpecies enim intelligibiles noſtrum ſucceſſiuè intellectum ſubingrediuntur, quia multa ſimul non intelliguntur. hac de cauſa finitæ ſint ſpecies intellectui humano, quibus intelligit, neceſſe eſt, cuiuſmodi non eſt ſimilitudo de corporum pluralitate: propterea, quòd ſi plura eſſent in eodem loco; non ob id tamen, locum ſucceſſiuè ſubintrarent; vt per huiuſmodi ſubintrationis ſucceſſionem, numerarentur locata.

Intellectꝰ quomodo eſt infinitus.

A d confir. virtus noſtri intellectus dicitur infinita, quia non determinetur per materiam corporalem: non autem dicitur infinita; quia actu, vel habitu poteſt infinita intelligere.

Intellectꝰ an intelligat contingentia.

Poſt hæc quærendum nobis eſt, an intelligat contingentia; cui quæſtioni dictum eſt à prudentibus, contingentia quidem in particulari per ſenſum, in vniuerſali verò per intellectum apprehendi, id eſt, percipi à ſenſu directè, indirectè autem ab intellectu; ſiquidem neceſſarium, quoad cognoſci, ad intellectum ſpectat; contingens autem ad ſenſum; contingentia enim in rebus ſenſibilibus, materiam, quæ eſt principium indiuiduationis ſenſibilium; neceſſitas verò, formam omnis vniuerſalitatis fundamentum: ſequitur. Reuera, materia, vt materia eſt, contingentiæ, atque indiuiduationis radix nominatur: forma verò, vt forma, neceſſitatis, & vniuerſalitatis fundamentum. Contingentia autem indiuiduis materialibus, in genere ſenſibilium, de quorum cognitione quæſtio propoſita eſt, primo attribuitur: propterea hoc non impedit, quo minus rebus immaterialibus inſit contingentia, ſecundùm eſſe quidem in voluntate, in vniuerſalibus autem ſecundùm rationem.

Intellectus intelligit futura.

Contingens.

Eſt autem contingens, vt dicitur 5. met: quod poteſt eſſe, & non eſſe: neceſſarium quòd impoſſibile eſt aliter ſe habere. Sumitur autem interdum neceſſarium pro complexo, quatenus diſtinguitur contra contingens, & ineſſe; vt dicitur in libro de interpretatione: aliquando autem pro incomplexo, vtpote pro Deo qui eſt, & non poteſt non eſſe.

Neceſſarium quotuplex.

Alij diſtinguunt in neceſſarium ſimpliciter, & ex coudiɫione: vel in neceſſarium ſecundùm conſequens, quod eſt, & non poteſt non eſſe; vt de quolibet dicitur eſſe, vel non eſſe; & neceſſarium ſecundum conſequentiam, quod eſt neceſſarium ex ſuppoſitione; vt omnis qui currit, mouetur.

In quibus eſt contingentia.

Itaque contingentia, & neceſſitas entium, reales, non logicæ differentiæ, diuerſas habent radices; quippe quia contingentia, ex potentia, neceſſitas vero ex actu, originem habet. Quam ob rem in iſtis inferioribus, in quibus plurimum inuenitur potentiæ, maximè viget contingentia: in ſuperioribus vero, quia minimũ eſt potentię, iccirco minimum inuenitur contingentiæ; & ſecundum quid potius, quàm ſimpliciter, propter alicuius potentiæ admixtionem: vnde actus purus, ab omni contingentia liber eſt omnino. In rebus autem materialibus, potentia eſt proprietas, ſiue ſubſtantialis materiæ differentia: actualitas autem ſequitur formam. Quam ob cauſam, neceſſitas ex forma, contingentia autem ex materia oritur: materia autem cum ſit ex ſe ignota; non habet, quo directè eius potentia, & conſequenter eius contingentia à noſtro intellectu percipi poſſit: forma autem, quoniam eſt actus, & cognitio fit per actum, directè neceſſaria, quæ à forma proficiſcuntur, ab intellectu noſtro percipiuntur.

CAP. XV.

Intellectus humanus non cognoſcit futura.

DEinceps non temerè à quibuſdam quæritur, an intellectus noſter cognoſcat futura; propterea, quòd, authore Auguſtino anima noſtra quandam vim ſortis habere dicitur, vt ex ſui natura poſſit futura cognoſcere: propterea, quando à corporis ſeſe abducit retrahitque ſenſibus, & ad ſui puritatem reuertitur, notitiæ fit particeps futurorum.

Cognitio futurorũ.

12. confeſ.

Et hæc quidem ſententia probatur platonicis, animam ab idearum participatione, rerum cognitionem accipere, aſſerentibus: inſitas enim eſſe aſſerunt animæ humanæ, à ſummo omnium opifice Deo, omnium effectuum vniuerſales cauſas, ſed ab illorum vſu corporeæ molis commertio præpediri, cùm vero à ſenſibus amouetur, tunc percipere poſſe futura arbitrantur, vnde Plotinus, *Cur*, inquit *talia tantaque poſſidentes, nequaquam animaduertimus hæc habere, ſed plurimum ſeorſum à talibus actionibus otium agimus? quoniam ratio & imaginatio nobis ad oppoſita diuinorum, & varia diſtrahuntur. oportet autem, ſi quando ita præſentia animaduerſuri ſimus, vt vim ipſam animaduerſoriam ad intentiora conuertamus: operamque demus, vt ibi tota prorſus intendat, perinde ac ſi quis affectans vocem vnam præ cæteris haurire, à cæteris ſe vocibus ſegreget, ad vocemq́; omnium optatiſſimam porrigat aures, quando propinquet: ſic itaque hic oportet dimiſſis omnibus, quæ ſenſibus inſtrepunt, perque ſenſus animam interpellant, ad puram ſimplicemque mentem reuerti.* Ad hunc etiam

Enn. 5. lib. 1. c. 12.

Intellectus intelligit futura.
1. cap. de myſt. Theol.

modum Dionyſius Areopagita. *Quemadmodum*, inquit, *qui ſtatuam indigenam fabricant, auferunt omnia, quacunque appoſita impediunt perſpicuum forma latentis intuitum, ſolaque ablatione, pulchritudinem ipſam in ſe pandunt occultam; ita oportet, vt arbitror, ablationes contra appoſitiones celebrare:* hæc ille. Cùm ergo omnes potentiæ cognoſcitiuæ, ad mentis caput reducuntur, & à ſenſibus vacant externis; tunc intellectus noſter omnia penetrat.

Duo officia animæ.

Duo ſiquidem ſunt animæ officia pulchra, ſpeculari ſcilicet, & conſultari: in vtroque autem repugnat anima corpori. in ſpeculari quidem, quandoquidem ſenſus fallaces à corporibus decepti, ratione corriguntur: in conſultari quoque, propterea, quod ſenſus incitãt ad cibum, & potum, ad ſomnum & libidinem, ad propulſandas iniurias, à quibus ratio iudicat abſtinendum. ſic Plato corpori aduerſabatur, cùm domandi corporis gratia, academiam ſuam in ſalubrem Atticæ locum habitandam elegerit:

Exempla abſtractionum.

Magi quoque Perſarum, & Ægyptij ſacerdotes, farinam tantum, & olera comedebant; plurimi à ſenſibus abſtracti, vitam aliquot annis aptitabant: nam Epimenides Cretenſis, annos quinquaginta dormiuiſſe fertur: annos vero decem Pythagoram latuiſſe: viginti autem Soraſtes. Socrates, vt dicit Plato in conuiuio, à ſolis ortu, vſque ad ſolem alterum orientem, immobilis iiſdem veſtigijs, ore, & geſtu, oculis in eundem locum directis, cogitabundus, perſtitit: Plato cum frequenter contemplationis intentione ſeceſſiſſet longè à corpore: tandem deceſſit omnino, ſic alienatus à vita: Xenocrates ſingulis diebus, horam integram abſtrahebatur à corpore: Archimenides Syracuſanus figuris intentus, tumultuoſum excidium pereuntis patriæ, & imminentem ſuper caput gladium, non animaduertit: Heraclytus, & Democritus in ſolitudine vixerunt: Cornelius ſacerdos, authore Gellio, Pataulj mente motus fuit, eo tempore, quo Cæſar, & Pompeius in Theſſalia confligebant; ita, vt tempus belli, exitum, ordinemque pugnæ videret.

14. Ciuit. 24.

Auguſtinus ſcribit ſacerdotem Calamẽſem ſe ſuo arbitratu à corpore auocare, præſertim cum quærula harmonia demulceretur. Abſtractio igitur à ſenſibus plurimum confert ad futurorum cognitionem habendam.

Mercuri⁹. 9. dial.

Vnde Mercurius in Pymandro dicit, hominem Deo deuotum, cùm primùm diuinam prægustauerit viſionem, obliuioni omnia reliqua tradere. Et 12. dicit: Quamobrem ego fili bonum ſemper dæmonem audiui dictantem, qui ſi literis quoque monumenta mandaſſet: mira quædam indies humano generi emolumenta conferret. ſolus ille diuina in nos effundit oracula. hæc Ille:

Pſal. 50.

Dauid quoque palàm confitetur in ſua ecſtaſi, Incerta, & occulta diuinæ ſapientiæ ſibi fuiſſe reuelata: Sanctus Paulus ignorat, an in corpore, vel extra corpus audiuerit arcana verba, quæ non licet homini loqui, Danieli in viſione noctis, panduntur ſecreta, ac futurorum portenta: Ezechieli aperiuntur cæli, ſed prius facta in eo manu Dei, omnia potentis, & ſcientis: Iſaiæ aures erudiuntur, & labia mundantur, vt eloqui poſſit viſionem domini in excelſo throno ſedentis. Itaque huiuſmodi animæ non penitus corpus reliquerant, ſed ſenſus tantùm corporeos ſuis officijs: corpus autem non ex toto ſpiritu vitali carebat. Verumtamen iſte modus cognoſcendi, noſtro nequaquam eſt intellectui connaturalis; ſed is potius, qui à ſenſibus cognitionem accipit.

Quomodo ſcimus futura.

Quare, à natura non eſt hominibus inſita futurorum cognitio, ſed à cauſis potius ſupernis, vtpote, quando virtute diuina, angelorum officio, intellectus humanus illuminatur, & inſtruitur: phãtaſmata quoque ordinantur, ad aliquorum futurorum cognitionem obtinendam. Dæmonum etiam operatione, qui ex ingenij ſubtilitate, ac longa rerum experientia, probabili quadam coniectura, ſeu ſanctorum angelorum reuelatione, futura præuidere dicuntur, aliqua in phantaſia hominis, commotio fieri dicitur, qua aliquarum rerum futurarum euentus vaticinantur.

Impreſſiones cauſarum ſuperiorum.

Impreſſiones autem huiuſmodi ſupernarum cauſarum, in abſtractis à ſenſibus animis commodè fieri dicuntur, vtpote ſpiritualibus ſubſtantijs magis propinquantibus: propterea, & anima humana lucis geſtat imaginem.

Anima eſt ſimilis lumini.

etenim, quemadmodum lumen quamlibet illuminat aeris partem, nihil ſumens ab aere, neque patiens, ita planè anima totum corpus regit, & viuificat: & à corpore nihil ſumit, ſed à ſolo Deo: Lumen in ſolem reflectitur, & anima in Deum. Duæ præ[illegible] proprietates, fulgor, & calor: ſic anim[illegible] ciatia, & vitalis. Contingit quoque & hoc [illegible] preſſionem ſupernarum cauſarum, & quidem [illegible] lium: nam & corpora ſuperiora vim habent [illegible] in corpora inferiora: vires autem ſenſitiuæ, cum [illegible] corporalium organorum, immutantur, præſertim pha[illegible] taſia, ex huiuſmodi impreſſione. quoniam autem [illegible] morum futurorum cauſa, corpora cæleſtia eſſe perhibentur, inde fit, vt in virtute imaginatiua aliquarum ſigna futurarum rerum impreſſa appareant, quæ nocturno tempore à dormientibus aptius, quàm à vigilantibus percipiuntur, quippe, quia, quæ de die deferuntur, authore philoſopho *de ſomno, & vigilia*, diſſoluuntur magis: ſiquidem parui motus interiores noctu à dormientibus ſentiuntur; à quibus ſane motibus phantaſmata generantur, quibus prȩuidentur futura. Quam ob cauſam futurorum cognitio, bifariam intélligi poteſt: vno quidem modo in ſeipſis; atque ita non niſi à ſolo Deo cognoſcuntur; quia vnico mentis ſuæ intuitu, intelligit omnia: alio autem modo in ſuis cauſis, & ſic à nobis cognoſci poſſunt. nam in cauſis ex neceſſitate prouenientibus, per certitudinem cognoſcuntur ſcientiæ: ſic ab Aſtrologo futuræ ecclypſis lunaris, ſiue ſolaris, multo ante tempore prædicitur aduentus. In cauſis autem, vt frequenter ſic ſe habentibus, per coniecturam percipi poſſunt.

Animalia cognoſcũt futura.

Animalium autem rationis expertium phantaſia, quoniam ſupra ſe rationem non habet ordinantem phantaſmata ad finem, iccirco tota ſequitur cæleſtium impreſſionem. vnde fit, vt ex motibus huiuſmodi animaliũ certius, quam ex motibus, actibuſq; humanis futura dignoſcantur: *nouit .n. hirundo tempus ſuum in cælo*, ait Hieremias: nouit pia auis annuntiare aduentus ſui teſtimonio veris iudicium:

Hirundo.

nouit & formica explorare ſerenitatis tempora. nam cùm aduertit madidos imbre fructus ſuos humeſcere, explorato diligentius aere, quando iugem ſeruare poſſit temperiem, aceruos reſerat ſuos, & de cauernis foras ſuis humeris exportat, vt iugi ſole propria frumenta ſiccentur:

Formica.

denique haud quaquam illis diebus omnibus rumpi de nubibus imbrem videris; niſi cum fruges ſuas in horrea propria formica reuocauerit. Boues pendente pluuia ad præſepe ſe tenere nouerunt: vbi verò naturali ſenſu, mutationem cæli collegerint, foras ſpectant, & vltra præſepia ceruices extendũt ſuas, vna omnes ſpecie, vt prodire ſe velle teſtentur. Itaque quomodo futura ab animis percipi poſſint humanis, & à brutis quoque amantibus, breuiter dixi.

CAP. XVI.

Anima ſeparata à corpore poteſt aliquid naturaliter intelligere.

Ratione 1.

POſtquam locuti ſumus de cognitione animæ in corpore exiſtentis; deinceps quærendum nobis eſt de eiuſdem cognitione, à corpore abſolutæ, num aliquid naturaliter intelligat, & præteritorum reminiſcatur, ac nouas rerum notiones acquirat. Porrò rationi conſentaneum eſſe videtur, vt à corpore libera, aliquid naturaliter intelligat: nam memoria perfecta eſt parens verbi, eſt enim potentia ipſa cum obiecto. ſed in anima ſeparata eſt memoria perfecta, quia potentia & obiectum, conueniẽtem habere poſſunt coniunctionem, ex qua verbum perfectum poteſt haberi, actualis vtique intellectio: igitur naturaliter poteſt aliquid intelligere.

Mercuri⁹ dialog. 12.

Vnde Mercurius in Pymandro dixit, animum humanum corporis ſolutum compedibus, duci in chorum beatorum. Socrates vero in ſua apologia, quaſi cum Paulo mortem reputat lucrum: *Duorum*, inquit, *alterum mors inam, aut tanquam nihil omnino Quid ſenſum vllũ vllius rei retinet is, qui deceſſerit vita: aut quẽadmodũ mori dicitur, permutatio quadam, & tranſmigratio anima in alium locum, admirabile lucrum erit in morte*, quod planè animo è vita decedenti minimè accideret, ſi poſt mortem nihil intelligeret.

Plato.

Plato ad Axiochum de morte contemnenda ſic loquitur: *Diſceſſus*, inquit, *è vita, mali cuiuſdam in bonum eſt cõmutatio: deſiderat enim anima præſentibus dolorib⁹ fatigata, cognatum atherem, ſuperna illius patria conſuetudinẽ, gaudiaq; vitæ.*

hæc

Anima ſeparata à corpore poteſt aliquid intelligere.

hæc ille. Animus ergo à corpore liber, aliquid naturaliter intelligat neceſſe eſt. Sanè, manente in animo à corpore libero ſpecie intelligibili obiectum repræſentante: profectò illius obiecti poteſt & intellectio haberi. ſed in animo à corpore ſeparato, perſeuerat ſpecies intelligibilis, quippe quæ in ſubiecto ſpirituali, & incorruptibili

2. *Ratio.* recepta, non amplius dependet à phantaſmate: igitur aliquid naturaliter poteſt intelligere. Amplius, non maior videtur eſſe animi ſeparati dependentia à phan-

3. taſmate, ſeu phantaſia, quàm ſit ipſius phantaſiæ à ſenſu. ſed phantaſia in actum prodire valet, etiamſi obiectum defuerit, ſpeciemque ſemel receptam conſeruare: igitur eodem modo intellectus poteſt ſine phantaſmate intel-

4. ligere. Iterum, forma ſubſiſtens naturaliter ſeparabilis, poteſt operari, & quidem propriam operationem, abſque eo à quo ſeparatur, & quo non exiſtente, poteſt in eſſe manere: ſic enim docet philoſophus: q ſi non ſit aliqua

1. de ani. operatio animæ propria, non contingit ipſam ſeparari: habet ergo aliquam propriam operationem, nempè intelligere, etiam corpore non exiſtente: igitur quod prius.

Intelligere propria animi operatio

Reuera, non paruum eſſet abſurdum, vt anima poſt mortem propria operatione priuetur: id enim tueri conantur, qui animam ſimul cum corpore interire arbitrantuur, quorum ſententia in principio huius iam exploſa cernitur. Amplius, anima ſeparata à corpore, eſt ſubſtantiæ ſpiritualis liberæ à materiæ compedibus, & abſolutæ, non longè à natura angeli diſtantis. Quare, ſicut angelus notitiam ſuam ab obiecto accipit ſibi naturaliter cognito, ſicut à cauſa partiali intellectui coagente, & notitiam abſtractiuam per ſpeciem ab obiecto; ita & anima ſeparata eodem modo nouas poteſt notitias acquirere.

Nouas notitias poteſt anima habere.

etenim, quod ad actum intelligendi concurrit, veluti id quod ſibi ſimile reddit; proculdubiò eſt illius effectus cauſa effectiua: ſicut id, quod concurrit ad generationem alicuius producendam. ſed huiuſmodi eſt obiectum in actu intelligendi: poteſt ergo anima ſeparata nouas notitias acquirere. Reuera, actiuo, & paſſiuo ſufficienter approximatis, ſequitur effectus, præſertim, quando agẽs naturaliter agit ſed in anima ſeparata poſſunt hæc omnia inueniri: poteſt ergo obiecti prius ignoti cognitionem acquirere. nã ſi intellectus agens cum obiecto, eſt efficax ſpeciei intelligibilis cauſa: nihilo ergo minus cũ obiecto ſine phantaſmate, poteſt eunde effectum pducere; nihil enim eſt in phantaſmate, à quo producitur ſpecies, quod quidem in re, cuius eſt phantaſma, inuenire non poſſit: intellectus ſiquidem poſſibilis, eſt ſufficienter receptiuus agens ad agendum, præſentia obiecti. quid ergo poteſt impedire intellectionem nouæ notitiæ?

Cognitio intuitiua.

De cognitione autem intuitiua, idem poteſt eſſe iudicium: cauſæ enim illæ, ſufficientes ſunt ad intellectionem, ſiue cognitionem intellectualem producendam; nempè obiectum præſens in actuali exiſtentia: intellectus agens & intellectus poſſibilis: phantaſma namque non ſufficit, pro cognitione intuitiui obiecti producenda; quandoquidem & rem præſentem, & non præſentem, & exiſtentem, & non exiſtentem præſentandi habet virtutem. Quare, cùm rei iam in propria exiſtentia præſentis cognitionem parere nequeat; non eſt quod aliquis contendat, ſine phantaſmate cognitionem intuitiuam fieri non poſſe. Porrò, huiuſmodi cognitio intuitiua, poteſt eſſe intellectiua, alioquin de alicuius obiecti exiſtentia, intellectus eſſet ambiguus, & anceps: per ſpeciem autem præſentem haberi non poteſt, ob eam profectò cauſam, quæ phantaſmati eſt attributa.

Vnde ſit illa cognitio.

Quam ob rem, ſicut anima abſque phantaſmate exiſtens ſeparata, materialia, & quidem naturaliter intelligere poteſt; ita & eorum nanciſci poteſt notitiam. Neque neceſſitas vlla compellere poteſt, vt ad influxum ſpecierum, à Deo, vel ab angelis immiſſarum, ſit recurrendum, pro huiuſmodi cognitione in intellectu à corpore ſeparato, tuenda, atq; conſeruanda: ſufficiunt enim, ad id, oneris ſuſtinendum, potentia diſpoſita, præſentia obiecti, ſufficienter præſentis:

Noua notitia.

propterea, quòd ſi hæc efficacia ſunt, vt in memoria verbum pariant, haud dubium, quin hoc idem præſtare poſſunt, reſpectu nouæ notitiæ, ſeu verbi conquirendi. nam ſi vilior ſemper habita eſt ea natura, quæ ſuam nequit naturalem operationẽ exercere, aut ſi aliquam, & eam quidem viliorem; talis profectò anima humana meritò haberi poſſet, ſi non niſi per aliquem ſpecialem influxum, in ſuam naturalem operationẽ prorumpere poſſet. Quomodo ergo anima à corpore ſeparata, poteſt aliquid noui acquirere, & intelligere, dixi.

Anima ſeparata intelligit.

CAP. XVII.

Argumenta contraria.

POſſet aliquis *contra* ſupradicta ſic arguere: Amotò ab anima humana, quod prius, & eſſentialiter ſibi 1.
competit, amoueatur neceſſe eſt ab ea, & quod ei tribuitur per aliquid poſterius: & hoc quidem videre eſt in omni genere: ſed prius competit animæ humanæ, idque per eſſentiam, corpus informare, quàm intelligere: eſſe enim formam corporis, ad eius pertinet definitionem eſſentialem: quia anima eſt forma corporis, intelligere aũt ad ſuã potentiã: quare, ſi primum ab anima abſtuleris humana, auferre te oportebit, & ſecundum. 2.
Amplius, ſi intellectus hominis à corpore ſeparatus abſque phantaſmate naturaliter intelligere poteſt: non ergo corpori coniunctus, opus habet, vt in intelligendo phantaſmata ſpeculetur. quod enim eſt tale per naturam, vbicunque fuerit, neceſſe eſt, vt ſit tale. ſed hoc apertè pugnat contra philoſ. doctrinam. intelligentem oportere phantaſmata *3. de anima*
ſpeculari, efficaciſſimè docentis: ergo. Sanè, quod meliùs eſt, atque præſtantiùs, ſemper eſt rebus à natura tributum. ſed intelligere ſine phantaſmate, eſt nobilius, puta quia angelis cõpetit, quorum intelligere eſt nobiliſſimũ: id ergo intellectui corpori coniuncto, à natura tribuendum. atqui in corpore poſitus, ſine phantaſmate nequit intelligere: igitur in malum, & non in bonum illius cedit corporis coniunctio, quod eſt abſurdum; alioquin non eſſet naturalis: quæ enim ſunt à natura, carent culpa, quia ab intelligentia dirigitur non errante: ergo quod prius. Amplius, ſi ſenſitiua anima, vegetatiua, atque intellectiua, ſunt vna in homine ſubſtantia, vnaque forma ſub-
ſtantialiter, vt dictum eſt ſupra & anima ſenſitiua ſepa- 3.
rata, ſentiendi caret officio: de intellectiua quoque idem poteſt eſſe iudicium. Reuera, ſi poſſet intellectus ſeparatus intelligere, tunc quidditas rei materialis, & ſenſibilis, non eſſet eius adæquatum obiectum: quidditas enim huiuſmodi non immutat, aut mouet intellectum
ſine ſenſu, & imaginatione, quæ profectò omnia animo *3. de anima*
à corpore libero, minimè concedi poſſunt. ſed quidditas rei materialis, vt dictum eſt paulò antè, eſt obiectum
adæquatum intellectus coniuncti: ergo quod prius. Item, 4.
quod animus ſeparatus nequeat ſibi nouam comparare doctrinam, alioquin fruſta corpori coniungeretur, ſi poſſet ſeparatus ſine phantaſmate naturaliter intelligere: neque enim anima eſt propter corpus, ſed potius corpus propter animam, quia nimirum imperfectum eſt propter magis perfectum. vnitur ergo corpori ob ſui perfectionem acquirendam, nempè, vt per ſenſuum miniſterium, & vſum, varietatem acquiret ſcientiarum: quod certè nequaquam neceſſarium foret, ſi ſeparata
naturaliter ſine phantaſmate poſſet intelligere. Iterùm, 5.
ab extremo in extremum non fit tranſitus, niſi per medium. ſed eſſe ſenſibile, ſiue ſenſatum rei ſenſibilis, & intelligibile, ſiue intellectum, ſunt duo extrema, quorum medium eſt eſſe imaginatum. ſed animus ſeparatus caret huiuſmodi medio: careat, neceſſe eſt, & altero extremorum: ſiquidem obiectum aliquam habet cum potentia cognationem, conuenientiam, atque affinita-
tem, quæ planè inter obiectum materiale, & poten- 6.
tiam à materia liberam omninò haberi non poteſt: ergo quod prius. Iterùm, intellectus humanus medium obtinet inter ſubſtantias ſpirituales, & cœleſtes, & ſubſtantias puræ corporeas: quippe qui, ſicut dicitur in libro de cauſis, creatus eſt in horizonte æternitatis: igitur nouarum ſcientiarum cognitiones ſibi comparare non valet: vnumquodque enim medium, quo magis ab vno ſecedit extremo. eò magis proximat ad alterum. Quare, quemadmodum intellectus corpori coniunctus, à ſublimibus, altiſſimiſque cauſis recedens,

Anima ſeparata intelligit.

corporalibus miſcetur,quia eſt actus corporis, ita profectò corporeis rebus exutus,ſuperioribus intendit, à quibus multarum rerum cælico influxu recipit, & acquirit. non ergo reliqua eſt ei virtus, aliquid noui ſibi comparandi. Amplius, ſi intellectus huiuſmodi alicuius rei incognitæ notitiam ſibi parare poſſet; pari quoque ratione, & cuiuslibet, atque ita, & diſtantiæ locali obiecti, quod plane Auguſtino *in lib. de cura pro mortuis* nequaquam probatur,vt clarè docet,animas à corporibus liberas latere,quæ apud mortales aguntur.Non ergo aliquid noui poteſt acquirere.

7. (margin number beside "randi. Amplius")

CAP. XVIII.

Soluuntur Argumenta.

1. AD 1. tota maior eſt ambigua: non enim prius animæ competit informare corpus, quàm intelligere; niſi reſpectu præſentis vitæ, non autem abſolutè: propterea non eſt neceſſe, vt hoc amoto alterum pereat, niſi volueris dicere, poſt exitum à corpore, eam minimè ſubſiſtere, quod eſt à vera philoſophia quàm maximè alienum. Cùm ergo anima intellectiua ſit per ſe ſubſiſtens, vt dictum eſt ſupra, igitur à corpore ſeiuncta, poteſt naturaliter intelligere, præſertim cùm
2. clariùs veritatem intueatur. *Ad* 2. conſequentia eſt falſa, propterea quod intelligere cum phantaſmate, homini ex culpæ ſuæ pœna acciderit, authore Auguſtino, quod philoſophum latuit, quippè qui alium intelligendi modum aliquo experimento non didicerat. Adde id illi competere ex ordine potentiarum, pro ſtatus præſentis ordine conſeruando, non autem abſolutè, ita vt ſine phantaſmate intelligere nequeat, nam etſi ad animæ perfectionem faciat humano corpori coniungi; in eo tamen non conſiſtit ipſius ratio intelligendi, niſi, ſicut dictum eſt præſentis vitæ ratione. *Ad confirm.* dico, non in malum, ſed in bonum totius hominis animam corpori vniri, vt merita vtique acquire poſſit bonorum operum, quibus vitam æternam obtinere poſſet: artium quoque atque ſcientiarum vſus, ad humanam vitam tuendam, denique ad totius orbis complementum. Porrò, animam corpori vniri propter melius, bifariam poteſt intelligi: vno quidem modo propter melius ſui: alio autem propter melius compoſiti, veluti partes ſunt propter bonum totius, cuius eſſe & perfectio ſine earum vnione haberi non poteſt: ſemper ergo natura operatur quod melius eſt: ſic & angelo dedit intelligere ſine phantaſmate, & animæ à corpore ſolutæ, coniunctæ autem cum phantaſmate,ſiue propter primæ culpæ pœnam,ſiue propter potentiarum ordinem, ſiue propter aliqua huius vitæ emolumenta, vt dictum eſt. Quidam verò tuentur, animam corpori vniri propter bonum ſui: quia materia eſt propter formam, & corpus propter animam: vnde fit, vt modus intelligendi cum phantaſmate, ſit illi naturalis, ſicut & corpori vniri: eſſe vero ſeparatam à corpore, eſt præter eius naturam, ſimiliter & intelligere ſine phantaſmate; ideoque corpori coniungitur, vt ſecundum ſuam naturam operetur. Quare, licet intelligere per conuerſionem ad ſuperiores ſubſtantias, ſit ſimpliciter melius; homini tamen eſt præter naturam, propter naturalem quam habet ad corpus vnionem: nam quemadmodum ignis motu ſuo naturali, ſurſum mouetur,ſupra verò ſuam naturam, quando mouetur circulariter, ad motum diurnum, qui planè motus ei competit; quia naturam participat cœleſtem, eò quòd primatum obtinet inter cætera elementa, ſemper enim ſupremum infimi attingit infimum ſupremi:ita & anima intellectiua, naturali quidem intellectione, intelligit per conuerſionem ad phantaſmata, ſupra verò naturali, per conuerſionem ad ſuperiora, propterea, quod eſt ſuprema forma in materia exiſtentium,ſecundum ſui ſupremum participans aliquid de ſeparatarum ſubſtantiarum natura: idque ſibi vendicat veluti proprium & connaturale. Quare primus intelligendi modus dicitur naturalis, ſecundus verò præternaturalis, quatenus ſcilicet eſt pars totius, [illegible] Etenim in omnibus ſubſtantijs intellectualibus [illegible] luminis influxu, virtus dependet intelligendi, [illegible] magis, & minus, acceſſum vtique, & receſſum [illegible] primo lumine: hinc eſt, quod primum lumen [illegible] det, ſuo quidem lumine eſſentiali; alia verò lumina [illegible] illi proximiora ſunt, eò per pauciores, ſed magis vniuerſales, & virtuoſiores formas intelligunt, remotiora autem, & inferiora per plures, ſed minus vniuerſales, & efficaciores. Quam ob rem, ſi inferiores illæ ſubſtantiæ, ſiue lumina, per eadem ſicut & ſuperiores intelligerent formas, cum non parum polleant virtute naturæ, atque efficacia in intelligendo, procul dubio de eiſdem rebus confuſam, & minus diſtinctam cognitionem caperent. Quoniam autem anima humana in ſpiritualium ſubſtantiarum ordine, infimum locum obtinet, idque ad pulchritudinem vniuerſi, quæ diuerſis rerum gradibus perficitur, atque conflatur, hac de cauſa non eundem habet cum angelis modum intelligendi, per formas ſcilicet vniuerſaliores, & pauciores, ne eius cognitio eſſet confuſa, & in communi, non autem propria, atque diſtincta, idque propter ipſius debeliorem naturæ conditionem, ad vniuerſalia illa intelligenda. Propter melius igitur, anima humana corpori coniuncta eſt, vt ſic liceat per conuerſionem ad phantaſmata intelligeret, tametſi ſeparata alium habeat intelligendi modum, ordinemque hæc illi. Ad 3. negatur ſimilitudo: nam etſi 3.
ſenſitiua in homine, ſit naturaliter ſeparabilis, ſicut & intellectiua, proxima tamen potentia ſenſitiua, ſiue ſentiendi minimè ſeparari poteſt, propterea primo ad coniunctum ſpectat, cuiuſmodi non eſt proxima potentia intelligendi. Quam ob cauſam, anima intellectiua in ſuam operationem prodeundi, depromendique habet libertatem, per huiuſmodi potentiam ſic dictam, ſenſitiua verò nequaquam. *Ad confirmat.* dico, quidditatem rei materialis, ſiue ſenſibilis, reſpectu ordinis præſentis vitæ, primum eſſe noſtri intellectus obiectum, & quidem originis primitate, in quo neceſſe eſt intelligentem phãtaſmata ſpeculari, non autem intellectus ſeparati. Et cum *dicis*, quidditatem materialem, non niſi mediante imaginatione, & ſenſu, intellectum mouere poſſe. *Reſp.* id certè veritatem habere in intellectu coniuncto, non autem in intellectu ſeparato: alioquin mentes cælicolarum, huiuſmodi intelligendæ quidditatis, virtutem non haberent, quia illis imaginationibus ſenſuum carent, quod eſt tamen à veritate doctrinæ, veræque philoſophiæ, quam alienum, & peregrinum. Cæterùm, quidditas rei materialis, non dicitur primum, & adæquatum intellectus obiectum humani, abſolutè, & ſimpliciter: nec quidem primitate originis: alioquin pro omni, ſtatu intellectus, opus eſſet phantaſmata intelligere. quod eſt falſum; ſiquidem intellectus hominis beatitudinem ſuam conſequitur formalem per viſionem Dei, quæ plane ad diuinam eſſentiam, & non ad quidditatem materialem terminatur, & quidem immediatè, veluti ad ſuum primò cognitum, quod eſt ratio alia cognoſcendi, notitia vtique, quæ habetur in verbo: neque primitate adæquationis, aliter fieri non poſſet, vt intellectus humanus aliquod immateriale cognoſceret, quod eſt falſum, quandoquidem animæ beatorum, Deum, & angelos cognoſcant. conſequentia patet: nam quemadmodum viſus non poteſt videre aliquid, quod caret colore, ita intellectus humanus aliquid intelligere non poſſet, quod careret quidditate materiali, ſi ipſius eſſet adæquatum obiectum. neque primitate perfectionis, eò quòd quidditas materialis non ſit intellectus humani obiectum perfectiſſimum, ſed Deus benedictus. Eſt ergo primum obiectum, primitate originis intellectus tantùmmodo coniuncti. Ad 4.
4. patet ex ſupradictis reſponſio: non enim fruſtra anima humana corpori vnitur, ſed propter iam dictas rationes. *Ad* 5. maior falſa eſſe comprobatur de tranſitu intellectus, quippe qui poteſt Neapolim, & mox Romam, ſine aliquo medio loco intelligere. eſſe præterea imaginatum, ſiue ſenſatum, ad intellectum pertinet coniunctum tantummodo, non autē ad intellectũ à corpore abſolutũ, & liberum. *Ad confir.* dico, nō eſſe neceſſariā inter obiectũ & po-

Intelligere ſine phantaſmate.

Quare anima vnitur corpori.

Naturale duplex.

Duplex modus intelligendi.

[illegible] ſe- [illegible] in- [illegible]

Quoniam anima humana non intelligat per cauſas vniuerſales.

Quidditas rei materialis quomodo ſit obiectũ intellectus.

Primitas originis.

Primitas adæquationis.

Primitas perfectionis.

Reminiſcimur poſt mortem.

& potentiam ſimilitudinis conuenientiam, ſeu commenſurationis proportionem: alioquin hæc materialia à ſummo omnium opifice, & mundi parente intelligi non poſſent: ſed imitationis, ſeu habitudinis, inter intelligibile, & intellectum ſufficere. *Ad 6.* anima humana non
6. eſt ſic media creata, quin ſeparata exiſtens, corporalia, ac materialia nequeat intelligere. Et cum dicis, eam corpori coniunctam ſine phantaſmate intelligere non poſſe, iam dixi, ex pœna culpæ primorum parentum potius, quam ex ſuæ primæ originis ordine, id accepiſſe diſpēdij, naturæq; defectum, namque poſt communem omnium reſurrectionem, non erunt hæc miniſteria neceſſaria, quia abolita erit in electis omnis erroris, culpæque rubigo. *Ad*
7. 7. cognitio animæ intuitiua, atque naturalis, rem nequit videre in quauis loci diſtantia ſeu ſitus poſitam, niſi in loco medio, & proportionato collocatam: eodem quoque modo, & eiuſdem rei repræſentatiuam ſpeciem. verumtamen huiuſmodi ſpecie acquiſita, rem illius intelligit ſine vllo prorſus delectu locorum, & naturalis exiſtentiæ. Itaque animum ſeparatum à corpore, non quidem per ſpecies innatas intelligere, quidam arbitrantur, more vtique angelorum: neque per ſpecies à ſenſibus abſtractas, organis ſenſus, phantaſia, imaginatione, quibus abſtrahuntur ſpecies intelligibiles, carent enim: neque enim per ſpecies priùs abſtractas, & acquiſitas, ſed per ſpecies à diuino dilapſas, immiſſaſque lumine. *Alij* verò opinantur intelligere, vt dictum eſt, per ſpecies priùs partas, ac etiam de nouo acquirendas. *Alij autem dicunt*, animum hominis ob ſui ſimplicitatem, libertatemque, ſenſibilia exteriora, interioraque omnia cognoſcere, quæ prius nouerat, dum apud mortales, corpori coniunctus, vitam ageret, idque per potentiam intellectiuam, quæ planè omnia cognita nobis erunt perfectè quod tranſitum præſentis vitæ.

Vna opinio Thomæ. *Scotus.* *Bona.*

C A P. XIX.

Reminiſcimur poſt mortem.

Duplex memoria.

POſthæc, loquendum nobis eſt de memoria intellectiua, & an reminiſcimur poſt mortem: præcedenti enim congruit ſpeculationi, & non parum affert vtilitatis ritè ſpeculantibus. Eſt autem duplex memoria: vna quidem ſenſitiua ſpecierum, intentionumque ſenſibilium conſeruatrix: altera verò intellectiua, quæ eſt pars imaginis diuinæ, ad quam factus eſt homo, & intelligibiles ſpecies conſeruat, de qua præſens erit ſermo, & veritatis inquiſitio. Porrò, potentia intellectiua, reſpectu comparationis habitus ad actum, & memoria dicitur intellectiua, & intellellectus, ſiue intelligentia: eadem enim eſt potentia idem habens obiectum, ſed diuerſis actibus diſtincta. nam & intellectus poſſibilis, memoria appellatur: quia ſpecies intelligibiles actu conſeruat, quibus ipſe intellectus in actu primo conſtitutus, ad actum ſecundum depromendum proficiſcitur; vnde & intellectus, ſiue intelligentia nuncupatur; eò quòd huiuſcemodi ſpeciebus actu vtitur, & per eas actu conſiderat, qui profectò eſt illius actus ſecundus, conſiderare ſcilicet. Eadem ergo potentia intellectiua, memoria dicitur intellectiua & intellectus poſſibilis, & intellectus in habitu, & intellectus in actu, & intellectus adeptus, de quibus paulò antè locuti ſumus. Differt autem à memoria ſenſitiua, primum quidem, quia eſt virtus illa organaca, in poſteriori cerebri parte poſita; iſta verò non eſt virtus organica, nec aliquo determinato corporeo organo, ſuas exerit vires recordandi: deinde memoria ſenſitiua, ad ſui corrumpitur organi corruptionem: intellectiua verò minimè. Per accidens autem in hac vita intellectus ſenſuum, tum interiorum, tum exteriorum perturbatione præpeditur, quò minus ſuo non fungi poſſit officio, interiorum præſertim, vt videre eſt in phreneticis, & mente captis, quorum certè interiores ſenſus, & confuſi ſunt, & non parum impediti, & perturbati. Remanet itaque memoria intellectiua poſt mortem, ſpecies intelligibiles conſeruans: quia locus, & aula eſt intelligibilium ſpecierum. nam ſi receptum eſt in recipiente per modum recipientis, memoria verò intellectiua, eſt incorruptibilis:

Memoria intellectiua *Differentia inter vtramque memoriam.*

incorruptas ergo ſeruat ſpecies intelligibiles, quas recipit, propterea præclare dictum eſt ab Auicenna magis ab anima ſeparata, quam coniuncta clariùs veritatem cognoſci. Amplius, rerum ſenſibilium ſpecies memoria conſeruat ſenſitiua, intellectiua autem intelligibilium, quibus intelligit & vniuerſaliter abſtrahit, à loco & tempore, cæteriſque conditionibus indiuiduantibus. Iterum, memoria ſenſitiua ab alijs ſenſibus interioribus eſt realiter diſtincta, memoria autem intellectiua nequaquam: vnde memoria, & intelligentia, ſunt diuerſæ vires, non autem diuerſæ potentiæ, eò quòd ambæ ſint in parte rationali intellectiua; intellectus autem occupatus in acquirendo, memoria autem in conſeruando, ſiue memoria in offerendo, intellectus autem in dijudicando. Præterea, memoria ſenſitiua non eſt pars imaginis, ad quam conditus eſt homo: imago enim ad animæ ſpectat eſſentiam, quæ per eiuſdem potentias exprimitur, abſtrahens à temporis lociſque conditionibus indiuiduantibus. Contrario autem modo ſe habet memoria ſenſitiua, ideoque ad imaginis rationem diuinæ non pertinet. Vnde dicit ſanctus *Auguſtinus de trinita. capit. 14.* Ea mens eſt imago, quo poteſt eſſe capax Dei, per cognitionem ſcilicet, & amorem. ſed Deus non capitur ab anima, niſi ametur; neque amatur, niſi intelligatur; neque intelligitur, niſi præſens in anima habeatur. ſed primum pertinet ad voluntatem, ſecundum verò ad intelligentiam, tertium ad memoriam. Eſt autem quædam veritatis memoria innata, quædam verò acquiſita. Et prima quidem eſt intelligentiæ, & voluntatis principium: eſt enim primæ impreſſæ vis conſeruatiua veritatis, ex qua primæ veritatis generatur intelligentia; ex ambabus autem amor eiuſdem primæ veritatis. Memoria ergo eſt generans, intelligentia genita, amor verò procedens. Memoria autem acquiſita, quò ad fieri, ex intelligentia & voluntate dependet; atque ita intelligentia, veritatem generans patri attribuitur: voluntas verò genita, filio: Spiritui Sancto memoria ex vtroque procedens. Proinde intelligentia in anima docentis, voluntas verò imperantis, denique memoria officio fungitur miniſtrantis: veruntamen quò ad eſſe, eſt veritatis principium, intelligentiæ, atque voluntatis. In his ergo tribus conſiſtit ratio trinitatis: propterea huius imaginis admonemur, Mathei 22. Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo; ex intellectu, ſcilicet, ſine errore; ex tota anima, ex voluntate ſine contradictione, ex tota mente, ex memoria ſine obliuione: vnde Deus erit intelligentia gratiæ plenitudo, voluntati multitudo pacis, memoriæ autem continuatio æternitatis. Itaque anima rationalis ſuis potentijs Deum trinum, & vnum præſeferens, illius imago nominatur, propterea, quòd in ea eſt vnitas eſſentiæ, & actuum pluritas, in quibus diſtinctio, ordo, habitudo, atque origo belliſſimè, aptiſſimeque diuinæ imaginis præſeferunt inſigne: ex memoria namque, veluti ipſius proles, intelligentia oritur: ſiquidem tunc intelligimus, cùm eius, quæ eſt rei in memoria, in acie intellectus ſimilitudo reſplendet, atque reſultat, quod profectò verbum nominatur: ex memoria autem, & intelligentia, amor, tanquam nexus amborum ſpiratur. vnitas, & principium patri: veritas, & ſapientia filio: ſpiritui ſancto, bonitas, & charitas attribuuntur. vnitas ad memoriam ſpectat, veritas ad verbum, charitas verò ad amorem: de quibus omnibus in ſecundo Pymandri abundè copioſeque diſputaui. Itaque, memoria intellectiua remanente, remanent quoque ſpecies rerum, quas hauſerat, dum corpori eſſet coniuncta: atque ita fit, vt poſt mortem, rerum recordemur præteritarum, quas in hac vita geſſiſſe meminimus. Sanè, omnibus propemodum perſuaſum eſt prudentibus, humanæ vitæ neceſſariam eſſe præteritorum memoriam; alioquin prudentia, moralium virtutum auriga, à nobis haberi, obtinerique non poſſet, eſt enim præteritorum recordatio. Inſuper, virtute præditi, ſuarum virtutum iuſtiſſima præmia minimè perpendere poſſent, nec improbi ſuorum ſcelerum pœnas iuſtiſſimas: quare, omnis politiæ, ordinis, iuſtitiæq; confuſa fieret iactura, quod planè maximè derogat ſanctiſſimis legibus, mundiq; ordinatiſſimæ adminiſtrationi, ac diuinæ prouidentiæ. nobis quoque

Reminiſcimur poſt mortem. *6. nat. c. 6.* *Memoria & intelligentia.* *Memoria pars imaginis.* *Memoria innata.* *Imago trinitatis.* *Diliges Deum ex toto corde.* *Imaginis ordo.* *Neceſſitas memoriæ intellectiuæ* *prudentia*

Reminiſcimur poſt mortem.

quoque de futuris, nulla eſſet proſpectiò, atque proſuſio, quæ ex præteritorum coniectura diſponuntur: atque ita peioris ſortis conſendus eſſet homo, quàm formica, quæ fruges ſibi parat, & pabula recondit. vnde & *Ariſtoteles dicit*, quorũdam intelligibilium nòs reminiſci, vtpotè, quod triangulus habeat tres angulos duobus rectis æquales: Reminiſcentia præterea, ſoli homini propriè conuenit, quia ſyllogiſticè diſcurrit, à notis ad incognita, à contrarijs, à ſimilibus, à rebus quendam ordinem habentibus. Sed *dices* fortaſſis, Ariſtotelem docuiſſe. quoſdam benè reminiſci, quoſdam verò minimè, idque propter organorum diuerſitatem: reminiſcentia ergò ab eo parti ſenſitiuæ eſt attributa. *Reſp.* duplex eſſe reminiſcentiæ obiectum, proximum ſcili. & remotum: immediatum, & proximum, ſuper quod immediatè cadit actus recordandi, eſt aliquis actus præteritus recordantis: de actu enim præſente, quatenus eſt huiuſmodi, non eſt reminiſcentia; obiectum autem remotum, & mediatum, eſt actus alterius. Ex quo patet, quòd licet reminiſcentia præterita ſpectet, & conſideret: non omnia tamen immediatè, ſed proprium actum immediatè, aliorum verò mediatè, & remotè. Tum ad argumentum dico, illud Ariſtotelis intelligendum eſſe cauſatiuè, non autem conſeruatiuè: memoria enim intellectiua in ſuam operationem, prodire non poteſt ſine memoria ſenſitiua: hinc bonitas reminiſcentiæ tribuitur organo bene diſpoſito. Verum acquiſitis ſpecieb⁹, & indelebiliter in memoria intellectiua manentibus, ex ſeipſa memoria operatur: ſiquidem propriè reminiſcentia non eſt in parte ſenſitiua, eò quòd præterita tempora non diſcernat, & dijudicet: tempus enim, vt dicitur 2. *de anima*, ad propriorum, ſiue communium ſenſibilium non pertinet rationem. Amplius, ſi in parte ſenſitiua ſita eſſet cuiuslibet actus potentiæ ſenſitiuæ reminiſcentia, proculdubio, cuilibet actui ſenſitiuæ competeret, quod eſt falſum: quia ſui actus non meminit: non enim ſuprà ſeipſam reflectitur ſicut intellect⁹, atqui potẽtia reminiſcẽdi, ſuũ actum cognoſcat neceſſe eſt, cuius meminit: non eſt ergò propriè reminiſcentia in parte ſenſitiua. Porrò, memoria, quæ in brutis cernitur, præſentiæ phantaſmatum eſt attribuenda: formica enim ita recens nata, ac ſi diu vixerit, grana, & aceruos tritici congregare ſtudet. Adde, nullam potentiã ſenſitiuam, ſpeciem aliquam recipere poſſe, abſque qualitate ſenſibili: vnde 2. *de anima*, vult philoſophus viſionẽ coloratam eſſe debere, vt aliquomodo videri poſſit. ſed reminiſcentia non poteſt eſſe qualitas ſenſibilis: ergo non poteſt eſſe in parte ſenſitiua. Reuera, reminiſcentia præſupponit aliquid apud ſe manens, cuius meminit, quod prius obliuioni tradiderat. id autem in parte ſenſitiua obliteratum eſt, atque deletum: quare, in intellectu maneat, neceſſe eſt, ſpecies vtique intelligibilis: receptum namque eſt in recipiente per modum recipientis: intellectus autem, cum à paſſionibus corporeis corrumpi non poſſit, inde fit, vt ſpecies in eo recepta indelebiliter perſeueret. Hac de cauſa dictum eſt à philoſopho, ſpeciẽ ſenſicilem in memoria ſenſitiua poſitam labi, & corrumpi, propterea, quod organũ ipſius, paſſionibus corporeis ſit obnoxium. Cum igitur intellectus non ſolum vniuerſalia abſtractiuè cognoſcat, ſed etiam intuitiue quæ cognoſcuntur à ſenſu: ſyllogyzat enim de contingentibus, quorũ veritas eſt de obiectis, vt intuitiue cognitis, ſub ratione exiſtentiæ: inde fit, vt conditiones ad reminiſcentiã neceſſariæ in intellectu inueniantur, atq; ita illarum rerũ reminiſcatur, quarũ poteſt memoria ſenſitiua recordari, multorumq; obiectorũ, quorum ſenſitiua non *meminit*, vtpote intellectionis, & volitionis præteritæ: quorum, ſi homo non recordaretur, non cõferret præterita cum futuris, nec de improbis operibus, pœnitentiam ageret. Ineſt ergo intellectui, ſiue homini memoria, ac reminiſcimur poſt mortem. Ex quo patet memoriã intellectiuã non eſſe diſtinctã potentiam ab intellectu, ſicut dictum eſt: diuerſitas enim potẽtiarũ, ex formali obiecti proficiſcitur diuerſitate, aut ex diuerſo genere attingendi obiectum formaliter: ſed intellectus diuerſitas in intellectu nõ primo modo admittitur, ſicut potentia viſiua, nõ eſt diuerſa, quia album, ſeu nigrum intuetur, propterea ꝙ habet ſui obiecti rationẽ formalẽ, nempe colorati rationem: quare, quum ad rationem

Ariſt.

Reminiſcẽtia ſoli homini conuenit.

Memoria non eſt in parte ſenſitiua.

Intellectus meminit.

Memoria intellectiua non eſt diſtincta potentia ab intellectu.

potentiæ intellectiuæ paſſiuæ pertine[illegible] cõſeruare ac eaſdẽ recipere, vnde à phi[illegible] ſpecierum appellatur, & memoria [illegible] non video quomodo memoria intelle[illegible] ſtincta potentia ab intellectu poſſibili. [illegible] ſilentio tegẽda philoſophi doctrina 3. de anima [illegible] 20. quæ commodius ſequenti ca. explanabitur.

Reminiſcimur poſt mortem. [illegible]

CAP. XX.

An reminiſcimur poſt mortem ſecundum philoſophum.

POſt theologorum documenta de reminiſcentia poſt mortẽ, operæpretium erit videre, quid de hac re phil[illegible] ſenſerit, idq; ex ſuis verbis, ac ſuorum interpretũ ſententijs dilucidando. Nõ reminiſcimur, inquit, quoniã hoc quidẽ impaſſibile eſt: paſſiuus vero intellectus corruptibilis, & ſine hac nihil intelligit. Et eſt ſenſus, ꝙ intellectus ſeparat⁹ ex vtroque intellectu conſtans, ſolus ſit immortalis, & perpetuus, permanens apud animã, etiam exutam à corpore, tunc non remanebit reminiſcẽtia, quæ fit per conuerſionẽ phantaſmatum, ſeu particularium, q̃ ſunt in phantaſmatibus, idq; mediante actu cogitatiuæ, particularia ad inuicẽ conferentis Ineſt aũt hæc cogitatiua intellectui poſſibili, per conuerſionẽ vtiq; ad phãtaſmata, qua ex parte corruptibilis appellatur: vnde exutus corpore, non reminiſcitur, neq; imaginatur, ſcilic. mediante virtute illa cogitatiua: intellectus namq; poſſibilis, procedens de potentia ad actũ, reminiſcentia, ſenſu, imaginatione, atq; phantaſia vtitur: nam ex ſenſu experiẽtiã recipit, ex experientia aũt memoriam, ex memoria vero vniuerſale. Poſt ſcientiæ aũt acquiſitionem, vocatus intellectus adeptus, ſicut dictum eſt ſupra, quo in ſtatu feliciſſimę vitæ poſitus, nõ indiget vehiculis ſcientiarũ, per conuerſionẽ ad phantaſmata, ſed vtitur partis ad ſua opera depromẽda. Tunc intellectus vere eſt, & vere ſapit atque intelligit: quia liber eſt à materia, quæ propter ſui priuationẽ, & mutationem turbat verum eſſe: tunc non vtitur aliqua virtute ſenſibili, & dicitur non reminiſci, ſcil. eo modo, quo hactenus vſus fuerat, mediante actu cogitatiuæ, reminiſcitur autem ſpeciebus intelligibilibus mediãtibus. Itaque philoſ. in loco iam dicto, de tota parte intellectiua loquitur, q̃ ex eo dicitur ſeparata: quia in ſui operatione depromenda, corporeo organo minimè vtitur. Propterea 1. de anima dixit, Quòd ſi aliqua propria ſit animæ operatio, illã contingat ſeparari: in 2. quoq; hoc ipſum confirmat: Separatur, inquit, hoc genus animæ ab alijs, ſicut perpetuũ à corruptibili. Dicitur aũt anima intellectiua perpetua, non ꝙ ſemper fuerit, ſed ꝙ ſemper erit: Forma enim, inquit philoſ. 10. *met.* nunquam eſt ante materiam: Patet ergo, quomodo ad mentẽ philoſ. anima intellectiua non reminiſcitur poſt mortem, & quomodo reminiſcitur. Ex hac aũt philoſ. doctrina, explodenda venit, atque eijcienda illorum ſententia, qui vnum dixere eſſe omnium hominũ intellectum: fruſtra enim quæreret quiſpiam, an reminiſcimur poſt mortẽ, ſi cuilibet homini proprius intellectus non remanet. Solutio præterea philoſophi non eſſet ad propoſitũ: nam ſi intellectus eſt vnus omnium, cum deſinit eſſe meus, mihi quidẽ corrumpitur, atq; ita non eſt recurrendum ad imaginatiuæ corruptionem, proprio intellectu non remanente. Illorũ quoque deijcitur opinio, qui aiunt, totã animã intellectiuã cum corpore ſimul interire: ſua enim quæſt. philoſophus præſupponit intellectũ remanere: vnde & intellectũ dicit eſſe immortalem: cauſam vero explicat, cur non reminiſcimur poſt mortem. Vult ergo poſt mortẽ nos intelligere, ſed non intellectione phãtaſtica, quæ fit cum reminiſcentia, & interdum cum obliuione. Quare ſi in morte obliuiſcimur, poſt mortẽ non reminiſcimur, & hoc modo reminiſcendo nõ intelligimus, ſed alio modo intelligimus, quæ prius intelligebamus in vita, quẽ philoſophus non enodauit. Plotinus aperte fatetur, memorię munus ad animum, nõ aũt ad corpus pertinere: V*erum quidem dici poteſt*, inquit, *corpus vel impedire, vel non impedire recordationis effectum, ſed nihilominus ipſum memoriæ munus, eſſe ipſius animæ proprium. Quaſdam autem actiones habet anima, quarum executio corporis indiget inſtrumentis, quarundam verò minime: nam & corpus memoriæ impedimento eſt, quandoquidem & nunc ex quorundam adiunctione cõtingit obliuio, ſiquidem in ablatione, & purificatione, quadam memoria ſæpe nobis emergit: ex acceſſu namque corporis*

3. de anima [illegible] 20.

Cogitatiua intellectus.

Intellectus ſeparatus.

Vnitas intellectus.

Enn. 4. li. 4 ca. 27.

Memoria eſt munus animæ.

Reminiſcimur poſt mortem.

Letum flumen,

peris ſit anima nobilis, & fluens, non memoria, ſed obliuionis cauſam afferente, quapropter & letum flumen hoc poteſt exiſtimari: memoria igitur ad animam pertinet: hæc illo. Quare, cùm animus ſit incorruptibilis; & memoria, & ea quæ in memoria conſeruantur, pariter ſe habebunt: quia receptum eſt in recipiente, per modum recipientis, ſicut ſæpè dixiſſe me puto. Diuus Auguſtinus ponit animam pro memoria. *Animus*, inquit, *eſt ipſa memoria: nam, & cum mandamus aliquid, vt memoriter habeatur, dicimus, vide vt illud in animo habeas, & cum obliuiſcimur, dicimus, non fuit in animo: & elapſum eſt animo, ipſam memoriam vocantes animum.* Et 14. *de trinit. cap. 15. in libro lucis, ait, quæ eſt veritas ſcriptæ ſunt illæ regulæ, quas Deus in cor hominis impreſſit, ſicut imago anuli ex anulo, in ceram tranſit, & anulum non relinquit.*

Li. 10. Confeſ. ca. 14.

Animus pro memoria.

Quapropter dictum è Platone in Phædone, noſtram ſcientiam eſſe reminiſcentiam: reminiſcentia ergo in animo à corpore ſoluto reſidet, tum propter ſpecies intelligibiles acquiſitas, tum propter regulas à prima luce impreſſas, tum etiam propter multas, quas de nouo ſua viuacitate intelligendi, acquirit; vnde & ſubſtantias intelligit ſeparatas: nam mens noſtra, authore Auguſtino, 9. *de trinitate*, cognitionem rerum incorporearum, per ſeipſam accipit; id eſt, cognoſcendo ſeipſam: dum enim corpori coniungitur, verſatur in infimo gradu intelligendi, qui fit per conuerſionem ad phantaſmata: proinde ſeipſam nequit intelligere, niſi actu fiat intelligens per ſpeciem à phantaſmatibus abſtractam: cum verò fuit è corpore educta, non amplius ſeſe conuertit ad phantaſmata, ſed ad ea, quæ ſunt per ſe intelligibilia. Quoniam autem vnumquodque intelligibile eſt in intelligente, per modum ipſius intelligentis; inde fit, vt commune ſit omni ſubſtantiæ ſeparatæ, & ſuperiora, & æqualia, atque inferiora per modum ſuæ ſubſtantiæ intelligere. Modus autem ſubſtantiæ animæ ſeparatæ, eſt infra modum ſubſtantiæ angelicæ, & ſeparatarum modo animarum conformis. Quare, quòad ipſius cognitionem naturalem pertinet, de alijs animabus perfectam quidem, de angelis verò imperfectam, atque deficientem cognitionem habere dicitur. Itaque, quemadmodum anima corpori coniuncta, in pura potentia intelligibilium conſtituta, ad phantaſmata ſuas vires intendebat, vt fieret actu intelligens, ita planè à corpore libera, ad ſuperiora intelligibilia ſeſe conuertit, ex quorum participatione fit actu intelligens, primumque ad ſui ipſius ſubſtantiam oculum intelligendi conuertit; intellectus verò agens, ad animæ ſubſtantiam conuertitur illuſtrandam, fitque veluti obiecti illius actus, intellectus autem illius poſſibilis, vt potentiæ, atque ita ſubſtantia animæ, de ſe in pura potentia intelligibilis, fit intelligibilis in actu per ſe ipſam, ac per alias cauſas paulò antè dictas, & enodatas: ex eo enim, quod ex ſeipſa alia nouit; aliorum, profectò non eſt arctanda, atque conſtringenda cognitio, ad aliquam aliam priorem cognitionem, niſi ad eum modum, quo in ipſa eſſe dicuntur. Cognoſcit etiam anima ſeparata à corpore naturalia, ſed non æquè perfectè, ac ab angelo cognoſcuntur, cuius impreſſæ ſpecies à prima luce, perfectam cognoſcendorum naturalium eidē cognitionem afferunt. Modus verò cognoſcendi animæ ſeparatæ, quoniam inferior eſt, idcircò de naturalium intelligentia, communem & confuſam habet cognitionem. Reuera, infima eſt in ſubſtantiarum intellectualiũ genere, propterea exactiſſima ſpecierum opus habet cognitione: exactiſſima autem haberi creditur, quando de ſingulis obiectis, ſingulæ ſpecies habentur. Cùm verò inſenſibiliũ genere obiecta ſint quidditates; anima vt illorum habeat exactiſſimam notitiam, haud dubium quin illi opus ſit, vt pro numero quidditatum, ſingulas habeat ſpecies, quod planè ex acquiſitarum rerum ſcientia dependet magis, quàm ex ſuperiorum influxu, in quibus vnitè, & indiſtinctè habentur hæc omnia. Non temerè ergo dictum à Daniele Propheta, quòd *qui ad iuſtitiam erudiunt multos, fulgebunt ſicut ſtellæ ad perpetuas æternitates.* Singularia quoque ab anima ſeparata cognoſcuntur. duplex eſt enim modus cognoſcendi, ſicut dictum eſt: vnus quidem per abſtractionem à phantaſmatibus, atque ita indirectè ſingularia percipit intellectus: alius verò, iuxta quorundam ſententiam, per ſpecierum influxum à Deo fieri

Intelligit ſubſtantias ſeparatas.

Conuerſio animæ ſeparatæ ad ſeipſam.

Cognoſcit naturalia.

Daniel.

Reminiſcimur poſt mortem.

Cognoſcit ſingularia.

dicitur, & ſic ſingularia ab anima ſeparata cognoſcuntur: non quidem omnia, ſed ea duntaxat, ad quæ determinantur præcedente cognitione, vel affectione, aut naturali habitudine, ſeu diuina reuelatione, propter rationem ſæpius dictam, nempè omne receptum per modum ſuſcipi recipientis. etenim anima humana, cum non ſit, nõ eſt actu, ſed potentia ipſa cognoſcibilia: potentia autem determinabilis habet rationem: propterea, quatenus anima ad vnum magis determinatur quàm ad aliud, eatenus magis accedit, vt vnius actum gerat quàm alterius. Huiuſmodi autem determinatio, quæ accidit ex cauſis iam dictis, reddit eam aptiorem, & propinquiorem: vt illius mores, naturamq; induat, ad quod determinari diximus. Ex hac autem propinquitate, ſpecies influxæ atque immiſſæ, ad quorundam ſingularium cognitionem habendam, diſtinctiùs animam mouent, atque efficaciùs: ad aliorum verò nequaquam, eò quòd plus in ſe ipſis habent intelligibilitatis, atque virtutis, quàm anima poſſit per eas intelligere. Sed *dubitabit* aliquis, ſi anima ſeparata perpetrati mali reminiſcitur, vt dictum eſt: cognoſcit ergo ſingularia, idque per ſpecies, quas ſecum aduexit, atque ita per ſpecies abſtractas nouit ſingularia. Dicunt aliqui animam ſeparatam reminiſci quidem veteris criminis, verumtamē non ſufficienter diſponi, per ſpecies quas ſecum decedens detulit: cognoſcit ergo ea, ſed noua cognitione, tum propter ſpecies cognitorũ, ita vt recordatio præcedentis piaculi, in ſuo effectu remanentis, diſponat & præparet, ad diſtinctam commiſſorum notitiam obtinendam. Alijs autem viſum eſt, id fieri per quandam diſpoſitionem derelictam in intellectu præuio illo actu: recordationem autem, primò ad actum terminari, deinde ad obiectum, non enim alicuius rei memini, niſi quia eam priùs vidi, ſeu audiui, aut quoquo modò percepi. Ceterùm, illa diſpoſitio, actum vt præteritum, repræſentant non ſufficit, niſi præuia diſcurſus temporis intermedij accedente, quæ ſimul coniuncta, repræſentationem illam efficere poſſunt. Veruntamen probabiliùs, ac rationi magis conſentaneum eſſe videtur, vt ex diſpoſitione, recordationeque illa, & ex nouo diuinæ lucis influxu, in anima ſeparata, recordatio fiat præteritorum, propter nouum modum intelligendi, cui tamen neceſſaria eſt, præteritorum habituum recordatio, vt perfecta ſit horum cognitio: remanent enim in anima ſeparata rerum acquiſitarum habitus, ſcientiæ præſertim, authore Diuo Hieronymo in epiſtola ad Paulinum: *Diſcamus*, inquit, *in terris, quorum ſcientia nobis perſeueret in cælo:* ſiquidem ſcientia in intellectu ponitur, qui eſt locus ſpecierum: propterea & habitus ſcientiæ in ipſo intellectu collocantur, quod quidem ex ipſis actibus, ex quibus habitus ſcientiæ acquiritur, fieri poteſt perſpicuum, atque manifeſtum: habitus enim, vt dicitur 2. *eth.* ſimiles ſunt actibus, ex quibus acquiruntur. Porrò, actus intellectus principaliter quidem, atque formaliter, eſt in ipſo intellectu: materialiter verò, & diſpoſitiuè in viribus inferioribus: in præſenti namque vita, actus intellectus, quibus ſcientiam quiſque ſibi comparat, ſine cōuerſione ad phantaſmata haberi nō poſſunt: de habitibus quoque idē poteſt eſſe iudicium. Quare habitus ſcientiæ, quò ad eſſe principale, & formale, corruptioni nequaquam ſubditi ſunt, quippe qui in intellectu poſiti ſunt, qui eſt incorruptibilis: quòad verò ad eſſe materiale, & diſpoſitiuũ, corruptioni ſubiacēt, illud enim corrumpitur, ad virium inferiorum corruptionem. Sic certè à philoſopho docemur, in lib. de longitudine & breuitate vitæ, formam aliquam bifariam corrumpi poſſe: vno quidem modo à ſuo contrario, vtpote calidum à frigido, & hoc modo corrumpitur ſcientia reſpectu operationis, qua intellectus componit, & diuidit, ratiocinatur, vel talia ſimilia operatur, in quantum ſcil. in propoſitione, ſiue argumentatione falſum cōtrariatur vero: quo planè modo ſcientia corrumpitur, dum ſcil. quiſpiam, falſa argumētatione deceptus, ſcientiã veritatis relinquit: vnde fit, vt ex parte memoratiuæ, obliuione, ex parte vero argumentationis falſæ, deceptione, ſcientia, vt ibidē loquitur, corruptionis diſpēdiũ, atq; iacturã ſuſtineat, ſed huiuſmodi ſcientiæ corruptio, in animo à corpore libero, inueniri nō poteſt, ſicut patet ex dictis. Alio autem modo corrũpitur per accidēs, nempè

Determinatio animæ.

Cognoſcere per ſpecies abſtractas.

Habitus acquiſitæ in ſcientia remanent.

Actus intellectus.

Habitus.

Forma bifariã corrumpitur.

Scientia quomodo corrũpitur.

Reminiſcitur poſt mortem.

nempè ad corruptionem ſubiecti, atqui ſubiectum ſcientiæ, vtpotè intellectus, eſt incorrupsibilis, vt in principio huius libri affatim diſſerui. Manet ergo ſcientia, ſeu habitus acquiſitæ ſcientia in anima à corpore ſeiuncta, & exuuijs carnis exuta.

C A P. XXI.

Argumenta contraria.

Phil. 3. de anima.

1. POſſet aliquis *contra* prædicta ſic arguere: corrupto quodam interiori, ait philoſophus 3. de anima, corrumpitur intelligere, ſed in morte omnia interiora hominis corrumpuntur: ipſum ergo intelligere corrũpitur. Sanè, in li. de memoria, & reminiſ. philoſop. ad partem ſenſitiuam, memoriam ſpectare fatetur. Et Damaſcenus dicit

li. 2. ca. de rememor.

eſſe vim ſenſitiuam, eò quòd ſit imaginatio derelicta à ſenſu ſecundum actum, cuiuſmodi eſt phantaſma, quod ſimul interit cum corpore. Amplius, memoria eſt præteriti, ſicut prouidentia eſt futuri. ſed potentia intellectiua

2. non percipit præteritum vt præteritum, propterea quòd naturam ſapiat ſingularis, quod ab intellectu directè intelligi non poteſt: in parte ergo intellectiua memoria conſiſtere non poteſt. Reuera, obiectum intellectus eſt vniuerſale, vniuerſalium autem, & eorum quæ ſemper ſunt non eſt memoria, ſed præteritorum tantùm: ergo quod prius. Adde, quòd tunc beati præteritorum criminum reminiſcentes, miſeri eſſent dolendo, mali autem complacendo, quod nefas eſt de beatiſſimis illis ſpiritibus ſentire. Iterum, anima ſeparata non intelligit per aliquas ſpecies innatas, quia à principio ſuæ conditionis, eſt tanquã tabula raſa, in qua nihil eſt depictum: neque per ſpecies, quas à rebus poſſet extrahere; ſenſus & imaginationis enim caret organis, quibus mediantibus ſpecies intelligibiles abſtrahuntur à rebus: neque per ſpecies conſeruatas; alioquin anima pueri poſt mortẽ nihil intelligeret: neque per ſpecies intelligibiles diuinitus immiſſas; talis ſiquidem cognitio non eſſet naturalis, de qua nunc loquimur: à ſufficienti ergo diuiſione, anima ſeparata à corpore, nihil intelligit,

4. atque recordatur. Sacræ præterea ſcripturæ hoc ipſum innuere videntur: Priorum, inquit Iſaias cap. vltimo, non re-

1. Cor. 13.

cordabuntur. Et Diuus Paulus. *Cum venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt.* ſed cognoſcere per ſpecies acquiſitas, eſt cognitio imperfecta; quia eſt abſtractiua, & non intuitiua quam anima habebit, quia tunc videbimus ſicuti eſt: non ergo anima ſeparata poterit intelligere per ſpecies conſeruatas, præſertim cum dicat Auguſtinus 11. *de trinit.* poſt mortem huiuſmodi ſpecies, obliteratum iri. Adde, quòd nec etiam intuitiuè ſe ipſam, nec ſuas potentias, habitus, ac ſpecies intelligibiles in ea exiſtentes cognoſcere poteſt: alioqui corpori coniuncta, cognoſceret ſe intuitiuè, quia nimirum ſibi præſto eſt æquè ac ſeparata: nam ſi intellectus cognoſceret animam intuitiuè, & in ea veſtigium Trinitatis: cognoſceret vtique perſonarum trinitatem: ſi enim intuitiuè veſtigium poteſt cognoſci: pari quoque facilitate, & id cuius eſt

5 veſtigium: ergo quod priùs. Iterum, ſi intuitiuè ſuas cognoſceret potentias: eodem quoque modo & trinitatem perſonarum: eſt enim per potentias ad imaginem trinitatis, ſimiliter ſi cognoſceret habitus, & ſi cognoſceret ſpeciem: cognoſceret illud cuius eſt ſpecies, cum verò hæc

6. omnia fieri non poſſint, reliquum eſt, vt anima ſeparata nihil intelligat. Amplius, quò ſubſtantias ſeparatas nequeat intelligere: perfectiori ſiquidem viuendi ordini ac ſtatui, perfectior competit modus intelligendi: hæc enim proportionem habent ad inuicem. ſed anima corpori coniuncta, perfectiorem obtinet ſtatum, ordinemque viuendi: eſt enim naturaliter pars humanæ naturæ: quælibet autem pars, quando eſt cum ſuo toto, perfectiorem habet ordinem viuendi. ſed anima corpori coniuncta, abſtractiuè, ſeu intuitiuè, nequit ſubſtantias ſeparatas intelligere: tum quia de ipſis ſufficiens ac plenum phantaſma habere

7. non poteſt: tum quia non videbit me homo, & viuet: ſeperata ergo à corpore minimè eas percipiet. Præterea, ſi illæ cognoſci poſſent, id autem fieret per ſui præſentiam, aut per ſuam ſpeciem ſed neutro modo fieri poteſt: nihil enim, excepto Deo dũtaxat, animæ illabitur humanæ: neque per aliquas ſpecies, quas anima ab Angelis abſtrahere poſſet: angeli enim naturæ ſimplicitate humanæ animæ præſtant: nullo ergo modo ſubſtantias ſeparatas poterit intelligere. Reuera, ſi id aſſequi poſſet dignitatis: tunc magna cum facilitate, naturalia omnia ab ea percipi poſſent, in ſubſtantijs enim ſeparatis, omnium rationes rerum inueniuntur naturalium: vnde fieret, vt maioris intelligibilis capax effecta, minora leuius, atque facilius virtutem haberent intelligendi. Iterum, quod habitus ſcientiæ ac- 8.

quiſitæ non remaneant in anima ſeparata, patet: Siue ſcientia deſtruetur, inquit Apoſtolus: magnitudo quoque morbi, habitus prorſus aufert, & deſtruit. ſed nulla potentior mutatio morte: omnes ergo in morte delentur habitus ſcientiæ. Non ergo intelligit poſt mortem.

Reminiſcitur poſt mortem.

C A P. XXII

Soluuntur Argumenta.

AD 1. dicitur, inibi philoſophum de modo intelli- 1.

gendi, qui fit per conuerſionem ad phantaſmata locutum fuiſſe, non autem de modo, quo vtitur anima ſeparata. *Ad philoſ.* authoritatem dico, loqui quidem de memoria ſenſitiua, nec tamen ob id, intellectiuam negaſſe, quæ etiam inuenitur in angelis, quippe qui eorum intellectiones, nequeunt habere perpetuas, recordatur enim Lucifer ſe peccaſſe, & Michael iuſtiſſimè pugnaſſe: ſimiliter intelligenda eſt authoritas Da- 2.

Memoria in angelis.

maſceni. *Ad* 2. dico, memoriam præterita reſpicere. Et cum *inſers*, ſingularia ab intellectu percipi non poſſe. *reſp.* actualem exiſtentiam naturæ primò competere: quæ quidem natura, vt exiſtens abſtxacta ab hic & nunc ab intellectu cognoſcitur intuitiuè: atque ita cognitio huiuſmodi exiſtentis ſufficit, vt eius recordatio fieri poſſit. Et cum iterum *inſtas*, à potentia cognoſci hoc vt hoc, non approbo, Et cum *dicis*, cognoſcit aliquid vt hoc, & nunc: *reſp.* quòd ſi intelligas nunc exiſtens, ſimiliter & hoc in ſe præſens, admittendum puto, cognoſci aliquid vt in ſe præſentialiter exiſtens. Quare, etſi hoc & nunc, non ſint alicuius, quod non ſit in ſingulare, ſingularitate vtique intrinſeca, non præſupponunt tamen ſingularitatem, veluti præciſam rationem, qua illa ineſſe poſſunt, quin eo modo, ſicut ſuprà dictum, ſingularia ab intellectu nequeant intelligi: paulò autem ſuperius de hoc latius diſputaui. Ad obiectionem, vtrum beati præteritorum criminum recordatione, aliqua triſtitia afficiantur, *Reſp.* veriſimile eſſe, horũ memoriam à mentibus illis beatis prorſus auferendam: facit enim hoc ad beatitudinis accidentalis augmentum: gaudium enim eſt, nõ ſentire aliquam materiam triſtitiæ, poteſt ſiquidem Deus, ſuis fauens dilectis, commiſſi criminis ſuſpẽdere actum, ne vnquam ſeſe offerat beatorum memoriæ. Ex hac autem actualis, ſicut habitualis rememorationis priuatione, beatorum animæ culpandæ non ſunt, eò quòd præſtat quorundam obliuiſci, vt dicit philoſophus 12. met. Adde quòd ſanctorum animæ, ita abundant lætitia viſionis diuinæ, vt nullam deinceps triſtitiam cuiuſcunque rei capere poſſint. Delectatio vehemens, inquit philoſophus, excludit quamcunque triſtitiam, non ſolum contrariam, ſed etiam contingentem: Sed *dicis*, *beatus eſt*, vt ait Auguſtinus, *qui habet quidquid vult, & nihil mali vult.* ſed animus Petri in cœlo non habet quidquid vult, quia habet nolle reſpectu negationis commiſſæ: ergo &c. *Reſp.* animam Petri habere quidquid vult, quia de præterita habet, & de futuro quidquid vult, ſimiliter & de præterito, quia habet velle non poſſe: neque id poteſt eſſe occaſio miſeriæ, propterea, quòd præteritum non fuiſſe, fieri non poteſt. *Ad* 3. aliqui putant, animam ſepara- 3.

Intellectus cognoſcit ſingulare.

Sancti an recordentur peccatorũ.

7. Ethic.

13. Trini. 5.

tam intelligere per participationem ſpecierum, quas ex diuini luminis influentia recipit, cognitionemque illam naturalem appellari. Deus enim author luminis influxi, eſt etiam author naturæ, ſeu modi naturalis: hæc illi. Alij autem dicunt, animæ ſeparatæ cognitionem fieri, & per ſpecies acquiſitas, & in intellectu conſeruatas. Sed præſtat dicere, vtroque modo animæ ſeparatæ cognitionem fieri poſſe, ſic enim diuini luminis commendatur abundantia, & animæ dignitas non labefactatur,

nec

Mortui non cognoſcũt res viuorum. nec eius quam in hoc mundo geſsit vitæ labor deſpicitur: Vnde tunc anima pueri, etſi per ſpecies acquiſitas intelligere non poterit, intelligit tamen per diuinarum ſpecierum influentiam. Veruntamen, cum ad eum felicitatis locum anima noſtra, Dei benignitate, peruenerit; tunc clare huius ſolutionem argumenti intelliget, enodabitque. *Ad* 4. illa

4. prophetica ſententia intelligenda eſt, de memoria, triſtitiam, non lętitiam afferente. Apoſtoli quoque authoritas intelligitur de imperfecto modo intelligendi, cui ſuccedet modus perfectior, atque copioſior ad intelligendum, & contemplandum: Similiter authoritas Auguſtini, de ſpeciebus, quę ſunt in organo, non autem quę ſunt in intellectu, intelligi debet. Ad confirmationem dico, animam corpori coniunctam à ſui cognitione intuitiua præpediri, ob ordinem nimirum intellectus ad phantaſiam, eo quod non ſit phantaſiabilis. Et cum dicis, quod cognito veſtigio, cognoſcitur id cuius eſt veſtigium: concedo quidem arguitiue, non autem intuitiue; poteſt enim affectus intuitiue cognoſci, eius autem intuitiua cognita remanente incognita. *Ad* 5. patet

5. reſponſio ex ſupra dictis; proinde & intuitiue cognoſcere dicitur, quando rem præſentem ſimpliciter intelligit: abſtractiue vero, quando abſentem per ſpeciem percipit: Cõparatiue autem, quando vnius cognitione percepta, mox tranſit ad alterius notitiam: denique diſcurſiue à magis noto, ad minus notum procedendo. Intelligit ergo anima, &

6. reminiſcitur ſeparata. *Ad* 6. dicitur quod quauis anima humana, quatenus ex forma corporis, perfectiorem modum abundet ſuæ naturæ oſtendit in corpore exiſtens, quam extra corpus, propter effectus, quos in corpore exercet, quatenus tamen eſt forma per ſe ſubſiſtens, perfectior eſt, ac nobilior à corpore libera, quod vero in corpore poſita, angelos nequeat intuitiue cognoſcere, in cauſa eſt modus in-

7. telligendi per phantaſmata. *Ad* 7. dico animam ſeparatam, per ſimilitudines diuinitus impreſſas, angelos intelligere. Et cum infers, igitur poſt omnia naturalia intelligere; reſpondeo conſequentiam non valere, quandoquidem per ſuam ſubſtantiam, nequeat intelligere naturalia omnia,

8. niſi per quaſdam ſpecies, ſicut dictum eſt. *Ad.* 8. dico, Apoſtolum loqui de actu cognitionis, non autem de habitu ſcientiæ. Et cum dicis, quia in morte omnes habitus delentur: *Scientia destruetur.* Verum quidem eſt, quo ad vires ſenſitiuas abundat, non autem intellectiuas. Sed dicis, duas tunc fore vnius ſpeciei formas in eodem ſubiecto, nempe ſcientiam vnius non eſſe rationis, inde eſt quod nullum ſequitur abſurdum, vt vtraque ſcientia anima ſeparata polleat, veluti duplici ſtola induta.

CAP. XXIII.

In anima ſeparata manet actus ſcientiæ acquiſitæ.

Reliquum eſt, vt aliqua addantur, quæ ad negotium de cognitione animæ ſeparatæ ſpectare videntur; vtrum ſcilicet, actus ſcientiæ acquiſitæ, *Actus ſcientiæ acquiſita.* remaneat in anima ſeparata. Ad quod quidem dici poteſt, actum ſcientiæ hic acquiſitæ, in anima ſeparata manere quidem, non autem ſecundum conuerſionem ad phantaſmata; ſpecies ſiquidem intelligibiles in anima ſeparata conſeruantur, ex quibus actus depromitur; ſtatus vero modusque intelligendi non idem. In actu namque & ſpecies conſideratur, & modus: & ſpecies quidem ex obiecto, in quod cognoſcitiuę virtutis dirigitur actus per ſpeciem, quę eſt obiecti ſimilitudo, optime conſiderari poteſt: modus vero ex virtute penſatur agentis. Manente itaque obiecto, & ſpecie intelligibili, & intellectu agente, atque poſsibili, intellectus poteſt in actum exire intelligendi. Verum, quia modus pendet ex intelligentis virtute, & tunc intellectus nobiliori, digniorique donatus eſt virtute intelligendi, vtpote ſarcina phantaſiandi depoſita, nobiliorem, perfectio-*Anima ſeparata non impeditur à diſtantia locali.* remque conſequutus eſt modum dicendi. Dubitant nonnulli, ſi loci diſtantia impedire poſsit animæ ſeparatæ cognitionem: ad hoc quidam reſpondendo affirmant, nullam locorum diſtantiam, cognitioni animæ ſeparatæ impedimento eſſe poſſe, quin æque longe poſita, ac prope ſita cognoſcere queat. in cauſa autem putant, ſpecierum ex diuino lumine influxum, quo ſingularia ab anima ſeparata percipi poſſe putant. ſed illa cognitio ſupernaturalis, & nequaquam naturalis, eſſet dicenda: nos autem loquimur de co-*Notitia abſtractiua.* gnitione naturali. Porro, ſi in anima ſeparata remanent habitus ſcientiæ acquiſitę; haud dubium, quin notitia abſtractiua intelligere ea poſsit, quorum præſentes ſpecies intelligibiles habet, nullum diſtantia locali impedimentum præbente: ſpecies enim intelligibiles intellectui agenti, & *Mortui non cognoſcũt res viuorum.* poſsibili coniunctæ, memoriæ perfectæ rationem conſtituunt, habetq; obiectum intelligibile præſens. Memoria itaque æque perfecta exiſtens, parit actum perfectum. proinde his omnibus accedentibus, nihil refert loci propinquitas, ſiue diſtantia, vt ea anima ſeparata intelligat, quorum retineat ſpecies. Secus autem res ſe habet in illorum cognitione habenda, quorum ſpecies memoriæ non inſunt: tunc dubium non eſt, quin horum cognitio nequeat haberi, niſi denuo nouis ſpeciebus acquiſitis, quod plane fieri non poteſt, improportionata loci diſtantia manente: obiectum enim non agit in paſſum quantumlibet diſtans. Ex quo ſequi videtur, vt obiecti improportionata diſtantia impediat, tum coniuncti, tum ſeparati animi actum cognitionis habendæ. De cognitione vero intuitiua animæ ſeparatæ, *Notitia intuitiua.* Auguſtinus in libro de cura pro mortuis agenda, apertiſsime loquitur; quæ aguntur à viuis, à mortuis, ſiue ab animis *Iſaia* 63. ſeparatis ignorari: *Neſciunt*, inquit, *mortui quid hic agimus, aut patimur.* Iſaias propheta dicit: *Tu es pater noſter, quia Abraham nos neſciuit, & Iſrael non cognouit nos.* ſi tanti patriarchæ ignorauerunt, quibus Deo credentibus populus ipſe de illorum ſtirpe promiſſus eſt; quomodo mortui viuorum rebus, atq; actibus cognoſcendis, adiuuandiſque miſcentur? quietos namque inquieta illorum vita ſollicitaret. Proinde dictum eſt ad piiſsimum regem Ioſiam: *Ecce ego apponam te ad patres tuos, & apponeris cum pace, & non videbunt oculi tui omnia mala,* *4. regum* 22. *quæ inducam in locum hunc*: ibi ergo ſunt ſpiritus defunctorum, vbi non vident quæcunque aguntur, & eueniunt in iſta vita. *Dixerit* aliquis, nunquid ille diues, *Lucæ* 16. qui rogabat Abraham, vt mitteret Lazarum ad ſuos fratres, ſciebat quid fratres ſui agerent. Sane, ita fuit cura de viuis, quamuis quid agerent omnino neſciret; quemadmodum eſt nobis cura de mortuis, quamuis quid agant, omnino vtique neſciamus. Sed rurſus *occurres*, quomodo quid hic ageretur Abraham pater neſciebat, vbi ſciebat eſſe libros Moyſis, & prophetarum? vbi denique nouerat diuitem illum in delitiis, pauperem vero Lazarum in laboribus, doloribusque vixiſſe? Fatendum eſt igitur, neſcire quidem *Mortui quomodo ſciant res viuentiũ.* mortuos quid hic agatur, ſed dum hic agitur, poſtea vero audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt, non quidem omnia, ſed quæ ſinuntur indicare, qui ſinuntur etiam iſta meminiſſe, & quibus hæc indicare oportet audire. poſſunt & ab angelis, qui rebus quæ aguntur hic præſto ſunt, audire aliquid mortui, quod vnumquemq; illorum audire debere iudicat Deus, cui cuncta ſubiecta ſunt. Poſſunt etiã mortui, & præterita, & præſentia, & futura, ſpiritu Dei reuelante, cognoſcere, ſicut prophetæ, dum hic viuerent non omnia nouerant, ſed quæ illi reuelanda eſſe, Dei prouidentia iudicarat. Diuus Gregorius quoque hanc eandem ſen-*Gregorius.* tentiam, *in* 12. *ſuorum moralium* ſequi videtur: *Mortui*, inquit, *vitam in carne viuentium, poſt eos qualiter diſponatur neſciunt, quia vita ſpiritus longe eſt à vita carnis: & ſicut corporea, atque incorporea diuerſa ſunt genera, ita ſunt diſtincta cognitione.* Et reuera, animæ ſeparatæ ſpiritualium ſubſtantiarum conuerſationi coniunctæ, ea quæ hic aguntur ignorant, præſertim de quibus nullam habent ſpeciem intelligibilem, aut alicuius reuelationem: Et hæc quidem dicta ſunt, de naturali cognitione *An ſit melius intelligere cum phãtaſmate quam ſine phantaſmata.* animæ ſeparatæ: nam de cognitione illa, qua animæ beatæ in Deo vident omnia, alibi, ſeu in aliis libris diſputaui. nunc autem ſupereſt, vt clarius dilucidetur, quomodo anima intelligat per ſpecies acquiſitas, propterea quod intellectio ſine phantaſmate perfectionis dignitate, intellectioni cum phantaſmate præſtet, ſicut dictum eſt: in hoc enim anima ſeparata cum Deo, & ſanctis angelis cognationis affinitatẽ habere cenſetur, quia & illi ſine phanthaſmate intelligunt: perfectiorem ergo habet intellectionem intellectus ſeparatus quam coniunctus, quod eſt inconueniens. Adde, quod quemadmodum ſpecies intelligibilis, ſine phantaſmate nõ ſufficit intellectui coniuncto, vt ſuam depromere poſsit intellectionem; ita plane nec intellectui ſeparato ſufficere poſſe putanda eſt: æquam enim in vtroque intellectu perfectionem poſsidet. ſed intellectus ſeparatus caret omni phãtaſmate: non ergo ex ſola ſpecie intelligibili habere poterit actum illius rei intelligendæ, cuius iam partam retinet ſpeciem. Adde, quod operatio totius propria, fieri non poſsit propria operatio partis, quia nec eſſe totale totius, parti eiuſdem eſt tribuendum. ſed intelligere eſt propria operatio totius hominis, ſuęque ſpeciei: non eſt ergo operatio animę ſeparatæ, quæ eſt pars ſpeciei. Sed *dici* poteſt ad primum, in-*Permiſſiue poſitiue.* telligere ſine phantaſmate, perfectius quidem eſſe permiſsiue, non autem poſitiue, veluti animal permiſsiue perfectione formicam vincit, quia permittit, vt in homine animalis

Mortui non cognoſcũt res viuorum.

ratio ſaluari poſsit. Poſitiue autem formica perfectionis gradu animali antecellit;quælibet namque ſpecies vltra genus,aliquam ponit perfectionem:ſic permiſsiue intelligere ſine phãtaſmate,plus dicit nobilitatis;quia permittit vt huiuſmodi ratio intelligendi in Deo, & in angelis ſaluari poſſit:poſitiue vero in homine aliquid ſonat, quod in illis non inuenitur. Itaque ex parte, qua altiſsimarum ſubſtantiarum præ ſe ferre videtur ſimilitudinem, intellectio ſine phantaſmate, dignior apparet atque præſtantior; non autem ex ea parte,qua intellectus coniuncti dicit perfectionẽ. nam etſi pugnare ſine enſe, in angelis perfectiorem naturæ gradum denotet, in homine tamen perfectionis naturalis ordinem indicat pugna,quę gladio conficitur;ad vniuſcuiuſque nempe perfectionem ſpectat, ſecundum inſtitutum à natura ordinem agere,& operari: facit ergo ad perfectionem intellectus coniuncti cum phantaſmate intelligere. Secus vero res ſe habebit cum intellectu ſeparato,qui depoſitis phantaſmatum oneribus,nobiliorem ſortitus ordinem intelligendi,nempe & per ſpecies à Dęo immiſſas,& per ſpecies ingenitas,& acquiſitas, abſque phantaſmatum grauamine poteſt intelligere. Et cum *dicis*, vnius naturæ ſpeciei vnam propriam eſſe operationem, ſic & ſpeciei humanæ propriam operationem eſſe, cum phantaſmate, aut ſine phantaſmate intelligere, non vtramque eidem competere. *Reſp.* vnam eſſe ſpeciei humanæ propriam operationem, præſertim intellectus,intelligere ſcilicet; ſed non eundem modum intelligendi; propterea, quod ex duplici conſtat natura,ſpirituali videlicet,& corporea:cętera vero omnia, aut materialia ſunt, aut à materia omnino libera. Non debet ergo mirum videri,ſi intellectus humanus corpori alligatus, per conuerſionem ad phantaſmata, oporteat eum intelligere;ſolutus vero à corpore minime. Hanc ob cauſam Auerroes dixit: Intelligere tum in eſſe,tum in fieri & conſeruari, à formis emanare imaginatis, ſicut ſenſus à ſenſibilibus:ſic etiam docemur à philoſopho, ita ſe intellectum habere, ad phantaſmata,ſicut ſenſus ad ſenſata: vnde fit, vt intellectus corpori coniunctus ſine phantaſmate nihil queat intelligere,ſicut ſenſus ſine ſenſibilium præſentia ſentire nihil poteſt. *Ad 2.* ſi ſpecies intelligibilis in intellectu coniuncto non ſufficit ſine phantaſmate ad intellectionem depromendam;in cauſa eſt, quod phantaſma neceſſarium ſit, non quidem veluti principium aliquod *actus* intelligendi, ſed potius, vt principium operationis phantaſticæ, quæ plane operatio intellectioni eſt neceſſaria, propter ſuperiorum, inferiorumque potentiarum in agendo connexionem:ſuperiores enim non recte ſeſe haberent, circa alicuius obiecti operationem,inferioribus ab huiuſmodi obiectione vacantibus.hinc fit,vt diſtractio potentiarum animæ circa diuerſa obiecta intenta, earundem operationes impediant. Cum vero intellectui ſeparato vires inferiores præſto nõ ſint;non eſt probabilis ratio, quin ſpecies intelligibilis ſufficere poſsit ad intellectionem depromendam. Intellectioni autem id perfectionis à phantaſmate præſtatur, quia nimirum in qualibet intellectione,ſpeciem intelligibilem regulariter intendit, quæ plane perfectio abſque phantaſmate haberi non poteſt. Quamobrem huius perfectionis reſpectu, intellectio animæ coniunctæ, intellectioni ſeparatæ eſſet præponenda, ni ab aliquo ſuperiori principio informationem acciperet; quod certe ſufficit pro æquali perfectione reſtauranda. *Ad aliud* dicitur, illud veritatem habere in formis,quæ educuntur de potentia materiæ, nõ autem in anima humana,quę eſt forma per ſe ſubſiſtens,cuius propria operatio eſt intelligere, ac ipſius reſpectu dicitur operatio totius. Operatio ſiquidem perfectiſsima,nempe intelligere à forma perfectiſsima fluens in totum, perfectiſsima dici non poſſet, niſi in forma à qua egreditur,ſine toto conſiſtere poſſet.

Sine inſtrumento agere.

Intellectus ſeparatus.

Aue. 3. de ani.

Mortui non cognoſcũt res viuorum.

Phantaſmatis vtilitas.

FINIS LIBRI SEXTI.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM HERMETIS MERCVRII TRISMEGISTI OPERVM

Generalis accuratiſſimus.

A

B vno non niſi vnum producitur tom.2.fol.246
Ab vno vnum prouenire t.2. f.246
Ab Apolline muſæ & earum numerus t.4.f.44
Abſorpta eſt mors in victoria t.4.f.204
Abraham vidit Deum in ſubſtantia creaturæ to. 1. fol.1
Abrahæ fides qualis t.4.f.141
Abrahæ fides quomodo imputata eſt ad iuſtitiam t.4.f.141
Abſtractum & concretum ſunt in diuinis tom. 1. f.111.
Abſtractio triplex t.3.f.71
Abſtractio rurſus duplex t.3.f.71
Abominatio quid t.5.f.42
Actio diuini agentis eſt ſua ſubſtantia tom. 1. f. 17
Actualis intellectio eſt verbum t.1.f.64
Actus Dei actus eſſentiæ t.1.f.100
Actio Dei eſt eius eſſentia t.1.f.101
Actus ſunt ſuppoſitorum proprietates, vt formæ ſuppoſitorum t.1.111
Actus notionalis t.1.f.113
Actus communis t.1.f.113
Actus voluntatis duplex t.1.f.141
Actus concupiſcentiæ & amicitiæ t.1.f.145
Actus neuter t.1.f.145
Actus perfectus t.1.f.145
Academici & Peripatetici quomodo conciliantur t.1.f.123
Actus & potentia quando ſunt eiuſdem generis t.2 f.186
Actus ſpirandi trifariã conſiderari poteſt t.2.f.199. 200.
Actus ſpirandi vnus t.2.f.198
Actio multiplex t.2.f.226
Actio quænam ſit in Deo t.2.f.226
Actio eſt aliquid reſpectiuum t.2.f.226
Actio tranſiens duplex t.2.f.226
Actio de genere actionis t.2.f.226
Actiones immiuentes ſunt in Deo t.2.f.226
Actionem de genere actionis in Deo eſſe, & actiones immanentes nõ ita differre argumentis probatur t.2.f.226
Soluuntur t.2.f.227
Actio tranſiens eſt in paſſo ſubiectiue t.2.f.227
Actio quomodo eſt in paſſo t.2.f.227
Actio quomodo eſt in agente t.2.f.227
Actio in Agente eſt eſſentialiter, in patiente vero conſecutiue t.2.f.227
Actionis immanentis & tranſeuntis diſcrimen t.2. f.228
Actio diuinis quomodo competat t.2.f.226
Actionem tranſeuntem eſſentialiter eſſe in agente, conſecutiue vero in patiente rationibus probatur t.2.f.228
Actio Dei æterna, ſed non pro æterno t.2.f.252
Actio & factio t.4.f.191
Actio intellectus t.3.f.12
Actualiter non omnes forma informat tom.2. fol. 282.
Actus immanens & tranſiens in angelo tom. 2. f. 283
Actus & potentia duobus modis accipiuntur t. 2. f.294
Actus virtualis & potentia formalis t.2.f.294
Actus quare eſt in potentia t.3.f.18
Actus eſt prior potentia t.3.f.34
Accidentia duo abſoluta non ſunt ſimul tom. 3. f. 35.
Accidens quando eſt, cum alicui aduenit in actu. t.3.f.56
Actus & potentiæ oppoſitio t.3.f.56
Actus & potentia in omni prædicamento inueniũtur t.3.f.56
Actus quid ſit t.3.f.56
Actus primus & ſecundus t.3.f.57
Accidentia quomodo ſint entia t.3.f.75
Actus differentiæ eſt diuidere t.3.f.100
Accidens tribus modis conſideratur t.3.f.105
Accidens commune & proprium quibus modis diſtinguantur t.3.f.106
Accidens eſt æquiuocum t.3.f.107
Accidens intentionale t.3.f.108
Accidens quomodo eſt quintum vniuerſale t.3.f. 108
Accidens de numero vniuerſalium t.3.f.108
Contra primam definitionem accidentis argu. cont. ſoluuntur t.3.f.108
Accidens definitur per ineſſe t.3.f.1e9
Accidens quomodo abeſt & adeſt t.3.f.109
Accideus tribus modis corrumpitur t.3.f.109
Accidens quomodo eſt ſeparabile t.3.f.109
Actus eſt prior potentia t.3.f.110
Actus eſt prior potentia ſecundum ſubſtantiam t. 3.f.110
Argum. cont. ſoluuntur t.3.f.111
Actum præcedit potentia ratione tempore, perfectione t.3.f.111
Actiua potentia præcedit actum ſuum t.3.f.114
Accidens & ſubiectum non faciunt vnum per ſe t. 3ef.43
Accidentia non habere veram diffinitionem t. 3. f. 165
Accidens quomodo eſt neceſſarium t.3.f.174
Actuandi duo modi. t.3.f.172
Actus quid t.6.f.50
Actus duplex. t.6.f.50
Actus principium operandi t.6.f.51
Actus corporis t.6.f.52
Actus intellectus duplex t.6.f. 138.
Actus practici & ſpeculat. differentia t.6.f.151
Actus rationis t.6.f.151
Actus diſtinguuntur per obiecta t.6.f.182
Actus rectus & reflexus t.6.f.142
Accidens propria virtute nõ præcedit ſubſtantiam t.2.f.185
Aduocatum habemus t.1.f.50
A Deo exiui t.1.f.51
Adoratio vnius trium eſt t.2.f.172
Ad aliquid formaliter & denominatiue t.2.f.223
Adam corpus peccati t.2.f.10
Adam habuit cuſtodem tom.2.fol.321
Adamus Pilchouski Epiſcopus Chelmenſis to.5. f.147
S. Adalbertus à Pruthenis occiſus t.6.f.140
Adeps ex quo generatur t.6.f.233
Additio formæ charitatis t.6.f.39
Adiutorium gratiæ Adæ & noſtræ t.4.f.122
Adeſſe & abeſſe quid ſignificant t.3.f.109
Aeris exemplum t.3.f.126
Aer pro firmamento t.4.f.15
Aer motu ignitur t.4.f.49
Aer & ſpiritus differunt t.5.f.218
Aer ſumme humidus t.5.f.189.194
Aer non eſt frigidus t.5.f.194
Aeris & aquæ connectio t.5.f.14
Aeris grauitas & leuitas t.5.f.194
Aereus circulus t.4.f.147
Ægypti regnum antiquiſſimum & fœcunditas inſignis t.5.f.169
Ægypti reges poſt Alexandrnm t.5.f.170
Ægyptiorum Reſpub. & leges præclaræ t. 5. f.178
Æqualitas t.6.f.160
Æqualitas continentiæ t.3.f.131
Æqualitas dimenſionum t.3.f.131
Æqualitas ſumma in diuinis t.1.f.87
Æqualitas in diuinis t.1.f.87
Æqualitas intenſiua & extenſiua t.1.f.91
Æqualia quæ ſunt dicenda t.1.f.87
Æquatoris motus t.4.f.159
Æquinoctium t.4.f.52
Æquinoctium duplex t.4.f.162
Æquinoctialis mouetur æqualiter t.4.f.159
Æquiuocum reale t.3.f.58
Æquiuocans æquiuocatum t.6.f.91
Æquiuocum à caſu t.6.f.91
Æquiuocum à conſilio t.6.f.91
Æquiuoca æquiuocantia t.6.f.92.
Æquiuoca logica t.6.f.92
Æſculapius medicinæ inuentor t.5.f.161
Æſculapius quomodo dicitur mortuum reſuſcitaſſe t.4.f.156
Æſtas æquinoctium Ver, Autumnus, hyems t.4.f. 148
Æſtimatiua & cogitatiua virtus quæ t.5.f.233
Ætates ad mores comparantur t.2.f.262
Æternitatem mundi oppugnant Catholici tom.1. f.24
Æternitas declaratur per Auguſt. t.1.f.86
Æternitas qnid ſit t.1.f.87
Æterna ſi habent cauſam ſuæ emanationis tom.1. f. 19
Æternæ rationes in mente diuina quibus diſtinctę rerum quidditates cognoſcat t.1.f.131
Æternæ rationes in mente diuina modo ineffabili diſtinguuntur t.1.f.133
Æternitas quid ſit t.2.f.311. t.4.f.170
Æternitatis ratio t.4.f.171
Æterna quæ dicantur in ſcriptutis t.4.f.171
Æternitas eſt actus primæ mentis tom.4.f.171. & 170.
Æternitas dicitur tota t.4.f.172

Æternitas differt ab æuo & tempore tom.4.fol. 172.
Æternum an poſſit eſſe aliquid corruptibile tom. 3.f.29
Æteſia quid, earumque ortus, tempus, & effectus t.5.f.207.
Æthiopiæ duplicis eiusque partium deſcriptio t.5. f.172.
Æthiopiæ mirabiles populi t.5.f.172
Æthna mons igniuomus vnde t.5.f.156
Æuum differt ab æternitate & tempore tom.4.fol. 172.
Æuum quid ſit t.2.f.311
Æuum vnum, vel vnum æuum omnium tom.4.f. 172.
Argum.contrar. t.4.f.172
Soluuntur argum. t.4.f.173
Æuum non eſſe ſucceſſiuum t.2.f.311
Æuum non eſſe durationem ſucceſſiuam argumentis oſtenditur. t.2.f.312
Soluuntur t.2.f.312
Æuum non diſtingui realiter ab æuiterno ſiue ab angelo t.2.f.313
Aer ex quibus conſtat partibus t.3.f.124
Aer eſt corpus t.3.f.124
Affectus ventis comparati t.5.f.89
Affectuum humanorum diuiſio t.5.f.42
Affirmatio & negatio eſt de quolibet t.5.f.56
Agens intellectus t.6.f.8.143.145
Agentis intellectus neceſſitas t.6.f.184.185
Agens intellectus potentia intrinſeca animæ t.6.f. 185
Agens intellectus non eſt Deus t.6.f.186.188
Agens & poſſibilis ſunt duo & vnum t.6.f.188
Agens intellectus triplex t.6.f.188
Agentis intellectus triplex operatio tom.6.fol.189 191
Agentes intellectus plures t.6.f.190
Agens primum in omnibus vnum t.6.f.184
Agens nobilius patiente t.6.f.138
Agens aſſimulat ſibi paſſum tom.6.fol.138.& t.3.f 183
Agentium ſpiritualium duplex præſentia. tom.5. fol.9
Agentia diſtincta t.3.f.180
Agens duplex t.3.f.30
Agente finis prior t.3.f.181
Agens omne agit propter finem t.3.f.182
Agens vniuerſale non indiguit materia tom.1. f.25.
Agens perfectum non indiguit materia tom.1.fol. 67
Agere immediatius eſt ipſius principii tom.1.fol. 113
Agricultura diuinitus promouetur t.5.f.3
A Ioue principium Muſæ t.1.f.142
Aliquid eſt in aliquo dupliciter t.1.f.73
Alium filium gigni eſt impoſſibile t.1.f.91
Alcmæon Crotoniates t.1.f.9
Aliquid competere per ſe primo, & per ſe non primo t.2.f.221
Alleluia t.2.f.239
Alæ Seraphim t.2.f.241
Alarum myſterium t.2.f.241
Alarum numerus Senarius t.2.f.241
Alatæ aues t.2.f.243
Alexander de fato t.4.f.63
Alexander Magnus conſuetudine claudicabat to.5. f.48.
Alexander Darium ſuperbum vicit tom.5.fol.159. 162
Alexander ciuitatem ſeptimo die condidit tom.5. f.165
Alexandri Magni luxus t.5.f.163
Alexandri fortitudo, & in milites humanitas t.5.f. 164.166
Alexandri cum beſtiis Indicis pugna tom.5.fol. 166
Alexandri Magni in regno ſucceſſores tom.5.fol. 163
Alexandrum à Scythis tempeſtas depellit t.5.fol. 164
Alexandria vrbs Ægypti & ſepultura Alexandri to. 5.f.171.
Alexandria nomen quatuor ciuitatum tom.5.fol. 171
Alberti Baranouski Epiſcopi Premislien. laudes t. 5.f.147
Albania quæ nunc dicta t.5.f.154.167
Alæ animæ quæ t.5.f.259
Alpes vnde ſunt dicti t.5.f.135
Amoris gradus ſex t.6.f.164
Amor quid & quotuplex t.5.f.51
Amor principium rerum t.5.f.3
Amor Dei facit extaſim t.5.f.240
Amor actiue & paſſiue tribuitur Deo tom.5.fol. 50
Amor ſui verus quis t.5.f.42
Amor inordinatus t.5.f.42.
Amor eſt pulchri & boni t.5.f.50
Amoris diuini & mundani differentia tom.5.fol. 258
Amoris vis peruerſi t.5.f.40.42
Amor eſt circulus t.3.f.24
Amor productus t.2.f.166
Amoris rationes quæ ſpiritui ſancto attribuuntur t.2.f.189
Amor magnus Deus t.2.f.189
Amor quid ſit ſecundum Platonem t.2.f.189
Amoris duo fontes t.2.f.189
Amoris locus t.2.f.189
Amor circa pulchrum t.2.f.189
Amor immortalitatis deſiderium t.2.f.190
Amor eſt productiua operatio t.2.f.193
Amor mutuus an ſit in Deo t.2.f.199
Amor iucundiſſimus t.2.f.199
Amor acceptatiſſimus t.2.f.205
Amor diuinus inflexibilis t.2.f.240
Amoris diuini fortitudo t.2.f.240
Amor finis eſt cauſa efficiens t.2.f.248
Amor amicitiæ malus t.2.f.331
Amor ſui t.2.f.331.332
Amor commodi t.2.f.331
Amores duo fecerunt duas ciuitates tom.2.fol. 332
Amor amicitiæ t.2.f.337
Amor concupiſcentiæ t.2.f.337
Amor impellit ad vitam t.1.f.119
Amor eſt in Deo t.4.f.125
Amor eſt primus actus voluntatis t.4.f.125
Amor Dei eſt fœcundus t.4.f.125
Amor Zelotes t.4.f.125
Amor Dei eſt circulus ex Dionyſio tom.4.fol. 125.
Amor eſt virtus inſitiua ex Platone & aliis philoſophis t.4.f.125
Amorem appetunt omnia t.4.f.125
Amor quomodo eſt paſſio t.4.f.126
Argumenta ſoluuntur t.4.f.126.
Amor non dicit imperfectionem t.4.f.126
Amoris actus tendit in duo t.4.f.126
Amor eſt virtus coniunctiua t.4.f.127
Amor Dei quo diligit creaturas, & odit peccata to. 4.f.127
Amor Dei ex diuinis ſcripturis oſtenditur to.4.f. 127
Amoris pignus t.4.f.127
Amor ſiue charitas eſt ſacrificium ſuaue tom.4.fol. 128
Amoris dona t.4.f.128
Amoris Dei excellentia t.4.f.128
Amicitia quibus conuenit t.4.f.127
Amazones mulieres bellicoſæ t.5.f.159.160
Amphiteatrum Veronen. t.5.f.122
Amicitiæ proprietas t.3.f.15
Ambroſius de origine materiæ t.3.f.156
Ambroſia t.2.f.235
Ampla momenta t.4.f.191
Anaxagoram accuſat Socrates t.1.f.8
Anaxagoras defenditur t.1.f.9
Anaxagoræ laus t.1.f.9.
Anaxagoræ opinio de infinito t.4.f.23
Animus cæcutit ſine Deo t.1.f.....
Ani conſtrictio & dilatatio t.5.f.227
Animi cruciatus duriores t.3.f.9
Animi purgatio neceſſaria t.3.f.12
Animum habere ſemina inſtar agri tom.3.fol. 67.
Animi & mentis differentia t.5.f.22.23
Animus intelligit ſubſtantias ſeparatas & ſingularia t.6.f.203
Anima ligata in corpore t.1.f.10
Animæ humanæ immortalitas t.1.f.18
Animæ origo vocatur acceſſus & Dei iuſſus t.1.f. 18
Anima diuinus effectus
Anima ex nihilo t.1.f.18
Anima rationalis non fuit ab æterno t.1.f.18
Animæ obiectum proportionatum tom.1.fol. 147
Animæ ſi ſint infinita t.1.f.22
Animorum vnitas cum Deo t.1.f.136
Animam mundi Philoſophi dixerunt ſpiritum ſanctum t.2.f.161
Anima humana eſt imago trinitatis tom.2.fol. 185.
Animæ potentias non diſtingui ab anima eſſentialiter t.2.f.[illegible]
Anima videt Deum mediante intellectu tom.2.fol. 186
Animæ potentias ab ipſa anima eſſentialiter diſtingui argumentis probatur t.2.f.186
Soluuntur ibid.
Anima per omnia means t.2.f.187
Animæ potentiarum modus productionis t.2.fol. 183
Animæ & ſpiritus diuiſio t.2.f.241
Anima cæli t.2.f.275
Anima in medio cæli t.2.f.280
Anima humana non eſt forma ſecundum Auerroë t.2 f.280.
Anima quomodo illuminatur t.2.f.303
Animæ corporisq; coniunctio t.3.f.4.
Anima corpori quare eſt vnita t.3.f.4.
Animæ collum obtortum t.3.f.4.
Animæ immortalitas t.3.f.4.
Animam corpore grauari to.3.f.8
Animæ quare ad corpus redeunt t.3.f.8
Animæ quatuor paſſiones t.3.f.9
Animam non tranſire in brutum to.3.f.9
Animæ ad Deum deſiderium naturale tom.3.fol 11.
Anima eſt ad lumen intelligibile ſicut aer ad ſolem t.3.f.11.
Anima Deum videndo alia videt. tom.3.fol. 11
Anima quomodo vnum fit cum Deo tom.3.fol. 12
Animæ immortalitatem qui negant tom.3.fol. 14
Animarum reuocatio ad corpus ſecundum varias opiniones t.3.f.8
Anima ſe ipſam mouet t.3.f.20
Anima dupliciter mouetur t.3.f.20
Animam moueri per accidens t.3.f.25
Anima mundi à Deo t.3.f.26
Anima quare vocatur t.3.f.26
Anima vniuerſi ſecundum Platonem tom.3.fol. 26
Anima mundi poſt Deum prima tom.3.fol. 26
Anima duplex t.3.f.26
Anima mundi ſecundum Platonem tom.3.fol. 27
Animæ circulus t.3.f.27
Animæ triplex vultus t.3.f.17
Animam in medio eſſe t.3.f.28
Animæ informatio t.3.f.116
Anima per accidens eſt in loco t.3.f.35
Anima habet totum eſſe, rationes contrariæ cum ſolutionibus t.4.f.198
Animas redire t.4.f.196
Anima cur corpore induta t.5.f.238
Anima tota eſt in corpore toto & qualibet parte 9. in capite t.5.fol.28
Anima à corpore abſtracta Dei capacior tom.5.f. 46
Anima cognoſcit per ſenſus t.5.f.47
Animæ potiſſimum inſtrumentum caput to.5.fol. 28.
Animæ motus t.6.f.3.56
Anima fons & principium motus tom.6.fol. 3.
Anima præcedit materiam t.6.f.4
Anima cognata Deo t.6.f.4
Anima vas ſapientiæ t.6.f.4
Anima non eſt compoſita t.6.f.4
Anima eſt forma t.6.f.5.52.53
Animæ origo t.6.f.9.135
Anima eſt aliquid ſubſiſtens t.6.f.11
Animæ brutorum non ſubſiſtunt per ſe tom.6.fol. 11
Anima eſt ſui iuris t.6.f.13
Animas non eſſe æternas t.6.f.16
Anima non eſt ex ſemine t.6.f.17
Anima non eſt ex traduce t.6.f.17
Anima quando creata t.6.f.18
Anima corporis comes t.6.f.18
Anima non eſt pars Dei t.6.f.20
Anima creata à Deo ſolo t.6.f.20
Anima intellectiua vna ſecundum Mercurium t.6. f.21
Anima non vnitur corpori mediante corpore t.6.f. 23.
Animæ vita Deus t.6.f.25
Anima non eſt forma intrinſeca t.6.f.25
Animæ duæ t.6.f.27
Anima vna in homine t.6.f.28
Anima mundi t.6.f.[illegible]

Anima in terra t.6.f.32
Anima mundi conſeruatrix t.6.f.33
Animæ noſtræ non ſunt partes animæ mundi t.6.f. 33
Animæ conditiones t.6.f.33
Animæ tres t.6.f.33
Anima ſpiritus ſanctus t.6.f.33
Anima quid t.6.f.22.41.53.& ſeq.
Animæ viſio directa t.6.f.116
Anima non eſt compoſita ex materia & forma t.6. f.34.
Anima quomodo eſt compoſita t.6.f.34
Animæ diuiſio t.6.f.36
Animæ intellectiuæ gradus ſeptem tom. 6. fol. 37
Anima non ſuſcipit maius & minus tom. 6. fol. 38
Anima non eſt corpus t.6.f.40
Anima principium vitæ t.6.f.40.52
Animas humanas ante corpora non fuiſſe to.3.fol. 68.
Animæ ſubſiſtentia t.6.f.41.
Animæ figura t.6.f.42
Animæ corpus aereum t.6.f.42
Animæ ſex dotes t.6.f.43
Anima eſt pars ſubſtantiæ t.6.f.46
Anima non eſt homo t.6.f.46.
Anima vna non eſt nobilior altera tom. 6. fol. 49
Anima Chriſti t.6.f.49
Anima eſt actus t.6.f.50
Animæ definitionis explicatio tom. 6. fol. 50.
Anima actus primus t.6.f.50
Anima eſt principium intelligendi tom. 6. fol. 52
Anima eſt vita t.6.f.52.54
Anima viuit in ſe t.6.f.52
Anima eſt lumen t.6.f.53.198
Animæ varia nomina t.6.f.53
Anima intellectiua eſt forma ſubſtantialis to.6.fol. 54
Animæ tres ſtatus. t.6.f.56
Anima primi agentis eſt ſimilitudo tom.6. fol. 57
Anima eſt calor t.6.f.57
Anima cognoſcit per ſimile t.6.f.57.
Anima Euæ t.6.f.19
Animæ dignitas & laudes tom. 6. fol 114. 115
Animæ potentiæ viginti duæ t.6.f.122
Animæ apex & centrum tom. 6. fol. 122. 123
Anima imago Dei t.6.f.114 115
Animæ faces duæ t.6.f.127
Anima vmbra intelligentiæ t.6.f.130
Anima ſuis potentiis quid percipiat to.6.fol.152. 153
Animæ duo officia t.6.f.198
Anima ſeparata intelligit t.6.f.198
Animatum habet duas formas tom. 3. fol. 48
Animata mixta t.3.f.147
Anima de nouo intelligit t.6.f.199
Animæ vnitio cum corpore t.6.f.200
Anima cur intelligat per cauſas vniuerſales t.6.f. 200
Animæ ſeparatæ conuerſio ad ſeipſam tom.6.fol. 203
Angeli ſuperiores pollent maiori ſcientia tom.1.f. 98
Angelorum tres Hierarchiæ tom. 2. fol. 163
Angelus exigua pars Dei tom. 2. fol. 190
Angeli vocantur Dii t.2.f.234
Angelorum numerus ſimilis numero ſtellarum.to. 2.f.234
Angelorum & hominum communio tom.2.fol. 235
Angeli adminiſtratorii ſpiritus tom. 2. fol. 235.
Angeli non ſunt creatores, ſed imitatores tom.2.f. 235
Angelorum exercitus in cœlo t.2.f.235
Angelos hominibus præeſſe t.2.f.235
Angeli præfecti vrbium t.2.f.235
Angelis abſentibus non eſt tuta humana vita, Daniel & Zacharias Prophetæ t.2.f.235
Angelorum nomen Platoni non eſt notum tom.2. f.235.
Angeli caſtigant delinquentes t.2.f.236
Carmina poetarum de angelis & aliorum t.2.f.236
Angeli non ſeneſcunt t.2.f.236
Angelorum nobis eſt inſita cognitio tom. 2. fol. 236
Angeli quomodo ſe intelligant tom.2.f. 236
Angelorum natura ex ſacris literis oſtenditur t.2.f. 236
Angelus quid ſignificet t.2.f.236
Angelorum apparitiones t.2.f.236
Angelus Iacob t.2.f.236
Angeli Rubi t.2.f.236
Angelus comitabatur Iſraelitas in deſerto tom.2.f. 236
Angelus miniſter legis t.2.f.236
Angelus Samſonis, Dauid, Eliæ, Eliſei tom. 2. fol. 237
Angelus Ioſuæ t.2.f.236
Angeli currus ignei t.2.f.237
Angelus caſtra Dei t.2.f.237
Angelus Iſaiæ t.2.f.237
Angelus interfecit centum octoginta quinq; millia t.2.f.237
Angelus Zachariæ t.2.f.237
Angeli Michael & Gabriel t.2.f.237
Angeli ſunt milites Dei t.2.f.237
Angeli vocantur paſtores t.2.f.237
Angeli dicuntur montes t.2.f.237
Angeli ſunt vigiles t.2.f.237
Angeli ſunt principes prouinciarum. tom. 2. fol. 237
Angeli ſunt cuſtodes t.2.f.237
Angelorum nomina plurima tom. 2. folio 237
Angelorum miniſteria & officia ex Apocalypſi varie oſtenduntur t.2.f.237
Angelus ab ortu ſolis t.2.f.238
Angeli quatuor quatuor regna tom.2.folio 238
Angeli adorant agnum t.2.f.238
Angelorum coronæ t.2.f.238
Angeli ſeptem cum ſeptem tubis tom.2.fol. 238
Angelus ante altare Chriſti t.2.f.238
Angelus amictus nube t.2.f.239
Angelus de templo, angelus de altari tom.2.fol. 239
Angelus deſcendens de cœlo t.2.f.239
Angelorum exercitus t.2.f.239
Angelus ſtans in cœlo t.2.f.239
Angelus habens claues putei abyſſi. tom. 2. fol. 239
Angelus Ieſu t.2.f.240
Angeli an ſint rationibus probatur t.2.f.240
Angeli quomodo participant diuina diſtributione t.2.f.240
Angeli nobiliores aliis creaturis t.2.f.240
Angelorum ordines omnes quare dicuntur angeli t.2.f.240
Angelorum prima Hierarchia t.2.f.241
Angelorum ordo t.2.f.245
Angeli ſunt vltimi in ordinibus. t.2. fol.245
Angeli noſtri præcones t.2.f.245
Angeli vnde vocentur t.2.f.245
Angelus eſt nomen officii non naturæ tom.2.fol. 245.
Angelorum pennæ t.2.f.245
Angelorum officium t.2.f.245
Angelus Tobiam & Danielem docuit tom.2.fol. 246
Angelus conſolatur flentes t.2.f.246
Angeli pugnant contra noſtros hoſtes tom.2.fol. 246
Angeli effectiue ſunt à Deo tom.2.fol.246 & 248
Angelos non habere cauſam ſui eſſe tom. 2. fol. 247
Soluuntur argumenta ibid.
Angelorum creationem Moyſes tacuit tom.2.fol. 248
Angelus eſt ſupra tempus t.2.f.248
Angelus non poteſt creare t.2.f.253
Angelus poteſt producere t.2.f.253
de Angelorum numero Mercurius t.2.f. 261
Angelorum numerum motuum atque mobilium numerum ſuperare t.2.f.262
Angelorum numerum, motuum atque corporalium rerum non ſuperare multitudinem argumentis oſtenditur tom.2.fol. 263
Angelorum plura eſſe indiuidua ſub vna ſpecie oſtenditur t.2.f.265
Soluuntur argumenta t.2.f.266
Angeli ſunt ſubſtantiæ immateriales. tom. 2. fol. 270
Angelos eſſe materiales, argumentis oſtenditur t. 2.f.271
Soluuntur argumenta ibid.
de Angelorum motu Mercurius. tom. 2. fol. 273
Angelorum duo ordines ponuntur à Mercurio t.2. f.274
Angelorum cognitio lucida t.2.f.274
Angeli pennæ ventorum t.2.f.274
Angeli ſimplicitas t.2.f.276
Angeli mouentur localiter t.2.f.276
Angelus quomodo moueatur in loco tom. 2. fol. 276
Angelus eſt in loco per contactum. tom. 2. fol. 277
Angelus eſt in loco diuiſibilis t.2.f.277
Angelum non moueri in inſtanti. tom. 2. fol. 277
Angelum moueri in inſtanti probatur tom. 2. fol. 278
Soluuntur argumenta t.2.f.279
Angeli quam ſimilitudinem quærunt in mouendo t.2.f.284
Angeli optima diſpoſitio & ſecundum quid t. 2. f. 284
Angeli finis intentus & euentus tom.2.fol. 284
Angelorum beatitudo non pendet à motu tom.2. f.284
Angelos non mouere orbes ſiue cœlos, argumentis oſtenditur t.2.f.284
Angeli non mouent cœlum propter ſimilitudinem Dei habendam t.2.f.285
Angelos motores non eſſe infiniti vigoris tom.2 f. 285
De Angelorum cognitione t.2.f.286
Angeli ſunt immateriales t.2.f.271
Angelus ſemper intelligit verum tom. 2.fol. 287
Angelus eadem cognitione cognoſcit verbum, & ea quæ ſunt in verbo t.2.f..287
Angelus quomodo cognoſcit Deum tom. 2. fol. 287
Angelos intelligere extrinſeca ſecundum mentem Philoſophi t.2.f.287
Angelus ſine ſpecie intelligibili intelligit tom. 2. f. 288
Angelorum cognitio ſecundum Theologos to. 2. f.288
Angeli non cognoſcunt ſine aliqua ſpecie tom.2.f. 288
Angeli quomodo cognoſcunt ſingularia tom. 2. f. 288
Angelus cognoſcit per rationem, quæ idem eſt quod intellectus cognoſcens t.2.f.288
Angelos non intelligere extrinſeca, nec etiam ſeipſos argumentis oſtenditur t.2.f.289
Soluuntur argumenta t.2.f.289
Angeli quomodo ignorent ſuas virtutes tom. 2. f. 289
Angelos cognoſcere per ſpecies concreatas tom. 2. f.290
Angeli inferiores, intelligunt per formas minus efficaces t.2.f.290
Angeli quomodo loquuntur t.2.f.290
Angelorum locutio non indiget ſenſibili ſigno t.2. f.290
Angelum ſuperiorem non intelligere per pauciores & vniuerſaliores ſpecies, quam intelligit angelus inferior argumentis oſtenditur t.2.f.290
Soluuntur argumenta t.2.f.290
Angelos ſuperiores non intelligere per ſpecies vniuerſales t.2.f.291
Angeli quid non intelligant per ſpecies concreatas t.2.f.292
Angelum per vnum habitũ non intelligere omnia t.2.f.292
Angelus informatur multis ſpeciebus concreatis. t.2.f.293
Angeli an intelligant ſeipſos atque alia per ſpecies, an per eſſentiam t.2.f.293
Angelis ſeipſum & intuitiue & abſtractiue intelligit t.2.f.293
Angelus intelligit ſeipſum tribus modis t.2.f.293
Angelus ignorat futura t.2.f.293
Angelum non intelligere ſe per ſpecies neque per eſſentiam argumentis oſtenditur t.2.f.293
Angelus non intelligit ſe per ſuam eſſentiam t.2.f. 294
Angelus intelligit ſe per ſuam eſſentiam to.2.fol. 294

Angelus poteſt ſingulare primo intelligere t.2.f. 294
Angelum intelligere per ſpecies à rebus acquiſitas rationibus demonſtratur t.2.f.294
Soluuntur argumenta t.2.f.294
Angeli intelligunt per ſpecies acquiſitas tom.2.f. 294
Angelum intelligere tantummodo per ſpecies innatas argumentis oſtenditur t.2.f.295
Soluuntur argumenta ibid.
Angelum habere intellectum agentem & poſſibilem, probatur t.2.f.295
Angeli non producunt ſibi ſimile tom.2.fol. 296
Angeli quomodo Deum intelligunt tom.2.fol. 296
Angeli quomodo naturaliter Deum cognoſcunt t.2.f.297
Angelus vnus vtrum cognoſcit cogitationes alterius & cordis etiam humani t.2.f.297
Angelus vnus, alterius angeli non intelligit cogitationes t.2.f.298
Diuerſum to.2.f.298
Angelum poſſe illuminare mentes hominum to.2. f.298.
Angeli quomodo illuminant homines tom. 2. fol. 298
Angelus an poſſit mutare voluntatem hominis t.2. f.299
Angelus mouet imaginationem tom 2. fol. 299
Angeli quomodo myſterium Chriſti cognoſcunt t.2.f.299
De ordinibus angelorum t.2.f.299
Angelorum ordines quot ſint t.2.f.299
Angelorum ordo ſecundum Mercurium to.2.fol. 300
Angelorum duo Chori t.2.f.300
Angelorum ordines t.2.f.300
Angelorum ordines per ſacras oſtenduntur ſcripturas t.2.f.300
Angelorum officia t.2.f.301
Angelorum tituli t.2.f.301
Angelorum nomina & officia non eſſe recte diſtributa argumentis probatur t.2.f.302
Angelorum finis duplex t.2.f.302
Angeli omnes non ſunt vnius Hierarchiæ to.2.fol. 302
Angeli quomodo illuminantur t.2.f.303
Angelum vnum non illuminari ab alio argumentis oſtenditur t.2.f.304
Angelorum locutio t.2.f.305
Angeli auditio t.2.f.306
Angelus inferior loquitur ſuperiori tom.2.folio 307
Angelus quomodo Deo loquitur tom. 2. folio 307
De loco angelorum t.2.f.308
Angelus quomodo ſit in loco t.2.f.308
Angelus per actionem tranſeuntem an ſit in loco t. 2.f.308.
Angelus quomodo eſt in cœlo empyrico tom.2.f. 309
Angeli locus eſt in determinata magnitudine atq; multitudine t.2.f.310
Angelus ſi poteſt eſſe in puncto tom.2.fol. 310
Angelus non poteſt eſſe in pluribus locis tom.2.f. 310
Angeli plures ſi poſſent ſimul eſſe in eodem loco t.2.f.310
Angelus non eſt in puncto velut in loco tom.2.fol. 311
Angelos plures virtute naturali in eodem loco eſſe non poſſe t.2.f.311
Angelorum tempus ſine menſura tom. 2. folio 311
De angelorum beatitudine tom. 2. folio 314
Angelorum beatitudo ante confirmationem t.2.f. 316
Angelorum tres moræ t.2.f.317
Angelos fuiſſe ante confirmationem beatos, propriis vero meritis beatitudinem conſequutos non eſſe, argumentis oſtenditur. tom.2.folio 317
Soluuntur ibid.
Angelus in beatitudine ſi poſſet proficere tom.2.f. 318.
Angelis fuit neceſſaria gratia vt beatitudinem conſequi poſſent t.2.f.318
Angeli ſecundum rationem naturalium gratiam conſequuti ſunt t.2.f.318
De cuſtodia ſanctorum angelorum. tom.2.fol. 318
Angelorum cura ergo homines tom.2.folio 319
Angelorum cuſtodia ſecundum diuerſos autores t. 2.f.319.
Angelorum epitheta t.2.f.319
Angeli vniuerſarum gentium præpoſiti tom.2.fol. 320
Argumenta contraria, de cuſtodia angelorum t.2. f.320
Soluuntur ibid.
Angelus antichriſti t.2.f.320
Angelus an penitus deſerat hominem ſibi commiſſum, doleatque de illius ruina atque aduerſus alium pugnet t.2.f.321
Angelus cuſtos an doleat t.2.f.321
Angelus quomodo triſtetur t.2.f.321
Angelus bonus ſeu malus an cogitationes cordis diſcere ſeu ſcire poſſit t.2.f.321
Angelus intelligit cogitationes cordis tom.2.folio 321
Angeli quomodo aſſumunt corpora tom.2.folio 322
Angeli quare non habent corpora tom. 2. folio 322
Angeli nocentes t.2.f.322
Angeli cuſtodes t.2.f.323
Angelus primus quomodo potuit peccare tom.2.f. 332
Angelus non potuit peccare ſecundum philoſophum t.2.f.333
Aliorum ibidem rationes. ibid.
Soluuntur argumenta t.2.f.333
Angelus quomodo potuit peccare in inſtanti t.2. f.333
Angelus ſi potuit mereri in primo inſtanti t.2.fol. 335.
Angelum bonum peccare non poſſe tom.2. folio 336
Angelum bonum poſſe peccare argumentis probatur t.2.f.336
Angeli ex omnibus ordinibus aliqui ceciderunt t. 2.f.338
Angeli ſunt creati t.6.f.15
Angelorum compoſitio t.6.f.104
Angeli cur intelligentiæ dicantur tom. 6.folio 154
Angelorum adminiſtratio t.6.f.162
Angelicæ intelligentiæ noſtra eſt vmbra tom 6. f. 154
Angeli intelligere non eſt ſua ſubſtantia tom.6.fol. 3.56.158
Angeli nutriuntur veritate t.3.f.88
Angeli quomodo boni dicantur t.3.f.142
Angeli noſtri cuſtodes t.4.f.62
Angeli æmuli diuinæ bonitatis t.5.f.10
Angeli an à Chriſto redempti t.5.f.28
Angeli quomodo ſint Chriſto ſubiecti tom.5.fol. 29.
Angelica excellentia t.5.f.19
Angelos à Deo eſſe creatos t.5.f.2
Angelorum vita qualis t.5.f.61
Angelorum origo, eorumque Inſulæ deſcriptio t.5. f.126.
Animalia tria apud Platonem t.5.f.14.
Animal infinitum non datur. tom. 4. folio 23.
Animal velociſſimum in Iaponia tom. 5. folio 141
Animal prodigioſum in nouo orbe tom. 5. folio 176
Animalia quædam ex traduce & ſponte generantur t.5.f.16
Animalia quædam cur ferocia & venenoſa tom. 5. fol. 16
Animalia venenoſa vbi terra non patitur tom. 5.f. 126
Animalia humiditatem præſagientia tom.5.f.198 199
Animalium creatio t.5.f.14
generatio t.5.f.16.17
Animal cœleſte quid t.2.f.281
Animal terrenum t.2.f.281
Antiquum Chaos t.1.fol...
Anaxagoram accuſat Socrates tom.1.fol...
Anaxagoras defenditur t.1.fol...
Anaxagoræ laus t.1.f....
Anaxagoræ opinio de infinito tom.4.fol...
Analogum quid t.6.f.91
Analogia triplex t.6.f.94
Analogum reale t.6.f.94
Analogum eſſe æquiuocum t.6.f.95
Anconia eiuſque portus deſcriptio tom.5.folio 107
Andreæ Barthorei Cardinalis laudes tom.5.fol. 146
Andreas Patricius Nidecki Ep.Venden.tom.5.fol. 147
Andreæ Tenczynski Palatini Craconien.laudes t. 5.f.147
Andreæ Opalinski laudes t.5.f.148
Annæ reginæ Poloniæ genealogia tom.5.folio 121
Antenoris ſui conditoris ſepulchrum Patauii to.5. fol.123
Antiperiſtaſis frigidi & calidi pugna tom.5.folio 200
Antiquum Chaos t.1.f.3
Anthropophagi Scythiæ populi t.5.f.165
Antipodes colebant Apollinem tom. 4. folio 43.
Andromeda t.4.f.155
Andromedæ ſitus, occaſus, & ortus, atque ſtellæ & hiſtoriæ t.4.f.155
Annus magnus t.3.f.6.& t.4.f.96
Annus vnde dicitur t.4.f.45
Annus Solaris ibid.
Anni partes ibid.
Anni & menſium à Romanis ordinatio tom.5.fol. 96
Apex animæ intellectualis 3.1.f.136
Apollinis oraculum de voluntate Dei tom.1.folio 151
Apparitiones Somniorum t.2.f.299
Appetitus intellectiuus ineſt cœlo tom. 3. folio 30.
Appetitus materiæ quid ſit t.3.f.163
Appetitus naturalis quid ſignificet apud Philoſoph. t.3.f.163
Appetitus cauſa eſt priuatio t.3.f.164
Appetitus an idem ſit cum re appetente tom.3.fol. 164
Appetere an poſſit aliquis vt ſemper maneat tom. 3.f.164
Apollinis arma t.4.f.43
Apollinis poteſtas t.4.f.43
Apollines quatuor t.4.f.43
Apollinis oracula t.4.f.43
Apollinis Delphicum miraculum tom.5.fol. 154
Apelles pictorum excellentiſſimus tom. 5. folio 161
Aphrica à Vandalis occupata t.5.f.173
Aphricæ eiuſque partium deſcriptio tom. 5. fol. 169
Diuiſio eiuſdem t.5.f.173
Apis Bos idolum Ægypti t.5.f.171
Apum mira ad vitam Chriſtianam conformitas t.5. fol.15
Apum rex alieno aculeo ſeſe vindicans tom.5.fol. 15
Apoſtoli traditione mundum conuerterunt tom.5 f.39
Apoſtolos mundum conuertiſſe maximum miraculum t.5.f.59.60
Apparitio Dei quomodo ſit t.5.f.53
Apparitores apud Romanos qui t.5.f.96
A priuatione ad habitum non fieri regreſſum tom. 4.f.197
Appellationes ad ſedem Romanam tom.5.fol.32. 34.
Appetitum frenare maxima virtus tom. 5. folio 263
Aprucii Italiæ regionis deſcriptio. tom.5.folio 108
Apulia pars Italiæ t.5.f.117
Appetere eſſe ſempiternum t.6.f.12
Aqua an ſit locus naturalis terræ tom. 3. fol. 137
Aquæ ſunt ſuper cœlum t.4.f.13
Aquilæ cura circa pueros ſuos t.4.f.82
Aquarius Zodiaci ſignum vndecimum tom. 4. f. 153
Aquarii natura t.4.f.153
Aquarii ſtellæ, effuſio aquæ ſtellarum tom. 4.fol. 153 t.4.f.153
Deucalio t.4.f.153
Aquarii ortus t.4.f.156
Aquila Iouis t.4.f.165
Aqua eſt rotunda tom. 5. folio
Aqua cur non cœperit terram. 84 t.5.f.85
Aqua altior polis tom. 5. folio
Aqua maris quomodo fiat dulcis. 88.

Aqua quomodo dicatur ſumme humida tom.5 fol.194
Aqua piſcium mater t.5.f.14
Aquæ qualitas t.5.f.190
Aquæ locus naturalis t.5.f.86
Aquarum congregatio in creatione tom.5 fol.12
Aquæ medicinales t.5.f.111.114
Aquarum fluxus & motus cauſæ t.5.f.12
Aquilæ in ſobolem inclementiam Fulica corrigit t.5.fol.15
Aquilæ cum Dracone pugna etiam poſt mortem t.5.f.42
Aquinum S.Thomæ patria t.5.f.110
Arabiæ ſitus & partes t.5.f.162
Arboribus deorſum inclinatis diſcerpti qui tom.5 f.162.
Arboris ſuccus inebrians t.5.f.174
Architæ Tarentini auditorium t.5.f.116
Arida quid t.5.f.12
Armenia dux, eiuſque ciuitates tom.5.f.159 167
Aroncatum copia t.5.f.176
Arpinum patria Ciceronis t.5.f.110
Arteriarum origo & officium t.5.f.224
Ariani in Hiſpania quando, & à quo conuerſi to.5 f.129
Arbor ante prædicamentorum t.9.f.91
Arabum opinio de intellectu poſſibili tom.6.fol. 139
Artes Mechanicæ t.6.f.50
Arena tribus modis dicitur t.4.f.4
Aræ ſtellæ, hiſtoria t.4.f.157
Ara t.4.f.157
Aratus t.4.f.156
Arcturus t.4.f.154
Arietis cornua, & huiuſmodi t.4.f.50
Arietis ſtellæ, ortus, hiſtoria, ſiue fabula poetarum t.4.f.149
Arietis natura, prima facies, cuius planetæ ſit domus t.4.f.149
Aries primum ſignum Zodiaci t.4.f.149
Arcturus quid ſit t.3.f.3
Arcticus polus t.3.f.22
Artificialia t.3.f.40
Artes non eſſe principia motuum to.3.folio 146
Arca Noe typus Eccleſiæ t.2.f.177
Arca Noe ſignum libertatis t.2.f.211
Arra vitæ eſt Spiritus ſanctus t.2.f.173
Archytæ ſententiæ t.2.f.272
Archangelorum ordo t.2.f.245
Archangelorum virtus t.2.f.245
Archangelorum conatus, Prophetia tom.2 f.245
Archangeli vnde vocentur t.2.f.245
Archangelorum officium t.2.f.245
Arii argumenta t.1.f.14
Ariſtoteles dicit intellectum eſſe tanquam tabulam raſam t.4.f.91
Ariſt. dicit mundum à Deo conſeruari t.4. f.79
Ariſtotelis laudes t.1.f.15
Ariſtoteles arguit contra Platonem tom.1 f.16
Ariſt. rationes ſoluuntur t.1.f.16
Ariſt. rat. contra Anaxagorum t.1.f.8.
Ariſt. rat. contra Platonem t.1.f.11
Soluuntur rationes t.1.f.11
Ariſt. arguit contra Platonem t.1.f.12
Ariſt. atque Auerroes ſoluuntur t.1.f.14
Ariſt. verbis & rebus à Platone diſſentit tom.2. f.123
Ariſt. intentio de cauſa effectiua entium tom.2.f. 249
Ariſt. diſtribuit proprium t.3.f.104
Ariſt. de motu circulari t.3.f.20
Ariſt. de vacuo t.3.f.23
Ariſt. ſententia de reſurrectione tom.4.fol. 196
Ariſt. rationes ſoluuntur t.4.f.196
Ariſt. vita t.5.f.154
Aſcendere ſpiritualiter quid t.5.f.41
Aſiæ ſitus eiuſque partium deſcriptio tom.5.f.161 159
Aſiæ reges poſt Alexandrum Magnum tom.5.fol. 171
Aſſiſum ſingulari deuotione clarum tom.5.f.106
Aſſyria eiuſque partes & regna t.5.f.162
Aſſyriorum monarchia prima t.5.f.161
Aſſyriorum & Babyloniorum monarchia tom.5 f.161
Aſtronomia t.6.f.32
Aſtrologi non ſunt audiendi, quia cœlo faciunt iniuriam t.4.f.56
Aſcenſiones inæquales t.4.f.59
Aſtronomorum rationes de eccentricis tom.3.folio 23
Aſtronomiæ laus t.3.f.24
Aſtronomi dixerunt cœlum eſſe animatum tom.2 f.84
Aſcenſus ad pulchrum t.2.f.190
Aſcendo ad patrem meum, & patrem veſtrum to.1. f.81
Athomus vnde dicitur t.1.f.5
Attributa diſtingui ex natura rei probatur rationibus t.1.f.94
Soluuntur ibid.
Attributa qualiter diſtinguantur à Deo tom.1.folio 94
Attributa Dei quomodo differant ab eſſentia Dei t.1.f.94
Attributa diſtingui ex natura rei tom.1.folio 96
Attributa ſunt vnum non formali ſed reali ratione t.1.f.97
Attributa Dei ſecundum philoſophos tom.1 f.94
Attributa entis t.2.f.183
Attributa fundantur in diuina eſſentia tom.2 f.227
Athlantis fabula t.4.f.14
Athlantes res t.5.f.128
Athlas mons altiſſimus t.5.f.173
Attila vaſtator Chriſtianorum t.5.f.149
Athenienſium ciuitas & reſpublica tom.5.folio 153
Athenienſium legiſlatores Draco & Solon tom.5. f.153
Auaritia poſt mortem pœna t.5.f.164
Auditorium Pythagoræ tom.5.fol. 115
Auditus quomodo fit t.5.fol.219
Auditus Angelorum & viſio t.2.f.290
Auernus os inferni exiſtimatur tom.5.folio 111
Auguſtinus Platonis æmulus t.2.f.300
Auguſti Cæſaris imperium t.5.f.95
Auicenna Machometi ſectator t.5.f.58
Auicennæ opinio de corporeitate tom.3.folio 48
Auicennæ opinio de ente & vno tom.3.fol. 80
Auicennæ opinio de materia cœli tom.3.fol. 170
Auicenna errauit, & quare t.2.f.162
Auicennæ opinio vnum ab vno non prouenire t.2 f.246
Auicenna contra Mahometum ac alii authores t.2.f.314
Auicenna reprehenditur t.1.f.142
Auicenna ab Auerroe oppugnatur tom.1.fol.30
Auicennæ error tom.1.f.94
Auicenna omnia tribuit cælo t.4.f.54
Auicenna corripitur ibid.
Auerrois rationes de infinito tom.4.f.25
Rationes contrariæ ſoluuntur ibid.
Aurea verba Pythagoræ t.1.f.148
Auerrois error t.1.f.159
Auerrois deluſio t.1.f.139
Auerrois Alexandri & Themiſtii error t.1.fol. 33
Auerroes diſputat contra antiquos tom.1.fol. 94
Auerroes reprehendit Auicennam tom.1.fol. 20
Auerrois rationes contra Platonem tom.1.fol. 11
Auerroes dicit angelos effectiue eſſe à Deo tom.2 fol.248
Auerrois ſententia quod omnia habent eſſe à Deo tom.2.f.249
Auerrois poſitio de intellectus potentia t.6.folio 135
Authores varii de idolorum cultu tom.2.folio 325
Auinion ſedes Roman. Pontif. tom.5.fol.33.133 181
Iterum Roma tom.5.fol.181
Auium genera & proprietates diuerſæ tom.5.fol. 14
Auium & piſcium cognatio tom.5.fol. 14
Auium peregrinatio tom.5.f.14
Autumni ſerenitas quid ſignificet t.5.f.209
Auſtria eiuſque ducum genealogia tom.5.fol. 138
Auſtraſiæ regnum & vnde dictum tom.5.folio 131
Auri terra ferax t.5.f.129.160.175
Aurum & margaritas quæ gens deſpicit tom.5 fol.176
Aurium deſcriptio & quomodo ſunt inſtrumentum auditus t.5.f.219.236
Auriga t.4.f.155
Aurigæ ſitus, occaſus, ſtellæ, t.4.f.155
Auguſtini opinio declaratur de reſurrectione t.4 f.203
Auguſtus menſis vnde dictus t.5.f.97
Auguſtini rationes contra Platonem t.4.f.91
Auguſtini rationes contra Ciceronem tom.4 f.69
D. Auguſtinus diſputat contra Ciceronem de prouidentia Dei t.4.f.69
Auguſtinus quid ſentiat de animarum origine t.3 f.75
Aux & eius oppoſitum t.4.f.36

B

Baſilii magni poſitio de Spiritu S. t.2.f.193 174
Barbarorum ſuperſtitio t.2.f.[illegible]
Babylon magna eſt t.2.f.239
Babylonis ruina t.2.fol.239
Baptiſmus fons vitæ t.3.f.2
Balneum mouet dupliciter t.3.f.25
Baſilius Magnus arguit Aſtrol. t.4.f.55
Babylonia Ægypti ſeu Cayrus tom.5.fol. 170
Babyloniæ regum ſeries t.5.f.161
Babylonis amplitudo, firmitas t.5.f.161
Vaſtatio eiuſdem t.5.f.161.162
Babyloniorum & Aſſyriorum monarchia tom.5 f.161.162
Bactria eiuſque ciuitates t.5.f.164
Balneum Ciceronis t.5.f.111
Balſamum quomodo colligitur t.5.f.167
eius vires eximiæ t.5.f.168
Baptiſmi merſio t.5.f.23
Bari ducatus in Italia t.5.f.117
Barbarorum ſuperſtitio t.2.f.234
Bauariæ deſcriptio eiuſque ducis laudes tom.5 f.137
Baptiſmus quid ſit t.4.f.141
Beatitudo conſiſtit in voluntate tom.1.fol. 144
Beatitudine ſola an ſit fruendum tom.1.fol. 148
Beatitudo quibus opus habet tom.1.fol. 148
Beatitudo formalis & obiectiua tom.1.fol. 148
Argumenta his contraria ibid.
Soluuntur ibid.
Beatitudo tribus opus habet t.1.f.148
Beatitudo intelligentiarum t.2.f.263
Beatitudo quid eſt t.2.f.314
Beatitudo eſt operatio virtutis tom.2 f.314
Beatitudo eſt actus optimæ potentiæ continuus t.2.f.314
Beatitudo conſiſtit in bona vita tom.2 f.314
Beatitudo duplex t.2.f.315
Beatitudo formalis t.2.f.315
Beatitudo Pauli in raptu t.2.fol.315
Beatitudo ineſt animæ potentiis tom.2.fol. 316
Beatitudo eſt in amore t.2.f.316
Beatitudo non conſiſtit in ſola viſione tom.2.fol. 316
Beatitudo duplex tom.2.fol.316
Beatitudo naturalis Angelorum tom.2.fol. 316
Beatitudo angelorum ſecundum Auguſtinum t.2 fol.316
Beatitudinem quomodo meruerunt tom.2 fol.316
Beatitudinis gradus tom.5.f.19.20
Beatitudinis via eſt cognitio & pietas tom.5.fol. 255
Beatitudo in quo conſiſtit tom.5.fol.18.40 74
Beati quoniam vident Deum tom.5.folio 47
Beatorum intellectus & ſcientia qualis tom.5.fol. 67

Beati qui vocati ſunt ad cœnam agni to.2.fol.239
Behemoth t.2.f.328
Bellum quale fuit in Angelis t.2.f.331
Bella quatuor t.2.f.331
Belli quatuor actus t.2.f.331
Belli executiui actus t.2.f.331
Bellum diaboli t.2.f.337
Belli ſuperba & infauſta renunciatio t.5.fol.159
Bellum angelorum t.2.f.239
Belli clades inſignes t.2.f.182.184
Belli dux optimus Annibal t.5.f.185
Bellorum apud Romanos ratio t.5.f.97
Berengarii Reguli Lompardiæ t.5.f.121
Bithyniæ ſitus & partes t.5.f.158
Biſſextus annus tom.4.f.45
Blaſphemiæ contra Spiritum S. non remittuntur t.2.f.179
Boetius de beatitudine t.2.f.314
Bonitas in mente t.6.f.179
Boetius dicit mundum à Deo gubernari to.4.folio 80
Bonitas in Angelis t.2.f.335
Bonitas naturalis t.2.f.335.& 336
Bonitas Dei ſecundum philoſoph. t.3.f.84
Bonitatis quatuor ſimilitudines t.3.f.84
Bonitas Dei genitrix mundi t.5.f.11
Bonitatis diuinæ virtutes t.5.f.10
Bohemiæ origo & deſcriptio t.5.f.145
Bonitas eſt æterna t.3.f.84
Bonitas Dei ſecundum Theolog. t.3.f.85
Bonitas quid ſignificet t.3.f.85
Bonitas Dei in Angelis & hominibus t.3.f.85
Bonitatis vires t.3.f.85
Bonitas Dei finis omnium t.3.f.182
Bonitatis duo gradus t.3.f.183
Boetius de beatitudine t.2.f
Boni Angeli præſunt malis tom.2.fol. 339
Bonum quatuor circulos continere tom.6.folio 125
Bonum in rebus, verum intellectu tom.6.fol. 179
Bonum vniuerſi in ordine conſiſtit tom. 1. fol.123
Bonum eſt obiectum voluntatis tom.1.fol. 144
Bonum triplex ibid.
Bona voluntas à Deo t.4.f.130
Bona opera neceſſaria ſunt Chriſtiano tom.4. fol. 142
Bona procedentia ex luce diuina tom.3.folio 11
Bonum quod eſt paſſio entis t.3.f.83
Bonum extra animam t.3.f.83
Boni triplex ratio t.3.f.83
Bonum natura appetit t.3.fol.83
Bonum hominis t.3.f.83
Boni nouem conditiones ex Mercurio tom.3.fol. 83
Boni conditiones ex Platone tom.3.f.84
Bonum duplex t.3.f.84
Bonum verum non facile cognoſci tom.3.folio 84
Bonum eſt ſicut circulus t.3.f.84
Boni natura ex Plotino t.3.f.85
Bonum ſoli comparatur à Dionyſio tom.3.fol. 85
Bonum eſt appetibile t.3.f.86
Bonum eſt finis t.3.f.86
Bonum differt à pulchro t.3.f.86
Bonum eſſe actum & vitam t.3.f.85
Bonum ſimplex t.3.f.86
Bona æterna cur abſcondita t.5.f.48
Boni laudes t.5.f.11
Boni ſummi perfectio t.5.f.45
Boni cum ſole comparatio t.5.f.11
Boni & mali diſcrimen t.5.f.247
Boni ad malum oppoſitio t.5.f.45
Bono tribuitur cauſa etiam mali tom.5.folio 247
Bonorum gradus tom 5.f.45
Bonum quid, & in quibus conſiſtit tom 5.fol.251 254
Bonum quibus partibus conſtat tom.5.f.244.246 251
Bonum ſummum eſt Deus tom.5.fol.241.& ſeq.
Bonum, ens, & vnum conuertuntur tom.5.fol.11 41.45.243.251
Differunt eadem t.5.f.245.251
Bonum omnia appetunt t.5.f.10
Bonum ſtatus omnium t.5.f.11
Bonum & pulchrum quanti ſint in natura tom. 5. fol.11
Bonum ſe extendit non ad exiſtentia tom.5 f.245
Bonum non admittit paſſionem tom.5.folio 246
Bonum eſt ex integra cauſa t.5.f.65
malum contra t.5.f.248
Bonum eſt finis mali t.5.f.11
Bonum creaturæ à Deo participant tom.5.folio 250
Bonum habet rationem finis tom.5.fol.244 251
Bonum, malum qui confundent tom.5.folio 255
Bonus nemo fit ſine Deo tom.5.folio 11 241
Bootes t.4.f.154
Bootis ſtellæ t.4.f.154
Bootis hiſtoria t.4.f.154
Boſnæ regnum t.5.f.148
Boſphorus vnde dictus t.5.f.154
Boues aeris mutationem præſentiunt tom.5.folio16
Bononiæ deſcriptio t.5.f.124
Bragmanorum vitæ duritia tom.5.folio 166
Britanniæ eiuſque partium deſcriptio t.5.f.127.125 133
Brutum corpus t.6.f.23
Bruta cognoſcunt futura t.6.f.198
Bucephalus equus Alexandri honorifice ſepultus t.5.f.167

C

CAcus ab Hercule interemptus tom.5.folio 128
Cacodæmon t.2.f.322
Cain qui occiderit ſeptuplum punietur to.2 f.262
Calidonia ſylua quæ t.5.f.127
Caligo viſionis duplex tom.6.folio 183
Caligo myſtica t.5.f.73
Caligo cognitionis t.6.f.161
Calecuth regnum Indiæ tom.5.fol.167 176
Calabriæ deſcriptio t.5.fol.113
Caluiciei cauſa t.5.f.230.231
Caluicies non fit in fœminis, ſpadonibus, & pueris t.5.f.232
Calor fit attritione t.4.f.49
Calor quomodo fiat t.4.f.50
Caloris motus diſpoſitio t.4.f.50
Calor quomodo eſt genus t.3.f.109
Cambriæ regnum t.5.f.175
Cameli collum cur longius tom. 5. folio 16
Campaniæ eiuſque locorum deſcriptio tom.5.fol. 110
Canariæ Inſulæ t.5.f.175
Candaces regina Æthiopum tom.5.fol. 172
Canes in India robuſtiſſimi t.5.f.167
Canis fidelitas & induſtria logica tom.5.fol. 16
Canicies vnde fit t.3.f.104
Canicies aliquibus cito venit, aliquibus non fit t.3 f.105
Caneſcunt cito flegmatici & Melancholici tom.3 105
Candor lucis eſſet æternus ſi lux eſſet æterna to.2 fol.259
Cancer quartum ſignum Zodiaci tom.4.folio 151
Cancri natura, ſtellæ, hiſtoria, & ſimilia tom.4.folio151
Canis Orionis t.4.f.157
Caniculæ ſtellæ, fabula t.4.f.157
Caniculæ ortus t.4.f.157
Canis maior t.4.f.157
Capricornus ſignum Zodiaci decimum tom.4. fol.153.
Capreæ natura t.5.f.16
Capricorni natura t.4.f.153
Capricorni ſtellæ, hiſtoria, ortus tom. 4. folio 151.
Capra cum hœdis t.4.f.155
Capræ ortus, & occaſus hædorum tom. 4. folio 155
Capræ & hœdorum hiſtoria tom. 4. folio 155
Capillus non peribit t 4.f.201
Capita draconis alio modo exponuntur, & bellum etiam draconis t.2.f.331
Caput Chriſti Deus t.1.f.50
Capadocia vnde dicta eiusque ciuitates t.5.folio 158
Capillorum generatio, vtilitas t.5.f.230
Capillorum variæ differentiæ vnde tom.5.folio 231
Capita animalium quot oſſibus conſtant tom.5. f.222.223
Capitis humani eiuſque partium deſcriptio t.5.folio 30.232
Capitis oſſa t.5.f.232
Capitis proprietates t.5.f.18
Capitis compoſitio & rotunditas vnde to.5.f.230 232
Capitis viſibilis in Eccleſia neceſſitas tom.5.f.30 31
Caput Eccleſiæ quomodo Chriſtus t.5.f.26.27.28 32. omnium hominum & Angelorum t.5.f.28
Caput Eccleſiæ corporale & ſpirituale t.5.f.28.29 32
Caput Bonæ ſpei t.5.f.175
Caput hominis cur macilentum tom.5.folio 230
Caput mortui ſiccatur ſanguine t.5.f.164
Captiuitas Imperatoris contumelioſa tom.5.f.99 182
Capuæ ciuitatis deſcriptio t.5.f.110
Carmina Poetarum à Deo t.1.f.37
Carmina antiquiſſimorum Poetarum de mundi creatione & corruptione t.1.f.14
Carinthiæ deſcriptio t.5.f.138
Carnis illecebra depicta t.5.f.266
Carnis & ſpiritus pugna t.5.f.43
Caro mortui fit caro viuentis quando reſurget t.4 f.201
Caro quotuplex, inſtrumentum tactus tom. 5.fol. 222
Carolus Magnus imperii inſtaurator tom.5.f.101 131
Caroli Magni genealogia defecit to.5.fol.101 134
Caroli Magni coronatio & Longobardorum eiectio t.5.fol.181
Caroli quinti Imperatoris encomia tom. 5. folio 138
Carthaginis amplitudo & excidium tom.5.f.173
Carthago à Romanis euerſa t.5.f.185
Catharri cauſæ t.5.f.233
Cathena homines cœlo connectens tom.5.folio 74
Catholica Eccleſia quæ t.5.f.27
Catholici diſſentiunt à Peripatheticis in cognoſcendo Deo t.1.f.33
Cathena ſanctæ trinitatis t.2.f.172
Caſum non eſſe in æternis tom.3.f.21
Caſus angelorum bonorum t.2.f.322
Caſu nihil fieri in mundo t.2.f.340
Caſus eſt in brutis, & inanimatis t.4.f.59
Caſus idem eſt quod fruſtra t.4.f.59
Caſus & fortunæ differentia t.4.f.59
Caſus & fortuna ad cauſam efficientem reducuntur t.4.f.59
Caſſiopeia t.4.fol.155.
Caſſiopeiæ ſitus, ortus, ſtellæ t.4.fol.155
Cætus cum ſuis ſtellis, ſitu, ortu & occaſu tom.4 f.156
Cauſa præſentiæ corporalis t.2 fol.309
Cauſa mali vnde t.1.f.44
Cauſa entis eſt vnitas t.1.f.111
Cauſa generationis, & corruptionis animalium t.4 f.168
Cauſa ruinæ mundi t.4.f.1192
Cauſam efficientem rationalem inuenit Anaxagoras t.1.f.9
Cauſa aut conſtitutio non eſt proprie in diuinis t.1 f.116
Cauſarum numerus t.3.f.180
Cauſam eſſe in actu & effectum ſimiliter to.3.folio 181
Cauſarum diuerſitas t.3.f.181
Cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ t.3.f.181
Cauſarum ordo diuerſus tom.3.folio 182
Cauſa mortis vnde tom.3.fol.10
Cauſam motus ſolus Deus nouit tom.3.fol. 23
Cauſa quietis t.3.f.135
Cauſæ roſæ antequam generetur tom.3.fol. 176
Cauſa per ſe t.6.f.99
Cauſa ſuſcipiendi magis & minus tom.6.folio 39

Cauſarum ſuperiorum impreſſiones. tom. 6. fol. 198
Cauſa monſtrat ſuos effectus t.6.f.19
Cauſalitas materiæ in quo conſiſtat. tom. 3. fol. 179
Cauſalitas formæ in quo conſiſtat. tom. 3. fol. 179
Cauſalitas efficientis in quo conſiſtat tom. 3. fol. 179
Cauſalitas finis qua in re ſit poſita tom. 3. fol. 178
Cea Inſula t.5.f.155
Celtæ Galliæ populi t.5.f.133
Cenſores apud Romanos t.5.f.79
Centrum terræ & mundi quod t.5.f.91
Centrum quomodo ſit locus t.3.f.138
Centrum terræ duplex t.3.f.140
Cerebri eiuſque ventriculorum deſcriptio tom. 5. f.233
Cerebri frigiditas & humiditas t.5.f.230.233
neceſſitas t.5.f.233.234
affectiones t.5.f.233 234
Centra diuerſa, & vnum centrum t.4.f.11
Cerebrum differt ab aliis medullis tom. 5. fol. 233
Cerebrum non ſentiens t.5.f.230
Cepheus t.4.f.155
Cephei ſitus, ortus, ſtellæ hiſtoria tom. 4. fol. 155
Centaurus t.4.f.157
Centauri ſitus, ortus, occaſus, ſtellæ, hiſtoria t.4. 157
Cerui natura t.5.f.17
Ceſſante motu cœli, adhuc exit motus tom. 4. fol. 17.
Cete dicuntur piſces grandiores t.5.f.14
Cham Magnus Medis imperat t.5.f.163
Cham Tartarorum Imperator t.5.f.165
Chaldeus de mente t.1.f.37
Chaos inordinatio motu agebatur t.1.f.11
Chaos t.6.f.16
Chaos quid & quomodo principium rerum to. 5. fol.3
Chaos vnde dictum. to.5. fol.3. & to.3. fol.123
Charitas augetur t.6.f.40
Charitas ex pietate naſcitur t.5.f.255
Charitas præcedit mandata t.3.f.184
Charitas eſt efficiens & finalis cauſa tom. 3. fol. 184
Charitas increata finis vltimus t.3.f.184
Charitas quomodo cadat ſub præceptum tom.3. f. 184
Charitatis actus ſemper manet t.3.f.184
Charitas nunquam excidit t.3.f.184
Charitas finis legis t.3.f.184
Cherubin, id eſt, effundentes ſapientiam tom. 2. f. 243
Cherub extentus t.2.f.243
Chimera mons igniuomus t.5.f.159
Chius Inſula t.5.f.161
Chori Angelorum t.6.f.32
Chori Deorum gemini t.2.f.235
Chriſtus imago Dei inuiſibilis t.1.f.48
Chriſtus virtus & ſapientia ibid.
Chriſti nomina diuerſa t.1.f.50
Chriſtus non eſt ex nihilo t.1.f.51
Chriſtum eſſe naturaliter Deum rationibus oſtenditur t.1.f.60
Chriſtianus quare vocatur à Chriſto tom. 2. fol. 174
Chriſtus Dei ſapientia t.2.f.205
Chriſtus habuit angelum t.2.f.240
Chriſtus amictus nube t.2.f.239
Chriſtus caput Eccleſiæ vt Deus & homo tom. 5. f. 28
Chriſtus finis legis t.3.f.184
Chriſti ſecundum carnem genealogia tom. 5. fol. 168
Chriſti vnio triplex t.5.f.64
Chriſti humanitas propior Deo quam Angelis t.5. fol.29
De Chriſto Iudæorum & Gentilium teſtimonia t. 5.f.60
Chriſtus & Petrus quomodo caput Eccleſiæ to.5. fol.32
Chriſtus quomodo orat pro nobis, in nobis, & oratur à nobis t.5.f.28
Chriſtus accepta diuinitus à patre manifeſtauit in carne t.5.f.28.29
Chriſtus plenus gratia ſuper Angelos tom. 5. fol. 29
Chriſtus nomina ſua impartitur aliis. tom. 5. fol. 30.
Chriſtus eſt via, quo itur & qua itur. tom. 5. fol. 53.
Chriſtus nobis eſt ſcientia & ſapientia tom. 5. fol. 70
Chriſtianus extra Eccleſiam non eſt t.5.fol.25.26. 29.
Chriſtum veniſſe oſtenditur t.4.f.86
Chriſti regnum t.4.f.85.86
Chriſtum eſſe verum Deum & verum hominem oſtenditur t.4.f.87
Chriſtus erat crucifigendus t.4.f.88
Chyron t.4.f.157
Cicadarum cantus t.5.f.15
Ciconiarum mira natura & mores tom. 5. fol. 15. 167
Cilicia eiuſque partes t.5.f.159
Cimiterium cadauera cito conſumens tom. 5. fol. 125
Cicero reprehenditur t.1.f...
Cingulus mundi t.4.f.148
Circe maga t.2.f.326
Circulus quid ſit t.4.f.147
Circuli cœleſtes, circuli maiores & minores t.4.f. 148
Circulus æſtiuus, circulus æquinoctialis to.4. fol. 148
Circulus hiemalis t.4.f.149
Circulus meridianus t.4.f.149
Circuminceſſionis cauſa t.1.f.73
Circuminceſſio quid t.1.f.73
Circumciſionis miniſter quomodo Chriſtus & Petrus t.5.f.34
Ciuitas duo millia aureorum ſingulis diebus pendens t.5.f.130
Ciuitas Tudertina t.2.f.295
Claues Eccleſiæ cui datæ t.5.f.32.33
Cœlum eſt natura lucidum t.4.f.9
Cœlum eſt diaphanum t.4.f.9
Cœlum eſt vnum animal t.4.f.9
Cœlum eſt totum lucidum t.4.f.9
Cœlum eſſe igneum t.4.f.9
Cœli ignis qualis t.4.f.9
Cœlum igneum æquiuoca ratione. tom. 4. fol. 10.
Cœli partes t.4.f.11
Cœlum totum eiuſdem naturæ t.4.f.10
Cœlum quare appellatur firmamentum tom. 4. fol. 12.
Cœlum ſicut pellis t.4.f.12
Cœlum cryſtallinum t.4.f.13
Cœlum pro firmamento t.4.f.13
Cœlum an ſit graue, vel leue t.4.f.13
Cœlum quare graue dicitur t.4.f.14
Cœlum ingenerabile t.4.f.14
Cœlum non habet contrarium t.4.f.14
Cœlum locus deorum t.4.f.15
Cœlum ſine intelligentia non eſt actus tom. 4. fol. 16.
Cœlum poſſe quieſcere t.4.f.16
Cœli motus ceſſabit t.4.f.16
Cœli motus non eſt naturalis, neque violentus t. 4.f.16
Cœlum non eſſe augmentabile t.4.f.18
Cœlum non nutritur t.4.f.18
Cœlum non eſt alterabile t.4.f.18
Cœlum eſſe corpus æternum t.4.f.19
Cœleſtia corpora vnde ſunt corruptibilia tom.3.f. 156
Cœleſtium motuum ordo t.5.f.84
Cœlum factum eſt t.4.f.19
Cœlum non eſt augmentabile t.4.f.19
Cœlum non eſſe corpus infinitum t.4.f.19
Cœlum mouetur finito tempore t.4.f.20
Cœlum finitum, quia figuratum t.4.f.20
Cœlum eſſe corpus infinitum arguitur t.4.f.20
Soluuntur argumenta t.4.f.21
Cœlum vnum eſſe dupliciter intelligitur tom. 4. f.32
Cœlum quomodo compoſitum ex materia & forma t.4.f.33
Cœlum multis modis dicitur t.4.f.33
Cœlum agere lumine & motu t.4.f.48
Cœli motus non eſt naturalis t.4.f.49
Cœlum quare non habet membra t.4.f.51
Cœlum non eſſe figuræ oualis t.4.f.165
Cœlum eſſe vere rotundum t.4.f.165
Cœlum quare eſt incorruptibile t.4.f.168
Cœlum quomodo reſiſtit motori t.4.f.169
Cœlum empyrium t.2.f.191.247
Cœlum bifarie intelligitur t.2.f.262
Cœlum ſtetit tempore Ioſuæ t.2.f.278
Cœlos eſſe animatos t.2.f.279
Cœlum non augetur neq; minuitur t.2.f.280
Cœlum non habet membra t.2.f.280
Cœli motus t.2.f.280
Cœlum eſſe animatum bifariam intelligitur t.2.f. 280
Cœlum eſſe animatum anima informante ſecundum Auicennam t.2.f.280
Cœlum quomodo eſt animatum t.2.f.281
Cœlum quomodo animatum non ſit t.2.f.281
Cœlos eſſe corpora vere ac primo modo animata argumentis oſtenditur t.2.f.281
Cœlum quomodo eſt nobiliſſimum corpus to.2. f.282
Cœlum non moueri à forma intrinſeca tom.2.f. 283
Cœlum non mouet ſpecies motus. tom. 2. fol. 283
Cœli motum eſſe naturalem t.2.f.284
Cœli motus quomodo ſit determinatus tom.2.fol. 285
Cœlum, quo ſenſu Deus Platoni t.2.5.f.2
Cœlum proprie eſſe compoſitū ex materia & forma t.2.f.285
Cœlum trifarie accipitur t.3.f.23
Cœlorum numerus ſecundum ſcripturas t.3.f.24
Cœlos eſſe decem t.3.f.24
Cœlum quid ſignificet t.3.f.24
Cœlum ſine labore t.3.f.25
Cœlum ſenſus habere Plato dicit t.3.f.26
Cœlum an moueatur ab intelligentia ſeparata ſecundum eſſe t.3.f.28
Cœlum non eſt graue vel leue t.3.f.30
Cœlum non eſt compoſitum ex materia & forma t.3.f.30
Cœlum quomodo dicatur compoſitum t.3.f.31
Cœlum ſecluſa intelligentia, eſt compoſitum ex materia & forma t.3.f.31
Cœlum an ſit animatum t.3.f.31
Cœlum formaliter intelligitur t.3.f.31
Cœlum eſſe finitæ actionis t.3.f.32
Cœlum eſſe agens t.3.f.114
Cœlum eſſe in loco t.3.f.130
Cœlum quomodo ſit in loco t.3.f.134
Cœlum eſſe locum omnium t.3.f.135
Cœlum non habere materiam t.3.f.169
Cœlum quomodo eſt corruptibile & incorruptibile t.3.f.169
Cœlum habet materiam t.3.f.169
Cœli materiam non eſſe eiuſdem rationis cum materia ſuperiorum t.3.f.171
Argumenta cont. t.3.f.171
Soluuntur ibid.171
Cœlum ſedes Dei t.1.f.16
Cœlum non eſſe creatum, argumentis oſtenditur. t.1.f.20
Soluuntur t.1.f.21
Cœlum mouetur, ergo terra quieſcit t.4.f.166
Argumenta ibid.
Cogitationes cordis ſoli Deo notæ ſunt t.2.f.298
Cogitatiua intellectus t.6.f.202
Cogitatiua cognoſcitur ab intellectu tom. 6. fol. 134
Cogitatiua pueri vnde moueatur t.3.f.71
Cognitum primum triplex t.3.f.69
Cognitum primum quid ſit t.3.f.74
Cognitio perfectionis duplex t.3.f.96
Cognitio prima veritatis t.3.f.96
Cognitio Dei habet mundum contrarium tom. 3. f.141
Cognitio adulterina quæ t.3.f.154
Cognitio materiæ difficilis t.3.f.154
Cognitio ſenſitiua t.6.f.46
Cognitio intellectiua t.6.f.46.165
Cognitio quia t.6.f.46
Cognitio determinata, confuſa t.6.f.46
Cognitio acquiſita & intuitiua tom. 6. fol.147.155
Cognitio recta, circumflexa, circularis tom.6.fol. 192.194
Cognitio ſeparatorum nobis inſita. tom. 6. fol. 143
Cognitionis ſex gradus t.6.f.145
Cognitio ſine actione t.6.f.150
Cognitio per ſimile t.6.f.180
Cognitio futurorum t.6.f.197
Cognoſcitiuæ virtutis triplex gradus tom. 6. fol 165
Cognoſcere per ſpecies abſtractas t.6.f.203
Cognoſcendi quatuor modi tom. 6. fol. 57. 126. 200
Cognitum ſequitur modum cognoſcendi t. 6. fol. 193
Cognitio ſui t.6.f.158
Cognominatio angelica t.2.f.240
Cognitio cum caligine t.2.f.242

Cognitio

Cognitio angelorum ſecundum Plotinum tom.2. fol.287
Cognitio angelorum ſecundum Auicennam to.2. f.288
Cognitio matutina & veſpertina t.2.f.287
Cognitio vniuerſalis & confuſa t.2.291
Cognitio in vniuerſali aliquando perfectionem aliquando imperfectionem denotat t.2.f.292
Cognoſcendi duplex modus naturalis t.2.f.315
Supernaturalis ibid.
Cognitio matutina t.2.f.318
Cognitio veritatis multiplex t.2.f.338
Cognitio quæ ſit in dæmonibus t.2.f.338
Cognitio perfecta & imperfecta t.4.f.100
Cognoſce teipſum t.1 f.128
Cognitio incipit ab intellectu & terminatur ad voluntatem t.1.f.145
Cognitio naturalis non ſufficit iuſtificationi t.4.f. 145
Cognitio alicuius rei fit duobus modis tom.1.f. 131
Cognito patre cognoſcitur filius t.1.f.48
Cognitio veſpertina & matutina t.1.f.32.& t.4. fol.4
Cognoſcendi difficultas vnde ſit t.1.f.35.
Cognoſcendi modus multiplex t.1.f.35
Cognitio naturalis quæ t.5.f.53
Supernaturalis t.5.f.54
Cognitio per gratiam potior naturali tom.5.fol. 267
Cognitio in homine quomodo ſit t.5.f.20. Dei t.5.f.46.47
Cognitio fit ab vniuerſalibus t.5.f.54
Cognitionis ſuiipſius commoda & laudes tom.5. f.259
Coitus incommoda t.5.f.231
Collatio intellectuum inter ſe t.6.f.149
Collibus ſeptem ciuitas prædita t.5.f.114
Columbus noui orbis inuentor t.5.f.175
Columbæ proprietas Eccleſiæ quadrat tom.5.fol. 28.
Columba & turtur quid ſignificent myſtice to.2. f.178
Columbæ arcæ t.2.f.211
Columba animal fœcundum t.2.f.211
Columba argentea & aurea t.2.f.212
Columba Noe t.2.f.212
Columbæ alæ myſticæ t.2.f.212
Columbæ ſeptem proprietates t.2.f.212
Columbæ Eccleſiæ t.5.f.24
Colurus diſtinguens æquinoctia t.4.f..
Columnæ Herculis t.5.f.10
Commentatoris ſententia de poſſibili t.3.f.120
Commentatoris authoritas de materia tom.3.fol. 170
Commentator de ſimultate potentiæ t.3.f.120
Cometes quid, cuiuſque cauſæ & generationes t. 5.f.195. earum differentia generalis, tempus durationis, locus, motus, ſignificationes t.5.f.196. effectus t.5.f.196
Comitatus Tyrolenſis t.5.f.138
Comitiorum tria genera apud Romanos tom.5. f.97
Commiſſura oſſium capitis t.5.f.232
Comprehenſio Dei quid t.5.f.20.21
Compunctio quid t.5.f.77
Communio Sanctorum t.5.f.37.38.
Communicatio Chriſtianorum qualis. t.5.f.37
Complacentia ſimplex t.2.f.337
Complexorum examen t.6.f.112
Compoſitio rationis t.6.f.104
Compoſitium ex his, & cum his t.6.f.104
Compoſitum triplex t.6.f.111
Compoſitio ex intelligentia & orbe t.1.f.101
Compoſitio multiplex t.1.f.92
Compoſitum eſt tertia alia natura t.2.f.267
Compoſitionem vniuocam non eſſe t.3.f.31
Compoſitum quomodo fiat de aliquo t.3.f.41
Compoſitum per ſe primo generatur t.3.f.43
Compoſitum multiplex t.3.f.44
Compoſitum non conſiſtere ſine ſuis partibus t.3. f.45
Compoſitum eſſe in ſeipſo t.3.f.130
Compoſitum addit aliquam entitatem realem ſuper materiam & formam t.3.f.166
Compoſitum quid addat t.3.f.168
Argumenta opponuntur & ſoluuntur tom.3.f. 167.
Conceptus diuiſio t.6.f.178
Conceptus entis confuſus t.3.f.73
Conceptus generis diſtincti t.3.f.98
Conceptus duplex t.3.f.150
Conceptus Dei vnicus t.3.f.150
Conceptus abſolutus & reſpectiuus non faciunt vnum t.1.f.117
Concilia prima generalia Nicænum t.5.f.197
Conſtantinopolitanum t.5.f.198
Epheſinum ibid.
Chalcedonenſe ibid.
Concilii Conſtantienſis cenſura t.5.f.35
Concilium an ſit ſupra Papam t.5.f.35
Concilia ſacra generalia myſterium Trinitatis approbantia ea videlicet, Antiochenum, Nicænum, Conſtantinopol. duo Carthagin. Sardien. Tholetanum, Bracharenſe t.2.f.171
Concilium Nicænum & Conſtantinopolitanum approbant Spiritum ſanctum à Patre & filio procedere t.2.f.195
Concupitiua vis vnde t.5.f.225
Concordia cauſa vnitatis t.1.f.6
Conditiones formæ naturalis t.3.f.146
Conditiones columbæ t.2.f.212
Condens naturam & largiens gratiam tom.2.fol. 335.
Confuſa magis nota t.3.f.69
Connotatum, ſignificatum, denominatum tom.6. f.151
Conſtantinopolis ſeu Bizantium à quo condita & capta t.5.f.155
Conſtantinopolis expugnatur t.5.f.140
Conſtantinus Imperator Chriſtianus t.5.f.100
Conſtare ex numeris t.6.f.125
Conſeruatio & creatio quomodo ſunt idem to.2. f.257
Conſeruatio & creatio diſtinguuntur penes modum ſignificandi, & ex natura rei diſtinguuntur t.2.f.257
Conſeruare proprie ſoli Deo competit tom.2.fol. 258
Conſilium hominis non eſt fruſtra t.4.f.63
Conſuetudo quid, eiuſque vis t.5.f.47
Conſuetudo quando habet vim legis t.5.f.33
Conſuetudo altera natura t.5.f.48
Conſuetudinis prauæ exempla t.5.f.48
Conſules Romanorum t.5.f.97
Contactus duplex t.1.f.93
Contemplatio vita nobiliſſima t.2.f.314.
Contemplationis vtilitas t.5.f.41.50
Modus t.5.f.50
Continens quando eſt diuiſum à continente to.3. f.130
Continentia formalis t.6.f.28
Continentia materialis t.6.f.28
Contingens, & contingentia in quibus ſit to.6.f. 197
Continuitas eſt de ſubſtantia motus t.2.f.277
Contingentia quomodo ſit in Deo t.2.f.251
Contingens duplex t.4.f.107
Contrarietas triplex t.6.f.67
Contrariorum conditiones t.6.f.66
Contradictio duplex t.6.f.181
Contradictio Ariſtotelis t.1.f.17
Contradictoria carent medio t.6.f.182
Contrarietas proprie non eſt corporibus cœleſtibus t.2.f.285
Conuerſio Pauli miraculoſa t.4.f.144
Conuerſio amoris t.2.f.189
Conuerſio triplex t.2.f.319
Conuerſio ad Deum t.2.f.327
Copulatio intellectus t.6.f.26.51
Cor principium vitæ t.5.f.28
Cor principium mouendi & ſentiendi tom.5.fol. 225
Cor primum viuens, vltimum moriens tom.5.fol. 225
Cordis temperantia t.5.f.225
Cordis palpitatio vnde t.5.f.231
refrigeratio t.5.f.227
Cordis triplex, ſinus ad venarum originem t.5.f. 220.224
Cordis humani deſcriptio & vſus excellentes t.5.f. 224
Cor quare in medio animalis t.3.f.140
Corde creditur ad iuſtitiam t.4.f.141
Cornelii fides t.4.f.139.& 116
Cornelius non ſine fide orauit t.4.f.139
Cornicis & noctuæ pugna t.5.f.42
Corporum impaſſibilitas probatur t.4.f.204
in Corporibus erit inæqualitas t.4.f.203
Corpus Dei quale ſit t.5.f.10
Corpus Chriſti Eccleſia quale t.5.f.27
Corpus aggrauans animam deſcribitur tom.5.fol. 266
Corpus veſti comparatur t.5.f.265
Corpus igneum t.3.f.9
Corporis reſolutio t.3.f.12
Corpora duo non ſunt ſimul tom.3.fol.1?8
Corpora duo vnum corpus
Corpus phyſicum t.3.f.132
Corpus eſt carcer animi t.6.f.51.125
Corpus non eſt actus t.6.f.4
Corpus animæ amictus t.6.f.50
Corpus ſenſibile non eſt infinitum t.6.f.114
Corpora Sanctorum t.4.f.21
Corpus prope locum velocius fertur t.4.f.105
Corporis inſtauratio t.4.f.32
Corporibus ſuum decus reddetur t.4.f.201
Corona ſignum t.4.f.201
Coronæ ſtellæ t.4.f.154
Coronæ hiſtoria t.4.f.154
Corruptio & generatio duæ mutationes tom.4.f. 147
Corruptio omnis in tempore ſit t.4.f.187
Corruptio duplex t.4.f.138
Corruptio intrinſeca t.4.f.188
Corruſcationis cauſæ, ſigna, & effectus tom.5.fol. 200
Corſicæ Inſulæ ſitus & & fertilitas t.5.f.156.
Corui odio habent ſuos pullos t.4.f.71
Coruus t.4.f.157
Corui ſtellæ t.4.f.157
Coruus arcæ t.2.f.211
Coruus non rediit in arcam t.2.f.211
Coſta Adæ, & obiectiones cum ſolutionibus t.4. f.203
Cous Inſula t.5.f.161
Cracouiæ ampliſſimæ metropolis Poloniæ origo, ſitus, fertilitas, aliaque encomia. t.5 f.143
Cracouienſis Academia à quo fundata tom.5.fol. 145
Crater Triſmegiſto quid t.5.f.23
Crater t.4.f.157
Cræſi diuitiæ & Solonis præſagium t.5.f.160
Creatio non eſt mutatio t.1.f.99
Creatio mundi ſecundum Anaximandrum tom.1. fol.3
Creatio mundi ſecundum Anaximenem. tom.1. f.4.
Creatio mundi ſecundum Leucypum t.1.f.5
Creatio mundi ſecundum Anaxagoram t.1.f.8
Creatio mundi ſecundum Talethem t.1.f.4
Creatio mundi ſecundum Democritum t.1.f.5
Creatio mundi ſecundum Hyppaſum t.1.f.5
Creatio mundi ſecundum Parmenidem t.1.f.6
Creatio mundi ſecundum Pythagoram t.1.f.9
Creatio mundi ſecundum Platonem t.1.f.10
Creatio ſecundum Philoſophum conceditur to.1. fol.18
Creatio an potuerit eſſe ab æterno t.1.f.21
Creatio an ſit ab initio, rationibus Auicennæ probatur t.1.f.20
Creatio omnium rerum à Deo eſt t.5.f.1.2
Creatio rerum omnium verbo t.f.1.2.6
à tota Trinitate t.5.f.11
Creatio omnium rerum ex nihilo t.5.f.7
Creatio rerum in pondere, numero, & menſura t. 5.f.4.
Creationis exempla t.5.f.2.4
Ordo t.5.f.3.13.70.90
Creationis in dies diſtinctæ obiectiones tom.fol. 13.
Creatoris potentia & miſericordia t.5.f.14
Creatio conceditur à Philoſopho t.6.f.51
Creationis & mutationis differentia t.3.f.41
Creatio æterna conceſſa eſt à Philoſopho tom.3.f. 176.
Creatio actio non eſt in creatura t.2.f.125
Creationem ſiue creare Deo conuenire tom.2.f. 250
Creatio dupliciter intelligitur t.2.f.150
Creatio eſt tranſcendens t.2.f.150
Creatio ſoli Deo conuenit t.2.f.150
Creatio non eſt mutatio t.2.f.152
Creatio quomodo eſt de nihilo t.2.f.152
Creationis effectus eſt prioris agentis t.2.f.153
Creatio eſt aliquid in creatura, ac proprie compoſitorum non admixta naturæ, vel artis operibus t.2.f.255
Creatio in creatura eſt relatio ad creationem to.2. f.255
Creationem nihil eſſe in natura, neque compoſitorum denique ſub eſſe naturæ, atque artis operibus t.2.f.255
Creatio non eſt compoſitio rerum t.2.f.255
Creatio ſubeſt operibus naturæ & artis ibid.
Creatio non ſubeſt operibus naturæ t.2.f.256
Creationis & conſeruationis diſcrimen tom.2.f. 257
Creatio duplex, actiua & paſſiua t.2.f.157

Creatio & conſeruatio non ſunt mutationes to.1. 257
Creatio & conſeruatio ſunt idem creaturæ t.2.fol. 257
Creationem & conſeruationem realiter diſtingui ab inuicem, & à creatura argumentis oſtenditur t.2.f.257
Soluuntur argumenta t.2.f.258
Creauit hominem ad imaginem ſuam quomodo interpretatur t.2.f.170
Creare quid ſignificet t.2.fol.250
Creare ſiue Creationem Deo non competere to.2. f.251
Creare ſoli Deo conuenire ſecundum D. Auguſtinum t.2.f.252
Creare non ſoli Deo conuenire t.2.253
Creare aliquid ex nihilo maioris eſt potentiæ, quã facere aliquid ex contrario t.2.f.254
Creare t.6.f.17
Creare per filium quid ſignificat t.1.f.47
Creatura nobilius eſſe habet in Deo quam in ſe ipſa to.1.f.120
Creatura duobus modis dicitur eſſe in Deo to.1. f.120.
Creatura in eſſe cognito t.1.f.123
Creaturam non frui gaudio infinito intenſiue to.1. f.147
Creaturæ oſtendunt creatorem t.5.f.52
Creatura rationalis duplex t.5.f.20
Creaturæ ſpecies triplex t.6.f.21
Creatura ſine dependentia eſſe non poteſt to.6 fol.106
Creaturam non poſſe eſſe infinitæ perfectionis t.3 f.119
Creatura non eſt comparanda creatori tom.3.folio 142
Creatura eſt particeps boni t.3.f.142
Creatura non habet eſſentiam æternam tom.4.folio 104
Creaturam non habere prius intelligibile, quam eſſe intellectum t.4.f.103
Creaturæ habent eſſe verum ante creationem t.2 f.255
Creaturæ eſſentia eſt primus terminus creationis t.2.f.256
Creatura non habet eſſe reale ante creationem t.2 f.256
Creatura dicitur nihil ante ipſius creationem to.2 f.256
Creatura ſemper creatur t.2.f.258
Creaturam fuiſſe ab æterno, fuit poſſibile t.2.fol. 259
Creaturæ eſſe poſſibile t.2.f.223
Creatura potuit eſſe æterna t.2.f.259
Creaturarum productio præſupponit perſonarum trinitatem t.2.f.259
Creaturæ in ſecundo ſigno intelliguntur t.2.folio 260
Creaturæ productio non præſupponit diuinarum perſonarum productionem t.2.f.260
Soluuntur argumenta t.2.f.260
Creaturarum triplex eſſe t.2.f.287
Credere eſt opus Dei t.4.f.121
Credere eſt opus Dei & noſtrum t.4.f.121
Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam t.4.f.141
Creditis in Deum, & in me credite t.1.f.53
Credere eſt intelligere t.3.f.141
Creta Inſula t.5.f.154
Criſtalli congelatio vbi fit t.5.f.114
Croatiæ ſitus t.5.f.139
Crocodili generatio, naturæ, & lachrymæ tom.5 f.170
Crocodilus ſuperiorem maxillam mouet tom.5. f.122
Currus Iouis alatus t.6.f.125
Cum tradet regnum Deo Patri t.1.f
Cygni natura t.5.f.15
Cygni cantus t.6.f.2
Cymbri vincunt, & vincuntur à Romanis to.5.fol. 185
Cypri Inſulæ ſitus, ambitus, & fertilitas tom.5.folio 167
Cyrenenſium viri eruditi t.5.f.174
Cum tradet regnum Deo Patri t.1.f.53
Curſus cæli t.4.f.165

D.

Dacia eiuſque partes tom.5.f.152
Damaſcenus docet plures Angelos eſſe ſub vna ſpecie t.2.f.265
Damaſcus vrbs Syriæ t.5.f.169
Daniæ eiuſque partium deſcriptio t.5.f.140
Darius ab Alexandro quomodo victus to.5.f.159. 162
Datum ex tempore t.1.f.106
Dauid & aliorum Prophetarum oracula de lapſu & natura dæmonum t.2.f.229
Dæmones t.6.f.15
Dæmones non ſunt natura mali t.5.f.44
Dæmonia eiciuntur per Spiritum S. to.2.f.176
Dæmonum & heroum locus t.1.f.323
Dæmon ſummus t.1.f.323
Dæmones quare dicuntur opiniones authorum t.2.f.323
Dæmonum varia genera vt Heroes, Penates, Lares, Laruæ, genii t.2.fol.323
Dæmones aerea eſſe animalia ſenſit Plato t.2.folio 323
Dæmones quomodo inuiſibiles t.2.f.323
Dæmones veri, ſecundum varios authores tom.2. f.323.324
Dæmones mali t.2.f.324
Dæmonum nomina t.2.f.324
De dæmonibus carmina Poetarum t.2.f.324
Dæmon quid ſit t.2.f.324
Dæmonum tria genera t.2.f.324
Dæmonum natura t.2.f.324
Dæmonum conditiones t.2.f.324
Dæmonibus Græci homines immolabant tom.2 fol.325
Dæmonum magia & diuinatio t.2.f.326
Dæmonum natura, caſus atque doli ex ſacris literis oſtenduntur t.2.f.327
Dæmones non ſunt rerum creatores t.2.f.327
Dæmon quomodo cecidit t.2.f.328
Dæmon non eſt natura malus t.2.f.328
Dæmon rex ſuperbiæ t.2.f.329
Dæmonis epiteta t.2.f.329.330
Dæmon quomodo peccauit appetendo beatitudinem t.2.f.331
Dæmon an ex conſideratione peccauit t.2.f.332
Dæmon peccauit ex certa malitia t.2.f.333
Dæmonem potuiſſe peccare in inſtanti t.2.f333
Dæmonem non potuiſſe peccare in inſtanti argumentis oſtenditur t.2.f.334
Soluuntur argumenta t.2.f.334
Dæmon quare non agit pœnitentiam t.2.f.335
Dæmon an habeat aliquem actum bonum & bonus angelus an poſſit peccare t.2.f.336
Dæmon vult ſemper malum t.2.f.336
Dæmonem diuinam appetiuiſſe æqualitatem t.2 f.337
Dæmon quomodo voluit Deo eſſe æqualis to.2 f.337
Dæmon appetitu illicito potuit appetere eſſe ſe æqualem Deo t.2.f.337
Dæmon voluit maior eſſe Deo t.2.f.337
Dæmon ſi omnino ſit obtenebratus t.2.f.338
Dæmones cogi ab hominibus t.2.f.339
Decoræ proceſſiones t.2.f.172
Declinare ad dextram vel ſiniſtram quid to.2.folio 255
Deleri de libro vitæ t.4.f.124
Delectatio dicitur fruitio t.1.f.146
Delectatio excellentior ex Auicenna t.1.f.119
Delectatio animi maior eſt, quam delectatio corporis t.1.f.119
Delectatio quibus conſtat, & quæ perfecta t.5.folio 260
Democritus & Zeno negant omnem rerum ordinem in finem cauſamque finalem t.2.f.286
Denominatiuorum acceptio t.6.f.110
Denominatiuis tria neceſſaria t.6.f.111
Denominatiua prædicatio duplex t.6.f.111
Denominatiua, an formam vel ſubiectum ſignificent t.6.f.111
Democriti opinio de infinito t.4.f.23
Delphin t.4.f.156
Delphini occaſus, ortus, ſtellæ, hiſtoria t.4.f.156
De non ente habetur ſcientia t.4.f.108
Denominatiua triplicia t.6.f.111
Delphinatus prærogatiuæ in Gallia tom.5.f.134
Dependentia triplex t.6.f.78.105
Dentium numerus, vſus varii, & caſus tom.5.folio 236.
De die iudicii nemo ſcit neque filius t.1.f.52
De diuinitate & humanitate Chriſti doctrina Hieronymi t.1.f.50
De filio Dei Plotinus aperte loquitur to.1.f.46
De filio Dei doctrina Procli t.1.f.46
De filio Dei Philo diſſerit copioſe t.1.f.47
De nihilo nihil fieri quomodo intelligitur tom.2 fo.250
De nihilo aliquid fieri tripliciter tom.2.folio 250
De Spiritu S. diuerſæ ſcripturæ t.2.f.170
Deſiderium tom.6.f.10
De ſubſtantia Patris quid ſignificet t.1.f.67
Determinatio animæ t6.f.203
Deus mens t.6.f.30
Deus à quo omnia t.6.f.126
Deus beatificat creaturam t.6.f.177
Deus præcedit tempore t.6.f.59
Deus non eſt in prædicamento t.6 f.61
Deus infinitus t.6.f.99
Deus ſimplex t.6.f.104.123
Deus quomodo ſubſtantia t.6.f.101
Deus principium, medium, finis t 6.f.164
Dei viſio transfert ad ſe videntem t.6.f.123
Deus intelligit omnia t.6.f.159
Deus intelligit priuationes t.6.f.181
Deus ineffabilis t.6.f.161
Deus eſt ſol noſtri intellectus t.6.f.2
Deum intelligere per eſſentiam tom.6.f.143
Dei intellectio non eſt ocioſa t.1.f.130
Dei eſſentia omnium ſimilitudinem gerit tom.1. fol.131
Deus ſcit infinita t.1.f.134
Deus intelligit ſine diſcurſu t...f.131
Deus cognoſcit omnia non ſolum eminenter, ſed etiam formaliter t.1.f.132
Deus ſcit cogitationes hominum t.1.f.133
Deus cauſa omnium t.6.f.7
Deus curat omnia etiam indiuidua t.1.f.134
Deus ſimul & ſemel omnia videt t.1.f.135
Deus non cognoſcit participale poſt partem, ſed cognoſcit omnes ſimul partes continui tom.1 f.135
Deus eſt infinitus intenſiue & extenſiue tom.1.folio 136
Dei ornatus tom.1.f.137
Deus eſt infinitus formaliter eminenter, & perfecte t.1.f.137
Deus poſſet ſimul infinita producere, ſi id natura rerum pateretur t.1.fol.137
Deum non eſſe infiniti vigoris, argumentis oſtenditur t.1.f.138
Soluuntur ibid.
Deus eſt perfectus, quia finem non habet tom.1. fol.139.
Deum agere ex neceſſitate t.1.f.139
Soluuntur ibid.
Deum eſſe infinitum vigore lumine naturali demonſtrari non poſſe t.1.f.139
Argumenta Theologorum t.1.f.139
Deum eſſe infinitũ in vigore, vtrum philoſophus ſenſerit tom.1.fol.140
Soluuntur argumenta ibid.
Deus infinite ſe diligit t.1.f.140
Deus eſt quo maior cogitari non poſſit tom.1.folio 140
Dei perfectio infinita t.1.f.140
Dei vigor duobus modis accipitur t.1.f.140
Deus eſt ſolus immortalis t.1.f.142
Deus ſolus eſt obiectum fruitionis t.1.f.143
Deus ſphæra intelligibilis t.1.f.145
Deum nemo vidit vnquam t.1.f.147
Deo non vtimur, ſed fruimur t.1.f.148
Deus eſt omnipotens t.1.f.8[illegible]
Deus quare eſt ſimplex t.1.f.92
Dei ſimplicitas probatur tom.1.f.92
Deus non eſt compoſitus ex materia & forma neque aliqua alia compoſitione t.1.f.92.
Deum eſſe compoſitum arguitur t.1.f.93
Soluuntur argumenta ibid.
Deus non eſt forma informans per eſſentiam to.1 fol.93.
Deus non venit in compoſitionem t.1.f.93
Deus non eſt capax accidentis tom.1.folio 92
Dei immutabilitas t.1.f.98
Deum eſſe perfectum ſimpliciter probat Dionyſius t.1.f.96
Deum non poſſe definiri t.1.f.98
Deus & pater & bonum eandem naturam habet t.1.f.100
Dei eſſentia & eſſe ſunt idem t.1.f.101
Deus eſt ſuum intelligere t.1.f.101
Deus eſt vita t.1.f.118
Deus habet ſummum gradum vitæ t.1.f.119
Dei delectatio t.1.f.119
Deum vitam non habere arguitur tom.1.fol. 120
Deus per ſuam eſſentiam res intuetur. tom.1.fol. 123
Dei ſapientia t.1.f.128
Deus ſolus eſt bonus & ſapiens t.1.f.128
Deus ſedet in media terra t.1.f.128

Dei

Dei diſpoſitio, ſcientia, viſio, præuiſio, prædeſtinatio, reprobatio tom.1.fol.129
Deus eſt ſubſtantia actu intelligens t.1.f.129
Deum nihil à ſe intelligere arguitur t.1.f.129
Dei ſcientia nec vniuerſalis nec particularis eſt t.1. f.129
Dei eſſentia eſt imago aliorum t.1.f.130
Dei ſcientia non cauſatur à rebus t.1.f.129
Deus ſi in hac vita non cognoſcitur, minus cognoſcitur poſt hanc vitam argumentis probatur t.1. f.35
Deus non poteſt definiri t.1.f.36
Deus quare dicatur mens apud Theologos tom.1. fol.38
Deus quomodo intelligitur ſecundum Nazianzenum t.1.f.38
Deus quid ſit ſecundum Damaſcenum t.1.f 38
Deus eſt incorporeus t.1.f.38
Dei nomen latiſſime explicatur ſecundum diuerſos authores t.1.f.38
Duum eſſe, omnibus conſtat t.1.f.39
Deum non eſſe, quare aliqui dixerunt tom. 1. fol. 39.
Deum eſſe fide tantum conſtare arguitur tom. 1. f. 39.
Deum eſſe eſt per ſe notum t.1.f.40
Deum eſſe vnum rationibus probatur tom. 1. fol. 41.
Deum eſſe vnum probatur per antiquos Poetas & diuerſos authores t.1.f.4
Deus ipſa vnitas & veritas t.1.f.6
Deum omnia intelligere & cognoſcere probatur t.1.f.7
Deus non indiget materia in creatione tom. 1. fol. 15.
Deus eſt ignis t.1.f.151
Deus eſt infiniti vigoris t.1.f.15
Deus nunquam eſt otioſus t.1.f.17
Deus an agat ex neceſſitate naturæ t.1 f.17
Deus eſt omnium cauſa effectiua ſecundum Philoſophum t.1.f.18
Deus eſt ars prima t.1.f.20
Deum non eſſe omnium cauſam effectiuam arguitur t.1.f.20
Deus ſolus eſt æternus t.1.f.22
Dei voluntas nec eſt noua nec antiqua tom. 1. fol. 26
Deo ſolo eſt fruendum t.1.f.149
Deus eſt lumen noſtri intellectus t.1.f.32
Deus eſt fons, & arbor ingens ſecundum Plotinum t.1.f.32
Deus ad creaturas contingenter ſe habet tom. 1. f. 152
Deus ab æterno & ſeipſum voluit & alia à ſe t. 1. f. 153
Deus omnia vult propter ſe t.1.f.154
Deus an poſſit non velle quod aliquando voluit t. 1.f.154
Deus operatur in nobis velle & perficere tom. 1. f. 155
Deum vidit Abraham in ſubſtantia creaturæ to.1. fol.1.
Deum parentem omnium vocat Plato tom.1.fol. 42.
Deus quomodo cognoſcit per cauſam tom. 1. fol. 131
Deus cognoſcit omnia t.1.f.129
Deum eſſe Plato didicit à pueritia t.1.f.38
Deus Deus meus, vt quid me dereliquiſti t.1.f. 49
Dedit illi nomen t.1.f.49
Deus eſt principium, medium & finis t.1.f.42. & t. 3.f.149
Dei æternitas apud Platonem t.1.f.42
Deum eſſe vnum bonarum rerum principium cõfitetur Thimeus t.1.f.42
Deum eſſe animal Ariſtoteles dicit t.1.f.42
Deos plures eſſe eſt impoſſibile t.1.f.42
Deus eſt forma vniuerſi t.1.f.42
Deum eſſe vnum ordo creaturarum oſtendit to.1. f.44
Deos plures eſſe non eſt impoſſibile arguitur to.1. fol.44
Deum eſſe vnum ex ſcripturis probatur tom. 1. f. 45.
Dei filius inſtar ſolis ſe habet t.1.f.46
Deus omnia in omnibus t.1.f.54.60
Deus ſolus bonus t.1.f.55
Dei prouidentia t.1.f.57
Deus animal optimum t.1.f.86
Deum imperfecte nominamus t.1.f.86
Deorum duo genera apud Platonem t.1.f.42
Deus gaudet numero impari t.2.f.162
Deus habitat in igne t.2.f.191
Deum quare cupiebat videre Moyſes tom. 2. fol. 210
Deus creator denominatione extrinſeca tom. 2. f. 223
Deus quomodo dicitur dominus t.2.f.224
Dei ad creaturas nullam eſſe relationem rationis per actum intellectus diuini, ſed creati tom.2. f. 224
Deus vtrum creator de nouo dicatur t.2.f.224
Deus ab æterno dominus t.2.f.225
Deorum tria genera t.2.f.234
Deorum genera multa t.2.f.235
Deus pater vocatur angelorum t.2.f.235
Deus ſtetit in ſynagoga deorum t.2.f.336
Deus eſt centrum angelorum t.2.f.336
Deus cauſat eſſentias intelligentiarum tom.2. fol. 247
Deus eſt cauſa finalis & efficiens angelorum to. 2. f.248
Deum eſſe cauſam effectiuam omnium entium to. 2.f.248
Deus cauſa exemplaris & effectiua t.2.f.248
Deum non eſſe omnium entium cauſam effectiuam t.2.f.249
Soluuntur argum. t.2.f.249
Deus vtrum agat ex neceſſitate nec ne tom. 2. fol. 251
Soluuntur argum. t.2.f.251
Deum velle hoc & non velle quomodo intelligitur t.2.f.251
Deus ad extra agit contingenter t.2.f.252
Deum agere immediate quid ſignificet tom. 2. fol. 254
Dei ſcientia vnde realis t.2.f.256
Deus non aliter nouit facienda quam facta tom 2. 256
Deus per verbum quomodo facit omnia tom.2.f. 261
Deus non eſt motor appropiatus, ſed vniuerſalis. t.2.f.275
Deus an moueat vt finis t.2.f.275
Deus mouet cœlum vt finis t.2.f.275
Deus mouet effectiue & vt finis t.2.f.275
Deus mouet propter finem, id eſt, propter ſeipſum t.2.f.275
Deus videtur in imagine t.2.f.297
Deum intelligi abſtractiue t.2.f.297
Deus etſi non comprehenditur intelligitur tamen t.2.f.297
Deus non eſt otioſus t.2.f.300
Deus omnium rerum gubernator t.2.f.300
Deus illuminat mentem t.2.f.303
Deus eſt cauſa intelligendi t.2.f.303
Deorum omnia plena t.2.f.323
Deus quare eſt miſertus humanæ & non angelicæ naturæ t.2.f.265
Deus neminem negligit t.2.f.341
Deus eſt Pater Venerandus t.3.f.1
Dei filius homo dicitur ibid.
Deus mente & ſenſu non capitur t.3.f.2.
Deus curat hominem t.3.f.2
Deus eſt Pater legitimus t 3.f.2
Deus igne cognoſcitur t.3.f.3
Deus caret inuidia t.3.f.3
Deus omnibus Pater t.3.f.3
Dei imago mundus t.3.f.3
Deus ſecundus eſt mundus t.3.f.3
Dei Vnitas oſtenditur t.3.f.3
Dei influxus perpetuus t.3.f.3
Dei imago eſt æuum t.3.f.3
Deus eſt vita & lux t.3.f.5
Deus varie homini loquitur t.3.f.6
Deus vitæ diſpenſator t.3.f.6
Deus eſt omnia t.3.f.6
Dei fruitio t.3.f.13
Deum eſſe ſupra eſſentiam t.f.16
Deum ſe intelligere t.3.f.16
Deus nobis innoteſcit per viam motus to. 3. fol.17
Deus non mouetur neque quieſcit t.3.f.17
Deus vbique totus t.3.f.17
Deo competit eſſe t.3.f.17
Deum eſſe ſubiectum menti cui Auicenna contrarius t.3.f.64
Deus quare dicitur bonus t.3.f.83
Deus vult ſemper bonum t.3.f.84
Deus ſolus bonus t.3.f.84
Deus an ſit in genere: & ſoluuntur argumenta to.3. f. 91
Deus non poteſt peccare t.3.f.117
Deum agere ſecundum potentiam abſolutam t. 3. f.117
Deum poſſe ea facere meliora, quæ facit tom. 3. f. 118
Deum non poſſe facere quod præterita non ſint facta.
Deus eſt locus omnium t.3.f.119
Deum eſſe formam t.3.f.126
Deus conſeruat proprietatem diſtinctionum t.3. f.132
Deus quomodo eſt in cœlo t.3 f.135
Deus eſt vbique & nuſquam t.3.f.136
Deus eſt quod amat t.3.f.136
Deus ſemper vigilat t.3.f.136
Deus eſt in ſeipſo & à ſeipſo t.3 f.136
Deus actus eſt liber t.3 f.136
Deus eſt vbique t.3.f.136
Deus quid ſit t.3.f.141
Deus abſconditus & omnia t.3.f.141
Dei cognitio quid ſit t.3.f.241
Deus eſt ſphæra inuiſibilis t.3.f.141
Deo cura eſt de nobis t.3.f.141
Deus non eſt mens t.3.f.142
Deum & bonum idem eſſe t.3.f.142
Deus omnia homini dat t.3.f.143
Deus quare dicatur Pater t.3.f.143
Deus quid ſignificat t.3.f.144
Deo ſoli debetur gloria t.3.f.145
Deus omnium gloria t.3.f.145
Deus cur dicatur natura t.3.f.148
Deus vniuerſorum principium t.3.f.148
Deus eſt mens t.3.f.150
Deus eſt materia t.3.f.151
Deum principium omnium ſecundum Philoſophum t.3.f.149
Deus centrum t.3.f.149
Deus eſt ſolus principium t.3 f.150
Deus quomodo eſt materia t.3 f. 51
Deus eſt omnia t.3.f.151
Deus omnium eſt creator t.3.f.152
Deo aſſimilari omnia appetunt t 3.f.165
Deus eſt cauſa agens t.3.f.180
Deus eſt neceſſitas t.3.f.174
Deus eſt neceſſitas t.3.f. ..
Deus eſt renouatio t.3.f.177
Deus eſt finis t.3.f.178
Deus agit propter finem t.3.f.181
Deus finis, non tamen finitus t.3.f.183
Deus eſt finis legis t.3.f.184
Deus lux eſt t.4.f.4
Deus eſt infinitus t.4.f.24
Deus cognoſcitur vt infinitus t.4.f.29
Deus eſt vltimus finis t.4.f.29
Deum poſſe alium mundum creare t.4.f.33
Deus omnium cauſa t.4.f.56
Deus eſt ſine culpa t.4.f.59
Deus operatur omnia in omnibus t.4.f.60
Deus eſt actus omnium t.4.f.66
Deus eſt vita omnium t.4.f.66
Deus eſt omnibus eſſe t.4.f.66
Deus eſt per omnia t.4.f.66
Deus facit omnia t.4.f.66
Deus curat omnia t.4.f.66
Deus non contemnit parua t.4.f.67
Deus neminem negligit t.4.f.67
Deus eſt princeps omnium t.4.f.67
Deum habere curam ſingularium t.4.f.68
Deum omnium curam habere Philoſophus affirmat t.4.f.68
Deus intelligit omnia ſecundum Dionyſium to.4. f.68.69.
Deus quomodo hæc intelligat ſecundum Plotinum t.4.f.69
Deum negat, qui eius prouidentiam negat tom. 4. fol.70
Deus eſt cauſa rerum per intellectum tom. 4. fol. 74
Deum humanos actus non reſpuere tom. 4. fol. 75
Deo, quæ prudentia tribuatur & conſilium tom.4. f. 76
Dei poteſtas, & influxus continuus t.4.f.77
Deus omnia continet, omnibus dominatur, Pater legitimus & factor t.4.f.77.78
Deus eſt omnium gubernator, & conformator t. 4.f.78 t.4.f.78
Deus eſt legitimus rex t.4.f.78
Dei nomina t.4.f.78
Deus eſt effector & rector
Deum eſſe cauſam omnium dicit Dionyſius to. 4. fol.79
Deus non eſt aliquid ex omnibus, ſed omnia in omnibus t.4.f.80 t.4.f.80
Deus nouit particularia
Dei dominatio, ſiue gubernatio aliquibus argumentis oppugnatur t.4.f.81 t.4.f.81
Soluuntur argumenta

Deus non curat de bobus tom..f.82
Dei ſcientiam veram eſſe t.4.f.89
Deus ſcit futura t.4.f.89
Dei velle, & poſſe idem ſunt t.4.f.90
Dei ſenſus veritas t.4.f.90
Deus ſcit ſenſibilia omnia t.4.f.90
Deus eſt in vertice primi cœli t.4.f.90
Deus eſt pater fabricans t.4.f.90
Deus eſt mens intelligens t.4.f.90
Deus quomodo intelligat ſingularia t.4.f.94
Dei oculus cuncta intuetur t.4.f.97
Deus intell git ſe t.4.f.98
Deus cognoſcit t.4.f.98
Deus eſt actus purus t.4.f.98
Deus comprehendit ſe ipſum t.4.f.98
Dei intelligere eſt ſua ſubſtantia t.4.f.98
Deus ſcit alia à ſe, ſed per ſuum eſſe tom.4 f.99
Deus cognoſcit omnia propria & perfecta cognitione t.4.f.100
Dei ars quæ ſit t.4.f.101
Deum non cognoſcere alia à ſe t.4.f.103
Soluit in eodem.
Deus quomodo cognoſcit futura contingentia t.4 f.108
Deus quomodo ſcit omnia immutabiliter tom.4 f.109
Deus quomodo neceſſario ſciat t.4.f.109
Deum diligere omnia æqualiter tom.4.fol. 116
Deus vult omnes homines ſaluos fieri tom 4 f.116
Deus diligit omnia t.4.f.125.126
Deus poteſt multa facere quæ non facit tom.4.fol. 122
Deus vocatur Zelotes t.4.f.125
Deus diligit magis creaturas rationales, quam irrationales t.4.f.126
Deus diligit æternaliter t.4.f.126
Deus æqualiter omnes diligit t.4.f.127
Dilexit plus Petrum, quam Ioannem tom.4.fol. 127
Deus eſt ignis conſumens t.4.f.128
Deus eſt ſicut aquila t.4.f.128
Deus ſe fecit nobis debitorem t.4.f.138
Deus an poſſit remittere culpam ſine infuſione gratiæ t.4.f.142
Dei potentia ordinata t.4.f.142
Dei beneuolentia t.4.f.143
Argumenta t.4.f...
Soluuntur t.4.f...
Deus ſolus proprie immortalis t.4.f.163
Deus Pater mundi t.4.f.163
Deus eſt ſphæra intellectualis t.4.f.163
Deus eſt centrum omnium t.4.f.164
Dei actio eſt immortalitas t.4.f.166
Dei eſſentia, & actus t.4.f.169
Deus dicitur antiquus dierum, & iuuenis tom.4 fel.170
Deus eſt æternitas t.4 f.171
Deo conuenit eſſe t.4.f.171
Dei ſtatus, epitheta t.4.f.171
Deus ſe ipſum negare non poteſt t.4.f.171
Deus eſt ſuperior æternitate t.4.f.171
Deus eſt æternus ſecundum Auguſt. tom.4.fol. 171
Argum. tom.4.f.171
Soluuntur t.4.f.172
Deus non poteſt facere, vt præteritum non fuerit t.4.f.194
Deus quid t.5.f.90
Deus principium, medium, & finis rerum tom.5 f.2.5.8.49.52
Deus mundi rector t.5.f.4.261
Deus quomodo pater & creator t 5.f.4
Deus eſt ſummum bonum t.5.f..42
Deus quomodo creauit mundum ſine ſui mutatione t.5.f.6
Deus eſt vbique eſſentia, præſentia, & potentia t.5 f.8.52. contraria argumenta t.5.f.9
Deus comparatur ſoli, ſphæræ, oculo, t.5.f.8
Deus eſt ſphæra intellectualis t 5.f.8
Deus eſt per omnia, & in omnibus tom.5 f.73 261
Deus alloquitur nos lectione, à nobis oratione t.5.f.77.78.80
Deus non eſt longe à nobis t.5.f.83
Deus quomodo adeſt, & non adeſt t.5.f.8
Deus quomodo eſt aliquid neque nihil t.5.f 238
Deus eſt incorporeus t.5.f.238
Deus an & qua ratione eſt corpus t.5.fol.10
Deus eſt bonus t 5.f.10.11.241.245. per eſſentiam t.5.f.241.249
Deus quomodo eſt vita t.5.f.61.74.260
fons vitæ t.5.f.260
Deus eſt ſubiectum Theologiæ t.5.f.62.65.66
Deus eſt incomprehenſibilis t.5.f.73
Deus & bonum ſunt ſuper eſſentiam t.5.f.11.249
Deus non eſt author mali t.5.f.11.44.245
Deus cognoſcitur ex operibus t.5.f.18.46.237
Deus an cognoſcibilis t.5.f.19.39.46.61
Deus per creaturas cognoſcitur tom.5.f.21.52.83 237
Deus alius natura, quam participatione tom 5.fol. 22
Deus ſibi ſimilia operatur t.5 f.22
Deus diuerſe bonos & malos inhabitat t.5.f 23
Deus non videtur oculis corporeis t.5.f.46. 53.238.264
Deus in hac vita videri non poteſt t.5.f.46
Deus quomodo viſus facie ad faciem t.5.f.46
Deus non habet figuram t.5.f.49
Deus centrum omnium rerum t.5.f.49.50
Deus gubernat omnia t.5.f.90
Deus eſt actus puriſſimus t.5.f 237
Deus prima cauſa omnium t.5.f.238
Deus proprie eſt infinitus t.5.f.241.243
Deus eſt ineffabilis t.5.f.138
Deus negatione verius, quam affirmatione percipitur t.5.f.238
Deus videtur per lumen gloriæ t.5.f.265.267
Deus ſpeculo comparatus t.5.f.266
Deus quomodo in veteri teſtamento viſus tom.5 f.267
Dei æternitas demonſtratur t.5.f.2
Dei prouidentia in creaturis t.5.f.4
Dei eſſe & eſſentia idem t.5.f.250
Dei pulchritudo t.5.f.252. quomodo videnda t.5. f.254
Dei perfectio t.5.f 73
Dei ſimilitudo in rebus corporeis non inuenitur t.5.f.18
Dei viſio & comprehenſio qualis t.5.f.18.20.21
Dei epitheta t.5 f.90. varia nomina tom.5.f.239. 261
Dei odium quale t.5.f.42
Dei nomen præcipuum t.5.f.52
Dei in creaturis veſtigium t 5.f.50
Dei cognoſcendi deſiderium t.5.f.51.264
modus tom.5.f.258.264
Dei in creaturis imago t.5.f.71.254
In Deo quomodo continentur omnia t.5.f.262
De Deo quæ ſciri poſſunt t.5 f.73.265
Deo producere creaturas proprium eſt t.5.f.1
Deo obediunt omnia t.5.f.4
Deorum ordo Philoſophicus t.5.f.4.2
Ad Deum aſcendendi & deſcendendi gradus to.5. f.241
Deum quomodo vidit Moyſes & Paulus tom.5. f 47
Deum eſſe vnum t.5.f.49.72
Deum eſſe naturalem conſtat ex ordine rerum t.5 f.83
Deum videntes eſſentialiter, an omnia in eo videant t.5.f.266
Dii curant omnia humana t.3.f.4
Dii quare ſunt beati t.2.f.314
Dii 12. ſunt 12. ſolennitates t.2.f.235
Diaphanum tom.6.f 96
Diaboli effigies à Iob Propheta depingitur. Lumbi, vmbilicus, cauda, teſticuli, nerui, oſſa, cartilago & cætera membra eius t.1.f.328
Diademata ſeptem t.2.f 330
Diafragma quid, eiuſque vſus t.5.f.227
Dianæ templum orbi miraculoſum t.5.f.159
Dicere Dei quid ſit t.4.f.4
Dicere & dici in diuinis t.1.f.62
Dicere multiplex t.1.f.64
Dictio ablatiua t.6.f.112
Dictator apud Romanos quis t.5.f.95.97
Dies iudicii nota Chriſto t.1.f.54
Dies noctesque vbi longiſſimi vel perennes t 5 f.141
Dies naturalis quid ſit t.4.f.161
Dierum naturalium inæqualitas t.4 f.161
Dies ſenſibiliter inæquales t.4.f.161
Dies æquales t.4.f.161
Dies proximi inæquales t.4.f 161
Dierum naturalium circuli t.4.f.162
Dies in quo tempore fiunt maiores, ſimiliter & minores t.4.f.162
Dies naturalis continet plus viginti quatuor horis t.4.f.162
Dies incipit à meridie t.4.f.162
Dies quomodo dependent à motu Solis t.4.f...
Dies artificialis, & naturalis t 4.f.3.4
Differendi triplex modus, ſcilicet formaliter, originatiue, manifeſtatiue to.2.f.203
Differentiæ inter creare & facere t.2.f.150
Differentiæ formalis & indiuidualis tom.2.fol 265
Differentia indiuidualis quomodo differt à ſpecifica t.2.f.266
Differentia indiuidualis eſt principium indiuiduationis t.2.f.266
Differentia indiuidualis non eſt materia, ſed materiæ ſimilis t.2.f.266
Differentia indiuidualis eſt ſimpliciter ſimplex t.2.f.267
Differentia indiuidualis non eſt proprie actus receptus in natura t.2.f.267
Differentia indiuidualis non ſpectat ad quidditatiuum ſpeciei conceptum t.2.f.267
Differentia indiuidualis addit negationes to.2.f. 267
Differentia inter actum voluntatis & intellectus t.1.f 145
Differentia inter noſtram & diuinam cognitionem t.1.f.132.
Differentia iuſtorum & impiorum t.4.f.198
Differentiæ ſunt ſubſtantiæ t.6.f.65
Differentiæ intellectuum t.6.f.141.142
Differentiæ vltimæ cognoſcuntur t.6.f.148
Differentia & conuenientia infiniti vigoris & temporis t.3.f.32
Differentia inter vniuocum & analogum t.3.f.60
Differentia quid ſit t.3.f.93
Differentia abſtractionum t.3.f.71
Differentia ſenſus & intellectus t.3.f 74
Differentia inferior includit ſuperiorem to.3 f.99
Differentiam materialiter non includere ſuperiorem t.3.f 99
Differentia prædicatur de pluribus differentibus in eo, quod quale t.3.f...
Differentia quot modis dicitur t.3.f.100
Differentia quomodo prædicatur de pluribus differentibus ſpecie t.3.f.100
Argum. contraria ſoluuntur t.3.f.101
Differre numero quid t.3.f.102
Diffinitio ex additamento t.3.f.166
Differentia inter diuiſionem & adiectionem to.4 f.25
Difficultas ex parte rei tom.3.f.89
Difficultas ex parte intelligentis t.3.f.90
Difficultas omnis eſt ex parte noſtra t.3.f.90
Difficultas cognoſcendi æqualitatem perſonarum vnde ſit t.1.f.87
Digitorum numerus, nomina & vſus tom.5.f.222
Dignitas hominis t.3.f.2
Diligere Deum ſuper omnia t.2.f.316
Diligere duplex in diuinis t.2.f.104
Dilectio quadruplex rationalis t.2.f.241
Dilectio quid t.4.f.110
Dilectio efficax t.4.f.126
Dilectio Dei circa electos t.4.f.126
Argumenta contraria ibid.126
Soluuntur argumenta ibid.126
Dilectio præcedens iuſtificationem t.4.f.135
Dilectionem & delectationem non eſſe idem arguitur t.1.f.146
Diluuium Deucalionis t.5.f.154
Dimenſio an præcedat formam ſubſtantialem in materia t.3.f.49
Dimenſio determinata t.3.f.49
Dimenſio interminata t.3.f.49
Dimenſio præcedit formas t.3.f.50
Dimenſio materiæ coæterna t.3.f.49
Dimenſiones non præcedere formam ſubſtantialem t.3.f.51
Dimenſiones realiter diſtingui à materia tom.5 f.52
Dimenſio eadem ex parte ſubiecti & ex parte formæ t.3.f.52
Dimenſionem vnam tantum eſſe t.3.f.52
Dimenſiones tres t.6.f.73
Dimiurgus, id eſt, Deus omnium opifex tom.5 fol.2
Diocletiani crudele imperium t.5.f.100
Diogenis Apolloniatæ ſententiæ t.1.f.4
Dionyſii Areopagitæ doctrina de SS. Trinitate t.2 f.172
Dionyſii Areopagitæ doctrina de Angelis t.2.fol. 240
Dionyſius de numero Angelorum tom.2.fol. 262
D. Dionyſii congrua ratio in ordinibus Angelorum t.2.f.30
Dionyſius Areop. de æternitate Dei tom.4 f.169

Diſcrimen miſſionis filii & ſpiritus S. 5.t.2.fol. 210
Diſpoſitiones corrumpuntur t.3.f.38
Diſpoſitionum neceſſitas t.3.f.38
Diſtinctio qualitatum & quantitatum tom.3 f.152
Diſtingui actu dupliciter t.3.f.58
Diſtinctio perſonarum in diuinis t.2.f.168
Diſtinctæ emanationes indicant diſtinctionem perſonarum t.2.f.201
Diſtinctio formalis an ſit ex fundamentis vel terminis t.2.f.221
Diſtinctio identitas realitas ſimilitudo tom.2,f. 228
Diſtinctionis ratio t.1.f.76
Diſtinctionis modi ſeptem t.1.f.94
Diſtinctio rationalis duplex t.1.f.94
Diſtinguentia magis differunt quam diſtincta t.1 f.76
Diuinæ generationis exemplum tom.1.fol. 54
Diuina eſſentia tota ſimul in patre & in filio tom.1. f.54
Diuinitas & humanitas Chriſti ſecundum Auguſtinum t.1.fol,52
Diuinitas Chriſti ſecundnm Ambroſium to.1.fol. 50
Diuinum obiectum eſt diuina eſſentia tom.1.fol. 128
Diuini intellectus ſpecies intelligibilis tom.1.fol. 128
Diuinæ ſubſtantiæ non ſubſunt noſtris phantaſmatibus t.1.f.34
Diuinitatis cognoſcendæ duplex modus tom.1 f.32
Diuina fœcunditas t.2.f.162
Diuinas productiones nemine generationem paſſiuam & ſpirationem paſſionem formaliter diſtingui t.2.f.201
Diuinas productiones aut ex terminis formalibus diſtingui, aut quia eſt vna ab vno aut quia altera à duobus t.2.f.202
Diuina eſſentia non eſt immediatum principium productionis t.4.f.202
Diuinitas S.Spiritus oſtenditur t.2.f.171
Diuinæ pulchritudinis contemplatiui t.2.f.242
Diuinæ voluntatis non eſt demonſtratio t.2.f.252
Diuina incarnatio ſuperat captum angeli tom.2 f.293
Diuinatio quid ſit t.2.f.326
Diuinationes ſunt pacta dæmonum iuxta Auguſtinum t.2.f.339
Diuinæ ſcripturæ prouidentiam Dei probantes t.2 f.341
Diuinæ vnitatis ſimilia t.5.f.49
Diuinæ vbiquitatis modus t.5.f.8
Diuinos honores qui vſurparunt tom.5.f.97. 98.100
Diuinum, diuina natura t.3.f.146
Diuiſiones vocum quatuor t.6.f.112
Diuiſio prior compoſitione t.6.f.169
Diuerſiuoca t.6.f.91
Diuerſitas actuum t.6.fol.119
Diuerſi modi principiandi eidem potentiæ non competunt t.2.f.192
Diuidat aquas ab aquis t.4.f.12
Diuiſio per ſe eſt infinita t.4.f.25
Docta ignorantia t.1.f.136.& t.2 f.242
Doctores Eccleſiæ Caluinæ t.5.f.23
Doctorum Eccleſiæ authoritas t.5.f.59
Doctores Latini de diuinitate & operibus Spiritus ſancti t.2.f.176
Doctrina inſpirata quomodo ſupernaturalis to.5 f.53
Doctrina ſupernaturalis neceſſaria viatori tom.5 f.53.54
Doctrinæ humanæ à diuina differentia tom.5.f. 58
Doctrina D.Georgii Neocæſarienſis de S.Trinitate t.2.f.171
Doctrina D.Chryſoſt.de diuinitate Spiritus S. t.2 f.175
Doctrina Irenæi de S.Trinitate t.2.f.177
Doctrina D.Hieron.de Spiritu S. t.2.f.178
Doctrina D.Tertul.de Spiritu S. t.2.f.176
Doctrina D. Gregorii Papæ de diuinatione Spiritus ſancti t.2.f.180
Doctrina D.Auguſt.de diuinitate Spiritus S. t.2 f.181
Doctrina D.Ambroſii de Spiritu S. t.2.f.179
Domeſtici t.2.f.243
Dominus creauit me t.1.f.57
Dominum Ieſum Deus fecit t.1.f.59
Dominationum cognominatio t.2.f.243
Dominari quid ſit t.2.f.244
Dominationum officium t.2.f.244
Dominationum poteſtas, liberalitas & benignitas t.2.f.244
Dominationum ordo t.2.f.243
Dona Spiritus S. t.2.f.175
Dona ſpiritus S. per ignis proprietates oſtenduntur t.2.f.191
Donum quid ſignificet in diuinis t.2.f.206
Donum Spiritui S.competit t.2.f.206
Donum quare dicitur t.2.f.206
Donum eſt conſtitutiua proprietas Spiritus S. t.2 f.207
Donum dicitur tripliciter t.2.f.207
Donum perſeuerantiæ t.4.f.121
Dormitio duplex t.4.f.199
Dotes beatificæ animæ t.5.f.21
Draco clauſus in abyſſo t.4.f.193
Draconis alligatio & ſolutio t.4.f.193
Draco ſub arce Cracouienſi toxico necatus tom.5 f.144
Dracones terreſtres & aquatici t.5.f.14
Dracones Indiæ quales t.5.f.67
Duæ animæ partes t.4.f.191
Dulcedinis cauſa t.5.f.88
Duæ portæ t.6.f.12
Duæ tenebræ t.2.f.242
Duo principia poſuit Anaxagoras t.1.f.8
Duo motores primi mobilis t.1.f.140
Duo amores fecerunt duas ciuitates t.1.f.145
Duo actus intellectus & duo voluntatis t.1.f.145
Duobus modis ad gratiam peruenitur t.4.f.140
Argum. t.4.f.140. Soluuntur t.4.f.140
Duo eſſe principia t.1.f.158
Duo principia non eſſe t.1.f.177
Duo ſpirantes, ſed non duo ſpiratores t.2.f.196
Duo Cherubin in oraculo t.2.f.243
Duo motores orbis t.2.f.249
Duo cœli motores t.2.f.275
Duplex ſtola & nuditas t.6.f.13
Duplex ordo viuorum & mortuorum t.4.f.199
Duplex tractus Dei t.4.f.121
Duratio ſucceſſiua t.4.f.181
Duratio duplex t.1.f.25
Duratio vera non fuit ante cœlum t.1.f.25
Dura mater in capite hominis quæ t.5.f.232
Dux populi Chriſtus t.3.f.14

E

Ebrietas mentis t.6.f.154
Ebrietas ſpiritualis corporali comparata t.5 f.256.257
Ebrietas ignorantiæ t.5.f.256
Ebrietatis deteſtatio t.5.f.263. pœna t.5.f.153.173
Ebrietatis ſpiritualis remedium t.5.f....
Eccleſia dicitur crater t.5.f.23
Eccleſia Veteris & Noui Teſtamenti vna t.5.f.24 26.38
Eccleſia viſibilis t.5.f.25.36
Eccleſia ſine ruga & macula quæ t.5.f.24
Eccleſia ex bonis & malis conſtat t.5.f.24.37
Eccleſia vna t.5.f.25.27
Eccleſia parcendo vincit t.5.f.24
Eccleſia malignantium t.5 f.24
Eccleſia Romana matrix aliarum t.5.f.23.32.36.94
Eccleſia Romana quomodo loco non alligata t.5 f.33
Eccleſia Romana nunquam errauit t.5.f.36
Eccleſiæ Romanæ authoritas t.5.f.31.32.34.36
Eccleſia quibus comparatur t.5.f.23 25.27
Eccleſia nunquam deficit t.5.f.26
Eccleſia ex capite & membris conſtat t.5.f.26.27
Eccleſia quomodo ſit ſupra Petrum ædificata t.5 f.31
Eccleſia Antiochia Romam diuinitus tranſlata t.5 f.32
Eccleſia hæreticorum damnatione illuſtratur t.5 f.32
Eccleſia propter malos non deſerenda t.5.f.37
Eccleſia cura malis videtur inchoata t.5.f.24
Eccleſiæ Catholicæ notæ t.5.f.32.35
Eccleſiæ nomina t.5.f.24. authoritas t.5.f.24. Stabilitas t.5.f.36.59.60
Eccleſiæ delineatio t.5.f.23
Eccleſiæ & ſynagogæ differentia t.5.f.24
Eccleſiæ excellentia & prærogatiua tom.5 fol.24.25
Eccleſiæ amplitudo tom.5.f.27. fœcunditas tom.5 f.25
Eccleſiæ membrorum proportio tom.5.f.28
Eccleſiæ ætates & progreſſus t.5.f.38
Eccleſiæ plenitudo
Eccleſiæ augmentum t.2.f.211
Ad Eccleſiam, qui non pertinent t.2.f.257
Extra Eccleſiam non eſt ſalus t.5.f.26.27
Eclipſis lunæ terræmotum oſtendit t.5.f.36
Eclipſis quid ſit t.5.f.213
Eclipſis vniuerſalis t.4.f.39
Eclipſis tempore Veſpaſiani t.4.f.40
Eclipſis ſolis & lunæ t.4.f.40
Ecliptica octauæ t.4.f.143
Eccentericus & concentericus orbis t.4.f.11
Effectus ſequens cauſam vniuerſalem nunquam deficit tom.4.f.36
Effectus mentis ſecundæ t.1.f.55
Efficientis duplex finis t.1.f.100
Effectus quantitatis tres t.3.f.184
Ego dixi Dii eſtis t.3.f.132
Ego ſum qui ſum t.1.f.7
Ego primus & non eſt Deus præter me t.4.f.171
Ego in patre, & pater in me eſt t.1.f.59
Ego & pater vnum ſumus t.1.f.12.56
Ego ſum vitis vera t.1.f.52
Ego ſum alpha & omega t.1.f.50
Eius eſt fieri, cuius & eſſe t.1.f.43
Eiuſdem plures cauſæ t.6.f.161
Electio quid t.3.f.180
Elementa cœleſtia t.4.f.113
Elementum quare non reſiſtit formæ t.3.f.4
Elementorum locatio t.3.f.22
Elementum vnum quomodo patiatur ab altero t.3.f.135 t.3.f.139
Elementum vnum non eſſe locum alterius, propter formas ſubſtantiales t.3.f.39
Elementa inanimata t.3.f.46
Elementorum ordinatio t.2.f.340
Elementa non prima principia t.1.f.5
Elementorum genitura t.1.f.16
Elementorum natura t.1.f.26
Element. conuenientes qualitates t.1.f.16
Elementa vocata ſunt principia t.1.f.27
Elementum quid ſit t.1.f.27
Elementi proprie dicti quatuor conditiones tom.1 f.27
Elem. quot modis aliquid dicatur t.1.f.27
Elem. quare ſint numero 4. t.1.f.27
Elementum tertium non ſufficit t.1.f.28
Element. numerus ex motuum diuerſitate tom.1 f.28
Element. numerus quaternarius t.1.f.28
Elem. qualitates ſi ſint formæ ſubſtantiales tom.1 f.29
Elem. eſſentiales formæ non ſunt nobis incognitæ t.1 f.29
Elem. in mixto ſecundum qualitates remiſſas manent t.1.f.29
Elem. in mixto, an actu vel potentia remaneant t.1 f.39
Elem. eſſe in mixto in perfecta forma ſubſtantiali t.1.f.30
Elem. determinato gradu continentur t.1.f.30
Elem. ſi manent in mixto in actu perfecto ſecundum Auerroem t.1.f.31
Elem. ſubſtantiales differentiæ t.1.f.31
Elem. formæ ſuſcipiunt magis & minus t.1.f.31
Elem. manere in eſſe remiſſio t.1.f.31
Elementales formæ diſtant à forma mixti to 1.f.31
Elementa ſunt media formæ t.1.f.31
Elementorum qualitates in mixto ſecundum Auicennam t.1.f.30
Elem. ſunt finita t.4.f.21
Elementa t.6.f.60
Elementorum ſimilitudo t.6.f.31
Elem. intellectiuæ animæ tom.6.f.58
Elementorum opera t.6.f.39
Elementa an ſint infinita tom.5.folio 185
Elementa media quomodo ſunt leuia & grauia t.5 f.195
Elementi tertii generatio t.5.f.193
Elem. creatio & ordinatio t.5.fol.12
Elementi numerus, motus, combinatio tom.5.folio 185
Elementorum qualitas t.5.f.189.190
Elementi generatio, contrarietas, & ſymbola t.5 f.191
Elementorum inuicem commutatio tom.5.fol. 192
Elephanti vbi frequentes t.5.f.166
Elephantis natura mira t.5.f.17 timentque ſuos t.5 f.166
Elyſius campus quid ſignificet t.3.f.9
Emanationes diſtinctæ indicant diſtinctiones perſonarum t.2.f.201

Ema-

Emanatio rerum t. 6. f. 15
Emanatio eſt generatio in diuinis. t. 1. f. 45
Emanationes diuinæ formaliter diſtinguuntur to. 2. folio 96.
Empedoclis poſitio de mundi creatione t. 2. f. 6.
Empedoclis ſententia de creatione t. 5 f. 3
Engonaſin t. 4. f. 154
Ennii Poetæ epitaphium t. 5. f. 117
Enoch ſcripta cur non recepta t. 5. f. 54
Ens primum obiectum t. 5. f. 57
Ens eſt prius bono t. 5. f. 251
quomodo poſterius t. 5. f. 245
Ens obiectum intellectus t. 5. f. 63
Ens perfectum duplex t. 1. f. 39
Ens aliquod eſt omnino neceſſarium in rerum natura t. 1. f. 39
Entitates formales ſeſe recipiunt tomo 1. folio 139
Entis diuiſio ſecundum Auicennam tom. 1. folio 18
Entia ſuperiora carent potentia. t. 3. f. 57
Ens diuiditur per potentiam & actum tom. 3. fol. 57
Ens eſſe vniuocum ſubſtantiæ & accidenti tom. 3. folio 57
opponuntur & ſolu. arg. t. 3. f. 58
Ens quid ſignificet ſecundum Philo. t. 3. f. 60
Ens eſſe multiplex ſignificato t. 3. f. 60
Ens non ſignificat æquiuoce vel vniuoce 10. prædicamenta t. 3. f. 60
Ens ſolam ſignificat ſubſtantiam t. 3. f. 60
Ens per participationem t. 3. f. 60
Ens prædicare æquiuoce de ſuis inferioribus tom. 3. folio 60
Ens non eſſe pure æquiuocum & ſoluuntur argu. tom. 3. folio 61
Ens nos dicere aliquem conceptum præciſum tom 3. folio 62
Ens non dici analogice t. 3. f. 63
Ens non prædicatur identice t. 3. f. 63
Ens in quantum eſt ens, & ſubiectum adæquatum primæ phil. t. 3. f. 63
Ens reale commune finito & infinito, ſubiectum Metaph. t. 3. f. 63
Entis duæ diuiſiones t. 3. f. 64
Entis prædicamentale, id eſt diuiſum in 10. prædicamenta eſſe ſubiect. Metaph. t. 3. f. 65
Ens eſſe primum cognitum t. 3. f. 67
Entis abſtractio formalis & totalis t. 3. f. 71
Ens cognoſci diſtincte t. 3. f. 71 & 72
Entis conceptus confuſus t. 3. f. 73
Ens diuiditur in 10. prædicamenta t. 3. f. 75
Ens diuidi per modos prædicandi t. 3. f. 76
Ens diuidi in 10. prædicamenta per modos eſſendi tom. 3. folio 76
Ens deſcendere per modos eſſendi t. 3. f. 76
Ens non diſtingui per modos eſſendi t. 3. f. 77
Arg. Solu. de modis eſſendi t. 3. f. 77
De paſſionibus Entis t. 5. f. 78
Ens habere veras paſſiones t. 3. f. 78
Ens & vnum eſſe Synonyma t. 3. f. 78
Ens non habere veras paſſiones t. 3. f. 78
Enti quomodo inſint paſſiones t. 3. f. 79
Ens habere proprias paſſiones t. 3. f. 79
De vno atque aliis paſſionibus entis ſiue ſynonymis tom. 3. folio 79
Ens quare non habeat proprias paſſiones tom. 3. folio 79
Ens & vnum non dicere vnam naturam tom. 3. folio 81
Entis paſſionum diuiſio multiplex & earum ordo tom. 3. folio 81
Entis diuiſio multiplex t. 3. f. 82
Ens diuidit vnum & conuertitur cum ente. tom. 3. folio 82
Entis ratio multiplex t. 3. f. 82
Ens non poſſe eſſe genus t. 3. folio 90
oppon. & ſolu. arg. t. 3. f. 91
Entis attributa t. 2. f. 183
Entis ad non ens relatio realis t. 3. f. 223
Entis ad non ens relatio realis non eſt. tom. 2. fol. 223
Ens primum t. 6. f. 41
Ens finitum & infinitum t. 6. f. 98
Ens abſolutum & reſpectiuum t. 6. f. 100
Ens reſpectiuum in diuinis t. 6. f. 100
Ens per ſe, & per accidens t. 6. f. 101
Ens ſecundum quid t. 6. f. 102
Ens ſimplex & compoſitum t. 6. f. 103
Ens ſimpliciter ſimplex t. 6. f. 104
Ens neceſſarium, & contingens t. 6. f. 104
Ens dependens & independens t. 6. f. 105
Ens vnum & multa t. 6. f. 106
Ens vniuocum, analogum, æquiuocum to. 6. folio 107
Entis diuiſiones t. 6. f. 97
Entis paſſiones t. 6. f. 96
Entis conceptus t. 6. f. 107
Entis vniuocatio t. 6. f. 107
Entia omnia relatiua t. 6. f. 106
Ens omne quomodo cognoſcatur t. 6. f. 142. 193
Entitas t. 6. f. ...
Entis conceptus diſtinctus à conceptu creaturæ & Dei t. 6 f. 107
Eo eſt pater, quo eſt ei filius. t. 1. f. 79
Epicuri poſitio de creatione t. 1. f. 5
Epicycli Lunæ motus t. 4. f. 38
Epicycli ſuperficies t. 4. f. 39
Epicycli irregularitas t. 4. f. 39
Epicycli aux t. 4. f. 39
Epicycli punctus in auge t. 4. f. 39
Epicylus & eius aux t. 4. f. 36
Epiſcopatus vnus ſupremus t. 5. f. 28
Epiſcopi & presbiteri an æquales tomo 5. folio 33
Epiſcopi ſucceſſores Apoſtolorum t. 5. f. 35
Epiſcopi percuſſio cauſa priuationis regni tom. 5. folio 133
Epiſcopus Epiſcoporum an ſit Papa t. 5. folio 32. 33 vide Primatus.
Epitheta Spiritus ſancti t. 2. fol. 176
Equi Dei omnipotens t. 2. f. 247
Equitum Romanorum dignitas & ordo, tom. 5. folio 97
Equi à vento concepti ob velocitatem tom. 5. folio 129
Equũ aſcendens, Imperatore pro ſcabello quis vſus tom. 5. folio 99
Equus t. 4. f. 156
Equi ſitus, ſtellæ, ortus, occaſus t. 4. f. 156
Eridanus t. 4. f. 156
Eridani ſitus, ortus, occaſus, ſtellæ t. 4. f. 156
Error Manichæi t. 6 f. 20
Eſau iuſte reprobatus t. 4. f. 120
Eſſe in genere prædicamentaliter t. 4. f. 11
Eſſentia diuina eſt primum obiectum & ratio cognoſcendi t. 4 fol. 103
Eſſe, eſſentiæ, & eſſe exiſtentiæ t. 4. f 104
Eſſentia quomodo præcedit exiſtentiam tom. 4. folio 104
Eſſentia rei creabilis non eſt æterna t. 4. f. 104
Eſſentia diuina omnium ſimilitudo t. 4. f 106
Argum. t. 4. f. 106. Solu. t. 4. f. 106
Eſſe de aliquo dupliciter dicitur t. 1. f. 68
Eſſentia tenet locum formæ & non materiæ tom. 1. folio 68.
Eſſentia diuina eſt terminus formalis diuinæ generationis vt quo, filius vero vt quod, tom. 1. fol. 68
Eſſentia diuina à quidditate humana in quibus conuenit & diſſentit t. 1. f. 68
Eſſentia & relatio conſtituunt perſonam ſine compoſitione t. 1. f. 69
Eſſentia diuina in primo & ſecundo ſigno tom. 1. folio 69
Eſſentia communicet vt quidditas. tom. 1. folio 69
Eſſentia diuina quomodo relationi diuinæ communicetur t. 1. fol. 69
Eſſentia diuina diſſentit, ab aliis formis tom. 1. folio 70
Eſſentia diuina & principium quo generationis t. 1. folio 78
Eſſentia diuina non eget determinatione tom. 1. folio 78
Eſſentia diuina eſt forma cõmunis tribus perſonis diuinis. t. 1. f. 79
Eſſentia diuina non dicitur ingenita tom. 1. folio 83
Eſſe in ſe non dicit aliquid poſitiuum tom. 1. folio 84
Eſſentia apud Philoſophos quid ſignificet tom. 1. folio 94
Eſſentia diuina & eius attributa ſunt idem realiter tom. 1. folio 97
Eſſentia apud Theologos t. 1. f. 94
Eſſentia & eſſe varie ſumuntur t. 1. f. 101
Eſſe potentiæ obiectiuæ & ſubiectiuæ tom. 1. folio 101
Eſſentia diuina ex ſe ipſa neceſſaria tomo 1. folio 102
Eſſe actualis exiſtentiæ & eſſentiam tantummodo diſtingui ex natura rei t. 1. f. 103
Soluitur t. 1. f. 103
Eſſe & eſſentia non diſtinguuntur realiter tom. 1. folio 104
Eſſentia & perſona in patre quomodo diſtinguatur t. 1. f. 56
Eſſentia non generat t. 1. f. 105
Eſſentia diuina eſt vt forma, & non vt materia to. 1. folio 67
Eſſentia comparatur formæ t. 1. f. 67
Eſſentia præcedat relationes origine tom. 1. fol. 69. folio 115.
Eſſentia Dei eſt imago aliorum t. 1. f. 139
Eſſentia diuina adæquatum obiectum dicitur tom. 1. folio 130
Eſſentia diuina omnium ſimilitudinem gerit. to. 1. folio 131
Eſſentia diuina eſt cauſa & ratio formalis cognoſcendi & creandi t. 1. f. 131
Eſſentia in diuinis verbi geniti eſſe principium rationibus probatur t. 1. f. 63
Eſſentiam & eſſe actualis exiſtentiæ in creaturis differre realiter argumentis probatur t. 1. f. 102
Eſſentiam diuinam ſi aliquis poſſit videre in hac vita degens t. 1. f. 32
Eſſe acquiſitum creaturæ t. 1. f. 22
Eſſentia diuina non eſt aliquod vniuerſale tom. 2. folio 169
Eſſentiam diuinam eſſe immediatum principium vtriuſque emanationis argumentis probatur to. 2. f. 202. Soluuntur in eodem
Eſſe relationis ſecundum Auicennam tom. 2. folio 214
Eſſe de quidditatiuo conceptu dupliciter intelligitur t. 2. f. 210
Eſſe in, & eſſe ad t. 2. f. 221
Eſſentiam diuinam & relationem, idem eſſe realiter, diſtingui vero formaliter ex natura rei tom. 2 folio 230
Eſſentia non dicitur ad aliquid t. 2. f. 231
Eſſentia differt à relatione triplici adæquatione t. 2. f. 131
Eſſentiam & diuinas relationes, non eſſe idem realiter, nec diſtingui formaliter quidã argumentis probant t. 2. fol. 231
Soluuntur argum. t. 2. f. 232
Eſſentiam & diuinas relationes ſecundum intelligentiæ rationem tantum diſtingui quidam probare videntur t. 2. f. 232
Soluuntur argum t. 2. f. 233
Eſſentia & relatio in diuinis ex natura rei formaliter diſtinguuntur t. 2. f. 230
Eſſentia & relatio ex natura rei formaliter differunt t. 2. folio 231
Eſſentia diuina non poteſt eſſe in potentia ad aliquod t 2. f. 233
Eſſendi modi quot t. 5. f. 19
Eſſentia diuina & forma intellectus tom. 5 folio 20
Eſſentia t. 6. f. 192
Eſſentia maxime Deo competit t. 5. f 53
Eſſentia Dei & diuinitas quid ſint apud Merc. tom. 3. folio 15
Eſſe exiſtentiæ & ſubſiſtentiæ t. 1. f. 43
Eſſe duorum corporum diſtincta t. 3. f. 132
Eſſe materiæ diſtinctum ab eſſe formæ tom. 3. fol. 157
Eſſe Ideale t. 6. f. 103
Eſſe, eſſentiæ, exiſtentiæ, ſubſiſtentiæ tom. 6. folio 44
Eſſe in materia t. 6. f. 113
Eſſe cognitum duplex t. 6 f. 103
Eſſe in ſubiecto, & dici de ſubiecto tom. 6. folio 62. 112
Ethnicorum ſententia de ſpiritu ſancto tom. 2. fol. 171
Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum t. 1. f. 69
Et ſimus in vero filio eius t. 1. f. 69
Euangelium Ioannis inuenit Auguſtinus apud quendam Platonicum t. 1. f. 107
Euangelia quando & à quibus ſcripta tom. 5. folio 38
Euangelium S. Marci autographum Venetiis to. 5. folio. 122
Euangelium quomodo latum ſimul & conciſum tom. 5. folio 239
Euangelium æternum t. 2. fol. 239
Euripi inconſtans anguſtia t. 5. f. 85. 154
Euripo voluptas comparata t. 5. f. 44
Europæ deſcriptio t. 5. f. 93
Excellentia charitatis t. 2. f. 208
Excommunicationis effectus t. 5. f. 37
Exempla vnionis t. 3. f. 126
Exemplum de materia t. 3. f. 126
Exempla S. Trinitatis t. 2. f. 169. & 172
Exemplum generationis filii Dei. t. 1. f. 47
Exemplum quomodo Deus Videtur t. 1. f. 147

Exhalatio duplex, eiuſq; effectus tom. fol. 102 215
Exhalationum ignitarum variæ ſpecies tom. 5. folio 216
Exiſtentia t. 6. f. 51
Exhortatio valida ad mentem recipiendam tom. 3. folio 2.
Extaſis duplex t. 2. f. 242. t. 5. f. 50
Extaſis & raptus diſcrimen t. 2. f. 242
Extaſis quid ſit t. 1. fo. 1.
Extenſio duplex t. 3. f. 52
Extra cœlum non eſt aliquod corpus to. 4. folio 23
Extra mundum nihil eſt t. 4. f. 30
Extrema diſtincta t. 1. f. 221
Ezechiæ regis lachrymæ præuiſæ erant tom. 4. f. 123

F.

Fabula de dormientibus to. 4. folio 173
Fabula Glauci to. 6. f. 22
Fabula Promothei t. 1 f....
Facere pro gigni t. 1. f. 58
Factus id eſt genitus t. 1. f. 59
Falſa imaginatio eorum qui non credunt creationem. to. 2. fol. 252
Falſitas in compoſitione & diuiſione accidit. tom. 6. fol. 178.
Falſitas & veritas in quibus ſint. tom. 6. fol...
Falſitas vnde tom. 3. fol. 88.
Fames ingenioſa omnes excutit artes. tom. 5. fol. 218.
Faſces indicia authoritatis apud Romanos. to. 5. fol 96. 97
Faſti dies Romanorum t. 5. f. 96
Fatum particulare t. 4. f. 56
Fatum vniuerſale t. 4. f. 56
Fatum vniuerſale non cogit t. 4. f. 57
Fatum quid t. 4. f. 59
Fatum quid ſit ſecundum Mercurium to. 4. f. 61
Fatum eſt ſtellarum, diſpoſitio t. 4. f. 62
Fati ratio duo requirit t. 4. f 62
Fatum & prouidentia t. 4. f. 61
Fatum non dominatur menti, ſed mens fato tom. 4. f. 62
Fatum leges cœli t. 4. f. 62
Fatum pro diuina prouidentia t. 4. f. 62
Fatum eſt vt ſemen t. 4 f. 62
Fatum media cauſa t. 4. f. 62
Fatum mobile & immobile t. 4. f. 62
Fato quę ſint ſubdita t. 4. f. 62
Fato voluntas humana non ſubditur t. 4. f. 62
Fatum ſecundum Poëtas & philoſoph. t. 4. f. 62
Fatum non eſſe neceſſitatem t. 4. f. 63
Fatum vitam confundit humanam t. 4. f. 63
Fatum ſecundum ſacros t. 4. f. 64
Fato omnia regi Stoici arbitrantur t. 4. f. 64
Fati ratio, ſiue de fato variæ ſententiæ t. 4. f. 65
Fatum ſecundum Platonem t. 4. f. 65
Fati definitio t. 4 f. 65
Fato ſeruiunt tres Parcæ t. 4. f. 65
Fatum apud Ariſtotelem eſt natura. t. 4 f. 65
Fatum quibus dominetur t. 4. f. 65
Fatum à fando dictum t. 4. f. 69
Fecit id eſt declarauit t. 1. f. 59
Fel excrementum ſanguinis t. 5. f. 226
Felle quæ animalia carent t. 5. f. 226
Fellis generationes & vſus t. 5. f 26
Felicitas hominis t. 6. f. 143. 144
Ferrariæ deſcriptio t. 5. f. 123
Felicitas non eſt habitus t. 2. f. 314
Fiat firmamentum t. 4. f. 12
Fibræ quid tom. 5. f. 225 quomodo neruos cum venis connectunt tom. 5. f. 220. ventriculum cum hepate tom. 5. fol. 225 in pulmone quales t. 5 f. 227
Fides eſt Dei donum t. 5 f. 39
Fides Chriſtiana rationabilis t. 5. f. 59
Fidem habere naturæ eſt hominis t. 5 f. 57
Fide fugata nihil intelligi t. 3. f. 2
Fide Deus intelligitur t. 3. f. 16
Fides apprehendens iuſtitiam t. 4. f. 135
Fide purificari corda hominum t. 4. f. 135
Fides imputatur ad iuſtitiam tom. 4. f. 137
Fides in Deum, vt eſt author naturæ tom. 4. folio 139
Fides Cornelii quæ fuerit t. 4. f. 139
Fides conſummata t. 4. f. 140
Fides per dilectionem operans t. 4. f. 140
Fides diſcernit iuſtos ab iniuſtis t. 4. f. 140
Fides commendatur ab Apoſtolo, ſed quæ ſit illa, vide t. 4. f. 141
Fieri ex aliquo dupliciter dicitur to. 3. f. 41
Figura ſphærica eſt optima t. 4. f. 163
Filii Dei productio t. 2. f. 166
Filium à Spiritu ſancto filiatione diſtingui, à quo non diſtingueretur, etiamſi ab ipſo procederet rationibus oſtenditur t. 2. f. 192
Filium à Spiritu ſancto ſpiratione diſtingui, à quo non diſtingueretur ſi ab eo procederet, argumentis probatur t. 2. f. 196
Soluuntur argum. t. 2. f. 197
Filius eſt ſapientia genita t. 2. f. 206
Filius an ſit ſapiens à ſeipſo t. 2. f. 206
Filius miſſus eſt à parte t. 2. f. 208
Filius datur à ſeipſo t. 2. f. 209
Filius eſt vmbra t. 3. f. 10
Filius ex patris eſſentia t. 3. f. 15
Filius Dei eſt veritas t. 3. f. 87
Filius eſt principium t. 3. f. 148
Filius imago patris t. 1. f. 50
Filius eſt ſimilis patri t. 1. f. 50
Filium Dei creaturam non eſſe t. 1. f. 51
Filius Dei genitus, primogenitus, vnigenitus t. 1. f. 51
Filius factus ſub lege t. 1. f. 51
Filius de ſubſtantia patris t. 1. f. 51
Filius Dei mittitur a patre t. 1. f. 53
Filius à patre ſemper procedit t. 1. f. 54
Filius eſt coæternus patri t. 1. f. 54
Filius non dicitur ſimilis voluntati, ſed naturæ patris t. 1. f. 55
Filius patri ſimilis t. 1. f. 55
Filius naturalis genitoris t. 1. f. 55
Filii Dei qui imaginem Dei recipiunt tom. 1. fol. 56
Filius quare non generat t. 1. f. 56
Filius eſt vita eſſentialiter t. 1. folio 56
Filius Dei non eſt creatura t. 1. f. 56
Filium eſſe creaturam & creatorem quidam probare contendunt t. 1 f. 57
Confutantur ra iones t. 1. f. 57
Filius Dei eſt Idea boni t. 1. f. 46
Filius Dei eſt verbum Dei t. 1 f 45
Filius eſt exemplar æternum ſecundum Platonem & ſacros t. 1. f. 46
Filius proprie eſt imago in diuinis t. 1. f. 46
Filii Dei generatio æterna t. 4. f. 46
Filius prima pulchritudo t. 1. f. 46
Filius Dei quare dicitur logos t. 1. f. 47
Filius eſt imago patris t. 1. f. 47
Filium Dei eſſe verum Deum, per ſcripturas probatur t. 1. f. 47
Filius natura Deus t. 1 f. 48
Filius ſplendor patris t. 1. f. 48
Filius lumen t. 1. f. 48
Filius ab æterno genitus t. 1 f. 48
Filius imago viuens t. 1 f. 48
Filius Dei t. 1. f. 50
Filius ſapientia Dei t. 1. f. 50
Filius melius dicitur ſemper genitus quam quod ſemper generetur t. 1. f. 72
Filius an habeat potentiam generandi tom. 1. fol 79
Filius natura producitur t. 1. f 80
Filius dicitur ars t. 1. f. 80
Filius quomodo eſt neceſſarius t. 1. f. 80
Filii productio eſt naturalis & libera to. 1. folio 80
Filius non fuit prius intellectus, ſiue volitus quam productus t. 1. f. 81
Filius non producitur voluntate, vt principio productiuo t. 1. f. 81
Argum Conf. t. 1. f. 81
Soluuntur t. 1. f. 81
Filius dilectionis t. 1. f. 81
Filius meus dilectus t. 1. f. 82
Filius viſio de viſione t. 1. f. 67
Filius non generat, non quia non potuit, ſed quia non oportuit t. 1. fol 91
Filius Dei à patre procedit ſicut à corpore ſolari tom. 1. f. 100
Filius eſt æqualis patri ſecundum ſubſtantiam to. 1. folio 114
Filius eſt prima ſpecies t. 1. f. 141
Filium alium gigni eſt impoſſibile to. 1. folio 91
Filius quare non generat t. 1. f. 88
Filius quare vocatur verbum t. 1. f. 45.
Filius quomodo patri ſubiectus t. 1 f. 53
Filius Dei quomodo dicitur t. 1. f. 57
Filius facit quæ videt patrem facientem tom. 1. folio 49
Filius de ſubſtantia patris quid ſignificet tom 1. f. 67
Filius non arte, ſed creator natura tom. 1. fol. 57
Filius Dei non eſt creatura t. 1. f. 58
Fil. Dei naturale eſſe Dei verbum t. 1. fol. 58
Filius quomodo ſubiicitur patri t. 1. fol. 60
Filius eſt proprie verbum t. 1. fol. 62
Filius imago, ſplendor, & verbum t. 1. f. 64
Filius non eſt notitia impreſſa t. 1. f. 65
Filius Dei proprie filius dicitur t. 1. f. 67
Filius non eſt de nihilo t. 1. f. 68
Filius Dei quomodo verbum genitum omnia faciens t. 5. f. 6
Filius Dei quomodo vita t. 5. f. 7
Finis vniuerſi extrinſecus t. 4 f. 31
Fines non ſunt infiniti t. 6. f. 143
Finis intellectus practici & ſpeculatiui to 6 f. 150
Finis conditionis t. 5. f. 54
Finis mouet ad agendum t. 5. f. 54
Finis formalis & obiectiuus t. 1 f. 145
Finis hominis t. 3. f. 6
Finis motuum venturus t. 3. f. 6.
Finis duplex t. 3. f. 181
Finis efficiens t. 3. f. 30
Finis ſignificat agens t. 3. f. 30
Finis ſupernaturalis t. 3. f. 178
Finem qui perdit omnia perdit t. 3. f. 178
Finis eſt mouens t. 3. f. 178
Finis ad duo comparatur t. 3. f. 178
Finis natura dat amorem t. 3. f. 178
Finis quomodo ſit cauſa t. 3. f. 179
Finis quomodo ſit prior agente t. 3. f. 181
Finis eſt cauſa cauſarum t. 3. f. 182
Finem eſſe cauſam t. 3. f. 182
Finis quomodo mouet t. 3. f. 182
Finis animalum homo t. 3. f. 183
Finis eſt nobilior his, quæ ſunt ad finem t. 3. f. 183
Finis legis eſt Deus t. 3. f. 184
Finis creaturarum eſt homo t. 3. f. 183
Finis moralium t. 3. f. 184
Finis iudicialium t. 3. f. 184
Finis cæremonialium t. 3. f. 184
Finis angelorum non eſt mouere orbes t. 2. f. 265
Finis vltimus bifariam accipitur to. 1. fol. 149
Finitum & infinitum t. 6. f. 98
Firmamentum factum 2. die t. 4. f. 12
Firmamentum dicitur cœlum t. 4. f. 12
Firmamentum quid ſignificet t. 4. f. 12
Firmamentum eſt extenſio t. 4. f. 13
Fiſtula pulmonum quid, vnde dicta tom. 5. f. 227
Flamma ignis t. 2. f. 237
Flamines Romanorum quid t. 5. f. 96
Flandriæ deſcriptio t. 5. fol. 135
Flegmatici & Melancholici cito caneſcunt tom. 3. folio 105
Florentiæ eiuſq; ducatus deſcriptio tom. 5. f. 124
Fluuius ſangineus t. 5. f. 120
Flumina quæ & cur maxima t. 5. f. 87
Fœcunditatis bonum t. 3. f. 4
Fœcunditas diuina t. 1. f. 62
Fœcunditas vtraq; in parte t. 2. f. 200
Fons vitæ Baptiſmus t. 3. f. 2
Fons olei Petronici t. 5. f. 109
Fons vitæ ex Deo quadruplex to. 5. f. 261
eius vtilitates t. 5. f. 161
Fontes riſum excitantes & ſoluentes tom. 5. f. 175
Forma corporeitatis non eadem reſurget tom. tom. 4. f. 201
Forma reſurgentium to. 4. f. 201
Forma ſubſtantialis in inſtanti introducitur to. 4. folio 201
Formaliter, virtualiter repræſentare to. 4. fol. 105
Formalitas quid t. 6. f. 181
Formalis ſeparatio t 6. f. 8
Forma non præcedit t. 6. f. 10
Forma ſubſtantialis t. 6. f. 29
Forma corporeitatis t. 6. fol. 29
Forma elementi non ſuſcipit maius & minus t. 6. folio 38.
Forma accidentalis immediatius agit accidentali t. 6. folio 119
Forma eſt cauſa ſubſiſtendi t. 6. f. 47
Formæ duplex exiſtentia t 6. f. 49
Forma ſubſtantialis dat eſſe t. 6. f. 54
Formæ & figuræ conuenientia t. 6. folio 88
Formæ differentia t. 6. f. 150
Forma bifariam corrumpitur to. 6 folio 103
Formalis diſtinctio an ex fundamentis ſit vel ex terminis t. 2. folio 221
Formarum diſtinctio ſed non formalis t. 2 f 265
Forma non eſt principiũ indiuiduationis t. 2. f. 269
Forma partis forma totius t 2 f 271
Forma ſimplex & compoſita t. 2 f 71
Formę effectus primus & ſecundus t. 1 f 88
Formæ quæ non ſunt ſubditæ mutationi t 1. f. 99
Formam

Formam exemplarem non poſuit Philoſophus t.1.f.113
Formæ in mente diuina re & ratione ſeparantur à ſingularibus t.1.f.124
Forma tribus modis dicitur t.1.f.114
Forma accidentalis agit virtute formæ ſubſtantialis t.1.f. 25
Forma ſpecifica & non indiuidualis dat eſſe ſimpliciter tom.1.f.78
Forma ſerui, forma Dei t.1.f.52
Forma Dei t.1.f.48
Formæ brutorum non ſunt animæ t.3.f.20
Forma duplex t.3.f.28
Forma mouens non mota t.3.f.28
Forma ſine dimenſionibus t.3.f.28
Forma conſtituens tantum t.3.f.28
Formam non eſſe t.3.f.28
Formam cœli eſſe intelligentiam t.3.f.28
Forma abſtracta in eſſe. t.3.f.28
Forma prima abſtracta quomodo ſit in cœlo t.3.f.28
Forma cœli eſt agens & finis t.3.f.29
Forma vt finis & agens eadem tom.3.f.29
Formæ cœleſtes an moueantur per accidens t.3.f.29
Forma largitur cœlo motum & eſſe ex ſecundo de ſubſtantia orbis t.3.f.30
Forma vna cœli t.3.f.30
Formarum differentia t.3.f.30
Forma non educta de potentia t.3.f.30
Forma cœli ſi eſt infinitæ virtutis tom. 2. fol. 30
Forma finita & infinita t.3.f.32
Forma eſt multiplex t.3.f.32
Formæ diffinitio prima t.3.f.32
Forma eſt ſimplex & inuariabilis t.f.3.32
Forma eſt quid diuinum t.3.f.32
Forma dat eſſe rei t.3.f.32
Forma eſt principium generationis. tom.3. fol.32
Forma eſt actio agentis t.3.f.33
Forma eſt cauſa terminationis t.3.f.33
Forma eſt cauſa vnitatis t.3.f.33
Forma eſt cauſa vniuerſalitatis t.3.f.33.
Forma eſt ſcopus naturæ t.3.f.33
Forma eſt cauſa eſſe omnibus t.3.f.33
Forma eſt à qua res eſt t.3.f.33
Forma eſt natura t.3.f.33
Forma quare eſt magis ens, quam compoſitum t.3. fol.33
Formam non eſſe compoſito perfectiorem t.3.fol. 33
Formam cum compoſito habere vnum eſſe to. 3.fol.34
Formæ quomodo ſint numeri t.3.f.34
Formalis ratio eſt vltima differentia t.3.f.34
Forma quomodo intenditur t.3.f.35
Formam ſubſtantialem habere gradus intrinſecos t 3.f.36
Formæ graduales t.3.f.36
Forma veniente an accidentia corrumpantur t.3. f.38
Forma an ſit in materia vel aliqua pars formæ producendæ t.3.f.38
Formam non exiſtere in materia t.3.f.38
Formam non exiſtere in ſemine t.3.f.39
Forma vnde ſit introducenda t.3.f.39
Formæ animalium à Deo immediate t.3.f.39
Formas eſſe in materia ſub eſſe confuſo t.3.fol. 39
Formam eſſe in ſemine t.3.f.39
Soluuntur argum. t.3.fol.40
Formam non fieri ex aliquo exiſtente in materia, & ab ipſa materia diſtincto t.3.f.40
Forma non fit ex aliquo, tamen non creatur t.3. f.41
Formam fieri ex puro poſſibili t.3.f.41
Forma an producatur ab agente naturali ſiue ſeparato t.3.f.41
Formæ ſeminis t.3.f.42
Forma & materia facit vnum compoſitum per ſe t.3.f. 43
Forma eſt terminus generationis t.3.f.43
Forma totius idem cum forma partis t.3.f.44
De formis partialibus t.3.f.45
Forma totius differt à forma partis t.3.f.44
Formam vnam ſufficere & plures non eſſe t.3. f.45.46
Formas partiales ſeu ſimilares eſſe plures t.3. f.47
Formæ ſubſtantiales an ſint plures in compoſito t.3.f.47
Formæ corporeitatis neceſſitas rationibus oſtenditur t.3.f.48
Forma mixti t.3.f.48
Formam corporeitatis non eſſe æternam tom.3.f. 48
Forma prima eſt actus incompletus t.3.f.48
Forma intellectiua continet alias formas tom.3. f.49
Forma corporis eſt vna t.3.f.49
Arg.ſolu. de forma corporeitatis t.3.f.49
Formam ſubſtantialem immediate recipi in materia t.3.f.50
Formas ſubſtantiales in animato plures eſſe ſimul t.3.f.53
Formas ſubſtantiales in animato plures vna non inueniri t.3.f.55
Forma eſt actus, & quare dicitur actus tom.3. fol. 56
Forma compoſiti vniuerſale poteſtate tom.3.folio 74
Forma & potentia idem t.3.f.112
Forma eſt proprie natura t.3.f.148
Forma eſt cauſa cognitionis t.3.f.154
Forma in potentia eſt potentia materiæ tom.3.fol. 154
Forma ſola eſt quidditas to.3.f.165
Formæ ſeparatæ virtus t.3.f.179
Forma quomodo eſt illimitata tom.3.folio 179
Formæ cauſalitas in quo conſiſtit t.3.f.179
Formulæ non ſunt figmenta t.3.f.67
Formulæ in mente t.3 f.68
Formulæ non cognoſcuntur à nobis t.3.f.69
Formicæ ſolertia t.5.f.6
Fornicationis & adulterii pœnæ t.5.f.170
Fortitudinis abuſus t.5.f.43
Fortuiti effectus quomodo per ſe ſint tom.4. fol.56.
Fortuita cauſa aliquid operatur t.4.f.58
Fortuna t.2.f.274
Fortuna proſpera difficilior quam aduerſa to.5. fol.263
Fortunatæ Inſulæ ſponte fertiles tom.5. fol.175.
Fortuna longe à Deo t.3.f.149
Fortuna bona quid ſit ſecundum philoſophum. t.4.f.55.
Fortuna eſt impetus t.4.f.55
Fortuna quibus competit t.4.f.55
Fortunatus ſiue bene fortunatus t.4.f.56
Fortunæ ſpecies duplex t.4.f.56
Fortunæ impetum Ptolomæus refert ad ſtellas t.4. fol.56
Fortunæ impetus quomodo ſit à Deo tom.4. fol.56
Fortuna & caſus de numero cauſarum t.4.f.56
Fortuna an regat cælum t.4.f.57
Fortuna an ſit Deus t.4.f.57
Fortuna eſt in his quæ raro contingunt tom.4. fol.57
Fortuna, eſt in his quæ agunt propter finem t.4. f.58
Fortuna eſt cauſa per accidens. t.4.f.58
Fortunæ ratio duo requirit t.4.f.58
Fortuna eſt indefinita, immanifeſta, & irrationalis t.4.f.58
Fortunæ proſperitas incerta t.4.f.58
Fortuna bona & mala t.4.f.58
Fortuna in rebus voluntariis t.4.f.59
Fortuna ſecundum Boetium t.4.f.59
Fortunati lapides t.4.f.59
Fortuna ſecundum Platonem t.4.f.59
Fortunæ varia ſimulachra t.4.f.60
Fortuna res non gubernari t.4.f.60
Fortuna quid ſit apud Poetas & Oratores t.4.f.60
Fortunæ forma & conditiones t.4.f.60
Fortunæ rota qualis ſit t.4.f.60
Fortuna quid ſit apud ſacros t.4.fol.61
Fortuna non eſt accuſanda t.4.f.61
Fortuna non eſt nominanda t.4.f.61
Francorum regio & origo t.5.f.130
Friſiæ ſitus & ciuitates t.5.f.139
Fruitio multiplex t.1.f.141
Fruitio ordinata, inordinata, & neutra t.1. f.141
Fruitio quid ſit t.1.f.142
Fruitionis boiectum quale ſit t.1.f.142
Fruitionis obiectum Deum non eſſe argumentis oſtenditur t.1.f.143
Soluuntur argum. t.1.f.143
Fruimur bonis cognitis t.1.f.145
Frui, eſt amore inhærere t.1.f.145
Fruitionis obiectum Deus ſolus eſt t.1.f.143
Fruitio circa quæ verſatur t.1.f.144
Fruitio ordinata & communis t.1.f.146
Frui tribus modis dicitur tom.1.folio 146.
Fruitiones quinque à nonnullis ponuntur t.1.fol. 146
Fruitionis immediate obiectum t.1.f.146
Fruitio patriæ & fruitio viæ t.1.f.146
Fruitionis obiectum in communi t.1.f.146
Frui eſſe paſſionem in voluntate receptam to.1.fol. 147
Fruimur cognitis t.1.f.147
Fruimur virtutibus t.1.f.147
Argum. Cont. ibid.
Soluuntur t.1.f.47
Fruimur beatitudine obiectiua non formali to. 1.fol.148
Frui ſtricte & large ibid.
Frui nemo poteſt vna perſona ſine altera tom.1. fol.150
Frui quibus debemus t.1.f.143
Fruendo vna perſona vtrum poſſit aliquis frui alia perſona t.1.f.150
Fructus eſt vltimum, quod expectatur de arbore t.1.f.147
Frumentum ſimul oritur & adoleſcit t.5.f.142
Fulmen quid, eiuſque cauſæ, ſpecies & effectus t.5 f.202
Fulminis loco varia aliquando deciderunt t.5.fol. 202
Fulminum admiranda vis & effectus t.5.fol.202
Fulminum remedium t.5.f.202
Fumus vnde generetur t.5.fol.192
Fumus quid apud Mercurium forma terræ tom.1. fol.4
Fundamenta negationum t.1.fol.116
Fundamentum relationis diuinæ t.1.fol.69
Fundamentum vnum Chriſtus & Petrus to.5.fol. 3 .32
Fundamentum ſecundæ intentionis quod eſt proprium t.3.fol.106
Fundamentum relationis t.2.fol.214
Fundamenta relatiuorum ſunt tria tom.2.fol. 215
Fundamentum reale t.2.fol.228
Fundamentum remotum & propinquum relationum t.2.fol.228
Fundamentaliter quomodo angelus ſit in loco t.2. fol.308
Fundamentum triplex relationis t.6.fol.77
Funeris apud Romanos olim ſuperſtitio to.5.fol. 98
Furti abominatio t.5.fol.99
Furum punitio rigida t.5.fol.138
Futurum non præteritum Deus poteſt mutare t.3. fol.122

G.

GAgatis lapidis ignea natura t.5.fol.126
Gallatia ſeu Gallogræcia t.5.fol.158
Galliæ eiuſque partium deſcriptio t.5.fol.119.130. 34
Galliæ fluuij celebres to.5.fol.131. fertilitas. t.5.fol. 134
Gallus ſentit mutationem horarum. t.5.f.212. aeris qualitates t.5.f.198
Ganimedes t.4.f.156
Gaudij extrema luctus occupat t.5.f.44
Gaurus mons ignem ſulphureum euomens t.5.f. 110
Gedeonis angelus t.2.f.236
Gemini eſt tertium ſignum Zodiaci t.4.f.151
Gemitus Columbæ t.2.f.212
Gemini Caſtor & Pollux t.4.f.151
Geminorum ſtellæ t.4.f.151
Geminorum fabula poetica t.4.f.151
Generatio diuina qualis t.5.f.61
Generatio animalium, piſcium t.5.f.15.16
Generatio vnius, eſt corruptio alterius t.5.fol. 17
Generatio fit ex aliquo t.5.f.190
Generationis principia quæ, & quot t.5.f.190
Generatio actiua, & ſpiratio actiua tom.2.fol. 177
Generare non eſt perfectionis ſimpliciter t.2.fol. 183
Generationis & ſpirationis actiuæ triplex terminus t.2.f.204
Generationem non eſſe mutationem ſucceſſiuam t 3.f.37
Generatio ineſt compoſito per formam t.3.f.43
Generari dupliciter t.3.f.43

Generatio vnius quando corruptio alterius tom.3. f.55
Generatio filii Dei æterna t.1.f.46
Generationis diuinæ exemplum t.1.f.47
Generare & creare indifferenter accipiuntur t.1.f. 57
Generatio diuina multum differt ab humana t.1.f. 67
Generatio diuina plurimis modis explicandi opus habet t.1.f.72
Generatio diuina realem geniti à gignente diſtinctionem indicat t.1.f.72
Generare conuenit patri t.1.f.73
Generatio diuina eſt vniuoca t.1.f.76
Generare eſt actus productiui neceſſarii tom.1.fol. 90
Generationem eius quis enarrabit t.1.f.100
Generationis modos duodecim poſuit Arius t.1.f. 71
Generatio filii Dei ſecundum Platonem tom.1.f. 45
Generatio filii ſecundum Plotinum tom.1.fol. 46
Generatio filii Dei ſecundum Porphirium tom.1. f.46
Generationis principium t.3.f.96
Gemiæ ciuitas, Ducatus, & res geſtæ tom.5.folio 119
Genitus ſine matre ex Deo ipſo per ſe tom.1.folio 151
Genitum quid ſignificat t.1.f.82
Genita ex putrefactione & ex propagatione t.2.f. 167
Genitum eſt nomen filii t.2.f.206
Genus & ſpecies in angelis ſunt tranſcendenter t. 2.f.271
Genus continet omnes ſpecies poteſtate, actu vero nullam t.2.f.291
Genus Sophiſtarum t.3.f.4
Genus & differentia bifariam accipiuntur t.3.f.57
Genus eſt confuſius ſpecie t.3 f.74
Genus logicum t.3.f.91
Genus phyſicum t.6.f.60. t.3.f.91
Genus & differentia dicunt diſtinctas realitates t. 3.f.91
Genus per ſe non prædicari de differentiis tom.3.f. 92
Opponuntur & ſoluuntur arg. t.3.f.92.93
Genus & differentiam facere vnum per ſe tom.3.f. 93
Genus quomodo continet differentiam poteſtate t.3.f.93
Generis poteſtas quæ ſit t.3.f.93
Genus ſecundum eius totam eſſentiam eſt in qualibet ſpecie t.3.f.96
Oppon. & ſoluuntur arg. t 3.f.97
Genus quot modis dicitur t.3.f.96
Genus quomodo ſignificat ſubſtantiam tom.3.fol. 96
Genus quomodo adeſt ſpeciebus t.3 f.96
Genus non dicit vnum ex parte t.3.f.97
Generis ac ſpeciei non eſſe vnum eundemq; conceptum t.3.f.98
Generis conceptus quomodo ſit vnus tom.3.folio 98
Generis inferioris differentia diuiſiua an includat formaliter differentiam ſuperioris tom.3.folio 98
Genus & differentia quomodo ſint vnum tom.3.f. 100
Genus & ſpeciem determinat qualitas tom.3.folio 100
Genus totum eſſentiale t.3.f.100
Generis totum poteſtatiuum t.3.f.100
Genus diuidere quare non dicitur differentia t.3.f. 100
Genus intelligibile t.6 f.125
Genere differre t.6.f.24
Germaniæ eiusq; partium deſcriptio tom.5.folio 134
Germaniæ termini t.5.f.134
fluuius t.5.f.135
Germaniæ inferioris ciuitates t.5.f.135
Gigantum Inſula t.5.f.177
Gigantum montes comportantum fabula tom.5.f. 154
Gignere ſibi ſimile in angelis locum non habet t.2. f.254
Gloria omnium Deus t.3.f.145
Gloria Dei quid ſignificet t.3.f.145
Gloriam meam alteri non dabo t.1.f.54
Gloria quam Chriſtus petebat t.1.f.60
Glorifica me pater t.1.f.60
Goetia quid t.2.f.326
Gorgonis caput & hiſtoria t.4.f.155
Gotthi vaſtant Italiam t.5.f.184
Gotthiæ fertilitas & ciuitates t.5.f.140
Graduum additio t.6.f.39
Graduum latitudo t.6.f.40
Gradus indiuidui t.6.f.40
Gradus rerum ſeptem t.6.f.43
Gradus vincentium plurimi t.6.f.53
Gradus amoris ſex t.6.f.164
Gradus dantur in forma t.3.f.35
Gradus ſpecifici qui ſint t.3.f.36
Gradualis forma t.3.f.36
Græciæ eiusque partium deſcriptio to.5.f.114.152. 153.154
Inſulæ t.5.f.154
Græcorum antiquorum doctrina de SS. Trinitate t.2.f.172
Græci quomodo intelligendi t.2.f.195
Græci homines dæmonibus immolabant antequam ad bella exirent t.2.f.327
Grandinis generatio, præſagia, & effectus tom.5.f. 199
Gratia Chriſti redundat in electos t.1.f.58
Gratia cooperant t.3.f.184
Gratiæ debetur gloria t.4.f.137
Gratia triplex nobis per Chriſtum datur tom.4.f. 138
Gratia etiam vocatur vita æterna tom. 4. folio 138
Gratia gratum faciens t.2. f.210.& 318
Gratia noui Teſtamenti t.2.f.210
Gratia eſt principium meriti t.2.f.318
Gratia Dei eſt vita æterna t.2.f.318
Gratiæ fons Chriſtus t.5.f.28
Graue ſi moueretur in Vacuo, moueretur in tempore t.3.f.125
Graue non mouet in inſtanti t.4.f.21
Grauitas infinita non datur t.4.f.21
Grauitas naturalis & accidentalis t.4.f.32
Grauitatis & leuitatis ratio in elementis tom.5.fol. 194
Gregorii Neocæſarienſis doctrina de SS. Trinitate t.2.f.171
Gregorius Nyſſenus de prouidentia Dei tom.4.f. 70
Griphes in India aurum fodiunt t.5.f.167
Grues excubias exercent t.5.f.14. cum induſtria commigrant t.5.f.167
Gubernari quidem à Deo omnia, ſed non immediate t.4.f.80
Gubernatio mundi ab vno t.3.f.3
Gubernationis finis t.4.f.80
Gubernationis effectus t.4.f.80
Gubernationi diuinæ omnia ſubdita eſſe tom. 4. f. 80
Gubernatio diuina oſtenditur ex cauſalibus effectibus t.4.f.81
Gubernatio diuina per ſacras ſcripturas oſtenditur t.4.f.82
Gubernatio corporalium t.6.f.162
Gubernator vnus t.2.f.235.& 299
Gubernatores ſeptem mundi t.4.f.33.34
Gulæ deteſtatio t.5.f.250
Guloſi gutturlongum exoptabant t.5.f.263
Gutturis eiusque meatuum deſcriptio tom.5.folio 234

H

Habere vitam in ſe ipſo t.1.f.56
Habitus confuſus t.3.f.93
Habitus t.6.f.15.142.150.174.203
Habitus acquiſitæ ſcientiæ remanent tom.6.folio 203
Habitus intellectiui t.4.f.191
Hæmorrhoides quid, earumq; vſus t.5.f.227
Hæreſis Pelagii t.3.f.184
Hæreſes quomodo damnatæ t.5.f.32
Hæreſum cauſæ t.5.f.25.28
Hæretici ſunt extra Eccleſiam t.5.f.27
Hæretici an etiam ſint Eccleſia to.5. fol.25.27.36. 37
Hæreticis propria eſt diſſenſio vt Catholicis vnitas t.5.f.26
Hæreticorum ſocietas immunda dæmonum habitatio t.2.f.239
Halo circa Solem & Lunam quid t.5.f.202
Hannibalis Roſceli patria & vitæ ſtudia tom.5.fol. 135
Hannibalis victoriæ inſignes t.5.f.184
clades & interitus t.5.f.185
Hannibalis ſepulchrum t.5.f.158
Hannibalis oratio
Harmonia rerum t.1.f.215
Harmonica ratio t.3.f.3
Haſſiæ ſitus & ciuitates t.3.f.27
Hebraice ſanctitas t.5.f.140
Hebræi reprehenduntur t.3.f.15
Hecla mons ignem ſulphureum euomens t.2.f.170
Helena ſancta Conſtantii vxor t.5.f.141
Heleſpontus ſiue Euripus t.5.f.100
Heliopolis ciuitas centum portarum t.5.f.154
Heliæ duplex ſpiritus in Eliſeo t.5.f.171
Heluetiæ deſcriptio t.2.f.175
Heneti populi t.5.f.115
Hepar ſanguinis officina & venarum origo to.5.f. 225
Heracliti poſitio de creatione mundi t.1.f.5
Hercules
Herculis ſtellæ t.4.f.154
Herculis hiſtoria t.4.f.154
Herculis heroica facta t.4.f.154
Herculis fretum, columnæ, templum t.5.f.169
Hericij ſiue echini natura t.5.f.118
Heroes t.5.f.16
Heterogenium t.6.f.15
Hetruriæ deſcriptio t.4.f.22
Hexarchus qualis olim magiſtratus in Italia t.5.f.94 124
Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi complacui t.1.f.50
Hierarchia conſtat ex tribus t.2.f.245
Hierarchia quid ſit t.2.f.302
Hieronymi Rozdrazeuij Epiſcopi Wladiſlauienſis laus t.5.f.146
Hieronymus de reuolutione animarum tom.5.fol. 68
Hieronymi Pouodouij dotes t.5.f.147
Hieronymi doctrina de reſurrectione tom.4.folio 199
Hieronymi doctrina de diuinitate & humanitate Chriſti t.1.f.53
Hieronymus contra reuolutionem animarum t.4. f.91
Hippaſi poſitio de creatione mundi t.1.f.5
Hirundinis in ædificando & medicando induſtria t.5.f.15
Hiſpania doctorum virorum feraciſſima tom.5.f. 130
Hiſpaniæ eiuſque contentorum deſcriptio t.5.fol. 127
Hiſpanorum origo & Regum ſucceſſio t.5.f. .... natura t.5 f.118.119
Hiſtoria de reuolutione animarum t.4.f.91
Hollandia eiuſq; ciuitates t.5.f.135
Homeri ſepulchrum t.5.f.155
Homo ſimulachrum vel imago Dei t.5.f.5
Homo quomodo finis omnium t.5.f.39
Homo quomodo ad imaginem Dei t.5.f.83
Homo cur inermis & nudus naſcitur to.5.fol.222. 217
Homo ſpectator ſuperum t.5.f.218
Hominis beatitudo & excellentia tom.5.folio 18. 217
Hominis cognitio qualis t.5.f.39
Hominis complexio imbecilla t.5.f.217
Hominis inter Angelos & bruta mediocritas to.5. f 218
Hominis viſcera abſtinentiæ accommoda tom.5.f. 227
Hominis fabrica Deum demonſtrat t.5.f.237
Hominis ſapientia t.5.f.218. Statura erecta tom.5.f. 218. dominium in bruta t.5.f.118
Homini noſſe ſe ipſum ſumma ſapientia t.5.f. ....
Hominem cælitus demiſſum eſſe t.5.f.14
Homines vtriuſque ſexus piloſi inſtar ferarum t.5. f.167
Homines mira ratione viuentes tom.5. folio 172. 175
Homines monſtroſi t.5.f.167.173
Homines vage domos circumferentes tom.5.fol. 173
Homines naſcuntur ad miſeriam tom.5.folio 43
Homicidium ſpirituale t.5.f.42
Homo poteſt eſſe omnia t.3.f.2
Hominis vera pulchritudo t.3.f.1
Homo dicitur filius Dei t.3.f.1
Homo geſtat duplicem imaginem t.3.f.2
Homo eſt Deus mortalis t.3.f.2
Homo diuini operis contemplator t.3.f.2
Homo multiformis naturæ t.3.f.2
Homo magnum eſt miraculum t.3.f.2
Homines gradus angelorum ſortiuntur tom.3. fol.3

Homo ex viſibilibus Deum noſcit to.3.f.3.
Homo gaudet ſe eſſe imaginem Dei to.3.f.3
Homo quando cognoſcit ſeipſum t.3.f.4.
Homo eſt mortalis & immortalis t.3.f.4.
Homo eſt pars Dei t.3.f.4
Homo non eſt minor quia mortalis t.3.f.4
Homo mundi eſt gubernator t.3.f.4
Homo ſecunda imago Dei t.5.f.4
Homo ex vtraque parte pleniſſimus t.3.f.4
Homo nobilior Angelis t.3.f.4
Hominis eſt vigilare t.3.f.5
Homo effector Deorum t.3.f.5
Homo exiſtit ex vita & luce t.3.f.5
Homo eſt mortalis t.3.f.7
Hominum duo genera ignorantium & non credẽtium t.3.f.10
Homines plures vnus homo t.3.f.102
Hominem habere duas formas ſubſtantiales t.3.f. 53
Homo non eſt anima & corpus t.3.f.168
Hominis definitio ſecundum Auguſtinum to.3.f. 168
Homo finis animalium t.1.f.183
Homo finis creaturarum t.3.f.183
Homo cœlum ſuſtentans t.4.f.14
Homogenium t.4.f.22
Homo quomodo par, vel inferior angelis t.4.fol. 97
Homo reſpectu Dei iuſtificari non poteſt tom.4. f.138
Homo an ſit dignior angelis t.4.f.127
Homo quare creatus ſit t.4.f.190
Homo teſtimonium naturæ t.4.f.190
Homo dominus omnium t.4.f.190
Homo erectæ figuræ t.4.f.190
Homo naturæ contemplator t.4.f.191
Homo idem reſurget t.4.f.201
Homo idem reſurget quoad animam intellectiuã. t.4.f.202
Homo quid ſignificet t.2.f.271
Homo eſt capax beatitudinis t.2.f.315
Homo an generet hominem t.1.f.18
Homo mouet ſe intellectu & ratione tom.1. folio 118
Homo animal diuinum t.6.f.2
Homo capax Dei t.6.f.2
Homo generat hominem t.6.f.9
Homo miraculum & finis omnium tom.6.folio 14
Homo non fit à caſu t.6.f.19
Homo æquiuocus t.6.f.20
Homo mundanus t.6.f.22
Homo mens t.6.f.30
Hominis præſtantia t.6.f.31
Homo eſt copula mundi t.6.f.31
Homo quilibet aptus ad ſciendum t.6.f.55
Homo fulgore & vita conſtat t.6.f.115
Homo quomodo præſtet angelis t.6.f.116
Hominis & Socratis intellectio t.6.f.195
Honeſtum quomodo ſpecies boni t.5.f 244.245 251
Hora naturalis t.4.f.162
 Obiectiones t.4.f.162
 Solutiones t.4.f.162
Hortus ferarum vaſtiſſimus t.5.f.120
Humanæ naturæ temperamentum & imbecillitas t.5.f.217
Humani corporis officium t.5.f.217
 partes t.5.f.218
Humanæ voluntates præſcitæ t.4.f.69
Humanæ animæ immortalitas t.1.f.18
Humana peruerſitas t.1.f.149
Humanitas eſt forma totius t.1.f.271
Hungariæ ſitus, diuiſio, fertilitas, ciuitates, mineræ, &c. t.5.f.149.152
Hungariæ per Turcas inuaſio t.5.f.183
Hungarorum origo & res geſtæ tom.5.fol.149. 150
Hungarorum reges t.5.f.150
Hunni quando venerunt in Europam tom.5.fol. 149
 Vaſtant Italiam t.5.f.150
Hyades & earum nomina t.4.f.150
Hybernia eiuſque partium deſcriptio t.5.f.125
Hydra cum ſuo ſitu t.4.f.157
Hydruntis regio deſcribitur t.5.f.116
Hymnus Pymandri t.6.f.184
Hypoſtaſis quid t.2.f.171
Hyrcania Mediæ regio t.5.f.163

I

IAm quid ſit t.4.f.187
Iacynthi Mlodzicionii Vicetheſaurarii Regni Pol. laus t.5.f.148
Ibis auis ciconiæ ſimilis t.5.f.171
Icaria Inſula t.5.f.161
Idem corruptum numero non poteſt redire virtute naturali t.4.f.195
 Argumenta t.4.f.195
 Soluuntur argumenta t.4.f.195
Ideæ in Deo quid t.5.f.11.46.61.70
Idea quid ſit t.1.f.112
Ideæ quid ſint ſecundum Mercurium tom.1. folio 120
Ideæ ſecundum Platonem t.1.f.120
Idea boni, filius Dei t.1.f.121
Ideæ vnde ſic dictæ t.1.f.121
Idearum & ſenſibilium numeri quomodo ſe habeant t.1.f.126
Idea boni t.1.f.45
Ideas quare Plato poſuit t.1.f.124
Idearum contemplator Socrates extitit tom.1.fol. 121
Ideæ ſola mente cernuntur ſecundum Diogenem & ſecundum D. Auguſtinum t.1.f.121
Ideæ ſunt in ipſo bono per modum cauſæ tom.1. f.121
Idea & Deus idem ſunt t.1.f.121
Ideæ ad quid conducunt t.1.f.111
Ideæ neceſſario inſunt menti diuinæ tom.1.folio 122
Idea vniuerſi t.1.f.122
Idea eſt diuina eſſentia t.1.f.122
Idea prima & ſecunda t.1.f.122
Ideæ non ſunt productæ t.1.f.122
Ideæ ſecundum Ariſtotelem t.1.f.123
Ideas eſſe in mente diuina oſtenditur per philoſophum t.1.f.123
Ideas eſſe formas ſeparatas à ſenſibilibus argumentis probatur t.1.f.123
Ideæ ſubſiſtunt in ſingularibus t.1.f.124
Idea fundamenti t.1.f.125
Idea ſingularium eſt natura in ſuis principiis formalibus & eſſentialibus t.1.f.125
Ideas nec æternis nec ſenſibilibus quicquam conferre arguit Ariſtoteles t.1.f.125
 Soluuntur eius rationes t.1.f.125
Idea ſpeciei eſt & non generis t.1.f.126
Idea eſt principium cognoſcendi & exemplar. t.1. f.126
Ideas non eſſe numerum philoſophus arguit contra Platonem t.1.f.129
 Soluuntur eius rationes t.1.f.126
Ideas non eſſe in nobis principium ſcientiæ arguit philoſophus t.1.f.127
 Soluuntur eius rationes t.1.f.127
Ideæ quare ſunt poſitæ à Platone t.1.f.127
Idea bifariam intelligitur t.1.f.131
Ideæ diſtinctæ t.1.f.133
Idea denominatiua & formalis t.1.f.133
Idea quæ eſt diuina eſſentia non diſtinguitur, aliæ vero ideæ diſtinguuntur obiectiue t.1.f.133
Idearum ordinis ſtudium t.1.f 135
Idea primaria formaliter infinita tom.1. folio 135
Idea mundi t.3.f.20
Idea boni cauſa veritatis t.3.f.84
Idea exemplar t.2.f.184
Ideæ apud antiquiſſimos t.2.f.287
Ideæ t.6.f.33.156.163.165
Ideæ in anima mundi t.6.f.164
Idearum pia interpretatio t.6.f.165
Idola antiquorum deſtruenda t.3.f.5
Idolorum cultus, vnde ſit t.2.f.324
Idolorum diuerſa nomina t.2.f.324
Idola eſſe deſtruenda t.2.f.324
Idolorum diuerſus cultus t.2 f.325
Idolorum ruina t.2.f.325
Idolorum cultus ſecundum varios authores t.2.f. 325.326
Idololatriæ origo & inuentores t.5.f.35
Idololatriæ reliquiæ vbi viſuntur t.5.f.162
Idumeæ ſitus & ciuitates t.5.f.167
Iecur, vide Hepar t.5.f.225
Ichoua explicatur t.3.f.144
Ieruſalem cur titulus regni Siciliæ tom.5.folio 157
Ieroſolymæ deſcriptio t.5.f.167
 eius tres colles t.5 f.167
Ieſus proficiebat ætate & ſapientia t.1.f.60
Ignatii Martyris doctrina de Spiritu ſancto t.2.f. 172
Ignis elementaris à corporali differentiæ t.5.folio 189.215
Ignis non ſiccior terra t.5.f.189
Ignis inuentor fabuloſus tom.5. folio 201
Ignis ſupremus locus & motus t.5.f.215
Igne futura conflagratio t.5.f.215
Ignem euomentes montes tom.5.f.110.112.141. 159
Ignis probatur eſſe elementum, & ad ſuum totum moueri t.5.f.19.23
Ignem ex ſilice primus produxit Prometheus t.5.f. 193
Ignis proprietates aptantur Spiritui ſancto t.2.fol. 181
Ignis forma & vita t.2.f.191
Ignis laudes t.2.f.190
Ignis efficacia t.2.f.191
Ignis proprietates t.2.f.191
Ignis theſaurus Iouis t.3.f.139
Ignis elementum neceſſarium t.1.f.29
Ignis quare non lucet in propria ſphæra tom.1.fol. 29
Ignis eſt lux alba t.1.f.29
Ignis reparitur t.6.f.186
Igneum corpus t.2.f.320
Ignorantiæ malum t.3.f.2
Ignorantia noſtra negat diuinam prouidentiam t. 4.f.70
Ignorantia noſtra qualis t.1.f.37
Ignorantia abſtractorũ eſt altera cæcitas t.6.f 149
Ignorantia ſecundum priuationem tom.6.folio 149
Ignorantia ſui vnde naſcatur t.6.f.158
Ignorantia quid, eiuſque diuiſiones tom.5. folio 256
Ignorantia docta quæ t.5.f.47.256
Ignorantia pietate & ſalute fruſtratur to.5.f.255. 256
Ignorantia comparata ebrietati t.5.f.256
 peſti t.5.f.257
Ignorantia & ignoranter factum differunt t.5.fol. 257
Ignorantiæ maxima mala t.5.f.257.259
Ignorantia vnde t.3.f.90
Illuminatio quid ſit t.2.f.198
Illuminatio mentium & angelorum & hominum quomodo fit t.2.f.303
Illuminare quid ſit t.2.f.303
Illuminandi duo modi t.2.f.304
Imago Trinitatis in anima t.2.f.163
Imago Dei in filio & in homine tom.2.fol. 185
Imaginis ratio t.2.f.185
Imago Dei triplex t.5.f.83
 quomodo cognoſcenda t.5.f.258
Imago, æqualitas, Similitudo t.6.f.160
Imaginis diuiſiones t.6.f.116
Imago Dei in omnibus t.6.f.184
Imago proprie filio conuenit t.1.f.46
Imago regia filius Dei t.1.f.56
Imago in diuinis quomodo accipitur tom.1. fol.72
Imaginis & verbi diſcrimen t.1.f.73
Imaginis perfectæ rationes t.1.f.72
Imago non competit Spiritui ſancto t.1.f.73
Imago patris t.1.f.50
Immaterialem idem eſſe intellectum & quod intelligitur t.6.f.157.160
Immediatius eſt intelligere quam dicere tom 1.fol. 66
Immutabilitas Dei t.1.f.98
Immutabilitas Dei probatur t.1.f.99
Immutabilitas Dei ſecundum Ariſtotelem t.1.fol. 98
Imperator primus Chriſtianus tom.5.folio 99. 100
Imperatorum Romanorum catalogus tom.5.fol. 97
Imperat. Conſtantinopolitanorum ſeries tom.1.f. 155
Imperii Romani diuiſio t.5.f.100
Imperii Romani tyranni t.5.f.183
Imperio Romano finiente tyranni exorti t.5.f.100
Imperium quando Romani repetere conabantur. t.5.f.102
Imperium quando, & à quo ad Germanos translatum t.5.f.180
Impii non videbunt formam Dei in iudicio t.1.f. 53.
Impoſſibilia quæ t.3.f.120
Impoſſibile quotuplex t.3.f.122
Imprecationes ſcripturæ quid ſignificent tom.5.f. 180
Impreſſoria ars ibi inuenta t.5.f.136
In æternum & vltra t.4.f.172
Incarnationis effectus t.5.f.28.29
 cauſa t.5.f.53

In abſtractis à materia idem eſt intelliget: & intellectio t.4.f.92
Incendii vis t.5.f.134
Incircumferentia t.3.f.135
Incommunicabilitas duplex, quò & quod tom. 1 f.107
Incompoſſibilia quæ t.3.f.122
Inconſideratio non eſt in Angelis to.2.fol. 304
In cælo an ſit motus contrarius t.4.fol.32
Indi occidunt & deuorant ægrotos ſibi familiares t.5.f.166
Indiæ mira animalia ab Alexandro ſuperata t.5. f.166
Indiarum ſitus, magnitudo, mira fertilitas, mores, Reipublicæ ordo t.5.f 166
Indirecte appetere quid ſit t 2.f.337
Indiuiduationis cauſa t.4.fol.32
Indiuidua plura contineri ſub vna, & eadem ſpecie intelligentiarum rationibus oſtenditur t.2 f.263
Soluuntur argumenta t.2.f.264
Indiuiduationis principium eſt differentia indiuidualis t.2 f.266
Indiuidualis differentia quid eſt t.2.f.266
Indiuidualis differentia ſe habet vt actus reſpectu ſpeciei t.2.fol.266
Indiuiduationis principium, non eſſe differentiam indiuidualem argumentis oſtenditur t.2.f.267
Soluuntur t.2.f.267
Indiuiduationis principium eſſe materiam argumentis oſtenditur t.2.f.268
Soluuntur t.2.f.268
Indiuiſibile non eſt in loco t.2.f.311
Indiuiſibile t.6.f. 80
Indiuiduum materiale per ſe non intelligitur t.6 f.195
Indiuiduum ponitur in definitione perſonæ t.1.fol. 108
Infantium, & abortiuorum reſurrectio tom.4.fol. 201
Infantes templum Dei tom.5.f.23
Infidelitas quomodo eſt peccatum t.4.f.123
Infidelitas quantum peccatum t.5.f.42
Infidelibus non eſt vera iuſtitia tom.4. fol. 138
Infinitas duplex t.6.f.98
Infinitas in Deo t.6.f.100
Infinitum duplex & quomodo incognitum tom 5 f.20
Infiniti motores t.1.f.138
Infinitum proprie Deo competit t.5.fol. 241.243
Infinita non impedit intelligere tom.6 fol. 143
Infinitum cognoſci non poteſt t.6.f.197
Infinitum eſt cauſa rerum t.1.f.4
Infinitum multiplex t.1.f.4
Infinitum duplex t.3.f.32
Infinitum quomodo eſt finis t.3.f.183
Infinitum caret agente t.4.f.19
Infinitum quotuplex t.4.f.19
Infinitum habet rationem principii t.4.f.19
Infinitum in magnitudine non datur t.4.fol. 19
Infinitorum effectuum cauſalitates t.1.f.137
Infinitum non poteſt pertranſiri tom.4. fol. 20
Infinitum corpus non dari t.4.f.20.21
Infinitum corpori repugnat, non autem quanto t.4.f.21
Infinitum non moueri t.4.f.22
Infinitum non patitur ab alio t.4.f.22
Infinitum non poſſe agere t.4.fol.22
Infinitum caret medio & vltimo t.4 f.23
Infinitum non eſt accidens t.4 f.23
Infinitum eſt principium t.4.f.23
Infinitum ex quinque probatur t.4.f.24
Infinitum eſſe immobile t.4.f.24
Infinita non ſunt quorum formę ſunt in materia t.1 f.137
Infinitum priuatiuum & negatiuum tom.1.fol.136 137
Infinitum non eſſe in ſe ipſo t.4.f.24
Infinitum non habet medium t.4.f.25
Infinitum quale recipit philoſophus tom.4. fol. 25
Infinitum poteſtate t.4.f.25
Infinitum additione, & diuiſione idem tom.4.fol. 25
Infiniti ratio in quo conſiſtit t.4.f.26
Infinitum quid ſit t.4.f.27
Infinitum non eſt totum t.4.f.27
Infinitum continetur, & non continet tom.4.fol. 28
Infinitum eſſe ignotum t 4.f.28
Infiniti cognitio confuſa t.4.f.28
Infinitum à ſolo intellectu diuino cognoſcitur t.4 fol.28
Infinitum in vigore à nobis intelligi poſſe tom.4.f. 29
Infinitum quid nominis t.4.f.29
Infinitæ an ſint ſpecies, tempus, numerus, & huiuſmodi t 4.f.29
Infiniti mundi t.4.f.30
Infinitum perfectione vnum & non plura tom.2 285
Infinitum partialiter t.2.f.286
Infinitudo quid ſit t.4.f.25
Infuſio gratiæ eſt vera mutatio t.4.f.146
Argum. t.4.f.146 Solu. t.4.f.147
Influxus Spiritus S. t 2.f.182
Infuſio gratiæ præced't expulſionem culpæ tom.4 142
Influxus Dei oſtenditur t.3.f.5
Influxus cœleſtis t.3.f.139
Ingratus homo qui non agnoſcit Chriſti humanitatem t 1.f.52
Ingenitum quomodo dicitur de Patre tom.5.fol. 73
Ingenitum multiplex t.5.f.72.73
Ingenitum non eodem modo accipitur à D. Hieronymo ſicut à D. Auguſtino t.2.f.201
Ingenitum duplex t.2.f.206
Ingenitus 2.f.230
Ingenitus neque eſt ſubſtantia neque accidens t.1 f.53.
Ingenitum non conſtituit perſonam t.1.f.53
Ingenitum in diuinis ſoli patri conuenit tom.1.fol. 82
Ingenitum quid proprie ſit t.1.f.82
Ingenitum idem ac non filius t.1.f.83
Ingenitum quomodo ſignificat ſubſtantiam to.1. f.83
Ingenitum neque eſt abſolutum neque reſpectiuum in patre t.1.f.84
Ingenitum formaliter non dicit perfectionem t.1 f.84
Ingenitum quid ſignificet t.3.f.16
In morte fit omnis interruptio & generatio tom.4 f.198
Initium creaturæ eſt noua vita t.f.140
Initium figmenti, diaboli t.2.f.328
In perpetuis non differre eſſe à poſſe t. 4.fol. 24
In p incipio erat verbum apud Platonicos t.2.fol. 182
In principio creauit Deus cœlum & terram tom.4 f.1
In principio erat verbum t.1.f.48.50.52
Innouatio temporum t.4.f 191
Iniquos dæmon regit t.3.f.12
Inquiſitio optima de S. Trinitate tom.2.folio 183
Inſpirauit in faciem t.6.f.16
Inſtans initiatum t.1.f.24
Inſtans duplex t.4.f.178
Inſtans intrinſecum & extrinſecum t.4.f.178
Inſtans non eſt pars temporis t.4.f.178
Inſtans eſt finis temporis t.4.f.178
Argumenta t.4.f.178
Soluuntur argumenta t.4.f.178
Inſtans quomodo ſeparatur à tempore tom.4.fol. 178
Inſtans vnum t.4.f.179
Inſtans quomodo corrumpitur t.4.f.179
Inſtans naturæ t.4.f.181
Inſtans originis t.4.f.178
Inſtantia plura t.4.f.178
Inter inſtantia differentia t.4.f.178
Inſtructor vniuerſalis t.2.f 320
Inſulæ noui orbis inuentæ t.5.f....
In tempore fit omnis corruptio & generatio to.4 187
Intellectio & ſenſus differentia tom.5 fol.19 20
Intellectus diuina capiens quis t.5.f.22
Intellectus poſſibilis quomodo habeat cognitionem ſupernaturalem t.5.f.52
Intellectus noſter quare non intelligit ſe per ſuam eſſentiam t.2.f.289
Intellectus poſſibilis an ſit in Angelo tom.2.fol. 295
Intellectus agens t.2.f.295
Intellectus poſſibilis atque agens eſt in Angelo t.2 f.296
Intellectus agentis præcipuus actus t.2.f.296
Intellectus agentis neceſſitas in Angelis to.1.fol. 296
Intellectus poſſibilis t.2.f.296
Intellectus quomodo illuminatur t.2.f.303
Intellectus eſt nobilior voluntate t.2.f.316
Intellectus primus eſt ſimpliciſſimus t.4.fol. 93
Intellectus diuinus quomodo ſciat omnia ſecundum Auerroem t.4.f.93
Intellectus poſſibilis eſt vltimus in ordine intelligibilium t.4.f.99
Intellectus practicus & ſpeculatiuus t.4.f.100
Intellectum omnia intelligere t.3.f.69
Intellectus æternus t.3.f.69
Intellectus copulatur nobis bifariam tom.3.folio 69
Intellectum ſingularia intelligere t.3.f.70
Intellectus poſt bonum t.3.f.85
Intellectus diuinus t.3.f.85
Intellectus quare cum difficultate intelligit t.3.f. 90
Intellectus naturalis cognoſcit per relationem ad formam t.3.f.164
Intellectus non eſt organicus t.6.f.5
Intellectus in materia t.6.f.7
Intellectus agens & poſſibilis tom.6 fol. 8.123.126. 131
Intellectus forma intrinſeca t.6.f.26
Intellectus copulatio t.6.f.26
Intellectus materialis t.6.f.141
Intellectus eſt forma ſubſtantialis hominis t.6.fol. 142
Intellectus imago Dei t.6.f.115
Intellectus conditiones t.6.f.123.129
Intellectus triplex t.6.f.124.154
Intellectus dæmon noſter t.6.f.124
Intellectus Dei & naturæ t.6.f.124
Intellectus oculus animæ t.6.f.124. 27
Intellectus animæ gubernator t.6.f.124
Intellectus motus circularis t.6.f.124.125
Intellectus alatus t.6.f.125
Intellectus viſus videns t.6.f.126
Intellectus multiplex t.6.f.126
Intellectus adeptus t.6.f.127.141
Intellectus facit vniuerſale t.6.f.191
Intellectus eſt Deus & mundi faber tom.6.folio 127
Intellectus vir animæ t.6.f.127
Intellectus eſt potentia paſſiua tom.6.fol.129.131. 134
Intellectus alterum genus animæ t.6.f.131
Intellectus denudatus à forma rei t.6.f.133
Intellectus mere paſſiuus t.6.f.137.175.178
Intellectus potentior obiecto t.6.f.137.138
Intellectus quatuor t.6.f.139
Intellectus non eſt materia t.6.f.140
Intellectus eſt materialis t.6.f.141
Intellectus in habitu, in actu t.6.f.142
Intellectus intelligit ſeipſum tom.6. folio 143.156. 159
Intellectus vigoratur forti intelligibili t..f.146
Intellectus intelligit ſeparata tom.6.fol.144.147
Intellectus practicus & ſpeculatiuus tom.6.folio 150
Intellectus percipit inuiſibilia t.6.f.152
Intellectus & intelligentia differunt t.6.f.154
Intellectus cognoſcit ſuum actum t.6.f.158
Intellectus formæ inditæ t.6.f.162.163
Intellectus cognoſci immateriale rationibus æternis t.6.f.165
Intellectus componit & diuidit t.6.f.178
Intellectus verus & falſus t.6.f.178
Intellectus abſtrahit à tempore t.6.f.179
Intellectus intelligit indiuiſibile t.6.f.180
Intellectus qualitatis t.6.f.183
Intellectus agens comparatur Deo t.6.f.183
Intellectus cur dicatur agens t.6.f.184.191
Intellectus agens ſecundũ Platonem t.6.f.184
Intellectus agens eſt pars animæ t.6.f.186
Intellectus quomodo agit & patitur t.6.f.188
Intellectus intelligit ſingularia t.6.f.194
Intellectus non cognoſcit infinita t.6.f.196
Intellectus an contingentia cognoſcat tom.6.folio 197
Intellectus ſeparatus t.6.f.202.206
Intellectus non cognoſcit futura t.6.f.197
Intellectus ſpeculatiuus t.1.f.17
Intellectus agens ſimilis eſt ſoli tom.1. folio 32
Intellectus heroicus t.1.f.33
Intellectum corpori copulatum ſubſtantias ſeparatas poſſe intelligere t.1.f.33

Intelle-

Intellectum corpori copulatum poſſe quidditatiue Deum cognoſcere t.1.f.34
Intellectus agentis & poſſibilis virtus tomo 1. fol. 37
Intellectus fœcundus t.1.f.54
Intellectus in patre habens præſentem diuinam eſſentiam, eſt principium productiuum filii to. 1.folio 78.
Intellectus & voluntas deſtinguuntur ex natura rei t.1.f.97
Intellectus diuinus eſt proprie ſuum intelligere t. 1.f.101
Intellectus in quo diſcrepat à voluntate tom.1. f.143
Intellectus diuinus intelligit infinita tom.1.fol. 133
Intellectus diuinus actu eſt infinitus tomo 1. folio 135
Intellectus diuinus non ſolum ſe ſed & alia à ſe diſtincte cognoſcit t.1.f.129
Intellectus diuinus intelligit omnia quia ſe intelligit t.1.f.129
Intellectus non poteſt plura ſimul intelligere tom. 1.f.131
Intellectus neutrum ſenſum habet t.1.f.145
Intellectus agens & poſſibilis t.1.f.152
Intellectus agens in Deo t.1.f.52
Intellectui diuino competit intelligere non agere t.1.f.152
Intellectus poſſibilis in Deo t.1.f.153
Intellectus diuini duplex obiectum t.1.f.132
Intellectualem atq; rationalem creaturam, beatitudini eſſe capacem, eamq; naturaliter appetere oſtenditur t.2.f.315
Intelligibilis in actu acceptio tomo 6. folio 190 191
Intellectio eſt operatio immanens t.2.f.307
Intellectio actualis t.2.f.306
Intellectio Dei non eſt ocioſa t.1.f.130
Intellectio eſt perfectio intelligentis t.1.f.101
Intellectio eſſentialis t.1.f.62
Intellectio qua Deus intelligitur ſecundum peripateticos ſine medio fit t.1.f.32
Intellectio per agentem t.6.f.170
Intellectio recta & reflexa t.6.f.161.180
Intelligere ſiue phantaſmate. tom 6 f.7.148.169 199.205
Intelligere eſt ſicut ſentire t.6 f.135
Intelligere ſecundum theologos t.6.f.135
Intelligere quid t.6.f.137
Intelligere propria animi operatio tom. 6. folio 199
Intelligere eſt eſſentialiter agere tom.6. fol 175
Intelligere & dicere in patre tom.1.folio 66. tom 2. folio 167.
Intelligere eſt viuere t.1.f.119
Intelligere vnum in actu dicitur duobus modis to. 1.folio 131
Intelligere & velle cauſæ perfectiſſimæ tom. 1. folio 151
Intelligere & dicere in patre t.2.folio ....
Intelligere eſt ipſum credere t.4.90
Intelligere Dei eſt ſubſtantia t.4.f.99
Intelligere eſt eſſe primæ cauſæ t.4.f.99
Intelligendi quatuor modi t.2.f.306
Intelligentię quomodo diſtinguuntur in Ariſtotele t.2.f.246
Intelligentiæ effectiue ſunt à Deo tomo 2. folio 249
Intelligentiæ immediate ſunt à Deo tom. 2. fol. 254
Intelligentiæ quomodo ſint materiales tomo 2. fol 271
Intelligentia prima non mouetur tom. 2. folio 275
Intelligentiæ ſunt finitæ virtutis tom. 2. folio 275
Intelligentiam eſſe formam orbis, ſiue cœli, quomodo intelligitur t.2.f.279
Intelligentia quomodo eſt forma cœli tom. 2. folio 280
Intelligentia vocatur forma, finis & efficiens to. 2.folio 280
Intelligentiæ & intellectus quomodo vnum ſint t.2.folio 281
Intelligentiæ quomodo moueant orbes tom. 2. fol.283
Intelligentia mouet per voluntatem ſuum orbem t.2.f.283
Intelligentia quare mouet orbem t.2.f.284
Intelligentiæ quare mouent cælos ſecundum Catholicos t.2.f.284
Intelligentiæ cauſantur à primo motore tom. 2. folio 286
Intelligentias eſſe infiniti vigoris probatur tom. 2.f.286
Soluuntur argumenta t.2.f.286
Intelligentiæ vocantur dij iuniores t.2.f.287
Intelligentiæ cognoſcunt ſeſe mutuo t.2.f.288
Intelligentia media quomodo cognoſcit ſuperiorem & inferiorem t.2.f.288
Intelligentiam vnamquamq; per vnum habitum rerum quidditates non intelligere t.2.f.291
Intelligentia Deum naturaliter abſtractiue & diſtincte cognoſcit t.2.f.297
Intelligentiarum productio t.1.f.20
Intelligentiæ ſunt artes intelligentes t.1.f.20
Intelligentiæ pauci homines participes ſunt tom. 1.f.111
Intelligentiarum productio ſecundum Albertum Magnum t.1.f.20
Intelligentia t.6.f.32. 52.154
Intelligentia duplex t.6.f.154
Intelligentia hominis ab angelis t.6.f.155
Intelligentia cælum tertium t.6.f.155
Intelligentia quomodo eſt forma. t.1.f.28
Intelligentia non mouetur ad motum orbis tom. 3 f.28
Intelligentiam primam per accidens non moueri tom.3.f.30
Intelligentia eſt perfectio orbis t.3.f.31
Intelligentia non eſt virtus in materia to.3.f.32
Intelligentias entia neceſſaria ſecundum Philoſophum habere cauſam effectiuam t.3.f.176
Intelligentiæ quomodo ſint poſſibiles neceſſariæ tom 3.f.177
Intentio ſecunda vnde cauſetur t.3.f.108
Intentio ſecunda applicatur ſubiecto communi t. 3 f.108
Intentio Mercurij in hoc Libro t.1.f.1
Intentio Mercurii de anima Mundi t.6.f.33
Intentio prima & ſecunda t.6.f.178
Intentio & remiſſio formarum vnde oriatur t.3 folio 35
Intentio ſecunda t.3.f.91
Intentio diffinitur t.3.f.96
Interlunium & plenilunium t.4.f.35
Introductio in diuinam caliginem t.2.f.242
Inteſtinorum deſcriptio & officium t.5.f.127
Inuentor medicinæ t.3.f.4
Inuidia non eſt in Deo t.3.f.3
Inuidia quid t.5.f.22. Vnde naſcitur tom.5. fol. 22. eius noxæ t.5.f.23
Inuidiæ in authores reflexio & pictura t.5.fol.23
Inuidi natura à Deo aliena t.5.f.83
Inuocatio dæmonum illicita t.2.f.339
Ioannes presbiter Rex ditiſſimus ex parte Chriſtianus t.5.f.175
Iohann. Solikouii Archiepiſcopi Leopolien encomia tom.5.f.146
Ioannis Samoſcii R P. Cancellarii encomia to. 5.f.148
Ioannis Dulski R. Poloniæ Theſaurarii laus to 5. f.149
Iob in angelis reperit prauitatem t.2.f.327
Iob hiſtoria exponitur t.2.f.328
Iordanis Fluuii origo. t.5.fol.167
Ioſephi Iudęi de Chriſto teſtimonium tom 5. folio 60
Iræ nocumenta t.5 folio 41
Irenæi doctrina de S. Trinitate t.2.f.177
Iridis generatio & cęlorum cauſæ t.5.f.204
Iridis & Halonis differentia t.5.f.204
Iridis circa lucernas apparentis & in mari cauſa t. 5 f.204
Iſlandia Inſula dies vel noctes perpetuans t.5.f.141
Iſtria Italiæ regio t.5.f.122.139
Italiæ deſcriptio t.5.f.93. Situs t.5.f.93. laudes t.5.f.93
Italiæ ciuitatum deſcriptio t.5 f.94 Prouinciarum t.5.f.94
Italiæ vmbilicus t.5.f.107
Italia quando, & à quibus vaſtata tom. 5 fol 184
In Italiam ſtudia Literarum per quos illata t.5 f.94
Iudæi argumentis agunt Chriſtum non veniſſe t. 4.f.84
Solu Arg t.4 folio 85
Iudæa quando Hebræis erepta, vel à Chriſtianis vindicata t.5.f.168
Iudæę ſitus, partes & fertilitas t.5.f.167
Ciuitates t.5.f.168
Iudæi ex Hiſpania pulſi t.5.f.29
Iudæorum Iudicum, ducum & Regum ſeries to. 5.f.167
Iudicium cum miſericordia t.4.f.129
Iudicium & iuſtitia quomodo differunt t.4.f.133
Iudicia Dei abyſſus multa t.4.f.34
Iudicium futurum t.3 fol.6
Iudicium omnium vltimum t.3.f.6
Iudicium per ignem t.3 f.6.
Iuliani imperium & interitus t.5.f.100
Iulius primus imperator & eius interitus t.5. fol. 97
Iulius menſis vnde dictus t.5.fol 97
Iupiter Deum creatorem denotat t.5.f.2
Iupiter mundo comparatur t.5.f.84
Iupiter author vitæ t.4.f.46
Iupiter filius cæli t.4.f.46
Iouis nomen t.4 f.46
Iouis ſceptrum t.4.f.46
Iouis cognomina. t.4.f.146
Iouis motus t.4.f.47
Iuſtus qui eſt iuſtificetur adhuc t.4.f.140
Iuſtificari per fidem t.4.f.35
Iuſtificari gratis t.4.f.135
Iuſtificari hominem ſine operibus t.4.f.141
Iuſtificabuntur factores legis t.4.f.140
Iuſtificationis negotium quatuor abſoluitur cauſis concurrentibus t.4.f.134
Iuſtificationis ordo t.4 f.134
Iuſtificatio quid ſit t.4 f.134
Iuſtificationis cauſæ t.4.f.134
Iuſtificatio inchoata t.4.f.140
Iuſtificationis, ſiue de iuſtificatione ſcripturæ to. 4 folio 140
Iuſtificatio ex operibus quæ ſit t.4.f.141
In iuſtificatione impij quatuor requiruntur t.4.f. 142
In iuſtifiatione impij eſt neceſſarius motus liberi arbitrii t.4.f.143
Iuſtificatio eſt remiſſio peccatorum t.4.f.143
Iuſtificatio tribus modis accipitur t.4.f.143
Iuſtificatio paſſiua triplex t.4.f.143
Iuſtificatio fit in inſtanti t.4.f.144
Iuſtificatio opus Spiritus S. t.4.f.144
Iuſtificatio opus miraculoſum, in quo tria inueniuntur t.4.f.144
Iuſtificatio quando dicitur miraculoſa t.4.f.144
Iuſtificatio eſt maximum opus to.4.f.144
Argumenta t.4.f.144.
Soluuntur t.4.f.145
Iuſtificatio quomodo fiat in inſtanti to. 4.folio 145
Iuſtificatio quomodo fit miraculoſa tom.4.f.146
Iuſtificatio impij, gratiæ infuſio, & culpæ expulſio an ſit vna mutatio t.4.f.146
Iuſtitia eſt pulchritudo noſtra t.4.f.136
Argumenta contraria t.4.f.136
Soluuntur argumenta t.4.f.136
Iuſtini doctrina de S. Trinitate t.2.f.174
Iuſtitiæ vniuerſalis tres partes t.5.f....
Iuſtitię abuſus t.5.f.43
Iuſtitiæ regula naturalis t.5.f.99
Iuſtitia ſine miſericordia non valet t.4.f.129
Iuſtitia eſt condecentia bonitatis t.4.f.129
Iuſtitia habet ſuam latitudinem t.4.f.132
Iuſtitia prædeſtinationis t.4.f.132
Iuſtitia quid t.4.f.132
Iuſtitia legalis t.4.f.132
Iuſtitia particularis, commutatiua, retributiua, iuſtitia in Deo quæ ſit t.4.f.132
Iuſtitia Deo tribuitur t.4.f.133
Iuſtitia eſt ſalus t.4.f.133
Iuſtitia Dei veritas t.4.f.133
Iuſtitia quæ iuſtificat impium t.4.f.133
Iuſtitia abſoluta, & diſtributiua t.4.f.133
Iuſtitia veritas t.4.f.133
Iuſtitia qua vicit Diabolum t.4.f.133
Iuſtitia Dei quomodo eſt noſtra t.4.f.134
Iuſtitia noſtra eſt charitas t.4.f.134
Iuſtitia qua iuſtificamur Dei & noſtra tom. 4 f.134
Iuſtitia Dei noſtra dicitur iuſtitia tom. 4. folio 134
Iuſtitia noſtra Dei donum t.4.f.135
Iuſtitia noſtra non eſt imputatiua ſed realis tom. 4.folio 135
Iuſtitia eſt donum intrinſecum t.4.f.136
Iuſtitia eſt vita noſtra t.4.f.136
Iuſtitia Deo ſimiles ſumus t.4.f.136
Iuſtitia eſt vita vitarum t.4.f.136
Iuſtitia Chriſtiana t.4.f.137
Iuſtitia legis Moſaicæ quæ ſit t.4.f.137
Iuſtitia imputatiua qualis apud ſanctum Paulum tom.4.f.137
Iuſtitia operum quæ ſit t.4.f.138
Iuſtitia prima, ſecunda t.4.f.139
Iuſtitia cumulatur bonis operibus t.4.f.140
Iuſtitia metaphorica t.4.f.143
Ixionis Fabula t.4.f.166

L.

Labiorum ſtructura & vſus t.5.f.29
Labor vnde venit t.3.f.25
Labyrinthus Cretæ tom. 5. folio 154. Ægypt. tom. 5.folio 170
Lacedæmoniorum Reſpub. & leges t.5.f.153
Lacus iræ Dei t.2.f.239
Lactantii & Originis error. t.2.f.178
Lacteus circulus t.4.f.157
Lactei circuli Zona duplex t.4 f.157
Lactis illius cauſæ t.4.f.158
Lacteus circulus varie exponitur t.4.f.158
Argum. t.4.f.158. Soluuntur t.4.f.158
Landgrauiæ eiuſq; partium deſcriptio t.5.f.119
Lapis altiſſimus inſtar Æthnæ ardens t.5.f.175
Lapides igniti t.2.f.237
Laponia eiuſq; incolarum mores t.5.f.141
Latex quid, & quomodo mentem deſignat tom. 5.f.41
Latii eiusque ciuitatum deſcriptio t.5.f.105
Lauretana Eccleſia votis celeberrima tom 5.f.107
Laurentii Goslicki Epiſc. Camenec. laudes tom. 5. folio 107
Laus Dei homini propria, & qualis eſſe debet tom. 5.folio 239
Laus Mercurii t.3.folio 16
Laus Aſtronomiæ t.3.folio 24
Laus Ariſtotelis t.1.f.15
Laus Theologiæ t.1 f.2
Laudes Spiritus ſancti t.2.f.176
Laudes ignis t.2.f 190
Lechus Polonorum fundator t.5.f.143
Leda mater Helenæ t.4 f.155
Leges non ſunt fruſtra t.4.f.74
Leges fatales t.2.f.287
Leges nobis ſunt incommutabiles t.3.f.67
Legis Chriſtianæ nobilitas t.5.f.59.60
Legis latores laudabiles t.3.f.135
Legum prophanarum extra Chriſtianam vanitas t.5.f.60
Lemnos Inſula t.5.f.55
Leo quintum ſignum Zodiaci t.4.f.151
Leonis natura, ſtellæ & hiſtoria t.4.f.151
Leonis natura & rugitus formidabiles tom.5.folio 16.158.173
Leonis & galli pugna t.5.f.42
Leonis elementa, mirus partus, & oſſa ignem reddentia t.5.f.173
Leonis Papæ doctrina de Spiritu ſancto tom.2. folio 177
Leopardi natura t.5.folio 16
Leopolis Ruſſiæ à Catholica conſtantia laudes to. 5 f. 142
Lepus tom. 4. folio 156. Leporis ortus, occaſus ſtellæ tom.4.folio 156
Lesbus Inſula t.5.f.161
Lethus Fluuius t.6.f.203
Leucippi poſitio de creatione t.1 f 5
Leuiathan t.2 f 328
Lex noua t 2 f.211
Lex contra Magos t.2.f.326
Lex virtus peccati t.4 f 204
Lex auget peccatum t 4.f.204
Liber vitæ quid t.4.f.123
Liber vitæ agni t 4.f.124
Liber vitæ præſcientiæ Dei t 4.f.124
Liber Vitæ vniuſcuiuſq; t 4.f.124 deleti de libro vitæ t.4.f.124
Liber vitæ reſpicit omnes t 4.f.124
Liber viuentium t 4.f.124
Liber iuſtorum t 4.f.124
Argum.tom.4.f 124 Solu arg. t.4.f 124
Liber ſignatus t 2.f 218
Libere velle quid ſit t 1.f.150
Liberi arbitrii facultas t 1 f.131
Libertas eſt actiuitas voluntatis t.2 f.192
Libido quid ſit t.5.f 39
Libidinis deteſtatio t.5.f 40
Libra ſeptimum ſignum Zodiaci t.4 f 151
Librorum Canonicorum certitudo t 5 f 59
Librorum Origenis numerus t.2.f.178
Libyæ interior & exterior t 5 f 172
Licaonia eiuſq; ciuitates t 5.f.158
Liguriæ eiuſq; partium deſcripto t 5.f.120
Linguæ natura, actiones & quæ illa carent tom. 5. folio 236
Lingua Spiritus ſancti t.2.f.211
Lingua mea t.2 f.211
Linea recta & reflexa t 6.f.142
Linea obiectum t.6 f 192
Linea veri motus lunæ t.4 f.39
Literæ nominis Iehoua t 3 f.144
Lithuaniæ eiuſq; contentorum deſcriptio tom.5. folio 142 quando ad fidem conuerſa t 5.f.145
Liuoniæ eiusque contentorum deſcriptio t 5.f.142
T. Liuii ſepulchrum Patauii t.5.f.123
Liuor non eſt in Deo t 3 f.2
Locatio elementorum t. 3. fol. 135.138
Locutio angelorum t.2.f.290
Locutio, illuminatio, purgatio, perfectio tom 2. folio 307
Locus amoris t 2.f.189
Locus in quo angeli ſunt creati t 2.folio 247
Locus quid eſt t.2.f.308
In loco eſſe, quot modis dicitur t.5.f.8.10
Locus inferni t.3.f.9
Locus quid ſit t.3.f.125
Locus omnium Deus eſt t.3.f.126
Locus materialis quid ſit t.3.f.126
Loci proprietates quæ ſint t.3.f.127
Locus dicitur multipliciter t.3.f.127
Loci immobilitas vnde ſit t.3.f.127
Locus non eſt corpus t.3 f.128
Locus non eſt poſitio t.3.f.128
Locus non eſt virtus cæleſtis t.3.f.128
Loci finis & efficiens, materia & forma t.3.fol. 128
Locum immobilem eſſe variæ ſententiæ tom. 3. folio 129.
Locum eſſe oſtenditur t.3 f.129
Loci diuiſio t 3.fol.129
Locus non eſt forma t.3.f.130
Locus non eſt interuallum t 3.f.130
Locus non eſt materia t.3.f.130
Locus habet virtutem conſeruandi locata tom. 3 folio 130
Locus mouet vt finis t.3.f.131
Locus naturalis eſt finis t.3.f.131
Locus habet potentiam conſeruandi t.3.f.131
Locus perficit locatum t.3.f.131
Locus & æqualis locatio t.3.f.131
Locus vnus ac idem non recipit duo corpora ſimul t.3.f 131
Cui conuenit eſſe in loco t 3.f.134
Locus & tempus differunt t.3.f.134
Locus quomodo contineat cælum t.3.f.134
Locum occupat anima per accidens t.3.f.135
Locus omnium cælum t.3.f.135
Locus puncti t.3.folio 135
Locum ſuum obtinet vnumquodq; naturaliter tom 3.f 135
Locus Dei nos ſumus t.3.f.136
Locus Dei ſecundum ſcripturas t.3.f.136
Locus vltimæ ſphæræ t.3.f.137
Locum habet à centro vltima ſphæra tom 3.f.138
Locus per accidens t.3.f.138
Locum eſſe vnum elementum alterius t.3.f 138
Locus naturalis terra an aqua ſit tom.3.f.138
Locus naturalis duplex t 3.f.138
Locus quomodo ſit centrum t.3.f.138
Locus terræ quomodo ſit aqua t 3 f.139
Locus corporum grauium t.3 f.139.
Locum non eſſe vnum elementum alterius propter formas ſubſtantiales t.3.f.139
Locus terræ t.3.f.139
Locus terræ naturalis t.3 f.140
Locus puncti, & punctus ſi naturaliter conſideratur diſtinguitur, ſi mathematice non t.3.fol. 141
Locus puncti & punctus ſunt idem t.3.f.141
Loca ſunt finita t 4.f.21
Loca contraria ſunt finita t.4.f.21
Loca media ſunt finita t.4.f.21
Locus partis & totius eſt vnus t.4.f.25
Logos quomodo interpretetur t 1.f.47
Lombardia vnde dicta t.5.f.121
Longobardi Italiam occupant, & pelluntur tom.5. f.183.
Loqui in prouerbiis quid ſignificet t.1 f 57
Lucæ Koſcielcki Epiſc. Poſnan. familia tom.5. folio 146
Lucaniæ regionis Italiæ deſcriptio t.5.f.112
Lucis proprietates in Deo & in anima t.5.f.82
Lucerna pedibus noſtris quæ ſit t.3.f.11
Lucis fructus veritas t.3 f 88
Lucis creatio t.4.f.3
Lucis diuiſio & tenebrarum t.4.f.3
Lucis & firmamenti differentia t.4.f.13
Lucis proprietas. t.1.f.32
Lucis natura à Phœnicibus exponitur tom.1.f.32
Lucem diuiſit à tenebris t.2.f.327
Luciferi priuilegia t 2.f.331
Luciferi Syllogiſmus t.2.f.333
Lugdunum olim ſedes Rom. principibus t.5.f.134
Lumen gloriæ quale t.5.f.19.20
Lumen diuinum quomodo agit in animam tom. 5. folio 82
Lumen animæ quam neceſſarium t.5.f.84
Lumen viſionis diuinæ t.5.f.265.267
Luminis conditiones Deo comparatæ t.5.f.81
Lumina quinq; Platonicis t.5.f.82
Lumen Dei t.6.f 183 t.3.f.11
Lumen intellectus t.6.f.156
Lumen agentis intellectus t.6.f.169.70
Luminis effectus t.6.f.190
Lumen quid ſit t.4.f.5.
Luminis conditiones t.4 f.5.
Lumen triplex t.4.f.5
Lumen cœli t.4.f.5
Lumen eſt actus t.4.f.5.
Lumen habet tria t.4.f.5
Luminis actus duplex t.4.f.6
Lumen vnde t.4.f.6
Lumen eſt res incorporea t.4.f.6
Lumen eſt actus diaphani t.4.f.6
Lumen educitur in medio de potentia medii to. 4.f.6
Lumen eſt in medio per ſui multiplicationem to. 4.f.6.
Lumen produci in inſtanti t.4.f.7
Lumen eſt imago Dei t.4.f.7
Lumen quid ſit ſecundum Auicennam t.4.f.7
Lumen habet eſſe intentionale t.4.f.8
Lumina duo ſi poſſint eſſe ſimul t.4.f.8
Lumen cœli quale ſit t.4.f.9
Lumen eſt eiuſdem rationis t.4.f.10
Lumen naturale, in angelo t.2.f.293
Lumen naturale & ſupernaturale t.2.f.303
Lumen ſacrum expellit ignorantiam t.2.folio 303
Lumen triplex in angelis t.2.f.305
Lumen Dei ſiue Pymandri ſuaue t.1.f.31.
Lumen velatum t.1.f.33
Lumen naturale & ſupernaturale t.1.f.39
Lunæ reuolutionis diuerſi modi & effectus tom. 5.f.86.91. in fluxu maris t.5.f.86
Lunæ reuolutiones t.1.f.23
Luna eſt naturæ organum t.4.f.34
Lunę nomina t.4.f.34 & 35
Lunæ macula t.4.f.35
Lunæ figuræ t.4.f.35
Lunæ curſus t.4.f.35
Luna diſcipula ſolis t.4.f.35
Lunæ cornua t.4.f.35
Lunæ magnitudo t.4.f.36
Lunæ influxus t.4.f.36
Luna cauſat motum maris t.4.f.36
Lunæ ratio habenda t.4.f.36
Lunæ ſtatus noxius t.4.f.36
Lunæ orbes quatuor t.4.f.37
Lunæ motus tardior & velox t.4.f.38
Luna nunc in Aquilone, nunc in Auſtro t.4.f.38
Lunæ orbium cum ſole annexio t.4.f.38
Lunæ centrum t.4.f.38
Lunæ orbis quartus eccentricus t.4.f.38
Lunæ epicycli motus t.4.f.38
Luncæ eccentrici t.4.f.36
Lunæ eclypſis & rationes t.4.f 39
Lunæ augmentum t.4.f 40
Lupus præuidens homini vocem eripit. t.5 f.16
Lupum regiones non fouentes t.5.f.156
Luſcinię cantus cauſa t.5 f.5
Luſitania à Luſo rege dicta t.5.f.128
Luſitaniæ regnum t.5.f.129
Lutetiæ deſcriptio t.5.f.132
Lux pro natura angelica t.4.f.13
Lux bona t.4.f.4
Lux non eſt corpus t.4.f.4
Lux ſecundum Plotinum t.4.f.5
Lux ſecundum Ariſtotelem t.1.f.5
Lux cauſa rerum t.1.f.32
Lux rebus ſpiritualibus conuenit t.1.f.33
Lux de luce candor lucis æternæ t.3.f.11
Lux diuina eſt lux humana t.6.f.83
Lux & caligo t.5.f 153
Lycurgi leges t.5.f.160
Lydia ſiue Mœonia t.2.f.274
Lynceus t.4 f 154
Lyra t.4.f.154
Lyræ ortus, & ſtellæ atq; hiſtoria

M.

MAcedonia, eiuſq; partes & populi t.5.f...
Maculæ peccatorum in anima t.3 f.9
Magiæ antiquitas t.2.f.316
Magicæ artis ortus t.2.f.326
Magi vnde dicti t.2.f.326

Magia quid t.2.f.326
Magi ſunt riſu digni t.2.f.326
Magia eſt ars dæmonis t.2.f.326
Magia decipit curioſos t.2.f.326
Magi Pharaonis t.2.f.327
Magicæ artes permittuntur ad fallendum fallaces tom.2.f.327
Magis & minus t.6.f.38
Mœotidis refluxus cauſa t.5.f.85
Magnes quomodo attrahit ferrum t.5.f.51
Magnitudo in diuinis quid ſignificet tom.1.fol.88
Magnopolen. Ducatus t.5.f.139
Magos in Ægypto vicit Spiritus ſanctus tom.2 fol.177
Maieſtas Spiritus ſancti t.2.f.182
Maiorica & Minorica Inſulæ t.5.f.130
Malta Inſula t.5.f.157
Maleficos non patieris viuere t.2.f.326
Malicia diaboli t.2.f.335
Malicia quadruplex t.2.f.336
Mali angeli tenebræ dicuntur t.2.f.327
Mala & bona voluntas t.2.f.331
Malum quid, eiuſque cauſæ t.5.f.11.245
Malum non eſt ſine bono t.5.f.1.247
Malum & bonum quid t.5.f.247
Malum ſummum cur non datur t.5.f.248
Malum culpæ non eſt à Deo neque in angelis t.5. f.44.247
Malum omne eſt culpæ vel pœnæ t.5.f...
Malum deſtruit proportionem ordinis tom.5. f.44
Malum non eſt ex bono, neque bonum ex malo t.5.f.45
Malum non eſt generationis cauſa t.5.f.45
Malum eſt ex particularibus defectibus tom 5. fol.45
Mala quomodo ſunt in Deo t.5.f.62
Mala Deus permittit vt eligat bona tom.1.fol.139
Mala eſſe à Deo, duoque eſſe prima principia argumentis oſtenditur t.1.f.158
Soluuntur t.1.f.158
Malum triplex t.1.f.158
Malum culpæ iuſtè permittitur t.1.f.158
Mala quare permittuntur t.1.f.158
Malum non poteſt eſſe cauſa effectiua tom.1.fol. 159
Malum in rerum natura ſubiectiue tom.1.fol. 159
Malum non eſt ex bono t.1.f.159
Malum impoſſibile eſt eſſe in bono tom.1.fol. 159
Malum nullum ex Deo t.1.f.159
Malum non eſt in angelis t.1.f.159
Malum non eſt in natura dæmonum tom.1.fol. f.159
Malum non eſſe in animabus t.1.f.160
Malum non eſt in corporibus t.1.f.160
Mali qui ſint ſecundum Platonem t.1.f.156
Malum quid ſecundum Plotinum t.1.f.157
Malorum Deum cauſam non eſſe ſecundum Mercurium t.1.f.156
Malum à Deo longè poſitum eſſe t.1.f.157
Malum non eſſe in entibus t.1.f.157
Malum hominis eſſe impietatem t.1.f.157
Mala deleri non poſſe t.1.f.157
Mali cauſam non eſſe materiam t.1.f.157
Malum per ſeipſum eſſe non poſſe t.1.f.157
Malum animæ eſſe abſentiam boni t.1.f.157
Malum quid ſit apud Pythagoricos t.1.f.157
Malum non poſſe eſſe principium probatur tom.1. f.157
Malum non eſt in brutis t.1.f.160
Malum non eſt in materia t.f.160
Mali multæ cauſæ, boni vna t.1.f.160
Malum non eſt æternum t.1.f.160
Mala non ſunt immobilia t.1.f.160
Malum eſt præter intentionem t.1.f.160
Malum quid t.1.f.160
Malum dæmonis, animæ, & corporis tom.1.f.160
Mala Deus cur non tollit t.1.f.160
Malum priuatio boni t.3.f.150
Malum non eſt à Deo t.4.f.66
Mamillarum deſcriptio t.5.f.223
Manichæorum opinio t.1.f.3
Mannæ collectio t.5.f.114.115
Mantuæ deſcriptio t.5.f.121
Manus quàm excellens inſtrumentum tom 5.fol. 222
Manus humanæ deſcriptio t.5.f.222
Manus quare non intelligit t.6.f.52
Marchia præfectam regionis ſonat tom. 5. fol. 107
Marchia Anconitania t.5.f.107
S. Marci corpus quando tranſlatum Venetias t.5. f.123
Mare miſticè quid t.5.f.88
Vita præſens t.5.f.89
Mare eſt aquæ excrementum t.5.f.87
Mare an ſit elementum t.5.f.87
Mare Auſtrale profundius Septentrionali t.5. fol. 86
Mare vnum ex pluribus, & cur non redundat t.5. f.12
Mare vnde dictum, & quomodo collectio aquarum t.5.f.12
Mare Gallileæ & Mortuum quod t.5.f.167
Maris origo t.5.f.85
Maris fluxus & refluxus cauſa t.5.f.85.86
Trepidationis t.5.f.85
Salſedinis t.5.f.85.87
Maria in menſe quoties æſtuant t.5.f.86
Mariæ gratia excedit gratiam angelorum tom.2. fol.319
Margaritæ ouorum magnitudine t.5.f.176
Earum copia t.5.f.177
Marmaricæ fertilitas t.5.f.174
Martini Cromeri Epiſc. Varmien. encomia tom.5. f.147
Mars ſtella t.4.f.46
Martis orbes t.4.f.46
Martyrium non eſt extra Eccleſiam t.5.f.25
Maſculus & fœmina non differunt in genere animalis t.2.f.273
Maſſiliæ deſcriptio t.5.f.133
Mater pia & gingiua in capite t.5.f.232
Materia primum principium t.5.f.187
Materia an præceſſerit creationem tom.5. fol 71. 72
Materia quomodo dicitur chaos & neceſſitas t.5. fol.5
Materia cœli quæ t.4.f.1.& 16
Materia eſt cauſa infiniti t.4.f.26
Materiæ vnitas t.4.f.30.t.3.f.152
Materia ex matris vtero non eſt tantum ſurrectura t.4.f.202
Materiæ cauſalitas imperfecta t.2.f.251
Materia non eſt principium indiuiduationis tom.2. f.264
Materia accipitur pro differentia indiuiduali t.2. f.268
Materia non eſt indiuiduationis principium to.2. f.268
Materia vniuerſale generabilium tom. 2. fol. 271
Materiam eſſe partem quidditatis ſubſtantię compoſitæ t.2.f.271
Materia eſt pars quidditatis t.2.f.271
Materiam non eſſe partem quidditatis, argumentis oſtenditur t.2.f.272
Soluuntur argum. t.2.f.273
Materia non eſt pars quidditatis t.2.f.272
Materia naturalis non eſt ſine forma naturali ſiue propria t.2.f.285
Materiæ primæ nomina t.1.f.3
Materia eſt receptaculum t.1.f.12
Materia eſt extra decem prædicamenta tom.1.f.12
Materia prima eſt elementum t.1.f.27
Materiæ acceptio t.6.f.36
Materiæ actus t.6.f.52
Materiam & formam duo eſſe t.6.f.26
Materia communis, indiuidualis, intelligibilis, t. 6.f.169
Materia non intelligit formas t.6.f.140
Materia eſt pati, formæ agere t.6.f.173
Materia & intellectus non ſunt idem tom.6. fol 141
Materiale multiplex t.6.f.141
Materia quomodo indiuiſibilis t.3.f.37
Materia an habeat formam vel aliquam partem formæ producendæ t.3.f.38
Materiam non informari plurimis formis tom.3. fol.41
Materiæ adeſt forma in eſſe imperfecto tom.3. fol.41
Materia & forma quare faciunt vnum tom.3.f.43
Materiam generari ſubiectiuè non terminatiuè t.3.f.43
Materia quare appetit formam t.3.f.83
Materia & forma non eſt locus t.3.f.127
Materiam non eſſe æternam t.3.f.150
Materia quid apud Mercurium 3 f.151
Materia prima vocatur humida natura tom.3.fol. 151
Materiæ ſimilitudo t.3 f.151
Materia recipit omnia t.3.f.151.
Materia eſt immortalis t.f.151
Materiæ incorruptibilitas vnde ſit t.3.f.151
Materia omnium corporum vnde tom.3 fol.152
Materia eſt facta & vna eſt t.3.f.152
Materia quid ſit t.3.f.152
Materiæ formatio & vita t.3.f.152
Materiam eſſe creatam t.3.f.152
Materia quid ſit ſecundum Platonem alioſq; Philoſophos t.3.f.152
Materiæ origo ſecundum Platonem tom.3.f.152
Materia quomodo non eſt ens t.3.f.152
Materia eſt natura t.3.f.152
Materiæ natura eſt potentia t.3.f.153
Materia non eſt purum nihil t.3.f.153
Materia prima non habet certam formam t.3.f.153
Materia non eſt quid, neque quale, neque quantum t.3.f.153
Materia prima capax eſt omnium formarum t.3. f.153
Materia matri comparatur t.3.f.153
Materia habet vnam formam t.3.f.153
Materia non eſt ſola potentia t.3.f.153
De primæ materiæ proprietatibus, Timæus Platonis t.3.f.153
Materia vocatur gremium t.3.f.153
Materia non habet propriam formam tom.3.fol. 153
Materia non habet propriam formam t.3.f...
Materia quomodo eſt in potentia ad infinitas formas t.3.f.154
Materia non eſt ſine forma t.3.f.154
Materia prima differt ab elementis t.3.f.[illegible]
Materiæ nomina t.3.f.154
Materia non eſt elementum neque ex elementis t.3.f.154
De primæ materiæ origine atque natura Platini Philoſophia t.3.f.154
Materia prima non eſt in actu t.3.f.154
Materia quomodo non ſit ens t.3.f.154
Materia non eſt pura potentia t.3.f.155
Materia quomodo non eſt in actu t.3.f.155
Materia tenet medium t.3.f.155
Materia non eſt in ordine entium t.3.f.155
Materia prima non eſt purum nihil tom.3. fol. 155
Materia eſt ſuſceptaculum & ſubiectum tom.3.f. 155
Materia prima incorruptibilis t.3.f.155
Materia prima quid ſit t.3.f.155
Materiæ conditiones t.3.f.155
Materia eſt ſicut ſpeculum & ſimulachrum informe t.3.f.155
D. Auguſtini ſententia de prima materia tom.3. f.155
Materia prima à Deo creata t.3.f.156
Materiæ primæ nomina t.3.f.156
Materia vna omnium corporum t.3.f.156
Materia non præcedit formam tempore t.3.f.156
Materia eſt aliquod ens poſitiuum diſtinctum eſſentialiter à forma t.3.f.156
Materiam eſſe ens in potentia & actu tom.3. fol. 157
Materia non eſt priuatio t.5.f.157
Materia habet eſſe diſtinctum à forma tom.3.fol. 157
Materiam non eſſe in actu t.3.f.157
Soluuntur argumenta t.3.f.158
Materia quomodo ſit actus & potentia tom.3.fol. 158
Materia quomodo eſt cognoſcibilis tom.3. f.158
Materia eſt ſubiectum generationis tom. 3. fol. 158
Materia poteſt eſſe ſine forma, diuina virtute t.3. f.159
Materiam ſibi non determinare formam tom.3. f.159
Materia non eſt ens abſolutum t.3.f.159
Materiam ſine forma eſſe non poſſe. Soluuntur argumenta t.3.f.160
Materia eſt in actu & potentia t.3.f.161
Materiam poſſe eſſe ſine forma t.3.f.161
Materiam ſine forma eſſe non poſſe, quare Philoſophus negat t.3.f.161
Materiæ potentia t.3.f.161
Materiæ eſſentialis differentia potentia eſt to.3. f.162
Materia prima eſt multa in potentia tom.3. fol. 162
Materiæ quomodo potentia accedit tom. 3.fol. 162
Materia appetit formam t.3.f.163
Materiam appetere nouam formam & Dei ſimilitudinem t.3.f.163
Materia vnde cognoſcatur t.3.f.164

Mate-

Materia motiuè intelligibilis t.3.f.164
Materia per ſe non eſt intelligibilis t.3.f.164
Materia an ſit pars quidditatis t.3.f.165
Materia pars quidditatis t.3.f.165
Materiam vnam eſſe dicit Merc. t.3.f.169
Materia triplex t.3.f.170
Materiam non eſſe in cœlo t.3.f.170
Materiam cœli non eſſe eiuſdem rationis tom.3. f.171
Materiæ intrinſecæ diuiduntur t.3.f.171
Materiam cœli eſſe eiuſdem rationis cum materia inferiorum t.3.f.171
Argum.oppon.& ſoluuntur t.3.f.171
Materiam eſſe in cœlo t.3.f.171
Materia quomodo ſit ad vbi t.3.f.172
Materia vna omnium corporum t.3.f.172
Materiam omnium corporum cœleſtium eſſe eiuſdem rationis t.3.f.172
Materiæ cauſalitas in quo conſiſtit t.3.f.179
Materia quomodo ſit cauſa t.3.f.179
Matricis & vaſorum muliebrium deſcriptio to.5. f.230
Mauritaniæ, eiuſque partium & fertilitatis deſcriptio t.5.f.173
Mediator Chriſtus vt Deus & homo tom. 5. fol. 29.53
Medicinæ inuentor t.3.f.4
Medicorum excellentiſſimi t.5.f.161
Mediolani ampliſſimæ vrbis deſcriptio t.5.f.121.
Vaſtatio t.5.f.121
Medium duplex t.2.f.294.& t.f.139
Medorum regnum eiuſque ſucceſſio t.5.f.163
Medulla oſſium quid t.5.f.221
Melilotus arbor vinifera t.5.f.174
Melinde regnum t.5.f.175
Melior angelis effectus t.1.f.58
Melius ſemper appetendum t.2.f.r86
Membra honoranda in homine quæ tom. 5. fol. 230
Membra generatiua ſpeciem non indiuiduum conſeruant t.5.f.229
Membra generatiua animali inobedienti comparata t.5.f.230
Membra pudenda & generatiua t.5.f.229
Memoria fœcunda tom.2.fol.165. & t.1 fol.62
Memoria & intelligentia eadem potentia tom. 2. f.183
Memoria duplex t.2.f.183.& t.6.f.201
Memoria, intellectus, voluntas t.6.f.116
Memoria eſt præteritorum t.6.f.124
Memoria qui polleant t.6.f.124
Memoria innata t.6.f.201
Memoria pars imaginis t.6.f.201
Memoriæ neceſſitas t.6.f.201
Memoria in angelis t.6.f.204
Memoria intellectiua t.6.202
Memoria non eſt ſenſitiua in parte tom. 6. fol. 202
Memoria eſt munus animæ t.6.f.202
Mendacij imbecillitas t.3.f.89
Mens non omnibus ineſt t.3.f.2
Mens eſt donum intelligendi t.3.f.5
Mens quid ſignificet apud Mercurium tom.3.fol. 150
Mens Deus tuus t.1.f.37
Mens ſignificat perſonam patris t.1.f.58
Mens noſtra naturaliter ſemper eſt Deo coniuncta t.1.f.39
Mens autem pater Deus t.1.f.75
Mens adiutrix hominum t.1.f. 00
Mens ſecundum Chaldæum t.1.f.37
Mentis veræ germen verbum lucens Dei filius t.1.f.45
Mens eſt in anima t.2.f.279
Mens quid t.5.f.22. quomodo competit Deo t.5. f.22. homini t.5.f.22
Mens eſt donum ſpiritus ſancti t.6.f.30
Mentis ethymon t.6.f.154
Menſa aurea t.1.f.4.118.
Menſa quid ſignificet t.4.f...
Menſes vnde ſunt dicti t.4.f.45
Menſura angelorum t.2.f.311
Menſura Dei t.4.f.181
Menſurari tempore t.6.f.7
Mercurius de numero angelorum t.2.f.262
Mercurius prophetat Ægyptios in caſſum laborare in cultu idolorum t.2.f.324
Mercurius dicit vnum eſſe mundum t.4.f.30
Mercurij quot extiterint t.4.f.40
Mercurij nomina t.4.f.40
Mercurij ſydus t.4.f.41
Mercurij ſtella vicinior ſoli cæteris ſideribus t.4. f.41
Mercurij vita & laus ponitur in principio libri t.4.f.2.
Mercurij orbes quinque t.4.f.41
Mercurij epicycli t.4.f.41
Mercurius quid ſenſerit de æuo t.4.f.170
Mercurius quonam modo viderit diuinam Pymandri eſſentiam t.1.f.37
Mercurius de elementis t.1.f.27
Mercurius habuit bonum angelum t.1.f.111
Meridiana cognitio t.2.f.287
Meritum præcedit præmium t.2.f.317
Mereri ſimul & frui eſt impoſſibile tom.2.fol. 317
Meritum in quibus maius conſiſtit t.2.f.318
Meſopotamiæ ſitus, partes t.5.f.169
Meſſis eſt finis mundi t.2.f.239
Michaelis & draconis bellum t.2.f.139
Michaelis Archangeli ſpelunca in templum reformata t.5.f.118
Michaelis bellum t.2.f.331
Militia agriculturæ comparata t.5.f.96
Militiæ apud Romanos ordo t.5.fol.95
Milites Darium occidentes ab Alexandro puniti t.5.f.162
Militum Dei numerus t.2.f.235
Mille anni poſt iudicium quomodo intelligantur t.4.f.193
Minimum naturale dari t.4.f.27
Mineralia cur non recenſentur in creatione tom.5. fol.13
Mirach & Siphac in Ventre quid tom.5. fol. 227. 219
Mirabile ſpectaculum t.1.f.136
Miraculis quatenus nitetur Eccleſia tom. 5. fol. 60
Miſeni montis deſcriptio t.5.f.111
Miſericordia vnde dicatur t.4.128
Miſericordia in Deo qualis ſit t.4.f.129
Miſericordia & iuſtitia Dei in omni opere ſuo t.4.f.129
Miſericordia eſt fluxus bonitatis Dei tom.4. fol. 129
Miſericordiæ ratio diuerſa t.4.f.129
Miſericordia ſine iuſtitia non valet tom.4. f.129
Miſericordia eſt æterna t.4.f.129
Miſericordia domini plena eſt terra t.4.f.129
Miſericordiæ ſeptem panes t.4.f.129
Miſericordia Dei per diuinas ſcripturas oſtenditur t.4.f.130
Miſericordia eius præueniens & ſubſequens to.4. fol.130
Miſericordia in cœlo t.4.f.130
Miſericordia ſempiterna t.4.f.130
Miſericordia Dei eſt immutabilis t.4.f.130
Magna miſericordia quæ ſit t.4.f.131
Argum.Contraria t.4.f.131
Soluuntur argumenta t.4.f.131
Miſericordia ſuperexaltat iudicium tom. 4. fol. 132
Miſericordia non deſtruit iudicium tom.4.f.132
Miſſionem in diuinis non omnibus conuenire perſonis t.2.f.208
Miſſio quid ſit t.2.f.208
Miſſio inuiſibilis t.2.f.208
Miſſio ſpiritus ſancti viſibilis t.2.f.210
Miſſionis filij & Spiritus ſancti differentia tom.2. 210
Miſſio viſibilis t.2.f.210
Miſſio Spiritus S. in forma columbæ t.2.f.211
Miſſio Spiritus ſancti in die Pentecoſtes in linguis igneis t.2.f.211
Miſſio æterna eſt quædam emanatio tom.1.fol. 53
Miſſus filius à patre t.2.f.208
Mitti quid ſignificet t.2.f.208
Mitti dicit realem reſpectum producti ad producentem t.2.f.210
Mittere & mitti differunt t.2.f.210
Mixta animata t.3.f.147
Mixtum eſt medium quoddam t.1.f.30
Mixtio quid ſit t.1 f.30
Modus productionis potentiarum animæ tom. 2. f.183
Modus imaginis alius t.2.f.183
Modus, ſpecies & ordo in diuinis tom. 2. fol. 184
Modi relatiuorum non ſunt relatio realis. ibidem relationis 3. modi. t.2.f.2 4
Modus cognoſcendi per raptum t.2.f.242
Modus & finis intelligentiarum quæ mouent orbes. 2.f.283
Modus cognoſcendi in angelis diuerſus tom.2. fol.303
Modi illuminandi
Modus 4. aliquid illuminari t.2.f.304
Modus loquendi angelis t.2.f.304
Modi eſſendi in loco t.2.f.305
Modus abſtrahendi ſpeciem intelligibilem to. 6. f.169
Modi viuendi quatuor t.6.f.112
Modus verbi geniti eſt naturæ incognitus tom.1. f.68
Modus intrinſecus t.4.f.124
Modus contemplandi triplex t.5.f.24
Modus cognoſcendi veri boni t.3.f.84
Modus inueniendæ veritatis t.3.f.89
Modi naturæ t.3.f.141
Modus præparationis ad iuſtificationem tom.4. f.134
Modus cognoſcendi per caliginem t.1.f.136
Modus cognoſcendi per raptum t.1.f.136
Modus noſtræ cognitionis t.1.f.142
Modus eſſendi in formis duplex t.1.f.42
Monas & omnium principium & radix tom.1. f.112
Monachi ex Imperatoribus & Regibus t.5.f.101 144.180
Monarchia Aſſyriorum t.5.f.161.162
Babyloniorum & Medorum t.5.f.163
Monoculi homines t.5.f.173
Montes miræ altitudinis t.5.f.173
Monſtra humana in Indijs t.5.f.167
Monſtra reſurgent t.4.f.202
Moræ tres in angelis t.1.f.335
Morauia eiuſque ciuitates t.6.f.142
Mors diuerſarum gentium t.4.f.63
Mores Ægyptiorum t.3.f.17
Mores duplex t.3.f.10
Mortis cauſa vnde t.3.f.10
Mors corporis & animæ t.3.f.10
Mors quomodo eſt accidens t.3.f.129
Mors quid t.6.f.198
Mors temporalis quid t.4.f.132
Mors bona cur expetenda t.5.f.166
Mortem quæ Inſula non admittit t.5.f.126
Mortuo vno filio non corrumpitur paternitas t.1. f.221
Mortui cognoſcunt res viuorum t.6.f.105
Mos Romanorum t.2.f.325
Moſcouiæ eiuſque partium & populorum deſcriptio t.5.f.141
Motus octauæ & nonæ ſphæræ tom.4. f.51. & 165.
Motus trepidationis t.4.f.51.165
Motus liberi arbitrii neceſſarius ad iuſtificationem t.4.f.143
Motus fidei neceſſarius t.4.f.143
Motus liberi arbitrii in peccatum t.4.f.143
Motus animæ t.4.f.144
Motus reflexus angelorum t.4.f.163
Motus circularis animæ t.4.f.163
Motus cœli imitatur motum animæ tom.4.fol. 163
Motus Dei rectus obliquus & orbicularis tom.4. f.164
Motus cœli eſt menſura aliorum motuum tom.4. f.165
Motus cœli minimus & velociſſimus t.4.f.165
Motus regula 4.f.165
Motus cœli ſine labore t.4.f.166
Motus animalium cum labore t.4.f.165
Motum cœli non eſſe æternum t.4.f.166
Motus plures faciunt plures generationes tom.4. f.166
Motum cœli finem habiturum ſecundum Catholicam fidem t.4.f.167
Motum primi mobilis eſſe vniformem t.4.f.168
Motor immutabilis t.4.f.168
Motus animalis non eſt vniformis t.4.f.168
Motus cœli eſt determinatus t.4.f.168
Motus indeterminatus duobus modis tom. 4. f.168
Motus cœli non poteſt augeri t.4.f.169
Motus cœli quare regularis t.4.f.169
Motus multiplex t.4.f.181
Motus eſt ſubiectum temporis t.4.f.182
Motus menſurat tempus tom.4.f.183.& è conuerſo t.4.183
Motus requirit magnitudinem t.4.f.183
Motus diurnus eſt omnium inferiorum menſura t.4.f.184
Motus non eſt ex nunc t.4.f.184
Motus non fit in inſtanti t.4.f.201
Motu inferiora diſponuntur ſecundum Mercurium t.1.f.273
Motus eſt finitus ſecundum Mercurium tom. 2. f.273.274

Motus Angelorum purus t.2.f.274
Motus per ſe & per accidens t.2.f.274
Motores per ſe non moueri t.2.f.274
Motores non moueri per accidens t.2.f.274
Motores orbium mouentur per accidens attributiue t.2.f.275
Motor primus nullo modo mouetur per accidens t.2.f.275
Motores orbium per ſe moueri argumentis oſtenditur t.2.f.276
• Soluuntur argumenta t.2.f.276
Motum fieri in inſtanti repugnat omni virtuti t.2 f.277
Motus non fit in inſtanti t.2.f.279
Motus naturalis cœli t.2.f.283
Motus circularis ſemper eſt in toto proprio loco t.1.f.285
Motus infinitus duratione requirit potentiam infinitam t.2.f.285
Motus non eſt æternus t.5.f.6
Motus duplex t.5.f.43
Motus animæ t.6.f.125
Motus rectus & obliquus t.6.f.126
Motus Dei t.6.f.16.162
Motus animi t.6.f.7
Motus ſimplices t.1.f.28
Motus nec naturalis nec violentus fuit ante cœlum t.1.f.13
Motiuæ & tangibiles qualitates t.1.f.28
Motus ſpecies decem t.1.f.29
Motus potentiſſimus quò ſe ipſum mouet t.1.fol. 29
Motus eſt cauſa vitæ t.1.f.119
Motus quare fieret in inſtanti t.1.f.140
Motuum finis venturus t.3.f.6
Motus quid ſit t.3.f.17
Motus prima definitio t.3.f.18
Motus definitio ſecunda t.3.f.18
Motus dependet à motore t.3.f.18
Motus eſt perfectio mobilis & motoris tom.3.fol. 18
Motus eſt exitus de potentia ad actum tom.3.folio 18.
Motus eſt ſpecies vigil t.3.f.18
Motus eſt ſtimulus t.3.f.18
Motus paſſio ſucceſſiua & forma fluens tom.3.folio 18
Motus quomodo fit in mouente t.3.f.18
Motus verus quis ſit t.3.f.19
Motus duplex colligitur ex Merc. t.3.f.19
De Motu circulari t.3.f.19
Motus animæ circularis t.3.f.20
Motus circularis rationes t.3.f.20
Motus circularis quis t.3.f.20
Motus circularis perfectior t.3.f.20
Motum circularem cœlo tantum conuenire t.3.f. 20
Motum circularem non ineſſe elementis tom.3 fol.....
Motus circularis cæteris ineſt naturaliter tom.3 fol.20
Motus ignis in concauo lunæ t.3.f.21
Motus circularis eſt continuus t.3.f.21
Motus circularis qualis t.3.f.21
Motus localis omnium primus tom.3.fol.21
Motus planetarum non contrariatur primo motui t.3.f.21
Motuum & mobilium numerus apud Mercurium t.3.f.22
Motus primi orbis t.3.f.22
Motus tribus modis conſideratur tom.3.f.22
Motus cauſa à ſolo Deo cognoſcitur tom.3.folio 23
Motus cœli vnde proficiſcitur t.3.f.24
Motus animalium vnde t.3.f.25
Motus animalis eſt mixtus t.3.f.25
Motus cœleſtis ſimplex t.3.f.25
Motor vt agens & finis t.3.f.25
Motus cœli intellectiuus t.3.f.30
Motus animalium compoſitus t.3.f.30
Motus omnis in tempore t.3.f.38
Motum non fieri in inſtanti t.3.f.125
Motus localis triplex t.3.f.130
Motus artificiatorum t.3.f.146
Motus principium non eſſe vniuocum to.3. f.146
Motus principium in cœlo t.3.f.146
Mouens æternum non eſt in magnitudine tom.2 f.286
Mouentur poli per accidens t.3.f.22
Moyſis laus t.4.f.1
Moyſis fiat lux t.2.f.327
Moyſes quare Deum videre cupiebat t.2.fol.110

Moyſes quomodo vidit Deum tom.5.f.47
Moyſes in caligine t.1.f.136
Mulieres ſenatu excluſæ t.5.f.99
Mulieres bellicoſæ t.5.f.159.160.164.175
Mulieres Ægyptiæ quaternos fœtus edunt tom.5 fol.169
Multiuoca t.6.f.91
Multitudo actu infinita non datur t.4.f.26
Multorum diuerſæ ſententiæ, ſi pater & filius diligunt ſe Spiritu S. tom.2.f.204
Mundum quomodo creauit Trinitas tom.2 f.185
Mundum eſſe animal t.2.f.281
Mundus non à caſu regitur t.2.f.299
Mundi creatio t.4.f.2
Mundus eſt incorruptibilis, ex Dei voluntate t.4 f.14
Mundus quomodo ſit à Deo t.4.f.15
Mundi innouatio t.4.f.18
Mundus finitus magnitudine t.4.f.20
Mundus non eſt bonus t.4.f.30
Mundi gubernator vnus t.4.f.30
Mundi duratio t.4.f.30
Mundus eſt ſicut veſtis t.4.f.330
Mundi vnitas probatur t.4.f.30
Mundus omnia in ſe habet t.4.f.30
Mundi vnitas & pulchritudo t.4.f.30
Mundus à Deo non ſeparatur t.4.f.30
Mundi tres t.4.f.30
Mundi duo ex ſcripturis t.4.f.31
Mundus à Deo factus t.4.f.31
Mundi quare non poſſunt eſſe plures tom.4 f.31
Mundus eſt vnus ſecundum philoſophum tom.4 f.31
Mundi medium vnum t.4.f.31
Mundi vnitas ex vnius ignis ſitu probatur tom.4 f.32
Mundus conſtat ex tota materia t.4.f.33
Mundus quare vnus t.4.f.32
Mundi ſeptem circuli t.4.f.33.
Mundum gubernari à Deo t.4.f.60
Mundus à Deo factus eſt t.4.f.163
Mundus eſt ſphæricus t.4.f.163
Mundus plenus Idæis t.4.f.143
Mundus quare factus eſt ſphæricus tom.4. f.163
Mundus quare non habet membra ſicut cætera animantia t.4.f.163
Mundi ordo & reſtitutio t.4.f.169
Mundus eſt receptaculum temporis tom.4. f.170
Mundus eſt opus æternitatis t.4.f.170
Mundi principium t.6.f.16
Mundus totus in homine t.6.f.32
Mundus cur non conditus à principio tom.6.f.16
Mundi exordium t.1.f.2
Mundi æternitas oſtenditur ex parte primi agentis atque materiæ t.1.f.15
Soluuntur argum. t.1.f.15
Mundi æternitas fuit problema neutrum tom.1 fol.15
Mundus potuit eſſe ab æterno t.1.f.21
Mundus non potuit eſſe ab æterno t.1.f.22
Mundus quomodo potuit eſſe ab æterno tom.1 f.23
Mundum non potuiſſe ab æterno produci oſtenditur t.1.f.23
Soluuntur rationes t.1.f.23
Mundus conſtat ex quatuor elementis ſecundum Platonem t.1.f.26
Mundi quatuor t.1.f.28
Mundus verbo Dei conſeruatur t.1.f.47
Mundi æternitas oppugnatur à Catholicis tom.1 f.24
Mundi æternitatem ex parte motus & temporis probat Ariſtoteles t.1.f.24
Mundum habere principium dicit Plato tom.1 f.21
Mundum natura corruptibilem ſed Dei voluntate æternum dixit Plato t.1.f.13
Mundum eſſe æternum Ariſtotelis inuentio to.1 f.14
Mundus à Deo creatus eſt t.5.f.1
Mundus imago Dei eſt t.5.f.1
Mundus exemplaris, ſeu mentalis, & ſenſibilis Platoni t.5.f.2
Mundus an ex nihilo creatus t.5.f.3
Mundus indicat ſuum authorem t.5.f.1.4.7
Mundus an ſit æternus t.5.f.5.7.71
Mundus quò menſe creatus t.5.f.13
Mundus exemplar diuinum t.5.f.83
Mundus quomodo dicitur bonus t.5.f.296

Mundus animal magnum t.5.f.146
Mundus congeries malorum t.5.f.250
Mundi mirabilia ſeu ſpectacula ſeptem tom.5.fol. 159.161.170
Mundi noui ſitus & deſcriptio t.5.f.175
Mundum eſſe intellectualem t.5.f.14
Mundum eſſe creatum, an ſit articulus fidei tom.5 f.71
Mundus Dei imago t.3.f.3
Mundus ſecundus Deus t.3.f.3
Mundus diuinæ voluntatis organum t.3.f.3
Mundus quid ſit t.3.f.3
Mundi ſeptem t.3.f.3
Mundi gubernator eſt homo t.3.f.4
Mundi ſenectus t.3.f.6
Mundi mutatio t.3.f.17
Mundus ſenſibilis t.3.f.20
Mundus congeries malorum t.3.f.83
Mundus non eſt bonus ob materiam tom.3 f.152
Mundus eſt factus t.3.f.152
Mundus eſt ſicut familia aliqua t.3.f.183
Murium morſus lethales t.5.fol.144
Muſculi quid & eorum numerus t.5.f.223
Muſices conſtantia t.1.f.28
Mutatio vbi inuenitur t.1.f.67
Mutatio Dei t.6.f.15
Mutatio non cadit in Deum ſed relatio tom.2.f. 225
Mutationis nobilitas pendet à termino à quo t.2 f.252
Mutatio multiplex t.2.f.258
Mutatio quomodo fit in creatione t.2.f.258
Mutatio omnis eſt in tempore t.4.f.187
Mutatio & tempus conſimiliter ſe habent tom.4 f.188
Myſia eiuſque ciuitates t.5.f.160
Myſterium abſconditum t.3.f.5
Myſterium abſconditum quale t.3.f.5
Myſterium Trinitatis t.3.f.145
Myſterium Trinitatis ſecundum Philoſophum t.2.f.161
Myſterium Trinitatis ex fide & reuelatione potiſſimum conſtat t.2.f.182
Myſterium Trinitatis imperfectum eſt ſine Spiritu S. t.2.f.178
Myſteria loquitur Spiritus S. t.2.f.189

N

Nares eorumque officium t.5.f.218
Natura Deo comparata t.5.f.4
Natura bifariam accipitur t.5.f.55
Natura non deficit in nobilioribus t.5.f.56
Naturæ quatuor inſunt t.1.f.28
Natura varie dicitur t.1.f.79
Natura diuina quid ſignificet t.1.f.79
Naturam diuinam ſuppoſitari per extrinſecam quidditatem non dicit imperfectionem tom.1 f.118
Naturæ ſpecificæ conſiſtunt in ſingularibus tom.1 f.126
Naturæ creatæ aptitudo eſt infinita obiectiue t.1. f.143
Natura neceſſaria t.6.f.9
Naturæ temperatura t.6.f.21
Naturæ ordo t.6.f.121
Naturale duplex t.6.f.100
Natura eſt pars prouidentiæ t.4.f.70
Naturale deſiderium animæ ad Deum t.3.f.11
Natura nihil fruſtra agit t.3.f.115
Natura diuina quid ſit t.3.f.126
Natura boni quid ſit t.3.f.143
Natura quid ſit tom.3.f.146
Naturalia quomodo differunt ab artificialibus t.5 f.146
Natura quid ſit ſecundum multorum ſententiam philoſophorum t.3.f.147
Natura prius dicitur motu locali t.3.f.147
Natura quomodo conueniat cœlo t.3.f.147
Natura varie accipitur t.3.f.147
Natura eſt cauſa ordinis t.3.f.183
Natura conuenit compoſito t.3.f.166
Natura appetit vnum t.3.f.178
Natura in creaturis t.1.f.167
Natura Spiritus ſancti eſt indiuiſibilis tom.2.fol. 177
Natura intellectualis quomodo eſt veſtigium & imago t.2.f.185
Natura indiuiduatur per ſe ipſam to.2.folio 269
Natura non indiuiduatur per ſe ipſam tom.2.fol. 269

Natura conſequitur eſſe indiuiduale per differentiam indiuidualem t.2.f.269
Nauis cum ſuo ortu, & occaſu, & ſtellis tom.4.fol. 157
Nazianzenus egregie defendit Chriſti diuinitatem t.1.f.49
Neapolis origo t.5.f.111
ſitus & deſcriptio t.5.f.111
Neapolitanorum regum genealogia tom.5.fol. 157
Neceſſarium t.6.f.104.197
Neceſſaria plura t.6.f.104
Neceſſarium ex ſe & à ſe t.6.f.105
Neceſſarium complexum habere cauſam to.3.fol. 175
Neceſſarium an habeat cauſam effectricem tom.3. f.175
Neceſſarium incomplexum quomodo habeat cauſam t.3.f.176
Neceſſarium formaliter & productiue tom.2.fol. 166
Neceſſaria habent cauſam ſuæ neceſſitatis tom.2.f. 249
Neceſſarium duobus mòdis dicitur t.1.f.82
Neceſſarium duplex ſecundum Auerroem tom.1 f.18
Neceſſe eſt dari vnam cauſam primam tom.1.fol. 49
Nectar & ambroſia t.2.f.242
Neceſſitas immutabilis t.1.f.80
Neceſſitas qualis ſit in productione Spiritus ſancti t.2.f.192
Neceſſitas immutabilitatis eſt ſumma libertas t.2. f.193
Neceſſitatis permanentia à Deo t.2.f.251
Neceſſitas prouidentiæ t.2.f.340
Neceſſitas ineuitabilis t.4.f.59
Neceſſitas non eſt timenda t.4.f.74
Nectar t.2.f.235
Negatio includit duas affirmationes tom.6.fol. 182
Negatio cognoſcitur per affirmationem tom.6.f. 182
Negationis formalitas t.6.f.181
Negatio duplex t.2.f.164
Negans Spiritum ſanctum, negat patrem & filium t.2.f.179
Negatio duplex in genere & extra genus tom.1.f. 107
Negando filium negatur & pater t.1.f.61
Nemo nouit Patrem niſi filius t.1.f.150
Nemo bonus niſi ſolus Deus t.1.f.51
Nemo poteſt corrigi, quem Deus deſpexit tom.4. fol.120
Nequitia eſt voluntaria malitia t.2.f.335
Neronis imperium & ſæua crudelitas. tom.5.fol. 98
Nerui quid, eorumque origo, officia & diuiſiones t.5.f.220
Neruorum paria ſeptem t.5.f.220
Nexus in diuinis eſt Spiritus S. t.2.f.189
Nicæa Concilio I. generali celebris t.5.f.157
Nicolai Radziuili Marſalci Lithuaniæ laudes to.5. f.148
Nicolai Firley laus t.5.f.148
Nigritæ populi t.5.f.174
Nihil nimis: dictum erat Sapientum tom.5. folio 258
Nihil poteſt reſiſtere diuinæ voluntati tom.4.fol. 80
Nihil renititur gubernationi diuinæ tom.4.fol. 80
Nili origo, incrementi & decrementi cauſa, fertilitas, Inſulæ t.5.f.172
Niuis generatio, cauſæ, & ſigna t.5.f.198
Nobiliſſimus modus viuendi t.1.f.20
Noctuæ natura & vita tenebricoſa t.5.f.15
Noctua ad ſolem t.6.f.146.148
Nocturnæ viſiones t.6.f.198
Nodus quid ſit mundi t.3.f.6
Nomen Iehouæ 4. literarum t.3.f.144
Nomine quomodo Deus caret & abundat t.5.f.139
Nomina Dei t.1.f.38
Nomina Chriſti diuerſa t.1.f.50
Nomina verbi Dei t.1.f.42
Nomina Dei apud populos diuerſos t.1.f.85
Nomē Dei quare quatuor literis nominatur t.1.f.85
Nominabilem Deum non eſſe, argumentis probatur t.1.f.86
Soluuntur t.1.f.86
Nomina abſtracta & concreta in diuinis quid ſignificent t.1.f.86
Nomen Dei quomodo ſit communicabile t.1.f.87
Nomen Iehouah t.2.f.171
Nomina ſpiritus ſancti t.2.f.175
Nomina operationis & naturæ Spiritus ſancti t.2. f.175
Nomina Archangelorum t.2.f.245
Nomina angelorum t.2.f.301
Nomen materiale multiplex t.2.f.270
Nomina Spiritus ſancti t.2.f.187
Nona ſphæra eſſe probatur t.4.f.34
Nonæ ſphæræ motus t.4.f.51
Non entia non ſunt in tempore t.4.f.185
Non entia ſemper quædam t.4.f.186
Non mea ſed tua voluntas fiat t.1.f.49
Non poteſt filius à ſe facere quicquam tom.1.fol. 53
Non entium diuiſio t.4.f.186
Non eſt meum dare vobis t.1.f.59
Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum t. 1.f.45
Non eſſe non præceſſit eſſe creaturæ tom.2.fol. 269
Noſce te ipſum t.6.f.158
Noſce te ipſum, vbi, & cur erat ſcriptum to.5.fol. 75
quomodo intelligitur t.5.f.258
Noſtram voluntatem non cogi t.4.f.74
Notio quid eſt t.2.f.129
Notio pertinet ad originem t.2.f.230
Notiones quinque t.2.f.230
Notiones perſonales tres t.2.f.230
Notiones diuinæ ſunt quinque innaſcibilitas, paternitas, filiatio, communis ſpiratio, proceſſio t.2.f.229
Notitia genita t.2.f.166
Notitia duplex in angelo intuitiua & abſtractiua t. 2.f.291.
Notitia intuitiua & abſtractiua t.2.f.293. & t.6.f. 205
Notitia triplex t.2.f.296
Notitia Dei t.6.f.161
Notitia in vniuerſali eſt notitia completa tom.3.f. 73
Notitia confuſa t.1.f.62
Notitia impreſſa t.1.f.65
Notitia infinita t.1.f.66
Notitia actualis in patre non eſt verbum tom.1.f. 67
Nouem angelorum ordines t.2.f.300
Noui teſtamenti ſcripturæ de vnitate eſſentiæ cum Trinitate perſonæ t.2.f.170
Noui teſtamenti gratia t.2.f.210
Noui orbis inuenti hiſtoria t.5.f.175
Noui orbis diuiſio inter Caſtelanos & Portugalenſes t.5.f.75
Non artificialis & naturalis t.4.f.3
Nox & dies quid t.2.f.327
Nubes t.2.f.237
Nubium generatio, cauſæ, & prognoſtica t.5.fol. 197
Nuditas duplex t.6.f.13
Nulla pars animæ eſt intellectus t.6.f.140
Numenius Heraclitus & multi alii de filio Dei t.1. fol.47
Numerus mouens t.6.f.2
Numerus ſeptenarius in hominis generatione t.6. f.38
Numerus quid t.6.f.71
Numerus verum ſit anima t.6.fol.72
Numerus numerans t.6.f.71
Numerus par eſt cauſa finitudinis tom.4.fol. 23
Numerus intelligentiarum t.4.f.48
Numerus ſtellarum t.4.f.49
Numerus multiplex t.4.f.181
Numerus per numerabile cognoſcitur tom.4.fol. 183
Numerus motus continui t.4.f.189
Numerus ſphærarum Cœleſtium t.3.f.23
Numerus quaternarius t.1.f.28
Numeri Pythagoræ t.1.f.9
Numeri Idearum & ſenſibilium quomodo ſe habent ad inuicem t.1.f.126
Numeri neceſſitas t.2.f.162
Numerus quid ſit ſecundum Pythagoram. t.2.fol. 162
Numero impari Deus gaudet t.2.f.162
Numeri ternarii obſeruatio in rebus tom.2.fol. 163
Numeri ternarii perfectio t.2.f.163
Numerus ternarius in artibus t.2.f.163
Numerus ſi ſit proprie in diuinis t.2.f.164
Numerus qui ſit ſecundum Boetium tom.2.fol. 164
Numerus duplex t.2.f.161
Numerus quomodo eſt in Deo t.2.f.113
Numerus aut vnitatem non eſſe proprie in diuinis, argumentis probatur t.2.f.165
Soluuntur in eodem t.2.f.165
Numerus pondus & menſura t.2.f.185
Numerus librorum Originis t.2.f.178
Numerus dupli fundamentum t.2.f.114
Numidia eiusque vagi populi t.5.f.173
Nunc metitur tempus t.4.f.176
Nunc eſt vnitas temporis t.4.f.177
Nunc quomodo ſe habeat in tempore t.4.f.177
Nunc habet prius & poſterius t.4.f.177
Nunc non eſt ſine tempore t.4.f.177
Nunc quomodo differt à tempore t.4.f.177
Nunc extrinſecum t.4.f.178
Nunc eſt tempus t.4.f.183
Nunc eſt vnum & diuerſum t.4.f.186
Nunc corruptio t.4.f.186
Nunc fluxus t.4.f.186
Nunc idem, ſiue idem nunc eſt principium & finis t.4.f.187
Nuper quid ſit t.4.f.187
Nutritionis animalium modus t.5.f.225.228
Nympharum antrum t.5.f.159

O

Obiectum duplex tom.5.fol.56. tom.1.fol. 131.
Obiecti ſcientia & potentia conuenientia tom.1. fol.66.
Obiectiones contra modos relatiuorum tom.5.f. 215.
Soluuntur ibid.
Obiectum diuini intellectus duplex t.1.f.131
Obiecti adæquatio eſt mobili ad mobile t.1.f.143
Obiectum perfectum continet alia obiecta t.1.fol. 143
Obiectum fruitionis ſecundum Auicennam to.1.f. 142
Obiectum commune t.3.f.74
Obiectum veritatis intellectus t.3.f.87
Obiectum triplex intellectus t.6.f.108.191
Obiectum primum, obiectum intellectus to.6.fol. 108
Obiecti primi acceptio t.6.f.192
Obiecti diuiſiones t.6.f.192
Obiectum intellectus t.6.f.179.191.193.195
Obiecti conditio vniuerſalitas t.6.f.167
Obiectum & intellectus cauſa intellectionis t.6.f. 136
Obiecti præſentia cauſa eſt ſpeciei t.6.f.168
Obiectum diuinæ ſcientiæ eſt diuina eſſentia t.4. f.102
Obiectum diuinæ ſcientiæ t.4.f.102
Obiectum adæquationis t.4.f.102
Obiectum motiuum t.4.f.103
Obiectum cognitum t.4.f.109
Obſtetricis filius t.6.f.164
Obſtinatio dæmonis vnde ſit t.2.f.335
Occaſus Chronicus t.4.f.158
Oceanus & eius partium nomina t.5.f.86
Oceanus vnde dictus, & eius æſtus cauſa to.5.fol. 86
Oceanus venter & finis aquarum t.5.f.87
Oculi partes & potentiæ t.5.f.236
Oculorum in homine ignea & viſiua virtus t.5.f.217
Oculorum in homine excellentia & phyſionomia t.5.f.218
Oculus ſponſæ t.2.f.241
Oculi columbæ t.2.f.212
Oculus duobus modis turbatur t.6.f.183
Oculi animæ intellectus agens & poſſibilis t.3.fol 68
Octauæ ſphæræ motus triplex t.4.f.51
Octauæ ſphæræ motus diuerſitas t.4.f.52
Octauæ ſphæræ æquatio t.4.f.52
Octo genera pœnarum t.4.f.132
Octo cauſæ quæ noſtrum meritum demonſtrant. t.4.f.137
Odium quid t.5.f.41
Odium ſui, & quomodo pietatis initium t.5.f.42
Odium perfectum quod t.5.f.42
Odii nocumenta t.5.f.42
Odii etiam poſt mortem malignitas t.5.f.43
Odium & amicitia in entibus t.1.f.75
Odor quid & eorum ſpecies t.5.f.119
Officium ianitoris t.3.f.9
Officium ſpeciei intelligibilis t.6.f.175
Oleum lætitiæ eſt Spiritus ſanctus t.2.f.179
Oleum ex corporibus ſanctorum profluens t.5.fol. 117.118

Olfactu

Olfactus organum, potentia, & modus t.5.f.218
Olympias idem quod luſtrum t.5.f.95
Olor quid t.4.f.155
Oloris ortus, ſtellæ, fabula t.4.f.155
Omnipotentiæ paſſiuæ correſpondet potentia actiua t.5.f.55
Omnipotentia Dei oſtenditur t.3.f.115
Omnipotentia quid ſit t.3.f.115
Omnipotentem eſſe probatur t.3.f.116
Omnia communicant cum vno fine t.3.f.183
Omne recipiens eſt denudatum à natura recepti t.6.f.134
Omnia entia habent à prima cauſa tom.1.folio 19
Omnia mihi tradita ſunt à patre meo tom.1. folio 59
Omnia tua mea ſunt t.1.f.52
Omnia propriis & diſtinctis rationibus dicit eſſe Auguſtinus t.1.f.121
Omnes formæ in primo agente ſunt in actu t.1.fol. 140
Omnia immediate ſubdita eſſe diuinæ prouidentiæ t.4.f.74
Omnia eſſe condita t.4.f.77
Omnia continentur in Deo eminenter tom.4.fol. 100
Omnia præſentia Deo t.4.f.107
Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt tom.4.f. 139
Omnia implet Spiritus S. t.2.f.188
Omnes diuinas perſonas mitti & mittere to.2. fol. 209
Omne compoſitum neceſſario dependet tom.2.f. 223
Omne quod mouetur partim eſt in termino, à quo, & partim à termino ad quem t.2.f.277
Omne verum à Deo t.2.f.324
Omnia eſſe effectiue habere à Deo, docet Auerroes t.2.f.249
Omnis mutatio eſt in tempore t.4.f 187
Omnia appetunt æternitatem t.4.f 191
Omnia in finem proprium moueri tom. 4. folio 32
Omnia eſſe vnum dixit Parmenides tom.1.folio 42
On, eſt Deus qui vere & proprie exiſtit tom.2 f. 244
Operationes S. Spiritus t.2.f.175
Operationes S. Spiritus in Eccleſia tom. 2. folio 177
Operatio quare dicitur actio t.2.f.184
Opera Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa tom.2.fol. 210
Operatum eſt operationis perfectio t.2.f.227
Operatio perficit virtutem t.5.f.22
Operatio intendit bonum non malum tom.5.folio 45
Operatur ſemper Deus t.5.f.237
Operum merces poſt iudicium t.3.f.8
Operatio præcedit potentiam t.3.f.110
Operatio ſenſitiuæ partis t.6.f.166
Operatio immanens t.6.f.150
Operabile t.6.f.151
Opera Spiritus S. t.1.f.2.
Operatio & productio t.1.f.67
Opera ante fidem t.4.f.138
Operum iuſtitia t.4.f.138
Opera infidelium eſſe peccata t.4.f.138
Opera S. Pauli quomodo meritoria t.4.f.139
Operum neceſſitas t.4.f.141
Opus noſtrum quomodo meritorium t.4.f.139
Opinio philoſophi de mundi creatione tom.3.fol. 121
Opiniones de ſitu terræ t.3.f.139
Opiniones de intellectu poſſibili t.6.f 134
Ophiulcus t.4.f.155
Oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcunt tom.4.f. 169
Oppoſitum augis t.4.f 36
Oppoſitio in diuinis t.1.f.97
Oraculum Apollinis de Deo t.1.f.39
Oraculum Apollinis, Sibyllæ, & Virgilij de filio Dei t.1.f.47
Oraculum Apollinis t.2.f.190.t.6.f.57
Orare ſpiritu quid t.5.f.77
Orare donum Dei t.5.f.81
Orat ſemper qui bene facit t.5.f.78
Oratio t.6.f.72
Oratio quid t.5.f.74. quotuplex f.77. eius vtilitas f.74. conditio fol.74.78.79. cauſæ tom.5.folio 75
Oratio promouet prædeſtinationem tom.5.folio 75
Oratio cur non ſemper exauditur tom.5. fol.75.79 81
Oratio mala aliquando in malum exauditur t.5.f. 75.79.81
Oratio eſt primus actus religionis tom.5. folio 77. 79
Oratio eſt nuncius & eleuatio mentis ad Deum t. 5.f.78
Oratio eſt potius mentis quam vocis t.5.f.78. quomodo vocis t.5.f.81
Oratio an ſit meritoria t.5.f.80.81
Oratio requirit fidem, ſpem, & charitatem t.5.f.78 81.
Orationis vis quanta t.5.f.75.78
Orationis alæ quæ tom.5.f.77. epitheta tom.5.fol. 78
Orationis exempla ethnica t.5.f.75
Sacra t.5.f.75.78
Oratione negotia inchoanda t.5.f.74
Oratione quid & quomodo petendum tom.5.f.75. 77
Oratione alloquimur Deum t.5.f.78.80.
Orandum pro aliis quomodo t.5.f.80
pro inimicis t.5.f.59
Oratio Hannibalis t.2.f.339
Orbis ſtellarum primo per ſe lucidus tom.4. folio 10
Orbis concentricus t.4.f.36
Orbis deferens t.4.f.36
Orbium motus t.6.f.162
Orbem terrarum repleuit S. Spiritus tom.2. folio 180
Ordo quid ſit t.5.f.91
Ordo rerum quotuplex t.5.f.90.91
Ordo in creatione rerum conſiderandus tom.5. fol.1
Ordo creaturarum ad ſe, & ad primum principium t.5.f.3.91
Ordo creaturarum Deum oſtendit t.5.f.84
Ordo quomodo ſit in ſubſtantia t.3.f.56
Ordinem eſſentialem non ineſſe conceptibus confuſis t.3.f.71
Ordo paſſionum entis t.3.f.81
Ordo veri & boni t.3.f.81
Ordo ſitus ordini naturæ reſpondet tom. 3. folio 139
Ordo totius t.3.f.182
Ordo Cherubin t.2.f.242
Ordo potentiarum animæ t.2.f.183
Ordo cauſæ effectiuæ t.2.f.249
Ordo vniuerſi t.2.f.250
Ordo vniuerſi ſecundum diuerſos authores tom.2. f.300
Ordinis virtus t.2.f.300
Ordinum officia t.2.f.301
Ordines multi in vna Hierarchia t.2.f.302
Ordo rerum triplex ſecundum Platonicos tom.2.f. 303
Ordo quadruplex t.2.f.325
Ordines eſſe in dæmonibus & quomodo to.2. fol. 338
Ordo iſtius libri t.1.f.1
Ordo in rebus eſt ipſarum bonum t.1.f.156
Ordines tres diuinarum reuelationum tom.1. fol.1
Ordo hominis t.6.f.2
Ordo diuinorum t.6.f.15
Ordo potentiarum t.6.f.116
Ordo intelligendi t.6.f.154
Ordo circulorum t.4.f.34
Ordo Planetarum ex Platone t.4.f.34
Ordo Planetarum ex Ariſtotele t.4.f.34
Ordo rerum diuinam demonſtrat prouidentiam t. 4.f.74
Ordo perfectionis & Originis t.4.f.102
Ordo naturę perfectionis, durationis, originis t.4. f.104
Ordo iuſtificationis t.4.f.134
Ordinatio diuina duplex t.5.f.34
Orion t.4.f.156. Orionis ortus, Stellæ, fabulæ 156.
Orionis pater 156
Origo animæ t.6.f.17
Originis ſigna t.1.f.81
Origo & relatio quot modis diſtinguantur tom.1. f.116
Origo eſt via ad rem progredientem t.1.f.116
Originis proprietas non conſtituit perſonas tom.1. f.117
Originis error t.2.f.178
Originis modi duo t.2.f.229.& 230
Orion quid, eiuſq; ortus triplex & natura t.5.f.207
Ornithiæ quid, earumq; tempus & proprietas t.5. 208
Orphei ſententia de creatione rerum t.5.f.3
Orphei carmina de filio Dei t.1.f.46
Orpheus t.4.f.154
Orphei lyra t.4.f.155
Os cartilaginoſum in corde t.5.f 221.222
Oris humani deſcriptio t.5.f.219
Oſculetur me t.2.f.211
Oſculorum apud antiquos ratio t.5.f.96
Oſſium corporis humani officium, natura & numerus t.5.f.221.223
Ortus & occaſus ſignorum t.4.f.158
Ortus & occaſus heliacus t.4.f.158
Ortus & occaſus ſignorum ſecundum Aſtrologos t.4.f.159
Ortus & occaſus Aſtronomicus t.4.f.159
Ortus & occaſus triplex t.4.f.159
Ortus & occaſus in ſphæra obliqua t.4.f.160
Ortus & occaſus coſmicus t.4.f.158
Ortus Chronicus t.4.f.158
Oues bis in anno fœcundæ t.5.f.172
Oues hyeme voraces t.5.f.16
Oues voce diriguntur t.5.f.16

P

Padus ſeu Eridianus Italiæ fluuius tom. 2. folio 124
Palatinatus Rheni t.5.f.137
Paleſtina quæ complectitur t.5.f.167
Palus Mœotica t.5.f.154
Pamphilia eiuſq; ciuitates t.5.f.156
Panis ex radice confectus t.5.f.175
Panes miſericordiæ ſeptem t.4.f.129
Panther animal quale t.5.f.163.172
Pant' eræ natura & pernicitas t.5.f.16
Papa non moribus ſed officio præſidet Eccleſiæ t. 5.f.32
Papa an ſit ſupra omnes Epiſcopos vniuerſalis t.5.f. 33.35
Papa paſcit & regit Eccleſiam t.5.f.31
Papa an eſt ſuperior Imperatore t.5.f.33.35
Papa an ſolus poſſit deponere Epiſcopum t.5.f.35
Papa an ſit ſupra concilium t.5.f.35
Papæ quæ ciuitates donatæ t.5.f.124.125
Papæ electio per Cardinales quando cœpit t. 5. fol. 180
Papiæ ſeu Ticini deſcriptio t.5.f.120
Par numerus eſt cauſa infiniti t.4.f.23
Pardi inebriati capiuntur t.5.f.172
Paria noui orbis Inſula t.5.f.176
Parricidarum pœna apud Ægyptios t.5.f.170
Parcæ tres t.4.f.59
Pariſienſis vrbis amplitudo t.5.f.132
Parlamentum Pariſienſe quale iudicium t.5.f.132
Parmenidis poſitio de creatione mundi t.1.f.6
Parmenidis rationes t.1.f.6
Parmenidis ſyllogiſmus t.1.f.6
Partes mediæ tantum variantur t.4.f.160
Partes quomodo ſimul æquentur t.4.f.160
Partes ſubſtantiæ multiplices t.6.f.102
Parthia eiuſq; populi quales t.5.f.163
Partus vtriuſq; potentiæ t.3.f.5
Partus Dei t.1.f.46
Paſſibile duplex t.4.f.204. paſſio duplex ibidem. argum t.4.f.204 Solu.argum. t.4.f.204
Parua non ſunt contemnenda t.2.f.340
Paruulos Deum videre t.6.f.143
Paruuli templum Dei t.5.f.23
Paſchatis quæſtio excommunicatione deciſa t.5.f. 33.35
Paſſio duplex t.6.f.129
Paſſio proprie formaliter differt à ſuo ſubiecto t.3. f.104
Patauinæ ciuitatis deſcriptio to.5.f.123. origo tom. 5.f.123.160
Pater & filius vnum principium Spiritus ſancti t.2. f.181
Pater habet duo principia productiua t.2.f.194
Pater & filius ſunt vnum principium ſpirandi t.2.f. 197
Pater & filius vnus ſpirator t.2.f.198
Patrem & filium non eſſe vnum principium Spiritus ſancti t.2.f.199
Soluuntur argumenta t.2.f.199
Pater etſi vniformiter prius tamen origine quam filius ſpirat Spiritum S. t.2.f.199
Pater & filius ſi ſunt priores natura quam Spiritus ſanctus t.2.f.201.
Pater & filius diligunt ſe Spiritu ſancto t.2.f.204
Patrem & filium ſe non diligere Spiritu ſancto probatur t.2.f.205
Soluuntur argumenta t.2.f.205
Pater an ſit dicēdus ſapiēs, ſapiētia genita t.2.f.205

Pater in diuinis non mittitur t.2.f.208
Pater prius origine creat t.2.f.260
Pater mundi eſt Deus t.2.f.340
Pater quomodo communicat filio diuinam eſſentiam t.1.f.69
Pater genuit filium natura atq; neceſſitate immutabili t.1.f.79
Pater quomodo genuit filium volens t.1.f.80
Pater ſolus ingenitus 1.1.f.81
Pater per filium creauit omnia t.1.f.48
Pater meus operatur & ego operor t.1.f.48
Pater glorifica me t.1.f.50
Pater conſtituitur, non paternitas t.1.f.116
Pater & genitor non idem ſignificat t.1.f.117
Pater quamuis ſit in filio fundamentaliter non tamen pater eſt filius t.1.f.74
Pater quomodo eſt in filio t.1.f.55.73
Pater quomodo vitam dedit filio t.1.f.56
Pater glorifica me quomodo intelligendum tom. 1.f.50
Patrem aliis reuelare ſoli filio competit t.1.f.56
Pater diligit filium & omnia ei demonſtrat t.1.f.52
Pater maior me eſt t.1.f.49.52.55
Pater omnia dedit filio, ſed extra ſuam eſſentiam non emiſit t.1.f.54
Pater voluntarie non autem voluntate vt principio productiuo genuit filium t.1.f.55
Pater principium filii t.1.f.55
Pater non cœpit generare nec habet finem generandi t.1.f.55
Patrem loqui ad filium, quomodo intelligitur t.1. f.58
Pater habet vitam in ſemetipſo, & dedit filio habere vitam in ſemetipſo t.1.f.59
Pater quomodo eſt in filio t.1.f.56
Pater per filium omnia operatur t.1.f.59
Pater dicit verbo t.1.f.64
Pater in diuinis proprie dicit verbum & verbo t.1. f.64
Argumenta quod pater non genuit filium volens t.1.f.82
Soluuntur t.1.f.82
Patris officium t.3.f.2
Pater legitimus eſt Deus t.3.f.2
Pater quot modis dicitur t.3.f.2
Pater eſt ingenitus t.3.f.16
Paternitas non determinat diuinam eſſentiam t.1. f.78
Paternitas duobus modis accipitur t.1.f.79
Paternitas præcedit innaſcibilitatem t.1.f.85
Paternitas & pater, an idem denotent t.1.f.116
Paternitas non componit cum patre t.1.f.116
Paternitas quomodo præſupponit patrem t.1.f.117
Pati eſt perfici t.6.f.129
Pati acceptio t.6.f.129
Patriarchæ in Eccleſia, qui & eorum ordo tom.5.f. 34
Pauli viſio in raptu qualis t.5.f.19
Paulus adiutus precibus Stephani t.4.f.139
Pauli merita qui negat, Chriſti merita negare compellitur t.4.f.139
Peccare cum intentione pœnitendi t.4.f.131
Peccato mors facta eſt t.4.f.204
Peccatum quare aculeus mortis t.4.f.204
Peccatum cauſa ſenectutis t.3.f.6
Peccandi gradus t.5.f.40.48
Peccata conſuetudine vileſcunt t.5.f.48
Peccati deformitas t.5.f.5
Peccatores quando exaudit Deus t.5.f.81
Peccatum ſi fuerit error, vel ignorantia, vel inconſideratio t.2.f.332
Peccare eſt defectus libertatis t.2.f.336
Peccatum Luciferi fuit maius quam aliorum t.2.f. 338
Pecora vel pecudes quid t.5.f.17
Pectoris humani deſcriptio t.5.f.223
Pedum humanorum deſcriptio & vſus tom.5.fol. 22
Peloponneſus Græciæ t.5.f.153
Pennæ ventorum t.2.f.243
Pentecoſtes dies libertatis t.2.f.211
Perfectæ cognitionis modi t.6.f.147
Perfectio Chriſtiana t.5.f.39
Perfectio triplex in Deo eminet t.5.f.241
Perfectio numeri ternarij t.2.f.163
Perfectio diuina quid ſit t.3.f.33
Perfectum duplex t.3.f.72
Perfectiſſimum iudicium t.1.f.141
Perfectio in Deo ſimpliciter ſecundum Dionyſium t.1.f.96
Per inſtans an poteſt durare creatura t.2.f.258
Permiſſio Dei t.4 f.70
Permiſſio an ſit in Deo t.1.f.158
Permiſſio duplex t.1.f.158
Permiſſionem non eſſe in Deo t.1.f.158
Soluitur ibid.
Permittenda ne ſint mala t.1.f.158
Perſarum mores t.5.f.163
Perſecutiones Eccleſiæ t.5.f.177
Perſeus t.4.f.155
Perſei ſitus, occaſus, ortus, ſtellæ, hiſtoria tom.4. f.155
Perſiæ ſitus, partes, & monarchiæ ſucceſſio tom.5. f.162
Perſonarum Trinitas cum vnitate eſſentiæ demonſtratur t.2.f.168
Perſonarum diſtinctio t.2.f.168
Perſonas tres cum vnitate eſſentiæ non poſſe conſiſtere argumentis probatur t.2.f.169
Soluuntur argum. t.2.f.169
Perſonales proprietates tres t.2.f.170
Perſonarum trinitas per diuinas oſtenditur ſcripturas t.2.f.170
Perſona quid ſit t.2.f.171.t.1.f.....
Perſonales proprietates t.2.f.178
Perſonarum trinitatem naturalibus poſſe rationibus demonſtrari argumentis probatur to.2.fol. 182
Soluuntur t.2.f.183
Perſona Spiritus ſancti datur t.2.f.208
Perſona in diuinis quomodo dicatur vna to.1.fol. 68
Perſonæ diuinæ ſunt intenſiue & extenſiue æquales t.1.f.91
Argum. contrar. t.1.f.91
Soluuntur t.1.f.91
Perſonæ diſtinguuntur realiter, eſſentia & relatio, formaliter ex natura t.1.f.97
Perſonæ & eſſentiæ ſimplicitas dicitur æqualis bifariam t.1.f.116
Perſonæ diuinæ non ſe totis diſtinguuntur t.1.f.116
Perſonæ an per origines diſtinguantur t.1.f.116
Soluuntur t.1.f.117
Perſonæ per relationes originis ſunt conſtitutæ t. 1.f.118
Perſona, ſiue hoc nomen perſona non eſt in ſcripturis t.1.f.108
Perſonæ in diuinis ſunt æquales t.1.f.90
Perſona ſi vna eſſet tunc eſſet ingenita tom.1. folio 85
Perſonam quid conſtituit t.1.f.84
Perſona vna quomodo eſt in alia t.1.f.73
Perſona quid ſit t.1.f.106.107
Perſona in diuinis quid ſignificet t.1.f.106
Perſona de pluribus prædicatur vniuoce t.1.f.106
Perſona duobus modis incommunicabilis tom.1.f. 107
Perſonalitas t.1.f.107
Perſonam non eſſe bene diffinitam, neque diuinis hypoſtaſibus tribuendam t.1.f.108
Soluuntur t.1.f.108
Perſona in comœdiis quid ſignificet t.1.f.108
Perſonam in diuinis ſubſtantiam ſignificare t.1.f. 108
Soluitur t.1.f.109
Perſona nomen dignitatis t.1.f.108
Perſona ſignificat relationem ſubſiſtentem t.1.fol. 109
Perſona per ſe non dicit relationem t.1.f.109
Perſona eſt nomen abſolutum t.1.f.109
Perſona non ſignificat eſſentiam, ſed relationem t. 1.f.109
Perſonam non eſſe idem cum eſſentia t.1.f.110
Soluitur t.1.f.110
Perſona & eſſentia quomodo ſint idem realiter, & formaliter t.1.f.110
Perſona non eſt de conceptu eſſentiæ t.1.f.110
Perſona & relatio ſunt idem realiter t.1.f.111
Argum. contr. t.1.f.111
Soluuntur t.1.f.111
Perſonam vnam eſſe in diuinis t.1.f.113
Soluuntur argum. t.1.f.113
Perſonas diuinas non per aliqua abſoluta, ſed per proprietates relatiuas diſtingui t.1.f.114
Soluuntur t.1.f.114
Perſonas diſtingui relationibus t.1.f.114
Soluuntur t.1.f.114
Perſonas per proprietates relatiuas conſtitui t.1.f. 114
Perſonas diuinas per abſoluta diſtingui t.1.f.115
Soluuntur t.1.f.115
Perſonarum connotata eſſentia & relatio t.1.f.115
Perſonas diuinas non per relationes, ſed ſeipſis totis diſtingui t.1.f.116
Soluuntur t.1.f.116
Pertica ſex pedum menſura t.5.f.122
Petra quomodo Chriſtus & Petrus t.5.f.30.31.36
Petrus à petra dictus t.5.f.30.32
Petrus vicarius Chriſti & Eccleſiæ caput t.5.f.30
Petrus paſtor & rector Eccleſiæ t.5.f.31.32
Petrus quomodo gerebat perſonam Eccleſiæ tom. 5.f.32
Petrus Iudæorum & Gentium Pontifex tom.5. f.34
Petri ſuper Apoſtolos prærogatiua t.5.f.30.31.35 contr.
Petri Confeſſio inſignis t.5.f.33
Petri negatio tom.5.folio 32. reprehenſio à Paulo t.5.f.33
Petri Miſzkouski Epiſcopi Cracou. encomia t.5.f. 146
Petrus Wolski Epiſ. Plocen. laudatus tom.5.folio 116
Petri Koſtka Epiſcopi Culmenſis laus tom.5.f.147
Phanes ſol pater noctis t.5.f.3
Phantaſia quid t.5.f.70
Phantaſiæ locus & operatio t.5.f.233
Phantaſmata non ſunt forma t.6.f.16
Phantaſmatis illuminatio t.6.f.169
Phantaſma eſt imago ſingularium t.6.f.190
Phænicis theca t.4.f.152
Phialæ t.1.f.239
Philippus Arabs primus Chriſtianus Imperator t. 5.f.99
Philippe qui vidit me videt & patrem meum tom. 1.f.52
Philoſophos ignoraſſe verum finem t.5.f.53
Philoſophorum ſententiæ de triplici anima tom.6. f.30
Philoſo. 5. Phiſi. ad relationem non eſt motus t.2. f.215
Philoſophi quid dicant de relatiuis t.2.f.213
Philoſophi quomodo cognouerunt Trinitatem t. 2.f.183
Philoſophorum rationes de æternitate creaturarum t.2.f.259
Philoſophi rationes non militant contra Platonem t.1.f.15
Philoſophus diſputat contra antiquos t.1.f.16
Philoſophus inuentor eſt opinionis illius quod mundus eſſet æternus t.1.f.16
Philoſophi rationes pugnant contra phyſicos tom. 1.f.16
Philoſophus dicit nos ignorare diuinas ſubſtantias t.1.f.37
Philoſophorum ſententia de attributis Dei tom.1. f.94
Phœnicum ſententia de lucis natura t.1.f.32. & aliorum quoq; philoſophorum & ſacrorũ t.1.f.32
Phœniciæ ſitus & incolæ t.5.f.168
Phœnix vnica auis Arabiæ t.5.f.162
Phœnicis natura & generatio t.5.f.15
Phorbas t.4.f.156
Picus qualis auis t.5.f.107
Pietas via ad Deum & in quo conſiſtit t.5.f.255
Pietas cognitionis ſocia t.5.f.255
Pietatis imago in muliere patrem lactante tom.5.f. 255
Pietatis laudes, effectus, & exempla tom.5.fol.255. 256
Pignus hæreditatis noſtræ t.4.f.139
Pili cur dati t.5.f.231
Pilorum vtilitas & diuerſitas vnde t.5.f.231
Pipinus Rex Galliæ ſuperat Longobardos t.5.fol. 183
Piſcium generatio & natura t.5.f.14
Piſces duodecim ſignum Zodiaci t.4.f.155
Piſcium natura, ſtellæ, ortus t.4.f.153
Piſcis t.4.f.157. piſcis ſtellæ t.4.f.15
Piſidia regio t.5.f.158
Platonis poſitio de creatione mundi t.1.f.10
Platonis philoſophia tripartita t.1.f.10
Platonis natiuitas t.1.f.10
Plato didicit literas ſacras t.1.f.10
Plato alter Moyſes t.1.f.11
Plato dixit mundum habere principium, & tempus non eſſe æternum t.1.f.11
Platonicorum de mundi principio variæ ſententiæ t.1.f.11
Plato dicit mundum eſſe creatum t.1.f.11
Platonis & Ariſtotelis conciliatio t.1.f.11
Plato poſuit paruum & magnum rerum principiã t.1.f.12
Plato quid voluit intelligi per paruum & magnum t.1.f.12
Plato inordinato motu, omnia prius mota fuiſſe putauit t.1.f.11
Plato dicit mundum natura corruptibilem, ſed Dei voluntate æternum t.1.f.13

Plato

Plato dicit mundum eſſe natum t.1.f.14
Plato poſuit tria animalia t.1.f.14
Platonici reſpondent. t.1.f.15
Plato à pueritia didicit Deum eſſe tom. 1. folio 38
Plato probat Deum eſſe t.1.f.39
Platonici Deo tribuunt actiuam & paſſiuam potentiam t.1.f.90
Platonem inſufficienter diſputaſſe de principiis eſſendi rerum arguit philoſophus t.1.f.127
Soluuntur t.1.f.127
Plato de voluntate Dei t.1.f.151
Plato diſſentit ab Ariſtotele quoad ſecundum modum t.1.f.101
Plato eſt Moyſes Attica lingua loquens tom.1.fol. 47
Plato comprobat reſurrectionem t.3.f.8
Plato dubius de animæ ad corpus vnione t.3.f.8
Plato dicit ſummum Deum deſcribi non poſſe t.3. f.12
Plato ponit octo virtutes in cœlo t.3.f.23
Plato dicit cœlum habere ſenſus t.3.f.26
Plato dicit Deum eſſe in medio cœli t.3.f.135
Plato in Cratylo de diis Homerus, Heſiodus, Orpheus & alii plurimi t.2.f.234
Platonis doctrina de angelorum creatione & natura t.2.f.235
Plato de numero angelorum t.2.f 262
Plato de motu angelorum t.2.f.274
Plato de cognitione angelorum t.2.f.287
Plato Mercurii ſtudioſus t.2.f.300
Plato animas prius creatas aſſerit t.6.f.184
Platonis ſpecus t.6.f.155
Platonis duo genera rerum t.6.f.124
Platonici de immortalitate animæ t.6.f 2
Platonis opinio examinatur t.4.f.195
Platonis rationes ſoluuntur t.4.f.196
Plato de luce t.4.f.5
Plato quid de infinito ſenſerit t.4.f.23
Plato de mundi vnitate t.4.f.30
Plato cuique generi animarum vnum tribuit aſtrum t.4.f.55
Platonis opinio de fortuna t.4.f.59
Platonici de fortuna ſimiliter & Plotin.tom.4.fol. 60
Platonis opinio de fato t.4.f.65
Plato Deum creatorem omnium rerum aſſerit t.5. f.2.11
Plantarum ſeminis & propagationis rationes t.5. f.13
Plantæ t.6 f.32
Planetæ t.2.f.274
Planetas non mutari propter ſitum t.4.f.55
Planetæ non diſcordant t.4.f.55
Plebis apud Romanos deſcriptio t.5.f.96
Pleiades quot ſint, & eorum nomina t.4.f.150
Plenilunium & interlunium t.4.f.35
Plenitudo ſpatii non eſt totalis cauſa ſucceſſionis t.3.f.25
Plenitudo productionis t.2.f.166
Pleureſis eiuſq; paſſio t.5.f.227
Plotinus Platonis interpres t.2.f.309
Plotinus dicit Deum eſſe velut fontem & arborem ingentem t.1.f.32
Plotinus dicit nos perpetua intellectione intelligere diuina t.1.f.33
Plotini philoſophia de ſtellis t.4.f.55
Plotinus docet angelos nos inuiſere tom. 2. folio 274
Plura ſimul intelligere t.6.f.170
Pluuiæ generatio, cauſæ, prognoſtica, & effectus t.5.f.198
Pluuiæ magnæ, vel paruæ, vel defectus cauſa t.5.f. 198
Pluuiam præſagientia animalia tom.5. folio 16.198 199
Podoliæ regio t.5.f.142
Pœna æterna vnde t.4.f.131
Pœnarum octo genera t.4.f.132
Pœnæ impiorum t.3.f.9
Pœnæ æternitas ex Platone t.3.f.9
Pœnæ impiorum ſæuiſſimæ t.2.f.239
Poetarum carmina de Deo t.1.f.17
Si pœna temporalis deleat peccatum tom.4.fol. 137
Polonia vnde dicta t.5.f.143. eius origo f.143. ſitus & diuiſio f.143. fertilitas f.143. mineræ variæ fol. 143. Regum proſapia fol.143. Regis Stephani & Reginæ Annæ encomia f.143. quando religionem ſuſcepit f.144. Regium diadema quando adepta t.5.f.144
Pollutio in ſomno quomodo fiat t.5.f.220
Pomeraniæ ſitus & ciuitates t.5.f.140

Index in Pymand

Pontifices veterum Romanorum t.5.f.96
Pontificum Romanorum à Chriſto ſucceſſio t.5.f. 177. V. Papa.
Pontus Euxinus vnde dictus, eiusq; trepidationis cauſa t.5.f.86.154
Populus ſimpliciſſimus t.5.f.177
Populorum numerus eſt conſtitutus iuxta numerum angelorum Dei t.2.f.237
Portæ cæli duæ t.3.f.68
Portæ duæ t.6.f.12
Portio ſuperior reſpicit diuina t.6.f.128
Poſnaniæ mentio celebris t.5.f.146
Poſſe non differt ab eſſe t.1.f.22
Poſſe Deum meliora facere t.3.f.118
Poſſibile quid ſit & quotuplex tom. 3. folio 119. 120
Poſſibile non eſt in æternis t.3.f.119
Poſſibile reſpicit actum t.3.f 120
Poſſibile quod nunquam erit t.3.f.120
Poſſibile non eſt neceſſe aliquando eſſe tom.3 fol. 120
Poſſibile altum contingens t.3.f.121
Poſſibiliſne eſt, appetitus ſemper permanendi tom. 3.f.164
Poſſibile quomodo aliquid eſt t.3.f.175
Poſſibile cum neceſſario t.2.f.249
Poſſibile logicum, & poſſibile reale tom.2. folio 166
Poſſibile quid ſit t.1.f.15
Reſponſio Platonis t.1.f.17
Poſſibilis intellectus quid ſit t.6.f.130.138
Poſſibilis intellectus eſt ens actu tom. 6. folio 132 133
Poſſibilis intellectus neceſſitas t.6.f.140
Poſſibilis intellectus denominationes tom.6.f.141 187
Poſſibilitas ad formam eſt aliquod bonum tom.2. f.256
Poſſibilitas ſubiectiua & obiectiua t.2.f.256
Poſſibilitatis & impoſſibilitatis cauſa vnde ſit t.3. f.119
De cauſa poſſibilitatis variæ ſententiæ tom.3.f. 121
Potentia & actus in omni prædicamento inueniuntur t.3.f.56
Potentia quæ eſt entis differentia, eſt ex natura rei t.3.f.57
Potentia non ineſt entibus ſuperioribus tom.3.fol. 57
Potentiam præcedere actum, Arg. oppon. & ſoluuntur t.3.f.110.& 111
Potentia actum quæ præcedat t.3.f.111
De potentia t.3.f.111
Potentiæ diuiſio t.3.f.111
Potentiam obiectiuam non diſtingui ab actu t.3.f. 111
Potentia quot modis dicatur apud philoſophos t.3. f.112
Potentia multiplex t.3.f.112
Potentia paſſiua & actiua, quomodo ſint in eodem t.3.f.113
Potentia phyſica & Metaphyſ. t.3.f.113
Potentia actiua præcedit actum ſuum tom.3.folio 114
Potentiæ actiuæ correſpondet paſſiua tom.3. fol. 114
Potentiæ paſſiuæ non reſpondet metaph.potentia t.3.f.114
Potentiæ paſſiuæ quæ eſt in materia, quomodo reſpondet agens t.3.f.114
Potentia paſſiua eſt contradictionis tom. 3. folio 114
Potentia an ſit in corpore cœleſti t.3.f.114
Potentiam phyſicam ſuo actu non fruſtrari tom.3. f.115
Potentia quomodo ſit in æternis t.3.f.115
Potentia Dei abſoluta & ordinata t.3.f.117
Potentia reſpicit actum t.3.f.120
Potentia Dei poſſunt eſſe duo corpora ſimul t.3.f. 132
Potentia quædam dicitur fruſtra t.3.f.137
Potentiæ paſſiuæ & obiectiuæ differentia tom.3.f. 157
Potentiam ſubiectiuam & obiectiuam differentiam habere t.3.f.161
Potentia reſpectiua diſtinguitur realiter t. 3. fol. 162
Potentiam non eſſe reſpectum t.3.f.162
Potentiæ pertinentes ad animam quomodo diſtinguuntur ab animæ ſubſtantia t.2.f.185
Potentias animæ ab ipſius ſubſtantia eſſentialiter diſtingui probatur t.2.f.186
Soluuntur argumenta t.2.f.186

Potentia actiua quomodo non eſt fruſtra tom.3.f. 115
Potentia & agere in creaturis diſtinguuntur realiter, non autem eſſe & eſſentiale t.2.f.187
Potentiale obiectum non eſt aliquid reale extrinſecum in actu reali t.2.f.255
Potentiæ paſſiuæ naturali, correſpondet potentia actiua t.2.f.283
Potentia tertia non eſt ratio mouendi tom.2.folio 283
Potentia ſubiecti multiplex t.2.f.336
Potentia libera quando eſt dicenda t.1.f.145
Potentia generandi proprie non actiua ſed productiua t.1.f.68
Potentia an ſit in Deo t.1.f.17
Argumenta t.1.f.69
Soluuntur t.1.f.70
Potentia multiplex t.1.f.75
Potentia fundamentalis ſiue actualis eſt potentia generandi t.1.f.76
Potentia generandi duo complectitur tom.1. folio 79
Potentia quot modis accipitur t.1.f.90
Potentiam paſſiuam non eſſe in Deo ſecundum Ariſtotelem t.1.f.90
Potentiæ æqualitas t.1.f.91
Potentia improportionata obiecto t.1.f.35
Potentia quomodo dicit cadere aut eſſe ſub omnipotentia t.1.f.88
Potentia in Deo quomodo eſt t.1.f.90
Potentia generandi in diuinis, non cadit ſub potentia diſtributiua t.1.f.89
Potentiam non eſſe in ſempiterno t.1.f.15
Potentia t.6.f.117.175
Potentia ex qua t.6.f.9
Potentia ad eſſe t.6.f.12
Potentia eſſentialis & accidentalis tom. 6. folio 134
Potentia medii & vltimi eadem t.6.f.152
Potentia obiectiua, ſubiectiua t.6.f.103
Potentiæ cur multæ t.6.f.117
Potentiæ an ab anima cauſentur t.6.f.117
Potentiæ fluunt ab anima t.6.f.118
Potentia generandi ſi ad omnipotentiam ſpectet filius non eſſet neceſſario omnipotens tom.1.f. 90
Potentiæ differunt ab anima t.6.f.119
Potentiæ diſtinguuntur per actus t.6.f.120
Potentiæ differunt per organa t.6.f.121
Potentiarum numerus & ordo t.6.f.121.122
Potentiæ diuerſæ recipiunt diuerſas formas t.6.fol. 171
Potentiæ paſſiuæ reſpondet actiua tom. 5. folio 40
Poteſt Deus facere quæ non facit, & plura quam vult t.3.f.118
Poteſtatum potentia t.2.f.244
Poteſtates non agunt tyrannice in inferiores t.2.f. 244
Poteſtates vnde dicantur t.2.f.244
Poteſtatum officia t.2.f.244
Poteſtatum ordo t.2.f.244
Praga Bohemiæ Metropolis t.5.f.142
Prædeſtinatio quid ſit t.4.f.110
Prædeſtinatio tria complectitur t.4.f.110
Prædeſtinatio quomodo ſit ens rationis tom.4.f. 110
Prædeſtinatio eſt æterna, & non imponit neceſſitatem t.4.f.110
Prædeſtinatorum numerus certus t.4.f.111
Prædeſtinatio iuuatur precibus t.4.f.111
Argum.Cont.Soluun. t.4.f.111
Prædeſtinatio differt à gratia t.4.f.111
Prædeſtinatio eſt æterna t.4.f.112
Prædeſtinatus non poteſt damnari t.4.f.112
Prædeſtinatus neceſſario ſaluabitur t.4.f.112
Prædeſtinationis cauſa non eſt meritorum præſcientia t.4.f.113
Prædeſtinationis multæ opiniones t.4.f.113
Prædeſtinationis cauſa non eſt bonus vſus liberi arbitrii t.4.f.114
Prædeſtinationis cauſa eſt bonitas Dei tom. 4. fol. 114
Prædeſtinatio non ex operibus eſt t.4.f.114
Argum. t.4.f.114
Soluuntur arg. t.4.f.115
Prædeſtinatio aliquando oratione perficitur t.5.f. 75
Prædicari nomine & ratione t.6.f.112
Prædicamentum vndecimum t.6.f.101
Prædicatio generis differentiæ t.3.f.48
Prædicamentum ſumitur tripliciter tom.3.folio 75

Prædicamentorum numerus t.3.f.76.78
Prædicamentum logicum & ſubſtantiæ quid ſit t.3.f.91
Prædicati in prædicamento duo modi tom.3.folio 77
Prædicabile à prædicamento quomodo differt t.3.f.78
Prædicata differunt à prædicamentis tom.3. folio 78
Prælatio dæmonum mala t.2.f.338
Præmonſtrat. Ordinis origo t.5.f.132
Præparatio ad iuſtitiam t.4.f.134
Præparatio ad gratiam eſt donum Dei tom.4.fol. 139
Præſumptio t.2.f.331
Præteritum eſt purum non ens t.3.f.122
Prætores Romanorum t.5.f.97
Primatus Romanæ Eccleſiæ aſſeritur tom.5. folio 21.30.31.32. oppugnatur tom.5.folio 29.32.34.36
Primogenitus quomodo Deo competit tom.5.f.90
Primogenitus & vnigenitus quare dicitur tom.1.f.59
Primogenitus ex mortuis t.1.f.59
Primogenitus Mariæ Virginis t.1.f.59
Primogenitus omnis creaturæ t.1.f.50
Primogenitus in multis fratribus tom.1. folio 50
Primitas duplex t.6.f.108
Primitas originis, adæquationis, perfectionis t.6.f.200
Prima & ſecunda perfectio t.6.f.27
Primæ ſubſtantiæ acceptio t.6.f.59
Prima principia t.6.f.142
Prima pulchritudo Dei filius t.1.f.46
Primum inſtans naturæ t.1.f.132
Primi mobilis duo motores t.1.f.140
Primum originis ſignum t.1.f.81
Primum principium ſimpliciſſimum tom.1.folio 112
Primum neceſſarium t.1.f.19
Primum mouens non habet materiam tom.2.fol. 263
Primus motor eſt prima ars t.2.f.275
Primus motor, prima forma, primus finis t.2.fol, 275
Principum pluralitas mala t.3.f.150
Principes ſeculares ius Papale vſurpantes t.5.f.33.35
Princeps angelorum vſia Iupiter tom.2.folio 274
Princeps, vſia t.2.f.300
Principatuum ordo t.2.f.245
Principatuum proprietates t.2.f.245
Principium vel principiatũ omne eſt quod exiſtit t.5.f.1.
Principium ſine principio rerum omnium Deus eſt t.5.f.1.49
Principium rerum omnium vnum eſt t.5.f.1.5. quomodo plura t.5.f.3
Principium Spiritus S. eſt voluntas tom.2.folio 161.
Principium productiuum idem eſt in patre & in filio t.2.f.194
Principium in diuinis t.2.f.197
Principium quod, & quomodo t.2.f.198
Principium completum ſpirandi in patre filio eſt voluntas t.2.f.198
Principium indiuiduationis eſſe formam, naturam ipſam, atq; actualem exiſtentiam, argumentis oſtenditur t.2.f.269
Soluuntur argumenta t.2.f.269
Principium meriti t.2.f.317
Principium viarum Dei t.2.f.328
Principia non demonſtrari per partes ſubiectiuas t.3.f.66
Principium vniuerſorum Deus t.3.f.148
Principium Deitatis pater t.3.f.148
Principium temporis t.3.f.148
Principium vnum non duo t.3.f.150
Principium malum t.3.f.150
Principia tria eſſe t.3.f.152
Principium eſt per ſe priuatio t.3.f.173
Principia naturalia tria eſſe ſecundum philoſophũ t.3.f.174
Principium cognoſcitiuum t.6.f.11
Principia formæ & materiæ t.6.f.117
Principia rerum ſubſiſtentium apud Platonem t.1.f.127
Principia duo poſuit Anaxagoras t.1.f.8
Principium productiuum memoria ſecunda tom.1.f.78
Principandi diſpoſitio t.2.f.249
Prioritas duplex t.6.f.105
Prioritas non minuit potentiam t.1.f.91
Prius & poſterius origine quid ſignificet tom.1.f.68
Prius ſecundum conſequentiam & cauſalitatem t.1.f.78
Prius & poſterius in motu t.4.f.189
Prius & poſterius quomodo dicuntur de præterito t.4.f.188
Priuatio formæ menſuratur à tempore tom.4.fol. 186
Priuationis ad habitum non eſt regreſſio tom.4.f.197
Priuatio quot modis dicatur apud philoſophum t.4.f.197
Priuatio non eſt ens poſitiuum t.4.f.197
Priuatio quid ſit, & quomodo à priuatione ad habitum poſſit fieri regreſſio t.4.f.197
Priuationes per habitus cognoſcunt tom.6.folio 180
Priuationes an ſint entia t.6.f.181
Priuatio an diſtinguatur re ab ipſa materia t.3.fol. 172
Priuatio duplex t.3.f.172
Priuatio non eſt forma generanda tom.3.folio 172
Priuatio eſt principium per accidens t.3.f.173
Priuationem eſſe ens reale t.3.f.173
Priuatio habet eſſe in intellectu tantum tom.3.fol. 174
Priuatio quomodo eſt principium per accidens t.3.f.174
Priuatio formæ menſuratur à tempore t.4.f. ....
Procedere eſt proprium Spiritus S. t.2.f.207
Procedere duplex t.2.f.207
Proceſſio temporalis Spiritus S. t.2.f.207
Proceſſio gemina Spiritus S. t.2.f.207
Proceſſio t.2.f.210
Proceſſio Spiritus S. quæ amoris dicitur tom.2.fol. 189
Proceſſio Spiritus S. eſt libera & neceſſaria tom.2.f.191
Proceſſio quid ſit t.2.f.191
Proceſſus duplex t.3.f. ....
Procyon cum ſuis ſtellis t.4.f.157
Productio & modus producendi t.1.f.79
Argumenta t.1.f.79
Soluuntur arg. t.1.f.79
Productio aſſimilatiua eſt perfectior tom.1.folio 78
Productiones in diuinis duas eſſe t.2.f.165
Productiones duæ quare ſunt t.2.f.166
Productio filii Dei t.2.f.166
Productionem ſiue proceſſionem in diuinis nullam eſſe, argumentis oſtenditur t.2.f.266
Soluuntur t.2.f.166
Productionem vnam tantum eſſe in diuinis, argumentis oſtenditur t.2.f.167
Soluuntur t.2.f.167
Productiones in diuinis plures quam duas inueniri poſſe, argumentis probatur t.2.f.168
Soluuntur t.2.f.168
Producere ſibi ſimile t.2.f.169
Producere neceſſario & libere ad diuerſa obiecta t.2.f.193
Productiua potentia principium quomodo t.2.f.198
Productiones diuinas nempe generationem paſſiuam, & ſpirationem paſſiuam formaliter diſtingui t.2.f.201
Productiones diuinas aut ex terminis formalibus diſtingui, aut quia vna ſit ab vna, altera vero à duobus probatur t.2.f.202
Productiones non diſtingui à terminis tom.2.fol. 202
Productio Spiritus S. non eſt generatio tom.2.fol, 203
Productio perſonarum non ſunt rationes producendi creaturam t.2.f.260
Promethei fabula de ſapientia quam à Vulcano ſurripuit t.1.f.128
Propontis quæ t.5.f.154
Proportio duplex t.5.f.20
Proportio non entis ad poſſibile t.2.f.257
Propoſitio per ſe nota quid ſit t.1.f.40
Proprie, principaliter, maxime t.6.f.43
Proprio filio ſuo non pepercit t.1.f. ....
Proprium primæ & ſecundæ intentionis tom.3.f.103.104.
De proprio t.3.f.103
Proprium quando eſt prædicabile & vnde emanat t.3.f.104
Proprium quot modis accipitur
Proprium ſpecies vniuerſalis t.3.f.104
Proprium diſtribuit Ariſtot. t.3.f.104
Proprium duplex t.3.f.104
Proprium quomodo eſt prædicabile t.3.f.104 tom.3.folio 104
Proprium non eſt vniuerſale
Proprium eſſe æquiuocum t.3.f.105
Proprium quomodo ſpecies vniuerſalis t.3.f.106
Proprii ſubiectum duobus modis conſideratur t.3.f.106
Proprium eſt diſtinctum prædicabile ab accidente t.3.f.106
Proprium quomodo tribuitur accidenti tom.3.f.106
Proprium non diſtingui ab accidente t.3.f.106
Propriam paſſionem non diſtingui realiter à ſuo ſubiecto t.3.f.107
Proprietas diuerſimode eſt in eſſentia & in perſonis t.1.f.111
Proprietas quomodo ſint eſſentia & in perſonis t.1.f.111
Proprietatis ignis t.2.f.191
Proprietates relatiuæ in Deo t.1.f.170
Proprietates Cherubin t.2.f.241
Prototypon quid ſignificet t.1.f.47
Proſpera quam aduerſa tolerare difficilius to.5.f.263
Prouidentia rerum omnium Dei t.5.f.4.5.
Prouidentia Dei ſecundum Mercurium tom.4.f.165
Prouidentia Dei ſecundum Platonem t.4.f.66
Prouidentia Dei ſecundum Plotinum t.4.f.67
Prouidentia Dei vbiq; dominatur t.4.f.68
Prouidentiæ ratio amica Deo t.4.f.67
Prouidentiæ ratio de qua nemo conqueri poteſt t.4.f.68
Prouidentia Dei ſecundum Ariſtotelem, & eius commentatorem t.4.f.68
Prouidentia Dei defenditur contra Ciceronem t.4.f.69
Prouidentia quid ſit t.4.f.70.74
Prouidentia & creatio quomodo differunt t.4.fol. 70
Prouidentia Dei per ſacras ſcripturas oſtenditur t.4.f.71
Prouidentia Dei per ſacros doctores manifeſte declaratur t.4.f.72
Prouidentia Dei Theologorum rationibus confirmatur t.4.f.73
Prouidentia non imponit neceſſitatem tom.4.fol. 74
Prouidentia quibuſdam argumentis oppugnatur t.4.f.74. Solu.arg. t.4.f.75
Prouidentia t.6.f.16.34
Prouidentia Dei t.2.f.340
Prouidentiam quare aliqui negauerunt tom.2.fol. 340
Prouidentia & iuſtitia præcipuæ virtutes Dei t.1.f.130
Prouidentia Dei in omnibus t.1.f.134
Prudentiæ partes t.6.f.154
Prudentiæ abuſus t.5.f.43
Prudentia officium t.2.f.245
Prudentiam mutari, conſilium augeri t.1.f.7
Pruinæ cauſæ & generatio t.5.f.197
Pruſſiæ eiusque locorum deſcriptio tom.5.folio 140
Pruſſorum cædes in S. Adalbertum & conuerſio t.5.f.140.145
Pſitacorum regio t.5.f.175
Pueri omnes vocant patres t.3.f.70
Pueri quare in iubilo verſentur t.1.f.33
Pugna an ſit inter angelos t.2.f.321
Pugnans in tenebris t.3.f.12
Pulchrum quærunt homines in quo generent t.2.f.190
Pulchrum conſtat ex omni parte t.2.f.190
Pulchri ſpectaculum t.2.f.190
Pulcher mundus t.1.f.151
Pulchrum & pulchritudo quid t.5.f.11.90.155
eius ordo t.5.f.155
Pulchrum quomodo ſpecies boni t.5.f.224.225.251.254
Pulchritudo Dei qualis t.5.f.252.253. animæ f.252.253 f.255
Corporis t.5.f.254
Pulchritudo falſa philoſophica t.5.f.254
Pulchritudinis Dei videndæ modus t.2.f.190
Pulchritudo vera quibus ineſt t.2.f.196
Pulchritudo Deorum
Pulmo quid, & quomodo reſpirationis & refrigerationis inſtrumentum t.5.f.226

Pulmo-

Pulmones t.6.f.16
Pulmonem habentia, veſicam quoque habent t.5 f.229
Pulmonibus quæ animalia carent tom.5.f. 226
Puluerum recollectio fit in inſtanti, vt quidam dicunt t.4.f.200
Argumenta & reſolutiones t.4.f.200
Puluerem in eodem inſtanti corrumpi, & corpus animari t.4.f.201
Punctum t.6.f.180
Punctus duplex t.4.f.177. intrinſecus & extrinſecus t.4.f.177
Purgatio animi neceſſaria t.3.f.12
Purgatio, illuminatio, perfectio t.2.f.243
Purgatorii ſpecimen in Hibernia t.5.f.38
Purpura piſcis, quomodo reddit calorem t.5.f.169 173
Puritas intellectus t.6.f.143
Pygmæi vbi reperiuntur t.5.f.141.173
eorum pugna cum gruibus t.5.f.167
ſunt Chriſtiani t.5.f.175
Pymandrum a ſuo verbo diſtare magnitudine arguitur t.1.f.88
Soluuntur argumenta ibid.88
Pymander quare dicitur mens t.1.f.37
Pyramides Ægypti t.5.f.170
Pythagoræ obitus t.5.fol.116
Pythagoræ opinio de infinito t.4.f.23
Pythagoras ſeptenarium numerum laudabat t.2 f.262
Pythagoras de Deo t.1.f.37
Pythagoræ poſitio de mundi creatione t.1.f.9
Pythagoræ numeri t.1.f.9
Pythogoræ vita & mors t.1.f.10
Pythagoricum auditorium in magna Græcia t.5 f.115
Pythagorici oppugnantur t.1.f.9
Pythagorici defenduntur t.1.f.9
Pythagorici poſuerunt duo principia t.1.f.10
Pythagorici fuerunt diuini t.1.f.10
Pythia fœmina t.2.f.324
Pythia t.4.f.43
Pythoniſſa ſuſcitans Samuelem t.2.f.327

Q

QValis numerus motus tempus ſit t.4.fol. 189
Quales reſurgemus t.4.f.202
Qualitas accidentalis t.2.f.315
Quale t.6.f.89
Qualitas t.6.f.44
Qualitates innominatæ t.6.f.87
Qualitas ſummi Dei 6.f.183
Qualitates primæ quæ, & quomodo principia t.5 f.187
Qualitates ſecundæ quæ t.5.f.187
Qualitates in ſummo quot ſint t.5.f.189
Qualitatum diuiſio t.5.f.188
Quælibet per omnia dicit t.1.f.64
Quælibet potentia animæ eſt ſubſtantiæ to.2.fol. 185
Quæ ſint numero vnum t.4.f.195
Quæ ſint in tempore t.4.f.186
Quando angeli conditi ſunt t.2.f.247
Quantitatem eſſe principium indiuiduationis argumentis oſtenditur t.2.f.270
Soluuntur argumenta t.2.f.270
Quantitas eſt prima diſpoſitio t.4.f.27
Quantitatem augeri non poſſe t.3.f.50
Quantitas t.6.f.69
Quantitas an ſit genus t.6.f.70
Quantum t.6.f.69
Quantum in quæ diuiditur t.2.f.270
Quare corpora cœleſtia non corrumpantur tom.4. f.1
Quare mundus eſt vnus t.4.f.32
Quare pœna eſt æterna t.4.f.31
Quare homo creatus eſt t.4.f.190
Quare duæ ſint productiones t.2.f.166
Quare pater non dicitur miſſus viſibiliter t.2.fol. 210
Quartæ quomodo ſimul oriantur t.4.f.160
Quaternitas pro Trinitate à quo introducta to.5 f.178
Quaternitas plenitudo mundi t.1.f.28
Quatuor in mundo to.6.f.32
Quatuor gradus rerum t.6.f.117
Quatuor puncta in cœlo diametra t.4.f.32
Quatuor ad iuſtificationem concurrunt tom.4 fol.134
Quatuor eſſe elementa t.4.f.66
Quatuor mundi t.1.f.28
Quatuor humores t.1.f.28
Quatuor animi affectus t.1.f.28
Quatuor virtutes t.1.f.28
Quatuor elementa in inferno t.1.f.29
Qui negat Spiritum ſanctum, negat patrem & filium t.2.f.179
Qui ſedes ſuper Cherubim t.2.f.243
Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul tom.2 fol.247
Quibus ineſt vera pulchritudo t.2.f.190
Quid ſit numerus t.2.f.162.164
Quid quot modis dicitur t.1.f.109
Quidditatiue cognoſcere t.1.f.34
Quidditas obiectum intellectus t.1.f.34
Quidditas quid ſit t.3.f.166
Quidditatiua cognitio t.6.f.147
Quidditas intelligibilis in actu t.6.f.190
Quidditas quid t.6.f.192.193
Quidditas eſt in intellectu t.6.f.192
Quidditas rei materialis obiectum intellectus t.6 f.193.200
Quies magis naturalis quam motus tom.3.f. 147
Quies per accidens cognoſcitur t.4.f.185
Quietem menſurari quid ſit t.4.f.185
Quod ad ſe dicitur, eſt abſolutum & commune tribus t.1.f.114
Quomodo prædicamenta ſunt decem res tom.2 f.216
Quomodo ſecundum philoſophos ex nihilo aliquid fiat t.2.f.250
Quomodo motus eſt ad relationem tom.2.fol. 217
Quomodo vnum ſit cœlum tom.2.f.265
Quomodo ex intelligentia & orbe fiat vnum t.2 fol.281
Quomodo Deus æqualiter curat omnia tom.4 f.71
Quomodo non omnia neceſſario contingunt t.4 f.122
Quomodo tempus operatur in nobis t.4.f.122
Quomodo Deus eſt extra animam tom.4.fol. 189
Quondam quid ſit t.4.f.187

R

RAdius quid t.4.f.5
Radix impoſſibilitatis t.3.f.122
Ramus oliuæ t.2.f.212
Raphael Archang. medicus t.3.f.105
Raptus D. Pauli t.6.f.155. & tom.2.f.297
Raptus Pauli qualis t.5.f.60
Raptus mentis in Deum t.5.f.50.51
Raptus animæ ante mortem poſſibilis t.5.f.51
Rarum & denſum quales ſunt qualitates tom.5.f. 188
Rationes quod res humanæ fato non regantur t.4 f.62
Ratio cognoſcendi quæ ſit t.4.f.98
Rationis laudes diuitiæ, ſomniat. 6.f.152 153
Ratio recta dux exercitus t.6.fol.153
Rationis quinque actus t.6.f.152
Ratio eſt oculus, caput, motus hominis t.6.f.163
Ratio accidentis formalis t.6.f.45
Ratio ſuperior & inferior tom.6.f.127.151
Ratio & intellectus diuerſa t.6.f.127.152
Ratio & intellectus poſſibilis vna potentia tom.6 f.151
Ratio ordinis in Angelis t.2.f.163
Rationes contra Auicennam t.2.f.164
Ratio principii vniuoca in Deo t.2.f.198
Ratio vera de S. Trinitate t.2.f.183
Ratio apparitionis t.2.f.210
Rationes quod Angeli facti ſunt t.2.f.246
Rationes philoſophorum quod Angeli non moueantur t.2.f.276
Ratio eſſendi in loco duplex t.2.f.308
Ratio formalis fundamentalis t.2.f.308
Rationes prouidentiæ t.2.f.340
Rationes diſtinctæ in mente diuina t.1.f.132
Ratio formalis omnium perfectionum in diuinis eſt vna t.1.f.95
Rationes perfectæ imaginis t.1.f.72
Rationes contra Ariſtotelem de creatione mundi t.1.f.16
Ratio harmonica t.3.f.27
Rationes quod ens diuidatur per modos eſſendi t.3 f.76
Ratio entis duplex t.3.f.82
Ratio boni conſiſtit in ſpecie, modo & ordine t.3 f.86
Rationes vnionis t.3.f.116
Rationalis natura Deo tribuitur t.1.f.108
Rationale, quomodo homini & Angelo conueniat t.3.f.101
Rationale cauſa efficiens t.3.f.107
Rationales philoſophi de mundi æternitate tom.3 f.121
Rationale t.6.f.56
Rationalis aſpectus t.6.f.127
Reales rationes in diuinis t.2.f.228
Realitas eſſentiæ & exiſtentiæ t.1.f.105
Recipere eſt pati t.6.f.165
Recipiens eſt denudatum à natura recepti t.3.fol. 153
Receptio perfectiua t.6.f.52
Receptio intentionalis & realis t.6.f.135
Receptacula defunctorum t.4.f.66
Redemptio Chriſti an profuerit Angelis tom.5 f.29
Referri duplex t.2.f.220
Regeneratio noſtra eſt opus Spiritus S. t.2.f.180
Regina Sabbæ t.2.f.242
Regnum Alexandri diuiſum t.2.f.330
Regnum Dei per ſacras ſcripturas oſtenditur t.4 f.82
Regnum Dei multiplex t.4.f.82
Regnum cœlorum t.4.f.83
Regnum cœlorum multis modis dicitur to.4.fol. 83
Regnum Dei ſecundum ſacros doctores t.4.f.83
Regnum Chriſti tradendum Deo patri, vt ſit Deus *omnia in omnibus* t.4.f.83.84
Regnum Chriſti ſtabile t.4.f.84
Regnum Chriſti Iudæi argumentis euertere conantur t.4.f.84
Soluuntur argumenta t.4.f.85
Regni Chriſti veram poteſtatem eſſe, atque Chriſtum veniſſe fatemur t.4.f.86
Regula in ſphæra obliqua t.4.f.161
Regulæ ſcriptæ t.6.f.163
Regis apud Romanos officium t.5.f.96
Regum iuſtitia & diſciplina t.5.f.172
Regum honor t.5.f.172
Reipublicæ Romanæ ordinatio t.5.f.96.97
Relationes oppoſitæ t.2.f.168
Relationes originis t.2.f.197
Relatio oppoſita & diſparata t.2.f.197
Relationum diſtinctio t.2.f.202
Relatio quid eſt t.2.f.213
Relationis fundamentum t.f.214
Relationes non eſſe extra animam t.2.f.214
Relatio 1.2. & 3. modi t.2.f.214
Relationes habere extra animam t.2.f.214
Relatio realis quid eſt t.2.f.214
Tres conditiones eiuſdem t.2.f.214
Relatio realis eſt eiuſdem ordinis t.2.f.214
Relatio quomodo diſtinguatur à ſuo fundamento t.2.f.215
Relatio differt à ſuo fundamento t.2.f.216
Relatio à ſuo fundamento diffinitione non ſubiecto diſtinguitur t.2.f.216
Relationem à ſuo fundamento realiter differre t.2 f.216
Soluuntur t.2.f.216
Relationem & fundamentum idem eſſe t.2.f.217
Relationem à ſuo fundamento realiter non diſtingui t.2.f.217
Soluuntur t.2.f.217
Relatio eſt formalis ratio alterius correlatiui relationis terminandæ t.2.f.218
Relatio eſt ratio terminandi t.2.f.218
Relationis terminum formalem eſſe aliquod abſolutum t.2.f.218
Soluuntur arg. vtriuſque partis t.2.f.218
Relationis terminum ad conceptum ipſius quidditatiuum attinere t.2.f.219
Relatio ſine termino non poteſt intelligi t.2.f.219
Relatio ſine termino poteſt intelligi tom.2. fol. 230
Soluuntur argumenta t.2.f.220
Relationem realem non eſſe inter Deum & creaturas t.2.f.221
Relatio realis t.2.f.221
Relatio rationis t.2.f.221
Relatio realis non eſt inter Deum & creaturas t.2 f.222
Contrariæ rationes ibid.
Relatione exiſtentiæ an Deus in creatura referatur realiter t.2.f.222
Relationem realem inter Deum & creaturas inueniri t.2.f.222
Relationes ſecundi modi t.2.f.222
Soluuntur argum. t.2.f.223
Relatio creaturæ eſt ad Deum realis & non è conuerſo t.2.f.223

Relationis ad extrinſecos eſt mutatio tom.1.fol. 223
Relatio rationis non eſt per actum intellectus diuini t.2.f.224
Relationes nouæ per actum intellectus creati t.2 f.224
Relationis æternæ duplex terminus tom.2 f.224
Relationes Dei ad creaturam quales ſint tom.2.folio 224
Relationem rationis eſſe, in Deo reſpectu creaturæ, illamque priorem eſſe, quam ſunt reſpectus reales creaturæ, quidam arguunt t.2.f.224
Soluuntur arg. t.2.f.225
Relationes eſſe in diuinis t.2.f.228
Relationes diuinæ ſuper actionem fundantur t.2 f.229
Relationes in diuinis non eſſe neque tot numero & proprietate t.2.f.229
Soluuntur arg. t.2.f.229
Relationes quomodo ſint in Deo t.2.fol.229
Relationem ſola ratione diſtingui ab eſſentia non eſt probabile t.2.f.233
Relatio non eſt actus eſſentiæ t.2.f.233
Relatio quod ſit actus eſſentiæ obiicitur to.2.fol. 234
Relatio eſt perſonæ & non eſſentiæ actus tom.2 f.234
Relatio diſtinguit perſonam, ſed non eſſentiam t.1 f.69
Relationis proximum fundamentum t.1.f.75
Relatio poſitiua conſtituit perſonam t.1.f.85
Relationes bifariam conſiderantur t 1.109
Relatio an prius ſit in eſſentia quam in perſona t.1 f.111
Relationibus perſonæ diſtinguuntur tom.1.fol. 114
Relationes non ſunt accidentia t.1.f.114
Relatio quomodo conſtituit perſonam t.1.f.116
Relatio & origo quot modis diſtinguantur tom.1 f. 16
Relationes non conſtituere perſonas t.1.f.117
Soluuntur t.1.f.117
Relatio in diuinis conſtituit extrema t.1.fol. 117
Relatio non eſt communicabilis t.1.f.118
Relatio eſt formaliter infinita t.1.f.118
Relatio rationis duplex t.1.f.154
Relationem eſſe potentiam generandi rationibus quidam probare conantur t.1.f.77
Soluuntur t.1.f.78
Relationes ſubſiſtentes non ſunt in creaturis to.1 f.110
Relatio t.6.f.76
Relatio intrinſeca t.6.f.76.100
Relationis triplex fundamentum t.6.f.77
Relationis diſtinctiones t.6f.76.77
Relationis proprietates t.6.f.81
Relatiua non ſunt entia abſoluta tom.3.fol. 103
Relatiua quomodo ſint in diuinis t.1.f.114
Relatiua ſecundum eſſe & ſecundum dici tom.2 f.214
Relatiuæ proprietates in Deo t.1.f.170
Relatiuum ſine termino poteſt intelligi tom.2.fol. 220
Relatiuum idem ad plura non poſſe referri tom.2 f.221
Soluuntur arg. t.2.f.221
Relatiuum idem ad plura poſſe referri t.2.f.220
Relatiuorum fundamenta tria t.2.f.215
Religio quid, & quomodo ſanctitati & pietati cōnexa t.5.f.256
Religionis actus imparati & illiciti tom.5.f.77
Religio Chriſtianorum t.1.f.141
Religio vnde dicatur t.1.f.141
Religio coniungit nos Deo t.1.f.141
Religio eſt præſtantior fide & ſpe t.1.f.141
Religionis veritas & neceſſitas t.1.f.141.
Religiones variæ gentilium t.1.f.141
Remiſſio culpæ ſeparatur à Pœna temporali to.4 f.137
Reminiſcentia Platonis t.6.f.162.184
Reminiſcimur poſt mortem t.6.f.201
Reminiſcentia ſolius hominis propria tom.6 f.202
Remotis proprietatibus non remanent perſonæ t.1.f.115
Renum deſcriptio & vtilitas t.5.f.228
Renum ſitus, & cum veſica connexio tom.5.fol. 228
Renum vitia cur difficile curentur tom.5.fol.228
Repente t.4.f.187
Repetitio nominum & donorum Spiritus ſancti t.2.f.176
Reprobatio quid ſit t.4.f.117
Reprobatio tria complectitur t.4.f.117
Reprobatio ſcripturis aſtruitur t.4.f.117
Argumenta contraria t.4.f.118
Soluuntur argumenta t.4.f.119
Reprobationem & prædeſtinationem imponere neceſſitatem argumentis probatur tom.4.fol. f.121
Soluuntur argum. t.4.f.121
Repro ationem atque prædeſtinationem propter opera ex libero arbitrio futura diſponi tom.4 f.122
Soluuntur argum. t.4.f.123
Repugnantia non eſt oppoſitio t.6.f.171
Reptilia quid, eorumque generatio tom.5.f.228
Res creatæ non habuerunt eſſe eſſentiæ ante creationem t.2.fol.255
Res eſſentiæ t.6.f.103
Rei acceptio t.6.f.161
Res æternæ non ſunt prædicamenta tom.3.fol. 57
Rei veritas reſpondet veritati in anima tom.3.fol. 86
Rei exemplaris tres conditiones tom.1.fol.133
Rerum diſtinctio quare t.5.f.70
Rerum inæqualitas à Deo t.5.f 71
Rerum dependentia t.6.f.101
Reſiſtentia & reuerberatio t.3.f.19
Reſiſtentia vnde ſit t.3.f.19
Reſiſtentia non eſt vera t.3.f.19
Reſiſtentia duplex t.3.f.22
Reſiſtentia vnde naſcitur t.3.f.22
Reſpectus rationis non eſt in Deo t.2.f.225
Reſpectus triplex t.6.f.101
Reſpiratio quid, & quibus animalibus deeſt to.5 f.218.226. non per aures tom.5.f.219
Reſpiratio ſpiritualis quid t.5.f.234
Reſurgent omnes ſimul t.4.f.198
Reſurgemus omnes, non omnes immutabimur copioſe explicatur t.4.f.199
Reſurgent omnes in ſuo ſexu t.4.f.202
Reſurgentium forma t.4.f.201
Reſurrectio ratione probatur t.4.f.192
Reſurrectio ex mundi curſu probatur, & Phœnicis hiſtoria t.4.f.192
Reſurrectio duplex t.4.f.193
Reſurrectio quare contradicitur t.4.f.193
Reſurrectio animæ, & reſurrectio corporis tom.4 f.193
Reſurrectio fieri poteſt virtute diuina t.4.fol.194
Argum. contraria t.4.f.194
Soluuntur argum. t.4.f.194
Reſurrectio quaſi creatio t.4.f.194
Reſurrectionis, ſiue in reſurrectione illa duo eſſe, quomodo diſtinguantur t.4.f.194
Reſurrectio à philoſophis quomodo negetur to.4 f.195
Reſurrectionem hominis fieri in inſtanti tom.4 f.198
Reſurrectionis celeritas t.4.f.199
Reſurrectionis tempore erimus ſimiles angelis t.4 f.199
Reſurrectio corporum t.4.f.200
Reſurrectionis corporis rationes t.4.f.200
Reſurrectionis tempore omnes reſurgemus in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti tom.4 f.200
Reſurrectio infantum & abortiuorum tom.4.fol. 201
Reſurrectio futura t.3.f.7
Reſurrectionem Plato comprobat t.3.f.8
Reſurrectio oſtenditur futura tom.2.f.274
Reſurrectio non eſt generatio t.1.f.70
Rheti populi qui t.5.f.135
Reuelationes diuinæ per ange'os tom. 2. fo'. 240
Reuelatio viſionum t.1.f.1
Reuelatio doctrinæ ſupernaturalis tom.5.fol.53
Reuelationis modus dup'ex t.5.f.54
Rex ſiue gubernator legitimus t.4.f.78
Rhinocerontis cum Elephante pugna t.5.f.166
Ritus benedicendi cum tribus digitis t.2.f.171
Rhodus Inſula eiuſque ciuitates t.5.f.161
Rhodus à Tu cis expugna a t.5.f.182.183
Roma ſedes Chriſti t.5.f.94. vnde dicta t.5.f.94
quando ædificata t.5.f.97
Roma Latinis Valentia t.8.f.128
Romæ encomia t.5.f.95. Statuum olim diſtinctio t.5.f.95
Romæ origo t.5.f.95
Romæ expugnatio t.5.f.104.186
Romandiolæ, & eius partium deſcriptio t.5.f.:24
Romanorum Reges
Romanorum priſcorum mores & leges t.5.f.95
Romulus & Remus Romæ conditores t.5.f.96
Romuli leges Romanæ t.5.f.95
Roris cauſæ & generatio t.5.f.96
Ruſſiæ vtriuſque, eiuſque Metropolis deſcriptio t.5.f.142. quando ad fidem conuerſa t.5.f.144

S

SAbba regio
Saba ciuitas Æthiopiæ t.5.f.161
Arabiæ t.5.f.162
Sabini qui ſint t.5.f.161
Sacerdotes tui induantur iuſtitia t.5.f.105
Sacerdotibus conuenit ſcientia t.4.f.135
Sacerdotium priſcorum Romanorum t.4.f.97
Sacramentum & miſſio differunt t.5.f.96
Sacramenta creant gratiam inſtrumentaliter to 2 t.2.f.213
f.254
Sacrificium Dauid
Sagit a t.3.f....
Sagittæ ſitus, occaſus, ortus, ſtellæ t.4.f.156
to.4.fol. 156
Sagittarius ſignum nonum t.4.f.152
Sagittarii natura, ſtellæ, hiſtoria, & ortus t.4 fol. 152
Sal in regno Poloniæ quando repertum tom.5.fol. 145
Sal glaciale in Cypro t.5.f.167
Sale conſeminatæ vrbes direptæ t.5.f.121
Salomon dormiens quid t.4.f.145
Salſedinis cauſa t.5.f.88
Samaria olim ampliſſima ciuitas t.5.f.168
Samnites ſeu Aprutii populi Italici tom.5.fol. 108
Samogithiæ regio t.5.f.142
Samos Inſu'a t.5.f.161
Samos patria Sibyllæ & Pythagoræ tom.5.folio 155
Samothracia t.5.f.161
Sancti orant pro nobis t.5.f.38.81
Sancti in patria cognoſcunt preces noſtras t.5.fol. 80
Sanctus, Sanctus, Sanctus t.2 f.:43
Sancti an recordentur peccatorum tom. 6.fol. 204
Sanctum id eſt firmum t.3.f.15
Sanctitas in ſcriptura quid t.3.f.14
Sanctitas quid t.3.f.14
Sanctitas Hebraicè t.3.f.5
Sanctitas Græcè t.3.f.15
Sanctitas Platoni quid t.5.f.256
Sanguinis coagulationis cauſa & differentia to.5 f.220
Sanguinis formatio t.5 f.215
Sapiens Deo amiciſſimus t.4.f.68
Sapiens dominabitur aſtris t.3 f.4
Sapientia diuina & humana quid tom.5.fol. 69
Sapientia quomodo ædificauit ſibi domum tom.5. f.23
Sapientia Dei eſt Chriſtus tom.2.f.205
Sapientia quid ſit t.4.f.97.&191
Sapientia caput aliarum tom.4 f 91
Sapientia t.6.f.108.130
Sapientia eſt diuina poſſeſſio t.1.f.128
Sapientia Lacedæmoniorum t.1.f.:28
Sapientia omnibus mobilibus mobilior eſt tom.1 fol.100
Sapientia ſe transfert in animas ſanctas tom.1.fol. 53
Sapientia Dei eſt, ſine qua entia non haberent verum eſſe t.4.f.91
Sapientia quæ ſit ſectanda t.4.f.97
Sapientia Dei, potentia, veritas, ſygillum, imago, lux, ſplendor, iuſtitiæ, ſanctificatio, redemptio, reſurrectio, filius hominis, via, oſtium, ouis, agnus, Pontifex, paſtor t.1.f.50
Sapientia Dei ex mundo cognoſcitur t.4.f.97
Saporum cauſæ t.5.f.88
Saraceni quando extincti in Hiſpania tom.5.fol. 129
Sardiniæ Inſulæ ſitus & fertilitas tom.5.fol. 155
Satan inter filios Dei t.2.f.327
Satisfactio Chriſto nos conformes facit t.4.f.137
Satisfactio noſtra pendet ex merito Chriſti tom.4 f.137
Satisfactio noſtra quid facit t.4.f.137
Saturnus frigidus t.4 f.13
Saturnus quid ſit t.4.f.47
Saturnum comediſſe filios ſuos t.4.f.47

Saturni

Saturni lex & ætas aureá t.4.f.47
Saturni orbes t.4.f.47
Saturni motus & centrum t.4.f.47
Sauromatæ qui t.5.f.165
Saxonia eiuſque ciuitates & fertilitas tom.5.fol. 135
Scala conſcendendi diuina t.5.f.74
Scala ad bonum aſcendendi t.6.f.156
Scala Iacob t.2.f.237
Scaligerorum Veronæ dominium t.5.f.122
Scientia eſt incorruptibilium t.6.f.48
Scientia eſt actus primus t.6.f.50
Scientia futurorum t.6.f.198
Scientia corrumpitur t.6.f.203.205
Scientia cur à Deo non ſtatim detur tom.6.f. 156
Scientiæ acquiſitæ actus t 6.f 205
Scientia quid ſit t.5.f.67. eius conditiones tom.5. f.68
Scientia non eſt de ſingulari t.5.f.68
Scientia omnium ſine Deo imperfecta tom.5.f.2 . 267
Scientiarum principia diuerſa t.5.f.68
Scientia concedit ſuum ſubjectum t.3.f.64
Scientia & omnipotentia quomodo differant t.1. f.90
Scientia nobis quomodo cogenita t.1.f.127
Scientia noſtra ortum habet à rebus tom.1.fol. 129
Scientia Dei non cauſatur à rebus t.1.f.129
Scientia Dei non eſt diſcurſiua t 1.f.131
Scientia quæ eſt effectus, & quæ eſt cauſa tom.2. fol.284
Scientiam veram in Deo eſſe t.4.f.89
Scientiam veram hic non dari t.4.f.90
Scientia per caliginem, quæ à Dionyſio vocatur docta ignorantia t.4.f.90
Scientia Dei ſecundum Platonem t.4.f.90
Scientia Dei ſecundum philoſophum & commentatorem t.4.f.92
Scientia Dei non eſt vniuerſalis, neque particularis t.4.f.93
Scientia Dei quomodo differat à noſtra ſcientia t.4.f.93
Scientia Dei non eſt noua t.4.93
Scientia Dei ſecundum Algazelem & Auerroem t.4.f.93
Scientia totius & partis t.4.f.93
Scientia artificis duplex t.4.f.93
Scientia ſiue Deum ſcire ſe & alia dupliciter intelligi poteſt t.4.f.93
Scientia Dei quid ſit ſecundum Auicennam, Algazelem, & Auerroem t.4.f.94
Scientia Dei eſt vna ſimplex, & in actu tom.4. f.95
Scientia Dei per diuinas ſcripturas oſtenditur t.4. f.95
Scientia & ſapientia noſtra Chriſtus t.4.f.96
Scientia aliquando pro filio accipitur tom. 4.fol. 96
Scientia Dei cauſa rerum ex Auguſtino t.4.f 96
Scientia ſupereminens t.4.f.96
Scientia gloriæ Chriſti t.4.f.96
Scientia Domini ſicur aquæ maris t.4.f.96
Scientia Dei ſeu ſapientia per ſacros doctores oſtenditur t.4.f.97
Scientia Dei, ſcientia pietatis t.4.f.97
Scientia noſtra eſt opinio t.4.f.98
Scientia Dei nibil accedit ex rebus t.4.f.98
Scientia Dei ſemper eſt eadem, & non indiget nuncijs t.4.f.98
Scientia Dei eſt ſubſtantia Dei t.4.f.98
Scientia Dei ſecundum Theologos t.4.f.98
Scientia Dei immutabilis t.4.f.100
Scientia Dei ſpeculatiua & non practica t.4.f.100. Arg.fol.100.Solu. t.4.f.101
Scientiæ cauſam non eſſe immaterialitatem to.4. f.102.Soluitur t.4.f.102
Scientia Dei formalis t.4.102
Scientiæ diuinæ obiectum t.4.102
Scientia Dei eſt cauſa rerum t.4.f.105
Scientia non eſt cauſa ſine voluntate tom.4.fol. 105
Scientia Viſionis t.4.105
Scientia Dei eſt etiam non entium t.4.f.105
Scientia ſimplicis intelligentiæ t.4.f.105
Scientia Dei eſt menſura rerum t.4.f.107
Scientia Dei ſcit futura contingentia tom.4.fol. 107
Scientia Dei quomodo ſcit futura contingentia t.4.f.108
Scientia Dei quomodo eſt inuariabilis tom. 4. f.108
Argum. t.4.f.108. Soluuntur t.4.f.108
Scientia t.4.f.191
Scit Deus alia à ſe ſed per ſuum eſſe t 4.f.99
Scit Deus mala, & enunciabilia, atque ſingularia t.4.f.105.& infinita ſcit t.4.f.105
Scit quædam ſimplici intelligentia neceſſario, ſcientia autem viſionis contingenter t.4.f 09
Scire quomodo eſt perfectio in Deo t.4.f.109
Scire noſtrum eſt reminiſci ſecundum Platonem t. .f.33
Scire eſt reminiſci t.4 f....t.6.f.156
Scire noſtrum eſt de nouo t.6.f.149
Scire noſtrum à ſenſu t.6.f.149
Scire non ſufficit multum, ſed bene tom.5.fol. 257
Scire eſt reminiſci t.4.f.90
Scipionis Aphricani res geſtæ contra Annibalem t.5.f.184
Scipionis Aphricani mors ab ingrata patria exulans t.5.f.111
Schiſma ab Eccleſia Romana tom.5.fol.25.28. 34.35
Schiſma Romani Pontificatus t.5.f.103
Schiſmaticus quis t.5.f.36
Scorpius ſignum Zodiaci octauum t.4.f.52
Scorpii natura, ſtellæ, hiſtoria, & ortus tom.4. f.52
Scotiæ eiuſque incolarum deſcriptio tom.5.f.126 127
Scriptorum Eccleſiaſticorum conſenſio t.5.f.58
Scripturæ de diuinitate Chriſti t.1.f.48
Scripturæ mixtum de humanitate & diuinitate Chriſti t.1.f.48
Argum. cont.t.1. f.49
Soluuntur t.1.f.49
Scripturarum teſtimonia de Spiritu S. tom.2.fol. 170
Scripturæ noui teſtamenti de Spiritu ſancto to.2. f.170
Scripturæ de numero angelorum t.2.f.262
Scriptura non erat ab initio mundi tom.5.fol. 38
Scriptura dependet ab Eccleſia t.5.38
Scriptura cur non indigebat lex naturæ t.5.f.60
Scripturæ plura continent, quam ſonant t.5.f.60
Scripturæ ſenſus literalis & myſticus. t.5.f.61
Scripturarum ſacrarum origo & certitudo t.5.f.59 objectum t.5.f.59
Scylla & Charybdis maris impedimenta to.5.fol. 113.156
Scytæ ad Mœotidem paludem t.5.f.165
Scythiæ Aſiaticæ ſitus, populi, eorumque mores t.5.f.164
Sedere à dextris & à ſiniſtris quomodo intelligitur t.1.f.59
Sedes altiſſimæ, ſedes compactæ t.2.f.243
Sedes diuini aduentus t.2.f.243
Sedes regnantium t.2.f.243
Secunda intentio applicatur ſubiecto communi t.3.f.108
Semen infectum t.6.f.19
Semen non eſt ſufficiens principium actuum generationis t.3 f.39
Semina an priora germinibus t.5.f.13
Semina rerum latent in elementis t.2.f.252
Seminalis ratio quæ ſit t.3.f.42
Seminales diuerſæ rationes t.3.f.42
Seminales rationes quibus inſunt t 3.f.42
Senatus Romanorum eiuſque authoritas tom.5. f.96.97
Seneca à Nerone occiſus t.5.f.98.130
Senega eiuſque regnum t.5.f.174
Senſibus quæ animalia quibus præſtant tom 5. f.218
Senſus diuinus quid t.5.f.22
Senſus tres in capite, duo in corde t.5.f.231
Senſuum organa qualia t.5.f.219
Senſus mutantur in angulo t.2.f.299
Senſus viſus cæteris perfectior t.6.f.124
Senſus quando neceſſarij t.6.f.126
Senſus non percipit actum ſuum t.6.f.160
Senſus quid t.3.25
Senſus Auerrois de ſubiecto t.3.f.64
Senſum cognoſcere ſingulare tantum tom.3.fol. 73
Senſus communis t 3.f.74
Senſus non percipit veritatem t.3.f.87
Senſus & intellectus in quo differant tom.1.fol. 34
Sentire quare dicitur ſingulare t.3.f.75
Sententiæ variæ de loci immobilitate t.3.f.129
Sententiæ Auguſtini de Spiritu ſancto tom.2.fol. 206
Sententia Auerrois de eſſe relatiuo t.2.f.214
Separata à materia ſunt æterna t.1.f.101
Septem ſapientes Græciæ tom.1.f.128.tom.2.fol. 262
Septem Zonæ vitæ humanæ t.3.f.13
Septem dona Spiritus ſancti t.6.f.37
Septem mundi t.2.f.235
Septem proprietates columbæ t.2.f.212
Septem gubernatores t.2.f.234
Septem ſtellæ t.2.f.238
Septem locutiones t.2.f.238
Septem deſcenſus t.2.f.238
Septem ſigilla ſeptem myſteria Chriſti tom.2.fol. 238
Septem ætates t.2.f.261
Septem peccata Cain t.2.f.262
Septem ſignificat vniuerſitatem t.2.f 262
Septem plagæ filiorum Iſrael in deſerto tom.2.fol. 262
Septem gubernatores ſiue motores orbium non eſſe mobiles nec per ſe, nec per accidens tom.2. f.274
Septenarij numeri dignitas t.2.f.261
Septenarius in natura humana t.2.f.261
Septenarius numerus in ſenſibus t.2.f.261
Authores varij ibi de numero ſeptenario tom.2. f....
Septenarius eſt omnium rerum nodus tom.2.fol. 261
Septenarius numerus apud ſacras ſcripturas celeber eſt t.2.f.261
Septenarii numeri ſacramentum t.6.f.38
Septuageſima t.2.f.262
Septum tranſuerſum ſeu cunctus quid tom.5.fol. 221
Sepulchrum Chriſti quando à Saracenis occupatum, & quibus commiſſum t.5.f.168
Seraphin quare vocantur angeli t.2.f.240
Seraphicæ proprietates t.2.f.241
Seraphicus amor quomodo fiat t.2.f.241
Seres populi Scythiæ t.5.f.16
Serenitatis ſigna t.5.198
Serpentarius t.4 f.155
Serpentarij ſitus, occaſus, ortus, ſtellæ t.4.156
Serpentes auro ſquamoſi t.5.f.166
Serpentes & Aſpides miræ magnitudinis t.5.f.167 170
Serpentes ſauciati medela t.5.f.16
Serpentis inſigne Mediolanen. vnde t.5.f.163
Seruitus ethnica t.5 f.96
Seruitus iuſtitiæ t.4.f.140
Seruitus vnde t.3 f.4
Sexus vterque in Deo quid ſignificet tom.3.fol. 4
Sibylla Samia t.5.f.161
Sibyllæ Phrygiæ Vaticinium t.5.f.160
Sibyllæ Cumanæ libri exuſti t.5.f.94
Sibyllæ Cumanæ antrum t.5.f.111
Sibyllæ Erithreæ carmina t.3.f.7
Sicci & humidi differentia t 5.f.189
Sicilia, eiuſque partes, & fertilitas t.5.f.156
Sicut dedit mihi pater t.1.f.53
Significatio nominis Iehouæ t.3.142
Signum filij ſecundum ſignum originis tom.1. f.82
Signa ſeptentrionalia, & meridionalia tom.4. 148
Signa æſtiui circuli t.4.f.148
Signa æquinoctialia t.4.f.149
Signum quot modis accipitur t.4.f.149
Signum oriri t.4.f.159
Signa vicina æquinoctiali t.4.f.160
Signorum oppoſitio t.4.f.160
Signa habentia æquales aſcenſiones tom.4. fol. 160
Signa oppoſita habent aſcenſiones æquales tom.4. f.160
Signa quæ in aſcenſione conueniunt tom.4. fol. 160
Signa quæ oriuntur rectè & obliquè tom.4. fol. 162
Sileſiæ ſitus & ciuitates t.5.f.143
Simile & diſſimile in Deo t.6.f.115
Similes Deo t.2.f.243
Similitudo, æqualitas, imago t.6.f.160
Similitudo ſolis. t.1.f.57
Similitudinis aduerbia t.1.f.56
Similitudo materiæ t.3.f.151
Simonides dicit Deum eſſe ſeipſo ſapientem t.4. f.91
Simplices ſicut columbæ t.2.f.212
Simplices actus habent vigorem infinitum tom.2. f.286

Simpliciter ſimplex tom.2.fol.223
Simplicij opinio t.2 f.217
Simplicius de cœlo animato t.2.f.81
Simplex emanatio t.1.f.21
Simplicium apprehenſio, compoſitio t.6.f.178 179
Simplicia creantur, compoſita gignuntur tom.1.f. 18
Simplicitas Pymandri & eius verbi t.1.f.92
Simplicitas diuina cum idearum multitudine eadem manet t.1.f.122
Sina mons Arabiæ t.5.f.162
Singulare quomodo intelligitur ab authore t.2.f. 290
Singularia ſub prouidentia Dei t.2.f.340
Singularia diuina prouidentia gubernari tom.4. f.70
Singulare t.6.f.180.196
Singulare quomodo verum ens t.6.f.170
Singulare quomodo diffinitur t.1.f.108
Singularia prius intelliguntur t.3.f.70
Singulare quomodo cognoſcitur t.3.f.70
Singulare ſpeciei ſpecialiſſimæ primo repræſentatur t.3.f.73
Singulare primum cognitum t.3.f.74
Singularitas non ens actu intelligibile tom.6.f. 190
Siphac quid t.5.f.227.229
Situs ſolis. t.3.f.23
Sobrietas commendatur 5.f.263.264
Sobrietas ſpiritualis t.5.f.140. Vide ebrietas.
Socrates idearum contemplator t.1.f.121
Socrates accuſat Anaxagoram t.1.f.8
Socratis error corrigitur de reminiſcentia t.4.f.90 Similiter contra philoſophos de reuolutione animarum. t.4.f.91
Socratis poſitio & Apologia t.1.f.10
Sol dicitur Pater. t.3.f.2.
Sol imago bonitatis. t.3.f.85
Sol eſt, à quo aliæ ſtellæ recipiunt lumen tom.4. f.9
Sol primum lucidum t.4.f.10
Sol dominus vitæ t.4.f.10
Sol regula omnium t.4.f.10
Soles tres t.4.f.5
Solem eſſe in medio planetarum t.4.f.34
Sol & luna principes ſtellarum t.4.f.34
Sol maior terra t.4.f.40
Solis nardir t.4.f.40
Sol diſpenſator vitæ t.4.f.43
Solis nomina, & æthimologia t.4 f.43
Solis proprietates ſecundum philoſoph. t.4.f.44
Sol magnus Deus t.4.f.44
Solis magnitudo t.4.f.44
Solem eſſe lapidem ardentem t.4.f 44
Solis laus t.4.f.44
Solis orbes quot ſint t.4.f.44
Solis motus, poli, centrum, circulus eccentricus, aux, linea medij motus, argumentum, æquatio t.4.f.45
Solis curſus, motus, tempora t.4.f.45
Solis acceſſus eſt cauſa caloris t.4.f.49
Sol eſt cor vniuerſi t.4.f.49
Sol vnde ſcintillet t.4.f.51
Sol diuinitatis imago t.5.f.10.82
Sol Deus Deorum, id eſt, planetarum t.5.f.84
Soles tres vbi, & quando viſi. t.5.f.119
Solis quantitas t.5.f.84
Solis fons mirabilis apud Ægyptios tom.5.f.172. 174
Solſtitium t.4.f.52
Solicitudo Dei de homine. t.6.f.15
Solium excelſum t.2.f.243
Solus Deus bonus t.2.f.172
Solo Deo eſt fruendum t.1.f.149
Soli filio competit patrem alijs reuelare t.1.f.56
Somni & inſomniorum cauſæ t.5.f.233
Sonus repentinus t.2.f.211
Sphæra decima t.4.f.34
Sphæra recta, ſphæra obliqua t.4.f.159
Sphæra eſt prima figurarum corporum t.4.f.164
Sphæra eſt figurarum ſolidarum prima t.4.f.164
Sphærica eſſe elementa, & vniuerſum orbem t.4.fol.164
Sphærarum cœleſtium numerus t.3.f.23
Sphæricæ figuræ perfectio. t.5.f.8
Species mutationis t.2.f.224
Species actionum variæ t.2.f.226
Species vniuerſales concreatæ in intellectu poſſibili angelico t.2.f.290
Species acquiſitæ t.2.f.290
Species rerum in indiuiſibili conſiſtunt. tom.3. f.34
Species duæ rerum non poſſunt æque perfectæ eſſe tom.3.fol.35
Species ſpecialiſſimæ eſt primum cognitum t.3. f.70
Species partes poteſtatiuæ t.3.f.101
Species id eſt pulchritudo t.3.f.102
Speciei diffinitiones t.3.f.102
Species intentionaliter t.3.f.102
Species eſt pulchritudo generis t.3.f.102
Species & genus non eſſe relatiua tom.3. fol. 102
Specierum ordo. 5.f.71
Species accidentis prior cognitione t.6.f.46
Species intelligibilis in duobus ſubiectis t.6.f.26
Species componitur ex genere & differentia t.6. f.48
Species eſt magis ſubſtantia quam genus tom.6. f.63
Species intelligibilis vnde t.6.f.163
Species acquiſitæ plures t.6.f.177
Species impreſſa & expreſſa t.6.f.178
Speciei intelligibilis gradus t.6.f.187
Speciei intelligibilis neceſſitas t.6.f.132.161.166. 191
Species non eſt à phantaſmate t.6.f.191
Speciem ſi aliquid præcedat in actu intelligendi t.6.f.190
Species intelligibilis quando fit ſingularis tom.6. f.170
Species educitur de potentia intellectus t.6.f.133
Species non percipit actum ſuum t.6.f.160
Species à quo producatur t.6.f.169
Species manent poſt actum intelligendi tom.6. f.172
Species realiter differt ab actu intelligendi tom.6. 172
Species eſt intellectionis principium t.6.f.173
Species non eſt ſcientia t.6.f.174
Species non producit actum t.6.f.175
Specifica differentia de perfectione vniuerſi t.1. f.76
Speculabile t.6.f.151
Speculatiuus intellectus t.6.f.149.139.142
Spes t.6.f.5
Spiraculum vitæ t.6.f.115
Spirare non prius patri quàm filio conuenit t.1.f.82
Spiratio actiua non conſtituit perſonam tom.2. f.195
Spirantes ſunt duo, ſed vnus ſpirator tom.2.fol. 198
Spirandi principium completum in patre & filio voluntas t.2.f.198
Spiratio actiua vna t.2.f.199
Spirationem eſſe generationem argumentis quidam probare conantur t.2.f.203. Soluuntur argumenta t.2.f.203
Spiritus ſanctus ſubiectus Prophetis t.1.f.60
Spiritus ſanctus Verbum filij t.1.f.64
Spiritus dicitur verbum filij t.1.f.64
Spiritus domini ferebatur ſuper aquas t.1.f.3.t.4. fol.2
Spiritus ſanctus non dicitur imago t.1.f.73
Spiritus quid t.6.f.34
Spirituum in corde generatio t.5.f.225
Spiritus ſanctus vmbra t.4.f.2
Spiritus tenuis t.4.f.2
Spiritus ſanctus t.4.fol.3
Spiritum ſanctum Plato vocat animam mundi. t.2.f.161
Spiritus ſancti diuinitas oſtenditur t.2.f.172
Spiritus inueſtigat profunda Dei t.2.f.172
Spiritus S. natura eſt Deus t.2.f.172
Spiritus ſanctus eſt ex ſubſtantia patris & filij t.2. f.173
Spiritus S. vocatur mens Chriſti, digitus Dei, ſpiritus libertatis, & alijs multis nominibus t.2. f.173
Spiritus S. eſt virtus Dei, Arrha vitæ t.2.f.173
Spiritus S. dimittit peccata t.2.f.173
Spiritus ſanctus quomodo imprimit in nobis ſigillum diuinæ eſſentiæ t.2.f.173
Spiritus S. à patre filioque procedit t.2.f.174
Spiritus S. eſt author noſtræ reformationis t.2.f. 174
Spiritus ſancti operationes t.2.f.175
Spiritus ſanctus eſt regiæ ſubſtantiæ t.2.f.175
Spiritus ſanctus ſcrutatur profunda Dei tom.2. f.175
Spiritus ſancti laudes & Epitheta t.2.f.176
Spiritu ſancto eijciuntur dæmonia t.2.f.176
Spiritus ſanctus idem eſt in Prophetis & in Apoſtolis t.2.f.176
Spiritus ſancti operationes in Eccleſia t.2.f.177
Spiritus ſanctus eſt verus Deus t.2.f.177
Spiritus ſanctus vicit magos in Ægypto tom.2. 177
Spiritus ſanctus omnia ſacramenta Eccleſiæ conſummat t.2.f.177
Spiritus ſanctus vnius naturæ cum patre & filio t.2. f.178
Spiritus ſanctus ſingulis momentis datur digne t.2.f.178
Spiritus ſanctus columbæ & turturi aſſimilatur t.2 f.178
Spiritus ſanctus recedit à cogitationibus ſtultis t.2.f.179
Spiritus ſanctus non eſt ſocius creaturæ, nec etiam eſt factus t.2.f.179
Spiritus ſancti blaſphemiæ non remittuntur t.2. f.179
Spiritus ſanctus eſt vbique totus t.2.f.179
Spiritus ſanctus eſt Spiritus plenitudinis, dicitur etiam oleum lætitiæ, & fons aquæ ſalientis. t.2.fol 179
Spiritus ſanctus eſt creator diuinæ incarnationis, & creator gratiæ & verus Deus t.2.f.180
Spiritus ſanctus eſt eiuſdem diuinitatis cum filio t.2.f.180.
Spiritus ſanctus naturaliter eſt Deus & non eſt craetura t.2.f.180.181
Spiritus ſanctus eſt cauſa vnitatis Eccleſiæ tom.2. f.181
Spiritus ſanctus eſt immutabilis, inuiſibilis ſicut pater & filius t.2.f.181
Spiritus ſanctus procedit à patre & filio, & eſt communio patris & filij t.2.f.181
Spiritus ſanctus non eſt patris ſolius, neque ſolius filij, ſed amborum t.2.f.181
Spiritus ſanctus principaliter procedit à patre t.2. f.181
Spiritus ſanctus de patre & filio procedit tom.2. f.182
Spiritus ſancti maieſtas t.2.f.182
Spiritus ſanctus non eſt ingenitus, neque genitus, ſed à patre & filio procedit t.2.f.182
Spiritus ſanctus omnia continet t.2.f.187
Spiritus ſanctus vnum & multa t.2.f.188
Spiritum ſanctum Deum eſſe Sacræ Scripturæ clariſſimè oſtendunt. t.2.f.188
Spiritus ſanctus eſt fons ſanctificationis tom.2. f.188
Spritus ſanctus dat vitam t.2.f.188
Spiritus ſanctus eſt digitus Dei t.2.f.188
Spiritus ſanctus eſt Spiritus ſapientiæ & etiam ſpiritus adoptionis. t.2.188
Spiritus ſanctus implet omnia t.2.f.188
Spiritus ſanctus eſt libertas t.1.f.189
Spiritus ſanctus eſt iuſtificatio t.2.f.189
Spiritus ſanctus eſt proceſſio quæ amoris dicitur t.2.f.189
Spiritus ſanctus eſt nexus in diuinis t.2.f.189
Spiritus ſanctus eſt amor t.2.f.189
Spiritus ſanctus eſt ignis t.2.f.190
Spiritus ſancti dona per ignis proprietates oſtenduntur t.2.191
Spiritus ſancti principium eſt voluntas tom.2.f. 191
Spiritus ſancti proceſſio eſt libera & neceſſaria t.2.f.191.193
Spiritum ſanctum non produci libere & neceſſario argumentis probatur t.2.f.192
Soluuntur argum. t.2.f.193
Spiritus Sanctus non dicitur imago tom.2. fol. 193
Spiritum ſanctum à patre & filio procedere tom.2. fol.193
Spiritus ſanctus vocatur ſpiritus Chriſti tom.2. fol.193
Spiritus ſanctus non procedit de patre in filium t.2.f.193
Spiritus ſanctus non eſt creatura t.2.f.194
Spiritus ſanctus ſi non procedit à filio materialis diſtinctio in eis inueniretur t.f.194
Spiritum ſanctum à patre tantum, & non à filio procedere quidam probare nituntur to.2.f.194.
Soluuntur argum. t.2.f.195
Spiritus ſanctus procedit à patre per filium ſecundum aliquos t.2.195
Spiritus ſanctus quomodo quieſcit in filio tom.2. f.195
Spiritus ſanctus ſi non procederet à filio non diſtingueretur ab eo t.2.f.196
Spiritus ſanctus non eſt principium productiuum perſonæ diuinæ t.2.f.199
Spiritus ſanctus non plenius procedit à patre quam à filio t.2.f.200

Spiri-

Spiritum ſanctum plenius à Patre, quã à filio procedere argumentis quidam probare nituntur t. 2.f.200
Soluuntur argumenta t.2.f.200
Spiritus ſanctus principaliter procedit à patre to. 2.f.200
Spiritus S. per filium producitur t.2.f.200
Spiritus S. non dicitur filius t.2.f.201
Spiritus S. non dicitur ingenitus t.2.f.201
Spiritus ſancti productio non eſt generatio to.2.f. 203
Spiritus ſanctus in diuinis duplicem habet reſpectum t.2.f.205
Spiritus S. eſt amor amati t.2.f.205
Spiritus S. in diuinis proprie donum dicitur to.2.f. 206
Spiritus S. non eſt proprie donum in diuinis, argumentis probatur t.2.f.207
Soluuntur ibid.207
Spiritus ſancti proceſſio temporalis t.2.f.207
Spiritus ſancti proceſſio gemina t.2.f.207
Spiritus ſanctus non datur vt forma t.2.f.208
Spiritus ſanctus ſi datur à ſe t.2.f.209
Spiritus ſancti miſſio viſibilis t.2.f.210
Spiritus ſanctus quare eſt viſibilis t.2.f.210
Spiritus ſancti miſſio in die Pentecoſtes, in linguis igneis t.2.f.211
Spiritus ſancti lingua t.2.f.211
Spiritus ſancti tituli t.2.f.211
Spiritus ſancti miſſio in forma columbæ tom. 2.f. 211
Spiritus ſanctus in nube & flatu oſtenditur t.2.fol. 213
Spiritum ſanctum viſibiliter miſſum nõ fuiſſe quidam argumentis probare nituntur to.2.f.213
Soluuntur Argum. ibid.
Spiritus ſancti apparitiones viſibiles, factæ ſunt miniſterio angelorum t.2.f.213
Splendor filius t.1.f.51
Splendor quid t.4.f.5
Splenis officium, vtilitas, & contrarii morbi to.5.f. 224
Spondilia in corpore humano quid t.5.f.223
Sponſatio Eccleſiæ t.4.f.134
S. Stanislai martyrium t.5.f.144
Stanislai Karnkouski Archiep. Gneſ. laudes to.5. f.146
Stanislai Paulouski Epiſcopi Olomucen. laudes t.5.f.143
Stanislai Socolouii encomia t.5.f.147
Stanislai Tarnouski Caſtelani Sendomirienſis laudes t.5.f.147
Statuæ animatæ & præſciæ futurorum t.3.f.5
Status Dei t.6 f.161.162
Status angelorum bonorum t.2.f.322
Stellæ quantitatem terræ oſtendunt t.5.f.92
Stellarum numerus t.4.f.47
Stellæ quomodo nos moueant t.4.f.48
Stellæ an ſint formaliter calidæ t.4.f.49
Stellæ igneæ t.4.f.49
Stellæ quomodo generent calorem t.2.f...
Stellæ quomodo ſint formaliter calidæ to. 4.f.49
Stellæ an ſint frigidæ t.4.f.50
Stellarum motus ex philoſopho t.4.f.50
Stellæ quieſcunt t.4.f.50
Stellæ rotundæ t.4.f.50
Stellæ quare ſcintillant t.4.f.51
Stellæ non mouentur motu conuerſionis t. 4. f. 51
Stellæ draconis t.4.f.154
Stellæ mouentur motu rationis t.4.f.51
Stellæ quomodo dominentur actibus humanis to. 4.f.53
Stellas mala non facere ex Plotino to. 4. folio 55
S. Stephanus rex Hungariæ t.5.f.150
Stephani primi Regis Poloniæ encomia t.3.f.143. 146.152
Sterilitas quæ timenda t.3.f.143
Sternutamentum quid t.5.f.218
Stimulus mortis peccatum t.4.f.204
Styriæ fertilitas t.5.f.138
Stoici beatitudinem ponebant in honeſto tom.2.f. 314
Stola duplex t.6.f.13
Stomachus quid, & quomodo princeps communicans t.5.f.227
Strydon patria ſancti Hieronymi tom.5.folio 139. 152
Strutionis natura t.5.f.171
Studium mali Dæmonis t.3.f.12
Studii aſſiduitas t.5.f.100
Stupor neruoſis partibus tantum accidit t.5. f.224
Subiectum tribus modis ſe habet ad formam to.3. f.18
Subiectum primo notum t.5.f.66
Subiecti conditiones t.5.f.66
Subiectum dicit ordinem ad priuationem ſubiectionis modus t.1.f.60.t.4.f.197
Subiectum cauſa ſui t.6.f.19
Subiecti diſpoſitio t.6.f.40
Subiectum realiter diſtinguũ à ſua paſſione t.6.fol. 109
Subiectum eſt homo, fundamentum potentia generandi, terminus à quo eſt pater, terminus ad quem eſt filius, relatio paternitas t.2.f.217
Subiectum proprii duobus modis conſideratur t. 3.f.106
Subiectum ſine propria paſſione t.3.f.161
Subſiſtere duobus modis dicitur t.1.f.114
Subſiſtere duplex in diuinis t.1.f.122
Sub potentia diſtributiua in diuinis non cadit potentia generandi t.1.f.89
Argum. contraria t.1.f.89
Soluuntur t.1.f.89
Subſtantias diuinas nos ignorare dixit Ariſtoteles t.5.f.37
Subſtantiæ primæ proprietates t.5.f.54
Subſtantiarum ſeparatarum paſſiones non ſciuntur naturaliter t.5.f.54
Subſtantia motu caret t.6.f.38
Subſtantia ſuſcipit magis & minus tom. 6. folio 98
Subſtantiæ conditiones t.6.f.43
Subſtantia non eſt nobilior accidente t.6.f.43
Subſtantia non eſt prior tempore t.6 f.44
Subſtantia non eſt prior cognitione t.6.f.44
Subſtantiæ acceptio t.6.f.46.58
Subſtantiæ ſecundæ ſunt veræ ſubſtantiæ t. 6. f.47
Subſtantia ſecundæ magis ſubſiſtunt t.6.f.47
Subſtantiæ quid t.6.f.47
Subſtantia prima non componitur ex ſecunda t.6. f.48
Subſtantia eſt res & non ens t.6.f.60
Subſtantia genus generaliſſimum t.6.f.60
Subſtantia diffinitur duplici negatione tom.6.fol. 61
Subſtantiæ ſecundæ vnde dictæ tom. 6. fol. 62
Subſtantiæ proprietates t.6.f.65
Subſtantiæ analoga t.6.f.102
Subſtantiæ ſeparatæ poſſunt à nobis cognoſci t. 6. f.143
Subſtantia eſt generationis terminus tom.2. folio 285
Subſtantia immediatum principium accidentium t.2.f.187
Subſtantia angeli quomodo eſt ratio eſſendi in loco t.2.f.308
Subſtantia abſtracta quomodo ſit ſubiectum metaph. t.3.f.64
Subſtantia an habeat contrarium t.3.f.37
Subſtantiam eſſe ſine accidente t.3.f.105
Subſtantiæ abſtractæ quomodo ſint poſſibiles & neceſſariæ ſolutio t.3.f.175
Succeſſionis Eccleſiſticæ regula t.f.25.36
Sueciæ eiuſque contentorum deſcriptio t.5.f.140
Sueuiæ eiuſque partium & incolarum deſcriptio t.5.136
Summum bonum t.1.f.141
Summum bonum eſt cognitio veritatis t.1. f.142
Summi boni tres conditiones t.1.f.142
Summum malum an detur in natura t.1.f.44
Summum malum non dari t.6.f.27
Summus gubernator t.2.f.274
Superbia eorum aſcendet ſemper t.1.f.148
Superbia primum peccatum t.2.f.331
Superbia non fuit primum peccatum tom. 2. f. 331
Superbia quid ſecundum Auguſt. t.2.f.331
Superbia primum fuit peccatum, argumentis oſtenditur t.2.f.332
Superbia initium malæ voluntatis t.2.f.332
Superbia cupidas, radix omnium malorum to.2.f. 332
Superbia eſt initium omnis peccati, quomodo intelligitur t.2.f.332
Superficies t.6.f.72
Superfluum alimenti t.3.f.39
Superiores angeli paucioribus intelligunt ſpeciebus t.2.f.290
Suppoſitum non conſtituitur duabus quidditatibus t.1.f.118
Suppoſiti perfectio à diuina emanat natura tom. 1. f.118
Suppoſitum conſtituere formaliter bifariam intelligitur t.1.f.118
Suppoſitum quomodo ſit vnum ex duabus quidditatibus t.1.f.118
Suppoſitum principium quod t.2.f.198
Suppoſitum diuinum non eſt compoſitum t.2.fol. 233
Syllogiſmus Arianorum t.1.f.53
Syluanigra & Hercinia quæ t.5.f.137.140
Symbola facilius generantur t.5.f.191
Syria eiuſque partes t.5.f.167
Syrtis impedimentum maris t.5.f.174
Symulachra rerum verarum t.3.f.158

T

Tabula raſa t.6.f.164.176
Tabula ſubſtantiæ t.6.f.58
Tactus diuinus diuina & humana nobis aperit t. 1. f.136
Tactus inſtrumentum quod t.5.f.222
Tactus qualitates t.5.f.137
Talpa t.6.f.32
Tarenti origo & vaſtatio t.5.f.116
Tartaria, eiuſq; ſitus, populi, mores t.5.f.165
Tartari quomodo militant, & regem eligunt to.5. 165
Tartarus venter & fons aquarum t.5.f.87
Tartarus t.3.f.9
Taurica Cherſoneſus t.5.f.154
Taurini Ducatus, & ciuitas t.5.f.119
Taurus caſtratus genuit t.5.f.229
Taurus ſecundum ſignum Zodiaci t.4.f.150
Taurus quid ſignificet t.4.f.150
Tauri natura, eſt domus Solis, in eo ſunt illæ ſtellæ, quæ vocantur Pleiades t.4.f.150
Tauri ortus t.4.f.150
Temperantiæ abuſus [illegible]
Templi violati pœna [illegible]
Templis Chriſtianorum tyranni penetr[illegible] f. 184
Templum Mineruæ apud Ægyptios tom. 1 folio 128
Templa tria ſecundum authores diuerſos t. f.9
Templum Veſtæ t.2.f.[illegible]
Tempus & locus t.[illegible]
Tempus creationis animæ t.[illegible]
Tempus t.[illegible]
Tempus quo cœlum mouetur t.4.f.168
Tempus quid ſit ſecundum Mercurium tom. 4. f. 169
Tempus quomodo ſit in cœlo t.4.f.170
Temporis ſtabilitas t.4.f.170
Tempus quid ſit apud Platonem, & Plotinum t.4. f.170
Tempus quid apud Philoſophum t.4.f.173
Tempus non eſt ſine motu t.4.f.173
Temporis & motus ſimultanea cognitio tom. 4. f. 175
Tempus eſt continuum, igitur motus eſt cõtinuus t.4.f.173
Tempus eſſe motum quomodo intelligitur t. 4. f. 174
Argumenta ibid.
Soluuntur argum. t.4.f.174
Tempus duobus modis percipitur t.4.f.175
Tempus poſſe eſſe ſine motu argumentis oſtenditur t.4.f.[illegible]
Soluuntur argum. t.4.f.176
Tempus eſt aliquid motus t.4.f.176
Tempus concernit motum ratione prioris & poſterioris t.4.f.176
Tempus poſterius motu quomodo intelligitur t. 4.f.176
Tempus quomodo eſt numerus t.4.f.177
Tempus velox & tardum t.4.f.179
Tempus minimum t.4.f.179
Argumenta quod detur minimum ſecundum magnitudinem t.4.f.179
Tempus non eſſe extra animam t.4.f.179
Temporis formale & materiale t.4.f.180
Tempus recipit completum ab anima tom.4.f. 180
Tempus non eſt ſine anima t.4.f.180
Argumentum cum ſolutionibus t.4.f.180
Tempus continuum & diſcretum t.4.f.180
Tempus eſt in anima obiectiue t.4.f.180
Tempus non eſt res fictitia t.4.f.180
Tempus perfectum & imperfectum t.4.f.180
Tempus quomodo ſit t.4.f.180
Tempus qualis numerus t.4.f.181
Tempus quare habet prius & poſterius tom.4.f. 181
Tempus multis modis dicitur t.4.f.181
Tempus eſt menſura t.4.f.181
Tempus principaliter primo t.4.f.181
Tempus vnum & plura t.4.f.181
Temporis ſubiectum t.4.f.181

Tempus

Tempus menſura primi mobilis t.4.f.181
Argumenta t.4.f.182
Soluuntur argum. t.4.f.182
Tempus quare menſuretur à motu t.4.f.183
Tempus ſubiectiue non eſt in rebus temporalibus t.4.f.183
Tempus eſt actu finitum t.4.f.183
Tempus eſt metrum motus t.4.f.184
Tempus eſt menſura rerum t.4.f.184
Tempore, ſiue in tempore eſſe in duobus modus dicitur t.4.f.184
Tempore quæ contineantur t.4.f.184
Tempus quomodo ſit cauſa corruptionis t.4.fol.184
Argumenta cum ſolutionibus t.4.f.185
Tempore non ſubiiciuntur ſubſtantiæ ſeparatæ t.4.f.185
Tempus eſt menſura quietis t.4.f.185
Tempus menſurat quanta t.4.f.185
Tempus menſurat rem finitam t.4.f.185
Tempus quomodo menſuret primum mobile t.4.f.185
Tempus excedit eſſe & non eſſe corruptibilium t.4.f.186
Tempus nunquam deficiet ſecundum philoſophũ t.4.f.187
Tempus eſt vbique t.4.f.188
Tempus eſt accidens motui t.4.f.188
Tempus ſine anima non eſt in actu tom.4.folio 189
Tempus qualis numerus motus ſit t.4.f.189
Tempus eſſe vnum t.4.f.189
Tempus primum quid ſit t.4.f.189
Tempus eſt motus orbis t.4.f.189
Tempus eſt circulus t.4.f.189
Tempus menſuratur motu, & è conuerſo t.4.fol.189
Tempus eſt menſura t.4.f.190
Tempus potuit eſſe æternum t.2.f.259
Tempus quid ſit t.2.f.311
Tempora æterna t.2.f.312
Tenebræ ſuper faciem abyſſi t.4.f.2
Terminus formalis in creaturis t.1.f.68
Terminus ſingularis t.1.f.87
Termini numerales in diuinis t.2.f.165
Terminus generationis & ſpirationis actiuæ eſt triplex t.2.f.204
Terminum relationis ad conceptum ipſius quidditatiuum attinere t.2.f.219
Terminum eſſe de conceptu obiectiuo relationis t.2.f.219
Terminum non pertinere ad conceptum relationis quidditatiuum, nam ſine illo intelligi poteſt, argum. probatur t.2.f.219
Soluuntur argumenta t.2.f.220
Termini non ſunt differentiæ relationum tom.1.f.221
Terminus realis t.2.f.221
Terminus quo & terminus quod t.2.f.269
Ternarii numeri ſacramentum t.2.f.162
Ternarii ſimilitudines in rebus t.2.f.162
Ternarii numeri perfectio t.2.f.163
Ternarii obſeruatio in rebus t.2.f.163
Ternarius numerus in artibus t.2.f.163
Terra erat inanis & vacua t.4.f.2
Terra in medio quieſcit t.4.f.166
Terra in medio collocata t.1.f.27
Terra non tam cultura, quam Dei virtute fertilis. t.5.f.13
Terra centrum mundi t.5.f.91
Terra immobilis t.5.f.92
quomodo mobilis t.5.f.92
Terra eſt rotunda t.5.f.92
Terra laboris pars Italiæ t.5.f.109.110
Terræ fœcunditas & ornatus t.5.f.13
Terræ grauitas & frigiditas vnde t.5.f.92
Terræ vmbra eſt pyramidalis t.5.f.92
Terræ quantitas reſpectu cœli t.5.f.92
Terræ partium diuiſio t.5.f.92
Terræ qualitas t.5.f.189
Terræ habitabilis menſura t.5.f.210
Terræ motus portenta ſeu præſagia t.5.f.213
ſigna t.5.f.212. ſpecies t.5.f.214
Terræ motus & venti differentia t.5.f.214
Terræ motum Inſulæ ſingulæ non ſuſtinent t.5.f.214
Terræ motus cauſarum variæ opiniones t.5.f.211
cauſa vera t.5.f.211. vbi & cur frequentiores t.5.f.212
Teſtes quæ animalia habent, & quomodo generationis inſtrumentum t.5.f.229
Teſtes ſunt inſtrumentum principale reſpectu ſpeciei t.5.f.229
Teſtudinis natura t.5.f.16
Tertium elementum non ſufficit t.1.f.28
Tertulliani doctrina de S S. Trinitate t.2.f.176
Tetragonum continet trigonum t.2.f.294
Thaletis opinio de creatione mundi t.1.f.3
Thaletis rationes t.1.f.3
Thaletis & Anaximandri ſententiæ laudantur t.1.f.4
Tharſus patria D. Pauli t.5.f.158
Theologia de voluntate Dei t.1.f.151
Theologiæ laus t.1.f.2
Theologia duplex t.5.f.55.56.62
Theologia quomodo eſt ſapientia & ſcientia t.5.f.62.69. nobiliſſima t.5.f.63. an vna t.5.f.68
Theologia neceſſariorum & contingentium t.5.f.64.68
Theologia eſt de omnibus per attributionem ad ſuum ſubiectum t.5.f.67
Theologia noſtra t.5.f.64.69
beatorum t.5.f.67
Theologia an ſubalterneturalteri t.5.f.68
Theologia quomodo plurima & pauciſſima t.5.f.239
Theologiæ ſubiectum Deus t.5.f.62.63.66
quomodo Chriſtus t.5.f.64
Theologia quid t.2.f.326
Thomæ Apoſtoli ſepulchrum in Æthiopia to.5.f.175
Thomas Natalis Raguzanus t.5.f.152
Thraciæ vrbes t.5.154
Thronorum proprietates t.2.f.243
Thronus eius in flamma ignis t.2.f.243
Thronorum ordo t.2.f.243
Timæus de elementis t.1.f.26
Timæus Locrenſis ciuitatis antiquiſſimæ in Calabria, magiſter Platonis t.1.f.121
Tonitruorum cauſæ, ſpecies, cum fulmine vel abſque illo t.5.f.200.201
Totilæ crudelitas & interitas t.5.f.184
Totum nihil aliud eſſe quam ſuæ partes ſimul iunctæ t.3.f.44
Totum idem cum partibus collectiue tom.3.fol.44
Totum non dicit aliquid ſeparatum ſed aliquam entitatem t.3.f.45
Totum non eſſe ſuas partes t.3.f.44
Totum poteſtatiuum generis t.3.f.100
Totum non eſſe in ſe ipſo t.3.f.130
Totis ſubiectiue & obiectiue t.1.f.94
Totum quid dicitur t.5.f.9
Totum & perfectum ſunt idem t.4.f.27
Tractus Dei duplex t.4.f.71
Traditio Eccleſiæ magiſtra t.f.25.35.38
Tranſcendentia non prædicantur formaliter de ente t.3.f.79
Tranſcendens t.6.f.61
Transfer calicem iſtum à me t.1.f.52
Tranſeat à me calix iſte t.1.f.49
Tranſmutatio quid t.4.f.188
Tranſumptiue elementum quot modis dicitur t.1.f.27
Tranſyluaniæ ſitus & ciuitates t.5.f.152
Tres Parcæ ſeruiunt fato t.4.f.65
Tres animæ t.6.f.33
Tres ordines diuinarum reuelationum t.1.f.1
Tres ſubſtantiæ in Deo ſecundum antiquos to.1.f.94
Tres ſunt qui teſtimonium dant de cœlo tom.1.f.109
Tres Hierarchiæ angelorum t.2.f.163
Tres perſonas cum vnius eſſentiæ vnitate conſiſtere arguunt quidam t.2.f.169
Soluuntur argumenta t.2.f.169
Tres proprietates perſonales t.2.f.170
Tres ſoles t.2.f.172
Tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, aqua, ſanguis, & ſpiritus, quomodo intelligitur t.2.f.179
Tria principia t.2.f.161
Tria lumina vnum lumen t.2.f.171
Tria principia Platonica t.1.f.121
Tria in omni creato t.6.f.117
Tribus modis filium Dei mitti t.1.f.53
Tribus digitis appendit molem terræ tom.4.folio 71
Triangulus, cuiuſque ſtellæ t.4.f.156
Tribulationum vtilitas t.5.f.75
Tribuni plebis apud Romanos t.5.f.97
Trinæ qualitates t.1.f.26
Trinitatis imago in anima t.6.f.116
Trinitatis myſterium t.3.f.144
Trinitatis diuinæ & noſtræ magna differentia t.1.f.35
Trinitas creauit omnia
Trinitatis emanatio fonti comparata t.f.7
Trinitatis alia ſimilia t.5.f.161
Trinitatis myſterium ſecundum Philoſophos t.5.f.49 t.1.f.161
Trinitas ſecundum Pythagoram
Trinitatis veſtigium t.2.f.161
Trinitatis imago in anima t.2.f.162
Trinitas perſonarum cum eſſentiæ vnitate to.2.f.168 t.2.f.163
Trinitatis exempla
Trinitas & vnitas t.2.f.169.& 172
Trinitas eſt & non dualitas t.2.f.172
Trinitatis myſterium ſine ſpiritu ſancto eſt imperfectum t.2.f.174
Trinitatis SS. confeſſio t.2.f.178
Trinitatis myſterium ex fide & reuelatione potiſſimum conſtat t.2.f.182
Trinitatem quomodo cognouerunt Philoſophi t.2.f.183 t.2.f.182
Trinitatis S S. imago & veſtigium t.2.f.185
Trinitatis imago in potentiis animæ t.2.f.183
Trinitatis imaginem non eſſe in creatura rationali & intellectuali argumentis probatur t.2.f.184
Soluuntur argumenta t.2.f.184
Trinitatis bonitas in homine t.2.f.184
Trinitas noſtra multum differt à diuina trinitate t.2.f.184
Trinitas ſancta quomodo mundum creauit to.2.f.184
Trinitatis imago eſt anima humana t.2.f.185
Trinitatis veſtigium t.2.f.185
Triplex modus differendi t.2.f.203
Triplex cognitio in angulo naturæ & gloriæ t.2.f.287
Triplex genus entium t.2.f.311
Triplex mouens t.1.f.93
Triſtitia damnatorum t.1.f.148
Triſtitia quid t.5.f.42
Triſtitiæ paſſiones quot t.5.f.22
Troia noua t.5.f.160
Troiæ origo, Reges, & excidium t.5.f.160
Tubal Rex Bethicæ Hiſpaniæ conditor tom.5.fol.127
Tuderti (ad quod opus præſens eſt compilatum) deſcriptio t.5.f.125
Tumultus naturæ t.f.3
Tunc ipſe filius ſubiicietur Patri quomodo intelligendum t.1.f.49
Turba eſt multitudo turbata t.5.f.50
Turcarum Imperatorum origo & ſeries t.5.f.181
Turcarum cum Chriſtianis conflictus, t.5.f.182
Turris Babel t.2.f.211
Turtur quid ſignificet t.2.f.212.178
Turtur vidualis continentiæ exemplum tom.5.f.15
Tuſciæ regionis Italiæ deſcriptio t.5.f.94
Tyburi ſuper Romam vetuſtas t.5.f.105
Tyrannis lege cohibita t.5.f.97
Tyrannorum mali exitus t.5.f.98.99.100

V

VAcuum non dari t.3.f.123
Vacuum otioſum t.3.f.123
Vacuum quid ſignificet t.3.f.113
Vacuum eſſe extra cœlum t.3.f.124
Vacuum non eſſe locum t.3.f.119
Vacuum non eſſe in corpore nec extra corpus t.3.f.123
Valachiæ & Moldauiæ ſitus t.5.f.151
Valentia à Roma denominata t.5.f.128
Valentinianus vltimus Romanorum Imperator t.5.f.101
Valeſiani & Seduni qui t.5.f.136
Vandali vaſtant Italiam t.5.f.184
Variorum Philoſophorum ſententiæ de Trinitate t.2 f.161
Varietas obiectorum t.3.f.98
Vaticinium Mercurii de cultu idolorum, commẽdat Auguſtinus t.2.f.325
Vaticinia oraculorum fuerunt fabulæ tom.2.f.327
Vegetatiuum & ſenſitiuum continentur in intellectu t.1.f.19
Vbique eſſe proprie quid ſit t.5.f.8
Vbique an ſolus Deus ſit t.5.f.9
Velle diuinum dupliciter intelligitur t.4.f.110
Venæ vnde dictæ, & earum officium tom.5.f.220 224.225
Origo t.5.f.221
Vehemens dolor delet omnem pœnam t.4.f.137
Venæ maioris & aortæ deſcriptio t.5.f.220
Venæ Meſeraicæ earumque functiones t.5.fol.226

Vene-

Venetiarum origo & amplitudo tom.5.f.122.123. 184
Venetiis quæ ciuitas ſitu ſimilis t.5.f.140
Venetorum Dux & Reipub: ſtatus t.5.f.123
Venti cur cedunt pluuiis & è conuerſo t.5.f.206
omnes ſunt calidi t.5.213
Venti proprii terrarum, contrarii qui t.5.f.210
Ventorum cauſa t.5.f.210
locus generationis t.5.f.205.206
Ventorum numerus & proprietates t.5.f.208
maximi qui t.5.f.206.208.209
Velocius & tardius quomodo ſint in tempore t.4. f.189
Venti quatuor, angeli quatuor t.2.f.237
Ventorum motus & ſedationis cauſæ tom.5.folio 206
Ventorum diuerſæ naturæ ſignificationes, & effectus t.5.f.209
Ventriculi deſcriptio & nutrimenti principium t.5. f.227
Ventris humani, eiuſq; partium deſcriptio t.5.fol. 227
Ventris ingluuies quantum nocet t.5.f.250
Venus ex ſpuma nata t.5.f.40
Venus quid ſit t.4.f.42
Venus cœleſtis, & terrena t.4.f.42
Venus ſancta t.4.f.42
Veneris ſimulachrum t.4.f.42
Venus ſtella t.4.f.42
Veneris dies t.4.f.42
Veneris orbes t.4.f.42
Veneris motus & epicycli t.4.f.42
Veneris proprietates t.4.f.42
Veneris motus t.4.f.42
Verbo Dei omnia creata t.5.f.1.2.6.
Verbum Dei non factum fecit omnia t.5.f.7
Verbum Dei eſt filius ſubſtantialis t.1.f.58
Verbum Dei quomodo loquatur t.1.f.58
Verbum Dei eſt vnum t.1.f.58
Verbum Dei non audit aliud verbum tom.1.fol. 58
Verbum eſt notitia actualis ex memoria Patris genita, proprium nomen filii in diuinis to. 1.folio 62
Verbum creatum quid ſit t.1.f.62
Verbum perfectum t.1.f.62
Verbum Dei quomodo generetur t.1.f.62
Verbi duplex reſpectus t.1.f.64
Verbum Dei, eſt ars in diuinis t.1.f.64
Verbi æterni generatio t.1.f.45
Verbum Dei verum, eſt filius Dei t.1.f.45
Verbo noſtro mentali intelligitur aliquomodo verbum Dei t.1.f.45
Verbum Dei appellatur Spiritus ſanctus tom.1.fol. 45
Verbum Dei egregie commendatur à Mercurio t. 1.f.45
Verbum quare dicitur t.f.47
Verbum Dei quot nominibus vocetur apud Philonem t.1.f.47
Verbi Dei nomina t.1.f.47
Verbum filius dicitur t.1.f.50
Verbum filius & virtus & ſapientia tom. 1.folio 50
Verba breuia t.1.f.128
Verbum eſt actualis intellectio t.1.f.64
Verbum in diuinis nomen eſſe ſubſtantiale non perſonale argumentis oſtenditur t.1.f.64
Verbum diuinum ex Patris ſubſtantia quaſi ex materia gigni aliqui probare nituntur t. 1.fol. 67
Soluuntur argumenta t.1.f.68
Verbi diuini generatio eſt æterna t.1.f.71
Argumenta contraria t.1.f.71
Soluuntur t.1.f.71
Verbum lucidum eſt imago Dei inuiſibilis t.1.fol. 72
Verbum eſt vere imago t.1.f.72
Verbum eſt in Patre, & Pater eſt in verbo tom.1.f. 73
Verbum eſt in Patre vt in dicente t.1.f.73
Argumenta contraria t.1.f.73
Soluuntur t.1.f.73
Verbum eſt cum amore notitia t.1.f.81
Verba & participia Deo tribuuntur t. .f.87
Verbum id eſt imperium virtutis ſuæ tom.1. fol. 64
Verbum eſt notitia cum amore t.1.f.64
Verbum non eſſe notitiam ſeu intellectionem actualem aliqui probare nituntur tom. 1. folio 65.
Verbum non eſſe ſpeciem intelligibilem tom.1.f. 65.
Verbum diuinum non eſſe genitum de patris ſubſtantia aliqui probare nituntur t.1.f.70
Soluuntur argum. ibid.
Verbum non eſt habitus t.1.f.65
Verbum non actus t.1.f.65
Verbum non eſt obiectum t.1.f.65
Verbum non eſt reſpectus rationis t.1.f.65
Verbum non eſſe productum ex actu memoriæ t.1. f.66
Soluuntur argumenta t.1.f.66
Verbum quot modis accipitur t.1.f.66.
Verbum ſecundum Damaſcenum quid t.1.f.66
Verbum in diuinis t.1.f.66
Verbum eſt ſapientia genita t.1.f.66
Verbum diuinum eſt notitia genita t.1.f.66
Verbum eſſe actualem intellectionem t.1.f.66
Verbum eſt perpetua emanatio t.1.f.66
Verbum diuinum ex patris ſubſtantia gignitur non quaſi ex materia t.1.f.67
Verbum non fuit ex nihilo t.1.f.67
Verba Dei vera t.3.f.87
Verbum veritatis t.3.f.88
Verbum triplex t.3.f.150
Verbum habet tria t.3.f.150
Verbi noſtri imperfectiones t.3.f.150
Verbum ſapientiſſimum t.2.f.162
Verbum mentis t.2.f.290.t.6.f.178
Verbum Dei principium creaturæ t.2.f.327
Verbum gigni ex ſcientia t.6.f.68
Verbum abbreuiatum t.4.f.1.8
Vere filius Dei eſt t.1.f.51
Veri filii conditiones ſunt ſex t.1.f.67
Vera ratio de ſancta Trinitate t.16.f. 83
Vera ſententia de virtute ſeminali t.3.f.42
Verum duplex t.3.f.86
Verum eſſe in intellectu t.3.f.86
Verum eſt prius bono t.3.f.87
Veritas amica, magis quam amicus tom.1. f.123
Veritas omnis a Deo t.3.f.7
Veritatis ſcientia pertinet ad Metaph. t.3.f.86
Veritas quomodo ſit in animo t.3.f.86
Veritas in circuitu Dei t.3.f.88
Veritas de terra orta t.3.f.88
Veritas aliquando per malos loquitur tom.3.fol. 88
Veritas in cœlis t.3.f.88
Veritas omnia vincit t.3.f.88
Veritas 3.ſyllabæ, 7.literæ t.3.f.88
Veritas fortior igne t.3.f.89
Veritati ſimilis vnitas t.3.f.89
Veritas à dextris Dei t.3.f.89
Veritate vna iudicantur aliæ t.3.f.89
Veritatis cognitio quomodo ſe habet tom.3. folio 89
Veritatis parua cognitio t.3.f.90
Veritatis diffinitiones t.3.f.87
Veritas nutrit angelos t.2.236
Veritatis cognitio multiplex t.2.f.338
Veritas in anima t.6.f.12.67
Veritatis triplex definitio t.6.f.179
Veritas in propoſitione & in re t.6.f.179
Veritatis & falſi acceptio t.6.f.178
Vermis genitus ex Euchariſtiæ ſpeciebus tom.2.f. 253
Soluuntur argumenta t.2.f.254
Veronæ deſcriptio t.5.f.122
Veſeuus ſeu Veſuuius mons ignitus tom.5.folio 112
Veſicæ noſtræ ſitus, & quæ illa carent tom.5.folio 229
Veſpera t.2.f.327
Veſpertilionum natura & charitatis exemplum t. 5.f.15
Veſputii nauigationes in nouum obem tom. 5. fol. 176
Veſta quid t.4.f..
Veſtæ virgines ſacræ Romanis t.5.f.96
Veſtigium Trinitatis t.2.f.162.185
Veſtis naturæ corpus, & quomodo ornanda tom. f.265
Veſtphalia, eiuſque ciuitates t.5.f.139
Viæ duæ cognitionis Dei t.6.f.161
Viæ Dei t.6.f.15
Via, veritas, vita & vnitas t.1.f.112
Victoria mortis t.4.f.204
Vidit Deus lucem quod eſſet bona t.4.f.32
Videbimus Deum ſicuti eſt t.1.f.147
Vidi dominum ſedentem t.1.f.54
Vienna à Turcis obſeſſa t.5.f.183
Viennæ ſitus & nobilitas t.5.f.183
Vigilantia commendatur, t.5.f.263
Vigilia Deo iocunda t.1 f.119
Vindicta in mortuum cadauer t.5.f.164
Vini maluatici regio t.5.f.154
Vini abuſus damnatur t.5.f.263
Vinum prohibitum mulieribus t.5.f.96
Violentum t.6.f.8
Violenti motus ſecundum Auerroem t.2.f.282
Viri boni è vita migrant ad angelos tom.2. folio 235
Vir bonus non ſubditur magiæ t.2.f.326
Virga regni Chriſti qualis t.5.f.27
Virga Aaron virga Dei t.4.f.134
Virgo ſextum ſignum Zodiaci t.4.f.151
Virginis ſtellæ, hiſtoria, & ſimilia t.4.f.152
Virginis ortus t.4.f 152
Virgilii carminum expoſitio t.6.f.34
Virtus intelligendi à Deo t.6.f.200
Virtus actiua & paſſiua t.6.f.129
Virtus reflexiua t.6.f.161
Virtus ſeparata t.6.f.57
Virtutes duæ in nobis t.6.f.187
Virtute diuina poſſe fieri vacuum tom. 4. folio 201
Virtus quid, vnde dicta, eius cauſa & effectus to.5. f.40
Virtutum ordo t.2.f.244
Virtus libera t.4.f.59
Virtus in mediocritate conſiſtit t.5.f.40
Virtus & vitium in quo differunt t.5.f.45
Virtus in operatione conſiſtit t.5.f.22
Virtus circa ardua verſatur t.5.f.23
Virtutis & voluptatis oppoſitio t.5.f.41
Virtutis & voluptatis diuerſi fines tom. 5. folio 44
Virtus ſpiritus ſancti t.2.f 178
Virtus ſpirandi vna t.2.f.198
Virtutum nomina t.2.f.244
Virtutum proprietates t.2.f.244
Virtutum miniſteria, officium t.2.f.244
Virtus quid t.2.f.302
ibid. Angelus, Dominatio, Archangeli, Seraphim, Cherubin, Troni.
Virtus excellens inferioris angeli in ſuperiori continetur t.2.f.302
Virtus heroica t.2.f.315. t.1.f.32
Virtus in corpore non eſt infiniti vigoris tom. 1. 138
Vis ſpiratiua vna t.2.f.299
Viſionis Dei in hac vita modus tom.5. folio 46.81 265
Viſio rerum in Deo qualis t.5.f.19.20.47.265
in verbo t.5.f.19
Viſionis beatificæ modi diuerſi t. 5.f.19. 21.264. 266
Viſioni diuinæ duo neceſſaria t.5.f.18
Viſibiles apparitiones Spiritus ſancti factæ ſunt miniſterio angelorum t.2.f.213
Viſio rubi t.2.f.236
Viſio eſt tota merces ſecundum Auguſt. tom. 2.f. 314
Viſio perfecta non fit oculis t.2.f.315
Viſionis ſummus modus excedit limites creaturæ t.2.f.318
Viſio de viſione filius t.1.f.67
Viſio Dei eſt tota merces t.1.f.145
Viſio fit totius Dei t.1.f.147
Viſio non eſt ſine ſpiritu t.1.f.1
Viſio Mercurii qualis fuerit t.1.f.2
Viſio beatifica infunditur t.1.f.151
Viſus t.2.f.274
Vita t.6.f.56
Vita Dei & angelorum t.6.f.52
Vita æterna gratia vocatur t.4.f.138
Vita æterna quid t.5.f.60.61
Vita humana melle & felle permixta tom.5.folio 44
Vita quomodo competit Deo, & Angelis, & cunctis viuentibus t 5.f.61.260
Vita multiplex t.5.f.61. quomodo dicitur operatio t.5.f.62.259
Vita humana comparatur mari t.5.f.88
nauiculæ t.5.f.89
Vita quibus competit t.5.259
Vita Dei, & animæ diuerſa t.4.f.262
Vita Deo proprie competit t.5.f.260
Vita creaturarum in Deo t.5.f.7
Vitæ fons quomodo Deus t.5.f.260
Vitæ gradus perfectus in homine t.5.f.17
Vitæ carnalis & ſpiritualis differentia tom.5.folio 43
Vitæ quatuor actiones t 5.f.62
Vitam in ſe ipſo habet Chriſtus t.5. f.262
Vitam à Deo creaturæ participant tom.5. fol.24 262
Vita æterna eſt inexplebilis t.2.f.174

Vita angelorum feliciſſima t.2.f.274
Vita bea a t.2.f.314
Vita prima & ſumma in Deo t.1.f.129
Vita & mors Pythagoræ t.1.f.10
Vita naturalis tripliciter intelligitur. tom.1. folio 119
Vita Dei nobiliſſima t.1.f.119
Vita hæc non omnibus æqualiter impenditur to.1. f.119
Vita noſtra in Deo, in quo viuimus, mouemur & ſumus t.1.119
Vita Dei quæ ſit t.1.f.16
Vita æterna Chriſtus t.1.f.61
Vitiligo cutis, eiuſque cauſa t.5.f.232
Vitis bis in anno fructificans t.5.f.174
Viua ſubſtantia t.6.f.43
Viuo propter patrem t.1.f.49
Viuentium gradus diuerſi t.1.f.118
Viuere noſtrum eſt veſtigium vitæ ſupernæ t.1. fol. 136
Viuentium quatuor genera t.5.f.259
Viuere in homine, eſt intelligere t.5.f.83
Viuere quid t.5.f.61.62
Viuere motus animæ t.6.f.3
Viuentes duobus modis dicuntur t.4 f.199
Viui futuri in reſurrectione t.4.f.199
Vmbra quid ſignificet t.4.f.2
Vmbra Spiritus ſancti t.4 f.2
Vmbra quid t.3.f.10
Vmbra triſtis dæmon t.3.f.10
Vmbra bona & mala t.3.f.10
Vmbra mortis quid t.3.f.10
Vmbra legis & Chriſti t.3.f.10
Vmbra verbum Dei dicitur t.1.f.47
Vmbriæ vetuſtas & deſcriptio t.5.f.106
Vna columba ſuper caput Chriſti t.2.f.212
Vna vita ſpiritualis t.3.f.5
Vna eſt veritas t.3.f.87
Vna vita, vna idea t.6.f.22
Vna ſpecies non vna intellectio t.6.f.142
Vna anima non eſt nobilior altera t.6.f.49
Vna ſpecies non eſt maior altera t.6.f.64
Vna voluntas patris & filii t.1.f.52.49
Vna voluntas in patre & filio t.1.f.50
Vna ſimplex ratio formalis, omnium perfectionum in diuinis t.f.95
Vna mens eſſentialiter t.1.f. 00
Vnaquæque anima habet angelum ſuum. tom.2.f. 319
Vnio triplex in Chriſto t.5.f.64
Vnio nihil addit t.3.f.167
Vnio eſt aliquid præter partes t.3.f.168
Vnigenitus quare dicitur t.1.f.59
Vnigenitus t.1.f.50
Vnio non eſt terminus generationis t.3.f.168
Vnio faciens vnum t.3.f.168
Vnio Patris & filii t.1.f.113
Vnio animæ cum Deo t.1.f.136
Vnius exempla t.1.f.136
Vnitatem illam Peripathetici Deum appellant t.1. f.112
Vnitas intelligibilis t.1.f.113
Vnitas Dei oſtenditur t.3 f.3
Vnitas anima mundi t.3.f.26
Vnitas animæ cum Deo t.6.f.15
Vnitas ordinis t.6.f.136
Vnitas intellectus t.6.f.202
Vnitas accidentis t.6 f.71
Vnitas numeri t.6.f.71
Vnitas eſt mundi forma t.1.f.112
Vnitas valet in omnibus t.6.f.122
Vnitas ſuperior minor t.6.f.106
Vnitas rationis, proportionis t.6.f.106
Vnitas quomodo ſit in Deo t.2.f.165
Vnitatem aut numerum non eſſe in diuinis argumentis probatur t.2.f.165
Soluuntur in eodem.
Vnitas in Trinitate, & Trinitas in Vnitate tom.2.f. 174
Vnitas bonum t.1.f.112
Vnitas rerum omnium cauſa t.5.f.15
Vnitas ſoli Deo competit t.1.f.6
Vnitas quomodo competit Deo t.5.f.52.72
Vnitatem animæ indicat humanæ mentis conceptio t.1.f.112
Vnitatis Eccleſiaſticæ encomia t.5.f.25
neceſſitas t.5.f.30.& ſeq.
Vnitatis nihil eſt expers t.5.f.72
Vnitatis perfectio t.5.f.49
excellentia t.5.f.50
Vnitas mundi ex vnius ignis ſitu probatur t.4.f.32
Vnitas eſt ipſe Deus t.1.f.6
Vnitas motus t.4.f.195
Vnitas formæ non ſufficit t.4.f.203
Vnitas materiæ triplex t.4.f.203
Vnitatis exempla t.1.f.112
Vnitas numeralis t.3.f.127
Vnitas mundi, animæ mundi vnitas. tom.1. fol. 112
Vnitas eſt inueſtigabilis t.1.f.113
Vniuerſale Platonis t.6.f.140
Vniuerſale incorruptibile t.6.f.48
Vniuerſale actu vel potentia t.6.f.49
Vniuerſale multiplex t.1.f.89
Vniuerſale eminenter diuina eſſentia dicitur to.1. f.89
Vniuerſale & particulare non ſunt in prima ſubſtātia t.1.f.92
Vniuerſale in cauſando t.3.f.69
Vniuerſale in prædicando t.3.f.69
Vniuerſale confuſe intelligi t.3.f.72
Vniuerſale à ſenſu percipitur t.3.f.74
Vniuerſale mediante ſingulari cognoſcitur t.3.fol. 74
Vniuerſale non eſt compoſitum t.3.f.93
Vniuerſale an ſit extra animam t.3.f.94
Vniuerſale duplex t.3.f.94
Vniuerſale non eſſe ſeparatum à ſingularibus to.3. f.94
Vniuerſale formaliter t.3.f.94
Vniuerſale obiectiue t.3.f.94
Vniuerſale quomodo eſt extra animam tom.3.fol. 95
Vniuocatio logica t.6.f.94
Vniuocatio tranſcendens t.6.f.108
Vniuocationis gradus quatuor t.6.f.107
Vniuoce prædicari t.6.f.107
Vniuocum reale & eius conditiones t.6.f.94
Vniuocum logicum t.6.f.94
Vniuocum duplex t.6.f.109
Vniuocum primæ intentionaliter t.6.f.110
Vniuocum metaphyſicum t.3.f.58
Vniuocum phyſicum, logicum, metaph. tom.3.fol. 58.59
Vniuocum vnde dicatur t.3.f.60
Vnius potentiæ vnus actus, & quomodo tom.1.f. 80
Vnus altero quare expeditior t.3.f.35
Vnum fieri per ſe t.3.f 43
Vnum per ſe non fit ex ſubiecto & accidente tom. 3.f.43
Vnum per ſe fieri ex rebus diuerſæ rationes tom.3. f.43
Vnum formaliter dici de ente t.3.f.79
Vnum dicere aliquod poſitum t.3.f.80
Vnum diuidit ens, & conuertitur cum ente to.3.f. 82
Vnum tranſcendens dicit aliquod poſitiuum t.3.f. 82
Vnum & multa quomodo opponantur tom.3.f. 83
Vnum eſſe prius multitudine t.3.f.83
Vnum in aliquo quot modis ſit t.3.f.130
Vnum corpus poteſt eſſe in multis locis tom.3.f. 133
Vnum melius quam multa t.3.f.178
Vnum ſuppoſitum in diuinis quomodo duæ qualitates conſtituunt t.1.f.118
Vnum quid ſignificat apud Platonem t.1.f.12
Vnum attributum non includit cōceptum alterius formaliter t.1.f.96
Vnum participant omnia t.1.f.112
Vnum appetunt omnia t.1.f.112
Vnum numero Parmenides dixit omne omnia t.1. f.112
Vnum ſunt omnia, inter ſe vero diſtincta tom.1.f. 127
Vnum perſonam in alia nullo modo eſſe quidam probare videntur t.1.f.74
Soluuntur t.1.f.75
Vnum primum eſt metrum in omni genere t.1.fol. 114
Vnum neceſſe eſt eſſe t.6.f.41
Vnum numero, communiter proprie t.6.f.48
Vnum genus perfectius altero t.6.f.49
Vnum præſupponit quantitatem t.6.f.98
Vnum non niſi à Deo t.6.f.14
Vnum numero tranſcendenter t.6.f.106
Vnum & ens quomodo diſtinguuntur t.2.f.164
Vnum tranſcendens t.2.f.164
Vnum non eſſe meram negationem t.2.f.164
Vnum verum & bonum in anima humana to.2.fol. 183
Vnum aliquid quomodo fiat t.2.f.267
Vnum nunc metitur tempus t.4.f.176
Vnum cœlum t.4.f.32
vnum numero conſtat ex ſua materia t.4.f.51
Vnum bono correſpondet t.5.f.41
Vnus vltimus finis orbium t.2.f.215
Vnus eſt mundi princeps t.4.f.77
Vnus tantum creator t.2.f.152
Vnus & idem actus non poteſt eſſe diuerſarum potentiarum t.1.f..
Vnuſquiſque natura deſiderat vnitatem tom.1. f.113
Vnxit te Deus, Deus tuus t.1.f.10
Vocatio duplex t.4.f.116
Vocat ſtellas nominatim t.4.f.71
Voluntarium & inuoluntarium quid t.5.f.157
Voluntas infinita in actu recto ſemper exiſtit to.1. f.193
Voluntas in Patre & filio completum principium ſpirandi t.1.f.198
Voluntas fœcunda t.1.f.198
Voluntas mala cauſa peccati t.1.f.333
Voluntas libera t.6.f.5
Voluntas non dicitur agens & paſſibilis t.6.f.167
Voluntas humana fato non ſubditur t.4.f.62
Voluntas Dei non eſt ſeruire neceſſitati tom.4.f. 62
Voluntas non mouetur ad bonum ſine Deo t.4.f...
Voluntas Dei eſt rationabilis t.4.f.116
Voluntas præparatur à domino t.4.f.111
Voluntas Dei ſecundum Theologos t.1.f.151
Voluntas Dei ſecundum Plotinum t.1.f.151
Voluntas diuina quomodo eſt principium generationis filii Dei t..f.61
Volens an nolens genuit Pater filium t.1.f.55
Voluntas in nobis imperat intellectui t.1.f.64
Voluntas ſequitur intellectum indicantem t.1.f.152
Voluntas antecedens & conſequens t.1.f.155
Voluntatis diuinæ non eſt cauſa quærenda t.1.fol. 155
Voluntatis diuinæ ſigna quinq; t.1.f.155
Voluntas Dei eſt cauſa rerum t.1.f.155
Voluntas Dei ſecundum Algazelem t.1.f.151
Voluntas Dei ſecundum Auguſt. t.1.f.152
Voluntatis quatuor actus t.1.f.145
Voluntatis diuinæ aliquam cauſam præexiſtere t. 1.f.155
Soluuntur t.1.f.156
Voluntatem diuinam non ſemper impleri to.1.fol. 156
Voluntatem diuinam eſſe non malorum cauſam Plato docet. t.1.fol...
Voluntas hominis ita mutatur à Deo vt neceſſario & libere velit t.1.f.156
Voluntas diuina eſt ſimilis terræ in centro quieſcēti t.1.f.145
Voluntas angeli, hominis & peccatoris, quibus rebus ſint ſimiles t.1.f.541
Voluntas quadruplex t.1.f.145
Voluntatis laudes t.1.f.145
Voluntas regina in regno animæ t.1.f.145
Voluntas eſt nobilior potentia t.1.f.144
Voluntas Dei ſi poſſet dici indeterminata to.1.fol. 100
Voluntas Dei æterna t.1.f.99
Voluntatis definitio t.1.f.149
Voluntas mouens & mota t.1.f.149
Voluntatis alia definitio t.1.f.149
Voluntatis libertas t.1.f.149
Voluntas vltimo fini neceſſario adhæret t.1.f.149
Argumenta contraria t.1.f.149
Soluuntur t.1.f.149
Voluntas eſt radix volitionum t.1.f.150
Voluntatis contradictio t.1.f.150
Voluntas diuina reſpectu ſui actus non actiua neq; paſſiua t.1.f.152
Voluntas diuina eſt regula omnium & cauſa to.1.f. 153
Voluntas Dei ſemper impletur t.1.f.155
Voluntas beneplaciti & ſigni t.1.f.155
Voluptas & dolor ſeſe comitantur t.1.f.144
Voluptas & dolor t.6.f.30
Voluptas quid ſit t.5.f.39.43. an ſit motus fol.43. an repletione conſtet t.5.f.43
Voluptas non eſt in ordine bonorum t.5.f.44
Voluptatem dolor comitatur t.5 f.44
Voluptates diuerſæ, & quæ vitandæ tom.5.fol. 265
Voluptas difficilius vitatur, quam deponitur t.5. f.263
Voluptas mala tom.5.f.40.41.250.
pericula t.5.f.263
Voluptatis diuiſio & pictura t.5.f.43
Voluptatis inſatiabilitas t.5.f.44
Vomitus ignorantiæ eſt humilis confeſſio tom.5. fol.257.

Voracit.

Voracitatis cauſa ſeu defectus t.5.f.229
Vratislauia ampliſſima Metropolis Sileſiæ tom. 5. f.143
Vrſæ partus lingua perficitur t.5.f.16
Vrſa ſignum cœleſte habens figuram ſimilem plauſtri t.4.f.153.154
Vrſa maior t.4.f.153
Vrſæ maioris ſtellæ t.4.f.153
Vrſæ filius t.4 f.154
Vrſæ minoris ſtellæ t.4.f.154
Vſus rationis multiplex t.6.f.152
Vſus eſt voluntatis actus t.1.f.142
Vſus inordinatus t.1.f.148
Vti quid ſit t.1.f.142
Vt ſint vnum ſicut & nos t.1.f.56
Vt te cognoſcant ſolum Deum t.2.f.59
Vtile quomodo ſpecies boni t.5.f.244.145
Vulcana Inſula t.5.f.156
Vulpis natura t.5.f.16
Vulturis immaculati & diuturni conceptus tom. 5. fol.15
Vxor agni t.2.f.239

X

Xenophanes Ariſtippi Methodori poſitio de creatione mundi t.1.f.5.6
Xerxes breuitatem vitæ humanæ deplorat tom.5. f.160

Z

Zirbus quid eiuſque commoditas t.5.f.230
Zodiaci declinationes t.4.f.52
Zodiacus quomodo à Ptolomæo explicetur to. 4. fol.53.
Zodiacus quid ſignificet t.4.f.147
Zodiaci poli t.4.f.148
Zodiaci diuiſio ſecundum longitudinem tom. 4. f. 148
Zodiaci circuli t.4.f.148
Zodiaci ſigna t.4.f.149
Zodiaci quartæ t.4.f.159
Zodiaci arcus quomodo fiant minores & maiores t.4.f.161
Zona lactei circuli duplex t.4.f.157
Zonæ quinque. Zonæ habitabiles ſecundum antiquos: moderni vero dicunt omnes eſſe habitabiles t.4.f.149
Zoroaſtres inuentor Magicæ artis tom. 2. folio 326
Zoroaſtres natus riſit, & Magiæ fautor tom.5. fol. 164.

FINIS.